

שבוע פרשת שופטים

(16 – 22 August 20)

כ"ו מנחם-אב – ב' אלול תש"פ

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶּךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתָם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁרִי תִמְיִמִּי־דָרְךָ תְּהִלָּתִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדוֹתִי בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֵף לֹא־פָעִלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵּי הַלְכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקְדֵיךָ לִשְׁמֹר מֵאֵד: ה אֲחֲלִי יִפְנוּ דַרְכֵי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בַּיָּשָׁר לִכְבֹּד בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֲשֶׁמֹר אֶל־תַּעֲבֹבִי עַד־מֵאֵד: ט בְּמַה יִּזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר כְּדִבְרֶךָ: י בְּכָל־לִבִּי דִרְשָׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צִפְנָתִי אִמְרָתֶךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ: יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמוֹדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרָתִי כָל מִשְׁפָּטֶיךָ: יד בְּדָרְךָ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי פָעַל כָּל־הָיוֹן: טו בְּפִקְדוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבְיטָה אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶּיךָ אֲשַׁתְּעֶשְׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד נו

נקודות משיחות קודש – מזמור קיט מתוך "תהילות מנחם"

מה – ואתהלכה ברחבה

"ואתהלכה ברחבה" בעבודת ה'

א. עפ"י הידוע¹ ש"תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים, שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעו"ה הגשמי, תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות". מובן, שעבודתנו בג' העמודים שעליהם העולם עומד², תורה עבודה (תפלה) וגמ"ח, צריכה להיות באופן של "ואתהלכה ברחבה", מתוך "גשמעק", תענוג שיש בו גם הבנה והשגה כו'.

ואין זה בסתירה למבואר בכ"מ³ שעיקר העבודה צריכה להיות מתוך אמונה (קבלת עול), כמארז"ל⁴ "לא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות האמונה", שהיא עיקר גדול, כמארז"ל⁵ "בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר⁶ וצדיק באמונתו יחי". כי שם מדובר הוא על תחילת העבודה, וכמו בהתחלת היום שאומרים "מודה אני", ו"הודו להוי", ואין מסתפקים בזה, אלא ממשיכים לעבודה של הבנה והשגה כו', החל מפירוש המילות, ועד לענין של התבוננות בפרטי הענינים של פסוקי דזמרה, ברכות ק"ש וק"ש.

וכמו"כ בלימוד תורה, אין מסתפקים ב"פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"⁷ (אף שגם ענין זה הוא ענין נעלה ביותר, על דרך סיפור הבעש"ט⁸ שבהיותו במעמד ומצב דנפילת המוחין אמר את האותיות אל"ף בי"ת ופעל נפלאות גדולות). וגם אין מסתפקים בלימוד תורה כל היום ללא יגיעה, אלא צריך להיות לימוד מתוך יגיעה דוקא במשך כל היום כולו.

המשך הביאור בעמוד רמ

(1) תניא פל"ז.

(2) אבות פ"א מ"ב.

(3) ראה תניא פל"ג (מב, ב). אג"ק ס"א. שם סי"א.

(4) מכילתא בשלח יד, לא.

(5) מכות כד, א.

(6) חבקוק ב, ד.

(7) מנחות צט, ב.

(8) ראה נטעי גבריאל הלי' פסח ח"ג בסופו (ע' תנב ואילך). היכל הבעש"ט גליין ו' ע' קמה ואילך.

מפתח כללי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :	ב	א) סדר הנחת תפילין
כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינוים	ג	ב) מזמורי תהלים קיט, קכ
רמב		ג) מאמר ד"ה שופטים ושוטרים תתן לך
כא) שולחן ערוך הלכות שבת	ה	שבת פרשת שופטים, ב' אלול, ה'תשכ"ט
רמג		ד) שיחת שבת פרשת שופטים,
כב) לקוטי תורה כי תשמע בקול	ט	ב' אלול, ה'תשכ"ט
רמו		ה) לקוטי-שיחות פרשת שופטים כרך יד
כג) תורת חיים	ו	ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
רנ		המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
כד) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	ז	ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שופטים
רנ		ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שופטים
כה) תורת שמואל תרל"ב	ט	ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שופטים
רנג		י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
כו) קונטרס העבודה	ס	לשבוע פרשת שופטים
רנד		יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שופטים
כז) ספר המאמרים – תש"ט	עא	יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם
רנו		
כח) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק		שיעורי רמב"ם
רסב		יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שופטים
כט) ספר הזכרונות פרק כח	יד	יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שופטים קסח
ל) אגרות קודש	טו	טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת שופטים
רסז		
		טז) נביאים וכתובים
לא) חומש לקריאה בציבור	קצו	ירמיה פרק מא-מב, דניאל פרק ו
לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש		יז) משניות – מסכת כלים
לג) ביאורים לפרקי אבות פרק ו	קצח	ביאור קהתי
לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים	רה	יח) עין יעקב מסכת מגילה
לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש		יט) מסכת עירובין עם ביאורים
	רו	מדף ז עד דף יג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

(* רֵאשִׁי פְּרָקִים בְּלִבְד (הַמּוֹל). 1) רִישׁ פְּרָשְׁתּוֹ (טז, יח). 2) שֵׁם יז, ז. 3) שֵׁם, יב. 4) קה"ר פ"ט, טו. 5) רֹאה ש"ך עה"ת רִישׁ פְּרָשְׁתּוֹ. אוה"ת פְּרָשְׁתּוֹ ע' תַּתְכַּב. 6) נב, א. 7) רֹאה אור הַחַיִּים עה"ת פ' רֹאה יג, ו. הוֹבֵא בִּאֻה"ת שֵׁם (ע' תַּתְכַּח). ד"ה שׁוּפְטִים וְשׁוּטְרִים תְּרַכ"ט (סה"מ תְּרַכ"ט ע' שִׁיט). 8) הִל' תְּשׁוּבָה פ"ג ה"ד. 9) פִּירֵשׁ וּרְמִב"ן בְּרֵאשִׁית א, א. (10) בְּרִכּוֹת ה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעֵנִין הַשּׁוֹטְרִים הוּא כְּמֶאֱמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁰ בהמשך דברי
 2 חז"ל (וזה לשון הגמרא שם: "אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן
 3 לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תחטאו, אם
 4 נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם, אם נצחו מוטב,
 5 ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על
 6 משכבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו
 7 יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו
 8 סלה) יִזְכּוֹר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה
 9 (שָׁזָהוּ הַנִּיצָחוֹן עַל הַיֵּצֶר הָרַע
 10 בַּמַּצְעִים אֵלֶּה, הוּא עַל-דֶּרֶךְ עֵנִין
 11 הַשּׁוֹטְרִים שְׁנוֹתָנִים הָעוֹנֵשׁ
 12 כו'). וְעַם הַיּוֹת שֶׁהִזְכַּרְתָּ הָעוֹנֵשׁ (שׁוֹטְרִים) מוֹעִיל בְּדוֹאֵי, מֵה־
 13 הָעוֹנֵשׁ (שׁוֹטְרִים) מוֹעִיל
 14 בְּדוֹאֵי לְנִיצָחוֹן הַיֵּצֶר הָרַע, מֵה־
 15 שְׁאִין-בֶּן הָעֵנִין דִּינְרִיזוּ יֵצֶר
 16 טוֹב עַל יֵצֶר הָרַע (שׁוֹטְטִים)
 17 אֵינוֹ מוֹעִיל בְּכָל פַּעַם בּוֹדָאוֹת
 18 וַיִּחַן שָׂדֶם יִלָּחם בִּיצְרוֹ וְלֹא יַצִּילָהּ
 19 לְנֹצַח אוֹתוֹ, כַּמּוֹכֵן מִמֶּאֱמַר
 20 רַז"ל הַנֶּלְלָה לְעוֹלָם יִרְגִּזוּ כו'
 21 אִם נִצְחוּ מוֹטֵב, וְאִם לֹא כו'
 22 יִזְכּוֹר לוֹ כו', כְּלוּמַר שִׁיתִּיכֶן
 23 שֶׁהַפַּעֲלָת אֲמֻצִּים אֵלֶּה תְּבִיא לְנִיצָחוֹן
 24 עַל הַיֵּצֶר הָרַע וַיִּתֵּכֶן שְׁלֹא, מִכָּל-
 25 מְקוֹם סֵדֶר הָעֲבוּדָה הָרְגִיל הוּא
 26 שֶׁבַתְחֻלָּה לְכַתְחִילָה צָרִיף
 27 לְהַיּוֹת הָעֵנִין דִּינְרִיזוּ יֵצֶר טוֹב
 28 עַל יֵצֶר הָרַע (שׁוֹטְטִים),
 29 וְהָאֵדָם צָרִיף לְעִשּׂוֹת אֶת הַתְּלוּי בּוֹ כְּדִי
 30 לְלַחֵם בִּיצֵר הָרַע, וְרַק אִם אֵין זֶה
 31 מוֹעִיל, אָזִי צָרִיכָה לְהַיּוֹת
 32 הָעֲבוּדָה דִּינְזִכּוֹר לוֹ כו'
 33 (שׁוֹטְטִים) שְׁבוּדָאֵי תוֹעִיל.
 34 (ב) וְבִאֲוֹר הָעֵנִין דִּשׁוֹטְטִים
 35 וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל
 36 שְׁעָרֶיךָ - כְּפִי שְׁהוּא בֹא לִידִי
 37 בִּטְוִי בַּעֲבוּדַת ה' שֶׁל כָּל יַחֲד
 38 בְּעוֹמֶק יוֹתֵר, הִנֵּה¹¹ כְּתִיב¹²
 39 בְּמִזְמוֹר 'אֶשֶׁת חִיל' בְּסֹפֶר מִשְׁלִי נִדְּעַ
 40 בְּשִׁעְרִים בְּעֵלָה, וְלִפִּי הַפִּירוּשׁ
 41 הַפְּנִימִי "בְּעֵלָה" הוּא קוֹדֶשֶׁא-
 42 בְּרִיף-הוּא¹³, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
- דְּלִית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיה כָּלָל¹⁴, שאין כל מחשבה תופסת (יכולה
 להבין ולהשיג) בו כלל ומְכַל-מְקוֹם למרות שאי-אפשר לדעת ולהשיג
 אותו "נוֹדַע בְּשִׁעְרִים בְּעֵלָה", שֶׁנֶּעֱשֶׂה "נוֹדַע" (בְּבַחֲנִית
 הַשְּׁגָה) ואפשר להבין וּלְתַפּוֹס בו עַל-יְדֵי שְׁעָרִים, שֵׁישׁ בְּזָה
 בביאור המושג "שערים" ב'
 פִּירוּשִׁים. פִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן,
 "שְׁעָרִים" מִלְשׁוֹן לְכָל חֵד
 וְחֵד לְפָנֶם שִׁיעוּרָא דִּילֵיה¹⁵,
 כְּלוּמַר, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁבַּעֲצֵם הוּא
 לְמַעֲלָה מִתְּפִיסָה וְהַשְּׁגָה, נַעֲשֶׂה יָדוּעַ
 וּמוֹשָׁג לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לִפִּי הַשִּׁיעוּר
 וְהַמִּידָה שְׁלוֹ, עַד כַּמָּה שָׂאֵדָם זֶה מִסּוּגֵל
 לְדַעַת וְלַהֲבִין שְׁהָרִי אֵינָה דוּמָה
 הָעֲבוּדָה עֲבוּדַת ה' הָרוּחָנִית שֶׁל
 אֶחָד לְחִבְרִיו, וְכָל אֶחָד עוֹבֵד אֶת
 ה' לִפִּי עֲנִינוּ, בַּהֲתָאֵם לְדַרְגָּה שְׁלוֹ,
 דְּאֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּל הַנְּשָׁמוֹת
 מִתְאַיִמוֹת שׁוֹת זוֹ לְזוֹ "כְּפִלְגֵנוּ
 כְּאֶחָד"¹⁶, וּבְמִוֶּכֶן מִסּוּיִים כָּל
 הַנְּשָׁמוֹת שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִחְשָׁבוֹת
 לְמִצִּיאוֹת אֶחָד, מִכָּל-מְקוֹם עֲדִיין
 יֵשׁ הַבְּדִלִים בֵּין אָדָם לְחִבְרֵוֹ וְלִכָּל אֶחָד
 יֵשׁ אֶת ה' שִׁיעוּר וְהַרְגָּה הַמִּיּוּחָדָת
 שְׁלוֹ, כִּי הָרִי כָּלָלוֹת נְשָׁמוֹת
 יִשְׂרָאֵל שֶׁבַּעֲצֵם הֵן מִצִּיאוֹת אֶחָד,
 כַּמּוֹר, נִחְלָקוֹת לְשִׁשִּׁים רִיבּוּא
 נְשָׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת שֶׁהֵם
 שְׂרָשִׁים, וְכָל שְׂרָשׁ מִתְחַלֵּק
 לְשִׁשִּׁים רִיבּוּא נִיצוּצוֹת
 כו'¹⁷, וְנִמְצָא שֶׁלְמַעֲשֶׂה יֵשׁ הַבְּדִלִים
 בֵּין הַנְּשָׁמוֹת וְכָל נִשְׁמָה הִיא עֲנִיין בְּפִנִּי
 עֲצֻמוֹ וְלָכֵן אֵינוֹ דוּמָה סֵדֶר
 הָעֲבוּדָה בַּעֲבוּדַת ה' שֶׁל אֶחָד
 לְחִבְרֵוֹ, וְכִמּוֹ הָעֲבוּדָה
 דְּרִאֻבּוֹן שֶׁהִיא בְּבַחֲנִית רֵאִיָּה
 בַּאֲלוּקוֹת, וְהָעֲבוּדָה דְּשִׁמְעוֹן
 הִיא בְּבַחֲנִית שְׁמִיעָה בַּאֲלוּקוֹת,
 וְהָעֲבוּדָה דְּלִוִּי הוּא עֵנִין
 דִּילָוָה אִישִׁי אֱלִי¹⁸, לִיוִּי
 וְהַתְּחַבְּרוּת לַאֲלוּקוֹת, כַּמְבָּאָר
 בְּתוֹרָה אֹרִי פְּרָשֶׁת וַיְחִי¹⁹
 פְּרָטִי הָעֲבוּדָה הַמִּיּוּחָדָת לְרִאֻבּוֹן,

(11) בהבא לקמן - ראה סה"מ תרכ"ט שם. וראה גם אוה"ת שם (ע' תתכג ואילך). (12) משלי לא, כג. (13) ראה זח"א קג, א. (14) ראה תקו"ז בהקדמה (יז, א). (15) זהר שם. (16) ראה תניא פל"ז ב. (17) תניא פל"ז (א, מח, א). (18) ויצא כט, לד. (19) מה, א ואילך.

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וגו'

ז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שמעון וכן שאר השבטים, המיוחדת לו. ופירוש זה ב"שערים" לשון
- 2 שיעור במובן של מידה וכמות (סדר העבודה דכל חד וחד לפום
- 3 שיעורא דיליה שעל-ידו מגיע האדם לדיעה ו'תפיסה' באלוקות) קשור
- 4 עם הפירוש השני ב"שערים", מלשון שיעור וגבול, שהרי
- 5 עבודתו של כל אחד בישראל,
- 6 בכל דרגה, אפילו כשהיא אצלו
- 7 באופן של בלי גבול, וכדי
- 8 לעבוד את ה' באופן כזה עליו לצאת
- 9 מגדרי מציאותו, מפל-מקום לגבי
- 10 הקב"ה שהוא בלי גבול אמיתי, גם
- 11 מה שמצד האדם נחשב בלי גבול הרי
- 12 זה בגבול, וכל-שכן בהיותו
- 13 כאשר האדם הוא במעמד ומצב
- 14 שעדיין לא יצא מהגבול שלו
- 15 והוא עדיין נחשב לעובד ה' במידה
- 16 ומפל-מקום למרות
- 17 שמדובר בעבודת ה' מוגבלת, בכל זאת
- 18 "נודע בשערים בעלה",
- 19 דקודשא-ברוך-הוא אתידע
- 20 לכל חד וחד לפום שיעורא
- 21 דיליה כי הקדוש ברוך 'מודיע את
- 22 עצמו' (נראה ומתגלה) לכל אחד ואחד
- 23 לפי השיעור שלו, עד כמה שהוא
- 24 מסוגל לתפוס ולהבין.
- 25 ג) אמנם כדי שיהיה "נודע
- 26 בשערים בעלה", לפי המובן
- 27 הפנימי, שתהיה לאדם השגה מסוימת
- 28 באלוקות (לפי שני הפירושים
- 29 האמורים, היינו לפי דרגתו ומידתו
- 30 ולפי ההגבלות שלו) צריכה להיות
- 31 קודם לזה הקדמת העבודה
- 32 הרוחנית דשופטים ושוטרים
- 33 תתן לך בכל שעריך.
- 34 והענין בזה²⁰, דהנה, יש ד'
- 35 שערים בנפש, ארבעה 'שערים'
- 36 שדרכם הנפש פועלת ועובדת את ה'
- 37 כדי להתקרב לאלוקות דהינו ראיה
- 38 שמיצה ריח דבור והולך ומפרט
- 39 את ענינם הרוחני. שער אחד הוא
- 40 העבודה דבחינת ראיה לראות
- 41 אלוות היא כמו שכתוב²¹

דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה) קשור עם הפירוש השני ב"שערים", מלשון שיעור וגבול, שהרי עבודתו של כל אחד, אפילו כשהיא אצלו באופן של בלי גבול, מכל-מקום לגבי הקב"ה הרי זה בגבול, וכל-שכן בהיותו במעמד ומצב שעדיין לא יצא מהגבול שלו. ומפל-מקום "נודע בשערים בעלה", דקודשא-ברוך-הוא אתידע לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה. ג) אמנם כדי שיהיה "נודע בשערים בעלה", צריכה להיות הקדמת העבודה ד' שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. והענין בזה²⁰, דהנה, יש ד' שערים בנפש, דהינו ראיה שמיצה ריח ודבור. העבודה דבחינת ראיה היא כמו שכתוב²¹ שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. העבודה דבחינת שמיצה היא כמו שכתוב²² ועתה ישראל שמע גו'. העבודה דבחינת ריח היא כמו שכתוב²³ ישימו קטורה באפיך, והעבודה דבחינת הדבור הוא ענין התפלה, כמו שכתוב²⁴ הפעם אודה גו' ותעמוד מלדת. וההקדמה לזה הוא ענין "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", והינו שצריך להגדיר בענין הראיה, שיהיה עוצם עיניו מראות ברע²⁵, וכמבאר באריכות בספרי מוסר²⁶, עד כמה ראיית דברים אסורים היא דבר חמור ומוכא גם בקיצור בחסידות ב'קונטרס העבודה'²⁷ שכתב הרבי הרש"ב, שגם כאשר ההבטה בדבר האסור היא בקור רוח, ובשעת מעשה אינו מרגיש בעצמו איזה התפעלות והתרגשות, ולאורה המראה לא השפיע עליו, בכל זאת הרי זה עושה רושם וחקיקה גדולה ועמוקה בנפש, ולא תעבור והראיה האסורה לא תחלוף בלי התעוררות רע בהתגלות רחמנא-ליצלן. וכמו-כן צריכה להיות ההגדרה ההגבלה והזהירות בענין השמיצה, להיות אוטם אוניו משמוע דבר רע, כמו לשון הרע, שעל-ידיה מצייל

(20) ראה סה"מ תרכ"ט ע' שכד. (21) ישעי' מ, כו. (22) ואתחנן ד, א. וראה לקו"ת צו יז, ב. ואתחנן ג, ג. (23) ברכה לג, י. וראה פירוש המלות לאדמו"ר האמצעי פפ"ט. (24) ויצא כט, לה. וראה סה"מ תרכ"ט ע' טז. ובכ"מ. (25) ישעי' לג, טו. (26) ראה ראשית חכמה שער הקדושה פ"ח. קב הישר פ"ב. ובכ"מ. (27) פ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תְּלִיתָאִי²⁸, הימנעות מלשון הרע מצילה את חייהם של שלושה (כמובן)
 2 מדברי חכמינו ז"ל לגבי חומרת לשון הרע שהדבר "קטיל תליתאי", הורג
 3 שלושה, את המדבר, את השומע ואת מי שמדברים עליו) וְעוֹד זֹאת
 4 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה שהאדם נמנע מלשמוע דיבור של לשון הרע, פּוֹעֵל גַּם
 5 לְמַעַל, שְׁפָאֶשׁר בָּאִים
 6 לְקַטְרַג עָלָיו עצמו, לֹא רוֹצִים
 7 לְשִׁמוּעַ, כְּמוֹ שְׁתּוֹב²⁹ בתורה
 8 וְלֹא אָבָה הוֹי' אֲלֵיךְ
 9 לְשִׁמוּעַ גו', לרבים לא רצוים
 10 מפי בלעם, וְהִינוּ לְפִי
 11 שֶׁהִנְהִיגָה מְלַמְעָלָה עם בני
 12 האדם היא בְּאוֹפֶן דְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה³⁰, וְלִכֵּן פֶּאֶשֶׁר הוּא אֵינוֹ
 13 מִדָּה³⁰, וְלִכֵּן פֶּאֶשֶׁר הוּא
 14 האדם למטה אֵינוֹ רוֹצֶה לְשִׁמוּעַ
 15 רַע עַל חֲבִירוֹ וכאמור, אוֹטֵם אֹזְנוֹ
 16 מלשמוע לשון הרע, אָזִי פּוֹעֵל
 17 שְׁפָאֶשׁר המקטרגים רוֹצִים
 18 לְדַבֵּר עָלָיו רַע לְמַעַל, אֵין
 19 שׁוֹמְעִין מְלַכְתַּחְלָה.
 20 וּכְמוֹ-כֵן צְרִיכָה לְהִיט
 21 הֶהְגֵּדָה וההגבלה והזהירות
 22 בְּעֵינֵי הָרִית, לְהִזָּהֵר
 23 מִהֶרְהוּרִים רָעִים, כְּמֵאִמֶר
 24 רְבוּתֵינוּ ז"ל³¹ הֶרְהוּרֵי עֲבָרָה
 25 קָשִׁים חֲמוּרִים יוֹתֵר מִעֲבָרָה
 26 עצמה, וְסִימְנִיךְ 'רִיחָא', (כלשון
 27 הגמרא: "הרהורי עבירה קשו מעבירה
 28 וסימניך ריחא דבישרא", ופירש רש"י:
 29 "הרהורי עבירה - תאוות נשים קשים
 30 להכחיש את בשרו יותר מגופו של
 31 מעשה. ריחא דבישרא - המריח בשר
 32 צלי קשה לו ריח מאד שמתאוה לו").
 33 וּכְמוֹ-כֵן צְרִיכָה לְהִיט
 34 הֶהְגֵּדָה הגבלה והזהירות בְּעֵינֵי
 35 הַדְּבֹר, וְכֵמוֹ שְׁכַתֵּב
 36 הַרְמָב"ם³² לגבי מעלת השתיקה
 37 וְאֶפִּילוּ בְּצִרְכֵי הַגּוֹף לֹא יִרְבֶּה

אָדָם דְּבָרִים כו', וְאֶמְרוּ³³ חכמינו ז"ל בפרקי אבות לֹא מִצָּאִיתִי
 לגוף טוב אֶלָּא שְׁתִּיקָה.
 וְכֹאשֶׁר יִשְׁנָה הֶהְגֵּדָה שהאדם מגדיר ומגביל את עצמו בְּכָל ד'
 עֲנִינִים אֵלוֹ, שֶׁהוּא עֲנִין "שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל
 שְׁעָרֶיךָ", כל ארבעת השערים של
 ראייה, שמיעה, ריח ודיבור שְׁעַל-
 יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה וּבַעֲרַת הָרַע
 מְקַרְבֶּךָ, ביעור יצר הרע מתוך האדם
 עצמו וְעַל-יְדֵי-זֶה גַּם וּבַעֲרַת
 הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל (כַּנ"ל), ביעור
 וביטול הרע בכללות ישראל, אָזִי
 יָכוֹל לְהִיט הָעֵנִין ד'נוֹדַע
 בְּשָׁעִים בְּעָלָה, שְׁקוּדָשָׁא-
 בְּרִיךְ-הוּא יְהִי אֲתִידַע הקדוש
 ברוך הוא יהיה ידוע ומושג לְכָל חַד
 וְחַד לְכָל אֶחָד ואחד מישראל לְפָנֶם
 שִׁיעוּרָא דִּילִיָּה לפי מידתו.
 (ד) וְעַל-יְדֵי הָעֵנִין ד'שׁוֹפְטִים
 וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל
 שְׁעָרֶיךָ" כְּפִי שֶׁהוּא בְּעַבְדוּתוֹ
 שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּמוֹכֵן
 הרוחני, כמבואר לעיל בפרטיות,
 פּוֹעֵלִים שִׁיחִיָּה הָעֵנִין
 ד'שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ
 בְּכָל שְׁעָרֶיךָ" גַּם כְּפִשׁוּטוֹ,
 בפועל כְּמוֹ שְׁתּוֹב³⁴ ביעודי
 הגאולה וְאֶשִׁיכָה שׁוֹפְטִיךָ
 כְּבִרְאוּנָה וְיַעֲצִיךָ כְּבַתְחָלָה,
 שיחזור להיות שופטים ויועצים כפי
 שהיה בזמן שבית המקדש קיים (וכמו
 שמתפללים ומבקשים בתפילת שמונה-
 עשרה בכל יום) בְּגִאוּלָּה הָאֲמִתִּית
 וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ
 צִדְקָנוּ.
 שׁוֹפְטִיךָ כְּבִרְאוּנָה וְיַעֲצִיךָ
 כְּבַתְחָלָה, בְּגִאוּלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ.

1 תְּלִיתָאִי²⁸, הימנעות מלשון הרע מצילה את חייהם של שלושה (כמובן)
 2 מדברי חכמינו ז"ל לגבי חומרת לשון הרע שהדבר "קטיל תליתאי", הורג
 3 שלושה, את המדבר, את השומע ואת מי שמדברים עליו) וְעוֹד זֹאת
 4 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה שהאדם נמנע מלשמוע דיבור של לשון הרע, פּוֹעֵל גַּם
 5 לְמַעַל, שְׁפָאֶשׁר בָּאִים
 6 לְקַטְרַג עָלָיו עצמו, לֹא רוֹצִים
 7 לְשִׁמוּעַ, כְּמוֹ שְׁתּוֹב²⁹ בתורה
 8 וְלֹא אָבָה הוֹי' אֲלֵיךְ
 9 לְשִׁמוּעַ גו', לרבים לא רצוים
 10 מפי בלעם, וְהִינוּ לְפִי
 11 שֶׁהִנְהִיגָה מְלַמְעָלָה עם בני
 12 האדם היא בְּאוֹפֶן דְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה³⁰, וְלִכֵּן פֶּאֶשֶׁר הוּא אֵינוֹ
 13 מִדָּה³⁰, וְלִכֵּן פֶּאֶשֶׁר הוּא
 14 האדם למטה אֵינוֹ רוֹצֶה לְשִׁמוּעַ
 15 רַע עַל חֲבִירוֹ וכאמור, אוֹטֵם אֹזְנוֹ
 16 מלשמוע לשון הרע, אָזִי פּוֹעֵל
 17 שְׁפָאֶשׁר המקטרגים רוֹצִים
 18 לְדַבֵּר עָלָיו רַע לְמַעַל, אֵין
 19 שׁוֹמְעִין מְלַכְתַּחְלָה.
 20 וּכְמוֹ-כֵן צְרִיכָה לְהִיט
 21 הֶהְגֵּדָה וההגבלה והזהירות
 22 בְּעֵינֵי הָרִית, לְהִזָּהֵר
 23 מִהֶרְהוּרִים רָעִים, כְּמֵאִמֶר
 24 רְבוּתֵינוּ ז"ל³¹ הֶרְהוּרֵי עֲבָרָה
 25 קָשִׁים חֲמוּרִים יוֹתֵר מִעֲבָרָה
 26 עצמה, וְסִימְנִיךְ 'רִיחָא', (כלשון
 27 הגמרא: "הרהורי עבירה קשו מעבירה
 28 וסימניך ריחא דבישרא", ופירש רש"י:
 29 "הרהורי עבירה - תאוות נשים קשים
 30 להכחיש את בשרו יותר מגופו של
 31 מעשה. ריחא דבישרא - המריח בשר
 32 צלי קשה לו ריח מאד שמתאוה לו").
 33 וּכְמוֹ-כֵן צְרִיכָה לְהִיט
 34 הֶהְגֵּדָה הגבלה והזהירות בְּעֵינֵי
 35 הַדְּבֹר, וְכֵמוֹ שְׁכַתֵּב
 36 הַרְמָב"ם³² לגבי מעלת השתיקה
 37 וְאֶפִּילוּ בְּצִרְכֵי הַגּוֹף לֹא יִרְבֶּה

(28) ראה ערכין טו, ב. (29) תצא כג, ו. וראה לקו"ת תצא לח, ג ואילך. (30) ראה סנהדרין צ, א. (31) יומא כט, רע"א. (32) הל' דעות פ"ב ה"ד. (33) אבות פ"א מ"ז. (34) ישע"א, א, כו.

בס"ד. שיחת ש"פ שופטים, ב' אלול, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

1 א. דובר כמ"פ בנוגע לפרשת השבוע (שאודתה נאמר הפתגם המפורסם של רבינו הזקן¹ שצריכים
2 לחיות עם הזמן), ששם הפרשה, שבו נקראת הפרשה כולה, ובנדוד²: "שופטים", הו"ע עיקרי בפרשה,
3 וכיון שהתורה היא נצחית², הרי זה ענין עיקרי גם עתה, בנוגע לכל עניני השבוע.

4 ובהקדמה – שאע"פ שעתה לא שייך קיום המצוה ד"שופטים ושוטרים תתן לך גו"³ בגשמיות, כי,
5 כשאין ביהמ"ק קיים, ובנ"י אינם יושבים על אדמתם, ישנם כמה מצוות שאי אפשר לקיימם בגשמיות,
6 וביניהם גם מצוות מינוי שופטים, מ"מ, הענין ד"שופטים" בעבודה הרוחנית ישנו גם עתה, ובכל התוקף,
7 דכיון שהתורה היא נצחית, ישנם כל עניני התורה בכל הזמנים, ובכל התוקף, דאל"כ, הרי זו חלישות
8 בענין התורה.

9 אך כדי להבין ענין השופטים שישנו גם עתה בעבודה הרוחנית – יש להקדים ביאור ענין השופטים
10 כפשוטו.

11 ב. והענין בזה:

12 כתיב⁴ "ראה נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב", וגם את ההיפך, ולכן, "ובחרת בחיים"⁵, באופן
13 של בחירה חפשית.

14 ובהקדמה – שגם על הענין דהיפך החיים והטוב אומר הקב"ה "נתתי גו'", כי, אע"פ ש"מפי עליון
15 לא תצא" כי אם "הטוב"⁶, מ"מ, כיון שהקב"ה רוצה ליתן לבנ"י תכלית הטוב, לכן נתן להם ענין
16 הבחירה, בכדי שלא יהי' אצלם הענין ד"נהמא דכיסופא"⁷, אלא כל עניניהם יהיו ע"י עבודה דוקא, שאז
17 הוא תכלית העילוי, כמובן ממארוז⁸ "אדם רוצה בקב שלו (שבא ע"י עבודתו) מתשעה קבים של חבירו"
18 – שזהו אפילו כשנשאר בידו רק קב אחד, כפי שזה בגשמיות, ועאכו"כ שכן הוא ברוחניות, שלאח"ז
19 מקבל גם את התשעה קבין של חבירו (כמובן מהמבואר בכ"מ⁹).

20 וכיון שניתנה ליהודי בחירה – יש צורך ב"שופטים" ("דיינים הפוסקים את הדין"¹⁰), שהם הסנהדרין,
21 שילמדו את בנ"י את הדרך אשר ילכו בה, וכדאיתא בתדב"א¹¹ ש"הי' להם (לסנהדרין) לילך ולקשור
22 חבלים של ברזל במתניהם ולהגבי' בגדיהם למעלה מארכובותיהן ויחזרו בכל עיירות ישראל .. וילמדו
23 את ישראל כו'".

24 וזוהי גם ההסברה בדין המשנה¹² ש"סנהדרין ההורגת אחד בשבוע (ויש דעה אפילו "אחד לשבעים
25 שנה") נקראת חובלנית" – דלכאורה אינו מובן¹³: הרי א' מתרי"ג מצוות היא "לדון בחייבי מיתות
26 ב"ד"¹⁴, וא"כ, למה נקראת "חובלנית"? – כי, אילו היו הנהגת הסנהדרין כדבעי, היו פועלים
27 שמלכתחילה לא תהי' מציאות כזו, שלאחר ההתראה ובעדים יוכל להעשות דבר שחייבים עליו מיתה!

(1) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).
(2) תניא רפי"ז. ובכ"מ.
(3) ריש פרשתנו.
(4) נצבים ל, טו.
(5) שם, יט.
(6) איכה ג, לח.
(7) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד.
(8) ב"מ לח, א.
(9) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ריש ע' 143. וש"נ.
(10) פרש"י ריש פרשתנו.
(11) רבה – פי"א.
(12) מכות ז, א. וש"נ.
(13) ראה גם תורת מנחם חמ"ב ע' 33. וש"נ.
(14) טוהו"מ רסתכ"ה.
ובכ"מ.

1 וכאמור, שאמיתית ענין הסנהדרין הוא – לא לישב בירושלים בלשכת הגזית ולהמתין שיבואו לשאול
2 שאלה, אלא לילך ולחזור בכל עיירות ישראל, והיינו, לצאת גם ליהודים כאלו שאינם יודעים כלל שיש
3 שאלה בדבר, וללמדם תורה, ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"¹⁵, ועי"ז יפעלו שמלכתחילה לא יהיו
4 דברים בלתי רצויים.

5 ונוסף על ענין ה"שופטים" – כיון שהקב"ה יודע שמדובר אודות נשמה בגוף, ו"ראה הקב"ה בצדיקים
6 שהם מועטים"¹⁶, והתורה על הרוב תדבר¹⁷, לכן צוה גם על מינוי "שוטרים", "הרודין את העם .. עד
7 שיקבל עליו את דין השופט"¹⁸.

8 וע"ד מארז"ל¹⁸ "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע .. אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו כו'"
9 (ענין העונש). ועד"ז בנדר"ד, שנוסף על ה"שופטים" יש צורך גם ב"שוטרים", ובאופן שמינוי השופט
10 כשלעצמו פועל ("יזכור לו") יראת העונש, שלכן לא יעשו היפך דיני התורה.

11 – ההתחלה אינה בענין ה"שוטרים", כי, לכתחילה צריכה להיות ההנהגה באופן שיהי' די
12 ב"שופטים", ולא יהי' צורך ב"שוטרים"; אלא שיש מצב שלא די ב"שופטים", ויש צורך ב"שוטרים".

13 ג. אמנם, בזמן הזה אין הענין ד"שופטים ושוטרים תתן לך גו'" בגשמיות,

14 – שהרי אפילו קודם החורבן כבר גלתה סנהדרין מלשכת הגזית, ובטלו מהם דינים מסויימים¹⁹,
15 ומכ"ש לאחר החורבן, ועאכ"כ לאחר שבטלה סמיכה מישראל, לא שייך הענין ד"שופטים ושוטרים",
16 אלא

17 רק "שליחותיהו דקמאי עבדינן", ורק לגבי כמה דינים, כמבואר בטוש"ע²⁰ –

18 אבל ברוחניות ישנו ענין זה גם עתה:

19 כתיב²¹ "עיר קטנה גו' ובא אלי' מלך גדול גו' ובנה עלי' מצודים וגו'", ופירשו חז"ל²² "עיר קטנה
20 זה הגוף .. מלך גדול .. זה יצר הרע כו'", שרוצה לכבשה, וצריך ללחום נגדו וכו'.

21 ועל זה נאמר בפ' שופטים [שבה נאמרה גם מצות מינוי מלך²³, "שום תשים עליך מלך"²⁴, וכן "כי
22 תצא למלחמה על אויבך וגו'"²⁵ (כל פרטי הענינים הקשורים עם מלחמה)²⁶, אבל לכל לראשן "שופטים
23 ושוטרים תתן לך": "שופטים" – להסתכל בשו"ע כיצד צריך להתנהג; ואם לא די בכך, יש צורך גם
24 ב"שוטרים" – הזכרת ענין העונש, שע"ז יתיירא לעשות היפך עניני התורה.

25 ובפרטיות יותר: "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" – לא רק בעניני תומ"צ, אלא גם "במאכלו
26 ובמשקהו .. ובמשאו ובמתנו" (כל פרטי הענינים שמונה הרמב"ם בהל' דעות²⁷), שכולם צריכים להיות
27 ע"פ תורה, והיינו, שאע"פ שענינים אלו ישנם גם אצל אינם-יהודים, הנה כאשר יהודי אוכל ושותה או
28 עוסק במשא ומתן, צריך להיות ניכר שעושה זאת יהודי – ע"פ תורה.

29 ועי"ז שמתנהגים באופן האמור, לקיים את הציווי "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" בעבודה
30 הרוחנית, זוכים לקיים זאת גם בגשמיות, בביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו.

31 * * *

32 ד. ע"פ פתגם רבינו הזקן שצריכים לחיות עם הזמן (כנ"ל ס"א), שמזה מובן שפרשת שופטים שייכת
33 לעניני השבוע – הרי זה שייך גם לחודש אלול, כי, בשבת שלפנ"ז, שבת מברכים חודש אלול, נמשכה

(22) נדרים לב, ב.

(23) ראה גם לקמן ס"י.

(24) יז, טו.

(25) כ, א.

(26) ראה גם לקמן ס"א.

(27) רפ"ה.

(15) קידושין מ, ב. וש"ג.

(16) יומא לח, ב (הובא בתנאי פ"א).

(17) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

(18) ברכות ה, א.

(19) ראה רמב"ם הל' סנהדרין ספ"ד.

(20) חו"מ בתחלתו.

(21) קהלת ט, יד.

1 נתינת כח על חודש אלול, וביום הש"ק זה נעשה הענין ד"ויכולו"²⁸, שזהו העילוי של כל עניני השבוע, כולל גם התחלת חודש אלול בפועל.

3 והענין בזה:

4 החידוש של חודש אלול הוא – שהי' ענין התשובה ברצון, כי, ענין התשובה כשלעצמו הי' גם לפני²⁹, וכמובן מזה שבארבעים יום האמצעיים ביקש משה – בשליחות כל בני – מחילה סליחה וכפרה עבור כלל ישראל, כמ"ש²⁹ "ויחל משה גו'", וכדי לקנח את החטא (ובפרט לפי דעת חכמי ישראל שחטא ועונש הם בדרך סיבה ומסובב³⁰), הוצרך להיות ענין התשובה אצל כל בני; והחידוש של חודש אלול – ארבעים יום האחרונים – שהי' ענין התשובה ברצון, שלכן פעל הדבר גם על הקב"ה, ש"נתרצה .. לישראל בשמחה .. (ו)ברצון שלם" "ואמר לו למשה³¹ סלחתי כדברך"³², כיון שתשובתם של ישראל היתה באופן כזה.

11 וע"ד ארבעים יום הראשונים שהיו ברצון³²; אלא שלאחריהם הי' ענין החטא – מצד אפשריות הבחירה בהיפך הטוב, ואז חזרה הזוהמא שבטלה במ"ת³³, והתיקון על זה הי' בארבעים יום האמצעיים שהיו שלא ברצון, ואח"כ באו הארבעים יום האחרונים שהיו ברצון.

14 ובשביל זה לא צריך להמתין עד לסיום הארבעים יום, יוהכ"פ (שאז נאמר "סלחתי כדברך"), אלא כבר מתחלתם, מהתחלת חודש אלול, הרי הם ברצון – כמובן מלשון חז"ל³² "מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון", והיינו, שמשווים את ארבעים יום האחרונים לארבעים יום הראשונים, וא"כ, כשם שארבעים יום הראשונים היו כולם ברצון, מיד מתחלתם, כן הוא גם בנוגע לארבעים יום האחרונים.

18 ומזה מובן גם שמהתחלת חודש אלול נמשכת כבר כתיבה וחתומה טובה לשנה החדשה, וכפי שרואים גם במנהג ישראל³⁴ (ש"תורה הוא"³⁵), שמהתחלת חודש אלול כותבים באגרות שלומים ששולחים איש לרעהו ברכת כתיבה וחתומה טובה, כיון שנמשכת לכאו"א כבר מהתחלת חודש אלול.

21 ה. עפ"ז יש לבאר דבר תמוה שמצינו בנוגע לחודש אלול, שרק מעטים שמו לב לכך:

22 הביאור בדברי הטור³⁶ "בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה .. והקב"ה נתעלה באותו שופר, שנאמר³⁷ עלה אלקים בתרועה וגו', לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש, כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר³⁸ אם יתקע שופר בעיר וגו'³⁹ – שבנוגע לתק"ש שבחודש אלול מביא הפסוק "עלה אלקים בתרועה", אף שפסוק זה קאי על ר"ה⁴⁰, שמזה מובן, שבר"ח אלול ישנו כבר (בהעלם עכ"פ) ענין התקיעות דר"ה⁴¹ – נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש ח"ט ע' 129.

מאומה, אומרים לו, שהתורה פוסקת שלא תתכן מציאות ש"יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", אלא שיש בזה חילוקים: יש מי שהחרדה פועלת עליו עד העקב שברגל, ויש מי שהחרדה פועלת על חלק אחר בהגוף, אבל בהכרח שישנו ענין של חרדה. (40) כדאיא במדרש (ויק"ר פכ"ט, ג) "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין, ברין הוא עולה .. עלה אלקים בתרועה, ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, דכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם, והופך עליהם מדת הדין לרחמים". (41) והיינו, שענין זה נעשה מיד בהתחלת חודש אלול, בשעתא חדא וברגעא חדא, אלא שלאח"ז נמשך בפרטיות בכל יום לפי ענינו, עד ליוהכ"פ, שבו נעשה הענין ד"סלחתי כדברך" בגלוי.

ולהעיר, שאף שיהודי יכול לטעון שאינו מרגיש בגלוי מיד בהתחלת חודש אלול, שבשעתא חדא וברגעא חדא משתנה לגמרי – הנה על זה מבאר רבינו הזקן (לקו"ת ראה לב, ב) שענינו של

(28) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.

(29) תשא לב, יא.

(30) ראה של"ה בית אחרון בית דוד (יב, א"ב).

(31) שלח יד, כ.

(32) פרש"י עקב ט, יח.

(33) שבת קמו, רע"א. וש"נ. זהר ח"א נב, ב. קכו, ב. ח"ב.

קצג, סע"ב.

(34) מטה אפרים או"ח סתקפ"א ס"ט (מלקוטי מהרי"ל הל' ימים הנוראים).

(35) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע

אדה"ו או"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז.

ועוד.

(36) או"ח סתקפ"א.

(37) תהלים מז, ו.

(38) עמוס ג, ו.

(39) ומזה מובן, שגם כאשר מישהו טוען שאינו מרגיש

ו. וענין התשובה ברצון (שזהו החידוש של חודש אלול) – קשור גם עם פרשת שופטים:

ענינו של כל ספר דברים הו"ע התשובה, שהרי "אלה הדברים" הן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן⁴², כדי שיחזרו בתשובה כו'.

אמנם, החידוש של פרשת שופטים הו"ע התשובה ברצון – כמוכן מדיוק הלשון "שופטים ושופטים תתן לך", "תתן דייקא, ולא "תעשה" [או "תשים", כמו במינוי מלך: "שום תשים עליך מלך"²⁴], כי, לשון עשי', אף שיכול להיות גם ברצון, הרי זה יכול להיות גם בדרך כפי', ואדרבה: לשון עשי' הוא בעיקר מלשון כפי', כלשון הב"י⁴³: "מעשין על הצדקה"; משא"כ לשון נתינה ("תתן"), הרי "כל הנותן בעין יפה הוא נותן"⁴⁴, שפירושו "יותר מדאי"⁴⁵, ומזה מוכן, שהעבודה ד"שופטים ושופטים תתן לך" היא ברצון, וזהו גם ענינו של חודש אלול – תשובה ברצון.

ז. ועוד ענין בהשייכות של פרשת שופטים עם חודש אלול:

"שופטים וגו'" – הו"ע הדין, וידוע⁴⁶ "שכשיש דין למטה (כולל גם שהאדם דן את עצמו), אין דין למעלה".

וכיון שאין ענין של דין למעלה, אזי מסלקים את כל שומרי הפתח, ויכולים לגשת מיד אל המלך; והרי זהו ענינו של חודש אלול, ש"אז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו", ללא ממוצעים (כנ"ל ס"ה).

ח. והנה, כללות הענין ד"שופטים ושופטים גו'" צריך להיות לא רק בנוגע לעצמו, אלא הכוונה היא לפעול זאת גם על יהודים נוספים – כהמשך הכתוב: "שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך", ועד שפועלים זאת בכל העולם, שהרי הכוונה היא "לתקן עולם במלכות שד"י"⁴⁷, כיון שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים⁴⁸.

וכאשר יהודי פועל זאת בעצמו, וגם בעולם, שעוסק בבירור חלקו בעולם ומנצח – אזי חוזר שלם, לא רק בגופו ובנשמתו ובתורתו, אלא גם בממונו, כמ"ש⁴⁹ "ויבוא יעקב שלם", ופירש רש"י: "שלם בגופו כו' שלם בממונו", כיון שבירר כל הניצוצות.

וכמו ביצי"מ, שנאמר⁵⁰ "וינצלו את מצרים", "שעשאוה כמצודה שאין בה דגן" ו"כמצולה שאין בה דגים"⁵¹, והיינו, שביררו את כל ניצוצות הקדושה, הן הענינים המגולים, כמו "דגן" שב"מצודה", והן הענינים המכוסים, כמו "דגים" שב"מצולה"⁵², ("ותשליך ב)מצולות ים (כל חטאתם)⁵³ – לא רק "ים" שהוא מכוסה, אלא "מצולות ים", שמורה על תכלית ההעלם (כמבואר בכ"מ⁵⁴), ואעפ"כ, גם משם מוציאים את הענינים הטובים, שהם ה"דגים" (וכידוע שבדגים מגולגלים נשמות של צדיקים, ולכן מצוה לאכול דגים בסעודה שלישית⁵⁵, כמבואר בספרי קבלה⁵⁶),

(45) פרשב"ם ד"ה אבל – שם עא, א. וראה גם תורת מנחם חנ"ז ריש ע' 283. וש"נ.

(46) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסתר"ב. וש"נ.

(47) נוסח התפלה – "ועל כן נקוה".

(48) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(49) וישלח לג, יח.

(50) בא יב, לו.

(51) ברכות ט, ריש ע"ב. וש"נ.

(52) ראה גם לקוטי לוי"צ אג"ק ע' ער.

(53) מיכה ז, יט.

(54) ראה אוה"ת יתרו ע' תשמו. ע' תשסו. ועוד.

(55) ראה סידור אדה"ז. שער הכולל פ"ז סקכ"ה.

(56) ראה עמה"מ שער תיקוני התשובה פ"ה (יז, ג). מאמרי

אדה"ז הקצרים ע' ט. ענינים ע' תי.

חודש אלול "יובן ע"פ משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה .. וכך הענין עד"מ בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו ית' בשדה", והיינו, שהמלך בא אליי כפי שהוא במעמד ומצב של ימות החול, ובלבושי השדה – לא רק בעניני תומצ"צ, שזהו הענין ד"בית" ו"עיר אלקינו", אלא גם בעניני הרשות, שזהו"ע השדה.

ואף שהתכלית היא ש"בלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו, ואח"כ בבואו להיכל מלכותו כו'", שזהו בר"ה (ראה לקו"ש שבפנים ע' 132 הערה 58. וש"נ) – הרי יש מעלה בחודש אלול שבו נמצא המלך בשדה, ש"אז רשאים [וכפי שמוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר (בסד"ה לך אמר לבי ה'ש"ת): "ויכולין"] כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו", ללא ממוצעים, "והוא מקבל את כולם בסכר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם".

(42) ר"פ דברים ובפרש"י.

(43) יו"ד סרמ"ח.

(44) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

1 ולכן היתה יצי"מ באופן ש"לא תשאר פרסה"⁵⁷, ו"כספם וזהבם אתם"⁵⁸. וכך יהי גם בגאולה
2 האמיתית והשלימה.

3 ואז יקויים היעוד⁵⁹ "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצין כבתחלה", ויקיימו בפועל הציווי "שופטים
4 ושוטרים תתן לך בכל שעריך". לשבטיך", בכל י"ב השבטים, וגם בחלק הי"ג (שהרי "עתידה ארץ
5 ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים"⁶⁰), חלקו של משיח⁶¹, כמבואר בסוף ספר יחזקאל, בהמשך
6 לתיאור ביהמ"ק השלישי, שיבנה במהרה בימינו, בביאת משיח צדקנו.

* * *

7
8 ט. מאמר (כעין שיחה) ד"ה שופטים ושוטרים תתן לך גו'.

* * *

9
10 י. בהענין ד"שופטים" (דיינים) – שזהו שמה וענינה של כל הפרשה (כנ"ל ס"א) – יש כמה דרגות:
11 יש ענינים שבהם מספיק דין (שופט) אחד, ויש ענינים שבהם צריך ב"ד של שלשה, ב"ד של כ"ג, ועד
12 לב"ד של ע"א, שנקראים סנהדרין גדולה⁶².

13 ובכללות יותר – בשם שופט נקרא גם המלך⁶³, שענינו הוא "אשר יוציאם ואשר יביאם"⁶⁴, שלכן
14 צריך המלך להיות ירא שמים, כיון שצריך להנהיג את בני ע"פ תורה דוקא, כפי שמצינו בדוד המלך,
15 שיואב ה' מנצח במלחמה עי"ז שדוד ה' עוסק בתורה⁶⁵, והיו ידיו "מלוכלכות". בשפיר ושליא כדי
16 לטהר אשה לבעלה⁶⁶, שע"ז נעשית גם הטהרה דכנס"י לבעלה זה הקב"ה⁶⁷.

17 וזהו הטעם שהמלך צריך שיהא עמו ס"ת תמיד (כמבואר בפוסקים⁶⁸ פרטי דיני ס"ת של מלך),
18 שהחידוש בזה – שענין התורה הוא אצלו לא רק במחשבה ודיבור (כפי שמצינו אצל כמה גדולי ישראל
19 ההנהגה דלא פסק פומי מגירסא⁶⁹), אלא צריך להיות נמשך גם במעשה, בס"ת שנכתב בדיו על הקלף
20 כו'.

21 וכיון שגם המלך הוא שופט, לכן, בפרשת שופטים נאמר גם הציווי ד"שום תשים עליך מלך" (כנ"ל
22 ס"ג), שזוהי מצוה מן התורה (כאשר הדבר נעשה באופן המתאים⁷⁰).

23 יא. והנה, כאשר ענינו של המלך הוא בהתגלות ובשלימות, אזי נעשה על ידו כיבוש כל העולם –
24 לא באופן של מלחמה, אלא באופן של שלום, כמ"ש בשלמה המלך [עליו נאמר⁷¹ "וישב שלמה על כסא
25 ה'", ובימיו היתה השלימות דספירת המלכות, "קיימא סיהרא באשלמותא"⁷²] "הוא יהי איש מנוחה".
26 שלמה יהי שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו"⁷³, ועד שבאו אליו ממדינות רחוקות והביאו מתנות
27 כו'.

28 אמנם, בזמנים אחרים, ה' צורך בענין של מלחמה כדי לפעול זאת.

29 וזהו הענין השני של מלך – "לעשות (משפט ו)מלחמות"⁶³, ולכן, בהמשך למצות מינוי מלך שנאמרה
30 בפרשת שופטים, נאמרו בה גם דיני המלחמה.

31 ולכל לראש: "כי תצא למלחמה על אויבך גו' לא תירא מהם וגו'"²⁵.

(66 ברכות ד, א.

(67 ראה גם תורת מנחם חל"ח ע' 272. וש"נ.

(68 ראה רמב"ם שם רפ"ג.

(69 ראה – לדוגמא – שבת ל, ריש ע"ב. ב"מ פו, א.

(70 ראה רמב"ם שם פ"א ה"ב. וראה גם לקו"ש חכ"ד ע'

104 ואילך. וש"נ.

(71 דברי הימים"א כט, כג.

(72 זח"א קג, רע"א. רכג, א"ב. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.

(73 שם כב, ט.

(57 בא יו"ד, כו.

(58 ישע"י ס, ט.

(59 שם א, כו.

(60 ב"ב קכב, א.

(61 ראה ב"ב שם ובפרשב"ם.

(62 סנהדרין בתחלתה. רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ג.

(63 ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ד.

(64 פינחס כז, יז.

(65 סנהדרין מט, א.

וענין זה קשור עם המדובר באריכות לאחרונה⁷⁴, שאסור ליהודי להתיירא מגוי, ואם יהודי מתיירא מגוי, הרי הוא מוסיף כח אצל הגוי⁷⁵, וע"ד שאמרו רז"ל⁷⁶ על הפסוק⁷⁷ "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", "לפניהם ולא לפני עכו"ם", "אפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם", ש"כל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני עכו"ם, כפר בהקב"ה תחלה ואחרי כן כפר בתורה, שנאמר⁷⁸ כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים".

ויתירה מזה: אין סיבה שיהודי יתיירא מהגוי, שהרי אמרו רז"ל⁷⁹ "ישראל עזין באומות" – שזהו אפילו כאשר לכאורה יש מקום להתיירא מפני האומות (דאל"כ, אין צורך להבהיר ש"ישראל עזין שבאומות"), ועאכו"כ בנדו"ד, שהתורה אומרת שאין מקום להתיירא, "לא תירא מהם כי ה' אלקיך עמך גר".

אך בנוגע לפועל רואים להיפך – שמתיראים מהגוי אפילו כאשר אין מקום כלל להתיירא ממנו! ולכאורה: מהי סיבת המורא, בה בשעה ש"ישראל עזין באומות"? אך הענין הוא – שלאמיתו של דבר הרי זה בגלל שהנפש האלקית "ירא מעבירות שבידו"⁸⁰, ומזה נמשך אצל נפש הבהמית שירא מהגוי!

וע"ד שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁸¹, שהסיבה לכך שיהודי רעב לפרוסת לחם היא בגלל שנפשו האלקית רעבה לניצוצות הקדושה שישנם בלחם שצריכים להתברר על ידו (שהרי לכל אחד מישראל יש ניצוצות קדושה שתפקידו לבררם), ואילו זכה, ה' מרגיש זאת, וכיון שלא זכה, אינו מרגיש בכך, אבל כתוצאה מזה נעשה אצל נה"ב רעבון ללחם.

[ענין זה יכול להיות גם באופן של נסיון – אם זהו מאכל אסור, או אפילו במאכל המותר, אם זהו ענין של מותרות; אבל בנוגע לאכילה שהיא "צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש" (כלשון רבינו הזקן בתניא⁸²), הנה הסיבה לכך שיש לו משיכה לפרוסת לחם זו דוקא, היא, בגלל שנפשו האלקית נמשכת לבידור הניצוצות שנמצאים בפרוסת לחם זו, כיון שניצוצות אלו שייכים אליו].

וכן הוא בנוגע ליראה מהגוי, שהסיבה האמיתית לכך היא מפני ש"ירא מעבירות שבידו", אלא שאצל נה"ב הרי זה נמשך באופן שירא מהגוי.

אך על זה נאמר⁸³ "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו וגו'". ובהמשך לזה – נתעכב עתה על פירוש רש"י בפסוק זה.

יב. הביאור בפירוש רש"י, "הירא ורך הלבב", "רבי עקיבא אומר כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה (כנגד ב' הלשונות "הירא ורך הלבב"⁸⁴). ר"י הגלילי אומר, הירא מעבירות שבידו⁸⁵, ולכך תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם בעלי עבירה, והרואה חוזר אומר שמא בנה בית או נטע כרם או ארש אשה",

(74) ראה תורת מנחם חנ"ו ע' 136 ואילך.

(75) ועי"ז פועל תשות כח במקור כל הכחות, כיון שממשך כח למקום שמצד עצמו אין בו כח, ורק מצד ענין הבחירה ניתן לו כח כו'.

(76) תנחומא משפטים ג. פרש"י ר"פ משפטים.

(77) ר"פ משפטים.

(78) האזינו לב, לא.

(79) ביצה כה, ב.

(80) פרש"י פרשתנו כ, ח.

(81) ראה אג"ק שלו ח"ד ע' תמה. ועוד.

(82) רפ"ז.

(83) פרשתנו שם.

(84) ולהעיר מדברי התוספתא סוטה פ"ז, יד: "הירא [ודאי],

מה ת"ל שוב ורך הלבב, שאפי' גבור שבגבורים וחזק שבחזקים וכו'. ועפ"ז י"ל, שגם גיבור שאינו מתיירא מהאויב, יכול להיות "רך הלבב", ש"אינו יכול... לראות חרב שלופה" – אפילו חרב שלופה שזל.

(85) ולהעיר, שלכאורה יש להקשות על שיטת ר"י הגלילי ש"הירא מעבירות שבידו" אינו יוצא למלחמה, ממ"ש רש"י בר"פ תצא בנוגע לאשת יפת תואר: "לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר, שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור" – דכיון שמדובר אודות אלו שיצאו למלחמה וניצחו בה ("כי תצא למלחמה על אויבך גוי ושבית שבידו"), הרי בודאי אין להם עבירות (שהרי מי שיש עבירות בידו אינו יוצא למלחמה), וא"כ, איך אפשר לומר ש"ישאנה באיסור"?

1 — דלכאורה אינו מובן⁸⁶: כיון שהציווי "מי האיש הירא ורך הלבב ילך גו'" הו"ע הכי עיקרי, מדוע
2 נאמר זה רק לבסוף (לאחרי ההכרזה "מי האיש אשר בנה בית .. נטע כרם .. ארש אשה"), ולא בסמיכות
3 ל"אל ירך לבבכם גו"?

4 ולכן מפרש רש"י שכאן מדובר אודות פחד שמתעורר רק לבסוף, שמתקרבים ביותר למלחמה —
5 "שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה". אבל, פירוש זה אינו מחוור לגמרי, כי, כל
6 ההכרזות היו זו לאחר זו, ובינתיים לא ניתוסף דבר שיחזק את הפחד מפני קירבת המלחמה. ולכן מוסיף
7 רש"י עוד פירוש — שקאי על "הירא מעבירות שבידו", ולכן נאמר לאחר ההכרזות ע"ד בית כרם ואשה,
8 "לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם".

9 [אבל אין לומר שהצורך בפירוש ד"הירא מעבירות שבידו" הוא בגלל הקושי איך יתכן שיהי' "איש
10 הירא ורך הלבב", דממ"נ, אם עבר עבירה שחייבים עלי' מיתה רח"ל, ייענש גם אם לא ילך למלחמה,
11 ואם אינו מחוייב מיתה, לא ינזק במלחמה — כי, בדרך הפשט, אין מקום לשאלה איך יתכן שאדם יפחד
12 ממלחמה⁸⁷, לולי עבירות שבידו⁸⁸].

13 וב' הפירושים הם בהתאם לשיטת בעלי המאמר — שמצינו בכ"מ שלשיטת ר"ע כולל הפסוק כמה
14 פרטים (ובנדו"ד: כל סוגי יראה), ואילו לשיטת ר"י הגלילי קאי רק על פרט א' (ובנדו"ד: הירא מעבירות
15 שבידו). ולדוגמא⁸⁹: בנוגע לבישול, אם הוא רק "בתוך הקדירה" או בכל אופן שהוא⁹⁰; בנוגע ל"מי
16 נדה", אם גם מי חטאת ששתתה פרה נכללים ב"למשמרת" למי נדה⁹²; ובנוגע לדין קנס בנערה
17 המאורסה, אם גם נערה שנתארסה ונתגרשה נכללת בזה⁹³ —

18 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁹⁴ בלקו"ש ח"ט ע' 121 ואילך.

* * *

19

(יג) ויבוא הפליט, הוא עוג שפלט כו" (פרש"י ס"פ חוקת),
והיינו, שגם כאשר אין מקום לחשש "מעבירות שבידו", עדיין יש
מקום להתירא מפני האויב, שמא תעמוד לו איזו זכות.

(89) וכדי שיהי' ענין של "חזקה" — ג' דוגמאות (ראה גם
תורת מנחם חנ"ו ע' 287).

(90) פסחים עד, א.

(91) חוקת יט, ט ובספרי.

(92) ויש להעיר דרך אגב על דבר פלא בענין זה — ואף שאין
זה נוגע לעניינו, ברצוני להזכיר זאת, כי כדאי שידעו זאת, כדי
שיעיינו בזה, והלואי ימצאו ביאור בזה:

בהמשך לפלוגתא ר"ע ור"י הגלילי — איתא בספרי שם: "אמר
ר' טרפון, ראיתי האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא
יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל (דניאל ח, ד),
זה ר' עקיבא. ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב
על פני כל הארץ ואין נוגע בארץ והצפיר קרן חזות בין עיני וגו'
(שם, ה ואילך), זה ר' יוסי הגלילי".

ולכאורה אינו מובן: מה שייך ענין זה — פסוק בדניאל בנוגע
לאחרית הימים — לפלוגתא ר"ע ור"י הגלילי הנ"ל?!

(93) כתובות לח, א.

(94) בשילוב שיחת ש"פ שופטים תשכ"ז.

(86) לכאורה אפשר לבאר הצורך בפירוש הפסוק — דכיון
שכבר נאמר "לא תירא מהם גו' אל ירך לבבכם אל תיראו וגו'",
למה הוצרכו להוסיף ולהכריז "מי האיש הירא ורך הלבב ילך
וגו'", הרי זה מובן מעצמו? ועל זה מתרץ רש"י, שאעפ"כ יש
לפרשו "כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה כו" — כי,
גם לאחר שנצטוו כמ"פ שלא לירא, עדיין יתכן שיהי' מורא. וכפי
שיודע הבן חמש למקרא בעצמו שגם כאשר אומרים לו כמ"פ
לעשות דבר, יתכן שלא יעשה זאת. ואם הדברים אמורים בנוגע
לעשי' בפועל, שאכ"כ שכן הוא בנוגע לענין המורא שהוא רגש
שבלב*. ולכן צריכה התורה לחזור ולצוות ש"הירא ורך הלבב"
לא ילך למלחמה. אבל: אי משום הא, הרי גם ציווי נוסף — לאו
דוקא שיעל פעולתו (וכפי שמצינו אפילו במשה, ש"אל הקב"ה
כי אהי' עמך, ולבסוף נתיירא (כמ"ש במלחמת סיחון** ועוג)
ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו, אינו אומר אל תירא אותו אלא
למי שנתיירא (ב"ר רפ"ע(1)).

(87) וכפי שמצינו במלחמת עמלק, שהי' צורך בהרמת ידי
משה שיהיו פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה (בשלח יז,
יא"ב ובפרש"י), ועי"ז ניצח יהושע במלחמה, ולולי זאת, הי'
מקום למורא כו'.

(88) ולהעיר גם ממה שמצינו במלחמת עוג, "שהי' משה ירא
להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר (לך לך יד,

(*) ולהעיר מפתגם הרב המגיד שמוביא רבינו הזקן בשמו (נסמן בתורת מנחם חנ"ו ע' 162 הערה 64) בנוגע לציווי (ואתחזן ו, ה) "ואהבת את
ה' אלקיך", דלכאורה, איך שייך ציווי על אהבה שהיא רגש שבלב, אלא הציווי הוא על ההתבוננות בדברים המעוררים את האהבה. ועד"ז
בנוגע לשלילת היראה במלחמה, וכמ"ש הרמב"ם (הל' מלכים ס"ה) ש"לא יחשוב כו'", "וכל המתחזיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו
וכו", והיינו, שלא יתבונן בדברים המעוררים יראה.

(**) שהייתה בחודש אלול (במדב"ר ותנחומא ס"פ חוקת). — ברשימת ההנחה: כמדובר פעם בארוכה, ונדפס זה עתה (לע"ע לא מצאנו —
המו"ל).

- יג. נהוג לאחרונה ללמוד ענין באגרת התשובה, ובודאי יש לנהוג כן בחודש אלול, ובפרט ביום
 השבת שבחודש אלול, שהרי שבת מצד עצמו הו"ע התשובה, כמובא באגה"ת⁹⁵ ש"שב"ת אותיות
 תש"ב", שזהו גם בכל שבת שבכל השנה כולה, ועאכו"כ בשבת שבחודש אלול.
 ובפרט ע"פ הביאור של רבינו הזקן שענינו של חודש אלול הוא כמשל למלך בשדה (כנ"ל ס"ה⁹⁶),
 והיינו, שהמלך נמצא במקום שאינו מושב בני אדם, כמו שדה או מדבר,
 — שהרי במשל "למלך .. בשדה" אין כוונת רבינו הזקן לשלול הענין "דמדבר", אלא לשלול הענין
 ד"עיר מושב", היינו, מקום שאינו מושב בני אדם, כמו שדה או מדבר —
 והרי אמיתית העילוי דתשובה הוא — לפעול גם במקום שאינו "עיר מושב", שאין בו "בית", שהו"ע
 התורה, ואין בו כלי הבית, שהו"ע המצוות⁹⁷, ואעפ"כ נעשית בו עבודת התשובה, שהיא למעלה מתומ"צ,
 שלהיותם אורות בכלים, הרי הם במדידה והגבלה, ואילו עבודת התשובה היא למעלה ממדידה והגבלה;
 וענין זה נפעל דוקא ב"שדה", שאין בו הציור דמושב בני אדם, ולכן שם לוקחים את העצם דלמעלה
 כפי שהוא למעלה מציור, מדידה והגבלה.
 יד. המשך הביאור באגה"ת ספ"ד, בענין "קול ודיבור או מעשה הן אותיות וא"ו ה"א" — נכלל
 בשיחת ש"פ ראה סי"ד ואילך⁹⁸.
 טו. ויש להוסיף ולבאר באגה"ת ריש פרק ה' ענין שלכאורה אינו מובן כלל — דלאו רישא סיפא
 ולאו סיפא רישא:
 בהתחלת הפרק מדובר אודות מ"ש⁹⁹ "ויפח באפיו נשמת חיים", ש"פשט הכתוב מ"ש ויפח הוא
 להורות לנו כמו שעד"מ כשהאדם נופח לאיזה מקום, אם יש איזה דבר חוצץ ומפסיק בינתיים, אין הבל
 הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום, ככה ממש אם יש דבר חוצץ ומפסיק בין גוף האדם לבחי' הבל
 העליון".
 וממשיך, "אך באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית' .. אלא כמ"ש בישעי¹⁰⁰ כי אם
 עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם, והטעם לפי שהם נגד רצון העליון כו".
 ואינו מובן הטעם שמתחיל ב"הבל העליון" ומסיים ב"רצון העליון"?
 ובהקדמה — שאין לומר שענין ה"הבל" הוא רק דוגמא מהענינים דלמטה על הענינים דלמעלה,
 ולמעלה הוא ענין הרצון (ולא ענין ההבל), שהרי כל הענינים שלמטה נשתלשו מהענינים שלמעלה
 (כלשון רבינו הזקן בחלק ראשון פ"ג: "נשתלשו מהן"), כך, שגם למעלה ישנו ענין ה"הבל" — "בחי'
 הבל העליון".
 ולכן אינו מובן מה שמתחיל ב"הבל העליון" ומסיים ב"רצון העליון" — בה בשעה שהם מדריגות
 חלוקות זמ"ז לגמרי: הבל העליון — "מרומז באות ה"א תתאה", ואילו רצון העליון — "נרמז בקוצו של
 יו"ד", שזוהי דרגא נעלית ביותר שלמעלה אפילו מאות יו"ד עצמה?
 ולהעיר, שלפעמים מצינו שענין מסויים אינו חוצץ לגבי דרגא נמוכה, משא"כ לגבי דרגא עליונה,
 הנה אפילו דבר קטן מונע את הגילוי — כפי שמצינו בנוגע למ"ת, שלגבי הגילויים שלפני מ"ת, הי'
 מספיק ענין המילה שהוא הסרת הערלה הגסה בלבד, משא"כ לגבי הגילויים שלאחרי מ"ת, נחשבת גם
 הערלה הדקה לדבר המפסיק, ולכן צ"ל גם ענין הפריעה, שהו"ע הסרת הערלה הדקה, כי לגבי האור
 שלאחרי מ"ת, מונע וסותר גם עור הדק¹⁰¹;

(99) בראשית ב, ז.

(100) נט, ב.

(101) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג (יו"ד, ב). אוה"ת

יתרו ע' תתי ואילך. ועוד. וראה גם תורת מנחם ח"כ ע' 36.

(95) ספ"י.

(96) הערה 41.

(97) ראה לקו"ת ואתחנן יו"ד, א. המשך מים רבים תרל"ו

בסופו. ועוד.

(98) תורת מנחם חנ"ז ע' 289 ואילך.

- 1 ולפעמים מצינו להיפך¹⁰², שענין מסויים יכול להיות הפסק לגבי הגילוי דבחי' ממכ"ע, אבל אין זה
2 מונע את הגילוי דבחי' סוכ"ע שנשאר בשלימותו (וע"ד מ"ש בסיום הפרק לענין "חבל ההמשכה ..
3 (ש) כלול מתרי"ג מצות", שהוא כמשל "חבל עב שזור מתרי"ג חבלים דקים", ש"כשעובר ח"ו על אחת
4 מהנה נפסק חבל הדק", אבל אעפ"כ נשאר הקשר שע"י כללות החבל בנוגע לכללות החיות כו').
5 ואילו כאן, בנוגע לדבר החוצץ ומפסיק – מתחיל בענין ההפסק לגבי הבל העליון, שזוהי מדריגה
6 תחתונה, ומסיים בענין ההפסק לגבי רצון העליון, שזוהי מדריגה נעלית ביותר.
7 טז. ויש לומר הביאור בזה:
8 בענין "הבל העליון" יש כמה דרגות – כמובן מענין ה"הבל" למטה, שישנו הבל סתם שהוא מקור
9 הדיבור, וישנו הבל שבא ע"י נפיחה, ובזה גופא יש חילוק בין נפיחה סתם לנפיחה בכח ועד לנפיחה
10 בכח הכי חזק (ע"ד "נפשי יצאה בדברו"¹⁰³); ודוגמתו למעלה – שישנו בחי' הבל העליון כפי שהוא
11 מצד בחי' המלכות (דיבור), או כפי שהוא מצד בחי' המדות וכו', ועד לבחי' ההבל כפי שהוא מצד בחי'
12 הרצון.
13 ולכן אין סתירה בכך שמתחיל בענין בחי' הבל העליון ומסיים בענין רצון העליון ב"ה – כיון
14 שהכוונה היא לבחי' ההבל כפי שהוא מצד בחי' הרצון.
15 ומה שמדייק ומדגיש ענין הרצון דוקא (ולא רק ענין ההבל) – הרי זה כדי לבאר הטעם לכך
16 ש"עונותיכם מבדילים גו'", אף ש"באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית'" – "לפי שהם נגד
17 רצון העליון ב"ה" (אלא שבזה גופא יש חילוק בין עבירה שיש בה כרת, שעל ידה "נכרת ונפסק חבל
18 ההמשכה כו'", לעבירות שאין בהן כרת שעל ידם "נפסק חבל הדק", אבל לא כללות החבל).
19 וענין זה נוגע גם לביאור כללות ענין התשובה – דלכאורה אינו מובן: כיצד מועילה התשובה באופן
20 ש"בשעתא חדא וברגעא חדא"¹⁰⁴ יתהפך מן הקצה אל הקצה להיות "צדיק גמור"?! – כי, כל חומר
21 ענין העבירה הוא בגלל היותה "נגד רצון העליון ב"ה", ולכן יכול להשתנות ("זיך איבערשטעלן") מן
22 הקצה אל הקצה ע"י רצון אחד – לקיים רצון העליון ב"ה, וכמאמר הבעש"ט¹⁰⁵ שבמקום שרצונו של
23 אדם שם הוא נמצא, שנמצא שם בכל מציאותו.
24 * * *
25 יז. בהמשך להמדובר לעיל אודות הפסוק "מי האיש הירא ורך הלבב", שבא בהמשך לכללות הפרשה
26 "כי תצא למלחמה גו' לא תירא מהם וגו'"²⁵ – הרי ע"פ הפתגם הידוע של רבינו הזקן שצריכים לחיות
27 עם הזמן (כנ"ל ס"א), מובן, שענין זה נוגע גם בזמננו זה.
28 ובפשטות – הרי זו ההוראה המפורשת בכתוב: "כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם
29 רב ממך לא תירא מהם וגו'", וכפי שמפרש רש"י דיוק לשון הכתוב "סוס ורכב", לשון יחיד, "בעיני
30 חשובים כולם כסוס אחד כו'", וכן "עם רב ממך", "בעיניך הוא רב", כיון שאתה מחשיב ועושה אותם
31 ל"מציאות", "אבל בעיני אינו רב".
32 אך עדיין שואל הבן חמש למקרא:
33 בפסוק נאמר "וראית", היינו, שלא מדובר כאן אודות ראייתו של הקב"ה – "בעיני", אלא אודות
34 ראייתו של יהודי – "בעיניך", וא"כ, מה מועילה העובדה ש"בעיני אינו רב", בה בשעה שתורת־אמת
35 עצמה אומרת ש"בעיניך הוא רב", והרי לא מדובר אודות "עור"ר... וא"כ, איך יתכן ש"לא תירא מהם"?!
36 ועכצ"ל, שאע"פ ש"בעיניך הוא רב", הרי כיון ש"בעיני אינו רב", אלא "חשובים כולם כסוס אחד
37 כו'", נעשה כן גם אצל יהודי, ולכן "לא תירא מהם".

(104) זח"א קכט, סע"א.

(102) ראה גם סידור (עם דא"ח) שער המילה קמד, א"ב.

(105) ראה כתר שם טוב בהוספות סמ"ח. וש"נ.

(103) שה"ש ה, ו.

וההסברה בזה – כהמשך הכתוב "כי ה' אלקיך עמך", כך, שאינו הולך בכח עצמו, אלא בכחו של הקב"ה, ש"בעיני אינו רב", אלא "חשובים כולם כסוס אחד כו".

אך עדיין יש מקום לשאלה: כיון שצריך לעשות חשבון כו', ואז רואה שבפועל הרי זה "עם רב ממך", וא"כ, איך לא יירא מהם?!

ועל זה ממשיך הכתוב: "כי ה' אלקיך עמך" המעלך מארץ מצרים – "המעלך" דייקא, היינו, לא רק "המוציאך", שגם לאח"ז נשאר עדיין באותו שטח, דרגא, מעמד ומצב, אלא "המעלך מארץ מצרים", למעלה לגמרי מכללות הענין דמצרים, כך, שלא שייך כללות ענין החשבון, ולכן, אע"פ שמצד החשבון הרי זה "עם רב ממך", מ"מ, "לא תירא מהם", כיון שלאמיתו של דבר אינם אלא כסוס אחד.

אמנם אין הכוונה שכיון ש"חשובים כולם כסוס אחד" אין צורך במלחמה כלל; בודאי יש צורך לצאת למלחמה, וליטול כלי נשק גשמיים כו', וכן לשלוח מרגלים שמסכנים את עצמם ועושים כל מיני תחבולות כדי לברר מה שנעשה במחנה של השונא, כלי המלחמה שלו וכו', אבל צריך לדעת שהעיקר הוא ש"ה' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים", ולכן "לא תירא מהם", כי היראה מפריעה לכללות המלחמה.

יח. וזהו גם מענה על דבריו של פלוני שדיבר בארץ ישראל לפני ימים אחדים, ואמר, שהתנאי הראשון ביציאה למלחמה הוא: "לא תירא מהם", והוסיף להביא ראיות לדבר מכמה פסוקים שנאמרו בנוגע להאבות: "אל תירא אברם גו'"¹⁰⁶, וכן ביצחק נאמר "אל תירא גו'"¹⁰⁷, וכן "אל תירא עבדי יעקב"¹⁰⁸; אבל הוא לא הסביר מדוע אמנם אין להתיירא מ"עם רב ממך", ולפלא שאף א' לא קם לשאול מהו אכן הטעם ש"לא תירא מהם"!

ובכן: העיקר הוא חציו השני של הפסוק, שבו מפורש טעם והסברה מדוע "לא תירא מהם" – "כי ה' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים", וכהמשך הכתובים¹⁰⁹: "כי ה' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם".

אין הסברה אחרת מדוע "לא תירא מהם"; ההסברה היחידה ע"פ שכל היא – "כי ה' אלקיך עמך"! ולא כמו אלו שטוענים שבנוגע לתומ"צ יש צורך בענין של אמונה, ואילו הדרך שאינה קשורה עם תומ"צ היא ענין של שכל – כי האמת היא בדיוק להיפך:

דרך התומ"צ היא ענין שבשכל, שכן, לולי ענין התומ"צ, הנה כאשר מסתכלים מסביב ורואים שישנו "עם רב ממך", צריך להתיירא, ואין הסברה בשכל מדוע "לא תירא מהם", כך, שיש צורך באמונה; ורק כאשר מסתכלים מצד דרך התומ"צ, אזי ישנה ההסברה בשכל – ש"ה' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים", ובלשון הכתובים שלפנ"ז¹¹⁰: "הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וגו' ככל אשר עשה ה' אלקיכם במצרים לעיניך".

אמנם, כשמדובר אודות מי שלעת עתה אין שם שמים שגור בפיו, הנה כיון שאי אפשר להשתנות בבת אחת מן הקצה אל הקצה, לכן אומר תחילה את חציו הראשון של הפסוק: "לא תירא מהם", ומזה מבינים כבר את הכוונה שבדבר – שסוכ"ס תבוא גם אצלו בגילוי – להמשך הפסוק: "כי ה' אלקיך עמך".

יט. וממשיך בכתוב¹¹¹ "והי' כקרבכם אל המלחמה וגו'":

כאשר מתקרבים יותר אל המלחמה, "סמוך לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם"¹¹², אזי יכולה להתעורר אצלו מחשבה שאולי אינו ראוי לכך שיהי' "ה' אלקיך עמך", כי, ענין זה שייך רק כאשר הוא מקושר

(110) ואתחנן ד, לד.

(111) פרשתנו כ, ב"ג.

(112) פרש"י עה"פ.

(106) לך לך טו, א.

(107) תולדות כו, כד.

(108) ישעי' מד, ב, ועוד.

(109) פרשתנו כ, ד.

1 עם הקב"ה והולך בשליחותו (לא בתור מציאות בפני עצמו), ולכן, כיון שבעיני הקב"ה חשובים כולם
2 כסוס אחד, אין לו מה להתיירא מהם, ומנצח במלחמה; אבל כיון שאינו בטוח שהוא במעמד ומצב של
3 התקשרות עם הקב"ה כדבעי כו', לכן מתיירא מהם.

4 ועז"נ¹¹¹ "ונגש הכהן ודבר אל העם ואמר אליהם שמע ישראל וגו'":

5 לכאורה אינו מובן הלשון "שמע ישראל" – הרי לא מצינו שכל פעם שדיברו עם בני"ה הקדימו לומר
6 "שמע ישראל", ולדוגמא: "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו'", ומתחיל מיד "ה' אלקינו
7 דבר אלינו בחורב לאמר וגו'"¹¹³, ללא הקדמת "שמע ישראל"; ורק בנוגע למצוות וחוקים נאמר הלשון
8 "שמע ישראל", כמ"ש "ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים גו'"¹¹⁴, "שמע ישראל את החוקים
9 ואת המשפטים גו'"¹¹⁵. וא"כ, למה נאמר כאן הלשון "שמע ישראל"?

10 ולכן מפרש רש"י¹¹⁶: "אפילו אין בכך זכות אלא קריאת שמע בלבד כדאי אתם שיושיע אתכם".

11 והרי הענין ד"שמע ישראל" הוא בשלימות אצל כל יהודי,

12 – וכהסיפור הידוע¹¹⁷ מכ"ק מו"ח אדמו"ר בהיותו בווארשא במעמד ומצב של סכנה, שכל הנמצאים
13 שם, מרבינו נשיאנו עד ליהודי שאפילו ביוהכ"פ אין לו שייכות לתומ"צ, זעקו ביחד "שמע ישראל" ... –
14 צריך רק שמישהו יאמר לו "שמע ישראל", ואז יזעק גם הוא לעומתו "שמע ישראל", בתחילה כמו
15 "בת קול", ואח"כ גם מעצמו ומאליו.

16 וכיון שישנה הזכות של קריאת שמע – "שמע ישראל" – הנה כאשר "אתם קרבים היום למלחמה"
17 הרי זה באופן ד"על אויביכם", למעלה מאויביכם, ולכן, "אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל
18 תערצו מפניהם", כפירוש רש"י¹¹⁶: "ד' אזהרות כנגד ד' דברים שמלכי האומות עושים כו'" כדי שיתיראו
19 מהם; אבל אתם אינכם צריכים להתיירא מזה, "כי ה' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם
20 להושיע אתכם".

21 כ. ומכאן באים להמדובר לאחרונה אודות ענין התפילין:

22 בנוגע לפירוש רש"י "אפילו אין בידכם אלא זכות ק"ש בלבד כו'" – איתא בכלי יקר (מהספרים
23 שהובאו בתורת החסידות¹¹⁸): "אטו ק"ש מילתא זוטרתא היא, ונ"ל שהעיקר הוא על התפילין שבראש,
24 כי הקורא ק"ש מסתמא אינו קורא כ"א ע"י תפילין, שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו¹¹⁹, וע"י תפילין
25 שבראשו תפול אימתה ופחד על האויבים, כמ"ש¹²⁰ וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו
26 ממך, ואמרו רז"ל¹²¹ אלו תפילין שבראש, ולדבר זה היו צריכים במלחמה, שיראו השונאים וייראו מהם".

27 וכללות הענין בזה – שיהודי צריך להיות במעמד ומצב ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך",
28 ולא להתבייש בכך, ואדרבה כו', שיהי' אצלו הרגש ש"אתה בחרתנו מכל העמים"¹²², ועי"ז נעשה גם
29 אצל הגוי הרגש של כבוד, ועד להרגש של יראה – אם יש צורך בכך.

30 כא. והעיקר – שתהי' ההנהגה באופן ד"לא תירא מהם וגו' כי ה' אלקיכם ההולך עמכם גו' להושיע
31 אתכם",

32 ועד שיבואו למעמד ומצב שלא יהי' צורך במלחמה, כיון שיקויים היעוד¹²³ "ונתתי שלום בארץ",

33 ובאופן כזה מסיימים את התקופה של עקבתא דמשיחא, ונכנסים לאתחלתא דגאולה, ולאח"ז לגאולה
34 בפועל – ע"י "דוד עבדי נשיא להם לעולם"¹²⁴, שיבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל,

(119) ברכות יד, ב.

(120) תבוא כח, יו"ד.

(121) ברכות ו, א. וש"נ.

(122) נוסח תפלת יו"ט.

(123) בחוקותי כו, ו.

(124) יחזקאל לו, כה.

(113) דברים א, א"ו.

(114) ואתחנן ד, א.

(115) שם ה, א.

(116) פרשתנו שם, ג.

(117) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 12.

(118) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 13.

1 — לאחר ההקדמה ש"עמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו .. ויכוף כל
2 ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה'", ואז, "אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ
3 נדחי ישראל, הרי זה משיח בודאי" 125 —

4 ועל ידו תהי' אתחלתא דגאולה 126, ומיד לאח"ז — גאולה האמיתית והשלימה, בעגלא דידן.

5 * * *

6 כב. סיום הביאור בפירוש רש"י "הירא ורך הלבב" — ה"יינה של תורה" 127, שכיון שר"ע "רגיל"
7 לזכות את ישראל" 129, זיכה מיד יהודי שעומד בתנועה של תשובה (שהיא בדומה לתנועת המס"נ 130),
8 ולכן אינו יכול לפרש שהירא מעבירות שבידו צריך לחזור ממלחמה***, כי יראה זו גופא מביאה לחרטה
9 והרהור תשובה שעי"ז נעשה צדיק גמור — נכלל בשיחה הנ"ל שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.
10 (רס"ים)

11 וכן הוא בנוגע לגאולה העתידה — שכאשר ישראל עושין תשובה, בשעתא חדא וברגעא חדא, אזי
12 "מיד הן נגאלין" 131, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.
13 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים".]

(*) "רגיל" 128 — פשיטא שזהו יותר מפעם א' — והראי' רק על פעם א'! וראה יומא לח, סע"א. ובירושלמי
שקלים פ"ה סוף ה"א: "זלגו עיניו דמענות".
(**) אף שבפשוטו של מקרא אפ"ל שלר"ע מדבר הכתוב "הירא ורך הלבב" גם ע"ד הירא מעבירות שבידו,
מ"מ, ביינה של תורה, לר"ע, אין מדובר כאן ע"ד עבירה, כבפנים.

המדבר", שלכן, כאשר פעם א' לא הי' כן ("והשתא מחייב להור"),
עושים מזה "רעש" (א' גאנצער טומל"): "שבקי' ר' עקיבא
לחסידותי"!!!

130) שזהו ענינו המיוחד של ר' עקיבא, כדאיא בגמרא
(ברכות סא, ב) שאמר בנוגע לענין המס"נ בפועל: "כל ימי הייתי
מצטער על פסוק זה, בכל נפשך (ואתחנן ו, ה), אפילו נוטל את
נשמתך, אמרתי, מתי יבוא לידי ואקיימנו" (לא כמו אברהם,
שהיתה לו מס"נ, אבל לא חיפש את ענין המס"נ), והיינו, שאף
שהיתה אצלו העבודה דקיום התומ"צ באופן דאורות בכלים, הי'
רצונו בעבודה דמס"נ בפועל דוקא.

והרי ענין המס"נ ישנו אצל כל אחד מישראל — באמירת ק"ש
(שהו"ע המס"נ) בכל יום, אלא, שאין זה כפי שהי' אצל ר"ע
שנשאר נשמה ללא גוף, אלא שהמס"נ היא באופן שגם לאח"ז
נשאר נשמה בגוף עד מאה ועשרים שנה.

וכמו בתפלת נעילה דיוה"כ פ"פ שבסיומה עומדים בתנועה של
מס"נ ומכריזים בקול רם: "שמע ישראל גו' ה' אחד", ו"ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד" ג"פ (כנגד ג' עולמות ב"ע*), ולאח"ז
נשארים נשמה בגוף, ומכריזים: "לשנה הבאה בירושלים".
(131) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

125) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

126) ראה גם תורת מנחם חנ"ז ס"ע 238. וש"נ.

127) ענין ערב ביותר ("זייער אַ געשמאַקער ענין"), ששייך
לחודש אלול.

128) מענה על השאלה: הרי הנהגת ר"ע לזכות את ישראל
קאי על "חסידותי", שס"ל ש"קטני בני רשעי ישראל .. באים
הם לעוה"ב" (סנהדרין קי, ב) — שקאי רק על בניס קטנים שלהם
שלא חטאו, אבל "רשעי ישראל עצמן פשיטא דאין להם חלק
לעוה"ב" (פרש"י שם), וכן בנוגע לדור המדבר, עדת קרח ועשרת
השבטים, ס"ל שאין להם חלק לעוה"ב, ולכאורה, הרי זה היפך
ההנהגה לזכות את ישראל.

וענה כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאין זה שייך כלל וכלל להמבואר
בהשיחה, אלא שאלה בגמרא, ויל"ע במפרשי הש"ס שם. ועוד
וג"ז נזקק כו' (כבפנים).

129) כמפורש להדיא ברש"י ("א' אָפּענע רש"י") בפירוש
דברי הגמרא במסכת סנהדרין (שם): "שבקי' ר' עקיבא
לחסידותי", כך, שכל אחד — ללא חילוק אם הוא ליטאי (א'
ליטוואק), מחסידי פולין (א' פוילישער), או א' משאר י"ב
שבטי ישראל — יכול לראות, ש"חטיד" הוא מי ש"רגיל לזכות
את ישראל", ללא חילוק אם מדובר אודות צדיקים או אודות "דור

לקוטי שיחות פרשת שופטים* כרך יד

מקדש, ואין עליו שם שחוט חוץ כלל והוא 25
קרבן⁸, משא"כ הבבלי הנ"ל לא ס"ל כן; עפ"ז 26
לדעת הירושלמי הרי זה דין בדיני במה: שעפ"י 27
הנביא נפקע האיסור של הקרבה בבמות "בשעת 28
מקדש", והרי הן מותרות כמו שהיו מותרות טרם 29
ביאתן של בני לירושלים; ומוכן שחידוש דין זה 30
דורש לימוד מיוחד, כי א"א ללמוד זאת מ"אליו 31
תשמעון", שאין ענינו הפקעת עצם האיסור עפ"י 32
הנביא, כ"א החיוב לשמוע אליו ולעבור על 33
האיסור. משא"כ להבבלי הרי גם עפ"י הנביא לא 34
נפקע גוף האיסור דהקרבה בבמות, ואין זה אלא דין 35
בדיני נבואה, שעפ"י ציווי הנביא חייבים לעבור על 36
ד"ת לפי שעה, ובמילא נכלל גם ענין זה – כמו 37
שאר האיסורים, בציווי הכללי ד"אליו תשמעון"¹⁰. 38
ועפ"ז מובן בפשטות גם בנוגע לדרשת הספרי 39
– שגם הוא חולק על הבבלי, שלדעת הספרי לא 40
יתכן להביא הא דאליהו בהר הכרמל כדוגמא על 41
הציווי הכללי ד"אליו תשמעון – אפילו אומר לך 42
לעבור על אחת מכל מצוות שבתורה". 43
ב. אמנם אין זה מובן: הרי גם הספרי מביא את 44
הדרשה הנ"ל עה"פ "אליו תשמעון", וגם מביא 45
ע"ז הדוגמא מאליהו בהר הכרמל, וא"כ הרי 46
אאפ"ל דמ"ד דדרשה זו חולק על הדרשה ד"אבל 47
מעלה אתה בכל מקום שיאמר לך הנביא וכו'". 48
עפ"ז צ"ל שגם לדיעה זו, ובמילא גם לדעת 49
הבבלי הרי זה דין בדיני במה – שע"פ נביא מותרת 50
(כדלהלן סעיף ה) [ובפרט עפ"י הכללי¹¹ דהיכא 51
שאפשר להשוות את דעת הבבלי ודעת הירושלמי 52
(והספרי וכו') אמרינן כן אפילו בתירוץ דחוק]. 53

א. עה"פ¹ "נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך 1
ה' אלקיך, אליו תשמעון", אמרו² ל"אליו 2
תשמעון – אפילו אומר לך עבור על אחת מכל 3
מצוות שבתורה, כגון אליהו בהר הכרמל, הכל לפי 4
שעה, שמע לו". 5
והנה עה"פ³ "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל 6
מקום אשר תראה" דרשו בספרי "אבל אתה מעלה 7
בכל מקום שיאמר לך הנביא, כדרך שהעלה אליהו 8
בהר הכרמל". 9
ולכאורה אינו מובן: מכיון שישנו ציווי כללי 10
ד"אליו תשמעון", המחייב לשמוע אל הנביא אם 11
הוא אומר "עבור על אחת מכל מצוות שבתורה", 12
הרי מובן שבכלל זה הוא גם החיוב לשמוע אליו 13
כשהוא אומר להקריב בכמה בשעת איסור במות – 14
וא"כ למה ללן לימוד מיוחד (מדיוקא דקרא "בכל 15
מקום אשר תראה") ש"אתה מעלה בכל מקום 16
שיאמר לך הנביא"? 17
והנה הגאון הרוגוצ'ובי מביא⁴ מה שאמרו 18
בירושלמי⁵: "אין הבמה ניתרת אלא בנביא. מ"ט, 19
השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה 20
כי-אם במקום וגו', ואליהו מקריב בשעת איסור 21
הבמות, א"ר שמלאי דבורא (דבירא)⁶ א"ל ובדברך 22
עשיתי⁷ בדיבורך עשיתי", ומבאר שהירושלמי ס"ל 23
ד"זהו דין דעפ"י נביא יכולין להקריב בכמה בשעת 24

* וסיום מס' זבחים.

(1) פרשתנו יח, טו.

(2) יבמות ז, ב. ספרי עה"פ.

(3) ראה יב, יג. וראה פרש"י שם.

(4) צנפת פענח הל' מתנות עניים פ"ב הי"ח ע' 124 (הובא בצפ"ע עה"ת עה"פ). וראה שם בהשמטות ע' 7. הל' יסוה"ת פ"ט ה"א (ג, ב). מהדו"ת דף פ' ע"ב.

(5) מגילה פ"א הי"א. וכן בויק"ר פכ"ב, ט. וראה ירושלמי תענית פ"ב ה"ח. בצפ"ע נראה שמפרש בפשטות שכן דעת הירושלמי. אבל בדוחק יש לפרש שאין כוונת הירושלמי לדרוש כן הכתוב, כ"א כעין שקלא וטריא: מכיון שכתוב "השמר לך פן תעלה וגו'", א"כ איך "אליהו מקריב בשעת איסור הבמות". ומתוך: "ובדברך עשיתי בדיבורך עשיתי" שה"ע"פ הדבור (ראה פ"י מהר"ו בויק"ר שם). אבל מהלשון "מאי טעמא", משמע שכתוב זה הוא טעם עמ"ש לפנינו "אין הבמה ניתרת אלא בנביא".

(6) "כך שמר" (קה"ע שם), ולפי"ז "אמר לי" הכוונה: אמר אליהו להקב"ה; אבל לפי הפי': "מפי הדיבור נאמר לו לעשות" (פני משה שם), ולפי"ז "אמר לי" הכוונה: הקב"ה לאליהו [ולפי' זה מוכרחת הגי' "דבורא" (בוא"ו)].

(7) מלכים א יח, לו.

(8) ומפרש הנפק"מ: "יכול להקריב אח"כ בביהמ"ק כמבואר זבחים דף קכ". וראה לקמן סעיף ד עוד נפק"מ.

(9) זבחים קיב, ב.

(10) ומבאר שגם הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ט ה"ג) ס"ל כהבבלי. וכן רש"י בברכות (ס"ג, א ד"ה מסיפי'. וכן"ה בפרש"י תהלים קיט, קכו) דמפרש שע"ז קאי מ"ש "עת לעשות לה' הפרו תורתך". וי"ל דאפילו לפי סברת הרוגוצ'ובי אינו דומה ממש שיטת רש"י לשיטת הרמב"ם, דלרש"י הוא באופן של דחוי ("הפרו תורתך"), ולהרמב"ם ה"ז חותרה ("לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חייב כרת כמו שצויה משה, אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר ה' כדי להכחיש נביאי הבעל"). וראה לקמן הערה 36.

(11) תוס' ד"ה והאמר (יומא פ"ז, ב). יד מלאכי כללי ב' התלמודים ס"י. וש"נ.

32 אבל בענין שגם אם יארע הדבר בלתי רגיל לא
33 יהי' בו חיוב להן או ללאו, כמו בנדו"ד (שירצה
34 עכו"ם להקריב קרבן בבמה בזה"ז ועפ"י דיני
35 התורה דוקא) שהוא דבר רחוק ממצאות, ואפילו
36 אם תהי' מציאות כזו, גם אז אין שום חיוב להורות
37 בזה (וכלהשון: "לאורינהו שרי"18) דוחק גדול
38 לומר שאעפ"כ באה כל האריכות בש"ס.

39 ועוד: שקו"ט לפס"ד – יש בזה קדימה¹⁹ לענין
40 שהזמן גרמא וכו',

41 ועפ"ז צ"ל שכל השקו"ט לפס"ד בדיני במה –
42 היו בזמן שלא היו ספקות כלל בכל דיני ש"ס
43 השייכים לבני"י וכו'²⁰.

44 ועוד ועיקר: כמה מדיני במה נלמדים מכתובים
45 שהם מתחילים "דבר אל בני ישראל". וא"כ כשם
46 שכללות הדין שעכו"ם מותר להקריב בבמה בזה"ז
47 נלמד מזה שהפרשה התחלתה "דבר אל בני"י, ולא
48 עכו"ם, כמו"כ צ"ל שגם פרטי דיני במה אלו
49 (הנלמדים מכתובים שנאמר בהם "דבר אל בני"י),
50 נוהגים רק בבמת ישראל, ולא בבמת עכו"ם, וא"כ
51 הרי הקושיא "מאי דהוה הוה" בתקפה עומדת
52 בנוגע להשקו"ט ודיני במה הנלמדים מכתובים
53 אלה.

54 ג. אמנם, יש עוד אופן של אפשרות להקריב
55 בבמה גם בזמן איסור במות, והוא ע"פ ציווי נביא.
56 ואף שאמרו²¹ "משמתו נביאים האחרונים חגי
57 זכרי' ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל",
58 שמזה משמע לכאורה שא"א שיקום נביא בזה"ז –
59 אינו, כי מפורש בכ"מ דברי חז"ל²² שהיתה גם

1 ובהקדים ביאור בענין המוקשה בסיום מס'
2 זבחים (שמזה ג"כ הוכחה שכ"ה גם לדעת הבבלי):
3 חלק גדול מסיום מס' זו ה"ה כולל פרטי דיני
4 במה – ולכאורה תמוה הדבר: הלא מפורש שם
5 "באו לירושלים נאסרו הבמות ולא הי' להן עוד
6 היתר"⁹, וא"כ מהו הטעם שחז"ל לימדונו לדעת
7 היום, ובאריכות הפרטים, את הדינים שבבמה –
8 הרי "מאי דהוה הוה" (כקושיית הש"ס בכ"מ¹²)?
9 ומזה מובן שגם עכשיו בזמננו ישנה אפשרות
10 ע"פ הלכה להקריב בבמה, אשר ע"כ גם לנו נחזיק
11 לדעת פרטי דיני'.

12 והנה אופן אחד של היתר ההקרבה בבמה
13 בזמננו, הוא כמרוז¹³ "ועכו"ם בזמן הזה רשאים
14 לעשות כן (להקריב בבמה) כו' דת"ר דבר אל
15 בני"י¹⁴, בני"י מצווין על שחוטי חוץ, ואין העכו"ם
16 מצווין על שחוטי חוץ, לפיכך כל אחד ואחד בונה
17 לו במה לעצמו ומקריב עלי' כל מה שירצה כו'
18 אסור לסייען ולעשות שליחותן כו' ולאורינהו
19 שרי". ומכיון שמותר לבן ישראל להורות לעכו"ם
20 איך להקריב בבמה בזה"ז, הרי עליו לדעת פרטי
21 הדינים¹⁵.

22 אמנם עדיין דוחק לומר שכל האריכות הנ"ל
23 בגמרא היא בשביל לאורינהו לעכו"ם! ובפרט
24 דאעפ"י שמצינו בגמ' כו"כ ענינים, שקו"ט
25 והוראות, גם בנוגע לדבר בלתי רגיל ומצוי, או
26 אפילו במציאות רחוקה לגמרי¹⁶, בכ"ז ה"ה ענינים
27 שבאם יארע דבר זה יש בו מצוה והוראת דין
28 לחיוב וכו' – ולכן מן ההכרח לפרשם ולבארם
29 (למען דעת מה לעשות באם דבר זה יבוא בפועל);
30 יתירה מזה אפילו בענינים ש"לא הי' ולא עתיד
31 להיות" י"ל דשקו"ט מה דינו באם הי' נמצא¹⁷.

בתשוב"כ). ואכ"מ. וראה תניא פ"ה. קו"א ד"ה ולהבין פרטי
ההלכות דלא שכחי כלל (קנט, ב).

(18) ודוחק לומר דנקיט "שרי" מפני דלפ"ז קאי ב"אסור",
אבל חיוב יש בזה.

(19) שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"י טו. ושו"נ.

(20) להעיר מהכלל (שרי"ח קונטרס הכללים מערכת ה' כלל
קיו וש"ג) דכשמצינו בש"ס שקו"ט אליבא דחד מ"ד, ה"ז הוכחה
דאין הלכה כבר פלוגתי' (אף דבמתא דילי' – בטח נהגו כמותו,
ובמשך הזמן אפשר שיקום ב"ד גדול יותר ויפס"ד כמותו).

החילוק ל"דרוש וקבל שכר" מובן – דה"ז שקו"ט בדעה
(שעתה) נפס"ד שהיא היפך הדעה (גדולה) שמביאה לידי מעשה.
(21) יומא ט, ב. סוטה מח, ב. תוספתא שם פ"ג, ד. סנה' יא,
א.

(22) וראה פרקי גילויים להר"ר מרגלית בפתיחתו לשו"ת מן
השמים. ושו"נ.

(12) יומא ה, ב. ובכ"מ.

(13) זבחים קטו, ב. קטז, ב.

(14) זבחים אחרי יז, ב.

(15) וכן תירץ בתפארת ישראל סוף זבחים.

(16) להעיר מהא דאפקוהו לר' ירמי' מבי מדרשא (ב"ב כג,
ב).

(17) ואף שבסנה' (עא, א): "בן סורר ומורה לא הי' ולא עתיד
להיות כו' עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות", ומבאר
"ולמה נכתב דרוש וקבל שכר" – הרי מדייק "ולמה נכתב"
(מעיקרא כל הדין), אבל במה שנכתב ומצינו שקו"ט בפרט ממנו
"שלא הי' ולא עתיד להיות" – ה"ז בכלל תושבע"פ (וי"ל שזהו
פ"י ד"דרוש וקבל שכר"), ע"ד "למסבר" קראי (שבת ס"ג, א).
ועפ"ז יובן ג"כ אמרם "דרוש" ולא "למוד" (ששי"ך גם

22 אין בדבריו שום רמז שא"א שתשרה בזמן הזה.
23 ואדרבה: לאחר שהוא מונה תנאים הנצרכים
24 לנבואה מסיים "מיד³¹ רוח"ק שורה עליו", הרי
25 שהנבואה תלוי רק בענינים אלו³², ולא בשום תנאי
26 אחר³³.

27 ויותר מזה מבואר ב"אגרת תימן" להרמב"ם:
28 "שזה שאמר בלעם³⁴ כעת יאמר ליעקב ולישראל
29 מה פעל א-ל יש בו סוד, שמן העת ההיא יש
30 לחשוב כמנין שיש מששת ימי בראשית ועד אותה
31 העת ותחזור הנבואה לישראל כו' ונבואה זו נאמרה
32 בשנת הארבעים לצאתם מארמ"צ, ותמצא התחלת
33 החשבון עד אותה העת אלפיים ארבע מאות
34 שמונים ושמונה שנה, שהסימן בתפ"ח גאולים,
35 ולפי ההיקש הזה והפי' הזה תחזור הנבואה
36 לישראל בשנת ארבעת אלפים תשע מאות שבעים
37 ושש ליצירה³⁵ – הרי מפורשת דעת הרמב"ם דלא
38 זו בלבד שיש אפשרות לגילוי הנבואה בזה"ז, אלא
39 ש"תחזור הנבואה לישראל".

40 ועוד ועיקר: הרמב"ם ממשיך שם (באגרת
41 תימן³⁶) אודות אחד (שהי' קרוב לזמנו) שניבא על
42 כו"כ דברים וכולם נתקיימו, ומוסיף: "המופת הזה
43 (המבואר שם לפני³⁷ – אודות האיש ההוא שניבא)
44 הוכיח לעיני כל שהוא נביא באין ספק" – הרי דלא
45 זו בלבד שהי' קבלה לאביו של הרמב"ם "שקיבל
46 מאביו ומאבי אביו והוא קיבל הדבר" שתחזור

1 לאח"כ²³ השראת רוח"ק²⁴; ועכצ"ל דמה שאמרו
2 "נסתלקה רוח"ק מישראל" הכוונה שמניאז לא
3 היתה מצוי' כמקודם, אבל לא שבטלה לגמרי²⁵.
4 כלומר: מכיון שאין הנבואה שורה אלא במי שעלה
5 והגיע לכו"כ מעלות גדולות, שהן הקדמה והכנה
6 לנבואה, כמבואר ברמב"ם²⁶, ולכן כשאכשור דרי
7 (בתמי') ואם הראשונים כמלאכים אנו כו'²⁷ אין בני
8 אדם ראויים לנבואה – אבל לא שנפסק גילוי
9 הנבואה באופן של גזירה מלמעלה.

10 ועפ"ז מדויק הלשון "נסתלקה רוח"ק מישראל"
11 ולא "בטלה" או "פסקה" (כהלשון בגמרא שם
12 בנוגע לכמה דברים שבטלו) כי לא בטל ולא נפסק
13 גילוי הנבואה, אלא שנסתלק מלמטה, כיון שאין
14 בנ"א הראוי לקבלת הנבואה.

15 אבל באם יהי' בנ"א הראוי לקבלתה, תשרה
16 עליו רוח"ק ונבואה גם בזמן הזה.

17 ע"פ הנ"ל מתורץ ומובן הא דהרמב"ם אף
18 שמבאר כו"כ פרטים בנוגע לנבואה, אינו מזכיר
19 כלל²⁸ שאין נבואה משמתו נביאים האחרונים (עד
20 לפני ביאת המשיח²⁹); ובפרט שמביא גם פרט
21 בשלילת הנבואה: "ואפשר שלא תשרה"³⁰, ואעפ"כ

(23) ואף שאין זה* באותה הדרגה של השראת רוח"ק שהיתה
אצל הנביאים [וראה אגה"ק (דכ"ב): "ההיתה כזאת כו' אף
לגדולי חכמי ישראל הראשונים כתנאים ואמוראים וכו' כ"א
לנביאים ממש אשר היו לפנים בישראל כשמואל הרואה וכו'"],
מ"מ בכללות ה"ז דרגא בנבואה (וכמ"ש שם: "אשר כל רו לא
אניס להו ונהירין להון שבילי דרקייע". וגם בהשלילה כותב:
"נביאים ממש"). וראה בפנים מאגרת תימן.

(24) להעיר מר' עזרא הנביא מבעלי הוות' (גיטין פח, א) ד"ה
ודלמא ועוד).

(25) ובמכ"ש ממ"ש התוס' (שבת כ, בד"ה אנן. וכ"ה בר"ש
פ"ט מ"ב דכלאים) שמה שאמרו בסוטה (שם) "משחרב מקדש
ראשון בטלה כו' וזוכית לבנה" לא לגמרי בטל אלא שלא הי'
נמצא כ"כ.

(26) הלי' יסוה"ת פ"ז. פ"ז משמונה פרקים שלו. מו"נ ח"ב
פל"ב. הקדמתו לפה"מ.

(27) שבת קיב, ב.

(28) ומ"ש בהלי' יסוה"ת פ"ט ה"ב "כמו שאמר האחרון
שבהם", וכוונתו למלאכי – הכוונה בזה שהוא האחרון דתקופת
הנביאים [וכהלי' בגמרא: נביאים האחרונים], כי אחריו כבר
התחילה תקופת אנשי כנסת הגדולה. אבל לא שאחריו אא"ל
נביא. וראה לשונו בהקדמתו לפיה"מ: כמו שאמר הנביא מטיים
הנביאים כו'.

(29) אגרת תימן המובא להלן.

(30) הלי' יסוה"ת פ"ז ה"ה.

* ע"ד הקבלה ראה ש' רוח"ק (להאריז"ל) בתחלתו. ש' היחודים
בתחלתו.

(31) ידועה השקו"ט מהסתירה ממו"נ (ח"ב פל"ב ד"ה והדעת
השלשית) שכתב "אפשר שלא יתנבא וזה ברצון אלקי" (וראה
לח"מ הלי' יסוה"ת רפ"ז).

(32) וכן נראה דעת החנוך שכותב (מצוה תקטז) "ונוהגת מצוה
זו (דשמיעה לנביא) בזו"ל כל הזמן שימצא נביא בינינו", ואין
כותב שנוהג רק בזמן הבית וכיו"ב.

(33) ולהעיר מלי' הרמב"ם בהלי' יסוה"ת (פ"ט ה"ב"ג): "וכן
אם צונו כו' וכן אם יאמר לנו הנביא כו'" (ולא "וכן אם צוה כו'
וכן אם יאמר הנביא"). וראה גם בהקדמתו לפיה"מ: "אילו איש
נביא שנתבררה אצלנו נבואתו כו' יאמר לנו ביום שבת שנקום כו'
הי' חובה עלינו אנחנו וכו'".

(34) בלק כג, כג.

(35) כן הוא בשלשלת הקבלה (אף שאינו מתאים לחשבון
שם) ובקובץ תשובות הרמב"ם (ליפסיא, תרי"ט), אבל בסדר
הדורות מגי' – בש"ה ק – שצ"ל תתקע"ב. וכן הוא גם בפ"י של
ר' יהודה אלברצלוני על ספר יצירה וקה"ע בירושלמי (שבת
ספ"א) – תתקע"ב. וי"א אשר בכ"י אגרת זו נמצא תתק"ע. וצע"ג
הגהת הסה"ד, וכן, בכלל, הספק בגירסא הנכונה באגרת הרמב"ם,
שהרי מוכחי קדאי דנבואת בלעם היתה בשנת הארבעים – (ולא
ל"ח) – ליציאת מצרים, ז. א. בשנת ב' אלפים תפ"ח ועל פי זה
"בעת" – הוא ד' אלפים תתקע"ו.

(36) בכמה הוצאות נשמט.

וכהסברת הרמב"ם³⁹ וז"ל: "כי הציווי שנשלם
בהגיע תכליתו מבלתי שיהי' זה תלוי בזמן ידוע
לא יאמר בו אינו נוהג לדורות, אבל הוא נוהג בכל
דור שימצא בו אפשרות הדבר ההוא כו".

ה. ע"פ כהנ"ל מובן שגם הבבלי קאי בשיטה
זו, שכן ניתן הדין דבמה מעיקרא להיות כולל גם
מציאות זו שע"פ ציווי נביא. ואע"פ שאמרז"ל
"אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצוות
שבתורה, כגון אל' בהר הכרמל" – אין כוונת הגמרא
דגם לאחר שציווה הנביא להקריב בבמה, הרי
כשמקיימים הציווי עוברים בשעת מעשה על מצוה
(דבמה) שבתורה, אלא שדחוי' היא ע"י הציווי –
כ"א (כל' הנ"ל) שהנביא בא לצוות לעבור על אחת
מכל מצוות שבתורה, אבל ע"י ציווי הנביא הותרה
ההקרבה בבמה, ויתרה מזו, גם נעשית מצות הקרבת
קרבן, נוסף על המצוה דלשמוע לנביא – וזה נלמד
מהשמר גו' תראה⁴⁰.

בסגנון אחר קצת: החידוש – שהנביא יכול
לצוות להקריב בבמה בשעת איסור כמות, ושכנ"י
מחוייבים לשמוע אליו בזה – נלמד מ"אליו
תשמעון", שהוא פרט בדיני נבואה, כמו בשאר
מצוות התורה שבכחו של הנביא לצוות לעבור
עליהן. לאחר שלמדנו ד"אליו תשמעון" להקריב
בבמה בא הלימוד בבמה ד"מעלה אתה בכל מקום
שיאמר לך הנביא", ההיתר וציווי – פרט בדיני
במה.

ו. והנה ע"פ המבואר לעיל (שבהקרה בבמה
ע"פ נביא יש בה שני ציוויים: [א] "אליו תשמעון"
[ב] הקרבת קרבן בבמה), מובן שבהקרה בבמה
ע"י נביא יש בה מעלה יתירה לגבי ההקרה בבמה
בשעת היתר הבמות (ולא רק יתרון "בכמות"
שמקיים ב' מצוות, כ"א גם מצד "איכותה" של
ההקרה):

קרבנות חובה אין קרבין בבמה⁴¹, היינו שאין
די (בהקרה) בבמה וקדושתה – שחיוב שישנו על
האדם יוכל לקיימו בבמה, אף שמצוות קרבן שאינו

1 הנבואה לישראל, אלא שהוא גם מעיד שקרוב לזמנו
2 הי' "נביא באין ספק".

3 עפ"ז הרי בכל זמן אפשר שיבוא נביא ויצוה
4 להקריב בבמה, ולכן שקר"ט בפרטי דיני במה.

5 ד. אמנם גם ע"פ הנ"ל עדיין דוחק בזה: ציווי
6 נביא להקריב בבמה בשעת איסור הבמות אירע ע"ע
7 רק פעם אחת, בתור "הוראת שעה", ואעפ"כ
8 מאריכים בשקר"ט בדיני במה, אולי יארע עוה"פ
9 שיבוא נביא ויצוה להקריב בבמה³⁷?

10 ועוד: כשיבוא נביא ויצוה להקריב קרבן בבמה
11 בזה"ז, הרי פשוט שמצווים לשמוע אליו גם בנוגע
12 לדיני במה לשנות או לבטל וכו' באם יצווה ע"ז כיון
13 שכללות ענינה אז הוא היפך דיני התורה אלא
14 שבהוראת שעה חייבים אז לעשות היפך דיני התורה,
15 הרי מקום קרוב לומר שגם בנוגע לפרטי הענין תהי'
16 הוראת שעה.

17 וליישב כ"ז הוא ע"י ההכרעה כאותה השיטה
18 דציווי נביא להקריב קרבן בבמה בזמן איסור
19 הבמות, אין זה העברה על ד"ת ודין מדיני נבואה
20 שנסתלקה כו', אלא שזהו חלק פרטי בכללות דיני
21 במה, שכן ניתן הדין מתחלה שע"פ נביא מותרים
22 (ומצווים) להקריב בבמה, וחוזרים וחלים בה
23 בשעה כל דיני במה – ובמילא מובן שצריכים
24 לדעת כל פרטי דיני'.

25 ועפ"י – אינו ענין של חשש (אולי יבוא נביא
26 ויצוה על זה), אלא שזהו חלק מפרטי דיני במה.
27 ולכן לא איכפת לן אם זוהי מציאות רחוקה, כי כמו
28 שצריכים לבאר כל הפרטים של כל דיני התורה,
29 גם הפרטים שבנוגע למציאות רחוקה, כמו"כ צריך
30 לבאר (בגמ') גם פרט זה שהיא מציאות רחוקה
31 בדיני במה. וכנ"ל.

32 בסגנון אחר קצת: נבואה בזמה"ז היא מציאות
33 רחוקה וחשש וכו',

34 משא"כ במה – ה"ז רק דארי' (האוסר) הוא
35 דרביע עלי' ³⁸.

36 יתרה מזה מצינו בנוגע למצוות "לא תחי' כל
37 נשמה" – שנמנית במנין תרי"ג מצוות, אף ש"אולי
38 יחשוב חושב שזאת מצוה שאינה נוהגת לדורות",

(39) ספחמ"צ מ"ע קפז.

(40) וכן היא שיטת הרמב"ם. ואדרבה, יש להעמיס בלשון
שמרנו גם לזה (שכן ניתן מתחילה) – "לא נאמר אלא המקריב
בחוץ לעולם כו' אבל אני אקריב היום בחוץ כו'", הרי שמתחילה
לא נאסר על זה. אבל ראה לעיל הערה 10 ש"ל שכוונתו שאף
שעובר על ד"ת מ"מ ה"ז הותרה.
(41) זבחים קיז, א"ב.

(37) ואין זה דומה כלל להנ"ל שהגמרא מבארת גם פרטי
דיני דבר שבמציאות רחוקה שיארע – כי כאן אין זה פרט בדין
מסויים, כ"א כללות הענין – חשש בעלמא.
(38) עירובין עח, ב.

נדגש במיוחד ע"י דיני סיום המס': אפילו בבמה
 (ע"פ נביא – שבה איירי בעיקר בסיום המס')
 נמשכת הקדושה גם על האדם המקריב (אעפ"י
 שהתפשטות ופעולת הקדושה דבמה בכלל – אינה
 כזו שבביהמ"ק), על אחת כו"כ בביהמ"ק שעיקר
 ענינו (קרבנות) חובה שעל הציבור (והיחיד) – זה
 שפועל וממשיך קדושה ע"י הקרבן.
 ח. תוקף קדושת (המצות) הקרבנות כביהמ"ק
 ושכבמה ע"פ נביא וכו' ופעולתו באדם ובמקום –
 כעין זה הוא בנוגע לביהמ"ד וביהמ"ד, כיון שהם
 "מקדש מעט"⁴⁴: מתפללים בהם (ש"תפילות כנגד
 תמידין תקנום"⁴⁵) ולומדים בהם (וכ"ז תמיד
 בדוגמת הביהמ"ק שמקריבים בו תמיד וכו' – נוסף
 על הענינים שישנם גם בבמה) הרי בהם עצמם
 נמשכת הקדושה באופן שנשאר שם גם לאחר זמן
 ופועל גם בהאדם – שמזה מובן שדבר שבקדושה
 הנעשה במקומות אלו יש בו תוס' קדושה;
 ומזה ההוראה בנוגע לפועל, שלכאורה טוב⁴⁶
 לעשות דבר שבקדושה וכו' בביהמ"ד וכו' – נוסף
 מלעשותו (אף שיהי' באותו ההידור וכו') במקום
 אחר, מכיון שכשעושהו במקום שיש בו קדושה
 יתירה, נוספת קדושה על קדושתו.
 וע"י המשכת והתפשטות הקדושה של "מקדש
 מעט" בעולם, במשך זמה"ג, נזכה לבנין ביהמ"ק
 השלישי, ולקבל המשכת הקדושה ממנו, ע"י
 שנקריב בו קרבנות בפו"מ; ומכיון שאז⁴⁸ "את רוח
 הטומאה אעביר מן הארץ", בוודאי שכל הקרבנות
 יהיו "לשמן", "כמצות רצונך"⁴⁹ ותומשך קדושת
 הקרבן וכו' גם על מקריבי הקרבנות, ויתעלו
 בעילוי אחר עילוי בקרבנות⁵⁰ להוי"ו.⁵¹

(משיחות כ' מנ"א תשכ"ט)

מחויב בו מקיימה בבמה. חילוק זה הוא רק בנוגע
 להאדם – בנוגע להעבודות (ופעולות) בקרבן
 חובה – הרי נעשות הן גם בהקריבו קרבן (שאינו
 חובה) בבמה.
 משא"כ כשמקריבים בבמה ע"פ ציווי הנביא –
 ה"ז (מעין) קרבן חובה; בסגנון אחר: קדושת
 (ההקריבה ו)הבמה פועלת לא רק בהקרבן, כ"א גם
 בהאדם, האדם מקיים ציווי ה' המוטל עליו – הציווי
 ד"אליו תשמעון".
 ועל דרך כללות החילוק שבין ההקריבה בבמה
 להקריבה בביהמ"ק:
 ההקריבה בבמה אינה פועלת שתתפשט
 הקדושה במקום בו הוקרב הקרבן, לא מצינו
 קדושה בהמקומות שבעבר היו בהם במות;
 משא"כ במזבח של בית המקדש, שהקרכת הקרבן
 פועלת קדושה גם במקומו⁴² – היינו שאין בכחו
 של קרבן בבמה להמשיך הקדושה ממנו וחוצה,
 משא"כ קרבן בביהמ"ק⁴³.
 וכעין זה הוא החילוק שבין הקריבה בבמה
 בשעת התירה – להקריבה בבמה ע"פ נביא: הקרבן
 בבמה סתם אין כוחה לפעול גם חוץ ממנה – על
 האדם, משא"כ ההקריבה ע"פ נביא פועלת גם
 בהאדם.
 ז. וע"פ הנ"ל, שהסוגיא בסיום מס' זבחים
 איירי בעיקר (לא בדין במה סתם, כ"א) בדין
 הקריבה בבמה ע"פ נביא, מובן גם הקישור של
 סיום המס' להתחלתה: "כל הזבחים שנזבחו שלא
 לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה"
 – שהחסרון בקרבן שנזבח שלא לשמה הוא שאינו
 פוטר את האדם מחיובו, היינו שאין בכוחו לפעול
 על האדם – הנה חסרונו זה (שבו קאי בריש המס')

(46) וכמרו"ל שהקב"ה מצוי בבהכ"נ (ראה שו"ע אדה"ז או"ח
 ס"צ סוס"י). וצריך חיפוש האם הובא בפירוש בפוסקים (לבד
 מתפלה).

(47) ע"ד דרו"ל עה"פ אוהב ה' שערי ציון כו' (ברכות ח, א).

(48) זכרי' יג, ב.

(49) ראה המשך וככה פ"ז ואילך.

(50) עיין אוה"ח ר"פ אחרי. ד"ה אחרי – תרמ"ט. ועוד.

(51) דאמאי איקרי קרבן אלא מפני שמקרב (ספר הבהיר סי'
 מו (קט). ועייג"כ זח"ג ה, א. של"ה מס' תענית (ריא, ב). פע"ח
 שער התפלה פ"ה).

(42) ואף שלכאורה אין קדושת המזבח תלוי' בהקרבנות –
 מ"מ מוכרח שאינו כן, מהדין (שבועות יב, א. רמב"ם הל' שקלים
 פ"ד ה"ט) דקייץ המזבח, היינו שמקריבים קרבנות אך ורק בשביל
 המזבח עצמו. נוסף ע"ז: קדושת המזבח מעיקרא נעשית ע"י
 קרבנות מסויימים (ר"פ שמיני ואילך. נשא יז, י ואילך. וראה
 מנחות מה, א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ב הי"ד-טו) –
 כשחינו אותו, וי"ל שהיא פעולה נמשכת.

(43) ולהעיר ממ"ש הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הט"ז)
 בנוגע לקדושת המקדש וירושלים: "שכינה אינה בטילה לעולם".

(44) מגילה כט, א.

(45) ברכות כו, ב.

בראשית מז, כו - כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו מלבד נשי בני יעקב כל נפש ששים ושש

קט

המספר דששים ושש מרמז ליעקב ויוסף - בחי' תורה, והם כנגד קליפת יון (בגוי' ששים ושש) דרצו להשכיחם תורתך ח"ו

הששים ושש' הם לנגד יעקב ויוסף כמ"ש בזה"ק פ'

(1) ראה אור התורה פרשת ראה עמוד תשעו וז"ל: פ' מאמר הזוהר ע"פ (שמות דף ט, ב) כל הנפש הבאה לבית יעקב ששים ושש לאתערותא דעמודא דאמצעיתא ששים, ולאתערותא דצדיק ושש. ופ' לאתערותא דאמצעיתא ששים, הוא, כי יעקב מדת התפארת וזהו אות אמת, אמת דא וי"ו שנק' בריח התיכון שמבירח מן הקצה אל הקצה. והנה הוי"ו כשמאיר בו בחי' יו"ד עשר ספירות דהיינו כל ההתכללות דע"ס זהו בחי' ששים הוא יו"ד פעמים וי"ו, והנה הוי"ו יש בו מילוי וא"ו כשצריכים להגיד וי"ו דבבור וזהו"ע יעקב ויוסף שהוא וא"ו עם המילוי זה תפארת ויסוד. וזהו לאתערותא דצדיק שהוא מדת יסוד הוא ושש, כי יש אתון וברבין ואתון ועירין, והוא כי הוא"ו כאשר מאיר בו הארת הוי"ו התכללות כל הע"ס וגם קוצו של יו"ד והוא הארת הכתר אז הוא בבחי' ששים ונק' וי"ו וברבא ונק' עשיר בדעת מדת תפארת, ומילוי הוא"ו הוא וי"ו זעירא בחי' יסוד, ע"ש.

ובאור התורה פרשת בהעלותך עמוד שצד וז"ל: בזהר איתא בענין ע' נפש דיעקב שזהו שכ' כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה כו' ששים ושש רוא דעמודא דאמצעיתא הוא ס' ורוא דצדיק הוא וי"ו, והו"ע וי"ו רבתי וי"ו זעירא כו', וי"ו רבתי היינו שבראשו יו"ד שהוא החכמה וקוצו ש"י הוא בחי' הכתר העליון הנ"ל, ואז המדות בתכלית הגדלות שכלולים כל א' מיו"ד ונק' ס', אבל כשהמדות בקטנות הם רק וי"ו, ע"ש.

המשך ביאור למס' עירובין ליום רביעי עמ' א

1 שהתירו חכמים לעשות סביב בורות מים, כדי שיהא ניתן לשאוב
2 מהם בשבת. ומה פסי ביראות שדינם קל ממבוי, שהרי התרתה בָּהֶן
3 מתיצות של פְּרוֹץ מְרוּבָה עַל הָעוֹמֵד, מכל מקום לֹא הִתְרַתָּה בָּהֶן
4 פירצה שהיא רחבה יותר מְשֻׁלָּשׁ עֲשָׂרָה אָמָה וּשְׁלִישׁ, מְבֹי שְׁדִינו
5 חמור יותר, שֶׁלֹא הִתְרַתָּה בּו פְּרוֹץ מְרוּבָה עַל הָעוֹמֵד, וכי אֵינוֹ מִן
6 הַדִּין שֶׁלֹא תִתִּיר בּו פִּירְצָה שְׁהִיא רַחְבָּה יוֹתֵר מְשֻׁלָּשׁ עֲשָׂרָה אָמָה
7 וּשְׁלִישׁ.
8 הגמרא מקשה על דברי רב אחי משני צדדים: וְהִיא הַנּוֹתֶנֶת -
9 סברא זו שאתה מביא להחמיר בפירצת מבוי משום שלא הותר בו
10 פרוץ מרובה על העומד היא המלמדת להקל, שכן יש לומר
11 שדווקא פסי ביראות מאחר שהתרתה בָּהֶן פְּרוֹץ מְרוּבָה עַל הָעוֹמֵד,
12 נמצא שאין שם אלא 'עומד' מועט, ולפיכך לֹא תִתִּיר בָּהֶן פִּירְצָה
13 שהיא רחבה יותר מְשֻׁלָּשׁ עֲשָׂרָה אָמָה וּשְׁלִישׁ, אבל מְבֹי שֶׁלֹא
14 הִתְרַתָּה בּו פְּרוֹץ מְרוּבָה עַל הָעוֹמֵד, נמצא שרובו סתום, ולפיכך
15 תִּתִּיר בּו אפילו פירצה שהיא רחבה יותר מְשֻׁלָּשׁ עֲשָׂרָה אָמָה
16 וּשְׁלִישׁ.
17 מקשה הגמרא באופן שני: אֵי נָמִי - וכמו כן יש להקשות לְאִידָךְ
18 נִימָא - לצד שני, שיש להחמיר במבוי יותר מפסי ביראות, שכן יש
19 לומר שדווקא פסי ביראות דְּאִקְלָתָּ בָּהֶן חַד קוּלָא - שהקלת בהם
20 קולא אחת להתיר פרוץ מרובה על העומד, אֲקִיל בָּהֶן קוּלָא

שמות דף ט' ע"ב. שיעקב הוא בחי' תורה כמ"ש יו"קם
עדות ביעקב כו', וכן יוסף שהי' לו בן זקנים שמסר לו
ההלכות דשם ועבר, וכתוב עדות ביהוסף כו'.
יון שמספרו ס"ו הוא הלעומת דהששים ושש נפש,
הנה היונים רצו להשכיחם תורתך כו', ולכן הרגיל
בנר חנוכה שהוא ההצלה מגזירת היונים הוויין לו בניס
ת"ח בתורה.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיח

(2) יעקב בחי' תורה . . . עדות: ראה הביאור מ"ש שנקרא "עדות"
באור התורה פרשת ויקהל עמוד ב'קכד ואילך. (אור התורה ויחי
עמוד תח, ע"ש)
(3) תהלים עח, ה "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל".
(4) שם פא, ו "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים".
(5) בראשית רבה פרשה מד, ח: "וישראל אהב את יוסף, ר' נחמי' אמר
שכל הלכות שמסרו שם ועבר ליעקב מסרן לו".
(6) תהלים פא, ו.
(7) פירוש: דיעקב ויוסף הם בחי' תורה - תפארת ויסוד, ומרמז במספר
ששים ושש, וכנגד זה הוא "יון", ומרמז בו, הן בה"גמטריא" והן
בה"תוכן", דגימטריא ד"יון" הוא ס"ו כנגד הששים ושש דיעקב
ויוסף, וכן דהיינו רצו להשכיחם תורתך ח"ו, וכנגד הוא יעקב
ויוסף בחי' "תורה" כו'.
(8) ראה לעיל סימן קח הערה 10.
(9) כג, ב: אמר רב הונא הרגיל בנר הוויין לי בניס תלמידי חכמים.
ופרש"י: בניס תלמידי חכמים, דכתיב (משלי ו, כג) כי נר מצוה
ותורה אור, על ידי מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה, ע"ש. ראה
גם לעיל סימן עב.

21 אֲחֵרִינָא - ניתן להקל בהם גם קולא אחרת, לדון את הפירצה
22 שבהם כ'פתח' עד לרוחב שלש עשרה אמה ושלש, אבל מְבֹי
23 שלא הקלת בו להתיר פרוץ מרובה על העומד, כָּלֵל כָּלֵל לֹא - אין
24 להתיר בו פירצה הרחבה יותר מעשר אמות.
25 הגמרא מבארת כיצד ניתן להכשיר מבוי שרוחב פתחו עשרים
26 אמה: תָּנִי ו-שנה) לִי ברייתא, פתח מְבֹי שְׁהוּא רָחֵב עֲשָׂרִים אָמָה,
27 ומחמת כן אי אפשר לתקנו בלחי או קורה, נִוְעֵן קִנָּה בְּאִמְצָעֶיהָ -
28 באמצע הפתח, וְיֵדוּ בכך, שעל ידי קנה זה מתחלק הפתח לשני
29 פתחים של עשר אמות (ציור ד), וניתן להכשירם בלחי או קורה.
30 אומרת הגמרא: הוּא תָּנִי לָהּ - לוי הוא ששנה ברייתא זו, והוא אָמֵר
31 לָהּ - והוא עצמו אמר על כך דִּאֵין הִלְכָה בְּאוֹתָהּ מִשְׁנָה - כברייתא
32 זו, לפי שאין קנה מועיל לחלק את פתח המבוי לשנים, מאחר
33 והאיר שיש מצידו האחד של הקנה ומצידו השני מבטלים אותו
34 כאילו אינו קיים.
35 אִיבָא דְּאָמְרִי - ויש אומרים, שלא שמענו שלוי עצמו אמר כן, אלא
36 אָמֵר שְׂמוּאֵל מְשֻׁמֵּיהּ דְּלִוִי, אֵין הִלְכָה בְּאוֹתָהּ מִשְׁנָה.
37 מבררת הגמרא: אָלָא הִכֵּי עָבִיד - אם כן, באיזה אופן יכולים
38 להכשיר מבוי זה שפתחו רחב עשרים אמה. מבארת הגמרא: אָמֵר
39 שְׂמוּאֵל מְשֻׁמֵּיהּ דְּלִוִי,

יט, ה – ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך
כאשר נשבע לאבתך ונתן לך את כל הארץ
אשר דבר לתת לאבתך

ב. ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך. פרשה זו הבטחה לעתיד¹, והוא מה שנאמר לאברהם בין הבתרים: לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת², ושם מונה והולך עשר עממין, כבשו השבעה בימי יהושע, ונשארו שלשה: קניז, קנזי, וקדמוני, שלא כבשו מעולם אבל הם לעתיד. ולשון "ואם" לשון ודאי, ויורה על זה מה שאמר "כאשר נשבע", כלומר שבועה יש בדבר זה. וכמוהו ואם מזבח אבנים תעשה לי³, שהוא לשון ודאי, וכן אם כסף תלוה⁴, וכן ואם תקריב מנחת בכורים⁵, שהרי מצאנום בתורה במקום אחר מצוות בפני עצמן⁶, וזה יורה שלשון "אם" לשון ודאי הוא.

רבינו בחיי

יט, יז – ועמדו שני האנשים אשר להם
הריב לפני ה' לפני הכהנים והשיפטים אשר
יהיו בימים ההם

ג. ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'. יש לפרש דרומו על ימנות המשיח, שיעמדו משה ואליהו עד כי יבא שילה זה משה, וכן אליהו מפורש בפסוק (מלאכי ג, י) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא גו', ואמרו רז"ל בברכות פרק אין עומדין (לא): אר"א אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסיבות את לבם אחורנית כו' ואר"א משה הטיח דברים כלפי מעלה, הנה שני אנשים אלו הטיחו דברים ורבו עם ה'. וז"ש ועמדו שני האנשים שלעתיד יעמדו אלו שני האנשים, אשר להם הריב לפני ה' שהטיחו דברים ורבו עם ה' מאהבת ישראל. ועל כן בר"ת וס"ת ועמדו שני האנשים אשר להם הריב תמצא אותיות משה ואליהו.

קול אליהו

יז, יז – כי תבוא אל הארץ אשר ה'
אלקיך נותן לך וירשתה וישבתה בה ואמרת
אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי
שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך
בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל
לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא

א. כי תבוא אל הארץ וירשתה וישבתה בה. מגיד שאין לך רשות למנות מלך עד אחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק כדי שלא יאמרו שהמלך כבשם ולא הקב"ה אלא ככל הגוים, לזה אחר שכבשום וידעו שהקב"ה כבשם כמו שאמר (דברים לא, ג) וידעת כי ה' אלקיך הוא עובר לפניך הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך, ואמרת אשימה עלי מלך, עתידין שתאמרו כן כי כן אמרו לשמואל שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים. שום תשים, שימה לשאול ושימה לדוד, ועל אלו נאמר אשר יבחר, בשניהם נאמר בחר, בשאול נאמר הראיתם כי בחר בו ה', ובדוד נאמר (תהלים עה, ע) ויבחר בדוד עבדו וגו'.

ויש עוד מלך שלישי ולא נאמר בו בחירה אחר שנחלקה מלכות בית דוד והמליכו לירבעם בן נבט, ועל זה השלישי רמז ואמר מקרב אחיך וגו' שלא ה' במעמד כל ישראל כי לא מלך כי אם על עשרה שבטים, עליו נאמר תשים עליך מלך, אתה תשים, וכן ה' שנאמר וישלחו ויקראו לירבעם וימליכו אותו, ולזה רמז השלישי, ולזה נזכר ב' פעמים מלך כנגד מלכי יהודה ומלכי ישראל.

עוד נאמר שאמר מקרב אחיך, רמז לאגריפס המלך שרצו לפסלו מן המלוכות עד שדרשו מקרב אחיך הואיל ואמו מישראל מקרב אחיך קרינן ב', לזה אמר מקרב אפילו שאינו כולו מישראל אלא יש לו קורבה אחיך נקרא. מקרב אחיך תשים עליך מלך לא, ר"ת מאת עמל, פירוש בהכרח ולא ברצון ובחירה, וכן הוא אומר אתן לך מלך באפי, אמרו חז"ל זה שאול ואקח בעברתי זה צדקיהו מלך יהודה המלך האחרון שלקחו נבוכדנצר בעברתו של הקב"ה. עליך איש, ר"ת בגימ' ינאי, וקראו נכרי על שעשה מעשה נכרי שהרג חכמי ישראל כדאיתא בקידושין פרק האומר, ולזה אמר אשר לא אחיך שלא עשה מעשה אחיך, איש נכרי אשר, ר"ת גי' בן.

לא אחיך הוא, ר"ת בגימ' כוזבא, שדמו כל חכמי ישראל שהוא מלך המשיח, לזה אמר אשר לא אחיך, אינו המשיח שאנו מצפים. עליך איש אשר, ס"ת כשר, כלומר מלך כשר הוא, לא קראו נכרי אלא בערך שאינו מלך המשיח, ומכאן תבין שכל מה שה' עתיד להיות הכל רמוז בתורה.

שפתי כהן

המשך ביאור למס' עירובין ליום חמישי עמ' א

הוא מתיר מחיצה זו אף לשבת.
הגמרא מקשה על ביאור זה במחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש:
וְרִי' – יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת סְתִירָה מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן אֲדָרְבֵּי יוֹחָנָן, וְרִי' – וְכִמּוּ
כֵּן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת סְתִירָה מִדְּרַבִּי לִקְיָשׁ אֲדָרְבֵּי לִקְיָשׁ. דָּאִמַּר רִּישׁ לִקְיָשׁ
מְשׁוּם – (בשם) רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי חֲנִינָא,

הַסְּפָא קָא מִיפְלִגִּי – וְנַחֲלָקוּ רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לִקְיָשׁ בְּדִינוּ שֶׁל
רַב חֲסָדָא. רַבִּי יוֹחָנָן סוֹבֵר כִּרְב חֲסָדָא שְׁצוֹרֶת הַפֶּתַח
שֶׁעָשָׂה מִן הַצַּד לֹא עָשָׂה וְלֹא כָלוּם, וְעַל כֵּן הוּא סוֹבֵר
שֶׁאִין עֲנָף זֶה מֵתִיר לַעֲנִין שֶׁבֶת אֲלֵא לַעֲנִין כְּלָאִים בְּלִבָּד,
וְאֵילוּ רִישׁ לִקְיָשׁ אֵינוֹ סוֹבֵר אֶת דִּינוֹ שֶׁל רַב חֲסָדָא, וְעַל כֵּן

♦ יום ראשון כ"ו מנחם-אב ♦

טז (יח) שְׁפֹטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוֹ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק:

יח דִּינִין וּפְרָעִין תִּמְנִי לָךְ בְּכָל קְרוֹיָךְ דִּי יִי אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וּיְדוּנֵן יָת עַמָּא דִּין דְּקָשׁוּט:

לך"י, שופטים ושוטרים תתן לך לשבטיך, בכל שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך. לשבטיך • מלמד שמושיבין דינין לכל שבט ושבט, ובכל עיר ועיר. ושפטו את-העם וגו' • מנה דינין ממחים וצדיקים לשפט צדק.

כ"ו שְׁפֹטִים וְשׁוֹטְרִים • שְׁפֹטִים. דינים הפוסקים את הדין. וְשׁוֹטְרִים • (סנהדרין טז) הורדין את העם אחר מצותם, שמפיין וכופתין במקל ובכצועה עד שיקבל עליו את דין השופט. בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ • (סנהדרין טז) בכל עיר ועיר. לְשִׁבְטֶיךָ • מוסב על: "תתן

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת שופטים תנש"א. התועדויות שם כרך ד' עמ' 202'201)

ישנה ההוראה פנ"ל, שצריכים לפרסם לכל אנשי הדור, שזכינו שהקב"ה בחר ומנה בעל בחירה, שמוצד-עצמו הוא שלא בערך נעלה מאנשי הדור, שיהיה ה"שופט" ו"יועצ" ונביא הדור, שיונה הוראות ויתן עצות בנוגע לעבודת כל בני-ישראל וכל האנשים דור זה, בכל עניני תורה ומצוות, ובנוגע להנהגת חיי היום-יום הפלילית, גם ב"כל דרכיך (דעהו)" ו"כל מעשיו" (יהיו לשם שמים), עד - הנבואה העיקרית - הנבואה ש"לאלתר לגאולה", ותיכף ומיד ממש "הנה זה (משיח) בא".

הלימוד שישנו לכל אחד בעמדתו בשבת פרשת שופטים בדורנו זה ובפרט בזמן האחרון, הרגעים האחרונים דהגלות - שצריכה להיות עבודה בהתאם, מדה כנגד מדה למצב הגאולה:

לפרסם אצל עצמו ואצל אלו שאליהם אפשר להגיע - שצריכים לקבל על עצמם (ביתר חזק) את ההוראות ועצות ד"שופט" ו"יועצ" שבודורנו - "מאן מלכי רבנן" בכלל, ובפרט נשיא דורנו - הבא בהמשך לרבנותינו נשיאנו שלפניו - שופט דורנו, יועץ דורנו, ונביא דורנו...

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת שבת פרשת שופטים ה'תשנ"ו

בוח התורה פועל במציאות העולם

"אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ-ישראל בלבד. . שנאמר תתן לך בכל

...ויש להוסיף, שאף שעיקר חייב "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" הוא בארץ-ישראל, כפסק-דין הרמב"ם

שפתי חכמים

נותן, לך, ופירושי קא מפרש, היינו לכל ישראל, דאין לומר 'נותן לשבטיך', וכי לשבטים ניתנה הארץ, מה שאין פן גבי 'תתן לך', כיון ד'לשבטיך' מוסב על 'תתן' אם כן אין אנו צריכים לפירוש, דמלת 'לך' על כרחך תיקון לשון הוא, וקל להבין: ה' רצונו לומר, הנה ליה למימר 'ושפטתם את העם משפט צדק' שהוא נוכח, כמו שכתוב אחריו בלשון נוכח 'לא תטה' 'לא תכיר' 'ולא תקח'. ומתרגם, מנה בו, והכי פירוש, 'שופטים ושוטרים תתן לך' בו, ומה טיבן של דינים שתתן, ומפרש 'ושפטו את העם משפט צדק', רצונו לומר, ציווי הוא לישראל שיימנו דינים שיודעים לשפוט צדק, שיהיו מומחים וצדיקים: תורה יט

ושבט, ובכל שעריך' מלמד שאם היו שני עיירות של שבט אחד שצריך שופטים בכל עיר ועיר. ואם תאמר, ואף אי לא מוסב על 'תתן לך' יש לפרש נמי הכי מדכתיב 'נותן לך לשבטיך', ד'לשבטיך' מוסב על 'לך' דסמיה ליה. ויש לומר, ד'לך' דכתיב גבי 'נותן', מאחר שכתוב בו 'אשר ה' אלהיך נותן לך' הרי כל שבטיך בכלל, אם כן הדרא קושיא לדוכתה 'לשבטיך' למה לי, אכל 'תתן לך' הוי כמו 'תתן לשבטיך', ו'לך' דכתיב בקרא הוי כמו 'לך לך' ויכמו עשה לך, דהוא תיקון הלשון, הוא הדין הקא נמי, אכל 'לך' דכתיב גבי 'נותן' מלת 'לך' קאי אכל ישראל ולא תיקון לשון הוא, אלא פירוש ד'נותן' הוא, דכתיב 'אשר ה' אלהיך נותן', ולמי

טז (יח) א לפי שמצינו 'שופטים' על אותם הממונים על המלחמה, כמו 'ודברו השופטים', ותרגום וימללון סרביא: ב רצונו לתרגם, כיון דבכל שער ושער של בית ימנו שופטים, אם כן את מי הם דנין, הא פולם יהיו שופטים, ומתרגם בכל עיר ועיר: ג דלא יתכן להיות דבוק עם 'נותן לך' הסמוך לו, כי מאחר שאמר 'אשר ה' אלהיך נותן לך' הרי כל שבטיך בכלל מלת 'לך', אלא מוסב וכו', ובאלו כתיב 'ובשעריך' ויחסר וא"ו ד'ובשעריך', ומפרש והולך אם כן למה לי למכתב תירווייהו 'לשבטיך' ובכל שעריך', ומפרש מלמד שמושיבין וכו': ד רצונו לומר, 'לשבטיך' מלמד אם היו שני שבטים בעיר אחת שצריך שופטים לכל שבט

בהתאם לפסק-דין דִּישְׁרָאֵל על-פי התורה - "שופטים ושופרים תתן לה", על-דרך סיפור כבוד-קדושת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו, אודות הנהגת ה'צמח צדק', שבהיותו בעיר לויבאוויטש עשה "סדרים" בפטרבורג, עיר הבירה של כל מדינת רוסיה.

ועוד ועיקר - שבכוח התורה פוסקים בגי' ישראל שהגאולה האמתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו - צריכה להיות תיקור ומיד, ונעשה כן במציאות העולם בפועל ממש...

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 666)

ש'בכל שערך' קאי על שבעה 'שערי הגוף' (עינים, אזנים, פה, ידים ורגלים), שעל-ידם מתקשר אדם עם העולם מסביבו. יש למנות שופט ושופר שפקחו על הכניסה והיציאה בשערים אלו, שתהייה על פי הוראות התורה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ לקושריחות חלק ל"ד עמוד 98 – מתוך 'לקראת שבת')

תפקידם של השופרים

הדינים ולבצע את ענשם, להלקות את החיוב מלקות וכיצא בזה.

אבל בצווי התורה על מנוי השופרים, פרש שעבודתם היא "מכין וכופתין במקל ובצרעה עד שיקבל עליו את דין השופט", והינו להביא לידי כך שהעם יקבלו על עצמם לקיים את דיני השופטים, אבל אין להם שיכות לבצוע גזר הדין עצמו.

והנה, אם היה ענין השופרים לקיים את גזר הדין, היה נמצא שענין המשפט בתורה נחלק לשני צוויים: פסיקת הדין על-ידי השופטים, ובצועו על-ידי השופרים.

אבל כיון שכל עבודת השופרים היא, כאמור, לסיע בפעלת השופטים, אם-כן מובן שאין מנוים של השופרים נחשב למצוה בפני-עצמה, ונכללת במצוות מנוי שופטים (ראה ספר המצות להרמב"ם שרש יב).

שעריך אשר ה' אלקיך נותן לך לשבטיך, מה-שאינו-כחוצי-לארץ, ועל-אחת-כמה-וכמה בזמן הגלות ובחוצי-לארץ, שגם כשנמצאים בחסדי ה' במלכות של חסד, צריכים לקבל רשות ממלכות המדינה (שיש לה תוקף על-פי תורה - דינא דמלכותא דינא) למנות דינים (ואין זה באופן ד'שופטים ושופרים תתן לה'), מכל-מקום כשעומדים בתוקף המתאים בכל התורה, נעשית הנהגת המדינה כולה (ועד להנהגת המדינות שבכל העולם כולו)

שופטים ושופרים תתן לה בכל שערך (טז, יח)
שופט - הינו למוד התורה כדי לידע את המעשה אשר יעשו. **שופר** - הינו מעשה בפעל על פי תורה. ועל-דרך זה מבאר בחסידות, ששופטים הם חב"ד, ששופטים ומנהיגים את המדות. וימתק על-פי מה דאיתא בש"ך על התורה,

שפטים ושופרים תתן לה

שופרים - הרודין את העם אחר מצותם, שמכין וכופתין במקל ובצרעה עד שיקבל עליו את דין השופט (טז, יח). ובפירוש רש"י

כל מונו המצות מנו את מנוי השופטים והשופרים כמצוה אחת. והקשו האחרונים על-זה (ביאור הרי"ף פ' פערלא לספר המצות לרבי סעדיה גאון, פרשיות סוף פרשה א'. ועוד) אפוא לא מנאום לב' מצות, שהרי הם שני מעשים נפרדים, ובארו בזה באופנים שונים.

ויש לומר, שמדיוק לשון רש"י בפרושו כאן יתבאר הענין בפשטות.

דהנה לעיל על הפסוק (א, טו) "ואקח גו' ושופרים לשבטיכם" פרש רש"י: "אלו הפופתין והמכין ברצועה על פי הדינים", שתפקיד השופרים אז היה לקיים את פסק

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ בספר השיחות תנש"א חלק ב עמוד 780 ואילך בארוכה – מתוך 'לקראת שבת')

בטול השופרים לעתיד לבוא

השופט, יכול הוא לקימו מצוון, והוא על-ידי "יועץ", שמסביר לאדם ש"עצה טובה" היא, וטוב לו - לקיים את דברי השופט.

ועל-פי-זה יובנו שנויי הלשונות, דבזמן הגלות, היצר הרע מפתה את האדם לעבור על פסקי דין התורה, והאדם אינו רוצה לקיים, ולכן צריכים ל"שופר".

אף לעתיד-לבא כשיתקיים היעוד (זכריה יג, ב) "ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ", ויתבטל מציאות הרע, לא נצטרך לשופר. כי אף שגם אז יהיה "אשיבה שופטיך", שהשופטים וה'בית דין' יפסקו לקיים משפטי והוראות התורה, נקים דבריו מרצוננו הטוב - בבחינת "יועץ".

שפטים ושופרים תתן לה בכל-שערך (טז, יח)
אחד מיעודי הגאולה (בהפסרת פרשתנו) הוא "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויעצור כבתחלה". ויש לעין מדוע השמיט הנביא "שופרים", והוסיף "יועץ".

ויש לומר הבאור בזה:

שופטים הם ה"דינים הפוסקים את הדין". ושופרים הם "הרודין את העם אחר מצותם, שמכין וכופתין במקל ובצרעה עד שיקבל עליו את הדין" (לשון רש"י על הפסוק). ונמצא שאף שהשופט פוסק את הדין וגוזר על האדם לקימו, יכול להיות שלא ירצה האדם לעשותו. ולכן צריכים לשופר המכה וכופה ברצועה שיקימו את פסק הדין בפעל. אף גם כשהאדם אינו מבין מעצמו מדוע לקיים את גזרת

(יט) לֹא־תִטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תִפֹּר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶה עֵינֵי חֲכָמִים וַיִּסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים:

רַחֵם יי' לֹא-תִטֶּה מִשְׁפָּט • כְּמִשְׁמְעוֹ. לֹא תִכְדֹּר פְּנִים • אֵף בְּשַׁעַת הַטְעָנוֹת, אֲזַכֶּרָה לְדִין שְׁלֹא יִהְיֶה רַף לָזֶה וְקָשָׁה לָזֶה, אֶחָד עֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, לְפִי שֶׁשָּׂרוּאָה זֶה שֶׁחֲדִין מִכְבֵּד אֶת חֲבֵרוֹ, מִסְתַּתְמִין טְעָנוֹתָיו. וְלֹא-תִקַּח שָׂחָד • (ספרי) אֶפְלוּי לִשְׁפֹט

(ב) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תַּחֲיֶה וִירֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ׀

כְּשִׁי אֶצְדֵּק אֶצְדֵּק תִּרְדֹּף • (ספרי. סנהדרין לב) הַלֵּךְ אַחֲרֵי
בֵּית־דִּין יָפֵה. לִמְעַן תַּחֲיֶה וִירֶשֶׁת • כִּדְאִי הוּא

(כא) לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֶׁרָה כְּלִיעַן אֲצִל מִזִּבְחַ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לְךָ:

כִּי־אֵלֹהִים לֹא־תִתֵּן לָךְ אֲשֶׁרָה • לְחִיבוֹ עָלֶיךָ מִשְׁעָת
נְטִיעֶתָהּ, וְאִפְלוּ לֹא עֲבָדָה, עוֹבֵר בִּלְאֵל תַּעֲשֶׂה/ עַל
נְטִיעֶתָהּ. לֹא־תִתֵּן לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצִלִּי מִזִּבְח

(יט) ו בלומר, ביון דילא תסה משפט
במשמעו, דהיינו שלא יענה הדין אם
כן לא תביר פנים' למה לי, ומתרץ
ללמדך אף בשעת הטענות כו', רצונו
לומר אפילו קודם המשפט גם כן לא
יענה הדין ולא יקלל, שלא יהא וכו',
ולכך צריך רשי' נמי לפרש לא תסה
במשמעו: † דאי אפשר לפרש שלא
לשפוט צדק, הרי כבר כתב לא תסה
משפט' ואם כן לא תקח שחר' למה לי,
אלא שאפילו לשפוט צדק אסור ליחזק
שחר. אי נמי רשי' עצמו מפרש והולך,
רצונו לומר קרא דכי השחר יעור'
נתינת טעם הוא על 'לא תקח שחר',
ופירושו, משקבל שחר ממנו אי אפשר
לו שלא יטה לבו אצלו להפך בזכותו,
דהא לא קבל השחר ממנו בתחלה
אלא כדי שיוכחו ויענה הדין
לשכנגדו, אלא שמע מינה לא תקח
שחר אפילו לשפוט צדק: ח ואם
תאמר, בפרשת משפטים פירש כי
השחר יעור פקחים, אפילו חכם

(כב) וְלֹא־תָקִים לְךָ מִצְבָּה אֲשֶׁר שָׁנָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀ כב וְלֹא תָקִים לְךָ קָמָא דִּי סָנִי יִי אֱלֹהֶיךָ:

כ"י • וְלֹא־תָקִים לְךָ מִצְבָּה • מִצְבָּת אֲבָן אַחַת, לְהִקְרִיב עָלֶיהָ אִפְלוּ לְשָׁמַיִם. אֲשֶׁר שָׁנָא • מִזְבֵּחַ אֲבָנִים וּמִזְבֵּחַ אֲדָמָה צֹהַר לַעֲשׂוֹת, וְאֵת זֶה שָׁנָא, כִּי חָק ה' הָיְתָה לִכְנָעֲנִים. וְאֶף־עַל־פִּי שְׁהִיְתָה אֲהוּבָה לּוֹ בִּימֵי הָאֲבוֹת, עֲכָשׁוּ שְׁנָאָה, מֵאַחֵר שֶׁעָשְׂאוּהָ אֱלוֹ חָק לַעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים.

יז (א) לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וְשֵׂה אֲשֶׁר יְהוָה בּוֹ מוֹם כֹּל דְּבַר רָע כִּי תִעֲשֶׂת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ׀ א לֹא תְכוּס קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ תוֹר וְאִמֶּר דִּי יְהִי בֵּה מוֹמָא כֹּל מִדְּעָם בִּישׁ אַרִי מְרַחֵק קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ הוּא:

כ"י • לֹא־תִזְבַּח וְגו' כֹּל דְּבַר רָע • אֲזַהֲרָה לְמַפְגֵּל בְּקִדְשֵׁים עַל־יְדֵי דְּבוּר רָע, וְעוֹד נִדְרָשׁוּ בּוֹ שְׁאָר דְּרָשׁוֹת ב'שְׁחִיטַת קֳדָשִׁים' (זבחים לו ב).

(ב) כִּי־יִמָּצֵא בְּקִרְבְּךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אִישׁ אִו־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרָע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ: כ בִּאֲרֵי יִשְׁתַּכַּח בִּינְךָ בַּחֲדָא מִקְרוּיָךְ דִּיִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִי לְךָ גִּבּוֹר אוֹ אֶתְתָּא דִּי יַעֲבֹד יְת דְּבִישׁ קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ לְמַעַבְר עַל קִימָה:

כ"י • לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ • אֲשֶׁר כָּרַת ה' אִתְּכֶם שְׁלֹא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים.

(ג) וַיִּלָּךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וּלְשִׁמְשִׁי אוֹ לַיָּדָה אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי: ג וַיִּזְלַח וַיִּפְלַח לְטַעֲוֹת עִמָּמָא וּסְגִיד לַהוֹן וּלְשִׁמְשָׁא אוֹ לְסִיְהָרָא אוֹ לְכָל חִילֵי שְׁמָיָא דִּי לֹא פִקְדִית:

כ"י • אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי • לַעֲבֹדָם (מגילה ח).

(ד) וְהִגִּדְתָּ לְךָ וּשְׁמַעְתָּ וּדְרַשְׁתָּ הַיָּטִב וְהַנָּה אִמַּת נָכוֹן הַדָּבָר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל: ד וְיִחְיוּן לְךָ וְתִשְׁמַע וְתִתְפַּע יָאוֹת וְהָא קִשְׁטָא בְּנֵן פִּתְגָמָא אֶתְעִבִּידַת תּוֹעֵבָתָא הָדָא בְּיִשְׂרָאֵל:

כ"י • נָכוֹן • יִמְכּוֹן הָעֲדוּת.

שפתי חכמים

אותו איש שמפגל אם עובר אם לאו, לכן נאמר כאן 'לא תזבח כל דבר רע', ללמדך אזהרה למפגל בקדשים, פירוש בשעת שחיטה היה מחשבתו על מנת לאכול חוץ לזמנו או חוץ למקומו, דהיינו על ידי דבור רע: תורה ב
(ג) ק רצונו לתרץ, דקרא משמע שהקדוש ברוך הוא לא צוה להם שיהיו בעולם, אם כן אלהות הן, שעל כרחק נבראו, וזה אינו, לך מפרש 'לעבדם', רצונו לומר שלא צויתי לעבוד: תורה ד
(ד) ר רצונו לומר, שלא תטעה לפרש הקרא 'והנה אמת נכון הדבר' היינו

וניש לומר, דלך נקט רש"י 'מאחר שעשאוים אלו לחק לעבודת אלילים', רצונו לומר, דאין לך עבודת כוכבים ומזלות בעולם שלא יעשו לה מצבה, לכן שנה הקדוש ברוך הוא אותה, אבל המזבחות אינן כל כך חק, שאין עושין מזבחות לכל עבודת אלילים, לך לא שנה אותן הקדוש ברוך הוא. ר"ם: תורה א
יז (א) צ דאין לומר דבא להזהיר על בעל מום, שהרי בהדיא כתיב 'אשר יהיה בו מום', ומתרץ, אזהרה כו' על ידי דבור רע, רצונו לומר, לעיל בפרשת ויקרא ובפרשת קדושים כתיב שפיגול אסור לאכול, ואינו מפורש

(כב) ׀ והוכחתו מדכתיב 'אשר שנה ה' אלהיך', דמשמע מתחלה היה נחת רוח בעיניו בשהקימו מצבה אלא עכשיו שונא אותה, ואי להקריב עליה לשם עבודת אלילים בתחלה נמי היה שונא לזה: ע ויהיה פירוש 'אשר שנה', אשר היא השנואה עכשיו לה' אלהיך. ולא שתפרש, 'אשר שנה ה'', אותה מצבה לא תקים, אבל מצבה אשר לא שנה ה' תקים, זה אין נכון, כי כל המצבות שנה ה', בדמפרש רש"י ואויל: פ ואם תאמר, מטעם זה גם המזבחות יהיו אסורות, דהא מזבחות גם כן חק בנענים הוא, בדכתיב לעיל בפרשת ראה 'ונתתם את מזבחותם'

(ה) וְהוֹצֵאתָ אֶת-הָאִשׁ הַהִוא אוֹ אֶת-הָאִשָּׁה הַהִוא
אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַרַע הַזֶּה אֶל-שַׁעְרֶיךָ אֶת-
הָאִשׁ אוֹ אֶת-הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ:

ה' וּמָתָה יָת גְּבָרָה הַהִוא אוֹ יָת אִתְמָה הַהִיא
דִּי עֲבָדוּ יָת פִּתְגָמָא בִּישָׁא הָדִין לְתַרְע בֵּית
דִּינָךְ (לְקַרְוִיךָ) יָת גְּבָרָה אוֹ יָת אִתְמָה
וּתְרַגְמִינוּן בְּאֲבָנִיָּא וַיִּמָּוֶתוּן:

"שַׁעְרֶיךָ" ש' לְמִטָּה וְנֹאמַר "שַׁעְרֶיךָ" לְמַעְלָה, מֵה
"שַׁעְרֶיךָ" הָאֲמֹר לְמַעְלָה, שֶׁעַר שַׁעְבַּד בּוֹ, אִף
"שַׁעְרֶיךָ" הָאֲמֹר לְמִטָּה, שֶׁעַר שַׁעְבַּד בּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ:
"לְקַרְוִיךָ".

כ"ט וְהוֹצֵאתָ אֶת-הָאִשׁ הַהִוא וְגו' אֶל שַׁעְרֶיךָ
וְגו' • הַמִּתְרַגֵּם "אֶל שַׁעְרֶיךָ": 'לְתַרְע בֵּית דִּינָךְ',
טוֹעָה, שֶׁכֵּן שָׁנִינוּ: (ספרי) "אֶל שַׁעְרֶיךָ", זֶה שֶׁעַר
שַׁעְבַּד בּוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁעַר שֶׁנֶּדֶן בּוֹ? נֹאמַר

וַעַל מִימַר תְּרִין סִהְדִין אוֹ תִלְתָּא סִהְדִין
יִתְקַטֵּל דְּחִיב קְטוּל לֹא יִתְקַטֵּל עַל מִימַר
סִהְדִי חַד:

(ו) עַל-פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוֹמַת הַמָּת
לֹא יוֹמַת עַל-פִּי עֵד אֶחָד:

לְשָׁנִים, מֵה שְׁנַיִם עֵדוֹת אַחַת, אִף שְׁלֹשָׁה עֵדוֹת
אַחַת, וְאִינִי נַעֲשִׂין זִמְמִין עַד שִׁיזְמֹו כָּלָם (מכות ז).

כ"ט שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה • אִם מִתְקַיֶּמֶת עֵדוֹת
בְּשָׁנִים, לְמָה פֶּרַט לָךְ בְּשִׁלְשָׁה? לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה

וַיָּדָא דְסִהְדִיָּא תְּהִי בֵּה בְּקִדְמִיתָא לְמִקְטִילָה
וַיָּדָא דְכָל עָמָא בְּבִתְרִיתָא וְתַפְלִי עֲבַד דְּבִישׁ
מִבִּינָךְ:

(ז) יָד הָעֵדִים תִּהְיֶה-בּוֹ בְּרֹאשָׁנָה לְהַמִּיתוֹ וַיֵּד
כָּל-הָעָם בְּאַחֲרֶינָה וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקֶּרְבֶּךָ: פ

ח אֲרִי יִתְכַּסִּי מִנֶּךָ פִּתְגָמָא לְדִינָא בֵּין דְּמָא
לְדְמָא בֵּין דִּינָא לְדִינָא וּבֵין מִכְּתֵשׁ סְגִירוֹ
לְמִכְּתֵשׁ סְגִירוֹ פִּתְגָמִי פִּלְגָמָא דִּינָא בְּקַרְוִיךָ
וּתְקוּם וְתַסֵּק לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעִי יֵי אֶלְהֵךְ
בֵּה:

(ח) כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דְּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין-דָּם לְדָם בֵּין-דִּין
לְדִין וּבֵין נִגַע לְנִגַע דְּבָרֵי רִיבָת בְּשַׁעְרֶיךָ וְקָמַת
וְעָלִיתָ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:

לְנִגַע • בֵּין נִגַע טָמֵא לְנִגַע טָהוֹר. דְּבָרֵי רִיבָת •
שִׁיחִי חֲכָמִי הָעִיר חוֹלְקִים בְּדָבָר: זֶה מִטְמֵא וְזֶה
מִטְהַר, זֶה מִחִיב וְזֶה מְזוּכָּה. וְקָמַת וְעָלִיתָ • (סנהדרין
פז) מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גְּבוּהָ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת.

כ"ט כִּי יִפְלֹא • כָּל 'הַפְּלָא' לְשׁוֹן הַבְּדִלָּה
וּפְרִישָׁה, שֶׁהַדָּבָר נִבְדָּל וּמִכְסָּהּ מִמֶּךָ. בֵּין-דָּם
לְדָם • (ספרי, סנהדרין פז) בֵּין דָּם טָמֵא לְדָם טָהוֹר.
בֵּין-דִּין לְדִין • בֵּין דִּין זָכַי לְדִין חֵיב. וּבֵין נִגַע

שפתי חכמים

שְׁתּוּב 'דְּבָרֵי רִיבּוֹת', יוֹדְעִים, אֶלָּא
שְׁזָה מִטְמֵא וְגו', דָּאם לֹא כֵן מֵאִי זֶה
דְּכָתִיב 'כִּי יִפְלֹא' מִשְׁמַע דְּמִכּוּסָה מִקָּדֵם
שְׁאִין יוֹדְעִים כָּל עֵינֵיךָ, וְאַחֲרֵי כֵן כָּתִב
'דְּבָרֵי רִיבּוֹת' מִשְׁמַע שְׁזָה מִטְהַר וְזֶה
מִטְמֵא וְכו'. בְּשֵׁם מִהְרִי"ץ. וְהָרִא"ם
פִּירֵשׁ, וְהַפְּרָשׁ שֶׁבֵּין זֶה הַפְּסוּק וּבֵין
'כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ וְגו' בֵּין דָּם לְדָם' וְגו'
הוּא, שֶׁשֵּׁם הַסֵּפֶק בְּדָם עֲצָמוֹ אִם הוּא
טָהוֹר אוֹ טָמֵא, אוֹ אִם הִבְעֵל דִּין זָכַי
אוֹ חֵיב, אֲבָל הָכָא הַסֵּפֶק הוּא עַל
דְּבָרֵי חֲכָמֵי הָעִיר, שְׁאֵחָד מְזַכֵּה וְאֵחָד
מַחֲזִיב, עַל מִי רָאוּי לְסוּמוֹ. אִי נָמִי,
שֶׁבִּתְחִלָּה סָתֵם 'כִּי יִפְלֹא', וְאַחֲרֵי כֵן
פִּירֵשׁ 'דְּבָרֵי רִיבּוֹת' שְׁזָה מִטְהַר וְזֶה
מִטְמֵא וְכו'. ה' פִּירֵשׁ, מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת
שֶׁבִּשְׂאָר אֲרָצוֹת, לֹא פוֹקִי בְּאֲרֵץ

מִקָּדֵם קְרוֹב אוֹ פְּסוּל עֵדוֹתָן בְּטָלָה
כּוֹלָה, וְגַם אִין נַעֲשִׂין זִמְמִין עַד
שִׁיזְמֹו כּוֹלָן, רְצוּנוֹ לֹאמַר, דְּמֵה שְׁנַיִם
אִין נַעֲשִׂין זִמְמִין עַד שִׁיזְמֹו שְׁנִיָּהֶם,
אִף שְׁלֹשָׁה אִין נַעֲשִׂין זִמְמִין עַד
שִׁיזְמֹו שְׁלֹשָׁתָם: תוֹרָה ז
(ח) ג' וְאִם תֹּאמַר, לְמָה לִּי כָּפֹל לְשׁוֹן
דְּנָקֻט. וַיֵּשׁ לֹאמַר, דְּמִתְחִלָּה פִּירֵשׁ
שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַבְּדִלָּה וּפְרִישָׁה, מִפְּנֵי כִי
כָּל הַנֶּעֱלָם וּמִכְסוּסָה מִמֶּנּוּ נִבְדָּל וְנִפְרָשׁ
מִמֶּנּוּ, וְאַחֲרֵי כֵן חֹר וְאָמַר שֶׁהַדָּבָר
נִבְדָּל כּו', מִפְּנֵי שֶׁהַמְכוּן מִכִּי יִפְלֹא
מִמֶּךָ הוּא מַעֲנִין כְּפוֹי, שֶׁנֶּעֱלָם וּמִכְסוּסָה
מִמֶּנּוּ, מִשּׁוֹם הִכִּי הוֹצֵרָךְ הִרְבַּ לְהַעֲתִיקוֹ
מַעֲנִין לְעֵנֶן: ד' רְצוּנוֹ לֹאמַר, מֵה שְׁתּוּב
'בֵּין דָּם לְדָם' וְגו', לֹא יוֹדְעִים כָּל עֵינֵיךָ,
אֶלָּא מוֹבְדָּל וּמִכְסוּסָה מִקָּדֵם, אֲבָל מֵה

עֲבוּדָת אֱלִילִים, כְּלוּמַר שֶׁנֶּכּוֹן הוּא
שֶׁעוֹבֵד עֲבוּדָת אֱלִילִים, לְכֵן פִּירֵשׁ
מְכוּן הָעֵדוֹת, כְּלוּמַר נֶכּוֹן בְּפִי הָעֵדִים
כְּאֲשֶׁר חֲקַרְתָּ: תוֹרָה ח
(ה) ט' רְצוּנוֹ לֹאמַר, הֵיכִינוּ הָאִי 'שַׁעְרֶיךָ'
דְּכָתִיב כָּאן: ט' דְּכָתִיב 'כִּי יִמְצָא
בְּקֶרְבֶּךָ בְּאֶחָד שַׁעְרֶיךָ', מֵה לְהִלָּךְ שֶׁעַר
שַׁעְבַּד בּוֹ, אִף כָּאן לְשַׁעַר שַׁעְבַּד בּוֹ:
א פִּירֵשׁ לְעֵינֵיךָ, וְלֹא שֶׁתְּפַרֵּשׁ
'לְתַרְעֶךָ' כְּתַרְגוּם 'עַל מוֹזוּזוֹת בֵּיתְךָ'
וּבְשַׁעְרֶיךָ: תוֹרָה ט
(ו) כ' וְאִם תֹּאמַר, הֲוֵה לִיָּה לְמִימַר
שְׁאִין נַעֲשִׂין וְכו', דָּהֵא הוּי פִּירֵשׁ
אֶשְׁלַמְעָלָה. וַיֵּשׁ לֹאמַר דְּהִכִּי פִירֵשׁוּ,
מֵה שְׁנַיִם עֵדוֹת אַחַת וְאִם נִמְצָא אֶחָד
מִקָּדֵם קְרוֹב אוֹ פְּסוּל עֵדוֹתָן בְּטָלָה, אִף
שְׁלֹשָׁה עֵדוֹת אַחַת וְאִם נִמְצָא אֶחָד

(ט) וּבֹאֲתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדִרְשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לָךְ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט:

כ"ט • הכהנים הלוויים • שיצאו משפט לוי. אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, אתה צריך לשמע לו, אין לך אלא שופט שבימך.

(י) וְעָשִׂיתָ עֲלֵפִי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשִׁמְרַתְּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֹד:

(יא) עֲלֵפִי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יֹרֹד וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל:

כ"י • ימין ושמאל • אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין, וכל־שכן שאומר לך על ימין - ימין, ועל שמאל - שמאל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרי שיחות כרך ה, עמ' 831)

לֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל (יז, יא) אֲפִילוֹ אֹמֵר לָךְ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמָאל וְעַל שְׂמָאל שֶׁהוּא יָמִין (רש"י)

(יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּזוֹן לְבַלְתִּי שְׂמַע אֶל־הַכֹּהֵן הַעֹמֵד לְשֵׁרֵת שֵׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעֲרַתְּ הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל:

(יג) וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ וְלֹא יִזְדּוּן עוֹד: עוֹד:

כ"י • וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ (סנהדרין פט) מִכָּאן שֶׁמִּתִּינִים לוֹ עַד הַרְגֵּלָח, וּמִמִּיתִין אוֹתוֹ בְּרֵגֶל.

שפתי חכמים

ישמעו ויראו מִכָּאן שֶׁצָרִיךְ הַכֹּהֵן בְּבֵית דִּין וכו', עֵינֵי שָׁם. וְהָאִישׁ הָרָא"ם, וּבִסּוּף פֶּתַח: אִךְ יֵשׁ לְתוֹמוֹה, דְּהִקָּא דִּיִּיק מ'כֹּל הָעָם יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ שֶׁצָרִיךְ הַמִּתְנָה וְהַכֹּהֵן, וְאֵלּוּ בְּבִן סוֹרֵר וּמוֹרֵה לֹא דִיִּיק מִקְרָא דִּיכֹל יִשְׂרָאֵל וְגו' אֵלּא הַכֹּהֵן בְּלִבְד בְּלֹא הַמִּתְנָה, עוֹד הֵיכִי מִשְׁתַּמֵּעַ מִהִקָּא הַמִּתְנָה, מִי כְּתִיב הִקָּא יְכֹל הָעָם יֵרְאוּ וַיֵּרְאוּ, 'שְׁמַעוּ וַיֵּרְאוּ' כְּתִיב, בְּשִׁמְעָה לְבָדָה מִשְׁמַע, עַד כָּאן. יַעֲוִינָן זֶה בְּהַמְפָּרְשִׁים: תורה יד

מִשְׁרָתִי מִקְדָּשׁוֹ תְּמִיד, וְיִשְׁמְרֵם מִכָּל טְעוֹת, שְׁלֹא יֵצֵא מִפִּיהֶם כִּי אִם אָמַת. וְאִם תֹּאמַר, מִנָּא לִיהָ לְמַדְרַשׁ כֶּף, דְּלִמָּא כְּמִשְׁמַעוֹ שְׁלֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר הַהוּא לֹא לְשְׂמָאל וְלֹא לְיָמִין. וַיֵּשׁ לֹאמֵר, בִּינּוֹן שֶׁהַדָּבָר הוּא שְׂכָלִי, לֹא שִׁיךְ בֵּיהָ יָמִין וּשְׂמָאל, לְכֶף דְּרִשׁוֹ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ: תורה יב

יִשְׂרָאֵל הִיָּה עֵין עֵיטָם גְּבוּהָ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רִש"י לְקַמֵּן בְּפִסּוּק 'וּבִין כְּתַפּוּי שְׁכָן'. תוֹסֵפוֹת: תורה ט

(ט) וְרָצוֹנוֹ לֹמַר, וְכִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּלָּךְ אָדָם אֶל הַשּׁוֹפֵט שְׂאִינוֹ בִּימִים הָהֵם. אֵלּא לְלַמֶּדֶךָ כֹּא, אֲפִילוֹ אִינוֹ וכו': תורה י

(יא) † דְּהִכִּי פִירוּשׁוֹ, אֲפִילוֹ אִם אֹמֵר לָךְ עַל יָמִין שְׂאֵתָה סְבוֹר שֶׁהוּא שְׂמָאל וְעַל שְׂמָאל שְׂאֵתָה סְבוֹר שֶׁהוּא יָמִין, שֶׁתִּשְׁמַע לוֹ, וְלֹא תִתְּלֶה אֶת הַטְּעוֹת בּוֹ אֵלּא בֶּךָ, כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן רִחוּהוּ עַל

♦ יום שני כ"ז מנחם-אב ♦

יִדְאִי תַעֲוֹל לְאַרְעָא דִּינִי אֱלֹהִיךָ יְהִי לָךְ
וְתִירְתָּהּ וְתִיתָבּ בָּהּ וְתִימַר אֲמֹנִי עָלֵי מַלְכָּא
כְּכָל עַמְמֵינָא דִּי בְסַחְרֵנִי:

טו מנצח תמני עלך מלכא די יתרגי יי
אלהך בה מגו אחיך תמני עלך מלכא לית
לך רשו למנצח עלך גבר נוכרי די לא
אחורף הוא:

(יד) כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
וַיִּרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבֶּתָּהּ בָּהּ וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ
כָּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתִּי:

(טו) שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא
תֹכֵל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֶחָיךָ הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 105)

שפן לא אלמן ישדאל, ולא יתכן שאין יהודי אחד שיש לו
אהבת ה' ויראת ה' יותר ממנו, וממילא יכול להיות לו רב.
ונגעת ומצאת - אם יתיגע ויחפש באמת, תוף כדי כפית
הישות שלו ("עשה" לשון כפיה, מלשון מעשין על
הצדקה), בודאי ימצא.

שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו) רז"ל אמרו (גיטין סב, א) מנצח
לך דרבנן איקרו מלכים. . דכתב בי מלכים ימלכו וגו'.
מוכן אם כן, שמצות מנוי מלך בזמן הזה הינו קיום צווי
המשנה (אבות א, ו) עשה לך רב. והנה, יש מי שאומר שאינו
מצליח למצא לעצמו רב. עליו לדעת, שזהו עצת המצור,

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק כ"ד עמוד 104 - מתוך 'לקראת שבת')

מהות תפקידו של המלך

והמלך בשר-יודם הוא ממצע המגלה מלכותו יתברך לבני
ישראל, שיש בזה ב' אופנים:
(א) כשבבני ישראל חסר הבטול להקב"ה כדבעי, זקוקים
למלך שימשיך בהם היראה והבטול אליו יתברך. (ב) כשיש
להם הבטול והיראה, המלך ממשיך בהם דרגות נעלות
יותר בגלוי אלקות, ועל-ידי-זה, יראה ובטול שלמעלה
ממדרגתם מצד-עצמם.

ובזה יובן, דשמואל הנביא רצה שמוצב בני ישראל יהיה
באפן שיהיה להם יראת שמים מצד-עצמם, ויצטרכו למלך
רק כדי להמשיך בהם יראה נעלית מהשגתם, וכשבקשו
"מלך לשפטנו ככל הגוים", שימנע המוצב של "איש את
רעהו חיים בלעו", הרי זה מורה שחסר להם ביראת שמים,
ולכן אמר הקב"ה "כי אותי מאסו גו".

אמנם למרות זאת הסכים הקב"ה לבקשת בני ישראל
"תנה לנו מלך", מפיון שפאשר חסר ליהודי ביראת שמים,
מאיזו סבה שתהיה, אי-אפשר לחכות עד שיקבל עליו
מלכותו, אלא מיד צריך למנות עליו מלך, עד שבסוף יגיע
גם לדרגה השניה בתפקיד המלך.

טז לחוד לא נסגי לה סוסון ולא יתב ית
עמא למצרים בדיל לאסגאה לה סוסון ויי
אמר לכון לא תוספון למתוב בארח הדא
עוד:

שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו)

ידועה השאלה על מה שאמר הקב"ה לשמואל הנביא
כששאלו ישראל ממנו "תנה לנו מלך" - "אותי מאסו".
דלכאורה היא אחת מהמצות שצוה הקב"ה את ישראל
בכניסתו לארץ? ולא ידע אם זה אכן דבר בלתי רצוי, מדוע
צוה הקב"ה לשמואל למלות את בקשתם של בני ישראל
למנות להם מלך?

מבאר בחסידות דבמנוי מלך ישנם ב' אופנים, זה למעלה
מזה: (א) לפעל שהנהגת המדינה תהיה כדבעי, וכלשון
המשנה "אלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים
בלעו" דגם כשבשכל מבין שהנהגתו צריכה להיות כדבעי,
עדין אין זה מספיק, שכן "העין רואה והלב חומד", ורק
על-ידי יראת המלך יתנהג בדרך הישר. (ב) כשהמח שליט
על הלב בתמידות, אין צורך במנוי מלך להנ"ל, אלא
שהמלך מצד גדל מעלתו ש"משכמו ומעלה גבוה מפל
העם" מבין דברים שהעם מצד-עצמם אינם יכולים להבין,
ועל-ידי פקודותיו גם אנשי המדינה מתנהגים כפי הברנות.
ועל-דרך-זה הוא בבני ישראל, שמלכם ואדונם הוא הקב"ה,

(טז) רַק לֹא־יִרְבֶּה־לוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעָם
מִצְרִימָה לְמַעַן הִרְבּוֹת סוּם וַיְהוֹה אָמַר לָכֶם לֹא
תִסְפּוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד:

שיעור יומי ליום שני כ"ז מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת שופטים

וַתֵּצֵא מִרְפָּכָה מִמְּצָרִים בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוֹס
בְּחֻמָּשִׁים וּמֵאָה.

כ"ז • לֹא-יִרְבֶּה-לוֹ סוֹסִים • (סנהדרין כא) אֲלֵא כְּדִי
מִרְפָּכָתוֹ, שֶׁלֹּא יֵשִׁיב אֶת הָעַם מִצְרִימָה, שֶׁהַסּוֹסִים
בָּאִים מִשָּׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁלְמָה (מלכים א' י): "וַתַּעֲלֶה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לשקלא וטריא בכל זמ, ראה לעיל עמוד כ' ואילך – מותן 'לקראת שבת')

אסור הישיבה במצרים בזמן הזה

אבן-העזר סימן ד. ועוד).

וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּבֹאֹר הַדָּבָר, דִּהְיָה בְּנוֹגַע לְהִתֵּר גֵּר מִצְרִי לְבֹא
בְּקֶהֱל בְּזִמְנֵי הַזֶּה, כְּתֹב הִלְבוּשׁ (אבן-העזר סימן ד סעיף-קטן י)
וְאַף-עַל-גַּב דְּבֻדָּאִי מְעוּטָם נִשְׁאָרוּ בְּמִקְוֹתָם, וְהָיָה לִיה
קְבוּעַ, וְכָל קְבוּעַ כְּמִחְצָה עַל מִחְצָה דְּמִי, מִכָּל-מְקוֹם אוֹתוֹ
שֶׁמִּתְגַּדֵּר הָרִי הוּא פֹּרֵשׁ מֵהֶם, וְכָל דְּפָרִישׁ מְרֻבָּא קְפָרִישׁ
וּמִתְרִים מִיָּד.

וְנִמְצָא שֶׁהִתְהַר לְמִצְרִי לְבֹא בְּקֶהֱל אִף שֵׁשׁ מְעוּט מִצְרִים
שֶׁנִּשְׁאָרוּ גַם לְאַחַר סְנַחְרִיב, הוּא מִדִּין "כָּל דְּפָרִישׁ מְרֻבָּא
פְּרִישׁ".

וּלְפִי-זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנִדּוֹן דִּידוֹן, שֶׁהָאִסוּר לְדוֹר בְּמִצְרִים בְּזִמְנֵי
הַזֶּה הוּא מִחֻמָּת אוֹתָם מִצְרִים שֶׁנִּשְׁאָרוּ בְּמִקְוֹתָם. וְאַף
שֶׁהֵם מְעוּט, הָרִי לְגַבֵּי הַבָּא לְגוֹר אֲצֵלָם הֵם "קְבוּעַ", וְ"כָל
קְבוּעַ כְּמִחְצָה עַל מִחְצָה דְּמִי" וְאִינָם בְּטָלִים בְּרַב שְׂאִינָם
מִצְרִיִּים.

יז וְלֹא יִסְגִּי לָהּ נָשִׁין וְלֹא יִטְעִי לְבֵה וְכִסְפָּא
וְדִהָבָא לֹא יִסְגִּי לָהּ לְחֻדָּא:

(יז) וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסּוֹר לְבָבוֹ וְכִסְפֹּה וְזָהָב
לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מֵאֹד:

לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מֵאֹד • (סנהדרין כא) אֲלֵא כְּדִי לִיתֵּן-
לְאַכְסִנְיָא (ספרים אחרים: לֹאכְסִנְיָא) •

כ"ז • וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים • אֲלֵא שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה,
שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁהָיוּ לוֹ לְדוֹד שֵׁשׁ נָשִׁים, וְנֶאֱמַר לוֹ (ש"ב יב):
"וְאֵם מְעֻט, וְאִסְפָּה לָךְ כֶּהֱנָה וְכַהֲנָה". וְכִסְפֹּה וְזָהָב

יח וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתָהּ וְיִכְתוּב
לָהּ יֵת פִּתְשָׁגֶן אוֹרִימָא הָדָא עַל סִפְרָא מִן
קָדָם כֶּהֱנִיָּא לְוָאִי:

(יח) וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתָהּ וְיִכְתֹּב לוֹ
אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל-סֵפֶר מַלְפָּנֵי הַכֹּהֲנִים
הָלוֹיִם:

וְאַחַת שֶׁנִּכְנְסַת וְיוֹצֵאת עִמּוֹ. וְאוֹנֶקְלוֹס תִּרְגֵּם:
"פִּתְשָׁגֶן". פֶּתֶר "מִשְׁנֵה", לְשׁוֹן שְׁנוֹן וְדְבוּר.

כ"ז • וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ • אִם עָשָׂה כֵּן, כְּדָאִי הוּא
שֶׁתִּתְקַיֵּם מַלְכוּתוֹ. אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה • (סנהדרין שם)
שְׁתֵּי סִפְרֵי תוֹרָה: אַחַת שֶׁהִיא מִנְחַת בְּבֵית גִּגְיוֹן,

שפתי חכמים

דִּלֹּא יִרְבֶּה, שְׂרוּצָה לִיתֵּן לְאוֹצֵר שְׁלוֹ.
אֲלֵא כְּדִי לִיתֵּן לְאַכְסִנְיָא, פִּירוּשׁ סִיפּוּק
לְחִילוּתָיו וּלְפָרְשֵׁיו וְלַעֲבָדָיו בְּמֵאֶבֶל
וּבְמִשְׁתָּהּ וּמִלְבוּשִׁים וְכָל הַצָּרִיר
לָהֶם: תוֹרָה יח

(יח) ל' דָּאָם לֹא כֵן, וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ לְמֶה
לִי, דִּהְיָה לִיה לְמִימַר יִכְתֹּב לוֹ אֶת
מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה וְגו', דְּיֻדָּאִי קוֹדֵם לְכֵן

קְהֵלוֹת הַשּׁוֹכְנִים שָׁם וכו', וְהָאִרִּיר
כֵּן, וְתִירֵץ מִשָּׁם הִרִיר אֲלֵיעֶנּוּר מִמִּי"ץ
שֶׁאִמַּר 'לֹא תוֹסִיפוֹן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה
עוֹד' לֹא אִסְרָה תוֹרָה אֲלֵא בְּדֶרֶךְ הַזֶּה,
כְּלוֹמַר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם, אֲבָל
מִשְׁאָר אֲרָצוֹת מוֹתֵר. וְנִכּוֹן
הוּא: תוֹרָה יז
(יז) ב' מִדְּכִתִּיב 'לוֹ', דְּמִשְׁמַע לוֹ הוּא

(טז) ב' מִדְּכִתִּיב 'לוֹ', דְּמִשְׁמַע לוֹ הוּא
דִּלֹּא יִרְבֶּה, שִׁיְהִיו לוֹ סוֹסִים בְּטָלִים,
אֲבָל כְּדִי הַצָּרִיר לוֹ מוֹתֵר, דִּהְיָנוּ כְּדִי
מִרְפָּכָתוֹ: י' וְהוֹאִיל וְסוֹסִים בָּאִים מִשָּׁם
וְדָאִי יִשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שָׁם עֲבָדָיו שִׁיְהִיו
תְּמִיד שָׁם כְּדִי שִׁיִּשְׁלַחוּ סוֹסִים טוֹבִים,
וְנִמְצָא שֶׁיִּשׁוּבוּ לְמִצְרַיִם וְיִהְיוּ דָרִים
שָׁם. (סמ"ג) אֲבָל יֵשׁ לְתֻמוּהָ עַל כִּפְּהָ

(יט) וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כְּלִימֵי חַיִּי לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת־כְּלִי־דְבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֲקִים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם:

כ"י • דברי התורה • כמשמעו.

יט וְהִיְתָה עִמּוֹ וְהָיָה קָרִי בָּהּ כָּל יוֹמֵי חַיָּוֶיהָ כְּדִיל דְּיִלְף לְמַדְחַל קֹדֶם יְיָ אֱלֹהֶיהָ לְמַשֵּׁר יֵת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרֵיתָא הַדָּא וְיֵת קִנְיָא הָאֵלִין לְמַעַבְדָּהוּן:

(כ) לְבִלְתִּי רוּם־לִבְבוֹ מֵאֲחִיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאל לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ס

כ כְּדִיל דְּלֹא זִרִים לִבָּהּ מֵאֲחֻהָי וּכְדִיל דְּלֹא יִסְטִי מִן תַּפְקֻדָּתָא זִמְיָא וּשְׂמֹאלָא כְּדִיל דְּיִוָּרֵךְ יוֹמִין עַל מַלְכוּתָהּ הוּא וּבָנָוֶיהָ בְּגוֹ יִשְׂרָאֵל:

העלה, עד שבא שמואל ואמר לו: "נספלת (פאשור) לא שמרת וגו' ועתה ממלכתך לא-תקום" (שם), הָא לְמַדְתָּ, שְׂבִשְׂבִיל מִצְוָה קִלְה שֶׁל נְבִיא, נִעְנַשׁ. הוּא וּבָנָיו • (הורוויי יא) מְגִיד שָׁאם בָּנוּ הִגּוֹן לְמַלְכוּת, הוּא קוֹדֶם לְכָל אָדָם.

כ"י • וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה • אָפְלוּ מִצְוָה קִלְה שֶׁל נְבִיא. לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים • מִפְּלֵל הֵן אִתָּה שׁוֹמֵעַ לְאוֹי, וְכֵן מְצִינוּ בְּשֹׁאֵל, שָׁאֵמֶר לוֹ שְׂמֹאל: (שמואל-א י) "שְׂבַעַת יָמִים תּוֹחֵל עַד בּוֹאֵי אֱלִיךָ לְהַעֲלוֹת עוֹלוֹת", וְכָתִיב (שם יג): "וַיּוֹחֵל שְׂבַעַת יָמִים", וְלֹא שָׁמַר הַבְּטָחָתוֹ לְשֹׁמֵר כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַעֲלוֹת

♦ יום שלישי כ"ח מנחם-אב ♦

יח (א) לֹא־יִהְיֶה לְפָנֶיךָ הַלּוֹיִם כְּלִי־שֹׁבֵט לְוֵי חֶלֶק וְנִחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אֲשֵׁי יְהוָה וְנִחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן:

א לֹא יִהְיֶה לְפָנֶיךָ לְוֵאִי כָּל שְׂבָטָא דְּלוֹי חֶלֶק וְאַחְסָנָא עִם יִשְׂרָאֵל קְרַבְנָא דִּי וְאַחְסָנָתָהּ יִיכָלוּן:

(ב) וְנִחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אָחִיו יְהוָה הוּא נִחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ: ס

ב וְאַחְסָנָא לֹא יִהְיֶה לָּהּ בְּגוֹ אֲחֻהָי מִתְּנֵן דִּיחָב לָּהּ יְיָ אֲנוּן אַחְסָנָתָהּ כְּמָא דִּי מְלִיל לָּהּ:

גמורה "לא יהיה לו בקרב אחיו". וכו' וב'ספרי' דרשו: "ונחלה לא-יהיה-לו" - זו נחלת שארץ. בקרב אחיו • זו נחלת חמשה. ואני יודע מה היא. ונראה לי שארץ כנען שמעבר הירדן ואילך, נקראת

כ"י וכו' כְּלִי־שֹׁבֵט לְוֵי • בֵּין תְּמִימִין, בֵּין בְּעֲלֵי מוֹמִינִים. חֶלֶק • בְּנִיָּה. וְנִחֲלָה • בְּאֶרֶץ. אֲשֵׁי ה' • קֹדֶשׁ הַמִּקְדָּשׁ (ספרים אחרים: קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים). וְנִחֲלָתוֹ • אֵלוֹ קֹדֶשׁ הַגְּבוּלָה: תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת, אֲבָל נִחֲלָה

שפתי חכמים

וביפורים בכור ונחלה ונזע וכו', שיש לבעלים טובת הנאה בקרבנותיהן שהם יכולין ליתן לאיזה כהן שירצו, ולרוב הם נותנים לתמימים שיוכלין להקריב ולא לבעלי מומין שאינם יכולין להקריב, הוה אמינא שישלו חלק בארץ, לקח צריך מיעוט: ע רצונו לומר, קדשים שמביאין מן הגבול, ומה הם, ומפרש תרומות ומעשרות: תורה ב (ב) מפני שבקר התחיל בו לא יהיה לכהנים חלק ונחלה' וגו', ופירוש 'ונחלה' הוא חלק נחלת הארץ, הוצרכו לדרוש האי קרא ונחלה לא

יאריך ימים על ממלכתו, ואמר לשאול 'נספלת לא שמעת' וגו': תורה א יח (א) • דָּאָם לֹא בִן, לְמָה לִי כָּל שִׁבְט לְוִי' בֵּין שְׂכָתִיב לְפָנָיו 'לְפָנֶיךָ הַלּוֹיִם', אֲלֹא לְרִבּוּת בֵּין תְּמִימִים כו'. וְאִם תֹּאמַר, לְמָה אֵיצְטְרִיךְ מִיעוּט לְבַעֲלֵי מוֹמִין, וְהָא לְעִיל בְּפִרְשַׁת צו כְּתִיב 'כָּל זָכָר בְּכִנִּי אֶהְיֶה יֹאכֵלָנָה' וּפִירֵשׁ רַש"י 'כָּל זָכָר' אֲפִילוֹ בְּעַל מוֹם כו', רִצּוֹנוֹ לֹאֵמַר שְׁגָם הֵם וְיִחְלְקוּ בְּקֶרֶבָנֹת, וּפְשִׁטָּא שֶׁלֹּא יִנְחֲלוּ דְּמִשּׁוּם זֶה יִנְתֵּן לָהֶם חֶלֶק בְּקֶרֶבָנֹת. וְיֵשׁ לֹאֵמַר, לְפִי שְׁקִדְשֵׁי הַגְּבוּל, כְּגוֹן תְּרוּמָה

אינו מחוייב יותר משאר ישראל, אלא שהוא מוסב אלעיל, שהכתוב מבשרו שאם יעשה כן שתתקיים מלכותו: תורה יט (יט) הוצרך לפרש זה כמשמעו, משום שפירש אחר כך 'ולבילתי סור מן המצוה' אפילו על מצוה קלה של נביא, אכל אי 'דברי התורה' לאו כמשמעו, הוה אמינא 'ולבילתי סור מן המצוה' היינו כמשמעו, רצונו לומר דברי תורה ממש: תורה כ (כ) • כְּלוּמַר, מִכָּאן לְמַד שְׂמֹאל הַנְּבִיא שְׁהַעֲבִיר עַל מִצְוֹת הַנְּבִיא לֹא

שְׁמֶשֶׁה ויהושֻׁעַ לא חלקו נחלה אלא לחמשה שבטים בלבד, שֶׁכֵּן מִשָּׁה הִנְחִיל לְרֵאוּבֵן וְגַד וְחֻצִי שֶׁבֶט מְנַשֶּׁה, וְיֵהוֹשֻׁעַ הִנְחִיל לַיהוּדָה וְאֶפְרַיִם וְלַחֻצִי שֶׁבֶט מְנַשֶּׁה, וְשִׁבְעָה הָאֲחֵרִים נָטְלוּ מֵאֲלֵיהֶן אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ; מִתּוֹךְ כֵּךְ הִזְכִּיר חֲמֵשֶׁה לְבַד וְשִׁבְעָה לְבַד. כֹּאֲשֶׁר דִּבֶּר-לוֹ (במדבר יח) "בְּאַרְצָם לֹא תִנָּחַל וְגו' אֲנִי חֹלֶקֶךְ".

אֶרֶץ חֲמֵשֶׁה עֲמָמִים, וְשֶׁל סִיחֹן וְעוֹג, שְׁנֵי עֲמָמִים: אֲמֹרִי וּכְנַעֲנִי, וְנִחַלְתָּ שָׂאֵר, לְרֵבּוּחַ קִינִי וְקִנְיִי וְקִנְיֵי וְקִנְיֵי, וְכֵן דֹּרַשׁ בְּפֶרֶשׁת מִתְנֹת שְׁנֵאֲמָרוֹ לְאֶהֱרֹן: "עַל כֵּן לֹא הָיָה לָלוֹי וְגו'", לְהַזְהִיר עַל קִינִי וְקִנְיִי וְקִנְיֵי וְקִנְיֵי; שׁוֹב נִמְצָא בְּדִבְרֵי רַבִּי קְלוֹנִימוֹס, הָכִי גִרְסִינָן בְּסִפְרֵי: "וְנִחַלְתָּ לֹא-יְהִי-לוֹ", אֵלּוֹ נִחַלְתָּ חֲמֵשֶׁה. "בְּקֶרֶב אֲחֵיו", אֵלּוֹ נִחַלְתָּ שִׁבְעָה, נִחַלְתָּ חֲמֵשֶׁה שִׁבְטִים וְנִחַלְתָּ שִׁבְעָה שִׁבְטִים, וּמִתּוֹךְ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 163)

וְהָיָה ה' חֹלֶק לֹא נִחַלְתָּ. . וְיִזְכָּה לוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה דִּבֶּר הַמִּסְפִּיק לוֹ, כִּמּוֹ שֶׁזָּכָה לִפְהֵינִים לְלוֹיִם, עַכ"ל. וַיֵּשׁ לְהַעֲרִי, שְׁמוּעִי לֹא רַק לְמַעַלְת שֶׁבֶט לֹא אוֹ לְמַעַלְת הַכֹּהֲנִים, אֵלּא גַם לְמַעַלְת כֹּהֵנָה גְדוֹלָה, שֶׁהִיא הַתָּאֵר 'קֹדֶשׁ קִדְשִׁים' נֶאֱמַר בְּכֵהֵן גְּדוֹל דִּקְא, כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב (דה"א כג, יג) וַיַּבְדֵּל אֶהֱרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קִדְשִׁים.

ג ודין יהי דחזי לכהניא מן עמא מן נכסי נכסתא אם תור אם אמר ויתן לכהניא דרועא ולועא וקבתא:

(ג) וְהָיָה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבַח אִם-שׂוֹר אִם-שֶׁה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרַע וְהַלְחִיִּים וְהַקֵּבָה:

הָיוּ אוֹמְרִים: 'זְרוּעַ תַּחַת יָדִי, שְׁנֵאֲמַר (במדבר כה): "וַיִּקַּח רֵמַח בְּיָדוֹ". לְחֵזִים • תַּחַת תְּפִלָּה, שְׁנֵאֲמַר (תהלים ק): "וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלִל". וְהַקֵּבָה • תַּחַת (במדבר כה): "הָאִשָּׁה אֶל-קִבְתָּהּ".

ז"ל • מֵאֵת הָעָם • וְלֹא מֵאֵת הַכֹּהֲנִים. אִם-שׂוֹר אִם-שֶׁה • פֶּרֶט לְחִיָּה. הַזֶּרַע • מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אֲרֻכָּה עַד כַּף שֶׁל יָד, שְׁקוּרִינִי אֲשַׁפְּלֵדוֹן. וְהַלְחִיִּים • (חולין קלג) עֵם הַלְשׁוֹן; דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹתֵי

ד ריש עבדך חמרך ומשךך וריש גזא דענך תתן ליה:

(ד) רֵאשִׁית דִּגְנְךָ תִּירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן-לוֹ:

אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, וְסִמְכוֹ עַל הַמִּקְרָא שֶׁלֹּא לְפָחַת מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים, שְׁנֵאֲמַר (יחזקאל מה): "וְשִׁשִּׁיתָם הָאִיפָה מִחֲמֶרֶה הַשְּׁעָרִים". שְׁשִׁית הָאִיפָה, חֲצִי סָאֵה,

ז"ל • רֵאשִׁית דִּגְנְךָ • זוֹ תְרוּמָה. וְלֹא פֶרֶשׁ כֶּה שְׁעוֹר, אֲבָל רְבּוּתֵינִי (תרומות פ"ד) נִתְּנָה כֶּה שְׁעוֹר: עֵין זָכָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים, עֵין רָעָה אֶחָד מִשְׁשִׁים, בִּינוּנִית

שפתי חכמים

ועוד נראה לי, כיון שהלחנים נותנים לו תחת התפלה כמו שפירש רש"י, משום הכי נותנים להם גם הלשון שהוא עיקר כלי הדבור: ב פירוש, פסוקים הכתובים (בבא קמא דף פב): ג רצונו לומר, הכהנים זכו לזרוע תחת היד של פינחס, שְׁנֵאֲמַר 'וַיִּקַּח' וְגו': תורה ד

(ד) ד לשון ששית: ה היינו בור: ו דהאיפה שלש סאי, וכתוב וְשִׁשִּׁיתָם הָאִיפָה מחמר השעורים שפירשו שתוציאו ששית מאיפה, הרי חצי סאה לבור, נמצא שצריך להוציא אחד

(ג) ר שהכהנים פטורים מלכת המתנות מבהמתן לכהן אחר. והלויים הן בספק אם הם בכלל 'העם' אם לא, והמוציא מחבירו עליו הראיה, לפיכך הם פטורים מלכת, ואם נטלו לא יחזירו: ז דאם לא כן הנה ליה למימר 'בהמה' סתם והכל במשמע, בין שור בין שה. ומתוך, אי כתיב 'בהמה' סתם גם חיה היה במשמע, דהא חיה היא בכלל בהמה, לכך נאמר 'אם שור אם שה' פֶּרֶט לחיה: ת ובלשון אשכנז קורין שויב"ל: א דאם לא כן למה לו העצם של לחי, אלא ודאי עם הלשון.

יהיה לו' זו נחלת שָׂאֵר וכו'. ורש"י שפירש 'נחלה לא יהיה לו' לפי פשוטו סבירא ליה, אף על פי שפתח בו תחלה 'לא יהיה לכהנים חלק' וְגו', חזר וסיים בו נמי. ר"ס: צ רצונו לומר, הקדוש ברוך הוא הבטיח את אברהם שיתן לזרעו עשרה עממים, שבעה נתן להם עכשיו, וקניני וקניני וקנימוני יתן להם לעתיד לבוא: ק רבנו תם מפרש חמשה אחים מן האם, ראובן שמעון יהודה יששכר ויובלן, והאיל ומאם אחת אתו צריך מיעוט טפי: תורה ג

מששים (חולין קלו). וכמה צאן חִיבוֹת בְּרֹאשִׁית הַגֹּז?
חֶמֶשׁ רְחִלוֹת, שְׁנָאֶמֶר (ש"א כה): "וְחֶמֶשׁ צֹאן
עֲשׂוֹיֹת"י, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "רֹאשִׁית גֹּז", שְׁתֵּים.
"צֹאנֶךָ", אֲרַבְעָה. "תִּתֵּן לוֹ", הָרִי חֲמִשָּׁה.

בְּשֹׂאֲתָהּ נֹתֵן חֲצִי סָאָה לְכוֹר, הָרִי אֶחָד מִשְּׁשִׁים,
שֶׁהַכוֹר שְׁלֹשִׁים סָאִין. וְרֹאשִׁית גֹּז צֹאנֶךָ • בְּשֹׂאֲתָהּ
גֹּזֶז צֹאנֶךָ בְּכָל שָׁנָה, תֵּן מִמֶּנָּה רֹאשִׁית לַכֹּהֵן, וְלֹא
פָּרַשׁ בָּהּ שְׁעוֹר, וְרִבּוּתֵינוּ נִתְּנוּ בָּהּ שְׁעוֹר, אֶחָד

הָאֲרִי בָּהּ יִתְרַעֲי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שִׁבְטֶיךָ
לְמַקְּםָּ לְשִׁמְשָׁא בְּשִׂמָּא דִּי הוּא וּבִבְנוֹהִי כָּל
יִמְיָא:

(ה) כִּי בּוֹ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שִׁבְטֶיךָ לַעֲמֹד
לְשֵׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבְנָיו כָּל־הַיָּמִים: ׀

כ"י • לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת • מִכָּאֵן שְׁאִין שְׁרוּת אֱלָא מְעַמָּד.

♦ יום רביעי כ"ט מנחם-אב ♦

וּבְאֲרֵי יִימֵי לְוָאָה מִחֲדָא מִקְרוֹיךָ מִכָּל
יִשְׂרָאֵל דִּי הוּא דָּר תִּמְן וְיִימֵי כָּכָל רְעוּת
נִפְשָׁה לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי יְיָ:

(ו) וְכִי־יָבֵא הַלְוִי מֵאַחֶר שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
הוּא גֵר שָׁם וּבֹא בְּכָל־אֹתָּהּ נִפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה:

כ"י • וְכִי־יָבֵא הַלְוִי • (ספרי) יָכֹל בְּכֵן לְוִי וְדֹאִיט, הַפְּתוּב מְדַבֵּר? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "וְשֵׁרֵת", יֵצְאוּ לְוִיִּם שְׁאִין
רְאוּיִין לְשְׁרוּת.

וּשְׁמִשׁ בְּשִׂמָּא דִּי אֱלֹהִים כָּכָל אַחוּהִי
לְוִאֵי דְמִשְׁמִשִּׁין תִּמְן בְּצִלוֹ קֳדָם יְיָ:

(ז) וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי בְּכָל־אֲחָיו הַלְוִיִּם
הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה:

הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים לְרִגְלָהּ, שְׁמִקְרִיבִין בְּמִשְׁמֶר וְעוֹבְדִין
בְּקִרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת מִחֲמַת הַרְגֵּלִי כְּגוֹן מוֹסְפֵי הַרְגֵּלִי,
וְאֶף־עַל־פִּי שְׁאִין הַמִּשְׁמֶר שְׁלֵהֶם.

כ"י (ו'ר"י) • וּבֹא בְּכָל־אֹתָּהּ נִפְשׁוֹ וְגו' וְשֵׁרֵת • לְמַד עַל
הַכֹּהֵן שֶׁבֹא וּמִקְרִיב קִרְבָּנוֹת נִדְּבָתוֹ אוֹ חוֹבָתוֹ,
וְאִפְלוּ בְּמִשְׁמֶר שְׁאִינוֹ שָׁלוֹ. דְּבַר אַחֵר: עוֹד לְמַד עַל

ח חֶלֶק בְּחֶלֶק יִיכָלוּן בִּר מִמִּשְׁרֵתָא דִּימִיתִי
בְּשִׁבְתָּא בְּכֵן אֲתִקְנוֹ אֲבִהָתָא:

(ח) חֶלֶק בְּחֶלֶק יִאכְלוּ לְבַד מִמִּפְרֵי עַל־הָאֲבוֹת: ׀

הָאֲבוֹת", חוּץ מִמֶּה שְׁמִקְרֵי הָאֲבוֹת בִּימֵי דְדוֹד
וְשִׁמּוּאֵל, שְׁנִקְבְּעוּ הַמִּשְׁמֶרוֹת וּמִכְרוּ זֶה לָזֶה: טַל
אֲתָהּ שְׁבִתָּךְ, וְאֵין אֶטֶל שְׁבִתִּי.

כ"י • חֶלֶק בְּחֶלֶק יִאכְלוּ • מִלְּמַד שְׁחֻלְקִין בְּעוֹרוֹת
וּבִבְשָׁר שְׁעִירֵי חֲטָאוֹת. יָכֹל אֶף בְּדִבְרִים הַבָּאִים
שְׁלֹא מִחֲמַת הַרְגֵּל, כְּגוֹן תְּמִידִין, וּמוֹסְפֵי שְׁבִת,
וְנִדְּבָרִים וְנִדְּבָאוֹת? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "לְבַד מִמִּפְרֵי עַל

שפתי חכמים

בְּכֹהֲנִים הַבָּאִים לְרִגְלָהּ אֵינִירִי שִׁיקְרִיבוּ
כָּכָל אַחֵיהֶם בְּגִי הַמִּשְׁמֶרֶת. וְלִטְעֵם
שְׁנֵי לְבַד קֶשֶׁה, לְמַד לִי 'כָּכָל אוֹת
נִפְשׁוֹ', לָכֵן צָרִיךְ גַּם לִטְעֵם רֹאשׁוֹן
דְּ'כָכָל אוֹת' קָאִי עַל הַנִּדְּבָרִים וְהַנִּדְּבָאוֹת
שָׁלוֹ, שֶׁהָרִי מֵאוֹת נִפְשׁוֹ הוּא מְנַדֵּר
וּמִגְדֵּב: ל וּבִסְמוּךְ אֶפְרַשׁ דְּדוֹקָא מוֹסְפֵי
הַרְגֵּלִים שְׁבִאִין מִחֲמַת הַרְגֵּל, וְלֹא
דְּבָרִים שְׁלֹא מִחֲמַת הַרְגֵּל: תוֹרַה ח
(ח) ח' הָא דְנִקְט 'עוֹרוֹת וּבְשָׁר שְׁעִירֵי
חֲטָאוֹת', מִשּׁוּם דְּאִין לָהֶם חֶלֶק אֱלָא
בְּמוֹסְפֵי הַרְגֵּלִים, וּמוֹסְפִין הֵינֵנו עוֹלוֹת

חֲזִיב בְּמִתְּנוּת, וְעַל כִּרְחֹף צָרִיךְ לוֹמַר
דְּקָאִי אֲרֹאשִׁית הַגֹּז: תוֹרַה ח
(ו) ח' בְּלוֹמַר, בְּכֵן לְוִי מִשְׁ, לְאַפּוֹקִי
בְּהוּ. וְאַפְשָׁר לוֹמַר דְּלִמָּא בְּכֵהֵן נִמִּי
מִיִּירִי, דְּהָא בְּהוּ נִמִּי בֵּן לְוִי הוּא,
תִּלְמוּד לוֹמַר וְשֵׁרֵת וְכו': תוֹרַה ז
(ז) ח' דְּהָכִי מִשְׁתַּמְעָה מִמֶּלֶת 'כָּכָל אוֹת
נִפְשׁוֹ', שְׁפִירוּשׁוֹ בְּתִּיבָתוֹת נִפְשׁוֹ רֹצֵה
לְהַקְרִיב וְלֹא עַל צֶד חִיּוֹב מִשְׁמֶרֶתוֹ:
ח (גור אֲרִיָּה) דָּאֵם לֹא כֵן לְמַד לִי 'כָּכָל
אֲחִיו הַכֹּהֲנִים', לֹא הָיָה לִיָּה לְמִימַר
אֱלָא 'וּבֹא וְשֵׁרֵת בְּכָל אוֹת נִפְשׁוֹ', אֱלָא

מִשְׁשִׁים: ז לֹא שֶׁהַגֹּז הָרֹאשׁוֹנָה שֶׁל
שָׁנָה רֹאשׁוֹנָה תִּתֵּן כּוֹלָהּ לַכֹּהֵן, וְשִׁאֲרָה
הַגֹּזוֹת שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה פְּטוּרוֹת:
ח רְצוֹנוֹ לוֹמַר, כְּשֵׁינֵשׁ לָךְ חֶמֶשׁ צֹאן
עֲשׂוֹיֹת. (גְּמָרָא) מֵאִי 'עֲשׂוֹיֹת',
שְׁמַעֲשׂוֹת, בְּלוֹמַר שְׁמַחֲבוֹת אֶת
בְּעֻלְיָהֶן וְאוֹמְרוֹת קוֹם עֲשֵׂה הַמִּצְוָה,
וְעַל אֵיזָה מִצְוָה קָאִי, אִין לוֹמַר אֲמַצּוֹת
בְּכוֹר, דְּהָא אֶף בְּשִׁאִין לוֹ אֱלָא בְּהִמָּה
אֲחַת חֲזִיב בְּבִכּוּרָה, וְגַם אִין לוֹמַר
דְּקָאִי אֲמַתְנוֹת שְׁנוֹתֵינִין לַכֹּהֵן וְכו',
דְּהָא אֶף בְּשִׁאִין לוֹ אֱלָא בְּהִמָּה אֲחַת

(ט) כִּי אַתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת פְּתוּעֶבֶת הַגּוֹיִם הָהֵם:

כ"ט • לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת • (סנהדרין סח) אָבֵל אֶתָּה לָמַד לְהִבִּין וְלַהוֹרוֹת, פְּלוּמֵר לְהִבִּין מַעֲשֵׂיהֶם כְּמֵה הֵם

(י) לֹא־יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וְבִתּוֹ בָּאֵשׁ קִסָּם קִסָּמִים מַעֲוֵגָן וּמִנְחָשׁ וּמִכֶּשֶׁף:

כ"י • מַעֲבִיר בְּנוֹ־וְבִתּוֹ בָּאֵשׁ • הוּא עֲבוּדַת הַמֶּלֶךְ: עוֹשֶׂה מְדוּרוֹת אֵשׁ מִכָּאן וּמִכָּאן וּמַעֲבִירוֹ בֵּין שְׁתֵּיהֶם. קִסָּם קִסָּמִים • אֵיזֶהוּ קִסָּם? הָאוֹחֵז אֶת מַקְלוֹ וְאוֹמֵר: 'אֵם אֵלֶּךְ, אֵם לֹא אֵלֶּךְ?' וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הושע ד'): "עַמִּי בַּעֲצוֹ יִשָּׂא, וּמַקְלוֹ יִגִּיד לוֹ".

(יא) וְחֹבֶר חֹבֵר וְשֹׂאֵל אוֹב וְיִדְעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים:

כ"י • וְחֹבֶר חֹבֵר • (סנהדרין שס) שְׂמַצְרָךְ נִחְשִׁים אוֹ עֲקָרִים אוֹ שָׂר חַיִּית לְמָקוֹם אַחֵר. וְשֹׂאֵל אוֹב • זֶה מְכַשְׁפוֹת שְׂשֻמוֹ פִּיתָם, וּמַדְבֵּר מִשְׁחִיו, וּמַעֲלָה אֶת הַמֵּת בְּבֵית הַשָּׁחִי שְׁלוֹ. וְיִדְעֹנִי • מְכַנִּים עֲצָם

(יב) כִּי־תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹה וּבִגְלַל הַתּוֹעֲבָה הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפְּנֵיךְ:

כ"י • כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹה • (מכות כד. ספרי) 'עוֹשֶׂה כָּל אֱלֹה' לֹא נֶאֱמַר, אֵלָּא "כָּל עוֹשֶׂה אֱלֹה", אֲפֹלוֹ אַחַת מֵהֶן.

(יג) תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"י • תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ • הַתְּהַלֵּךְ עִמּוֹ בְּתַמִּימוֹת וּתְצַפֶּה לוֹ, וְלֹא תַחַקֵּר אַחֵר הַעֲתִידוֹת,

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (אגרות קודש כרך טו עמ' סד)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ (יח, יג) שִׂאֵלָה: מֵה שְׂאוֹמְרִים שְׁבֻזוּגִים צָרִיךְ לְהִתְאִים כּו', וְכֵן מֵה שְׂאוֹמְרִים אוֹדוֹת עִם ה' אֱלֹהֶיךָ?

שְׁתֵּי חֲכָמִים

דְּהַבִּיא רַש"י הַסְפְּרִי וְהִנִּיחַ תִּלְמוּד שְׁלָנוּ, וְשׁ לומר דְּלָפִי שֶׁהוּא יוֹתֵר קְרוֹב לְפִשְׁטוֹ: תוֹרָה יב
(יג) פ רְצוֹנוֹ לומר, אֶתָּה אֵל תַּעֲשֶׂה כְמוֹ שְׁעוֹשִׁין הַגּוֹיִם, אֵלָּא 'תָּמִים תִּהְיֶה', שֶׁתְּהַלֵּךְ עִמּוֹ בְּתַמִּימוֹת וּתְצַפֶּה לוֹ כּו': צ כִּי תִפְרֹשׁ הַקָּרָא, תָּמִים תִּהְיֶה עִמּוֹ וּלְחַלְקוֹ: תוֹרָה יד

(יא) פ רְצוֹנוֹ לומר, שֶׁמַּעֲלָה הַמֵּת עַל זְכוּרוֹת שְׁלוֹ וּמַדְבֵּר שָׁם: ע פִּירוּשׁ, בְּגִלְגּוּלֹת מִן הַמֵּת הַמוֹשְׁלֵת עַל הָאָרֶץ, וְעוֹנָה מֵה שְׂשׂוֹאֵלִים לוֹ עַל יָדֵי מְכַשְׁפוֹת, כִּי הוּא נִדְרָשׁ בְּסִפְרֵי. וּבִפְרָק אַרְבַּע מֵיתוֹת תִּנָּא בְּבִרְיָתָא, 'אוֹב' זֶה הַמַּעֲלָה בְּזִכְרוֹ וְהַנְּשֹׂאֵל בְּגִלְגּוּלֹת, וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים זֶה הַמַּרְעִיב עֲצָמוֹ וְלֵן בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת. וְהָא

וְשִׁעְרֵי חֲסָאוֹת בְּדִכְתִּיב בְּפָרֶשֶׁת פִּינְחָס, וְהַעוֹלוֹת מִקְרִיבִין הַכֹּל לִגְבוּהַ וְאֵין לִכְהֻנִּים מֵהֶם אֵלָּא הַעוֹרוֹת, וְשִׁעְרֵי חֲסָאוֹת יֵשׁ מֵהֶן לִכְהֵן הַבָּשָׂר: תוֹרָה ט
(י) ג פִּירֵשׁ רַש"י, אוֹחֵז וְסוֹגֵר עֵינָיו הַבְּרִיּוֹת, שֶׁמֶרְאָה לָהֶם כְּאִלוֹ עוֹשֶׂה דְּבָרִים שֶׁל פֶּלֶא, וְאֵינּוּ עוֹשֶׂה כְּלוּם: תוֹרָה יא

אבל במה דברים אמורים, כשיודעים הענינים הנ"ל על ברים, שרשי הנשמות שרטוטי היד . . ותמה אני אם יש בדורנו מי שיאמר ויפרסם שבקי הוא בענינים אלו.

מענה: אין זה הפך הצווי, ועל-דרך עניני שמירת הגוף והנפש, עניני רפואה וסגלות בדוקות וכיוצא בזה. ויען גם כן בשלחן-ערוך יורה-דעה סי' קע"ט כמה פרטים בהנ"ל.

♦ יום חמישי ל' מנחם-אב ♦

יד ארי עממיא האלין די את נרת יתהון מן מענניא ומן קסמיא שמעין ואת לא כן יתב לך יי אלהיך:

(יד) כי י חגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל-מעננים ואל-קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יהוה אלהיך:

כ"י • לא כן נתן לך ה' אלהיך • לשמע אל מעוננים ואל קוסמים, שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותמים.

טו נביא מבינך מאחריך פותי ימים לך יי אלהיך מנה תקבלון:

(טו) נביא מקרבך מאחריך כמני ימים לך יהוה אלהיך אליו תשמעון:

כ"י • מקרבך מאחריך כמני • כמו שאני מקרבך מאחריך, ימים לך תחתי, וכן נביא לנביא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (דקוטי שיחות כך יד עמ' 72)

שבטלה לגמרי. וזהו דיוק הלשון **נסתלקה** (ולא בטלה או פסקה), שכן לא בטלה הנבואה ולא פסקה, אלא קשה יותר להגיע אליה. ויתר מכן איתא באגרת תימן, **שתחזור הנבואה לישראל** בשנת ד' אלפים תתקע"ו. והרמב"ם כותב שם אודות אדם שהיה קרוב לזמנו: המופת הזה הוכיח לעיני כל שהוא נביא באין ספק.

נביא מקרבך . . ימים לך ה' אלקיך (יח, טו) **משמנתו נביאים אחרונים . . נסתלקה רוח הקדש מישראל** (יוזא ט, ב) משמע לכאורה, שאין נבואה בזמן הזה. ואולם מפרש בכמה מקומות בחז"ל, שהיתה רוח הקדש גם לאחר הנביאים האחרונים (ראה פרקי גלויים להרב מרגלית בפתיחתו לשו"ת מן השמים). ועל-כרחי צריך לומר, שהכונה היא שאין הנבואה מצויה כמקדם, אבל לא

טז ככל די שאלתא מקדם יי אלהיך בחרב ביומא דקהל לאמימר לא אוסף למשמע ית קל מימרא דיי אלהי וית אשתא רבתא הדא לא אחזי עוד ולא אמות:

(טז) **ככל אשר-שאלת מעם יהוה אלהיך בחרב ביום הקהל לאמר לא אסף לשמע את-קול יהוה אלהי ואת-האש הגדלה הזאת לא-אראה עוד ולא אמות:**

שפתי חכמים

נביא עוד בישראל במשה, לכן פירש 'כמו שאני מקרבך מאחריך': ש פירוש, כדי שלא יובן שמדבר על נביא פרטי העתיד לקום אחריו כמו שפירשו הטועים, הוסיף ואמר 'וכן מנביא לנביא'. והזכרתו, שהרי המקנן הוא להרחיקם מן המעוננים והקוסמים, ואמר שאינך צריך אל המעוננים והקוסמים, כי תמיד יהיו מקרבך נביאים בכל דור ודור שלא תצטרך למעוננים: תורה טו

נתינת הסבה, שהוא אלהיך והוא בעל הבח והממשלה אשר הביאך אל הארץ, וכמו 'תמים תהיה עם ה' אלהיך', שמצד שאני אלהיך ראוי להשתדל להיות עמי ולהדבק בי, והכא שהוא סיפור דברים אין צריך למלת 'אלהיך' אלא לשם ה', כמו 'ראו קרא ה' בשם ורבים כמוהו. והא דלא נקט שם ה', כדי שלא נחשוב שקצר בלשוננו. הרא"ם: תורה טו (טו) ר' רצונו לומר, הא כתיב 'ולא קם

(יד) ק רצונו לומר, שאל תקשה לך כי פשוטו של מקרא 'ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך' משמע שהוהיר מקודם על זה שלא יהיה בו קוסם ומעונן ומנחש, והיו מצינו שהוהיר על זה, ועל זה השיב, בזה צוה לך שלא תשמע אל מעוננים וקוסמים, שהרי לך השרה שכינתו על הנביאים כדי שתשמע אל הנביאים ולא למעוננים וקוסמים. והא דנקט רש"י הקדוש ברוך הוא במקום ה' אלהיך, להורות שאין צריך להזכיר פה 'אלהיך' המורה בכל מקום

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבַּרְוּ: יוֹאֲמַר יי לִי אוֹטִיבוּ דִי מְלִילוּ:

(יח) נְבִיא אֲקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כַּמּוֹד וְנִתְּתִי דְבָרִי בְּפִיו וְדִבַּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ:

(יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרִי אֲשֶׁר יִדְבֹּר בְּשִׁמִּי אֲנִי אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ:

(כ) אַךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבָר בְּשִׁמִּי אֶת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יִדְבֹּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנְּבִיא הַהוּא:

כ"י אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר • אָבֵל צִוִּיתִיו לְחַבְרוֹ. וְאֲשֶׁר יִדְבֹּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים • אָפְלוּ כֹּהֵן אֶת הַהִלָּה לְאַסֹּר אֶת הָאִסּוּר וּלְהַתִּיר אֶת הַמִּתָּר. וּמֵת • בְּחִנּוּק. שְׁלֹשָׁה מִיתָתָן בִּידֵי אָדָם (ספרי. סנהדרין פט): הַמִּתְנַבֵּא מַה שְּׁלֹא שָׁמַע, וּמַה שְּׁלֹא נֹאמַר לוֹ וְנֹאמַר

(כא) וְכִי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ אֵיכָה גִדַּע אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבַּרְוּ יְהוָה:

כ"י וְכִי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ • עֲתִידִין אַתְּמָה לֹאמַר כְּשֵׁיבָא חֲנֻנְיָה בֶן עֲזוּרָה, וּמִתְנַבֵּא (ירמיה כז): "הִנֵּה כָּלִי בֵּית ה' מוֹשְׁבִים מִבְּכֶלֶה עֲתָה מִהֲרָה", וְיִרְמְיָה עוֹמֵד

(כב) אֲשֶׁר יִדְבֹּר הַנְּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יְהִיָּה הַדְּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבַּרְוּ יְהוָה בְּדוֹרָן דִּבְרוּ הַנְּבִיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ: ס

כ"י אֲשֶׁר יִדְבֹּר הַנְּבִיא • (ספרי) וַיֹּאמֶר: 'דְּבָר זֶה עֲתִיד לָבֵא עֲלֵיכֶם, וְתֵרְאוּ שְׁלֹא יָבֹא', "הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְרוּ ה'", וְהִרְגוּ אוֹתוֹ. וְאִם תֹּאמַר, זֶה

שפתי חכמים

(כ) ת דְּכִתִּיב 'אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר', הֵינּוּ מַה שְּׁלֹא שָׁמַע, וּמִדְּכִתִּיב 'אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו' מִשְׁמַע אָבֵל לְחַבְרִיו צִוִּיתִיו, וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה דְּכִתִּיב בְּהִדְיָא 'וְאֲשֶׁר יִדְבֹּר' וגו': א הַכּוֹכֵב אֶת נְבוּאָתוֹ מִשְׁמַע לִיה מִדְּכִתִּיב 'אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע', קָרִי בִיה 'אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע', כְּלוֹמַר שְׂכּוּכֵב נְבוּאָתוֹ. וְהַעֲוֵר עַל דְּבָרֵי הַנְּבִיא בִּין

הוּא בִּין אֲחֵרִים דְּכִתִּיב 'אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע' אֶל דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִדְבֹּר בְּשִׁמִּי, בִּין אֲחֵרִים וּבִין הוּא, וְכִתִּיב 'אֲנִי אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ', דְּהֵינּוּ מִיתָה בִּידֵי שְׁמִים: תורה כא

(כא) ב פִּירוּשׁ, מִפְּנֵי שְׁמֵלֶת וְכִי' בְּכָל מָקוֹם מוֹרָה עַל הָעֲתִיד שִׁיְהִיָּה, כְּמוֹ וְכִי יָבֵה אִישׁ שִׁפְרוּשׁוֹ כְּשִׁינְיָה, וְכִן 'כִּי יִגַּח שׁוֹר', וְכִן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵ:

ג רְצוּנוֹ לֹאמַר, אֲמַר לְהִיפֹף: ד רְצוּנוֹ לֹאמַר יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה: תורה כב

(כב) ה כְּגוֹן חֲנֻנְיָה בֶן עֲזוּרָה, שְׁהָרִי אַחֵר כֶּף גַּם שָׁאֵר הַכִּלִּים בְּכֶלֶה הוּבָאוּ עִם גְּלוּת צִדְקָהָ: ו רְצוּנוֹ לֹאמַר, בְּחִינָה זוֹ תְּפוּל אִם מִתְנַבֵּא הָעֲתִידוֹת, כְּגוֹן חֲנֻנְיָה בֶן עֲזוּרָה, אָבֵל הָרִי שְׂבָא וְאֹמַר כֶּף וְכִי גֵשׁוּ, וּמִפִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי אוֹמֵר, אִם כֵּן הֵיכָּה גִדַּע שְׁלֹא

שְׁעָה וְסִיג הַפְּרָצָה, לְכָף נֶאֱמַר: "אֲלֵיוֹ תִשָּׁמְעוּן".
לא תגור מִמֶּנּוּ • (ש) לא תמנע עצמך מללמד עליו
חובֶה, וְלֹא תִירָאט לִיעָנֵשׁ עָלָיו.

לוי, אֶל־אִם־פֶּן מִמָּחָה הוּא לךָ שֶׁהוּא צָדִיק גָּמור,
פְּגוֹן אֲלֵיהוּ בְּהַר הַפְּרָמֶל שֶׁהַקְּרִיב בְּכֶמֶה בְּשִׁעַת
אֶסּוּר הַבְּמוֹת כְּדִי לְגַדֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל, הַכֹּל לְפִי צִרְף

א אֲרִי יִשְׁעִי יְיָ אֱלֹהֶךָ יֵת עֲמֻמָּא דִּי יְיָ אֱלֹהֶךָ
יֵהֵב לָךְ יֵת אֲרַעְהוֹן וְתִירַתְנֹן וְתִיבֵת
בְּקִרְוֵיהוֹן וּבְכַתִּיהוֹן:

יט (א) כִּי־יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶת־אֲרָצָם וִירֻשָּׁתָם וַיִּשְׁבֵּת
בְּעָרֵיהֶם וּבְכַתִּיהֶם:

ב בתלת קרוין תפרש לך בגו ארעך די יי
אלהך יֵהֵב לָךְ לְמִירְתָּה:

(ב) שְׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ:

ג תתקן לך ארצא ותמלל ית תחום ארעך די
יחֲסֻנָּךְ יְיָ אֱלֹהֶךָ וַיְהִי לְמַעֲרוֹק תַּמָּן כָּל
קְטוֹלָא:

(ג) תָּכִין לָךְ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלְשַׁת אֶת־גְּבוּל אֲרָצְךָ אֲשֶׁר
יִנְחִילָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוֹם שְׂמָה כָּל־רִצָּח:

ד כשעור מהלך שיש ממנה עד השניה, וכן משניה
לשלישית, וכן מן השלישית עד הגבול השני של
ארץ ישראל.

ד"י • תָּכִין לָךְ הַדֶּרֶךְ • 'מִקְלָט מִקְלָט' הָיָה כְּתוּב עַל
פְּרֻשֵׁת דְּרָכִים. וְשִׁלְשַׁת אֶת־גְּבוּל אֲרָצְךָ • שִׁיָּהָ
מִתַּחֲלַת הַגְּבוּל עַד הָעִיר הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל עִיר מִקְלָט,

ו ודין פתגם קטולא דיערוק תמן ויתקנים די
יקטול ית חברה בלא מנדעה והוא לא סני
לה מאתמלי ומדקמוהי:

(ד) וְזֶה דְּבַר הַרִצָּח אֲשֶׁר־יָנוֹם שְׂמָה וְחִי אֲשֶׁר יִכָּה
אֶת־רַעְהוּ בְּבִלְיָדָעַת וְהוּא לֹא־שָׂנֵא לוֹ מִתַּמָּל
שְׁלֹשָׁם:

ה ודי יעול עם חברה בחרשא למקץ אעין
ותתמרג ידה בפרזלא למקץ אעין וישתלה
פרזלא מן אעא וישפח ית חברה וימות
הוא יערוק לחדא מן קרנא האליו
ויתקנים:

(ה) וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רַעְהוּ בִיעָר לְחַטֵּב עֵצִים וְנִדְחָה
יָדוֹ בַּגִּזָּן לְכַרֵּת הָעֵץ וְנִשַּׁל הַכְּרוֹל מִן־הָעֵץ וּמִצָּא
אֶת־רַעְהוּ וּמָת הוּא יָנוֹם אֶל־אֶחָת הָעָרִים־הָאֵלֶּה
וְחִי:

ו הפרזל מן־העץ • (מכות ז) יש מרבותינו אומרים:
נשפט הפרזל מקתו, ויש מהם אומרים שישל הפרזל
לחתיכה מן העץ המתבקע, והיא נתזה והרגו.

ד"י • וְנִדְחָה יָדוֹ • כְּשֶׁבֹא לְהַפִּיל הַגִּזָּן עַל הָעֵץ,
וּתְתַמָּרַג יָדוֹ, לְשׁוֹן "וְנִשְׁמָטָה יָדוֹ",
לְהַפִּיל מִכַּת הַגִּזָּן עַל הָעֵץ. (שמואל ב ו) "כִּי שָׁמַטוּ
הַכָּקֵר", תַּגֵּם יוֹנָתָן: 'אֲרִי מִקְּדוֹהֵי תוֹרִיא'. וְנִשַּׁל

יש כמו שיש מן העיר הראשונה עד
האחרונה, ומעיר שניה עד הגבול
השני גם כן יש כשיעורים הללו, לְכָף
נֶקְרָא מְשׁוּלָשׁ. וְכֵן פִּירֻשְׁתִּי בְּפִרְשַׁת
תַּרְמוּהָ גַּבִּי בְּרִיָּהִים. וְעוֹד מִפְּרֵשׁ בְּפִרְק
אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִיוֹן, וְשִׁלְשַׁת כְּלוֹמֵר
שְׁמִתְחַלֶּקֶת לְאַרְבַּע רִבְעִים לְרַחֲבּוֹ,
וְעֵינֵינוּ שָׁם: תורה ד

מאמר 'ולא תירא פן תענש עליו', הוא
נתינת טעם על 'לא תמנע עצמך' וכו',
באלו אמר 'לא תמנע עצמך' וכו' ולא
תירא מזה פן תענש עליו, עד כאן
לשונה: תורה א
יט (ג) * שלא יטעה בפרשת דרכים:
כ ואם תאמר דלפי חילוק הזה תחלק
הארץ לארבעה חלקים, ויש לומר
דמתחלת הגבול עד עיר מקלט שניה

דברו, ומפרש זה כבר וכו': ? ואם לא
בא להדיחך, אין הקפדה אם תשמע
לו: ח רצונו לומר, אם מומקה הוא לך
וצדיק גמור: ט משום דבפרשת אלה
הדברים פירש רש"י שני פירושים על
'לא תגורו', לשון מורא ולשון הכנסה,
לכך נקט שתי לשונות. בשם מהר"ץ.
והרא"ם פירש דמה שכתב אחר מאמר
לא תמנע עצמך מללמד עליו חובֶה

(ו) פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחָם לִבּוֹ וְהִשְׁיגוּ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִפְתּוּ נֶפֶשׁ וְלֹא אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שָׁנָא הוּא לֹא מִתְמוּל שְׁלִשׁוֹם:

כ"ט◀ פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם • לִכְךָ אֲנִי אוֹמֵר לְהַכִּין לָךְ דֶּרֶךְ וְעָרִי מִקְלָט רַבִּיםִּל.

(ז) עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לֵאמֹר שְׁלֹשׁ עָרִים תִּבְנֶה לָךְ: ז' עַל כֵּן אֲנִי מִפְקֹדֶךָ לְמִימַר תִּלַּת קְרוֹיִן תִּפְרֹשׁ לָךְ:

(ח) וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבוּלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְנָתַן לָךְ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לְאַבְרָהָם:

כ"ט◀ וְאִם־יִרְחִיב • כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָתֵת לָךְ אֶרֶץ קִינִי וְקִנְזִי וְקַדְמוֹנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך כד עמוד 107 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תפקידם של ערי המקלט לעתיד-לבא

דָּאף שְׂיִסוּד דִּין עָרֵי מִקְלָט הוּא "פֶּן יֵחָם לִבּוֹ" דְּגֹאֵל הַדָּם, וְהַרְמַב"ם עֲצֵמוּ פֶּסֶק שָׂרָק "רְשׁוּת בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם לְהַרְגוֹ אֶת הָרוֹצֵחַ", וְלַעֲתִיד־לְבֹא "לֹא יִהְיֶה שָׁם וְכו' וְלֹא קִנְיָא" – מִפְּלִמְקוֹם יִצְטָרְכוּ גַם לַעֲתִיד־לְבֹא לְבִרְחָה מִגֹּאֵל הַדָּם. וְהַטֵּעַם: מֵה שְׁנִיתָנָה תוֹרָה רְשׁוּת לְגֹאֵל הַדָּם לְהַרְגוֹ אֶת הָרוֹצֵחַ, אֵין זֶה ש"דִּבְרָה תוֹרָה פִּנְגָּד הַיִּצְר־הַרַע", אֲלֵא שְׁמַעֲיָקְרָא דְּדִינָא הָרוֹצֵחַ הוּא בֵּן מָוֶת, עַל־דֶּרֶךְ מִיתָה בִּיְדֵי שְׂמִימִים, אֲלֵא שֶׁהַתוֹרָה הִרְשָׁתָה לְגֹאֵל הַדָּם לְקַיֵּם מִיתָה זֹו כְּפִשׁוּטָה. וְלָכֵן ה"יֵחָם לִבּוֹ" הוּא עֲנִין אֲמִתִּי עַל־פִּי תוֹרָה, וְלֹא "קִנְיָא" שֶׁתִּבְטָל לַעֲתִיד־לְבֹא. וּמוֹכֵן מֵה שֶׁגַם לַעֲתִיד־לְבֹא יִצְטָרְכוּ הָרוֹצֵחִים דְּזָמַן הַזֶּה לְבִרְחָה לְעָרֵי מִקְלָט.

וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבוּלְךָ . . וְנִסְפַּת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים (יט, ח)

בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ מוֹסִיפִין שְׁלֹשׁ (עָרִים) אַחֲרוֹת עַל אֵלוּ הַשָּׁשׁ (רמב"ם הלכות רוצח פרק ח הלכה ד) הַקָּשׁוּ הַמְּפֹרָשִׁים בְּזֶה (ש"ך עַל הַתוֹרָה, מִשְׁכִּיל לִדּוּד וְעוֹד) מֵה צִרְךָ יִהְיֶה לַעֲתִיד־לְבֹא בְּתוֹסַפַּת עָרֵי מִקְלָט, וְכִי יִתְרַבּוּ הָרוֹצֵחִים לַעֲתִיד־לְבֹא, וְהָרִי אֶפִּילוּ בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם אוֹמֵר הַנְּבִיא "לֹא יֵשֵׁא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב"? וַיֵּשׁ לִזְמוֹר דְּלַעֲתִיד־לְבֹא יִצְטָרְכוּ עִיר מִקְלָט לְכָל הַהוֹרָג נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה בְּכָל מִשְׁךְ זָמַן הַגְּלוּת, וְעַל־דֶּרֶךְ שְׂרָבִי יִשְׁמַעֲלָל כְּתַב עַל פִּנְקָסוֹ "כְּשִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲבִיא חֲטָאת שְׂמִנָּה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטר שיחות כרך לד עמ' 121 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

זמן שקולט ומכפר

ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ וְנִסְפַּת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים וְגו', וּמַעֲוֵלָם לֹא יִהְיֶה דְּבָר זֶה וְלֹא צִוָּה הַקִּב"ה לְתוֹהוֹו". וְצִרְךָ בְּאוֹר, מֵאִי טַעֲמָא נִבְחָרָה מִצְוַת עָרֵי מִקְלָט, שֶׁהֶעֱנִין דְּבִיאַת הַמְּשִׁיחַ מְבוֹאֵר בְּמִצְוָה זֹו דְּקָא?

כְּתַב הַרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת מְלָכִים (רִישׁ פָּרָק יא) "הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲתִיד לַעֲמוּד וְכו', הַתוֹרָה הַעֲיָדָה עָלָיו שְׁנֶאֱמַר כו' וּמִבֵּיא כְּמָה פְּסִיקִים שְׁבָהֶם מְדוּבָר אוֹדוֹת בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ. וּבְהַלְכָה שְׁלֵאחֲרֶיהָ מִמְּשִׁיחַ: "אֵף בְּעָרֵי מִקְלָט הוּא אוֹמֵר, אִם יִרְחִיב

שפתי חכמים

הַדָּם לְהִשְׁיגוֹ: תוֹרָה ז
(ח) מ פִּירוּשׁ, הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ הַבְּטִיחַ לָתֵת עֶשֶׂר אוֹמוֹת, וְלֹא נָתַן לְיִשְׂרָאֵל רַק שְׁבַע אוֹמוֹת, וְקִינִי וְקִנְזִי וְקַדְמוֹנִי עֲדִינִין לֹא נָתַן, אֲלֵא שְׁעִתִּידִים לְהִיּוֹת לָנוּ יִירוּשָׁה לְקִיִּים שְׁבוּעַת הָאֲבוֹת: תוֹרָה ט

אֲלֵא אֲלַמְעֵלָה דְּכְתִיב 'תַּכְּוִין לָךְ הַדֶּרֶךְ וְשְׁלֹשָׁת, דְּהֵיִינוּ שִׁיכְתוּב 'מִקְלָט מִקְלָט' עַל פְּרִשְׁת דְּרָכִים, וְגַם צִרְךָ שְׁלֹשׁ עָרֵי מִקְלָט, וְלָמָּה, וּמִפְּרֹשׁ 'פֶּן יִרְדֹּף' וְגו', אֲבָל עֲתָה דְּאִיכָּא עָרֵי מִקְלָט רַבִּים וְגַם כְּתוּב בְּכָל פְּרִשְׁת דְּרָכִים 'מִקְלָט', בְּקָל יָכוֹל לְהַצִּיל הָרוֹצֵחַ שְׁלֹא יוּכַל גֹּאֵל

(ו) ל רְצוֹנוֹ לִזְמוֹר, דְּבִקְרָא מִשְׁמַע שְׁהָכִי פִירוּשׁ, הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחִי בָהֶם, פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם וְכִי מֵה מוֹעִיל זֶה שָׁנָס, שְׁמָא עֲדִינִין יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרָיו עַד הָעִיר שֶׁל מִקְלָט וְהִשְׁיגוּ כִּי יֵחָם לִבּוֹ, לָכֵן פִּירוּשׁ שְׁלֹא קָאִי אֲהִיָּא יָנוּס' וְגו' דְּסִמּוּךְ,

וַיֹּשֶׁבֶט לְמֹרֶ בְּזֶה:

ענינם של ערי מקלט בפשטות הוא - מקום שמירה והגנה מגואל הדם, שבהיות האדם שהרג בשגגה בעיר מקלט, לא יוכל לנגוע בו לרעה.

וכשם שישנו ענין ה"מקלט" במקום, כן הוא בזמן, והוא "אותו הזמן", ש"לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות" (רמב"ם סוף הלכות מלכים) - זמן הגאולה העתידה - שתהיה "קליטה" מפל הענינים הבולתי-רצוניים של זמן הגלות, וישראל יושבים בטח על אדמתם.

ועל-דרך-זה ברוחניות הענינים, וכדוע שהענין ד"ערי מקלט" מורה על הקליטה מה'יצר הרע' שנקרא "גואל

הדם" (ראה לקווי-יתורה ושער הפסוקים להאריז"ל פרשת משפטים. ועוד), וזוהי השכיחות של מצוה זו לביאת המלך המשיח, כי אז תגמר "קליטתו" של ישראל מיצר-הרע.

וכמו שעיר מקלט בפשטות היא גם פפרה להורג נפש מכות ב, ב. תוד"ה מידי - שם יא, ב. ובכ"מ, כן הוא גם ברוחניות, שהורג נפש מרמז על כל מעשה עברה, כי על-ידה פוגם בנפשו, ובימות המשיח תושלם פפרתם של ישראל.

וזהו שענין ימות המשיח מובאר דוקא במצות ערי מקלט, כי הן הן הדברים. דכשם שמקום ערי מקלט קולט ומכפר, כן גם הזמן דימות המשיח קולט ומכפר.

(ט) כִּי־תִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹאֲהַבָּהּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִלְכֹת בְּדַרְכָּיו כָּל־הַיָּמִים וְיִסְפַּתְ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה:

כ"ט וְיִסְפַּתְ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ • הרי תשע: שלש שבעבר הירדן, ושלש שבארץ כנען ושלש לעתיד-לבא.

י ולא ישתפך דם זפי בגו ארעך די יי אלהך
זהב לך אחסנא ויהי עלך חובת דין
דקטול:

(י) וְלֹא יִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים: פ

יא וארי יהי גבר סגי לחברה ויכמן לה
ויקום עלוהי וימחנה נפש וימות ויערוק
לחדא מן קרניא האלין:

(יא) וְכִי־יְהִיֶּה אִישׁ שָׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאַרְבַּ לּוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וּמָת וְגַם אֶל־אֶחָת הָעָרִים הָאֵלֶּה:

שפיכות דמים, לכך נאמר: "כי יהיה איש שנא לרעהו וגו'", שהיה לו לכתב: 'וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו נפש'.

כ"ט וְכִי־יְהִיֶּה אִישׁ שָׂנֵא לְרֵעֵהוּ • על-ידי שנאתו, הוא בא לידי: "וארב לו". מכאן אמרו: עבר אדם על מצוה קלה, סופו לעבר על מצוה חמורה. לפי שעבר על (ויקרא יט) "לא תשנא", סופו לבא לידי

יב וישלחו סבי קרתה וידברו יתה מתמן
ויתנון יתה ביד גאל דמא וימות:

(יב) וְשִׁלְחוּ זִקְנֵי עִירָו וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וּמָת:

יג לא תחוס עינך עליו ובערת דם-הנקי מישראל
וכי מישראל ויטיב לך:

(יג) לֹא־תַחֲסוּם עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ: ס

כ"ט וְלֹא־תַחֲסוּם עֵינְךָ • (ספרי) שלא תאמרו: 'הראשון כבר נהרג, למה אנו הורגים את זה, ונמצאו שני ישראלים הרוגים'?

• יום שישי א' אלול •

יד לא תשיג תחומא דחברך די תחימו
קדמאי באחסנתך די תחסן בארעא די יי
אָלְהָךְ יִהְיֶה לָךְ לְמִירְתָּהּ:

(יד) לֹא תִסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבַלְוּ רִאשֵׁינִים
בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בְּאַרְצָן אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ לְרִשְׁתָּהּ: ם

העורך תחום חברו, שעובר בשני לאוין. יכל אף
בחוץ לארץ? תלמוד-לומר: "בנחלתך אשר תנחל
וגו'", בארץ ישראל עובר בשני לאוין, בחוץ לארץ
אינו עובר אלא משום: "לא תגזל".

כ"י- לא תסיג גבול • לשון (ישעיה מב) "נסוגו אחור",
שמחזיר סימן חלקת הקרקע לאחור לתוך שדה
חברו למען הרחיק את שלו, והלא כבר נאמר: "לא
תגזל", מה תלמוד-לומר: "לא תסיג"? למד על

טו לא יקום סהיד חד בגבר לכל עוין ולכל
חובין בכל חט די יחטא על מימר תרין
סהדין או על מימר תלתא סהדין יתקנים
פתגמא:

(טו) לֹא-יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל-עוֹן וּלְכָל-חַטָּאת
בְּכָל-חַטָּא אֲשֶׁר יַחַטֵּא עַל-פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל-פִּי
שְׁלֹשָׁה-עֵדִים יָקוּם דָּבָר:

א' אין לך בנדי כלום, ועד אחד מעידו שיש לו, חיב
לישבע לו. על-פי שני עדים • (גיטין עא) ולא שיתקבו
עדותם באגרת וישלחו לבית-דין, ולא שיעמד
תרגומן בין העדים ובין הדגנים.

כ"י- עד אחד • (סוטה ב) זה בנה אב: כל עד שבתורה
- שנים, אלא-אם-כן פרט לך בו "אחד". לכלל-
עוין ולכלל-חטאת • להיות חברו נענש על עדותו,
לא ענש גוף ולא ענש ממון, אבל קם הוא לשבועה
(ספרי). אמר לחברו: 'תן לי מנה שהלוייתך', אמר לו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ' 195)

עדות גמורה; ועדות היא דוקא על דבר הנעלם לגמרי. ויש
לבאר שלש בחינות אלה בעבודת האדם. דבר הנגלה -
הינו עבודה על פי טעם ודעת, שבורר שצריכים לעשותה.
דבר העשוי להתגלות - הינו עבודה של מסירות נפש,

על פי שני עדים . . יקום דבר (יט, טו) כתיב (ישעיה מג,
י) אתם עדי נאום ה', הינו שבני ישראל 'מעידים' ומגלים
את ה' בעולם. והנה מבאר בחסידות, שעל דבר הנגלה לא
צריכים עדות; גם על מלתא דעבידא לאגלויי לא צריכים

שפתי חכמים

עדותו נענש מי שהוא ראוי ליענש:
צ רצונו לומר, לכתוב 'לא יקום' וגו'
סתם וממילא הני ליה במשמע בין
עונש גוף ובין עונש ממון. ומתוך, אי
כתיב סתם, אף שבועה הנה במשמע,
לכך נאמר 'לכל עוין ולכל חטאת' הוא
דאינו קם, אבל קם הוא לשבועה;
ק ואם תאמר, ולמה לא פירש רש"י זה
לעיל גבי 'על פי שנים או שלשה', ויש
לומר דלעיל יש לומר אורחא דקרא
הוא דנקט 'על פי', אבל הקא קשה
למה נקט קרא תרי וימני 'על פי', ולמה
לא כתיב 'על פי שנים או שלשה' וגו',
אלא על כרחך למדרש אתא 'ולא
שיתקבו' וכו'; ר' כגון שאין הדגנים
מפירים בלשון עדים. דפירוש 'על פי
שנים עדים', על פי שנים המעידים
בבית דין, שהבית דין מקבלים העדות
מפיהם: תורה טו

וזה אינו, דהא כתיב אחר כך 'ועשיתם
לו כאשר נאום'; והא לעיל כתיב 'לא
יקום עד אחד' וגו', אלא על כרחך
צריך לומר דכל מקום שנאמר 'עד'
הוא שנים וכו'. ובזה תתורץ נמי למה
לא פירש רש"י זה לעיל גבי 'לא יומת'
על פי עד אחד, דיש לומר דלעיל הנה
אמינא איפכא, אבל הקא אי אפשר
לומר איפכא בדפרישית. ודו"ק היטב:
ע פירוש, כאלו אמר 'לא יקום עד אחד
באיש לחיבו שום עוין ושום חטאת'.
ופירוש 'עוין' עונש, כמו 'כי לא שלם
עוין האמורי' וגו', וסתם עונש כולל של
גוף וממון. וילכל חטאת דכתיב בקרא
פירושו קרובות, והא דלא פירש רש"י
זה, מפני שהוא נכלל במה שפירש
ממון, אף הקא רצה לפרש אותן
בפרטות: פ מפני שהעד אינו קם על
העונש אלא על בעל העונש, שעל פי

(טו) ם ואם תאמר, דלמא מכאן משמע
כל 'עד' שבתורה אחד הוא, דמה הקא
כתיב 'עד' וכתיב 'אחד' אצלו, אף כל
מקום שכתוב 'עד', אחד הוא. ויש
לומר, דאם כן לא הנה ליה למימר
כאן 'אחד', דהא 'עד' לשון יחיד הוא,
והואיל וכתב רחמנא 'עד', 'אחד' למה
לי, לומר דוקא כאן אחד הוא, הא
במקום שכתוב 'עד' סתם, שנים הוא.
ואם תאמר, ולמה לא פירש זה לעיל
גבי 'לא יומת על פי עד אחד', כבר
תירצו התוספות בפרק קמא דסוטה
ד'אחד' דהתם לעדות מיוחדת, לאפוקי
זה רואה מחלון זה ועד שני רואה
מחלון אחר. ועוד יש לומר, דלא
יכולין למילף איפכא, דכל מקום
שנאמר 'עד' סתם הוא אחד, דאם כן
מה דכתיב אחר זה 'כי יקום עד' וגו'
והנה עד שקר' וגו' מיירי נמי באחד,

הגבולות וחשבוים. עבדוה זו, שבאה מצד הקשר העצמי של עצם הנשמה עם עצמותו יתברך, מגלה את עצמותו יתברך בעולם.

שלמעלה מטעם ודעת, אף היא תלויה בשכל: על כל פרט עורף האדם חשוב אם חיב למסר את נפשו על קף לפי ההלכה. דבר הנעלם לגמרי – הינו מסירות נפש ללא שום

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות חלק כרך יט עמוד 188 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ישראל ושמאי וארעא – עדי קיום וברור

ונמצא, שבחינה זו באלקות שלמעלה מהעולמות, אינה נראית ונגלית.

ועל זה כתיב (ישעיה מג, י. שם יב) "אתם עדי נאום ה'", דגם בחינה זו באלקותו יתברך באה גלוי עלי ידי עדים. ואיתא על-זה בזהר (חלק ג פו, א) דהעדים "אינון ישראל" ו"אינון שמאי וארעא".

יש לומר דשני סוגי עדים אלו הם שני סוגי עדים הנ"ל: "שמאי וארעא" – עדי ברור הם. דבזה שנוצחים המה, ואינם נפסדים ככל הנבדאים, הרי הם מורים ומעידים על זה שהוא יתברך אינו בעל גבול, וכחו יתברך אין-סוף, ולמעלה מעלה ממציאות העולמות (עיי' בכל זה במורה-נבוכים ריש חלק ב, ובספר החקירה לכ"ק אדמו"ר היצמח צדק' בתחילתו, שם קא, ב ואילך).

אף "ישראל" הם עדי קיום. דלא רק שמעידים הם על מציאותו יתברך, הנה עלי ידי תורה ומצוות הם פועלים גלוי והמשכת קדשתו יתברך וכח האינסוף בתוך הבריאה ועניני עולם הזה.

על-פי | שני עדים . . יקום דבר: (יט, טו)

ידוע מה שכתוב בספרי האחרונים' (ראה צפנת פענח כלי התורה והמצוה ערך עדות, עדות קידושין. ועוד) שישנם שני סוגי עדות:

א' עדי ברור – שהמעשה אינו נפעל עלי-דם, והעדים רק מבררים ומגלים לאחרים שהמעשה נעשה, וכמו עדי הלואה וכיצא בזה. ב' עדי קיום – שפועלים את המעשה, ובלעדם לא רק שחסר ברור הדבר אלא גם עצם הדבר לא נפעל, וכמו עדי קדושין וכיצא בזה.

יש לבאר זה על דרך ההסידות:

כתיב "מבשרי אחזה אלקה" (איוב יט, כו), דעל-ידי מציאות העולם אנו מכירים ויודעים בודאות את מציאותו יתברך, ואין אנו צריכים ל"עדות" על זה. דהרי ודאי "יש בעל-הבית לבריה זו", והעולם אינו קים מעצמו.

אף, כמו שכתוב בספרים הקדושים (תורה-אור מגלת אסתר ט, ב. לקוטי-תורה שיר-השירים ח, א) "לא זה עקר האלקות מה שהעולמות מתהווים מפניו", והשם-יתברך בכבודו ובעצמו מרומם ומנשא למעלה מעלה מזה שהוא בורא עולמות.

טז ארי יקום סהיד שקר בגבר לאסהדא בה סטרא:

(טז) פייקום ער-חמם באיש לענות בו סרה:

ז"ל לענות בו סרה • דבר שאינו, שהוסר העד הזה מפל העדות הזאת. כיצד? שאמרו להם: ויחלא עמנו הייתם באותו היום במקום פלוני' (ספרי).

י ויקמוין תריין גברין די להון דינא קדם יי קדם כהנניא ודינניא די יהון ביומיא האנון:

(י) ועמדו שני-האנשים אשר-להם הריב לפני יהוה לפני הפתנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם:

כאלו עומדין לפני המקום, שנאמר (תהלים פב): "בקרוב אלהים ישפט". אשר יהיו בימים ההם • (ר"ה כה) יפתח בדורו כשמואל בדורו, צריך אתה לנהוג בו כבוד.

ז"ל ועמדו שני-האנשים • (שבועות ל) בעדים הכתוב מדבר, ולמד שאין עדות בנשים, ולמד שצריכין להעיד עדותן מעמד. אשר-להם הריב • אלו בעלי הדין. לפני ה' • יהיה דומה להם

שפתי חכמים

ועמדו אשר להם הריב, שהרי אף הנשים באין לדיון, אלא על ברכך בעדים הכתוב מדבר: א ובאלו אמר ועמדו שני האנשים ואשר להם הריב: תורה יח

הייתם ולא הייתם אצל המעשה זו: תורה יז
(יז) ת דקשה לרש"י, וכי שנים באים לדיון ושלשה אינם באים לדיון, ועוד 'אנשים' למה לי, הנה ליה למימר

(טז) ש מה שאין בן בשני עדים המכחישים זה את זה, דהא מודים זה לזה דהיו במעשה, אבל אלו אומרים כך היה המעשה ואלו אומרים כך היה, אבל בעדים זוממים הוסר העד הזה מפל העדות, שאלו אומרים עמנו

יִחַ וְיִתְבָּעוֹן דִּינִיָּא יֵאוֹת וְהָא סְהִיד שְׁקֵר
סְהִדָּא שְׁקֵרָא אֶסְהִד בְּאַחוּהִי :

בְּדַרְיֵשָׁה וּבַחֲקִירָה. וְהִנֵּה עֵד-שָׁקֶר • כָּל מָקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד", בְּשֵׁנִים הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

יִשְׁתַּעֲבֹדוֹן לֵה פָּמָא דִּי חֲשִׁיב לְמַעַבְד
לְאַחֻהֵי וּתְפִלֵּי עֲבַד דְּבִישׁ מִבִּינָךְ :

לַעֲשׂוֹת לְאַחִיו, וְלֹא בְּאִשְׁרֵי זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאַחָיו.
אָבֵל בְּכָל שָׂאֵר מִיתוֹת הַשָּׁוָה הִכְתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ,
וְזוֹמָמִי אִשָּׁה נִהְרָגִין כְּזוֹמָמִי אִישׁ, כְּגוֹן שֶׁהָעִידוּהָ
שֶׁהִרְגָה אֶת הַנָּפֶשׁ, שֶׁחָלְלָה אֶת הַשִּׁבְתָּ, נִהְרָגִין
בְּמִיתָתָהּ, שֶׁלֹּא מֵעַט כֵּאֵן אַחֲתוֹ וְאֵלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ
לְקִים בְּהֵן הַזְמָה בְּמִיתַת הַבּוֹעֶלָה.

כַּוִּדִישְׁתָּאֲרוֹן יִשְׁמְעוֹן וַיִּדְחֻלוֹן וְלֹא יוֹסֶפּוֹן
לְמַעַבְדַּ עוֹד כְּפַתְגָּמָא בִישָׁא הַדִּין פִּינָךְ :

הַרְגִּין עַל שֶׁהִזְמוּ בְּבֵית דִּין'.

כא וְלֹא תַחֲוִס עֵינְךָ בַּפֶּשַׁא חֲלֵף בַּפֶּשַׁא עֵינָא
חֲלֵף עֵינָא שְׂנָא חֲלֵף שְׂנָא יְדֵא חֲלֵף יְדֵא
רְגֵלֵא חֲלֵף רְגֵלֵא :

מִמּוֹזֵי, וְכֵן "שֵׁן בְּשֵׁן וְגו'".

שפתי חכמים

בְּלֶבֶד, כְּגוֹן שֶׁהִרְגָה אֶת הַנֶּפֶשׁ אֶל
שָׁחִלְלָה אֶת הַשִּׁבְתָּ, נִהְרָגִין
בְּמִיתָתָהּ; תוֹרָה כ
(ב) ו' דִּקְשָׁה לְרִשִּׁי, לִמָּוה שָׁנָה כָּאֵן
וְכַתֵּב 'וְהַנֶּשְׂאָרִים' וְלֹא כְּתִיב 'וְכָל'
יִשְׂרָאֵל, וְגו' כְּמוֹ בְּפִרְשַׁת רָאָה גְּבִי
מִסִּית, וְהִנֵּינִךְ מִשּׁוּם דִּצְרִיךְ הַכְרָזָה
בְּבֵית דִּין אִישׁ פְּלוֹנִי וְכו', וְלַעֲדוֹת
פְּסוּלִים הַגְּזוּלִינִים וְהַגְּנֵבִים וּמְלִי
בְּרִיבִית וּשְׂאָר פְּסוּלֵי עֲדוֹת הַשְּׁנוּיִים
בְּמִשְׁנָה, לָכֵן לֹא כָּתֵב 'כָּל' יִשְׂרָאֵל,
כִּיּוֹן שֶׁמִּי שֶׁהוּא פְּסוּל לַעֲדוֹת אֵין צְרִיךְ
לִירָא מִזֶּה כִּיּוֹן דִּדְלָאוּ הֵכִי הוּא פְּסוּל,
מִשּׁוּם הֵכִי כְּתִיב 'וְהַנֶּשְׂאָרִים' וְגו',
כְּלוּמַר הַנֶּשְׂאָרִים שֶׁכְּשֵׁרִים לְהַעֲדָה.
וְהָא דְלֹא פִּירֵשׁ רִשִּׁי הָכָא מִמַּתִּינִים
עַד הָרָגֵל כְּמוֹ בְּתַחֲלַת הַפֶּרֶשָׁה מִתּוֹרָךְ
גַּם כֵּן בָּזָה; תוֹרָה כא
(כא) ו' פִּירֵשׁ כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ פֶּרֶק הַחוּבֵל,
מִכְּדִי כְּתִיב 'וְעֵשִׂיתֶם לוֹ כְּאִשֵּׁר זִמְס',

עֲרוּתוֹן בְּטֹלָה כְּמוֹ שֶׁתָּבֵב הַטּוֹר
בְּהַלְכוֹת עֲדוּתוֹ: ׀ וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּבֵר
פִּירֵשׁ זֶה לְעֵיל, חֹר וְתָבֵב זֶה כָּאן,
שֶׁאֵל נִטְעָה לּוֹמֵר שֶׁאֵם הוּמָם אֶחָד
מֵהֶם יֵהָא הוּא נִהְרָג בְּסִלְקָא דְעֵתִיָּה
דִּיהוּדָה בֶּן טְבַאי שֶׁהָרָג עַד זּוּמָם, לְכָף
חֹר וְתָבֵב זֶה כָּאן 'כָּל מְקוֹם' וְכו', אִם
כֵּן מִמִּילָא אֵין נִעֲשִׂין זּוּמָמִין עַד
שִׁיזְמוּזוֹ שְׁנֵיהֶם: תּוֹרָה יט

(יט) דִּיְדָאִי אוֹתוֹ אִישׁ שֶׁנִּהְרָג חֵיב
מִיתָה מִמְּקוֹם אַחֵר, וְלְכָף נִהְרָג. דָּאִם
לֹא כֵן, לְמָה רָאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עֲוֹנוֹת זֶה שֶׁהוּא נִהְרָג מִיתַת בֵּית דִּין
בְּחֻכְמָם, וְלְמָה לֹא הִקְרָה הַשֵּׁם שִׁיבּוּאוֹ
עֲדִים זּוּמָמִין קוֹדֵם שֶׁיִּהְרָג זֶה, אֲלֹא
יְדָאִי חֵיב מִיתַת בֵּית דִּין מִמְּקוֹם אַחֵר
הִיָּה, וְלָכֵן נִתְגַּלְגַּל הַדְּבָר שֶׁנִּהְרָג קוֹדֵם
שֶׁבָּאוּ עֲדִים זּוּמָמִין, וְאֵין נִהְרָגִין. וְעוֹד
יֵשׁ טַעְמִים אֲחֵרִים עֵינִן בְּהַמְּכַרְשִׁים:
אֲבָל אֵי לֹא בָּאִין לַהֲרוֹג אֲלֹא אוֹתָהּ

(יח) **ז** פֿרוּשׁ, הִדְרִישָׁה הַזֹּאת אֵינָה עֲדִים הָרִאשׁוֹנִים אֲלֵא עַל הַבָּאִים לְהוֹיָמָם קִאִי, וְדָרְשׁוּ הַשׁוֹפְטִים הָעֲדִים בָּאִים לְהוֹיָם אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהִנֵּה נִמְצְאוּ הָעֲדִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁשָּׁקֶר הָעֲדוּת, וְעֵשִׂיתָם לָהֶם כְּאִשֶּׁר זָמַם, אֲבָל אִם נִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים בַּחֲקִירַת עֲצָמָן שֶׁהֵם מְשַׁקְרִים לֹא נַעֲשׂוּ זֹמְמִין אֲלֵא עֲדוּתָן בְּטֹלָה. וְהָא דְמַהֲפָךְ רִשׁ״י הִקְרָא וּמִפֶּרֶשׁ שְׁלֵא עַל סֵדֶר הִקְרָא, יֵשׁ לומר דְּרִשׁ״י בָּא עוֹד לְהוֹכִיחַ ד׳וֹדְרֵשׁוּ הַשׁוֹפְטִים׳ וְגו׳ קִאִי עַל הַזְּמוּיִמִּים, מִפְּנֵי דְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר ׳עַד׳ שְׁנֵים בְּמִשְׁמַע, אִם כֵּן עַל כִּרְחֹךְ ׳וֹדְרֵשׁוּ׳ קִאִי עַל הַזְּמוּיִמִּים שֶׁצָּרִיכִין לְהוֹיָם שְׁנֵי הָעֲדִים, וְדָאִלוּ לֹא הוֹיָמוּ אֲלֵא אַחַד מִן הָעֲדִים לֹא נַעֲשׂוּ זֹמְמִים, אֲבָל אִי קִאִי ׳וֹדְרֵשׁוּ׳ וְגו׳ עַל הָעֲדִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהוֹכַחְשׁוּ לְמַדָּה לִי שְׁנֵים, אֲפִילוּ אַחַד שֶׁהִכְחִישׁ אֶת חֲבִירוֹ בְּדִרְשׁוֹת אִו בַּחֲקִירוֹת

א ארי תפוק לאגחא קרבא על בעלי דבבך
ותחזי סוסון ורתפין עם סגי מנף לא תדחל
מנהון ארי יי אלהך מימרה בסעדה דאסקה
מארעא דמצרים:

כ (א) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אִיְבֹךָ וְרָאִיתָ סוֹס
וְרֹכֵב עִם רֶב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כאויבים', אל תרחם עליהם כי לא ירחמו עליך.
סוס ורכב • בעיני, חשוכים כלם כסוס אחד, וכן
הוא אומר (שופטים ו): "והפית את מדן כאיש אחד",
וכן הוא אומר (שמות טו): "כי בא סוס פרעה"ל. עם
רב ממך • בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב.

נשי"א כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה • סמך הפתוח יציאת
מלחמה לכאן, לומר לה שאין מחסר אבר יוצא
למלחמה. דבר אחר: לומר לה: אם עשית משפט
צדק, אתה מבטח שאם תצא למלחמה, אתה נוצח,
וכן דוד הוא אומר (תהלים קיט): "עשיתי משפט וצדק
בלתניחני לעשקי". על איבך • יהיו בעיניך

ב ויהי כמקרבכון לאגחא קרבא ויתקריב
פהנא וימלל עם צמא:

(ב) וְהָיָה כְּמִקְרַבְכֶּם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר
אֱלֹהֵיכֶם:

לכך, והוא הנקרא 'משוח מלחמה'. ודבר אל-
העם • בלשון הקדש. (שם)

נשי"א כְּמִקְרַבְכֶּם אֶל־הַמִּלְחָמָה • סמוך לצאתכם מן
הספר מגבול ארצכם. ונגש הכהן • (סוטה מב) המשוח

ג וימר להון שמע ישראל אתון קריבין
יומא דין לאגחא קרבא על בעלי דבבכון
לא יזוע לבכון לא תדחלון ולא תתפתחון
ולא תתברון מקדמיהון:

(ג) וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרִיבִים הַיּוֹם
לַמִּלְחָמָה עַל־אִיְבֵיכֶם אֲלֵי־יְהוָה לְבַבְכֶּם אֲלֵי־תִירָאוֹ
וְאֲלֵי־תַחֲפוֹ וְאֲלֵי־תַעֲרָצוֹ מִפְּנֵיהֶם:

שתי חכמים

סמוך כו'. ואין להקשות, מנא ליה
דפירושו סמוך לספר הוא, דלמא
בקרבנתם למלחמה ממש הוא, יש
לומר דהא כתיב בסמוך 'שמע ישראל'
וגו', אם כן הקרבה למלחמה אמור,
מה תלמוד לומר 'והיה כקרבכם' וגו',
אלא סמוך לספר הכהן מתנה עליהם
כל התנאים. ועיין בסוטה (דף מב):
■ מדכתיב אחריו 'ודברו השוטרים',
מקיש בהן לשוטרים, מה שוטרים יש
להן מי שממונה עליהם, דהיינו
דיינים, אף בהן יש לו מי שממונה
עליו, דהיינו בהן גדול, דבהן גדול
חשוב ממנו: ■ מדכתיב הכא 'ודבר אל
העם, ולהלן בפרשת יתרו כתיב 'משה
ידבר והאלהים יענו בקול', מה להלן
בלשון הקדש, דהיינו עשרת הדברות,
אף 'ודבר אל העם' בלשון הקדש.
(סוטה פרק משוח מלחמה). אי נמי,
כתיב גבי יוסף 'כי פי המדבר אליכם',
מה להלן בלשון הקדש, אף כאן
בלשון הקדש: תורה ג

רק הנשים והטף וגו', וכאן משמע
שלא ירחמו כלל עליהם. ויש לומר,
דלקמן איירי שלא בשעת מלחמה
פנים אל פנים אלא במלחמת העיר
קמייירי, תדע דכתיב 'ונתנה ה' אלהיך
בגידך', לכך כתיב נמי 'רק הנשים
והטף', וכאן איירי בשעת מלחמה
פנים אל פנים שלא תרחם עליהם
כלל: ל והא דלא הביא רש"י הפסוק
'כל סוס פרעה' הקדום לו, יש לומר
משום הכי לא הביא הקרא דלעיל,
משום דכתיב 'כל סוס', וכל רבוי הוא,
וכאלו כתיב 'כל סוס וסוס של פרעה',
לכן הביא קרא 'כי בא סוס', דלא יכול
לפרשו כן. (נחלת יעקב) נראה לי
שהוא טעות סופר, ובספרי מבאי פסוק
'סוס ורוכבו רמה בים': ■ רצונו לומר,
הא כתיב 'סוס ורכב', משמע שכלם
בעיני הקדוש ברוך הוא כסוס אחד,
ואחריו כתיב 'עם רב'. ומתרץ בעיניך
כו': תורה ב

(ב) ■ רצונו לומר, דהיה לו לכתוב
'והיה כי תצאו למלחמה', לכן פירש

ואי סלקא דעתך 'יד ביד' ממש, 'יד
ביד' למה לי, ופירש רש"י, דאי העיד
באיש פלוני שקטע יד חבירו משלם
קמון הניתן מיד ליד, דאי כמשמעו הא
בכר כתיב 'ועשיתם לו כאשר
זמם: תורה א

כ (א) ח דקשה לרש"י, דהיה לו
להסמיק לכאן המשפטים דפרשת כי
תצא, וכי יהיה באיש חטא משפט
מות' כו' ושאר דיני מיתות שזאמרו
שם. ומתרץ, לומר לה וכו': ■ דלפירוש
ראשון קשה, והא 'עין בעין' וגו'
דנאמר הכא מיירי במקומו ולא
במחוסר אבר, לכן פירש דבר אחר
כו'. ולפי דבר אחר לחוד קשה, היה לו
להסמיק לתחלת הסדרא דכתיב
'ושפטו את העם משפט צדק' וכו', לכן
צריך הטעם הראשון: * דאם לא כן
למה לי למכתב 'על אויבך', ודאי אם
יצאו למלחמה לא יצאו על אוהבים:
כ ואם תאמר, והא זה ביהדיא כתיב
בסמוך, 'והפית את כל זכורה לפי
חרב', ועוד קשה, למה כתיב אחריו

כ"י • שְׁמַע יִשְׂרָאֵל • (שם) אָפְלוּ אֵין בָּכֶם זְכוּת אֵלָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלִבְדִּי, כְּדַאי אַתֶּם שְׂוִישִׁיעַ אַתְּכֶם. עַל אִיבֵיכֶם • אֵין אֱלוֹ אַחֲיֵכֶם, שְׁאֵם תְּפִלוּ בִידֶם, אֵינֶם מְרַחֲמִים עַלְיֵכֶם; אֵין זֶה כְּמִלְחָמַת יְהוּדָה עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר (ד"ה ב כח) : "וַיִּקְמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-נִקְבּוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַשִּׁבְיָה, וְכָל-מַעֲרַמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן-הַשָּׁלָל, וַיַּלְבִּישׁוּם וַיַּנְעִילוּם וַיַּאֲכִילוּם וַיַּשְׁקוּם וַיַּסְכוּם וַיַּנְהִילוּם בַּחֲמָרִים לְכָל-כּוֹשֵׁל, וַיְבִיאוּם יְרִיחוֹ עִיר-הַתְּמָרִים אֲצֵל אַחֲיֵיהֶם וַיִּשְׁכּוּ שְׁמִרוֹן", אֵלָא עַל אִיבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים, לְפִיכָךְ הִתְחַזְקוּ לְמִלְחָמָה.

אל-יִרְדָּה לְבַבְכֶם אֶל-תִּירְאוֹ וְאֶל-תַּחֲפוּזוֹ וְאֶל-תַּעֲרָצוֹ • (סוטה מב) אַרְבַּע אֲזִהוּת כְּנָגֵד אַרְבַּעַת דְּבָרִים שְׂמַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, מְגִיפִין בְּתִרְסִיָּהֶם כְּדִי לְהַקְשִׁין זֶה לָזֶה כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ קוֹל, שְׂחַפּוּזוֹ אֱלוֹ שְׂכָנָגְדָן וַיְנַוְסוּ. וְרוֹמָסִים בְּסוֹסִיָּהֶם וּמַצְהִילִין אוֹתָם לְהַשְׁמִיעַ קוֹל שְׁעֵטַת פְּרוֹסוֹת סוֹסִיָּהֶם, וַצִּוְחִין בְּקוֹלָם, וְתוֹקְעִין בְּשׁוֹפְרוֹת וּמִינֵי מַשְׁמִיעֵי קוֹל. אל-יִרְדָּה לְבַבְכֶם • מַצְהִלוֹת סוֹסִים. אֶל-תִּירְאוֹ • מִהֲגַפַּת הַתִּרְסִין. וְאֶל-תַּחֲפוּזוֹ • מְקוֹל הַקִּרְנוֹת. וְאֶל-תַּעֲרָצוֹ • מְקוֹל הַצִּוְחָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ תולדות, מבה"ח כסלו, התשכ"ז)

הרי היראה במלחמה היא דבר טבעי, ואיך שיך ציווי על זה "אל תיראו". והבאור בזה, דכיון שהתעוררות מדות

הטבעיות הוא על-ידי השלל, לכן כשנשים דעתו ומחשבתו בזה, לא ירד לבבו ולא ירא ולא יפחד כלל.

(ד) בִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִחֲלֹף עִמָּכֶם לְחַלְחֵם לָכֶם עַם-אִיבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

כ"י • בִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וּגְו' • הֵם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בִּשְׁר-וֹדֶם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, פְּלִשְׁתִּים

דארי יי אלהינו דמדבר קדמיכון לאגתא לכוון קרב עם בעלי דכביכון למפרק יתכון:

באו בנצחוננו של גלית, מה היה סופו? נפל ונפלו עמו. החלף עמכם • זה מחנה הארון ש.

(ה) וַדְּבָרוֹ הַשְׁטָרִים אֶל-הָעָם לֵאמֹר מִי-הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית-חֲדָשׁ וְלֹא חָנְכוֹ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחַנְכֶנּוּ:

כ"י • וְלֹא חָנְכוֹ • לֹא דָר בּוֹ. 'חֲנוּכָּה', לְשׁוֹן הַתְּחִלָּה. וְאִישׁ אַחֵר יִחַנְכֶנּוּ • וְדָבָר שֶׁל עֲגֻמַּת נִפְשִׁית הוּא זֶה.

הוימללון סרכנא קדם עמא למימר מן גברא די בנא ביתא חדתא ולא חנכה יתה ויתוב לביתה דילמא ימות באגתא קרבא וגבר אחרן יחנכנה:

וימן גברא די נציב פרמא ולא אחלה יתה ויתוב לביתה דילמא ימות באגתא קרבא וגבר אחרן יחלגה:

(ו) וּמִי-הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע פֶּרֶם וְלֹא חָלְלוֹ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחַלְלֶנּוּ:

כ"י • וְלֹא חָלְלוֹ • לֹא פָדְאוּ בַשָּׁנָה הַרְבִּיעִית, שֶׁהַפְּרוֹת טְעוּנִין לְאָכְלָן בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹ לְחַלְלָן בְּדָמִים וְלֵאכֹל הַדָּמִים בִּירוּשָׁלַיִם.

וימן גברא די ארס אתתא ולא נסבה יתה ויתוב לביתה דילמא ימות באגתא קרבא וגבר אחרן יסכנה:

(ז) וּמִי-הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקָחָהּ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָהּ:

כ"י • פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה • יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שְׁאֵם לֹא יִשְׁמַע לְדִבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדַאי הוּא שְׂיִמּוּתָא.

שפתי חכמים

(ה) ת דאם לא כן מאי נפקא מיניה אם יחנכנו הוא או אחר: תורה ו
(ז) רצונו לומר, דנדאי חזור כדי לכסות וכו', ואי אמר לו בהן שיחזור והוא אינו חזור נמצא שעובר על דברי בהן, ונדאי הוא שימות במלחמה

קול: ר פירוש, צעקת סוסים קורין 'צהלת': תורה ד
(ד) ש דאין שיף על הקדוש ברוך הוא למימר 'ההולף עמכם', דהא מלא כל העולם כבודו, לכן פירש זה מחנה וכו': תורה ה

(ג) פ דאם לא כן, 'שמע ישראל' למה לי, הא בתיב ונגש הכהן ודבר אל העם: וגו'. צ דאם לא כן, הא כבר בתיב 'כי תצא למלחמה על אויבך': כ פירוש, מדביקים תריסיהם זה לזה כדי שינקשו התריסים זה לזה וישמיעו

(ח) וַיִּסְפּוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וַאֲמָרוּ מִי־הָאִישׁ
הַיָּרָא וְרַךְ הַלֵּלֵב יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמָם אֶת־
לֵבֵב אַחִיו בְּלִבָּבוֹ:

ח וַיִּסְפּוּ סָרְכֵיָא לְמַלְלָא עִם עֲמָא וַיִּמְרוּן
מִן גְּבַרָא דְדַחַל וְתַבִּיר לְבָא יְהִי וְיָתוּב
לְבֵיתָהּ וְלֹא יִתְבַּר יֵת לְבָא דְאַחוּהִי בְּלִבָּבָהּ:

לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי
יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: הַיָּרָא מַעֲבֵרוֹת שְׂפִידוֹ, וְלִכְף
תְּלָתָהּ לוֹ תוֹרָה לַחֲזוֹר עַל בֵּית וְכָרֶם וְאִשָּׁה, לְכַסּוֹת עַל
הַחוּזָרִים בְּשָׂבִיל עֲבֻרוֹת שְׂפִידָם, שֶׁלֹּא יִכְנִינוּ שֶׁהֵם
בַּעֲלֵי עֲבָרָה, וְהוֹאָהוּ חוּזָר, אוֹמֵר: 'שָׂמָא בָּנָה בֵּיתָהּ,
אוֹ נֹטַע כָּרֶם, אוֹ אֶרֶשׁ אִשָּׁה'.

כ"ט • וַיִּסְפּוּ הַשְּׂטָרִים • (סוּטָה מִג) לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן
"וַיִּסְפּוּ"? מוֹסִיפִין זֶה עַל דְּבָרֵי הַכֶּהֱן, שֶׁהִכֵּהוּ מִדְּבַר
וּמִשְׁמִיעַ מִן "שִׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל", עַד "לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶּם".
וְ"מִי הָאִישׁ", וְשְׁנֵי וְשָׁלִישִׁי, כֵּהֵן מִדְּבַר וְשׁוֹטֵר
מִשְׁמִיעַ; וְזֶה, שׁוֹטֵר מִדְּבַר וְשׁוֹטֵר מִשְׁמִיעַ. הַיָּרָא
וְרַךְ הַלֵּלֵב • רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּמִשְׁמַעוֹ, שְׂאִינוּ יָכֹל

(ט) וַהֲיָה כְּכֹלֹת הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וַיִּפְקְדוּ
שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ס

"זַקֵּפִין", בְּגִי אָדָם עוֹמְדִים בְּקֶצֶה הַמַּעֲרָכָה לְזַקֵּף אֶת
הַנוֹפְלִים וּלְחַזֵּקֵם בְּדַבְרֵיהֶם: 'שׁוּבוּ אֶל הַמִּלְחָמָה וְלֹא
תִּנּוּסוּ, שֶׁתַּחֲלֹת נַפְלָה, נִסְכָּה'.

כ"ט • שָׂרֵי צְבָאוֹת • שְׂמַעְמִידִין זַקֵּפִין מִלִּפְנֵיהֶם
וּמִלְּאַחֲרֵיהֶם, וְכַשִּׁילִים שֶׁל בְּרוֹל בִּידֵיהֶם, וְכָל מִי
שְׂרוּצָה לַחֲזוֹר, הָרְשׁוֹת בִּידָן לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקֵיו.

• שבת קודש ב' אלול •

(י) כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ
לְשָׁלוֹם:

כ"ט • כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר • בְּמִלְחָמַת הָרְשׁוֹת - הַכְּתוּב מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרֹשׁ בְּעֵינֵינוּ: "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הָעָרִים
הַרְחוֹקֹת וגו'".

(יא) וַהֲיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפְתַחְתָּהּ לָךְ וַהֲיָה כָל־
הָעָם הַנֹּמָצָא־בָּהּ יִהְיוּ לָךְ לָמָס וְעַבְדוֹךָ:

כ"ט • כָּל־הָעָם הַנֹּמָצָא־בָּהּ • (ספֵר) אֶפְלוּ אֶתָּה מוֹצֵא
בָּהּ מִשְׁבָּעָה אוֹמוֹת־ שְׁנָצְטוּיֶת לְהַחֲרִיקָם, אֶתָּה
רִשְׁאֵי לְקִימָם. לָמָס וְעַבְדוֹךָ • (ספֵר) עַד שֶׁיִּקְבְּלוּ
עֲלֵיהֶם מַסִּים וְשַׁעֲבֹד.

שפתי חכמים

מִיתָה בְּלֹא חֲטָא, אִם כֵּן לָמָּה אָמַר
וְגִזְרָא קְרָא לַחֲזוֹר עַל בֵּית וְכָרֶם וְאִשָּׁה,
אִי אֵין בְּיָדָם עֲבֻרוֹת גַּם עַל בֵּית וְכָרֶם
וְאִשָּׁה אֵינָן חוּזְרִין לְדַבְרֵי רַבִּי יוֹסִי
הַגָּלִילִי. וּמִתְרַץ, דְּדוּדָא אֵין בְּיָדָם
עֲבֻרוֹת, וּמָה שְׁגוֹר רַחֲמָנָא שְׂיַחֲזִירוּ,
בְּדִי לְכַסּוֹת עַל הַחוּזְרִין בְּשָׂבִיל
עֲבֻרוֹת שְׂפִידָם וְכו'. וְתוֹ קָשָׁה לְרִשְׁי,
לְרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי דְאָמַר דְּלִכְף חוּזָר
עַל בֵּית וְכָרֶם וְאִשָּׁה בְּדִי לְכַסּוֹת עַל
הַחוּזְרִין, אִם כֵּן לָמָּה כְּתִיב בְּכָל אַחַד
'פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה', מִשְׁמַע בְּשָׂבִיל

מִיתָה בְּלֹא חֲטָא, אִם כֵּן לָמָּה אָמַר
וְגִזְרָא קְרָא לַחֲזוֹר עַל בֵּית וְכָרֶם וְאִשָּׁה,
אִי אֵין בְּיָדָם עֲבֻרוֹת גַּם עַל בֵּית וְכָרֶם
וְאִשָּׁה אֵינָן חוּזְרִין לְדַבְרֵי רַבִּי יוֹסִי
הַגָּלִילִי. וּמִתְרַץ, דְּדוּדָא אֵין בְּיָדָם
עֲבֻרוֹת, וּמָה שְׁגוֹר רַחֲמָנָא שְׂיַחֲזִירוּ,
בְּדִי לְכַסּוֹת עַל הַחוּזְרִין בְּשָׂבִיל
עֲבֻרוֹת שְׂפִידָם וְכו'. וְתוֹ קָשָׁה לְרִשְׁי,
לְרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי דְאָמַר דְּלִכְף חוּזָר
עַל בֵּית וְכָרֶם וְאִשָּׁה בְּדִי לְכַסּוֹת עַל
הַחוּזְרִין, אִם כֵּן לָמָּה כְּתִיב בְּכָל אַחַד
'פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה', מִשְׁמַע בְּשָׂבִיל

בְּשָׂבִיל עֲבֻרָה זוֹ, וּלְעוֹלָם אֵימָא לָךְ
אֵין מִיתָה בְּלֹא חֲטָא. וּבִזְוָה מִתְרַץ
לָמָּה פִּירֵשׁ רִשְׁי 'פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה'
בְּסוּף, לֹא כְּסִדֵּר הַכְּתוּב בְּקֶרֶב, מִשּׁוּם
דְּאֵלִיבָא דְרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי מִפְּרֹשׁ.
בְּשֵׁם מִהְרִי"ץ. וְהוּא כְּעֵין מָה שְׂפִירֵשׁ
הָרָא"ם: תוֹרָה ח
(ח) ב' רְצוּנוֹ לומר, רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי
סָבַר אֵין מִיתָה בְּלֹא חֲטָא, וְלִכְּן אֵין
עֲבֻרוֹת בִּידוֹ מָה לוֹ לִירָא מִפְּנֵי
הַמִּלְחָמָה, אֶלָּא וְדָא שְׂיָרָא מַעֲבֻרוֹת
שְׂפִידוֹ. וְעַכְשָׁיו קָשָׁה לְרִשְׁי, כִּינּוּ דְאֵין

(יב) וְאִם-לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשֵׂתָהּ עִמָּךְ מִלְחָמָה יִבֹּאִם לָא תִשְׁלַם עִמָּךְ וְתַעֲבֹד עִמָּךְ קָרֵב וְצִרְתָּ עָלֶיהָ:

וְאִם-לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשֵׂתָהּ עִמָּךְ מִלְחָמָה • הַכְּתוּב מְבַשֵּׁר שֶׁאִם לֹא תִשְׁלַם עִמָּךְ, סוֹפָה לְהִלָּחֵם בָּךְ, אִם תִּנְיָחָהּ וְתִלְוָהּ. וְצִרְתָּ עָלֶיהָ • אַף לְהִרְעִיבָהּ וּלְהַצְמִיחָהּ וּלְהַמִּיתָהּ מִיַּתַּת תַּחֲלוּאִים.

(יג) וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּידֶךָ וְהִכִּיתָ אֶת-כָּל-זְכוּרָהּ לְפָנֶיךָ:

וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ בִּידֶךָ • אִם עֲשִׂיתָ כָּל הָאֲמֹר בְּעֵינֶיךָ, סוֹף שֶׁה' נֹתֵנָה בְּיָדֶךָ.

(יד) רַק הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר כָּל-שָׁלָלָהּ תָּבוּ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת-שָׁלָל אִיבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ:

וְהַטָּף • אַף טַף שֶׁל זְכָרִים, וְמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְהִכִּיתָ אֶת-כָּל-זְכוּרָהּ"? בְּגִדּוּלִים.

(טו) כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל-הָעָרִים הָרַחֲקָת מִמָּךְ מֵאֹד אֲשֶׁר לֹא-מַעְרִי הַגּוֹיִם-הָאֵלֶּה הֵנָּה:

(טז) רַק מַעְרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה לֹא תַחֲיֶה כָּל-נִשְׁמָה:

(יז) כִּי-הִחֲרַם תַּחֲרִימֵם הַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי הַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ • לְרִבּוֹת אֶת הַגִּרָּגָשִׁי.

שְׁתֵּי חֻמִּים

(יז) וְרָצוֹנוֹ לֹאֹמַר, דָּשֵׁשׁ אוֹמוֹת הַדְּבָר בְּקִרְיָא, אֲבָל גִּרָּגָשִׁי לֹא הוֹדָר, וְכַאֲשֶׁר צִוָּךְ מְרַבֵּה גִרָּגָשִׁי. (מִדְרָגָה) וְמָה שֶׁלֹּא הוֹדָר בְּפִירוּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּם בּוֹ 'כִּי הִחֲרַם תַּחֲרִימֵם' וְגו', כִּי הַגִּרָּגָשִׁי עָמַד וּפָנָה מֵהֶם כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רַשִׁי בְּפֶרֶשׁת כִּי תִשָּׂא. וּמִכָּל מְקוֹם הוֹצֵר לְרִבּוֹת אוֹתוֹ שֶׁמִּכָּל מְקוֹם הוּא בְּכָל לֹא תַחֲיֶה כָּל נִשְׁמָה, וְאִם נִמְצָא מִקוֹם בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה אוֹמוֹת שֶׁגַּם הֵם כְּמוֹתֵם: תוֹרָה יח

יְדִינוּ הַקָּל בָּהֶם הַכְּתוּב גַּם בְּכַנְעָנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, אֲבָל כְּשֶׁנִּמְצָא בְּעִיר שֶׁל אֲמֹרֹת שֶׁלֹּא הַשְׁלִימָה, שֶׁאֲנִשְׁיָהֶם הֵם בְּהִרְגָה, אִימָא יְהוּ הַכְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ גַּם כֵּן בְּהִרְגָה כְּאֵלּוֹ הָיוּ בְּעִירָם, קָא מְשַׁמַּע לָךְ. עַד כָּאן לְשׁוֹן הָרֵא"ם. וְעֵינֶיךָ לְקַמֵּן מָה שֶׁתִּבְתֵּי עַל זֶה: תוֹרָה יב (יב) הִי הָכִי קֶאֱמֹר, וְאִם לֹא תִשְׁלַם עִמָּךְ סוֹפָה שֶׁתַּעֲשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה, לְכֶךָ 'צִרְתָּ עָלֶיהָ': תוֹרָה יג

הַשְׁלִימָה שֶׁחֲיִיבִים לְהַכּוֹת אֶת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבְּתוֹכָהּ הַקָּל הַכְּתוּב בְּכַנְעָנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ שֶׁהָיוּ נִיצוּלִים עִם הַנָּשִׁים וְהַטָּף, מֵאַחַר שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁהֵם עֵיקַר עוֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה נִהְרָגוּ, אֲבָל כְּשֶׁנִּמְצָאוּ בְּעִיר שֶׁהַשְׁלִימָה, שְׂכוּלָן נִצוּלִין, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף, אִימָא הַכְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ נִידוּנִים כְּאֵלּוֹ הֵם בְּעִירָם, קָא מְשַׁמַּע לָךְ. וְאִי מִהְרָא, הָיָה אֲמִינָא דְּקָא כְּשֶׁנִּמְצָא בְּעִיר שֶׁל שָׂרָא אוֹמוֹת שֶׁהַשְׁלִימָה שֶׁהֵם כְּפּוֹפִים תַּחַת

(יח) לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כָּכָל תּוֹעֲבֹתֵם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲמַאֲתָם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ס

יח בְּדִיל דִּי לֹא יִלְפֹן יִתְכּוֹן לְמַעַבְד כָּכָל תּוֹעֲבֵתְהוֹן דִּי עֲבָדוּ לְטַעֲנֵתְהוֹן וַתְּחַבּוֹן קֳדָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

כ"ט - לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ • הָא אִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וּמִתְגַּדְּרִין, אִתָּהּ רִשְׁאֵי לְקַבְּלָם.

(יט) כִּי־תִצּוֹר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לְגִדּוֹחַ עָלֶיהָ גִּרְזוֹן בִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאוֹתוֹ לֹא תִכָּרֵת בִּי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה לְבֹא מִפְּנֵיהָ בַּמִּצּוֹר:

יט אַרְי תִּצּוֹר לְקִרְתָּא יוֹמִין סְגִיאיִן לֹאֲגַחֲא עֲלֶהּ לְמַכְבָּשָׁה לֹא תַחֲבֵל יֵת אֵילָנָהּ לֹאֲרֵמָא עֲלוּהִי גִרְזָנָא אַרְי מְנָה תִּיכּוֹל וְיִתָּהּ לֹא תִקְוִין אַרְי לֹא כְּאַנְשָׁא אֵילָן חֲקֵלָא לְמַעַל מִקְדָּמָה בְּצִירָא:

כ"י יָמִים • שָׁנִים. רַבִּים • שְׁלֹשָׁה, (שבת יט) מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין צָרִין עַל עִירוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּתָהּ, וְלִמַּד שְׁפּוֹתַח בְּשָׁלוֹם שָׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב' א): "וַיָּשָׁב דָּוִד בְּצֹקֶלֶג יָמִים שָׁנִים", וּבִמְלַחֲמַת הָרְשׁוּת

- הַכְּתוּב מְדַבֵּר (ספרי). כִּי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה • הָרִי כִּי מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'דִּלְמָא', שְׁמָא הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה לְהַכְנִס בְּתוֹךְ הַמִּצּוֹר מִפְּנֵיךְ לְהַתְּיָסָר בִּיסוּרֵי רָעָב וְצָמָא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר, לְמָה תִּשְׁחִיתֶנּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרד כד עמ' 118)

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה (כ, יט) כְּתַב הַרְבֵּי הַרש"ב (קונטרס חנוך לעור עמ' 39): הָאָדָם כָּלוּל מִדּוּמָם, צוּמוֹחַ וְחִי. דּוּמָם - אוֹתִיּוֹת הַמִּחְשָׁבָה וְהַדְּבוּר. צוּמוֹחַ - הַמְּדוּת, שְׁצוּמּוֹחוֹת מִקְסוּנוֹת לְגִדּוּלוֹת. חִי - בְּחִינַת חֻכְמָה, וְ"הַחֻכְמָה תַּחֲהִי". הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה: עֵקֶר הָאָדָם, הֵינּוּ חֻכְמָתוֹ וְשִׁכְלוֹ, הוּא בְּשִׁבְלֵי הַמְּדוּת, שֶׁהֵינּוּ מְדוּתָיו מְבַרְרִים וּמְצַכִּים, הֵינּוּ לְהַפֵּךְ

מְדוּתָיו הַבְּהִמִּיּוֹת לְאֱלֻקּוֹת, וְיִהְיֶה טוֹב לְשָׂמִים וְטוֹב לְבִרְיוֹת, עַכ"ל. וְאָכֵן, עֵקֶר עֲבוּדַת הָאָדָם הוּא בְּרִיר וְזִכּוּךְ הַמְּדוּת, וְכִדְאִיתָא בְּסִפְרֵי 'פִּתְרָא שֶׁם טוֹב' (ס"ד) בְּשֶׁם רַבִּי סַעֲדִיָּה גָּאוֹן, שֶׁעֵקֶר בְּרִיאַת הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה הִיא, כְּדִי לְשַׁבֵּר אֶת מְדוּתָיו הָרַעוּת וְהַטְּבַעִיּוֹת. וְיִדְוֶע פִּתְגָם אֲדוּמוֹר הַזֶּקֶן: כָּל עֲנִין הַחֲסִידוֹת הוּא לְשׁוֹנוֹת טֶבַע מְדוּתָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות נרד ד עמ' 1114 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

תכלית האדם - השליטה על המדות

בְּפִרְשֵׁתְנָהוּ כְּתוּב "כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר גּוֹ" לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ גּוֹ" כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאוֹתוֹ לֹא תִכָּרֵת, כִּי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה

גו' אוֹתוֹ תִּשְׁחִית וְכָרְתָּ" (כ, יט). וְאִיתָא בְּגִמְרָא (תענית ז, א) "וְכִי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה הוּא? אֵלָּא מִשּׁוּם דְּכְתִּיב כִּי מִמֶּנּוּ

שפתי חכמים

(יח) † וְאִם תֹּאמַר, בִּין שְׁעֵשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִתְגַּדְּרִי פְּשִׁיטָא שְׁמוּתָר לְקַבְּלָם, וּמָה קָא מִשְׁמַע לָן. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָא קָא מִשְׁמַע לָן, דְּאָף עַל פִּי שְׁלֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם רַק שְׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ אִתָּהּ רִשְׁאֵי לְקַבְּלָם. רָא"ם. אִי נִמְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאִפְּלוּ אִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִתְגַּדְּרִי הָיָה אֲמִינָא שְׁלֹא יִקְבְּלָם דִּלְמָא מִשּׁוּם יִרְאָה נִתְגַּדְּרִי וְלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה, קָא מִשְׁמַע לָן: תוֹרָה יֵט (יט) ח וְאִם תֹּאמַר, וְהָא לֹא הוּזְכַּר שְׁבַת בְּקִרְאָה, וּכְמוֹ שֶׁהִקְשָׁה הָרָא"ם. וְיֵשׁ לוֹמַר, הוּאִיל וְלִמְדוּ מִכָּאן שְׁצִירָךְ לְפִתּוֹחַ לָהֶם בְּשָׁלוֹם שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְאִם

הָיָה צָרִין עַל עִיר עוֹבְדֵי אֱלִילִים פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת אִם כֵּן הָיִיתִי צָרִיךְ לְפִתּוֹחַ בְּשָׁלוֹם גַּם בְּשַׁבָּת, וּקְרָא כְּתִיב 'מִמִּצּוֹא חֲפָצֶךָ, חֲפָצֵי שָׂמִים מוֹתְרִין וְחֲפָצֶיךָ אֲסוּרִים בְּשַׁבָּת, וּפְתִיחַת שָׁלוֹם 'חֲפָצֶךָ' הוּא, לְכָךְ אֵין צָרִין פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם שְׁבַת כְּדִי שְׁפִתִּיחַת שָׁלוֹם לֹא יִהְיֶה בְּשַׁבָּת. וְאִפְּשָׁר שְׁגָם הָרָא"ם בְּיוֹן לְזֶה בְּמָה שְׁכַתְּבָה, וְשָׁמָּה יֵשׁ לוֹמַר מִשּׁוּם דְּבַעֲי לְמַפְתָּח לְהוֹי לְשָׁלוֹם וְצִרִיךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים לְקַחַת הַעוֹבְדֵי אֱלִילִים עֵצָה בִּיגְיָהֶם כְּדִי לְהָשִׁיב לָהֶם: מִדְּכְתִּיב 'לְתַפְשָׁה' מִשְׁמַע שְׁלֹא בָּאִים אֵלָּא

לְתַפְשׁ, אֵלְמָא בְּמִלְחַמַת רְשׁוּת, דְּאֵין בְּמִלְחַמַת אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל הַכְּתוּב מְדַבֵּר הָא כְּתִיב 'לֹא תַחֲיֶה כָּל נֶשְׁמָה: י' רְצוֹנוֹ לוֹמַר, שְׁמָא עֵץ הַשֵּׁדָה כְּאַדָם, כִּי דִרְךְ בְּנֵי אָדָם שְׁצִרִין עַל עִיר, בְּשִׁתּוּפְסִין אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הָעִיר מִיִּסְרִים אוֹתוֹ בִּיסוּרֵי רָעָב וְצָמָא כְּדִי שְׁתִּירָאוּ אוֹתוֹ שְׁבָעִיר מִפְּנֵיהֶם לְהַכְנִס בְּתוֹךְ הַמִּצּוֹר וּלְהַתְּיָסָר בִּיסוּרֵי רָעָב וְצָמָא, וְשָׁמָּה אִתָּה סְבוֹר שְׁגָם עֵץ הַשֵּׁדָה כֵּךְ, שָׁאֵם כְּרִיתוֹ שְׁשָׁאֵר אֵילָנוֹת יִרְאִים מִפְּנֵיךְ לְהַכְנִס בְּתוֹךְ הַמִּצּוֹר כְּאַנְשֵׁי הָעִיר, וּמֵאַחֵר שְׁאִינוּ כֵּן לְמָה תִּשְׁחִיתֶנּוּ: תוֹרָה כ

תאכל ואותו לא תכרות, וכתוב אותו תשחית וקרת. הא כיצד, אם תלמיד-חכם הגון הוא - ממנו תאכל ואותו לא תכרות, ואם לאו - אותו תשחית וקרת".
וקשה, כיצד מתקיימת קושית הגמרא "וכי האדם עץ שדה הוא", דגם אם מצינו פרט אחד שבהם דומים זה לזה - בענין תלמיד-חכם הגון - הרי זה דמיון בפרט אחד בלבד, ואיך מבטא דמיון זה את השכיחות העיקרית בין האדם לעץ השדה?
ויש לבאר זה על-פי הידוע שכמו שהעולם מתחלק לארבעה סוגים, דומם, צומח, חי ומדבר, כך יש באדם התחלקות לארבעה סוגים אלו, והמדות שבאדם הן בחינת הצומח שבאדם (ראה בכל זה תורה-אור בראשית ד, א. תורת-חיים בראשית ד"ה וייצר, ובכמה מקומות).
והנה, יתרונו של האדם על שאר ג' הסוגים הוא - שהוא

בעל שכל.

וזוהי קושית הגמרא "וכי אדם עץ שדה הוא", דהן אמות שבאדם ישנו גם הענין ד"עץ שדה" - שהוא ה"צומח" שבאדם, מדותיו שבלבו, אבל האם זוהי מעלתו של האדם?

על כך מתרצת הגמרא, שתכלית שכל האדם אינה להשפיל השפלות בלבד, אלא להשפיע על המדות, שהמדות יתנהגו על-פי השכל. השכל לבדו אינו מביא שלמות לאדם, רק כאשר השכל משפיע על המדות, אז בא האדם לשלמותו.

ועל זה מביאה הגמרא משל מאילן: כשם שמעלתו של אילן היא בנתינת פירות, כן הוא גם בנוגע ל"אדם", תלמיד חכם, דמעלתו היא בהיותו "הגון", ששכלו פועל על מדותיו, ומביא "פירות", ד"מאי פירות, מצוות" (סוטה מו, סע"א).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ אגרות קודש ח"ב אגרת רד. לקוטי שיחות כרך א עמ' 82, ועוד - מותחן 'לקראת שבת')

הזהירות הנדרשת בחינוך הילדים

ארבעים שנה הקודמות שמאחוריו ליתן לו פח שישפח מיד מהפשרה, ונעמוד ביהדות שלמה.

אבל כאשר מדובר אודות הדור הצעיר, ואותם רוצים לחנך על פשרות - נוטלים מהם את החום והקנאות ליהדות לכל ימי חייהם. בגלל השריטה והחסרון שעושים בנשמתם בצעירותם, עלול אחר-כך לגדול יהודי בעל-מום רחמנא-ליצלו!

וכן הוא גם לאידך גיסא, שמכיון שאפילו שינוי קל ביותר יכול לגרום שיתהפך מהקצה אל הקצה, לכן אפילו בשביל הטבה קלה בחינוך הילד, כדאי להשתדל ולהשתדל, וכל-שכן אם החינוך דורש תיקון בענינים עיקריים העלולים להשפיע על הילד במשך כל ימי חייו.

בפרשתנו כתוב "כי האדם עץ השדה" (כ, יט). והינו, שהאדם דומה בכמה דברים לעץ השדה.
ויש ללמוד מזה הוראה בחינוך הילדים:
כאשר עושים שריטה באילן לאחר שפבר גדל, אזי השריטה אינה אלא במקום שנעשתה בלבד, וגם אינה גורמת נזק. אבל כאשר עושים שריטה בשתיל אילן רך, ועל-אחת-כמה-וכמה בגרעין שעומדים לנטוע, יתכן שמשריטה אחת יצמח אילן בעל-מום.
וכן הוא בענין החינוך:

אדם בשנות העמידה, שפבר עבר מחצית דרכו בחיים, ונדמה לו שהוא מוכרח להסכים על פשרות - הרי הפגיעה היא למשך שנים אחדות בלבד. ארבעים שנה חי הוא ללא פשרות, ואם יפשל ויעשה פשרה לשנה אחת, יכולות

כ לחדד אילן דתדע ארי לא אילן דמאכל הוא יתה תחבל ותקוצ ותכני כרקומין על קרפא די היא עבדא עמך קרבא עד דתכבשה:

(כ) ר"ק עץ אשר-תדע כי לא-עץ מאכל הוא אתו תשחית וקרת ובנית מצור על-העיר אשר-הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה: פ

כ"י ~ עד רדתה • לשון רדוי, שתהא כפופה לה.

א ארי ישפח קטילא בארעא די יי אלהך יחב לה למירמה רמי בחקלא לא אתידע מן קטלה:

כא (א) כיי-מצא חלל באדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הפהו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך ל עמ' 223. וראה באורך יותר בלקו"ש חכ"ד עמ' 129 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תפקיד הזקנים והשופטים

ועל זה באה הוראת התורה - "ויצאו זקניך ושפטיך גו", שזהו מתפקידם ואחריותם של זקני ושופטי ישראל, לעשות את כל התלוי בהם לתקן המצב ולשלול מכל-וכל את המציאות ד"חלל . . בשדה".

וכמודגש גם בהכרזתם "ידינו לא שפכו את הדם הזה" ופירש רש"י "לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לונה", דהיינו, שזוהי חובתם של זקני העיר ללוות כל איש מישראל היוצא מהעיר (אל השדה) ולחזקו ולהגן עליו מכל הסכנות האורבות לו בהיותו "בשדה".

והוא על ידי שמספקים לו צידה לדג, **מזון** - זו תורה שנקראת מזון (ראה חגיגה יד, א. ועוד), וכן **לבושים** הם המצות, וכדאיתא בתנא דבי אליהו רבה (פכ"ז) על הפסוק "כי תראה ערום וכסיתו" - "אם ראית אדם שאין בו דברי תורה, הכניסהו לביתך ולמדהו קריאת שמע ותפלה כו' וזרחהו במצות לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצות".

בפרשתנו מבואר ענינה של עגלה ערופה: "כי ימצא חלל באדמה . . נפל בשדה לא נודע מי הכהו, ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו גו' והורידו זקני העיר ההיא את העגלה גו' וכל זקני העיר ההיא גו' ירחצו את ידיהם גו' וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה גו'" (כא, א ואילך).

ויש לבאר הדברים בעבודת האדם לקונו: "חלל" במובן רוחני הוא זה שנפסקה דביקותו בהקב"ה, שהוא מקור חיותו, ופמו שנאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום".

והגורם לזה הוא להיותו נמצא "**בשדה**" ("נפל בשדה") ולא **באחלה** של תורה ויהדות. ובשדה שם מקומו של "עשו . . איש שדה", שמתנפל לאותם שנמצאים "בשדה" לנתקם חס-ושלום מדביקותם ב"אלקים חיים" מקור חיותם ולהפילם חללים רחמנא-לצלן - "חלל . . בשדה", או על-כל-פנים להחליש בהם את הענין ד"ואתם הדבקים בה' אלקיכם גו'".

(ב) ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו אל-הערים אשר סביבת החלל:

בויפוקו סביד ודיניך וימשחיו לקרואי די סחרנות קטילא:

ממקום שהחלל שוכב. אל-הערים אשר סביבת החלל • לכל צד וצד, לידעי איזו קרובה.

כ"י • ויצאו זקניך • (סוטה מד. סנהדרין יד) מיחדים שבזקניך, אלול סנהדרי גדולה. ומדדו • (סוטה מה)

גוהתי קרמא דקריבא לקטילא וידברון סבי קרמא ההיא עגלת תורי די לא אתפלח בה די לא נגידת בגיר:

(ג) והיה העיר הקרובה אל-החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא-עבד בה אשר לא-משכה בעל:

דויהתיו סבי קרמא ההיא ית עגלתא לנחלא ביר די לא אתפלח בה ולא יזדע וינקפון תמן ית עגלתא בנחלא:

(ד) והורדו זקני העיר ההוא את-העגלה אל-נחל איתן אשר לא-יעבד בו ולא יזרע וערפו-שם את-העגלה בנחל:

במקום שאינו עושה פרות, לכפר על הריגתו של זה, שלא הניחוהו לעשות פרות'.

כ"י • אל-נחל איתן • קשה, שלא נעבד. וערפו • קוצץ ערפה בקופיץ. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פרות, ותערף

שפתי חכמים

(ד) • רצונו לומר, 'איתן' לשון חק וקשה: ע' דגמרינו 'עריפה' 'עריפה' מחטאת העוף, מה להלן ממול ערף, אף כאן. ופירוש 'וערפו', יסירו ערפה, כמו מלת 'תמור', יסירו הזמורה: • ואם תאמר, לפי זה משמע שאם נדרג זקן או סריס שאין עושין פירות

המידה אינה אלא מן החלל: ג לא שהוא חובה למדוד מן החלל עד כל עיר ועיר, אלא המדידה היא לידע איזה היא היותר קרובה אל החלל, לפיכך אם היה החלל סמוך לעיר שבדאי אין עיר קרובה הימנה אל החלל, אין צריך מדידה: תורה ג

כא (ב) ל פירוש, מדהיה ליה למימר 'זקני העיר' דומיא ד'ולקחו זקני העיר', וכתב 'זקניך', משמע המיוחדים שבזקניך, והיינו סנהדרין. עיין שם בגמרא סנהדרין (דף יד:) • ואף על פי שהכתוב לא גלה רק סוף המדידה ולא ראש המדידה, מסתברא דראש

(ה) וַנִּגְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֵׁרְתּוֹ וּלְבָרֶךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיתָם יִהְיֶה כָל־רִיב וְכָל־נִגְעַ:

ה וַיִּתְקַרְבוּן כֹּהֲנֵיא בְנֵי לְוִי אַרְי בְּהוֹן יִתְרָעִי
יִי אֱלֹהֶךָ לְשִׁמְשׁוּתָהּ וּלְבָרְכָא בְּשִׁמְא דִּי
וְעַל מִימְרָהוֹן יְהִי כָל דִּין וְכָל מְקַשׁ
סְגִירוֹ:

(ו) וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְרֹבִים אֶל־הַחֹלֶל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעִגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנֶּחֱל:

ו וְכָל סְבִי קֶרְתָּא הֵיחָא דְקָרִיבִין לְקִטְיָלָא
יִסְחֹנוּ יָת יְדֵיהֹן עַל עִגְלָתָא דְנִקְפָּתָא
בְּנִחְלָא:

(ז) וְעָנוּ וַאֲמָרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

ז וַיִּתִּיבוּן וַיִּמְרֹנוּ יִדְנָא לֹא אֲשָׁדּוּ יָת דְּמָא
הַדִּין וְעֵינֵנָא לֹא חִזָּאָה:

כִּי־יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה • וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שׁוֹזְקֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֵלֶּא לֹא רָאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ

כָּל מְזֻנּוֹת וּבָלָא לְוִיָּהּ. וְהַכֹּהֲנִים אֹמְרִים־: "כִּפֹּר לְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל".

(ח) כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאֶל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

ח כֹּהֲנֵינָא יִימְרוּן כִּפֹּר לְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל דִּי
פְּרִקְתָּא יִי וְלֹא תִתֵּן חֻבַּת דָּם זָפִי בְּגוֹ עַמְךָ
יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּכַפֵּר לָהוֹן עַל דְּמָא:

כִּי־יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה • הַכְּתוּב מִבְּשָׂרָם, שָׁמַשְׁעֲשׂוּ כֵן: כִּפֹּר לָהֶם הָעוֹן.

(ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

ט וְאַתָּ תִּפְלִי אֲשָׁדִי דָם זָפִי מִבִּינְךָ אַרְי
תַּעֲבִיד דְּקִשְׁרָא דְּדָם יִי: ס ס ס

כִּי־יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה • (כתובות לו) מַגִּיד שָׂאם נִמְצָא הַהוֹרֵג אַחֵר שְׁנֵתְעַרְפָּה הָעִגְלָה, הָרִי זֶה יִהְרֵג, וְהוּא הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה':

צ"ז פסוקים, סלו"א סימן. חסלת פרשת שופטים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים ערב - ערה

שפתי חכמים

(ז) צָדָאם לֹא כֵן, כֹּהֲנִים הָכָא מֵאֵי הַכֹּהֲנִים מֵאֵי בְּעֵי הָכָא, אֵלֶּא הֵם עֲבִידְתִּינִיהוּ, בְּשִׁלְמָא הַזְקִנִּים דְּכְתִיב 'כִּפֹּר לְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל': תורה ח וְכָל זִקְנֵי הָעִיר יִרְחֲצוּ וְגו', אֵלֶּא חסלת פרשת שופטים

שָׁאִין מִבִּיּאִין עִגְלָה עֲרוּפָה, וְזֶה אִינוּ, דְּהָא קָרָא לֹא מַחֲלֵק. וַיֵּשׁ לֹמֶר, פִּירוֹת הָיִינוּ מִצּוֹת, שְׁלֹא הִנִּיחוּהוּ לְקִיָּים מִצּוֹת, שְׁגָם הֵם נִקְרְאִים פִּירוֹת: תורה ה

צריכים להשלים ה"פכים קטנים", גם אם הם עבודות פשוטות, כמו עניית אמן יהא שמה רבא באופן פשוט, וכמו כן להיזהר שלא לדבר בעת התפילה וכו'.

משיחת שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

דְּבַרְךָ: ג ז גִּמְלָה עַל-עַבְדְּךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה
 דְּבַרְךָ: יח גִּלְעָדִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל-תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל-מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל-עֵת:
 כא גְּעֻרַת זָדִים אֲרוּרִים הַשִּׁנִּים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גִּל
 מַעְלֵי חֶרֶף וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּפְרוּ עֲבָדֶיךָ יִשְׁיֵחַ בַּחֲקִיד: כד גַּם-
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי בְּדַבְּרֶךָ: כו דְּרָכִי סִפְרָתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיד: כז דֶּרֶךְ-פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ-שֹׁקֶר הָסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִּי:
 ל דֶּרֶךְ-אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בַּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל-תִּבְיָשָׁנִי: לב דֶּרֶךְ-מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ בִּי תִרְחֹב לִפִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיד
 וְאַצְרֵנָה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרַתְךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל-לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי-כֹ חֲפָצָתִי: לו חֲטִלִּי אֶל-עֲדוֹתֶיךָ וְאַל
 אֶל-בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׁוֹא בְּדַרְכְּךָ
 חֲיִנִּי: לה הִקֵּם לַעֲבָדֶיךָ אֱמֶרְתָּךְ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ:
 לט העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִּי לְפָקֶדֶךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲנִנִּי:
 ו מא וִיבֹאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתָּךְ בְּאֱמֶרְתְּךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי-כִמְחָתִי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאַל-
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר-אֱמֶת עַד-מָאֵד בִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 יחֲלֹתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְּחַלֵּךְ בִּרְחֹבָה בִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מו וְאַדְבִּרָה בַּעֲדֵיתִךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשָּׂא-
 כָּפִי אֶל-מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשִׁיחָה בַּחֲקִיד:
 ז מט זְכַרְדְּכָה לַעֲבָדֶיךָ עַל אֲשֶׁר יִחֲלֹתִנִּי: נ וְאֵת
 נַחֲמָתִי בַעֲנִי בִּי אֱמֶרְתָּךְ חֲתִנִּי: נא זָדִים הִלִּיצִנִי
 עַד-מָאֵד מִתּוֹרַתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מִעוֹלָם: ו יְהוָה וְאַתְּנַחֵם: נג זִלְעָפָה אֲחֻזָּתִי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרַתְךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹלֵלִי חֲקִיד
 בבית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ: נו זֹאת הִיתָה-לִּי בִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמֶרְתִּי לְשֹׁמֵר דְּבַרְךָ:
 נח חֲלִיתִי פִגְנִי בְּכָל-לֵב חֲנִנִּי בְּאֱמֶרְתְּךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאַשִׁיבָה רִגְלִי אֶל-עֲדֵיתִךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבַלִּי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת-לַיְלָה אֲקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל-אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמִרִי
 פִקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מִלֵּאָה הָאָרֶץ חֲקִיד
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עַם-עַבְדְּךָ יְהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי בִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הָאֱמֶנִתִּי: סז טָרַם אֲעֵנָה אֲנִי שִׁנְיָ וְעֵתָה אֱמֶרְתָּךְ
 שְׁמָרְתִּי: סח טוֹב-אַתָּה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיד:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר וְזִדִּים אֲנִי בְּכָל-לֵב: א אֲצַר
 פִקּוּדֶיךָ: ע טַפַּשׁ כַּחֲלָב לִפְנֵי אֲנִי תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב-לִי כִי-עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
 חֲקִיד: עב טוֹב-לִי תּוֹרַת-פִּיד מֵאֲלָפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְנֵנִי הִבִּינִי וְאַלְמַדָּה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיד יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ בִּי לְדַבְּרֶךָ
 יחֲלֹתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי-צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמִנִי בְּאֱמֶרְתְּךָ
 לַעֲבָדֶיךָ: עז יִבֹּאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּי-תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשָׁעִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי-שֹׁקֶר עוֹתוֹנִי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיד
 יוֹדְעֵי עֲדֵיתֶיךָ: פ יִהְיִלִּבִּי תָמִים בַּחֲקִיד לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֹּא כָלְתָה לְתִשְׁוַעְתָּךְ נִפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יחֲלֹתִי: כב כָּלוּ עֵינִי לְאֱמֶרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִנַּחֲמֵנִי: כג כִּי-יִהְיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִטְשׁוֹר חֲקִיד לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמְחָה יִמְיַעְבְּדֶיךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרָדְפִי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוּלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִתּוּרְתָּךְ: כו כָּל-מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֶר וְדַפּוּנִי
 עֲזָרְנִי: כז כִּמְעַט כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא-עֲזַבְתִּי

פְּקוּדֵי: פח כַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וּתְעֹמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִפֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שִׁעֲשִׁיעֵנִי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעֵינַי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁפֵּחַ
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִייתִנִּי: צד לֵךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רִשְׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאיוֹתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצֹּתְךָ מֵאֹד: מז מִה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבֵי תַחֲפֹמֵנִי מִצֹּתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מוֹזְקִים אֲתַבּוֹנֶן כִּי פְּקוּדֶיךָ
 נִצְרָתִי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֵאתִי רִגְלִי לְמַעַן
 אֲשַׁמֹּר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרְתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אֲמַרְתָּךְ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן עַל־פֶּן שָׁנְאֹתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֶר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יִהְיֶה חִינִי כַּדְבָּרְךָ: קח גִּדְּבוֹת
 פִּי רִצְה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רִשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שִׁשּׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לְבִי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיד לְעוֹלָם עֶקֶב: קיג סַעֲפִים שָׁנְאֹתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְרִי וּמִגְנִי אַתָּה לְדְבָרְךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצֹּת
 אֱלֹהִי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתָּךְ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיָשֵׁנִי
 מִשֹּׁבְרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשָׁעָה וְאַשָׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סִלֵּית כָּל־שׂוֹגִים מִחֲקִיד כִּי־שָׁקֶר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשִּׁבְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לָכֵן
 אֶהְבֵּתִי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחָדְךָ בִּשְׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִתְנִיחָנִי לְעֹשִׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֱלֹ־
 יַעֲשִׁקֵנִי וְדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־אֲמַרְתָּ
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסִדְךָ וְחֲקִיד

לְמַדְנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יִהְיֶה הַפְּרוֹ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֶהְבֵּתִי מִצֹּתֶיךָ מִזֶּהֱב וּמִפֶּזֶז: קכח עַל־פֶּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֶר שָׁנְאֹתִי:
 פ קכט כָּל־אֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצְרַתֶם נִפְשִׁי:
 קל פִּתַּח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצֹּתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב פִּנְה־אֱלִי וְחַנּוּ
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שִׁמְךָ: קלג פִּעְמִי הִכֵּן כְּאֲמַרְתָּךְ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשָׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּנְיֶה הָאֵר כַּעֲבָדְךָ וְלְמַדְנִי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגִּי־מִים יִרְדּוּ עֵינִי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלא צִדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֹת צִדֵּק עֲדוֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מֵאֹד:
 קלט צִמְתַּתִּנִּי קִנְאֹתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְבָרֶיךָ צִרִי:
 קמ צְרוּפָה אֲמַרְתָּךְ מֵאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פְּקִידְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקַתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צִר־
 וּמִצֹּק מִצָּאוֹנִי מִצֹּתֶיךָ שִׁעֲשִׁיעֵנִי: קמד צִדֵּק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קִרְאֹתִי
 בְּכָל־לַב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיד אֲצִרָה: קמו קִרְאֹתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאַשׁוּעָה לְדְבָרְךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינִי אֲשַׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ כְּאֲמַרְתָּךְ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסִדְךָ יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצֹּתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קנג רֵאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאֲמַרְתָּךְ חִינִי:
 קנה רַחֹק מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה כִּי־חֲקִיד לֹא דִרְשׁוּ:
 קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנז רַבִּים
 רִדְפִי וְצִרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קנח רֵאיוֹתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּטָטָה אֲשֶׁר אֲמַרְתָּךְ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנט רֵאֵה כִּי־פְּקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כַּחֲסִדְךָ חִינִי:
 קס רֵאשִׁידְבָּרְךָ אֱמֶת וְלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קסא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פִּתַּח לִבִּי:

קסב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אֲמֶרְתְּךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב׃
 קסג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאֲתַעֲבֶה תוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי׃
 קסד שִׁבְעַת בְּיוֹם הַלֵּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ׃
 קסה שְׁלוֹם רַב לְאֹהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל׃
 קסו שִׁבְרַתִּי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי׃
 קסז שְׁמִרָה נִפְשִׁי עֲדֹתֶיךָ וְאֲהַבֶם מְאֹד׃
 קסח שְׁמִרַתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֶי נִגְדָּךָ׃
 ת קִסְט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרֶךָ הַבִּינֵנִי׃

קע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ פֶּאֶמְרַתְךָ הַצִּילֵנִי׃
 קעא תַּפְעֵנָה שְׁפָתֵי תַהֲלָה כִּי תִלְמְדֵנִי חֲקִיךָ׃
 קעב תַּעַן לְשׁוֹנֵי אֲמֶרְתְּךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה׃
 קעג תַּהֲיִי־יָדְךָ לְעֶזְרִי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרַתִּי׃
 קעד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שַׁעֲשְׁעֵי׃
 קעה תַּחֲיֵי נַפְשִׁי וְתַהֲלִלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרֵנִי׃
 קעו תַּעֲלֵיתִי כְּשֶׁה אֲבֹד בִּקְשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי׃

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והואך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּה לִּי
 ק'רָאֲתִי וַיַּעֲנֵנִי׃ ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת
 שֶׁקֶר מִלְשׁוֹן רְמִיָּה׃ ג מִהֲיִתָּן לֵךְ וּמִהֲיִסִּיף לָךְ
 לִשְׁוֹן רְמִיָּה׃ ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחְלִי

רְתָמִים׃ ה אוֹיְהִלִּי כִּי־נִרְתִּי מִשֶּׁךְ שְׁכֻנָּתִי
 עַם־אֲהֲלֵי קָדְרִי׃ ו רַבַּת שְׁכֻנַּת־לָה נַפְשִׁי עִם
 שׁוֹנֵי שָׁלוֹם׃ ז אֲנִי־שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֲמָה
 לַמַּלְחָמָה׃

המשך ביאור למס' עירובין ליום ראשון עמ' א

שהיתה לו בִּקְשָׁה מִכָּאן וּבִקְשָׁה מִכָּאן, שאינו פתוח לרשות הרבים כלל, ועל כן די לו בצורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן. הגמרא תדון עתה בדיון מבוי הנפרץ לרחבה. מביאה הגמרא את סיום דברי רב יוסף: רב יוסף פירש את דין מבוי המפולש לכרמלית, ששמעו מרב יהודה בשם רב, וְכַסִּים הָיָה דִּין נוסף מִשְׁמִיָּה דְּרַב יְהוּדָה – בשם רב יהודה עצמו, ולא פירש לו רב יהודה ממני למד דין זה, שֶׁאִם הָיָה הַמְּבוֹי הפתוח בראשו לרשות הרבים, כָּלָה – מסתיים ופתוח בסופו לְדִחְקָה – לחצר שאחורי הבתים, שדינה כרשות היחיד מפני שהיא מוקפת ארבע מחיצות, אִין אָף אִם כּוֹתֵל הִרְחִיבָה שִׁכְנָגָה פֶּתַח הַמְּבוֹי היה פרוץ לרשות הרבים, ונמצא שהמבוי מפולש לרשות הרבים דרך הרחבה, מכל מקום אִין הַמְּבוֹי צָרִיךְ כָּלוּם בצדו הפתוח לרחבה וציוור בו, שמאחר שאינו מפולש לרשות הרבים אלא דרך הרחבה, אינו נחשב כמבוי מפולש, אלא מבוי סתום הוא, ואינו זקוק אלא ללחי

וקורה בראשו הפתוח לרשות הרבים. מדברי רב יהודה מבינה עתה הגמרא שמבוי המפולש לרשות הרבים דרך רשות היחיד אינו נידון כמפולש. שהרי בהכרח דינו אמור כשנפרצה הרחבה לרשות הרבים, ואף על פי כן לא נעשה המבוי כמפולש. עוד משמע מדבריו, שדווקא כאשר כלה המבוי לרחבה אינו צריך כלום, מפני שרחבה אין בה דיורים ואינה זקוקה לערב עם המבוי, אך אם היה המבוי נפרץ לחצר, היו בני החצר אוסרים על בני המבוי את הטלטול במבוי אם לא יערבו עינם בשיתופי מבואות'. הגמרא דנה בשם מי אמר רב יהודה דין זה: אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, הָא דְּרַב יְהוּדָה – מאמר זה, שאמרת בשם רב יהודה, ולא פירש ממני מרביתיו למדה, דְּשִׁמוּאֵל הִיא – בודאי שמעו מרבו שמואל, ולא מרבו רב,

המשך ביאור למס' עירובין ליום שלישי עמ' ב

האורך הנכנסים לתוך החצר הגדולה, וְתִשְׁתַּרְי – ואף החצר הקטנה תהיה מותרת בטלטול, שעל ידי הלחיים הנראים מבחוץ נחשבת שאינה פרוצה במלואה לחצר הגדולה. מנסה הגמרא לתרץ: וְכִי תִּקְאָה דְּמַפְלָגִי טוֹבָא – ואם תרצה לומר שמדובר שכותלי האורך של החצר הקטנה הנמשכים לתוך החצר הגדולה מרוחקים יותר משלושה טפחים מכותלי האורך של החצר הגדולה. דוחה הגמרא: וְהָא תַנִּי רַב אֲדָא בְּרַ אֲבִימִי קָמִיה דְּרַבִּי חֲנִינָא – והרי שנה רב אדא בר אבימי לפני רבי חנינא ברייתא זו שמוסיפה על המשנה, שמדובר שרוחב החצר הקטנה הוא כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת, ורוחב החצר הגדולה הוא כְּאַתְּת עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, ונמצא שאין כותלי החצר הקטנה מרוחקים מכותלי החצר הגדולה בכל צד שלושה טפחים, שהרי באמה יש ששה טפחים, וכיון שכל העודף של החצר הגדולה על החצר הקטנה משני הצדדים יחד הוא רק אמה אחת, אם כן כל של החצר הגדולה רחב יותר בשלושה טפחים מהחצר הקטנה, ועובי הכתלים מוריד מהשיעור, ואין שלושה טפחים ריוח בין כותל החצר הקטנה לכותל החצר

הגדולה (ציוור ט), ואפשר לומר ביניהם 'לבד', וחוזרת הקושיא שסתימת ה'לבד' שבתוך החצר הגדולה תחשב כמחיצה לחצר הקטנה, כדן לחי הנראה מבחוץ. מתרצה הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, מדובר בְּמַפְלָגִין מְבוֹתֵל זֶה – כותלי החצר הקטנה רחוקים מכותלי החצר הגדולה מצד אחד בְּשָׁנִים – בשני טפחים, וּמְבוֹתֵל זֶה – ומהצד השני בְּאַרְבָּעָה טַפְחִים, ומדובר שהכותל שנכנס מהחצר הקטנה אינו עבה, ובצד שרחוק ארבעה טפחים מכותל החצר הגדולה אין יכולים לומר 'לבד' ממנו לכותל של החצר הגדולה, ולכן אי אפשר להחיר מכח זה את החצר הקטנה. שואלת הגמרא: וְלִיָּא לְבוֹד מְרִיחַ אֲחַת – ונאמר 'לבד' לכותל זה של החצר הקטנה בצד שרחוק מהכותל של החצר הגדולה רק שני טפחים, וְתִשְׁתַּרְי – והחצר הקטנה תהיה מותרת על ידי זה, שעל ידי כך שיש לבד בצד זה ישמש הלבד כלחי מבחוץ לחצר הקטנה, ונחשיב את הפירצה כפתח של החצר הקטנה, מאחר שאין בפירצה זו יותר מעשר אמות.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ו מנחם-אב פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום רביעי - כ"ט מנחם-אב מפרק קמ עד סוף פרק קמד
יום שני - כ"ז מנחם-אב מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום חמישי - ל' מנחם-אב פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ח מנחם-אב מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום שישי - א' אלול פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים א-ג
שבת קודש - ב' אלול פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים ד-ו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ו מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 224, והנה מודעת... עד עמ' קיג, והארה וכו':

- 1 וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת, - ידוע הדבר, שִׁישׁ לְמַעַלָּה גִּסְפָּן
- 2 מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם, לְצַמְצוּם וְלַהֲסָתִיר אֹרֹו יִתְבָּרֵךְ
- 3 לְכָל יִתְגַּלָּה לְתַחְתּוֹנִים. - לנבראים התחתונים. אִסְכָּן, כִּיצַד
- 4 מֵאִיר "חֹסֶד ה'", בִּשְׁעָה שְׁקִימַת מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם
- 5 הַמְּפִסִּיקָה אֶת הַהֲתַגְלוֹת?
- 6 אֶךְ הַכֹּל תִּלּוֹי

אגרת הקדש

- 7 בְּ"אֲתֵּירוֹתָא דְּלִתְתָּא", 1
- 8 - בַּהֲתַעֲרֻרוֹת שְׁמִלְמִטָּה. 2
- 9 שְׁאֵם הָאֲדָם מִתְּנַהֵג 3
- 10 בְּחִסְדוֹת, - בַּמִּדָּה 4
- 11 הַחֹסֶד, לְהַשְׁפִּיעַ חַיִּים 5
- 12 וְחֹסֶד כּו' - שְׁהוּא נֹתֵן 6
- 13 צִדְקָה הַמְּקִימַת אֶת הָעֵנִי 7
- 14 בְּחַיִּים, כֶּךָ מְעוֹרֵר 8
- 15 לְמַעַלָּה, - שְׁתּוּמֶשֶׁךְ 9
- 16 מִדַּת הַחֹסֶד שְׁלִמְעֵלָה 10
- 17 בַּהֲתַגְלוֹת הָאֲלֻקִּית אֵלָיו, 11
- 18 כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ 12
- 19 וְכָרוֹנִים לְכִרְכָּה? 13
- 20 "כְּמִדָּה שְׁאֲדָם מוֹדֵד -
- 21 בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ". - וּבֹאשֶׁר הוּא מִתְּנַהֵג בַּמִּדָּה הַחֹסֶד -
- 22 מִתְּנַהֲגִים אֹתוֹ כֵּךְ גַּם מִלְּמַעֲלָה, שְׁנוֹתָנִים לוֹ חֹסֶד שְׁלִמְעֵלָה.
- 23 אֵלָּא דְּלִבְּאִירָה זֹו אֵינָה מִן הַמִּדָּה, - שֶׁל אוֹתוֹ עֵנִי, בְּרִיאָם
- 24 לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ חַיִּי הָעוֹלָם-הַבָּא לְבַד כְּנֶגֶד מַה שְׁהוּא
- 25 מְשַׁפֵּיעַ חַיִּי עוֹלָם הַזֶּה, - שֹׁזֵה שִׁכְר מִתָּאִים - שִׁבְשַׁעָה
- 26 שְׁהוּא מְשַׁפֵּיעַ עֵנִי שֶׁל הָעוֹלָם שְׁלֹו, עֵנִי שֶׁל חַיִּים גְּשָׁמִיִּים -

יום שני כ"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, אך הענין הוא... עד עמ' קיג, האריו"ל:

- 53 אֶךְ הָעֵנִי הוּא עֲלִידְרָד־מֶשֶׁל, כְּמוֹ שְׁזוֹרְעִין וְרָעִים - שֶׁל
- 54 תְּבוּאָה אוֹ חֹטֵה וְכוּדוּמָה, אוֹ נוֹטְעִין וְרָעִין, - שֶׁל עֵץ פִּרִי
- 55 שִׁיִּצְמַח מִמֶּנּוּ אֵילָן,
- 56 שֶׁשֶּׁבִּלְתָּ - שֶׁל
- 57 הַתְּבוּאָה, הַצְּמוּחָת
- 58 מִתּוֹרֵעַ, וְהָאֵיל וּפִירוֹתָיו 14
- 59 - הַצְּמוּחִים מִתְּנַרְעִין, 15
- 60 אֵינֶן מִתּוֹתֵן וְעִצְמוֹתֵן 16
- 61 שֶׁל תּוֹרֵעַ וְתַנְרָעִין כָּלָל, 17
- 62 בִּי מִתּוֹתֵם וְעִצְמוֹתֵם - 18
- 63 שֶׁל הוֹרֵעַ וְהַגְרָעִין, כָּלָה 19

אגרת הקדש

- 14 אֶךְ הָעֵנִי הוּא עַד"מ כְּמוֹ שְׁזוֹרְעִין וְרָעִים אוֹ נוֹטְעִין
- 15 גִּרְעִין שֶׁהַשְּׁבוּלָה הַצְּמוּחָת מִתּוֹרֵעַ וְהָאֵיל וּפִירוֹתָיו
- 16 מִתְּנַרְעִין אֵינֶן מִתּוֹתֵן וְעִצְמוֹתֵן שֶׁל הוֹרֵעַ וְהַגְרָעִין כָּלָל
- 17 כִּי מִתּוֹתֵם וְעִצְמוֹתֵם כָּלָה וְנִרְקַב בְּאֶרֶץ וְכֹחַ הַצְּמוּחָה
- 18 שְׁבֹאֲרֵן עִצְמָה [נ"א עִצְמוֹ] הוּא הַמוֹצִיא וְהַמְגַדֵּל
- 19 הַשְּׁבוּלָה וְהָאֵיל וּפִירוֹתָיו רַק שְׁאִינוֹ מוֹצִיא וּמַגְלָה
- 64 וְנִרְקַב בְּאֶרֶץ, - הָרִי שֶׁהַצְּמִיחָה אֵינָה בָּאָה מִתּוֹרֵעַ אוֹ מִן
- 65 הַגְרָעִין אֵלָּא - וְכֹחַ הַצְּמוּחָה שְׁבֹאֲרֵן עִצְמָה - לֹא הַחֶלֶק שֶׁל
- 66 כּוֹחַ הַצְּמוּחָה הַתְּגַלָּה בּוֹרֵעַ
- 67 אוֹ בְּגִרְעִין, אֵלָּא "כּוֹחַ
- 68 הַצְּמוּחָה" הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ
- 69 עִצְמָה, [נִפְסָח אַחֵר: עִצְמוֹ]
- 70 - "כּוֹחַ הַצְּמוּחָה" שְׁבֹאֲרֵן,
- 71 הוּא עִצְמוֹ, הוּא הַמוֹצִיא
- 72 וְהַמְגַדֵּל הַשְּׁבִלְתָּ - שֶׁלֹא
- 73 הִיטָה כָּלָל בּוֹרֵעַ, וְהָאֵילָן
- 74 וּפִירוֹתָיו. - שֶׁלֹא הִיוּ

הפירות. — ומצמיח כל הפירות. אלא, אם כך, לשם מה זקוקים
לזריעת הזרע או הגרעין, ומדוע מ"כח הצומח" שבכוחו
להצמיח כל סוגי פירות, צומח דוקא אותו מין שזרעו? — אלא,
והגרעינין הזרעים בארץ, אינן אלא כעין "אתערותא
דלתתא", — "התעוררות
מלמטה", כשם שנדרשת
התעוררות מלמטה כדי
להמשיך התעוררות
מלמעלה, הנקראת בשם
"העלאת מין נוקבין"
בכתבי האר"י ז"ל: —
שה"נוקבא", "המקבל",
מעלה "מין נוקבין",
כלומר, הוא יוצר כלי שבו
יומשך שפע מה"דכר",
מזכר והמשפיע. כך גם
בקשר לענינו, כוח
הצומח עצמו הוא כוח
רוחני הכולל כל סוגי
הפירות, וכן מצד רוחניותו
הוא למעלה מאשר

להצמיח פירות גשמיים. מי ומה, איפוא, פועל שכוח רוחני זה
ירד ויצמיח בפועל אילן ופירות גשמיים, ומי זה שפועל
שמהפרט של תפוח למשל — שביכולת "כוח הצומח" להצמיח
— יצמח בגילוי תפוח ולא פרי אחר? — הרי זו פעולתה של
"העלאת מ"נ" — "מין נוקבין" של הגרעין, המעוררת את "כוח
הצומח", שיתגלה בצמיחה בפועל, ומשפיעה שיצמח אותו מין
פרטי שבדוגמת הגרעין שנזרע. על כל פנים, הרי שענין הצמיחה
הוא שמה שצומח מהזריעה הוא למעלה מעלה, עד למהות
אחרת ונעלית מאשר הזרע שנזרע. בכך יסביר רבנו הזקן להלן,
איך יש בכוח הצדקה והחסד שאדם עושה להמשיך אליו ענין
שהוא מסוג נעלה לגמרי מסוג החסד שלו; שלא זו בלבד, כפי
שהיה מתאים, שבגלל הצדקה והחסד שהוא משפיע חיים של
העולם הזה — יומשך לו ענין של חיי העולם הבא, שבפרט זה,
שהם שניהם עולמות, על-כל-פנים, הן אותה מהות, אלא כיון
ש"מרובה מדה טובה", נותנים לו ענין של עולם הבא עבור מה
שהוא השפיע ענין של עולם הזה, בהתאם לכלל "במדה שאדם
מודד בה מודדין לו" — וזה נקרא ב"מדה", כלומר מאותו סוג
מדה ומהות.
אך, ענין הצדקה נקרא בלשון "זריעה". שכן, כשם שזריעה
צומח מהנטיעה ענין שהוא לגמרי לא באותה מהות אלא הרבה
למעלה מזה — כך נמשך לו ענין של התגלות אלקות בתפלה,
ענין של "תשובה עילאה" (כפי שהסביר לעיל) שהוא לא רק
במהות אחרת לגמרי מה"עולם", אלא למעלה מעלה
מה"עולם". ובלשון רבנו הזקן:

בגרעין, "כוח הצומח" הוא כוח אלקי המצמיח דברים, ענין של
"יש מאין": מ"אין" נעשה "יש", דבר גשמי מכוח רוחני. ברם, אם
כך הם פני הדברים, נשאלת השאלה: לשם מה זקוקים לזריעת
הזרע או הגרעין — הרי בין כה אין הצמיחה באה מהם, אלא
מ"כוח הצומח" שבארץ?

והתשובה היא: רק שאינו
— "כוח הצומח" שבארץ,
אינו מוציא ומגלה כחו
לחיוץ מהפכה אל הפעל,
— מזהיכות להצמיח
(בכוח), לצמיחה ממשית,
כִּי־אֵם עַל־יְדֵי הַזֶּרַע
וְהַגְרָעִין — הפועלים
שכוח היכולת להצמיח
הנמצא בארץ — יבוא
בגילוי, להצמיח בפועל
את התבואה או את
האילן ופירותיו. כיצד
אכן, הם פועלים דבר זה?
שְׁנַרְקֵבִין בְּאֶרֶץ וְכֹלָה
כָּל בָּהֶם — שבא מ"כוח

הצומח" שבארץ בשעה שהם צמחו מכוח הצומח, כִּכְחַ הַצּוֹמֵחַ
שֶׁבְּאֶרֶץ, וְנִתְאָחֲדוּ וְהָיוּ לְאֶחָדִים, — הפרט של "כוח הצומח"
שבא לידי ביטוי בזרע או בגרעין, עם הכלל של "כוח הצומח"
שבארץ — נעשים לדבר אחד, וְעַל־יְדֵיהֶם מוֹצִיא כֹחַ הַצּוֹמֵחַ
אֶת כָּחוֹ אֶל הַפֶּעַל, וּמְשַׁפֵּיעַ חַיּוֹת לְגִדְלָ שְׂבִילַת כְּעִין הַזֶּרַע,
— שנזרע בארץ, שאם הזרע הוא של חטה — צומחת שכולת של
חטה, וכדומה. אֲבָל בְּרִיבּוֹי הָרַבָּה מֵאֵד שְׂבִילַת אֶחָת, —
מגרעין חטה אחד צומחים הרבה גרעיני חטה בשכולת אחת,
וְכֵן פְּרוֹת הָרַבָּה עַל אֵילָן אֶחָד, — ובאשר לפירות האילן
מיתווסף עוד ענין, שלא זו בלבד שהם הרבה יותר מאשר
הגרעין שנזרע, אלא — וְגַם מְהוֹתָן וְעֲצָמוֹתָן שֶׁל הַפְּרוֹת
מְעַלָּה בְּעֵלּוּי רֵב וְעֲצוּם לְמַעְלָה מְעַלָּה מְהוֹתָן וְעֲצָמוֹתָן
שֶׁל הַגְרָעִין הַנִּזְמָנִים. — הרי שלא זו בלבד שמגרעין אחד
צומחים הרבה פירות, אלא שהם גם במהות הרבה יותר טובה
ורמה, שמגרעין שאין בו טעם — צומחים פירות ברי טעם טוב
והנאה, וְכֵן כִּהְיָ אֵנוֹנָא — בדומה לכך, בְּפִירוֹת הָאֶרֶץ הַגְּדֻלָּה
מְזַרְעִינָן כְּעִין גְּרָעִינָן, — של אילן עושה פרי, כְּמוֹ קִשּׁוּאִים
וְכִהְיָ אֵנוֹנָא. — והדומה לו, שגם בהם כך, שהפירות אינם
מאותה מהות של גרעיני הזרע, אלא מהות שונה ונעלה ביותר,
שלא כמו בתבואה, שהתבואה היא אותה מהות ממש כמו
גרעיני התבואה שזרעו, זרעו חטה וצמח חטה, וכדומה. וְהַכֹּל
— מה שהצמיחה היא לא רק בריבוי רב אלא גם במהות נעלה
ביותר מאשר גרעיני הזרע שנזרעו, הוּא, מִפְּנֵי שְׁעָקָר וְשִׁרְשׁ
חַיּוֹת הַפְּרוֹת נִשְׁפָּע מִכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבְּאֶרֶץ, הַכּוֹלֵל חַיּוֹת כָּל

יום שלישי כ"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 226, בחו"ל וד"ל:

43 וז' – שמדת החסד של הנשמה עולה לשורשה, בחסד שבשורש
44 ה"מלכות", מתעורר "חסד ה'" ממש, – שיימשך למטה "חסד
45 ה'", שלמעלה מעלה מבחינת החסד שבשורש הנשמות, אלא
46 זה "חסד ה'" ממש, שהוא חסד והתגלות שלמעלה מזה"עולם",
47 שהוא גלוי אורו ויתברך,
48 לירד ולהאיר למטה –
49 בעולם הזה, לנשמות
50 ישראל, בבחינת גלוי
51 רב ועצום בשעת
52 התפלה על-פלגנים. –
53 אם לא שתהיה ההתגלות
54 תמיד, שתהיה על-כלי
55 פנים בשעת התפלה. כי
56 אף ש"לגדולתו" – לגדולה
57 שלו, שהוא השם בו נקרא
58 "חסד ה"¹³, אין חקר, –
59 מיכולת להשיג חסד זה
60 וגדולה זו, עד ד"קלא
61 קמיה פלא חשיבי" –
62 לגביו הכל נחשב לכלום,
63 אם-כן כיצד יומשך
64 מהגדולה וחסד ה' להאיר
65 לנשמה למטה בהתגלות
66 של השגה? – הרי

אגרת הקדש

וככה ממש עד"מ כל מעשה הצדקה שעושין ישראל
עולה למעלה בבחינת העלאת מ"נ לשורש
נשמותיהן למעלה הנקרא בשם כנ"י ואימא תתאה
בלשון הזהר ושכינה בלשון הגמרא הכלולה מכל
מדותיו של הקב"ה ומיוחדת בהן בתכלית וראשית
היא מדת החסד וע"י העלאתו זו מתעורר חסד ה' ממש
שהוא גלוי אורו ויתברך לירד ולהאיר למטה לנשמות
ישראל בכח' גלוי רב ועצום בשעת התפלה עכ"פ
כי אף שלגדולתו אין חקר עד דכולא קמיה כלא חשיבי
הרי במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא
ענותנותו כמים שיוורדין כו'. וז"ש זרח בחשך אור
לישרים חנון ורחום וצדיק דע"י שהאדם חנון ורחום
וצדיק צדקות אהב גורם לאור ה' שיזרח לנשמתו
המלוכשת בגופו העומד בחשך שהוא משכא דחויא
וזה נקרא בשם ישועה כד אתהפכא חשוכא לנהורא
וזהו מצמיח ישועות שישועה זו צומחת מזריעת הצדקה

67 "במקום שאתה מוצא גדולתו, שם אתה מוצא
68 ענותנותו"¹⁴, – שדוקא מצד מדריגת ה"גדולה" ישנה ה"ענווה"
69 וההשפלה, לרדת בהתגלות למטה מטה, במים שיוורדין כו'.
70 – ממקום גבוה לנמוך, שכן הרי גם החסד שלמעלה דומה
71 למים, שגם הוא בא בהתגלות למטה מטה, לנשמה בגוף בעולם
72 הזה. וזהו שכתוב¹⁵: "זרח בחשך אור לישרים, חנון ורחום
73 וצדיק", דעל-ידי שהאדם "חנון ורחום וצדיק", "צדקות
74 אהב" – הוא עושה צדקה בחסד ואהבה, גורם לאור ה'
75 שיוורד לנשמתו המלוכשת בגופו, – זה נקרא להאיר בחושך,
76 העומד – הגוף שעומד בחשך, שהוא משכא דחויא. – הגוף
77 נקרא "משכא דחויא"¹⁶ (עור הנחש), הרי הוא במצב של חושך
78 המרוחק מאור אלקי ומזהתגלות – יזרח ויאיר בנשמה הנמצאת
79 בגוף זה אור מהיר. וזה נקרא בשם "ישועה", כד אתהפכא
80 חשוכא לנהורא. – כאשר החושך נהפך לאור, כמו ישועה
81 הבאה אחרי שלפניוה היתה צרה ר"ל, כך היה לפניוה חושך
82 והוא נהפך לאור – הרי זו ישועה. וזהו – אחרי "זורע צדקות",
83 אומרים שהשכר לכך הוא "מצמיח ישועות", שישועה זו
84 צומחת מזריעת הצדקה שזרעין בארץ העליונה, "ארץ

1 ויככה ממש על-ידי-משל, כל מעשה הצדקה שעושין
2 ישראל, עולה למעלה בבחינת "העלאת מ"נ נוקבין"
3 לשרש נשמותיהן למעלה, – שלכן זה דוקא הצדקה שיהודי
4 עושה. שכן, כמו במשל, בענין של צמיחה, הרי מפני שבזרע או
5 בגרעין שזורעים ישנו
6 מ"כוח הצומח", לכן יכול
7 להיות מכך "העלאת מ"נ
8 נוקבין" אל "כוח הצומח"
9 שבארץ שממנו באה
10 הצמיחה, כך גם בנמשל,
11 בצדקה – בשעה שיהודי
12 עושה צדקה וחסד, עולה
13 הדבר, בתור "העלאת
14 מ"נ" לשורש נשמתו,
15 והחסד של נשמתו
16 שנשתלשל מהחסד של
17 הספירות העליונות (כפי
18 שאומר רבנו חזקן בפרק ג'
19 של החלק הראשון, שלכן
20 יש בנשמה עשרה כחות,
21 מפני שהם נשתלשלו
22 מעשר הספירות) יש לו
23 שייכות לחסד שלמעלה,
24 שיהיה מכך "העלאת מ"נ"

25 להמשיך את החסד שלמעלה, כפי שיסביר להלן. על כל פנים,
26 החסד והצדקה שיהודי עושה, עולה למעלה בשורש הנשמה
27 למעלה, הנקרא בשם "בגס" ישראל" – שכן, זה המקור
28 של נשמות ישראל, וכן גם מפני שהיא כונסת בתוכה את
29 האורות והגילויים של המדות – של "ישראל דלעילא"
30 (שלמעלה), מבחינת "ז"א" (מדות) שבעולם ה"אצילות",
31 ו-"שורש הנשמות, נקרא "אמא תתאה" – המדריגה
32 התחתונה בבחינת "אימא", בלשון הזהר, – "בינה" נקראת
33 "אימא עילאה", המדריגה העליונה ב"אימא", ו"מלכות" –
34 "אימא תתאה", המדריגה התחתונה ב"אימא", ו – כן נקרא
35 "שכינה" בלשון הנמרא, – מפני שהיא שוכנת בתחתונים,
36 היא יורדת ושוכנת בנבראים התחתונים¹², הפלולה – כנסת
37 ישראל – מקור נשמות ישראל, כלולה מכל מדותיו של
38 הקדוש-ברוך-הוא, ומיוחדת בהן בתכלית, – בהתאחדות
39 הנעלה ביותר, וראשיתן היא מדת הקדש. – הרי, למדה זו
40 של חסד שלמעלה, מגיעה "העלאת מ"נ" מהחסד וצדקה
41 שיהודי עושה למטה – שכן, זה הרי שורש נשמתו, ומזהחסד של
42 שורש זה נמשך שבנשמה תהיה מדת החסד. ועל-ידי העלאת

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקרא כו' (עיין ח"א רפנ"ב: ומקור זה כו'. ואכמ"ל בהשניוים)". 12. ראה להלן בסוף הפרק.
לקריא ח"א פרק מ"א. 13. ראה לקריא ח"ב פרק ד'. 14. מגילה לא, א (לפי גירסת הע"י). 15. תהלים קיב, ד. 16. ראה תקו"ו בהקדמה
(י, ב). ובכ"מ.

- 1 הפיץ, היא השכינה ונקמת ישראל, – מקור נשמות ישראל,
2 שנקראת בן על שם שמתלבשת ב – נבראים תחתונים
3 להחיותם, כמו שקתוב¹⁷: "מלכותך – בחינת ה"מלכות" היא
4 מלכות כל עולמים". – מקור כל העולמות, וב"ארץ" זו נורעת
5 הצדקה שיהודי עושה,
6 ומכאן באה הצמיחה –
7 ההתגלות האלקית
8 המאירה לו בשעת
9 התפלה. ובפרט מן
10 הפרט, – ובמיוחד,
11 בשווערין – צדקה,
12 בארץ הקדש תחתונה
13 – בארץ ישראל. בדרך
14 כלל זה נעשה על ידי כל
15 המצוות, שכל המצוות
16 נקראות בשם "צדקה", "צדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את
17 כל המצוה הזאת"¹⁸, במיוחד נעשה הדבר על ידי מצות צדקה
18 ממש, ובפרט מן הפרט נעשה הדבר כשווערים צדקה בארץ
- 19 הקודש למטה, בארץ ישראל, כשנותנים צדקה להחזקת
20 העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, המכוננת – ארץ
21 הקודש שלמטה, ארץ ישראל, מכוונת בנגדה – כנגד הארץ
22 העליונה, ממש, ש – אז הוריעה – של הצדקה, נקלטה תבה
23 ומיד בארץ העליונה,
24 בלי שום מניעה ועכוב
25 בעולם, מאחר שאין
26 שום דבר חוצץ ומפסיק
27 כלל בין "ארצות
28 החיים", – ארץ החיים
29 שלמעלה, מקור הנשמות,
30 וארץ החיים שלמטה,
31 ארץ ישראל, כי "זה –
32 מקום המקדש שבארץ
33 ישראל, שער השמים"¹⁹;
34 מה שאין בן פחית לארץ, – שם ישנם ענינים שיש בהם
35 משום מניעה ועיכוב לקליטת זריעת הצדקה בארץ שלמעלה,
36 ודי למכין:

אגרת הקדש

שווערין בארץ העליונה ארץ הפץ היא השכינה וכו"
שנקראת בן ע"ש שמתלבשת בתחתונים להחיותם
כמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים ובפרט מן הפרט
כשווערין באה"ק התחתונה המכוונת כנגדה ממש
שווערין נקלטה תיכף ומיד בארץ העליונה בלי שום
מניעה ועיכוב בעולם מאחר שאין שום דבר חוצץ
ומפסיק כלל בין ארצות החיים כי זה שער השמים
משא"כ בחו"ל וד"ל:

יום רביעי כ"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 226, ט אהובי אחיי... עד עמ' קיד, התורה.

- 37 ז. כמו באגרות הקודש שעד כאן, כך גם באגרת קודש זו, דן רבנו
38 הזקן בענין הצדקה. כדי שצדקה תהיה כפי שהיא צריכה להיות אצל
39 יהודי, שלא שהוא נותן כאשר הכל מוכן לפניו וממה שנשאר לו הוא
40 נותן לצדקה – אלא שהצדקה תהיה באופן כפי חסידי רבנו הזקן היו
41 אומרים²⁰: "בפרוסת הלחם
42 שלי יש החלק שלך, הקב"ה
43 נותן לך באמצעותי", כלומר,⁹
44 להרגיש חובה להתחלק במה
45 שיש לו, ולתת צדקה באותה
46 מדה שהוא נותן לצרכי
47 אשתו וילדיו – זה יכול להיות רק כשכל מה שאדם עושה אינו
48 "לגרמי", לצורך עצמו, אלא הוא עושה זאת לשם שמים. גם כשהוא
49 מפרנס את אשתו ואת ילדיו הרי זה מפני שהם נשמות יהודיות,
50 שנשמה היא חלק אלוהי ממעל, ועליו לדאוג שיהיה לנשמות אלו
51 הנצרך להן. כשאדם מתנהג באופן כזה, הרי גם אלה שצריכים להזדקק
52 לצדקה הם גם בן בעלי נשמות, חלק אלוהי ממעל²¹, ועליו לדאוג שגם
53 להם יהיה כל הצטרבותם. אין זאת אלא שעל פי התורה – אשתו וילדיו
54 קודמים. אך, בעצם, הוא חש התחייבות גם לאלה הזקוקים לצדקה,
55 באותה מדה שהוא חש בהתחייבותו כלפי משפחתו.
56 זאת מעורר רבנו הזקן באגרת קודש זו, שהענינים שיהודי עושה
57 בפרנסתו וכו', יהיו לשם שמים, שאז גם הצדקה שלו תהיה באופן הנכון.
58 ז. אהובי אחי ורעי אשר בנפשי, – רבנו הזקן כותב לבני
- 39 ישראל, כאל אהוביו, אחיו ורעיו, החשובים לו כנפשו. הרבי
40 הריי"צ נ"ע מסביר באחת משיחותיו הקדושות, שבתבעו
41 להשתרש באהבת רעים, משתמש רבנו הזקן בלשון "אהובי
42 ידידי", כי עלידי רכישת אהבת רעים נעשים "אהובי ידידי"
43 של רבנו הזקן. בהתאם
44 לכך, אפשר לומר גם כאן,
45 שעל ידי העשיה במה
46 שרבנו הזקן תובע בענין
47 הצדקה – נעשים "אהובי
48 אחי" של רבנו הזקן.
49 באתי – במכתבי זה, במזכיר ומעורר ישנים בתרדמת הכלי
50 הקלים, – הענינים הגשמיים בכלל נקראים "הכל". שכן, מצד
51 עצמם אין להם שום מציאות, וכשאין לענינים הגשמיים כוונה
52 נעלית (לשם שמים) – אלא הם עצמם התכלית והכוונה – הם
53 אז "הכלי הכלים", ולפניהם עיני העוירים – שכן, הנשמה
54 נמצאת בגוף חומרי ומרשה להיות מונהגת על ידי הגוף – והיא
55 משולה לאדם שקושרים את עיניו או מדביקים אותן בזפת
56 ומכדים אותן שלא יוכלו לראות, ומסובבים אותו כעם שוטה
57 היכן שהנהוג בו רוצה, שלמרות שאותו אדם כשלעצמו הוא
58 חכם ונבון, אך מפאת שעיניו קשורות ואין הוא רואה – הוא
59 נחשב כשוטה. כך גם בנשמה, למרות שהיא חלק אלוהי
60 ממעל, ובאה ממקום של קדושה, אך בשעה שהיא יורדת בגוף

17. תהלים קמה, יג. 18. ואתחנן ו, כה. 19. ויצא כח, יז ובפרש"י ותרגום שם. 20. ראה אגרות קודש אדמו"ר הריי"צ כרך ח' ע' תרו.
וש"נ. 21. תניא רפ"ב. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהשינוי לגבי אגה"ק טז, כב (כ"פ), כד".

מעניני הגוף, "התעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וַאֲיֵנָּה" חֲסִי־שְׁלוֹם. – 45
כלומר, מיד בפתחו את עיניו, הוא רואה את העולם ואת עניני 46
העולם כמציאות לעצמם – ועוסק בעניני העולם שלא לשם 47
שמים. אַךְ בְּזֹאת יֵאָדָה לָנוּ, – הנהגה זו מתאימה לנו, לְהִיּוֹת 48

[נִסָּח אַחֵר: בְּהִיּוֹת] כָּל 49

עֲסָקֵינוּ בְּמִלֵּי דַעְלָמָא 50

לֹא לְגִרְמִיָּהוּ, – שִׁיחִיה 51

(או לפי הנוסח השני: 52

כשיחיה) כל עסקנו בעניני 53

עולם לא לעצמנו בלבד, 54

כִּי־אֵם לְהִתְחִיּוֹת נַפְשׁוֹת 55

חֲלָקֵי אֱלֻקִּית, – להחיות 56

בני ישראל שנשמותיהם 57

הן "חלק אלוהה ממעל", 58

וּלְמִלְאֵת מַחְסוּרֵיהֶם 59

בְּחֶסֶד חֲנָם, שְׂבֻזָּה אֲנִי 60

מִדְּמִין הַצּוּרָה – הנפש, 61

לִיּוֹצְרָהּ, ה' אֶחָד, אֲשֶׁר 62

"חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם", 63

חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, – בלי 64

החזרת שכר על כך, 65

לְהִתְחִיּוֹת הָעוֹלָם וּמִלְאֻ 66

בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע, – הרי 67

כשם שהקב"ה עושה חסד ומחיה את הנבראים, כך על האדם 68

גם כן לעשות חסד ולהחיות ולפרנס אנשים אחרים, שזה תכלית 69

התעסקותו ועבודתו בעניני פרנסה – כדי שיהיה בידו לפרנס 70

נשמות יהודיות. בהתאם לכך היה עליו לפרנס ולתת צדקה 71

לאחרים באותה מדה שהוא מפרנס ועושה חסד עם בני 72

משפחתו, אלא, אם כך, מדוע הוא נותן למשפחתו לפני שהוא 73

נותן לאחרים? – אומר על כך רבנו הזקן: רַק שְׂאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו 74

שֶׁל אָדָם קוֹדֶמִין לְכָל עַלְפֵי הַתּוֹרָה? – התורה מצווה עליו 75

לתת בתחילה לאשתו ולילדיו ולאחר מכן לתת צדקה ולפרנס 76

יהודים אחרים. (ב"לוח התיקון" ישנה כאן הוספה (רבנו הזקן 77

הרי כתב אגרות-קדוש אלו בקשר לצדיקים רבי מנחם מענדל 78

מייטבסק, רבי אברהם מקאליסק וה"חבריא" והתלמידים 79

שלהם, שהיו אז בארץ ישראל – הוסיף כאן רבנו הזקן: חוֹץ 80

מִצְדִּיקִים שְׂבִידוֹר שֶׁהֵן קוֹדֶמִין לְבָנָיו, – הנתינה לצדיק הדור 81

באה, על פי התורה, לפני הנתינה לילדיו, וְצִדִּיקִים שְׂבִידוֹר 82

יִשְׂרָאֵל קוֹדֶמִין לְצִדִּיקִים שְׂבִידוֹר לְאֶרֶץ, לְבַד מִזֹּאת שֶׁלֹּא 83

הֵנִיחוּ בְּמוֹתָן בְּחוּץ לְאֶרֶץ – רבנו הזקן אומר על הצדיקים 84

האמורים שנשעו לארץ ישראל, שלא השאירו כמותם בחוץ 85

לארץ, והם עדיפים משתי בחינות, מבחינת הצדקות שלהם 86

ומבחינת היותם בארץ ישראל, וְדִי לְמַכֵּין. – עד כאן ההוספה 87

ב"לוח התיקון". 88

אגרת הקדש

כָּל יִשְׁעָם וְחַפְצָם וּמִגִּמְתָּם לְכָל בָּהֶם חַיֵּי רוּחַם בְּמִקּוֹר 1
מִים חַיִּים חַיֵּי הַחַיִּים כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם מִנְּפֶשׁ וְעַד בֶּשֶׂר 2
דְּהִינּוּ כָּל מִילֵי דַעְלָמָא וְעַסְקֵי פִרְנָסָה לֹא יִהְיֶה כְּאֵלוֹ 3
דְּעַבְרִין לְגִרְמִיָּהוּ וְלֹא יִהְיֶה בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּעוֹע"ג דְּזוּנִין 4
וּמִפְרָנְסִין וּמוֹקְרִין לְנִשְׁיָהוּ וּבְנִיָּהוּ מֵאֲהָבָה כִּי מִי כְּעַמְךָ 5
יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּתִיב דְּהִינּוּ שָׂגַם בְּעֵינֵי אֶרֶץ 6
לֹא יִפְרִידוּ [נ"א יִפְרְדוּ] מֵאֶחָד הָאֲמֶת ח"ו לְהַעֲדֵי עֲדוֹת 7
שְׂקָר ח"ו בְּכ"ש עֶרֶב וּבּוֹקֵר בְּעֵינֵים סְגוּרוֹת ה' אֶחָד 8
בְּד' רוּחוֹת וּבִשְׁמַיִם מִמַּעַל וּבְאֶרֶץ מִתַּחַת וּבִפְקוּחַ עֵינֵי 9
הָעוֹרִים הַתַּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וַאֲיֵנָּה ח"ו אַךְ בְּזֹאת יֵאָדָה לָנוּ 10
לְהִיּוֹת [נ"א בְּהִיּוֹת] כָּל עֲסָקֵינוּ בְּמִילֵי דַעְלָמָא לֹא 11
לְגִרְמִיָּהוּ כִּי אִם לְהַחְיּוֹת נַפְשׁוֹת חֲלָקֵי אֱלֻקֹּת וּלְמִלְאֻת 12
מַחְסוּרֵיהֶם בְּחֶסֶד חֲנָם שְׂבֻזָּה אֲנִי מִדְּמִין הַצּוּרָה לִיּוֹצְרָהּ 13
ה' אֶחָד אֲשֶׁר חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם חֶסֶד שֶׁל אֲמֶת 14
לְהַחְיּוֹת הָעוֹלָם וּמִלְאוֹ כָּל רֶגַע וָרֶגַע רַק שִׂישְׁתּוֹ 15
וּבְנִיּוֹ שֶׁל אָדָם קוֹדֶמִין לְכָל עַל פִּי הַתּוֹרָה. 16

1 שהוא חומר המסתיר על הנשמה ואין בכוח הנשמה לעצור את
2 הגוף לעשות מזה שהוא רוצה – מצד העיוורון שהגוף מעוור את
3 הנשמה – כפי שה"צנחם צדק" משתמש בדימוי זה ב"אור
4 התורה" סוף פרשת בהר² – הרי שיש להסיר את העיוורון
5 ולפתוח את עיני הנשמה.

6 יִבְיָטוּ לְרֵאוֹת, לְהִיּוֹת –

7 שִׁיחִיה, כָּל יִשְׁעָם וְחַפְצָם 1
8 וּמִגִּמְתָּם לְכָל בָּהֶם חַיֵּי 2
9 רוּחָם³ – כל אלה שיהיו 3
10 בלולים ומאוחדים 4
11 ב"מִקּוֹר מִים חַיִּים" – 5
12 באלקות, הנקראת "מקור 6
13 מים חיים", חַיֵּי חַיִּים, – 7
14 הבחינה באלקות שהיא 8
15 חיי החיים עצמם, כָּל יְמֵי 9
16 חַיֵּיהֶם, מִנְּפֶשׁ וְעַד בֶּשֶׂר. 10
17 – כל עניניהם הנפשיים 11
18 והבשריים יהיו קשורים 12
19 באלקות, לא רק בשעת 13
20 התפלה, לימוד התורה או 14
21 בשעת עשיית המצוות, 15
22 אלא גם בעשייתם ענינים 16
23 גשמיים, יהיו גם כן

24 קשורים באלקות שהיא מקור מים חיים וחיי החיים. דְּהִינּוּ, כָּל
25 מִלֵּי דַעְלָמָא וְעַסְקֵי פִרְנָסָה – כל עניני עולם ועסקי פרנסה,
26 לֹא יִהְיֶה כְּאֵלוֹ דְּעַבְרִין לְגִרְמִיָּהוּ, – לא יהיו כמו באלה
27 שעושים זאת לצרכי עצמם בלבד, שלא לשם שמים אלא
28 לשימושם העצמי ולמילוי רצונם ורצון בני ביתם, וְלֹא יִהְיֶה
29 בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּכָל הַגּוֹיִם, דְּהִינּוּ וּמִפְרָנְסִין וּמוֹקְרִין לְנִשְׁיָהוּ
30 וּבְנִיָּהוּ מֵאֲהָבָה, – שזנים, מפרנסים ומוקירים נשיהם ובניהם
31 מתוך אהבה עצמית, שמפני שהוא אוהב את עצמו, הוא אוהב
32 את אשתו וילדיו בהיותם חלק ממנו – אלא שהאהבה תהיה
33 קדושתית, כִּי "מִי כְּעַמְךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ" בְּתִיב⁵,
34 דְּהִינּוּ שָׂגַם בְּעֵינֵי אֶרֶץ – בענינים גשמיים, לֹא יִפְרִידוּ – את
35 הענינים, [נִסָּח אַחֵר: יִפְרְדוּ] – שיהיה הדין העוסקים בעניני
36 העולם לא יהיו נפרדים מ"אֶחָד הָאֲמֶת", – מהאחדות
37 האמתית, שבלעדי אלקות לא קיים שום דבר, חֲסִי־שְׁלוֹם,
38 לְהַעֲדֵי עֲדוֹת שְׂקָר חֲסִי־שְׁלוֹם, בְּקִרְיַת שְׁמַע עֶרֶב וּבִקְרָה,
39 – שהוא אומר אז בְּעֵינֵים סְגוּרוֹת, ה' אֶחָד בְּאֶרֶץ רוּחוֹת
40 וּבִשְׁמַיִם מִמַּעַל וּבְאֶרֶץ מִתַּחַת, – שזה פירוש המלה "אחד"⁶,
41 שה' הוא אחד בח', שהם שבעה רקיעים וארץ, ובד' בארבע
42 רווחות העולם, הם כולם בטלים ומאוחדים עם ה"אלה", עם
43 אִי־סוֹף אֶלּוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם, הרי שהוא מעיד שגם בארץ, בעניני
44 הארץ – ה' "אחד". וּבִפְקֵי עֵינֵי הָעוֹרִים – שעיניהם מסנוורות

2. אוה"ת ויקרא כרך א ע' קצא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א ספלא"א. 4. בתניא לפנינו: "כעו"ג", אבל ב"לוח התיקון" תוקן ככפנים. 5. דה"א יז, כא. 6. ראה ב"י או"ח סס"א (בשם הסמ"ק). 7. ראה שו"ע יו"ד סרנ"א. וש"נ.

יום חמישי ל' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיד, ע"כ אהובי אחיי... עד עמ' 228, ציון כו':

אגרת הקדש

ע"כ אהובי

אחיי שימו נא לבבכם לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד (ואי"ה פא"פ אדבר כם בארוכה) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה כמ"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה ולא ארו"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם שת"ת היה עיקר העבודה אצלם וע"כ היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד עד בחי' רגלים ועקביים שהיא בחי' עשיה אין דרך לדבקה בה באמת ולהפכא חשוכא לנהורא דילה [נ"א דיליה] כ"א בבחי' עשיה ג"כ שהיא מעשה הצדקה כידוע למשכילים שבחי' עשיה באלקות היא בחי' השפעת והמשכת החיות למטה מטה למאן דלית ליה מגרמיה כלום וכל הזובח את יצרו בזה ופותח ידו ולבבו אתכפא ס"א ומהפך חשוכא לאור השי"ת השוכן עלינו בבחי' עשיה בעקבות משיחא וזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון כו':

1 על בן אהובי אחי, שימו נא לבבכם לאלה הדברים
2 הנאמרים בקצרה מאד (ואם ירצה ה' פה אל פה אדבר
3 כם בארבה), איך היות כל עקר עבודת ה' בעתים הללו
4 בעקבות משיחא - עיקר העבודה בזמנים אלה, של "עקבות
5 משיח, היא עבודת
6 הצדקה, כמו שאמרו
7 רבותינו זכרונם
8 לברכה: "אין ישראל
9 נגאלין אלא בצדקה".
10 ולא אמרו רבותינו
11 זכרונם לברכה "תלמוד
12 תורה שקול כנגד
13 גמילות חסדים", - כפי
14 שהמשנה אומרת במסכת
15 פאה: "ותלמוד תורה
16 כנגד כולם", שתלמוד
17 תורה הוא כנגד כל
18 הדברים הנמנים שם,
19 כולל גם גמילות חסדים,
20 הרי הם לא אמרו זאת
21 אלא בימיהם,
22 שתלמוד-תורה היה
23 עקר העבודה אצלם,
24 ועל בן היו חכמים
25 גדולים תנאים
26 ואמוראים. מה שאין בן בעקבות משיחא, - בימי ביאת
27 המשיח, שנפלה - בחינת "ספת דוד" עד בחינת רגלים
28 ועקבים, שהיא בחינת עשיה - "מלכות דאצילות" שהיא
29 בחינת הישגינה המתלבשת בעולמות בריאה, יצירה, עשיה
30 - הנקראת גם כן "סוכת דוד", שכן דוד הוא הרי מלך ישראל,
31 מרכבה ל"מלכות דאצילות" - ירדה ונפלה עד למוריגה
32 התחתונה של "עשיה", אין דרך לדבקה בה באמת
33 ולהפכא חשוכא - ולהפוך חושך העולם, לנהורא דילה -
34 לאור שלה, [נפח אחר: דיליה] - לאור שלה, בריאם בבחינת
35 עשיה נם-בן, - ענין של מעשה - עשיה, לא רק ענין של
36 שכל ודיבור כמו בלימוד התורה, שהיא מעשה הצדקה, -

37 אך, מדוע דוקא בחינת המעשה של צדקה - הרי כל המצוות
38 המעשיות האחרות הן ענין של עשיה? - אומר על כך רבנו
39 הזקן: כידוע למשכילים, שבחינת עשיה באלקות - איזו
40 השפעה אלקית מצוינת בבחינה של עשיה? היא בחינת
41 השפעת והמשכת
42 החיות למטה מטה
43 למאן דלית ליה
44 מגרמיה כלום. - למי
45 שאין לו משל עצמו
46 כלום. ישנה השפעה
47 אלקית בעולמות
48 המצוינת בשם
49 "מחשבה", וישנה
50 השפעה המצוינת בשם
51 "דיבור", אך איזו השפעה
52 מצוינת בשם "עשיה" -
53 הרי זו אותה השפעה
54 הנמשכת למטה מטה,
55 למקום שאין בו כלל שום
56 התגלות אלקית, וזה
57 עולם העשיה, הרי
58 שמעשה הצדקה מכון
59 ממש נגד הבחינה של
60 עשיה באלקות. שכן, זה
61 הרי ענין הצדקה,
62 להשפיע לעני שאין לו משלו כלום. וכל הזובח את יצרו
63 בזה - בענין הצדקה, ופותח ידו ולבבו - לתת צדקה ביד
64 פתוחה וברגש של לב רחב, אתכפא סטרא אחרא - נכפית
65 על-ידי-זה ה"סטרא אחרא" (קליפות) לקדושה, ומהפך
66 חשוכא - ומהפך את החושך לאור השם יתברך, השוכן
67 עלינו בבחינת עשיה בעקבות משיחא, - בזמן של "עקבות
68 משיח", וזוכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון כו': - שאז
69 תראה העין הגשמית אלקות, כפי שהעין שלמעלה רואה,
70 ותהיה זו ראייה של עין גשמית - ענין של עשיה שבו תתגלה
71 אלקות באופן של ראייה, שההתאמתות שבה היא למעלה
72 מעלה מאשר על ידי ענין של שכל והבנה.

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם הל' מ"ע רפ"י - הוצתק בטיו"ד ר"ס רמז. ואין הכוונה למ"ש בש"ס (שבת קלט, א. סנה צח, א) - דהרי שם כתוב נפדה. והמפרשים [(הרדב"ז והכס"מ וההגהות על הטור) שמצינים מקור דברי הרמב"ם מהמירא דעולא בש"ס (שם)] אין כוונתם - בכ"כ מקומות - להלשון בדיק - כ"א להתוכן. וכמפורסם. וראה שם תיכף בהלכה שלאחרי' ברמב"ם ובמפרשים הנ"ל. וגם במסורת הש"ס וכו' שמביאים שהרמב"ם הי' גורס "ישראל" (במקום "ירושלים") בגמ' - ה"ה מזכירים רק תיבת "ישראל", והגירסא "ישראל" נמצאת בע", משא"כ הגירסא "נגאלין" - לע"ע לא מצאתי בש"ס ויל"ש. וקשה יותר לומר שלהרמב"ם היתה גירסא שלא נמצאת בשום מקום אצלנו מאשר לומר שהרמב"ם מפרש יותר מאשר בש"ס ולכן כותב "נגאלין" (ואדברא - כצ"ל)". 9. פרק א' משנה א'.

יום שישי א' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 228, י אד"ש וחיים... עד עמ' קטו, כו':

40 – מהקב"ה כפי שהוא מתגלה בבחינת גבורה, ואשר לכן הוא
41 נקרא "גבורה", ויבדקתי: – וכמו שכתוב: "מימינו אש דת
42 למו", – מידו הימנית ניתנה להם התורה שנכתבה באש, ואש
43 היא הרי ענין של גבורה, פרוש – שכן, לכאורה הרי הפסוק
44 אומר "מימינו", וימין הוא
45 ענין של חסד (שתורה היא

46 הרי "תורת חסד"י),
47 ולאחר מכן אומר "אש
48 דת" – שזה ענין של אש
49 וגבורה? שהתורה מקורה
50 ופרשה הוא רק חסדי
51 ה', המכונים בשם
52 "ימין", – ימין הוא חסד,
53 דהיינו המשיכת בחינת
54 אלהותו ויבדק והארה
55 מאור אינסוף ברוך
56 הוא אל העולמות
57 עליונים ותחתונים, על
58 ידי האדם הממשך
59 האור על עצמו, בקיום
60 – על ידי קיום רמ"ח –
61 248, מצות עשה, שהן –
62 מצוות העשה הן, רמ"ח –
63 248, אברים דמלכא, –
64 אברי המלך (שלמעלה),
65 פרוש: – רמ"ח אברי
66 המלך, הכוונה רמ"ח –

67 248, כלים ולבושים להארה [להארה] מאור אינסוף
68 ברוך הוא המלך בן – במצוות, שכל מצוה היא כלי ולבוש
69 לקליטת הארה מיוחדת מאור אינסוף ברוך הוא, כשם שכל
70 אבר הוא כלי לכוח מיוחד מהנפש, העין – לכוח הראיה, האוזן
71 – לכוח השמיעה, וכדומה, (ומאור זה ימשך לו – לאדם
72 המקיים את המצוה, דהיינו ורחימו – יראה ואהבה, בכל
73 מצוה בנודע). – הרי שתורה ומצוותיה הן ענין של חסד,
74 המשכה מאלקות, רק שהמשכה זו נתלכשה תחלה במדת
75 גבורתו של הקדוש ברוך הוא, המכונה בשם "אש", –
76 שהיא בחינה של גבורה, שהיא פחינת צמצום האור ותחיות
77 הנמשכות מאור אינסוף ברוך הוא, כדי שתוכל להתלכש
78 במעשה המצות, שרשן בכלל הם בדברים חמריים, כפיצית

1 י. אחר דרישת שלום וחיים, פתח דברי יעיר און שומעת
2 תוכחת חיים, אשר הוכיח ה' חיים – ה' החי, על ידי נביאיו,
3 – ירמיה, ואמר: "חסדי ה' כי לא תמנו וגו'", – הפירוש
4 הפשוט הוא ש"כי לא תמנו" מוסב על החסדים. אלא שלכאורה
5 ותורליה למימר "כי לא
6 תמו", כמו שאמר: "כי לא

7 – בשעה שרוצים לומר
8 שהחסדים שלך לא
9 הסתיימו, אנו אומרים: "כי
10 לא תמו חסדיך וכו'". –
11 אסבן מדוע כתוב כאן
12 "כי לא תמנו", בנ"ן,
13 שמשמעותו שאנחנו לא
14 תמנו? יסביר רבנו הזקן
15 להלן, שהכוונה היא אכן
16 גם על "אנחנו", והמלה
17 "כי" היא נתינת טעם –
18 שיש להודק "חסדי ה'
19 מפני ש"לא תמנו", מפני
20 שאין אנו תמימים
21 ושלמים. ובלשון רבנו
22 הזקן: ויבן על פ' מה
23 שכתוב בזה הקדוש:
24 "אית חסד ואית חסד, –
25 ישנן שתי מדרגות בחסד,
26 אית חסד עולם כו'
27 ואית חסד עולם דהוא

28 רב חסד כו'". – ישנו חסד של בחינת עולם, וישנו חסד נעלה
29 יותר, בחינת "רב חסד", חסד בריבוי ובלי גבול. שכן, "חסד
30 עולם" הוא הרי חסד מוגבל, שזה הרי ענין "העולם", ענין של
31 הגבלה, ואילו "רב חסד" הוא חסד בלי הגבלה. וכיוון שכל
32 הענינים שלמעלה הרי נמשכים על ידי עבודתו של יהודי
33 למטה, יסביר רבנו הזקן להלן, איזו עבודה ממשיכה בחינת
34 "חסד עולם", החסד המוגבל, ואיזו עבודה ממשיכה בחינת "רב
35 חסד", החסד הבלתי מוגבל: כי הנה מודעת זאת, – הרי ידוע,
36 התורה נקראת "עו", – כפי שהגמרא אומרת במסכת זבחים
37 על הפסוק: "ה' עוז לעמו יתן", ש"עו" הכוונה לתורה, שהיא
38 לשון גבורה, וכמו שאמר חכמינו וברוך לברכה:
39 "תרי"ג – 613, מצות נאמר למשה מפי הגבורה,

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן בסופו מדגיש "וד"ש הנביא" – להסביר אמרו בוודאות כי (ולא בספק – אם) לא תמנו". 2. איכה ג, כב. 3. נוסח תפלת שמו"ע. 4. ח"ג קלג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"ז אינו שייך לכאן (שנוגע הענין שהתומצ"ם הם גבורה ואש וצמצום)? ואולי מתרין בהקדמה זו קושיא גדולה – לולא ההקדמה: כיון שניתנה מפי הגבורה והצמצום (כולל – מצות הצדקה) הרי בהוספה על המצומצם אין הוספה על המצוה (וכמו – בציצית של יג גודלין). ולכן מקדים שנק' עוז (וכח – עיין פל"ו: בלי שום לבוש כו') שהוא לשון (ולא שזהו כל ענינו דעוז) גבורה (וצמצום) כו' – ובצדקה מתגלה העז (וכח), משא"כ בקרבנות כו' – ראה לקמן". 6. קטו, א. 7. תהלים כט, יא. 8. מכות כג, סע"ב. 9. האזינו לג, ב. 10. משלי לא, כו. 11. תקו"ז ת"ל (עד, ב).

- 1 - בצמר גשמי, ותפלין - בקלף גשמי, וקרפנות - בבעלי חיים,
- 2 צמחים ודומם גשמיים, וצדקה. - בכסף או בדברים גשמיים
- 3 שנותנים לצדקה. ואף מצות שהן ברוחניות האדם, כמו
- 4 יראה ואהבה - שהן הרי רגשות ומדות רוחניות, אף על-פי-כן

הן - גם כן, בבחינת גבול

ומדה ולא בבחינת אין

- 22 זו, נשאת הנשמה בגוף,
- 23 הרי שהיא מדודה
- 24 ומוגבלת; כך גם ביראה
- 25 ואהבה הבאות על ידי
- 26 ההתגלות האלקית
- 27 שבמצוות, כנזכר לעיל,
- 28 וכל זה מפני שהנשמה
- 29 האלקית שבתורה ומצוות,
- 30 מלוכשת בבחינת גבורה,
- 31 וכו', וזהו פירוש "מימינו
- 32 אש דת למו", ששורש התורה היא מ"מין" וחסד, אך היא ירדה
- 33 ונתלבשה בבחינת "אש" וגבורה, כדי שתוכל להתלבש במצוות
- 34 שקימן הוא על ידי ענינים מוגבלים.

אגרת הקדש

- 7 ותפלין וקרבנות וצדקה ואף מצות שהן ברוחניות
- 8 האדם כמו יראה ואהבה אעפ"כ הן בבחי' גבול ומדה
- 9 ולא בבחי' א"ס כלל כי אהבה רבה לה' בלי קץ
- 10 וגבול ומדה אין האדם יכול לסובלה בלבו ולחיות קיים
- 11 בגופו אפילו רגע וכמאור"ל שבשעת מ"ת שהיתה
- 12 התגלות אלהותו ית' ואא"ס ב"ה בבחי' דיבור והתגלות
- 13 פרחת נשמתו כו':

- 14 שפשעת מתן תורה,
- 15 שהיתה התגלות אלהותו ותפלה ואור-אין-סוף ברוך-הוא
- 16 בבחינת דבור והתגלות - לא בענין של מעשה, כמו מעשה
- 17 המצוות, כי-אם בחינה של דיבור והתגלות, פרחת נשמתו כו':

יום שבת קודש ב' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטו, והנה לפי שהמצוות... עד עמ' קטו, מצות התורה.

- 35 ונהנה, לפי שהמצות נתנו לנו על-ידי התלפשות במדת
- 36 גבורה וצמצום ההארה כו', - וההתגלות שבמצוות, לכן רב
- 37 המצות יש להן שיעור מצמצום¹³, כמו ארץ הציצית י"ב
- 38 גדלין¹⁴, והתפלין -
- 39 צריכות להיות אצבעים
- 40 על אצבעים - לפי דעת

- 54 - הרי שכל הקרבנות
- 55 מוגבלים בשיעור שנות
- 56 וחנן חייהם, וכן במעשה
- 57 הצדקה ונמילות חסדים
- 58 בממונו, אף שהיא
- 59 מהעמודים שהעולם
- 60 עומד עליהם²⁴,
- 61 וכדכתיב: - וכמו
- 62 שכתוב²⁵: "עולם חסד
- 63 יבנה", אפלו-הכי יש
- 64 לה שיעור קצוב: חסד
- 65 למצוה מן המבחר²⁶, -
- 66 כשרוצים לקיים המצוה

אגרת הקדש

- 8 והנה לפי שהמצות נתנו לנו ע"י התלפשות במדת
- 9 גבורה וצמצום ההארה כו' לכן רוב המצות
- 10 יש להן שיעור מצמצום כמו אורך הציצית י"ב גדלין
- 11 והתפלין אצבעים על אצבעים ומרובעות דוקא והלולב
- 12 ד"ט והסוכה ז"ט והשופר טפח והמקוה מ' סאה וכן
- 13 בקרבנות יש להן שיעור מצמצום לזמן כמו כבשים
- 14 בני שנה ואילים בני שתים ופרים כו' וכן במעשה
- 15 הצדקה וגמ"ח בממונו אף שהוא מהעמודים שהעולם
- 16 עומד עליהם וכדכתיב עולם חסד יבנה אפ"ה יש לה
- 17 שיעור קצוב חומש למצוה מן המוכרח ומעשר למדה

12. שבת פח, ב. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הנקודה כאן להראות שהן מוגבלין למעלה, וכמודגש בההוספה
- "מצומצם" (לאחרי שכבר אמר "שיעור") (חסד עולם, ולא למעלה מזה) - והדוגמאות - שיש שיעור למטה! (וכהדגשת-ההוספתו
- בהתרגום "נישט ווינציקער" (צ"ע שהרי אד"ש השמיט תיבות אלו - לתקן), וכו"כ פעמים מוסיף זה! ובפרט שגם צדקה באופן
- דחסי ה' ג"כ יש שיעור למטה - פרוטה (אף שמצד "חסד עולם" פטור מזה, וכסיום אגה"ק זו). וי"ל שהכוונה כנ"ל בהערה -
- שיצית יג גדלין אינו מוסיף כלום על הציצית דייב גדלין, ז.א. ששיעור המצוה שבציצית מצומצם למעלה ועד"ז בתפלין וכו'."
14. שו"ע או"ח סי"א סי"ד. 15. או"ח סי' לב סעיף לג. שו"ע או"ח סל"ב סל"ט. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו
- מסוג שיעורין כלל - כ"א הגבלה (לא עגולה וכו'ב). וגם בציצית שלפני - כו"כ הגבלות ישנן ואינו מזכירן. וגם בתפלין ישנם עוד
- כו"כ הגבלות. וי"ל דממעט מחומש (ובעל שש ויותר קצוות) דיש בכללו (וגדלו מ)מרובע, משא"כ בציצית (שו"ע אדה"ז רס"). -
- ועפ"ז תומתק ההוספה "דוקא", דלכאורה איוז קס"ד שולל". 17. שם ר"ס תרנ. 18. שם ר"ס תרל. 19. שם סתקפ"ו ס"ט. 20. שו"ע
- יו"ד סר"א. 21. רמב"ם הלי' מעה"ק פ"א ה"ד. 22. רמב"ם שם. 23. ראה רמב"ם שם. משנה פרה פ"א מ"ב. 24. אבות פ"א מ"ב.
25. תהלים פט, ג. 26. שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"א.

19 עד לרקיע – מהלך ת"ק – 500 שנה²⁸, וכן מרקיע לרקיע
20 בו, – מהלך ת"ק (500) שנה, כפי שחכמינו ז"ל מחשבים מדתו
21 של כל רקיע ומרקיע לרקיע, – גבול של מדה ומקום, וישית
22 אלפי שני הוי עלמא בו²⁹ – ששת אלפי שנה הן שנות קיום
23 העולם, – גבול ומדה של

24 זמן. וכיוון שהעולם

25 מוגבל, לכן נתן שיעור

26 ומדה גם בן למצות

27 הצדקה ונתחכם שבתורה

28 כמו לשאר מצות

29 התורה. – שיש להן

30 שיעור ומדה, כנוכר לעיל.

31 כשם שהחסד שלמעלה

32 שהדבר הזה צריך

33 להמשיך, הוא "חסד של

34 עולם", חסד שביכולתו להתלבש בעולם בשיעור ובמדה, לכן

35 גם העבודה המביאה המשכה זו מהחסד שלמעלה – עבודת

36 צדקה וחסד של האדם – היא גם כן בשיעור ובמדה.

אגרת הקדש

בינונית בו' וזה נק' חסד עולם פי' חסד אל כל היום
המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים ע"י אתערותא
דלתתא היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם
זה עם זה ולפי שהעולם הוא בבחי' גבול ומדה מהארץ
עד לרקיע ת"ק שנה וכן מרקיע לרקיע בו' וישית
אלפי שני הוי עלמא בו' לכן ניתן שיעור ומדה גם
כן למצות הצדקה והחסד שבתורה כמו לשאר מצות

1 באופן נעלה יותר, צריכים לתת חומש מהריווח, ומעשר למדה
2 בינונית בו'⁵⁰ – לקיים את המצוה במדה בינונית, שלא
3 בצמצום ושלא בהידור רב – צריכים לתת מעשר מהריווח, הרי
4 שלצדקה יש מדה ושיעור, וזה נקרא "חסד עולם", – החסד
5 שלמעלה הנמשך על ידי

6 אופן זה של נתינת צדקה,

7 במדה ובשיעור – נקרא

8 "חסד עולם", פרוש:

9 "חסד אל כל היום"²⁷,

10 המתלבש בעולמות

11 עליונים ותחתונים, על-

12 ידי אתערותא דלתתא,

13 – "התעוררות מלמטה"

14 שהאדם מעורר על ידי

15 עבודתו, היא מצות

16 הצדקה וחסד שעושים בני אדם זה עם זה. – שהצדקה

17 והחסד שלהם ממשיכים את החסד שלמעלה שיתלבש

18 בעולמות, ולפי שהעולם הוא בבחינת גבול ומדה – מהארץ

27. תהלים נב, ג. 28. חגיגה יג, א. 29. ר"ה לא, א.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' א

30 בכו', שאורכו יתר על רוחבו. כלומר, הדין שאמר רב אחלי שאין
31 צריך לתקן פתח שרוחבו פחות מארבעה טפחים נאמר רק במבוי,
32 אבל בחצר יש להחמיר יותר ולהצריך תיקון גם באופן כזה,
33 ולפיכך כאשר רוחב הדופן הוא שבעה טפחים אין די לעשות פס
34 של שלשה טפחים ומשהו, אלא צריך לסתום את רוב הדופן.
35 ואיכנת אימא – ואם תרצה אמור באופן אחר, שאכן דינו של רב
36 אחלי נאמר גם בחצר, אלא דרב אחלי גופיה תנאי היא – דין זה
37 שאמר רב אחלי במחלוקת תנאים הוא עומד, ויש החולקים בזה
38 וסוברים שבין חצר ובין מבוי צריכים תיקון לעולם, אף בשאין
39 פתחם רחב ארבעה טפחים.

40 הגמרא מביאה ברייתא בענין חצר שנפרצה לים: תנו רבנן

41 בברייתא, לשון ים הנכנס לחצר, דהיינו, שפרצו מי הים את דופן

42 החצר ונכנסו לתוכה, אך לא נפרצה הדופן במלואה (ציור ה), אין

43 ממלאין הימנו – מן לשון הים) מים בשבת אל הבית שבחצר, מאחר

44 והים דינו ככרמלית והבית הוא רשות היחיד, אלא אם כן (יש)

45 [עשו] לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים בפתח החצר, כדי לגדור את

46 פירצת הכותל שלא תהא רחבה מעשר אמות. בזה דברים אמורים

47 שאסור למלאות מים בלא תיקון, כשפירצתו רחבה ביותר מעשר

48 אמות, אבל אם אינה רחבה אלא עשר אמות אין צריך כלום – שום

49 תיקון, מאחר ויש שיעור בדופן החצר משני צידי הפירצה.

50 הגמרא מבררת את דברי הברייתא, מדייקת הגמרא: ממלא הוא

51 דלא ממלאין – באופן שנפרצה החצר ביותר מעשר אמות אסור

52 למלאות מים מלשון הים אל הבית שבחצר, שהרי מטלטל

53 מכרמלית לרשות היחיד, הוא מטלטל ממלאין – אבל רשאי הוא

54 לטלטל בתוך החצר, שכן עדיין נידונית היא כרשות היחיד.

55 ולכאורה יש לתמוה על כך, והא – והרי נפרצה החצר במלואה

56 לים, שהוא מקום האסור לה בטלטול, ואם כן מן הדין היה שתאסר

57 החצר כולה בטלטול.

1 שמואל, שפעמים התיר בפס אחד ופעמים הצריך שני פסים.
2 מתרצת הגמרא: כי אתו – כאשר באו רב פפא ורב הונא בריה דרב
3 יהושע ברי רב – מן הישיבה, פירשו – יישבו את הסתירה, וכך
4 אמרו, אם עושה פס מרוב אמת – מצד אחד של הפתח, צריך
5 שיהא ברחב ארבעה טפחים, אבל אם עושה פס משתי רוחות –
6 משני צדדים, די שיעשה 'משנה' לבאן ו'משנה' לבאן.

7 הגמרא מבררת את דברי שמואל שהצריך לעשות פס ברוב הדופן:

8 אמר רב פפא, אי קשיא לי – אם יש לי להקשות על דברי שמואל,

9 הא קשיא לי – כך יש לי להקשות, דאמר ליה שמואל לרב הנני פו

10 שילא, את לא תעביד עובדא – אתה אל תעשה מעשה להחזיר חצר

11 הפרוצה למקום שנאסר עליה, אלא או בסתימת רוב הדופן של

12 פירצת החצר, או בשני פסין, ועל כך יש לתמוה, למה לי – מדוע

13 צריך לסתום את רוב הדופן, הרי בעשיית פס שהוא רחב ארבעה

14 טפחים סגי. די. וכי תימא – ואם תרצה ליישב ולומר, מאי פרו

15 דופן – באיזה אופן הצריך שמואל לסתום את רוב הדופן, דופן

16 ששיעור כל רוחבה שבעה טפחים, דארכא טפחים הוה ליה רוב

17 דופן, אבל בדופן שהיא רחבה שמונה טפחים ויותר אין צריך

18 לסתום את רובה אלא די בפס ארבעה, מכל מקום עדיין יש

19 לתמוה, בדופן שרוחבה שבעה טפחים למה לי לעשות פס שהוא

20 רוב ארבעה טפחים, כלומר, מדוע צריך לסתום את רובה, הרי

21 בפס שרוחבו שלשה טפחים ו'משנה' סגי – די, דהא אמר רב אחלי,

22 ואיתמא – ויש אומרים שאמר זאת) רב יהיאל, ששיעור פתח

23 הצריך תיקון הוא עד ארבעה טפחים, אבל בפחות משיעור זה אין

24 צריך תיקון כלל, ונמצא, שכאשר דופן החצר רחבה שבעה

25 טפחים די לעשות פס של שלשה טפחים ומשהו כדי למעט את

26 פתח החצר מארבעה טפחים, ושוב אין צריך שם עוד תיקון.

27 מתרצת הגמרא בשני אופנים: איכנת אימא – אם תרצה אמור

28 באופן זה, דבריו של שמואל נאמרו בקצרה, שהיא מרובעת,

29 או רחבה יתר על אורכה, כאן – ואילו דינו של רב אחלי נאמר

יום ראשון

יום ששי

כו מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והנה . . . הגורל ממש.

משיחות אאמו"ר: אין דעם יציאת מצרים פון חסידות, איז פאראן די מצוה פון סיפור יצ"מ בדבור, דערציילען חסידישע ספורים און דערהערען דעם סיפור אין א פנימית דפנימית. מ'בעדארף וויסען אז יעדער סיפור איז א הוראה בחיים. יעדער ספור בעדארף בריינגען א מדה טובה און א חיות פנימי אין א הידור מצוה און דערהערען דעם דרכי נועם פון תורת החסידות.

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: ב"יציאת מצרים" של חסידות קימת המצוה של ספור יציאת מצרים בדבור, לספר ספורי חסידים ו"לקלט" את הספור בפנימית של הפנימית. יש לדעת, שכל ספור הוא הוראה בחיים; כל ספור צריך להביא [=לגרום] מדה טובה וחיות פנימית בהדור מצוה, ולהפנים את דרכי הנעם של תורת החסידות.

יום שני

שבת

כז מנחם אב

ה'תש"ג

מברכים ראש חדש אלול, אמינת כל התהלים בהשקמה. יום התעוררות.

שיעורים. חומש: ראה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תניא: ח. זורע . . . בחול וד"ל.

חדש אלול הוא חדש החשבון. דכמו בגשמיות, הנה הבעל עסק.. בכדי שיהיה העסק כדבעי ויתן רוח רב, צריך מזמן לזמן לעשות חשבון ולתקן את כל החסרונות.. כן הוא גם בעבודה הרוחנית בעבודת ה' יתברך, דכל השנה הנה כל ישראל עוסקים בתורה ומצות ובמדות טובות, בחדש אלול הוא חדש החשבון אשר כל אחד ואחד מישראל, כל חד וחד לפום שעורא דיליה, הן היושב אהל והן הבעל עסק, צריכים לעשות חשבון צדק בנפשם מכל אשר עבר עליהם במשך השנה, ולידע המעלות בעבודתם ולחזקם, ואת החסרונות שבהם ובעבודתם לתקנם.. דעל ידי הכנה טובה זו.. זוכים לשנה טובה ומתוקה בגשמיות ורוחניות.

יום שלישי

יום ראשון

כח מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלהקלט.
תניא: ט. אהובי . . . קיד פי התורה.

דרכי הרפואה בחלי הגוף בכלל - שנים הם:
(א) לרפאת את האבר או הכח המקלקל חולה וחלוש.
(ב) לחזק את האברים והכחות הבריאים, אשר הם יתגברו על האבר וכת החולה, לרפאתו.
הדגמא מזה בחלי הנפש הם שני דרכי העבודה: תשובה ומעשים טובים.

יום
רביעי

יום שני

כט מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קמ"קמד.
תנאי: ע"כ אהוביי . . . ציון כו'.

עם דארף זיין עבודה בכח עצמו. העכער איז אז מ'נעהמט פאר'ן האנט און מ'פירט.
טייערער איז אז עס איז בכח עצמו.

צריכה להיות עבודה בכח עצמו. נעלה יותר הוא - שנוטלים ביד ומוכילים. יקר יותר הוא -
כאשר זה בכח עצמו.

יום
חמישי

יום שלישי

ל מנחם אב, ר"ח

ה'תש"ג

מתחילים לומר לדרור ה' אורי. המנהג בבית רבינו, שבמשך היום תוקעים להתלמד, ומתחילים לתקוע
אחר התפלה מיום ב' דראש חדש.

שיעורים. חומש: שופטים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קמ"הקנ.
תנאי: י. אד"ש וחיים . . . נשמתן כו'.

אדמו"ר האמצעי היה אומר בתחלה מאמרים קצרים. ולדגמא: דבור-המתחיל "זכר רב
טובך" - ובאורו - שבסדור, נאמרו בששה המשכים - באריכות יותר קצת מהנדפס.

יום
שישי

יום רביעי

א אלול, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: א"ט. א"ג.
תנאי: והנה . . . 230 עומדין וכו'.

כשהיה ה'צמח צדק" בן תשע שנים, אמר לו רבנו הזקן: קבלתי ממורי (הרב המגיד) שקבל
ממורו (הבעל שם טוב) בשם מורו הידוע, אשר מיום שני דראש חדש אלול עד יום הכפורים,
יאמרו בכל יום ויום במשך היום שלשה פרקי תהלים, וביום הכפורים שלשים וששה פרקים: ט
קדם כל נדרי, ט קדם השנה, ט אחר מוסף, ט אחר נעילה. ומי שלא התחיל ביום ב דראש חדש,
יתחיל באותו יום שהוא עומד בו, ואת אשר החסיר ישלים.

שבת
קודש

יום חמישי

ב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: י"ז. ד"ו.
תנאי: והנה . . . קטז נפשו כתיב.

בני ישראל נקראו "ארץ חפץ", שיש בהם כמה חפצים יקרים באהבת ה' יתברך ויראתו
ומדות טובות, ואין דבר גלוי המדות הטובות תלוי אלא במעורר. דבר ברור הוא, אשר בכל
חלקי האדמה נמצאים מעינות מים חיים, וההבדל הוא רק בקרוב ורחוק, ואם כן הלא הכל תלוי
בהחופר וכח סבלנותו ומתינותו.

וכיון שהרצון הוא כח עליון הגוזר ומפקד על כל הכחות, ומכריחם לעשות ולפעל כפי
הפקדות שלו, אם כן אפוא עקר העבודה הוא לעורר את הרצון לפעל ולעשות הן בעצמו הן
בזולתו.

הטמנה אסורה והטמנה מותרת

יום ראשון כ"ו מנחם אב ה'תש"פ

ומזה נובע היתר גם כאשר כיסוי התבשיל לא נעשה לשם שמירת החום אלא כהגנה מאבק ולכלוך וכדומה, והטמנה זו מותרת כי אין בה חשש שיבוא לחתות בגחלים (שו"ע אור"ח סי' רנו ס"ב ע"פ הר"ן).

ומכאן יש ללמוד שכאשר מניחים דבר יבש מבושל על סיר המונח על הפלטה בכדי לחממו (שאינן בזה איסור ביטול מאחר והוא כבר מבושל) יש להקפיד שלא לכסותו במגבת המונחת על הסיר, שהרי זו הטמנה האסורה, אך מותר לכסותו בנייר כסף וכדומה כדי לשומרו מאבק וחרקים ולא לצורך שמירת החום (מאור השבת ח"א מכתב ט, י).

ויש שביארו את שיטת הרמב"ם באופן אחר:

גם אם החשש הוא שמא תוך כדי ההטמנה יחתה בגחלים בלא משים, מכל-מקום לא אסור הטמנת כלי שני, כי לא גזרו חכמים על דבר שאינו מצוי, ומאחר ואין הרגילות להטמין דבר לאחר שהועבר לכלי שני, לא גזרו על כך (מרכבת המשנה).

הלכות שבת פרק ד, הלכה ג: וכן מן הדין היה, לממן התבשיל בדבר שאינו מוסיף, בשבת עצמה; אבל אסור חכמים דבר זה - גזירה שמיא ימין ברמין, ויהיה בו ניצוצות של אש, ונמצא חותה בגחלים.

מלשון הרמב"ם נראה לכאורה כי החשש הוא שתוך כדי ההטמנה ברמין (אפר חם) יבוא מבלי משים לחתות בגחלים. והקשה ה'לחם משנה': להלן (הל' ה) נפסק שאם העביר את התבשיל מהכלי שהתבשל בו לכלי אחר, מותר להטמינו, ולפי דברי הרמב"ם כאן לכאורה אין לכך טעם, שהרי בכל אופן קיים החשש שיחתה בגחלים תוך כדי ההטמנה!

ולכן מבאר ה'לחם משנה', כי אין החשש שיחתה בלא כוונה, אלא שמאחר ומטרתו בהטמנת התבשיל היא לשמור על חומו, חוששים שמא יבוא לחתות בכוונה כדי להגביר את החום, וחשש זה אינו קיים לאחר שהעביר את התבשיל לכלי שני שבו החום פחות נשמר כי בכך גילה דעתו שאינו מקפיד על חום התבשיל.

'זומר' - אב מלאכה או תולדה?

יום שני כ"ז מנחם אב ה'תש"פ

מן הגפן הוא 'זימור', וחיתוך משאר אילנות נקרא 'קירסום'. אך מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה (שביעי פ"ד מ"ה) משמע שחיתוך ענפים יבשים הוא כמו עקירת עשבים רעים כדי שהטובים יצמחו יותר ואינו נקרא 'זומר' (אלא 'מנכש'), ורק כאשר הכריתה והחיתוך נעשים במקום ידוע, כדי שיתחזק כח האילן ויתן פריו לרוב, הרי זה 'זימור' הן בגפנים והן בשאר אילנות. ולפי זה יש לומר שהחילוק בין רש"י והרמב"ם הוא רק בפירוש 'זומר': הרמב"ם האומר ש'זומר' הוא אב מלאכה, מדבר בכריתה כדי שיתחזק כח הצומח, וזהו מטד הנטיעה (וזמירה כזו היא אב מלאכה גם לדעת רש"י).

ואילו לרש"י מדובר בזימור שהוא "מחתך ענפים יבשים של גפן" (ובשאר אילנות נקרא 'קירסום'). וכיון שאינו מ'סדר הנטיעה' אלא נעשה משום שיש צורך לקצץ את הענפים שהתיבשו כדי שלא יפריעו לצמיחת הענפים הטובים, זמירה זו היא רק תולדה (גם לדעת הרמב"ם).

הלכות שבת פרק ז, הלכה ג: הוורע ורעים, או הנוטע אילנות... או הזומר - כל אלו אב אחר הן מאבות מלאכות, וענין אחר הוא; שכל אחת מהן - לצמצם דבר הוא מתבונן.

לדעת הרמב"ם 'הזומר' הוא אב מלאכה כי "הזומר את האילן כדי שיצמח הרי זה מעין הזורע" (להלן פ"ח ה"ב). וביאר ה'מגיד משנה' (ה"ד): "כל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל, הרי זו אב כמותה". וה'לחם משנה' הוסיף שה'זומר' דומה ל'זורע' באיכות הפעולה, כי כוונת ה'זומר' (קציצת ענפים ישנים מן האילן) היא כדי שיצמח, אע"פ שהם הפכים בפעולות (הזורע הוא חיבור עם הקרקע, ופעולת הזומר היא כריתה מהמחובר).

ורש"י (שבת עג, ב, ד"ה כולן) כתב שזמירה היא תולדה של נוטע, כי הזמירה היא כדי להצמיח את האילן.

ומבאר ה'אגלי טל' (זורע אות ד) שאין מחלוקת ביניהם: כתב רש"י (מועד קטן ג, א ד"ה מקרסמין) שחיתוך ענפים יבשים

אכילת דברי מאפה שעליהם אותיות בשבת יום שלישי כ"ח מנחם אב ה'תש"פ

הרי זה מותר, וכל-שכן שאין לאסור מוחק שלא על מנת לכתוב שאיסורו מדרבנן!

וה'דגול מרבה' הוסיף לתמוה:

באכילת העוגה אין כוונה למחוק את האותיות, ואף שזהו 'פסיק רישא', הרי בנוסף לכך שאינו מתכוון הוא גם 'מקלקל' (מוחק שלא על מנת לכתוב) וכן עושה זאת 'כלאחר יד', ובזה לכל הדעות יש להתיר.

אך ה'מגן אברהם' (שם סק"ק) הסכים לדברי הרמ"א ואסר אכילת עוגה שצוירו עליה אותיות. והביא את דעת מהר"ש

הלכות שבת פרק יא, הלכה ט: המוחק כתב על מנת לכתוב במקום המחק שתי אותיות, כתב.

כתב הרמ"א (א"ח סי' שמ ס"ג): "אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות, אף על פי שאינו מכוין רק לאכילה, דהוי מוחק". ומקורו מה'מרדכי' (שבת סי' שסט) שכתב, אף שאינו מוחק על מנת לכתוב, "איסורא דרבנן איכא".

והט"ז (שם סק"ב) הקשה על זה:

שבירת האותיות בפה היא דרך אכילה, ואפילו 'אב מלאכה' ממש, כגון בורר או טוחן, אם עושהו לצורך אכילה

במפורש, שמצות ובהן אותיות "על ידי דפוס", אסור לשוברן ביום טוב "אף על פי שאין מתכוון למחקם אלא לאכלם". ומקורו בשו"ת הרמ"א (סי' קיט) שאסר "לכתוב על מצות של פסח אותיות", אף שהכתובה היא במצה עצמה.

ובספר 'שמירת שבת כהלכתה' (פי"א, הערה לא) העיר על הסתירה בדברי ה'משנה ברורה', שכאן התיר אכילת עוגה כשהאותיות הן מהעוגה עצמה, ובמצה (סי' תעה סקמ"ו) כתב שאם נעשו אותיות במצה אסור לשוברה ביום טוב משום מוחק!

הלוי, שהאיסור הוא רק אם האותיות הן מחומר אחר, אבל אם הן מהעוגה עצמה (חקוקות או בולטות) מותר לשוברן, אך ה'מגן אברהם' עצמו מסתפק בדבר.

וה'משנה ברורה' (שם סקט"ו) פסק כמהר"ש הלוי שאם האותיות הן מהעוגה עצמה מותר לשוברן "דאין שם כתיבה עליה, וממילא לא שייך בזה מחיקה". אבל אדמו"ר הזקן (שם ס"ד) אסר לשובר עוגה "שעשו עליה כמין אותיות... מפני שהוא מוחק", ולא חילק בין אותיות חקוקות לאותיות העשויות מחומר אחר, וגם בהלכות פסח (סי' תנח ס"ח) כתב

הוצאת חפץ מתוך כלי הצף על המים יום רביעי כ"ט מנחם אב ה'תשי"פ

"הרי זה כמונח על הארץ שספיקו ברשות היחיד - טמא". ואילו לענין שבת - הפרי שבכלי הצף על פני המים אינו כ'מונח', כי הולכים אחר הכלי הנע על המים, ואם הוציא את הפרי לרשות אחרת פטור כי "לא עקר מעל גבי מקום ארבעה!" ומבאר:

חיוב הוצאה בשבת הוא רק כאשר החפץ שמוציא מונח על דבר שאינו נע ונד (והנחת חפץ על אדם המהלך אינה נחשבת 'הנחה', תוס' שבת שם ד"ה אגוז) ולכן אם הולכים אחר הכלי, הרי הוא נע על פני המים ואינו נח, והמוציא פטור כי אין כאן 'עקירה'. ואילו בטומאה, אין צורך שתהא 'מונחת' וגם אם היא נוגעת בדבר המיטלטל, ספיקו (ברה"י) טמא (ורק בטומאה תלויה באור או צפה על פני המים ספיקו טהור). והספק בגמרא הוא האם הולכים אחר הכלי המפסיק בין הטומאה למים והרי הטומאה אינה צפה על פני המים וספיקו טמא או הולכים אחר הטומאה ונחשבת כצפה על פני המים והכלי אינו מהווה הפסק (כי גם הוא צף) וספיקו טהור. ומכיון שההלכה היא שהולכים אחר הכלי, אין הטומאה נחשבת כצפה על פני המים אלא כמונחת על דבר מוצק ו"ספיקו ברשות היחיד - טמא".

הלכות שבת פרק יג, הלכה ד: אם היה כלי צף על גבי המים, ופירות על גבי הכלי, ופשט ידו ולקח מן הפירות, והוציא - פטור.

בגמרא (שבת ה, ב) הסתפקו: נטל אגוז מכלי הצף על גבי מים, האם 'בתר אגוז אזלינן' ומאחר שהאגוז נח בכלי נטילתו נחשבת כ'עקירה' או 'בתר כלי אזלינן' ומאחר שהכלי נע על פני המים ואינו נח, נטילת האגוז אינה נחשבת 'עקירה'. הגמרא נשארת בספק. ופסק הרמב"ם שהולכים אחר הכלי וכיון שהכלי אינו נח, המוציא את הפירות פטור כיון שלא עשה 'עקירה' (מגיד משנה).

והנה, מצינו ענין דומה (נזיר סד, א): ספק טומאה שצפה על פני המים - טהור (אפילו ברשות היחיד, שספיקו טמא) וב'ספק טומאה' בכלי הצף על פני המים, הגמרא מסתפקת האם נחשב טומאה צפה כי 'בתר כלי אזלינן' והכלי צף וספיקו טהור או הולכים אחר הטומאה, והטומאה לא צפה אלא מונחת בכלי וספיקו טמא.

והקשה ה'ברכת ראש' (נזיר שם. וכ"ה בתפארת ישראל טהרות פ"ד, בועז סק"י):

בהלכה זו פסק הרמב"ם (הל' שאר אבה"ט פי"ד ה"ד) "שרץ שהיה מונח בכלי וכלי צף על פני המים" אינו נחשב צף אלא

העומד ברשות היחיד ורוצה לשתות ברשות הרבים יום חמישי ל' מנ"א ה'תשי"פ

הכלי. ולכן בהלכה הקודמת התיר לטלטל ברשות אחרת, ולא חילק בין הכלים.

אבל רש"י (שם, ד"ה בחפיצין) פירש ש'חפצים הצריכים לו' הכוונה למים שרוצה לשתות עכשיו, ובהם חששו שיעבירו מרשות לרשות.

והקשה על זה ה'מעשה רוקח': אם כן, למה אמרו "חפצים הצריכים לו" ולא "מים שהוא רוצה בהם"? ותירץ: כוונת הגמרא להשמיענו שגזרו לא רק במים שיש לו בהם צורך גדול עכשיו, אלא אסרו לטלטל ברשות אחרת גם חפצים המשמשים אותו.

וה'שולחן ערוך' (א"ח סי' שנ ס"א) הביא גם את דעת רש"י האוסר לטלטל ברשות אחרת כל דבר הצריך לו, וגם דעת הרמב"ם האוסר רק שתיה ב'כלים נאים'. ואדמו"ר הזקן (שם ס"ב) הביא להלכה רק את הדעה הראשונה ש'היא דעת רוב

הלכות שבת פרק טו, הלכה ב: לא יעמד אדם ברשות היחיד, וישתה ברשות הרבים... אלא אם כן הכנים ראשו ורבו, למקום שהוא שותה. כמה דברים אמורים? בשהיה שותה בכלים נאים שהוא צריך להם - נזרה, שפא יוצאים.

העומד ברשות אחת אסור לו להושיט ראשו לרשות אחרת ולשתות שם מכלי, גזירה שמא יביא את הכלי לרשות שנמצא בה ויעבור על איסור 'הוצאה', אך אם היטה לשם את רוב גופו אין חשש שיביא את הכלי לרשותו (עירובין צט, א). ומבואר בגמרא שגזרו כן רק 'בחפצים הצריכים לו' ומפרש הרמב"ם שהיינו "כלים נאים", ובכלי שאינו חשוב לו לא חששו שיביאו לרשותו.

ומוסיף ה'מגיד משנה': לדעת הרמב"ם, מותר לטלטל חפץ ברשות אחרת מזו שעומד בה, ורק לשתות שם אסור, כי בשתיה מקרב את המשקה לפיו ויש לחשוש שיביא אליו את

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ עג

(ועיין בקו"א שם סק"א). וכן כתב ה'משנה ברורה' (שם סק"ח) בשם ה'אליה רבה', שהעיקר כסברא הראשונה.

הפוסקים, שאסור לטלטל כל דבר שהוא צריך אותם במקומו, וכדוגמת שתיית המים, "שכיון שהוא צריך לאלו המים יש לחוש שמא ישכח ויביאם אליו, וכן כל כיוצא בזה"

יום שישי א' אלול ה'תש"פ

יציאה בטלית בליל שבת

שאינ דרך ללבשו, ומותר לצאת במעיל חורף בקיץ וכד' (שמירת שבת כהלכתה יח, הערה קנז).

ועוד כתבו הפוסקים כי מותר לצאת בשבת אפילו בטלית שאינה שלו ואף שטלית שאולה פטורה מן הציצית, הרי אם רוצה להטיל בה ציצית מקיים מצוה ומברך עליה, וממילא נחשבת כנוי הבגד ויכול לצאת בה בשבת (משנה ברורה סי' יד סק"ט בשם עולת תמיד). ויש שהוסיפו, כי אף אם לגבי השואל אין בזה מצוה, מאחר ולבעלים יש מצוה, נחשבים החוטים חלק מהבגד (ראה מאמר מרדכי סי' יד, סק"ד. התעוררות תשובה ח"ב סי' צח).

אמנם יש שדייקין (ראה פסקי תשובות סי' יג הערה 4 בשם הגר"ח מברסק) מלשון הרמב"ם "שאינ הציצית הגמורה משאוי אלא הרי היא מנוי הבגד" שמותר לצאת בה רק כשיש בה גם פתיל תכלת, ובזמן הזה שאין לנו תכלת אסור לצאת בטלית בשבת.

אך להלכה נפסק ב'שולחן ערוך' (סי' יג ס"ב) שמותר לצאת בטלית גם בזמן הזה, כי חוטי התכלת וחוטי הלבן אינם מעכבים זה את זה, וחוטי הלבן בפני עצמם הם חלק מהבגד שהרי מקיימים בהם מצוה (משנה ברורה שם).

הלכות שבת פרק יט, הלכה כ: אֶבֶל טָלִית הַמְצִיצֵת בְּהִלְכָתָהּ - מִתֵּר לְצֵאתָ בָּהּ, בֵּין בְּיוֹם בֵּין בְּלֵילָהּ; שְׁאִין הַצִּיצִית הַגְּמוּרָה מִשְׁאֵי, אֶלָּא הָרִי הָיָא מְנוּאֵי הַבְּגָד וּמִטְכָּסִיּוֹ.

לדעת הר"ף (ש"ת סי' רצט), ההיתר לצאת בשבת בטלית הוא ביום ולא בלילה, כי בלילה אין חייבים בציצית והחוטים נחשבים כמשא ולא כבגד, אך לדעת הרמב"ם גם בזמן שאין חייבים בציצית נחשבים החוטים כחלק מהבגד. וטעמו, כי כל דבר הנעשה לשימוש הבגד נחשב חלק ממנו אף בשעה שאין בו צורך, וכגון כיסים התפורים לבגד, שבוודאי נחשבים חלק מהבגד ומותר לטלטלם עמו בשבת אע"פ שבשבת אי אפשר להשתמש בהם להוצאת חפצים, וכן חוטי הציצית המיועדים לשמש את הבגד ביום, נחשבים חלק ממנו אף בלילה (ש"ת חלקת יעקב אור"ח סי' ק).

ויש שכתבו כי מותר לצאת בליל שבת דווקא בטלית קטן שדרך ללבשה גם בלילה, אך בטלית גדול מותר לצאת רק בליל יום הכיפורים שאז נהוג להתעטף בה, אך בלילות שבת אסור (ערוך השולחן אור"ח שא, קח). אך הגרש"ז אויערבך התיר כי כל בגד שלובשים בזמן מסרים, מותר לצאת בו גם בזמנים

שבת קודש ב' אלול ה'תש"פ

שטיחת המגבת לאחר הטבילה בשבת

בבגדים שאין הדרך להרטיבם אלא לצורך כיבוס יחדשו בכך. וצד היתר נוסף כתב ב'דברי יציב' (שם), על פי המבואר ב'שולחן ערוך' שאם שטח את הבגדים מערב שבת מותר להשאירם בשבת, ויש שכתבו בטעם הדבר כי האיסור חל רק בעת השטיחה משום שנראה שכיבסם זה עתה, אך כשרואים לאחר מכן את הבגדים שטוחים, לא יבואו לחשוד שכיבסם בשבת (ראה לבוש סי' שא סמ"ה, תוספת שבת שם ספ"ד), ולפי זה, גם כששטח בשבת ובשעת השטיחה אין חשש מראית העין שהרי נראה עליו שבא עתה מהטבילה, הדבר מותר.

אך אדמו"ר הזקן (אור"ח סי' שא סנ"ו) כתב בטעם האיסור: "שהרואה אותם שטוחים לנגב יאמר שכיבסם בשבת", ונראה מדבריו שהאיסור חל לא רק בשעת השטיחה אלא כל זמן שהם שטוחים אלא שאם שטח בהיתר קודם השבת לא החמירו עליו להורידם. ולדעתו מסתבר שבשבת עצמה אסור לשטוח גם אם בעת השטיחה ניכר שלא כיבסם (ראה מגדלת אליהו ב, לא, פסקי תשובות סי' שא הע' 402).

הלכות שבת פרק כב, הלכה כ: וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁשְׂרוּ בְּלִיּוֹ בְּבִרְיָהּ . . . אִסּוּר לֹא לְשִׁטְחָהּ, וְאִפְּלוּ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ; גִּזְרָה שְׁמָא יֵאמָר הָרוּאָה, 'הִרִי זֶה כִּבֵּס בְּסוּתוֹ בְּשֶׁבֶת, וְשִׁטְחָהּ לִיבֶשָׁה'.

על פי זה נראה לכאורה שהטובלים במקווה בשבת צריכים להיזהר שלא לשטוח את המגבת לייבוש, שהרי חז"ל אסרו לשטוח בגדים רטובים מחשש שיאמרו שכיבסם בשבת (ראה משנה ברורה סי' שא ס"ק קסד).

אך ב'דברי יציב' (ש"ת אור"ח סי' קמג) דייק מכך שדין זה נאמר דוקא לגבי מי שנשירו כליו (בגדיו) במים, שבמגבת אין איסור. והטעם הוא על פי דברי ה'מגן אברהם' (אור"ח סי' שא סנ"ה) שהגזירה היא רק בבגד הספוג במים מרובים משום שיש הסוברים שמותר לנקות בגד במעט מים. ואף לדעת המחמירים, נראה שהאיסור הוא מדרבנן ולכן לא גזרו בזה על השטיחה משום מראית העין.

וטעם נוסף להתיר לשטוח מגבת הוא משום שעיקר ייעודה הוא לניגוב ואין חשש שיאמרו הרואים שכיבסו אותה אלא בוודאי יבינו ששטחו אותה לייבוש כי התנגבו בה, ורק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ו מנחם-אב ב' אלול ה'תש"פ

יום ראשון כ"ו מנחם-אב ה'תש"פ

הלכות שבת

פרק שלישי

(1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה נגמרת בשבת.

- 1 א. מִתֵּר לְהַתְחִיל מְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת אֶף-עַל-פִּי
- 2 שֶׁהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֲלִיָּה בְּשַׁבָּת. שְׁלֹא נֶאֱסָר עָלֵינוּ
- 3 לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אֶלָּא בְּעֶצְמוֹ שֶׁל יוֹם, אֲבָל
- 4 בְּשִׁתְּעֻשָּׂה הַמְּלָאכָה מְעַצְמָה בְּשַׁבָּת - מִתֵּר לָנוּ
- 5 לְהִנּוֹת בָּמָה שְׁנַעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת מֵאֲלִיָּו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מותר להתחיל מלאכה בערב שבת אע"פ שהיא נגמרת מאלוה בשבת כו".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה.

ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שענין המלאכה בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה לעשות מעייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".

וזהו תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאלוה בשבת, בכל זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמר המלאכה יהיה עלי-ידי הקב"ה כאשר יציא את כל בני ישראל מהגלות באופן של "אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

(על"פ י"ן מלכות' ספר זמנים סימן ד)

(2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאלוה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצווה על שבתת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם מצווה על שבתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

- 6 ב. פִּיֶּצֶד? פּוֹתֵקִין מִיָּם לְגִנָּה עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֶׁכָה,
- 7 וְהִיא מִתְמַלֶּאֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַיּוֹם כָּלָּו. וּמִנִּיחִין
- 8 מִגְמָרִי תַּחַת הַפְּלִים, וְהֵן מִתְגַּמְרִין וְהוֹלְכִין כָּל
- 9 הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וּמִנִּיחִים קִילוֹרִי עַל גֵּב הָעֵין
- 10 וְאִסְפְּלָנִית עַל גִּבִּי הַמִּכָּה, וּמִתְרַפְּאִין וְהוֹלְכִין כָּל
- 11 הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וְשׁוֹרִין דִּי וְסַמְנִין עִם חֲשֶׁכָה, וְהֵן
- 12 שׁוֹרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וְנוֹתְנִין צִמְרוֹ

- 13 לִיֹּרָה¹¹ וְאוֹנִין¹² שֶׁל פֶּשֶׁתָּן לַתְּנֹר, וְהֵם מְשַׁתְּנִין¹³
- 14 וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וּפּוֹרְשִׁים מְצוּדוֹת לַחֲזִיה
- 15 וְלַעֲוֹפּוֹת וְלִדְגִים עִם חֲשֶׁכָה, וְהֵן נְצוּדִין וְהוֹלְכִין כָּל
- 16 הַשַּׁבָּת כָּלָּה. וְטוֹעֲנִין בְּקוֹדוֹת בֵּית הַבֵּד¹⁴ וּבַעֲגוּלֵי
- 17 הַגֶּת¹⁵ עִם חֲשֶׁכָה, וְהַמְשַׁקִּין זָבִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת
- 18 כָּלָּה. וּמִדְּלִיקִין אֶת הַנֵּר אוֹ אֶת הַמְדִּירָה מִבְּעֶרֶב¹⁶,
- 19 וְהִיא דוֹלֶקֶת וְהוֹלֶקֶת כָּל הַשַּׁבָּת כָּלָּה¹⁷.

(3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעין לגינה להשקותה. (4) לפני חשכת הערב. (5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. (6) משחה לרפואה. (7) תחבושת. (8) אבקות צבע. (9) בנוסחה אחרת: "וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). (10) לקלוט את הצבע. (11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתיחים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים" (דפוס ויניציאה). (14) בבית הכר היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבירו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצווה על שבתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

- 20 ג. מִנִּיחִין קְדִירָה עַל גִּבִּי הָאֵשׁ, אוֹ בֶּשֶׂר בְּתֵנּוֹר אוֹ
- 21 עַל גִּבִּי גָחִלִים, וְהֵן מִתְבַּשְּׁלִים וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת;
- 22 וְאוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן
- 23 אֲסוּרִין¹⁸, גִּזְרָה שְׁמָא יִחְתֶּה בַּגָּחִלִים¹⁹ בְּשַׁבָּת.

(18) כמבואר בהלכה ד'. (19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרור את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

- 24 ד. פִּיֶּצֶד? תְּבַשִּׁיל שְׁלֹא בִשָּׁל כָּל צָרְכּוֹ²⁰ וְחִמִּין שְׁלֹא
- 25 הוֹחֲמוּ כָּל צָרְכָן, אוֹ תְּבַשִּׁיל שֶׁבִשָּׁל כָּל צָרְכּוֹ וְכָל
- 26 זִמָּן שֶׁמְצַטְמָק²¹ הוּא יָפֶה לוֹ - אֵין מְשַׁהֵין אוֹתוֹ עַל
- 27 גִּבִּי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵנָּח מִבְּעוֹד יוֹם,
- 28 גִּזְרָה שְׁמָא יִחְתֶּה בַּגָּחִלִים כְּדִי לְהַשְׁלִים בְּשׁוּלוֹ אוֹ
- 29 כְּדִי לְצַמְקוֹ. לְפִיכָן, אִם גִּרָף הָאֵשׁ²², אוֹ שֶׁפֶסָה²³
- 30 אֵשׁ הַכִּירָה בְּאֶפֶר אוֹ בְּעֵרֶת פֶּשֶׁתָּן הִדְקָה²⁴; אוֹ
- 31 שֶׁעֲמָמוּ²⁵ הַגָּחִלִים, שֶׁהָרִי הֵן כְּמִכְסוֹת בְּאֶפֶר; אוֹ
- 32 שֶׁהִסְקִיָּה בְּקֶשׁ אוֹ בַּגִּבְבָּא²⁶ אוֹ בַּגְּלִיל בְּהִמָּה דְקָה,
- 33 שֶׁהָרִי אֵין שָׁם גָּחִלִים בּוֹעֲרוֹת - הָרִי זֶה מִתֵּר לְשִׁהוֹת
- 34 עָלֶיהָ; שֶׁהָרִי הִסִּית דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַתְּבַשִּׁיל, וְאֵין גּוֹזְרִין
- 35 שְׁמָא יִחְתֶּה בָּאֵשׁ.

(31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה חזמו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנשחט מהם השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתתחמם.

ח. תבשיל חי שלא בשל כלל, או שבשיל כל צרכו ומצטמק ורע לו - מתיר לשהותו על גבי האש בין בקירה וכפח בין בתנור. וכן כל תבשיל שבשיל ולא בשל כל צרכו, או בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו³⁴, אם השליף לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות - נעשה הכל כתבשיל חי, ומתיר לשהותו³⁵ על האש אף-על-פי שלא גרף ולא כסה; מפני שבכר הסיח דעתו ממנו, ואינו בא לחתות בגחלים.

(34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (35) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות).

ט. כל תבשיל שאסור לשהותו³⁶, אם עבר ושהה אותו - אסור לאכלו עד מוצאי שבת³⁷, וימתין בכדי שיעשה³⁸. ואם שכוה: אם תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא - אסור עד מוצאי שבת, ואם תבשיל שבשיל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו - מתיר לאכלו מיד בשבת³⁹.

(36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. (37) כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו - חזרו וקנסו על השוכח". (38) במוצאי שבת ימתין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. כל שמתיר לשהותו על גבי האש⁴⁰, פשוטלים אותו בשבת - אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין לעולם אלא על גבי⁴¹ בירה גרופה או מקסה, או בקירה וכפח שהסקו בקש וגבבא⁴². והוא, שלא הניח הקדרה על גבי הקרקע⁴³; אבל משהניחה על גבי קרקע - אין מחזירין אותה⁴⁴, ואפילו על גבי בירה גרופה או מקסה. ואין מחזירין לתנור ולא

(20) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמא ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הר"ף, והשאלות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי - מנהיגם של נודדים-שודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהותו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שליש בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. (22) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א). (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (25) כהו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

ה. במה דברים אמורים²⁷? בכירה²⁸, שהכלה מועט; אבל התנור²⁹, אף-על-פי שגרף האש או כסה³⁰ באפר, או שהסיקוהו בקש או בגבבא - אין משהין בתוכו ולא על גבי ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו או שבשיל כל צרכו ומצטמק ויפה לו; הואיל והכלו חם ביותר - אינו מסיח דעתו, וחוששים שמא יחתה בזו האש המעוטה, אף-על-פי שהוא אש קש וגבבא או מקסה.

(27) שמותר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. (29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב-יד התימנים).

ו. ולמה אסרו לשהות בתנור אף-על-פי שגרופה? מפני שהגרופה אינו גרף אלא רב האש ונעצמה. ואי אפשר לגרף כל האש עד שלא תשאיר ניצוץ אחת; מפני שהכלו חם, שמא יחתה כדי לבצר הניצוצות הנשארות בתנור.

ז. הפפח³¹ הבלו רב מהכל הכירה, ומעט מהכל התנור. לפיכך, אם הסיקוהו בגפת³² או בעצים - הרי הוא תנור, ואין משהין בתוכו ולא על גבי ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו או מצטמק ויפה לו, אף-על-פי שגרף או כסה באפר; ואם הסיקוהו בקש או בגבבא - הרי הוא בכירה שהסקה בקש וגבבא, ומשהין עליו. ומתיר לסמוך³³ לכירה מבפערב ואף-על-פי שאינה גרופה וקטומה. ואיזו היא בירה, ואי זו כפה? בירה - מקום שפיתת שתי קדרות, כופח - מקום שפיתת קדרה אחת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופת. (55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמא יחתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכים בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). (56) ראה למעלה בהלכה ט.

18 יג. תנור שנתן לתוכו בשר מבעוד יום ושהה אותו
19 בשבת: אם בשר גדי⁵⁷ הוא וכיצא בו - מותר; שאם
20 יחתה בגחלים - יתחרף הבשר, שאינו צריך אלא
21 חמימות האש בלבד⁵⁸. ואם בשר עז או בשר שור
22 הוא⁵⁹ - אסור; שאם יחתה בגחלים לבשלו. ואם
23 טח פי התנור בטיט - מותר; שאם פא לפתח התנור
24 ולחתות - תפנס הרוח, ויתקשה הבשר ויפסד,
25 ויצטגן התנור ויפסיד הבשר⁶⁰.

57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. (58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. (59) שצריך בישול הרבה. (60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

26 יד. וכן כל דבר שהרוח מפסדת אותו, אין גוזרין
27 עליו שאם יגלהו ויחתה. ומפני זה נותנין אונין⁶¹
28 של פשתן לתוך התנור עם חשכה, שאם גלהו -
29 יפסדו.

61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מצווה על שביית כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

30 טו. נתן גדי שלם לתוך התנור - הרי הוא כבשר עז
31 או כבשר שור, ואסור לשהותו, שאם יחתה
32 בגחלים, אלא אם-כן טח התנור. ומתן לשלשל⁶²
33 כבש הפסח לתנור עם חשכה⁶³, ואף-על-פי שאינו
34 טח, מפני שבני חבורה⁶⁴ זריזים הן.

62) (מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפוד לתוכו. (63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבת קרבן פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. (64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונזהרים מלעשות איסור.

1 לִכְפֹּחַ שֶׁהִסְקוּ בְּגִפְתָּ אוֹ בְּעֵצִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ
2 כֶּסֶה; מִפְּנֵי שֶׁהִבְלִין חֹם בִּיתוֹ. וְכָל שֶׁאֵין מִחֲזִירִין
3 עָלָיו, אֵין סוֹמְכִין לוֹ בְּשִׁבְתָּ⁴⁵.

40) כמבואר בהלכה ח. (41) אבל לתוכה בכל עניין אסור (מסכת שבת דף לו עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שליטי הגיבורים). (42) ראה למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אב"י: "לא אמרו שיותר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עודן בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. (45) אין משענינים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה.

4 יא. אֲסוּר לְהַכְנִיֵס מִגֶּרֶפָה⁴⁶ לְקִדְרָה⁴⁷ בְּשִׁבְתָּ וְהִיא
5 עַל הָאֵשׁ⁴⁸ לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה בְּשִׁבְתָּ; מִפְּנֵי שֶׁמִּגִּיס⁴⁹
6 בָּהּ, וְזֶה מִצְוַתִּי הַבִּשּׁוּל הוּא, וְנִמְצָא כְּמִבְשָׁל בְּשִׁבְתָּ.
7 וּמִתֵּר לְהַחֲזִיר מִפִּירָה לְכִירָה⁵⁰, אֲפֹלוּ מִפִּירָה
8 שֶׁהִבְלָה מוּעָט לְכִירָה שֶׁהִבְלָה מִרְבָּה; אֲבָל לֹא
9 מִפִּירָה לְטִמְיָנָה⁵¹, וְלֹא מִטְּמִינָה לְכִירָה.

46) (מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומעריבים בה המאכל. (47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירה מן האש. (49) בוחש ומערב את התבשיל. (50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייא הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדיוטי התחתונה לדיוטי העליונה, ומחזירים לכירה. (51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

10 יב. לֹא יִמְלֹא אָדָם קִדְרָה עֲסָסִית⁵² וְתַרְמוּסִין⁵³, אוֹ
11 חֲבִית שֶׁל מִים, וְיִתֵּן לְתוֹךָ⁵⁴ הַתַּנּוּר עֶרֶב שִׁבְתָּ עִם
12 חֲשֵׁכָה וְיִשְׁהָה אוֹתָן. שְׂאֵלוֹ וְכָל פִּיּוּצָא בָּהֶן, אֶף-עַל-
13 פִּי שֶׁלֹא בָשְׁלוּ כָּל עֶקֶר, כְּתִבְשִׁיל שֶׁלֹא בָשַׁל כָּל
14 צָרְפוֹ הֵן; מִפְּנֵי שֶׁאֵין צָרִיכִים בִּשּׁוּל הַרְבֵּה, וְדַעַתוֹ
15 עָלֶיהֶן לְאָכְלָן לְאַלְתֵּרָה⁵⁵, וּלְפִיכָן אֲסוּר לְשְׁהוֹתָן
16 בְּתַנּוּר. וְאִם עֶבֶר וְשִׁהָה - אֲסוּרִין עַד מוֹצָאֵי שִׁבְתָּ,
17 וְיִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁנַעֲשֻׁה⁵⁶.

52) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. (53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרמו תחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרא סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם מודבקין בתנור". (78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. (79) מבואר למעלה בהלכה ט. (80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. (81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. (82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. (83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם).

יט. עושה אדם מדורה⁸⁴ מפל דבר שיערה⁸⁵ - בין על גבי קרקע בין על גבי מנורה⁸⁶ - ומדליקה מבעוד יום, ומשתמש לאורה או מתחמם בנגדה⁸⁷ בשבת. וצריך שידליק רב המדורה קדם השבת, עד שתהא שלהבת עולה מאליה קדם השבת. ואם לא הדליק רבה - אסור להנות בה בשבת; גזירה שמה יחתה בה ויניד העצים, כדי שתעלה השלהבת. ואם הדליק עץ יחידי - צריך להדליק רב עביו ורב הקפו מבעוד יום.

(84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. (85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות ז-ח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). (86) רה להלן פרק ה הלכה ז (87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

כ. במה דברים אמורים?⁸⁸ בגבולין⁸⁹; אבל במקדש⁹⁰ - מאחיזין⁹¹ את האור בעצים במדורת בית המוקד⁹² עם השבת, ואין חוששין שמה יחתה בגחלים; שהפנהנים וריזין⁹³ הן.

(88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. (89) כל המקומות חוץ למקדש. (90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). (91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרכים להבה כדי שיתחממו בה הכוהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. (92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

כא. היתה מדורה של קנים או של גרעינין - אינו צריך להדליק הרב; אלא בין שהתחיל בהן האש קדם השבת, מתר להשתמש בה; מפני שהאש

טז. אין צולין⁶⁵ פשר⁶⁶ ובצל וביצה על גבי האש, אלא כדי שיעלה⁶⁷ מבעוד יום ויהיו ראויין לאכלה⁶⁸. ואם נשארו אחר בן על האש בשבת עד שיעלה הרבה - מתיר⁶⁹, מפני שהן פמץטמק ורע לו; שאם יחתה - יחרף אותן, שעל גוף האש הם. ומפני זה מניחין מגמר תחת הכלים עם השבת⁷⁰; שאם יחתה בגחלים - ישרף המגמר ויעשן הכלים.

(מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. (66) כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך. (67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נז עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה). (68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישולו, ולדעת רש"י כשליש בישולו. (69) משנה במסכת שבת שם. (70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמה יחתה.

זו. הא למדת, שקל דבר שאנו אוסרין בענין זה - אינו אסור משום שהוא נעשה בשבת⁷¹, אלא גזירה שמה יחתה בגחלים. לפיכך אין נוהגין צמר ליורה⁷², אלא אם-כן היתה עקורה מעל האש; שמה יחתה בגחלים. והוא, שיהיה פיה טוח בטיט; שמה יגיס בה משחשכה⁷³.

(71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצננה על שביבת כליו בשבת. (72) ראה למעלה בהלכה ב. (73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בישולו, לא גזרו בו שמה יחתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמה יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

יח. אין נוהגין את הפת בתנור עם השבת, ולא תורה⁷⁴ על גבי הגחלים, אלא כדי⁷⁵ שיקרמו⁷⁶ פניה שהם⁷⁷ מדבקים בתנור או באש⁷⁸. ואם נשארו אחרי-כן עד שיגמר אפיתן - מתיר; שאם יחתה - יפסיד אותן. ואם נתן סמוך לחשכה, וחשכה ועדין לא קרמו פניה: אם במזיד - אסור לאכל מהן עד מוצאי שבת, וימתין בכדי⁷⁹ שיעשו; ואם בשוגג - מתיר לו לרדות⁸⁰ ממנה מזון שלש סעודות של שבת⁸¹. וכשהוא רודה - לא ירדה במרדה⁸² פדרף שהוא עושה בחל⁸³, אלא בסכין וביוצא בה.

(74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. (75) שישפיקו לקרום לפני השבת. (76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב לחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב). (77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. (7) זגין מוכין ועשבים. וראה למעלה בדין תבן. (8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הרי"ף שמסקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנז). (9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. (10) שבת מט. (11) והוא-הדין שאר נוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באו"ח סי' רנז). (12) הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת הנסירה. (14) עור בהמה שנפשט ממנה בעוד השערות עליה.

ב. מן הדין הנה, שטומנין בדבר המוסיף הכל
מבעוד יום וישאר התבשיל טמון בשבת, שהרי
משחין על גבי האש בשבת; אבל אסרו חכמים
להטמין בדבר המוסיף הכל מבעוד יום, גזירה שמה
תרתיה הקדירה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתנוח
הרתיה, ויחזור ויבסה בשבת, ונמצא טמון בדבר
המוסיף הכל בשבת, שהוא אסור¹⁵. לפיכך מתר
להטמין בדבר המוסיף הכל בין השמשות¹⁶; ששתם
קדרות בין השמשות כבר רתחו ונחו מבעודעין,
וכיון שנחו - שוב אינן רותחין¹⁷.

(15) הלכה זו - האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הכל, ומתירה בבין השמשות - נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד:) "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הכל, ואפילו מבעוד יום? - גזירה שמא ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמא תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתנוח, ושוב יכסוה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חדשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתחים עוד)" וכן נוסח הרי"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמן, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הכל, משחשיכה (בשבת)? - גזירה שמא ירתיח (ופירש רש"י: שמא ימצא קדירתו צוננת קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: - סתם קדירות רותחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר בישולן, ואין מקום לגזור)" וזוהי שיטת ההלכה. (16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. (17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הכל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד (או"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח:) מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי

נתלית בהן במהרה, ואינו צריך לחתות. לפיכך, אם
אגד הקנים או הניח הגרעינין בחותלות⁹³ - הרי הן
פעצים, וצריך שתעלה בהן שלהבת מאליה קדם
השבת⁹⁴.

(93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחז בהם בקושי.
(94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

כב. מדורה של זפת⁹⁵ או של גפרית⁹⁶, או של רבב⁹⁷
או של קירה⁹⁸, או של קש⁹⁹ או של גבבא¹⁰⁰ - אינו
צריך להדליק רבה¹⁰¹ קדם השבת, מפני שהאש
מדלקת אותם במהרה.

(95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. (96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתום. (97) משקע שמונית. (98) שעווה. (99) גבעול השיבולת שממנו עושים תבן (הנדרש לחתיכות דקות). (100) ענפים דקים יבשים. (101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבערים מייד כשנאחז בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

פרק רביעי

(1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

א. יש דברים, שאם טמן בהן התבשיל² - הוא
מתחמם, ומוסיפין בבשולו כעין האש. כגון: הגפת³
וזבל⁴ ומלח וסיד וחול, או זגין⁵ ומוכין⁶ ועשבים -
בזמן ששולשין⁷ לחים, ואפלו⁸ מחמת עצמן.
ודברים אלו נקראין דבר המוסיף הכל⁹. ויש דברים,
שאם טמן בהן התבשיל - ישאר בחמימותו בלבד;
ואינן מוסיפין לו בשול, אלא מונעין אותו
מלהצטנן¹⁰. כגון: זגין ומוכין ועשבים יבשין,
ובסות ופרות וכנפי יונה¹¹ ונערות הפשתן¹² ונסרת
חרשים¹³ ושלחין¹⁴ וגזי צמר. ודברים אלו נקראין
דבר שאינו מוסיף הכל.

(2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חמו, מכסה את הקדרה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). (3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת ('מעשה רוקח'). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמן, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). (4) שמדשנים בו את השדה להגדיל כחו. (5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:) תנן "ולא תבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבים" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "תבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתם". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".
 ג. וכן מן הדין היה לטמן התבשיל בדבר שאינו מוסיף הבל בשבת עצמה; אבל אסרו חכמים דבר זה, גזירה שמא יטמין ברימץ¹⁸, ויהיה בו גיצוץ של אש, ונמצא חותה בגחלים¹⁹. לפיכך אסרו להטמין דבר חם בשבת ואפילו בדבר שאינו מוסיף הבל.

- 19 ו. מניחין מחם²⁸ על גבי מחם בשבת, וקדרה²⁹ על גבי קדרה, וקדרה על גבי מחם, ומחם על גבי קדרה³⁰, וטח פיהם בכאק; לא בשביל שיוחמו, אלא בשביל שיעמדו על חמם. שלא אסרו אלא להטמין בשבת, אבל להניח כלי חם על גבי כלי חם כדי שיהיו עומדין בתמימותן - מותר. אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר צונן על גבי כלי חם בשבת, שהרי מוליך בו חם בשבת³¹. ואם הניחו מבערב - מותר, ואינו פטומן בדבר המוסיף.

(28 כלי נחשת לחמם בו מים. (29 של חרס. (30 שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הר"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מיחם ולא מיחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י וב'מעשה רוקח' לא נמצאת פסקא אחרונה זו. (31 שבת מח, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

פרק חמישי

(1 כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נבארו דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטה או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

- 28 א. הדלקת² נר בשבת אינה רשות - אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק; ולא מצוה שאינו חייב לרדף אחריה עד שיעשנה, כגון ערובי חצרות³ או גטילת ידים לאכילה⁴; אלא זה חובה⁵. ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות⁶ בבתיהן נר דלוק⁷ בשבת. אפילו אין לו מה יאכל - שואל על הפתחים⁸, ולוקח שמן ומדליק את הנר; שזה בכלל ענג שבת. וחייב לברך⁹ קדם¹⁰ הדלקה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו¹¹ להדליק נר של-שבת. בדרוך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים¹².

(2 שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ח,

(18 אפר חם. (19 כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים בשבת לד: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום?" - גזירה שמא יטמין ברימץ ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. (20 אפילו תבשיל שנחבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הבל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

- 7 ד. ספק חשכה ספק אינה חשכה²¹ - מותר לטמן את דבר חם. ומותר לטמן את דבר הצונן בשבת בדבר שאינו מוסיף²², כדי שלא יצטנן ביותר או כדי שתפוג²³ צנתן. חמין שטמנן מערב שבת ונתגלו בשבת - מותר לכסותן, שהרי אינו מוסיף. ומותר להחליף הפסיו בשבת²⁴. כיצד? נוטל פסות ומניח בפני יונה, או נוטל בפני יונה ומניח הפסות.

(21 שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. (22 שבת נא, ע"א. (23 שתחלש. (24 שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף-משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיותר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל-שכן שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הבל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

- 14 ה. פנה התבשיל או הפנים החמין מקלי לכלי אחר - מותר²⁵ להטמין הכלי האחר בשבת בדבר שאינו מוסיף²⁶, כמו הדבר הצונן. שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון²⁷ שנתבשל בו, אבל אם פנהו - מותר.

(25 שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"ב ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום-טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, ובימי"ט לפני"ה. (11) "והיכן ציונו (כיוון שהוא מדברי סופרים) - ? בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושה כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שצויה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציונו להדליק נר, וכן שאר המצוות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פ"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבכתב, ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלושה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות, שיוורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם." (12) ראה למעלה פ"א ה"ג.

- ב. מִתֵּרֵם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שַׁבָּת. וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה הַדֶּבֶר צָרִיף עֵינֵי הַרְבֵּה; אֲבָל דֶּבֶר שְׁצִירִיף לְיָקָדֵק בְּרִאֲתוֹ - אֲסוּר לְהַבְחִינוֹ לְאוֹר הַנֵּר, גְּזֵרָה שְׁמָא יִטָּה.¹⁴

(13) מפני שנהר חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנהר שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמא יטא". (14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

- ג. הַמְדִּלִּיק צָרִיף לְהַדְלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחֶמֶה. וְנִשְׁמֵם מִצְּוֹת¹⁵ עַל דֶּבֶר זֶה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים¹⁶, לְפִי שֶׁהֵן מְצוּיֹת בְּבָתִּים, וְהֵן הַעֲסוּקוֹת בְּמִלְאֲכַת הַבֵּית¹⁷. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן צָרִיף הָאִישׁ לְהַזְהִיר¹⁸, וְלִבְדֹּק אוֹתָן עַל כָּף, וְלֹאמַר לָהֶן וּלְאֲנָשֵׁי בֵיתוֹ עֲרֹב שַׁבָּת קֹדֶם שְׁתַּחֲשֹׁף: הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סֶפֶק חֲשֵׁכָה וְנִכְנָס הַשַּׁבָּת, סֶפֶק לֹא נִכְנָס - אֵין מְדִלִּיקִין.

(15) כן הוא במשנה (שבת לא:): "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". (16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). (17) ובמדרש תנחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: היא כבתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר".

(טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברשי: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). ה"עניו" שבאכילת המן היה שטעמו טעם מאכל שלא ראוהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ר פי"א אות א') "ויענך וירעבך וגו' מכאן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותזנה משלום נפשי (איכה ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י: הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שונים הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך ליטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביתת עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בבתיהן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה, עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד מחנוכה הי"ב) כלישנן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנר חנוכה (שם הי"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי (או"ח ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירוש ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום-טוב שמותר להדליק נר, תברך ואחר-כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתן. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתן ופעם אחריהן, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא-הדין גם ביום-טוב, והביא ראיה מברכת נטילת ידים (או"ח סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידיה נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של

14 אֶלָּא מְדַבֵּר שְׁהָאוּר נְתִילִית בּוּ, כְּגוֹן: פִּשְׁתָּה נְפֻצָּה
15 וּבְגָדֵי שֵׁשׁ וְצִמְרָן גִּפְּן³⁵ וְכִיּוּצָא בְּהֵן. וְהַמְדְּלִיק צָרִיךְ
16 שִׁידְלִיק בְּרַב³⁶ הַיּוּצָא מִן הַפְּתִילָה.

(24) שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר.
(25) אבל ליום טוב - מותר, שישנו בברייתא (שבת כד.):
"כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם
ביום-טוב", כי אין מקום לגזור "שמא יטה" כיון שהבערה
מותרת ביום-טוב, כמבואר להלן בהל' שביתת יו"ט פ"א
ה"ד. (26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בבת
אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמא יטה השמן
אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. (27) משנה
(שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". (28) שבת
כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער".
(29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה
המלה "ומשי". (30) בלשון המשנה "לכש". (31) שלא
נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסך". (32) חוטי הקרום
הפנימי של עץ התמר. (33) בנ"א: הדקים ('מעשה רוקח').
(34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. (35) במשנה שבת
(כז: תנן): "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן".
ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה - מצמר גפן",
אבל ה'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל
יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא
ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם ב'תוספות' מה שכתבו
בוזה). (36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמא תכבה ויביא
להטות בשבת (תוס' רי"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא
שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה
שכתוב בה 'להעלות נר תמיד' ואף-על-פי שכן הוא
שבכמה דברים שוה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה
במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) - בגמרא שם נראה
כהטעם הראשון (שהקשו שם לרבי יוחנן דעצים של בכל
אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך
שידליק ברוב, היוצא עצים - מיבעיא).

17 ו. הַפּוֹרֵף דְּבָר שִׁמְדְּלִיקִין בּוּ עַל גְּבִי דְּבָר שְׁאִין
18 מְדְּלִיקִין בּוּ: אִם לְהַעֲבֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי לְהוֹסִיף
19 אוֹרָה - אָסוּר³⁷; וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי שְׁתֵּהא
20 עוֹמֶדֶת וְלֹא תִשְׁתַּלְּשַׁל³⁸ לְמַטָּה - מֻתָּר³⁹.

(37) שבת כא, ע"א. אף שעל-ידי הכריכה, האור נאחז יפה
בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמא ידליק
בפתילה הגרועה לבדה. (38) תיפול. (39) שבת כא, ע"א:
"רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין
פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין".
ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון
שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י
פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה
שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו
רק להעמיד הפתילה.

21 ז. נוֹתְנִין גְּרָגִיר⁴⁰ שֶׁל מֶלַח⁴¹ וּגְרִיס⁴² שֶׁל פּוֹלֵס⁴³ עַל
22 פִּי הַנֵּר בְּעֶרֶב שָׁבֶת, שִׁיְהִיה דּוֹלֵק בְּלֵיל שָׁבֶת. וְכָל
23 הַפְּתִילוֹת⁴⁴ שְׁאִין מְדְּלִיקִין בְּהֵן בְּשָׁבֶת - עוֹשִׂין מִהֵן

(18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן
שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם
חשיכה כו' הדליקין את הנר - צריך למימריניהו בניחוחתא
(צריך לאמרם בנחת)". ורבינו השמיט זאת מספרו כאן,
מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים
בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה
בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלתות פרשת תצוה סימן סג,
וכן נראה בגיטין ו:). והביאו רבינו בפט"ו מהל' אישות
ה"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה
דיבורו עמה בנחת"].

1 ד. מִשְׁתַּשְׁקַע¹⁹ הַחֲמָה²⁰ עַד שְׁיֵרָאוּ שְׁלֹשָׁה²¹ כּוֹכָבִים
2 בִּינוֹנִים, הוּא הַזְּמַן הַנִּקְרָא "בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת" כָּכָל
3 מְקוֹם. וְהוּא סֶפֶק מִן הַיּוֹם סֶפֶק מִן הַלֵּילָה. וְדָגִין
4 בּוּ לְהַחֲמִיר כָּכָל מְקוֹם. וְלִפְיָךְ אֵין²² מְדְּלִיקִין²³ בּוּ.
5 וְהַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּעֶרֶב שָׁבֶת וּבְמוֹצָאֵי
6 שָׁבֶת בְּשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאת מִכָּל מְקוֹם. וְכּוֹכָבִים אֵלוּ
7 - לֹא גְדוֹלִים הַנִּרְאִים בַּיּוֹם, וְלֹא קְטָנִים שְׁאִין נִרְאִין
8 אֶלָּא בַּלַּיְלָה, אֶלָּא בִּינוֹנִים. וּמִשְׁיֵרָאוּ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים
9 אֵלוּ הַבִּינוֹנִים - הֵרִי זֶה לֵילָה וְדֹאֵי.

(19) שבת לד: (20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה
עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא
שמששתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא
ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים,
רבינו-תם סובר ('ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני
שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה
מעניינו. ומאז עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה
מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו)
הוא ודאי יום, ב) "סוף" שקיעת החמה, שאז מתחיל בין
השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך
שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע.
אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה,
סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת
הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל
הוא לדעת השו"ע 'או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת
הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות,
ולדעת אחרונים (22 דקות). (21) שבת לה, ע"ב.
(22) שמא הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר.
(23) בהל' שביתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף
מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים
כמבואר בימא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף
והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על
הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה,
וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל
בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה
מספק, שמא הוא כבר לילה.

10 ה. פְּתִילָה²⁴ שִׁמְדְּלִיקִין בָּהּ לְשָׁבֶת²⁵, אֵין עוֹשִׂין
11 אוֹתָהּ מְדַבֵּר שְׁהָאוּר מְסַכְסָכָת²⁶ בּוּ, כְּגוֹן²⁷: צִמְרָן
12 וְשִׁעָר²⁸ וּמִשְׁי²⁹ וְצִמְרָן³⁰ וּפִשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִפְּץ³¹
13 וְסִיב³² שֶׁל דָּקָל וּמִיָּגִי הָעֵץ הַרְפִּים³³ וְכִיּוּצָא בְּהֵן³⁴;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 מְדוּרָה. בֵּין לְהַתְחַמֵּם פְּגָגָהּ, בֵּין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה,
2 בֵּין עַל גְּבִי מְנוּרָה⁴⁵, בֵּין עַל גְּבִי קֶרֶקֶע⁴⁶. וְלֹא אָסְרוּ
3 אֶלָּא לַעֲשׂוֹתָן פְּתִילָה לְגֵר בַּלְבָּד.
- 40 תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה.
41 "שהמלה צולל את השמן שימשך אחר הפתילה",
ולפיכך אין כאן איסור של "לא תנחשו" (רש"י שבת סז:).
42 גרגר של פולים גרוסים טחונים טחינה גסה.
43 שיהא הנר שווה ולא ידלק מחר. (44 שבת כא, ע"א.
והובא למעלה פ"ג ה"ט. 45 בגמרא שם "על גבי כירה".
וכנסחת רבינו כן הוא ברי"ף ועוד. ולפי נוסח זה השמיענו
שגם במנורה שהדרך להדליק בה בפתילות ושמינים, והיה
מקום לאסור בה גם מדורה משום "לא פלוג רבנן" (=לא
חילקו חכמים) - לא גזרו רבנן. (46 כי במדורה מתוך
שההיסק רב, כל חלק מבעיר את חבירו (רש"י).
- 4 ח. שָׁמֶן⁴⁷ שֶׁמֶדְלִיקִין בּוֹ לְשִׁבְתָּ, צְרִיף שִׁיּהָ נִמְשָׁף
5 אַחֲרֵי הַפְּתִילָה. אֲבָל שְׁמָנִין שְׁאִין נִמְשָׁכִין אַחֲרֵי
6 הַפְּתִילָה, כְּגֹן: זִפְתָּ⁴⁸ וְשַׁעֲוָה⁴⁹ וְשָׁמֶן קִיקִי⁵⁰ וְאַלְיָה⁵¹
7 וְחֶלֶב⁵² - אֵין מְדִלִיקִין בָּהֶן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְדִלִיקִין
8 בַּפְּתִילוֹת שְׁאִין הָאוּר נִתְּלִית בָּהֶן וְלֹא בַּשְּׁמָנִים שְׁאִין
9 נִמְשָׁכִים אַחֲרֵי הַפְּתִילָה? גְּזֵרָה שְׁמָא יִהְיֶה אוֹר הָנֵר
10 אֶפֶל, וַיִּטָּה⁵³ אוֹתָהּ בַּשַּׁעֲוָה שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה.
- 47 משנה (שבת כ:). במה מדליקין, ובמה אין מדליקין.
48 שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים.
49 דונג, חומר כתום הנוצר על-ידי הדבורים. (50 שמן
עשוי מפרי עץ הקיקיון. (51 זנב כבשים שמנים.
52 חלב בשומן החי, המתהווה על הקרומים.
53 ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו
(שבת פרק ב) שאם ידליק בשמינים אלה "יהיה אור הנר
חלוש וחשוך וינחטנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו:
הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים'
(שבת כא.) וראה למעלה הערה ר'.
- 11 ט. חֶלֶב⁵⁴ שֶׁהַיִּתְּכִינֵן⁵⁵ וְקֶרֶבִי דָגִים שְׁנִמּוּחוֹ - נוֹתֵן
12 לְתוֹכָן שְׁמֶן כֹּל שֶׁהוּא וּמְדִלִיק⁵⁶. אֲבָל שְׁמָנִין שְׁאִין
13 מְדִלִיקִין בָּהֶן, אֶפֶלּוּ עֶרְבֵן בַּשְּׁמָנִים שֶׁמְדִלִיקִין בָּהֶן⁵⁷
14 - לֹא יְדִלִיק, מִפְּנֵי שְׁאִין נִמְשָׁכִין⁵⁸.
- 54 שבת כא. 55 באור. 56 שלפי הדין, מדליקים
באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה
שמה ידליק בחלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נימוחו,
אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו.
57 למעלה בהלכה ח. 58 בגמרא שם (כ"י אוקספורד)
בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינן
נדלקין".
- 15 י. אֵין⁵⁹ מְדִלִיקִין בַּעֲטָרִין⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ רָע⁶¹; שְׁמָא
16 יִנְחִינּוּ וַיֵּצֵא, וְחוּבָה עָלָיו לִישָׁב לְאוּר הָנֵר⁶². וְלֹא
17 בַּצְרִי⁶³, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ טוֹב; שְׁמָא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִן
18 הָנֵר⁶⁴. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף⁶⁵. וְלֹא בַּנֶּפֶט לָבֶן,
19 וְאֶפֶלּוּ בַּחֵל; מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף, וְיִבֵּא לִידֵי סִכְנָה.
- 59 שבת כד: 60 פסולת הזפת המשמשת למאור.
61 ביותר, אבל "נפט" שלנו ו"גז" שדרך העולם להדליק
בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיון שלא יניחם ויצא
מותר להדליק בהם ('משנה ברורה' סי' רסד). 62 "שאלו
את פי מהר"מ (מרוטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר
בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא
לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האויר או מפני
הזובובים, מותר לאכול בחצר" ('הגהות מיימוניות').
63 שבת כה, ע"ב. שרף הנוסף מעצי הקטף.
64 "והסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה",
כמבואר להלן בפ"ב ה"ב. 65 ו"גדבק בכתלי הבית
ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו.) ועיין שם ב'תוספות'.
י.א. מִתֵּר לְהִדְלִיק לְכַתְחֵלָה בַּשָּׂאֵר שְׁמָנִים, כְּגֹן: 20
שָׁמֶן צִנּוֹן וְשְׁמָשְׁמִין וְלִפְתָּ⁶⁶ וְכֹל כִּיּוֹצֵא בָּהֶן. אֵין 21
אָסוּר אֶלָּא אֵלּוּ שְׁמָנֵי חֲכָמִים⁶⁷ בַּלְבָּד⁶⁸. 22
- 66 פרי האדמה ממין הצנונות, וממינים אלה עושים שמן.
67 שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא
בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר:
מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמן, ומה
יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה
יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט?
- אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין
מדליקין". 68 בגמרא (שבת כג.) אומר: "כל השמינים
כולן יפין לנר, ושמן זית מצוה מן המוכחר". אבל יש
מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת ('הגהות
מיימוניות' פ"ד דחנוכה אות ה', ועיין ב'תוספות' שם ד"ה
מריש, וצ"ע).
- יב. לֹא⁶⁹ יִתֵּן אָדָם כָּלִי מְקַבֵּל מֵלֹא שְׁמֶן עַל פִּי הָנֵר, 23
בַּשְּׁבִיל שִׁיּהָ מְנֻטָּף. וְלֹא יִמְלֹא קַעֲרָה שְׁמֶן וַיִּתְּנָהּ 24
בְּצֵד הָנֵר, וַיִּתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה לְתוֹכָהּ בַּשְּׁבִיל שִׁתְּהָא 25
שׁוֹאֵבָתָה. גְּזֵרָה שְׁמָא יִקַּח מִן הַשְּׁמֶן שֶׁבְּכָלִי⁷⁰, שֶׁהָרִי 26
לֹא נִמְאָס בְּנֵר⁷¹, וְאָסוּר לְהִנּוֹת בַּשֶּׁבֶת מִן הַשְּׁמֶן 27
שֶׁהִדְלַק בּוֹ, וְאֶפֶלּוּ כִּבְתָּה הָנֵר, וְאֶפֶלּוּ נֻטָּף מִן 28
הָנֵר⁷²; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַצֵּה מַחֲמַת אָסוּר⁷³. וְאִם חִבֵּר 29
הַכָּלִי שֵׁישׁ בּוֹ הַשְּׁמֶן אֶל הָנֵר בְּסִיד וּבְחֶרְסִית וְכִיּוֹצֵא 30
בָּהֶן - מִתֵּר⁷⁴. 31
- 69 שבת כט, ע"ב. 70 ויתחייב משום מכבה (להלן פ"ב
ה"ב). 71 ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם
כן אסור (גמרא שם). 72 שבת מד, ע"א. 73 מיוחד
ומזומן לדבר איסור, כמבואר להלן פכ"ו ה"ד: "מותר השמן
שבנר ושבקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק
ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת איסור".
74 כיון שנעשה כלי אחד "בדיל מיניה" - מרחק עצמו
ממנו - משום איסור שבת.
- יג. אֵין⁷⁵ נוֹתֵנִין כָּלִי תַּחַת הָנֵר לְקַבֵּל בּוֹ שְׁמֶן בַּשֶּׁבֶת, 32
שֶׁהָרִי מְבַטֵּל הַכָּלִי מִהֲכַנּוּ⁷⁶. וְאִם נִתְּנוּ מִבְּעוֹד יוֹם - 33
מִתֵּר. וְנוֹתֵנִין כָּלִי תַּחַת הָנֵר בַּשֶּׁבֶת לְקַבֵּל בּוֹ 34
נִיצוּצוֹת⁷⁷, מִפְּנֵי שְׁאִין בָּהֶן מִמְשָׁשׁ⁷⁸, וְהָרִי לֹא בִטְלוֹ 35

מפני - בין בנר של שמן זית⁸⁷, בין בנר של גפס¹⁹
שאורו רב. אבל שמש קבוע, מתר לו לבדק לאור²⁰
הנר פוסות וקצרות, מפני שאינו צריך עיון הרבה.²¹
ואם היה נר של שמן זית - אין מורין לו לבדק²²
ואף-על-פי שהוא מתר, גזרה שמה יסתפק ממנו²³.

(86 שבת יב, ע"א. 87 בגמרא (שם): נזכר סתם שמן ולא שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן".
(88 שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם, וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיין ראב"ד.

יז. גרי⁸⁹ שאחורי הדלת - אסור לפתח הדלת ולנעל²⁴
בדברו, מפני שהוא מכבה⁹⁰; אלא יזהר בשעה²⁵
שפותח ובשעה שנועל. ואסור לפתח את הדלת²⁶
בנגד המדורה⁹¹ בשבת כדי שתהא הרוח מנשבת²⁷
בה, ואף-על-פי שאין שם אלא רוח מצויה⁹².
ומניחין⁹³ הנר של שבת על גבי אילן המחר²⁸
לקרקע, ואינו חושש⁹⁴.³⁰

(89 שבת קכ: 90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר - ראה למעלה פרק א - כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו - ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91 מפני שהרוח המנשבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". (92) גזרו בזה שמה יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. (93) שבת מה. (94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"א ה"ו), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

יח. כל מדינות ועירות של ישראל תוקעין בהן שש³¹
תקיעות⁹⁵ בערב שבת. ובמקום גבוהה היו תוקעין,³²
כדי להשמיע כל אנשי המדינה וכל אנשי המקדש³³
שלה.³⁴

(95 שבת לה, ע"ב.

יט. תקיעה ראשונה - נמנעו העומדים בשדות³⁵
מלחרש ומלעדור⁹⁶ ומלעשות מלאכה שבשדה. ואין³⁶
הקרובין ושאין לבגס לעיר עד שיבואו רחוקים³⁷
ויפנסו פלם⁹⁷ בבת אחת. ועדין התניות פתוחות³⁸
והתריסין⁹⁸ מנחין. התחיל לתקע שניה - נסתלקו³⁹
התריסין ונגעלו התניות. ועדין החמין⁹⁹ והקדרות¹⁰⁰
מנחין על גבי פירה. התחיל לתקע תקיעה שלישית⁴¹
- סלק המסלק¹⁰¹ והטמין המטמין¹⁰² והדליקו את⁴²
הנרות. ושונה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק⁴³
פת פתנור, ותוקע ומריע ותוקע, ושונה¹⁰³.⁴⁴

(96) לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. (97) ולא יחשדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). (98) דלת מתקפלת לחנות, שמשתמשים בה ביום

מלטלטלו. ואסור לתן לתוכו מים⁷⁹, ואפילו מערב¹
שבת, מפני שהוא מקרב בבוי הניצוצות.²

(75 שבת מב, ע"ב. 76) מהכנתו, כלומר ממה שהכלי מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסורו בטלטול מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד לטלטלו בשבת זו משום אסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. (77) שבת מז, ע"ב. (78) שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו לתוכו הניצוצות. (79) "אבל מותר לתת מים ערב שבת בעששית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרנאי גאון).

יד. אין פולין⁸⁰ לאור הנר, ולא קורין⁸¹ לאור הנר, ואפילו גבוה שתי קומות. ואפילו עשרה בתים זה על⁴
גב זה והנר בעליונה - לא יקרא ולא יפלה לאורה⁵
בתחתונה, שמה ישבח ויטה⁸². ואם היו שנים קורין⁶
בענין אחד - מתרינ⁸³ לקרות לפני הנר, שכל אחד⁷
מהן מזכיר חברו אם שבה; אבל לא בשני ענינים,⁸
שכל אחד מהן טרוד בענינו.⁹

(80) שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו. (81) דברים שצריכים עיון רב. (82) הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש שמה יטה ('מסגרת השולחן'). (83) בספר אחד. אבל בשני ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על חברו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית-הכנסת לבלי יום-טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

טו. התינוקות⁸⁴ קורין לפני רבן לאור הנר, מפני¹⁰
שהרב משמרן⁸⁵; אבל הוא לא יקרא, מפני שאין¹¹
אימתן עליו. ויש לו לראות בספר לאור הנר עד¹²
שיקרא ראש הפרשה שהוא צריך להקרות, ואחר¹³
בה נותן הספר בידן והם קוראין לפניו.¹⁴

(84) במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החחון רואה היכן התינוקות קורין". (85) שאימת רבם עליהם, ואין פושטים יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

טז. פלים⁸⁶ הדומים זה לזה, ואינן נקריין אלא בעיון¹⁵
הרבה - אסור להקריבן לאור הנר ולהביתן ביניהן,¹⁶
שמה ישבח ויטה. לפיכך, שמש שאינו קבוע, אסור¹⁷
לו לבדק פוסות וקצרות לאור הנר, מפני שאינו¹⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם.

- א. אָסוּר² לִזְמַר לְנִכְרִי לַעֲשׂוֹת לָנוּ מְלָאכָה בַשַּׁבָּת, 10
אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ מְצִיחַ עַל הַשַּׁבָּת. וְאֶף-עַל-פִּי 11
שְׁאֵמַר לוֹ מִקֳּדָם³ הַשַּׁבָּת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ צָרִיךְ 12
לְאוֹתָהּ מְלָאכָה אֲלָא לְאַחַר הַשַּׁבָּת. וְדָבָר זֶה אָסוּר 13
מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה שַׁבָּת מְלָחָה בְּעִינֵיהֶן 14
וַיְבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֶצְמָן. 15

(2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא ייעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה ולא יעשה חבִיךְ, ולא יעשה הנכרי מלאכתך? תלמוד לומר כל מלאכה לא ייעשה בהם, דברי רבי יאשיה". וכתב הסמ"ג (במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא יעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מוזהרים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגזרם על השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא יעשה בפעל מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלבי"ם). רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב מבטת גרליך . . . ממצוא חפצין וְדָבָר דְּבִר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול שאסור בשבת. (3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי] ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון.

- ב. נִכְרִי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה מְעַצְמוֹ בַשַּׁבָּת: אִם בְּשִׁבְלִי 16
יִשְׂרָאֵל עָשָׂה אוֹתָהּ - אָסוּר⁴ לְהִנּוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה 17
עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וּמִתְחִיל⁵ בְּכָדִי שֶׁתַּעֲשֶׂה. וְהוּא, 18
שְׁלֹא⁶ יְהֵא הַדָּבָר בְּפִרְהֶסְיָא, עַד שֶׁיִּדְעוּ בּוֹ רַבִּים 19
שֶׁדָּבָר זֶה בְּשִׁבְלִי פְלוּגִי הוּא נַעֲשֶׂה בַשַּׁבָּת. וְאִם 20
בְּשִׁבְלִי עֲצָמוֹ פְּלִכְד עָשָׂה - מֵתָר⁷ לְהִנּוֹת בָּהּ בַשַּׁבָּת. 21

(4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא נעשה בשבילי שלא ייהנה ממלאכה בשבת. (5) היינו בכדי שיעשה אותה המלאכה או בכדי שישעה המביא (מסכת ביצה דף כד עמוד ב). (6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה', ובכתב יד (מער"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסיא, אבל מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. (7) מסכת שבת דף קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ועשה נכרי כבש (קרש משופע לעלות ולרדת בו מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים".

- ג. פִּיצֵד? נִכְרִי שֶׁהִדְלִיק אֶת הַנֵּר - מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרוֹ 22
יִשְׂרָאֵל; וְאִם בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל - אָסוּר⁸. עָשָׂה נִכְרִי 23

להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח החנות. (99) מים חמים מוכנים לשבת. (100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. (101) את הקדירות. (102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. (103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

- כ. תִּקְיֶעַה וְאִשּׁוּנָה תוֹקֵעַ אוֹתָהּ בַּמִּנְחָה¹⁰⁴. 1
וְהַשְּׁלִישִׁית - קְרוֹב לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה¹⁰⁵. וְכֵן תוֹקֵעִין 2
בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אַחֵר צֶאֱת הַכּוֹכָבִים, לְהַתִּיר הָעָם 3
לְמַעֲשִׂיהֶן¹⁰⁶. 4

(104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה - אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע לעם לפרוש מן המלאכה. (105) ראה למעלה הלכה ד. (106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:): שאין תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-טוב ראו צורך לתקוע - לולא היה בו איסור שבות - כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

- כא. יוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁰⁷ שֶׁחָל לְהִיט בְּעֶרֶב שַׁבָּת - לֹא 5
הָיָה תוֹקֵעִין¹⁰⁸; חָל לְהִיט בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת - לֹא 6
תוֹקֵעִין¹⁰⁹ וְלֹא מְבַדִּילִין¹¹⁰. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיט 7
בְּעֶרֶב שַׁבָּת - תוֹקֵעִין¹¹¹ וְלֹא מְבַדִּילִין¹¹²; חָל לְהִיט 8
לְאַחַר הַשַּׁבָּת - מְבַדִּילִין¹¹³ וְלֹא תוֹקֵעִין. 9

(107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז ה"א) "אין קובעים לעולם ראש-חודש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה י'). (108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: (109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. (110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה. (111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המותרת ביום-טוב ואסורה בשבת. (112) שקדושת היום הנכנס, חמורה מקדושת היום היוצא. (113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

יום שני כ"ז מנחם-אב ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. ונכלל לזה שותפות הגוי ושכירותו והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא

14) (משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא לישראל להיקבר בקבר שנתחלל שבת בפרסום בשבילו (הר"ן ותוספות במסכת בבא קמא דף פא עמוד א).
15) כלי נגינה עשוי מקנה נבוב ונקבים בצידו, והיו מחללים בו אחר מיטת המת לאבל ונהי. 16) רחוב, דרך הרבים.
17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמא יאמר לנכרי לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו לעולם, אין לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה בשבילו.

ו. נכרי¹⁸ שהביא חלילין בשבת למת, אף-על-פי שהביאן מצד החומה - ימתין למוצאי שבת בכדי שיבוא ממקום קרוב, ואחר כך יספיד בהן; שמה בלילה הביאום ממקום אחר עד החומה, ובבקר נכנסו בהן¹⁹. ואם ידע בודאי ששם מקום פלוני הביאום בשבת - ימתין בכדי שיבואו מאותו מקום אחר השבת. והוא, שלא יהא הדבר בסרטא²⁰ גדולה, כמו שאמרנו.

18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א). 19) ואף שספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר להמתין עד הערב ויהיו בהיתר גמור ואין צורך להיכנס בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה).
20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים). נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששינוי (שם) חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצינעא.

ז. עיר²¹ שישראל ונכרים דרין בתוכה, והיתה בה מרחץ המרחצות²² בשבת: אם רב²³ נכרים - מתר לרחץ בה למוצאי שבת מיד; ואם רב ישראל - ימתין בכדי שיחמו חמין, שבשביל הרב הוחמו; מרחצה למרחצה²⁴ - ימתין בכדי שיחמו חמין²⁵. וכן כל פיוצא בזה.

21) מכשירין פרק ב משנה ה. 22) שרוחצים בה בשבת.
23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים במרחץ בעונה זו שבעבורם מחמם הנכרי את המרחץ.
24) בשביל שניהם נעשה. 25) מים לרחיצה.

ח. ישראל שאמר לנכרי לעשות לו מלאכה זו בשבת, אף-על-פי שעבר ומפין אותו מפת מרדות²⁶ - מתר לו להנות באותה מלאכה לערב אחר שימתין בכדי שתעשה. ולא אסרו בכל מקום שימתין בכדי שיעשו אלא מפני²⁷ דבר זה: שאם תאמר יהא מתר מיד, שמה יאמר לנכרי לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד. וכיון שאסרו עד שימתין בכדי שיעשו, לא יאמר לנכרי לעשות לו; שהרי אינו משתמר כלום, מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת.

1 כבש לירד בו מן הספינה - ירד אחריו ישראל; ואם בשביל ישראל - אסור. מלא מים להשקות בהמתו - משקה אחריו ישראל; ואם בשביל ישראל - אסור. לקט עשבים להאכיל לבהמתו - מניח ישראל בהמתו¹ לאכל מהן. והוא, שלא יהא אותו הנכרי מכיר לאותו ישראל; שמה ירבה במלאכתו בשבילו, וימצא עושה בשביל ישראל. וכן כל דבר שאפשר להרבות בו, לא יהנה בו בשבת אלא אם-כן אינו מכירו.

8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. 9) בברייתא (שם) "נכרי שליט עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה שמה יקח בידו ויאכילנה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתרץ שם שאינו מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה למקום העשבים על ידי זה שותם דרכים אחרות לפניה. והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך הישראל - גם כן אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח חיים סימן שכה סעיף יג.

ד. אכל דבר שאין בו להרבות ולמעט, כגון נר¹⁰ וכבש - הואיל ועשה בשביל עצמו, הנה אחריו ישראל בשבת ואף-על-פי שהוא מכירו. נר הדלוק במסכה בשבת: אם רב ישראל¹¹ - אסור להשתמש לאורה, שהמדליק - על דעת הרב מדליק; ואם רב נכרים - מתר להשתמש לאורה; מרחצה למרחצה - אסור. נפלה דלקה בשבת, ובא נכרי לכבות - אין אומרים לו 'פכה' ויאל תכבה¹², מפני שאין שבתתו¹³ עלינו. וכן כל פיוצא בזה.

10) "נר לאחד נר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א). וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". 11) שאיננו יודעים אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף ברוב ישראל (מגיד-משנה). 12) אין צריך למחות בידו. 13) שאין אנו מצווים שישבות הנכרי בשבת (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. מת¹⁴ שעשו לו נכרים ארון וקפרו לו קבר בשבת, או הביאו לו חלילין¹⁵ לספד בהן: אם בצנעה - ימתין בכדי שיעשו למוצאי שבת ויקבר בו; ואם היה הקבר בסרטא¹⁶ גדולה והארון על גביו, וכל העוברין והשכין אומרים שזה שהנכרים עושין עכשו בשבת לפלוני הוא - הרי זה לא יקבר בו אותו ישראל עולמית, מפני שהוא בפרהסיא. ומת¹⁷ לקבר בו ישראל אחר. והוא, שימתין בכדי שיעשה¹⁷. וכן כל פיוצא בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל משום מצוות יישוב ארץ ישראל, שהיא גדולה משאר מצוות, עד שאמרו עליה בספרי (פרשת ראה פיסקא פ') על המקרא "וירשת אותם וישבת בארצם" וסמוך לו "שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך" - "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" - התירו אף מלאכה דאורייתא - כתיבה על ידי נכרי. (36) היא מהאצות שכבש דוד, חוץ לארץ כנען, קודם שכבש כל ארץ ישראל (הלכות תרומות פרק א הלכה ג). (37) (מסכת גיטין דף ח עמוד ב).

יב. פוסק³⁸ אדם עם הנכרי על המלאכה³⁹ וקוצץ⁴⁰ דמים, והנכרי עושה לעצמו⁴¹. ואף-על-פי שהוא עושה בשבת⁴² - מותר⁴³. וכן השוכר את הנכרי לימים הרבה⁴⁴ - מותר, אף-על-פי שהוא עושה בשבת. כיצד? כגון ששכר הנכרי לשנה או לשנים שיכתוב לו או שיארג לו - הרי זה פותח ואורג בשבת, ומותר; כאלו קצץ עמו שיכתוב לו ספר או שיארג לו בגד, שהוא עושה בכל עת שירצה. והוא, שלא יחשב עמו יום יום.

(38) מתנה. (מסכת שבת דף יז עמוד ב): בית הלל מתירים למסור עורות לעבדם וכלים לכובס נכרי ערב שבת קודם חשיכה, אף שהנכרי עושה מלאכתו בשבת (ראה למעלה בפרק ג בהלכות שביתת כלים). (40) וקוצב. (41) הנכרי עושה לתועלת עצמו, למחר להשלים מלאכתו, ואין היהודי מקפיד שיעבוד הנכרי בשבת. (42) בביתו של נכרי. ירושלמי (מסכת שבת פרק א הלכה ח): "אומנין עכו"ם שהיו עושין עם ישראל, בתוך ביתו של ישראל - אסור, - ובתוך בתיהן (של נכרים) מותר". (43) כשהגוי עובד ב"קבלנות" - שמקבל עליו לגמור את העבודה כולה במחיר קבוע ולא בשכר יומי (הגהות מיימוניות). (44) שאין היהודי אומר לנכרי לעבוד בשבת וגם אינו מרוויח מעבודתו בשבת, אבל הראב"ד השיג, וסובר שהיהודי מרוויח במלאכת הנכרי בשבת, כי שמו יצטרך למלאכתו גם אחרי שבת ולא יוכל לעשות שתיהן כאחד, אבל אם שכרו לכתוב לו תמיד בשנה זו, או לארוג לו תמיד, או אם שכרו לכל המלאכות שיצטרך לו במשך זמן השכירות, גם לדעת רבינו - אסור (מגן אברהם סימן רמד).

יג. במה⁴⁵ דברים אמורים⁴⁶? בצנעה⁴⁷, שאין מכירים הפל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא; אבל אם היתה ידועה וגלויה ומפרסמת - אסורה. שהרואה את הנכרי עוסק, אינו יודע שקצץ, ואומר שפלוני שכר הנכרי לעשות לו מלאכה בשבת.

(45) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (46) שמותר לצוות לנכרי לעשות מלאכת ישראל בקבלנות. (47) שאין מכירים שהמלאכה היא בשביל ישראל אף אם נעשית בפרהסיא (רבינו ירוחם).

יד. לפיכך⁴⁸, הפוסק עם הנכרי לבנות לו חצר או כתל או לקצר את שדהו, או ששכרו שנה או שנים

(26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. (27) לפי טעם זה לא אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשבילו נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייהנה ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה'.

ט. דבר שאינו מלאכה²⁸, ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות²⁹ - מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת. והוא, שיהיה שם מקצת³⁰ חלי, או יהיה צריך לדבר צרך הרבה, או מפני מצוה³¹.

(28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין בו אלא איסור דרבנן, אומר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. (29) חומרא בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה. (30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מדמין דבר לדבר בענייני השבותים, ואין לך בהן להחיר אלא מה שהתירו חכמים" (מגיד משנה). (31) להביא מים חמים מחצר לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות מילה. ראה הלכה י'.

י. כיצד? אומר ישראל לנכרי בשבת לעלות באילן או לשוט על פני המים כדי להביא לו שופר או סבין למילה, או מביא לו מחצר לחצר שאין צריך ביניהן מים חמין להרחיץ בהם קטן ומצטער³². וכן פל³³ פיוצא בזה.

(32) בנוסחה אחרת: "או מצטער" (כתב יד התימנים). (33) דעת התוספות (מסכת גיטין דף ח עמוד ב) שרק במילה התירו כיוון שמילה גופה דוחה שבת.

יא. הלוקח בית³⁴ בארץ ישראל מן הנכרי - מותר לו לומר לנכרי לכתוב לו שטר בשבת; שאמירה לנכרי בשבת אסורה מדבריהם, ומשום יישוב ארץ ישראל לא גזרו בדבר זה³⁵. וכן הלוקח בית מהם בסוריא³⁶, שסוריא בארץ ישראל לדבר זה³⁷.

(34) (מסכת בבא קמא דף פ עמוד ב) "הקונה בית בארץ ישראל כותבין עליו אונן (שטר מכירה) אפילו בשבת. בשבת סלקא דעתך? (וכי יעלה על הדעת שכותבין בשבת?) אלא אומר לנכרי ועושה (שמשום מצוות יישוב ארץ ישראל התירו שבות)", וירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב הלכה ד): רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן הנכרי? אמר לו: אימת שאל רבי, בשבתא (אם מותר לקנות בשבת)? תנא: בשבת מותר (לקנות). כיצד הוא עושה (כיוון שאין היהודי מוסר לו כסף)? מראה לו כיסין של דינרין (כדי שהנכרי יקח לעצמו את הכסף) והגוי חותם ומעלה לארכיים (לארכיון, לשלטון), שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, וכתוב "עד רדתה" - אפילו בשבת; ראה למעלה בסוף פרק ב. (35) ואף כי משום מצוה לא התירו לומר לנכרי אלא איסור שבות לישראל (למעלה הלכה י'),

השבת, אבל להשאיל מותר (אורח חיים סימן רמו).
(60) שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך וחרמורך, ויניפש בן אמתך והגור" מכאן ש"מצווה אדם על שביית בהמתו כמוהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר, כמוכא במכילתא: "למען ינוח שורך" - "שיחא (השור) תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה נוח לשור.

יז. המשתתף⁶¹ עם הנכרי במלאכה או בסחורה או
בחנות: אם התנו בתחלה⁶² שיהיה שוכר השבת
לנכרי לבדו, אם מעט אם הרבה⁶³, ושוכר יום אחר
כנגד יום השבת לישראל לבדו - מותר. ואם לא
התנו בתחלה - פשיכאול לחלק, נוטל הנכרי שוכר
השבתות פלן לבדו, והשאר חולקין אותו. ואינו
מוסיף לו כלום⁶⁴ כנגד יום השבת, אלא אם-כן
התנו בתחלה. וכן אם קבלו שדה בשתפות - דין
אחד הוא.

(61) (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). (62) אין הנכרי נחשב כעושה בשליחתו של ישראל. (63) בברייתא שם: "ואם התנו מתחילה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור", וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה: "טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום חול כך וכך - אסור, אלא יטול הנכרי שכר שבת והיהודי שכר יום אחר, בין מעט בין הרבה. (64) בגמרא נסתפק: סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה, ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות" וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי.

יח. ואם לא התנו, ובאו לחלק השוכר, ולא היה
שוכר שבת ידוע - יראה לי, שהנכרי נוטל לבדו
שביעית⁶⁵ השוכר, והשאר חולקין. הנותן מעות
לנכרי להתעסק בהן - אף-על-פי שהנכרי נושא
ונותן בשבת, חולק⁶⁶ עמו בשוכר בשדה⁶⁷. וכן הורו
כל הגאונים.

(65) זהו לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את יום השבת כלל. (66) תשובת הגאונים בשם רב שריא גאון (בית יוסף). (67) שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחתו של ישראל, וגם אין ניכר של מי העסק.

יט. לא⁶⁸ יתן אדם בערב שבת פלים לאמן נכרי
לעשותו, אף-על-פי שפסק⁶⁹ עמו, אלא בכדי שיצא
בהן מביתו קדם שחשכה⁷⁰. וכן לא ימכר אדם
חפציו לנכרי, ולא ישאלנו ולא ילוננו⁷¹ ולא
ימשכנו, ולא יתן לו פמטנה, אלא בכדי שיצא
באותו חפץ מפתח ביתו קדם השבת. שכל זמן

לבנות לו חצר או לטע לו פרים: אם היתה המלאכה
במדינה או בתוך התחום - אסור לו להניחן לעשות
בשבת, מפני הרואים⁴⁹ שאינם יודעים שפסק⁵⁰; ואם
היתה המלאכה חוץ לתחום - מותר, שאין שם ישראל
שיראה את הפועלים פשהן עושין בשבת.

(48) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (49) במסכת ראש השנה דף כד עמוד ב מבואר שדבר האסור משום חשד מותר בשל רבים. "דברבים ליכא (אין) חשדא" ולפי זה היה מותר להעסיק גוי בשבת לטובת עניין ציבורי (מגן אברהם סימן רמד) מכל מקום לא התירו לבנות בית הכנסת בשבת על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם). (50) אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם).

טו. וכן⁵¹ מותר לאדם להשכיר פרמו או שדהו
לנכרי אף-על-פי שהוא זורען ונוטען בשבת,
שהרואה יודע ששכוריו⁵² הן או באריסות⁵³ נתן
להן⁵⁴. ודבר ששם ישראל בפעליו קרוי עליו, ואין
דרך רב אנשי אותו המקום להשכירו או לתנו
באריסות⁵⁵ - אסור להשכירו לנכרי⁵⁶; מפני שהנכרי
עושה באותו המקום מלאכה בשבת, והוא נקרא על
שם הישראל בפעליו⁵⁷.

(51) (מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב). (52) שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. (53) שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביע, ואת עבודתו בשבת, "אדעתא דנפשיה קעביד" - עושה לתועלת עצמו, להרבות חלקו. (54) כי שדה וכרם היו משכירים לרוב בתנאים אלה. (55) אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. (56) גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. (57) וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתו בשבת כמבואר בתחילת הפרק.

טז. מותר⁵⁸ להשאיל פלים ולהשפירן לנכרי ואף-
על-פי שהוא עושה בהן מלאכה בשבת, מפני שאין
אנו מצוים על שביית הפלים⁵⁹. אכל בהמתו ועבדו
- אסור, מפני⁶⁰ שאנו מצוין על שביית בהמה
ועבד.

(58) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (59) מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט עמוד א): "לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה' מותר", דעת רבינו שברייתא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי שאדם מצווה על שביית כליו, אולם לפי שהלכה כבית הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27 שְׁאֵדָם בְּהוּל עַל מְמוֹנוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר שְׂשִׁלְכֵנוּ; וְאִם
28 לֹא תִתִּיר לוֹ דְּבָרִי זֶה, שְׂאִין אֲסוּרוֹ אֲלֵא מִדְּבָרֵי
29 סוּפְרִים⁸⁶ - יְבוֹא⁸⁷ לְהִבְיאוֹ בִּידוֹ, וְעוֹבֵר עַל מְלָאכָה
30 שֶׁל תּוֹרָה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּכִיסוֹ; אֲכָל
31 מְצִיאָה⁸⁸ - לֹא יִתֵּן לְנִכְרִי, אֲלֵא מוֹלִיכָה בְּפָחוֹת
32 פָּחוֹת⁸⁹ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת.

(84) (מסכת שבת דף קנ"ג עמוד א.) (85) רבינו חולק על רש"י שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעור יום. (86) ראה פרק א הלכה ג. (87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי שמתירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד התירו לו לטלטלן", ונחלקו בדבר הרמב"ן והרשב"א ("מגיד משנה"). (88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. (89) (מסכת שבת דף קנ"ג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא התירו (להעביר מעות) פחות פחות מד' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלימות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע' עמוד א): אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הווינן בארמיותן, אמרין, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא? (שם שומרים שבת כמה ארנקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק-כסף) פחות פחות מד' אמות.

33 כג. וְשִׁרְאֵל⁹⁰ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת: אִם עָבַר וְעָשָׂה
34 בִּידוֹן - אֲסוּר לוֹ לְהַנּוֹת פְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לְעוֹלָם⁹¹,
35 וְשִׁאֵר וְשִׁרְאֵל מִתֵּר לָהֶם לְהַנּוֹת בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת
36 מִיד⁹². שְׁנֵאמַר: וְשִׁמְרָתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִיא -
37 הִיא קֹדֶשׁ וְאִין מַעֲשֵׂיהָ קֹדֶשׁ. בִּיעֵד? וְשִׁרְאֵל
38 שֶׁבָּשָׁל בְּשַׁבָּת בְּמִזְדִּי - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵאָכְל לְאַחֲרִים,
39 אֲכָל לוֹ לֹא יֵאָכְל עוֹלָמִית. וְאִם בָּשָׁל בְּשַׁגְּגָה -
40 לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵאָכְל, בֵּין הוּא בֵּין אַחֲרִים, מִיד⁹⁴. וְכֵן
41 כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(90) (מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א.) (91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). (92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב. (93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתעבתי לך, הרי הוא בבל תאכל (מסכת חולין דף קיד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה קודש" - שמעשה שבת לא נאסר. (94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא יהנה ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להמתין בכדי שיעשה שלא יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג.

42 כד. פְּרוֹת⁹⁵ שֶׁיֵּצְאוּ חוּץ לְתַחֲנוּם וְחִזְרוּ: ⁹⁶ בְּשׁוּגָג -
43 יֵאָכְלוּ בְּשַׁבָּת⁹⁷, שֶׁהֲרִי לֹא נַעֲשָׂה בְּגוֹפֶן מַעֲשֵׂה וְלֹא
44 נִשְׁתַּנֵּי; בְּמִזְדִּי - לֹא יֵאָכְלוּ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

1 שְׁהוּא בְּבִיתוֹ, אִין אָדָם יוֹדַע אֵימָתִי נִתֵּן לוֹ; וְכִשְׂיֵצָא
2 הַנִּכְרִי מִבֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת וְחָפֵץ יִשְׂרָאֵל בִּידוֹ, יִרְאֶה כְּמִי
3 שֶׁהִלְוֵהוּ לְנִכְרִי אוֹ מְשַׁכְּנוֹ אוֹ פֶּסֶק עִמּוֹ אוֹ מְכַר לוֹ
4 בְּשַׁבָּת.

(68) (מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). (69) כמבואר למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה בשבת. (70) מבעור יום. (71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושא לו לצורך עצמו (סמ"ג).

5 כ. הַנּוֹתֵן⁷² אֶגְרָת לְנִכְרִי לְהוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֲרָת: אִם
6 קָצַץ⁷³ עִמּוֹ שֶׁכָּר הוֹלִכָהּ - מִתֵּר, וְאֶפְלוּ נִתְּנָה לוֹ עֶרֶב
7 שַׁבָּת עִם חֲשֻׁכָה⁷⁴. וְהוּא, שֶׁיֵּצֵא בָּהּ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ קֹדֶם
8 הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא קָצַץ: אִם יֵשׁ בְּמִדְיָנָה⁷⁵ אָדָם קְבוּעַ⁷⁶
9 שְׁהוּא מְקַבֵּץ הָאֶגְרוֹת וְשׁוֹלֵחַ אוֹתָם לְכָל מִדְיָנָה
10 וּמִדְיָנָה עִם שְׁלוּחָיו - מִתֵּר לִתֵּן לְנִכְרִי הָאֶגְרָת.
11 וְהוּא, שֶׁיְהִיָּה שְׁהוּת בַּיּוֹם כְּדִי שֶׁיֵּגִיעַ לְפִת הַסֻּמוֹף
12 לְחוּמָה⁷⁷ קֹדֶם הַשַּׁבָּת; שְׁמָא זֶה שֶׁמְקַבֵּל הָאֶגְרוֹת
13 וְשׁוֹלֵחַן, בֵּיתוֹ סֻמוֹף לְחוּמָה הוּא. וְאִם אִין שֵׁם אָדָם
14 קְבוּעַ לָכָּה, אֲלֵא הַנִּכְרִי שְׁנוֹתֵנִין לוֹ הָאֶגְרָת הוּא
15 שֶׁמוֹלִיכָה לְעִיר אַחֲרָת - אֲסוּר⁷⁸ לְשַׁלַּח בִּיד נִכְרִי
16 הָאֶגְרָת לְעוֹלָם, אֲלֵא אִם-כֵּן קָצַץ לוֹ דָּמִים.

(72) (מסכת שבת דף יט עמוד א.) (73) קצב, קבע שכרו. (74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (75) בנוסחה אחרת: "צימו במדינה" (מער"ק). (76) "דקביע בי דואר במתא" (קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם למטרתם. (77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב. (78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת (מסכת שבת דף יט עמוד א).

17 כא. נִכְרִי⁷⁹ שֶׁהִבִּיא חֲפָצָיו בְּשַׁבָּת וְהִכְנִיסָן לְבֵית
18 יִשְׂרָאֵל⁸⁰ - מִתֵּר. וְאֶפְלוּ אָמַר לוֹ: הִנֵּיחַן בְּזוּיֹת זוֹ -
19 הֲרִי זֶה מִתֵּר. וּמִזְמִינִין⁸¹ אֶת הַנִּכְרִי בְּשַׁבָּת וְנוֹתֵנִין
20 לְפָנָיו מִזְנוֹנוֹת לְאָכְלוֹ; וְאִם נִטְלָן⁸² וְיָצָא - אִין נִזְקָקִין
21 לוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין שְׁבִיתָתוֹ עָלֵינוּ. וְכֵן נוֹתֵנִין⁸³ מִזְנוֹנוֹת
22 לְפָנָיו הַכָּלָב בְּחֶצֶר; וְאִם נִטְלָן וְיָצָא - אִין נִזְקָקִין לוֹ.

(79) (מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה נכרי מלאכתו". (80) אבל לקבלו ממנו ולסייעו אסור, וראה למעלה פרק א הלכה טו במלאכה שעשאוה שנים. (81) (מסכת ביצה דף כא עמוד ב) אבל לא ביום טוב, שמא ירבה לבשל בשבילו, ומלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב רק בשביל ישראל (הלכות יום טוב פרק א הלכה טו). (82) אבל לתת ידו שיוציא - אסור (ירושלמי). (83) (מסכת שבת דף יט עמוד א).

23 כב. מִי⁸⁴ שֶׁהִיָּה בָּא בְּדֶרֶךְ וְקוֹדֶשׁ עָלָיו הַיּוֹם, וְהָיוּ
24 עִמּוֹ מְעוֹת - נוֹתֵן כִּיסוֹ לְנִכְרִי לְהוֹלִיכּוֹ לוֹ, וְלְמוֹצָאֵי
25 שַׁבָּת לֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִתֵּן לוֹ שֶׁכָּר עַל
26 זֶה, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ מִשְׁחָשְׁכָה⁸⁵ - מִתֵּר. מִפְּנֵי

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדות על השערים, לא יבא משא ביום השבת". (4) מבואר למעלה פ"א ה"א. (5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה, כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:): מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן - נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן - נקראת "תולדה" (בבא-קמא ב.). "אב מלאכה" - הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה"תולדות" הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. (6) ראה בהלכה ז. (7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן וריש לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. (8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שדרך המקרא כשמגיע המניין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא-בבא קמא, ג.), וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים). (9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיבול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. (10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. (11) עקירת דבר מגידולו והפרדתו ממקום חיותו. תולדתו: תולש ממחומר - ביד ולא בכלי. (12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. התולדה: המדבק פירות או שחרום בחבל אחד. (13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדתה: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. (14) הנפת הדגן הנדוש באויר, כדי שישא הרוח את המוץ וישאר הדגן הנקי. (15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדתה: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. (16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדתה: המחלת ירק לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד. (17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה. (18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד. תולדתה: המגבל את העפר. (19) הפעולה באמצעות האש להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. תולדתה: המתוך את המתכת, הממים את הדונג או את החלב. (20) עקירת דבר ממקורו בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדתה: התולש כנף מן העוף, הנוטל צפרניו. (21) ניקוי הכלכלוך וצחצוח החפץ. תולדתה: המכבס בגד והסוחטו. (22) הפרדת חוטי הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדתה: החובט על סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי, עד שנעשים כעין חוטים. (23) שינוי כל דבר למראה אחר.

(95) (מסכת עירובין דף מא עמוד ב.). (96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד - מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעטות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). (97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י.

1 כה. השו"כ⁹⁸ את הפועל לשמור⁹⁹ לו את הפרה ואת
2 התינוק - לא יתן לו שכו¹⁰⁰ של שבת. לפיכך אין
3 אחריות שבת עליו. ואם היה השכיר שכיר שבת¹⁰¹
4 או שכיר שנה - נותן לו שכרו משלם. לפיכך
5 אחריות שבת עליו. ולא יאמר לו: תן לי שכרי של
6 שבת; אלא אומר לו: תן לי שכרי של שנה או של
7 עשרה ימים.

(98) (מסכת בבא מציעא דף נח.). (99) אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת. (100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. (101) של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול.

פרק שביעי

(1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפך שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבאר שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

8 א. מלאכות² שחיבין עליהן סקילה⁴ וכת⁴ במזיד,
9 או קרבן⁴ חטאת בשגגה - מהן אבות⁵ ומהן⁶
10 תולדות. ומנין כל אבות⁷ מלאכות - ארבעים חסר
11 אחת⁸. ואלו הן: החרישה⁹. והזריעה¹⁰. והקצירה¹¹.
12 והעמור¹². והדישה¹³. והזריה¹⁴. והברייה¹⁵.
13 והשחינה¹⁶. וההקנה¹⁷. והלישה¹⁸. והאפיה¹⁹.
14 והגזיזה²⁰. והלבון²¹. והנפוי²². והצביעה²³.
15 והטויה²⁴. ועשיית הנירין²⁵. והנסכת המסכה²⁶.
16 והאריגה²⁷. והצביעה²⁸. והקשיה²⁹. וההתרה³⁰.
17 והתפירה³¹. והקריעה³². והבגין³³. והסתירה³⁴.
18 והפאה בפטיש³⁵. והצידה³⁶. והשחיטה³⁷.
19 וההפשטה³⁸. וההעברה³⁹. ומחיקת העור⁴⁰.
20 והתוכו⁴¹. והפתירה⁴². והמחיקה⁴³. והשרטוט⁴⁴.
21 וההכירה⁴⁵. והכפוי⁴⁶. והוצאה⁴⁷ מרשות לרשות.

(2) שבת עג, א. (3) העוסק בדבר שיש בו אומנות, או המ'שנה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו - עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרושה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו), שלא יציאו נדבות מבתיהם להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבות מלאכות, ולא נחשבו במנין הל"ט. כיון שלא היו במשכן ('כלכלת שבת').

ג. וכן⁵⁰ הוזהר זרעים, או הנוטע אילנות, או המכריז⁵¹ אילנות, או המרקיב⁵², או הזמר⁵³ - כל אלו אב אחד הן מלאכות מלאכות, וענין אחד⁵⁴ הוא, שכל אחת מהן לעצמה דבר הוא מתפנן.⁵⁹

(50 שבת עג, א. 51 הכופף ענף עץ בקרקע, ומכסהו בעפר, למען ייקלט ויהיה לעץ מיוחד. 52 שם יחור (ענף רך) בעץ אחר. 53 חותך הענפים המזיקים מהעצים. 54 ראה למעלה באות מח.

ד. וכן⁵⁵ הקוצר תבואה או קטנית⁵⁶, או הבוצר⁵⁷ ענבים, או הגודר⁵⁸ תמרים, או המוסק⁵⁹ זיתים, או האורה⁶⁰ תאנים - כל אלו אב⁶¹ מלאכה אחת הן, שכל אחת מהן לעקר דבר מגדוליו מתפנן. ועל דרך זו שאר האבות.

(55 שבת עג, ב. 56 ירקות הגדלים בתרמילים. 57 קוטף את הענבים מעל הגפנים. 58 לוקט תמרים מדקל. 59 תולש זיתים מן העץ. 60 קוטף פרי התאנים. 61 ראה למעלה באות מח.

ה. התולדה⁶² היא המלאכה⁶³ הדומה לאב מאלו האבות. כיצד? המחתך את הירק מעט⁶⁴ לבשלו - הרי זה חיב, שזו המלאכה תולדת טחינה; ששהטוחן לזקת גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה, וכל העושה דבר הדומה לזה הרי זה תולדת טוחן. וכן הלוקח לשון של מתכת ושף אותו כדי לקח מעפרו, כדרך שעושים צורפי הזהב - הרי זה תולדת טחינה.

(62 שבת עד, ב. 63 כל מלאכה הדומה למלאכת המשכן בפעולה ולא במטרה, כגון: השף ברזל או מתכת, הדומה לטוחן בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים שמטרתה לאכילה. והשף - שלא לאכילה: וכן אם דומה למלאכת המשכן במטרה, אבל הפעולה היא בגוף אחר, כגון: המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקיה דומה למלאכה שבמשכן במטרה, שיגדלו הצמחים, אבל אין הפעולה נעשית בגוף הצמחים כ"אם במים. כל אלו נקראים תולדות ('תפארת ישראל' ב'כלכלת שבת'). 64 בנוסח אחר: "מעט מעט" (דפוס ויניציא), וזה בהתאם לדברי רבינו להלן פרק כא הל' יח, שאינו חייב אלא אם חותכו דק דק.

ו. וכן⁶⁵ הלוקח חלב ונתן בו קבה כדי לחבצו⁶⁶ - הרי זה חיב משום תולדת בורר, שהרי הפריש הקום⁶⁷ מן החלב. ואם גבנו ועשהו גבינה - חיב משום בונה; שכל המקפץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד, הרי זה דומה לבנין. וכן לכל⁶⁸ מלאכה ומלאכה מאלו האבות, יש להן תולדות על דרך זו שאמרנו. ומגוף המלאכה הנעשית בשבת תדע מעין אי זה אב היא ותולדת אי זה אב היא.

(24 עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול ושזירה. 25 מתיחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון לכובד תחתון, במכונת האריגה. 26 הרמת המסכת באריג (מסכת - מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי). תולדתה: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. 27 הכנסת חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדתה: הקולע שלש נימין ביחד. 28 הסרת חוטי השתי מחוטי הערב האורגים יחד, לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים ומתכוון לתקנה; בנוסח אחר: והפציעה ('מעשה רוקח'). 29 חיבור שני חוטים על ידי פתיל, בקשר של קיימא ומעשה אומן. 30 התרת קשר של קיימא (קשר קיים, חזק). תולדתה: המפריד פיתולי חבלים. 31 איחוד שני דברים נפרדים. תולדתה: המדבק ניירות או עורות על ידי דבק. 32 ההפרדה בין הדבקים. תולדתה: המפריד ניירות או עורות דבוקים. 33 בנין או נטיית אוהל, או הוספה על בנין. 34 סתירת בנין או אוהל, כדי לתקן. תולדתה: המפרק עץ תקוע לשם תיקונו. 35 עשיית פעולה שעל-ידה ניכר גמר המלאכה. אפילו פעולה קטנה כמכה בפטיש. 36 צידת כל דבר שבמינו ניצוד, לתפסו או לנעול בפניו. תולדתה: המשסה כלב לצוד חיה, ועמד בפניה עד שהגיע הכלב ותפסה. 37 המתה או הוצאת הדם, היא הנפש. תולדתה: החונק את החי עד שימות, השולה דג מן הים והניחו עד שיבש בין סנפיריו כסלע. 38 הפרדת עור בעל חי מבשרו לאחר מיתתו. תולדתה: המפשיט דלדול (חתיכת בשר בולטת) שעל העור לצד הבשר. 39 תיקון העור וריכוכו, שיתקיים זמן רב. 40 הסרת השער והצמר מהעור להחליקו. תולדתה: המורט נוצות, הממרח זפת על חפץ להחליקו. 41 התקנת חפץ לצרכו לפי מדת ארכו ורחבו. תולדתה: הקוטם (קוצץ) את הכנף. 42 רשימת שתי אותיות בדיו או בצבע על דבר המתקיים. 43 הכשרת מקום ראוי לכתוב עליו לפחות שתי אותיות. 44 חקיקה ורשימת כל דבר המתקיים. תולדתה: המשרטט על העץ לשם נסירה במידה שוה. 45 הבערת אש או ריבויה, בין להתחמם בין להאיר. תולדתה: הנותן שמן בנר הדולק. 46 כיבוי אש ומיעוט זמן ההבערה. תולדתה: הנוטל שמן מנר הדולק. 47 הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ועיין להלן פרק יב הלכה ח.

ב. כל⁴⁸ אלו המלאכות, וכל שהוא מענינם⁴⁹ - הם הנקראין אבות מלאכות. כיצד הוא ענינו? אחד החורש או החופר או העושה חריץ - הרי זה אב מלאכה; שכל אחת ואחת מהן חפירה בקרקע, וענין אחד הוא.

(48 שבת עג, ב. 49 במנין ל"ט המלאכות, לא חשבו אלא אותן שהיו במשכן (שבת מט:). אולם גם כל מלאכה שהיתה דומה למלאכת המשכן בפעולה, ובמטרה - כמכריז או מרכיב הדומות לפעולת זורע ונוטע, וגם המטרה דומה, כי כוונתו לגידול וצמיחה, או אפילו עושה מלאכה דומה למשכן במטרה ולא בפעולה. כוזמר (חותך ענפי אילן) - ראה בהלכה ג - המתכוון לגידול האילן, כל אלו נקראים

- 65) שבת צח, א. (66) עשיית חמאה, על ידי טריפת החלב.
67) החלב החמוץ המכיל את יסוד הגבינה. (68) ראה למעלה באות ו.
- הגיא¹² - חיב¹³ משום חורש, ושעורו פל שהוא. וכן
פל המשנה גמות¹⁴ - שעורו פל שהוא.

(2) משנה, שבת קג, א. (3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע כרישא (קלח של כריש, - מין ירק נאכל דומה לבצל) או כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיכולת) של חטיטה" (ירושלמי פ"ז ה"ב). (4) רבינו הקדים חרישה לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל במשנה (שבת עג.) הקדימו "הזורע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה זו חייב. (5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה. (6) כורת ענפים ועשבים יבשים. (7) החותך ענפים רכים מהאילן. (8) ענפי עץ הגפן. (9) "כל דבר שהוא להניית הקרקע (להשבחתה) חייב משום חורש, וכל דבר שהוא להבחיל (שיגיע לידי בישול) את הפרי חייב משום זורע" (ירושלמי שם). (10) שבת עג, ב. (11) השפילו והשווהו לשאר האדמה, תרגום "יורקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג:) ורידדו. (12) רווח צר בין הרים. (13) בשדה משום חורש, אבל בבית חייב משום בונה (להלן פ"י ה"ב). (14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

ב. הזורע¹⁵ פל שהוא¹⁶ - חיב. הזומר¹⁷ את האילן כדי שיצמח - הרי זה מעין זורע. אבל המשנה¹⁸ צמחין ואילנות בשבת - הרי זה תולדת זורע, וחיב בקל שהוא. וכן השורה¹⁹ חטין ושעורין וכיוצא בהן במים - הרי זה תולדת זורע, וחיב בקל שהוא.

(15) שבת עג, א. (16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו' והוציאו וכו' בכל שהוא" מכאן ששיעור זריעה בכל שהוא (מגיד-משנה). (17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת עג:). (18) מועד קטן ב, ב. (19) זבחים צד: זרע פשתן למים חייב - אי משום דמקדח (=משצמיח) אפילו חטי ושערי נמי, אלא משום לישא (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף המערבי (סה"ר לר"ר לוי' עמ' מא) וכה"ג בדו"ק). הרי ששורה חטים ושעורים במים - חייב משום זורע. ועיין בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

ג. הקוצר²⁰ כגורגרת²¹ - חיב²². ותולש²³ - תולדת קוצר הוא. וכל העוקר²⁴ דבר מגדולו - חיב משום קוצר. לפיכך, צורר שעלו בו עשבים, וכשות²⁵ שעלה בסנה²⁶, ועשבים שצמחו על גב החבית, התולש מהן - חיב, שזה הוא מקום גדול. אבל התולש מעציץ²⁷ שאינו נקוב - פטור, מפני שאין זה מקום גדול. ועציץ נקוב בכדי שיש קטן - הרי הוא כארץ, והתולש ממנו - חיב.

(20) שבת קג, א. (21) שבת צא, א. לדעת רבינו להלן הלכה ה' שהיא שליש ביצה. (22) "כל שאתה מבדילו מחיותו, יש בו משום קוצר" (ירושלמי שם). (23) "קצירה - בכלי, תלישה - ביד" (לחם-משנה). (24) שבת קז, ב. (25) צמח בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. (26) שבת קז, ב.

ז. אחד⁶⁹ העושה אב מאבות מלאכות או תולדה מן התולדות במזיד - חיב⁷⁰ פרת. ואם פאו עדים - נסקל⁷¹. בשוגג - חיב חטאת קבועה. אם פן מה הפרש יש בין האבות והתולדות? אין ביניהן הפרש אלא לענין הקרבן בלבד. שהעושה בשוגג: אם עשה אבות הרבה בהעלם אחד⁷² - חיב חטאת אחת על כל אב ואב, ואם עשה אב ותולדותיו בהעלם אחד - אינו חיב אלא חטאת אחת.

(69) בבא-קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו - אינו חייב אלא אחת". (70) כמבואר למעלה בתחילת פרק א. (71) בנוסח אחר: ואם עדים התרו בו - נסקל ("אברבנאל). (72) שנעלם ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.

ח. פיצד? הרי⁷³ שחרש וזרע וקצר בשבת בהעלם אחד - חיב שלש חטאות. ואפלו עשה הארבעים חסר אחת בשגגה, כגון ששכח שאלו המלאכות אסורות לעשות בשבת - חיב על כל מלאכה ומלאכה חטאת אחת. אבל אם טחן וחתך היקר ושף לשון של מתכת בהעלם אחד - אינו חיב אלא חטאת אחת; שהרי לא עשה אלא אב אחד ותולדותיו. וכן כל פיוצא בזה.

(73) שבת עג, ב.

ט. העושה⁷⁴ מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד - אינו חיב אלא חטאת אחת. פיצד? הרי שזרע ונטע והבריר והרפיב וזמר בהעלם אחד - אינו חיב אלא חטאת אחת, שפולן אב אחד הן. וכן כל פיוצא בזה.

(74) משנה, שבת סח, א.

פרק שמיני

(1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן ותולדותיהן, והמחייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבאר בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלשן].

א. החורש² פל שהוא³ - חיב⁴. המנפש⁵ בעקרי האילנות, והמקרסם⁶ עשבים, או המזרד⁷ את השריגים⁸, כדי ליפות את הקרקע⁹ - הרי זה תולדת חורש; ומשיעושה פל שהוא - חיב. וכן המשנה פני השדה¹⁰, כגון שהשפיל התל ורדדו¹¹, או מלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בנוסח אחר: "בספינה" (מעשה רוקח'). (27) כלי חרס העשוי לנטיעה.

ד. כל זרע²⁸ שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו, כגון אספסתא²⁹ וסלקא³⁰, הקוצרו בשגגה - חיב שתי

חטאות: אחת - מפני שהוא קוצר, ואחת - מפני שהוא נוטע. וכן הזמר והוא צריך לעצים - חיב משום קוצר ומשום נוטע. גכשושית³¹ של עפר שעלו בה עשבים, הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות - חיב משום תולש. היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ - חיב משום זרע. תאנים שיבשו³² באביהן, וכן אילן שיבשו פרותיו בו, התולש מהן בשבת - חיב, אף-על-פי שהן בעקורין לענין טמאה³³.

(28) שבת עג, ב. (29) אספסת - חציר לבהמה. (30) סלק - ירק שמשמשים בעליו הפרומים לחמיצה. (31) שם פא, ב. תל עפר קטן. (32) חולין קכו, ב: "תאנים צמקו (שיבשו באילן - רש"י) באביהן (כשהן מחוברות לקרקע), מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת". אבל ב'חוספות' (שבת קנ:): מובא שדווקא צמקו, אבל יבשו לא, מכיון שאינן יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור תלישה. (33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו - אינם מקבלים טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

ה. התולש³⁴ עלשין³⁵, המזרז וזרדין³⁶: אם לאכילה - שעורו בגרוגרת³⁷; ואם לבהמה - שעורו כמלא פי גדי; ואם להסקה - שעורו כדי לבשל ביצה³⁸. המעמר³⁹ אכלין: אם לאכילה - שעורו כמלא פי גדי; ואם עמר לבהמה - שעורו כמלא פי גדי; ואם להסקה - שעורו כדי לבשל ביצה. וביצה⁴⁰ האמורה בכל מקום, היא ביצה בינונית של תרנגולין. וכל מקום שנאמר כדי לבשל ביצה, הוא כדי לבשל בגרוגרת מביצה. וגרוגרת - אחד משלשה בביצה⁴¹. ואין עמור אלא בגדולי קרקע⁴².

(34) שבת קג, א. (35) צמח שמשרשו הקלויים באש וטחונים, עושים חומר לשתייה (Cichorie). (36) קיצוץ ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. (37) מבואר למעלה ה"ג. (38) בנוסח אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתבשל. (39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד-משנה). (40) שבת פ, ב. (41) ראה הל' עירובין פ"א ה"ט ב'מגיד משנה'. (42) שבת עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא (למעלה הלכה א - גמרא שם).

ו. המקבץ דבלה⁴³ ועשה ממנה עגלה, או שגקב תאנים והכניס החבל בהן עד שנתקבצו גוף אחד - הרי זה תולדת מעמר, וחיב⁴⁴. וכן כל⁴⁵ פיוצא בזה.

ז. הדש⁴⁶ בגרוגרת⁴⁷ - חיב. ואין דישה אלא בגדולי קרקע. והמפרק⁴⁸ - הרי היא תולדת הדש, וחיב. וכן כל פיוצא בזה. החולב⁴⁹ את הפהמה⁵⁰ - חיב משום מפרק. וכן החולב בחי שיש לו עור - חיב⁵¹ משום מפרק. והוא, שיהיה צריך לדם שצא מן החבורה; אבל אם נתפנו להזיק בלבד - פטור, מפני שהוא מקלקל. ואינו חיב עד שיהיה פדם או פחלב⁵² פהמה⁵² בגרוגרת.

(46) שבת עה, א. (47) ראה למעלה ה"ה בשם ה'ירושלמי'. (48) שבת צה, א ברש"י. דגן משבלים, או קטניות מתוך תרמילים יבשים. (49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י. (50) בעלי חיים, חוץ מדגים - נחשבים כגדולי קרקע (עירובין כז:), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד-משנה). (51) שבת קז, א. לדעת רש"י החולב חייב משום צובע, ויש אומרים משום נטילת נשמה (מגיד-משנה). (52) ממקום גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים (כסף-משנה ולהלן פ"ח).

ח. במה דברים אמורים⁵³? בחולב בפהמה וחיב ועוף וכיוצא בהם; אבל החולב פחברו, אף-על-פי שנתפנו להזיק - חיב⁵⁴, מפני נחת רוחו; שהרי נתקברה דעתו ושככה חמתו, והרי הוא כמתקן. ואף-על-פי שאינו צריך לדם שפיוצא ממנו - חיב.

(53) שפטור אם נתכוון להזיק. (54) שבת קה, ב: "הקורע בחמתו - חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא) מקלקל, וכל המקלקלין פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא - שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו בחמתו, או שובר כלי בחמתו - יהא בעיניך כאילו עובד עבודה-זרה, שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה-זרה והוא עובד? ותירצו: שהוא קורע רק כדי להטיל אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו ששיכך חמתו נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק להטיל אימה נקרא תיקון, ולא בחובל את חבריו.

ט. שפמה⁵⁵ שרצים האמורים⁵⁶ בתורה, הן שיש להן עורות לענין שבת כמו חיה ובהמה ועוף; אבל שאר שרצים ורמשים, אין להן עור. לפיכך, החולב בהן - פטור⁵⁷. ואחד החולב בפהמה חיה ועוף או בשפמה שרצים, ועשה בהן חבורה, ויצא מהם דם, או שגצרו הדם אף-על-פי שלא יצא - חיב⁵⁸.

(55) משנה, שבת קז, א. (56) ויקרא יא, כט: החולד, העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת.

יב. הבורר⁷² אכל מתוך פסלת, או שהיו לפניו שני מיני אכלין וברר מין ממין אחר: בנפה⁷³ ובכברה⁷⁴ - חיב; בקנון⁷⁵ או בתמחוי⁷⁶ - פטור; ואם ברר בידו לאכל לאלתר⁷⁷ - מתר.

(72 שבת עד, א. 73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים לנפות בה קמח וכדומה. (74) היא כעין נפה, אלא שנקבי הרשת שלה גדולים משל הנפה. (75) דומה לצינור ומבררים בו זרעונים. (76) קערה גדולה, שזהו בורר כלאחר יד, כי עיקר ברייה בנפה וכברה. (77) וכל מה שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאלתר (מגיד-משנה).

יג. והבורר⁷⁸ פסלת מתוך האכל, ואפלו בידו אחת - חיב. והבורר תרמוסין⁷⁹ מתוך פסלת שללהן - חיב; מפני שהפסלת שללהן ממתקת אותן כשישלקו אותן עמהם, ונמצא כבורר פסלת מתוך אכל, וחיב. הבורר אכל מתוך פסלת בידו להניחו, אפלו לבו פיוס - נעשה כבורר לאוצר, וחיב. והיו לפניו שני מיני⁸⁰ אכלין מערבין - בורר אחד מאחד ומניח לאכל מיד. ואם ברר והניח לאחר זמן, אפלו לבו פיוס, כגון שברר בשחרית לאכל בין הערפים - חיב.

(78 שבת עד, א. 79) צמח הגדל בתרמיל שגרעניו מרים ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו, דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. (80) המאכל שברצונו לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לברור את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.

יד. המשמר⁸¹ יין או שמן או מים וכן שאר המשקין במשמרת⁸² שללהן - חיב. והוא, שישמר כגורגרת. אכל מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין ובכפיפה מצרית⁸³, כדי⁸⁴ שהיא צלול ביותר. ונותנין מים על גבי שמרים⁸⁵ בשביל שיעצלו. ונותנין ביצה טרופה⁸⁶ למסננת של חרדל כדי שיעצלו. חרדל⁸⁷ שלשו מערב שפת - למחר ממחה⁸⁸ ושותה, בין ביד בין בכלי. וכן יין מגתו, כל זמן שהוא תוסס - טורף חבית בשמריה ונותן⁸⁹ לתוך הסודרין; שעדין לא נפרשו השמרים מן היין יפה יפה, וכל היין כגוף אחד הוא. וכן החרדל וכל פיוצא בו.

(81 שבת קלט, ב. 82) כלי שמסננים בו את השמרים, והיין יורד זך וצלול. (83) סל עשוי מנצרי תמרים. (84) כיון שגם בלי הסינון הם צלולים וראויים לשתייה, לכן אין בזה משום בורר (ר"ן). (85) שנתן בתוך המשמרת מערב שבת, שאין בנתינת מים בורר, מכיון שהם צלולים. (86) מעורבת. "טבע הביצים שטורפין אותן ונותנים אותן כדברים העכורים, ויזככו אותם ויבדילו העב מן הדק" (לשון רבינו בפירוש המשניות). (87) שבת מ, א. צמח

(57) כי חבורה חוזרת לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים שעורן רך, הדם נצרך בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו. (58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב הפוסקים סוברים, שהחיוב משום נטילת נשמה של האבר הנחבל.

י. הסוחט⁵⁹ את הפרות להוציא מימיהן - חיב משום מפרק⁶⁰. ואינו חיב עד שיהיה במשקין שסחט כגורגרת. ואין חיבים מן התורה אלא על דריכת זיתים וענבים בלבד⁶¹. ומתר לסחט אשכול של ענבים לתוך האכל; שמשקה הבא לאכל - אכל הוא, ונמצא כמפרק אכל מאכל⁶². אכל אם סחט לכלי שאין בו אכל - הרי זה דורף, וחיב. והחולב⁶³ לתוך האכל, או היוזק בפיו - פטור⁶⁴. ואינו חיב עד שיחלב לתוך הכלי.

(59 שבת קמג, ב. 60) שמפרק את המשקה מהפרי. (61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל, כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם תותים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם (להלן פרק כא הלכה יב). (62) שבת קמד, ב. אבל פירות שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחטם אפילו לתוך האוכלין, שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק. (63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד, חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה". והטעם כי משקה הבא לאוכל - דומה כאוכל, ואין שם משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת שהיא פסולת - חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, מה שאין-כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל, שאין בזה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה, יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב חסדא התיר רק ביום-טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת איסור שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת - חייב הוא מן התורה (רשב"א שם). (64) כתובות ס, ב.

יא. הזורה⁶⁵ או הבורר⁶⁶ כגורגרת - חיב. והמחביץ⁶⁸ - הרי הוא תולדת בורר. וכן הבורר⁶⁹ שמרים מתוך המשקין - הרי זה תולדת בורר או תולדת מרקד, וחיב. שהזורה והבורר והמרקד⁷⁰, דמין עניניהם זה לזה. ומפני מה מנו אותן בשלשה? מפני שכל מלאכה⁷¹ שהיה במשקין מונין אותה בפני עצמה.

(65 שבת צה, א. 66) מסיר המוך מהגרענים. (67) המפריד אוכל מפסולת המעורבים יחד. (68) ראה פ"ז ה"ה. (69) שבת קלח, א. בנוסח אחר: "הממחה שמרים", שמסיר השמרים מתוך המשקין. (70) ראה פ"ז ה"ה. (71) שבת עג, ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) מלאכת אפייה לא הייתה במשכן, כי אם מלאכת בישול סממנים (לצבע תכלת וארגמן ותולעת שני), ולפי זה בישול הוא אב מלאכה ואפייה היא תולדה (ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב), מכיוון שרק מלאכה שהייתה במשכן נקראת אב (למעלה פרק ז הלכה א). אולם רבינו כתב כלשון המשנה (מסכת שבת דף עג עמוד א) שמנחה "אופה" בין אבות מלאכות ובגמרא מפורש: "תנא סידורא דפת נקט", התנא מנה את המלאכות החורש, הזורע, הטוחן וכו' עד אפיית הפת, המצוייה יותר מבישול סממנים (הר"ן). (3) (תוספתא שבת פרק י) ושיעור גרוגרת, ראה למעלה פרק ח הלכה ג. (4) פעולה באמצעות כוח האש להרתיע או לשנות דבר מכמות שהיה, כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. (5) סתם מחמם מים לרחיצה (פרי חדש). (6) אצבע קטנה של רגל קטן בן יומו כשיעור סיכה (להלן פרק י"ח הלכה ב - פרי חדש). (7) זהו השיעור באיכות, שיהיה ראוי לעשות מהם הצבע הדרוש (לחם משנה), אבל בכמות המים יש שיעור אחר: "כדי לצבוע בהם בגד קטן של פי סבכה" שמניחות הבנות על ראשיהן (רבינו בפרק י"ח הלכה ח והמקור בתוספתא שבת פרק י).

ב. הנותן⁸ ביצה בצד המחם⁹ בפשיל שתתגלגל¹⁰, ונתגלגלה - חיב; שהמבשל בתולדת האור - במבשל באור עצמה. וכן¹¹ המדיח בחמין דג מליח הישן¹² או קוליס האספנין¹³, והוא דג דק ורך ביותר - הרי זה חיב; שהדחתו בחמין זה הוא גמרא¹⁴ בשולן. וכן כל פיוצא בהן.

(8) משנה (מסכת שבת דף לח עמוד ב). (9) "שם הכלי שייחמו בו המים" (פירוש המשניות מסכת שבת פרק ג). (10) "תתערב, שתבשל קצת" (שם). (11) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (12) במשנה כתוב "מליח הישן" ופירשו רבינו ורש"י: "דג מליח שעברה עליו שנה משמלחו" ובספר הפרדס לרש"י כתוב: בשר מלוח הרבה, וגם ברמב"ם כתב יד התימנים חסרה המלה "דג". (13) דג מארץ ספרד שקליפתו רכה ומולחים אותו לאכילה. (14) מכיוון שאי אפשר לאכלם אם לא הודחו בחמין, נחשבת הדחתם כבישול, אבל דברים שאפשר לאכלם על ידי הדחה במים צוננים, יש אומרים שמותר להדיחם אף במים חמים.

ג. המפקיע¹⁵ את הביצה בבגד חם או בחול ובאבק דרכים שהן חמים מפני השמש¹⁶, אף-על-פי שנגלית - פטור¹⁷; שתולדות חמה אינם תולדות האש¹⁸, אבל גזרו עליהן מפני תולדות האור. וכן המבשל בחמי טבריה¹⁹ וכיוצא בהם - פטור²⁰. המבשל²¹ על האור דבר שהיה מבשל כל צרכו²² או דבר שאינו צריך בשול כלל - פטור²³.

(15) (מסכת שבת דף לה עמוד ב במשנה) המבקיע, שובר את הביצה. (16) שנתחממו בשמש. (17) מעונש, אבל אסור מדרבנן. (18) האסורות מן התורה. (19) (מסכת שבת דף מ עמוד ב) המעיינות החמים שעל חוף ים כינרת על-יד טבריה. (20) "שאין דרך בישול בכך לבשל בחמה או בתולדות חמה" (רש"י מסכת שבת דף לט עמוד א).

שגרעניו חריפים ומלפתים בו את האוכל. (88) מערבו שיהיה כמשקה. (89) בשעת התסיסה כל היינות עכורים, ושותים אותם בשמריהם ואין הנתינה בסודרים גורמת לתקן אותם.

טו. הטוחן⁹⁰ בגרוגרת - חיב. וכל השוחק תבלין⁹¹ וסמניו במכתשת - הרי זה טוחן, וחיב. המחית⁹² ירק תלוש⁹³ - הרי זה תולדת טוחן⁹⁴. וכן הנוסר עצים להנות בנסרת שלהן⁹⁵, או השף לשון של מתכת - חיב משישוף כל שהוא. אבל המחית עצים, אינו חיב עד שידקדק מהן כדי לבשל בגרוגרת מביצה.

(90) שבת ע, ב. (91) "השוחק מלח ופלפלין, חייב משום טוחן" (ירושלמי פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. (92) שבת עד, ב. לחתיכות קטנות. (93) כל זה נאמר בחותך ומניח. אבל לאכלו מיד סמוך לסעודתו - מותר, שהרי לא ציוו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. (94) גם אם אינו נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.

טז. המרקד⁹⁶ בגרוגרת - חיב. הלש⁹⁷ בגרוגרת - חיב. המקבל את העפר - הרי זה תולדת לש. וכמה שיעורו? כדי לעשות פי פור של צורפי זהב⁹⁸. ואין גבול⁹⁹ באפר, ולא בחול הגס, ולא במרסן, ולא בכיוצא בהן. והנותן זרע¹⁰⁰ שמשמין או זרע פשתן וכיוצא בהן במים - חיב משום לש, מפני שהן מתערבין ונתלין זה בזה.

(95) שבת יח, א. (96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול כגון קמח, מורסן (סובין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק כשגבל - עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו גיבול, כגון אפר - פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגיבול, ודבר שאין בו גיבול - חייב בנתינת מים לבד בלא גיבול. (97) שבת פ, ב. (98) בכור מתיכים זהב ושאר מתכת; בפי הכור ממלאים את המתכות, ושיעור הגיבול - כדי לעשות פי כור. (99) שבת קנה, ב. (100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המעריב, בספר היובל לד"ר לוי עמוד מא).

יום שלישי כ"ח מנחם-אב ה'תש"פ

פרק תשיעי

(1) כלל בו עשר מלאכות הנמנות שניות פרק שביעי [האופה, הגוזז, המלבן, המנפץ, הצובע, הטווה, העושה שני בתי נירין, המיסך, האורג והבוצע]. ודרך רבינו בהן כדרכו בראשונות.

א. האופה² בגרוגרת³ - חיב. אחד האופה את הפת, או המבשל את המאכל או את הסממניו, או המחמם את המים - הפל ענן אחד⁴ הוא. שיעור המחמם את המים - כדי לרחץ⁵ בהן אבר קטן⁶. ושיעור מבשל סממניו⁷ - כדי שיהיו ראויין לדבר שמבשלין אותן לו.

(30) (מסכת מנחות דף נז עמוד א.) (31) צלייה גמורה. (32) לא נצלה במקום כשיעור גרורת, אלא בצירוף שניים או שלושה מקומות. (33) שדרך צלייה בכך. (34) כל החתיכה. (35) הנקרא בתלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", ראש לשודדים נודדים שהיו רגילים לאכול מאכליהם בחצי בישולם. (36) שדרך בישול הוא למי שאין לו פנאי להמתין עד שיתבשל לגמרי. (37) (מסכת שבת דף ד עמוד א.) (38) שהיום שבת, ואם יניחנו כך יאפה הפת ויתחייב אם בשוגג - חטאת, ואם במזיד - סקילה. (39) להוציא את הפת מן התנור, ואף שרדיית הפת איסור שבות הוא מדרבנן (רבינו להלן פרק כ"ב הלכה א), התירו לו חכמים לעבור על איסור דרבנן שלא יבוא לידי מלאכה האסורה מן התנור. (40) אבל לאדם אחר לא התירו לדרות את הפת מן התנור כדי שלא יבוא המדביק לידי איסור חטאת או סקילה, מטעם שאמרו (מסכת שבת דף ד עמוד א): "וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירו".

- 19 ו. המתין⁴¹ אחד ממיני מתכות כל שהוא, או
- 20 המחמם⁴² את המתכות עד שתעשה גחלת - הרי זה
- 21 תולדת מבשל. וכן⁴³ הממסס את הדונג⁴⁴ או את
- 22 החלב או את הזפת והכפר⁴⁵ והגפרית⁴⁶ וכיוצא בהם
- 23 - הרי זה תולדת מבשל⁴⁷, וחיב. וכן המבשל קלי
- 24 אדמה⁴⁸ עד שיעשו חרס - חיב משום מבשל. כללו
- 25 של דבר: בין שרפה גוף קשה באש או שהקשה גוף
- 26 רך - הרי זה חיב משום מבשל.

(41) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב); "המתין אבר (עופרת) חייב משום מבשל" (מסכת יבמות דף ו עמוד ב). (42) כדי להתכוון הוא תולדת מבשל, אבל "המחמם את הברזל כדי לצרפו (לחממו) במים, הרי זה תולדת מבעיר" (רבינו להלן בפרק י"ב הלכה א). (43) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). (44) שעווה. (45) כעין זפת. (46) חומר שריפה הנמצא באדמה. (47) אף על פי שהוא חוזר ומתקשה ואין הבישול ניכר בו (ר"ן). (48) (מסכת שבת דף עד עמוד ב) "האי מאן דשדא סיכתא לאתונא, חייב משום מבשל" ופירש בספר העיתים בשם הגאונים: "מבשל כלי אדמה דקין", אולם רש"י פירש: "השליך יתר של עץ רך לתנור החם לייבשו שיתקשה".

- 27 ז. הגוזז⁴⁹ צמר או שער - בין מן הבמה, בין מן
- 28 החיה⁵⁰, בין מן החי, בין מן המת, אפלו מן
- 29 השלח⁵¹ שלחן - חיב. כמה שיעור? כדי לטוות
- 30 ממנו חוט שפארכו ברחב הסיט⁵² כפול. וכמה רחב
- 31 הסיט? כדי למתח מן בהן⁵³ של יד עד האצבע
- 32 הראשונה ששיפתח ביניהן בכל כחו, והוא קרוב
- 33 לשני שלישי זרת⁵⁴. התולש בנה מן העוף - הרי זה
- 34 תולדת גוזז⁵⁵. הטווה את הצמר מן החי - פטור;
- 35 שאין דרך גזיזה בקנה⁵⁶, ואין דרך נפיוץ בקנה, ואין
- 36 דרך טווה בקנה.

(49) (תוספתא מסכת שבת פרק ט.) (50) בתוספתא כתוב: "ומן העופות". (51) העור הנפשט אחר השחיטה.

(21) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (22) דעת הרשב"א וכמה מהראשונים שאפילו לא נתבשל כל צרכו אין בו משום בישול, אם נתבשל "כמאכל בן דרוסאי" שהוא חצי בישול לדעת רבינו ושליש בישול לדעת רש"י (ראה למעלה בפרק ג). (23) משום שאין בישול אחר בישול; אבל בבישול דבר שנאפה או נצלה פעם, יש מחלוקת בין הראשונים, הסמ"ג סובר שיש בישול אחר אפייה וצלייה, וראייתו מהדין שאין אדם יוצא ידי חובת מצה בלילה הראשון של פסח במצה שנאפתה ואחר כך נתבשלה (רבינו בהלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו), אבל המדרכי בשם ראבי"ה כתב שלעניין שבת אין בישול אחר אפייה וצלייה (אורח חיים סימן שיח). ומותר לכתחילה, כמו שכתב רבינו (להלן פרק כ"ב הלכה ח): "דבר שנתבשל קודם השבת, אף על פי שהוא עכשיו צונן, מותר לשרותו בחמין בשבת".

- 1 ד. אחד²⁴ נתן את האור²⁵, ואחד נתן את העצים,
- 2 ואחד נתן את הקדרה²⁶, ואחד נתן את המים,
- 3 ואחד נתן את הפשר, ואחד נתן את התבלין, ובא
- 4 אחד והגיס²⁷ - כלם חייבים משום מבשל; שכל
- 5 העושה דבר מצרכי הבישול, הרי זה מבשל. אבל²⁸
- 6 אם שפת אחד את הקדרה תחלה, ובא אחר ונתן
- 7 את המים, ובא אחר ונתן את הפשר, ובא אחר
- 8 ונתן את התבלין, ובא אחר ונתן את האור, ובא
- 9 אחר ונתן עצים על האור, ובא אחר והגיס -
- 10 שנים²⁹ האחרונים בלבד חייבין משום מבשל.

(24) (תוספתא מסכת שבת פרק יב; מסכת ביצה דף לד.) (25) כיוון שהביא את האש בתחילה, כל מה שנעשה אחר כך מלאכת בישול היא וכולם חייבים (רש"י). (26) הראב"ד השיג כאן מדברי הגמרא (שם) שחייב השופת את הקדירה הוא רק בקדירה חדשה של חרס, המתחזקת על ידי ליבון, אבל בעל מגדל עוז ביאר כי הברייתא שלאחריה לא חילקה בין חדשה לישנה וכן פסק הר"ף שם. (27) בחש בכף הקדירה וסייע לבשל. (28) כשהבאת האש הייתה האחרונה, הקודמים לה פטורים. (29) אלה שעסקו מהבאת האש והלאה חייבים משום מבשל (כלשון רבינו) אבל המביא את האור חייב משום מבעיר ובכתב יד משנת קס"ב מובא במעשה רוקח, הנוסח: "שלושה האחרונים" ולפי זה המביא את האור חייב משום מבשל, ומורנו הרב יעקב בירב ביאר כי בחלוקה ראשונה עשו כולם בבת אחת ולכן כולם צורך בישול עשו, ובחלוקה השנייה עשו בזה אחר זה "ובא אחר ונתן" "ובא אחר והגיס" ולא נתחייבו בבישול רק האחרונים (כסף משנה).

- 11 ה. הניח³⁰ פשר על גבי גחלים: אם נצלה³¹ בו
- 12 בגרורת, אפלו³² בשנים ושלישה מקומות - חיב³³;
- 13 לא נצלה בו בגרורת, אבל נתבשל כלו³⁴ חצי³⁵
- 14 בישול - חיב³⁶; נתבשל חצי בישול מצד אחד -
- 15 פטור, עד שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני
- 16 צדדין. שכח³⁷ והדביק פת בתנור בשבת, ונזכר³⁸ -
- 17 מתיר³⁹ לו⁴⁰ לרדותה קדם שתאפה ויבוא לידי
- 18 מלאכה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- נָטֵל בְּכָל־יָמָיו; וְאֵם אֵינָן מַצְעֵרוֹת אוֹתוֹ - אָפְלוּ
בְּיַד אֲסוּר. וְאֵם לֹא פָרְשׁוּ רֶכֶן, אָפְלוּ מַצְעֵרוֹת אוֹתוֹ
- אֲסוּר לְנָטֵל בְּיָדוֹ; וְאֵם נָטֵל בְּכָל־יָמָיו. חֵיב.

(65) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). (66) שהוא עושה כן כדי שלא יהא נראה כזקן ומקפיד אפילו על אחת (רש"י). (67) ואף בחול אסור משום "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים פרק כב פסוק ה), שדרך הנשים להקפיד על זה (רבינו בהלכות עבודת כוכבים פרק י"ב הלכה י'). (68) כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הציפורן (רש"י מסכת שבת דף צד עמוד ב). (69) שאז הן קרובות להינתק וכאילו נתלשו כבר. (70) משום צערו לא אסרו חכמים ליטול ביד. ולא גזרו שמא יעשה כן בכלי שמכיוון שפירשו רובן - גם בכלי אינו אסור אלא מדרבנן.

- י. הַמְלִיץ⁷¹ אֶת הַצֹּמֵר אוֹ אֶת הַפֹּשֵׁת אוֹ אֶת הַשְּׂנִי⁷²
וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בֵּהֶן מִמָּה שְׂדֵרְכָן לְהַתְלִיץ - חֵיב.
וְכִמָּה שְׁעוּרָו? בְּדֵי לְטוֹת מִמֶּנּוּ חוּט אֶחָד אֶרְכּוֹ
בְּמֵלֵא רֹחֵב הַסִּיט⁷³ כְּפֹל, שֶׁהוּא אֶרְךָ אֶרְבָּעָה
טַפָּחִים.

(71) משנה (מסכת שבת דף קו עמוד א) המכבס את הצמר אחרי הגזיזה שיהיה לבן. (72) שמלבנים אותו תחילה לפני צביעתו לאדום. (73) מבואר למעלה בהלכה ז.

- יא. הַמְכַבֵּס בְּגָדִים - הָרִי הוּא תוֹלֶדֶת מְלִיץ⁷⁴, וְחֵיב.
וְהַסּוֹחֵט⁷⁵ אֶת הַבֶּגֶד עַד שְׁיוּצֵיא הַמֵּים⁷⁶ שָׁבוּ - הָרִי
זֶה מְכַבֵּס, וְחֵיב; שֶׁהַסּוֹחֵט מְצַרְכִּי⁷⁷ בְּבוֹס הָיָא,
כְּמוֹ שֶׁהַגֵּסָה מְצַרְכִּי הַבְּשוּל. וְאֵין סְחִיטָה בְּשַׁעֲרָה⁷⁸.
וְהוּא הָדִין לְעוֹר⁷⁹, שְׁאֵין חֵיבִין עַל סְחִיטָתוֹ.

(74) תוספתא (שבת פרק י') המכבס והסוחט מלאכה אחת. (75) דיני סחיטה ראה להלן בפרק כב הלכה טו. (76) "אמר רבא זרק בגד למים - חייב" (מסכת זבחים דף צד עמוד ב). (77) מקרבת את הליבון, כמו שההגסה מקרבת את הבישול (מרכבת המשנה). (78) (מסכת שבת דף קכח עמוד ב) "שהוא קשה ואינו בולע" (רש"י). (79) (מסכת זבחים דף צד עמוד א).

- יב. הַמְנַפֵּץ⁸⁰ אֶת הַצֹּמֵר אוֹ אֶת הַפֹּשֵׁת אוֹ אֶת הַשְּׂנִי
וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - חֵיב. וְכִמָּה שְׁעוּרָו? בְּדֵי⁸¹ לְטוֹת
מִמֶּנּוּ חוּט אֶחָד אֶרְכּוֹ אֶרְבָּעָה טַפָּחִים. וְהַמְנַפֵּץ אֶת
הַגִּידִים⁸² עַד שְׁיַעֲשׂוּ כְּצֹמֵר בְּדֵי לְטוֹת אוֹתָן - הָרִי
זֶה תוֹלֶדֶת מְנַפֵּץ, וְחֵיב.

(80) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב) מפריד ומנער את הצמר ביד לנקותו מפסולת. (81) כמו למעלה בהלכה ז. (82) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב) ועיין מעשה רוקח.

- יג. הַצּוֹבֵעַ⁸³ חוּט שְׁאֶרְכּוֹ אֶרְבָּעָה טַפָּחִים, אוֹ דָּבָר
שְׁאֶפְשֵׁר לְטוֹת מִמֶּנּוּ חוּט כְּזֶה - חֵיב. וְאֵין הַצּוֹבֵעַ
חֵיב עַד שְׁיֵהָא צָבַע הַמִּתְקַנֵּם⁸⁴. אָבֵל צָבַע שְׁאֵינוֹ
מִתְקַנֵּם כָּלָל, כְּגוֹן שֶׁהַעֲבִיר סָרָק⁸⁵ אוֹ שֶׁשָּׂרָה⁸⁶ עַל גְּבִי

והשמיענו שגם כך דרך גזיזה (חסדי דוד). (52) שם מידת האורך. (53) אגודל (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (54) זרת האמורה בתורה (שמות פרק כח, עמוד טז), הוא חצי אמה של שישה טפחים (תוספתא כלים בבא מציעא פרק ו) שהוא שלושה טפחים, והטפח הוא ארבע אצבעות (להלן פרק י"ז הלכה ו) נמצא שהזרת היא י"ב אצבעות (עיין רש"י מסכת שבת דף קו עמוד א). וזה לשון רבינו (בפירוש המשניות ערלה פרק ג משנה ב) על שיעור הסיט: "ונחזק אצלי זה הפירוש, מפני שהוא פירוש הקדמונים, והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון". (55) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). (56) (שם) ולמעלה אמר: "הגזוז צמר מן החי חייב" הרי שדרך גזיזה בכך? אולם כוונת רבינו שאין דרך גזיזה - לגזוז אחר הטוויה.

- ח. הַנוֹטֵל⁵⁷ צִפְרָנְיוֹ אוֹ שְׁעָרוֹ אוֹ שְׁפָמוֹ אוֹ זָקָנוֹ -
הָרִי זֶה תוֹלֶדֶת גּוֹזֵז, וְחֵיב⁵⁸. וְהוּא, שְׂיִטֵּל בְּכָל־
אָבֵל אִם נָטֵל בְּיָדוֹ, בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר - פְּטוּר. וְכֵן
הַחוֹתֵךְ⁵⁹ יִבְלֵת מְגוּפוֹ, בֵּין בְּיַד בֵּין בְּכָל־יָמָיו⁶⁰ - פְּטוּר,
בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר. וּמִתֵּר לְחַתֵּךְ יִבְלֵת⁶¹ בְּמִקְדָּשׁ
בְּיָד⁶², אָבֵל לֹא בְּכָל־יָמָיו⁶³. וְאֵם הִתֵּר יִבְשָׁה - חוֹתֵכָה
אֶף בְּכָל־יָמָיו וְעוֹבֵד⁶⁴ עֲבוּדָה.

(57) משנה (מסכת שבת דף צד עמוד ב) ורבינו פסק כחכמים שאינו חייב רק אם נטלן בכלי. (58) וזהו לדעת רבינו שפסק (בפרק א) כרבי יהודה: מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת הראשונים הסוברים מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב רק אם צריך לשער או לציפורניים (תוספות מסכת שבת דף צד עמוד ב). (59) (משנה מסכת עירובין דף קג עמוד א). (60) שם במשנה כתוב: "ואם בכלי כאן וכאן (אף במקדש) אסור", "שאם מלאכה הוא הואיל ואינו משנה מהאופן שעושים בחול" (רש"י). והקשו ב"מגיד משנה" וב"מעשה רוקח" על הרמב"ם הפוטר בכלי, וב"צפת פנח" להגאון מדווינסק כתב שבאמת פטור מגזוז כמו שכתב רבינו, ובעירובין חייבתו המשנה משום תיקון - שמתקן את האדם או הבהמה שלא יהיו בעלי מום וחייב משום מכה בפטיש (ראה להלן פרק י הלכה י"ז). (61) הוא מום עובר בכהן ואסור בעבודה, והבהמה שיש בה יבלת אסורה להקרבה. (62) כיוון שאיסורו מדרבנן, "ואין שבות במקדש כלל" (רבינו הלכות קרבן פסח פרק א הלכה ט"ז). (63) שמלאכה גמורה היא האסורה אף במקדש. (64) בדפוס ויניציא חסרה המלה "עבודה". וכתב במעשה רוקח שכונת רבינו שלא נאמר כיוון שבין השמשות לא היה ראוי לעבודה מסיבת היבלת, לא יוכל לעבוד כל השבת, אלא כיוון שהסיר היבלת מותר לו לעבוד, מכיוון שהייתה יבשה ונפרכת, חשובה כמסולקת מקודם.

- ט. הַנוֹטֵל שְׁעָרוֹ⁶⁵ בְּכָל־יָמָיו וְהָיָה חֵיב? שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת. וְאֵם לָקַט לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוֹרוֹת, אָפְלוּ
אֶחָת⁶⁶ - חֵיב⁶⁷. צִפְרָן שְׁפָרְשָׁה רֶכֶּה וְצִיצִין⁶⁸ שֶׁל עוֹר
שְׁפָרְשׁוּ רֶכֶן⁶⁹: אִם פָּרְשׁוּ כְּלָפִי מַעֲלָה וּמַצְעֵרוֹת
אוֹתוֹ - מִתֵּר לְטַל אוֹתָן בְּיָדוֹ⁷⁰, אָבֵל לֹא בְּכָל־יָמָיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכבוש בלתי ארוג; הראב"ד משיג כאן: "כי מלאכת עשיית הלבד אינה דומה לטווייה לפי שהוא לוקח צמר מלובן ומנופץ, ושוטחו על גבי בגד, ונותן מוך על מוך עד שנעשה עבה, ומטפחו במים, וכורכו עם הבגד ומהדקו עד שמתחבר ומתקשה ונעשה הלבד ונראה יותר שהוא כמגבן תולדת בונה"; אבל ב"מעשה רוקח" העלה שמלאכת עשיית הלבד דומה למלאכת הטווייה, שהוא מקבץ את החלקים הנפרדים מן הצמר או הפשתים ומחברם יחד - תולדת הטווה.

- טז. העושה⁹⁵ שני בתי נירין⁹⁶ - חיב. העושה נפה⁹⁷ או בברה⁹⁸, או סל או סבקה⁹⁹, או שפרג מטה בכתלים¹⁰⁰ - הרי זה תולדת עושה נירין¹⁰¹; ומשעשה שני בתים באחד מקל אלו - חיב. וכן כל העושה שני בתי נירין בדרב שיעושוין אותו בתים בתים בגון אלו - חיב.

(95) (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (96) המכניס חוטי השתי בנירין (המכון של הקנים להעלאת חוטי השתי והורדתם נקרא בשם נירים), שיעלה אחד וירד השני, כדי להכניס חוטי הערב בשתי. (97) רשת עשויה נקבים קטנים, לנפות הקמח ולנקותו מן הסובין והפסולת. (98) נקביה גדולים משל הנפה. (99) מכסה על הראש, עשוי מעשה רשת. (100) או בתבן ובכל דבר. (101) שבכל הנזכרים נפה וכברה וכו' הוא מותח בראשונה את חוטי האורך - "השתי" ואחר כך הוא קולע בהם את חוטי "הערב" (הרוחב) וחיב, שכל המתקן שני החוטים במסכת נקרא עושה שני בתי ניר, וכן העושה קליעה של שני בתים בארג חיב, וכן מובא בספרא אחרי פרשה ז: "מניין שלא יכתוב שתי אותיות ולא יארוג שני חוטין ולא יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד לומר: מלאכה".

- יז. דרך¹⁰² האורגין: שמוותחין החוטין תחלה בארץ היריעה ובכרחה, ושנים אותין זה מפאן וזה מפאן, ואחד שובט בשבט¹⁰³ על החוטין ומתקן אותן זה בצד זה עד שתעשה כלה שתי¹⁰⁴ בלא ערב¹⁰⁵. ומתיחת החוטין בדרך האורגין, היא הנסכת המסכת¹⁰⁶. וזה המותח נקרא מסך. וכשכופלין אותה ומתחיל להכניס השתי בערב - נקרא אורג.

(102) (מסכת שבת דף עג עמוד א ודף עה עמוד ב). (103) חובט ומותח את חוטי השתי של האריג שלא יסתבכו בתנועותיהם למעלה ולמטה. (104) חוטי האורך שבאריג הם חוטי היסוד שבהם מכניסים את הערב. (105) חוטי הרוחב שבאריג. (106) מתיחת חוטי השתי כדי להכניס את חוטי הערב.

- יח. המסך¹⁰⁷ - חיב. והוא מלאכה מאבות מלאכות. והשובט על החוטין עד שיפרקו ויתקנם - הרי זה תולדת מסך. וכמה שעורו? משיתקן רחב שתי אצבעות. וכן האורג¹⁰⁸ שני חוטין ברחב שתי אצבעות - חיב. בין שארגן בתחלה, בין שהיה מקצת הפגד ארוג וארג על הארוג - שעורו שני

- 1 פרזל או נחשת וצבעו - פטור⁸⁷; שהרי אתה מעבירו לשעתו, ואינו צובע כלום; וכל שאין מלאכתו מתקיימת בשבת - פטור.

(83) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (84) וכדברי רבינו (להלן פרק יא הלכה ט"ו) לענין כותב: "אינו חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד... ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו" ומקורו בתוספתא (מסכת שבת פרק י"ב): "אינו חייב עד שיכתוב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". והביא ב"מגיד משנה" ראייה שכן הדין גם בשאר מלאכות, ממשנה (מסכת שבת דף קב עמוד ב) "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת - חייב", אבל הר"ן פירש משנה זו (וכן הרע"ב), שכל העושה מלאכה בשבת, שמקיימים אותה כמות שהיא ואין צורך להוסיף עליה, שמלאכתה נגמרה - חייב, ולדבריהם אין משם ראייה לדעת רבינו, ובעל "מגדל עוז" כתב שמקור הרמב"ם הוא מהגמרא (מסכת שבת דף צד עמוד ב): "וחכמים אוסרים (כוחלת) משום שבות" ואינה חייבת משום צובעת כיוון שצבע הכחל אינו מתקיים. (85) צבע צהוב. (86) צבע אדום-בהיר "ומשוש בששר" (ירמי' פרק כב פסוק יד). (87) ודעת הסמ"ג והיראים שכל צבע הרצוי לאדם, אף אם הוא רק לשעה, חייב עליו מן התורה, והביאו ראייה מדברי רב (מסכת שבת דף עה עמוד א): "שוחט משום מה חייב" - משום צובע" (בדם השחיטה), ואף שצבע הדם אינו מתקיים.

- יד. העושה עין הצבע - הרי זה תולדת צובע⁸⁸, וחיב. כיצד? בגון שנתן קנקנתום⁸⁹ לתוף מי עפצא⁹⁰, שנעשה הכל שחר; או שנתן אסטים⁹¹ לתוף מי פרנם⁹², שנעשה הכל ירק. וכן כל פיוצא בזה. וכמה שעורו? כדי לצבע בו חוט שארפו ארבעה טפחים.

(88) (מסכת שבת דף יח עמוד א) הראב"ד השיג על דבריו, שאינו חייב משום צובע רק אם נגמרה מלאכת צביעה בכך ולא בעושה מי צבע. וב"צפנת פענח" ביאר דברי רבינו, שבאמת במי צבע לא נעשית צביעה, והם רק תערובת צבע, וכוונת רבינו כאן שעל ידי תערובת שני המינים נוצר צבע חדש, וזהו תולדת צובע שעל ידי פעולתו נולד דבר חדש. (89) חומצת הנחושת ששמים בדיו כדי להשחירה. (90) פרי האלון, כעין אגוז קטן, שנותנים אותו בדיו ומעבדים בו עורות. (91) צמח שממנו עושים צבע כחול לצביעת בגדים. (92) זעפרן, צמח בצלי מצבע כתום שלפרחיו ריח נודף.

- טו. הטווה⁹³ ארץ ארבעה טפחים מקל דבר הטווה - חיב. אחד הטווה את הצמר או את הפשתן או את הנוצה או את השער או את הגידין וכן כל פיוצא בהן. העושה את הלבד⁹⁴ - הרי זה תולדת טווה, וחיב. והוא, שילבד דבר שאפשר לטוות ממנו חוט ארץ ארבעה טפחים בעבי בינוני.

(93) (משנה מסכת שבת דף קה עמוד ב). (94) צמר טרוף

1 חוטיין. ואם ארג חוט אחד¹⁰⁹ והשלים בו הבגד -
2 חיב. ארג בשפת¹¹⁰ היריעה שני חוטיין ברחב שלשה
3 בתי נירין - חיב. הא למה זה דומה? לאורג
4 צלצול¹¹¹ קטן ברחב שלשה בתי נירין.

(מסכת שבת דף עה עמוד ב.) (108) במשנה (מסכת שבת דף קה עמוד א): "רבי אליעזר אומר, האורג שלושה חוטיין בתחילה, ואחת על האריג - חייב (כלומר: באורג שנארגו בו הרבה חוטים מקודם, ויש לו כבר שם אריג, גם בחוט אחד חייב). וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטיין." ו"בסוף" אין הכוונה "בסוף" ממש אלא בהמשך האריג, כמבואר להלן. (109) (מסכת שבת דף קד עמוד ב.) (110) (מסכת שבת דף קה עמוד א.) (111) תגורה.

5 יט. המדקדק¹¹² את החוטיין ומפרידן בעת האריגה
6 - הרי זה תולדת אורג. וכן הקולע¹¹³ את הנימין -
7 הרי זה תולדת אורג. ושעורו - משיעשה קליעה
8 בארץ שתי אצבעות.

(112) (מסכת שבת דף צז עמוד ב) "משווה האריגה, כשיש שני חוטים כרוכים זה עם זה משווה אותם במחט" (רש"י). (113) תלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ז) בשם רבי יוחנן: "הקולע שלוש נימין באדם - חייב משום אריג" וזהו בבגד, אבל בשער אין דרך אריגה (תוספות במסכת שבת דף צד עמוד ב).

9 כ. הבוצע¹¹⁴ שני חוטיין - חיב. ובוצע הוא המפריש
10 את הארוג. בין שהוציא הערב מן השתי או
11 שהעביר השתי מעל הערב - הרי זה בוצע וחייב.
12 והוא, שלא יהא מקלקל¹¹⁵, אלא יתפון למקן. כדרך
13 שעושין אלו שמאחין¹¹⁶ את הבגדים הקלים ביותר,
14 שבוצעין ואחר כך מאחין, וחוזרין ואורגין חוטיין
15 שבצעו, עד שיעשו שני הבגדים או שני הקרעים
16 אחד. והסותר¹¹⁷ את הקליעה למקן - הרי זה תולדת
17 בוצע. ושעורו - כשעור הבוצע.

(114) (מסכת שבת דף עג עמוד א), הראב"ד כתב: "זה הפירוש נוטה לקורע על מנת לתפור, וכבר הוא שנוי במשנה ואנו מקובלים, בוצע כמו פוצע, והוא לשון חתוך, שחותך ב' חוטים שאחר שהשלים אריגתו, חותך את הארוג מן המשווייר שבמסכת, ואם חתך ממנו שני חוטים, חייב בחתיכה זו." (115) ראה למעלה פרק א הלכה יז. (116) תופרים ומחברים. (117) (מסכת שבת דף קה עמוד א.)

פרק עשירי

(1) כלל בו ביאור ה' מלאכות הנמנות שלישיות פרק ז [הקושר, המתיר, התופר, הקורע, הבונה, הסותר, המכה בפטיש והצד].

18 א. הקושר² קשר של קימא³ והוא מעשה אמן -
19 חיב. כגון: קשר הגמליני⁵ וקשר הספניני⁶, וקשרי

רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת עשייתן, וכן כל פיוצא בזה. אבל הקושר קשר של קימא ואינו מעשה אמן - פטור⁷. וקשר שאינו⁸ של קימא ואינו מעשה אמן - מתיר לקשרו לכתחלה.

(2) משנה, שבת קיא, ב. (3) העומד להתקיים כל זמן קיום החפץ. (4) שהוא קשר חזק ואמין כקשרי האומנים. (5) נוקבים לגמל בחטמו, וקושרים בחבל בטבעת שבנקב קשר של קיימא. (6) קשר חזק של חברי הספינה אל התורן. (7) וזהו דעת רבינו. אבל שיטת רש"י, הרא"ש וה'טור' היא, שכל קשר של קיימא אפילו הוא מעשה הדיוט - חייב. (8) בגמרא מובא: "כגון של בני מחוזא", ופירש רש"י: "שהם רחבי לבב, ומקפידים על לבושיהם ונעליהם להיות מכוונים, וקושרים אותו בדוחק, וצריך להתירו ערבית", אבל ב'מרדכי' הביא בשם רבינו פורת, שכל קשר העשוי להתירו בתוך שבועה ימים, הוא קשר שאינו של קיימא ומותר לכתחילה.

ב. כיצד?⁹ נפסקה לו רצועה וקשרה, נפסק החבל וקשרו, או שקשר חבל בדלי, או שקשר רסן בהמה¹⁰ - הרי זה פטור. וכן כל פיוצא באלו הקושרים, שהן מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותן לקימא. וכל קשר שאינו של קימא, אם קשרו קשר אמן - הרי זה אסור.

(9) מה נקרא קשר של קיימא שאינו מעשה אומן? (10) שכל אלו אין דרכו להתירם, ורוצה שיתקיימו כך לעולם, אבל הקשרים אינם מעשה אומן.

ג. קושרת¹¹ אשה מפתחי החלוק, אף-על-פי שיש לו שני פתחים¹²; וחוטי סבכה¹³, אף-על-פי שהוא רפוי¹⁴ בראשה; ורצועות מנעל וסנדל, שקושרין אותן על הרגל בשעת מלבוש¹⁵; ונודות זין ושמן, אף-על-פי שיש לו שתי אוננים¹⁶; וקדרה של בשר¹⁷, אף-על-פי שיכולה להוציא הבשר ולא תתיר הקשר. וקושרין דלי במשיחה¹⁸ או באכנט וכיוצא בו¹⁹, אבל לא בחבל. וקושרין לפני הבהמה או ברגלה בשביל שלא תצא, אף-על-פי שיש לה שני אסרות²⁰. וחבל²¹ שהיה קשור בפירה²², קושרו באבוס²³; היה קשור באבוס, קושרו בפירה. אבל לא יביא חבל מתוף ביתו ויקשר בפירה ובאבוס²⁴. ואם היה חבל גרדי²⁵ שמתר לטלטל²⁶ - הרי זה מביא וקושר בפירה ובאבוס. מפני שקל אלו הקושרים מעשה הדיוט הן ואינן של קימא, אלא פעם קושר ופעם מתיר, ולפיכך מתיר לקשר אותן לכתחלה. חותלות²⁷ של תמרים ושל גרוגרות - מתיר²⁸ ומפקיע²⁹ וחותך³⁰, ונוטל ואוכל.

(11) משנה, שבת קיא, ב. (12) שקושרת שפת חלוקה שבימין לכתף שמאל, ושבשמאל בכתף ימין, ואף שיכולה לפשוט בדוחק בלי התרת הקשר, מותר - משום שדרכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(37) שבת קיג, א. קשר רופף בלי הדק, שקל להתירו.
(38) אפילו מהדקה יפה ודעתו שתתקיים כך תמיד (משנה ברורה" ס"י שיז).

- 10 ו. מִתְּרֵי³⁹ לְקֶשֶׁר קֶשֶׁר שְׁאִינוּ שֶׁל קֶמֶא לְדַבֵּר
- 11 מִצְוָה⁴⁰, בְּגוֹן שִׁיקְשֹׁר לְמַד שְׁעוֹר מִשְׁעוֹרֵי הַתּוֹרָה.
- 12 נִימָת בְּנוֹר שְׁנַפְסָק⁴¹ - קוֹשְׁרִין⁴² אוֹתָהּ⁴³ בְּמִקְדָּשׁ,
- 13 אָבָל לֹא בְּמִדְיָנָה⁴⁴. וְלֹא יִקְשֹׁר נִימָא לְכַתְחֻלָּה⁴⁵
- 14 אֶפְלוּ בְּמִקְדָּשׁ.

(39) משנה, שבת פכ"ד מ"ה: "מעשה בימי אביו של רבי צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור (החלון) בטפיח (כלי חרס) וקשרו את המקידה (כלי שתייה) בגמי, לידע אם יש בגיגית (כד גדול) פותח טפח (ומביאה את הטומאה אל הבית), ומדבריהם למדנו: שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת (מדידה וקשירה של מצוה).
(40) אם הקשר הוא מעשה אומן שאסור מדרבנן - התירו לצורך מצוה, שאם הוא מעשה הדיוט ואינו של קיימא מותר לכתחילה, ובנוסח אחר: "מותר לקשור קשר של קיימא", והכוונה אם אינו מעשה אומן (רמ"ע מפאנו). (41) מיתר הכינור שנפסק בשבת, ולא יוכלו הלויים להמשיך בשרי שלהם. (42) משנה, עירובין קב, ב. (43) כי מכשירי קרבן דוחים את השבת. (44) מחוץ למקדש. (45) אם נפסק מערב שבת, כי מכשירי מצוה שאפשר לעשותם מערב שבת אין דוחים את השבת (רע"ב).

- 15 ז. כָּל קֶשֶׁר⁴⁶ שֶׁחִיבִין⁴⁷ עַל קֶשְׁרוֹ, כֶּף חִיבִין עַל
- 16 הִתְרוֹ. וְכָל קֶשֶׁר שֶׁהַקֶּשֶׁר אוֹתוֹ פֶּטוּר, כֶּף הַמִּתִּיר
- 17 אוֹתוֹ פֶּטוּר. וְכָל קֶשֶׁר⁴⁸ שֶׁמִּתֵּר לְקֶשְׁרוֹ, כֶּף מִתֵּר
- 18 לְהִתְרוֹ.

(46) משנה, שבת קיא, ב: "כשם שהוא חייב על קישורן, כך הוא חייב על היתרן". (47) ב'תוספות' (שבת עג.) כתבו בשם רבינו חננאל, שאינו חייב במתיר אלא על מנת לקשור במקומו קשר של קיימא, כמו שאינו חייב בפותר אלא על מנת לבנות (להלן הל' טו) וכן דעת הרא"ש; ומדברי רבינו יוצא שלא כדעת ר"ח, שהרי אומר: "כך חייבין על היתור", כלומר: כמו שקושר חייב בפעולה אחת, כן המתיר (מעשה רוקח'). (48) כמבואר בהלכה א.

- 19 ח. הַפּוֹתֵל⁴⁹ חֲבָלִים מִן הַהוֹצִיין⁵⁰ וּמִן הַחֲלִיף⁵¹, או
- 20 מְחוֹטֵי צֶמֶר אוֹ מְחוֹטֵי פִשְׁתָּן אוֹ חוֹטֵי שְׁעָר וְכִיּוֹצֵא
- 21 בָּהֶן - הֵרִי זֶה תוֹלֵדֵת קוֹשֶׁר, וְחֵיב. וְשְׁעוֹרוֹ - כְּדִי
- 22 שְׁיַעֲמֵד הַחֲבֵל בְּפִתְלָתוֹ בְּלֹא קֶשֶׁרָה, שְׁנַמְצָאֵת
- 23 מְלֹאכְתּוֹ מִתְקַיֵּמָת. וְכֵן הַמְּפָרִיד אֶת הַפִּתְלִי - הֵרִי זֶה
- 24 תוֹלֵדֵת מִתִּיר, וְחֵיב. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְּפוֹן לְמִלְקָל⁵²
- 25 בְּלִבָּד. וְשְׁעוֹרוֹ - בְּשְׁעוֹר הַפּוֹתֵל.

(49) 'ירושלמי' שבת פט"ו ה"א. שוור. (50) עלה ענף התמר. (51) צמח עשב ארוך כעין פתיל שעושים ממנו מחצלאות. (52) שהוא פטור (למעלה פ"א ה"י').

- 26 ט. הַתּוֹפֵר⁵³ שְׁתֵּי תַּפְרִיּוֹת - חֵיב. וְהוּא⁵⁴, שֶׁקֶשֶׁר⁵⁵
- 27 רָאשֵׁי הַחוּט מִפָּאן וּמִפָּאן, כְּדִי שְׁתַּעֲמֵד הַתַּפְרִיָּה

להתיר הקשר בכל יום (רש"י). (13) מכסה על הראש, עשוי מעשי רשת. (14) ויכולה להסירה משם בלא התרת הקשר, בכל זאת מותר לה לקשרה, שאשה חסה על שערותיה ותתיר הקשר לפני ההסרה (גמרא, שם). (15) שאלו בוודאי אינם קשר של קיימא, ולא קשר אומן (שם). (16) ויכול להוציא היין בדוחק בהתרת קשר אחד, אין אומרים שהקשר השני ישאר לעולם קשר של קיימא (שם). (17) "דרכם היה לעשות בצד הקדרות נקב כמין דד להוציא ממנו המרק והבשר, וקושרים על פי הקדירה בגד כדי שלא יכנסו בה נמלים, ועל ידי הדחק יכול להוציא כל מה שבקדירה מהדר, ואף-על-פי-כן אין הקשר שעל פי הקדירה קשר של קיימא" (מעשה רוקח'). (18) חבל דק של פשתים וכדומה. (19) בכל דבר שאינו מבטלו אלא מתירו לאחר שימוש. (20) קשרים. יש שקושרים שני חבלים ברוחב הפתח זה למעלה מזה, ובעת שמוציאים את הבהמה - מתירים את החבל התחתון והיא יכולה לצאת בדוחק, ואין חוששים שמא ישאר את הקשר השני לתמיד ('מעשה רוקח'). (21) שבת קיג, א. (22) שבוודאי יתיר אותו הקשר. (23) בלי שנותנים בו מספוא לבהמה. (24) שאנו חוששים שקשר אחד ישאר קיים. (25) אורג. (26) עיקר ההיתר הוא מפני שאינו מבטל החבל ואינו קשר של קיימא, אלא שאם היה אסור בטלטול, לא היה אפשר להביא ולקשור מצד איסור טלטול. (27) שבת קמו, א. סלים עשויים מכפות תמרים, ומניחים בתוכם תמרים רעים שיתבשלו (רש"י). (28) ביד, אם הכיסוי קשור בחבל. (29) סותר שרשרות החבל בכלי (רש"י). (30) בכלי.

- 1 ד. כָּל³¹ שְׁרָאוֹי לְמַאֲבֵל בְּהֶמָּה - מִתֵּר לְקֶשֶׁר אוֹתוֹ
- 2 בְּשִׁבְתּוֹ. לְפִיכָּה, אִם נִפְסְקָה רְצוּעַת סַנְדָּל בְּכַרְמְלִית³²
- 3 - נוֹטֵל³³ גָּמִי³⁴ לֹחַ הָרָאוֹי לְמַאֲבֵל בְּהֶמָּה, וְכוּרָךְ
- 4 עָלָיו, וְקוֹשֶׁר הַגָּמִי. נִשְׁמָטָה³⁵ לוֹ רְצוּעַת מְנַעַל
- 5 וְסַנְדָּל, אוֹ שְׁנַשְׁמַט רֹב הָרָגֵל - מִתֵּר³⁶ לְהַחֲזִיר
- 6 הָרְצוּעוֹת לְמִקְוָמָן, וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא יִקְשֹׁר.

(31) שבת קיב, א. (32) מקום שאסור להוציא אליו בשבת מדרבנן, שאינו לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים (להלן פ"ד ה"ד). (33) בגמרא נאמר כי ההיתר הוא רק בכרמלית, שאם יניחנו שם עד אחר השבת יאבד סנדלו, אבל בחצר הנשמרת אסור לקשור את הסנדל, אולם בנוסח כת"י ('מעשה רוקח') חסרה תיבת "ככרמלית", ונראה שדעת רבינו להתיר גם בחצר "כי גנאי הוא לאדם לילך בלא מנעל, והתירו לקשור משום כבוד הבריות" (מגן אברהם) ס"י שח). (34) סוף, צמח שעושים ממנו חבלים לקשירה. (35) תוספתא שבת פ"ג. (36) מנעלים שלהם היו עשויים פרקים. ומחוברים על ידי רצועות שמהדק אותן ומרחיבן לפי הצורך, וכשנשמט חלק המנעל שעל רוב הרגל ממקומו, מחזיר ומהדק את המנעל על ידי הרצועות (אליה רבה ס"י שיז).

- 7 ה. הַעֲנִיבָה³⁷ - מִתְּרֵי³⁸, לְפִי שְׁאִינָה מִתְּחַלְּפֵת
- 8 בְּקֶשֶׁרָה. לְפִיכָּה, הַחֲבֵל שְׁנַפְסָק - מְקַבֵּץ שְׁנֵי
- 9 קְצוֹתָיו, וְכוּרָךְ עָלָיו מְשִׁיחָה, וְעוֹבֵב עֲנִיבָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר - קריאת האגרת (שו"ת 'חכם צבי' סי' לט). (66) דעת רבינו שאם קורע על מנת לתקן, אף אם לא נתכוין על מנת לתפור - חייב, ומה שנאמר במשנה: "הקורע על מנת לתפור", הכוונה שיהיה בקריעה תיקון ולא קלקול, אבל אין צורך שתהיה דוקא על מנת לתפור ('חיי אדם' ו'משנה ברורה'). (67) בנוסח אחר: "ולא נתכוין לקלקל, הרי זה קורע על מנת לתקן" (כ"י אברבנאל). (68) משנה, שבת קב, ב.

17 יב. הבונה⁶⁹ כל שהוא - חייב. המשוה⁷⁰ פני הקרקע בפית⁷¹, כגון שהשפיל תל או מלא גמא או גיא⁷² - 18 הרי זה בונה, וחייב. אחד⁷³ נתן את האבן, ואחד נתן את הטיט⁷⁴ - הנותן הטיט חייב. ובנדבך⁷⁵ העליון, 20 אפלו העלה את האבן והניחה על גבי הטיט⁷⁶ - 21 חייב, שהרי אין מניחין עליה טיט אחר. והבונה על 22 גבי כלים⁷⁷ - פטור. 23

(69) שבת עג, ב. (70) אבל בשדה - חייב על אלו משום חורש, ראה למעלה פרק ח' ה"א. (71) חפירה עמוקה. (72) תוספתא שבת פ"ב. (73) באמצע הבנין, שאין האבן מתקיימת בלא טיט, לכן נותן הטיט הוא העיקר. (74) טור אבנים או לבנים בבנין. (75) בנוסח אחר: "הדימוס" ('מעשה רוקח' ותוספתא) טור אבנים בבנין. (76) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. הדא אמרה (זאת אומרת) בנין על גבי כלים, בנין? אדנים כקרקע הם (ואינו בונה על הכלים)". (77) שבת קלח, א.

24 יג. העושה⁷⁸ אהל קבוע⁷⁹ - הרי זה תולדת בונה, 25 וחייב. וכן⁸⁰ העושה פלי אדמה, כגון תנור וחבית⁸¹ קדם שיש⁸²פוט - הרי זה תולדת בונה⁸³, וחייב. וכן 26 המגבץ⁸⁴ את הגבינה - הרי זה תולדת בונה. ואינו 27 חייב עד שיגבץ בגרוגרת⁸⁵. המכניס⁸⁶ יד הקדרה 28 בתוך העץ שלו - הרי זה תולדת בונה. וכן כל 29 פיוצא בו. וכן התוקע⁸⁷ עץ בעץ - בין שתקע 30 במסמר, בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד - הרי 31 זה תולדת בונה, וחייב. 32

(78) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה (בנין ארעי)? - אמר רבי יוסי כיון שהיו חונים ונוסעים ע"פ הדיבור, כמי שהוא לעולם" (בנין קבוע). (79) שבת עד, ב. (80) בנוסח אחר: "תנור כיריים וחבית" (דפוס ויניציא). (81) שאם שרפו בכבשן, יש בו גם משום מבשל ומכה בפטיש. (82) ומה שאמרו אין בנין בכלים, הכוונה אם החזיר כלי מפורק לתיקונו, אבל כשעושה את הכלי מחדש - יש בו משום בנין (מגיד-משנה בשם הגאונים). (83) שבת צה, א. (84) שבת, שם. (85) שם, קב, ב. (86) שם, מז, א. (87) שם, קב, ב.

33 יד. העושה⁸⁸ נקב כל שהוא כלול של תרנגולים, 34 כדי שפיקס להן האורה⁸⁹ - חייב משום בונה.

1 ולא תשמיט. אבל אם תפר יתר על שתי תפירות, 2 אף-על-פי שלא קשר - חייב, שהרי מתקיימת 3 התפירה. והמותח⁵⁶ חוט של תפירה בשבת - חייב, 4 מפני שהוא מצרכי התפירה.

(53) משנה, שבת עג, א. (54) בגמרא (שם עד). הקשו: "והא לא קיימא (והרי התפירה אינה מתקיימת, וכל מלאכה שאינה מתקיימת פטור)? אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן (כגון שקשר שני ראשי החוטים). (55) ב'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ב) מובא שחייב שתיים, משום תופר ומשום קושר; אבל לדעת רבינו (בהלכה א) שאינו חייב רק על קשר אומן, יש לומר שכאן הכוונה לקשר של הדיוט, ולכן אינו חייב רק משום תופר (קובץ). (56) שבת עה, א.

5 י. הקורע⁵⁷ כדי⁵⁸ לתפר שתי תפירות על מנת לתפר 6 שתי תפירות - חייב. אבל הקורע להפסידה - 7 פטור⁵⁹, מפני שהוא מקלקל. הקורע בתחתית⁶⁰ או 8 על מת⁶¹ שהוא חייב לקרע עליו - חייב, מפני⁶² 9 שמישבו את דעתו בדבר זה וינחה יצרו; והואיל 10 וחתמו שזככת בדבר זה - הרי הוא כמתקן, וחייב. 11 והפוחת⁶³ בית הצנאר בשבת - חייב.

(57) משנה, שבת עג, א. (58) שיעור הקריעה כדי שיוכל לתפור שם שתי תפירות. (59) משנה, שבת קה, ב. (60) ככעסו. (61) בברייתא מובא: "על מתו". וכן בנוסח אחר ב'מעשה רוקח', ולפי הנוסח שלנו חייב לקרוע על מת שאינו קרובו, כדעת רבינו (הל' אבל פ"ט ה"א): "כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף-על-פי שאינו קרובו - חייב לקרוע, וכן אדם כשר שמת - הכל חייבין לקרוע עליו". (62) מבואר למעלה פ"ח ה"ח. (63) שבת מח, א: "הפוחת בית הצנאר (של חלוק) חייב חטאת", שעכשיו גומר את המלאכה ועושה את הבגד ראוי לשימוש וחייב משום מכה בפטיש (רש"י שם, ולהלן ה"ז); ודעת רבינו היא שחיובו משום קורע, ואף שאינו חייב רק בקורע על מנת לתפור? - פירש רבינו אברהם בן הרמב"ם בשם אביו, ש"דרך החייט כשגומר הבגד ומתקן בית הצנאר שלו, עד שיהיה ראוי ללבישה, היה משיב המטלית שחתכה ממקום בית הצנאר, על בית הצנאר, ותופרה תפירת ארעי, כדי שיהא היכר שזה בגד חדש, ובעת שירצה בעל הבגד ללבוש אותו, מסיר אותם החוטים, והשמיענו הרמב"ם שאותה תפירה אף שהיתה רק ארעית, בכל זאת חייב על פתיחתה" ('מעשה רוקח').

12 יא. המדבק נירות או עורות בקולן⁶⁴ של סופרים 13 וכיוצא בו - הרי זה תולדת תופר, וחייב⁶⁵. וכן 14 המפרק⁶⁶ נירות דבוקין או עורות דבוקין, ולא 15 נתפון⁶⁷ לקלקל בלבד⁶⁸ - הרי זה תולדת קורע, 16 וחייב.

(64) דבק העשוי מקמח. (65) הפוחת אגרת חתומה, אינו חייב, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואף לרבינו המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כאן פטור, כי אינו מתקן מאומה בגוף הנייר, אלא מקלקל. והתיקון בא מצד

17 לְהַרְחִיב פִּי הַמִּכָּה - הָרִי זֶה חֵיב¹⁰⁸ מִשּׁוּם מִכָּה
18 בְּפִטִּישׁ, שֶׁזוֹ הִיא מְלָאכַת הָרוּפָא. וְאִם הַפִּיטָה
19 לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה הַלֶּחֶם שָׂבָה - הָרִי זֶה מִתְּרִי¹⁰⁹.

106) מבקע אותו ככלי (משנה ברורה' סי' שכח).
107) לדעת רש"י (שבת קז). חייב משום בונה או מתקן כלי,
שריפו המכה כמתקן כלי. 108) שבמקום צער וחולי, לא
גזרו חכמים על מלאכה שאינה צריכה לגופה: ואפילו
לשיטת רבינו בפ"א ה"ז שמלאכה שאינה צריכה לגופה
חייב, כשמיים להוציא ליחה אין זה גמר מלאכה, ואין בה
משום מכה בפטיש (מגן אברהם' סי' שכח). 109) שבת,
קב, ב. "מסתת אצלנו" (רבינו בפירוש המשניות).

20 יח. המסתת¹¹⁰ את האבן כל שהוא - חייב משום
21 מכה בפטיש. המציד¹¹¹ את האבן ביסוד הבנין,
22 ותקנה בידו, והושיבה במקום הראוי לה - חייב
23 משום מכה בפטיש. הלוקט¹¹² יבלת ששל גפי
24 בגדים בידו, כגון אלו היבולות¹¹³ שבכלי צמר -
25 חייב משום מכה בפטיש. והוא, שיקפיד עליהן¹¹⁴;
26 אבל אם יסירן דרך עסק¹¹⁵ - הרי זה פטור.
27 המנער¹¹⁶ טלית חדשה¹¹⁷ שחרה פדי לנאותה
28 ולהסיר הצמר הלבן¹¹⁸ הנתלה בה, כדרך שהאמנין
29 עושין - חייב חטאת. ואם אינו מקפיד - מותר¹¹⁹.

110) "מושיבה ומצודה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד
הבנין יפה" (רש"י). 111) שבת עה, ב. 112) קש
וקסמים דקים, שנארגו בבגד. 113) שאינו לובש את הבגד
עד שמסירן. 114) בלי כוונה. 115) שבת קמו, א. חייב
משום מלבן (רש"י) או מכה בפטיש (ר"ח וכסף-משנה).
116) כל זמן שלא נשתמש בה הרבה והיא כחדשה, ואפילו
אם נכבסה (מגן אברהם', פרי מגדים' אורח' סי' שב).
117) בנוסח אחר: "ולחסי חצהוב הלבן" (דפוסי רומי
וויניציאה). 118) שלא איכפת לו אם בגדו נקי, ואין
לחייבו על ליבון. 119) (שבת עג, א. קו, א).

30 יט. הצד¹²⁰ דבר שדרף מינו לצוד אותו - חייב.
31 כגון: חיה ועופות ודגים. והוא, שיעוד אותן
32 למקום שאינו מחסר צידה. פיצד? כגון שדרף
33 אחרי צבי עד שהכניסו לבית או לגינה או לחצר,
34 ונעל בפניו; או שהפריח את העוף עד שהכניסו
35 למגדל, ונעל בפניו; או ששלה¹²¹ דגים מן הים
36 בתוף ספל של מים - הרי זה חייב. אבל אם הפריח
37 צפור¹²² לבית, ונעל בפניו; או שהכניס דג ועקרו
38 מן הים לברכה של מים; או שדרף אחר צבי עד
39 שנקנס לטרקלין רחב, ונעל בפניו - הרי זה פטור,
40 שאין זו צידה גמורה; שאם יבוא לקחתו - צריך
41 לרדף אחריו ולצוד אותו משם. לפיכך, הצד ארי¹²³
42 - אינו חייב עד שיכניסנו לפכה¹²⁴ שלו שהוא נאסר
43 בה.

120) הוציא. 121) שינה רבינו וכתב כאן "ציפור" במקום

1 המחזיר⁹⁰ דלת של בור ושל דות⁹¹ ושל יציע⁹² -
2 חייב משום בונה⁹³.

88) כשהנקב קטן ומשמש רק להכניס אור - חייב משום
בונה, כעושה חלון, אבל אם עושה נקב שהוא עשוי להכניס
האורה ולהוציא ההבל, חייב משום מכה בפטיש שזהו גמר
מלאכתו (להלן פכ"א ה"א - פר"ח). 89) עירובין קב, ב.
90) בור שדפנותיו בנויות אבנים. 91) בנין בולט מכותל
הבית בפנים או בחוץ. 92) מכיון שהם בנינים בתוך
הקרקע - נחשבת גם החזקת דלת כבנין (רש"י).
93) משנה, שבת עג, א.

3 טו. הסותר⁹⁴ כל שהוא - חייב. והוא, שיקטר על
4 מנת לבנות⁹⁵; אבל אם סתר דרך השחתה⁹⁶ - פטור.
5 הסותר אהל⁹⁷ קבוע, או שפרק עץ תקוע - הרי זה
6 תולדת סותר, וחייב⁹⁸. והוא, שיתבונן לתנן.

94) שבת לא, ב: "סותר על מנת לבנות במקומו - חייב
משום סתירה. אמר לו רבה לעולא: מכדי (הרי) כל מלאכות
ילפינן להו (לומדים אותם) ממשכן, והתם (שם) סותר על
מנת לבנות שלא במקומו הוא (שהיו סותרים אותו בחניה
אחת, ונוסעים למקום אחר וחוזרים ומקימים אותו)? אמר
לו עולא: כיון שכתוב (במדבר ט, יח): "על פי ה' יחנו",
כסותר על מנת לבנות במקומו הוא". 95) כמבואר למעלה
פ"א ה"ז. 96) שחייב על עשייתו משום בונה, חייב על
סתירתו משום סותר, אם כוונתו לתנן - לבנות במקומו.
97) "שכל מה שיש בו בנין (כמבואר בהלכה יג) יש בו
סתירה" (מגיד-משנה). 98) משנה, שבת עג, א.

7 טז. המכה⁹⁹ בפטיש¹⁰⁰ הפאה אחת - חייב. וכל
8 העושה דבר שהוא גמר מלאכה - הרי זה תולדת¹⁰¹
9 מכה בפטיש, וחייב. פיצד? המנפח בכלי זכוכית,
10 והצד בכלי צורה¹⁰², אפלו מקצת הצורה, והמגרד¹⁰³
11 כל שהוא, והעושה נקב כל שהוא - בין בעץ, בין
12 במתכת, בין בבנין, בין בכלים - הרי זה תולדת מכה
13 בפטיש, וחייב. וכל פתח¹⁰⁴ שאינו עשוי להכניס
14 ולהוציא - אין חייבין¹⁰⁵ על עשייתו.

99) לדעת רש"י, חייב משום גמר מלאכה, שכן האומן מכה
על הסדן בשעת גמר מלאכה, ורבינו חננאל פירש שהאומן
מכה בפטיש על הכלי, להשוות עקמיותו, וכן על אבן
הבנין להשוותה לחברותיה, ולכן חייב משום גמר מלאכה.
100) שבת עה, ב: "רבה ורבי זירא דאמרי תרויהו (אמרו
שניהם) כל מה שיש בו גמר מלאכה - חייב משום מכה
בפטיש". 101) שבת עה, ב. 102) גירסת ה'מגיד משנה'
(להלן פ"א ה"י) "והמגרר" ברי"ש, והוא העושה מעשה
בגוף האבן. ואילו "המגרר" בדלי"ת, חותך הוא קרנות
היוצאות מהאבן. ועיין שם. 103) שבת קמו, א.
104) משום מכה בפטיש, אבל משום בונה - חייב אף
בפחות מזה (ראה למעלה הלכה יד). 105) שבת קז, א.

15 יז. המפיס¹⁰⁶ שחין¹⁰⁷ בשבת פדי להרחיב פה המכה,
16 כדרך שהרופאין עושין, שהן מתבוננין ברפואה

26 לֹא צָפוּר תַּחַת כַּנְפֵי¹³⁹ - יוֹשֵׁב וּמִשְׁמְרָה עַד
27 שְׁתַּחֲשֹׁף, וּמִתֵּר.

134) אף שלא צדהו בידים, סגירת הדלת נחשבת לצידה.
135) כי שנים שעשו מלאכה אחת שכל אחד יכול לעשותה לבדו, פטורים (למעלה פ"א ה"ז). 136) כי "אם אין אחד יכול לבדו לעשות המלאכה עד שיצטרפו שנים, שניהם חייבים" (רבינו שם ה"טז). 137) ולא ידע שיש שם צבי. 138) תחת כנפי כסותו ואינה יכולה לצאת שנעל בפניה, אינו צריך לפתוח לה חלון שתצא אלא מותר לו לשמרה עד שתחשך (רש"י). 139) שבת קו, ב.

28 כד. הַצֵּד¹⁴⁰ צָבִי זָקֵן אוּ חֲגֹר¹⁴¹ אוּ חוֹלָה¹⁴² אוּ
29 קָטָן¹⁴³ - פֶּטוּר. הַמְפָּרֵק בְּהִמָּה חֵיה וְעוֹף מִן
30 הַמְצוּדָה - פֶּטוּר¹⁴⁴. הַצֵּד חֵיה וְעוֹף שִׁבְרָשׁוֹתוֹ,
31 כְּגוֹן: אֶזְזִין וְתִרְנְגוּלִין וְיוֹגֵי עֲלִיָּה - פֶּטוּר¹⁴⁵. הַצֵּד
32 דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ צִידָה, כְּגוֹן: תְּגִבִּים הַגְּזִיף¹⁴⁶ צָרְעִין
33 וְנִתְשָׁרִין וּפְרָעוּשִׁין וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלֶּי - הֲרִי זֶה פֶּטוּר.

140) פיסח. 141) לדעת רש"י (שם) אינו פטור אלא בחולה מחמת עייפות, שאינו יכול לברוח ונחשב לנצוד, ורבינו סתם ולא חילק. 142) "ירושלמי" שבת פ"ד ה"א, ותוספתא שבת פ"ג. וקטן, היינו, שאינו יכול עדיין לרוץ ('המאיר'). 143) תוספתא, שם. שהם נחשבים כניצודים ולא עשה עכשיו מלאכת צידה, אבל אסור מדרבנן. 144) ומותר לכתחילה משום צידה, אבל אסור לעשות כן משום שבעלי חיים מוקצים הן (להלן פכ"ה הכ"ו; 'מעשה רוקח'). 145) מין דבורה. 146) שבת קו, ב.

34 כה. רְמָשִׁים¹⁴⁷ הַמְזִיקִין, כְּגוֹן: נְחָשִׁים¹⁴⁸ וְעֶקְרָבִים
35 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין מְמִיתִין, הוֹאִיל
36 וְנוֹשְׁקִין - מִתֵּר לְצוּד אוֹתָם בְּשִׁבְתָּ. וְהוּא, שִׁיתְּפוֹן
37 לְהַנְצִיל מִנְּשִׁיכָתָן. בִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹפֶה כָּלִי
38 עֲלֵיהֶן, אוּ מְקִיף עֲלֵיהֶן, אוּ קוֹשֵׁרֵן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְקוּ.

147) בגמרא מובא שאם נזדמנו לו נחש ועקרב בשבת, מצוה להרגם מיד, וכאן כוונת רבינו כשאנו רואין בבידור שאין רודפים אחר האדם לנשכו ('משנה ברורה' סי' שטו).

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) כלל בו ביאור ח' מלאכות הנמנות רביעיות פרק ז [השוחט, המפשיט, המעבד, הממחק, המחתר, הכותב, המוחק והמשרטט].

39 א. הַשּׁוֹחֵט² - חֵיב. וְלֹא שׁוֹחֵט בְּלֶבֶד, אֲלֹא כָּל
40 הַנוֹטֵל נִשְׁמָה³ לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי חֵיה וּבְהֵמָה וְעוֹף
41 וְדָג וְשָׂרִץ, בֵּין בְּשִׁחִיטָה אוּ בְּנִחְיָה⁴ אוּ בְּהִפָּאָה -
42 חֵיב. הַחוֹנֵק אֶת הַחֵי עַד שְׁמִימוֹת - הֲרִי זֶה תוֹלֵדֶת
43 שׁוֹחֵט. לְפִיכָף⁵, אִם הָעֵלָה דָּג מִסְפָּל שֶׁל מִים⁶
44 וְהַנִּחוֹת עַד שְׁמֵת - חֵיב מִשּׁוּם חוֹנֵק. וְלֹא עַד
45 שְׁמִימוֹת, אֲלֹא כִּינּוּ שֶׁיִּבְשׁ בּוֹ כֶּסֶלֶע⁷ בֵּין סְנַפִּירָיו -
46 חֵיב, שְׁעוֹד אֵינוֹ יָכוֹל לְחַיּוֹת. הוֹשִׁיט⁸ יָדוֹ לְמַעֵי
47 הַבְּהֵמָה וְדָלְדַל⁹ עֶבֶר שְׁבִמְעִיה - חֵיב¹⁰.

"עוף", כי בגמרא חילקו בין ציפור דרור לשאר עופות, כי ציפור דרור "שאינה מקבלת מרות", נשמטת מזוית לזוית וקשה לתפסה, ואין בית נחשב לצידה לגבה (הגרי"ב). 122) שבת קו, ב: "אמר שמואל, הצד ארי בשבת - אינו חייב עד שיכניסנו לגורזקי (בית משמר העשוי לו כמין תיבה - רש"י) שלו". 123) חדר צר למשמר וכלא. 124) שבת קו, ב. ביצה כד, א.

1 כ. כָּל¹²⁵ מְקוֹם שֶׁאֵם יָרוּץ בּוֹ יִגִּיעַ לְחִיָּה בְּשִׁחִיָּה
2 אַחַת, אוּ שֶׁהִיוּ הַכֶּתְלִים קְרוֹבִין זֶה לָזֶה עַד שֶׁיִּפֹּל
3 עַל שְׁנֵיהֶם לְאִמְצַע פְּאֶחֶד - הֲרִי זֶה מְקוֹם קָטָן; וְאִם
4 הַכְּרִיחַ הַצָּבִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ לְתוֹכוֹ - חֵיב. וּמְקוֹם שֶׁהוּא
5 גָּדוֹל מִזֶּה, הַמְכַרִּיחַ חֵיה וְעוֹף לְתוֹכוֹ - פֶּטוּר.

125) משנה, שבת קו, א.

6 כא. אֶחָד¹²⁶ שְׁמָנָה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה¹²⁷ וְאֶחָד
7 שְׂאֵר¹²⁸ שְׂקָצִים וּרְמָשִׁים שֶׁיֵּשׁ לְמִינָן צִידָה, הַצֵּד
8 אֶחָד מִכָּלֵן - בֵּין לְצִרְף בֵּין שֶׁלֹּא לְצִרְף¹²⁹ אוּ לְשִׁחַק
9 בָּהֶן - חֵיב, הוֹאִיל וְנִתְפוֹן לְצוּד וְצָד. שְׁמִלְאָכָה
10 שֶׁאֵינָה צְרִיכָה לְגוֹפָה - חֵיב עֲלֵיהָ. הַצֵּד אֶת הַיֶּשֶׁן¹³⁰
11 וְאֶת הַסּוּמָא - חֵיב¹³¹.

126) ויקרא יא, כט-ל: "החולד, והעכבר, והצב, והאנקה, והכוח, והלטאה, והחומט וההנשמת". 127) כמבואר בפ"ח ה"ט. 128) שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה (מבואר למעלה פ"א ה"ז). 129) בבלי (שבת קו, ב). וב'ירושלמי' (שבת פ"ד ה"א) מובא שזה רק בצבי הישן כש'עינו אחת פקוחה ועינו אחת סתומה', ואי אפשר לצודו מחמת שינה. אבל רבינו נמשך אחר תלמוד בבלי, שלא חלק בין צבי לשאר חיות. 130) שהוא נשמט ממקומו כשבן אדם מתקרב אליו (רש"י). 131) שבת קו, ב. עיין ב'מגיד משנה'.

12 כב. הַמְשַׁלַּח¹³² כָּלכִים כְּדִי שִׁיעִידוּ צְבָאִים וְאֶרְנָבִים
13 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכִרַּח הַצָּבִי מִפְּנֵי הַכֶּלֶב, וְהִיָּה הוּא
14 וְיִדָּף אַחֵר הַצָּבִי אוּ שְׁעָמַד בְּפָנָיו וְהִבְהִילוּ עַד
15 שֶׁהִגִּיעַ הַכֶּלֶב וְתַפְשׁוּ - הֲרִי זֶה תוֹלֵדֶת הַצֵּד, וְחֵיב¹³³.
16 וְכֵן הָעוֹשֶׂה בְּדִרְף הַזֶּה בְּעוֹפּוֹת.

132) ואם לא עשה בעצמו כלל, רק שיסה את הכלב והכלב תפסו, הרי זו רק צידה מדרבנן ('כלבו'). 133) משנה, שבת קו, ב.

17 כג. צָבִי¹³⁴ שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ, וְנָעַל אֶחָד בְּפָנָיו - חֵיב¹³⁵.
18 וְנָעִלוֹהוּ שְׁנַיִם - פֶּטוּרִין¹³⁶. אִם אֵין אֶחָד יָכוֹל לְנָעַל,
19 וְנָעִלוֹהוּ שְׁנַיִם - חֵיבִין¹³⁷. יוֹשֵׁב אֶחָד עַל הַפֶּתַח וְלֹא
20 מְלָאָהוּ, וְיֹשֵׁב הַשְּׁנִי וּמְלָאָהוּ - הַשְּׁנִי חֵיב. יוֹשֵׁב
21 הָרָאשׁוֹן וּמְלָאָהוּ, וְכֹא הַשְּׁנִי וְיֹשֵׁב בְּצִדוֹ, אֶף-עַל-פִּי
22 שְׁעָמַד הָרָאשׁוֹן וְהִלָּף לוֹ - הָרָאשׁוֹן חֵיב, וְהַשְּׁנִי לֹא
23 עֹשֶׂה כְּלוּם. וּמִתֵּר לוֹ לְיֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ עַד הָעָרֶב,
24 וְלִזְקָת הַצָּבִי. לָמָּה זֶה דּוּמָה? לְנוֹעֵל בֵּיתוֹ לְשִׁמְרוֹ¹³⁸
25 וְנִמְצָא צָבִי שְׁמוּר בְּתוֹכוֹ, שֶׁלֹּא עֹשֶׂה כְּלוּם. כְּנֻסָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(20) שבת קכא, ב. (21) בהגהות הרי"ף, הנוסח: "שבייריחו". (22) שסתם מזיקים (ר"ן). (23) "אמר רבי יהושע בן לוי: כל המזיקין (ההורגין) נהרגין בשבת" (שבת קכא:). (24) "תני (שנה) תנא קמי (לפני) רבא בר הונא: ההורג נחשים ועקרבים בשבת, אין רוח חסידים נוחה הימנו (דעתם של חסידים אינה מעורבת עמו, שאין הגון בעיניהם מה שעשה), אמר לו (רבא לתנא) - ואותם חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם (אין רוח חכמים נוחה מאותם החסידים החוששים להרוג נחשים בשבת)". (25) כי אלה אין היוזם מצוי כל כך כמו הראשונים (הר"ן). (26) רש"י פירש: "לא שיעמוד עליו ויהרגנו, אלא שאם היה הולך נחש או עקרב לפניו, אינו צריך להשמיט ממנו, אלא דורסו והולך, כי דבר שאינו מתכוין מותר. ואפילו למי שאסר, במקום נזק מותר". אבל הר"ן השיג עליו, כי הלשון "דורסו" משמע אפילו בכונה, וכאן מותר משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור. ובמקום נזק - מותר לכתחילה. ואמר "לפי תומרו", כי אם אפשר לשנות - משנים.

- ה. המפשיט²⁷ מן העור פדי לעשות²⁸ קמיע²⁹ - 17
- חיב. וכן³⁰ המעבד מן העור פדי לעשות קמיע - 18
- חיב. ואחד המולח ואחד המעבד³¹, שהמליחה מין עבוד הוא. ואין עבוד פאכלין³². וכן המוחק מן העור פדי לעשות קמיע - חיב. ואי זהו מוחק? זה המעביר שעור או הצמר מעל העור אחר מיתה עד שיחליק פני העור.

(27) משנה, שבת עה, א. (28) לכסות בו את הקמיע (רע"ב). (29) קלף שכתובים בו שמות ופסוקים לסגולה ולרפואה. (30) השיעור הזה הוא בכל המלאכות הנעשות בעור (מגיד-משנה). (31) שבת עה, ב: "היינו מולח, היינו מעבד" - שמליחה צורך עיבוד היא (רש"י). (32) "רבה בר רב הונא אמר: המולח בשר - חייב משום מעבד. רבא אמר: אין עיבוד באוכלין", והלכה כרבא. וכתבו ה'תוספות' שמכל-מקום אסור למלוח אוכלין מדרבנן, כשמולחם לפני צאתו לדרך ורוצה שיתקיימו לזמן מרובה. אבל לאכלם ביומם - מותר (או"ח סי' שכא).

- ו. המפרק דוכסוסטוס³³ מעל הקלף - הרי זה תולדת מפשיט, וחיב. (המפרק³⁴ מן העור פדי לעשות קמיע - חיב.) הדורס³⁵ על העור פגלו עד שיתקשה, או המרככו פידו ומושכו ומשנה אותו, פדרף שהרענין עושין - הרי זה תולדת מעבד, וחיב. המורט נוצה מן האברה³⁶ - הרי זה תולדת³⁷ מוחק, וחיב. וכן³⁸ הממרח³⁹ רטיה פל שהוא, או שערה או זפת, וכיוצא בהן מדברים המתמרחין, עד שיחליק פניהם - חיב משום מוחק. וכן השף⁴⁰ פידו על העור המתוח בין העמודים - חיב משום מוחק.

(33) "העור אחר שהעבירו שערו, וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדנים עושים עד שיהיו שני עורות, אחד דק הוא שממול השיער נקרא קלף, ואחד שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס" (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ז). (34) כל

(2) משנה, שבת עג, א. (3) גמרא, שבת עה, א. שוחט משום מה חייב? (במה מצאנו שחיטה במלאכת המשכן), רב אמר משום צובע (שצובע בדם את צואר בית השחיטה, וצביעה היתה מלאכה חשובה במשכן). ושמואל אמר: משום נטילת נשמה (שהוצרכו להרוג או לשחוט אילים מאדמים, תחש וחילון); מפרשי הרמב"ם הקשו כאן, שהרי מפורש בתלמוד, כי רב סובר שחייב "אף משום צובע", ולפי הכלל שיש לנו (בכורות מט:): "הלכה כרב באיסורין, וכשמואל בדינין", למה לא כתב רבינו שחייב גם משום צובע? - אולם לפי דברי רבינו (פ"ט ה"ג): "אין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים, אבל צבע שאינו מתקיים - פטור", אין בשחיטה דין צובע כלל שהרי צבע הדם אינו מתקיים (אחרונים). (4) המתת החי על ידי דקירה בצואר. (5) שבת קז, ב. (6) שאין בו צידה, שאם הוציא את הדג מן המים - חייב משום צידה (תוספות' שם, ב. ראה למעלה פ"י ה"ט). (7) כרוחב סלע (רש"י). (8) שבת קז, ב. (9) ניתק את העובר ממקום חיבורו בגוף. (10) משום נטילת נשמה. וכ"ה ברמב"ם בשם רבינו.

- ב. רמשים¹¹ שהן פריין¹² ורביין מזכר ונקבה, או נהויין¹³ מן העפר, כמו הפרעושין¹⁴, ההורג אותן - חיב¹⁵ כהורג בהמה וחי. אבל רמשים שהותן מן הגללים ומן הפרות שהבאישו וכיוצא בהן, כגון תולעים של בשר ותולעים שבתוך הקטניות, ההורגן - פטור¹⁶.

(11) שבת קז, ב. (12) שאינו חייב אלא על הריגת בעלי חיים הדומים לאילים מאדמים, שהשתמשו בעורותיהם במלאכת המשכן שהם פרים ורבים (שם). (13) נבראים, ובפירוש המשניות (שבת פ"ד) כתב רבינו: "ואינו חייב אלא על הנולד מזכר ונקבה". (14) רמש העוקץ ומנתר. (15) זהו לדעת רבינו (פ"א ה"ז) הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת שאר הראשונים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב אלא אם הורגם לצורך. (16) כל מקום שנכתב פטור - הרי זה פטור מעונש, אבל אסור לעשות כן מדרבנן (למעלה פ"א ה"ג).

- ג. המפלה¹⁷ פליין¹⁸ בשבת - מולל את הפנים וזורקן. ומתיר¹⁹ להרג את הפנים בשבת, מפני שהן מן הזעה.

(17) שבת יב, א. (18) מבער כינים מבגדיו. (19) "אסור להרוג את המאכולת בשבת, דברי בית שמאי, ובית הלל מתירין". והלכה כבית הלל בכל מקום.

- ד. חיה²⁰ ורמש שהן נושכין וממיתין ודאי, כגון: זבוב שבמצרים, וצרעה שפנינה, ועקרב שפחדיב²¹, ונהש שבארץ ישראל, וכלב שוטה בכל מקום - מותר להורגן בשבת פשיראו²². ושאר²³ פל המזיקין: אם היו רצין אחריו - מותר²⁴ להרגן. ואם היו יושבין במקומן או פורחין מלפניו - אסור²⁵ להרגן. ואם דורסן לפי תמו²⁶ בשעת הלוכו והורגן - מותר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(49) ביצה לג, ב. (50) עלי ענף התמר. (51) אפילו בסכין. וגם אם מקפיד על המדה, אין בזה משום מחתך, כיון שהוא ראוי לאוכל (או"ח סי' שכב). (52) ובנוסח אחר: "תיקון כלום" (מעשה רוקח). (53) תוספתא שבת פ"ו. (54) לחתוך ביד ולא בכלי. ומוללו בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו. (55) אבל לחצוץ בו שינוי - אסור, כמבואר בהלכה שלפנינו. (56) אף שהוא מחתך ומתקן כלי, מכיוון שאינו מתכוון לזה מותר. (57) שובר ענפים תלושים (ביצה לג: ברש"י). (58) ביצה לג, ב: "רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא דאמרי תריווייהו (שניהם אמרו) כד הוינן בי רב יהודה הוי מפשח לן אלותא אלותא" (כשהיינו אצל רב יהודה, היה מסעף בשבילנו מקלות מקלות).

ט. הפותב⁵⁹ שתי אותיות - חיב. המוחק פתב על מנת לכתב במקום המחק שתי אותיות - חיב. הפותב אות אחת גדולה בשתיים⁶⁰ - פטור. מחק אות אחת גדולה ויש במקומה פדי לכתב שתיים - חיב⁶¹. פתב אות אחת⁶² והשלים⁶³ בה את הספר - חיב⁶⁴. הפותב⁶⁵ על מנת לקלקל העור - חיב; שאין חיובו על מקום הפתב, אלא על הפתב. אבל המוחק על מנת לקלקל - פטור⁶⁶. נפלה דיו על גבי ספר ומחק אותה, נפלה שעה על גבי הפנקס ומחק אותה, אם יש במקומה פדי לכתב שתי אותיות - חיב.

(59) שבת עג, א. (60) שבת עה, ב. שברשי המשכן, שטים היו כותבין אחת בזה ואחת בזה כדי לזווגם, לכן אם כותב פחות משטים, אינו דומה למלאכת המשכן ופטור (רש"י). (61) "שאינ מלאכת מחיקה חשובה אלא על מנת לכתוב, והרי יש בה כדי לכתוב שתי אותיות" (רש"י). (62) בנוסח אחר: כתב אות אחת גדולה והשלים (מעשה רוקח). (63) שבת קד, ב. (64) משום כותב. ויש אומרים משום מכה בפטיש (פרי מגדים). (65) תוספתא שבת פ"ב: "אמר רבי מנחם ברבי יוסי, חומר במוחק מבכותב (בענין אות אחת גדולה), וחומר בכותב מבמוחק (לענין מקלקל). שהכותב לקלקל חייב, והמוחק לקלקל פטור". ובירושלמי פ"ד דשבת ה"ב הובאה להיפך. (66) תוספתא שם. ונראה מזה שאם במחיקה עצמה היה תיקון, כגון היה כתוב שהוא חייב לחבירו או להיפך, וצריך עכשיו למחקו, חייב במחיקה אף שלא היה כדי לכתוב עליו שתי אותיות (פרי מגדים).

י. הפותב⁶⁷ אות כפולה פפעמים, והוא שם אחד⁶⁸, פמו: דיד⁶⁹, תת, גג, רר, שש, סס, חח - חיב. והפותב בקל פתב⁷⁰ ובקל לשון - חיב, ואפילו משני סימניות⁷¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...והוא שם אחד כמו דד תת גג רר שש סס חח..."

חיוב זה הוא גם כשהתכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה, ואותו מקצת מתקיימת כתיבה במקום אחר, ואפילו לא כתב אלא שתי אותיות כפולות והן שם אחד חייב.

הפיסקא חסרה בנוסחאות ישנות. (35) ביצה יא, א. (36) כנף העוף. (37) שבת עד, ב: "התולש כנף העור, קוטמו (חותך ראש הנוצה) ומורטו, חייב שלש חטאות: תולש חייב משום גזוז, קוטם חייב משום מחתך, מורט (קצה הנוצה שלצד הגוף) חייב משום ממחק". (38) שבת עה, ב. (39) כתב רבינו נתן בעל 'הערוך': "סיכה, משיחה, טיחה, מריחה, שיעה, ענין אחד הוא". (40) 'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ג): "מה מחיקה היתה במשכן? שהיו שפין את העור על גבי העמוד (כדי להחליק את העור בין העמודים)". ו"בבלי" (שבת עה:): "השף בין העמודים בשבת, חייב משום ממחק". ופירש רש"י: "כגון עמודי אכסדראות העשויות חלונות חלונות, והשף קרקעית הבנין שביניהם כדי שתהא חלקה - חייב משום ממחק", והשיגו עליו ב'תוספות' והר"ן שבענין זה חייב בבית משום בונה (למעלה בפ"י ה"ב), ובשדה משום חורש: ודעת רבינו כדעת רב האי גאון, שבין העמודים היו מוחקים ושפים את העור לעשותו קלף נקי ומצוחצח (מעשה רוקח).

ז. המחתך⁴¹ מן העור פדי לעשות קמיע - חיב. והוא, שיתפנו למדת ארפו ומדת רחבו ויתחתך בכונה, שהיא מלאכה; אבל אם חתך דרך הפסד או בלא כונה למדתו, אלא כמתעסק או כמשחק - הרי זה פטור⁴². הקוטם⁴³ את הכנף - הרי זה תולדת מחתך, וחיב. וכן המגרד⁴⁴ ראשי פלונסות של ארז - חיב משום מחתך. וכן כל חתיכה שיתחתך חרש-עץ מן העצים או חרש-מתכת מן המתכות - חיב משום מחתך. הנוטל⁴⁵ ג'סם⁴⁶ של עץ מלפניו וקטמו⁴⁷ לחצץ⁴⁸ בו שניו או לפתח בו את הדלת - חיב.

(41) שבת עד, ב: "אמר רב אשי: אי קפיד אמשחתי (אם מקפיד לחתוך במידה) חייב משום מחתך". (42) כמו שכתוב למעלה "אי קפיד אמשחתי (אם מתכוין למידה) חייב משום מחתך, אבל אם אינו מכין למידה - אין זו מלאכה. (43) "לאחר שתולש את הנוצה, קוטם ראשו שיהא דק, וראוי להניחו בכר וכסת" (רש"י שבת עד:). (44) הוא החותך ראשי הכלונסאות להרחיקם מהם, ולא עשה מעשה בגוף הכלונסאות. אבל מסתת או מגרר (לעיל פ"י הט"זיח) שעושה מעשה בגוף האבן, אינו חייב אלא משום מכה בפטיש (הקדמת 'מעשה רוקח' שם מפירוש רבינו פרחיה בשם רבינו בפירושו לתלמוד מס' שבת). (45) ביצה לג, א. (46) שאינו ראוי למאכל בהמה. (47) עיין מגיד-משנה) כמו בהלכה הקודמת על חרש עץ וחרש מתכת העובדים בכלי. (48) להוציא שירי האוכל מבין השיניים.

ח. פל⁴⁹ דבר שהוא ראוי למאכל בהמה, כגון: תבן ועשבים לחים והוצין⁵⁰ וכיוצא בהן - מתר לקטם⁵¹ אותן בשבת, מפני שאין בהן תקון פלים⁵². ומתר⁵³ לקטם⁵⁴ עצי בשמים להריח⁵⁵ בהן, אף-על-פי שהן קשים⁵⁶ ויבשין. ומפשח⁵⁷ מהן פל מה שירצה, בין שפשח עץ גדול⁵⁸ בין שפשח עץ קטן.

בְּמִדְיָהּ זֹה, וְהִלָּךְ פְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְכָתַב אוֹת שְׁנֵיהֶם
בְּמִדְיָהּ אַחֶרֶת בְּמַגְלָה אַחֶרֶת - חֵיב; שְׁבוּזָמָן
שֶׁמֶקֶרְבָן נִהְיִין זֶה עִם זֶה, וְאֵינָן מְחַסְרִין מַעֲשֵׂה⁸⁴
לְקִרְבָתָן.⁸⁵

(82) שבת קד, ב: "אמר ר' אמי, כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בציפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה". (83) עור בהמה לאחר שהעבירו שעורו, מלחווה ועיבדוהו נקרא גויל (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ו). (84) רבינו מנמק דין זה שלא תהיה סתירה מהלכה שלמעלה, בכתוב אות אחת בארץ ואות אחת בקורה שהוא פטור, ששם מחוסר מעשה לקרבן, וכאן אם יקרבן יחד, מיד יהיו נקראות (בגמרא, שם).

יג. הפותב⁸⁵ אות אחת, אף-על-פי שְׁקוּרִים מְמַנָּה תִּבְהָ שְׁלֵמָה⁸⁶ - פטור. פִּיזָר? כְּגוֹן שֶׁכָּתַב מ, וְהִכָּל קוֹרִין אוֹתָהּ מַעֲשֵׂר; או שֶׁכָּתַבָּהּ בְּמִקוֹם מְנִיז, שְׁהָרִי הִיא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב אֲרָבָעִים - הָרִי זֶה פְטוֹר. הַמְגִיָּה⁸⁷ אוֹת אַחַת וְעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁתֵּים, כְּגוֹן שֶׁחָלַק גַּג הַחֵי"ת וְנַעֲשָׂה שְׁנֵי זֵינִין - חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.⁸⁸

(85) משנה, שבת קד, ב. (86) "כתב אות אחת נוטריקון - חכמים פוטרים"; "עשה סימן נקודה על האות, ועל ידי זה נקראת כתיבה שלימה" (רש"י); וביאור נוטריקון - כתב התישבי - כי בלשון יון ורומי קורים לסופר: נוטריקון, ודרכם לכתוב בקצרה, לכן קוראים לסימנים נוטריקון, כלומר דרך סופרים ('מעשה רוקח'). (87) שבת קד, ב. ושם אמרו עוד: "כגון שנטל תגו של דלת ועשאו רי"ש", והגיה בזה את הספר, ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר, ודומה לכתוב אות אחת והשלים את הספר שחייב (רש"י שבת קד:).

יד. הפותב בשמאל⁸⁹ או לאחר ידו⁹⁰, בְּרָגְלוֹ, בְּפִיו וּבְמַרְפָּקוֹ⁹⁰ - פטור⁹¹. אִטְרוֹ⁹² שֶׁכָּתַב בִּימִינוֹ, שְׁהִיא לוֹ פֶּשְׁמָל כָּל אָדָם - פטור. וְאִם כָּתַב בְּשְׁמָלוֹ - חֵיב⁹³. וְהַשּׁוֹלֵט בְּשֵׁתִי יָדָיו בְּשׂוּהוֹ, וְכָתַב בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בְּשְׁמָלוֹ - חֵיב. קֶטֶן אוֹחֵז בְּקֶלְמוֹס וְגָדוֹל אוֹחֵז בְּיָדוֹ וְכוֹתֵב - חֵיב; גָּדוֹל אוֹחֵז בְּקֶלְמוֹס וְקֶטֶן אוֹחֵז בְּיָדוֹ וְכוֹתֵב - פטור⁹⁴.

(88) משנה, שבת קד, א. (89) "בגב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב" (רש"י שבת קד:). (90) פרק החיבור החיצון בין החלק התחתון והחלק העליון של הזורע, ואחז שם קולמוס וכתב. (91) שאין דרך כתיבה בכך. (92) שאינו שולט ביד ימינו כשאר כל אדם אלא בשמאלו. (93) שבת שם, לפי אוקימתא של אביי בפירוש המשנה שם ששנינו שהכותב בשמאלו חייב. (94) תוספתא שבת פ"ב, כי אנו הולכים אחרי הגורם לכתיבה לחיוב ולפטור.

טו. אין הפותב⁹⁵ חֵיב עַד שֶׁיִּכְתֹּב בְּדָבָר הָרוּשֶׁם⁹⁶ וְעוֹמֵד, כְּגוֹן: דִּיּוֹ וְשָׁחוֹר⁹⁷ וְסִקְרָא⁹⁸ וְקוֹמוֹס⁹⁹ וְנִקְנָנְתוֹם¹⁰⁰ וְכִיּוּצָא בָהֶם; וְיִכְתֹּב עַל דָּבָר שֶׁמֶתְקִים הַפֶּתַח עָלָיו, כְּגוֹן: עוֹר וְקֶלֶף וְנִיזָר וְעֵץ וְכִיּוּצָא בָהֶם.¹⁰¹

וצריך להבין עניין תמוה, מדוע הפליג הרמב"ם בכל-כך הרבה דוגמאות לאות כפולה שהיא "שם אחד", הרי הדבר ברור לכל, ומה רצה הרמב"ם בהבאת הדוגמאות הרבות. הן אמת שבגמרא גס-כן הובאו חלק מהדוגמאות הנ"ל, אבל ברמב"ם שהוא ספר "הלכות הלכות" אין צריך לזה, וביותר תמוה מה שהוסיף עוד על הדוגמאות שבגמרא - "דד" ו"סס".

עוד צריך להבין, דברי ה'צפנת פענח' ש"כותב אינו חייב רק או שתי אותיות שאינם דומים זה לזה, או אם דומים אם יש בהם איזה משמעות". ועפ"ז ביאר דברי רש"י (שבת ק"ד ע"ב) "נטלו לגג של ח"ת ועשאו שני זינין" - יהיה חייב רק אם הסופר היה צריך לכך, כי משום כותב אין כאן, דהוה שתי אותיות דומות ואין בו תיבה בפני עצמה. שלכאורה תמוה, והרי שתי זינין יש בהן משמעות של תיבה בפני עצמה - "לא זו משם" וכד'.

(על-פי "זין מלכות" ספר זמנים ט"ג)

(67) שבת קד, ב. (68) שיש לו מובן מיוחד. (69) בנוסח אחר: "רר תת גג"; "רר" מלשון "ריר"; חח - טבעת לרסן הבהמה ולמשכה; סס - תולע קטן הנמצא בצמר. (70) של כל אומה ואומה (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"ב, ועי' ב'מגן אברהם' ס' שמ). (71) רש"י פירש (שבת קג): "אחת בדיו ואחת בסיקרא (צבע אדום בהיר)". כנראה שהיה לפניו הנוסח "בשני סממניות", וכן הגיה הב"ח; ורבינו האי גאון פירש שהן אותיות שאינן ידועות בכתב, כגון נונין הפוכות (או ציוני מספרים). ורבינו כתב בפירוש המשניות (שם): "סימניות הם לשון רבים של סימן, והם סימנים שרגילים בני אדם לכתוב: א' שיוורה על אחד, וב' שיוורה על שנים, בכל לשון ובכל כתיבה".

יא. הפותב⁷² אות אחת סְמוּךְ⁷³ לְפֶתַח, או פֶּתַח עַל גְּבִי⁷⁴ פֶּתַח⁷⁵; וְהַמְתַּכֵּן לְכָתֵב חֵי"ת וְכָתַב שְׁנֵי זֵינִין⁷⁶, וְכֵן פְּיוּצָא בְּזָה בְּשָׂאֵר אוֹתוֹת; וְהַפּוֹתֵב אוֹת אַחַת בְּאַרְצָן⁷⁷ וְאוֹת אַחַת בְּקוֹרָה, שְׁהָרִי אֵין נִהְיִין⁷⁸ זֶה עִם זֶה; או שֶׁכָּתַב שְׁתֵּי אוֹתוֹת בְּשְׁנֵי דְפֵי פִנְקָס, וְאֵינָן נִהְיִין זֶה עִם זֶה - פטור. כְּתִבְן בְּשְׁנֵי פֶתְלֵי זֵוִית⁸⁰ או בְּשְׁנֵי דְפֵי⁸¹ פִּנְקָס, וְהֵן נִהְיִין זֶה עִם זֶה - חֵיב.⁸²

(72) משנה, שבת קד, ב. (73) שהיתה כתובה אות אחת מאתמול, וכתב אות אחת בצידה ונשלמה התיבה. (74) שהעביר הקולמוס על אותיות הכתובות כבר וחידשן, אף שהכתב נעשה יפה מבתחילה. (75) ודוקא דיו על גבי דיו, אבל אם העביר דיו על גבי סיקרא, חייב שתים - אחת משום כותב ואחת משום מוחק (להלן בהלכה טז). (76) שלא עשה גג המחברן יחד. (77) אות אחת על גבי רצפה ואות אחת על התקרה. (78) אין נקראות יחד. (79) בשני עבריו של הלוח. (80) בזוית שהכתלים נוגעים זה בזה. (81) שכתבן על שני גלינות סמוכים שבספר.

יב. לְקַח⁸² גוֹיִל⁸³ וְכִיּוּצָא בּוֹ, וְכָתַב עָלָיו אוֹת אַחַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 **אָבֵל הַפּוֹתֵב בְּדָבָר שְׂאִין וְשׁוּמוֹ עוֹמֵד, כְּגוֹן**
 2 **מִשְׁקִין¹⁰¹ וְיָמֵי פְרוֹת; אוֹ שֶׁכֶּתֵב בְּדִיו וְכִיּוֹצֵא בּוֹ עַל**
 3 **עָלִי יִרְקוֹת וְעַל כָּל דָּבָר שְׂאִינוֹ עוֹמֵד - פְּטוּר.**
 4 **אִינוֹ¹⁰² חֵיב עַד שֶׁיִּכְתֹּב בְּדָבָר הָעוֹמֵד עַל דָּבָר**
 5 **הָעוֹמֵד. וְכֵן אֵין הַמּוֹחֵק חֵיב עַד שֶׁיִּמְחַק כְּתָב**
 6 **הָעוֹמֵד מֵעַל דָּבָר הָעוֹמֵד¹⁰³.**

16 **יִז. רוּשָׁם¹¹⁰ - תּוֹלְדָת¹¹¹ פּוֹתֵב הוּא. כִּיצַד? הָרוּשָׁם**
 17 **רְשָׁמִים וְצוּרוֹת כְּכֹתֵל וּכְשֵׁשׁ¹¹² וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. כְּדִרְךְ**
 18 **שֶׁהַצִּירִין¹¹³ רוּשָׁמִים - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם פּוֹתֵב. וְכֵן**
 19 **הַמּוֹחֵק אֶת הָרְשׁוּם לְתַמָּן - הָרִי זֶה תּוֹלְדָת מוֹחֵק,**
 20 **וְחֵיב. הַמְשַׁרְטֵט¹¹⁴ כְּדִי לְכַתֵּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת תַּחַת**
 21 **אוֹתוֹ שְׁרִטוּט - חֵיב. חֲרָשֵׁי הָעֵצִים שֶׁמַּעֲבִירִין חוּט**
 22 **שֶׁל סִקְרָא עַל גְּפִי הַקּוֹרֶה כְּדִי שֶׁיִּנְסֹר בְּשׁוּה - הָרִי**
 23 **זֶה תּוֹלְדָת מְשַׁרְטֵט. וְכֵן הַגְּבָלִים¹¹⁵ שְׁעוֹשִׂים כֵּן**
 24 **בְּאַבְנִים כְּדִי שֶׁיִּפְצֹל הָאֶבֶן בְּשׁוּה. וְאֶחָד הַמְשַׁרְטֵט**
 25 **בְּצִבְעֵה¹¹⁶ אוֹ בְּלֹא צִבְעֵה - הָרִי זֶה חֵיב.**

(110) שבת קג, א. (111) אפילו רושם סימן שבה מעצמו.
 (112) צבע אדום בהיר. (113) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ג:
 "הצר צורה, הראשון (שעושה הציוור באבר או בדיו) חייב
 משום כותב, והשני (המעביר הצבע עליו) חייב משום
 צובע". (114) שבת עה, ב. (115) מסתת אבנים; על
 הפסוק: "ויפסלו בוני שלמה... והגבלים ויכינו העצים
 והאבנים לבנות הבית" (מלכים"א ה, לב) פירש הרד"ק:
 "הם פוסלי האבן בקו ובמידה... או משרטטים בשרטוט
 ומשם יפסלו האבן". (116) בנוסח אחר: "באצבע או בלא
 אצבע" ('מעשה רוקח').

יום רביעי כ"ט מנחם-אב ה'תש"פ

פרק שנים עשר

(1) כלל בו ביאור ג' מלאכות אחרונות [המבעיר והמכבה]
 ואחרונה מהן ההוצאה מרשות לרשות, וענייניה מרובים, עד
 שהביא הצורך לייחד לה פרקים הרבה. ונתבאר בפרק זה
 קצת מהותה ומהות תולדותיה.

26 **א. הַמַּבְעִיר² כָּל שֶׁהוּא³ - חֵיב. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ**
 27 **לְאַפְּרוֹ⁴. אָבֵל אִם הַבְעִיר דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה - פְּטוּר, מִפְּנֵי**
 28 **שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְהַמַּבְעִיר⁵ גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ**
 29 **הַשּׁוֹרֶף דִּירָתוֹ - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְשַׁחֵת; וְהוּא**
 30 **מִפְּנֵי שֶׁפּוֹנֵתוֹ לְהַנְקֵם מִשּׁוּנָאוֹ, וְהָרִי נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ**
 31 **וְשִׁכְּכָה חֲמָתוֹ, וְנַעֲשֶׂה פְקוּדָה עַל מָתוֹ אוֹ בַּחֲמָתוֹ**
 32 **שֶׁהוּא חֵיב, וּכְחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ בְּשַׁעַת מְרִיבָה, שֶׁכָּל אֶלּוֹ**
 33 **מִתְקַנֵּים הֵן אֵצֶל יֶצֶרָן הָרָע. וְכֵן הַמְדִּילִיק⁶ אֶת הָנֶר**
 34 **אוֹ אֶת הָעֵצִים, בֵּין לְהַתְחַמֵּם בֵּין לְהָאִיר - הָרִי זֶה**
 35 **חֵיב. הַמְחַמֵּם⁷ אֶת הַבִּרְזֵל כְּדִי לְצַרְפוֹ⁸ בְּמֵימִים⁹ - הָרִי**
 36 **זֶה תּוֹלְדָת מַבְעִיר¹⁰, וְחֵיב.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"המבעיר כל שהוא חייב, והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם
 הבעיר דרך השחתה פטור, מפני שהוא מקלקל".

שיטת אדה"ז בדעת הרמב"ם שגדר מלאכת מבעיר הוא
 "הוצאת האש או שמרבה האש", "דאע"פ שהמבעיר אינו
 חייב אא"כ צריך לאפר, אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום
 שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש". ומוכיח זאת
 ממה שכתב הרמב"ם בסיום הלכה זו: "המחמם את הברזל

7 **טז. הַכּוֹתֵב¹⁰⁴ עַל בְּשָׂרוֹ - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר.**
 8 **אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֲמִימוֹת בְּשָׂרוֹ מַעֲבֵרָה הַכְּתָב לְאַחַר**
 9 **זְמַן - הָרִי זֶה דוֹמָה לְכַתֵּב שְׁנִמְחַק. אָבֵל הַמְשַׁרְטֵט¹⁰⁵**
 10 **עַל בְּשָׂרוֹ צוּרָה כְּתָב - פְּטוּר. הַקּוֹרֵעַ¹⁰⁶ עַל הָעוֹר**
 11 **כְּתִבָּנִית כְּתָב - חֵיב מִשּׁוּם פּוֹתֵב. הָרוּשָׁם¹⁰⁷ עַל הָעוֹר**
 12 **כְּתִבָּנִית כְּתָב - פְּטוּר. הַמַּעֲבִיר¹⁰⁸ דִּיוֹ עַל גְּפִי סִקְרָא**
 13 **- חֵיב שְׁתֵּימִים: אֶחָת מִשּׁוּם פּוֹתֵב, וְאַחַת מִשּׁוּם**
 14 **מוֹחֵק. הָעֹבֵר¹⁰⁹ דִּיוֹ עַל גְּפִי דִיו, וְסִקְרָא עַל גְּפִי**
 15 **סִקְרָא, אוֹ סִקְרָא עַל גְּפִי דִיו - פְּטוּר.**

(104) משנה, שבת קד, ב. (105) שחתך בבשרו צורת
 אותיות. (106) תוספתא שבת פ"ב. (107) הקורע הוא
 דבר המתקיים, והרושם דבר שאינו מתקיים. ואינו חייב
 אלא בדבר המתקיים כמבואר בהלכה הקודמת.
 (108) גיטין יט, א: "איתמר, המעביר דיו על גבי סיקרא
 בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש אמרו תרווייהו (שניהם) חייב
 שתיים, אחת משום מוחק ואחת משום כותב", וזוהי דעת
 רבינו: אולם שם מובא עוד: שאל ריש לקיש מרבי יוחנן:
 עדים שאין יודעים לחתום (על הגט), מה (הדין) שיכתבו
 להם בסיקרא ויחתמו עליו בדיו, כתב עליון (נחשב) כתב
 לענין גיטין או לא? אמר לו: אינו כתב. אמר לו: הלא
 לימדתי רבינו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין שבת? אמר
 לו, וכי מפני שאנו מדמין - נעשה מעשה? ופירש רש"י:
 "וכי מפני שאנו מחמירים לענין שבת מאומד לבנו, נעשה
 מעשה להקל? אפילו לענין שבת, בזמן בית המקדש לא
 הייתי סומך על עצמי להביא חולין לעזרה". מוכח מדברי
 הגמרא, שרק לחומרא אמרו שהוא כתב, ואיך פסק רבינו
 בפשטות שהוא חייב? ב'קרבן העדה' ('ירושלמי' גיטין פ"ג)
 מבאר את דברי הגמרא שלא כרש"י, אלא לענין שבת ודאי
 שחייב, וכוונת הגמרא שאין לדמות גיטין לשבת. וב'בבין
 שלמה' מבאר, שבאמת כתב על גבי כתב באופן זה - סיקרא
 על גבי דיו או להיפך - נחשב כתב ולענין שבת חייב, וגבי
 גיטין פסול משום שהכתב התחתון חוצץ ופסול משום
 חציצה. (109) גיטין יט, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

חזוק בעבודת ה' ובקיום המצוות, בהיותו נשמה בגוף כאן בעולם הזה הגשמי. לכן תנאי גדול במלאכת מבעיר הוא שיהיה צריך לאפרו.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ו עמוד 187)

(2) כתוב בתורה (שמות פרק לה, פסוק ג): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", ושאלו חכמינו ז"ל (מסכת שבת דף ע' עמוד א) "הלא הבערה בכלל הייתה (בכלל ל"ט מלאכות המשכן שנכלל ב"לא תעשה כל מלאכה") ולמה יצאת (נכתבה במיוחד?) - רבי יוסי סובר הבערה ללא יצאת (שאינן חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות אלא עוברים רק על לאו)"; ודעת רבי נתן: "הבערה בכלל כל המלאכות הייתה, ולמה יצאת? להקיש (להשוות) אליה שאר מלאכות, ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייב עליה בפני עצמה (שהרי יש לה אזהרה לאו בפני עצמה), אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" - שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" - שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף שכולם נלמדו ממקרא אחד, וכך פוסק רבינו: המבעיר כל שהוא חייב, כמו בשאר מלאכות; ובמכילתא (ויקהל) - לפי נוסח הרמב"ם - מובאה דעת רבי יונתן: "שומע אני, יהא רשאי להדליק את הנר, להטמין לו את החמין, ולעשות מדורה בשבת? (ואף שנאמר לא תעשה כל מלאכה, יהיו מותרות כל המלאכות שאדם נהנה מהן לשם עונג שבת, כמו שמותרות מלאכות אוכל נפש ביום טוב) תלמוד לומר: לא תבערו אש ביום השבת, ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביום טוב"; וב"ספר המצוות" (מצוה שכב) פירש רבינו: "הזהיר מענוש הגדרים על החוטא ולהעביר הדינין עליהן ביום השבת והוא אמרו: לא תבערו אש וגו' ביום השבת. רצה בזה: שלא יישרף מי שנתחייב שריפה". ולפיכך כתב רבינו שהמבעיר חייב (בניגוד לדעת רבי יוסי שהבערה ללאו יצאה ואין חייבין עליה). (3) רק במבעיר וצריך לאפר חייב בכל שהוא, אבל המבעיר תחת תבשילו לצורך בישול, אינו חייב אלא אם יש בו כדי לבשל ביצה קלה, כמבואר למעלה בפרק ט (מגיד משנה). (4) (מסכת שבת דף ק' עמוד ב): "תני רבי אבוא לפני רבי יוחנן, כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר (שהם חייבים אף אם הם מקלקלים), אמר לו רבי יוחנן: הבערה ובישול אינה משנה (לא שנו אותם בבית המדרש לאיסור), ואם תמצי לומר משנה, חובל - בצריך (את הדם) לכלבו ומבעיר - בצריך לאפרו" (שאו נחשבים לתיקון כיוון שצריך את האפר לאיזה צורך). (5) מבואר למעלה פרק שמיני הלכה ז והלכה ח. (6) (מסכת כריתות דף כ' עמוד א). (7) (מסכת שבת דף מא עמוד ב). (8) לחסמו ולחזקו כמבואר בהלכה ב. ושם כתב שאם כיבה שלא בכוונת צירוף פטור. וכתב שם המגיד משנה שכל שאינו מתכוון אין ראוי לומר בו "פסיק רישיה ולא ימות" הוא (למעלה פרק א הלכה ו) וליחייב, מפני שכשהוא מתכוון הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוון אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה

כדי לצרפו במים, הרי זה תולדת מבעיר וחייב", אע"פ שבחימום הברזל אין שום כליון. וממשיך שכן משמע גם מהדין (שהובא ברמב"ם כאן) "המדליק הנר אע"פ שא"צ לאפר חייב".

וצריך להבין, אם כך סובר הרמב"ם, היה לו להתחיל מהדוגמא שהביא אח"כ "המדליק את הנר...כו" שחמימות ואור הוא צורך הגוף, ומדוע מתחיל מהדוגמא של "צריך לאפר" שהאפר נוצר על-ידי כליון העצים. בפשטות י"ל שהרמב"ם רוצה להדגיש שתנאי במלאכת מבעיר שלא יהיה מקלקל, ולכן התחיל בהבערה באופן "שיהא צריך לאפר" כי בזה מודגש יותר שאין כאן שום עניין של השחתה וקלקול, מ"מ הרי סוף-סוף כיון שעיקר החיוב הוא מצד ריבוי האש, היה לו להתחיל תיאור מלאכת מבעיר באופן המתאים למהותה של מלאכה זו.

והביאור על-פי פנימיות העניינים: ל"ט המלאכות שנאסרו בשבת, הן המלאכות שנעשו במשכן, ומזה גופא מובן שאף שהן עבודות של חול, מ"מ בשורשן ומקורן הן בקדושה. מלאכות אלו הן העבודות העיקריות של איש ישראל בעבודתו לקונו לעשות מהעולם דירה ומשכן לה', וכן הוא בפרטי התנאים והגדרים של מלאכות שבת הקובעים מה היא מלאכה שחייבים עליה. יסודם ועיקרם הוא כפי שהן מלאכות בעבודת האדם לקונו. ומהם השתלשל אח"כ למלאכות שבת, שבלי תנאים וגדרים אלו אין היא מלאכה שחייבים עליה בשבת.

מלאכת מבעיר בעבודת ה', עניינה הדלקת נר הנשמה, שיהיה בוער באהבה כרשפי אש לה'. ומבואר ב"תניא" שכשם שאור הנר "מתנענע תמיד למעלה בטבעו משום שחפץ ליפרד מהפתילה ולידבק בשורשו למעלה, אף שעל-ידי-זה לא יאיר כלום למטה, וגם למעלה בשורשו יתבטל אורו במציאות בשורשו... כך נשמת האדם... חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשורשה ומקורה בה", זהו הביאור הפנימי מדוע מלאכת מבעיר היא בכלשהו ואין לה שיעור, כי בעבודת ה' היא התנועה למסירות נפש, ולכן אין בה שיעור כי גם בכלשהו יש כל (האיכות של) נקודת הנפש.

אבל יחד עם זה, בעבודת ה' צריך שכל "מבעיר" יהיה גם צריך לאפרו, כי האפר הוא החלק היותר חומרי שבכל דבר המורכב מארבעה יסודות, ומסביר אדה"ז שכאשר שורפים עץ, הרי שכל ג' היסודות אש רוח ומים שבו "חלפו והלכו להם וכלו בעשן". משא"כ האפר הנשאר, הוא העפר שבו היורד למטה, ואין האש שולטת בו הוא הנשאר קיים... הוא חומרי יותר מכולן".

תכלית הבערת אש הנשמה היא לא בכדי להיפרד מהגוף אלא שההתעוררות באהבה כרשפי אש תביא בו תוספת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִמּוֹן - חֵיב¹⁸; שְׁאִין אֲבוֹד מִמּוֹן דּוֹחָה שְׁבֶת, אֶלָּא
אֲבוֹד נְפִשׁוֹת¹⁹. לְפִיכָּה, יֵצְאוּ בְּנֵי אָדָם כְּדֵי שְׁלֹא
יָמוּתוּ, וְיִנְיחוּ הָאֵשׁ תְּלַחֵט, וְאֶפְלוּ שׁוֹרְפֶת כָּל דִּירָתוֹ
כְּלָה.

(18) לסברת רבינו למעלה שפסק כרבי יהודה, אבל לרוב
הפוסקים הסוברים כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה
לגופה, אין כאן רק איסור דרבנן. (19) שאין לך דבר
העומד בפני פיקוח נפש, וראה בפרק ב הלכה א. ובמה
שכתב רבינו "ואפילו שורפת כל המדינה כולה" כתבו
הפוסקים שזה אינו אלא בזמן שישראל על אדמתם, אבל
בזמן שהם בין הגויים מותר לכבות דליקה בשבת מפני שיש
בה סכנת נפשות שכשהדליקה מתגברת הם חוטפים
ושוללים וכשארם עומד נגדם הורגים אותו (אורח חיים
סימן שלד סעיף כז). ויש שכתבו שאפילו אין שם גויים
מותר שמא נשאר שם זקן או חולה שאינם יכולים לברוח
(משנה ברורה).

ד. מִתְּרִי²⁰ לַעֲשׂוֹת מַחֲצָה בְּכָל הַפְּלִים, בֵּין מְלָאִים
בֵּין רִיקָנִים, כְּדֵי שְׁלֹא תַעֲבֹר הַדְּלָקָה. אֶפְלוּ כְּלֵי
חֶרֶשׁ חֲדָשִׁים מְלָאִים מִים - עוֹשִׂין מֵהֶן מַחֲצָה,
אֶף-עַל-פִּי שְׂוֵדָאֵי מִתְּבַקְעִין וּמִכְבִּין; שְׁגֵרָם כְּבוֹי²¹
מִתְּרִי²². וְכוּפִין קַעֲרָה²³ עַל גְּבִי הַגֵּר בְּשִׁבְלִי שְׁלֹא
תֵּאָחַז בְּקוֹרָה.

(20) (משנה מסכת שבת דף ק עמוד א). (21) הוא הדין
בשאר מלאכות (משנה ברורה סימן שלד). (22) "לא
תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי"
(=גרם מותר - מסכת שבת דף ק עמוד ב). וכתב המרדכי
שגרם מותר רק למנוע הפסד, אבל באופן אחר אף גרם
אסור. (23) (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. תִּבְהָ²⁴ שְׂדֵה²⁵ וּמִגְדָּל²⁶ שְׁאִחֲזוּ בְּהֵן הָאוֹר - מִבֵּיא
עוֹר גְּדִי²⁷, וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שְׁאִין הָאוֹר מְלַחֵט
אוֹתוֹ, וּפּוֹרְשׁוֹ עַל הַקָּצֵה שְׁעֲדִין לֹא נִשְׂרָף, כְּדֵי שְׁלֹא
תַעֲבֹר שֵׁם הָאֵשׁ²⁸.

(24) (משנה מסכת שבת דף ק עמוד א). (25) תיבה קטנה
(פירוש המשניות לרמב"ם). (26) תיבה גבוהה הנפתחת מן
הצד ושמים בה דברים לשמירה. (27) "תועלת פריסת עור
של גדי - כי הוא יתחרך ולא יתלהב וימנע האש מהגיע אל
העץ" (פירוש המשניות). (28) [דברי רבינו צריכים עיון
שהרי כבר כתב למעלה בהלכה ד שגרם כיבוי מותר וכל
שכן שמותר לעכב הדליקה ולמה הוצרך להביא הלכה זו].

ו. טְלִית²⁹ שְׁאִחֲזוּ בְּהֵן הָאוֹר - פּוֹשְׁטָהּ וּמִתְּפֹסֶה בָּהּ,
וְאִם פְּבִתָּה - כְּבִתָּה³⁰. וְכֵן סִפֵּר תוֹרָה שְׁאִחֲזוּ בּוֹ הָאוֹר
- פּוֹשְׁטוֹ וְקוֹרָא בּוֹ, וְאִם פְּבִתָּה - פְּבִתָּה. וְנוֹתֵן³¹ מִים
מִן הַצֵּד שְׁעֲדִין לֹא נִתְּלָה בּוֹ הָאוֹר, וְאִם פְּבִתָּה -
כְּבִתָּה. שְׁכַח³² גֵּר דְּלוֹק עַל גְּבִי טְבָלָא - מְנַעֵר³³ אֶת
הַטְּבָלָא וְהוּא נּוֹפֵל, וְאִם פְּבִתָּה - פְּבִתָּה. אֲבָל הִנִּיחוּ
מְבַעֲרֵב, אֶף-עַל-פִּי שְׁכָכָה - אֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ³⁴.

לעשות ממנו כלי ודומה לזה קטימת קיסם (למעלה פרק יא
הלכה ז) שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שינוי אף על פי
שראו לך בקטימתו - פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי
צריך שיתכוון לכך ואם אינו מתכוון פטור. ועיין רמב"ן
מסכת שבת דף קיא עמוד ב. (9) אבל אם כדי לעקמו או
לתקנו או לעשותו כלי, כבר כתב רבינו למעלה (פרק ט
הלכה ו) שחיובו משום מבשל, וכמו שהעיר הראב"ד כאן
(מעשה רוקח). (10) לדעת רש"י (מסכת שבת דף מא עמוד
ב) חיובו משום מכה בפטיש, שגומר את חסומו בזה; ודעת
הראב"ד בהשגה, שצירוף הוא רק מדרבנן, ועיקר חיובו כאן
הוא משום מבשל.

ב. הַמְּכַכָּה¹¹ כָּל שֶׁהוּא - חֵיב¹². אֶחָד הַמְּכַכָּה אֶת
הַגֵּר וְאֶחָד הַמְּכַכָּה אֶת הַנְּחִלָּת שֶׁל עֵץ. אֲבָל הַמְּכַכָּה
גִּחְלָת שֶׁל מַתְּכָה - פְּטוּר¹³. וְאִם נִתְּבֵן לְצַרֵּף - חֵיב;
שֶׁפֶן לוֹטְשֵׁי הַבְּרִזָּל עוֹשִׂים: מַחְמִים אֶת הַבְּרִזָּל עַד
שֶׁיַּעֲשֶׂה גִחְלָת, וּמִכְבִּין אוֹתוֹ בְּמִים כְּדֵי לְחַסְמוֹ. וְזֶהוּ
לְצַרֵּף, שֶׁהַעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חֵיב, וְהוּא תוֹלֵדֵת מְכַכָּה.
וּמִתְּרִי¹⁴ לְכַבּוֹת גִּחְלָת שֶׁל מַתְּכָת¹⁵ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים,
כְּדֵי שְׁלֹא יוֹזְקוּ בָּהּ רַבִּים. הַנּוֹתֵן¹⁶ שֶׁמֶן לְתוֹךְ הַגֵּר
הַדּוֹלֵק - חֵיב מִשּׁוּם מְבַעֵיר, וְהַמְּסַתֵּף מִן הַשֶּׁמֶן
שְׁבִינָר - חֵיב מִשּׁוּם מְכַכָּה¹⁷.

(11) (מסכת שבת דף כט עמוד ב). (12) רבינו סובר (פרק
א הלכה ז) כרבי יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה
חייב, והמתכוון לכבות "אף על פי שאינו צריך לגוף
הכיבוי, ולא כיבה אלא מפני השמן או מפני הכלי או מפני
הפתילה, הרי זה חייב". אבל רוב הראשונים - ובכללם
הרמב"ן, הרשב"א והטור בשם רבינו חננאל והרי"ף - פסקו
כרבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אם כן
אינו חייב בכיבוי רק אם כיבה כדי לעשות פחמין, או כיבוי
של הבהוב פתילה להאחזי את האור שיבעיר יפה שאז הוא
צריך לגוף הכיבוי. אבל כיבה שלא לצורך הנ"ל - פטור.
(13) והטעם דכיבוי גחלת של עץ חייב עליו מן התורה
וכיבוי גחלת של מתכת אין חייב עליה אלא מדרבנן, עיקר
דבר זה: כי כל דבר שתחילתו אש וכשיכבה ישתנה לדבר
אחר ותעשה פחם זה הוא הכיבוי האסור מדאורייתא, אבל
גחלת של מתכת שתחילתה מתכת וכשתכבה היא מתכת
כשהייתה בתחילה אין כיבויה מן התורה לפי שאין זה
כיבוי שאין גוף האש נתלית בברזל אלא [ה]ברזל (שהוא)
חם היה ועכשיו אחר הכיבוי הוא ברזל צונן הילכך כיבוי
[זה] מדרבנן (רבינו פרחיה בפירושו (כתב יד אוקספורד)
למסכת שבת דף מב עמוד א בשם רבינו הרמב"ם בפירושו
לתלמוד וכן הובא בהקדמת ספר מעשה רוקח).
(14) לכתחילה, שבמקום נזק לרבים לא גזרו רבנן.
(15) מסכת שבת שם. (16) (מסכת ביצה דף כב עמוד א).
(17) משום שעל ידי זה ממחר את הכיבוי (הרא"ש),
והתוספות כתבו שזה רק גרם כיבוי ומותר (להלן הלכה ד),
אלא הטעם הוא "דבאוותה שעה שמסתפק ממנו מכבה קצת
ומכסה אורו, שאין אור הנר יפה כשיש מעט שמן בנר".

ג. דְּלָקָה שֶׁנִּפְלָה בְּשֶׁבֶת, הַמְּכַכָּה אוֹתָהּ מִפְּנֵי אֲבוֹד

(29) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ד). (30) שגרם כיבוי מותר. (31) (מסכת שבת דף קכ עמוד א). (32) (מסכת שבת דף קכ עמוד ב). (33) הראשונים הקשו: הרי כשמנער נשפך השמן, ורבינו כתב למעלה שהמחסר שמן מן הנר חייב משום מכבה, וגם אם אינו מתכוון לזה הרי זה "פסיק רישיה" (ראה בפרק א) ? אולם לדעת רבינו נתן בעל הערוך, שפסיק רישיה שלא נחא לו (שאינו נהנה מהדבר) מותר, גם כן מותר לנער שהרי אינו נהנה מהשמן. ויש אומרים שכאן מדובר בנר של שעווה, או בנר שכלה שמונו. (34) "אמרי דבי רבי נאי: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניה נעשה בסיס לדבר אסור" (הטבלא נעשתה בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלה כדי לנערה - רש"י מסכת שבת דף קכ עמוד ב).

1 ז. נְכַרְיָא ³⁵ שְׂפָא לְכַבּוּת - אֵין ³⁶ אֻמְרִים לוֹ 'כַּבֵּה' 2 וְ'אֵל ³⁷ תַּכְבֵּה', מִפְּנֵי שְׁאֵין שְׁבִיתתו עֲלֵינוּ. אֲבָל קָטָן 3 שְׂפָא לְכַבּוּת - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ. וְהוּא, שְׂיִהֵה עוֹשֶׂה 4 עַל דַּעַת אֲבִיו ³⁸; אֲבָל מְדַעַת עֲצָמוֹ - אֵין בֵּית-דִּין 5 מְצִוִּין ³⁹ לְהַפְרִישׁוֹ. וּבְדִלְקָה הִתִּירוּ לוֹמְרֵי ⁴⁰: כָּל 6 הַמַּכְבֵּה אֵינוֹ מִפְסִיד.

(35) (משנה מסכת שבת דף קכא עמוד א). (36) ש"אמירה לנכרי שבות", כמבואר למעלה פרק ו הלכה א. (37) אין צריך לומר לו אל תכבה, כי הנכרי עושה על דעת עצמו להנאת עצמו, בדעתו שלא יפסיד אם יעשה. (38) שיוודע להבחין שהכיבוי הזה נוח לאביו ועושה בשבילו. (מסכת שבת שם). (39) (מסכת יבמות דף קיד עמוד א) מעשה ברבי יצחק בר ביסני שאבדו לו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים, בא לפני רבי פדת (לשאל מה לעשות בשבת) אמר לו: הנהג לשם תינוק ותינוקת שישיחקן שם וימצאו המפתחות ויביאו לך, שמע מינה: "קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו". ובמכילתא דרבי ישמעאל (תשא) מובא: "לדעת כי אני ד' מקדשכם, למה נאמר? - לפי שהוא אומר ושמרו בני ישראל את השבת, שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן, תלמוד לומר לדעת כי אני ד' - לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת". (40) בפני הגויים (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

7 ח. הוֹצָאָה ⁴¹ וְהִכְנָסָה ⁴² מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת - מְלֹאכָה 8 מְאֻבּוֹת מְלֹאכּוֹת הִיא. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁדָּבָר זֶה עִם כָּל 9 גּוֹפֵי תוֹרָה מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי נֶאֱמָרוּ, הֲרִי הוּא אוֹמֵר 10 בַּתּוֹרָה: אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלֹאכָה לְתַרּוּמַת 11 הַקֹּדֶשׁ, וַיִּפְּלֹא הָעַם מִהֶבְיָא; הָא לְמַדְתָּ ⁴³, שֶׁהִתְבָּה 12 - מְלֹאכָה קוֹרָא אוֹתָהָ ⁴⁴. וְכֵן לְמָדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה ⁴⁵, 13 שֶׁהִמְעָבִיר בְּרֻשּׁוֹת הָרַבִּים מִתַּחֲלַת אֲרָבַע ⁴⁶ לְסוֹף 14 אֲרָבַע - הֲרִי הוּא כְּמוֹצִיא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת, וְחֵיב.

(41) (מסכת שבת דף צו עמוד ב) ובירושלמי (פרק א הלכה א) "מניין שהוצאה קרויה מלאכה? וכו' - וייכלא העם מהביא, נמנע העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים... וכשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים, כך נמנעו הגזברים מלקבל לידם ולהכניס ללשכה.

(42) בגמרא שם אמרו: "מצינו הוצאה (איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים). הכנסה (מרשות הרבים לרשות היחיד) מניין? - סברא הוא, מכדי (הרי) מרשות לרשות הוא, מה לי מוציא מה לי מכניס". אבל קשה שהרי אמרו שם: "הכנסה תולדה" ומדברי רבינו נראה שהכנסה אב. אולם בכתב יד התימנים חסרה כאן המלה "והכנסה" (וכן נראה במגיד משנה). (43) (מסכת שבת דף צו עמוד ב). (44) כשיטת רבינו חננאל בפירוש הסוגיא במסכת שבת שם, ולא גורסים: "וממאי דבשבת קאי וכו'". ואף שמלאכת הוצאה הייתה במשכן כשאר מלאכות, כמבואר בברייתא (מסכת שבת דף מט עמוד ב): "אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן, הם זרעו ואתם אל תזרעו... הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים" וכל מלאכה שהייתה במשכן חייבים עליה, אף שאין לנו רמז בכתוב? - הוצאה שאני (שאינה דומה לשאר המלאכות), שהיא "מלאכה גרועה" ואין השכל מחייב שתיחשב מלאכה, ולכן הביאו ראייה מהכתוב שהיא מלאכה האסורה בשבת כשאר מלאכות (תוספות מסכת שבת דף ב עמוד א) וראה למעלה בפרק ז. (45) דבר שלא נכתב בתורה, אלא שחכמינו ז"ל שמעו וקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו עליו השלום, והוא הנקרא "הלכה למשה מסיני" ("ספר המאור" - הוצאת ראשונים דף כז עמוד א). (46) (מסכת שבת דף צו עמוד א).

15 ט. אֵין הַמוֹצִיא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת חֵיב עַד שְׂיֻצִּיא 16 כְּשֶׁעוֹר ⁴⁷ הַמוֹעִיל מְרֻשּׁוֹת הַיְּחִיד ⁴⁸ לְרֻשּׁוֹת הָרַבִּים אוֹ 17 מְרֻשּׁוֹת הָרַבִּים לְרֻשּׁוֹת הַיְּחִיד, וַיַּעֲקֹר ⁴⁹ מְרֻשּׁוֹת זוֹ 18 וַיִּנָּח בְּרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם. אֲבָל ⁵⁰ אִם עָקַר וְלֹא הֵנִיחַ, אוֹ 19 הֵנִיחַ וְלֹא עָקַר, אוֹ שֶׁהוֹצִיא פָּחוֹת ⁵¹ מִכְּשֶׁעוֹר - 20 פְּטוּר. וְכֵן ⁵² הַמְעָבִיר מִתַּחֲלַת אֲרָבַע לְסוֹף אֲרָבַע 21 בְּרֻשּׁוֹת הָרַבִּים אֵינוֹ חֵיב עַד שְׂיַעֲקֹר כְּשֶׁעוֹר מִצַּד זֶה 22 וַיִּנָּחֲנוּ מִצַּד אֲחֵרָה.

(47) להלן פרק י"ח מבוארים שיעורי ההוצאה בשבת. (48) ראה להלן פרק י"ד הלכה א על מהות הרשויות. (49) ראה להלן בפרק י"ג הלכות א ו-ב דיני עקירה והנחה. (50) (משנה ראשונה במסכת שבת דף ב עמוד א). (51) (משנה במסכת שבת דף צג עמוד ב). (52) (מסכת שבת דף ה עמוד ב).

23 י. הַזּוֹרֵק ⁵³ מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת אוֹ הַמוֹשִׁיט - הֲרִי זֶה 24 תּוֹלֶדֶת מוֹצִיא, וְחֵיב ⁵⁴. וְכֵן הַזּוֹרֵק אוֹ הַמוֹשִׁיט בְּיָדוֹ 25 מִתַּחֲלַת אֲרָבַע ⁵⁵ לְסוֹף אֲרָבַע - הֲרִי זֶה תּוֹלֶדֶת 26 מוֹצִיא, וְחֵיב. וְהַזּוֹרֵק כְּלֹאֲחֵר יָד ⁵⁶ - פְּטוּר.

(53) (משנה במסכת שבת דף צו עמוד א). (54) שכן הייתה עבודת הלויים כשהלכו אחר עמוד הענן ופרקו את המשכן (רש"י). (55) (מסכת שבת דף צו עמוד ב): "גמרא גמירי לה" - והיא הלכה למשה מסיני. (56) "שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחוריו" (רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד ב).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כָּבֵד, כְּגוֹן שֶׁק מְלֵא אוֹ תִּבְּה וּמִגְדֵּל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, 20
שֶׁהוּא מְשִׁים עַל רֹאשׁוֹ וְתוֹפֵשׁ בִּידּוֹ - חֵיב; שֶׁכֵּן 21
דֶּרֶךְ הַמוֹצִיאִין, וְנִמְצָא כְּמוֹצִיא עַל כְּתָפוֹ אוֹ בִּידּוֹ. 22
אֲבָל אִם לָקַח חֶפֶץ קָל, כְּגוֹן שֶׁהֵנִיחַ בְּגֵד אוֹ סֵפֶר 23
אוֹ סִפִּין עַל רֹאשׁוֹ וְהוֹצִיאוֹ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹחֵז בִּידּוֹ 24
- הֵרִי זֶה פְטוֹר, וְשֵׁלָא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין; שְׁאִין 25
דֶּרֶךְ רַב הָעוֹלָם לְהוֹצִיא הַחֶפֶץ מִנְּחִין עַל 26
רִאשֵׁיהֶם. הַמַּעֲבִיר 73 חֶפֶץ מִתַּחֲלַת אֶרֶב לְסוֹף אֶרֶב 27
בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֶעֱבִירוֹ לְמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ 28
- חֵיב. 29

(מסכת שבת דף צב עמוד א) "אמר רבי חייא: המוציא משאוי על ראשו בשבת חייב, שכן אנשי הוצל עושין כן - וכי הוצל רובא דעלמא (רוב העולם)? אלא כך אמרו: המוציא משאוי על ראשו פטור, ואם תמצא לומר: אנשי הוצל עושין כן? - בטלה דעתם אצל כל אדם" וסובר רבינו, שמשא כבד דרך כל אדם להוציא ואם תופסו בידו חייב, ומשא קל פטור אם הוציאו על ראשו, ועיין בתלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק י הלכה ג. (72) כלומר: אין המשאוי בידו, ואילו "ותופש בידו" שלמעלה פירושו שהמשאוי על ראשו (לחם משנה). (73) (מסכת שבת דף ט עמוד א) "אמר רבא: המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, והעבירו דרך עליו חייב"; אבל הראב"ד פירש באופן אחר, שהואדם עומד במקומו ונוטל חפץ מצד ימינו ונותנו בצד שמאלו.

טו. מִתֵּר 74 לְאָדָם לְטַלְטֵל 75 בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים בְּתוֹךְ 30
אֶרֶב אַמּוֹת עַל אֶרֶב אַמּוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדּוֹ, וְיֵשׁ 31
לוֹ לְטַלְטֵל בְּכָל הַמִּרְבֵּעַ הַזֶּה. וּבִאֲמָה שְׁלֹשׁ 76 מוֹדֵדִין. 32
וְאִם הָיָה נֶנֶס בְּאֵיבָרָיו - נֹתֵנִין לוֹ אֶרֶב אַמּוֹת 33
כְּבִינוּנוֹת 77 שֶׁל כָּל אָדָם. וּמִפִּי הַקֶּבֶלָה אָמְרוּ, שֶׁזֶה 34
שְׁנַאֲמַר בְּתוֹרָה "שָׁבוּ אִישׁ תַּחְתִּיו" 78 - שֶׁלֹּא יִטְלֵל 35
חוּץ לְמִרְבֵּעַ זֶה; אֲלָא בְּמִרְבֵּעַ זֶה, שֶׁהוּא כְּמִדַּת אֶרֶץ 36
אָדָם כְּשִׁפְשֹׁט יָדָיו וְרִגְלָיו, בּוֹ בְּלִבֵּד יֵשׁ לְטַלְטֵל. 37

(74) ראה להלן פרק י"ג הלכה י. (75) משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב "ומטלטל ברשות הרבים - ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות", הרי שמותר לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות (וכן נראה במסכת שבת דף ח עמוד א). ואילו להוציא חוץ מארבע אמות על ידי טלטול פחות פחות מארבע אמות לא התירו אלא במי שהחשיך (להלן פרק כ הלכה ז). ועיין ראב"ד ומגיד משנה באורח חיים סימן שמט סעיף קטן א. (76) ואם היה האיש הזה ארוך ביותר, ד' אמותיו גדולות משל שאר בני אדם. (77) אמה בת שישה טפחים, כמבואר להלן פרק י"ז הלכה ל"ו. (78) (מסכת עירובין דף מח עמוד א ובמכילתא) ישיבת כל איש ביום השבת תהיה כשיעור "תחתיו" - אורך כל גופו שהוא שלוש אמות, ועוד אמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, ובשיעור זה יכול אדם לטלטל חפצים ממקום למקום (אורח חיים סימן שמט).

טז. הֵיךְ 79 שְׁנִימִם, 80 מְקַצֵּת אֶרֶב אַמּוֹת שֶׁל זֶה לְתוֹךְ 38

יא. הַמוֹצִיא 57 מְקַצֵּת הַחֶפֶץ מִרְשׁוֹת מִשְׁתִּי רִשְׁיוֹת 1
אֲלוֹ 58 לְרִשְׁוֹת שְׁנֵיהֶן 59 - פְטוֹר, עַד שִׁיּוֹצִיא אֶת כָּל 2
הַחֶפֶץ כְּלוֹ מִרְשׁוֹת זֶה לְרִשְׁוֹת זֶה. קִפְּהָ שֶׁהִיא מְלֵאָה 3
חֶפְצִים, אֲפִלּוּ מְלֵאָה חֲדָלָה 60, וְהוֹצִיא רַבָּה מִרְשׁוֹת 4
זֶה לְרִשְׁוֹת זֶה - פְטוֹר, עַד שִׁיּוֹצִיא 61 אֶת כָּל הַקִּפְּהָ. 5
וְכֵן כָּל הַדּוּמָה לַזֶּה. שֶׁהֶכְלִי מְשִׁים כָּל שֵׁיט בּוֹ 6
כְּחֶפֶץ אֶחָד 62. 7

(57) משנה במסכת שבת דף צא עמוד ב). (58) רשות היחיד ורשות הרבים שנוכרו בהלכה ט. (59) מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד. (60) שיש הרבה מהחדרל כבר בחוץ. (61) בפעם אחת, אבל אם אחר שהניח הקופה מקצתה ברשות זו ומקצתה ברשות זו, עקרה וגמר להוציאה אינו חייב, לפי שלא הייתה בשעת עקירה שנייה הוצאה בבית אחת ("מגיד משנה"). (62) רבינו פסק כרבי יוחנן שם, הסובר "אגד כלי שמו אגד" - ונחשבים כל הדברים המונחים בכלי כאילו הם דבר אחד, מפני שהכלי מאגדם יחד, ואף אם יצאו החפצים שבכלי לרשות השנייה, אינו חייב עד שהכלי עצמו יצא כולו לרשות שנייה.

יב. הַמוֹצִיא 63 - בִּיָּמִינוֹ, 64 בִּיָּמִינוֹ, בֵּין בְּשִׁמְאָלוֹ, בֵּין 8
בְּתוֹךְ חִיקוֹ, אוֹ שִׁיּוֹצֵא בְּמַעֲוֹת צְרוּרִין לוֹ בְּסִדִּינוֹ 65 - 9
חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין. וְכֵן הַמוֹצִיא 10
עַל כְּתָפוֹ - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִמְשִׁאוּ לְמַעְלָה 11
מִעֲשֶׂרָה טַפְחִים בְּרִשְׁוֹת הָרַבִּים; שֶׁכֵּן 66 הָיָה מִשָּׂא 12
בְּנֵי קָהָת בְּמִשְׁכָּן לְמַעְלָה מִעֲשֶׂרָה, שְׁנַאֲמַר: בְּתוֹךְ 13
יִשְׂאֹו, וְכָל הַמְּלָאכֹות מִמִּשְׁכָּן לִימִדִּין אוֹתָן 67. 14

(63) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). (64) בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ג): "כתוב (במדבר פרק ד, פסוק טז): "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה", שמן המאור - בימינו וקטורת הסמים - בשמאלו, ומנחת התמיד של יום תלויה בזורעו". (65) (ברייטא במסכת שבת דף קמז עמוד א). (66) ואויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא עד עשרה טפחים, ולמעלה מזה הוא מקום פטור (להלן פרק י"ד הלכה ג), ואף שאין דרך הוצאה בכך אלא לסבלים וכיוצא בהם, מכל מקום חייב כיוון שנקראה בתורה עבודה "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (מעשה וקח). (67) ראה בפרק ז.

יג. אֲבָל הַמוֹצִיא 68 לְאַחַר יָדוֹ, בְּרִגְלוֹ בְּפִיּוֹ 15
וּבְמִרְפָּקוֹ, בְּאֵזְנוֹ וּבְשִׁעְרוֹ, וּבְכֵיס שֶׁתַּפּוּר בְּבִגְדוֹ וּפִי 16
הַכֵּיס לְמַטָּה 70, בֵּין בְּגֵד לְבִגְד, בְּפִי בְּגֵדוֹ, בְּמַנְעֵלוֹ 17
וּבְסִנְדָּלוֹ - פְטוֹר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין. 18

(68) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). (69) בדבר שאינו אוכל, אבל בדבר שהוא אוכל חייב אף אם הוציאו בפיו, וכן הוא במסכת שבת דף קב עמוד א ("מגיד משנה"). (70) אף אם הכיס צר שאין החפץ נופל ממנו פטור, שאין דרך הוצאה בכך.

יד. הַמוֹצִיא 71 מִשְׁאוֹי עַל רֹאשׁוֹ: אִם הָיָה מִשְׁאוֹי 19

מונח בתוך שיעור זה פטור, שהרי לא העביר החפץ ארבע אמות הן ואלכסונו בשלימות, כמבואר בהלכה יא.

- יט. נמצא פאן שלש מדות: פיצד? העוקר חפץ
21 מרשות הרבים במקום זה והניחו במקום אחר
22 ברשות הרבים: אם היה בין שני המקומות עד
23 ארבע אמות - הרי זה מותר; היה ביניהן יותר מארבע
24 אמות, ועדין הן בתוך חמש אמות ושלשה חמשי
25 אמה - פטור⁹²; היה ביניהן חמש אמות ושלשה
26 חמשי אמה בשוה - הרי זה חיב, שהרי העביר
27 החפץ חוץ לאלכסונו של מרבע.
28

92 אבל אסור, ומקורו ממה שאמרו (מסכת עירובין דף נא עמוד א): "המעביר ארבע אמות אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונו" הרי ש"אינו חייב" אבל אסור לעשות כן. ובמסכת עירובין דף צח עמוד ב ומסכת שבת דף ח עמוד א נראה שמותר אף לכתחילה לטלטל בפחות מארבע אמות (ראה למעלה הלכה טו) ועל כוונתך שיש חילוק בין פחות מארבע לבין יותר מארבע בתוך חמש ושלשה חומשים (ועיין מגיד משנה וב"ח סימן שט).

פרק שלשה עשר

1) לבאר איכות ההוצאה ואיכות תולדותיה, המחוייב בהם והפטור.

- א. אין² המוציא מרשות לרשות, או המעביר
29 ברשות הרבים חוץ לארבע אמות, חיב, עד שיעקור³
30 חפץ מעל גבי מקום שיש בו ארבעה⁴ טפחים על
31 ארבעה טפחים או יותר ויניח⁵ על גבי מקום שיש
32 בו ארבעה על ארבעה טפחים.
33

2) שבת ד, א. (3) יגיבה. (4) "כי מה שהוא פחות מזה השיעור לא יניחו בו, כי החפצים המונחים לא יתקיימו, אלא אם יהיו אותם החפצים הדקים" (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"א), וב'תוספות' כתבו בשם רבינו תם, שאין רגילות להניח החפץ בפחות מארבעה (ואין עקירה רק אם הגביהו ממקום הנחה). (5) שיעורו המדויק, ראה להלן פ"ז הל"ו. (6) ודעת הר"ן שזה דוקא ברשות הרבים או ברשות היחיד והחפץ נעקר על ידי אדם, אבל אם החפץ הוא ברשות היחיד עצמה כגון בקנה נעוץ ברשות היחיד, אין צורך במקום ארבעה אלא אפילו על גבי משוה.

- ב. ידו⁷ של אדם⁸ חשובה לו פארבעה על ארבעה.
34 לפיכך⁹, אם עקר החפץ מיד אדם העומד ברשות זו
35 והניחו ביד אדם אחר העומד ברשות שניה - חיב.
36 וכן אם היה עומד באחת משתי רשויות אלו, ופשט
37 ידו לרשות שניה, ועקר החפץ ממנה או מיד אדם
38 העומד בה, והחזיר ידו אלו - חיב. ואף-על-פי
39 שלא הניח החפץ במקום שהוא עומד בו, הואיל
40 והוא בידו - הרי הוא כמנהג בארץ.
41

7) שבת ה, א. (8) "לפי שיד האדם יניחו בה החפצים הגדולים, ומה שיש בה מתכונת הקיבוץ והפישוט והאחיזה.

- 1 ארבע אמות של זה - מביאין ואוכלין פאמצע.
2 ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו.
3 ואם היו שלשה, והאמצעי מבלע⁸¹ ביניהם - הוא
4 מותר עמהן והן מתירין עמו, ושנים החיצונים
5 אסורים⁸² זה עם זה.

79) משנה (מסכת עירובין דף מה עמוד א). (80) שכל אחד יש לו מאכל מונח בד' אמותיו, וביניהם יש הפסק שש אמה, נמצא ששתי אמות של כל אחד, מובלעות אלו בתוך אלו. (81) שהוא עומד באמצע שמונה האמות, ועל ידו מונח מאכל, ונמצא ארבע אמותיו מובלעות בתוך שניהם. (82) שלא יוציא חוץ לארבע אמות.

- יז. לפיכך⁸³ מותר⁸⁴ לאדם לעקר חפץ מרשות הרבים
6 ולתנו לחברו שעמו בתוך⁸⁵ ארבע אמות, וכן חברו
7 לחברו האחר שבידו, אפילו הן מאה. ואף-על-פי
8 שהחפץ הולך כמה מילין⁸⁶ בשבת - מותר, מפני
9 שכל אחד מהן לא טלטל אלא בתוך ארבע אמות
10 שלו.
11

83) שמותר לטלטל חפץ ברשות הרבים תוך ארבע אמות. (84) משנה (מסכת עירובין דף צה עמוד א). (85) אם הוא בתוך רשות אחת, אבל אסור להוציא מרשות אחת ולהעבירו לרשות אחרת אף בתוך ארבע אמות, שאז הוא מוציא מרשות לרשות ואפילו לכרמלית אסור. "על כן קראתי תגר, על מה שראיתי באיזה קהילות בשבת, שנותנים ספר תורה לבית הכנסת והולכים דרך הרחוב בפחות מארבע אמות, ועושים איסור במה שמוציאים מן הבית לרחוב, שלזה לא מועילה הושטה" (טורי זהב סימן שט). (86) ואף שאסור להוליך חפץ יותר ממה שלבעליו מותר ללכת, דעת רבינו כרבי יוחנן בן גורי שחפצי הפקר קונים שבייתה במקומם (ראה להלן בהלכות יום טוב פרק ה הלכה י').

- יח. הואיל⁸⁷ ויש לו לאדם לטלטל בכל המרבע
12 שהוא ארבע אמות על ארבע אמות, נמצא מטלטל
13 בארץ אלכסונו של מרבע זה חמש אמות ושלשה
14 חמשי אמה⁸⁸. לפיכך אין המעביר או הזורק ברשות
15 הרבים חיב⁸⁹ עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלשה
16 חמשי אמה⁹⁰. וכל מקום שאמרנו: מתחלת ארבע
17 לסוף ארבע, או: המעביר ארבע אמות חיב - הוא
18 מתחלת האלכסון של ארבע אמות עד סופו⁹¹; ואם
19 העביר פחות מזה - פטור.
20

87) (מסכת עירובין דף נא עמוד א). (88) לפי הכלל "כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונו" (כל אמה בריבועה - היא אמה ושתי חמשיות באלכסונה - מסכת עירובין דף נז עמוד א). (89) אבל איסור יש אף בפחות מזה. (90) ויש מהראשונים הסוברים כשהוא מעביר ד' אמות כנגד פניו, חייב אף בד' אמות בלבד. (91) היינו, שהנחה תהיה מחוץ לשיעור זה, אבל אם מקצת החפץ

21) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (ובה חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונטל בעל הבית מתוכה - שניהם פטורים." (22) "כי העיקר אצלנו: כשהתחיל אדם מלאכה בשבת ולא גמר אותה, ובא אדם אחר וגמר אותה מלאכה, שניהם פטורים, לפי שהמלאכה נגמרת על ידי שניהם, ולא עשה אחד מהם מלאכה גמורה, וזה מה שאמרה הגמרא: "יחיד ועשה אותה חייב, שנים שעשו פטורים", והרמיה על זה מאמר ה'יתברך: "בעשותה" - העושה את כולה ולא העושה מקצתה" (רבינו בפירוש המשניות שם).

- ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים²³? בְּשִׁיתָה יָדוֹ לְמַעַל²⁷
מִשְׁלֶשָׁה²⁴, אֲבָל הֵיטָה יָדוֹ בְּתוֹף שְׁלִישָׁה סְמוּךְ לְאֶרֶץ²⁸
- הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁהֵנִיחַ בְּאֶרֶץ, וְחִיב²⁵.

23) שפטור אם נטל אחר מידו חפץ שהכניס לרשות אחרת.
24) אף שנכנסה ידו לרשות השניה והכניס את החפץ, אבל לא נעשתה הנחה. (25) שבת צב, א. חפץ הנמצא פחות משלשה טפחים לארץ, כמנחם בארץ דומה.

- ז. הִיָּה²⁶ עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת אֱלוֹ, וּפִשְׁט³⁰
חֲבֵרוֹ יָד מִרְשֻׁת שְׁנִיָּה, וְנָטַל חֶפֶץ מִיָּד זֶה הָעוֹמֵד³¹
בְּרִשְׁתֵּי זֶה, וְהִכְנִיסוֹ אֶצְלוֹ; אוֹ שֶׁהוֹצִיא חֶפֶץ מֵאֶצְלוֹ,³²
וְהֵנִיחַ בְּיָד זֶה הָעוֹמֵד - זֶה הָעוֹמֵד לֹא עָשָׂה כְּלוּם²⁷,³³
שֶׁהֲרִי נָתַן בְּיָדוֹ²⁸ אוֹ נָטַל מִיָּדוֹ; וְחֲבֵרוֹ חִיב, שֶׁהֲרִי³⁴
עָקַר וְהֵנִיחַ.³⁵

26) שבת ב, א. (27) במשנה אמרו: פטור, ואף שבכל מקום שנאמר בדיני שבת "פטור", הכוונה פטור מעונש אבל אסור מדרבנן לעשות כן (למעלה פ"א ה"ג), כאן פטור ומותר כיון שאיננו עושה כלום, אלא חבירו עשה את כל המלאכה - העקירה וההנחה (שבת ג); אולם מכל-מקום אסור לעשות כן, משום "לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד) "שלא זה כולל את מי שיעזור לעבירה או יסבב אותה, כי הוא יביא את האיש ההוא לעוון, ובעזרתו הכשילו" (רבינו ביספר המצוות מ"ת רצט). (28) בנוסח אחר: שהרי חבירו נתן בידו (כ"י התימנים).

- ח. הִיָּה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת אֱלוֹ, וְנָתַן חֲבֵרוֹ³⁶
חֶפֶץ בְּיָדוֹ אוֹ עַל גִּבּוֹ²⁹, וְיָצָא בְּאוֹתוֹ הַחֶפֶץ לְרִשְׁתֵּי³⁷
שְׁנִיָּה, וְעָמַד שָׁם - חִיב; מִפְּנֵי שֶׁעֲקִירַת גּוֹפוֹ בְּחֶפֶץ³⁸
שְׁעָלָיו - פְּעֻקֶּרֶת חֶפֶץ מֵאוֹתָהּ רִשְׁתֵּי, וְעִמְדָתוֹ³⁹
בְּאוֹתוֹ הַחֶפֶץ - פְּהִנַּחַת הַחֶפֶץ בְּקִרְקַע שְׁעָמַד בָּהּ.⁴⁰
לְפִיכָף³⁰, אִם יָצָא בְּחֶפֶץ שְׁבִידוֹ אוֹ עַל גִּבּוֹ וְלֹא⁴¹
עָמַד בְּרִשְׁתֵּי שְׁנִיָּה, אֲלֹא חֲזַר וְנָכַס וְהוּא בְּיָדוֹ,⁴²
אֲפֹלוֹ יָצָא וְנָכַס כָּל הַיּוֹם בְּלֹא עַד שֶׁיָּצָא הַיּוֹם -
פְּטוּר, לְפִי שֶׁעָקַר וְלֹא הֵנִיחַ. וְאֲפֹלוֹ עָמַד לְתַקֵּן⁴⁴
הַמִּשְׁאֵל שְׁעָלָיו - עֲדִין הוּא פְּטוּר³¹, עַד שֶׁיַּעֲמֵד⁴⁵
לְנִיחַ.⁴⁶

29) שבת ג, א: "הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאם לחוץ, אמר רבי: חייב, שעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו הוא, ועשה הוא בעצמו עקירה והנחה שהיא מלאכה

מפני זה נחשוב אותה כאילו היא במקום שיש בו ד' על ד'. ולפיכך מי שנותן ביד האדם, כאילו הניחו בארץ במקום שאותו אדם עומד עליו" (בפירוש המשניות שם). (9) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (שיש בה חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונתן לתוך ידו של בעל הבית (העומד ברשות היחיד), או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב".

- ג. הִיָּה¹⁰ אוֹכֵל וְיוֹצֵא מִרְשֻׁת לְרִשְׁתֵּי, וְחִיב¹
לְהוֹצִיא הָאֶכָּל שְׁבִפּוֹ מִרְשֻׁת לְרִשְׁתֵּי - חִיב; מִפְּנֵי²
שֶׁמִּחְשְׁבֹתוֹ¹¹ מְשִׁימָה פִּיּוּ מְקוֹם אֲרֻכָּה, אֶף-עַל-פִּי³
שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין. וְכֵן¹² מִי שֶׁהִיָּה עוֹמֵד⁴
בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת אֱלוֹ וְהֵשִׁיתִּין מִים אוֹ רֶקֶק⁵
בְּרִשְׁתֵּי שְׁנִיָּה - חִיב; שֶׁהֲרִי עָקַר מִרְשֻׁת זוֹ וְהֵנִיחַ⁶
בְּרִשְׁתֵּי שְׁנִיָּה, וּמִחְשְׁבֹתוֹ עוֹשָׂה אוֹתוֹ כְּאֵלוֹ עָקַר⁷
מֵעַל גִּבִּי מְקוֹם אֲרֻכָּה. הִיָּה עוֹמֵד בְּרִשְׁתֵּי זוֹ, וּפִי⁸
אָמַה בְּרִשְׁתֵּי שְׁנִיָּה, וְהֵשִׁיתִּין בָּהּ - פְּטוּר¹³.

(10) שבת קב, א. (11) "שצריך לאכלה בהליכתו, והחשיב להוצאה זו שבפיו" (רש"י). (12) משנה, עירובין צח, ב. (13) עירובין צט, א.

- ד. הִיָּה עוֹמֵד¹⁴ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת, וּפִשְׁט יָדוֹ¹⁰
לְרִשְׁתֵּי שְׁנִיָּה, וְנָטַל מִשָּׁם מִים מֵעַל גִּבִּי גָמָא מְלֵאָה¹¹
מִים, וְהוֹצִיאָן - חִיב¹⁵, שֶׁהַמִּים כֵּלָּן כְּאֵלוֹ הֵן מִנְּחִין¹²
עַל הָאֶרֶץ. אֲבָל אִם הִיָּה כָּלִי צָף עַל גִּבִּי מִים¹³
וּפְרוֹת בְּתוֹף הַפְּלִי¹⁷, וּפִשְׁט יָדוֹ וְלָקַח מִן הַפְּרוֹת¹⁴
וְהוֹצִיא - פְּטוּר; שֶׁהֲרִי לֹא נָחוּ הַפְּרוֹת עַל גִּבִּי¹⁵
הָאֶרֶץ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא עָקַר מֵעַל גִּבִּי מְקוֹם אֲרֻכָּה.¹⁶
וְאֵין צָרִיךְ לומר¹⁸, אִם הָיוּ הַפְּרוֹת צָפִין עַל פְּנֵי¹⁷
הַמִּים וְהוֹצִיאָם, שֶׁהוּא פְּטוּר¹⁹. וְכֵן אִם הִיָּה שְׁמֶן¹⁸
צָף עַל פְּנֵי הַמִּים, וְקָלַט מִן הַשְּׁמֶן וְהוֹצִיאֹ -
פְּטוּר²⁰.

(14) שבת ה, ב. (15) אף שהמים שנטל בידו לא היו במצב של מנוחה אלא זורמים (רש"י). (16) בגמרא שם, הסתפק אם אנו הולכים אחרי הפרי הנח בתוך הכלי, או שאנו הולכים אחרי הכלי שאינו נח - והעלו בתיקו, ולכן פסק רבינו שפטור מספק (מגיד-משנה). (17) בנוסח אחר: על גבי הכלי (כ"י התימנים). (18) כי בזה לא היה שום ספק, שהפירות הצפים על גבי מים יחשבו כמנוחים, ש"אמר רבא, אגוז על גבי מים, לאו היינו (אין זו) הנחתו". (19) "שצריכה להיות הנחה על יסוד העפר דוקא שהוא גושי, ולא על יסוד המים שהוא נוזל" (הרש"ש). (20) שבת ה, ב. כרבנן דרבי יוחנן בן נורי.

- ה. כָּבֵד אֶמְרָנוּ, שְׁאֵין הַמוֹצִיא מִרְשֻׁת לְרִשְׁתֵּי חִיב²¹
עַד שֶׁיַּעֲקֹר וְיִנִּיחַ; אֲבָל אִם עָקַר וְלֹא הֵנִיחַ, אוֹ הֵנִיחַ²²
וְלֹא עָקַר - פְּטוּר. לְפִיכָף²¹, מִי שֶׁהִיָּה עוֹמֵד בְּאַחַת²³
מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת, וּפִשְׁט יָדוֹ לְרִשְׁתֵּי שְׁנִיָּה וְחֶפֶץ בְּיָדוֹ,²⁴
וְנָטְלוֹ אַחֵר מִמֶּנּוּ; אוֹ שֶׁנָּתַן אַחֵר לְיָדוֹ חֶפֶץ, וְהִחְזִיר²⁵
יָדוֹ אֵלָיו - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים, שֶׁזֶה עָקַר וְזֶה הֵנִיחַ²².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27 עֲקִירָה רְאוּשָׁה לָכֶּךָ, וְנִמְצְאָה פָּאן הַנֶּחֱזֶה בְּלֹא
28 עֲקִירָה. וְכֵן⁴⁸ הַעֹקֵר חֲפֵץ וְהַנִּיחוֹ עַל חֲבֵרוֹ כִּשְׁהוּא
29 מִהֵלֶךְ, וּבִעֵת שִׁירְצָה חֲבֵרוֹ לַעֲמֹד נָטְלוֹ מֵעַל גִּבִּי
30 חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר, שֶׁהָרִי יֵשׁ פָּאן עֲקִירָה בְּלֹא
31 הַנֶּחֱזֶה.

(43 שבת ה, ב. 44) באותה רשות היחיד. (45) חזר מדעתו הראשונה. (46) לרשות הרבים. (47) "שלא היתה עקירה בכוונה להוציאן בחוץ במקום חיוב, אלא לזוית שאין בה חיוב" (רבינו חננאל). (48) שבת קנג, ב: "אמר רב פפא, כל שבגופו חייב חטאת (אילו עשה בעצמו המלאכה חייב עליה), בחבירו (אם עשה המלאכה עם חבירו ביחד) - פטור אבל אסור".

יג. הַזֹּרֵק⁴⁹ חֲפֵץ מִרְשוֹת לְרְשוֹת⁵⁰ או מִתְחַלֵּת אֲרָבַע לְסוֹף אֲרָבַע בְּרְשוֹת הַרְבִּים, וְקִדְּם שְׁיִנוּת קָלְטוֹ אַחֵר בִּידוֹ, או קָלְטוֹ⁵¹ כָּלֶב, או נִשְׂרַף - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זו הַנֶּחֱזֶה שְׁנִתְּכָן לָהּ. לְפִיכֶךָ, אִם נִתְּכָן בְּשַׁעַת זְרִיקָה לָכֶּךָ⁵² - חֲטִיב⁵³.

(49) שבת קב, א. (50) אפילו תוך ארבע אמות. (51) שנעקר אחר ממקומו וקיבלה (רש"י), שאם האחר עומד במקומו וקיבלה, חייב הזורק שעשה מלאכה שלמה, כמבואר בהלכה טו. (52) שינוח בפי כלב או בפי כבשן. (53) ואף שצריך לנוח על גבי מקום ארבעה, כמבואר בהלכה א', כאן "מחשבתו עושה אותו למקום", ונחשב כאילו היה מקום ארבעה.

יד. הַזֹּרֵק⁵⁴ חֲפֵץ מִרְשוֹת לְרְשוֹת, וְהָיָה קָשׁוּר בְּחֶבֶל וְאֶגְרוֹ בִּידוֹ, אִם יָכוֹל לְמַשֵּׁךְ הַחֲפֵץ אֲצָלוֹ - פְּטוּר; שֶׁהָרִי אֵין פָּאן הַנֶּחֱזֶה⁵⁵ גְּמוּרָה, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁעָקַר לֹא הָנִית.

(54) שבת קב, א. (55) אבל עקירה יש כאן (ראה לחס-משנה).

טו. הַזֹּרֵק⁵⁶ וְנֶחֱזֶה בְּתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם עָמַד חֲבֵרוֹ מִמְּקוֹמוֹ וְקִבְּלָהּ - הַזֹּרֵק חֲטִיב⁵⁷, שֶׁהָרִי עָקַר וְהָנִית; וְאִם נִעְקַר חֲבֵרוֹ מִמְּקוֹמוֹ וְקִבְּלָהּ - פְּטוּר⁵⁸. זִרְקוּ, וְרִץ הַזֹּרֵק עֲצָמוֹ אַחֵר הַחֲפֵץ וְקִבְּלוֹ בִּידוֹ בְּרְשוֹת אַחֶרֶת או חוץ לְאֲרָבַע אֲמוֹת - פְּטוּר⁵⁹, כָּאֵלּוּ נִעְקַר אַחֵר וְקִבְּלוֹ. שֶׁאֵין הַנֶּחֱזֶה גְּמוּרָה עַד שְׁיִנוּת הַחֲפֵץ בְּמִקוֹם שֶׁהָיָה לוֹ לְנוֹת בּוֹ בְּשַׁעַת עֲקִירָה.

(56) שבת ה, א. (57) "שאפילו לא נתכוון שתנוח ביד חבירו, מכיון שעל-ידי זריקתו סופה לנוח ביד חבירו העומד שם חייב, מפני שידו של אדם חשובה כארבעה על ארבעה, מה-שאינ-כן כשנעקר חבירו וקיבלה, שהיה סופה לנוח בארץ, ועל ידי עקירתו נחה בידו, הרי זו הנחה אחרת שנתחדשה אחר העקירה, ולכן פטור" (מעשה רוקח'). (58) הזורק, שלא עשה הנחה רק עקירה, והשני עשה את ההנחה (רש"י). (59) "בעי רבי יוחנן: זרק חפץ ונעקר ממקומו וחזר וקיבלה, מהו? שני כחות באדם אחד - כאדם

שלימה, ואינו דומה לידו (הפשוטה לפנינו וגופו לחוץ, ונתן בעל הבית לתוכה שפטר בו אף לעני שהוציאה לחוץ), מאי טעמא (מה טעם?) ידו לא ניח (לא נחה) - הלכך כי הוציאה לא עקר שום דבר, ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה). אבל גופו ניח" (על גבי קרקע, וזוהי עקירה). (30) שבת ה, ב. (31) שאין זו עמידה (רש"י).

ט. וְכֵן³² מִי שֶׁהֵיחָה חֲבִילָתוֹ עַל כְּתָפוֹ וְרִץ בָּהּ אֶפְלוֹ כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ חֲטִיב עַד שִׁיעָמָד. וְהוּא, שֶׁהֵיחָה רִץ בָּהּ; אֲבָל אִם הֵלֶךְ מְעַט מְעַט - הָרִי זֶה כְּעֹקֵר וּמְנִיחַ, וְאִסוּר³³. לְפִיכֶךָ, מִי שֶׁקָּדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם וְחֲבִילָתוֹ עַל כְּתָפוֹ - רִץ בָּהּ עַד שִׁנְיָע לְבֵיתוֹ וְזוֹרְקָה שָׁם כְּלֹאֲחֵר יָד³⁴.

(32) שבת קנג, ב. (33) אבל מדרבנן אינו חייב, שהרי אף אם עמד כדי לתקן משאו פטור עד שיעמוד לנוח, כמבואר בהלכה ח'. (34) שלא בדרך זריקה, כגון מכתפיו ולאחוריו (רש"י) שהוא פטור (פ"ב הי"ג), אבל אם הניחה כדרך הנחה חייב, שאי-אפשר שלא עמד קצת מבחוץ, ואם כן עשה עקירה והנחה (גמרא, שם).

י. עֲקַר³⁵ הַחֲפֵץ מִרְשוֹת הַרְבִּים, וְהֵלֶךְ בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אֲמוֹת וְעָמַד, וְחָזַר וְהֵלֶךְ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אֲמוֹת וְעָמַד, אֶפְלוֹ כָּל הַיּוֹם כָּלוֹ - פְּטוּר³⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשַׁעֲמַד לְנוֹחַ; אֲבָל אִם עָמַד לְתֵקֵן מִשְׁאוֹ - הָרִי זֶה כְּמִהֵלֶךְ, וְכִשְׁיַעֲמַד חוּץ לְאֲרָבַע אֲמוֹת - חֲטִיב. וְהוּא, שִׁיעָמַד חוּץ לְאֲרָבַע אֲמוֹת³⁷ לְנוֹחַ; אֲבָל אִם יַעֲמַד לְתֵקֵן מִשְׁאוֹ - עֲדִין הוּא כְּמִהֵלֶךְ. וְאֵינוֹ חֲטִיב עַד שִׁיעָמַד לְנוֹחַ חוּץ לְאֲרָבַע אֲמוֹת.

(35) שבת ה, ב. (36) ראה למעלה פ"ב ה"ו. (37) כמו בהלכה ח' במוציא מרשות לרשות.

יא. הִיָּה³⁸ קָנָה או רִמָּח וּכְיוּצָא בּוֹ מִנֶּחַ עַל הָאָרֶץ, וְהִגְבִּיִה הַקָּצָה הָאֶחָד, וְהָיָה הַקָּצָה הַשֵּׁנִי מְנַח בְּאָרֶץ, וְהִשְׁלִיכוֹ לְפָנָיו, וְחָזַר וְהִגְבִּיִה הַקָּצָה הַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה מְנַח בְּאָרֶץ וְהִשְׁלִיכוֹ לְפָנָיו עַל דֶּרֶךְ זו, עַד שֶׁהִעֲבִיר הַחֲפֵץ בְּמָה מִלִּין - פְּטוּר, לְפִי שֶׁלֹּא עָקַר הַחֲפֵץ כָּלוֹ מֵעַל גִּבִּי הָאָרֶץ³⁹. וְאִם⁴⁰ מִשֵּׁךְ הַחֲפֵץ וְגִירָו עַל הָאָרֶץ מִתְחַלֵּת אֲרָבַע לְסוֹף אֲרָבַע - חֲטִיב, שֶׁהִמְגִּילָגַל⁴¹ עוֹקֵר הוּא⁴².

(38) שבת ח, ב. (39) ואף שזו הדרך להעבירם באופן כזה מפני שאינם קלים למשא, מכל-מקום פטור ('תוספות'). (40) שבת צא, ב. (41) בנוסח אחר: "שהמגרר" ('מעשה רוקח'). (42) ומגלגל חבית חייב שהוא כמגרר, אבל מגלגל חבית מרובעת פטור, שאי אפשר שלא תהא נחה קצת ('תוספות').

יב. עֲקַר⁴³ הַחֲפֵץ מְזוּיָת זו לְהַנִּיחוֹ בְּזוּיָת אַחֶרֶת⁴⁴, שְׁנִמְצָאָה זו הַעֲקִירָה עֲקִירָה הַמְּתֵרֶת, וְנִמְלָךְ⁴⁵ בְּדֶרֶךְ וְהוֹצִיאוֹ לְרְשוֹת שְׁנִיָּה⁴⁶ - פְּטוּר⁴⁷; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵיחָה

21 מושיטין⁷⁰ את הקרשים מעגלה לעגלה, ורשות
22 הרבים בין שתי העגלות, וכל עגלה ועגלה רשות
23 היחיד הוא.

(68) משנה, שבת צו, א. (69) למעלה מעשרה טפחים, מדברי ה'תוספות' (שבת ד.) משמע שאין מושיט חייב אלא למעלה מעשרה, כיון שלא מצאנו במשכן מושיט למטה מעשרה, שעגלות הלויים היו גבוהות עשרה; אבל מדברי רבינו "ואפילו למעלה מאויר רשות הרבים", נראה שכל-שכן למטה מעשרה שהוא חייב. (70) ב'ירושלמי' (שבת פ"א ה"ב): "רבי אחא בשם רבי מיישא. בלבד על ידי שנים (מושיט חייב, דוקא כששנים מושיטים זה לזה, אבל אחד המושיט ממקום למקום - פטור), בכל אתר את אמר (בכל מקום אתה אומר) שנים שעשו פטורים, והכא את אמר (וכאן אתה אומר) שנים שעשו חייבין? - שני היא (כאן שונה), שכן היתה עבודת הלויים באוהל מועד (שנים מושיטים זה לזה, קרשים על העגלות)."

24 יט. במה⁷¹ דברים אומרים⁷²? קשהו שתי רשיות
25 היחיד בארץ רשות הרבים, כמו שהעגלות מהלכות
26 ברשות הרבים זו אחר זו; אבל אם היו שתי
27 הרשיות בשני צדי רשות הרבים - אף המושיט
28 מרשות היחיד זו לרשות היחיד שפנגדה פטור⁷³.

(71) משנה, שבת צו, א. (72) שחייב המושיט. (73) שלא מצאנו במשכן הושטה מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים ברוחב מפסיק ביניהם (ראה רש"י בשבת צו.).

29 כ. שכח⁷⁴ ופשט ידו והיא מלאה פרות, והוציאה
30 מחצר זו להכניסה לחצר שבצדה, ונזפר קדם
31 שיקנים, והרי ידו תלויה באויר רשות הרבים⁷⁵ -
32 מתר⁷⁶ להחזירה אליו לחצר; אבל להכניסה לאותה
33 החצר השניה - אסור, כדי שלא יעשה מחשבתו
34 שתחשב בשעת שגגה⁷⁷. ואם הוציא ידו⁷⁸ במזיד -
35 הרי זה אסור להחזירה אצלו, אלא קנסו אותו
36 שתהא ידו תלויה עד שתתחנף.

(74) שבת ג, ב. (75) תוך עשרה טפחים, כי למעלה מעשרה אין אויר רשות הרבים רק מקום פטור, כמבואר בפ"ד ה"ז. (76) אף שעשה איסור עקירה ברשות היחיד להוציא לרשות הרבים, בכל זאת לא קנסוהו חכמים - כיון שבשוגג עשה. (77) אבל אם בתחילה חשב להוציא לרשות הרבים, מותר להכניס לחצר אחרת, שהרי לא נעשתה מחשבתו ('מגן אברהם'). ולדעת רש"י אסור, כיון שעל-כל-פנים נתקיימה מחשבתו בזה שרצה לפנות החפץ מחצרו. (78) לדעת הרמב"ן והרשב"א מדובר כאן שהוציא ידו מערב שבת, שאפילו אם ישליך הפירות מידו לא יבוא לידי חילול שבת, לכן קנסוהו רבנן. אבל אם הוציאו בשבת לא קנסוהו רבנן, שמא על-ידי-זה יבוא לידי חיוב חטאת, שישליך הפירות מידו, כמבואר למעלה בפ"ט ה"ה שאם הדביק פת בתנור, התירו לו לרדותה שלא יבוא לידי איסור.

37 כא. המתכנן⁷⁹ לזרק שמנה אמות ברשות הרבים,

אחד דמי וחייב, או כשני בני אדם דמי ופטור? (כלומר: כיון שחטפו בהילוכו, ולא הניח את החפץ להגיע למקומו, כאילו קיבלו אדם אחר הוא ופטור, או מכיון שהוא עשה עקירה והנחה - כאדם אחד הוא וחייב). בפירוש רבינו חננאל, מובא נוסח אחר: "כשני בני אדם דמי וחייב - כאילו עמד חבירו במקומו וקיבל, כך גם אם קיבלה בעצמו - או כאדם אחד הוא ופטור - שהוא כנותן מימינו לשמאלו שאף-על-פי שהעבירה ארבע אמות פטור": הבעיה לא נפטרה ונשארה ב"תיקון" ופסק רבינו שפטור, כי כך דרכו לפסוק בספיקות (מגיד-משנה).

1 טז. הזרק⁸⁰ מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות
2 הרבים⁸¹ באמצע, אף-על-פי שעבר החפץ באויר
3 רשות הרבים - פטור⁸². והוא, שעבר למעלה
4 משלשה טפחים; אבל אם עבר בפחות משלשה⁸³
5 סמוך לארץ, ונח על גבי משהו, אף-על-פי שגעקק
6 או נתגלגל ויצא החפץ מרשות היחיד⁸⁴ לרשות
7 היחיד אחרת - הרי הוא כמי שגשאר עומד ברשות
8 הרבים, ולפיכך חייב. וכן⁸⁵ הזרק מרשות הרבים
9 לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע - פטור. ואם
10 עבר החפץ בפחות משלשה סמוך לארץ, ונח על
11 גבי משהו, אף-על-פי שחזר ונתגלגל ויצא לרשות
12 הרבים השניה - הרי הוא כמי שגשאר עומד ברשות
13 היחיד, ולפיכך חייב.

(60) משנה, שבת צו, א. (61) בתוך עשרה טפחים, כי למעלה מזה פטור אף לרבי עקיבא (להלן הערה הבאה) שאינו אלא "מקום פטור" כמבואר להלן פי"ד ה"ז. (62) לדעת רבי עקיבא חייב, משום "קלוטה כמי (כמו) שהונחה דמאי (דומה)" - חפץ שנקלט באויר נחשב כאילו נח שם, ואם כן עשה עקירה ברשות היחיד והנחה ברשות הרבים, ושוב עקירה ברשות הרבים והנחה ברשות היחיד, ולפי זה חייב שנים. אבל רבינו פסק כחכמים החולקים על רבי עקיבא ופטור. (63) הלכה למשה מסיני, שכל פחות משלושה טפחים - כ'לבוד' (מחובר) אל הקרקע ממש (ראה 'ספר המאור' - הוצאת 'ראשונים' בדף לב). (64) בנוסח אחר: "לרשות אחרת" (ויניציה). (65) שבת צו, א.

14 יז. המעביר⁸⁶ ארבע אמות ברשות הרבים⁸⁷ זו עם
15 רשות הרבים השניה - חייב; מפני שארבע אמות
16 בשתי רשיות הרבים מצטרפים, מפני שלא נח
17 החפץ ברשות שביניהן.

(66) שבת צו, א. ושם נשנה הדין בזרק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע - ארבע אמות חייב, כי רשויות מצטרפות, ורבינו השווה דין זה למעביר ארבע אמות. (67) למעלה משלושה טפחים. אבל למטה משלושה טפחים - הרי הוא כח.

18 יח. המושיט⁸⁸ מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות
19 הרבים באמצע - חייב. ואפילו הושיט למעלה מאויר
20 רשות הרבים⁸⁹. שכן היתה עבודת הלויים כמשקן:

עֲשֶׂה¹¹ אִמָּה¹², וְלֹא¹³ יִהְיֶה עָלֶיךָ תַּקְרָה. וְאִי זֶה
רְשׁוֹת הַיְחִיד¹⁴? תֵּל¹⁵ שְׁגִבּוֹת עֲשֶׂה טַפְחִים וְרֹחַב
אַרְבָּעַת טַפְחִים עַל אַרְבָּעַת טַפְחִים אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן.
וְכֵן תְּרִיץ שֶׁהוּא עִמָּךְ עֲשֶׂה וְרֹחַב אַרְבָּעַת עַל
אַרְבָּעַת אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן. וְכֵן מְקוֹם שֶׁהוּא מְקַף אַרְבָּע
מַחְצוֹת, גְּבִהָה עֲשֶׂה וּבִינֵיהֶן אַרְבָּעַת עַל אַרְבָּעַת אוֹ
יֵתֵר עַל כֵּן, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִיֵּלִין¹⁶, אִם הֶקֶף
לְדִירָה, כְּגוֹן מְדִינָה הַמְּקַפֶּת חוֹמָה שְׂדֵלְתוֹתֶיהָ
נִנְעָלוֹת בְּלִילָה¹⁷, וּמִבּוֹאוֹת¹⁸ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שְׁלֹשָׁה
כְּתָלִים וְלִחֵי בְרוֹחַ רְבִיעִית, וְכֵן חֲצֵר וְדִיר¹⁹ וְסֶהֱר²⁰
שֶׁהֻקְפוּ לְדִירָה²¹ - כֵּלָן רְשׁוֹת הַיְחִיד גְּמוּרָה²² הֵן.

(2 שבת ו, א. 3) להלן (פ"ז ה"א) מביא רבינו: "מקום
שלא הוקף לדירה אלא שיהיה תשמישו לאויר, כגון גינות
ופרדסים, אם היה בו יתר על בית סאתים הרי הוא כרשות
היחיד, לחייב המוציא והזורק ממנו לרשות הרבים או
מרשות הרבים לתוכו, ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות
ככרמלית" אין זו רשות בפני עצמה שנמנה חמש רשויות
לשבת, משום שהיא באמת רשות היחיד, אלא שלענין
טלטול - דינה ככרמלית, והרי היא נכללת ברה"י וכרמלית
(תוספות' שם). (4) "שינויי המקומות בדיני שבת" (רבינו
בפירוש המשניות). (5) "מקום שאין דורכים בו רבים"
(שם). (6) "מקום מעבר לרבים, וכל העם דורכים שם".
(7) "מקום אשר לא נשלמו בו לא תנאי רשות הרבים ולא
תנאי רשות היחיד. ואמיתת השם כארמלית - כאלמנה זו
שאינה בתולה ולא בעולת בעל" (רבינו בפירוש המשניות),
ורש"י (שבת ג:) פירש: "לשון (ישעיה י, יח) יערו וכרמלו,
שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רשות היחיד",
ובירושלמי' (שבת פ"א ה"א): "תני רבי חייא כרמל - רך
מלא, אינו לא לח ולא יבש אלא בינוני" - כרמל הכתוב
בתורה (ויקרא ב, יד), אינו לח ולא יבש לגמרי, אלא
כשמואלים אותו ביד הוא מתרכך, וכך "כרמלית אינה רשות
היחיד ולא רשות הרבים". (8) על יסוד ברייתא בגמרא
(שבת ו.) שמדבר הוא כרשות הרבים, אולם בגמרא שם
מובאה גם ברייתא אחרת שהמדבר הוא ככרמלית, ואמר
אביי: "לא קשיא (אין קושיא מבריתא אחת על השניה);
כאן בזמן שישראל שרוין במדבר (חשוב רשות הרבים,
שהרי רבים הולכים בו. רש"י). כאן בזמן הזה" (אינו מקום
הילוך לרבים, שהולכי מדברות אין שכיחים בו, ודינו
ככרמלית. רש"י). המפרשים תמחו על רבינו הפוסק שמדבר
הוא רשות הרבים גם בזמננו, ופירש רבי אברהם בן
הרמב"ם באופן אחר את הגמרא, כי בזמן שישראל היו
חונים במדבר, ומחנותיהם סדורים בו (ומוקפים ענני כבוד),
היה דינו ככרמלית - כבקעה ושדה, אבל בזמן הזה שאין
ישראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו, דינו
כרשות הרבים, וזה הוא טעמו של רבינו (כסף-משנה). אבל
מבארי הרמב"ם תמחו על טעם זה. כי איך אפשר לומר
שבזמן שהיו ישראל במדבר לא היה מחנה ישראל רשות
הרבים, הלא עיקר איסור הוצאה והכנסה וזריקה והושטה
אנו למדים ממלאכת המשכן שהיתה במדבר (ראה שבת
מט: וצו:). "הם העלו (במשכן) את הקרשים מקרקע

וְנָח הַחֶפֶץ בְּסוֹף אַרְבָּע - חֵיב, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה פְּשֻׁעוֹר
הַמְּלֹאכָה; וְנַעֲשִׂית מַחֲשָׁבוֹ, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שְׁאִין זֶה
הַחֶפֶץ מַגִּיעַ לְסוֹף שְׁמוֹנָה עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל כָּל מְקוֹם
וּמְקוֹם מִכָּל הַשְּׁמֹנֶה⁸⁰. אֲבָל אִם נִתְּפוֹן לְזִרְק אַרְבָּע,
וְנָח הַחֶפֶץ בְּסוֹף שְׁמֹנֶה - פְּטוּר; לְפִי שֶׁנָּח בְּמְקוֹם
שֶׁלֹא חָשַׁב שֶׁיַּעֲבֹר בּוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁתַּנּוּת. לְפִיכָף⁸¹,
אִם חָשַׁב בַּעַת זְרִיקָה שֶׁיִּנּוּחַ הַחֶפֶץ בְּכָל מְקוֹם
שֶׁיִּרְצֶה⁸² - חֵיב.

(79 שבת צז, ב. 80) לפנינו בגמרא (שבת שם): "פשיטא,
נתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע, הרי כתב שם משמעון
[וחייב חטאת]". ולבסוף חזרה בה הגמרא מזה, ומקשה על
זה: "ומדקאמרת הרי כתב שם משמעון, מי דמי (האם זה
דומה?) התם כמה דלא כתיב שם לא מכתוב ליה שמעון
(שם בכתב שם משמעון, כל כמה שלא יכתוב שם
אי-אפשר לכתוב שמעון), הכא כמה דלא זריק ארבע לא
מיזדרקו ליה תמני (כאן, כל כמה שלא נחה בארבעה
אמות, - האם אי אפשר לזרוק שמונה?). ולפי זה נדחה מה
שאמרו בתחילה, שפשוט הדבר שאם נתכוון לזרוק שמונה
זורק ארבע שחייב, - והמסקנא היא שפטור. כן פירשו רבינו
חננאל ורש"י 'ותוספות' שם. אבל דעת הגאונים, שמה
שאמרו 'מי דמי' - 'ענינו בלשון שאלה ולא בלשון קושיא,
וביאורו: מה דמיון לשם משמעון וכו' התם כמה דלא כתב
שם לא כתוב שמעון, והכא נמי כמ[ה] דלא זריק ארבע לא
זריק תמני" ('מאירי') - כלומר אי-אפשר שתנוח בסוף
שמונה אלא אם כן עברה בתוך ארבע (רשב"א), וזו היא
דעת רבינו (רשב"א שם). (81) מכיון שהדבר תלוי
במחשבתו, ולא בזה אם עשה שיעור מלאכה שחייבים
עליה. (82) "וכיון שלא איכפת לו, הרי יש קיום מחשבה
בכל אופן" (רש"י).

9 כב. זֶרֶק⁸³ לְתוֹף אַרְבָּע אֲמוֹת, וְנִתְּגַלְגַּל חוּץ לְאַרְבָּע
10 אֲמוֹת - פְּטוּר⁸⁴. זֶרֶק חוּץ לְאַרְבָּע אֲמוֹת, וְנִתְּגַלְגַּל
11 לְתוֹף אַרְבָּע אֲמוֹת: אִם נָח עַל גְּבִי מִשְׁהוֹ חוּץ
12 לְאַרְבָּע אֲמוֹת, וְאַחֵר כִּף נִתְּגַלְגַּל וְנִכְנס לְתוֹף אַרְבָּע
13 אֲמוֹת - חֵיב; וְאִם לֹא נָח⁸⁵ כָּלָל - הָרִי זֶה פְּטוּר.

(83) משנה, שבת ק, א. 84) "שהרי לא נתכוון לזריקה של
חויב" (רע"ב). ואין בזה "מלאכת מחשבת". (85) זוהי
דעת רבינו שצריך להיות נח ממש על גבי משהו, אבל רש"י
ושאר פוסקים סוברים שמספיק אם נתעכב באויר מעט על
ידי הרוח.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי

(1) לבאר מהות הרשויות אשר בהן תהיה הוצאה וההעתקה
מרשות לרשות, ולבאר גדריהן. ונמשך לזה בהכרח קצת
דינים לבאר איכות תולדתה מתולדות ההוצאה.

14 א. אַרְבָּע רְשׁוֹת² לְשֵׁבֶת³: רְשׁוֹת הַיְחִיד⁴, וְרְשׁוֹת
15 הָרִבִּים⁵, וְכִרְמֵלִית⁶, וּמְקוֹם פְּטוּר. אִי זֶה הִיא רְשׁוֹת
16 הָרִבִּים? מְדִבְרוֹת⁷ וְעִירוֹת⁸ וּשְׁוָקִים וּדְרָכִים⁹
17 הַמְּפֹלְשִׁין¹⁰ לָהֶן. וּבִלְבָד שֶׁיִּהְיֶה רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁשֵּׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כרמלית ואסור לטלטל בה - אינו סותר למה שכתב רבינו כאן "שמדינה המוקפת שדלתותיה ננעלות בלילה - היא רשות היחיד גמורה", שכיון שישנם הרבה דוירים בעיר לא תהא אלא חצר שצריכה עירובי חצרות, וכל זמן שלא עירבו אותה - אסור לטלטל בה ככרמלית, וכן פירש רש"י בעירובין קא. (כסף-משנה). (19) ראה להלן בתחילת פרק יז. (20) מקום שמירה לעדר הצאן. (21) רחבה מוקפת גדר שבעיר, המשמשת כעין גדרה לצאן. (22) אבל אם לא הוקפו לדירה, אף שהם רשות היחיד - אסור לטלטל בתוכם מחוץ לארבע אמות (להלן בפט"ז ה"א).

ב. אֶפְלֹרָה²³ בָּלִים, כְּגוֹן סְפִינָה אוּ מְגָדֶל²⁴ שֶׁל עֵץ¹ וְכֹנֶרֶת²⁵ וְכִיּוֹצֵא²⁶ בָּהֶן²⁷, אִם יֵשׁ בָּהֶן אֲרֻבָּעָה²⁸ עַל אֲרֻבָּעָה²⁹ בְּגָבָהּ עֶשְׂרֵה אוּ יֵתֵר עַל זֶה - הֲרִי הֵן³⁰
רְשׁוֹת הַיָּחִיד גְּמוּרָה.⁴

(23) שמותר גם לטלטל בכולם. (24) שבת ק, ב. (25) עירובין לד, א. (26) שבת ח, א. משכן דבורים לעשיית דבש. (27) כלים מרובעים כספינה ומגדל, ועגולים ככוורת. (28) אפילו עומדים ברשות הרבים. (29) בכוורת שהיא עגולה, צריך להיות בחללה חמשה טפחים וג' חומשי טפח, שאז אפשר לרבע מחללה ד' על ד' (שבת ח); ראה למעלה פ"ב ה"ח. (30) בין בתוכה בין על גבה עד הרקיע כשאר רשות היחיד (או"ח ס' שמה).

ג. עֵבִי³¹ הַפְּתָלִים שֶׁל רְשׁוֹת הַיָּחִיד - פְּרֻשׁוֹת הַיָּחִיד;⁵ לְאַחֲרֵים עוֹשֶׂה מַחְצָה, לְעֲצָמוֹ לֹא כָּל-שֹׁפֶן. אוֹיֵר³² רְשׁוֹת הַיָּחִיד - פְּרֻשׁוֹת הַיָּחִיד, עַד לְרֻקִּיעַ. אֶבֶל³³ אוֹיֵר רְשׁוֹת הָרִבִּים אֵינוֹ פְּרֻשׁוֹת הָרִבִּים אֲלָא עַד עֶשְׂרֵה טָפְחִים, וְלִמְעַלָּה מֵעֶשְׂרֵה בְּאוֹיֵר רְשׁוֹת הָרִבִּים, מְקוֹם פְּטוּר הוּא.³⁴¹⁰

(31) שבת צט, ב. (32) שבת ז, א. נעץ קנה ברשות היחיד גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב. (33) משנה, שבת ק, א. (34) ומותר להשתמש שם.

ד. אִי זֶה הִיא³⁵ בְּרִמְלִית³⁶? תֵּל שֵׁישׁ בּוֹ אֲרֻבָּעָה³⁷ עַל אֲרֻבָּעָה אוּ יֵתֵר עַל כֵּן וְגָבְהוּ מִשְׁלֹשָׁה וְעַד עֶשְׂרֵה³⁸. שֶׁהַפְּרִמְלִית אֵינָה תּוֹפְשֶׁת אֲלָא עַד עֶשְׂרֵה, וְאֵינָה רֹחֶבָה פְּחוֹת³⁹ מֵאֲרֻבָּעָה עַל אֲרֻבָּעָה. וְכֵן חֲרִיץ שֵׁישׁ בּוֹ אֲרֻבָּעָה עַל אֲרֻבָּעָה אוּ יֵתֵר עַל כֵּן וְעַמֻּק מִשְׁלֹשָׁה עַד עֶשְׂרֵה. וְכֵן מְקוֹם שֶׁהָקָף בְּאֲרֻבָּע מַחְצוֹת, גָּבְהֵן מִשְׁלֹשָׁה וְעַד עֶשְׂרֵה וְכֵינִיָּהֶן אֲרֻבָּעָה עַל אֲרֻבָּעָה אוּ יֵתֵר עַל כֵּן. וְכֵן קָרַן זֵוִית הַסְּמוּכָה לְרְשׁוֹת הָרִבִּים, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁמֶקֶף⁴⁰ שְׁלֹשׁ מַחְצוֹת וְהָרוּחַ הַרְבִּיעִית רְשׁוֹת הָרִבִּים, כְּגוֹן מְבֹוִי שְׁאִין לוֹ לְחִי אוּ קוֹרָה בְּרוּחַ רְבִיעִית. וְכֵן⁴¹ הַיָּמִים וְהַבְּקָעָה, בֵּין בִּימֹות הַחֲמָה בֵּין בִּימֹות הַגָּשְׁמִים - כָּל אֵלּוּ בְּרִמְלִית הֵן.²²

(35) שבת ו, א. (36) שמדרבנן אסור לטלטל בתוכה ולהכניס ולהוציא לרשות אחרת, ראה בה"א. (37) טפחים. (38) שאם היא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה - יש לה דין

לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד. הם הורידו את הקרשים מהעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים", וכן אזהרת התורה (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", פירשו (עירובין יז): "אל יצא איש עם הכלי בידו ללקוט את המן משום איסור הוצאה, וכן מה שכתוב (שמות לו, ו) "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר, איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", פירשו (שבת צו): "מכאן לאיסור הוצאה בשבת מן התורה, שאמר משה לישראל שלא יוציאו מבתם להביא למשכן, וכן אמרו חז"ל (שבת צו): כי "מקושש עצים ביום השבת" (במדבר טו, לב) היה "מעביר ארבע אמות ברשות הרבים", מכל זה נראה שהמדבר היה רשות הרבים בזמן שישראל היו שרויין בו, וראה ב'פרי מגדים' (או"ח ס' שמה). ונראה שהכוונה בכל אלה למחנה לויה שלא היו מחנות ישראל סדורים בו והוא רשות הרבים לכל הדיעות, וכן מפורש בשבת שם: "ומחנה לויה רשות הרבים". (9) בנוסח אחר: "מדברות ויערים ושדות ודרכים המפולשין" (כ"י התימנים). ובנוסח אחר: "מדברות ושדות וכרמים ויערות ושוקים ודרכים המפולשים להן" (מעשה רוקח). "ואין היער דומה לים ובקעה שדינם ככרמלית, שהים אין תשמישו נוח כיער, והבקעה והאצטונונית וקרן זויות שהן גם כן כרמלית, אף-על-פי שיש רשות לרבים להכנס לתוכן, אין להם צורך בהן כיער שהכל צריכים לעצים, ולהם דרך עליו כמדבר" (כסף-משנה). (10) רבי אברהם בן הרמב"ם ענה לשואל על הלכה זו: "השווקים הן הדרכים אלא שהרחיב בדבריהם", ודין אחד לשניהם (תשובות ר"א בן הרמב"ם ס' קיא הוצאת פריימן). (11) פתוחים משני עבריהם שאפשר לעבור בהם. (12) משנה בבא-בתרא צט, ב. ובגמרא שבת צט, א למדו ממלאכת המשכן: שתי עגלות היו הולכות זו בצד זו, ורוחב כל עגלה חמש אמות. ובין עגלה לעגלה רווח כמלא עגלה הרי ט"ו, ועוד אמה רווח לבין לוי ההולך אחרי העגלה וביניהן לסדר את הקרשים שעליהן, הרי ביחד ט"ז אמה. ויש אומרים שחץ מהתנאי, של שש עשרה אמה ורחב, יש עוד תנאי שיהיו ששים רבוא (שש מאות אלף) בוקעים בו (רש"י ו'הלכות גדולות' ו'תוספות' שבת ו:). ולדעת הרמב"ם שמדבר בזמן הזה הוא רשות הרבים (למעלה הערה ז) - על כרחנו שהתנאי הנזכר אינו תנאי. ובאמת לא הוזכר דבר זה בשום מקום בתלמוד (רמב"ן בעירובין נט.). [וראה ב'הפרדס' האמריקאי שנה כז חוברת ו' שיש מקור לתנאי זה לפי קטע חדש בגמרא שבת ו. שנשמר בכתב-יד רומי, והיה גם בגליון כתב-יד מינכן, והובא ב'מאירי' שם ובראב"ה ס' ר"א עמוד 276]. (13) כל אמה היא ששה טפחים (להלן פרק יז הלכה לו). (14) שבת ה, א: "המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה - פטור, שאינו דומה לדגלי מדבר". (15) שמותר לטלטל בתוכו, והמכניס והמוציא מתוכו לרשות הרבים - חייב. (16) שבת ו, א. (17) מיל הוא אלפים אמה. (18) עירובין ו, ב: "אמר רבי יוחנן, ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שרשות הרבים גמורה נעשית רשות היחיד על-ידי-זה שדלתותיה ננעלות בלילה. ומה שאמרו (עירובין קא). שירושלים היא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקיר כעין ספסל לשבת עליו. (50) שבת ז, א. שאי אפשר ללכת שם ברווח. (51) "שהיו עמודים ברחבה, ותולים בהם הסוחרים את סחורותיהם, וגם אצטבאות היו לפנייהם לשבת שם" (רש"י). (52) (עירובין צד). (53) בית הסמוך לרה"ר שכתליו בולטים ומעכבים את בני רשות הרבים להלך שם תדיר. (54) "אף-על-פי שאין בין עמוד לעמוד ט"ז אמה - נחשב רשות הרבים, כיון שרבים הולכים שם, ומחוץ לבין העמודים רחב ט"ז אמה" (תוספות').

- ז. אי זהו מקום פטור? מקום שיש בו פחות מ'ארבעה' על ארבעה וגבהו שלשה עד לרקיע, שכל פחות משלשה הרי הוא פאריך. אפילו קוצים וברקנים⁵⁵ או גללים⁵⁶ ברשות הרבים, גבהו שלשה ואין רחבן ארבעה על ארבעה - הרי הן מקום פטור. וכן חריץ שאין בו ארבעה על ארבעה⁵⁷ ועמקו משלשה עד התהום. וכן מקום המקף שאין בו ארבעה על ארבעה, אפילו היה ארבו אלף מיל ורחבו ארבעה פחות שעורה, וגבהו משלשה ולמעלה - הרי זה מקום פטור. וכן אוריר רשות הרבים⁵⁸ או אוריר פרמלית⁵⁹ למעלה מעשרה רשות הרבים - הרי הוא מקום פטור⁶⁰.

(55) שבת ו, א. (56) רוחב, ואפילו ארוך מאה אמה, שצריכים ארבעה על ארבעה מרובעים ('מגן אברהם'). (57) פחות משלשה הרי הוא כלבד (מחובר לקרע) - הלכה למשה מסיני. (58) כלומר, אפילו אלה הדוקרים או המאוסים אינם מקום פטור אלא אם יש בגובהם שלשה טפחים. (59) שבת ז, א. (60) שיח מלא עקצים (שופטים ח, ז). (61) צואת בקר. (62) שאם היה בו ארבעה נחשב לרשות היחיד. (63) משנה, שבת ק, א. (64) שבת, ז, ב. (65) אולם אין מציאות למקום פטור רק ברשות הרבים או בכרמלית, אבל ברשות היחיד אין דין מקום פטור, כיון שרשות היחיד עולה עד לרקיע וממלאה את כל החלל (מגיד-משנה).

- ח. מקום שיש בגבהו תשעה טפחים מצמצמים, לא פחות ולא יותר, ברשות הרבים - הרי הוא ברשות הרבים. ואין משגיחין⁶¹ על מדת ארפו ומדת רחבו, בין רחב בין קצר, מפני שרבים מכתפין⁶² עליו⁶³. אבל אם היה יותר על תשעה או פחות: אם היה בו ארבעה על ארבעה או יותר - הרי הוא פרמלית, ואם אין בו ארבעה על ארבעה - הרי הוא מקום פטור⁶⁴.

(66) שבת ח, א. (67) זוהי גם דעת רש"י, אבל דעת הראב"ד שרק אז נחשב לרה"ר אם רחב ארבעה. (68) עומדים ונסמכים שם לתקן את המשא שעל כתפיהם. (69) וכיון שצורך בו לרבים, רשות הרבים הוא בין רחב בין קצר (רש"י). (70) ואם היה גבוה עשרה ורחב ארבעה, הוא רשות היחיד.

- ט. גג⁷¹ הסמוך לרשות הרבים בתוך עשרה טפחים

רשות היחיד, כמבואר בה"א. (39) שאם היא פחותה מארבעה ולמעלה משלשה, נקראת מקום פטור. (40) משנה, עירובין צד, א: "חצר שנפרצה לרשות הרבים (מרוח אחת), אמרו חכמים, מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה, פטור - מפני שהיא ככרמלית" (הגר"א). ודעת מפרשים אחרים, שמן התורה יש לה דין רשות היחיד, והזורק לתוכה חייב (מגיד-משנה). (41) "כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת, כך הוא רשות הרבים לענין טומאה, אבל הבקעה המוקפת גדר בימות הגשמים, רשות היחיד לשבת ולטומאה. ואם לא היתה מוקפת, הרי היא רשות היחיד לטומאה בלבד" (רבינו בהל' אבות הטומאה פ"כ ה"א ו, ו).

- ה. אוריר⁴² הפרמלית - הרי הוא פרמלית עד עשרה טפחים, ולמעלה מעשרה טפחים פאוריר הפרמלית הרי הוא מקום פטור. לפיכך⁴³, מעל⁴⁴ פגי המים שבימים ושפנהרות: עד עשרה טפחים - פאוריר פרמלית, ולמעלה מעשרה - מקום פטור. אבל כל העמק⁴⁵ המלא מים, הרי הוא פקרקע עבה.

(42) שבת ז, ב. (43) שבת ק, ב. (44) שאין מודדים עשרה טפחים מקרקעית הים אלא מפני המים ולמעלה (ראה 'תשובות הרמב"ם' פריימן סי' טז). (45) אפילו עמוק מאה אמה ואינו רחב ארבעה, שהוא בטל לגבי כרמלית.

- ו. בור שפכרמלית - הרי הוא פרמלית, אפילו עמק מאה אמה, אם אין⁴⁶ בו ארבעה⁴⁷. רשות הרבים שהיתה עליה תקרה⁴⁸, או שאין ברחבה שש עשרה אמה - הרי היא ככרמלית. אצטבא⁴⁹ שפין⁵⁰ העמודים העומדים ברשות הרבים⁵¹ - הרי היא ככרמלית. וצדי⁵² רשות הרבים⁵³ - ככרמלית. אבל בין העמודים, הואיל ורבים דורסין ביניהן⁵⁴ - הרי הן רשות הרבים.

(46) בנוסח ההלכה שלפני הראב"ד, היה כתוב "אפילו יש בו ארבעה", לכן תמה על רבינו, שכיון שיש בו רוחב ארבעה ועמוק יותר מעשרה, הרי זה רשות היחיד ולא כרמלית, כמבואר בהלכה א. אבל בנוסח שלפנינו "אם אין בו ד'" ולכן דינו ככרמלית, ולא נחשב למקום פטור כיון שהוא יותר מעשר, שהרי אין כרמלית רק עד עשר, שאנו אומרים: "מצא מין את מינו וניעור" (כיון שהבור נמצא בכרמלית, דינו ככרמלית), ראה להלן בפ"ז הי"א. וב'תשובות הרמב"ם' (פריימן, סי' יט) לחכמי לוגיל כתב רבינו על הלכה זו: "יראה לי מדבריהם, שיש בספר שלכם חסרון דברים, וזה נוסח הספר: בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה, הואיל ולא חלק רשות לעצמו הרי הוא ככרמלית". ובאותה תשובה נמסר גם המקור להלכה זו בעירובין לב: "נתנו בבור (לעירוב אפילו עמוק מאה אמה - עירוב עירוב". ובגמרא לה: מעמידים את המשנה בבור שבכרמלית שדינו בכרמלית. (47) בנוסח אחר: אפילו עמוק מאה אמה ורחב מאה אמה ('מעשה רוקח'). (48) שבת צח, א. (וראה תשובות הרמב"ם סי' סט עמ' 71). (49) בנין אבנים על ידי

שבתורה, אלא מכת מרדות מדרבנן (ראה בפ"א ה"ג), ורגיל רבינו לקרוא למכת מרדות דרבנן בשם מלקות. (85) בזה שאין לו מחיצות. (86) שבת מב, א: "אמר רבינא: קרן ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות (עד) שישלכנו לצדי רשות הרבים, כי לטלטל פחות מד' אמות הוא איסור מדרבנן) ובכרמלית אפילו טובא (יותר, שטלטול שלו מדרבנן יעבירונו בעקירה אחת)."

יב. פ"שם⁸⁷ שמתר לטלטל בכל מקום פטור, כן 29
מתר להכניס ממנו לרשות היחיד או לרשות הרבים, 30
ואין צריך לומר לכרמלית. ומוציאין לו מרשות 31
היחיד ומרשות הרבים, ואין צריך לומר מן 32
הכרמלית. 33

(87) שבת ו, א.

יג. פ"שם⁸⁸ שאסור לטלטל בכל הכרמלית, כן אסור 34
להוציא ממנה לרשות היחיד או לרשות הרבים; או 35
להכניס לכרמלית מרשות היחיד או מרשות הרבים. 36
ואם הוציא או הכניס - פטור. 37

(88) שם.

יד. המוציא⁸⁹ מרשות היחיד לרשות היחיד או 38
מרשות הרבים לרשות הרבים וכו' מלקות - 39
פטור⁹⁰. וכן המושיט או הזורק מזו לזו וכו' מלקות 40
באמצע - פטור. המוציא⁹¹ חפץ מרשות הרבים 41
לכרמלית והניחו שם, וחזר וצקרו מפרמלית 42
והכניסו לרשות היחיד; או שהוציאו מרשות היחיד 43
לכרמלית והניחו שם, וחזר וצקרו מפרמלית 44
והוציאו לרשות הרבים - הרי זה פטור. 45

(89) שבת צז, א; בנוסח אחר: "המושיט או המוציא חפץ" (מעשה רוקח). (90) אם לא העביר בשתי רה"ר ביחד ארבע אמות, אבל העביר בשתייהן - בלא צירוף הכרמלית - ארבע אמות חייב - שרשויות מצטרפות, כמבואר בפ"ג הי"ז. (91) שבת ה, ב: "המוציא מחנות (רשות היחיד) לפלטיא (רשות הרבים) דרך סטיו (כרמלית), חייב (מכיון שלא עמד בכרמלית), וכן עזאי פוטר - (מהלך כעומד)". אבל עמד - פטור אף לרבנן וכל-שכן הניח.

טו. המוציא⁹² מרשות היחיד לרשות הרבים, ועבר 46
על מקום פטור שהיה ביניהן בהליכתו - חייב, 47
שמהלך אינו פטור. ואין צריך לומר בזורק⁹³, 48
שעבר החפץ במקום פטור, שאינו חשוב כמי שצנח 49
שם. היתה⁹⁴ עומד במקום פטור, ונטל חפץ מרשות 50
היחיד או מאדם העומד שם, והניחו לרשות הרבים 51
או ביד אדם העומד שם - פטור. וכן אם הכניס 52
מרשות הרבים לרשות היחיד, ועמד במקום פטור 53
פטור. 54

(92) שם. (93) שאפילו בן עזאי הסובר מהלך כעומד דומה, מודה בזורק מתחילת ארבע לסוף ארבע שחייב (שבת ו). (94) שבת ח, ב.

1 - הואיל ורבים מכתפין עליו⁷², אסור לטלטל בפיג 1
עד שיעשה לו סלם קבוע⁷³ להתיירו. עמוד⁷⁴ ברשות 2
הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה - הרי זה רשות 3
היחיד. נעץ בגבהו⁷⁵ יתד כל שהוא, אפלו אינה 4
גבוהה⁷⁶ שלשה, הואיל וראוי לתלות ביתד 5
ולהשתמש בו - הרי זה ממצטו ונעשה כרמלית. 6
ואין מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה. ואפלו 7
מלאהו פלו⁷⁷ יתדות - הרי זה ממצט גבהו, שהרי 8
תולין באותן היתדות ומשתמשים בהן. 9

(71) עירובין פד, ב. (72) משתמשים בו. ולפיכך נראה כרשות הרבים. (73) בין לחול בין לשבת, ובוה סילק את הרבים ממנו, ונעשה הגג מיוחד לו (רשב"א). (74) עירובין עח, א. (75) כלומר, לצידו למטה לארץ (בניגוד לרש"י והראב"ד שפירשו נעץ בו בראשו, כלומר על גביו). (76) כגירסת רבינו חננאל שם: "רב אשי אמר, אע"פ שאינה גבוה ג' אפשר [דתלין] ביה מידי", ועיין 'מגיד משנה'. (77) כלומר, למטה לארץ ואינם גבוהים שלשה (מגיד-משנה, ועיין לחם-משנה).

י. חוריי⁷⁸ רשות היחיד⁷⁹ - הרי הן ברשות היחיד. 10
אבל חוריי רשות הרבים⁸⁰ - אינם ברשות הרבים, 11
אלא הרי הן כפי מדתן. כיצד? חור בצד רשות 12
הרבים: אם יש בו ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה 13
- הרי הוא רשות היחיד; ⁸¹ ואם אין גבוה עשרה - 14
הרי זה כרמלית; ואם אין בו ארבעה על ארבעה - 15
הרי זה מקום פטור. והוא, שגבוה שלשה; שכל 16
הפחות משלשה - הרי הוא פאריץ⁸². 17

(78) שבת ז, ב. (79) חורים שבכותל לצד רשות היחיד, או שהם מפולשים מעבר לעבר. (80) חורים שבכותל לצד רשות הרבים ואינם מפולשים לפנים. (81) וחורי כרמלית נידונים ג"כ כפי מדתם (רשב"א). (82) ונקרא לבוד.

יא. רשות⁸³ היחיד ומקום פטור - מתר לטלטל 18
בכל. אפלו היה ארץ כל אחת משתייהן כמה מילין 19
- מטלטל בכלה. אבל רשות הרבים והכרמלית - 20
אין מטלטלין בהן אלא בארבע אמות. ואם העביר 21
או הושיט או זרק חוץ לארבע אמות: ברשות 22
הרבים - חייב, ובכרמלית - פטור⁸⁴. שאסור 23
הכרמלית מדבריהם, מפני שהיא דומה⁸⁵ לרשות 24
הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים. לפיכך, אם 25
לא היה צריך לגוף ההוצאה, כגון⁸⁶ שהעביר חוץ 26
בכרמלית כדי שלא יזוקו בו רבים - הרי זה מתר, 27
ואפלו העבירו כמה אמות. וכן כל פיוצא בזה. 28

(83) שבת ו, א. (84) ובפירוש המשניות כותב רבינו: "ומי שיוציא מאחד מהם לכרמלית, או משם לאחד מהם, יתחייב מלקות אם הוא מזיד, ואם הוא שוגג פטור מכלום" (שבת פ"א מ"א); וכתב על זה ב'תוספות יום טוב' (שבת פ"א): "ואל תטעה ותחשוב שרוצה לומר מלקות ארבעים

שבתוך עשרה יש רק קנה דק והסל הוא למעלה, אין אומרים "גוד אחית מחיצתא" שכל מחיצה שהגדיים בוקעים בה - אינה מחיצה. (110) משנה, שבת ק, א. (111) שם נאמר: "בדבילה שמינה שנינו", וסובר רבינו שהוא-הדין בכל דבר הנדבק. (112) שכיון שאין החור רחב ארבעה, אינו נחשב כרשות היחיד אלא כמקום פטור.

יט. זרק¹¹³ קנה¹¹⁴ או רמח מרשות היחיד, ונתקע בפרשות הרבים פשהוא עומד - פטור, שהרי מקצתו במקום פטור¹¹⁵. זרק כלי מרשות היחיד לרשות הרבים, והיה אותו כלי גדול ויש בו ארבעה על ארבעה בגבה עשרה - פטור; מפני שפלי זה רשות היחיד גמורה, ונמצא פמוציא מרשות היחיד לרשות היחיד¹¹⁶.

(113) שבת ח, א. (114) גבוה עשרה. (115) שאינו חייב רק אם נח כולו ברשות הרבים (רש"י). (116) זוהי גם דעת ה'תוספות', ויוצא מזה שאם העביר את הכלי ארבע אמות ברשות הרבים - חייב. אבל רש"י הסביר אחרת: "שכלי זה הוא רשות לעצמו. ואנו ממשכן למדים, שהיו זורקים מחטים זה לזה ולא היו זורקים רשויות". ובכל אופן פטור כאן.

כ. בור¹¹⁷ תשעה¹¹⁸ בפרשות הרבים, ועקר חליא¹¹⁹ מקרקעיתו והשלימו לעשרה¹²⁰, אף-על-פי שעקירת החפץ ועשיית המחצה באין באחת - פטור, מפני שלא היתה המחצה עשרה בתחלה. היה הבור עשרה¹²¹, והשליך¹²² בו חליא ומעט מעשרה¹²³ - פטור, שהרי הנחת החפץ וסלוק המחצה באין באחת¹²⁴.

(117) שבת צט, ב. (118) שהוא כרמלית. (119) עפר מקרקעית הבור או משפתו, והשליכו לרשות הרבים. (120) ועכשיו נעשה רשות היחיד. (121) שהוא רשות היחיד. (122) מרשות הרבים. (123) ועכשיו נעשה כרמלית. (124) בשני מקרים אלה, נסתפקו בגמרא אם חייב או לא, וכיון שלא נפשטה הבעיה - פסק רבינו שפטור מספק.

כא. הזורק¹²⁵ דף¹²⁶ ונח על גבי יתדות¹²⁷ בפרשות הרבים ונעשה רשות היחיד, אפלו היה כלי על גבי הדף¹²⁸ - פטור¹²⁹, שהרי עשיית המחצה עם נחת הכלי באין באחת.

(125) שבת צט, ב. (126) רחב ארבעה. (127) דקות, שהיו גבוהות עשרה ואין רחבות ארבעה, ודף זה הרחב ארבעה - עשאה רשות היחיד (רש"י). (128) ואף שבוודאי נח הדף תחילה על היתדות ואחרי-זה נח החפץ. (129) זוהי בעיה שלא נפשטה בגמרא, ולכן פטור מספק.

כב. בור¹³⁰ שהוא עמק עשרה¹³¹ ורחב שמנה בפרשות הרבים, וזרק מחצלת בפרשות הרבים¹³² וחקלקה הבור ברחבו לשנים - פטור¹³³; שהרי עם

טז. עמוד⁹⁵ פרשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה, ואין בעקרו⁹⁶ ארבעה, ויש⁹⁷ בגבה⁹⁸ הקצר שלו שלשה - הרי הוא רשות היחיד, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב. תל⁹⁹ המלקט¹⁰⁰ גבה עשרה טפחים מתוך ארף ארבע אמות¹⁰¹ - הרי הוא רשות היחיד, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב.

(95) שבת קא, א. (96) בחלקו הנוגע בארץ. (97) בדפוס שונצינו, הנוסח: "ואין". (98) בגמרא שם: "ויש בקצר שלו שלשה", ופירש רש"י: "יש בו גובה שלשה". וזהו החידוש שאף-על-פי שאין לומר כאן "לבד" ממקום שכלה רחבו לקרקע, בכל זאת הוא רשות היחיד מפני שאנו אומרים גוד אחית מחיצתא (משוך והוריד המחיצה למטה. מתוכן דברי רש"י שם). ולפי זה, אם אין בגובה הקצר שלשה, בוודאי הוא רשות היחיד מפני שאומרים בו "לבד". ויש מפרשים "יש בקצר שלו שלשה" היינו שיש בעובי הקצר שלשה (תוספות). ולפי זה, דברי הגמרא הם בדווקא, שאם אין שם שלשה לא אומרים בו "גוד אחית". (99) שבת ק, א. (100) שהוא במדרון והולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה עשרה מתוך ד' אמות. הרי הוא כאילו זקוף כולו והוא רשות היחיד במקום גבוה, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב (רש"י). (101) אבל אם היה הגובה עשרה מתוך חמש אמות, הרי הוא כרשות הרבים, שהרי אפשר להלוך שם (רש"י).

ז. נעץ¹⁰² קנה פרשות היחיד, אפלו גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב¹⁰³, שרשות היחיד עולה עד לרקיע. אילו¹⁰⁴ שהוא עומד בפרשות היחיד ונופו נוטה לרשות הרבים, וזרק¹⁰⁵ ונח על נופו¹⁰⁶ - פטור, שאין הנוף הולך אחר העקר.

(102) שבת קז, ב. (103) ואף שצריך עקירה והנחה על גבי מקום ארבעה על ארבעה (פ"ג ה"א), נראה מדברי רש"י וקצת גאונים, שבהנחה ברשות היחיד - אין צריך מקום ארבעה על ארבעה. (104) שבת ח, א. (105) מרשות הרבים. (106) ענפיו.

יח. נעץ¹⁰⁷ קנה פרשות הרבים ובראשו טרסקל¹⁰⁸, וזרק ונח על גביו - פטור, שאין רשות הרבים אלא עד עשרה¹⁰⁹. הזורק¹¹⁰ ארבע אמות בפרשות הרבים, ונח החפץ בכתל, כגון שזרק חלב¹¹¹ או בצק ונדבק בכתל: אם נדבק למעלה מעשרה טפחים - פטור; באויר, שלמעלה מעשרה בפרשות הרבים מקום פטור הוא; נדבק למטה מעשרה טפחים - פטור; בארץ, וחיב. זרק למעלה מעשרה, ונח בחור פל שהוא - פטור¹¹².

(107) שבת קא, א. (108) סל. (109) ואף ש"גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים נחשב לרשות היחיד" (הלכה א'). זהו רק אם הוא רחב ארבעה גם למטה, אבל כאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב.) (3) דברים שאין לחוש שמא יוציאם לרשות הרבים (ראה להלן הלכה ב.) (4) הראב"ד השיג כאן על רבינו, שמכיוון שבגמרא דימו דין זה לדברי רבא: "המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו - חייב", ונפסקה ההלכה כרבא - כמובא למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד - ולכן גם כאן צריך להיות חייב, ובעל ה"מגיד משנה" מביא נוסח אחר: "ואם הוציא חייב" אלא שלפי זה היה צריך לכתוב: "אף על פי שהוא ברשות אחרת" (מגיד משנה). (5) כתב כן ליישב הסתירה מכאן למה שכתב למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד (ראה בהערה שלמעלה) שכאן שהוא ברשות אחרת נחשבת ידו כמקום פטור (וכמו שכתבו התוספות במסכת עירובין דף כ עמוד א דיבור המתחיל לא יעמוד) - מרכבת המשנה. (6) משנה במסכת עירובין דף קא עמוד א "מעשה בשוק של פטמים (המפטמים עופות למכירה) שהיה בירושלים, שהיו נועלים (פתח חנותם ועומדים ברשות הרבים), ומניחים את המפתח בחלון שעל גבי הפתח (הרבים) כחכמים" (מגיד משנה). (7) נוטל המפתח שברשות הרבים ופותח שם את החנות (רש"י). (8) במפתח המונח שם. (9) (מסכת עירובין דף כ עמוד ב.) (10) בנוסחה אחרת: "בהמה שהייתה בחוץ" (כתב יד אברבנאל). (11) מאכילים אותה הרבה על כורחה, ואין חוששים שמא יימשך אחרי פרתו ויוציא את הדלי החוצה לרשות הרבים. (12) מלעיטים (מכניסים את המאכל לפיו, עד למקום שהוא יכול להחזיר). שהרי שנינו (מסכת שבת דף קנה:) "אין אובסים את הגמל אלא מלעיטין" (תוספות). (13) יימשך אחר צווארו וחוששים שיוציא לרשות הרבים אם אין ראשו ורובו בפנים (מער"ק).

ב. לא¹⁴ יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד, אלא אם-כן הכניס ראשו ורפּו למקום שהוא שותה. במה דברים אמורים? כשהיה שותה בכלים נאים, שהוא צריך להן¹⁵, גזרה ששם יוציאם; אבל אם היו כלים שאינן נאים, שאינו צריך להן, או שהיה הפור בכרמלית¹⁶ אף-על-פי שהכלים נאים - מכניס¹⁷ ראשו בלבד ושותה במקומו, ואף-על-פי שלא הכניס ראשו ורפּו.

(14) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א.) (15) דעת רבינו שלא גזרו אלא בכלים נאים. אבל להרשב"א בכל דבר שהוא צריך לו, חוששים שמא יכניסם לרשותו, אלא אם כן יוציא או יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה ("מגיד משנה"). (16) שעיקר איסורה "מפני שהיא דומה לרשות הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים" (רבינו בפרק י"ד הלכה י"א), ואין גזורין גזירה לגזירה, "משום שנאמר ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת" (רש"י מסכת ביצה גזירה לתורת, ולא משמרת למשמרת) (רש"י מסכת ביצה דף ב עמוד ב) וזהו כרבא (מסכת שבת דף י"א עמוד ב) ולא כאב"י שסובר שהחמירו ב"הוצאה" לגזור גזירה לגזירה. (17) (מסכת שבת דף יא עמוד א.)

ג. עומד¹⁸ אדם ברשות הרבים וקולט¹⁹ מן האויר

1 הנחת הפלי פטלו המחצות, ונעשה כל מקום מהן פחות מארבעה על ארבעה. 2

(130) שבת ק, א. (131) שהוא רשות היחיד. (132) בנוסח אחר: "מרשות הרבים", והנוסח נכון ('מעשה רוקח'). (133) כאב"י ולא כרבי יוחנן (שם). ועיין 'מגיד משנה'.

3 כג. בור¹³⁴ ברשות הרבים עמק עשרה¹³⁵ ורחב ארבעה, מלא מים וזרק לתוכו חפץ¹³⁶ ונח על גבי המים - חייב, שאין המים מבטלים המחצות. היה מלא פירות¹³⁷ וזרק לתוכו - פטור, שהרי מעטו הפירות את שעורו¹³⁸. 7

(134) שבת ק, א. (135) שהוא רשות היחיד. (136) כבד שאינו צף על גביו אלא נח בתוכו כגון אבן (רש"י). (137) לדעת הרשב"א מדובר כאן בפירות של טבל, שאסור לטלטלם בשבת ולהוציאם מהבור, ולכן מבטלים את המחצות. (138) נראה שהוא-הדין בכל דבר נוזל שאינו מבטל מחצות, אבל דברים יבשים דינם כפירות (מגיד-משנה).

8 כד. רקק מים¹³⁹ שהוא עובר ברשות הרבים, ורבים מהלכין¹⁴⁰ בו: אם אין בעמקו עשרה טפחים - הרי הוא ברשות הרבים; בין שהיה רחב אפלו ארבע אמות¹⁴¹, בין שלא¹⁴² היה ברחבו ארבעה טפחים, שהרי רב העם מדלגין עליו ואין מהלכין בתוכו, הואיל ואין בעמקו עשרה - הרי הוא רשות הרבים. ואם יש בעמקו עשרה או יותר - הרי הוא ככרמלית בשאר הימים. והוא, שיש ברחבו ארבעה טפחים או יותר על פן, שאין פרמלית פחותה מארבעה. 16

(139) משנה, שבת ק, ב. ופירוש רבינו חננאל (שם) בצה, מים לא עמוקים מעורבים בעפר שרבים עוברים בהם. (140) רגילים ללכת בו ברגל. (141) ואין מהלכים בו אלא על-ידי הדחק. (142) ובני אדם עוברים בתוכו או מדלגים עליו.

יום חמישי ל' מנחם-אב ה'תש"פ

פרק חמשה עשר

(1) נתבארו בו גזירות של דבריהם בדיני ההוצאה ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון להם), כמבואר שם.

א. עומד² אדם ברשות הרבים ומטלטל³ ברשות היחיד פלה. ועומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות. ואם הוציא - פטור⁴, מפני⁵ שהוא ברשות אחרת. וכן⁶ עומד אדם ברשות היחיד ופותח⁷ ברשות הרבים, ברשות הרבים ופותח⁸ ברשות היחיד. בהמה⁹ שהיתה רפה¹⁰ בחוץ וראשה בפנים - אובסין¹¹ אותה; ובגמל¹² - עד שהיה ראשו ורפּו בפנים, הואיל וצוארו ארץ¹³. 25

הבולטים מן הכותל כלפי רשות הרבים אינם שלו, שבזכות בני רשות הרבים עומדים, ואף שמן התורה אין אוויר רשות הרבים עולה למעלה מעשרה, מכל מקום כל אותם הזיוזים שלהם הם, ויש רשות לכל אחד מבני רשות הרבים להשתמש בהם, וכשיש שני זיוזים זה למעלה מזה, בני רשות הרבים משתמשים בתחתון (ואוסרים על העליון), וכשיש רק זיו אחד הרי הוא לבני החלון שתשמישם תדיר בו" (הריטב"א); אולם ב"מגיד משנה" משווה את דברי רבינו לשיטת הרשב"א, שכאן מדובר בשני זיוזים השייכים לשני בני אדם ולכן אוסרים זה על זה, אבל באדם אחד מותר.

- ו. אין³⁵ בעליון ארבעה ואין בתחתון ארבעה - 23
- משתמש בשניהם, וכן בכל הכתל עד עשרה טפחים 24
- התחתונים³⁶. היה בתחתון ארבעה ובעליון אין בו 25
- ארבעה - אינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו³⁷ 26
- בלבד; אבל בשאר הזיוזי שבשני צדי החלון - אסור 27
- להשתמש, מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו³⁸. 28

(מסכת עירובין דף צח עמוד ב.) (36) שהוא מקום פטור. (37) שהוא כזווית החלון והרחבתו (רש"י) ודינו כחורי רשות היחיד, כמבואר למעלה פרק י"ד הלכה י. (38) ואוסר על העליון להשתמש שלא כנגד חלון, "לפי שאוויר התחתון שהוא רשות היחיד עולה עד לרקיע, והעליון באווירו של תחתון, למה הדבר דומה? - למוציא זיו לחצר חבירו, שאסור להשתמש בו בכלים ששבתו בתוך ביתו עד שיעברו" (רשב"א) וראה בהלכה ח.

- ז. כל³⁹ זיוז⁴⁰ היוצא על אוויר רשות הרבים שמתר 29
- להשתמש עליו, כשהוא משתמש בו - אין נותנין 30
- עליו ואין נוטלין ממנו אלא כלי חרס וזכוכית 31
- וכיוצא בהן, שאם יפלו לרשות הרבים - ישברו; 32
- אבל שאר כלים ואכלין - אסורים⁴¹, שמא יפלו 33
- לרשות הרבים ויבאם. 34

(39) (מסכת עירובין דף צח עמוד ב.) (40) בין שהוא רחב ארבעה בין שאינו רחב ארבעה. (41) ודווקא בזיו וכיוצא בו, אבל דבר רחב כגו, שהשתמש עומד שם עם הכלי, מותר להשתמש בכל הכלים (ריטב"א, ושולחן ערוך אורח חיים סימן שנג).

- ח. שני⁴² בתים בשני צדי רשות הרבים, זרק⁴³ מזו 35
- לזו למעלה מעשרה - פטור⁴⁴. והוא, שהיה שניהם 36
- שלו או שהיה ביניהם ערוב⁴⁵. ואפלו בגדים וכלי 37
- מתכות⁴⁶ מתר לזרק⁴⁷. ואם היה זה למעלה מזה ולת 38
- היה בשוה - אסור לזרק בגד וכיוצא בו, שמא יפל 39
- ויבאנו⁴⁸; אבל כלי חרס וכיוצא בהן - זורק. 40

(42) (מסכת עירובין דף פה עמוד ב.) (43) בנוסחה אחרת: "זורק מזו לזו למעלה מעשרה והוא פטור" (מער"ק ושונצינו). (44) בנוסחה אחרת: מותר וכן נכון שמותר לכתחילה. (45) שאם היו הבתים שייכים לשני בני אדם ולא עשו עירוב, אסור מדברי סופרים לטלטל ברשות היחיד, כמבואר בפרק א מהלכות עירובין הלכות א"ב. (46) אף

1 מן המים המקלחין מן הצנור או מן הכתל, 2 ושותה²⁰. ובלבד שלא יגע²¹ בצנור או בכתל ויקלט 3 מעל גבן. ואם נגע: אם היה מקום שנגע בו למעלה 4 מעשרה בפחות משלושה²² סמוך לגג - הרי זה 5 אסור; שנגמץא פעוקר²³ מעל הגג, שהוא רשות 6 היחיד. וכן אם היה בצנור ארבעה על ארבעה, בין 7 שהיה הצנור בתוך²⁴ עשרה בין שהיה למעלה²⁵ 8 מעשרה, וקלט ממנו מים - הרי זה אסור. ולמה 9 אינו חיב²⁶? מפני²⁷ שלא נחו²⁸ המים, אלא הרי הן 10 נזחלין והולכין.

(18) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב.) (19) תופס ומקבל בכלי מן המים הנזחלים. (20) כי אוויר למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים מקום פטור הוא (ראה בפרק י"ד הלכה ז), ואפילו אם הוא למטה מעשרה שהיא רשות הרבים גמורה, הלא ידו גם כן ברשות הרבים היא. (21) לקרב את הכלי לצנור. (22) שכל פחות משלושה כלבוד (כמחובר), והרי הוא כאילו קלט מן הגג שהוא רשות היחיד. (23) ומכל מקום לא נחשב כאילו הוציא מרשות היחיד (כמבואר בסוף ההלכה). (24) שכל מקום של ארבעה טפחים ברשות הרבים הגבוה משלושה ועד עשרה, דינו ככרמלית, ואסור מדרבנן להשתמש בה לרשות הרבים (פרק י"ד הלכה י"ג). (25) שמקום גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים הוא רשות היחיד. (26) חטאת, אם נגע בצנור וקלט ממנו מים. (27) (תלמוד ירושלמי מסכת עירובין פרק י הלכה ו). (28) ואינו חיב במוציא מרשות לרשות, אלא אם עקר ממקום שנח החפץ, כמבואר בפרק י"ג הלכה ד.

- ד. זיוז²⁹ שלפני החלון יוצא באויר שעל רשות 11
- הרבים, אם היה למעלה מעשרה³⁰ טפחים - מתר 12
- להשתמש³¹ עליו, שאין רשות הרבים תופסת אלא 13
- עשרה טפחים. לפיכך מתר³² להשתמש בכל הכתל 14
- עד עשרה טפחים התחתונים. 15

(29) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב.) "קצה היוצא מן הכותל, מבנין או עץ או אבן או זולתם" (רבינו בפירוש המשניות). (30) שהוא מקום פטור. (31) כמבואר בהלכה ז. (32) כי ב"מקום פטור" מותר להשתמש (פרק י"ד הלכה ז).

- ה. במה דברים אמורים³³? כשהיה זיו אחד יוצא 16
- באויר; אבל אם היו יוצאים ככתל שני זיוזין זה 17
- למטה מזה, אף-על-פי ששניהם למעלה מעשרה, 18
- אם יש ביזיו העליון שלפני החלון רחב ארבעה על 19
- ארבעה - אסור להשתמש עליו; מפני שהוא רשות 20
- בפני עצמו, והזיו שתחתיו רשות אחרת³⁴, ואסרו זה 21
- על זה. שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת. 22

(33) שמותר להשתמש בזיו; תלמוד ירושלמי (מסכת עירובין פרק י הלכה ד): "לא אמר אלא באחד, אבל בשתיים אסור שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת." (34) "הזיוזין

יב. הִיָּה⁶⁶ בְּרַחֲבָהּ⁶⁷ יִתֵּר מַעֲשֵׂר אַמּוֹת, אֶף-עַל-פִּי
שָׁאִין בְּגָבְהָ עֶשְׂרֵה - אֵין מְמַלְאִין מִמֶּנָּה עַד
שִׁיעֹשֶׂה לָּהּ מַחְצָה. שָׁקֵל יִתֵּר עַל עֶשֶׂר - פְּרָצָה הִיא,
וּמִפְסָדֶת הַמַּחְצוֹת. וּמָהוּ לְטַלְטֵל בְּכָל הַחֲצָר? אִם
נִשְׁאָר מִצֵּד הַפְּרָצָה פֶּסֶס⁶⁸ מִכָּאן וּפֶסֶס מִכָּאן בְּכָל
שָׁהוּא, אוּ פֶסֶס רַחֵב אַרְבָּעָה טַפָּחִים מְרוּחַ אַחַת -
מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַחֲצָר, וְאֵין אֲסוּר אֲלֵא לְמִלְאֵת
מִן הָאֵמָה בְּלִבְדָּהּ⁶⁹; אָבֵל אִם לֹא נִשְׁאָר פֶּסֶס כָּלֵל -
אֲסוּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַחֲצָר, שֶׁהִיא נִפְרָצָה חֲצֵר לִים
שָׁהוּא בְּרַמְלִית.

(מסכת עירובין דף יב עמוד א): "לשון ים הנכנס לחצר
(דרך פירצת הכותל) אין ממלאין הימנו בשבת, אלא אם כן
יש לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, במה דברים אמורים,
שפירצתו ביותר מעשר אמות, אבל עשר אין צריך כלום",
ורבינו השווה שני עניינים אלה, אבל דעת הראב"ד שיש
חילוק בין דין אמת המים העוברת בחצר לבין לשון ים
הנכנס לחצר, שאמת המים הזורמת ממעיין ועוברת בחצר
היא רשות בפני עצמה, ולכן צריכה מחיצות מיוחדות,
מלבד מחיצות החצר שהיא עוברת תחתיהן, כדי לכללה
ברשות היחיד, מה שאין כן בלשון ים הנכנס לחצר, מכיוון
שהמים עומדים בחצר, הרי הם כמים שנשפכו ואינם
אסורים אלא-אם-כן נפרצו מחיצות החצר, שאינן יכולות
להתיר אותם, וכן דעת הריטב"א ושאר ראשונים, וב"מגיד
משנה" כתב: "ואין דברים אלה מצויים כדי להאריך בהם".
(67) כי עד עשר אמות נחשבת הפירצה כפתח המשמש
לכניסה ויציאה, ואין כאן פריצת המחיצות (פרק ט"ז הלכה
ט"ז). (68) עמוד הנעשה להיכר מחיצה, במבוי נקרא
"לחי" ובחצר נקרא "פס" (תוספות במסכת עירובין דף יב
עמוד א). (69) בתוספות הקשו: אם הפס נחשב למחיצה
לענין טלטול בחצר, למה לא ייחשב מחיצה להתיר למלא
מים ממנו? ויתרצו: שלענין טלטול המחיצה ניכרת לבני
החצר, אבל למלא מים ולהכניס לבתים אסור, שהבתים
רחוקים מהמחיצה ואין היכר להתיר.

יג. וְהִיאָהּ⁷⁰ מַעֲמִידִין אֶת הַמַּחְצָה בָּמִים? אִם הִיָּתָה
לְמַעַלָּה מִן הַמִּים, צָרִיף שִׁיָּהִי טַפַּח מִן הַמַּחְצָה
יִוֹרֵד⁷¹ בְּתוֹךְ הַמִּים; וְאִם הִיָּתָה הַמַּחְצָה כְּלָה יוֹרֵד⁷²
בְּתוֹךְ הַמִּים, צָרִיף שִׁיָּהִי טַפַּח מִמֶּנָּה יוֹצֵא
לְמַעַלָּה⁷³ מִן הַמִּים, כְּדִי שִׁיָּהִי הַמִּים שֶׁבַּחֲצָר
מְבַדְּלִין. אֶף-עַל-פִּי שָׁאִין הַמַּחְצָה מַגְעַת עַד
הַקֶּרְקָע⁷⁴, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהּ עֶשְׂרֵה טַפָּחִים - הֵרִי זֹ
מִתֵּר. וְלֹא הִתִּירוּ מַחְצָה תְּלוּיָה אֲלֵא בָּמִים בְּלִבְדָּהּ;
שֶׁאֲסוּר טִלְטוֹל בָּמִים - מִדְּבָרֵיהֶם, וְהִקְלוּ בַּמַּחְצָה
שֶׁאִינָהּ אֲלֵא כְּדִי לַעֲשׂוֹת הֶפֶר.

(70) (מסכת עירובין דף פו עמוד א). (71) שוקע בתוכם כדי
לחלק בין המים שבחוץ שהם כרמלית למים שבפנים.
(72) בנוסחה אחרת: "כולה בתוך המים" (מע"ק).
(73) שתהיה ניכרת המחיצה המפסיקה. (74) ונקראת

שאם יפלו לרשות הרבים לא יישברו, אין חוששים שמא ירד
ויביאם אליו. (47) כיוון שהמקומות מכוונים זה מול זה,
אינו צריך לאמן ידידו לזריקה שלא יפול החפץ למטה
(בגמרא). (48) ואם המקום שביניהם לא היה רשות הרבים
אלא כרמלית, מותר אפילו בית אחד גבוה מחבירו ("מגיד
משנה" בשם הרשב"א).

ט. בּוֹרֵשׁ הַרְבֵּים וְחִלּוֹן⁵⁰ עַל גָּבִיו - הַבּוֹר
וְחִלּוֹתָיו⁵¹ מִצְטָרְפִים לַעֲשֶׂרָה, וּמְמַלְאִין מִמֶּנּוּ בַשֶּׁבֶת.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כִּשְׁהִיָּה סְמוּךְ לַכֶּתֶל בְּתוֹךְ
אַרְבָּעָה טַפָּחִים⁵², שָׁאִין אָדָם יְכוֹל לַעֲבֹר שָׁם; אָבֵל
אִם הִיָּה מִפְּלָג - אֵין מְמַלְאִין מִמֶּנּוּ, אֲלֵא אִם-כֵּן
הִיָּתָה חִלּוֹתָהּ גְּבוּהָה עֶשְׂרֵה; שְׁנִמְצָא הַדִּלִּי, כִּשְׁנִמְצָא
מִן הַחֲלִיא, יִצָּא לְמָקוֹם פֶּטוּר⁵³.

(49) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א) מים מכונסים.
(50) בכותל מול הבור, וכן הוא במשנה, אבל בנוסחה אחרת:
"וחוליא על גביו" (ויניציאה ומער"ק). (51) צבור העפר
אשר מסביב לשפת הבור. (52) שבהפסק פחות מארבעה
אין הולכים שם רבים, ונחשב למקום פטור. (53) ומותר
לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור.

י. אֲשֶׁפָּה⁵⁴ בְּרִשּׁוֹת הַרְבֵּים גְּבוּהָה עֶשְׂרֵה⁵⁵ טַפָּחִים
וְחִלּוֹן עַל גָּבָה - שׁוֹפְכִין לָּהּ מִים בַּשֶּׁבֶת⁵⁶. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֲשֶׁפָּה שֶׁל רַבִּים, שָׁאִין דְּרָכָה
לְהַפְנוֹת; אָבֵל שֶׁל יָחִיד - אֵין שׁוֹפְכִין עָלֶיהָ; שְׁמָא
תִּתְּפַנֶּה⁵⁷, וְנִמְצָאוּ שׁוֹפְכִין בְּדִרְכָּן⁵⁸ בְּרִשּׁוֹת הַרְבֵּים.

(54) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב). (55) אבל
פחותה מעשרה היא כרמלית, ואסור לזרוק מרשות הרבים
לכרמלית. (56) שמותר לטלטל מרשות היחיד לרשות
היחיד דרך מקום פטור. (57) בחול. (58) כהרגלם לפני
הפינוי.

יא. אֲמַת⁵⁹ הַמִּים⁶⁰ שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת⁶¹ בַּחֲצָר: אִם יֵשׁ
בְּגָבְהָ⁶² עֶשְׂרֵה טַפָּחִים וּבְרַחֲבָהּ אַרְבָּעָה, אוּ יוֹתֵר
עַל כֵּן עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת⁶³ - אֵין מְמַלְאִין מִמֶּנָּה בַשֶּׁבֶת,
אֲלֵא אִם-כֵּן עָשׂוּ לָּהּ מַחְצָה גְּבוּהָה עֶשְׂרֵה טַפָּחִים
כִּכְנִיסָה וּבִיציָאָה⁶⁴. וְאִם אֵין בְּגָבְהָ עֶשְׂרֵה אוּ שָׁאִין
בְּרַחֲבָהּ אַרְבָּעָה - מְמַלְאִין מִמֶּנָּה בְּלֹא מַחְצָה⁶⁵.

(59) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד א). (60) תעלה
לא רחבה היוצאת מהמעייין. (61) נכנסת לחצר מצד האחד
ויוצאת מצד השני בתעלה שתחת הכתלים. (62) בעומק
המים. (63) בשיעור זה נעשו המים רשות כרמלית לעצמם
גם בתוך החצר, ואסור למלא מים ממנה. (64) כמבואר
בהלכה יג. (65) "רבי יהודה אומר: כותל שעל גביו (של
החצר) תדון משום מחיצה (ואין צורך במחיצה מיוחדת),
אמר רבי יהודה: מעשה באמת המים שהייתה באה מאבל
(שם מקום) לציפורי, והיו ממלאין הימנה בשבת על פי
הזקנים. אמרו לו חכמים: מפני שלא היה בה כשיעור (שלא
הייתה עמוקה עשרה ורחבה ארבעה שאינה חולקת רשות
לעצמה להיות כרמלית בתוך רשות היחיד)".

23 **שְׁלֹא תִרְאֶה הָעוֹקָה⁹¹ הַזֹּאת בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים. וְהִחָצֵר**
24 **וְהָאֲכֻסְדָּרָה מְצֻרְפִּין לְאַרְבַּע אַמּוֹת. וְכַמָּה הוּא**
25 **הַמָּקוֹם שֶׁמְחֻזָּק סָאתִים? חָצִי אִמָּה עַל חָצִי אִמָּה**
26 **בְּרוֹם שְׁלֹשָׁה חֲמִשִּׁי אִמָּה.**

(85) משנה במסכת עירובין דף פח עמוד א. (86) שיעור חכמים שכל אדם צריך לתשמישו בכל יום סאתיים מים בערך, ושיעור זה נבלע בקרקע של ד' אמות, אבל אם החצר היא פחותה משיעור זה "המים שותתים ברשות הרבים מכוחו" (רבינו בפירוש המשניות). (87) שיעור סאה הוא שישה קבים שהם קמ"ד ביצים, שלישית האיפה, ובמידת זמננו 13 ליטר בערך. (88) ואז אפילו אם יצאו לרשות הרבים אין בכך כלום, שהרי אין כוונתו לכך. (89) כיסוי עשוי בצורת קשת. (90) הרבב"ד והריטב"א הסבירו שעל-ידי הכיסוי נעשית הגומא כחורי רשות היחיד, שדינם כרשות היחיד ומותר לשפוך שמה את המים, וב"דרכי משה" (אורח חיים סימן שנו) נתן טעם לעשיית כיסוי, לא משום איסור שבת, אלא משום תקלת בור ברשות הרבים שלא ייכשלו בה. (91) הגומא, "החפירה שמתקבצים שם המים" (שם).

27 **יז. הִיתָה⁹² הָעוֹקָה פְּחוּתָה מִסָּאתִים - שׁוֹפְכִין לָהּ**
28 **בְּמִלּוֹאָה⁹³. הִיתָה מְחֻזָּקָה סָאתִים - שׁוֹפְכִין לָהּ אֶפְלוּ**
29 **שָׁשִׁים סָאָה שֶׁל מִים⁹⁴, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהִמִּים יִתְגַּבְּרוּ**
30 **וְיִפְצוּ מֵעַל הַגָּמָא לַחוּץ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?**
31 **בִּימֹת הַגָּשְׁמִים, שֶׁהִחָצֵר מְתַקַּלְלֹת⁹⁵, וְסָתֵם**
32 **צִנּוּרוֹת מְקַלְחִין, וְלֹא יִבְאוּ הָרוּאִים לִזְמַר שָׁזָה**
33 **מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְהַמִּים יוֹצְאִים מִכַּחוֹ**
34 **בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים; אֲבָל בִּימֹת הַחֹמָה: אִם הִיתָה**
35 **מְחֻזָּקָה סָאתִים - אֵין שׁוֹפְכִין לָהּ אֶלָּא סָאתִים;**
36 **הִיתָה פְּחוּתָה מִסָּאתִים - אֵין שׁוֹפְכִין לָהּ כָּל עֶקֶר⁹⁶.**

(92) (עירובין דף פח עמוד ב). (93) עד שתתמלא. (94) כיוון שמן התורה אין איסור לשפוך לתוך החצר גם אם יצאו לרשות הרבים, ורק חכמים גזרו שלא ישכח ויוציא את המים לרשות הרבים, וכיוון שעשה גומא יש לו היכר ולא ישכח. (95) ואין אדם מקפיד על לכלוך חצירו ואינו מתכוון שיצאו החוצה. (96) כלל, ואפילו לא כמידה שמכילה הגומא, שמא יבוא לשפוך סאתיים - שיעור תשמישו של אדם בינוני ליום.

37 **יח. כִּיבִי⁹⁷ שֶׁשׁוֹפְכִין לוֹ מִים, וְהֵן נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין**
38 **פֶּתַח הַתְּרָקָע וְיוֹצְאִין לְרִשּׁוֹת הָרָבִים; וְכֵן צִנּוּר**
39 **שֶׁשׁוֹפְכִין עַל פִּי מִים, וְהֵן נִזְחָלִין עַל הַפֶּתַח וְיִוְרְדִין**
40 **לְרִשּׁוֹת הָרָבִים; אֶפְלוּ הֵיכָה אֶרֶץ הַפֶּתַח אוֹ אֶרֶץ הַדֶּרֶךְ**
41 **שֶׁפֶתַח הָאֶרֶץ מֵאָה אִמָּה - אֶסּוּר⁹⁸ לִשְׁפֹךְ עַל פִּי**
42 **הַכִּיב אוֹ עַל פִּי הַצִּנּוּר, מִפְּנֵי שְׁהִמִּים יוֹצְאִין מִכַּחוֹ**
43 **לְרִשּׁוֹת הָרָבִים; אֶלָּא שׁוֹפֵךְ חוּץ לַכִּיב, וְהֵן יִוְרְדִין**
44 **לַכִּיב.**

(97) חריץ העשוי לקלח שופכים שבחצר לרשות הרבים (רש"י במסכת עירובין דף פח עמוד א). (98) רבינו פוסק

"מחיצה תלוייה", ואמרו בגמרא: "אין מחיצה תלוייה מתרת אלא במים, קל הוא שהקילו חכמים במים".

1 **יד. אִמָּת⁷⁵ הַמִּים הָעוֹבְרִת בֵּין הַחָצֵרוֹת⁷⁶ וְחִלּוֹנוֹת**
2 **פְּתוּחוֹת אֵלֶיהָ, אִם אֵין בָּהּ פֶּשַׁעוֹר⁷⁷ - מְשַׁלְשִׁלִין**
3 **דְּלִי מִן הַחִלּוֹנוֹת וּמִמְלָאִים מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת. בְּמָה**
4 **דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁאֲנָה מְפֻלָּגָה מִן הַפֶּתַח שְׁלֹשָׁה**
5 **טַפָּחִים; אֲבָל אִם הִיתָה מְפֻלָּגָה מִן הַפֶּתַח שְׁלֹשָׁה**
6 **טַפָּחִים - אֵין מְמַלָּאִים מִמֶּנָּה, אֶלָּא אִם-כֵּן הָיוּ פֶּסֶין**
7 **יוֹצְאִין מִן הַפֶּתַח לִים מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנִּמְצָא הָאִמָּה**
8 **כָּאֵלוּ הִיא עוֹבְרִת בְּתוֹךְ הַחָצֵר.**

(75) (מסכת עירובין דף פז עמוד א). (76) ובתים מכאן ומכאן על שפתה. (77) עומק עשרה ורוחב ארבעה שאינה נחשבת כרמלית.

9 **טו. בְּצוּצָרָה⁷⁸ שֶׁהִיא⁷⁹ לְמַעַלָּה מִן הַיָּם וְחִלּוֹן**
10 **בְּתוֹכָהּ עַל גְּבֵי הַמִּים - אֵין מְמַלָּאִים מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת⁸⁰, אֶלָּא**
11 **אִם-כֵּן עָשׂוּ מְחָצָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים עַל**
12 **גְּבֵי הַמִּים כְּגֹדֶר הַחִלּוֹן⁸¹ שֶׁבְּצוּצָרָה; אוֹ תִהְיֶה**
13 **הַמְחָצָה יוֹרֶדֶת⁸² מִן הַבְּצוּצָרָה כְּגֹדֶר הַמִּים, וְרוֹאִין**
14 **אוֹתָהּ כָּאֵלוּ יִרְדֶּה וְנִגְעָה עַד הַמִּים⁸³. וְכֵשֶׁם**
15 **שֶׁמְמַלָּאִין מִזֶּה שֶׁעָשׂוּ לָהּ מְחָצָה, כֵּךְ שׁוֹפְכִין מִמֶּנָּה**
16 **עַל הַיָּם, שֶׁהָרִי עַל הַכְּרִמְלִית⁸⁴ הֵן שׁוֹפְכִין.**

(78) בכתב-יד התימנים: "כצוצרה" ובמשנה "גזוטררה": "והוא מקום מקורה יוצא מכותל רשות היחיד על מעיינות המים והנהרות כמו עץ או זיו, ונוקבים בו נקב וממלאים מאותו הנקב מן המעיין או הנהר" (רבינו בפירוש המשניות). (79) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד ב). (80) שאסור לטלטל מן הים שהוא כרמלית לרשות היחיד. (81) שאז אנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" - משוך והעלה את המחיצה למעלה עד הגזוטררה "וכאילו הגיעה המחיצה אל הנקב שבגזוטררה ודבקה בה, ותהיה השאיבה תוך המחיצה" (שם). (82) שאז אנו אומרים "גוד אחית מחיצתא" - משוך והורד את המחיצה עד הנחל (ראה בספר המאור הוצאת ראשונים דף לב). (83) בתוספות כתבו, שכאן אין צריך שיהיה טפח המחיצה בתוך המים, כיוון שיש היכר בלא זה בגזוטררה, אבל צריך שיהיה טפח המחיצה בתוך המים, כיוון שיש היכר בלא זה בגזוטררה, אבל מדברי ה"בית יוסף" (אורח חיים סימן שנה) משמע, שדעת רבינו שבמחיצות אלו צריכים להיות כל התנאים המבוארים למעלה בהלכה יג (מעשה רוקח). (84) וכיוון שאיסור השפיכה לכרמלית הוא רק מדרבנן די במחיצה זו בלבד (שם).

17 **טז. חָצֵר⁸⁵ שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַל אֶרְבַּע**
18 **אַמּוֹת - אֵין שׁוֹפְכִין בְּתוֹכָהּ מִים בְּשֶׁבֶת⁸⁶, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
19 **יוֹצְאִין לְרִשּׁוֹת הָרָבִים בְּמִהְרָה. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת**
20 **גָּמָא מְחֻזָּקָה סָאתִים⁸⁷ בְּתוֹךְ הַחָצֵר, אוֹ בְּרִשּׁוֹת**
21 **הָרָבִים כִּצֹּד הַחָצֵר, כְּדִי שִׁיחִיו הַמִּים נִקְבָּצִים**
22 **בְּתוֹכָהּ⁸⁸. וְצָרִיךְ לִבְנוֹת עָלֶיהָ כִּפָּה⁸⁹ מִבַּחוּץ, כְּדִי⁹⁰**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מים שהוא כרמלית אסור לדלות ממי הים או הנהר מן הספינה, או לשפוך מים או זולתו מן הספינה לים, לפי שהוא טלטול מרשות היחיד לכרמלית או מכרמלית לרשות היחיד, ולפיכך הוא אסור אלא שיוציא זיו כל שהוא עד שיהא בו היתר וישתמש עליו, ובלבד שיהא בין הזיו ובין שטח המים יותר מעשרה טפחים כדי שיהיה התשמיש מכרמלית למקום פטור, אבל אם היה בין הזיו ובין שטח המים עשרה טפחים או פחות צריך להיות בו ד' על ד', ואחר כך יהיה מותר לדלות מים באמצעותו, או שופך מים ממנו לים".

15 כא. הקורא¹¹² בספר בכרמלית, ונתגלגל¹¹³ מקצת
16 הספר לרשות הרבים¹¹⁴ ומקצתו בידו: אם נתגלגל
17 לחוץ¹¹⁵ לארבע אמות - הופכו¹¹⁶ על הכתב ומניחו;
18 גזרה שמה שמשט פלו מידו, ויעבירונו ארבע אמות.
19 נתגלגל לתוך ארבע אמות - גוללו אצלו. וכן אם
20 נתגלגל לרשות היחיד - גוללו אצלו. היה קורא
21 ברשות היחיד ונתגלגל לרשות הרבים: אם נח בה
22 - הופכו על הכתב¹¹⁷; ואם לא נח, אלא היה תלוי
23 באויר רשות הרבים ולא הגיע לארץ¹¹⁸ - גוללו
24 אצלו.

(112) משנה (במסכת עירובין דף צז עמוד ב).
(113) הספרים בימי התלמוד היו עשויים מגילות כספר תורה שלנו. (114) ונח שם. (115) דעת הרא"ש והטור שאפילו אם נתגלגל חוץ לארבע אמות מותר לגוללו אצלו וכן ספק בשולחן ערוך אורח חיים סימן שנב. (116) אף על פי שאסור להפוך את כתבי הקודש (מסכת עירובין דף צח עמוד א) - התירו להפוך כאן כדי למנוע בזיון גדול מזה (שם).
(117) שאסור להביא אצלו מרשות הרבים לרשות היחיד. (118) ואם הגיע תוך שלושה טפחים סמוך לארץ חשוב כמונח על הארץ (הרמב"ן).

25 כב. המעביר¹¹⁹ קוץ¹²⁰ בדי שלא יזקו בו רבים: אם
26 היה ברשות הרבים - מוליכו¹²¹ פחות פחות מארבע
27 אמות¹²²; ואם היה בכרמלית¹²³ - מוליכו פדרכו¹²⁴
28 אפלו מאה אמה. וכן¹²⁵ מת שהסריח ונתפזה יתר
29 מדי, ולא יכלו שכן¹²⁶ לעמוד¹²⁷ - מוציאין אותו
30 מרשות היחיד לכרמלית. היורד¹²⁸ לרחץ בים,
31 כשהוא עולה - מנגב עצמו, שמה יעביר מים
32 שעליו ארבע אמות בכרמלית.

(119) (מסכת שבת דף מב עמוד א). (120) ראה למעלה פרק א הלכה ז. (121) "עד שישלכנו לצידי רשות הרבים" (רש"י). (122) שהוא רק איסור דרבנן (רש"י). (123) שאיסור טלטול בה מדרבנן. (124) בעקירה אחת. (125) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). (126) בנוסחה אחרת: "ולא יכלו שכנים לעמוד עימו" (מער"ק). (127) "ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו, וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, שהוא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (להלן בפרק כ"ו הלכה כ"ג) לכן התירו כאן איסור דרבנן הנכלל בלאו זה. (128) (מסכת

כחכמים, אבל הרא"ש ושאר ראשונים פסקו כרבי אליעזר בן יעקב: "ביב שהוא קמור (מכוסה) ארבע אמות ברשות הרבים שופכים לתוכו מים בשבת", וכן דעת האחרונים (אורח חיים סימן שנז).

1 יט. במה⁹⁹ דברים אומרים? בימות החמה, אבל
2 בימות הגשמים - שופך ושוניה ואינו נמנע; ששסתם
3 צנורות מקלחין הן, ואדם רוצה שישפלו המים
4 במקומן. היה¹⁰⁰ שופך על פי הביב והמים יוצאין
5 לכרמלית - הרי זה מותר ואפלו בימות החמה, שלא
6 גזרו על פחו בכרמלית¹⁰¹. לפיכך מותר לשפך על
7 כתלי הספינה, והם יורדין לים¹⁰².

(99) כמבואר בהלכה יז. (100) (מסכת שבת דף ק עמוד ב).
(101) ולפי מה שנפסקה ההלכה כרבי אליעזר בן יעקב, מותר גם ברשות הרבים כמבואר בהלכה הקודמת. (102) "ומותר לשפוך מים על שפת הספינה והם יורדים ממנה לים או לנהר, לפי שכוחו בכרמלית לא גזור" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן סז).

8 כ. לא¹⁰³ ימלא¹⁰⁴ אדם מים מן הים¹⁰⁵ והוא בתוך
9 הספינה¹⁰⁶, אלא אם-כך¹⁰⁷ עשה מקום ארבעה¹⁰⁸ על
10 ארבעה יוצא מן הספינה על הים. במה דברים
11 אומרים? כשהיה תוף עשירה, אבל אם היה למעלה
12 מעשירה מן הים¹⁰⁹ - מוציא זיו¹¹⁰ פל שהוא
13 וממלא; שהרי דרך¹¹¹ מקום פטור ממלא, ואינו
14 צריך לזיו זה אלא משום הפך.

(103) (מסכת שבת דף ק עמוד ב). (104) בנוסחה אחרת: "לא ימלא מן הספינה אלא אם כן" (כתב"ד התימנים). (105) שהוא כרמלית. (106) שהיא רשות היחיד. "והטלטול בכל הספינה מותר מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן סז). (107) בגמרא יש שתי דעות, לפי דעה אחת שיעור הכרמלית עד עשרה טפחים (פרק י"ד הלכה ד) נמדד מן הקרקע, ולפי זה שטח המים שהוא למעלה מעשרה הוא מקום פטור והרי מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. ודעה אחרת, שנפסקה להלכה לפנינו, סוברת שעשרה טפחים נמדדים משפת המים, ובתוך עשרה אסור טלטל מכרמלית לרשות היחיד. (108) צדדי המקום כאילו נכפפים למטה ונמשכים למחיצות עד המים והכול רשות היחיד, ואף שלמעלה (הלכה טו) הצריכו מחיצות עשרה, בספינה הקילו, כיוון שאין הוא בביתו ואין ביכולתו לסדר הכול כראוי, סמכו על שיטת חנניה (מסכת עירובין דף פז עמוד ב) "גזוזטרא שיש בה ד' על ד' אמות חוקק בה ד' על ד' וממלא" (רב האי גאון). (109) שאז מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. (110) ועושה בו נקב (מעשה רוקח). (111) משמע שהזיו חלול באמצעותו, ודרכו משלשל כליו וממלא ("מגיד משנה"), אבל דעת האחרונים (הב"ח ועוד, באורח חיים סימן שנה) כיוון שכל עיקר הזיו הוא רק להיכר, יכול למלא אפילו שלא במקומו. וב"תשובות הרמב"ם" (סימן סז) כתב רבינו: "ההולך על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ל' מנחם-אב - ספר זמנים - הלכות שבת קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית סאתים" (דפוס ויניציאה). (12) עירובין סז, ב. (13) תוך ארבע אמות. (14) שזה נחשב רשות היחיד. (15) שאסור מדרבנן לטלטל מרשות היחיד לכרמלית (פי"ד הי"ג). (16) "שיהיה קרפף יותר מבית סאתים סמוך לים" (הריטב"א). (17) אבל דעת ה'תוספות' שלא רק בים התירו כך, אלא בכל מקום בין קרפף (מגרש רחב שלא הוקף לדירה) לכרמלית, "ומכאן התיר רבינו-רם בגינה יתרה על בית סאתים שלא הוקפה לדירה, לטלטל מתוכה לחוץ, הואיל ואין רשות הרבים גמורה (כשווקים ורחובות) עוברת לפניה, והתיר להטמין המפתח בתוך הגינה. אף שעומד בחוץ ונותן לתוך הגינה" ('הגהות מיימוניות'), שאם היה אסור לטלטל מקרפף לכרמלית ולהיפך, אין ארבע רשויות לשבת כ"א-אם חמש, ואין מוספים רשויות.

ג. פמ"ה¹⁸ היא בית סאה? חמשים אמה על חמשים אמה. נמצא בית סאתים - מקום שיש בתשכרתו¹⁹ חמשת אלפים אמה. וכל מקום שיש בו פמדה²⁴ הזאת - בין שהיה מרבע, שהוא שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים²⁰, בין שהיה עגל, בין שאר הצורות²¹ - הרי זה נקרא בית סאתים.

(18) עירובין כג, ב. (19) בחשבון כמות שטחו לפי הנדסה (ראה מו"נ א' לד); בנוסח אחר: "בשיעורו" (ויניציאה ושונצינו), שטח בית סאה נ' אמה על נ' אמה - 2500 אמות מרובעות, ובית סאתים - 5000 אמות מרובעות. (20) חמש שביעיות (מגיד-משנה) ואם תכפיל 5/7 על 70 על 70 תהיה התוצאה 5000 בערך. (21) אבל אם היה ארכו יתר על רחבו, אסור לטלטל בו אף בשיעור זה, כמבואר בהלכה ד'.

ד. מקום²² שלא הקף לדירה, שיש בו בית סאתים: אם היה ארכו פי שנים²³ ברחבו²⁴, כדי שיהיה מאה על חמשים בחדר המשכן - מתר לטלטל בכלו; אבל אם היה ארכו יתר על שנים ברחבו אפלו אמה²⁵ - אין מטלטלין בו²⁶ אלא בארבע אמות; שלא עשו בית סאתים שתשמישו לאויר כשאר החצרות אלא מחצר המשכן.

(22) משנה, עירובין כג, א. (23) "רבי יוסי אומר: אפילו ארכה פי שנים כרחבה (כחצר המשכן שהיה ארכה מאה על רוחב חמשים) מטלטלין בתוכה, ואם היה יותר מזה אסור". (24) בנוסח אחר: "ארכו כשנים ברחבו" (כת"י התימנים). (25) ואם היה ארכו יתר על רחבו בפחות מאמה - מותר (הרא"ש). (26) שכל שטח גדול מתחלף ברשות הרבים ('לבוש').

ה. מקום²⁷ שהקף שלא לשם דירה, אם פריץ²⁸ בו פריצה יתר על עשר אמות בגובה²⁹ עשרה טפחים³⁰, וגדרו³¹ בה לשם דירה³² עד עשרה³³ - מתר לטלטל בכלה. ואפלו³⁴ פריץ אמה וגדרה לשם דירה, ופריץ אמה וגדרה לשם דירה, עד שהשלימה ליתר מעשר - מתר לטלטל בכלה, אף-על-פי שיש בו פמדה מילין³⁵.

שבת דף קמא עמוד א. לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו אבל ההולך ברשות הרבים ומטר סוחף עליו לא הקפידו בו, שהמים שעליו מועטים (שולחן ערוך אורח חיים סימן שכו סעיף ז).

פרק נשעה עשרי

(1) נתבארו גזירות של דבריהם בדיני מקצת הרשויות, כגון הקרפפות שלא הוקפו לדירה, והגינונות והפרדסים, ומה שגדרו בהן, מוסף על משפטי התורה. ונמשך לזה ביאור גדרי המחיצות ועניינן.

א. מקום² שלא הקף לדירה³, אלא שיהיה תשמישו לאויר, כגון גנות ופרדסים⁴, וכגון המקיף מקום מן הארץ לשמרו, וכיוצא בהן: אם יש בגובה המחצות עשרה טפחים או יתר - הרי הוא כרשות היחיד⁵, לחיוב המוציא והזורק והמושט ממונו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו. ואין⁶ מטלטלין בכלו, אלא אם כן יש בו בית סאתים או פחות⁸; אבל אם היה בו יתר על בית סאתים, אסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית.

(2) משנה, עירובין כג, א. (3) לדירת אדם לכניסה וליציאה תמיד (רש"י עירובין כב.). (4) המוקפים רק לשמירת הפירות שבתוכם. (5) כמבואר פי"ד ה"א. (6) חכמים אסרו לטלטל בתוכו, מכיון שהוא מגרש גדול ולא הוקף לשם דירה, ודומה לרשות הרבים ולכרמלית ('לבוש'). (7) שהוא שבעים אמה וארבעים טפחים. ובמדת זמנינו 1572 מאה מטרים מרובעים בערך. (8) "כל מלאכות שבת והלכותיו, אנו למדים ממלאכת המשכן, לפיכך כל מקום שלא הוקף לדירה, סמכו חכמים לאסור טלטול בתוכו כמו בחצר המשכן. שכתוב בו: "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים" (שמות כז, יח), שהוא סאתים בלי בית דירה כ"א-אם בהיקף של קלעים, כמו כן כל מקום שלא הוקף לדירה, לא נחשב רשות היחיד גמורה לטלטל בתוכו אלא עד שיעור זה" ('טור' סי' שנח).

ב. וכך⁹ עמוד שגבוה עשרה טפחים ורחב עד¹⁰ בית סאתים, מטלטלין על פלו; היה רחב¹¹ על בית סאתים, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות. סלע¹² שפיים: היה גבוה פחות מעשרה - מטלטלין¹³ מתוכו לים ומן הים לתוכו, שהכל כרמלית; היה גבוה עשרה¹⁴: אם היה רחבו מארבעה טפחים עד בית סאתים - הואיל ומתר לטלטל בכלו, אין מטלטלין לא מתוכו לים ולא מן הים לתוכו¹⁵; היה יתר מבית סאתים - אף-על-פי שהוא רשות היחיד, הואיל ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית, הרי זה מתר לטלטל מתוכו לים ומן הים לתוכו; שזה דבר שאינו מצוי¹⁶ הוא, ולא גזרו בו¹⁷.

(9) עירובין פט, א. (10) בנוסח אחר: "ורחב בית סאתים" ('מעשה רוקח'). וכן כתוב בהלכה א' שבית סאתים דינו כפחות ('הגהות מיימוניות'). (11) בנוסח אחר: "יתר על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהיה מותר לטלטל בתוכו כיון שאין בו יותר מבית סאתים, ועשוי שנפרץ לחצר נאסר, כי מקום מחיצה מותר ונעשה יותר מבית סאתים, וכאן רק הקרפף נפרץ במלואו אבל החצר היתה רחבה מהקרפף, ונשארו גפופים (שאריות מהמחיצה הגדולה) מן הצדדים, והפירצה היא פחותה מעשר. ולכן לגבי החצר אין זאת פירצה כ"אם פתח, ומותר לטלטל בתוכה (כמו בציור שלפנינו):

- ח. הִנֵּה יָתֵר מִבֵּית סָאתִים וְכֹא לְמַעַט בְּאֵילָנוֹת⁵⁴ 16
- אֵינֵנוּ מְעוּטִים⁵⁵. בָּנָה בּוֹ עֲמוּד בְּצֵד הַכֶּתֶל גְּבוּהָ 17
עֲשֶׂרָה וָרֶחֶב שְׁלֹשָׁה אֹי יָתֵר - הָרִי זֶה מְעוּט⁵⁷, פָּחוֹת 18
מִשְׁלֹשָׁה - אֵינֵנוּ מְעוּט; שָׁפֵל פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה כְּלָבוֹד 19
דְּמִי⁵⁸. וְכֵן אִם הִרְחִיק מִן הַכֶּתֶל שְׁלֹשָׁה וָעֶשֶׂה 20
מִחֲצָה - הָרִי זֶה מְעוּט⁵⁹, פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה - לֹא עֲשֶׂה 21
כָּלוּם⁶⁰. 22

(עירובין כה, א. 54) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים ויהא מותר לטלטל בו. (55) שדרך בני אדם לנטוע אילנות בקרפפות, ולפיכך הם בטלים לגבי קרפף. (56) אפילו יש באילנות גובה עשרה ורוחב ארבעה, שחולקים רשות לעצמם (הרשב"א). (57) מכיון שאין דרכו של עמוד להיות בקרפף, לכן ממעט את שטחו. (58) דומה למחומר. (59) בנוסח אחר: "הועיל" (מ"ב בשם 'מאמר מרדכי'). וכשיש יותר מסאתים גם תוך הכותל הזה אלא כשעשאו לדירה, וכדלהלן ב"הרחיק מן התל", ועיין בסמוך. (60) שהרי זה כמוסוף על הכותל הראשון. והקשו בזה, מהא דלקמן "טח את הכותל בטיט - הרי זה מיעוט" (עיין כסף-משנה ומגיד-משנה). ולפי הנוסחא "הועיל" מיושב היטב.

- ט. טַח אֶת הַכֶּתֶל בְּטִיט⁶² - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ 23
יָכוֹל⁶³ לַעֲמֹד בְּפָנָי עֲצָמוֹ, הָרִי זֶה מְעוּט⁶⁴. הִרְחִיק 24
מִן הַתֵּל⁶⁵ שְׁלֹשָׁה וָעֶשֶׂה מִחֲצָה⁶⁶ - הוֹעִיל. עֲשֶׂה 25
מִחֲצָה עַל שְׁפַת הַתֵּל - אֵינֵנוּ מוֹעִיל; שְׁהַעוֹשֶׂה 26
מִחֲצָה עַל גְּבִי מִחֲצָה אֵינֵנוּ מוֹעִיל. נִבְלָעָה⁶⁷ מִחֲצָה 27
הַתְּחוּטָנָה⁶⁸ וְהָרִי הָעֲלִינָה קִיָּמָה - הוֹאִיל וְנַעֲשִׂית 28
הָעֲלִינָה לְשֵׁם דִּירָה וְהָרִי אֵין שָׁם נִרְאָה אֲלֹא הִיא, 29
הָרִי זֶה הוֹעִיל וּמִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ⁶⁹. 30

(עירובין כה, א. 62) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים, ויהיה מותר לטלטל בו. (63) הטיט להתקיים כמחיצה בפני עצמה. (64) אבל בשו"ע (סי' שנח) פוסק כרבא, שאינו ממעט אלא אם ראו לעמוד (כמחיצה) בפני עצמו. (65) שבקרפף, ויש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים, "ועשה מחיצה לדירה אצל התל" (רש"י). (66) לדור ולהשתמש בתל. (67) "שהיה העפר רך ותחתו, ונחבט הכותל בכת-אחת בשבת" (רש"י). (68) שבנה מקודם ולא הוקפה לדירה, ונשארה העליונה קיימת. (69) שהרי דר באויר המחיצה העליונה שעשה עכשיו.

- י. רִחְבָּהּ⁷⁰ שְׂאֵחוּרֵי בָתִּים יָתֵרָה עַל בֵּית סָאתִים - 31
אֵין מְטַלְטֵלִין בָּהּ אֲלֹא בְּאַרְבַּע⁷¹, וְאִפְלוּ הִיא פֶּתַח 32
הַבֵּית פֶּתוּחַ לְתוֹכָהּ. וְאִם פֶּתַח הַפֶּתַח לְשֵׁם וְאַחֵר כֵּן 33

(עירובין כד, א. 28) ומותר לפרוץ לכתחילה, כלשון הגמרא: "כיצד הוא עושה? פורץ לו פירצה יותר מעשר, וגודרו ומעמידו על עשר". (29) ואינו צריך לפרוץ כל גובה הכותל עד למטה, אלא עד שלא ישרא גובה עשרה טפחים. (30) ודומה כאילו אין לו מחיצות. (31) "וסתם אותה הפירצה והעמידה על עשר, והרי היא כפתח, ולבסוף הוקף לדירה שנפתחה לו" (רש"י). (32) כדי לדור בתוכו, "והכל תלוי בכוננת הגדרים אם נעשו על דעת דירה (מותר לטלטל בתוכו)" (מגיד-משנה). (33) טפחים. ובכת"י התימנים ליתא "עד עשרה". (34) אם לא פרץ ולא גדר כל עשר האמות בבת אחת. כיון שעכשיו יש עשר אמות מוקפות לשם דירה - מותר לטלטל בתוכו. (35) מיל הוא אלפיים אמה (יומא סז.).

- ו. מְקוֹם³⁶ יָתֵר מִבֵּית סָאתִים שֶׁהָקָף לְדִירָה: אִם 1
נִזְרַע רְבוֹ - הָרִי הוּא כְּגֹנֶה וְאֶסוּר³⁷ לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ³⁸; 2
נִזְרַע מְעוּט³⁹: אִם נִזְרַע מִמֶּנּוּ בֵּית סָאתִים - מִתֵּר 3
לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ⁴⁰, וְאִם הִיא הַמְּקוֹם הַזֶּה יָתֵר מִבֵּית 4
סָאתִים - אֶסוּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ⁴¹. נָטַע רְבוֹ⁴² - הָרִי 5
הוּא פָּחוֹת וּמִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ⁴³. נִתְמַלֵּא⁴⁴ מִיָּם, 6
אִפְלוּ הִיוּ עֲמֻקִּים הִרְבֵּה: אִם הִיוּ רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ⁴⁵ 7
- הָרִי הֵן כְּנֻטָּעִים וּמִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ, וְאִם אֵינֶן 8
רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ - אֵין מְטַלְטֵלִין בּוֹ⁴⁶ אֲלֹא בְּאַרְבַּע 9
אֲמוֹת. 10

(עירובין כג, ב. 37) כי הזרעים מבטלים את הדירה, שאין דרך בני אדם לדור בגינת זרעים. (38) גם בחלק שלא נזרע. (39) אין מיעוט נזרע מוציא את המגרש מכלל הוקף לדירה, ומותר לטלטל בכלו. (40) אף במקום הזרעים, שהכל נחשב לדירה. (41) שנעשה ככרמית (רש"י). (42) ואפילו כולו. (43) ואפילו האילנות אינם נטועים שורות שורות, אין מבטלים את הדירה, שדרך בני אדם לנטוע אילנות בחצרות כדי להסתופף בצילם (רש"י). (44) עירובין כד, א. (45) לשתייה או לכביסה (הרשב"א), ודעת רש"י שצריכים להיות ראויים לשתיית אדם. (46) ודינם כזרעים (או"ח סי' שנח).

- ז. מְקוֹם⁴⁷ שֶׁהָקָף שְׁלֹא לְשֵׁם דִּירָה, שִׁישׁ בּוֹ בֵּית 11
שְׁלֹשׁ סָאִין⁴⁸, וְקָרוּ בּוֹ בֵּית סָאָה - קְרוּיָו מִתֵּירוֹ; 12
שְׁפִי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתָם⁴⁹. נִפְרָץ⁵⁰ בְּמִלּוֹאוֹ לְחֲצֵר, 13
וְנִפְרָצָה⁵¹ חֲצֵר פְּגָגָדוֹ - חֲצֵר מִתֵּרָה פְּשִׁהֲתָהּ, 14
וְהִקְרַפָּה אֶסוּר פְּשִׁהֲתָהּ; שְׂאִין אֲוִיר הַחֲצֵר מִתֵּירוֹ⁵². 15

(עירובין כה, א. 48) שאסור לטלטל בו יותר מארבע אמות. (49) וכאילו מחיצה מפסקת בין הסאה המכוסה, ובין הסאתים שאינן מקורות, ונמצא שאין שם אלא בית סאתים ומותר לטלטל. (50) עירובין כה, ב. כאן מדובר בקרפף שיש בו יותר מבית סאתים (מגיד-משנה). הפירצה כבציור זה: (51) בפחות מ' שהוא כפתח, אבל ביותר מ' גם החצר אסורה ('תוספות'). (52) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, אבל הרשב"א ושאר ראשונים סוברים, שכאן מדובר בקרפף בית סאתים מצומצם שלא היה מוקף לדירה,

אינם שיירה, ואסורים לטלטל גם אם נוסף בשבת עוד שלישי. (90) בכניסת השבת. (91) להחשב כשיירה, ולא הדיירים שנוספו אחר כניסת השבת.

יד. שלשה⁹² מקומות⁹³ המקפין⁹⁴ שלא לשם דינה⁹⁵ זה בצד זה, ופתוחים זה לזה: שנים החיצונים ורבים⁹⁶ והאמצעי קצר, שנמצאו לשנים החיצונים פסין⁹⁷ מכאן ומכאן, והיה יחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה⁹⁸ - נעשו כשיירה⁹⁹ ונותנין להם כל צרכן; היה האמצעי רחב ושנים החיצונים קצרים, שנמצא האמצעי בפסין משני רוחותיו - הרי הוא מבדל¹⁰⁰ משנים החיצונים, לפיכך: אם שבת יחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה - אין נותנין להן כל צרכן, אלא כל אחד ואחד יש לו בית סאתים¹⁰¹ במקומות¹⁰²; היה יחיד בזה ויחיד בזה ושנים באמצעי, או שנים בזה ושנים בזה ואחד באמצעי - נותנין להן כל צרכן¹⁰³.

(92) עירובין צג, א. (93) נקראים בלשון הגמרא "קרפיות". (94) במחיצה גרועה, כמבואר להלן בהלכה יח. (95) שגם לענין היקף שלא לשם דירה הקילו בשיירה ('ירושלמי' עירובין פ"ב ה"ה). (96) מן האמצעי שהוא פרוץ לשניהם במלואו, ועמודי מחיצותיהם (גפופיהם) עורפים עליו, כציור 1. (97) עמודים המשמשים למחיצה. (98) בכל קרפך נמצא איש אחד. (99) שני החיצונים מצטרפים לאמצעי, וכאילו הם רשות אחת. (100) במחיצה מהשנים החיצונים, שהאמצעי רחב מהם, והם פתוחים לאמצעי במלואם כציור 2. (101) ובלבד שלא יהיה בית סאתים פנוי מכלים כמבואר בהלכה יב ("מגיד משנה"). (102) ואינם מצטרפים לשיירה אחת. (103) ששנים מהחיצון מצטרפים לאמצעי להחשב כשיירה.

טו. כל¹⁰⁴ מחצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה¹⁰⁵ - אינה מחצה¹⁰⁶. וכל¹⁰⁷ מחצה שאינה עשויה לנחת¹⁰⁸ - אינה מחצה. וכל¹⁰⁹ מחצה שאינה עשויה אלא לצניעות¹¹⁰ בלבד¹¹¹ - אינה מחצה. וכל מחצה שאין בגבהה עשרה טפחים או יותר - אינה מחצה גמורה¹¹². גדר¹¹³ חמשה ומחצה חמשה - מצטרפין¹¹⁴.

(104) סוכה כד, ב. (105) שהרוח מוליכה ומביאה (רש"י). (106) אפילו עושה אותה בביתו שאין שם רוח (תוספות שבת). (107) עירובין כו, א. (108) שאינה עשויה להניח עליה דבר או לנוח שם (מגיד-משנה); ורבינו חננאל פירש: "שאינה עשויה לנחת, להיות כבנין קבוע לעולם אלא ארעיי". לדעת רש"י והראב"ד, הנוסח כאן: "כל מחיצה העשויה לנחת - אינה מחיצה". כלומר: שנעשתה להניח שם חפצים ולא לשם דירה. (109) עירובין כו, א: "מחיצת אדריכלים (בנאים) - לא שמה מחיצה". (110) שנעשתה על ידי בנאים לנוח בצילה בשעת אכילתם ולא לשם דירה. (111) וכן אם נעשתה רק לשמירת חפצים בתוכה (או"ח שם). (112) להתיר טלטול בתוכה, אבל היא חולקת רשות לעשותה כרמלית (מגיד-משנה). (113) עירובין צג, ב.

הקיפה - הרי זו פמקפת לדירה ומתר לטלטל בכלה⁷².

(70) עירובין כד, א. (71) כיון שלא הוקפה לדירה. (72) "וחצרות שלנו בזמן הזה, סתמן מוקפות לדירה" (רמ"א סי' שנט).

יא. רחבה⁷³ הפתוחה למדינה⁷⁴ מצד אחד, ומצד אחר פתוחה לשביל המגיע לנהר - עושה לה לחי מצד המדינה, והיה מתר לטלטל בכלה, ומתוכה למדינה, ומן המדינה לתוכה.

(73) עירובין כד, ב. שהיתה יותר מבית סאתים ולא הוקפה לדירה. (74) לעיר; כך היה מעשה: רחבה היתה כפום נהרא (שם המקום), שצידה אחד היה פתוח לעיר (למבוי שבעיר שנגמר לרחבה זו), וצידו השני היה פתוח לשביל של כרמים המגיע לנהר. ומצאו בגמרא תקנה להתיר טלטול בכולם, שלא יאסרו זה על זה, על ידי לחי מצד המדינה. "ודינים אלה אינם מצויים להאריך בהם" (מגיד-משנה).

יב. יחיד⁷⁵ ששבת בבקעה⁷⁶, ועושה מחצה⁷⁷ סביב לו: אם יש בה עד⁷⁸ בית סאתים - מתר לטלטל בכלה, ואם היתה יותר על בית סאתים - אינו מטלטל בה אלא בארבע אמות⁷⁹. וכן אם היו שנים. אבל שלשה ישראלים או יותר עליהן ששבתו בבקעה - הרי הן שיירה⁸⁰, ומתר להם לטלטל בכל צרכן אפילו כמה מילין. והוא, שלא ישאר מן המחצה שהקיפו בית סאתים פנוי בלא פלים⁸¹; אבל אם נשאר בית סאתים פנוי בלא פלים, ולא היו צריכים לו - אסורים⁸² לטלטל בכל המחצה אלא בארבע אמות. ואין⁸³ הקטן⁸⁴ משלים לשיירה.

(75) עירובין טז, ב. יז, א. (76) הוא-הדין בישוב, אלא שדיבר בהווה, שבבקעה רגילים לעשות כך ('פרי מגדים'). (77) גרועה של שתי או של ערב, כמבואר להלן בהלכה יח. (78) ועד בכלל. (79) החמירו חכמים לזה שלא עשה מחיצות שלמות אלא גרועות. (80) קבוצת הולכי דרך, "אורחת ישמעאלים", בתרגום אונקלוס: "שירת ערבא". (81) בנוסח אחר: "בלא כלום" ('מעשה רוקח'). (82) שהקיפו יותר מכדי צרכם, ואנו חושבים את המחיצה כאילו אינה. (83) 'ירושלמי' עירובין פ"א ה"י. (84) וכל-שכן שאין הנכרי מצטרף ('ירושלמי' שם).

יג. שלשה⁸⁵ שהקיפו פדי צרכן⁸⁶ וקנו שבייתה⁸⁷, ואחר כך מת אחד מהן - הרי הם מתרין לטלטל בכלה⁸⁸. קנו שנים שבייתה ביתר מבית סאתים, ואחר כך בא להם שלישי - אסורין⁸⁹ לטלטל אלא בארבע אמות, פשהיו קדם שכיבא זה; שהשבייתה⁹⁰ היא הגורמת⁹¹, לא הדיירין.

(85) עירובין יז, א. (86) כמבואר למעלה בהלכה יב. (87) בין השמשות כשנכנס השבת. (88) כיון שבכניסת השבת היו שלשה. (89) כיון שבכניסת השבת היו רק שנים

בליטה, גבשושית; בנוסח אחר: "גידור" (ויניציאה).
(114) ונחשבים כמחיצה גמורה (שו"ע או"ח שם).

1 טז. כִּלְכֵּל מִחֲצָה שְׁשִׁי שֶׁהַ פְּרוּץ מְרַבֵּה עַל הָעוֹמֵד -
2 אֵינָהּ מִחֲצָה. אָבֵל אִם הָיָה פְּרוּץ עוֹמֵד¹¹⁶ - הָרִי זֶה
3 מִתְּרָת, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִהְיֶה בְּאוֹתָן הַפְּרָצוֹת פְּרָצָה שֶׁהִיא
4 יֵתֵר עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת¹¹⁷; אָבֵל עֶשֶׂר אַמּוֹת - הָרִי הִיא
5 בְּפִתַח. אִם הָיָה לַפְּרָצָה זֶה צוּרֵת פִּתַּח¹¹⁸, אֶף-עַל-פִּי
6 שְׁשִׁי שֶׁהַ יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר, אֵינָהּ מִפְּסָדֵת¹¹⁹ הַמִּחֲצָה;
7 וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה הַפְּרוּץ מְרַבֵּה עַל הָעוֹמֵד¹²⁰.

(115) עירובין טו, ב. (116) כיון שאין הפרוץ מרובה על העומד, יש לו דין מחיצה. (117) פירצה יתרה על עשר אמות מבטלת את המחיצה. (118) ראה ביאורו בהלכה יט. (119) כי אינה נחשבת לפירצה אלא לפתח. (120) דעת ה'תוספות' והרשב"א שאם יש לה צורת הפתח, אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד בכל ארבע הרוחות - נחשבת למחיצה גמורה. וכן בשו"ע או"ח סי' שסב.

8 יז. בְּמָה דְּבָרִים אַמּוּרִים¹²¹? בְּזִמְנֵי שֶׁהַפְּרָצוֹת
9 מְשַׁלְשָׁה טַפְחִים וּלְמַעַלָּה; אָבֵל אִם הָיוּ הַפְּרָצוֹת כָּל
10 פְּרָצָה מִהֵן פְּחוּתָה מְשַׁלְשָׁה - הָרִי זֶה מִתְּרָת,
11 וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַפְּרוּץ מְרַבֵּה עַל הָעוֹמֵד; שְׁקָל פְּחוּת
12 מְשַׁלְשָׁה הָרִי הוּא כְּלָבוֹד¹²².

(121) עירובין טז, א. (122) כמחובר. והפירצות נחשבות כסתומות, ונמצא שהעומד מרובה על הפרוץ.

13 יח. פִּיצֵד¹²³? הָרִי¹²⁴ שֶׁהָקִיף בְּקִנְיָם, וְאֵין בֵּין קִנְיָה
14 לְחִבְרוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים; אוֹ שֶׁהָקִיף בְּחִבְלִים, וְאֵין
15 בֵּין חִבֵּל לְחִבְרוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים - הָרִי זֶה מִחֲצָה
16 גְּמוּרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא שְׁתֵּי¹²⁵ בְּלֹא עֶרְבָה אוֹ
17 עֶרְבָב בְּלֹא שְׁתֵּי. וְצִרִיף שִׁיחִיהָ גִבָּה הִקְנָה עֲשָׂרָה, אוֹ
18 שִׁיחִיהָ מִן הָאֶרֶץ עַד סוֹף עֲבֵי הַחִבֵּל הָעָלְיוֹן
19 עֲשָׂרָה¹²⁷, אִם הָקִיף בְּחִבְלִים; שְׁאֵין מִחֲצָה פְּחוּתָה
20 מֵעֲשָׂרָה. וְכָל¹²⁸ הַשְּׁעוּרִין הָאֵלֶּה - הִלָּכָה לְמִשָּׁה
21 מְסִינֵי הֵן.

(123) אמרו, כל פחות משלשה כלבוד. (124) משנה, עירובין טז, ב. (125) הקנה באורך. (126) החבל ברוחב. (127) ועובי שלשת החבלים ביחד - טפח ושלשה משהוין כדי להשלים לעשרה טפחים (שם). (128) יומא פ, א.

22 יט. צוּרֵת¹²⁹ פִּתַּח הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם הִיא אֲפֹלו
23 קִנְיָה וְכִיּוּצָא בִּי¹³⁰ מִבָּאן וְקִנְיָה מִבָּאן וְקִנְיָה עַל גְּבִיחָהּ.
24 גִּבָּה שְׁנֵי הַלְחָיִים¹³¹ - עֲשָׂרָה טַפְחִים¹³² אוֹ יֵתֵר.
25 וְהִקְנָה וְכִיּוּצָא בּוֹ שְׁעַל גְּבִיחָהּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינּוּ
26 נוֹגֵעַ בְּשְׁנֵי הַלְחָיִים, אֲלֹא יֵשׁ בִּינֵיהֶן בְּמָה אַמּוֹת -
27 הוֹאִיל וְגִבָּה הַלְחָיִים עֲשָׂרָה, הָרִי זֶה צוּרֵת פִּתַּח.
28 וְצוּרֵת פִּתַּח¹³³ שְׁאֲמָרוּ, צִרִיכָה שְׁתֵּהָא בְּרִיאָה¹³⁴
29 לְקַבֵּל דֶּלֶת, אֲפֹלו דֶּלֶת שֶׁל קֶשׁ.

(129) עירובין יא, ב. (130) כגון חבלים (או"ח סי' שסב).

(131) לחי הוא העמוד המשמש במקום מחיצה, ונקרא גם פס או קנה. (132) נלמד מהא דלהלן ה"כ בכיפה. (133) וצריכים להיות מכוונים כנגד הקנה העליון, ואנו אומרים 'גוד אסיק' וכאילו עולים עד למעלה. (134) הכוונה לעמודים שבצדדים - הלחיים, אבל הקנה שעל גביהם ראוי בכל שהוא אפילו גמי, ובלבד שלא יפול ברוח מצויה (או"ח שם).

30 כ. פִּתַּח¹³⁵ שְׁצוּרָתוֹ כִּפְהָ¹³⁶, אִם יֵשׁ בְּאֶרֶךְ רִגְלֵי¹³⁷
31 הַכִּפָּה עֲשָׂרָה טַפְחִים, הָרִי זֶה צוּרֵת פִּתַּח. וְצוּרֵת
32 פִּתַּח שְׁעֵשָׂה אוֹתָהּ מִן הַצֵּד¹³⁸ - אֵינָה כְּלוּם; שְׁאֵין
33 דֶּרֶךְ הַפְּתָחִים לִהְיוֹת בְּקֶרֶן זָוִית, אֲלֹא בְּאֶמְצָע¹³⁹.

(135) עירובין יא, ב. (136) עשויה למעלה כקשת. "מזווה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף" (רבינו בהל' מזווה פ"ו ה"ד). (137) לפני שמתחילה להתעגל, כי מקום העיגול אינו מצטרף. (138) "פירוש, כגון שעשאה מצדו של כותל [סמוך לקרן]" - רב האי גאון ברי"ף. ועיין ב'מאירי'. ויש מפרשים מן הצד של הקנים ולא על גביהם (רש"י). ועיין להלן פ"ז הל' לה. (139) כפירוש רב האי.

34 כא. בְּכָל¹⁴⁰ עוֹשֵׂין מִחֲצָה - בֵּין בְּכָלִים¹⁴¹, בֵּין
35 בְּאֶבְלִים, בֵּין בְּאֶדָם, אֲפֹלוּ בְּבִהְמָה וּשְׂאֵר מִיָּנִי חִיָּה
36 וְעוֹף. וְהוּא, שִׁיחִיהוּ¹⁴² כְּפוֹתִים¹⁴³, כְּדִי שְׁלֹא יִנּוּדוּ.

(140) עירובין טו, א. (141) אף שעתידים להנטל אחר השבת. (142) שאר בעלי חיים חוץ מאדם, כי אדם אינו צריך להיות כפות, כמבואר בהלכה כג. (143) קשורים מערב שבת.

37 כב. מִחֲצָה¹⁴⁴ הָעוֹמֵדֵת מֵאֲלִיָּה - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה.
38 וּמִחֲצָה הַנֶּעֱשִׂית בְּשִׁבְתָּ - הָרִי זֶה מִחֲצָה¹⁴⁵; וְאִם
39 נֶעֱשִׂית בְּשִׁגְגָה¹⁴⁶, מִתֵּר לְטַלֵּט בָּהּ בְּאוֹתָהּ שְׁבֵת.
40 וְהוּא, שְׁתַּעֲשֶׂה שְׁלֹא לְדַעַת הַמְטַלֵּט; אָבֵל אִם
41 נִתְּבֵן אָדָם לְזוֹ הַמִּחֲצָה שְׁתַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְתָּ כְּדִי לְטַלֵּט
42 בָּהּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁעֵשָׂה אוֹתָהּ הָעוֹשֶׂה בְּשִׁגְגָה,
43 אֲסוּר¹⁴⁷ לְטַלֵּט בָּהּ בְּאוֹתָהּ שְׁבֵת. וְכֵן¹⁴⁸ אִם נֶעֱשִׂית
44 בְּמִזִּיד, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְּבֵן זֶה לְטַלֵּט בָּהּ, הָרִי
45 זֶה אֲסוּר לְטַלֵּט בָּהּ.

(144) עירובין טו, א. (145) ונחשבת רשות היחיד לענין שהזורק לתוכה חייב חטאת, אבל אסור לטלטל תוך מחיצה זו אם נעשתה במזיד, כדלהלן. (146) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שאסור לעשות מחיצה בשבת. (147) נלמד מהא דלהלן הלכה כג: "ולא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו", עיי"ש. (148) בעירובין (כה): "אמר רב נחמן, לא שנו (שמחיצה שנעשתה בשבת במזיד - שמה מחיצה) אלא לזרוק, אבל לטלטל אסור".

46 כג. מִתֵּר¹⁴⁹ לַעֲשׂוֹת מִחֲצָה שֶׁל בִּנְיָ אָדָם בְּשִׁבְתָּ,
47 שְׁעֵמֵד זֶה בְּצֵד זֶה, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִדְעוּ¹⁵⁰ אֵלֶּה
48 הָעוֹמְדִין שֶׁבְּשִׁבְלִי לַעֲשׂוֹתָן מִחֲצָה הָעֵמִידִין. וְלֹא

1 יַעֲמִיד¹⁵¹ אוֹתָן אָדָם שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּחֲצֵה 2 זֶה, אֲלֵא יַעֲמִיד אוֹתָן אַחֵר שְׁלֹא לְדַעְתּוֹ.

20 לְטַלְטֵל, וּמַדְבְּרֵי סוּפְרִים¹⁵² הִיא הָרוּחַ הַרְבִּיעִית¹³, 21 וּלְפִיכָךְ דִּי לָהּ בִּלְחִי אוֹ קוֹרָה.

(5) משנה, עירובין יא, ב. (6) "שיהיה מותר להשתמש בו אחר עשיית עירוב" (רבינו בפירוש המשניות). (7) "קרש אחד, בתרגום יונתן: לוחא חד" (רמ"א סי' סג). (8) מצד אחד "שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית" (להלן ה"ט). (9) בקצה המבוי מלמעלה. (10) הלחי כמחיצה כנ"ל, והקרה משום היכר שלא יציאו משם לרה"ר. (11) אחרי עשיית עירוב הנקרא "שיתופי מבואות", כמבואר בהל' עירובין פ"א ה"ז. (12) מבואר בפ"א ה"ג. (13) חכמים אסרו לטלטל במבוי שיש בו שלש מחיצות, שמא יטלטל גם ברשות הרבים.

22 ג. וְהֵיאָף¹⁵⁴ מִתִּירֵין מְבוּי¹⁵⁵ מִפְּלִשׁ¹⁵⁶? עוֹשֶׂה לוֹ צוּרַת 23 פֶּתַח¹⁷ מִכָּאן, וְלָחִי אוֹ קוֹרָה מִכָּאן. וּמְבוּי¹⁸ עָקָם¹⁹ 24 תּוֹרָתוֹ כִּמְפֻלָּשׁ²⁰.

(14) עירובין ו, א. כתנא-קמא וכאוקימתא רב יהודה (שם ע"ב) וכרב דאמר הלכה כתנא-קמא. (15) כשאין ברחבו שש עשרה אמה ואינו נחשב כרשות הרבים, כמבואר בפ"ד ה"א. (16) משני ראשיו לרשות הרבים, או ראשו אחד לרשות הרבים והשני לכרמלית, או ששני ראשיו פתוחים לכרמלית (ריב"ש סי' תה). (17) שעל-ידה נעשה כסתום במחיצה מצד זה, והרי הוא כמבוי סתום מג' צדדים, שדי לו בלחי או קורה, כמבואר בפ"ט ה"ט. (18) עירובין ו, א. (19) ששני ראשיו מפולשים לרשות הרבים, כבציון שלפנינו. (20) שצריך צורת הפתח ולחי או קורה; רבינו סתם דבריו, ונראה שדעתו כדעת הרשב"א שיעשה בראשו אחד צורת הפתח, ובראשו השני לחי או קורה, כדין מבוי מפולש, אבל דעת שאר פוסקים (ובשו"ע סי' שסד), שצריך צורת הפתח בעקמומיותו ששם דינו כמפולש (ראה בציון), ובשני ראשיו עושה לכל אחד לחי או קורה.

25 ד. מְבוּי²¹ שֶׁהוּא שָׁוֶה מִתּוֹכּוֹ וּמִדְּרוֹן²² לְרִשּׁוֹת 26 הָרָבִים, אוֹ שָׁוֶה לְרִשּׁוֹת הָרָבִים וּמִדְּרוֹן לְתוֹכּוֹ²³ - 27 אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא לָחִי וְלֹא קוֹרָה²⁴, שֶׁהֲרִי הוּא מִבְּדֵל 28 מִרִּשּׁוֹת הָרָבִים²⁵.

(21) שבת ק, א. (22) שיפוע; שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים, ומתחיל להיות משופע אצל פתחו לצד רשות הרבים (רש"י). (23) "שהיה רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי, וגם כניסת המבוי שוה לקרקע רשות הרבים ברוחב אמה או פחות, ואחר כך הוא נעשה מדרון לצד פנים" (רש"י). (24) בתוספתא ובראשונים ביארו, שכאן מדובר "אם מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות" (שהוא מדרון והולך ומשופע לאט לאט, עד שמגיע לגובה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, והרי הוא כזקוף כולו, ודינו כרשות היחיד. מגיד-משנה). (25) שגבהו ושיניו מרשות הרבים הם כמחיצה, ואין צורך בתיקון אחר.

29 ה. מְבוּי²⁶ שֶׁצִּדָּה²⁷ אֶחָד פֶּלֶא לֵימָם²⁸ וְצִדָּה אֶחָד פֶּלֶא 30 לְאַשְׁפָּה²⁹ שֶׁל רַבִּים - אֵינוֹ צָרִיךְ פְּלוֹם; שֶׁאַשְׁפָּה שֶׁל

(149) עירובין מג, ב: "נחמיה בריה דרבי חנילאי משכתיא שמעתיה (השתקע בהלכה) ויצא חוץ לתחום, אמר ליה רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו לחזור לתוך התחום ואין לו אלא ארבע אמות, כמבואר להלן בפכ"ז ה"א). אמר לו: עשה מחיצה של בני אדם ויכנס (באופן שלא ידעו האנשים שבשביל לעשותם מחיצה - הועמדו). (150) שאם הם יודעים שהעמידום למחיצה, הרי הם כעושים מחיצה בשבת ואסור. (151) מקור דבר זה, מהא דעירובין מד: ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה.

3 כד. אֵילָן¹⁵² שֶׁהוּא מִסָּד¹⁵³ עַל הָאָרֶץ - אִם אֵין 4 נוֹפֵל¹⁵⁴ גְּבוּהָ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים¹⁵⁵, מִמָּלֵא בֵין 5 בְּדִיו וְעַלּוֹ תָּכֵן וְקָשׁ וְכִיּוּצָא בְּהוֹ, וְקוֹשֶׁרֶן בָּאָרֶץ עַד 6 שִׁיעַמַּד בְּרוּחַ מְצוּיָהּ וְלֹא יִתְנַדֵּד, וּמִטְלֵטל תַּחַת 7 כָּלוּ¹⁵⁶. וְהוּא, שֶׁהֵיוּ תַּחְתּוֹ עַד בֵּית סֵאתִים¹⁵⁷; אֲבָל 8 אִם הָיָה יִתְרָה¹⁵⁸ מִבֵּית סֵאתִים, אֵין מִטְלֵטְלִין תַּחְתּוֹ 9 אֲלֵא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת; מִפְּנֵי שֶׁתַּחְתּוֹ - מָקוֹם שֶׁלֹּא 10 הֵקֵף לְדִירָה הוּא.

(152) עירובין צט, ב. (153) שענפיו נוטים למטה מכל צד. (154) הענפים שבאילן. (155) הוא כ'לבוד' ומחובר לארץ. (156) אם הוא גבוה עשרה (או"ח סי' שסב). ואפילו לא נטעו מתחילה לכך, והוא כמחיצה העומדת מאליה. (157) כדלעיל הלכה א. (158) שהיו ענפיו ארוכים מאד, או שהיו הרבה אילנות סמוכים זה לזה.

פֶּרֶק שֶׁבִּעָה עֶשְׂרִי

(1) נתבארו בו דינין של דבריהם, בדיני מקצת הרשויות ופרטיהן, הן המבואות והחצרות ומחיצות-הבורות, וכיוצא בהן, ורוב כל מה שזכר באלו הם מדבריהם.

11 א. מְבוּי² שֶׁשֵׁשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה פֶּתָלִים³ - הוּא הִנְקָרָא 12 מְבוּי סֵתוֹם, וּמְבוּי שֶׁשֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי פֶּתָלִים בִּלְבָד⁴ זֶה 13 כְּנֶגֶד זֶה, וְהָעַם נִכְנָסִין בְּרוּחַ זֶה וְיוֹצֵאִין בְּשִׁפְנִיגְגָה - 14 הוּא הִנְקָרָא מְבוּי הַמְּפֻלָּשׁ.

(2) מלשון "מבוא העיר" (שופטים א, כד). בימי קדם ובארצות המזרח, הבתים היו מוקפים בתוך החצר, ומן החצרות נכנסים לרחוב שנקרא "מבוי", ודרך המבוי נכנסים בני החצרות והבתים לשוק - שהוא רשות הרבים. (3) החצרות מקיפות את המבוי משלש רוחות, והוא פתוח לרשות הרבים מצד אחד בלבד. (4) שהחצרות נמצאות בהקבלה משתי רוחותיו, ושני צדדיו האחרים מפולשים ופתוחים לרשות הרבים.

15 ב. הֵיאָף⁵ מִתִּירֵין⁶ מְבוּי הַסֵּתוֹם? עוֹשֶׂה לוֹ בְּרוּחַ 16 רְבִיעִית לְחִי⁷ אֶחָד⁸ אוֹ עוֹשֶׂה עָלָיו קוֹרָה - וְדִי'; 17 וְתַחֲשֵׁב אוֹתָהּ קוֹרָה אוֹ אוֹתוֹ לְחִי כְּאֵלוֹ סֵתֵם רוּחַ 18 רְבִיעִית¹⁰, וְיַעֲשֶׂה רִשּׁוֹת הַיְחִיד, וְהֵיכָה מִתֵּר לְטַלְטֵל 19 בְּכָלוּ¹¹. שְׂדִין תּוֹרָה - בְּשִׁלְשׁ מַחֲצוֹת בִּלְבָד מִתֵּר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להעמיד תחת החבל שני קנים גבוהים עשרה מכוונים תחת החבל, ותיקון זה מועיל אפילו במבוי מפולש, ובכל מקום שצריכים צורת הפתח (רמ"א א"ח ס' שסג).

ח. חצרו⁴⁴ שארפה⁴⁵ יתר⁴⁶ על רחבה⁴⁷ - הרי היא 15
במבוי, ונתרת בלחי או קורה. ומבוי שאין בתים 16
וחצרות פתוחות לתוכו, כגון שלא היה בו אלא בית 17
אחד או חצר אחת, וכן מבוי שאין בארצו ארבע 18
אמות⁴⁸ - אינו יתר אלא⁴⁹ בשני לחיים או בפס 19
ארבעה ומשהו. 20

44) עירובין יב, ב. 45) ארכה נחשב דרך הכניסה
(רשב"א). 46) במשהו (גמרא שם). 47) אבל אם רחבה
יתר על ארכה, הרי היא כמרובעת ונידונה כחצר (רשב"א).
48) דינו כדין חצר. 49) טעות הדפוס יש כאן, והנוסח
הנכון: "אלא בשני לחיים של משהו או בפס ארבעה" כמו
בהלכה הקודמת, וכן הנוסח בכתב-יד.

ט. מבוי שאין ברחבו⁵⁰ שלשה טפחים, אינו צריך 21
לא לחי ולא קורה, ומתר לטלטל בכלו; שכל פחות 22
משלשה הרי הוא פלבוד⁵¹. מבוי⁵² שהכשירו 23
בקורה, אף-על-פי שמתר⁵³ לטלטל בכלו פחות 24
היחיד, הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות 25
הרבים לתוכו - פטור; שהקורה - משום הפך היא 26
עשויה. אבל אם הכשירו בלחי, הזורק מתוכו 27
לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו - חייב; 28
שהלחי הרי הוא כמחצה ברוח רביעית. 29

50) בפתחו של שלשה טפחים, אף שבחללו יש יותר
(כסף-משנה). 51) כמחובר, ואין כאן מבוי כלל.
52) עירובין יב, ב: "אמר רב יהודה: הכשירו בלחי - הזורק
לתוכו חייב, הכשירו בקורה - הזורק לתוכו פטור, לחי
משום מחיצה, וקורה משום היכר". 53) רבינו סובר
(בפ"ד ה"ד) שמן התורה דין רשות היחיד, לחייב את
הזורק לתוכה מרשות הרבים, הוא רק כשיש לה ארבע
מחיצות, ובשלש מחיצות יש לה דין כרמלית שמותר
לטלטל בתוכה, אבל חכמים הצריכו תיקון של לחי או
קורה; והראב"ד סובר כי בשלש מחיצות רשות היחיד
גמורה היא, לחייב את הזורק לתוכה.

י. שני פתלים ברשות הרבים, והעם עוברים 30
ביניהם, כיצד מכשיר ביניהם? עושה דלתות מכאן 31
ודלתות מכאן⁵⁴, ואחר כך יעשה ביניהם רשות 32
היחיד. ואינו⁵⁵ צריך לנעל הדלתות בלילה⁵⁶, אבל 33
צריך שיהיו ראיות להנעל. היו משקעות בעפר, 34
מפנה אותן ומתקנן להנעל. אבל צורת פתח, או לחי 35
וקורה, אינן⁵⁷ מועילין בהקשר רשות הרבים. 36

54) שדווקא במבוי המפולש לרשות הרבים (למעלה ה"ג)
מספיק בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל רשות
הרבים גמורה צריכה שתי דלתות, וכפירוש רש"י (עירובין
ו: ב) בקושיית הגמרא אליבא דבית הלל, שמערבין דרך רשות
הרבים בעשיית דלת מכאן ולחי וקורה מכאן - "והאמר

1 רבים אינה עשויה להתפנות, ואין חוששין שפא
2 יעלה הים שרטון³⁰.

26) עירובין ח, א. צט, ב. 27) "מעשה במבוי אחד, שצידו
אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה, ובא מעשה לפני
רבי, ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה
- דהא קיימי (שהרי עומדות) מחיצות, והיתר לא אמר בה
- שמה תינטל האשפה ויעלה הים שרטון" (ונמצא המבוי
בלי מחיצות), ומבואר אחר-כך בגמרא (לפי נוסח רבינו) כי
באשפה של רבים אין לחשוש שמה תינטל משם, וגם אין
חוששים שמה יעלה הים שרטון, אולם נוסח שלנו בגמרא
הוא "חיישין (חוששים) שיעלה הים שרטון". 28) עומק
עשרה טפחים בשפתו - חשוב כמחיצה. 29) הגבוהה
עשרה טפחים מן הקרקע ונחשבת כמחיצה. 30) חול
ואבנים אצל שפתו; וכן הדין בנהרות, ששפת הנהר נחשבת
למחיצה אם היא גבוהה עשרה; ולדעת בעל 'נודע ביהודה'
אם ראש המבוי כלה למקום הגשר שמהלכים בו רבים
לעברו השני, צריך לעשות צורת הפתח במקום הגשר.

3 ו. מבוי³¹ מפלש שהוא פלה לאמצע רחבה³² של
4 רבים: אם לא היה מכין פנגד פתח³³ הרחבה - הרי
5 זה פסתום, ואינו צריך מצד הרחבה פלום; אבל אם
6 היה פלה לצדדי³⁴ הרחבה - אסור. ואם היתה של
7 יחיד - אף לאמצעה אסור; פעמים בונה מצד אחד,
8 ונמצא פלה לצדה של רחבה.

31) עירובין ח, א. 32) כלומר, פרוץ ונכנס לרחבה (חצר
שאחורי הבתים). 33) הפותח לרשות הרבים, והוא בכותל
שממול לפירצה הנ"ל, ואין המבוי כמפולש. 34) שכותל
המבוי שוה לאחד מכתלי הרחבה שהוא כמפולש או אפילו
אין הפירצה כנגד הפתח שהוא כמבוי עקום (רש"י).

9 ז. אין³⁵ המבוי יתר³⁶ בלחי או קורה עד שיהיו
10 בתים וחצרות פתוחות³⁷ לתוכו, ויהיה ארצו מארבע
11 אמות ולמעלה³⁸, ויהיה ארצו³⁹ יתר על רחבו⁴⁰. אבל
12 מבוי שארצו פרחבו⁴¹ הרי הוא כחצר, ואינו יתר
13 אלא בשני לחיים משני רוחותיו, כל לחי במשהו,
14 או בפס⁴² רחב ארבעה מרות אחת⁴³.

35) עירובין ה, א. 36) הטעם הוא "כי כל מה שעשוי
לדירה ולתשמישי צנע, צריך מחיצות גמורות, ולפיכך
החצרות שדרכם של בני אדם להשתמש בהן בתשמישי צנע,
וכן מבואות שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכם, דייריהם
מועטים ומשתמשים בהם יותר, משום זה צריכים מחיצות
גמורות, אבל מבואות שיש בהם יותר דיירים, מתמעט
תשמיש המבוי, לכן די במחיצה כל שהיא של לחי או
קורה" (הרשב"א). 37) 'ירושלמי' עירובין פ"א ה"א:
"מבוא אין פחות משני חצרות, חצר אינה פחותה משני
בתים". 38) שבפחות מזה, אינו חשוב כמבוי אלא כחצר.
39) דרך כניסתו למבוי. 40) שכן דרך המבוי להיות
(לבוש'). 41) מרובע. 42) כן הוא בעירובין יב: מימרא
דרב נחמן. 43) ונוהגים עכשיו לתקן כל המבואות שלנו
בצורת הפתח על-ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי, וצריך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ל' מנחם-אב - ספר זמנים - הלכות שבת קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה - חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שצריך שתי דלתות (עיין רש"י), ולא מקשה מנעילת הדלת מפני שאפשר לפרש גם בדברי רבי יוחנן שדלתות ירושלים ראויות להינעל כמו במבוי מפולש. ועיין 'תוספות' שם (רכספ משנה'. 55) ראה הערה נג, שמקורו לפי רש"י שם. (56) בנוסח אחר, חסרה המלה "בלילה" ('מעשה רוקח'). (57) ראה הערה נג.

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה - חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שצריך שתי דלתות (עיין רש"י), ולא מקשה מנעילת הדלת מפני שאפשר לפרש גם בדברי רבי יוחנן שדלתות ירושלים ראויות להינעל כמו במבוי מפולש. ועיין 'תוספות' שם (רכספ משנה'. 55) ראה הערה נג, שמקורו לפי רש"י שם. (56) בנוסח אחר, חסרה המלה "בלילה" ('מעשה רוקח'). (57) ראה הערה נג.

1 יא. מתר⁵⁸ לטלטל במבוי תחת הקורה או בין
2 הלחיים⁵⁹. במה דברים אמורים? בשהיה סמוך
3 לרשות הרבים; אבל אם היה סמוך לכרמלית -
4 אסור לטלטל תחת הקורה⁶⁰ או בין הלחיים עד
5 שיעשה לחי אחר להתיר תוך הפתח; שהרי מצא
6 מין את מינו ונעורו⁶¹.

(58) עירובין ט, א. (59) המתירים לטלטל במבוי. (60) ודעת הרשב"א שאם יש ארבעה טפחים בקורה - מותר לטלטל תחתיה, שאנו אומרים פי תקרה יורד וסותם (מגיד-משנה). (61) אף שבכל מקום כרמלית קלה מרשות הרבים, כאן אומרים, שהכרמלית שבין הלחיים מצטרפת למינה, לכרמלית שמחוצה לה, "וניעור" - מתעוררת ומתחזקת על ידה, וצריכה לחי מיוחד להתיר טלטול בין הלחיים.

7 יב. בכל⁶² עושין לחיים, אפלו בדבר שיש בו רוח
8 חיים⁶³. ואפלו פאסורי הנגיה⁶⁴ - עבודת כוכבים⁶⁵
9 ומזלות עצמה או אשה⁶⁶ שעשה אותה לחי -
10 פשר⁶⁷; שהלחי עביו כל שהוא⁶⁸. גבה הלחי אין
11 פחות מעשרה טפחים, רחבו ועביו כל שהוא⁶⁹.

(62) משנה, עירובין טו, א. (63) "והוא שיהיו כפותים שלא ינודו" כמבואר בפט"ז הכ"א. (64) ואף שאסור ליהנות מהלחי, אולם מכיון שאינו אלא לצורך מחיצה, ובלחי גופא אינו משתמש, אין הנאת היתר הטלטול הבאה על-ידו נחשבת להנאה ('בית מאיר'). (65) "ירושלמי" עירובין פ"ג ה"א. (66) עירובין פ, ב. (67) ואף שכתוב "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, ג), ונחשבת כשרופה ואין בה שיעור ("כתותי מיכתת שיעוריה") כשרה ללחי. (68) ואף שגם לחי צריך שיעור בגובה - עשרה טפחים, וברוחב - משהו, ביאורו ה'תוספות' מכיון שמספיק שיעור קטן, לא החמירו בו. ועיין ב'מגיד משנה'. (69) משנה, בעירובין יד, ב.

12 יג. בכל עושין קורה, אבל לא באשה⁷⁰; לפי שיש
13 לרחב הקורה שיעור, וכל השעורין אסורים מן
14 האשה. וכן⁷¹ רחב הקורה אין פחות מטפח, ועביה
15 כל שהוא⁷². והוא, שתהיה פריאה⁷³ לקבל ארית⁷⁴,
16 שהוא⁷⁵ חצי⁷⁶ לבנה של שלשה טפחים על שלשה
17 טפחים. ומעמידי קורה צריכין שיהיו פריאין פדי
18 לקבל קורה וחצי לבנה.

(70) [נראה מדברי ה'מגיד משנה' שגרס בדברי רבינו: "בכל

19 יד. כמה⁷⁷ יהיה פתח המבוי ויהיה די להכשירו
20 בלחי או קורה? גבהו - אין פחות מעשרה⁷⁸ טפחים
21 ולא יתר על עשרים אמה⁷⁹, ורחבו - עד עשר
22 אמות⁸⁰. במה דברים אמורים? שלא היה לו צורת
23 פתח; אבל אם היה לו צורת פתח - אפלו היה גבוה
24 מאה אמה, או פחות מעשרה⁸¹, או רחב מאה - הרי
25 זה מתר.

(77) משנה, עירובין ב, א: "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה - ימעט, והרחב מעשר אמות - ימעט, ואם יש לו צורת הפתח, אף-על-פי שהוא רחב מעשר אמות - אין צריך למעט". (78) שאם הוא נמוך מעשרה, נחשב כאילו אין למבוי מחיצות, שאין מחיצה פחותה מעשרה. (79) כאן מדובר במבוי שהכשירו בקורה, כיון שקורה היא משום היכר (הלכה ט), ולמעלה מעשרים אין היכר, שאין עין האדם שולטת שם, אבל אם הכשיר את המבוי בלחי, אין הבדל בין תוך עשרים אמה ללמעלה מעשרים. (80) שאם הוא רחב יותר, אין עליו שם פתח, ואין לחי או קורה מועילים להתיר. (81) דעת הרשב"א שאין צורת הפתח מועילה לפחות מעשרה טפחים, ולשיטת רבינו יש ראייה מה'ירושלמי' שבת פ"א ('הקובץ').

26 טו. וכן⁸² אם היה בקורה של מבוי פיו⁸³ וציו⁸⁴ עד
27 שיהיו הכל מסתפלין בה⁸⁴ - אף-על-פי שהיא
28 למעלה מעשרים⁸⁵ אמה, בשהיה. שהקורה משום
29 הפך עשויה, ואם היתה למעלה מעשרים אינה
30 נפרת; ואם יש בה ציו⁸⁶ וציו⁸⁷ מסתפלים בה, ונמצא
31 שם הפך.

(82) עירובין ג, א. (83) קישוטי צורות שונות, שוקעות או בולטות. (84) דעת הרשב"א שאם עשה סמוך לקורה חתיכות ארז חשובות, או כל דבר המביא להסתכלות - מועיל (מגיד-משנה). (85) אבל אם היה המבוי רחב מעשר אמות, אין הציורים מועילים להתיר (כסף-משנה).

101) עירובין ח, ב. (102) נקרא בלשון הגמרא "מבוי העשוי כנדל" (=כשרץ מרבה רגלים), שפתוחים אל המבוי הגדול מבואות קטנים משני צדדיו, ואינם מכוונים זה כנגד זה ('תוספות'). (103) כמבואר בהלכה ג במבוי עקום.

כ. מבוי¹⁰⁴ שצדו אחד ארך¹⁰⁵ וצדו השני קצר - 25
מניח את הקורה כנגד הקצר¹⁰⁶. העמיד¹⁰⁷ לחי בחצי 26
המבוי הפנימי¹⁰⁸ שהוא לפניו מן הלחי - מתיר¹⁰⁹ 27
לטלטל בו¹¹⁰, והחצי החיצון שהוא חוץ מן הלחי¹¹¹ 28
- אסור. 29

104) עירובין חף ב. (105) כתלו נמשך לרשות הרבים יותר מן הכותל השני כבציר שלפניו. (106) שהקורה משום היכר (הלכה ט), ובאלכסון אין היכר, והרואה שמשתמשים בצד שאין דופן כנגדו יבוא להשתמש גם ברשות הרבים. ואם בא להכשיר האלכסון, אין לו תקנה אלא או במחיצה או בצורת הפתח (רשב"א). (107) עירובין יד, ב. זוהי הלכה חדשה שאין לה קשר לקודמת. (108) בנוסח אחר: "בחצי מבוי מחצי המבוי הפנימי" (ויניציאה). (109) ואין חוששים שמא ישתמש בחלק המבוי שמחוץ ללחי (גמרא). (110) אם יש באותו מקום שיעור מבוי, כמבואר למעלה (רשב"א). (111) ואין הכולל בין אם הוכשר המבוי בלחי או בקורה (רשב"א).

כא. מבוי¹¹² שהוא רחב עשרים אמה - עושה פס 30
גבוה עשרה טפחים במשך ארבע אמות, שהוא 31
שעור משך המבוי, ומעמידו באמצע¹¹³; ונמצא 32
פשוני מבואות שיש בפתח כל אחד מהן עשר 33
אמות¹¹⁴. או מרחיק שתי אמות מקצת¹¹⁵ ומעמיד פס 34
שלוש אמות¹¹⁶, ומרחיק שתי אמות מקצת¹¹⁷ ומעמיד 35
פס שלוש אמות מקצת; ונמצא פתח המבוי עשר 36
אמות, והצדדין הרי הן כסתומין, שהרי עומד¹¹⁸ 37
מרבקה¹¹⁹ על הפרוץ. 38

112) עירובין י, א. (113) וכן יכול להכשירו בצורת הפתח, כמבואר בה"ד. (114) וצריך שיהיה בכל אחד משני המבואות האלה שהפס מפסיק ביניהם, בתים וחצרות פתוחים לתוך כל אחד, וכל שאר דיני מבוי (רשב"א). (115) מקיר המבוי. (116) על ידי חלל שתי האמות - הרי ביחד חמש אמות. (117) מהצד השני, נמצא שמשני הצדדים ביחד - חלל ופסים עשר אמות. (118) הפסים נקראים עומד, והחלל שבין הקיר והפס - פרוץ, ורחב הפסים - שש אמות, יותר מהחלל - שהוא ארבע אמות. (119) ואף שלמעלה (פט"ז הט"ז) מובא שגם אם הפרוץ כעומד מותר, כאן שיש פירצה נוספת - החמירו (גמרא).

כב. לחי¹²⁰ הבולט¹²¹ מדפנו של מבוי - פשר. 39
ולחי¹²² העומד מאלי¹²³ - אם סמכו עליו מקדם 40
השבת, פשר¹²⁴. ולחי שהוא נראה¹²⁵ מבפנים¹²⁶ 41
לחי, ומבחוץ אינו נראה לחי; או שהיה נראה 42
מבחוץ¹²⁷ לחי, ומבפנים נראה שהוא שנה ובאלו 43
אין שם לחי - הרי זה נדון משום לחי. לחי 44

טז. מבוי⁸⁶ שהיה גבהו מן הארץ עד קרקעית קורה 1
עשרים אמה, ועבי הקורה למעלה מעשרים - 2
פשר⁸⁷. היה גבהו יתר מעשרים, ובא למעטו 3
בקורה, שמניח אותה למטה - צריך להיות בקורה 4
טפח⁸⁸ בקורה⁸⁹. היה גבהו פחות מעשרה - חוקק 5
בו משך ארבע על ארבע אמות⁹⁰, ומעמיק כדי 6
להשלימו לעשרה. 7

(86) עירובין ג, ב. (87) מכיון שחלל המבוי אינו תופש יותר מעשרים. (88) שאם יעמוד על אותו טפח יראה את הקורה, ויש היכר. (89) בנוסח אחר, חסר "כקורה" ('מעשה רוקח'). (90) עירובין ה, א. וכאן לא די בטפח, כיון שבפחות מעשרה לא נחשב דופן, וצריך לחקוק שיעור מבוי שהוא ארבע אמות (כבהלכה ח) להחשב דופן (רש"י).

יז. נפרץ⁹¹ בו פירצה מצדו כלפי ראשו⁹²: אם נשאר 8
עומד בראשו פס רחב ארבעה טפחים⁹³ - מתיר; 9
והוא, שלא תהיה הפירצה יתר על עשר⁹⁴; ואם לא 10
נשאר פס ארבעה - אסור⁹⁵, אלא אם כן היתה 11
הפירצה פחות משלושה; שכל פחות משלושה בלבד. 12

(91) עירובין ה, א. (92) בצד הכניסה סמוך ללחי או לקורה. (93) שזהו שיעור חשוב במבוי, ואף שכתב (בהלכה ח) כי שיעור מבוי הוא ארבע אמות, זהו רק בהתחלת עשיית המבוי, אבל כאן שכבר היה מבוי אלא שאחר-כך נסתר, די בפס בארבעה טפחים. (94) שעד רוחב עשר נחשב פתח, אבל יותר מזה נחשב פירצה, וצריך לסתמה או לעשות צורת הפתח (הריטב"א). (95) אף שבפחות מעשר אמות נקרא פתח, כאן חוששים שמא יעזבו בני המבוי את הכניסה הראשונה וילכו דרך פירצה זו, ולא יראו את הכשר המבוי (רש"י).

יח. נפרץ⁹⁶ המבוי במלואו⁹⁷ לחצר, ונפרצה חצר⁹⁸ 13
כנגדו לרשות הרבים - הרי זה אסור, מפני שהוא 14
מבוי מפלש⁹⁹. והחצר - מתרת¹⁰⁰; שהחצר שרבים 15
בוקעים בה ונכנסין בזה ויוצאין בזה - הרי היא רשות 16
היחיד גמורה. 17

(96) עירובין ח, א. (97) כל רוחב הדופן, כי אם נשאר גפופים (שארית מחיצות) משני צדדים הרי הם בלחי. (98) כשיעור עשר אמות, אבל נשאר גפופים. (99) מבואר למעלה בהלכה ג. (100) שאין מבוי אוסר את החצר הפתוחה לו, אבל חצרות אוסרות את המבוי, כמבואר בפט"ז ה"ז, ובהלכות עירובין פ"ה.

יט. מבוי¹⁰¹ שהיה לו שבילים¹⁰² מצד זה ושבילים 18
מצד אחר, שנמצאו מפלשין לרשות הרבים - 19
אף-על-פי שאינן מכוננין זה כנגד זה, הרי כל אחד 20
מהן מבוי מפלש. פיצד מכשירין אותו? עושה¹⁰³ 21
צורות פתח לכל אחד ואחד מן השבילים שפצד 22
האחד, וכן לפתח הגדול, ועושה לכל השבילים 23
שפצד השני לחי או קורה. 24

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ל' מנחם-אב - ספר זמנים - הלכות שבת קלג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחרת. היתה אחת למטה ואחת למעלה¹⁴² - רואין
את העליונה כאלו היא למטה¹⁴³, והתחתונה¹⁴⁴
כאלו היא למעלה; ובלבד שלא תהיה עליונה
למעלה מעשרים, ולא תחתונה למטה מעשרה¹⁴⁵;
ולא יהיה ביניהן¹⁴⁶ שלשה טפחים, כשרואין אותה
שירדה זו ועלתה זו בכונה¹⁴⁷ עד שיעשו זו בצד זו.

(138) עירובין יד, א. (139) "שהשכיבן זו אצל זו כמו
תאומים" (רש"י). (140) כמבואר בהלכה יג. (141) ביחד
רוחב טפח (הגר"א). (142) שאת גבוהה מחברתה.
(143) ובלבד שלא יהיה המרחק בגובה בין שתיהן יותר
משלשה טפחים, כדברי רבינו בהלכות סוכה (פ"ה הכ"א):
"ובלבד שלא יהיה בין העולה ובין היורד שלשה טפחים".
(144) או התחתונה (רש"י). (145) שאם הקורה נמצאת
במקום פסול למבוי, אי אפשר לצרפה. (146) ברוחב.
(147) כלומר, ששתיהן מכוונות זו בצד זו.

כו. היתה¹⁴⁸ הקורה עקמה¹⁴⁹ - רואין אותה כאלו
היא פשוטה¹⁵⁰, עגלה¹⁵¹ - רואין אותה כאלו היא
מרבעת. ואם היה בהקפה שלשה טפחים, יש בה
רחב טפח¹⁵². היתה הקורה בתוך המבוי ועקמה חוץ
למבוי, או שהיתה עקמה למעלה מעשרים או
למטה מעשרה - רואין: כל שאלו ינטל העקום
ושארו שני ראשיה, אין בין זה לזה שלשה - אינו
צריך להביא קורה אחרת; ואם לאו - צריך להביא
קורה אחרת.

(148) משנה, עירובין יג, ב. (149) ועקמומיתה נוטה מחוץ
למבוי. (150) ואין חוששין שישתמש מחוץ למבוי.
(151) שאין אריח יכול לעמוד עליה (רש"י). (152) "אין
החשבון מדוקדק לפי חכמי המידות" (תוספות), כי "כל
עיגול שיהיה באלכסון שלו אמה, יהיה שלש אמות
ושביעית בקירוב (בערך), ולפי שזה לא יושג לעולם אלא
בקירוב, לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו: כל שיש בהיקפו
שלשה טפחים, יש בו רוחב טפח (רבינו בפירוש המשניות).

כז. באר¹⁵³ שעשה לה שמונה פסין מארבע זויות¹⁵⁴,
שני פסין דבוקין בכל זוית - הרי אלו כמחצה¹⁵⁵.
ואף-על-פי שהפרוץ מרפה על העומד בכל רוח
ורוח, הואיל וארבע הזויות עומדות, הרי זה מותר¹⁵⁶
למלות מן הבאר ולהשקות לבהמה. וכמה יהיה
גבה כל פס מהן? עשרה¹⁵⁷ טפחים. ורחבו? ששה
טפחים¹⁵⁸. ובין כל פס לפס - כמלא שתי רבקות¹⁵⁹.
של ארבעה ארבעה בקר, אחת נקנסת ואחת יוצאה.
שעור רחב זה אין יתר על שלש עשרה אמה ושלש.

(153) משנה, עירובין יז, ב. (154) בארות שברשות הרבים
העמוקות עשרה, דינן כרשות היחיד, ואסור למלא מהן
ולהוציא לרשות הרבים, לכן עושין פסין (עמודים) בארבע
זויות מסביב לבאר, ואז מותר לו למלא מים ולהוציא כדי
להשקות את הבהמות, כבציור שלפנינו: (155) לכל זוית
שתי אמות, אמה כנגד אמה ורווח בין הזויות.

שהגביהו¹²⁸ מן הקרקע שלשה טפחים¹²⁹, או
שהפליגו¹³⁰ מן הכתל שלשה - לא עשה כלום; אבל
פחות משלשה טפחים - פשר; שכל פחות משלשה
כלבוד. לחי שהיה רחב הרבה - בין שהיה רחבו
פחות מחצי רחב המבוי, בין שהיה רחבו כחצי רחב
המבוי - פשר, ונדון משום לחי; אבל אם היה יתר
על חצי רחב המבוי - נדון משום עומד מרפה על
הפרוץ.

(120) עירובין ה, א. (121) "לתוך רוחב המבוי, ולא עשה
לשם לחי אלא הוציא בליטה מבניינו בפאת ביתו לשם
חיזוק הבנין" (רש"י). (122) עירובין טו, א. (123) שלא
נקבע לשם תיקון המבוי. (124) במחיצה גמורה מועיל גם
אם לא סמכו עליו מערב שבת (או"ח סי' שסג).
(125) עירובין י, א. בנוסח אחר: "עומד בפנים" (כת"י
אברבנאל). (126) כגון שהעמיד את הלחי רחבו לצד ארכו
של מבוי, ואין קצה ארכו בולט כלפי חוץ, אלא השווה
חודו החיצון לעבי כותל המבוי, כציור 1. (127) שהעמיד
את כל הלחי מחוץ למבוי, וחודו הפנימי עומד אצל עבי
הכותל, כציור 2. (128) עירובין יד, ב. (129) שהלחי
משום מחיצה, ומחיצה שהגדיים בוקעים (עובדים) תחתיה
- אינה מחיצה. (130) הרחיקו.

כג. קורה¹³¹ שפרס עליה מחצלת - הרי בטלה,
שהרי אינה גפרת. לפיכך, אם היתה המחצלת
מסלקת מן הארץ שלשה טפחים או יתר - אינה
מחצה. נעץ¹³² שתי יתדות בשני כתלי מבוי מבחוץ
והניח עליהן הקורה - לא עשה כלום; שצריך
להיות הקורה על גבי המבוי¹³³, לא סמוך לו.

(131) עירובין יד, א: "אמר רב ששת, הניח קורה על גבי
מבוי, ופרס עליה מחצלת, והגביה מן הקרקע שלשה, קורה
אין כאן, מחיצה אין כאן; קורה אין כאן - שהרי היא
מכוסה, מחיצה אין כאן - שהרי היא מחיצה שהגדיים
בוקעים בה (שגבהה שלשה מהארץ, והיא מחיצה תלויה
ואינה מתרת)". (132) עירובין ח, ב. (133) ומכיון
שהקורה מרוחקת מהכותל, אין כאן היכר.

כד. קורה¹³⁴ היוצאה מכתל זה ואינה נוגעת בכתל
השני; וכן שתי קורות, אחת יוצאה מכתל זה ואחת
יוצאה מכתל זה, ואינן מגיעות זו לזו: פחות
משלשה¹³⁵ - אינו צריך להביא קורה אחרת¹³⁶, היה
ביניהן שלשה - צריך להביא קורה אחרת¹³⁷.

(134) עירובין יד, א. (135) היא 'לבד' - מחוברת לכותל.
(136) ואפילו היתה מרוחקת משני הכתלים, כגון שנעץ עץ
באמצע המבוי, והניח עליה קורה היא כ'לבד', וגם משני
צדדים (פוסקים). (137) או ימלא את הרווח בקרש (רבינו
חננאל).

כה. וכן¹³⁸ שתי קורות המתאימות¹³⁹, לא פזו כדי
לקבל אריח¹⁴⁰ ולא פזו כדי לקבל אריח - אם יש
בשתיהן¹⁴¹ כדי לקבל אריח, אינו צריך להביא קורה

רגלים וכיוצא בהם ההולכים לדבר מצוה" (רש"י).
(173) עירובין כב, ב במשנה. ושם כג. בגמרא. (174) כיון שאי אפשר לשתות באופן אחר, התירו גם לאדם.

26 לא. וכן בור¹⁷⁵ הרבים ובאר היחיד, אפלו בארץ
27 ישראל, אין ממלאין מהן אלא אם כן עשו להן
28 מחצה גבוהה עשרה טפחים.

(175) באר - שיש בה מים חיים נובעים "באר מים חיים";
בור - מים מכונסים (פירוש המשניות).

29 לב. הממלא¹⁷⁶ לבהמתו בין הפסים, ממלא ונותן
30 בקלי לפניה¹⁷⁷. ואם היה אבוס¹⁷⁸ ראשו נכנס לבין
31 הפסים¹⁷⁹, והיה גבוה עשרה ורחב ארבעה - לא
32 ימלא ויתן לפניה¹⁸⁰, שמה יתקלקל האבוס, ויוציא
33 הדלי לאבוס ומן האבוס לקרקע רשות הרבים¹⁸¹;
34 אלא ממלא ושופך, והיא שותה מאליה.

(176) עירובין כ, ב. (177) בין הפסים. (178) כלי מסודר
לשים בו אוכל לבהמה. (179) כאן מדובר "כשהבהמה
עומדת בבית, ואבוס מתוקן לה לפניה על יד הבית ברשות
הרבים, גבוה עשרה ורחב ארבעה שהוא רשות היחיד, ונותן
לה באבוס תבן ומספוא מרשות היחיד, וראש האבוס נכנס
לבין הפסים" (רש"י). כבציור שלפנינו: (180) שלא ימלא
מן הבור שבין הפסים ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך
דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי על האבוס לפני
הבהמה, מבלי להוציא את הדלי לרשות הרבים (רש"י).
(181) שעל ידי קלקול באבוס, לא יוכל להוציא את הדלי
ישר מבין הפסים לאבוס (מרשות היחיד לרשות היחיד),
אלא יצטרך להוציא את הדלי מהאבוס לרשות הרבים
ויוציא מרשות לרשות באיסור.

35 לג. הזורק¹⁸² מרשות הרבים לבין הפסין - חיב;
36 הואיל ויש בכל זית וזית מחצה גמורה, שיש בה
37 גבה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה, והרי הרבוע
38 נפר ונראה, ונעשה כל שביניהם רשות היחיד.
39 ואפלו היה בבקעה, ואין שם ביניהם באר; שהרי
40 בכל רוח ורוח פס מקאן ופס מקאן. ואפלו היו
41 רבים בוקעין ועוברין בין הפסין, לא בטלו
42 המחצות¹⁸³, והרי הן פתצרות שהרבים בוקעין בהן,
43 והזורק לתוכן חיב. ומתיר להשקות בהמה ביניהן
44 אם היה ביניהן באר.

(182) עירובין כ, א. (183) גדול כח המחיצות שאף אם
עוברים רבים ביניהם, אין ביכולתם לבטל את רשות היחיד
שביניהם.

45 לד. חצר¹⁸⁴ שראשה אחד נכנס לבין הפסין - מתיר
46 לטלטל מתוכה לבין הפסין, ומבין הפסין לתוכה.
47 היו שתי חצרות¹⁸⁵ - אסורין עד שיערבו¹⁸⁶. יבשו
48 המים בשבת - אסור לטלטל בין הפסין; שלא
49 נחשבו מחצה לטלטל בתוכן אלא משום המים¹⁸⁷.
50 באו לו מים בשבת - מתיר לטלטל ביניהן¹⁸⁸; שכל

(156) כמבואר להלן בהלכה ל. (157) שאין מחיצה בפחות
מגובה עשרה. (158) למעלה (בהלכה ז) נקראת מחיצה
בפס רוחב ארבעה טפחים, כיון שיש שלוש מחיצות
שלימות, מספיק ברביעית פס רוחב ארבעה טפחים, אבל כאן
שרובו פרוץ - צריך להיות ששה טפחים (תוספות יום
טוב). (159) "הן עדת הבקר, מגזרת (ירמיה מו, כא) עגלי
מרבק" (רבינו בפירוש המשניות).

1 כח. היה¹⁶⁰ במקום אחד מן הזויות או בכל זוית
2 מארבעתן אבן גדולה¹⁶¹ או אילן או תל המתלקט
3 עשרה מתוך ארבע אמות או חבילה של קנים -
4 רואין: כל שאלו יחלק ויש בו אמה לכאן ואמה
5 לכאן בגבה עשרה, נדון משום זוית שיש בה שני
6 פסין. חמשה קנים, ואין בין זה לזה שלשה¹⁶², ויש
7 ביניהן¹⁶³ ששה טפחים לכאן וששה טפחים לכאן -
8 נדונים משום זוית שיש בה שני פסין.

(160) עירובין יט, ב. (161) מרובעת אמה על אמה, ואינה
מחוסרת אלא חקיקה, שינטל עובי שבאמצע ותעשה כמרזב,
דופן לכאן ודופן לכאן, או אבן עגולה, שאפשר לחצבה
ולעשותה אמה לכל צד. (162) והרי הם כמחוברים.
(163) בכולם יחד.

9 כט. מתיר¹⁶⁴ להקריב ארבע הזויות האלו לבאר.
10 והוא, שתהיה פרה ראשה ורבה לפנים¹⁶⁵ מן הפסין
11 ושותה¹⁶⁶. אף-על-פי שלא יאחו ראש הבהמה עם
12 הקלי שבו המים¹⁶⁷ - הואיל וראשה ורבה בפנים,
13 מתיר אפלו לגמול¹⁶⁸. היו¹⁶⁹ קרובים יתר מזה - אסור
14 להשקות מהן אפלו לגדי, שהוא פלו נכנס לפנים.
15 ומתיר להרחיק¹⁷⁰ כל שהוא, ובלבד שירבה בפסים
16 פשוטים, שמניחין אותן בכל רוח ורוח, כדי שלא
17 יהא בין פס לחברו יותר על שלש עשרה אמה
18 ושלש.

(164) משנה, עירובין יז, ב. (165) שאם הפרה תהיה בחוץ,
חוששים שימשך אחר פרתו, ויוציא הדלי מחוץ למחיצות
הפסים. (166) "כמה ראשה ורובה של פרה? - שתי אמות"
(גמרא). (167) עירובין כ, ב. (168) שהוא ארוך וכולו
מבחוץ. (169) "ירושלמי" עירובין פ"ב ה"ב. (170) את
הפסים ולעשות היקף רחב מסביב לבאר (עירובין יז: יח.
במשנה).

19 ל. לא¹⁷¹ התירו הפסים האלו אלא בארץ ישראל
20 ולבהמת עולי רגלים בלבד¹⁷²; והוא, שהיה באר
21 מים חיים של רבים¹⁷³. אבל בשאר ארצות - אדם
22 ירד לבאר וישתה, או יעשה לו מחצה, מקפת
23 לבאר, גבוהה עשרה טפחים, ויעמד בתוכה וידלה
24 וישתה. ואם היה הבאר רחב הרבה, שאין אדם יכול
25 לירד בו - הרי זה ידלה וישתה בין הפסין¹⁷⁴.

(171) עירובין כא, א. (172) "וגם לתלמידים ההולכים מעיר
לעיר ללמוד תורה, כי פסי ביראות לא התירו אלא לעולי

השיעורין - הוא רוחב הגודל (כצ"ל - בן אריה) הבינוני - דקדקו בשיעורו ומצאנוהו רוחב שבע שיעורות בינוניות זו בצד זו בדוחק, והן כאורך שתי שערות ברווח" (רבינו בהל' ספר-תורה פ"ט ה"ט). שיעור האגודל הוא בערך שני סנטימטרים (אמרי ישר ח"א פ"ה). (200) והיא בוהן יד האמור בתורה (רבינו בהל' תפלה פט"ו ה"ד). (201) עירובין ג, ב. (202) "ושיעור יתרון השוחק על העצב, יראה לי שהוא חצי אצבע לכל אמה" (רשב"א). (203) מרווחת. (204) מצומצמות ודחוקות, אף שאין בהן עשרים אמה שוחקות.

יום שישי א' אלול ה'תש"פ

פרק שמונה עשר

(1) נתבארו בו שיעורי הדברים המוצאים, כמות כל אחד בפרט, וכל השיעורין הן דבר תורה, וכל מה שזכר שם הוא בחיוב גמור דבר תורה.

- א. המוציא² דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד - אינו חייב עד שיוציא ממנו שיעור שמועיל כלום.³ ואילו הן שיעורי ההוצאה: המוציא אכלי אדם - פגרוגרת⁴; ומצטרפין זה עם זה.⁵ והוא, שיהיה פגרוגרת מן האכל עצמו, חוץ מן הקלפים⁶ והגרעיני⁷ והעקצין⁸ והסביין⁹ והמרסין¹⁰.

(2) (מסכת שבת דף עז עמוד ב.) (3) אבל אסור מן התורה להוציא אפילו פחות משיעור, כי "חצי שיעור אסור מן התורה" (מסכת יומא דף עד עמוד א.) גם באיסורי שבת (רש"י מסכת שבת דף עד עמוד א.) (4) תאנה יבשה, "לא גדולה ולא קטנה, אלא בינונית" (מסכת כלים פרק י"ז משנה ז), והיא פחותה מביצת תרנגולת (מסכת שבת דף פ עמוד ב) וגדולה מזית (מסכת שבת דף צא עמוד א.), ודעת רבינו (בפרק ח הלכה ה) "הגרוגרת הוא אחד משליש בביצה". (5) שני מיני מאכל אדם מצטרפים לשיעור גרוגרת לחייב. (6) הקליפה העליונה אינה אוכל ואינה משלימה את השיעור. (7) "הקשים שהם בתוך הפרי" (רבינו בפירוש המשניות). (8) "שהפרי תלוי בהם באילן, כגון עוקצי התאנים והענבים והאפרסקים והאתרוגים וזולתם" (פירוש המשניות) שהן כעץ ולא כפרי (רש"י). (9) פסולת הקמח הנופלת ממנו כשמנפים אותו. (10) "הקליפה העליונה העבה היוצאה בנפה תחילה" (פירוש המשניות).

- ב. יין¹¹ - פדי רבע¹² רביעית¹³. ואם היה קרוש¹⁴ - בכזית¹⁵. חלב בהמה טהורה - פדי גמיעה¹⁶, וחלב טמאה¹⁷ - פדי לכול¹⁸ עין אחת. חלב¹⁹ אשה ולבן ביצה - פדי לתן במשיפה²⁰. שמן - פדי לסוף²¹ אצבע²² קטנה של רגל קטן בן יומו. טל²³ - פדי לשוף²⁴ את הקילורין. וקילור - פדי לשוף במים. ומים - פדי לרחץ פני מדוכה²⁵. דבש²⁶ - פדי לתן על ראש הפתית²⁷. דם וישאר פל המשקין וכל השופכין²⁸ - פדי רביעית³⁰.

1. מחצה שניעשית בשבת - שמה מחצה. מבוי¹⁸⁹
2. שנטלה קורתו או לחיו¹⁹⁰ בשבת - אסור¹⁹¹ לטלטל
3. בו, אף-על-פי שגפרין לברמלית.

(184) עירובין כ, א. כביעור שלפנינו: (185) נכנסות לבין הפסים. (186) עירובי חצרות, כמבואר בהלכות עירובין פרק א'. (187) ואין אומרים מכיון שהותר בתחילת השבת, כבר מותר גם אחרי שיבשה הבאר. (188) אף שהמחיצה נעשית מאליה עם בוא המים (רש"י). (189) משנה, עירובין צד, א. (190) או צורת הפתח שלו. (191) ואין אומרים כיון שהותר למקצת שבת, יהא מותר לכולה.

4. לה. אכסדרה¹⁹² בבקעה¹⁹³ - מתר לטלטל בכלה, ואף-על-פי שהיא בת שלש מחצות¹⁹⁴ ותקרה; שאנו רואין כאלו פי תקרה יורד וסותם רוח רביעית. והזורק מרשות הרבים לתוכה - פטור¹⁹⁵, זורק למבוי סתום שיש לו קורה. בית או חצר שגפרין קרן זוית שלה בעשר אמות - הרי זה אסור לטלטל בכלו; אף-על-פי שקל פרצה שהיא עד עשר אמות - כפתח, אין עושין פתח בקרן זוית¹⁹⁶. ואם היה שם קורה מלמעלה על ארץ הפרצה - רואין אותה שידרה וסתמה, ומתיר לטלטל בכלו; והוא, שלא תהיה באלכסון¹⁹⁷.

(192) עירובין כה, א. (193) הבקעה כרמלית, ובה אכסדרה בעלת שלש מחיצות שתקרתה חלקה. ונותנים בצדה קורות שהן פי תקרה היורד וסותם. (194) ואסור לטלטל בתוכה בלי תיקון רוח רביעית. (195) דעת רבינו, כמבואר בהלכה ט', כי שלש מחיצות יש להן דין כרמלית מן התורה שמותר לטלטל בתוכה, והזורק לשם מרשות הרבים פטור, אבל הראב"ד חולק וסובר שהיא רשות היחיד גמורה, והזורק לתוכה חייב, ורק מדברי חכמים נאסר הטלטול בתוכו. (196) עיין לעיל פט"ז הלכה כ'. ויש אומרים שכל זה נאמר רק לענין פירצה בלבד, אבל אם עשה לה צורת הפתח, בוודאי שם פתח עליה ומותר לטלטל (רשב"א). (197) שאם אין הקירוי שוה, אין אומרים פי תקרה יורד וסותם "כי עלי-ידי פי תקרה נעשה למטה החלל כעין פתח, ופתח אין עושין בקרן זוית" (הרא"ש). בנוסח אחר, חסרות המלים: "והוא שלא תהיה באלכסון" (כת"י התימנים).

15. לו. האצבע¹⁹⁸, שמשערין בה בכל מקום, היא רחב הגודל¹⁹⁹ של יד²⁰⁰. והטפה - ארבע אצבעות. וכל אמה האמורה בכל מקום - בין בשבת, בין בסכה וכלאים - היא אמה בת ששה טפחים²⁰¹. ופועמים משערין באמה בת ששה טפחים דחוקות זו לזו, ופועמים משערין באמה בת ששה שוחקות²⁰² ורווחות. וזה וזה להחמיר. ביצד? משוף מבוי - בארבע אמות שוחקות²⁰³, וגבהו - עשרים אמה עצבות. רחב הפרצה - עשר אמות עצבות²⁰⁴. וכיוצא בהן לענין סכה וכלאים.

(198) מנחות מא, ב. (199) "רוחב הגודל האמור בכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 10 - פטור³⁷, כמלא פי גמל - חיב. וכן כל פיוצא פזה
11 לענין השבת.

(31) (משנה במסכת שבת דף עז עמוד א.) (32) שבתן קטניות אינו ראוי לפרה, ושיעור זה גדול משיעור "מלוא פי פרה". (33) קש שיבולים. (34) ראויים למאכל אדם. (35) שאינם ראויים למאכל אדם. (36) שלא לחייב כי אם על השיעור הגדול שבשניהם. "מי ששעורו גדול הוא קל ואינו מצטרף להשלים חומר, שהרי אינו חשוב, אבל החשוב משלים את הקל לשעורו" (רש"י). (37) שהרי תבן קטניות שיעורו גדול מתבן תבואה וחייבו כמלוא פי גמל.

- 12 ד. המוציא³⁸ עצים - פדי³⁹ לבשל⁴⁰ פגורגרת מביצת
13 התרגולים, טרופה⁴¹ בשמן ונתונה באלפס⁴².
14 המוציא⁴³ קנה - פדי לעשות קלמוס⁴⁴ המגיע
15 לראשי אצבעותיו⁴⁵. ואם היה עבה⁴⁶ או מרצין⁴⁷ -
16 שעורו כעצים.

(38) (משנה במסכת שבת דף פט עמוד ב.) (39) "המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה" והיא ביצת תרנגולת, ש"אין לך ביצה קלה להתבשל יותר מביצת תרנגולת" (מסכת שבת דף פ עמוד ב.). (40) ויהיה האלפס חם כבר חימום בינוני (רבינו בפירוש המשניות). (41) מעורבת. (42) מחבת. (43) (מסכת שבת דף פ עמוד ב.) (44) עט עשוי מקנה. (45) בגמרא שם: "לקשרי אצבעותיו" ובעי רב אשי אם הכוונה לקשר העליון דהיינו ראשי האצבעות או לקשר האמצעי, ופסק רבינו לקולא (מעשה רוקח). (46) שאינו ראוי לכתובה. (47) שבור ורצין.

- 17 ה. המוציא⁴⁸ תבלין⁴⁹ - פדי לתבל ביצה⁵⁰;
18 ומצטרפין זה עם זה. פלפל⁵¹ - פל שהוא. עטרן⁵²
19 - פל שהוא. ריח טוב⁵³ - פל שהוא. ריח רע⁵⁴ - פל
20 שהוא. מיני בשמים - פל שהן. ארגמן⁵⁵ טוב⁵⁶ - פל
21 שהוא. בתולת הורד⁵⁷ - אחת. מיני מתכות הקשים,
22 כגון נחשת וברזל⁵⁸ - פל שהן. מעפר המזבח
23 ומאבני המזבח⁵⁹ וממקק⁶⁰ ספרים וממקק מטפחות
24 שלהן - פל שהן; מפני שמצניעין אותם לגניזה⁶¹.
25 גחלת⁶² - פל שהוא. והמוציא שלהבת - פטור⁶³.

(48) (מסכת שבת דף פ"ט עמוד ב.). (49) "והזהר שלא יעלה על דעתך, שאין נקראים תבלין אלא המרקחת והדברים שריחם טוב, כמו הזנגביל והפלפל ודומיהם, אינו כן, אלא כל דבר שמתבלין בו את התבשיל, כגון השומים והבצלים ושומן והחומץ והיין כולם נקראים תבלין, כשאדם מתכוון לתבל בהם קדרתו ותבשילו (בפירוש המשניות מסכת ערלה פרק ב' משנה י'). (50) הכוונה לגרוגרת מביצה ("צנפת פנחת"). (51) (מסכת שבת דף צ' עמוד א') ראוי לריח הפה; בנ"א: "פלפלת" (כת"י התימנים) וכן במשנה. (52) שרף עץ שריחו רע ומשמש למאור. (53) עלה ורד וארגמן שיש להם ריח טוב ונוכחים בהלכה כאן. (54) לעשן בשביל חולים ותינוקות לרפואה (רש"י). (55) חומר, מצבע אדום לריח (רש"י). (56) בנ"א חסר "טוב" (מער"ק). (57) עלה שושנה אדומה וסתומה.

(11) (משנה במסכת שבת דף עז עמוד ב.) "המוציא יין כדי מזיגת הכוס" (כשיעור שהיו נוהגים לתת יין חי לתוך הכוס ולהוסיף עליו מים, כדי למזוג אותו בהם. רש"י). (12) רבע. (13) רביעית הלוג - (פסחים דף קט עמוד א) כשיעור ביצה ומחצה, והוא שיעור כוס של ברכה לעניין ברכת המזון, קידוש והברלה, וכאן השיעור רובע של רביעית, שהן שלוש שמיניות ביצה, ואפשר להוסיף ולמזוג ברובע עוד שלוש רביעיות מים כדי שיהיה יין מזוג. (14) (מסכת שבת דף עז עמוד א): "יין יבש בכזית". (15) רוב שיעורי תורה הם כזית (מסכת עירובין דף ד עמוד ב) שנאמר (דברים פרק ח פסוק ח): "ארץ זית שמן". ואכילת חלב ודם ונותר וכדומה כולם כזית (רש"י); ושיעור זית "לא גדול ולא קטן אלא בינוני זה אגורי (ששמנו אגור בתוכו וגדל כל צורכו" - מסכת כלים פרק י"ז משנה ח); לדעת רבינו (הלכות עירובין פרק א הלכה ט) כזית הוא קרוב לשליש ביצה, ולדעת התוספות (מסכת עירובין דף פ עמוד ב) חצי ביצה בקליפתה. (16) (מסכת שבת דף עז עמוד א) "כדי בליעת אדם בבית אחת" (רבינו בפירוש המשניות) ובתוספות כתבו שהוא יותר מכגורגרת. (17) שאינו ראוי לשתייה. (18) לשים על העין לרפואה או ליופי (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח הלכה א): "הדא דאת אמר בחלב בהמה טהורה, אבל בחלב בהמה טמאה כדי לכחול עין אחת". (19) (מסכת שבת דף עז עמוד ב). (20) "של קילור (משחה לכאב עיניים) שרגילים לשופו בחלב אשה" (רש"י). (21) בנוסחה אחרת: "כדי לסוך אבר קטן שהוא אצבע קטנה" (כתב יד התימנים) וכן בגמרא. (22) (מסכת שבת דף עז עמוד א). רש"י פירש: "אחד מפרקי אצבע קטנה" (מסכת שבת דף עז עמוד ב). (23) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח). (24) לשפשף. (25) כלי שדכים בו דברים יבשים לעשותם דקים. (26) (משנה במסכת שבת דף עז עמוד ב). (27) בנוסחה אחרת: "ליתן על פי ראש הכתית" (מער"ק) וכן בגמרא, ופירש רבי עובדיה מברנטורא, ששחין היוצא בעור הבשר כשמיגע להתבשל עושה ראש למעלה הנקרא פי כתית. (28) מכה שבגב הבהמה, בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק ח) "הדא דאת אמר בעתיקא (דבש ישן שאינו ראוי לאכילה), אבל בהן דידן (דבש חדש הראוי לאכילת אדם), שיעורו כדי ליתן בתוך הביצה". אבל בתלמוד בבלי לא נזכר חילוק זה ולכן השמיטו רבינו (ועיין רע"ב פרק ח דשבת משנה א). (29) מים שאינם ראויים לשתייה ולבישול. (30) הראויים לגבל בהם טיט (גמרא).

- 1 ג. תבן³¹ תבואה - כמלא פי פרה. תבן קטניות -
2 כמלא פי גמל³². ואם הוציא תבן קטניות להאכילו
3 לפרה - כמלא פי פרה; שהאכילה על ידי הדחק -
4 שמה אכילה. עמיר³³ - כמלא פי טלה. עשבים -
5 כמלא פי גדי. עלי שום ועלי בצלים: אם היו
6 לחים³⁴ - פגורגרת, מפני שהן אכלי אדם; ויבשים³⁵
7 - כמלא פי גדי. ואין מצטרפין זה עם זה לחומר
8 שבהן, אבל מצטרפין לקל שבהן³⁶. פיצד? הוציא
9 תבן תבואה וקטניות: אם יש בשניהם כמלא פי פרה

(58) שראוי לעשות מהן כלי קטן. (59) שמחמת קדושתם גוננים אותם כל שהם, משום זה גם שעור חיובם בכל שהוא. (60) "רקב הנופל מספרים או ממטפחות שבלו" (רע"ב); "הדבר הכלה ונתעפש ולא נשאר בו אלא רושם" (פירוש המשניות). (61) שכל תשמישי קדושה טעונים גניזה. (62) (מסכת ביצה דף ל"ט עמוד א'). (63) שאין בה שמשות.

ו. המוציא זרעו⁶⁴ גנה שאינו נאכלין לאדם - שעורן פחות⁶⁵ מנגרונגרת⁶⁶. מזרע קשואין - שנים⁶⁷. ומזרע הדלועין⁶⁸ - שנים. מזרע פול המצרי⁶⁹ - שנים. המוציא סבין - כדי לתן על פי פור של צורפי זהב⁷⁰. המוציא מרסין⁷¹: אם לאכילה - שעורו כנגרונגרת, לבהמה - שעורו כמלא פי גדי, לצביעה - כדי לצבע בגד קטן⁷². לולבי⁷³ זרדין⁷⁴ והחרובין: עד שלא ימתיקו - כנגרונגרת⁷⁵, ומשמימתיק⁷⁶ - כמלא פי גדי. אבל הלוף והחרדל והתרמוסין ושאר כל הנכבשין - בין שמימתיקו, בין עד שלא ימתיקו - כנגרונגרת.

(64) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד א'). (65) "אף שכל האכלים שיעורם (66) "כל אחד כפי מה שראוי לזרוע ממנו" (המאירי). (67) שני גרגרים. (68) דלעת, פרי אדמה מצבע החלמון. (69) מין קטנית. (70) "מדרך הצורפים להשליך הסובין על פני הכור בעת ההתכה" (רבנו בפירוש המשניות), ורש"י פירש כי במקום שאין פחמים צורפים זהב באש של סובין; פייכור - שפת הכור. (71) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ט). (72) בגודל שלש אצבעות, פחות מזה לא נקרא בגד (מעשה רוקח). (73) ענפים רכים. (74) עצים קטנים הצומחים בערבת הירדן בעלי גרגרים אדומים. (75) "החרובים בתחלתם עד שלא ימתיקו, אינם ראויים למאכל אדם ולא למאכל בהמה, אלא לרפואה ולפיכך שיעורם כנגרונגרת" (מער"ק). (76) רוב פרי החרובים למאכל בהמה (שם).

(64) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד א'). (65) "אף שכל האכלים שיעורם (66) "כל אחד כפי מה שראוי לזרוע ממנו" (המאירי). (67) שני גרגרים. (68) דלעת, פרי אדמה מצבע החלמון. (69) מין קטנית. (70) "מדרך הצורפים להשליך הסובין על פני הכור בעת ההתכה" (רבנו בפירוש המשניות), ורש"י פירש כי במקום שאין פחמים צורפים זהב באש של סובין; פייכור - שפת הכור. (71) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ט). (72) בגודל שלש אצבעות, פחות מזה לא נקרא בגד (מעשה רוקח). (73) ענפים רכים. (74) עצים קטנים הצומחים בערבת הירדן בעלי גרגרים אדומים. (75) "החרובים בתחלתם עד שלא ימתיקו, אינם ראויים למאכל אדם ולא למאכל בהמה, אלא לרפואה ולפיכך שיעורם כנגרונגרת" (מער"ק). (76) רוב פרי החרובים למאכל בהמה (שם).

ז. המוציא⁷⁷ גרעינין: אם לאכילה - חמש⁷⁸, ואם להסקה - הרי הן כעצים, ואם לחשבון⁷⁹ - שמים, ואם לזריעה - שמים. המוציא אזובים⁸⁰: לאכלים - כנגרונגרת, לבהמה - כמלא פי גדי, לעצים - כשעור העצים⁸¹, להזיה⁸² - כשעור הזיה.

(77) (תוספתא מסכת שבת פרק ט' וירושלמי פרק ח' הלכה ב'). (78) "בנ"א: "אם לאכילה כנגרונגרת" (ויניציהא). (79) המנין. (80) צמח טוב הריח ממיני המרובים ישתמשו לרפואה, ולאכילה. (81) כמבואר למעלה הלכה ד'. (82) להזות על המטהר מצרעתו (ויקרא פרק י"ד פסוק ד').

ח. המוציא⁸³ קלפי אגוזין⁸⁴ וקלפי רמונים, אסטיס⁸⁵ ופואה⁸⁶ ושאר העצבין - כדי לצבע בהן בגד קטן כסכה⁸⁷ שמיחין הפנות על ראשיהן. וכן המוציא מי רגלים בן ארבעים יום, או נתר אלכסנדריא⁸⁸, או בורית, קמוניא⁸⁹ ואשילג⁹⁰ ושאר כל המגזין - כדי לכבס בהן בגד קטן כסכה. הוציא סמנין שריוין - כדי לצבע בהן דגמא⁹¹ לאירא⁹².

ט. המוציא⁹³ דיו על הקלמוס - שעורו כדי לכתב ממנו שתי אותיות; אבל אם הוציא הדיו בפני עצמו⁹⁴ או בקסת⁹⁵, צריך שיהיה בו יותר על זה - כדי שיעלה ממנו על הקלמוס כדי לכתב שתי אותיות. היה בקסת כדי אות אחת ובקלמוס כדי אות אחת, או בדיו לבדו כדי אות אחת ובקלמוס כדי אות אחת - הרי זה ספק⁹⁶. הוציא שתי אותיות וכתבן כשהוא מהלך - חייב⁹⁷; פתיכתן זו היא הנחתן. הוציא אות אחת וכתבה, וחרז והוציא אות שניה וכתבה - פטור; שפכר חסרה⁹⁸ האות הראשונה.

(93) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (94) (ירושלמי מסכת שבת פרק ח' הלכה ג'): "הוציא דיו, אם בקלמוס בכדי לכתוב שתי אותיות, אם בכלי צריך יותר (שאי אפשר שלא ידבק מן הדיו בצדדים, ונמצא שנתמעט מלכתוב בה שתי אותיות)". (95) כלי שנותנים בו דיו. (96) בגמרא מסופקים אם מצטרפים לשיעור או לא. (97) אף שלא עמד לפרש וגופו לא נח חייב, שעיקר הנחת הדיו על הכתב הוא (רש"י). (98) יבשה טרם שנכתבה האות השניה.

י. המוציא⁹⁹ כחול¹⁰⁰ - בין לרפואה, בין לתכשיט - כדי לכתוב עין אחת. ובמקום שאין דרך להתקשט אלא בכחילת שתי עינים, והוציא להתקשט - עד שיוציא כדי לכתוב שתי עינים¹⁰¹. זפת וגפרית¹⁰² - כדי לעשות נקב¹⁰³. שעורה - כדי לתן על פי נקב קטן. דבק - כדי לתן בראש השפשא¹⁰⁴. רבב¹⁰⁵ - כדי למשח תחת רקיק¹⁰⁶ כסלע¹⁰⁷.

(99) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (100) מבואר בהלכה ב'; "בנ"א כוחל (שונצינו). (101) (מסכת שבת דף פ' עמוד א') "צנועות כוחלות עין אחת" - שהולכות מעוטפות ואין מגלות אלא עין אחת לראות וכוחלות רק עין אחת, אבל בנות כפרים - אינן צריכות צניעות כל כך, שאין שחוק וקלות ראש מצוים שם, אינן מכסות פניהן וכוחלות שתי עיניהן" (רש"י). (102) "כלי שנותנים בו כסף חי, סותם פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק, כדי להוציא ממנו הכסף חי" (רש"י). (103) נקב שבמגופת חבית של יין שהוא דק משל שמן. (104) "בנ"א:

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

קטנה (פירוש המשניות). (131) כעין מחט שהאורג שובט בו חוטי השתי המתוחים שלא יסתבך חוט בחבורו, וכשנשבר ראשו מחדרו בזכוכית. (132) כן הוא בברייתא בשבת שם. (133) מסיר חטי השתי מהערב. (134) חוטים.

- 17 יג. המוציא¹³⁵ שתי נימין מזנב הסוס ומזנב הפרה
- 18 - חיב¹³⁶. הוציא אחת מן הקשה¹³⁷ שפחזיר - חיב.
- 19 נצרי דקל, והן חוטי העץ - שתיים. חורי דקל, והן
- 20 קלפי החירות¹³⁸ - אחת. מצמר גפן¹³⁹ ומצמר
- 21 פלך¹⁴⁰, וצמר גמלים וארנבים ותיה שפים, ושאר
- 22 כל הנטוין - כדי לטוות חוט ארץ ארבעה טפחים.
- 23 המוציא מן הבגד או מן השק או מן העור -
- 24 פשעוין לטמאה כך שערין להוצאה: הבגד -
- 25 שלשה¹⁴¹ על שלשה, השק - ארבעה על ארבעה,
- 26 העור - חמשה על חמשה.

(135) (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (136) שמצניעים אותן לצוד בהן עופות (גמרא). (137) מהחוטים הקשים שבשדרתו. (138) ענפי דקל שעליהם נפרדים. (139) בהלכה הקודמת על מוכין, הכוונה לפסולת (מעשה רוקח). (140) משי גס. (141) טפחים וכן שאר השעורים בטפחים (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א').

- 27 יד. המוציא¹⁴² עור שלא נתעבד כלל, אלא עדין
- 28 הוא רך - שעורו כדי לצר¹⁴³ משקלת קטנה
- 29 שמשקלה שקל. היה¹⁴⁴ מלוח, ועדין לא נעשה
- 30 בקמח ולא¹⁴⁵ בעפצה¹⁴⁶ - שעורו כדי לעשות קמיע.
- 31 היה עשוי בקמח, ועדין לא נתעבד בעפצה - שעורו
- 32 כדי לכתב עליו את הגט. נגמר עבודו - שעורו
- 33 חמשה¹⁴⁷ על חמשה.

(142) (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א'). (143) "דרך הסוחרים לצור משקלות של עופרת כדי שלא תפחת, לפי שהמתכת נשחקת תמיד ונפחתת" (רש"י). (144) כיצד מעבדים את העור? – "לוקחין עור בהמה או חיה ומעבירים היער ממנו תחלה, ואחר-כך מולחין אותו במלח ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצין את העור ומחזיקין אותו" (רבנו בפרק א' מהלכות תפילין הלכה ר'). (145) בנ"א: "או בעפצא" (ויניציאה). (146) פרי האלון הניתן בדיו ומעבדים בו את העורות לחזקם. (147) טפחים.

- 34 טו. המוציא¹⁴⁸ קלף מעבד - כדי לכתב עליו פרשת
- 35 'שמע'¹⁴⁹ עד 'ובשעריך'¹⁵⁰. דוקסוטוס¹⁵¹ - כדי
- 36 לכתב עליו מזוזה¹⁵². ניר - כדי לכתב עליו שתי
- 37 אותיות של קשר מוקסין¹⁵³, שהן גדולות מאותיות
- 38 שלנו. המוציא קשר מוקסין - חיב, אף-על-פי
- 39 שפכר הראהו למוכס ונפטר בו; שהרי ראיה היא¹⁵⁴
- 40 לעולם. המוציא שטר פרוע¹⁵⁵ וניר מחוק - כדי
- 41 לקרף על פי צלוחית קטנה של פלסון¹⁵⁶. ואם יש

"השבשבת" (שונצינו) "שמים נסר קטן בראש קנה ונותנים עליו דבק, והעוף יושב עליו ונדבק בו" (רש"י); ורבנו פירשו: "דבק הוא דבר עשוי בידי כל אדם הנוגע בו ידבק בו, ושבשבת הוא הגמא שבראשיה נותנים הדבק קושרים אותה בקנה, ומכניסים אותה בקיני העופות ומוציאים האפרוחים" (פירוש המשניות). (105) (מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב') שומן או שמן (רש"י). (106) עוגה נתונה בתנור ומטוגנת בשומן (רש"י). (107) בגודל של סלע.

- 1 יא. המוציא¹⁰⁸ אדמה¹⁰⁹ - כדי לעשות חותם האגרת.
- 2 טיט - כדי לעשות פי כור¹¹⁰. זבל או חול דק - כדי
- 3 לזבל פרשה¹¹¹. חול גס - כדי לערב עם מלא פה של
- 4 סדין¹¹². חרסית¹¹³ - כדי לעשות פי כור של צורפי
- 5 זהב. שער - כדי לגבל טיט לעשות פי כור של צורפי
- 6 זהב¹¹⁴. סיד - כדי לסוד אצבע קטנה שפכנות¹¹⁵.
- 7 עפר¹¹⁶ ואפר - כדי לכסות דם צפור קטנה¹¹⁷. צרור
- 8 אבן - כדי לזרק בכהמה ותרגיש, והוא משקל עשרה
- 9 זוזים¹¹⁸. חרס - כדי לקבל בו רביעית¹¹⁹.

(108) (משנה מסכת שבת דף פ' עמוד ב'). (109) "טיט אדום, עושים ממנו חותמות על השקים ששמים בהם הסוחרים ממונם, הנקראים מרצופים, וכמו כן יעשו ממנו חותמות על המכתבים" (פירוש המשניות). (110) שפת הכור של הצורפים. (111) ירק נאכל, דומה לבצל, "בעברית נקרא חציר" (במדבר פרק י"א פסוק ה' – פירוש המשניות). (112) שאסור "לסוד את הבית אלא אם כן עירב בו חול" (שלא יהיה לבן כל צרכו, כדי להזכיר אבלות על חורבן ירושלים – מסכת שבת דף פ' עמוד ב' וברש"י). (113) לבנה כתושה. (114) כמבואר בהלכה ר'. (115) "נעשה מאבנים שרופות, והיה מנהגם למשוך בו הנערות על כל בשרם כמו מלבוש, וכוונתם להביא להן הנדות ולמהר הבגרות ולהנעים הבשר" (רבנו בפירוש המשניות). (116) ירושלמי (מסכת שבת פרק ח' הלכה ד'). (117) אחר השחיטה. בתוספתא (שבת פ"ט): "איזהו דם צפור קטנה? – זה (צפור) דרור". (118) זוז הוא דינר של כסף כמבואר בדברי רבנו עירובין (פרק א' הלכה י"ב). (119) מבואר בהלכה ב'.

- 10 יב. המוציא¹²⁰ חבל - כדי לעשות און¹²¹ לקפה¹²².
- 11 גמ' ¹²³ - כדי לעשות תלאי¹²⁴ לנפה ולכברה.
- 12 הוציין¹²⁵ - כדי לעשות און לקפפה¹²⁶ מצרית.
- 13 סיב¹²⁷ - כדי לתן על פי משפף קטן של זין¹²⁸.
- 14 מוכיין¹²⁹ - כדי לעשות בו פדור קאגוז. עצם - כדי
- 15 לעשות תרוד¹³⁰. זכוכית - כדי לגרד בה ראש
- 16 הכרפר¹³¹, או¹³² עד שפצע¹³³ שתי נימין¹³⁴ קאחת.

(120) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד א'). (121) לאחוז בה. (122) תבה או קופסא. (123) צמח הגדל במים עושים ממנו חבלים. (124) בית יד. (125) עלי התמר. (126) סל. (127) החוטים שמתחת לקליפת עץ התמר. (128) לסננו מהפסולת. (129) כל דבר רך כצמר, צמר גפן וכדומה. (130) (מסכת שבת דף פ"א עמוד א') כך רופאים

ש"משמיטין עצמן כלפי מטה" או כאדם חי שנושא את עצמו.

(על-פי יין מלכות" ספר זמנים סימן י)

(157) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד א'). ולא אמרו בזה "החי נושא את עצמו" כמ' באדם, לפי שהם נשמיטם כלפי מטה ומכבידים על הנושאים. (159) כי "חי נושא את עצמו" ופטור אבל אסור מדרבנן (או"ח שח). (160) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'). אוחזתו בזרועותיו ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך (רש"י). (161) שהתינוק מניע רגליו כשמגביה רגל אחת מניח אחת, אבל לגרור את הילד אסור מפני שנושאת אותו (רש"י).

יז. המוציא תינוק חי¹⁶² וְכִּסּוּ תְּלִי וְצִוּאָרוּ - חֵיב 7
מִשּׁוּם הַכִּסּוּ¹⁶³; וְשִׂאֵין הַכִּסּוּ טַפְלָה לְתִינוּק. אֲבָל אִם 8
הוֹצִיאָה אֶת הַגְּדוֹל, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְלַכֵּשׁ בְּכִלּוֹ 9
וְטַבְעוֹתָיו בְּיָדוֹ - פְּטוּר¹⁶⁴; שֶׁהִכֵּל טַפְלָה לוֹ. הֵיוּ 10
בְּכִלּוֹ מְקַפְּלִין עַל כֶּתְפוֹ¹⁶⁵ - הַנוֹשֵׂא אוֹתוֹ חֵיב. 11

(162) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד ב') היכול ללכת בסיוע אמו. (163) אבל על התינוק פטור, משום שחי נושא את עצמו. (164) על האדם, כי חי נושא את עצמו, ועל החפצים משום שהם טפלים לו. (165) שלא כדרך לבישה.

יח. המוציא¹⁶⁶ חֶגֶב¹⁶⁷ - חֵי - כָּל שֶׁהוּא¹⁶⁸, וּמֵת¹⁶⁹ - 12
בְּגִרְגֵרָתָהּ. צִפְרֵת בְּרָמִים¹⁷⁰ - בֵּין חֵיהּ, בֵּין מֵתָהּ - כָּל 13
שֶׁהוּא; מִפְּנֵי שֶׁמִּצְנִיעִין אוֹתָהּ לְרִפּוּאָה. וְכֵן כָּל 14
פִּיּוּצָא בָּהּ. הַמֵּת¹⁷¹ וְהַנִּבְלָה וְהַשֶּׁרֶץ - כְּשֶׁעוֹר טָמֵא 15
בָּהּ שֶׁעוֹר הוֹצֵאתָן¹⁷²: מֵת וְנִבְלָה¹⁷³ - כְּזֵית, וְשֶׁרֶץ - 16
כְּעֶדְשָׁה. 17

(166) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (167) ממני הארבה. (168) "הכוונה אף אם הוא קטן ביותר" (פירוש המשניות), מכיון שמצניעו לתינוק לשחק בו. (169) ככל שיעורי אוכלים, כי חגבים אינם טעונים שחיטה ומותרים באכילה. (170) מין ארבה המצוי בכרמים. (171) (משנה מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). (172) רבנו פסק (פרק א' הלכה ז') כרבי יהודה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, לכן סובר כאן שחייב, אבל לשיטת הראשונים שפסקו כרבי שמעון, גם כאן פטור; ודעת בעל "תוספות יום טוב" שכאן חייב בכל אופן, שנבלה ושרץ ראויים להצניע בשביל כלב או חתול. (173) מטמאים בשיעור כזית.

יט. הִיָּה¹⁷⁴ שֶׁם כְּזֵית מְצַמֵּץ, וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּחֵצֵי 18
זֵית - חֵיב; שֶׁהָרִי הוֹעִיל בְּמַעֲשָׂיו, שְׁנֵת־מַעֲטַת הַשֶּׁעוֹר 19
מְלַטְמָא. אֲבָל אִם הוֹצִיא בְּחֵצֵי זֵית מִכְזֵית וּמִחֲצָה 20
- פְּטוּר¹⁷⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּהּ בְּשֶׁאֵר הַטְּמֵאוֹת. 21

(174) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד ב'). (175) שהרי נשאר עוד כזית לטמא.

כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁷⁶, שִׂאֵינוּ חֵיב אֶלָּא עַל 22
הַהוֹצָאָה כְּשֶׁעוֹר? כְּשֶׁהוֹצִיא סֵתָם; אֲבָל הַמוֹצִיא 23

1 בְּלֶכֶן שָׁלוּ כְּדִי לִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שֶׁל קֶשֶׁר מוֹכְסִין
2 - חֵיב.

(148) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (149) "שמע ישראל" בדברים פרק ו' פסוקים ד' ט'. (150) היא פרשה קטנה שבתפילין הכתובה על קלף. (151) "אחר שהעבירו את השער מן העור, מחלקין אותו בעביו לשנים, החלק העבה שממול הבשר, אחר שעברו במלח, בקמה ובעפצא, נקרא דוכסוסטוס" (הלכות תפילין פרק א' הלכה ז'). (152) "שהלכה למשה מסיני לכתוב מזוזה על הדוכסוסטוס" (שם הלכה ח'). (153) "הוא הסימן שכותבים לוקחי המעשר והמכס, להודיע שזה פרע מה שנתחייב". (154) בנ"א: "ראיה היא לו לעולם" (כת"י הסימנים), ועליו לשמור על הקשר להוכחה ששלם לו את המכס. (155) שאינו צריך לו לגבות חובו; ואם הוא שטר שאינו פרוע, חייב בכל שהוא (גמרא). (156) צלוחית ששמים בה שמן בושם הנעשה מעלי ורדים.

3 טז. המוציא¹⁵⁷ בְּהֵמָה חֵיהּ וְעוֹף, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָן
4 חֵיִים - חֵיב¹⁵⁸. אֲבָל אִדָּם חֵי אֵינוּ מְשִׁאוּ¹⁵⁹. וְאִם
5 הִיָּה כְּפוֹת אוֹ חוֹלָה - הַמוֹצִיא אוֹתוֹ חֵיב. וְהָאִשָּׁה
6 מְדֻדָּה¹⁶⁰ אֶת בְּנָהּ בְּזֶמַן שֶׁנוֹטֵל אֶת־הָאֵת¹⁶¹ וּמִגִּיחַ אֶת־הָאֵת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המוציא בהמה חיה ועוף, אע"פ שהן חיים - חייב. אבל אדם חי, אינו משאו".

והטעם הוא משום שאדם נושא את עצמו, אבל שאר בעלי-חיים "דמשרבטי נפשייהו" ומכבידין עצמן להשמיט מיד הנושאן.

וביאור ההלכה בעבודה הרוחנית, ש'אדם' היינו הנפש האלוקית, ואילו בעלי-חיים מרמזים על הנפש הבהמית. 'בהמה' מדגיש את בהמיותה של הנפש הבהמית כפי שהיא בתקפה לפני הבירור.

'חיה' מורה על התגברות החיות, היינו שהחומריות שבנפש הבהמית אינה בתוקף כליכך, כתוצאה מעבודת האדם בבירור הנה"ב.

ו'עוף' מורה על בירור נעלה יותר של הנפש הבהמית - "ועוף יעופף" - היפך טבע המשיכה לארץ, ומעלה זו מודגשת גם בדיני השחיטה, שבעוף מספיק סימן אחד או רוב סימן, אבל בבהמה וחיה צריך לשני סימנים או רובן וזוהי ההוראה: שגם לאחר שיברר האדם את הנפש הבהמית שלו עד לדרגת 'עוף', אין לו 'לסמוך' על הנפש הבהמית, כי עדיין נשארת בטבעה ש"רוח הבהמה היורדת למטה". ולאידך, אל לו לחשוב "מה הועלתי בעבודתי", כי החילוק בין בהמה חיה ועוף הוא מן הקצה אל הקצה, ומטעם זה גם לא כללם הרמב"ם ביחד, ולא קראם בשם כולל - 'בעלי-חיים'.

ויש לברר הדין בנוגע לדגים, האם שייך בהם עניין ההוצאה בתוך כלי שיש בו מים, האם דינם כבעלי-חיים

- 1 לְרַע¹⁷⁷ או לְרַפּוּאָה או לְהִרְאֹת מִמֶּנּוּ דְּגָמָא וְלִכְל
2 כִּיּוּצָא בְּזָה - חֵיב בְּכָל שְׁהוּא¹⁷⁸.
- 3 כּא. הַמְצִינֵע¹⁷⁹ דְּבָר לְזִרְעָה או לְרַפּוּאָה או
4 לְדִגְמָא¹⁸⁰, וְשִׁכַּח לְמָה הַצְנִיעוּ, וְהוּצִיאוּ סֶתֶם - חֵיב
5 עָלָיו בְּכָל שְׁהוּא; שְׁעַל דַּעַת מִחֻשְׁבָּה רִאשׁוֹנָה
6 הוּצִיא. וְשֹׁאֵר הָאָדָם¹⁸¹ אֵין חֵיבִין עָלָיו אֲלָא
7 כְּשֶׁעוֹר¹⁸². וְזָק זֶה שְׁהוּצִיא כְּבָר לְתוֹף הָאוֹצָר¹⁸³,
8 אֶף-עַל-פִּי שְׁמֻקּוֹמוֹ נָפֵר, כְּבָר בְּטָלָה מִחֻשְׁבָּתוֹ
9 הָרִאשׁוֹנָה. לְפִיכָף, אִם חֲזָר וְהִכְנִיסוֹ¹⁸⁴ - אֵינוֹ חֵיב
10 עַד שִׁיכְנִיס שְׁעוֹר.
- 11 (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (180) אבל דברים
שאינ בהם שום צורך לזרע, לדוגמא ולרפואה, והצניע מהם
פחות משיעורם, בטלה דעתו אצל כל אדם ופטור (משנה
למלך). (181) שלא הצניע אותו לזרע ולדוגמא.
(182) הבמורא בפרק ו'. (183) והסח דעתו להצניעם
לדוגמא. (184) או הוציאו.
- 12 כּב. דְּבָר¹⁸⁵ שְׁאֵין דָּרָךְ בְּגִי אָדָם לְהַצְנִיעוּ וְאֵינוֹ רְאוּי
13 לְהַצְנִיעַ, כְּגוֹן דָּם הַנֶּדֶה, אִם הַצְנִיעוּ אֶחָד וְהוּצִיאוּ
14 - חֵיב, וְשֹׁאֵר הָאָדָם פְּטוּרִין עָלָיו¹⁸⁶; שְׁאֵין חֵיבִין
15 אֲלָא עַל הוּצָאת דְּבָר הַפֶּשֶׁר¹⁸⁷ לְהַצְנִיעַ וּמַצְנִיעִין
כְּמוֹהוּ¹⁸⁸.
- 16 (משנה מסכת שבת דף ע"ה עמוד ב'). (186) שהרי
אינו ראוי לשום דבר ("מגיד משנה"). (187) הראוי
לשמוש מה ואינו נזרק לאבוד. (188) שבכמותו יש שיעור
ראוי להצניע.
- 17 כּג. הַמוּצִיא¹⁸⁹ חֲצִי שְׁעוֹר - פְּטוּר¹⁹⁰. וְכֵן כָּל
18 הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה מִן הַמְּלָאכֹת חֲצִי שְׁעוֹר - פְּטוּר.
19 הוּצִיא¹⁹¹ חֲצִי שְׁעוֹר וְהִנִּיחוֹ, וְחֲזָר וְהוּצִיא הַחֲצִי
20 הָאַחֵר - חֵיב¹⁹². וְאִם קָדָם וְהִגְבִּיהַ הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן
21 קָדָם הַנֶּחֱת הַחֲצִי הַשֵּׁנִי - נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁנִּשְׂרָף וּפְטוּר.
22 הוּצִיא חֲצִי שְׁעוֹר וְהִנִּיחוֹ, וְחֲזָר וְהוּצִיא חֲצִי אַחֵר
23 וְהַעֲבִירוֹ עַל הָרִאשׁוֹן כְּתוּף שְׁלֹשָׁה¹⁹³ - חֵיב;
24 שֶׁהַמַּעֲבִיר - כְּמִי שֶׁהִנִּיחַ עַל גְּבִי מִשְׁהוּ. אֲבָל אִם
זָרְקוֹ¹⁹⁴, אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁינִיחַ שָׁם עַל גְּבִי מִשְׁהוּ.
- 189 (משנה מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). (190) "ולא
נאמרו שיעורים אלא לחיוב חטאת וזכרת, אבל איסור יש
בכל שהוא" (טור או"ח סימן ש"א). (191) (מסכת שבת
דף פ' עמוד א'). (192) ששני החצאים מצטרפים בהעלם
אחד. (193) שהוא כלבוד מחובר לחצי הראשון.
(194) ולא העבירו בידו סמוך לחצי הראשון.
- 25 כּד. הוּצִיא¹⁹⁵ חֲצִי שְׁעוֹר וְחֲזָר וְהוּצִיא חֲצִי שְׁעוֹר
26 בְּהֶעֱלֵם אֶחָת¹⁹⁶: לְרִשׁוֹת אֶחָת - חֵיב; לְשֵׁנִי רִשְׁיֹת:
27 אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶן רִשׁוֹת שְׁחֵיבִין עָלֶיהָ - פְּטוּר¹⁹⁷; הֵיתָה
- 195 (מסכת שבת דף פ' עמוד א'). (196) שלא נודע לו
בינתיים. (197) כיון שיש ביניהן הפסק רשות היחיד, אינן
מצטרפות להחשב רשות אחת. (198) ראה למעלה פרק
י"ד הלכה ד' שכרמלית היא תל שיש בו ארבעה טפחים על
ארבעה טפחים או יותר, וגבהו משלשה טפחים עד עשרה,
והמוציא מרשות הרבים לכרמלית או מרשות היחיד
לכרמלית - פטור. ולפיכך אינה חשובה להפסיק בין
הרשויות, ומצטרפים שני חצאי שיעורים לשעור שלם אחד.
- 199 כּה. הַמוּצִיא¹⁹⁹ פָּחוֹת מִכְּשֶׁעוֹר²⁰⁰, וְקָדָם שִׁנִּיחוֹ
200 נִתְפַּח²⁰¹ וְחֲזָר כְּשֶׁעוֹר; וְכֵן הַמוּצִיא כְּשֶׁעוֹר, וְקָדָם
201 שִׁנִּיחַ צָמֵק וְחֲזָר פָּחוֹת מִכְּשֶׁעוֹר - פְּטוּר²⁰².
- 199 (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (200) בשעת
העקירה היה פחות מכשיעור. (201) התנפח ונתרחב.
(202) שאינו חייב עד שיהיה בו כשיעור מתחילת המלאכה
ועד סופה, בעקירה ובהנחה כמבואר למעלה (פרק י"ג
הלכה ה').
- 203 כּו. הַמוּצִיא²⁰³ כְּגוֹרֶגֶת לְאַכִּילָה, וְצִמְקָה²⁰⁴ קָדָם
204 הַנֶּחֱה, וְחֻשָּׁב עָלֶיהָ לְזִרְעָה או לְרַפּוּאָה, שְׁאֵינוֹ
205 צָרִיךְ שְׁעוֹר - הֲרִי זֶה חֵיב כְּמַחֲשָׁבָתוֹ שֶׁל עַת הַנֶּחֱה.
206 הוּצִיא פָּחוֹת מִכְּגוֹרֶגֶת לְזִרְעָה²⁰⁵, וְקָדָם הַנֶּחֱה חֲזָר
207 וְחֻשָּׁב עָלֶיהָ לְאַכִּילָה - פְּטוּר²⁰⁶. וְאִם תִּפְתָּה קָדָם
208 הַנֶּחֱה²⁰⁷ וְנַעֲשֶׂת כְּגוֹרֶגֶת קָדָם שִׁימְלָךְ עָלֶיהָ
209 לְאַכִּילָה - חֵיב; שְׁאֵפְלוֹ לֹא חֻשָּׁב הֵיחָ מִתְּחִילָה עַל
210 מַחֲשָׁבַת הַהוּצָאָה²⁰⁸.
- 203 (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (204) לפחות
מכשיעור. (205) שאין צריכה שעור. (206) שבשעת
הנחה לא היה בו כשיעור הדרוש. (207) והיה בו כשיעור
בין בעקירה ובין בהנחה. (208) כגמרא מסופקם במקרים
אלה אם יש בהם חיוב חטאת או לא, ודרכו של רבנו לפסוק
כדעת "אם תמצא לומר" שבתלמוד, כי סגנון זה מוכיח
שהדבר נפשט בבית מדרש ("מגיד משנה").
- 209 כּז. הוּצִיא²⁰⁹ כְּגוֹרֶגֶת לְאַכִּילָה, וְצִמְקָה²¹⁰, וְחֲזָרָה
210 וְתִפְתָּה²¹¹ קָדָם הַנֶּחֱה - הֲרִי זֶה סִפְקָא²¹² אִם נִדְּחָה או
211 לֹא נִדְּחָה. וְזָק פְּזִית אֲכָלִין לְבֵית טָמֵא, וְהַשְּׁלִים
212 פְּזִית זֶה לְאַכִּילִים שֶׁהָיוּ שָׁם²¹³, וְנַעֲשֶׂה הַכֹּל כְּכִיצָה
213 - הֲרִי זֶה סִפְקָא²¹⁴ אִם נִתְחַיֵּב עַל פְּזִית, מִפְּנֵי
214 שֶׁהַשְּׁלִים הַשְּׁעוֹר לְעִנְיֵן טָמֵאָה, או לֹא נִתְחַיֵּב.
- 209 (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (210) לפחות
מכשיעור. (211) חסרה מהשעור. (212) "יש דחוי לענין
שבת, או אין דחוי" ש"אלו הניחה באותה שעה (כשחסרה
בינתיים), אינו חייב חטאת, גם עכשיו נאמר שנדחה לו
מחיוב חטאת, ובטלה לה עקירה, וכאשר תפחה לכשיעור
והניחה, עשה הנחה בלא עקירה" (רש"י). (213) אין אוכל
מקבל טומאה בפחות מככיצה, והאוכלין שהיו שם לא היה

16 לַצֵּאתָ¹⁴ בְּאֶבְנֵי שֵׁשׁ עָלֶיךָ חֲתִיכוֹת קְבוּעוֹת שֶׁל פֶּסֶף
17 וְשֶׁל זָהָב, כִּמּוֹ שֶׁהַמְּלָכִים עוֹשִׂין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא
18 תְּכָשִׁיט, וְכָל שֶׁהוּא תְּכָשִׁיט - מִתְּרָם¹⁵. וְהוּא, שְׂלֵא
19 יִהְיֶה רַפּוּי; שְׂמָא יִפֹּל בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וַיִּבּוֹא לְהִכְיָאוּ.

(11) משנה, שבת ס, א. (12) מנעל עץ עם מסמרים. וטעם איסורו, כי בזמן צרה מן הצרות היו מתקבצים לתפילה וקריאת שמע במערות, ושמעו קול המון וסברו שמא הרגישו בהם האויבים, דחקו זה את זה ודרסו זה את זה באותן הסנדלים המסומרים, ומתו מהם רבים, ולפיכך אסרו לצאת בסנדל מסומר בשבת ויום-טוב לפי שהם ימי כניסה וכנופיא (פירוש המשניות). (13) שלא אסרו חכמים אלא כעין המעשה שהיה, ושם היו מסומרים לחיזוק הסנדלים. (14) לאיש (ראה בסמוך). (15) שבת נט, ב: "שאינן גוזרין בתכשיטי האיש, שמא יראם, כמו שגזרו גבי אשה לפי שהאיש אינו מתאמר בתכשיטיו כמו האשה" (מגיד-משנה). וראה להלן הלכה ד.

20 ג. טַבַּעַת¹⁶ שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם - מִתְּכָשִׁיטֵי הָאִישׁ הִיא, וְאִינָה מִתְּכָשִׁיטֵי הָאִשָּׁה; וְשָׁאִין עָלֶיהָ חוֹתָם -
21 מִתְּכָשִׁיטֵי אִשָּׁה, וְאִינָה מִתְּכָשִׁיטֵי הָאִישׁ. לְפִיכָךְ:
22 אִשָּׁה שֹׁנֵצָא בְּטַבַּעַת¹⁷ שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, וְאִישׁ שֹׁנֵצָא
23 בְּטַבַּעַת שָׁאִין עָלֶיהָ חוֹתָם - חֲבִיבִין. וּמִפְּנֵי מָה הֵן
24 חֲבִיבִין? וְהֵרִי הוֹצִיאוּ אוֹתָן שְׂלֵא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין¹⁸ -
25 שָׁאִין דֶּרֶךְ הָאִישׁ לְהוֹצִיא בְּאֶצְבָּעוֹ אֶלֶּא טַבַּעַת הָרְאוּיָה
26 לוֹ. וְכֵן הָאִשָּׁה אֵין דֶּרְכָּהּ לְהוֹצִיא בְּאֶצְבָּעָהּ אֶלֶּא טַבַּעַת
27 הָרְאוּיָה לָהּ - מִפְּנֵי¹⁹ שֶׁפְּעָמִים נוֹתֵן הָאִישׁ טַבַּעַתוֹ
28 לְאִשְׁתּוֹ לְהַצְנִיעָה בְּבִית, וּמִנַּחַת אוֹתָהּ בְּאֶצְבָּעָהּ בַּעַת
29 הוֹלְכָה; וְכֵן הָאִשָּׁה נוֹתֵנָה טַבַּעַתָּה לְבַעְלָהּ לְמַקְנָהּ אֶצֶּל
30 הָאָמֶן, וּמִנִּיחָהּ אוֹתָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ בַּעַת הוֹלְכָה עַד חֲנוּת
31 הָאָמֶן; וְנִמְצְאוּ שֶׁהוֹצִיאוּ אוֹתָן כְּדֶרֶךְ שֶׁדִּרְכָן לְהוֹצִיאָן,
32 וְלְפִיכָךְ חֲבִיבִין.

(16) שבת נז, וסב. (17) כשהיא באצבע. (18) כמבואר למעלה פי"ב הי"ג. (19) שבת סב, א.

34 ד. לֹא²⁰ תֵּצֵא אִשָּׁה בְּטַבַּעַת שָׁאִין עָלֶיהָ חוֹתָם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתְּכָשִׁיטֵי; גְּזֵרָה שְׂמָא תוֹצִיאָהּ²¹
35 בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים לְהִרְאוֹת לְחִבְרוֹתֶיהָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנָּשִׁים
36 עוֹשׂוֹת תָּמִיד. וְאִם יֵצֵא בָּהּ²² - פְּטוּרָה. אָבָל הָאִישׁ
37 מִתְּרָ לַצֵּאתָ בְּטַבַּעַת שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
38 תְּכָשִׁיט וְאֵין דֶּרְכּוֹ לְהִרְאוֹת. וְנִהְיָ²³ כָּל הָעָם שְׂלֵא
39 יֵצֵא בְּטַבַּעַת כָּלָל.

(20) משנה, שבת נז, א. (21) תפשטה מאצבעה. שהנשים מתגאות בתכשיטיהן (ירושלמי שבת פ"ו ה"א) ומסירות אותם תמיד, להראות לחברותיהן, ושוכחות ומעבירות ארבע אמות ברשות הרבים. (22) כשהיא באצבעה. (23) מנהג חסידים הוא (מגיד-משנה).

41 ה. אִשָּׁה²⁴ שֹׁנֵצָא בְּמַחַט נְקוּבָה²⁵ - חֲבִיבָתָהּ²⁶, וְהָאִישׁ²⁷ - פְּטוּר. וְאִישׁ שֹׁנֵצָא בְּמַחַט שֹׁנֵצָא נְקוּבָה²⁸

בהם כביצה. (214) "מדחשיב הך דריקה לענין טומאה, חשיב נמי לענין שבת, כאילו היה בזה שיעור כגורגרת ומחויב או לא" (רש"י).

1 כח. הַמוֹצִיא²¹⁵ פְּחוֹת²¹⁶ מִכְשֵׁעוֹר, אֶף-עַל-פִּי
2 שֶׁהוֹצִיאוּ בְּכָלִי - פְּטוּר; שֶׁהַכָּלִי טַפְּלָה לוֹ, וְאֵין בְּנוֹתוֹ
3 לְהוֹצִאת הַכָּלִי, אֶלֶּא לְהוֹצִאת מֶה שֶׁבְּתוֹכוֹ, וְהֵרִי אֵין
4 בּוֹ פְּשֵׁעוֹר. לְפִיכָךְ, אִם הוֹצִיא אָדָם חֵי שֹׁנֵצָא פְּחוֹת²¹⁷
5 בְּמַטָּה - פְּטוּר אֶף עַל הַמַּטָּה; שֶׁהַמַּטָּה טַפְּלָה לוֹ. וְכֵן
6 כָּל פְּיוֹצָא בָּזָה. הַמוֹצִיא קֶפֶת הָרוֹכְלִים²¹⁸ - אֶף-עַל-פִּי
7 שֵׁשׁ בָּהּ מִינִין הָרַבָּה, וְאֶפְלוּ הוֹצִיאָן בְּתוֹךְ כַּפּוֹ - אֵינוֹ
8 חֲבִיב אֶלֶּא אַחַת; שֶׁם הוֹצִיאָה אַחַת הִיא²¹⁹.

(215) משנה (מסכת שבת דף צ"ג עמוד א'). (216) במשנה כתוב "המוציא אוכלין . . . בכלי", והראב"ד מביא מהירושלמי שאין הכלי טפלה, אלא במיני אוכלים ידועים שצריכים לכלי, ורבינו השמיט חיבת "אוכלין" לשלול דיעה זו, וכמו שכתב הרב המגיד "כי כל דבר שמוטל ליה לגביה, אף שאינו צריך לו, פטור" (מעשה רוקח). (217) שאינו חייב על הוצאתו כי "חי נושא את עצמו" (ראה בהלכה י"ז). (218) "מוכרי בשמים לקשטי נשים, ויש להם קופות קטנות לצרוות בשמים" (רש"י). (219) ואין המינים מחלקים לחייב חטאת על כל אחד מהם (ירושלמי).

פֶּרֶק תְּשַׁעָה עָשָׂר

(1) לבאר הדברים שמוחר לצאת בהן, מפני שהן דרך מלבוש, והדברים שאסרו חכמים מפני חשש ההוצאה ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מקצת דברים, שהיוצא בהם חייב דבר תורה.

9 א. כָּל כָּלִי הַמְּלַחֵמָה אֵין² יוֹצֵאִין בָּהֶן בְּשִׁפְתָּהּ. וְאִם
10 יֵצֵא: אִם הָיוּ כָּלִים שֶׁהֵן דֶּרֶךְ מַלְבוּשׁ, כְּגוֹן שִׁרְיוֹן³
11 וְכוּבֵעַ⁴ וּמַגְפִּים⁵ שֶׁעַל הָרַגְלִים - הֵרִי זֶה פְּטוּר; וְאִם
12 יֵצֵא בְּכָלִים שֹׁנֵצָאִין דֶּרֶךְ מַלְבוּשׁ, כְּגוֹן רִמָּח⁶ וְסִיף⁷
13 וְקֶשֶׁת⁸ וְאַלְפָּה⁹ וְתִירִס¹⁰ - הֵרִי זֶה חֲבִיב.

(2) בשבת סג, א: "רבי אליעזר אומר (כל כלי המלחמה) תשכיטין הן לו, [שנאמר (תהלים מה, ד'): "חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך"]", וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי, שנאמר (ישעיה ב, ד'): "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אלא גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" [ואם תכשיטין הן לו, מפני מה הן בטלים לימות המשיח?], והלכה כחכמים. (3) מלבוש עשוי ברזל. (4) של ברזל (פירוש המשניות), ובלשון המשנה "קסדא". (5) "מברזל יכסו הרגלים כדי שלא יירו על רגליו" (פירוש המשניות כלים פ"א מ"ח). (6) כידון. (7) חרב. (8) לירות בה חצים. (9) מגן עגול (פירוש המשניות). (10) מגן משולש (פירוש המשניות). ולפי שדעת רבינו שניהם "מגן", שינה מסדר המשנה: "בסיף, בקשת, בתריס, באלה, ברומח", והביא אלה ותריס ביחד.

14 ב. אֵין¹¹ יוֹצֵאִין בְּסַנְדַּל מְסָמָר¹² שֶׁסָּמְרוּ לְחִזְקוֹ¹³.
15 וְאֶפְלוּ בְּיוֹם טוֹב גְּזָרוּ עָלָיו שְׂלֵא יֵצֵא בּוֹ. וּמִתְּרָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחברותיה לא שייך בה, כמו שכתב רבינו להלן הלכה י' בכליל של זהב.

ז. לא⁴⁰ תצא אשה בקטלא⁴¹ שבעצרה. ולא בנזמי האף⁴². ולא בצלוחית של פליטון⁴³ הקבועה⁴⁴ על זרועה. ולא בכיס⁴⁵ הקטן העגל שמניחין בו שמן הטוב, והוא הנקרא כובלת⁴⁶. ולא בפאה של שער, שמנחת על ראשה כדי שתראה בעלת שער הרבה. ולא בכבול⁴⁷ של צמר, שמקפת אותו סביב לפניה. ולא בשן שמנחת בפיה במקום שן שנפל. ולא בשן של זהב, שמנחת על שן שחר או אדם שיש בשניה⁴⁸. אבל שן של כסף - מתר, מפני שאינו נפר. כל אלו אסורין לצאת בהן, שמא⁴⁹ יפלו ותביאם בידה, או תחליץ ותראה לחברותיה.

(40) משנה, שבת נו, א. (41) היא חוטים שעורכים בהם גרגרי זהב, וקושרים אותה על הצואר בדוחק, כאדם החונק את עצמו" (פירוש המשניות). וברומאית, קישוט על הצואר: "קאטלא". (42) אבל בנזמי אוזן, מותר (רש"י). (43) שמן העשוי מעלי ורד, ונותן ריח טוב. (44) בנוסח אחר: "הקשורה" (מעשה רוקח). (45) בנוסח אחר: "בכוס". (46) "וב'ערוך' הנוסח: כוכלת, והוא כלי קטן מכסף או מזהב, ונותנים בו משיחה טובה, יתעדנו בה הנשים" (פירוש המשניות). (47) "חתיכה של בגד כמו מצנפת שקושרים אותה על המצח, ונותנים הציץ עליה כדי שלא יזיק הציץ את המצח" (פירוש המשניות). (48) "שמא מתוך שמשונה במראה משאר שיניים, יבזזה ותתבייש, ותקח שנה מפיה ותעבינה ארבע אמות ברשות הרבים" (גמרא). (49) בנוסח אחר: "שמא תחליץ ותראה", ו"שמא יפלו כו" ליתא (מעשה רוקח).

ח. כל⁵⁰ שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים, אסור לו לצאת בו אפילו בחצר שאינה מערבת⁵¹; חוץ מקבול ופאה של שער, שמתר לצאת בהן לחצר שאינה מערבת, כדי שלא תתגנה על בעלה⁵². והיוצאות⁵³ בצלוחית של פליטון, שאין בה בשם כלל - חיתבת⁵⁴.

(50) שבת סד, ב. (51) בגמרא אמרו "לחצר", ודעת רבינו שהכוונה לחצר שדרים בה שני יהודים ולא עירובי ביחד, שאסור מדרבנן לטלטל בתוכה (פ"א מהל' עירובין), שאם במעורבת הרי היא כבית, וממה שאמרו "אסור לצאת בו לחצר" מבואר שבבית מותר (מגיד-משנה). (52) שבת סד, ב. (53) שבת סב, ב. (54) שמכיון שאין בה בושם אינה תכשיט אלא משא.

ט. יוצאה⁵⁵ אשה בחוטי שער הקשורים לה על ראשה; מפני שהמים באין בהן⁵⁶ ואינן חוצצין⁵⁷, ואינה חולצתן אם ארע לה טבילה, עד שנגזר שמא תביאם לרשות הרבים. בין שהיו החוטים שלה, בין של חברתה, בין של פהמה. ולא תצא הזקנה בשל לידה⁵⁸; ששבת הן לה, ושמא תחליץ ותראה

1 - חיתבת²⁸, והאשה - פטורה; מפני שהיא מתכשיתה, ואינה אסורה אלא גזרה שמא תראה לחברותיה. זה הכלל: כל היוצא בדבר שאינו מתכשיתו ואינו דרך מלבוש, והוציאו דרך שמוציאין אותו דבר - חיתבת; וכל היוצא בדבר שהוא מתכשיתו והיה רפוי, ואפשר שיפול במהרה ויבוא להביאו ברשות הרבים, וכן אשה שניצאת בתכשיתין שדרךן לשלף אותן ולהראותן - הרי אלו פטורין; וכל דבר שהוא תכשיט ואינו נופל, ואין דרכה להראותו - הרי זה מותר לצאת בו. לפיכך²⁹, אצעה שמניחין אותה בזרוע או בשוק - יוצאין בה בשבת³⁰; והוא, שתהיה דבוקה לבשר ולא תשמיט³¹. וכן כל היוצא בזה.

(24) משנה, שבת סב, א. (25) העשויה לתפור בגדים. (26) אף-על-פי שמוציאה אותה במלבושה ולא בידה, שאשה שדרכה ואומנותה לתפור ולתקן בגדי ביתה, רגילה להוציא מחט תחובה בכגדיה יותר מחייט אומן (ראה בסמוך, ולהלן הלכה כא, וב'תוספות' שבת יא, ב' ד"ה ואם יצא). (27) אפילו חייט (להלן הלכה כא), וראה למעלה. (28) שלפעמים אשתו נותנת לו מחט שאינה נקובה להצניע לה, ותוחב אותה בכגדו ונמצא שהוציא כדרך הוצאה, ראה למעלה ה"ג (קרבן נתנאל פ"ו ס"ט). (29) משנה, שבת סג, ב. (30) שאין לחוש שתסירה בשוק, שהרי לא תגלה בשרה. (31) שאם לא כן, יש לחוש שמא תפול ברשות הרבים ותבוא להביאה (כדלעיל).

14 ו. לא³² תצא אשה בחוטי צמר או בחוטי פשתן או ברצועות הקשורות לה על ראשה; שמא תחליץ אותה בשעת טבילה³³ ותעבירה ברשות הרבים. ולא בעיצין³⁴ שמנחת בין עיניה, ולא בלחיים³⁵ של זהב שיוירדין מן הציץ על לחיה, בזמן שאינן תפורין זה בזה³⁶. ולא בעטרה של זהב שמנחת בראשה³⁷. ולא בכבלים שיוציאין בהן הבנות ברגליהן, כדי שלא יפסיעו פסיעה גסה, שלא יפסידו בתוליהן³⁸. כל אלו אסורין לצאת בהן בשבת, שמא יפלו³⁹ ותביאן בידה.

(32) משנה, שבת נו, א. (33) שאסורה לטבול כשהם על ראשה משום חציצה, כמבואר בפ"ב מהלכות מקוואות ה"ה. (34) בלשון המשנה: "בטוטפת". (35) בלשון המשנה: "בסרביטין" "תכשיט הנתלה מן הציץ על הצדעים ועל הלחיים, ולפיכך נקרא לחיים" (פירוש המשניות). (36) אבל אם תפורים זה בזה מותר, ולדעת רש"י מותר רק אם תפורים לשבכה. (37) בלשון המשנה: "עיר של זהב", ועליה צורת ירושלים. (38) שבת סג, ב: "עכסים בצורת אצעה, והיו מטלין ביניהם שלשלאות, והיו התוללות מתקשטות באלו הכבלים כדי שלא יפסעו פסיעה גסה, ויגיע להן הזיק בבתוליהן" (פירוש המשניות). (39) וזהו טעם גם לעטרה של זהב, אף-על-פי שהטעם שמא תראה

- לעיקר השיניים (כמו שכתוב ב'ערוך' ערך דר ד, וב'אוצר הגאונים' התשובות סי' ר'), ולפיכך פירש שניהם בריח הפה. וכן נראה בפירוש המשנה שלו (ועיין 'מעשה רוקח').
- (73) "בנות קטנות מנקבות את אזניהן, ואין עושים להן נזמים עד שיגדלו, ונותנים חוטים או קסמין באזניהם שלא יסתם הנקב" (רש"י). (74) דרך ערביות להיות מעוטפות ראשן ופניהן חוץ מן העיניים, והן הרעלות שנזכרו בישעי"ג, (יט). ורבינו (בפירוש המשניות) פירש: "כמו פעמונים או זגים", והוא מין קישוט ערבי. (75) בגד אשה דק ורחב לעטוף את כל הגוף. (76) הכרוך. (77) מכפתרת, "כי הנשים היו אוספות שולי הרדיד וכנפותיו יחד על דבר קשה, כמו אבן או עץ וקושרות מלמעלה" (פירוש המשניות). (78) בנוסח אחר: "לכתחילה" (ויניציאה). (79) שהכין אותה לכך מערב שבת ואינה מוקצה. (80) מערב שבת ('הגהות מיימוניות' ר'בית יוסף סי' שג).
- יג. יוצא⁸¹ אדם בקיסם שבשניו⁸² ושפסנדלו⁸³ לרשות הרבים. ואם נפל - לא יחזיר. ובמקו ובספוג שעל גבי המכה, ובכלבד שלא יכרך עליהן חוט או משיחה⁸⁴; שהרי החוט והמשיחה חשובין אצלו, ואינם מועילין למכה⁸⁵. ויוצא בקלפת השום ובקלפת הפצל שעל המכה, ובאגד שעל גבי מכה, וקושרו ומתירו⁸⁶ בשפת. ובאספגנית⁸⁷ ומלגמא⁸⁸ ורטיה⁸⁹ שעל גבי המכה, ובסלע⁹⁰ שעל הצנית⁹¹, ובביצת החרגול⁹², ובשן השועל⁹³, ובמסמר הצלוב⁹⁴, ובכל דבר שתולין אותו משום רפואה⁹⁵; והוא, שיאמרו הרופאים שהוא מועיל.
- (81) תוספתא שבת, פ"ו. (82) נגד כאב השיניים ('חסדי דוד'). ובנוסח אחר: "שבאזניו" ('מעשה רוקח'). (83) כשהסנדל רחב, שמים קיסם בצד להדקו לרגל ('חסדי דוד'). (84) חבל דק. (85) אבל החוטים שכורך בהם את המוך והספוג, שלא יפלו מן המכה מותר ('מעשה רוקח'). (86) שאינו חשוב קשר של קיימא. (87) תחבושת על מכה. (88) תחבושת לחה על המכה לחממה. (89) תחבושת משוחה סממנים לרכך את המכה. (90) משנה, שבת סה, א. (91) "מכה שהיא תחת פרסת הרגל, וקושר בה סלע לרפואה" (רש"י). (92) משנה, שבת סז, א. מין ארבה (ויקרא יא, כב) "והוא סגולה לחולשת עצבי היריכים" (פירוש המשניות). (93) "לשינה, ומי שיקח שן של שועל חי ויתלה אותה על מי שארכה שנתו - תקיצו" (פירוש המשניות). (94) "יימו בעלי הסגולות, כי כשיקח מסמר מעץ הצלוב ויתלה אותו על גרגרת מי שיש בו קדחת שלישית יועיל לו" (פירוש המשניות). (95) ואין בזה גם איסור של "ובחוקותיהם לא תלכו". שהעיקר אצלנו שכל דבר שיש בו משום רפואה. על זה לא אמר הכתוב "ולא תלכו בחוקות הגויים" (פירוש המשניות). ועי' פ"א מהלכות עכו"ם.
- יד. יוצאת⁹⁶ האשה באבן תקומה⁹⁷ ובמשקל אבן תקומה, שנתפזן ושקלו⁹⁸ לרפואה. ולא אשה עברה בלבד, אלא אפלו שאר הנשים; שמה תתעבר
- 1 לחברותיה. אבל ילדה יוצאת בחוטי זקנה⁵⁹. וכל⁶⁰ שהיא ארוג, יוצאת בו על ראשה⁶¹.
- (55) משנה, שבת סד, ב. (56) ראה בהלכה ו. (57) כי חוטי שיער אין חוצצים, כמבואר בהלכות מקוואות (פ"ב ה"ה). (58) צעירה. (59) בגמרא אמרו "ובלבד שלא תצא לדה בשל זקנה, וזקנה בשל ילדה". והקשו: בשלמא זקנה בשל ילדה, שבה הוא לה (שתרצה להראות לחברותיה ותעבירו ברה"ר), אלא ילדה בשל זקנה אמאי, גנאי הוא לה (ובוודאי לא תראה ברה"ר)? ותירצו: ש"ילדה בשל זקנה" כדי נסבא (כן בכתב"ד מינכן ובמגיד-משנה, ועיין כסף-משנה), כלומר מיותר הוא ולחנים נשנה, שבאמת מותר הוא. (60) שבת נז, א. (61) שחוטים ארוגים אינם הדוקים לראשה ואין בהם חציצה (רש"י).
- י. יוצאה⁶² אשה בחוטין שבצוארה; מפני שאינה חונקת עצמה בהן, ואינן חוצצין. ואם היו צבועין - אסורים; שמה תראה אותן לחברותיה. ויוצאה⁶³ אשה בכליל⁶⁴ של זהב בראשה; שאין יוצאה בו אלא אשה חשוכה, שאין דרכה לחליץ ולהראות. ויוצאה פציע⁶⁵ ובלחיים של זהב בזמן שהן תפורין בשבכה שעל ראשה כדי שלא יפלו. וכן כל פיוצא בהם.
- (62) שם נז. ועיין בפירוש רבינו על המשנה (שבת סה). "יוצאה אשה בחוטין שבצוארה". (63) שבת נט, ב. (64) "טס של זהב שמנחת על פדחתה, וקושרת מאוזן לאוזן" (רש"י). ושונה היא מעטרה של זהב (למעלה הלכה ו) שכאן אין חשש שמא תיפול. (65) שבת נז, א.
- יא. יוצאה⁶⁶ אשה במוף⁶⁷ שבאזנה; והוא, שיהיה קשור באזנה. ובמוף שבסנדלה⁶⁸; והוא, שיהיה קשור בסנדלה. ובמוף שהתקינה לנדתה, ואף-על-פי שאינו קשור, ואפלו עשתה לו בית יד⁶⁹; שאם נפל - אינה מביאה אותו, מפני מאיסותו.
- (66) משנה, שבת סד, ב. (67) דבר רך כצמר וצמר גפן. (68) שלא תלחץ הרגל. (69) "עשתה לידה בית"יד מבגד שיכסה אותה, כדי שלא תטנף בנגיעה" (רבינו חננאל).
- יב. ויוצאה⁷⁰ בפלפל ובגרגיר מלח ובכל דבר שתתן לתוך פיה מפני ריח הפה⁷². ולא תתן לבתחלה בשפת. ויצאות הנשים בקיסמין⁷³ שבאזניהן, ובדלות⁷⁴ שבצוארן או שבסותן, ובכרדיר⁷⁵ הפרופה⁷⁶. ופורפת⁷⁷ בתחלה⁷⁸ בשפת על האבן⁷⁹ ועל האגוז, ויוצאה. ולא תערים ותפרף על האגוז כדי להוציאו לבנה הקטן. וכן לא תפרף על המטבע לבתחלה, מפני שאסור לטלטלו. ואם פרפה⁸⁰ - יוצאה בו.
- (70) משנה, שבת סד, ב. (71) כל מיני בשמים שמשתמשים בהם לריח הפה ולכאב שיניים (גמרא). (72) בגמרא (שבת סה). מפורש "פלפל לריח הפה, גלגל מלח לדורשוני" ופירש"י "לחולי השיניים". אבל רבינו מפרש "לדורשוני"

- 70) משנה, שבת סד, ב. (71) כל מיני בשמים שמשתמשים בהם לריח הפה ולכאב שיניים (גמרא). (72) בגמרא (שבת סה). מפורש "פלפל לריח הפה, גלגל מלח לדורשוני" ופירש"י "לחולי השיניים". אבל רבינו מפרש "לדורשוני"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 וְלֹא בִקְפָה וְלֹא בְמַחְצֵלֶת, מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. הַפֶּרֶס¹²⁵
23 וְהַכֶּסֶת: אִם הָיוּ רִבְיָן וְרָקִין כְּמוֹ הַבְּגָדִים - מִתֵּר
24 לְהוֹצִיאָן מִנְּחִין עַל רֹאשׁוֹ בְּשֶׁבֶת דֶּרֶךְ מַלְבוּשׁ; וְאִם
25 הָיוּ קָשִׁין - הָרִי הֵן כְּמִשְׁאֵי וְאִסּוּרִין.

(120) תוספתא שבת פ"ו. (121) בגד עבה שהשתמשו בו
בלילה לישון בו (מלה יוונית - Sagum). (122) בגד מארג
עבה, והיא מלה ארמית. (123) שהוא לובשם כמלבוש;
"אמר רבי יהודה, מעשה ברבי טרפון שיצא בלילי שבת
לבית המדרש, ונתנו לו סדין ואחוזו בשתי ידיו ויצא מפני
הגשמים" (תוספתא שבת פ"ו). (124) "שלא יכוף תיבה
על ראשו מפני הגשמים, שנראה כנושא משא" (רש"י נדרים
נח:). (125) שבת קמו, ב.

26 יח. יוֹצֵאִין¹²⁶ בְּדוֹגִין¹²⁷ הָאֲרוּגִין בְּבָגְדִים. וְיוֹצֵא
27 הָעֶבֶד¹²⁸ בְּחוֹתָם שֶׁל טִיט שֶׁבָּצְאוּ¹²⁹ אֹכֵל לֹא
28 בְּחוֹתָם שֶׁל מִתְכָּת; שָׁמָּה יִפֹּל וַיִּבְאֵנוּ. הַמִּתְעַטֵּף¹³⁰
29 בְּטִלְתָּ¹³¹, וְקִפְלָה מִכָּאן וּמִכָּאן בִּידוֹ אוֹ עַל כְּתָפוֹ:
30 אִם נִתְּבֵן לְקַבֵּץ כְּנָפָיו כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְרַעוּ אוֹ שֶׁלֹּא
31 יִתְלַכְכוּ¹³² - אִסּוּר; וְאִם קָבָץ לְהַתְנַאוֹת בֵּהֶן
32 כְּמִנְהַג אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם בְּמַלְבוּשָׁן - מִתֵּר.

(126) משנה, שבת סו, ב. (127) פעמונים קטנים שאין בהם
ענבל, ואין משמיעים קול. (128) "עבד כנעני שמל וטבל
לשם עבדות, וקיבל מצוות שהעבדים חייבים בהן, והן כל
המצוות שנשים חייבות - מצוה עלינו לשמרם ולמנעם
מעשיית מלאכה בשבת, שנאמר: למען ינוח שורך וחמורך
וינפש בן אמתך" (רבינו להלן בפ"ב ה"ד). (129) בחותם
היה חקוק שם האדון בעל העבד. (130) שבת קמו, א.
(131) "כאן מדובר בטליתות שלהם שהיו כיריעה אחת
מרובעת (כטליתות-תפילה שלנו), אבל במלבושים שלנו
שהוא לבוש בהם ומוציא ידיו מתוכם, אין איסור זה" (או"ח
סי' שא). (132) או כדי שיוכל ללכת מהר (מגיד-משנה).

33 יט. הַיּוֹצֵא¹³³ בְּטִלְתָּ מְקַפְּלָת וּמִנְחַת עַל כְּתָפוֹ -
34 חֵיב¹³⁴. אֲכָל יוֹצֵא הוּא בְּסוּדֵר¹³⁵ שֶׁעַל כְּתָפוֹ, אֶף-עַל-
35 פִּי שְׁאִין נִימָא קְשׁוּרָה לוֹ בְּאַצְבָּעוֹ¹³⁶. וְכָל סוּדֵר
36 שְׁאִינוּ חוּפָה רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ, אִסּוּר לְצַאת בּוֹ¹³⁷. הֵיתָה
37 סְכִינִית¹³⁸ קְצֶרָה שְׁאִינָה רַחְבָּה - קוֹשֶׁר שְׁנֵי רִאשֵׁיהָ
38 לְמִטָּה מִכְתָּפִים, וְנִמְצָאת כְּמוֹ אֲבִנט, וּמִתֵּר לְצַאת בָּהּ.

(133) שבת קמו, א. (134) שדרכם של מוכרי כסות לצאת
כך, ואין זה דרך מלבוש. (135) מטפת גדולה שדרך
לבישתו בקיפול גם בחול. (136) אמר רבי יהודה: מעשה
בהורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס שיצא בסודר
שעל כתיפו בשבת, אלא שנימא (חוט) כרוכה לו באצבעו
(שלא יפול מעל כתפיו), וכשבא הדבר לפני חכמים אמרו:
אפילו אין נימא כרוכה לו באצבעו - מותר" (שבת קמו).
(137) הכוונה לסודר העשוי להתלבש בו רוב גופו, אבל
סודרים שלנו שהדרך ללבשם מקופלים על הכתף, אין צורך
כשיעור זה (הגר"א). (138) שבת קמו, ב. בנוסח אחר:
"סכינית" (כת"י התימנים), "בגד צמר ארוך וצר לעטוף את
הראש והכתפיים כשיצאים מבית המרחץ" (מגיד-משנה).

1 וְתִפִּיל. וְיוֹצֵאִין⁹⁹ בְּקִמְיֵע¹⁰⁰ מִמָּחָה. וְאִי זֶה הוּא
2 קִמְיֵעַ מִמָּחָה? זֶה שֶׁרָפָא לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם, אוֹ
3 שֶׁעָשְׂהוּ אָדָם שֶׁרָפָא לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּקִמְיֵעִין
4 אַחֲרֵים. וְאִם יֵצֵא בְּקִמְיֵעַ שְׁאִינוּ מִמָּחָה - פֶּטוּר;
5 מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיאוּ דֶּרֶךְ מַלְבוּשׁ. וְכֵן הַיּוֹצֵא בְּתַפְלִין -
6 פֶּטוּר¹⁰¹.

(96) שבת סו, ב. (97) אבן שנושאות אותה נשים מעוברות
לסגולה שלא תפלנה (רש"י). (98) "שוקלים איזה דבר נגד
אבן התקומה, ואם נמצא החפץ מכוון למשקל האבן, מועיל
כאבן תקומה" (מהרש"ל). (99) משנה, שבת ס, א.
(100) לסגולה. (101) שהן כמלבוש גם בשבת שאינו זמן
תפילין (שבת סא).

7 טו. מִיֵּשׁ בְּרִגְלוֹ מִכָּה, יוֹצֵא בְּסִנְדֵּל יְחִידִי
8 בְּרִגְלוֹ הַבְּרִיאָה¹⁰²; וְאִם אֵין בְּרִגְלוֹ מִכָּה, לֹא יֵצֵא
9 בְּסִנְדֵּל יְחִיד¹⁰⁴. וְלֹא יֵצֵא הַקָּטָן בְּמִנְעַל גָּדוֹל¹⁰⁵, אֲכָל
10 יוֹצֵא הוּא בְּחִלּוֹק גָּדוֹל¹⁰⁶. וְלֹא תֵצֵא אִשָּׁה¹⁰⁷ בְּמִנְעַל
11 רַפּוּי¹⁰⁸, וְלֹא בְּמִנְעַל חֲדָשׁ, שֶׁלֹּא יֵצֵאָה בּוֹ שְׁעָה אַחַת
12 מִבְּעוֹד יוֹם¹⁰⁹. וְאִין¹¹⁰ הַקָּטָן¹¹¹ יוֹצֵא בְּקָב¹¹² שְׁלוֹ.
13 אֲנָקְטָמִין¹¹³ שֶׁל עֵץ - אֵין יוֹצֵאִין בֵּהֶן בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי
14 שְׁאִינָן מְדַרְכֵי הַמַּלְבוּשׁ. וְאִם יֵצֵאוּ - פֶּטוּרִין¹¹⁴.

(102) משנה, שבת ס, א. (103) כדעת חייא בר רב (שבת
סא) ויש פוסקים כדעת רב הונא שם, שיוצא בסנדל ברגל
שיש בה מכה. (104) שיחדשוהו כי נושא את השני תחת
כנפיו ("ירושלמי" שבת פ"ו ה"ב). ועוד טעם: שיתבייש
ללכת כך ברבים ויביאנו בידו ברשות הרבים (רש"י). אבל
אם יש ברגלו מכה ויוצא בסנדל יחיד ברגלו הבריאה - אין
חשד ואין בושה. (105) שבת קמא, ב. שיפול מרגליו
ויביאנו בידו. (106) שהרי לא ילך ערום ברחוב.
(107) שהאשה מקפדת יותר על מנעלה שיהיה מתאים
למידת רגלה. (108) שמא תחלצנו ותביאנו בידה ברשות
הרבים. (109) שמא אינו לפי מידת רגלה ותביאנו בידה.
(110) משנה, שבת סה, ב. (111) שרגלו כרותה. (112) רגל
הקטע עשויה מעץ. (113) "כמו מנעל של עץ" (פירוש
המשניות). לדעת ר"ח, פירושו: יד של עץ לגדם שידיה
כרותות. (114) ודעת הפוסקים, שאם אי אפשר לו ללכת
בלי הקביים - מותר לצאת בהם בשבת (מגיד-משנה).

15 טז. יוֹצֵאִין¹¹⁵ בְּפִקְרִין¹¹⁶ וּבְצִיפָה¹¹⁷ שֶׁבְּרָאשֵׁי בְּעָלִי
16 חֲטָטִין. אִימָתִי? בְּזִמָּן שֶׁצָּבָעַן בְּשִׁמּוֹן¹¹⁸ וַיִּכְרְכֵן, אוֹ
17 שֶׁיֵצֵא בֵּהֶן שְׁעָה אַחַת מִבְּעוֹד יוֹם; אֲכָל אִם לֹא
18 עָשְׂהָ בֵּהֶן מַעֲשֶׂה, וְלֹא יֵצֵא בֵּהֶן קֹדֶם הַשֶּׁבֶת - אִסּוּר
19 לְצַאת בֵּהֶן¹¹⁹.

(115) שבת נ, א. (116) פאה נכרית שעושים לאדם קרח
לכסות ראשו (רב האי). (117) צמר מנופץ (רש"י).
(118) בדפוס שוונצינו ליתא "בשמן", וכן מחקו מהרש"ל
בגמרא שבת (שם). (119) שאינם נחשבים כמלבוש.

20 יז. יוֹצֵאִין¹²⁰ בְּשֶׁק עֶבֶה וּבִירֵיעָה וּבְסָגוּס¹²¹ עֶבֶה
21 וּבְחִמִּילָה¹²², מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים¹²³; אֲכָל לֹא בְּתִבְהָ¹²⁴

פוסט. ופסק רבינו כרבי מאיר, נגד הכלל המקובל: "רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה" (ועיין מגיד-משנה).

כב. הַזֵּבֶן ¹⁵⁵ שֶׁיָּצָא בְּכִיס ¹⁵⁶ שָׁלוּ - חֵיב; מִפְּנֵי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כִּיס זֶה לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ הַזֹּאת. וְאִם-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַגּוֹף הַהוּא, אֶלָּא כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְלַכְּלוּ בְּגָדָיו; שֶׁהַמְּלָאכָה שֶׁאֵינָה צָרִיכָה לַגּוֹפֶה - חֵיב עָלֶיהָ ¹⁵⁷.

(155) שבת יא, ב. (156) קשור שלא יתלכלכו בגדיו. (157) כדעתו בפ"א ה"ז, אבל דעת רוב הראשונים שהלכה כרבי שמעון, כי מלאכה שאינה צריכה לגופה - פטור עליה.

כג. הַמוֹצָא ¹⁵⁸ תְּפִלִּין בְּשֶׁבֶת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים ¹⁵⁹, בִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? לֹבֶשֶׁן בְּדֶרֶךְ ¹⁶⁰ - מְנִיחַ שֶׁל יָד בְּיָדוֹ, שֶׁל רֹאשׁ בְּרֹאשׁוֹ - וְנִכְנָס וְחוֹלֵצֵן בְּבֵית, וְחוֹזֵר וְיוֹצֵא, וְלֹבֵשׁ זֶגֶג, וְחוֹלֵצֵן, עַד שֶׁיִּכְנִס אֶת כָּלָּן. וְאִם הָיָה הָרִבָּה, וְלֹא נִשְׁאָר מִן הַיּוֹם כְּדִי לְהִכְנִסֵּן דֶּרֶךְ מְלֻבָּשׁ - הָרִי זֶה מִחֲשִׁיף עָלֵיהֶם ¹⁶¹, וּמִכְנִסֵּן בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת. וְאִם הָיָה בֵּימֵי הַגָּזֶרֶה ¹⁶², שֶׁמִּתְבָּרָא לֵישֵׁב וְלִשְׁמֹרֵן עַד הָעֶרֶב מִפְּנֵי הַכּוֹתִים - מְכַסֵּן בְּמִקּוֹמָן וּמִנִּיחָן וְהוֹלֵךְ.

(158) משנה, עירובין צה, א. (159) בבביון ובלי שמירה. (160) ואף ששבת אינו זמן תפילין (כמבואר בהל' תפילין פ"ד ה"י) - מותר ללבשן כיון שאינו מתכוון ללבשן לשם מצוה, כִּי-אִם לְהַצִּיל מִבּוֹיָן, שֶׁהֵרֵא מִצְוֹת צְרִיכוֹת כּוֹנוֹה. ובנוסח כת"י התימנים, ההמשך: "מניח של ראש בראשו, ושל יד בידו" ובנוסח דו"ו: "מניח של יד תחילה, ואחר כך של ראש ונכנס". (161) כיון שלא יספיק להכניס כולן מבעוד יום, לא ילבשן כלל אלא ימתין בשדה עד הערב. (162) גזירת שמד, כשיש סכנה בקיום מצוות.

כד. הָיָה ¹⁶³ מִתְבָּרָא לְהַחֲשִׁיף עָלֵיהֶן מִפְּנֵי הַלִּסְטִים - נוֹטֵל אֶת כָּלָּן בְּאַחַת וּמוֹלִיכֵן פְּחוֹת פְּחוֹת מְאַרְבַּע אַמּוֹת ¹⁶⁴; אוֹ נוֹתֵן לְחִבְרוֹ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְחִבְרוֹ לְחִבְרוֹ ¹⁶⁵, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְחִצְרוֹ הַחִיצוֹנָה ¹⁶⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה בֵּהֶן רְצוּעוֹתֵיהֶן וְהֵן מְקַשְּׂרִין קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין, שְׂוֵדָאֵי תְּפִלִּין הֵן; אֲבָל אִם לֹא הָיָה רְצוּעוֹתֵיהֶן מְקַשְּׂרוֹת - אֵינוֹ נִזְקֵק לָהֶן ¹⁶⁷.

(163) עירובין צז, א. (164) "קודם שיגיע לארבע אמות, יעמוד לנוח. וכן בכל פעם, ואין כאן העברת ארבע אמות יחד" (רש"י), ומשום קדושת התפילין התירו לעשות כך. (165) שאף אחד מהם לא עשה מלאכה שלימה, ויש בזה רק איסור מדרבנן (כמבואר בפ"א ה"ז). (166) שהוא המקום המשתמר הראשון לשים בו את התפילין. (167) זוהי שיטת רבינו בדברי התלמוד: "רבי יהודה אוסר בחדשות, ומתיר בישנות", בחדשות יש לחשוש שאינן תפילין רק קמיעות, ולא התירו בשבילן איסור דרבנן. אבל לדעת הראב"ד ושאר הראשונים, גם בחדשות אין ספק שהן תפילין ולא קמיעות, והטעם שלא התירו בחדשות להכניסן זוג זוג, מפני שאינן

כ. מִתְבָּרָא ¹³⁹ לְהַתְעַטֵּף בְּטָלִית שֵׁישׁ בְּשֶׁפְתוֹתֶיהָ מְלֻלָּה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן חוּטִין אֲרָכִין וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָן נוֹי הַטָּלִית; מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּטָלִים לְגַבֵּי הַטָּלִית, וְאֵינוֹ מְקַפֵּיד עָלֵיהֶן בֵּין הָיָה בֵּין לֹא הָיָה. לְפִיכָךְ, הַיּוֹצֵא בְּטָלִית שֶׁאֵינָה מְצִיצֶת בְּהִלְכָתָהּ ¹⁴¹ - חֵיב; מִפְּנֵי שֶׁאֵתֵן הַחוּטִין חֲשׂוּבִין הֵן אֶצְלוֹ, וְדַעְתּוֹ עָלֵיהֶן, עַד שֶׁיִּשְׁלִים חֲסִירוֹן וְיַעֲשׂוּ צִיצִית. אֲבָל טָלִית הַמְצִיצֶת בְּהִלְכָתָהּ - מִתְבָּרָא לָצֵאת בָּהּ בֵּין בָּיִם בֵּין בְּלִילָה ¹⁴²; שֶׁאֵין הַצִּיצִית הַגְּמוּרָה מִשְׁאוּי, אֶלָּא הָרִי הִיא מְנוּי הַבְּגָד וּמִתְכַּסִּיטוֹ, כְּמוֹ הָאִמְרָא ¹⁴³ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. וְאִלּוּ ¹⁴⁴ הָיָה חוּטֵי הַצִּיצִית שֶׁהִיא מְצִיצֶת בְּהִלְכָתָהּ מִשְׁאוּי, הָיָה חֵיב הַיּוֹצֵא בָּהּ אֶפְלוּפִי ¹⁴⁵ בָּיִם הַשֶּׁבֶת; שֶׁאֵין מִצְוֹת עֹשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ פֶּרֶת דּוּחָה שֶׁבֶת.

(139) שבת קלט, ב. (140) חוטים יתרים התלויים בקצות הבגד. (141) "כגון שתלה ציצית בשלוש כנפי הטלית והניח הרביעית" (ר"ח). (142) "שחובת הציצית ביום ולא בלילה, שנאמר: וראיתם אותו - בשעת ראייה" (רבינו בהל' ציצית פ"ג ה"ז). (143) חיפוי על תפר הבגד או שפתו. (144) דעת הר"ף שאסור לצאת בליל שבת בטלית מצוייצת כהלכתה, שכיון שאינו זמן ציצית, נחשבת הטלית כמשא, ורבינו סובר שלפי שיטה זו, גם ביום השבת היה אסור לצאת בה, כי אף שמקיים מצות ציצית, אין בכוחה לדחות איסור שבת שהוא בכרת, שאין 'עשה' דוחה 'לא תעשה' שיש בו כרת; ורבינו כתב תשובה מיוחדת נגד דעת הר"ף, וסיים: "וכשהיתה מצוייצת כהלכתה אינה משוי ובין יצא זה ידי חובת ציצית בין לא יצא, בין יצא בה אשה או קטן או איש בלילה בין שיצא בה גדול היום" (תשובות הרמב"ם פריימן סי' ס'). (145) בנוסח אחר, חסרה המילה "אפילו" (מעשה ורקח).

כא. לֹא ¹⁴⁶ יָצָא ¹⁴⁷ הַחֵט בְּשֶׁבֶת בְּמַחַט הַתְּחוּבָה לוֹ בְּבִגְדוֹ. וְלֹא נִגַּר בְּקִיסָם שֶׁבְּאֲזָנוֹ. וְלֹא גִרְדִּי ¹⁴⁸ בְּאִירָא ¹⁴⁹ שֶׁבְּאֲזָנוֹ. וְלֹא סוּרְקָא ¹⁵⁰ בְּמִשְׁכָּה שֶׁבְּאֲזָנוֹ. וְלֹא שְׁלֹחֲנִי ¹⁵¹ בְּדִינָר שֶׁבְּצִוָּארוֹ ¹⁵². וְלֹא צָבַע בְּדִגְמָא ¹⁵³ שֶׁבְּאֲזָנוֹ. וְאִם יָצָא - פְּטוּר ¹⁵⁴. אֶף-עַל-פִּי שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ אֲמָנוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹצִיא בְּדֶרֶךְ הַמוֹצָאִין.

(146) שבת יא, ב. (147) "כל השינויים כאן שמים אותם בעלי אומנות בצאתם לשוק, כדי שיכירו מאיזו אומנות הם וישכרום למלאכה" (רש"י). (148) אורג. (149) חתיכת צמר (רש"י). ורבינו בפירוש התלמוד ("סיני" כרך ו' עמ' קיג) כתב: "אירא נקראת בלשון ערבי מסורקת, והיא שפופרת קטנה של קנה". (150) הפשתן או הצמר, ויוצא במשיחה (בחוט) לדוגמא על אומנותו. (151) מחליף ופורט כספים. (152) בנוסח אחר: "שבאזנו" (שונצינו). (153) "מעט צמר צבוע אדום, ומעט צמר צבוע שחור לדוגמא" (רש"י). (154) נחלקו בזה רבי מאיר ורבי יהודה: רבי יהודה מחייב אומן שהוציא דרך אומנותו, ורבי מאיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָאֲמַר³: לִמְעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרְךָ וְכָל בְּהֵמָתְךָ -
אֶחָד שׁוֹר וַחֲמוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף⁴. וְאִם⁵
הוֹצִיָא עַל הַבְּהֵמָה - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִצֵּהָ עַל
שְׂבִיתָתָהּ, אֵינוֹ לוֹקָה; לְפִי שֶׁאִסּוּרוֹ בֹּא מִכֻּלָּל עֲשֵׂה⁶.
לְפִיכָךְ, הַמְחַמֵּר⁷ אַחֵר בְּהֵמָתוֹ בְּשַׁבָּת, וְהָיָה עָלֶיהָ
מִשְׁאוֹי - פְּטוּר⁸.

(2) 'ירושלמי' (שבת פ"ה ה"ב). (3) הם שני פסוקים נפרדים; מהפסוק: "למען ינוח שורך וחמורך" (שמות כג, יב) למדים ('ירושלמי' שם) דין שביתת בהמה, ומהפסוק: "וכל בהמתך" (דברים ה, יד) למדים (בבא-קמא נד.) לרבות חיה ועוף; ובנוסח אחר, חסרות המלים "וכל בהמתך" ('מעשה רוקח'). (4) בבא-קמא נד, ב. ממה שכתוב בדברות האחרונות (דברים ה, יד) "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך וכו' שורך וחמורך וכל בהמתך", לרבות חיה ועוף כיצא בהם. (5) שבת קנד, ב. (6) שנכתב איסורו בלשון 'עשה': "למען ינוח שורך", ואין לוקים אלא על איסור שנכתב בלשון 'לא תעשה', כמבואר בהל' סנהדרין פ"ח ה"א וב'. (7) הולך אחר החמור או הבהמה, ומזרזה בהליכה. (8) מעונש מלקות, אבל אסור מן התורה משום "לא תעשה כל מלאכה", ו"פטור" זה אינו כשאר "פטור" שבדברי רבינו שאינו אסור אלא מדרבנן (ועיין לחם-משנה).

ב. וְהֵלֵא⁹ לֹאֹ מִפְּרִשׁ בַּתּוֹרָה, שְׁנָאֲמַר: לֹא תַעֲשֶׂה
כָּל מְלָאכָה אֲתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וּבְהֵמָתְךָ
- שְׁלֹא יַחְרֹשׁ בָּהּ וּכְיוֹצֵא בַּחֲרִישָׁה¹⁰. וְנִמְצָא לֹאֹ
שֶׁנֶּחֱמַן לְאַזְהַר מִיִּתְּ בֵּית דִּין, וְאֵין לוֹקֵין עָלָיו.

(9) כוונת רבנו לבאר דבריו, למה אין לוקים על מחמר אחר בהמתו, והלא יש "לאור" ('לא תעשה') מפורש בתורה? (10) כלומר: לאו זה נאמר, כשהאדם עושה המלאכה ביחד עם הבהמה, שכן משמעות הכתוב: "לא תעשה כל מלאכה אתה . . . ובהמתך", אתה עם בהמתך, ובזה חייב מיתה.

ג. אִסּוּר¹¹ לִישְׁרָאֵל לְהַשְׁאִיל אוֹ לְהַשְׁפִּיר¹² בְּהֵמָה
גִּשָּׁה¹³ לְנָכְרִי; שְׁלֹא יַעֲשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהָיָה
הוּא מִצֵּהָ עַל שְׂבִיתָת בְּהֵמָתוֹ. אִסּוּר¹⁴ חֲכָמִים לְמַכּוֹר
בְּהֵמָה גִּשָּׁה לְנָכְרִי, שְׁמָא יִשְׁאִיל אוֹ יַשְׁפִּיר. וְאִם¹⁵
מְכַר - קוֹנְסִין אוֹתוֹ¹⁶ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמֶיהָ וּמַחְזִירָהּ.
וְאִפְּלוּ שְׂבוּרָה¹⁷ אֵין מוֹכְרִין. וּמִתָּר¹⁸ לְמַכּוֹר לָהֶם עַל
יְדֵי סְרָסוּר; שֶׁהַסְרָסוּר אֵינוֹ מְשַׁפֵּיר וְאֵינוֹ מְשִׁאִיל¹⁹.

(11) עבודה זרה טו, א. (12) בהמת ישראל - אף שהשכירה לנכרי, יש בה משום שביתת בהמתו, אם לא מכרה לנכרי לצמיתות ('תוספות' שם). (13) העושה מלאכה. (14) משנה, פסחים נג, א. (15) גיטין מד, א. (16) לפדות את הבהמה מיד הנכרי (רש"י). (17) שאינה ראויה למלאכה, אין מוכרים - גזירה שמא ימכור שלימה (גמרא שם). (18) עבודה זרה טו, א. (19) "מדובר כשבעל הבהמה לא יהיה מצוי על יד הבהמה, כי הסרסור לא ישאיל ולא ישכיר לפי שאינה שלו" (פירוש המשניות שם).

ד. וּמִתָּר²⁰ לְמַכּוֹר לָהֶם סוּס; שְׁאֵין הַסּוּס עוֹמֵד אֶלָּא

מקושרות ברצועות ולא יוכל להכניסן, שאסור לקשור את התפילין בשבת.

1 כה. הַמּוֹצֵא¹⁶⁸ סֶפֶר תּוֹרָה¹⁶⁹ - יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְרוֹ
2 וּמַחֲשִׁיף עָלָיו. וּבִסְפָּנָה¹⁷⁰ - מְנִיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם
3 הָיוּ גִשְׁמִים יוֹרְדִין¹⁷¹ - מְתַעֲשֵׂף בְּעוֹר, וְחוֹזֵר וּמְכַסֶּה
4 אוֹתוֹ, וְנִכְנָס בּוֹ.

(168) תוספתא פרק ח. (169) בתוספתא, הנוסח: "ספר". ונראה מזה שהוא-הדין בשאר כתבי קודש. (170) סכנת לסטים. (171) כאן מדובר שלא במקום סכנה, שיש בזיון הספר משום הגשמים היורדים עליו.

5 כו. לֹא¹⁷² יֵצֵא הַחֵיט¹⁷³ בְּמַחְטוֹ בִּידוֹ¹⁷⁴, וְלֹא
6 הַלְבָּלִי¹⁷⁵ בְּקִלְמוֹסוֹ, עֶרֶב שַׁבָּת סְמוּךְ לַחֲשֻׁכָה; שְׁמָא
7 יִשְׁפַח¹⁷⁶ וְיוֹצֵא. וְחֵיב¹⁷⁷ אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִגְדוֹ עֶרֶב
8 שַׁבָּת עִם חֲשֻׁכָה, שְׁמָא יִהְיֶה שֵׁם דְּבָר שְׂכִיחָה וְיֵצֵא
9 בּוֹ בְּשַׁבָּת. מִתָּר לְצֵאת בְּתַפְלִין עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֻׁכָה;
10 הוֹאִיל וְחֵיב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בְּתַפְלִין כָּל עֵת, אֵינוֹ
11 שׁוֹכְחָן¹⁷⁸. שְׁכַח¹⁷⁹ וְיֵצֵא בָּהֶן לְרֵשׁוֹת הָרִבִּים, וְנִזְכַּר
12 שֵׁישׁ לוֹ תַפְלִין בְּרֹאשׁוֹ - מְכַסֶּה¹⁸⁰ אֶת רֹאשׁוֹ עַד
13 שְׁמָגִיעַ לְבֵיתוֹ אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ.

(172) משנה, שבת יא, א. (173) והוא-הדין בשאר אדם האוחז חפץ בידו, ולא אמרו חייט אלא משום שדרכו בכך. (174) אבל אם היתה המחט תחובה בבגדו, לא גזרו חכמים, כיון שאפילו אם יצא כך לרשות הרבים - פטור, כיון שלא הוציא כדרך המוציאים (כמבואר בהלכה כ"א). (175) הסופר. (176) ישכח שהיום שבת או שישכח שהוציא אסורה בשבת ויתחייב חטאת, אבל אם ישכח שהמחט בידו - פטור מחטאת שזה נקרא מתעסק, כמבואר בפ"א ה"א. (177) שבת יב, א: "חנניא אומר, חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשיכה. אמר רב יוסף: הלכתא רבתי לשבתא" (דבר גדול יש כאן להפרישו מאיסור שבת - רש"י). (178) חייב אדם למשמש בתפילין כל זמן שהם עליו, שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד, שקדושתן גדולה מקדושת הציץ, שהציץ אין בו אלא שם אחד, ואילו יש בהם אחד ועשרים שם בשל ראש, וכמותן בשל יד, ובציץ נאמר: והיה על מצחו תמיד, שלא יסיח דעתו ממנו" (רבינו בהל' תפילין פ"ד ה"ד). (179) ביצה טו, א. (180) שאי-אפשר לשאת אותן בידו לביתו מפני קדושת השבת, ולהשאירן בחוץ אי-אפשר מפני בזיון התפילין, לכן התירו לו לקחתן עליו דרך מלבוש כשהם מכוסים שלא יראוהו נושא בראשו תפילין בשבת.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים

(1) נתבארו בו דיני הבהמה ואיסור מלאכותיה. ונמשך לזה מה שגזרו שלא למכור לגוי בהמה העושה מלאכה. ורוב ענייני הפרק ביני הוצאת המותר והאסור בהן. ונסתיים הפרק בחיוב שביתת העבדים שהוקשו בכתוב לבהמות, באמרו: למען ינוח שורך וחמורך, וינפש בן אמתך והגר.

14 א. אִסּוּר² לְהוֹצִיא מִשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה בְּשַׁבָּת,

22 - נותנו לשוטה. שוטה וקטן⁴² - נותנו לשוטה.
23 חרש וקטן - נותנו לאי זה מהן שירצה⁴³. לא היתה
24 עמו בהמה ולא נכרי ולא אחד מכל אלו - מהלך
25 בו פחות פחות מארבע אמות⁴⁴. ואפלו מציאה⁴⁵
26 שפאה לידו, מהלך בה פחות פחות מארבע אמות;
27 אבל קדם שתבוא לידו: אם יכול להחשיף עליה -
28 מחשיף, ואם לאו - מוליכה פחות פחות מארבע
29 אמות.

(38 שבת קנ"ג, א. 39) "חרש וחרשת האמורים בכל מקום, הם האילמים שאין שומעים ולא מדברים, אבל מי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר, הרי הוא ככל אדם" (רבינו בהל' אישות פ"ב הכ"ו). (40) "שוטה אין לו דעת כלל, אבל חרש יש לו דעת קצת" (רש"י). (41) בנוסח אחר: "חרש ושוטה וקטן" (כת"י התימנים). (42) שהקטן יבא לכלל דעת כשיגדל, מה שאין-כן השוטה. (43) שכל אחד יש לו מעלה: חרש יש לו עכשיו דעת קצת, וקטן יבוא לכלל דעת כשיגדל. (44) "עוד (תקנה) אחרת היתה שם. מוליכו פחות מארבע אמות, ולא רצו חכמים לגלותה, משום: "כבוד אלהים הסתר דבר" (מותר להסתיר דבר תורה משום כבוד שמים), שלא יוליכנו ארבע אמות שלימות ברשות הרבים" (שבת קנ"ג:). (45) בהלכה זו נשאו ונתנו מפרשי הרמב"ם, והקשו: שהרי בגמרא מבואר (שבת קנ"ג) ש"דוקא בכיסו התיירו, אבל במציאה לא". הרמב"ם השיב בתשובה לחכמי לונל: "גם ראשי הישיבות שבבבל ז"ל תפסו על פיסקא זו כשהגיע אליהם החיבור... ויראה לי שזה שחילק רבא בין כיסו למציאה, לא חילק אלא ליתן המציאה לנכרי, או להוליכה על גבי חמור, אבל להוליכה פחות פחות מארבע אמות מותר... שזו ההולכה צינעה גדולה יש בה, ואינו צריך דבר אחר ולא איש אחר לסייעו ולא יכיר בו אדם ולא יהיה נחפז, ולא נחוש שמא יעביירו ארבע אמות ברשות הרבים (תשובת הרמב"ם פריימן סי' נז). והגר"א ו'קרבן נתנאל' (פרק כ"ד משבת אות ג) הראו מקור לדברי רבינו בגמרא (עבודה זרה ע). בדברי איסור גיורא שלא נמצאו ארנקים אבודים בשבת, מכיון ש"המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מארבע אמות". אולם בנוסח שהובא בראשונים, כתוב: "המוציא" ולא "המוצא".

30 ח. מתיר⁴⁶ למשך⁴⁷ את הבהמה במתנג⁴⁸ ורסן⁴⁹ שלה
31 לרשות הרבים; והוא, שתהיה ראויה לאותו הרסן.
32 פגון: שיר⁵⁰ לסוס, ואפסר⁵¹ לגמל, וחטם⁵²
33 לנאקה⁵³, וסוגר⁵⁴ לכלב. אבל אם הוציא בהמה
34 במתנג שאין משתמרת, פגון שקשור חבל בפי הסוס;
35 או במתנג שאינה צריכה לו, אלא משתמרת בפחות
36 ממנו, פגון שהוציא חמור בשיר של סוס, או חתול
37 בסוגר - הרי זה משאוי; שקל שמירה מעלה או
38 שמירה פחותה משאוי הוא לה⁵⁵.

(46) משנה, שבת נ"א, ב. (47) בדברים שדרך הבהמה לצאת בהם בחול. לשם שמירה ולא לשם משא, מותר גם בשבת שהם נחשבים כחכשיטים. (48) שרשרת ברזל ששמים בפי

1 לרכיבת אדם, לא למשאוי, והחי נושא²¹ את עצמו.
2 וכדרך²² שאסרו למכר לנכרי, כך אסרו למכר
3 לישראל החשוד למכר לנכרי. ומתיר²³ למכר להם
4 פרה לשחיטה, ושוחט²⁴ אותו בפניו. ולא ימכר
5 סתם, אפלו שור של פטם²⁵, שמא ישא²⁶ אותו
6 ויעבד בו.

(20) משנה, פסחים נ"ג, א. שבת צ"ד, א. (21) מבואר למעלה בפ"ח הט"ז. (22) עבודה זרה טו, א. (23) עבודה זרה כ, ב. ותוספתא ע"ז פ"ב. (24) כלומר: לא מספיק בזה שמוכר לו על מנת לשחוט, אלא צריך שיראהו שוחט (ועיין להלן פרק ל' הלכה יג: "ופוסק עמו לשבות ואינו שובת"). (25) "מפוטם ושמן מאד, ואינו ראוי למלאכה" (רש"י). (26) עבודה זרה טו, א: "אמר רב אשי: אמר לי זבידא (שם פטם) בר תוראה (שור מפוטם) משהינן ליה (משחים אותו עד שיכחיש), ועביד על חד תרין (ועובד כשני שוורים אחרים)".

7 ה. מקום²⁷ שנהגו למכר להן בהמה דקה²⁸ -
8 מוכרין; מקום שנהגו שלא למכר²⁹ - אין מוכרין.
9 ובכל מקום³⁰ אין מוכרין להם חיה גסה, כמו שאין
10 מוכרין להם בהמה גסה, אלא על ידי סרסור.

(27) משנה, פסחים נ"ג, א. (28) שאינה עושה מלאכה. (29) "שהחמירו על עצמם שמא יבואו למכור להם בהמה גסה" (רע"ב). (30) עבודה זרה טו, ב.

11 ו. מי³¹ שהחשיף בדרך³², ולא היה עמו נכרי³³ שיתן
12 לו פיסו³⁴, והיתה עמו בהמה - מניח פיסו עליה
13 כשהיא מהלכת, וכשתרצה לעמד נוטלו מעליה;
14 כדי שלא תעמד והוא עליה, וכדי שלא תהיה שם
15 לא עקירה ולא הנחה³⁵. ואסור לו להנהיגה ואפלו
16 בקול פל זמן שהפס עליה; כדי שלא יהיה מחמור
17 בשבת³⁶. וגזרת חכמים היא, שלא יניח פיסו על גבי
18 בהמה, אלא אם אין עמו נכרי³⁷.

(31) משנה, שבת קנ"ג, א. (32) היה בא בדרך וקדש עליו השבת ומעות עמו. (33) כמבואר למעלה בפ"ו הכ"ב. (34) "אמר רבא: דוקא כיסו (התיירו), אבל מציאה לא (התיירו להניח על החמור)" (גמרא, שם). (35) כמבואר בפ"ג ה"א. (36) ודעת הרשב"א: מכיון שאינו נותן עליה אלא כשהיא מהלכת, אין בו דין מחמור, שכלל אמרו (שבת קנ"ג: "כל שבגופו (שהוא עצמו עושה מלאכה) חייב חטאת, בחבירו (מבואר בפ"ג ה"ב) פטור אבל אסור, וכל שבחבירו פטור אבל אסור, בבחמתו מותר לכתחילה". (37) "מאי טעמא? - חמור אתה מצוה (מן התורה) על שביטתו, נכרי אין אתה מצוה (מן התורה) על שביטתו" (גמרא, שם).

19 ז. היה³⁸ עמו חרש³⁹ שוטה⁴⁰ וקטן - מניח פיסו על
20 החמור, ואינו נותנו לאחד מהן; מפני שהן אדם
21 מיישראל. היה עמו חרש ושוטה⁴¹, ואין עמו בהמה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לסימן" (פירוש המשניות). (69) המקום הגבוה, החטוטר, שעל גב הגמל. ובנוסף אחר: "בדבשתו" (שניצניו). (70) חטוטרות, הגבנון שעל גב הגמל. (71) "עקידת (קשירת) יד ורגל" (שבת נד.), שזה צער גדול לבהמה, ומשוי הוא לה (חיי אדם). ועוד טעם אחר: גזירה שמא יפול החבל מעל רגליו ויביאנו בידו (תניא).

יא. אין⁷² התנגולים יוצאין בחוטין⁷³ ולא ברצועות שברגליהם⁷⁴. ואין הפכשין יוצאין בעגלה שפתחת אליה שלהן⁷⁵. ואין הפכשות יוצאות בעצים שמניחים להן בחטמן כדי שיתעטשו ויפלו התולעין שבמחן⁷⁶. ואין העגל יוצא בעל קטן שמניחין לו על צוארו כדי שייפגע ויהיה נוח לחרישה. ולא תצא בהמה בשבכה⁷⁷ שמניחין לה בפיה כדי שלא תשף או שלא תאכל. לא תצא הפרה בעור הקפר⁷⁸ שמניחין לה על ידיה כדי שלא יינק ממנה השרץ כשהיא ישנה. ולא תצא ברצועה שפין קרניה - בין לנוי⁷⁹, בין לשמור⁸⁰. עיז⁸¹ שחקק לה בקרניה, יוצאה באפסר הקשור בחקק בשבת. ואם תחבו בזקנה - אסור; שמא תנתחני, ויביאנו בידו ברשות הרבים. וכן כל פיוצא בזה.

(72) משנה, שבת נד, ב. (73) שברגליהם לסימן שיכירום הבעלים. (74) שלא ישברו את הכלים. (75) שלא תיפצע האליה בסלעים וטרשים כשנגררת על הקרקע. (76) וכל אלה אסורים לצאת בהם ברשות הרבים, שמא יפלו ויביאם בידו ברשות הרבים. (77) מחסות נקשר על פי הבקר כדי שלא תאכל מן החיטים, ונקרא בכרייתא (שבת נג.) "חסום". (78) שרץ ששעותיו חדים כחט. (79) מכיון שאין זה מקובל אצל כולם - אין זה מלבוס (מגיד-משנה להלן הי"ג). (80) מפני שאין הפרה צריכה שימור, שאין דרכה לברות, וכל שמירה מעולה משאוי הוא (למעלה הי"ח). (81) שבת נב, א. מפני שעז צריכה שמירה ודרכה לצאת באפסר.

יב. הזכרים⁸² יוצאים בעור הקשור להן על זכריותן כדי שלא יעלו על הנקבות, ובעור הקשור להם על לביהם⁸³ כדי שלא יפלו עליהם זאבים, ובמטלניות⁸⁴ המרקמות שמפין אותן בהן⁸⁵. והרחלות יוצאות ואליה שלהן קשורה למעלה על גפן כדי שיעלו עליהן הזכרים, או קשורה למטה כדי שלא יעלו עליהם הזכרים. ויוצאות מלפפות⁸⁶ במטלניות כדי שיהיה הצמר שלהן נקי. העצים יוצאות וידיהן קשורות⁸⁷ כדי שייבש מהן החלב. אבל אם קשרן כדי שלא יצא החלב עד שיחלב אותו לערב - הרי אלו לא יצאו⁸⁸.

(82) משנה, שבת נב, ב. (83) לבם. (84) חתיכות בגד. (85) הראב"ד השיג, שהרי למעלה בהלכה י"א מובא שגם לנוי אסור. אבל נראה שני זה מקובל ונהוג יותר, לכן דינו כמלבוס. (86) כרוכות כחתולים. (87) מהדוקות יפה

הבהמה, להנהיגה. (49) חבל נתון בלחי הבהמה לקשרה ולהטותה במהלכה; בנוסף אחר: "ורסן ואפסר שלה" (מעשה רוקח). (50) "הוא המתג" (פירוש המשניות). (51) "חבל שקושרים על פיות הגמלים" (פירוש המשניות). (52) "טס של ברזל שקושרים אותו על הלחיים" (פירוש המשניות). ולדעת רש"י "נוקב את חטמה ומכניס בתוכו כמין טבעת". (53) גמל נקבה. (54) צוארון של ברזל, ושלשלת תלויה בו. (55) שכיון שאין דרכם בכך, נחשב כמשא ואינו תכשיט.

ט. לא⁵⁶ יקשר גמלים זה בזה וימשך. אפלו היו קשורין מערב שבת, אינן נמשכין בשבת. אבל מכניס הוא חבלים לתוך ידו. והוא, שלא יצא חבל מתוך ידו טפח⁵⁷. וצריך שיהיה החבל שמפי הבהמה עד ידו גבוה מן הארץ טפח או יותר⁵⁸. ומפני מה⁵⁹ לא ימשך הגמלים הקשורים זה בזה? מפני שהוא נראה כמי שמוליך לשוק שמוכרין בו הבהמות, או שמשחקין⁶⁰ בהן שם. ומפני זה⁶¹ לא תצא בהמה בזוג⁶² שבצוארה⁶³, ואפלו היה פקוק שאין לו קול.

(56) משנה, שבת נד, א. (57) "שדומה כנושאו בידו, ולא ניכר שהוא אפסר הגמל" (רש"י). (58) "כדי שיהא נראה שהבהמה נמשכת בחבל זה" (רש"י). (59) שבת, שם. (60) כמו שאמרו בסנהדרין (כה:) והעתיקו רבינו בפ"י מהלכות עדות ה"ד: "המשחקים בבהמה חיה ועוף, ואומר כל הקודם את חבריו - יטול בעליו את שניהם", והרי זה כמקח וממכר בשבת, וכמו שכתב רבינו להלן פכ"ג הי"ז. (61) שבת נד, ב. (62) בפעמון. (63) במשנה, שם: "ולא בזוג", וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה משום) שהמדובר בזוג הארוג לבגד, שאם לא כן יש גם חשש שמא יפול מעליה ויבוא להוליכו ברשות הרבים. וממה שכתב רבינו "שבצוארה", נראה שאינו ארוג בבגד.

י. לא תצא בהמה בזוג⁶⁴ שבכסותה, ולא בחותמה⁶⁵ שבצוארה⁶⁶, ולא בחותם שבכסותה, ולא ברצועה שברגלה, ולא בסולם שבצוארה. ואין חמור יוצא במרדעת⁶⁷, אלא אם-כן היתה קשורה לו מערב שבת. ולא יצא גמל במטטלת⁶⁸ התלויה לו בכרבשתו⁶⁹ או בזנבו, אלא אם כן היתה קשורה בזנבו וחוטרתו⁷⁰. ולא יצא הגמל עקוד יד ולא עקוד רגל⁷¹. וכן שאר כל הבהמות.

(64) בנוסחאות אחרות "בזוג שבצוארה ולא בזוג שבכסותה" (מעשה רוקח) וזה מיותר, שהרי כבר כתב כן בהלכה ט'. (65) שבת נח, א. כעין מטבע עשויה ממתכת או חומר אחר לסימן הבעלות שהיו קושרים על צואר הבהמה או על כסותה שלא תתלכלך (רש"י שם). (66) "עצים עשויים כשתי וערב על צואר החמור, כדי שלא יחזיר ראשו לגבו לחכך חבורתו" (פירוש המשניות). (67) כסת קשה ששמים על החמור כדי לחממו. (68) "חתיכת בגד קשורה בזנבו

"בשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, כך הוא מצווה על שביתת עבדו ואמתו כו', ומותרין לעשות מלאכה בשבת לעצמם בפרהסיא כישראל בחול".

וצריך להבין, הרי משכתב שמותרין לעשות מלאכה בשבת בפרהסיא, מובן הדין כל צרכו, ומה רצה להוסיף במילים "כישראל בחול".

לכאורה אפשר היה לתרץ שהוא לשון המשנה, בה הובאו שלוש דעות: "ת"ר גר תושב מותר לעשות מלאכה לעצמו כישראל בחולו של מועד (בדבר האבד), רבי עקיבא אומר כישראל ביו"ט (אוכל נפש), רבי יוסי אומר... כישראל בחול", ופסק הרמב"ם כרבי יוסי. אלא שתירוץ זה אינו מספיק, כיון שכשפסק הרמב"ם כרבי יוסי, אינו צריך להוסיף "כישראל בחול" שהרי לא הביא שאר הדעות, וממילא גם אין צריך לשלול את הדעות הנוספות, שלא כמו הגמרא שצריכה להביא הדעות השונות בזה.

והביאור בזה: מבואר בספרי הכללים להרמב"ם, שגם כאשר בלשון המשנה ישנו לימוד מיוחד שלא הביאו הרמב"ם, מכל-מקום מדייק וכותב בלשון המשנה, אף כשאין כוונתו לתוכן הדיוק שבמשנה. ועפ"י יובן מה שכתב "ומותרין לעשות מלאכה בפרהסיא כישראל בחול", הגם שגם ללא תוספת זו לא היה מקום לטעות, מ"מ העתיק את לשון המשנה.

ויש להוסיף: מצינו כמה וכמה עניינים שמחמירים בהם עוד טרם שהגיע זמן החיוב, ולדוגמא "משחרב בית המקדש, התקין ריב"ז שיהיה יום ט"ז בניסן כולו אסור לאכול חדש, כי מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד לא אכלנו בהאיר המזרח, השתא נמי ניכול כו'". ועפ"י יש סברא לומר שעבד זה יהיה אסור מעשיית מלאכה בשבת בפרהסיא, כי מכיון שהוא עבד בבית ישראל, יש מקום להניח שבסופו של דבר יסכים למול ולטבול, ואז יש לחשוש שיאמר אשתקד עשיתי מלאכתי בשבת בפרהסיא, ומדוע לא אעשה כן גם היום, ועאכ"כ בשפחה, שכן עבד שצריך למול "משהים אותו עד שיתרפא רפואה שלימה ואח"כ מטבילין אותו", משא"כ שפחה שיכולה לטבול מיד, לכן משמיענו הרמב"ם שמותרים לעשות מלאכה בשבת לעצמם בפרהסיא, כי כל התקנות והסייגים שעשו חכמים אינם אלא בנוגע לישראל.

(על"פ לקו"ש חלק ל"א עמוד 119)

(102) יבמות מח, ב. (103) כל המצוות שאשה חייבת בהן, גם עבד כנעני חייב. ודווקא אם מל וטבל לשם עבדות, אבל עבד ערל עובד-כוכבים שאינו רוצה לקבל עליו עול מצוות, אסור להחזיקו (מגיד-משנה ורבינו בהל' עכ"ר פ"י ה'). והראב"ד חולק כאן, וסובר שאין כוונת התורה לעבד ואמה שמלו וטבלו לשם עבדות, אלא לעבד ואמה התושבים שלא

שארין חשש שהמטלנית תיפול. (88) שאין המטלית לשם זה מהודקת יפה, ושמה תיפול ויביאנה בידו.

1 יג. אין⁸⁹ חמור יוצא באפק⁹⁰, אף-על-פי שקשור לו מערב שבת. ולא יצא הסוס בזב⁹¹, שועל⁹¹, ולא בזהורית⁹² שפיין עיניו. ולא תצא בהמה בקרסטל⁹³ שבפייה, ולא בסנדל שבגללה⁹⁴, ולא בקמיע שאינו ממחה לבהמה. אבל יוצאה היא פאגד שעל גבי המכה, ובקשקשים⁹⁵ שעל גבי השכר, ובשליה⁹⁶ המדלדלת בה. ופוקק⁹⁷ לה זוג שבצוארה, ומטילת בו בחדציר⁹⁸. ונותן מרדעת⁹⁹ על החמור בשבת ומטיל בחדציר¹⁰⁰. אבל אין תולין לה קרסטל¹⁰¹ בפיה בשבת.

(89) שבת נג, א. (90) כיון שאינו מחממו - אינו מלבוש. ועיין לעיל הלכה י שמרדעת מותר, שהיא לחממו. (91) שתולים בין עיניו שלא תשלוט בו עין רעה (רש"י). (92) משי מצבע אדום לנוי, וראה למעלה שכל נוי שאינו נהוג ומקובל - אינו מלבוש. (93) בנוסח אחר: "לטרסקל" (מעשה רוקח). והוא סל מלא שעורים שתולים בצוארה ופיה נתון לתוכו ואוכלת, ותענוג הוא לה, שלא תצטרך לשוח צוארה לארץ (רש"י). (94) שלא תינגף, גזירה שמה יפול מרגליה ויביאנו בידו. (95) שני לוחות קשורים סביב העצם השבורה, שלא תניד אותם עד שיתרפא העצם. (96) כיס הולד התלוי בבהמה אחרי הלידה. (97) סותם את הפעמון שלא ישמיע קול. (98) שלא יחשדהו שמוליכה למכור בשוק. אבל בשוק אסור - כמבואר בהלכה י. (99) ואין כאן איסור משום טריחא תירה בשבת, שהרי קר לו אפילו בתקופת תמוז. (100) אבל לא ברשות הרבים, כיון שאינה קשורה לו. (101) שאינו אלא לתענוג בעלמא, בשביל הבהמה שלא תטריח לשוח צוארה לארץ, והרי היא טריחא מיותרת בשבת.

10 יד. בשם¹⁰² שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, כך הוא מצווה על שביתת עבדו ואמתו. ואף-על-פי שהן בני דעת וידעת עצמן עושין, מצווה עלינו לשמרן ולמנען מעשיית מלאכה בשבת; שנאמר: למען ינוח שורך וחמורך, וינפש בן אמתך והגר. עבד ואמה שאנו מצוין על שביתתן, הם עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות וקבלו מצות שהעבדים תיבין בהן¹⁰³; אבל עבדים שלא מלו ולא טבלו, אלא קבלו עליהן שבע מצות שנצטוו בני נח בלבד - הרי הן כגר תושב¹⁰⁴, ומותרין לעשות מלאכה בשבת לעצמן בפרהסיא כישראל בחול. ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיוכל נוהג. הואיל וגר תושב עושה מלאכה לעצמו¹⁰⁵ בשבת, וגר צדק הרי הוא כישראל לכל דבר - במי נאמר וינפש בן אמתך והגר? זה גר תושב שהוא לקיטו¹⁰⁶ ושכירו של ישראל, כמו בן אמתו; שלא יעשה מלאכה לישראל רבו בשבת, אבל לעצמו עושה. ואפילו היה הגר זה עבדו¹⁰⁷ - הרי זה עושה לעצמו¹⁰⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חכמים אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה, כגון מי שנשברה לו חבית של יין לא יספג היין, שאם תתיר לו שמא יבוא לידי סחיטה, נתפרו לו פירות בחצרו לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו שמא יבוא לידי עימור" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד). (5) לפי סדרם של ל"ט אבות מלאכות שנפרטו למעלה, החל מפרק ז'.

- ב. פ' המ' שנה גמ' - ה' ה' זה ח'יב מ'שום ח'ודש. 6
ל'פ'יך⁸ א'סור ל'הפ'נות ב'ש'ה ה'ני'ה⁹ ב'ש'בת, ג'ז'ה 7
ש'מא י'ש'ה ג'מ'ות. ה'מ'פ'ה¹⁰ א'ת ה'א'ו'צ'ר ב'ש'בת מ'פ'ני 8
ש'ה'א צ'ר'יך ל'ו ל'ד'כ'ר מ'צ'ו'ה¹¹, כ'ג'ו'ן ש'י'כ'ני'ס ב'ו א'ו'ר'ה'י'ם 9
א'ו י'ק'ב'ע ב'ו מ'ד'ר'ש - ל'א י'ג'מ'ר א'ת כ'ל ה'א'ו'צ'ר, ש'מא 10
י'ב'וא ל'ה'ש'ו'ת ג'מ'ות. ט'י'ט¹² ש'ע'ל ג'פ'י ר'ג'לו - מ'ק'נ'חו 11
ב'כ'ת'ל א'ו ב'ק'ו'ר'ה, א'כ'ל ל'א ב'ק'ר'ק'ע, ש'מא י'ב'וא ל'ה'ש'ו'ת 12
ג'מ'ות. ל'א י'ר'ק ב'ק'ר'ק'ע ו'י'ש'ו'ף ב'ר'ג'לו, ש'מא י'ש'ו'ה 13
ג'מ'ות. ו'מ'ת'ר¹³ ל'ר'ס ה'ר'ק ש'ע'ל ג'פ'י ק'ר'ק'ע ו'ה'ול'ף ל'פ'י 14
ת'מ'ו¹⁴. 15

(6) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב'). (7) בשדה, כמו שכתוב להלן בסמוך, וכמו שכתב לעיל פרק ח' הלכה א', אבל המשווה גומות בבית חייב משום בונה (לעיל פרק י' הלכה י"ב). (8) (מסכת שבת דף פ"א עמוד ב'). (9) שדה שנחרשה בפעם הראשונה לפני הזריעה, ומצויים בה רגבים וגומות (גמרא שם). (10) משנה (מסכת שבת דף קכ"ו עמוד ב'). (11) ראה להלן פרק כ"ו הלכה ט"ו. (12) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד א'). (13) (מסכת שבת דף קכ"א עמוד ב'). (14) כשאניו מתכוון להשוות גומות.

- ג. נ'שים¹⁵ ה'מ'ש'ח'ק'ו'ת ב'א'ג'ו'ז'י'ם ו'ש'ק'ד'י'ם ו'כ'י'ו'צ'א ב'ה'ן, 16
א'ס'ו'ר'ו'ת ל'ש'ח'ק ב'ה'ן ב'ש'ב'ת, ש'מא י'ב'וא ל'ה'ש'ו'ת 17
ג'מ'ות¹⁶. ו'א'ס'ו'ר¹⁷ ל'כ'ב'ד א'ת ה'ק'ר'ק'ע, ש'מא י'ש'ו'ה 18
ג'מ'ות, א'ל'א א'ם-כ'ן ה'י'ה ר'צ'ו'ף ב'א'כ'ני'ם¹⁸. ו'מ'ת'ר ל'ז'ל'ף 19
מ'י'ם ע'ל ג'פ'י ה'ק'ר'ק'ע¹⁹, ו'א'י'נו ח'ו'ש'ש ש'מא י'ש'ו'ה 20
ג'מ'ות; ש'ה'ר'י א'י'נו מ'ת'כ'ו'ן ל'כ'ף. א'י'ן ס'כ'י'ן²⁰ א'ת 21
ה'ק'ר'ק'ע, ו'א'פ'לו ה'י'ה ר'צ'ו'ף ב'א'כ'ני'ם²¹. ו'א'י'ן נ'פ'ח'י'ן 22
א'ו'ת'ו' ו'א'י'ן מ'ד'י'ח'י'ן א'ו'ת'ו' א'פ'לו ב'י'ום ט'וב, כ'ל-ש'כ'ן 23
ב'ש'ב'ת. ש'ל'א י'ע'ש'ה כ'ד'ר'ך ש'ה'וא ע'ו'ש'ה ב'ח'ל, ו'י'ב'וא 24
ל'ה'ש'ו'ת ג'מ'ות ב'ז'מ'ן ש'ה'וא ע'ו'ש'ה כ'ן ב'מ'ק'ו'ם ש'א'י'נו 25
ר'צ'ו'ף. 26

(15) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (16) "שיכין דרך לגלגל האגוז". (17) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). (18) להזות מים שלא יעלה האבק. (19) אפילו אינה מרצפת. (20) "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ ובקש להדיח לו קרקע, אמר לו: אין מדיחין; לסוך לו קרקע, אמר לו: אין סכין" (מסכת שבת דף מ' עמוד ב'). (21) (מסכת פסחים דף ס"ד עמוד א') "כמעשהו (הקרבן קרבן פסח) בחול, כך מעשהו בשבת (אם חל ערב פסח בשבת), אלא שהכהנים מדיחים (במים) את העזרה (מדם הקרבנות) שלא ברצון חכמים". ובעזרה היתה רצפה של שיש ובכל זאת אסרו חכמים (תוספות יום

יעשו מלאכתו, שלא תאמר שבות בעלמא הוא, שאמירה לנכרי שבות, אלא אסור להעבירים. (104) כמבואר בהל' מלכים פ"ח ה"י וי"א. שבע מצוות שנצטוו בני נח הן: עבודת אליילים, ברכת ה', גילוי עריות, שפיכות דמים, גזל, דינים ואבר מן החי. (105) אבל לצורך ישראל אסור משום שבות, כמבואר למעלה בפ"ו ה"ב. (106) שמלאכתו ללקוט ולעבוד בשדה בשביל ישראל. (107) של ישראל עובד לעצמו, אבל עבד עברי הוא כישראל גמור. וכן מובא ב'מכילתא' (משפטים): "וינפש בן אמתך והגר - זה גר תושב. או אינו אלא גר צדק, כשהוא אומר: וגרך אשר בשעריך, הרי גר צדק אמור"; "וינפש בן אמתך - זה עבד ערל. או אינו אלא בן ברית, כשהוא אומר: עבדך ואמתך (שמותר), הרי בן ברית אמור". (108) אבל לרבו אסור לשעבדו, ומי שיבין כוונת התורה ולא ירבה לשעבד אותם (עבדים וגרים), ואפילו בדבר המותר כשאיבת מים רבים ועבודה גדולה שבה טורח וקושי, או לעורר אותם משנתם, לפי שהוא יתברך אמר: "למען ינוח עבדך ואמתך כמורך", והבן מילת "כמורך" שהיא בענין המנוחה" (מעשה רוקח' בשם כתיב' מהרמב"ם).

יום שבת קודש ב' אלול ה'תשע"ט

פרק אחד ועשרים

(1) נתבארו בו שבותין של דבריהם, שאסרום פן יבוא לעשות מלאכה מן האבות, או מתולדותיהן. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש בו מפני שיש לו דמיון לדברים אלו). והתחיל רבינו בביאור הדברים שנאסרו מחמת הראשונה, ואחר כך אותן הדברים שנאסרו מחמת השנייה, וכן על הסדר, ויש אבות מלאכות שאין שבותין בגללן. ונתבארו בפרק זה שבותי עשר מלאכות המבוארות בפרק שמיני.

- א. נ'א'מר ב'ת'ו'ר'ה "ת'ש'ב'ת"² - א'פ'לו מ'ד'כ'ר'י'ם ש'א'י'ן 1
- מ'ל'א'כ'ה ח'י'ב ל'ש'ב'ת מ'ה'ן³. ו'ד'כ'ר'י'ם ה'ר'ב'ה ה'ן ש'א'ס'רו 2
- ח'כ'מ'י'ם מ'ש'ו'ם ש'ב'ו'ת⁴. מ'ה'ן ד'כ'ר'י'ם א'ס'ו'ר'י'ם מ'פ'ני 3
- ש'ה'ן ד'ו'מ'י'ם ל'מ'ל'א'כ'ו'ת, ו'מ'ה'ן ד'כ'ר'י'ם א'ס'ו'ר'י'ם ג'ז'ה 4
- ש'מא י'ב'וא מ'ה'ן א'ס'ור ס'ק'י'ל'ה. ו'א'לו ה'ן⁵: 5

(2) "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות" (שמות פרק כ"ג, פסוק י"ב). (3) בספרא (אחרי פ"ז) "אין לי אלא מלאכה שחייבין על מינה כרת וכו' מנין שלא יעלה באילן כו' תלמוד לומר שבתון . . .". ויש מפרשים שאם עמל האדם כל היום בדברים שאינן מלאכות עובר הוא במצות עשה של שבתון וכן דעת הרמב"ם בפירושו לתורה (ויקרא פרק כ"ג, פסוק כ"ד). ולהלן בפרק כד הלכה י"ב כתב רבינו: "שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כליו מפניה לפניה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה: למען ינוח" ועיין לעיל פרק א' הלכה א'. (4) הוא הנקרא בתלמוד: "עובדין דחול", וכתב רבנו בתשובה שאין הכוונה לאסור כל מה שעושה בחול, "שאם כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול, ולא יסב כדרך שמיסב בחול, שלא אסרו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ב' אלול - ספר זמנים - הלכות שבת קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם). (37) (מסכת סוכה דף ל"ז עמוד ב'). (38) ויכול להרית בו גם במחבור.

(טוב). ולא אסרו אלא סיכה, ניפוח והדחה, אבל בכיבוד הבית לא גזרו, משום שיש בו צורך יותר (מגיד משנה).

ח. אילן³⁹ שהיו שרשיו גבוהין מן הארץ שלשה טפחים - אסור לישב עליהן⁴⁰; ואם אינן גבוהין שלשה - הרי הן בארץ⁴¹. היו באין מלמעלה משלשה לתוך שלשה⁴² - מתיר להשתמש בהן⁴³. היו גבוהין שלשה - אף-על-פי שצדן אחד שנה לארץ, או שיש חלל תחתיהן שלשה - אסור לישב עליהן⁴⁴.

ד. חצר²² שנתקלקל במימי הגשמים, מביא תבן²³ ומרדה²⁴ בה. וכשהוא מרדה - לא ירדה לא בסל ולא בקפה, אלא בשולי הקפה²⁵; שלא יעשה כדרך שהיה עושה בחל, ויבוא להשוות גמות.

(מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (23) דבר הראוי למאכל בהמה או לצורך אחר, שאינו מבטלו שם ובדעתו לפנותו, אבל בטיט, חול וצורות אסור (אורח חיים שי"ג). שוטח. (25) "כשהוא מרדה אינו מרדה בסל או בקופה (כדרך חול) אלא בשולי הקופה (שנשברה הקופה ונשארו השולים)" (גמרא שם).

(39) משנה (מסכת עירובין דף צ"ט עמוד ב'). (40) משום שאין משתמשים באילן כמבואר בהלכה ו'. (41) ומותר לישב עליהם. (42) שלאחר שהוגבהו חזרו ונכפפו. (43) במקום שאין גבוהים שלשה.

ה. המשקה²⁶ את הזרעים - חיב משום זרע. לפיכך²⁷ אסור לשאב מן הבור בגלגל²⁸, גזרה שמה ימלא לגנתו ולחברתו. ומפני זה, אם היה הבור של גלגל בחצר²⁹ - מתיר למלאת ממנו בגלגל.

ט. אין⁴⁴ רוכבין על גבי בהמה בשבת, גזרה שמה יחתך זמורה⁴⁵ להנהיגה. ואין נתלין בבהמה⁴⁶. ולא יעלה מבעוד יום לישב עליה בשבת. ואין⁴⁷ נסמכין⁴⁸ לצדי בהמה, וצדי צדדין⁴⁹ מתירין. עלה⁵⁰ באילן בשבת: בשוגג - מתיר לירד, במזיד אסור לירד. ובבהמה, אפלו במזיד - ירד, משום צער בעלי חיים⁵¹. וכן⁵² פורקין המשאוי מעל הבהמה בשבת, משום צער בעלי חיים.

(26) (מסכת מועד קטן דף ב' עמוד ב'). (27) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (28) אופן שעל הבור להוריד ולהעלות הדלי, ודווקא בגלגלים גדולים שממלאים הרבה מים, אבל בגלגלים (קטנים) שלנו שאין ממלאים בהם אלא מעט מותר (רבנו תם). (29) ובכל מקום שאין סביבתו גינה או חורבה (כסף משנה).

(44) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'). (45) ענף מן האילן וחיב משום תולש שהוא תולדות קוצר. (46) כמו באילן, ושניהם מטעם אחד נאסרו ("מגיד משנה"). (47) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). (48) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). (49) "כגון שנעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה (סל) מבעוד יום, היתד - נקרא צדדין והכלכלה - צדי צדדין וכן כל כיוצא בזה" ("מגיד משנה"). (50) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). (51) ירושלמי (מסכת ביצה פרק ח' הלכה ב'): "מפני מה אמרו: היה רוכב על גב בהמה אומרים לו רד? - שהוא מצווה על שביית בהמה כמוהו (שמות פרק כג): למען ינוח שורך וחמורך"; ובמילתא: תן לבהמה נייח (מנוחה), שלא יהא לה צער". (52) (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב').

ו. התולש³⁰ - חיב משום קוצר. לפיכך³¹ אסור לרדות דבש מפנות בשבת, מפני שהוא פתולש³². אין³³ עולין באילן - בין לח, בין יבש - ואין נתלין באילן, ואין נסמכין באילן. ולא יעלה מבעוד יום לישב שם כל היום בלוי. ואין משתמשים במחפר לקרקע קלל, גזרה שמה יתלש.

(30) (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב'). (31) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). (32) שעוקר את הדבש ממקום חיבורו בכוורת, ודווקא כשהדבש דבוק ומחבור לכוורת, אבל נתלש או צף על גביה מותר ("מגיד משנה"). (33) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב').

י. ביצד⁵³ היתה בהמתו טעונה שליף⁵⁴ של תבואה - מכניס ראשו תחתיו, ומסלקו לצד אחר, והוא נופל מאליו. היה בא מן הדרך בליל שבת ובהמתו טעונה - פשיגעי לחצר החיצונה, נוטל את הפלים הנטלין בשבת; ושאנין נטלין - מתיר החבלים והשקין נופלין⁵⁵. היו פשקין דברים המשתברים: אם היו שקין קטנים - מביא פרים וקסתות ומניח תחתיהן, והשקין נופלין על הפרים; שהרי אם ירצה לשלף הפר - שולף, מפני שהשקים קטנים וקלים, ונמצא שלא בטל הפלי מהכנו⁵⁶. היתה טעונה עששיות⁵⁷ של זכוכית - מתיר השקים והן נופלין; שאף-על-פי שישברו - אין בקך הפסד גדול, שהרי הפל להתכה עומד, ולהפסד מועט לא חששו. היו

ז. פרות³⁴ שששרו בשבת - אסור לאכלן עד מוצאי שבת³⁵, גזרה שמה יתלש³⁶. הדס³⁷ המחפר - מתיר להריח בו; שאין הנניתו אלא להריח בו, והרי ריחו מצוי³⁸. אבל אתרוג ותפוח וכל הראוי לאכילה - אסור להריח בו במחפר; גזרה שמה יקץ אותו לאכלו.

(34) (מסכת ביצה דף ג' עמוד א'). (35) ואין צורך להמתין כדי שיעשו, כיון שלא נעשה בהם מלאכה רק נשרו מעצמם, אבל אם לקט גוי בשבת לצורך ישראל אסורים בערב בכדי שיעשו כמבואר בפרק ו' הלכה ב'. (36) דוקא בפירות אילן שייך טעם זה, מכיון שבקלות יכול לתלשם, אבל צנון ולפת שמוציאים אותם במעדר בודאי יזכור שהיום שבת (תוספת

23 שְׂרָסְקָן⁷⁹ מִבְּעוֹד יוֹם: אִם⁸⁰ מִחֲסָרִין דִּיכָה⁸¹ - אָסוּר
24 לְגַמֵּר דִּיכָתָן בְּשַׁבָּת; וְאִם מִחֲסָרִין שְׁחִיקָה בִּיד -
25 מִתָּר לוֹ לְגַמֵּר שְׁחִיקָתָן בְּשַׁבָּת. לְפִיכָף מִתָּר לְגַמֵּר
26 שְׁחִיקָת הַרִיפּוֹת⁸² בְּעֵץ הַפְּרוּר⁸³ בְּתוֹף הַקְּדֵרָה
27 בְּשַׁבָּת⁸⁴ אַחֲר שְׁמוֹרֵי דִין אוֹתָהּ מַעַל הָאֵשׁ⁸⁵.

(72) (מסכת שבת דף קמ"ה עמוד א') פירות וירקות כבושים בחומץ ובמלח. (73) ירקות ששלקן קודם השבת ונשארו מימיהם בהם (ר"ח). (74) שכיון שאינו צריך למימיהם אינו אסור משום סחיטה. (75) כותשים לרסיסים (מסכת שבת דף נ"א עמוד ב') ואיסורו משום סוחט, שהרי כתבו רבינו בתוך הלכות סחיטה. ויש אומרים שאיסורו משום מוליד דבר חדש בשבת (עין רש"י שם). (76) בנ"א: "את השלג ואת הברד" (מעשה ורקח). (77) "ענבים בתחילתם כשהן דקים, מוציא מהם משקה לטבל בו בשר, לפי שהוא חזק וקורב להחמיץ" (רש"י). (78) "שבלים שלא בשלו כל צרכם מרסקם להוציא מהם מיץ ומטבל במשקה שזב מהן" (רש"י). (79) להוציא מהם שמנם ומחוסרים עדיין דיכה ושחיקה. (80) (מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'). (81) במדוכה שדקים בה דברים יבשים לשכרם ולעשותם דקים. (82) מאכל שעורים כתושות במכתש. (83) כף גדולה. (84) "כיון שכבר דכו אותם במדוכה ונתבשל כל צרכם, ואין מחוסרים אלא מעט שחיקה ועירוב" ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן ס"ג). (85) ובעודה על האש יש אומרים שאסור משום מבשל אף על פי שכבר נתבשל כל צרכו (משנה ברורה סימן שכ"א סעיף קטן ע"ט).

28 יד. הַמּוֹלֵל⁸⁶ לְמִילוֹת⁸⁷ - מוֹלֵל בְּשִׁנּוּי⁸⁸, כְּדִי שֶׁלֹא
29 יִרְאֶה⁸⁹ כְּדֶשׁ. הַיּוֹנֵק⁹⁰ בְּפִי - פֶּטוּר. וְאִם הָיָה גּוֹנֵחַ⁹¹
30 - מִתָּר לוֹ לִינֵק בְּפִי; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפָרֵק פְּלֶאֶתָר
31 יָד⁹², וּמִשּׁוּם צִעְרוֹ לֹא גִזְרוּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִין שֵׁם
32 סְכָנָה⁹³.

(86) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א') מחכך בן אצבעותיו. (87) בין לרכך את האוכל ובין להוציאו מן הקשין ("מגיד משנה"). (88) מעט בראשי אצבעותיו (גמרא שם). (89) אבל אינו דש ממש כיון שמולל ביד ולא בכלי (תניא). (90) (מסכת כתובות דף ס' עמוד א'). (91) משתעל בקושי שרפואתו לינק חלב מהבהמה. (92) על ידי שינוי, שאינו אסור אלא מדרבנן, והתירו במקום צער. (93) כי במקום סכנה הותרה אף מלאכה גמורה כמבואר בפרק ב' הלכה א'.

33 טו. פְּרוֹת⁹⁴ שְׁזָבוּ⁹⁵ מִהֵן מִשְׁקִין בְּשַׁבָּת: אִם זֵיתִים
34 וְעֵנָבִים⁹⁶ הֵן - אָסוּר לְשִׁתּוֹת אוֹתָן הַמִּשְׁקִין עַד
35 מוֹצָאֵי שַׁבָּת, גִּזְרָה שְׁמָא יִתְכַּוֵּן וַיִּסְחֹט אוֹתָן בְּשַׁבָּת;
36 וְאִם תּוֹתִים וְרִמּוֹנִים הֵן⁹⁷: אִם הִכְנִיסָן לְאֹכִילָה -
37 מִשְׁקִין שְׁזָבוּ מִהֵן מִתְרִין, וְאִם הִכְנִיסָן לְדִרְכָן -
38 מִשְׁקִין שְׁזָבוּ מִהֵן אָסוּרִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

(94) משנה (מסכת שבת קמ"ג עמוד ב'). (95) מעצמם. (96) אפילו עומדים לאכילה, כיון שרובם עומדים לסחיטה, חוששים שמא יסחוט בשבת. (97) סתמם לאכילה ורק לפעמים לסחיטה.

1 הַשְּׂקִים גְּדוֹלִים וּמְלֵאִים כְּלִי זָכוּכִית וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם -
2 פּוֹרֵק בְּנֶחֱת⁵⁸. וּמִכָּל מְקוֹם לֹא יִנְיַחן שֵׁם עַל גְּבִי
3 בָּהֶמָּה, מִשּׁוּם צִעַר בַּעֲלֵי חַיִּים⁵⁹.

(53) פורקים (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב'). (54) משא. (55) שלא יגע בהם בידי. (56) מבואר בפרק כ"ה הלכה ג'. (57) פנסים. (58) שמפני הפסד מרובה התירו לטלטל ולבטל כלי מהיכנו ("מגיד משנה"). (59) שהוא מן התורה (שמות כ"ג, ה'): "כי תראה חמור שונאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו, עזוב תעזב עמו" - מצוה לפרק את המשא משום צער בעלי חיים (בבא מציעא דף ל"ב עמוד א').

4 יא. הַמְדַּבֵּק פְּרוֹת⁶⁰ עַד שֶׁיַּעֲשֹׂו גּוֹף אֶחָד - חֵיב
5 מִשּׁוּם מַעֲמַר. לְפִיכָף⁶¹, מִי שֶׁנִּתְפָּצְרוּ לוֹ פְּרוֹת בְּחִצְרוֹ
6 - מְלָקֵט עַל-יָד וְעַל-יָד וְאוֹכֵל⁶². אֲבָל לֹא יִתֵּן לֹא
7 לְתוֹף הַסֵּל וְלֹא לְתוֹף הַקֶּפֶה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
8 בָּחֹל; שְׁאֵם יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּחֹל, שְׁמָא
9 יִכְבֹּשׁ בְּיָדוֹ בְּתוֹף הַקֶּפֶה וְיִבּוֹא לְיָדוֹ עֲמוּר⁶³. וְכֵן⁶⁴
10 אֵין מְקַבְּצִין אֶת הַמֶּלֶח וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה
11 כְּמַעֲמָר⁶⁵.

(60) ראה למעלה בפרק ח' הלכה ו'. (61) (מסכת שבת דף קמ"ג עמוד ב'). (62) לדעת התוספות אין צורך לאכול מיד, ומותר לקבץ ולתת לתוך "כפו או כסותו", ורק לתוך סל אסור; אבל אם נפלו לתוך עפר וצורות, אסור ללקטם משום בורר, ואין היתר רק אם מלקט על יד יד ואוכל ("בית יוסף" והגר"א ש"ה). (63) לדעת התוספות (מסכת ביצה דף ל"א עמוד א') אין חיוב עימור אלא במקום גידולם (עי' הגה"מ). (64) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב'). (65) נראה כמעמר ולא מעמר ממש, כי אין עימור אלא בגידולי קרקע, כמבואר למעלה פרק ח' הלכה ה'.

12 יב. מְפָרֵק⁶⁶ - חֵיב מִשּׁוּם דֶּשׁ, וְהַסּוֹחֵט זֵיתִים
13 וְעֵנָבִים - חֵיב מִשּׁוּם מְפָרֵק⁶⁷. לְפִיכָף⁶⁸ אָסוּר לְסַחֵט
14 תּוֹתִים וְרִמּוֹנִים, הוֹאִיל וּמִקְצֵת בְּנֵי אָדָם סוֹחֵטִים
15 אוֹתָם פְּזִיתִים וְעֵנָבִים, שְׁמָא יִבּוֹא לְסַחֵט זֵיתִים
16 וְעֵנָבִים. אֲבָל שְׁאֵר פְּרוֹת, כְּגוֹן פְּרִישִׁין⁶⁹ וְתַפּוּחִים
17 וְעֲזָרִין⁷⁰ - מִתָּר לְסַחֲטָן בְּשַׁבָּת⁷¹, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּנֵי
18 סְחִיטָה.

(66) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה ז'. (67) משום שעומדים להסחט למשקין. (68) משנה (מסכת שבת דף קמ"ג עמוד ב'). (69) פרי עץ כעין תפוח גדול, נאכל חי ומבושל, נקרא גם חבוש. (70) מין פרי עץ, כתפוח קטן. (71) משום שהם עומדים לאכילה ולא למשקין, אין שם משקה על המיץ היוצא מהם, ודומה למפריד אוכל מתוך אוכל.

19 יג. כְּבִשִּׁין⁷² וּשְׁלֻקוֹת⁷³ שֶׁשָּׁחֲטוּן: אִם לְרִכָּף גּוֹפֵן⁷⁴ -
20 מִתָּר, וְאִם לְהוֹצִיא מִימֵיהֶן - אָסוּר. וְאֵין מְרַסְקִין⁷⁵
21 אֶת הַשֵּׁלֶג⁷⁶, שֶׁיִּזְכּוּ מִימּוֹ; אֲבָל מְרַסֵּק הוּא לְתוֹף
22 הַקְּעָרָה אוֹ לְתוֹף הַכּוֹס. הַשּׁוּם וְהַבֶּסֶר⁷⁷ וְהַמִּלּוֹת⁷⁸

21 דָּקָה, בֵּין גִּסָּה - מִפְּנֵי שְׁנוּאָה פְּטוּחִין¹¹⁹. אָבֵל
22 מִחֲתָכִין¹²⁰ אֶת הַדְּלוּעִין¹²¹ לִפְנֵי הַבְּהֵמָה, וְאֵת הַנִּבְלָה
23 לִפְנֵי הַפְּלָבִים; שְׂאִין טְחִינָה בַּפֶּרוֹת¹²². וּמִתִּירִין¹²³
24 אֲלֻמּוֹת שֶׁל עֲמִיר¹²⁴ לִפְנֵי בְּהֵמָה, וּמִפִּסְפָּס¹²⁵ בִּידוֹ¹²⁶
25 אֲלֻמּוֹת קִטְנוֹת, אָבֵל לֹא אֲלֻמּוֹת גְּדוּלוֹת, מִפְּנֵי הַטָּרַח
26 שְׁפָהּ.

(115) (מסכת שבת דף ע"ד עמוד ב'). (116) התלוש.
(117) בערב. אבל אם אוכלו מיד מותר לחתכו דק דק (כסף
משנה) וראה להלן הלכה כ'. (118) ירק של תבואה
הנקצרת לפני גמר בישולה למאכל בהמה. (119) שכיון
שהם יכולים לאכול בלי ריסוק הרי זה כמחתך שלא לצורך
אכלה שחייב משום טוחן (ט"ז סימן שכ"ד ס"ק ה').
(120) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). (121) פרי
אדמה מין האבטיח ("קירביס") ומחתכם אותם תלושים.
(122) מוסב למה שנאמר למעלה: "אין מרסקין את השחת
וכו' מפני שנראה כטוחן" ואילו טוחן ממש אינו, ועל זה
כתב: "שאין טחינה בפירות" (כסף משנה). כלומר כיון
שהוא לאכול מיד. (123) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה
עמוד א'). (124) חציר לבהמה הקשור בכמה מקומות.
(125) מפרך שמחתך אותם בין שתי הידים" (פירוש
המשניות). (126) "שכן דרך שמפזרים לבהמה העשבים
ויפים לה לאכלם, שכשהם דחוקים מתחממים ואינה מריחה
ריחם כל כך וקצה בהם" (רש"י).

27 יט. הַבִּילִי¹²⁷ פָּאָה¹²⁸ וְאֶזוֹב¹²⁹ וְקוֹרְנִית¹³⁰ וְכִיּוֹצֵא
28 בָּהֶן, שֶׁהַכִּנִּסִּין לְמֵאֲכָל בְּהֵמָה¹³¹ - מִסְתַּפֵּק מֵהֶן.
29 וְקוֹטֵם וְאוֹכֵל¹³² בְּרָאשֵׁי אֲצִבְעוֹתָיו, אָבֵל לֹא בִידוֹ
30 הַרְבֵּה; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיִבּוֹא
31 לְדֹק¹³³.

(127) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א'). (128) צמח
שעושים משרשיו צבע אדום. ועיין להלן הלכה כ"א.
(129) צמח קטן שיש לו ריח טוב. (130) צמח בעל ריח
חרף וטוב. העשבים האלה ראויים להסקה וגם למאכל
בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו. (131) וסתמם
למאכל בהמה (מג"א שכ"א). ודין הכניסם לעצים מבואר
להלן בפרק כ"ו הלכה י"ח. (132) שהם ראויים גם למאכל
אדם. (133) לעשותם דקים, לכתשם (מסכת שבת דף
קמ"א עמוד א').

32 כ. הַצִּירִף לְדֹק פְּלִפְלִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן לְתֵן לְתוֹךְ
33 הַמֵּאֲכָל בְּשִׁבְתָּ¹³⁴ - הֲרִי זֶה פּוֹתֵשׁ בִּיד הַסִּפְּקִין¹³⁵
34 וּבִקְעָרָה¹³⁶; אָבֵל לֹא בְּמִכְתָּשֶׁת, מִפְּנֵי¹³⁷ שֶׁהוּא
35 טוֹחֵן. לְפִיכָךְ אָסוּר לְכָרִיא לְהַתְרַפְּאוֹת¹³⁸ בְּשִׁבְתָּ,
36 גְּזֵרָה שְׂמָא יִשְׁחַק הַסִּמְמָנִין.

(134) ולא לאכול מיד אלא לאחר זמן בו ביום (ראה למעלה
הלכה י"ח). (135) ולא בבוכנא, הוא העלי המיוחד
לכתישה, אפילו אם כותשו בקערה. (136) ולא במכתשת,
אפילו אם כותשו ביד הסכין שצריכים להיות שני שינויים.
(137) בנ"א: "אבל במכתשת חייב משום טוחן" (כ"י

1 טז. זֵיתִים⁹⁸ וְעִנְבִּים שֶׁרִשְׁקָן מֵעֵרֵב שִׁבְתָּ, וַיֵּצְאוּ מֵהֶן
2 מִשְׁקִין מֵעֶצְמָן - מִתִּירִין; וְכֵן חִלּוֹת דִּבְשׁ⁹⁹ שֶׁרִשְׁקָן
3 מֵעֵרֵב שִׁבְתָּ - מִשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מֵהֶן בְּשִׁבְתָּ מִתִּירִין;
4 שְׂאִין כָּאֵן מָקוֹם לְגִזְרָה¹⁰⁰, שֶׁכֹּכֶר רִשְׁקָן מִבְּעֵרֵב.

(98) משנה (שבת דף קמ"ג עמוד ב'). (99) הדבש כמו
שהוא בכורות. (100) שמא יסחט בשבת, כיון שרסקן יזוב
המשקה מאליו, ואין חיוב חטאת גם אם יסחט בידים.

5 יז. זִזְרָה¹⁰¹ וּבוֹרֵר - מֵאֲבוֹת מְלֹאכוֹת הָהָן¹⁰². לְפִיכָךְ,
6 אֶף-עַל-פִּי שֶׁמִּתֵּר לְמִלּוֹל מְלִילוֹת בְּרָאשֵׁי אֲצִבְעוֹתָיו,
7 כִּשְׁהוּא¹⁰³ מִנְפֵּחַ - מִנְפֵּחַ בִּידוֹ אֶחָת¹⁰⁴ בְּכָל כּוֹחַ,
8 אָבֵל לֹא בְּקִנּוּן¹⁰⁵ וְלֹא בְּתַמְחִי¹⁰⁶; גְּזֵרָה שְׂמָא יִנְפֶּה
9 בְּנֶפֶשׁ וּבִכְבָּדָה, שֶׁהוּא חֵיב. וְהַשְׁמֵר¹⁰⁷ שְׁמֵרִים -
10 תּוֹלֵדֵת בּוֹרֵר אוֹ מְרַקֵּד הוּא. לְפִיכָךְ, אֶף-עַל-פִּי
11 שֶׁמִּתֵּר לְסַגֵּן יֵין צָלוֹל אוֹ מִים צָלוּלִין בְּסוּדְרִין¹⁰⁸ אוֹ
12 בְּכִפִּיפָה מְצִרִית¹⁰⁹, לֹא יַעֲשֶׂה גִמָּא בְּסוּדְרִין¹¹⁰; שֶׁלֹּא
13 יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיִבּוֹא לְשִׁמְרָה
14 בְּמִשְׁמֶרֶת. וְכֵן אָסוּר¹¹¹ לְתוֹלוֹת אֶת הַמִּשְׁמֶרֶת¹¹² כְּדֶרֶךְ
15 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, שְׂמָא יִבּוֹא לְשִׁמְרָה. וְכֵן הַמְּחַבֵּץ¹¹³
16 - תּוֹלֵדֵת בּוֹרֵר הוּא. לְפִיכָךְ, אֶף-עַל-פִּי שְׁנוֹתֵנִין
17 שֶׁמִּשְׁמִין וְאֶגְזִזִים לְדִבְשׁ, לֹא יִחְבֹּצֵם¹¹⁴ בִּידוֹ.

(101) זורק את הדגן הנדוש ברוח לנקותו מן המוך.
(102) כמבואר בפרק ח' הלכה י"א. (103) (מסכת ביצה דף
י"ב עמוד ב'). (104) אבל בשתי ידיו, לדבוק יחד ולנפח
בהן כדי לנקותן מהמוץ אסור. (105) "כלי עשוי כמרזב,
מנענע בו והאוכל יוצא והפסולת נשארת בכלי" (רש"י).
(106) קערה גדולה. (107) המסנן יין ב"משמרת" - היא
שק שנותנים בתוכו שמרי היין והיין יורד ממנו זך וצלול,
והמשמרת קולטת את השמרים, ואסור חכמים לתלות
(המשמרת) על הכלי בשבת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה
בחול, והמסנן שמרים בשבת עושה מלאכה הוא תולדת
בורר או מרקד" (פירוש המשניות שבת פרק כ' משנה א')
וראה פרק ח' הלכה י"ד. (108) ואין כאן איסור מצד כיבוס
הסודרין כיון שאינו מתכוון לכך (הגר"א ש"ט ס"ק י"ט).
(109) סל עשוי מנצרי דקל. (110) (מסכת שבת דף קל"ט
עמוד ב') בפי הכלי כמו בחול שמא יבא לידי סחיטה.
(111) משנה (מסכת שבת דף קל"ז עמוד ב').
(112) "שמסננים בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד בעיגול
ונעשה כאהל על חלל הכלי" (רש"י); ורבינו כתב בתשובה:
"אין הטעם באיסור תליית המשמרת מפני שהוא עושה
אהל, אלא אסור תלייתה מדרבנן, שלא יעשה כדרך שהוא
עושה בחול" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד).
(113) עושה חמאה על ידי טריפת החלב וסכסוכו.
(114) תוספתא (מסכת שבת פרק י"א). לפני כ"י ויין "ובלבד
שלא יחבוץ" אבל לפי נוסחת הדפוס "ובלבד שלא יגבל"
נראה שאיסורו משום לש (ועיין מג"א ש"ט ס"ק י"ט).

18 יח. הַמִּחְתָּךְ¹¹⁵ אֶת הַיֶּרֶק¹¹⁶ דֵּק דֵּק בְּיָדֵי לְבִשְׁלוּ¹¹⁷ -
19 הֲרִי זֶה תּוֹלֵדֵת טוֹחֵן, וְחֵיב. לְפִיכָךְ אֵין מְרַסְקִין לֹא
20 אֶת הַשְּׁחֵת¹¹⁸ וְלֹא אֶת הַתְּרוּבִין לִפְנֵי בְּהֵמָה - בֵּין

התימנים). (138) לקחת סמי רפואה בשבת, וראה למעלה פ"ב על רפואה בשבת.

1 כ"א. פיצד? ¹³⁹ לא יאכל דברים שאינן מאכל
2 בריאים, כגון אזורבין ¹⁴⁰ ופאה ¹⁴¹, ולא דברים
3 המשלשלים, כגון לענה ¹⁴² וכיוצא בהם. וכן לא
4 ישתה דברים שאין דרך הבריאים לשתות, כגון
5 מים שפשוו בהן סממנין ועשבים.

(139) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב'). (140) צמח עז הריח הממית את התולעים שבמעיים. (141) בנ"א: "רפואה" והוא לרפואה (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). ולפי נוסחתנו קשה ממה שכתב למעלה בהלכה י"ט שקוטם ואוכל חבילי פאה. (142) עשב מר שעושים ממנו משקה לרפואה.

6 כ"ב. אוכל ¹⁴³ אדם אכלין ומשקין שדרך הבריאים
7 לאכלן ולשתות, כגון הספרא ¹⁴⁴ והפשות ¹⁴⁵
8 והאזוב; אף-על-פי שהן מרפאין ואוכלן כדי
9 להתרפאות בהם - מותר, הואיל והם מאכל בריאים.
10 שטה חלתית ¹⁴⁶ מקדם השבת ¹⁴⁷, והרי הוא שותה
11 והולך - מותר לשתותו בשבת, [אפלו] במקומות
12 [שלא] נהגו הבריאים ¹⁴⁸ לשתות החלתית. ושותין
13 זיתום המצרי ¹⁴⁹ בכל מקום.

(143) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב'). (144) הוא "זרע גד" (שמות פרק ט"ז, פסוק ל"א). צמח שזרעו טוב הריח, לרפואה ולתבליים. (145) צמח מר הטעם, ישמש לרפואה ולעשות שכר תמרים. (146) (מסכת שבת דף ק"מ עמוד א'). צמח חריף הריח שורים אותו, ושותים את מי השריה לרפואה. (147) שדרך רפואתו לשתותו שלשה ימים רצופים. (148) בנוסחאות ודפוסים ישנים כתוב: "במקומות שנהגו הבריאים לשתות" אולם ב"מגיד משנה" הגיה כנוסח שלנו, שהרי כל שהוא מאכל בריאים כבר הביא רבנו למעלה, שיותר לשתות לרפואה. ולפי הנוסח "אפילו שלא נהגו הבריאים", הכוונה שכאן מותר אף שאין דרך הבריאים לשתות, מכיון שיש סכנה אם יפסיק (מע"ק). (149) "לוקחים מלח וקמח שעורים וזרע כרכום מדברי, ולשים אותו במים לרפואה" (פירוש המשניות פסחים פרק ג' משנה א'). והוא גם משקה לבריאים.

14 כ"ג. וכן ¹⁵⁰ שמנים שדרך הבריאים לסוף בהן - מותר
15 לסוף בהן בשבת, ואף-על-פי שנתפון לרפואה.
16 ושאין הבריאים סכין בהן - אסורין. החושש
17 במתניו - לא יסוף יין וחמץ ¹⁵¹, אבל סף הוא את
18 השמן ¹⁵²; ולא שמן ורר ¹⁵³, אלא במקום שהבריאים
19 סכין אותו. ומתיר ¹⁵⁴ לסוף שמן ומלח בכל מקום.
20 נגפה ¹⁵⁵ ידו או רגלו - צומתה ¹⁵⁶ ביין, ואינו צומתה
21 בחמץ ¹⁵⁷. ואם היה ענג - אף ביין אסור ¹⁵⁸.

(150) משנה (מסכת שבת דף קי"א עמוד א'). (151) שאין סוכים בו אלא החולים. (152) שגם הבריאים סכים בו, ולא יכירו שהוא לרפואה. (153) שדמיו יקרים, ואין אדם סך

22 כד. החושש בשניו - לא יגמע ¹⁵⁹ בהן את החמץ
23 ויפלט ¹⁶⁰, אבל מגמע הוא ויבולע. החושש בגרונו ¹⁶¹
24 - לא יערענו ¹⁶² בשמן; אבל בולע הוא שמן הרבה,
25 ואם נתפא - נתפא. אין לו עסין את המסטי ¹⁶³ ואין
26 שפין ¹⁶⁴ את השנים בסם בשבת, בזמן שנתפון
27 לרפואה; ואם נתפון לריח הפה - מותר.

(159) ישתה בשאיפת רוח - יגרגר. (160) כי נראה שגמיעתו לרפואה. (161) תוספתא (מסכת שבת פרק י"ג). [המדובר בשאין בו חשש סכנה, ועיין יומא דף פ"ג עמוד א']. (162) ישטפנו. (163) שרף הנוסף מעץ, מועיל לרפואה ולריח הפה (ערוך). (164) משפשיים.

28 כ"ד. אין ¹⁶⁵ נותנין יין לתוך העין ¹⁶⁶, אבל נותן הוא
29 על גב העין ¹⁶⁷. ורק תפל ¹⁶⁸ - אפלו על גב העין
30 אסור ¹⁶⁹. קילור ¹⁷⁰ ששפה אותו מערב שבת -
31 מעבירו על גב עינו בשבת, ואינו חושש ¹⁷¹. מי
32 שלקה באצבעו - לא יכרך עליו גמי ¹⁷² כדי לרפואתו,
33 ולא ידחקנו פידו כדי להוציא ממנו דם ¹⁷³.

(165) (מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'). (166) שנראה כנותן לרפואה. (167) שנראה כרוחץ את עינו. (168) "שלא טעם כלום משנעור משנתו" (רש"י ורבינו בהל' אסורי ביאה פרק ט' הלכה ל"ח). (169) מכיון שהוא מאוס, אין משתמשים בו אלא לרפואה. (170) משחה לעין. (171) שנראה כרוחץ ולא התירו אלא אם שרה מערב שבת. (172) משנה (עירובין דף ק"ג עמוד ב'). הוא הגמא - צמח הגדל במים ומועיל למכה (פירוש המשניות). (173) במסכת עירובין דף ק"ג עמוד ב' שנינו: "כהן שלקה באצבעו (ואינו יכול לעבוד בבית המקדש שמכתו נראית), כורך עליו במקדש (שאינו אסור שבות נוהג במקדש לבטל כהן מעבודה), אבל לא במדינה (שיש ברפואה איסור שבות, גזרה משום שחיקת סממנים), אם להוציא דם (שמהדק את הגמי על החבורה), כאן וכאן אסור (שהוא אב מלאכה: חובל)".

34 כ"ו. אין ¹⁷⁴ נותנין חמין ושמן על גבי המפה, ולא
35 על גבי מוץ שעל גבי המפה, ולא על גבי מוץ לתנו
36 על המפה בשבת ¹⁷⁵. אבל נותן הוא חוץ למפה,
37 ושותת ויורד למפה. ונותנין מוץ יבש ¹⁷⁶ על גבי
38 המפה. ואם היה עתיק ¹⁷⁷ - אסור ¹⁷⁸, מפני שהוא
39 כרטיה ¹⁷⁹.

(174) (מסכת שבת דף קל"ד עמוד ב'). (175) שאסור משום

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שבת קודש ב' אלול – ספר זמנים – הלכות שבת קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ותחתיהם טיט כמו דבק, ואם ירד אדם שם חוששים שמה יטבע באותו טיט וידבק, ואינו יכול לעלות עד שמתקבצים בני אדם ומעלים אותו משם. ויש מי שאומר: הרוחץ באותה בקעה מצטנן ואותם המים משלשלים בני מעיו – ושני הפירושים האלה כתב רבנו כמנהגו הטוב ("מגיד משנה"). (191) ים המלח. (192) ולדעת רש"י הטעם הוא משום שמוכה שעושה כן לרפואה ואסור. (193) מכת שחין על העור.

- 21 ל. אין 194 מתגרדין 195 במגרדת 196. ואם היו ידיו
- 22 מלכלכות בצואה או בטיט - גורד פדרפו 197 ואינו
- 23 חושש. סכין 198 ומפרכין 199 לאדם לענג, אבל לא
- 24 לבהמה 200. ואם היה לה צער - מתר 201 להסיר צערה
- 25 בסיכה ופרוף. בהמה שאכלה פרישנין 202 הרפה 203 -
- 26 מריצין אותה בחצר בשביל שתתרפא. ואם אחזה
- 27 דם 204 - מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן, ואין
- 28 חוששין שפא ישחק לה סמנין 205.

(194) (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב'). (195) "בלשון חכמים: מתחככים" (פירוש המשניות). (196) כלי שמגרדין בו את הגב במרחץ. שלא יעשה כמעשה חול (רש"י). (197) שאינו נראה כמעשה חול (לבוש). (198) (מסכת שבת דף נ"ג עמוד ב'). (199) משפשפים גלדי מכה (רש"י). (200) שאסור לטרוח בשבת משום עונג בהמה. (201) משום צער בעלי חיים כמבואר בהלכה י'. (202) צמח דומה לעדשים והוא מאכל לבהמה. (203) "ועל ידי האכילה המרובה אחזה חולי מעים" (רש"י) ורפואתה על ידי ריצה ותנועות. (204) חלתה במחלת דם. (205) שאינו בהול כל כך לשחוק סמנין בשביל בהמתו (ט"ז של"ב ס"ק ב').

- 29 ל. אין 206 מקיאין את האכל בשבת. במה דברים
- 30 אמורים? בסם, שפא ישחק סמנין; אבל להכניס
- 31 ידו לתוף פיו ולהקיא - מתר. ואסור לדחוק פרסו
- 32 של תינוק כדי להוציא הרעי שלו, שפא יבוא
- 33 להשקותו סמנין המשלשלין. ומתר 207 לכפות כוס 208
- 34 על הטבור בשבת כדי להעלותו. וכן מתר לחנק 209,
- 35 וללפף 210 את הקטן, ולהעלות אונים 211 - בין ביד,
- 36 בין בקלי - ולהעלות אנקלי 212; שפא אלו וכיוצא
- 37 בהן אין עושין אותן בסמנין כדי לחוש לשחיקה,
- 38 ויש לו צער מהן.

(206) מסכת שבת דף קכ"ג עמוד א'. "אסורי ינוקי רב נחמן אמר אסור" וכן מפרשה רבינו (מ"מ). (207) (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). "שעירו ממנו חמין וכופהו על הטבור למי שחש במעיו לרפואה". (רש"י). (209) "מי שנפרקה חוליא של מפרקת צוארו ונופל בגרונו, תולים אותו בראשו שיהא צוארו נפשט" (רש"י). (210) לכרכו בבגדים לישב פרקי אבריו שהם רכים ונשטמים בחבלי הלידה (רש"י). (211) (מסכת עבודה זרה דף כ"ח עמוד ב') וראה למעלה פרק ב' הלכה י'. (212) מבואר בפרק ב' הלכה י'.

שחיקת סממנים. (176) שאינו לרפואה, אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה. (177) ישן. (178) שהוא מרפא. (179) תחבושת משוחה בסממנים ששמים על המכה לרככה.

- 1 כז. רטיה 180 שפרשה על גבי פלי 181 - מחזירין
- 2 אותה; ואם פרשה על גבי קרקע - אסור
- 3 להחזירה 182. ומניחין 183 רטיה על גבי המפה
- 4 לכתחלה במקדש 184; שאין אסור שבות במקדש.
- 5 ובכל מקום מקנחין פי המפה, ואין מקנחין את
- 6 הרטיה, שפא ימרה.

(180) (מסכת עירובין דף ק"ב עמוד ב'). (181) שהיא כהוחלקה ממקומה ולכן מותר להחזירה. (182) שכיון שנפלה על גבי קרקע הרי היא כמניחה בתחלה בשבת שאסור שמה ימרה (רש"י בעירובין שם). (183) בנ"א: "ומחזירים" והיינו להחזיר רטיה שנפלה על גבי קרקע, אבל להניח רטיה על גבי מכה שלא היתה עליו מערב שבת, אסור אף במקדש כמו שכתב הראב"ד (מגיד משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בעירובין שם. (184) כהן העובד צריך להסיר הרטיה מעל מכתו, משום חציצה בין בשרו לבגדו, ומותר להחזירה, ולא אסור משום שבות כי התירו סופם משום תחילתם – שלא ימנע מעבודה, אבל כהן שאינו עובד אסור, אף שהוא רק שבות (מעשה רוקח).

- 7 כח. סכין 185 וממשששין 186 בבני מעים בשבת.
- 8 והוא, שייסוף וימשמש בבת אחת, כדי שלא יעשה
- 9 פדרף שהוא עושה בחל. ואין מתעמלין 187 בשבת.
- 10 אי זה הוא מתעמל? זה שדורסים על גופו בכח עד
- 11 שייגע ויזיע, או שיהלף עד שייגע ויזיע; שאסור
- 12 ליגע את עצמו כדי שייגע בשבת, מפני שהיא
- 13 רפואה 188. וכן אסור לעמד בקרקע דימוסית 189
- 14 שפארץ ישראל, מפני שמעמלת ומרפאת.

(185) משנה (שבת דף קמ"ז עמוד א'). "מושחים בשמן" (פירוש המשניות). (186) "ענינו משיחה וגריירה, שמושכים וגוררים הידים על בשר האדם בחוזק" (פירוש המשניות). (187) "מתייגעים, והוא מגזרת עמל, שיעמול האדם (קהלת א') והוא העמל והיגיעה (פירוש המשניות). (188) (תוספתא מסכת שבת יז: אין רצין כדי להתעמל". (ר"ח שבת דף קמ"ז עמוד ב'). (189) מרחץ-ריפוי "שמימיו מלוחים והטיט המלוח שבו מחמם ומרפא" (רש"י).

- 15 כט. אין רוחצין במים שמשלשלין, ולא בטיט
- 16 שטובעין בו 190, ולא במי משרה הבאשים, ולא במים
- 17 סדום 191, ולא במים הרעים שבים הגדול; מפני שפל
- 18 אלו צער הן, וכתוב: וקראת לשבת ענג 192. לפיכך,
- 19 אם לא נשתתה בהם, אלא עלה מיד - אף-על-פי
- 20 שיש לו חטטין 193 בראשו, מתר.

(190) משנה (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב') וברייאת (מסכת שבת קף ק"ט עמוד א'): "בקעה שיש בה מים

או לידי לישת קמח, וכיצא בו. כיצד? לא יאכיל
הגמל בשבת מאכל שלשה או ארבעה ימים²³⁴. ולא
ירביץ עגל וכיצא בו, ויפתח פיו, ויתן לתוכו
פרשיגין ומים בבת אחת²³⁵. וכך לא יתן לתוך פי יונים
ותרנגולים למקום שאינן יכולין להחזיר²³⁶. אכל
מאכיל הוא את בהמה מעמד, ומשקה אותה מעמד,
או נותן לתוך פיה מים בפני עצמן ופרשיגין בפני
עצמן במקום שיכולה להחזיר. וכן מאכיל העוף
בידו במקום שיכול להחזיר, ואין צריך לומר שיתן
לפניה ויהן אוכלין.

(233) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). (234) בלשון
המשנה "אין אוכסין את הגמל" וביאר רבינו: "שלא
יאכלנה מזון ימים רבים, לעשות לה אבוס (מקום המספוא)
בתוך מעיה" (פירוש המשניות). (235) בלשון המשנה:
"מאמירין" - "זריקת המאכל למעי הבהמה עם המים"
(פירוש המשניות). (236) את האוכל "שתוחבו לה לפנים
מבית הבליעה" (רש"י).

לו. במה²³⁷ דברים אמורים? במי שמזונותיו עליו,
כגון בהמתו וחתו ויוגי הבית ואנזין ותרנגולין;
אכל מי שאין מזונותיו עליו, כגון חזיר ויוגי שובך
ודבורים²³⁸ - לא יתן לפניהם לא מזון ולא מים.
ומתיר²³⁹ לאדם להעמיד בהמתו על גפי עשבים
[מחברים]²⁴⁰ והיא אוכלת²⁴¹. אכל לא יעמיד אותה
על גפי דבר שהקצה; אכל עומד בפניה, כדי
שתחזיר פניה לדבר המקצה ותאכל ממנו. וכן ביום
טוב.

(237) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). (238) בנ"א: "ויוני
שובך ויונה עליה ודבורים" (מער"ק). (239) (מסכת שבת
דף קכ"ב עמוד א'). (240) בנ"א: חדרה המלה "מחברים"
(ויניצאיה). (241) "כתוב (שמות פרק כ"ג): "למען ינוח",
יכול לא יניחנו תולש ואוכל? - תלמוד לומר: למען ינוח,
ואין זה נוח אלא צער (מכילתא משפטים).

פרק שנים ועשרים

(1) נתבאר בו שבותי המלאכות של אחריהן. ולפי שאין
שבותין בכלל כל המלאכות, כמו שהזכרתי, נשלם הביאור
בזה הפרק עד המלאכה השבעה ועשרים. והמלאכות שיש
להן שבותין הנזכרות בזה הן שמונה.

א. רדית² הפת³, אף-על-פי שאינה מלאכה⁴, אסרו
אותה חכמים, שמא יבוא לאפות. המדביק פת בתנור
מבעוד יום⁵, וקדש עליו היום⁶ - מציל ממנה מזון
שלש סעודות⁷, ואומר לאחרים: בואו והצילו לכם⁸.
ואף-על-פי שהרדית אינה מלאכה, כשהוא מציל -
לא ירדה במרדה⁹, אלא בסבין, כדי לשנות.

(2) בפרק זה ממשיך רבינו לפרש, איזה דברים אסרו חכמים
בשבת אף שאינם מלאכה, משום שבות, מהם דברים
האסורים משום שדומים למלאכות, ומהם דברים שאסרום

לב. המרקד²¹³ - מאבות מלאכות. לפיכך²¹⁴ אין
נוכרין²¹⁵ את התבן בכברה. ולא יניח הכברה שיש
בה תבן במקום גבוה בשביל שיירד המץ²¹⁶, מפני
שהוא כמרקד. אבל נוטל התבן בכברה ומוליך
לאבוס²¹⁷, אף-על-פי שיירד המץ בשעת הולכה²¹⁸;
שהרי אינו מתבן לכך²¹⁹.

(213) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה י"ג. (214) משנה
(מסכת שבת דף קמ"ו). (215) מעבירים דרך כברה לנקות
את התבן מפסולת ומרץ. (216) בנ"א: "המוץ המודק"
(כ"י התימנים). (217) "מקום שאובסים" - מאכילין את
הבהמות (פירוש המשניות). (218) דרך נקי הכברה.
(219) ודבר שאינו מתכוון מותר כמבואר בפרק א'.

לג. מגבל²²⁰ - חייב משום לש. לפיכך²²¹ אין מגבלין
קמח קלי²²² הרבה, שמא יבוא ללוש קמח שאינו
קלי. ומתיר לגבל את הקלי מעט מעט²²³. אבל
תבואה שלא הביאה שליש, שקלו אותה ואחר כך
טחנו אותה טחינה גסה, שהרי הוא כחל²²⁴, והיא
הנקראת שתית - מותר לגבל ממנה בחמץ וכיצא בו
הרבה בבת אחת. והוא, שיהיה רך; אבל קשה -
אסור²²⁵, מפני שנקראה פלש, וצריך לשנות. כיצד?
נותן את השתית ואחר כך נותן את החמץ.

(220) השם מים בקמח או עפר ועושה מהם כעין בצק,
כמבואר בפרק ח' הלכה ט"ז. (221) (מסכת שבת דף
קנ"ה עמוד ב'). (222) קמח של תבואה שנתייבשה לקליות
בתנור ואין בו גיבול מן התורה לדעת רבינו, שהרי הוא
שורף ומעורב באפר. ורק מדרבנן אסרו שמא יבא ללוש
קמח שאינו קלי. (223) במעט לא גזור. (224) זוהי דעת
רבינו הסובר בפרק ח' הלכה ט"ז שבאפר וחול גס ובמורסן
אין איסור גיבול. אבל הראב"ד השיג שם ודעתו שבאפר
חייב משום לש משעת נתינת האפר במים. (225) הרבה,
אבל מעט מותר כמו בקמח קלי.

לד. המרסן²²⁶, אף-על-פי שאינו ראוי לגבול²²⁷,
אין גובלין אותו, שמא יבוא לגבל העפר וכיצא
בו. ונותנין מים על גבי מרסן, ומוליך בו התרנד²²⁸
שתי²²⁹ וערב²³⁰; אבל אינו ממרסן²³¹ בידו, שלא
יראה פלש. אם לא נתערב - מנערו מפלי לכלי עד
שיתערב, ונותן לפני התרנגולין או לפני השורים.
ומתיר לערב המרסן על דרך זו בכלי אחד, ומחלק
אותו בכלים הרבה, ונותן לפני כל בהמה ובהמה.
ומערב בכלי אחד אפילו פור²³² ואפילו פורים.

(226) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'), סובין גסים.
(227) ללישה. (228) הכף. (229) אורד. (230) רוחב.
(231) מערב ומגיס בידו, כדי לשנות ממעשה חול.
(232) מדה לדברים יבשים ולחים.

לה. אין²³³ מאכילין בהמה חיה ועוף בשפת פיה
שהוא מאכיל בחל, שמא יבוא לידי פתישת קטניות,

ד. מביא¹⁸ אדם קיתוץ¹⁹ של מים ומניחו כנגד המדורה; לא בשביל שיחמו²⁰, אלא כדי שתפוג²¹ צנתו. וכן מניח פה של שמן כנגד המדורה כדי שיפשר, לא שיחם. וסוף אדם ידו במים או בשמן ומחמם כנגד המדורה; והוא, שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא פרוסו של תינוק נכוית בהן²². ומחמם כנגד ומניחו על גבי מעים²³ בשבת²⁴.

(18) שבת מ, ב. (19) כלי לשתייה או לרחיצה. (20) "שיניחם שם עד שיחמו" (רש"י). וזוהי גם דעת רבינו, שאף-על-פי שאם יהיה מונח כנגד המדורה זמן רב יתבשל לגמרי - מותר, כיון שהוא נזהר שלא יהיה מונח אלא כשיעור הפשרה. ודעת הרשב"א שלא החירו את ההפשרה, אלא במקום שאי-אפשר לעולם לבוא לידי בישול. (21) שתתחלף צינתם, כמו: "ורוחו לא נמר" (ירמיה מח, יא) מתרגמים: "ורוחיה לא פג" (רש"י), ואע"פ שהמקום סמוך לאש, ואם יעמוד זמן רב יבוא לידי בישול - לא אסרו חכמים להעמיד שם לזמן מועט כדי שתפוג צינתו. וכן נראה בדברי רבינו בסמוך, שכתב "עד שתהא כריסו של תינוק". ויש אומרים שכאן מדובר במעמיד במקום שאינו יכול לבוא אלא לידי הפגת הצינה (רשב"א ור"ן). (22) וזה נקרא בתלמוד ובפוסקים: "יד סולדת בור". (23) "כשהוא חש במעיו, מחממים לו כלי או בגד ומניחו שם ומועיל" (רש"י). (24) שבת מ, ב.

ה. אמבטי²⁵ של מרחץ שהיא מלאה מים חמים²⁶ - אין נותנין לה מים צונן²⁷, שהרי מחממן הרבה. וכן לא יתן לתוכה פה של שמן, מפני שהוא כמבשול. אבל נותן הוא מים חמים לתוך אמבטי של צונן²⁸.

(25) שבת מב, א. כלי לרחיצת גוף האדם. (26) שעירו לתוכה חמים מבלי שנתחמם על האש, הנקרא "כלי ראשון". ואמבטי זו נקראת "כלי שני", ואף-על-פי-כן אין נותנין לה מים צונן, שכיון שהמים הם לרחיצה, סתמם מחוממים הרבה ומתחממים הצוננים הנתונים בהם, וזהו שדקדק רבינו וכתב "שהרי מחממן הרבה" (הגר"א סי' שיח ס"ק לז). (27) מועטים שיתחממו שם. אבל אם נותן הרבה מים עד שהמים החמים נעשים פושרים - מותר (או"ח סי' שיח). (28) שהמים התחתונים מצננים את העליונים, "תתא גבר" (שם).

ו. מחם²⁹ שפנה ממנו מים חמים - מותר לתן לתוכו מים צונן³⁰ כדי להפשיטין³¹. ומותר לצוק מים חמים לתוך מים צונן, או צונן לתוך החמין. והוא, שלא יהיו בכלי ראשון³²; מפני שהוא מחממן הרבה. וכן³³ קדרה רותחת, אף-על-פי שהורידה מעל האש, לא יתן³⁴ לתוכה תבלין³⁵. אבל נותן לתוכה מלח; שהמלח אינו מתבשל אלא על גבי אש גדולה³⁶. ואם יצק התבשיל מקדרה לקערה, אף-על-פי שהוא רותח בקערה, מותר לו לתן לתוך הקערה תבלין; שפלי שני אינו מבשול.

גזירה שמא יבוא מהם לאיסור סקילה, כמבואר בתחילת פכ"א. (3) בזמנם היו מדביקים את הפת בדפני התנור, כמו שכתב רבינו בסמוך "המדביק את הפת", אבל בתנורים שלנו שאין הפת דבוקה בשולי התנור, אין איסור ברדייה (או"ח סי' רנד). (4) שבת קלא, ב: "תנא דבי שמואל: כל מלאכת עבודה לא תעשו (במדבר כט, א) יצתה רדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה". (5) ערב שבת. (6) והרי שבת. (7) "שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת", כמבואר בפרק ל' ה"ט. (8) שכל אחד יקח מהתנור מזון שלש סעודות. (9) "כלי שרודים ומפרידים בו את הפת הדבוקה בכותל התנור" (רש"י).

ב. מפני¹⁰ מה אסרו חכמים לכנס במרחץ¹¹ בשבת? מפני הבלגין¹², שהיו מחמין חמין בשבת ואומרים: מערב שבת הוחמו¹³. לפיכך גזרו שלא יכנס אדם למרחץ בשבת אפילו להזיע. וגזרו שלא ישתטף כל גופו בחמין, ואפילו בחמין שהוחמו מערב שבת; אבל פניו ידיו ורגליו - מותר. במה דברים אמורים? בחמי האור, גזרה משום מרחץ; אבל בחמי טבריא וכניצא בהן - מותר להשתטף בהן כל גופו. ואסור לרחץ במים חמים חמין שבמערות¹⁴; מפני שהמערות יש בהן הבל, ויבוא לידי זעה, ונמצאת במרחץ.

(10) שבת מ, א. (11) שהוחמו מימיו מערב שבת. (12) בעלי בית המרחץ. (13) "בתחילה היו רוחצין (בשבת) בחמין שהוחמו מערב שבת, התחילו הבלנים להחם בשבת, ואומרים: מערב שבת הוחמו, אסרו את החמין (לגמרי) והחירו את הזיעה; ועדיין היו רוחצין בחמין (שהוחמו מערב שבת) ואומרים: מזיעין אנחנו, אסרו להן את הזיעה, והחירו חמי טבריא (שחומם טבעי); ועדיין היו רוחצים בחמי האור, ואומרים: בחמי טבריה רחצנו, אסרו להן חמי טבריה והחירו להן את הצונן; ראו שאין הדבר עומד (שאין הציבור יכול לקבל, מכיון שאסרו להם את הכל), החירו להם חמי טבריה, (ואיסור) זיעה במקומה עומדת" (שם). (14) שבת קמז, א: "מי מקוה שהוחמו ואין חומם יוצא" (רש"י).

ג. מתחמם¹⁵ אדם כנגד המדורה, ויוצא ומשתטף כל גופו בצונן. אבל אינו משתטף כל גופו בצונן ומתחמם כנגד המדורה; מפני שמפשיט מים שעליו, ונמצא פרוחץ כל גופו בחמין¹⁶. המביא¹⁷ סילון של צונן בתוך מים חמים, אפילו בתוך חמי טבריא - הרי אלו בחמין שהוחמו בשבת, ואסורין ברחיצה ובשתיה.

(15) שבת מ, ב. (16) ובהפשרה אין איסור, שאין בה משום בישול (להלן הלכה ד) וכן כתבו ה'תוספות' שם. (17) משנה, שבת לח, ב: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו סילון (צינור עגול עשוי מחרס) של צונן לתוך אמה (תעלה צרה) של חמין (כדי שיתחממו המים הצוננים), אמרו להם חכמים: אם בשבת - כחמין שהוחמו בשבת, ואסורים ברחיצה ובשתיה".

51) אין גוזרים שאם נתיר לחמם בשבת יבוא לחמם באש.
52) שמים כלי מלא מים ראויים לשתייה לתוך מים שאינם ראויים לשתייה, כדי לצננם. ובגמרא (שבת קמו): שאלו: פשיטא שמותר. ותיצרו, שאגב הלכה אחרת נשתנה. אבל בדברי רבינו ז"ע (ועיין ב'דרישה' ל'טור' אורח-חיים סוף סי' שיח). 53) שלא יבאש מחמת החום ואין חוששים שם ישוה גומות (שבת קמו):.

י. מַעֲרַב⁵⁴ אָדָם מִים וּמֶלַח וְשֶׁמֶן, וְטוֹבֵל בּוֹ פָּתוֹ אוֹ נֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַתְּבַשִּׁיל⁵⁵. וְהוּא, שְׂיַעֲשֶׂה מַעַט; אֲבָל הַרְבֵּה - אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱרָא פְעוּשָׁה מְלֶאכֶה מִמְּלַאכַת הַתְּבַשִּׁיל. וְכֵן⁵⁶ לֹא יַעֲשֶׂה מִי מֶלַח עֲזִיז, וְהֵן שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מֶלַח וְשְׁלִישׁ מִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱרָא פְעוּשָׁה מוֹרִיס⁵⁷. וּמִתָּר לְמַלֵּחַ בִּיצָה⁵⁸; אֲבָל עֲנוֹן וְכִיּוּצָא בּוֹ - אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱרָא כְּכּוּבֵשׁ כְּבָשִׁים בְּשֶׁבֶת; וְהַכּוּבֵשׁ אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְבַשֵּׁל⁵⁹. וּמִתָּר לְטַבֵּל עֲנוֹן וְכִיּוּצָא בּוֹ בְּמֶלַח, וְאִיכָל.

54) משנה, שבת קח, ב. 55) כמו שכתב בסמוך, שהכובש הרי הוא כמבשל, ולכן אסור כאן שנראה שרוצה לכבוש. 56) שבת קח, ב. 57) דגים כבושים במלח. וכובש הרי הוא כמבשל, כמו שכתב בסמוך. 58) שאין דרך לכבוש הביצים ('מגן אברהם' סי' שכא ס"ק ה). 59) כן אמרו בכמה מקומות בש"ס "שכבוש הרי הוא כמבשל" (חולין צז: ושם נסמן). ואף שבשבת אין חיוב בבישול אלא על ידי האור - אסור רבנן גם כבוש שהוא כמבשל ('משנה ברורה' סי' שכא).

יא. מִתָּר⁶⁰ לְעֵרֵב יַיִן וְדִבְשׁ וּפְלִפְלִין בְּשֶׁבֶת לְאֶכְלָן⁶¹; אֲבָל יַיִן וּמִים⁶² וְשֶׁמֶן אֲפֻרְסָמוֹן - אֲסוּר; שְׂאִין זֶה רְאוּי לְאֶכִילַת בְּרִיאִים. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁶³.

60) שבת קמ, א. 61) מפני שהוא מאכל בריאים. 62) בגמרא שם: "יין ישן ומים צלולין". ורבינו סובר שזהו לאו דוקא, ועיין 'מעשה רוקח'. 63) וכל דבר שהוא משום רפואה, אסור חכמים לעשותו, גזירה משום שחיקת סמנים, כמבואר בפכ"א ה"כ.

יב. חֲרָדֵל⁶⁴ שְׁלֹשׁ מַעֲרַב שֶׁבֶת - לְמַחֵר מִמַּחוּ⁶⁵ בֵּין פֶּיֶד בֵּין בְּכָלִי, וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ דִּבְשׁ. וְלֹא יִטְרֹף⁶⁶, אֲלֵא מַעֲרַב⁶⁷. שְׁחָלִים⁶⁸ שְׁטֵרְפֵן מַעֲרַב שֶׁבֶת - לְמַחֵר נֹתֵן לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן וְחֵמֶץ וְתַבְלִין. וְלֹא יִטְרֹף, אֲלֵא מַעֲרַב. שוֹם שְׁרָסְקוֹ מַעֲרַב שֶׁבֶת - לְמַחֵר נֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַגְּרִיסִין. וְלֹא יִשְׁחַק, אֲלֵא מַעֲרַב.

64) שבת קמ, א. צמח שגרעניו חריפים ומרים, ובהשחקם יערכום במים וישתמשו בהם ללפת את האוכל. 65) ממיס אותן במים או בייין. 66) יערב בכח. 67) בנחת. ובנוסף אחר: "אלא מבערב" (כת"י התימנים), כלומר מערב שבת. 68) ירק שטעמו חריף, ושוחקים אותו במים.

יג. הַנּוּטִיל⁶⁹ שְׁעָר מְגוּף הָאָדָם - חֵיב מְשוּם גּוּזוֹ. לְפִיקָף⁷⁰ אֲסוּר לְרַחֵץ אֶת הַיָּדִים בְּדָבָר שֶׁמְשִׁיר אֶת

29) משנה, שבת מא, א. כלי לחמם בו המים. 30) מרובים, אבל מועטים שיתחממו עד שתהא היד סולדת בהם - אסור, כמבואר בהלכה ד'. 31) אף שעל-ידיזה בא הכלי לידי צירוף, "שכן לוטשי הברזל עושים: מחמים את הברזל עד שיעשה גחלת, ומכבים אותו במים כדי לחסמו, וזהו לצרף שהעושה אותו חייב והוא תולדת מכבה" (רבינו בפיי"ב ה"ב), מכל-מקום מותר כיון שאינו מתכוון לזה, ודבר שאינו מתכוון מותר (כמבואר בפ"א ה"ה). ואף ש"בפסיק רישיה" (=שהמלאכה היא תוצאה מוכרחת מעבודתו) חייב, כאן אין זה "פסיק רישיה" שלפעמים אינו מצרף. 32) שרתח על האש. 33) משנה, שבת מב, א. 34) בשבת. 35) שהם קלים להתבשל. 36) שבת מב, ב: "אמר רב נחמן, מילחא צריכא בישולא כבישורא דתורא" (מלח צריך בישול כבשר השור).

ז. אֵין³⁷ שוֹרִין אֶת הַחֲלִיתִית³⁸ - בֵּין בְּפוּשְׁרִין, בֵּין בְּצוּנִין³⁹; אֲבָל שוֹרֶה אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַחֲמִין⁴⁰. וְאִם שָׁתָהּ בְּיוֹם חֲמִישִׁי וְשִׁשִּׁי - הָרִי זֶה שוֹרֶה בְּשֶׁבֶת בְּצוּנִין, וּמִנִּיחוֹ בַּחֲמָה⁴² עַד שְׁנֵיחָם, וְשׁוֹתָהּ; כִּדִּי שְׁלֹא יִחַלָּה אִם פֶּסֶק מְלִשְׁתוֹת.

37) משנה, שבת קמ, א. 38) צמח חריף הריח "ושוורין אותו בפושרין ושותים את המים לרפואה" (רש"י). 39) משום שהוא "מעשה חול" (גמרא, שם). 40) "וימטבל בו מאכלו" (רש"י). 41) מבואר בפכ"א ה"ב. 42) ראה להלן הלכה ט.

ח. דְּבָרִי⁴³ שְׁנוֹתְבִשֵּׁל קֶדֶם הַשֶּׁבֶת, אוֹ נִשְׁרָה בְּחֵמֶץ מִלְּפָנֵי הַשֶּׁבֶת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עֲכָשׁוֹ צוּנִין, מִתָּר לְשִׁירוֹתוֹ בְּחֵמֶץ בְּשֶׁבֶת⁴⁴. וְדָבָר שֶׁהוּא צוּנִין מִעֲקָרוֹ, וְלֹא בָּא בְּחֵמֶץ מְעוּלָם - מְדִיחִין אוֹתוֹ בְּחֵמֶץ⁴⁵ בְּשֶׁבֶת, אִם לֹא הִיָּתָה הַדְּחָתוֹ גָּמֵר מְלֶאכֶתוֹ⁴⁶, אֲבָל אֵין שוֹרִין אוֹתוֹ בְּחֵמֶץ.

43) משנה, שבת קמה, ב. 44) שאין בישול אחר בישול, ולפיכך מותר לשרותו אף בכלי ראשון (לאחר שהורידו אותו מן האש). 45) מערה עליו חמין מכלי שני, אבל לשרותו - אף בכלי שני אסור שנראה כמבשל. ויש מפרשים "בחמין" - בכלי ראשון (ר"ת ב'תוספות' שבת לט). שעירוי מכלי ראשון אינו מבשל, ובכלי שני מותר אפילו לשרות (רשב"א ב'תוספות' שם). 46) כמבואר בפ"ט ה"ב.

ט. מִתָּר⁴⁷ לְהַחֵם בַּחֲמָה⁴⁸, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֲסוּר⁴⁹ לְהַחֵם בְּתוֹלְדוֹת חֲמָה⁵⁰; שְׂאִינוֹ בָּא לְטַעוֹת מִחֲמָה לְאוּרִי⁵¹. לְפִיקָף מִתָּר לָתֵן מִים צוּנִין בְּשֶׁמֶשׁ כִּדִּי שְׂיַחֲמוּ. וְכֵן נֹתְנִין מִים יָפִים⁵² לְתוֹךְ מִים רְעִים בְּשִׁבִּיל שְׂיַצְנֵנוּ. וְנוֹתְנִין תְּבַשִּׁיל לְתוֹךְ הַבּוֹר בְּשִׁבִּיל שְׂיִהָא שְׁמוֹרִי⁵³.

47) משנה, שבת קמו, ב. 48) בשמש. 49) שבת לט, א. מבואר למעלה בפ"ט ה"ג: "שגזרו עליהם מפני תולדות האור". 50) "אין מפיקעים (שבורים) ביצה על סודר שהוחם בחמה, כדי שתצלה מחום הסודר" (רש"י).

87) "צמר נעשה בחוף הים ושואב המים ומסתגפים בו" (פירוש המשניות). 88) "שאם אין בו בית אחיזה, כשאוחרו נסחט בין אצבעותיו" (רש"י); והקשה על זה הראב"ד - הרי גם אם יש בו בית אחיזה אי אפשר לקנח בלי סחיטה, ולכן פירש אחרת שכיון שיש לו בית אחיזה, הרי הוא כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה מים. 89) שבת מח, א. 90) בגמרא שם, לא נזכר "מים", ובמגיד משנה גורס גם בגמרא "מים", ויש אומרים שלא גזרו אלא במים שמלבנים את הבגד, אבל בשאר משקין שאינם מלבנים לא גזרו, ומשום שמה יסחוט את הבגד לשנות את המשקין האלו (שחייב בזה משום דש), גם כן לא חששו (מגן אברהם ס"ו) שיט סק"א). ובנוסף אחר בדברי רבינו: "חבית של יין" (שונצינו, ויניציאה).

טז. נשברה⁹¹ לו חבית בשבת - מציל ממנה מה שהיה צריך לשבת⁹² לו ולאורחיו, ובלבד שלא יספג⁹³ בין או יטפח⁹⁴ בשמן; שאם יעשה כדרך שהיה עושה בחל, שמה יבוא לידי סחיטה. וכיצד מציל ממנה? מביא קלי ומניח תחתיה⁹⁵. ולא יביא קלי אחר ויקלט⁹⁶, קלי אחר ויצרף⁹⁷; גזרה שמה יביא קלי דרך רשות הרבים⁹⁸. נדמנו לו אורחים - מביא קלי אחר וקולט⁹⁹, קלי אחר ומצרפו לראשון. ולא יקלט ואחר כך יזמין, אלא יזמין ואחר כך יקלט. ואם הערים¹⁰⁰ בדבר זה - מתיר¹⁰¹.

91) משנה, שבת קמג, ב. 92) אם צריך שלש סעודות מציל שלש סעודות, בשחרית שאינו צריך אלא שתיים - שתיים, ובמנחה - אחת (להלן פ"כג ה"כא). 93) "לשים הספוג במקום היין ולחזור ולהטיפו בכלי" (רש"י). 94) מכניס ידו והשמן נדבק בה, ומקנחה בשפת הכלי. 95) שבת קיז, ב. אם נשברה החבית מראש גגו. 96) קילוח הנופל מן הארץ. 97) יניח כלי סמוך לגג שיזוב מן הגג לכלי, והוא אוהז הכלי בידו (רש"י). 98) מתוך שהוא מחפש כלים הרבה, להציל את המשקה, ישכח שהיום שבת ויביא כלי דרך רשות הרבים. 99) כמה שצריך בשביל האורחים. 100) להזמין אורחים שאין להם צורך בכל המשקה שבחבית, וכונתו שישאירו בשבילו. 101) כיוון שמצד הדין - מותר להציל כלים מן ההפסד, אלא שחכמים גזרו מתוך שהוא בהול על ממונו, אבל אם מביא בשביל אורחים, גם אם הוא מערים - יזכור ולא יבוא לחלל שבת.

יז. טיט¹⁰² שעל גבי בגדו - מכספסו¹⁰³ מבפנים, ואינו מכספסו מבחוץ; גזרה שמה יכבס¹⁰⁴. ומתיר לגרדו¹⁰⁵ בצפרן¹⁰⁶, ואינו חושש שמה ילכנו. המכספסו¹⁰⁷ את הסודר¹⁰⁸ - אסור, מפני שהוא מלכנו; אבל החלוק - מתיר, מפני שאין פונתו אלא לרככו.

102) שבת קמא, א. 103) משפשו מבפנים עד שהטיט נופל. 104) במים. 105) אפילו מבחוץ. 106) או בסכין, ולדעת ה'תוספות' מותר לגרד רק אם הוא עדיין לח,

1 השער ודאי⁷¹, כגון אהלה⁷² וכיוצא בו. ומתיר לחף⁷³ את הידים בעפר לבונה⁷⁴ ועפר פלפלין ועפר יסמין⁷⁵ וכיוצא בהן, ואינו חושש שמה ישיר שער שעל ידו; שהרי אינו מתכוין⁷⁶. ערב דבר שמשיר את השער ודאי עם דבר שאינו משיר ודאי: אם ה'ה' הרב מדבר המשיר - אסור לחף בו; ואם לאו - מתיר.

69) כמבואר בפ"ט ה"ח. 70) שבת נ, ב. 71) ואף שאין כוונתו להשיר את השער אלא להעביר את הזוהמא, ודבר שאינו מתכוון מותר, כיון שוודאי מעביר את השער, יש לו דין של "פסיק רישיה" כמבואר בפ"א ה"ו. 72) צמח טוב הריח, ויוצא ממנו שרף חריף שמשמשים בו לכביסה. 73) לשפשף ולנקות. 74) בגמרא שם: עפר לבינתא, ופירש"י כתישת לבונה. ודעת רבינו כרב האי שפירש שם "עפר של לבונה ונקראת כנדאר לבאן בלשון ישמעאל" (מגיד משנה). 75) בגמרא שם "כוספא דיסמין". ופירש ה'ערוך' (ערך כספן) "פסולת שומשמן שכובשים אותה בוורד של יסמין, ומייבשים ושוחקים אותם, ורוחצים בהם ידים מזהמות". ולדעת רבינו שכתב "עפר יסמין", נראה שהוא כתישת היסמין עצמו. 76) ודבר שאינו מתכוין מותר, כיון שאינו ודאי שמשיר את השער. 77) "אם היה הרוב מדבר שאינו משיר מותר לחוף בו, ואם לאו אסור" (ויניציאה, שונצינו). וה'מגיד משנה' הכריע כנוסחתנו, ממה שאמרו בגמרא שם: "כל היכא דליכא רובא אהלא, שפיר דמי" (כל כמה שאין רוב מאהלא שוודאי משיר - מותר).

8 יד. אסור⁷⁸ לראות במראה של מתכת⁷⁹ בשבת, גזרה שמה ישיר בה נימין המדלדלין מן השער, ואפילו קבוע בפתל⁸⁰. אבל מראה שאינה של מתכת⁸¹ - מתיר לראות בה, אפילו אינה קבועה.

78) שבת קמט, ב. 79) ששפתה חדה כאיזמל, וחוששים שמה יגלח במראה את הנימין המדולדלים (=שערות שאינן שוות עם שאר ראשו). 80) שלא יוכל להשיר בה שער, שלא חילקו חכמים בגזירותיהם. 81) כגון של זכוכית כשלנו, או אפילו של מתכת, כשאינה חדה בשפתה, ואין חוששים שמה יקח מספרים להשיר שער, שעד שילך ויבוא ייזכר ששבת היום (גמרא, שם).

12 טו. המכבס⁸² - חייב משום מלכנו. והסוחט פסות - חייב, מפני שהוא מכבס. לפיכך⁸³ אסור לדחק מטלית או מוה וכיוצא בהן בפי האשישה⁸⁴ וכיוצא בה כדי לסתמה, שמה יבוא לידי סחיטה⁸⁵. ואין מקנחין בספוג⁸⁷, אלא אם-כן יש לו בית אחיזה, שלא יסחט⁸⁸. ואין⁸⁹ מכסין חבית של מים⁹⁰ וכיוצא בה בבגד שאינו מוכן לה, גזרה שמה יסחט.

82) כמבואר בפ"ט ה"א. 83) שבת קמא, א. 84) פך שפיו צר. 85) שלפעמים זהו במצב של "פסיק רישיה", כלומר שוודאי ייסחט. 86) משנה, שבת קמג, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְבִינֵתִים וּמְשִׁינֵן¹²⁸, וּמְחִזִּיר אֶת הַפֶּקֶק לְמָקוֹמוֹ;²¹
מִפְּנֵי שְׁאֵינוֹ בָּא לְיַד סְחִיטָה, שֶׁהָרִי דַעְתּוֹ שֶׁיֵּצֵאוּ²²
הַמִּים. וּפּוֹקֵקִין אֶת הַבֵּיב¹²⁹ בְּסוּדְרִין וּבְכָל דָּבָר²³
הַמְטִיל לְיָדוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵאוּ הַמִּים עַל הָאֲכָלִים וְעַל²⁴
הַפְּלִים¹³⁰, אֲבָל אֵין פּוֹקֵקִין אֶת הַבֵּיב בְּיָדוֹ שֶׁיֵּרְדוּ²⁵
הַמִּים לְבוֹר¹³¹; שְׁמָא יִסְחֹט בְּעַת שְׂדוּחָק¹³², שֶׁהָרִי¹³³
הַפֶּקֶק שְׂרִי בְּמִים.

(126) תוספתא עירובין פ"ח. (127) כמין מקוואות נפרדות ויש צינור בין אחת לשניה, ופוקקים שלא יתערבו המים מזו לזו, וכשרוצה לחברן - נוטל את הפקק מהצינור. (128) מחברן. "וכוונתו לחבר שתי המטהרות, וכשמחזיר הפקק למקומו אין לחוש שידחוק את הפקק בנקב ויסחוט, שהרי כל כוונתו היא שהפקק לא יסתום את כל הנקב, כדי שהחיבור לא יפסק" (כסף-משנה). (129) חפירה שיורדים לתוכה השופכין. (130) שהרי אינו פוקק אלא שלא יצאו מים מרובים, אבל אינו חושש למים מועטים, ולפיכך אינו דוחק את הפקק הרבה ולא יבוא לידי סחיטה (כסף-משנה). (131) שבחצר. (132) סותם את הביב. (133) הראב"ד נותן טעם: "שהוא מקפיד על המים היורדים מן הגג שלא יצאו לרשות הרבים דרך הביב, אלא יכנסו לתוך הבור שבחצר, לכן מקפיד על הפקק שיהיה מהודק ביותר, ויבוא לידי סחיטה".

כב. אָסוּר¹³⁴ לְתַקֵּן בֵּית יָד שֶׁל בְּגָדִים וּלְשַׁבֵּרם²⁸
שְׂבָרִים שְׂבָרִים¹³⁵, בְּדֶרֶךְ שְׁמִתְקַנֵּין בְּחַל הַבְּגָדִים²⁹
כְּשֶׁמְכַבְּסִין אוֹתָן. וְכֵן¹³⁶ אֵין מְקַפְּלִים הַבְּגָדִים³⁰
בְּשִׁבְתָּ, בְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּחַל בְּבָגְדִים כְּשִׁיכַבְּסוּ אוֹתָן.³¹
וְאִם לֹא הָיָה לוֹ כָּלִי אַחֵר לְהַחֲלִיפוֹ - מִתֵּר לְקַפְּלוֹ¹³⁸
וּלְפָשְׁטוֹ וּלְהַתְּפֹסֶת בּוֹ, כְּדִי שִׁתְּנָא בּוֹ בְּשִׁבְתָּ¹³⁹.
וְהוּא, שֶׁהָיָה בְּגָד חָדָשׁ לְכֵן¹⁴⁰; שֶׁהָרִי הוּא מִתְמַעֵף³⁴
וּמִתְלַכֵּל מִיָּד. וּכְשִׁינְקָל - לֹא יִקְפֹּל אֲלָא אִישׁ³⁵
אַחָד; אֲבָל לְקַפֵּל בְּשָׁנִים - אָסוּר¹⁴¹.³⁶

(134) ביצה כג, א. (135) "לקמטם כמו שעושים בחלוקי הנשים בבתי השוקיים ובתי הידיים, ושמים אותם על עץ חלק והוא מעשה אומן ואסור" (רש"י). (136) משנה, שבת קיג, א. (137) בנוסח אחר: "אין מקפלים את הכלים" (כת"י התימנים). (138) שלא נאה ללבוש בשבת בגד מקומט. (139) אבל אם אין בדעתו ללבוש בשבת - אסור. (140) שבו אין הקיפול תיקון חשוב. (141) כי בשני בני אדם מתפשטים הקמטים לגמרי, ונחשב תיקון גמור.

כג. הַצּוֹבֵעַ - מְאַבּוֹת מְלֹאכוֹת. לְפִיכָף¹⁴² אָסוּר³⁷
לְאַשֶׁה לְהַעֲבִיר סָרָק¹⁴³ עַל פְּנֵיהֶ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה³⁸
כְּצוֹבֵעַת. וְהַתּוֹפֵר - מְאַבּוֹת מְלֹאכוֹת. לְפִיכָף¹⁴⁴ אָסוּר³⁹
לְמִלְאֵת הַכֹּר וְהַפֶּסֶת הַחֲדָשִׁים בְּמוֹכִין¹⁴⁵, גְּזֵרָה שְׁמָא⁴⁰
יִתְּפֹר. אֲבָל מוֹכִין שְׁנֵשְׂרוּ מִן הַכֹּר אוֹ מִן הַפֶּסֶת -
מִחֲזִירִין אוֹתָן בְּשִׁבְתָּ.⁴²

(142) שבת צה, א. (143) צבע אדום. (144) שבת מח, א. (145) כל דבר רך כצמר גפן ופקיעי בגדים, נקרא "מוך".

אבל לא ביבש שהוא כטוחן. (107) משפשף אחר כביסה בכדי לצחצחו. (108) מטפחת הצואר העשויה מצמר גפן, אבל בחלוק (הכתונת) העשוי פשתן מותר, שאין כוונתו ללבנו אלא לרככו, ודעת הראב"ד שגם בסודר מותר.

1 יח. מְנַעֵל¹⁰⁹ או סְנָדֵל שֶׁנִּתְלַכֵּל בְּטִיט וּבְצוּאָה -
2 מִתֵּר לְשַׁכְּכוֹ¹¹⁰ בְּמִים, אֲבָל לְכַבְּסוֹ - אָסוּר. וְאֵין¹¹¹
3 מְגִרְדִּין¹¹² לֹא מְנַעֵלִים וְלֹא סְנָדִלִים חֲדָשִׁים¹¹³, אֲבָל
4 סָכִין (אוֹתָם)¹¹⁴ וּמְקַנְחִין אֶת הַיָּשָׁנִים¹¹⁵. בִּרְ¹¹⁶ או
5 פֶּסֶת שֶׁהָיָה עָלֶיהָ צוּאָה או טָנוּף - מְקַנְחוּ
6 בְּסִמְרֻט. וְאִם הָיְתָה עַל שֵׁל עוֹר¹¹⁷ - נוֹתֵנִין עָלֶיהָ
7 מִים עַד שֶׁתִּכְלָה.

(109) זבחים צד, ב. (110) לתת עליו מים עד שיכלה הלכלוך, לפי שבעור אין זה כיבוס כדלהלן. (111) שבת קמא, ב. (112) בסכין או בציפורן. (113) וכל-שכן שאסור לגרד ישנים שנשחקים יותר, והרי הוא עושה מלאכת ממחק ('מעשה רוקח', ועיין 'מאירי' ר'מגיד משנה). ובנוסח אחר: "ואין מגרדין לא מנעלים ולא סנדלים, אבל סכין ומקנחין אותם" (כת"י התימנים). אבל צריך עיון, שהרי להלן (פרק כג ה"י) מפורש שיש חילוק בענין סיכת נעלים, שבחדשים אסור ובישנים מותר. (114) יש למחוק תיבה זו, שהרי אין סכין אלא נעלים ישנים כמובא למעלה ('מעשה רוקח'). (115) ראה בפכ"ג ה"י. (116) משנה, שבת קמב, ב. (117) אבל של בגד אסור, מפני ששרייתו במים זהו כיבוסו (זבחים צד:).

8 יט. מִי¹¹⁸ שֶׁנִּתְלַכֵּל יָדוֹ בְּטִיט - מְקַנְחוּ בְּזָנֵב
9 הַסּוֹס וּבְזָנֵב הַפָּרָה וּבְמִפָּה הַקָּשָׁה הַעֲשׂוּיָה לְאַחֲזָ בָּהּ
10 הַקּוֹצִים, אֲבָל לֹא בְּמִפָּה שֶׁמְקַנְחִין בָּהּ אֶת הַיָּדִים¹¹⁹;
11 שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחַל, וְיִבּוֹא לְכַבֵּס
12 אֶת הַמִּפָּה.

(118) תוספתא שבת פ"ז. (119) שמקפיד על כלוכה, ויבוא לכבסה בשבת.

13 כ. מִי¹²⁰ שֶׁרָחַץ בְּמִים - מְסַתְּפֵג¹²¹ בְּאַלּוּנִיתִית¹²²
14 וּמְבִיאָה בִּידוֹ, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יִסְחֹט. וְכֵן מִי
15 שֶׁנִּשְׁרָו¹²³ כָּלִיו בְּמִים¹²⁴ - מְהַלֵּךְ בָּהֶן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין
16 שְׁמָא יִסְחֹט. וְאָסוּר לוֹ לְשַׁטְחֵן¹²⁵, וְאַפְּלוֹ בְּתוֹךְ
17 בֵּיתוֹ; גְּזֵרָה שְׁמָא יֹאמַר הָרֹאֶה: הָרִי זֶה כִּבֵּס פְּסוּתוֹ
18 בְּשִׁבְתָּ וּשְׁטַחָה לִיבִשָּׁה. וְכָל מְקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֻכְמִים
19 מִפְּנֵי מְרִאִית הָעֵין - אֲפִלּוּ בְּחֲדָרֵי חֲדָרִים אָסוּר.

(120) שבת קמז, א. (121) מנגב את עצמו. (122) מגבת. (123) משנה, שבת קמו, ב. ופירש רש"י שם: "נשרו - שנפלו למים בשבת" - משורש "נשר". ורבינו בפירוש המשנה, כתב: "מגזרת משרה ושורין" משורש שרה. וצריך לנקד: נשרו הנו"ן בחיריק (כניקוד של נפעל). (124) בנוסח אחר: בדרך (כת"י התימנים). (125) "לשטוח בגדיי השרויים נגד החמה שיתייבשו" (פירוש המשניות).

20 כא. שְׁתִּיתִי¹²⁶ מִטְהָרוֹת¹²⁷ זֶז עַל גִּבּ זוֹ - נוֹטֵל אֶת הַפֶּקֶק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ב' אלול - ספר זמנים - הלכות שבת קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חייב משום בונה. אבל הציר התחתון אין בו טורח" (מעשה רוקח).

כו. אין¹⁶⁷ גודלין¹⁶⁸ את שער הראש, ואין פוקסין¹⁶⁹ אותו; מפני שנראה כבונה. ואין¹⁷⁰ מחזירין מנורה של חליות, ולא כסא המפצל¹⁷¹, ולא שלחן המפצל, וכיוצא בהן; מפני שנראה כבונה. ואם החזיר - פטור; שאין בנין בכלים, ואין סתירה בכלים. ואם היה רפוי - מתיר¹⁷² להחזירו. ואין¹⁷³ מתקנין חליות של שדרה של קטן¹⁷⁴ זו בצד זו, מפני שנראה כבונה.

(167) משנה, שבת צד, ב. וכתבנו ולא כרבי אליעזר שסובר שגודלת ופוקסת חייבת חטאת. (168) לקלוע שער הראש. (169) לחלק שער הראש לכאן ולכאן אצל הצדעים. (170) שבת מז, א. (171) העשוי פרקים פרקים, ואפשר לפרקו לחלקים ולחזור לחברם. (172) כרבן שמעון בן גמליאל (שם מז:). (173) משנה, שבת קמז, ב. (174) חוליות שדרתו שנתפרקו אין מיישרים אותן, אבל ביום הלידה שיש סכנה בדבר - מותר (לעיל פ"ב ה"ד).

כז. העושה¹⁷⁵ אהל קבוע¹⁷⁶ - חיב משום בונה. לפיכך¹⁷⁷ אין עושין אהל עראי לכתחלה, ולא סותרין אהל עראי; גזירה שמא יעשה או יסתר אהל קבוע. ואם עשה או סתר אהל עראי - פטור. ומתיר¹⁷⁸ להוסיף על אהל עראי בשבת. כיצד? טלית שהיתה פרוסה על העמודים או על הכתלים, והיתה פרוכה קדם השבת - אם נשאר ממנה גג טפח¹⁷⁹ מתנים - הרי זה מותר את כל השבת עד שיעשה אהל גדול. וכן כל פיוצא פזה.

(175) כמבואר בפ"י ה"ג. (176) העשוי להתקיים ימים רבים; 'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ב): "מה בנין היתה במשכן, שהיו נותנים קרשים על גבי אדנים, וכי לא לשעה (בנין ארעי) היתה? - אמר רבי יוסי: מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור, כמו שהיא לעולם". (177) שבת קלז, ב. (178) עירובין קב, א. (179) שכיון שנשאר טפח - יש בו דין אוהל.

כח. אין¹⁸⁰ תולין את הפלה¹⁸¹, שהרי נעשית תחתיה אהל עראי. ומתיר להניח מטה וכסא וטרסקל¹⁸², ואף-על-פי שיעשה תחתיהן אהל; שאין זה דרך עשית אהל, לא קבע ולא עראי¹⁸³.

(180) שבת קלח, א. (181) כעין אוהל סביב המיטה, עשוי מארג למחסה מפני הזבובים. (182) כסא בעל שלש רגלים. (183) לפי שאינו משתמש באויר שתחתיו (מגיד-משנה).

כט. פלה¹⁸⁴ אהל משפע, שאין בגגו טפח ולא בפחות משלשה סמוך לגגו רחב טפח - הרי זה אהל עראי, והעושה אותו לכתחלה בשבת - פטור. טלית כפולה¹⁸⁵, שהיה עליה חוטין¹⁸⁶ שהיא תלויה

1 כד. הקורע - מאבות מלאכות. לפיכך¹⁴⁶, מי שנסתבכו בגדיו בקוצים - מפרשין בצנעה¹⁴⁷, ומתמהמה כדי שלא יקרע. ואם נקרעו - אינו חיב כלום, שהרי לא נתפסו¹⁴⁸. ומתיר¹⁴⁹ ללבש בגדים חדשים¹⁵⁰, ואם נקרעו¹⁵¹ - נקרעו. פוצעין¹⁵² את האגוז במטלית¹⁵³, ואין חוששין שמא תקרע¹⁵⁴.

(146) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב. (147) שלא יראהו אדם, כיון שהוא כמתקן ('קרבן העדה'). (148) ואילו נתכוין לקרוע - חייב. ואף שהקורע אינו חייב אלא כשקורע על מנת לתפור (כמבואר בפ"י ה"י) - גם כאן כוונתו לתקנו ולתפרו אחר שיסיר את הקוצים ('מעשה רוקח'). (149) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב. (150) אף שאינו יודע אם הם כמידתו, ואפשר שיקרעו בלבישתו. (151) כיון שאינו מתכוון לכך. (152) שוברים. והיא ברייתא במס' ביצה (לד.) לענין יום-טוב. (153) מכה במטלית על עץ או אבן, כדי לשבור הרבה אגוזים בבת אחת (הר"ן). (154) כיון שאינו מתכוון לקרוע, ועוד: שאין זה קורע על מנת לתפור.

7 כה. התוקע¹⁵⁵ - חיב משום בונה¹⁵⁶. לפיכך¹⁵⁷, כל הדלתות המחוברות לקרקע - לא נוטלין אותן ולא מחזירין, גזירה שמא יתקע¹⁵⁸. אבל דלת שדה¹⁵⁹ תבה ומגדל¹⁶⁰, ושאר דלתות הכלים - נוטלין ולא מחזירין¹⁶¹. ואם¹⁶² נשמט ציר¹⁶³ התחתון שלהן - דוחקין אותו למקומה¹⁶⁴. ובמקדש¹⁶⁵ - מחזירין אותו. אבל ציר העליון שנשמט - אסור להחזירו בכל מקום¹⁶⁶, גזירה שמא יתקע.

(155) תוחב, נועץ. (156) ראה למעלה פ"י ה"ג. (157) שבת קכב, ב. (158) בגמרא שם אמרו "שמא יתקע" על דלת שידה תיבה ומגדל מפני שאין בנין בכלים, אבל במחוברים לקרקע חייב משום בונה, וכמו שכתב רבינו לעיל (פ"י ה"ד). והרי"ף הביא דלת של שידה כו' נוטלין ולא מחזירין, של לול של תרנגולים לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע. וכתב הר"ן, שמה שכתב "גזירה שמא יתקע" זה שייך להרישא "דלת של שידה" (ועיין מגיד-משנה). [ואולי היו כתובות מילים אלו "גזירה שמא יתקע" בדברי רבינו בסוף הבבא של דלת שידה תיבה ומגדל, ובטעות הדומות "ולא מחזירין" - "ולא מחזירין" נשתרבו המלים האלו למעלה, ועיין מגיד-משנה וב"ח סי' שח]. (159) מין תיבה. (160) תיבה גבוהה נפתחת מהצד, לשים בה דברים לשמירה. (161) שמא יתקע, ראה למעלה. (162) משנה, עירובין קב, ב. (163) יתד של ברזל שבדלת למעלה ולמטה, והדלת סובבת עליה. "הדלת תסוב על צירה" (משלי כו, יד). (164) שנחלץ להחזירה, כיון שנשאר הציר העליון. (165) לא גזרו שמא יתקע, שאין שבות במקדש, כמבואר בהל' קרבן פסח פ"א ה"ט". (166) "מפני שיש בו טורח, ושמא יצטרך לחזקו במסמר או בעץ, ויתחייב משום בונה, ואף-על-פי שאין בנין בכלים, לא אמרו אין בנין בכלים, אלא שאם היו מפורקים והחזירים אינו חייב משום בונה, אבל אם תקע בהם עץ או מסמר -

- 1 בְּהֵן מַעֲרֵב שַׁבַּת - מִתְרַבֵּץ¹⁸⁷ לְנִטּוּתָהּ וּמִתְרַבֵּץ לְפָרְקָהּ.
2 וְכֵן הַפְּרָכָה¹⁸⁸.

19 אֵין מוֹתְחִין אוֹתָהּ וְאֶפְלוּ עֲשָׂרָה; שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׁלֹא
20 תִּגְבֶּה מַעַט מֵעַל הָאֶרֶץ, וְתַעֲשֶׂה אֹהֶל עֲרֵא²⁰⁵.

(200) שבת קלח, ב. (201) כי בשעה שעוסק בתלייתה, מתקפל מעט מרחבה, ואם יהיה הכפל טפח, יש בה משום עשיית אוהל. (202) מפני ששנים יכולים לתלות בבת אחת שלא תתקפל. (203) מבואר בהלכה כח. (204) טפח. (205) הראב"ד השיג כאן, וסובר שטעם ההבדל בין אחד לשנים הוא, כי אם יעשה אחד לא יוכל לכוון הלולאות כנגד היתדות, וישנה קיפולו ונראה כמתקנו לכתחילה, והוא-הדין בכלילה שיש לה גג, שאפילו עשרה אין יכולים לכוון שלא לשנות את קיפולו.

- 21 לִג. בְּגֵד²⁰⁶ שֶׁמִּכְסֶּה²⁰⁷ בּוֹ פִי הַחֲבִית²⁰⁸ - לֹא יִכְסֶּה
22 בּוֹ אֶת בְּלֵה, מִפְּנֵי שְׁנַעֲשֶׂה אֹהֶל²⁰⁹; אֲבָל מִכְסֶּה הוּא
23 מִקְצֵת פִּיָּה. הַמִּסְגָּן בְּכַפִּיפָה מְצֻרִית²¹⁰ - לֹא יִגְבֶּה
24 קְרָקְעִית הַכְּפִיפָה מִן הַפְּלִי טַפֵּחַ²¹¹, כְּדֵי שְׁלֹא יַעֲשֶׂה
25 אֹהֶל עֲרֵא בַּשַּׁבָּת.

(206) שבת קלט, ב. (207) כלומר, שמוכן לכסות בו, שאם לא כן אסור שמא יסחוט (למעלה הלכה טו). (208) כשאינה מלאה, ויש בין המים לבגד חלל טפח (כמו שכתב בסמוך) (הרשב"א). (209) ודעת הראב"ד והרשב"א שאין בכיסוי כלים דין אוהל, וכאן אסור משום "עובדין דחול", שנראה כמשמרת (ראה פ"ח הי"ד). (210) סל של נצרים. (211) שאין אוהל בפחות מטפח.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבארו שבתי יתר המלאכות, אותן שיש להן שבותין, והן ארבע, וכולן על הסדר.

- 26 א. הַעוֹשָׂה² נֶקֶב שֶׁהוּא עֹשִׂי לְהִנְיָא וְלְהוֹצִיא -
27 כְּגוֹן נֶקֶב שֶׁבָּלִיל הַתְּרַנְגּוּלִין, שֶׁהוּא עֹשִׂי לְהִנְיָא
28 הָאוּרָה וְלְהוֹצִיא הַהֶבֶל³ - הִרִי זֶה חֵיב מְשוּם מִכָּה
29 בְּפִטְיִשׁ⁴. לְפִיכָּךְ גִּזְרוּ עַל כָּל נֶקֶב - אֶפְלוּ הִנָּה עֹשִׂי
30 לְהוֹצִיא בְּלֵבד אוֹ לְהִנְיָא בְּלֵבד - שֶׁמָּא יָבוֹא לַעֲשׂוֹת
31 נֶקֶב שֶׁחֲבִיבִין עָלָיו. וּמִפְּנֵי זֶה אֵין נֹקְבִין בְּחִבִּית נֶקֶב
32 חֲדָשׁ, וְאֵין מוֹסִיפִין בּוֹ. אֲבָל פּוֹתְחִין נֶקֶב יָשׁוֹן⁵.
33 וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה הַנֶּקֶב לְמִטָּה מִן הַשְּׁמֵרִים; שֶׁאִם
34 יִהְיֶה לְמִטָּה מִן הַשְּׁמֵרִים - הִרִי זֶה עֹשִׂי לְחֻזְקָה⁶,
35 וְאִסּוּר לְפִתְחוֹ.

(2) שבת קמו, א. (3) אדי חום וריח רע שלא ימותו התרנגולים. (4) ראה למעלה פרק י' הלכה יד והלכה טז. (5) נקב שהיה שם מכבר ונסתם. (6) את הכלי, שלא יצא יינו למטה מן השמרים אצל שוליו, שכל כובד היין נשען שם, וצריך סתימה מעולה, לפיכך כשפותחו, חשוב כפוחת נקב חדש (רש"י).

- 36 ב. נֹקְבִין מְגוּפָה⁷ שֶׁל חֲבִית לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה יֵינ, וּבְלֵבד שֶׁיִּנְקְבֶנָּה מִלְּמַעְלָה; אֲבָל מְצֻדָּה⁸ - אִסּוּר,
37 מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתְקֵן פְּלִי. שׁוֹבֵר⁹ אֶדָם אֶת הַחֲבִית
38 לְאֵכָל מִמֶּנָּה גְּרוּגְרוֹת, וּבְלֵבד שְׁלֹא יִתְפַּנֵּן לַעֲשׂוֹת

(184) סוכה יט, ב. (185) שבת קלח, א. ופירש"י שם: "שוטח טליתו על גבי ארבעה יתדות לישן תחתיה, וראשו מתכפלים לכאן ולכאן לצד הארץ, והם דפנות להגן מן החמה". אבל ממה שכתב רבינו הלכה זו ביחד עם הלכות אוהל משופע, נראה שגם כאן מדובר שהטלית פרוסה על מוט אחד באופן שאין בגגה טפח. וכן כתב ה'מגיד משנה'. (186) אם כרך את הטלית בחוטי מבעוד יום, כדי למשכה בהם ולפרוס לכאן ולכאן (רש"י). (187) על ידי החוטים למשכה בשבת, ואינו כעושה אוהל ארעי אלא כמוסיף על אוהל ארעי שמותר. (188) שאין איסור אוהל אלא בגג ולא במחיצה. וראה להלן הלכה לב.

- 3 ל. כְּלַת¹⁸⁹ חֲתָנִים¹⁹⁰, שְׂאֵין בְּגָגָה טַפֵּחַ וְאֵין בְּפָחוֹת
4 מְשֻׁלָּשָׁה סָמוּךְ לְגָגָה רֹחֵב טַפֵּחַ - הוֹאִיל שֶׁהִיא
5 מִתְקַנֶּת לְכָד¹⁹¹, מִתְרַבֵּץ לְנִטּוּתָהּ וּמִתְרַבֵּץ לְפָרְקָהּ. וְהוּא,
6 שְׁלֹא תִּהְיֶה מְשֻׁלָּשֶׁת מֵעַל הַמִּטָּה טַפֵּחַ¹⁹². פֶּקֶק¹⁹³
7 הַחֲלוּן - בְּזִמְן שֶׁהוּא מִתְקַן¹⁹⁴ לְכָד, אֶף-עַל-פִּי
8 שְׂאֵינוֹ קָשׁוּר וְאֵינוֹ תָלוּי - מִתְרַבֵּץ לְפָקֵק בּוֹ הַחֲלוּן.

(189) שבת קלח, ב. (190) "אינה דומה לשאר כילות, ששאר כילות פרוסות על ארבעה קנים, ויש להן גג שהוא כאוהל, ושל חתנים על גבי נקליטין (עמודים) שאינם אלא שנים באמצעות המיטה, וקנה נתון עליהם, והיריעה נתונה עליו ונופלת לכאן ולכאן, ואין לה גג טפח, לפיכך אינה אוהל" (רש"י). (191) מוכנה מערב שבת. (192) שאם יש טפח, הרי הוא כמחיצה ואז נחשב השיפוע שלמעלה מן המיטה כגג וכאוהל ממש שאסור לעשותו בשבת. (193) משנה, שבת קכה, ב. והיא המפה שתולים כנגד החלונות להסתיר אורם (פירוש המשניות). (194) שחישב עליו מערב שבת לסתום בו את החלון (הרשב"א).

- 9 לֹא. כּוֹכֵעַ¹⁹⁵ שְׁעוֹשִׂין עַל הָרֹאשׁ, וְיֵשׁ לוֹ שִׁפָּה
10 מִקְפָּת, שֶׁהִיא עוֹשָׂה עַל כְּמוֹ אֹהֶל עַל לְבוּשׁוֹ¹⁹⁶ -
11 מִתְרַבֵּץ לְלָבֹשׁוֹ¹⁹⁷. וְאִם הוֹצִיא מִן הַבְּגָד סָבִיב לְרֹאשׁוֹ
12 אוֹ כְּנֶגֶד פָּנָיו כְּמוֹ אֹהֶל¹⁹⁸, וְהִנָּה מְהֻדָּק עַל רֹאשׁוֹ,
13 וְהִנָּה הַשִּׁפָּה שֶׁהוֹצִיאָה קָשָׁה בִּיתּוֹר כְּמוֹ גֵּג - אִסּוּר,
14 מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשָׂה אֹהֶל עֲרֵא¹⁹⁹.

(195) שבת קלח, ב. (196) בכת"י תימן: "לובשו". (197) אף אם יש ברחבו טפח, כיון שאין השפה קשה - אין זה אוהל. (198) "הניח טליתו על ראשו כדרך שהוא מתעטף על ראשו, והרחיקה להלן מראשו טפח" (רש"י). (199) בוודאי מדובר בשיש ברחבו טפח, שאם לא כן אינו אוהל.

- 15 לִב. הַנוֹטָה²⁰⁰ פְּרָכָה וְכִיּוּצָא בָּהּ - צְרִיף לְהִתְהַר,
16 שְׁלֹא יַעֲשֶׂה אֹהֶל בְּשַׁעַר שְׁנוּטָה²⁰¹. לְפִיכָּךְ, אִם
17 יִהְיֶה פְּרָכָה גְּדוּלָּה - תּוֹלִין אוֹתָהּ שְׁנִים²⁰², אֲבָל
18 אֶחָד - אִסּוּר. וְאִם יִהְיֶה כְּלָה²⁰³ שְׁלִישׁ לָהּ גֵּג²⁰⁴ -

יִתְקַנֵּן²⁸ חֲבִית שֶׁל שֵׁיטִין²⁹. בְּרִכָּה³⁰ שֶׁפָּחַצַּר - מִתֵּר
לְשׁוֹט בְּתוֹכָהּ; שְׂאִינוּ בָּא לְעִשׂוֹת חֲבִית שֶׁל שֵׁיטִין.
וְהוּא, שְׂיֵהִיָּה לָהּ שִׁפָּה מְקַפֶּת, שְׁלֹא יַעֲקֹר מִמֶּנָּה
הַפִּיִּים, כְּדִי שְׂיֵהִיָּה הֶפֶר וְהִפְרֵשׁ בֵּינָה וּבֵין הָיִם³¹.

(24) משנה, ביצה לו, ב. וב'ספרא' (אחרי פרק ז) אמרו:
"מנין שלא יספוק ולא יטפח ולא ירקד - תלמוד לומר:
שבתון". (25) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש
המשניות). ולדעת רש"י (שם) להכות ביד על הירך.
(26) "ההכאה יד על יד" (פירוש המשניות). (27) "ירושלמי"
ביצה פ"ה ה"ב: "רבי היה משיא אשה לרבי שמעון בנו,
והיו מטפחים באחורי ידיהם בשבת, עבר שם רבי מאיר
ושמע קולם שהם מטפחים, אמר: רבותינו! הותרה השבת?
(=חשב שמטפחים כדרכם - 'כסף משנה'). שמע רבי
ואמר: מי זה שבא לדרותינו (לייסרנו) בתוך ביתינו? - שמע
רבי מאיר קולו של רבי וברח". (28) בנוסח אחר: "יעשה"
(מעשה רוקח). (29) כלי גומא ארוג כעין חבית, לשייט
ללמוד בו לשחות על פני המים. (30) שבת מ, ב.
(31) ודינה כאמבטיא, שלא גזרו בה שמא יעשה חבית של
שייטין.

ו. אֵין³² חוֹתְכִין שְׁפוּפֶרֶת שֶׁל קִנְיָה³³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
בְּמִתְקֵן כָּלִי. הֵיָּתָה חֲתוּכָה, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה
מִתְקֵנָה - מִתֵּר לְהַכְנִיסָה בְּנֶקֶב הַחֲבִית בְּשִׁבְתָּ לְהוֹצִיא
מִמֶּנָּה יֵיז, וְאֵין חוֹשִׁשִׁין שְׂמָא יִתְקֵן. וְאִסּוּר לְהַנִּיחַ
עָלֶיהָ שֶׁל הַדָּס³⁴ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב שֶׁל חֲבִית
כְּדִי שְׂיִקְלַח אֶת הַיֵּיז, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּעוּשָׁה מְרֻב
בְּשִׁבְתָּ³⁵. וְאֵין³⁶ שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶס, וְאֵין קוֹרְעִין אֶת
הַנִּיר³⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִתְקֵן כָּלִי.

(32) שבת קמו, ב. (33) חלול, שנותנים בנקב החבית כדי
להוציא את היין מתוכה. (34) "שנותנים על הנקב של
חבית, להיות מקלח בו היין ולא יהיה שותת בדפני החבית"
(ר"ח). (35) ודעת הרא"ש כרב אשי, שטעם האיסור הוא
שמא יקטום עלה של הדס אם לא יהיה לו תלוש, ובמקום
שיש לו הרבה קטומים מותר (סי' שיד). (36) משנה, ביצה
לב, ב. (37) "כשצולים דגים, חותכים קנים או שוברים
חרסים או חותכים נייר, ושורים במים ומסדרים את הנייר
על גב התנור, כדי שהמתכת לא תשרוף את הדג" (רש"י).

ז. זְמוּרָה³⁸ שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בְּטַפְיָה³⁹ - מְמַלְאִין בָּהּ
בְּשִׁבְתָּ, וְאֵם אֵינָה קְשׁוּרָה - אֵין מְמַלְאִין בָּהּ; גִּזְרָה
שְׂמָא יִקְטֹם אוֹתָהּ וְיִתְקַעֶה⁴⁰. אִסּוּר⁴¹ לְחַפֵּי⁴² כָּלִי כֶּסֶף
בְּגִרְתָּקוֹן⁴³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַבֵּן כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאִמְנִין
עוֹשִׂין, וְנִמְצָא בְּמִתְקֵן כָּלִי וְגוֹמֵר מְלַאכְתּוֹ בְּשִׁבְתָּ.
אֲבָל חוֹפְפִין אוֹתוֹ בַּחֹל וּבְנִתָּר⁴⁴. וְכֵן כָּל הַכֵּלִים
חוֹפְפִין אוֹתָן בְּכָל דְּבַר. וְאִסּוּר⁴⁵ לְהִדִּיחַ קְעֻרוֹת
וְאֶלְפָסִין⁴⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִתְקֵן⁴⁷, אֲלֹא
אִם-כֵּן הִדִּיחֵן לֹאכֹל בֵּהֶן סַעֲדָה אַחֲרֵת בְּאוֹתָהּ שִׁבְתָּ.
אֲבָל כָּלִי שִׁתְיָה, כְּגוֹן פּוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת - מִתֵּר
לְהִדִּיחֵן בְּכָל עֵת; שְׂאִין קִבֵּעַ לְשִׁתְיָה. וְאֵין⁴⁸ מְצִיעִין

כָּלִי¹⁰. וּמִבִּיא אָדָם חֲבִית שֶׁל יֵיז, וּמִתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ
בְּסִיף לְפָנֵי הָאוֹרְחִין¹¹, וְאֵינוּ חוֹשֵׁשׁ¹²; שְׂאִין כְּוִנָּתוֹ
אֲלֹא לְהִרְאוֹת נְדִיבָת לְבוּשׁ¹³.

(7) שבת קמו, א. סתימת החבית היתה עשויה מטיט, וכשלא
היו צריכים לכל היין שבחבית, לא היו מסירים את כל
המגופה, כי יין מגולה מתקלקל, אלא היו נוקבים חור
בראש המגופה. (8) כשאינו רוצה לפתוח את המגופה,
שלא יפלו עפר או פסולת ביין, עושה בה פתח מן הצד.
(9) משנה, שבת קמו, א. (10) לנקבה יפה בפה נאה (רש"י).
(11) בנוסח אחר: "לצורך האורחין" (מעשה רוקח).
(12) "שאין במקלקל שום איסור בשבת" (רש"י) אם עושה
כן לצורך שבת (ר"ן). (13) ואין כוונתו לתקן הכלי.

ג. וּכְשֶׁם¹⁴ שְׂאִסּוּר לְפָתַח כָּל נֶקֶב¹⁵, כְּפֶן אִסּוּר לְסַתֵּם
כָּל נֶקֶב. לְפִיכָּךְ אִסּוּר לְסַתֵּם נֶקֶב הַחֲבִית, וְאֶפְלוּ
כְּדֶרֶךְ שְׂאִינוּ מִתְמַרְחֵם¹⁶ וְאֵינוּ בָּא לִידֵי סְחִיטָה, כְּגוֹן
שְׂיִסְתָּם בְּקִיסָם אוֹ בְּצִרּוֹר קֶטָן¹⁷. אֲבָל אִם הֵנִיחַ שָׂם
אֶכָל כְּדִי לְהַצְנִיעוֹ, וְנִמְצָא הַנֶּקֶב נִסְתָּם - מִתֵּר. וּמִתֵּר
לְהַעֲרִים בְּדֶבַר זֶה¹⁸.

(14) שבת קלט, ב. (15) אפילו אינו עשוי להכניס ולהוציא,
כמבואר בה"א. (16) כי אם "ממרח בשעוה או זפת וכיוצא
בהן מדברים המתמרחים עד שיחליק פניהם - חייב משום
מוחק" (רבינו בפי"א ה"ה). (17) בנוסח אחר, חסרה המילה
"קטן" (מעשה רוקח). (18) כי הערמה בדבר שאינו אסור
רק מדרבנן - מותר (שבת קלט:). וכן מבואר בפכ"ב הט"ז
ובהלכות יום-טוב פ"ז ה"ח.

ד. כָּל דְּבַר שֶׁהוּא גִמֵּר מְלָאכָה - חֵיב עָלָיו מִשּׁוּם
מִכָּה בְּפִטְשִׁי¹⁹. וּמִפְּנֵי זֶה, הַגּוֹרֵר²⁰ כָּל שֶׁהוּא אוֹ
הַמִּתְקֵן כָּלִי בְּאִיזָה דְּבַר²¹ שְׂיִתְקֵן - חֵיב. לְפִיכָּךְ²²
אִסּוּר לְהַשְׁמִיעַ קוֹל שֶׁל שִׁיר בְּשִׁבְתָּ - בֵּין בְּכָלִי שִׁיר,
כְּגוֹן כְּנֹרוֹת וְנִבְלִים, בֵּין בְּשִׂאֵר דְּבָרִים. אֶפְלוּ
לְהַפּוֹת בְּאֶצְבַּע עַל הַקֶּרֶקַע אוֹ עַל הַלּוּחַ, אוֹ אַחַת
כְּנָגֵד אַחַת, כְּדֶרֶךְ הַמְשׁוֹרְרִים, אוֹ לְקַשְׁקֵשׁ אֶת הָאֲגָזוֹ
לְתִינוּק, אוֹ לְשַׁחַק בּוֹ בְּזוּג²³, כְּדִי שְׂיִשְׁתַּק. כָּל זֶה
וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אִסּוּר, גִּזְרָה שְׂמָא יִתְקֵן כָּלִי שִׁיר.

(19) שבת עג, א: "שכן האומן מכה בקורנס על הסדן
להחליקו בגמר מלאכה" (רש"י), ורבינו חננאל פירש:
"שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקמימותו, וכן על
האבן שבבניין להשוותה לחברותיה, וזהו גמר מלאכה".
(20) שבת קג, ב. ובניגוד לדעת רש"י שחייב משום ממחק -
לדעת רבינו חייב משום מכה בפטיש. ובנוסח אחר:
"הגורר" (ויניציאה). וכן מובא בפ"י הט"ז. (21) בנוסח
אחר: "באיזה דבר משתיהם חייב" (מעשה רוקח).
(22) עירובין קד, א. (23) פעמון.

ה. אֵין²⁴ מְסַפְּקִין²⁵ וְלֹא מְרַקְדִין וְאֵין מְטַפְּחִין²⁶
בְּשִׁבְתָּ, גִּזְרָה שְׂמָא יִתְקֵן כָּלִי שִׁיר. וְלִסְפֵּק בְּלֶאֱחֹר
יָד - מִתֵּר²⁷. אֵין שְׂטִין עַל פְּנֵי הַפִּיִּים, גִּזְרָה שְׂמָא

1 אֶת הַמְּטוֹת בַּשֶּׁבֶת כְּדִי לִישׁוֹן עָלֵיהֶן לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת⁴⁹,
2 אָבֵל מְצִיעִין מְלִילֵי שַׁבָּת לְשַׁבָּת.

קִטְבָּלְיָא⁶³ חֲדָשָׁה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָיָה הַשָּׁמֶן מוּעָט, כְּדִי שְׂיַצְחֶצֶחַ הָעוֹר
בְּלֵבָד; אָבֵל אִם הָיָה בְּבִשְׂרוֹ שָׁמֶן הֶרְבֵּה, כְּדִי שְׂיִרְכֹּף
הָעוֹר - הָרִי זֶה אִסּוּר⁶⁴, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַעֲבָדוֹ. וְהַכֹּל
24 - בְּחֻדְשִׁים, אָבֵל בִּישׁוּנִים⁶⁵ - מִתֵּר.

(59) מבואר בפ"א ה"ה וה"ו. (60) שבת קמא, ב.
(61) "מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמצא מעבדו" (רש"י).
(62) כיון שבשעת הסיכה לא נגע השמן בעור - מותר.
(63) "עור שעושים ממנו משטחות לשולחן ולמיטה"
(רש"י). (64) אף שאינו מתכוון לזה (גמרא, שם).
(65) אין בהם משום חשש עיבוד.

25 יֵא. הַמְּמַרְתָּ⁶⁶ רָטִיָּה בַּשֶּׁבֶת - חֵיב מְשֹׁם מוֹחֵק אֶת
הָעוֹר. לְפִיכָף אֵין סוֹתְמִין נֶקֶב בַּשֶּׁעָה⁶⁷ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ,
26 שָׁמָּה יִמְרַח⁶⁸. וְאֶפְלוּ בְּשׁוּמָן אֵין סוֹתְמִין אֶת הַנֶּקֶב,
27 גְּזֵרָה מְשֹׁם שַׁעָה.
28

(66) כמבואר בפ"א ה"ו. (67) משנה, שבת קמו, א: "ואם
היתה נקובה, לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. אמר
רבי יהודה, מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב (שם
מקום), ואמר: חוששני לו מחטאת (שמא מירח השעוה
לדבקה בדפני הכלי סביב הנקב)". (68) מלבד איסור
סתימת הנקב שנזכר בהלכה ג', אם סתמו בשעוה - חייב
גם משום ממרח (כסף-משנה).

29 יב. פוֹתֵב - מְאַבּוֹת מְלֵאכּוֹת. לְפִיכָף⁶⁹ אִסּוּר לְכַחֵל⁷⁰
בַּפּוֹף⁷¹ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בַּשֶּׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּכוּתֵב⁷².
30 וְאִסּוּר⁷³ לָלוֹת וּלְהַלּוֹת, גְּזֵרָה שָׁמָּה יִכְתֹּב⁷⁴. וְכֵן
31 אִסּוּר לְקַנּוֹת וּלְמַכּוֹר⁷⁵ וּלְשַׁכּוֹר וּלְהַשְׁכִּיר, גְּזֵרָה שָׁמָּה
32 יִכְתֹּב. לֹא⁷⁶ יִשְׁכּוֹר אָדָם פּוֹעֲלִים בַּשֶּׁבֶת, וְלֹא יֹאמֶר
33 לְחֻבְרוֹ לְשַׁכּוֹר לּוֹ פּוֹעֲלִין. אָבֵל לְשַׁאֵל וּלְהַשְׁאִיל -
34 מִתֵּר⁷⁷. שׂוֹאֵל⁷⁸ אָדָם מִחֻבְרוֹ כְּדִי יֵין וְכִדִּי שָׁמֶן,
35 וּבְלֵבָד שָׁלֹא יֹאמֶר לּוֹ "הֲלֹנִי".
36

(69) משנה, שבת צד, ב. (70) לצבוע. (71) מין אבק כחול,
שנותנות הנשים סביבות עיניהן. (72) "שמולין המכחול
סביב העין, כאדם המולין קולמוס סביב האות" (רש"י); וכן
כתב רבינו בפירוש המשנה, כי כוחל הרי הוא ככותב [וכן
היא מסקנת הגמרא (שבת צה. לפי כת"י מינכן) "כוחלת
משום כותבת"]. (73) שבת קמא, א. (74) את החוב שלא
ישכח. (75) וכן מפורש בנחמיה (יג, טז) "והצורים ישובו
בה, מביאים דג וכל מוכר ומוכרים בשבת לבני יהודה
וירושלים, ואריבה את חורי יהודה, ואומרים להם: מה
הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת";
ובמכילתא (פרשת תשא): "כי קודש היא לכם" - מגיד
שהשבת מוספת קדושה על ישראל, מה שפלוני חנותו
נעולה? - שהוא משמר את השבת. . . מעיד למי שאמר
והיה העולם שברא את עולמו בששה ימים ונח ביום
השביעי". (76) שבת קנ, א. (77) השאלה היא לזמן
מועט, ולכן לא גזרו שמא יכתוב, אבל הלוואה היא לזמן
מרובה, וחוששים שמא יכתוב (ר"ב אלפס). (78) משנה,
שבת קמא, א.

(38) משנה, שבת קכה, ב. ענף גפן אריך. (39) פך קטן,
שהמורה קשורה בו כעין חבל בדלי, כדי לדלות ולשאוב
מים מהבור או מהמעין. (40) "אם אינה קשורה אלא שיש
עקמומית בראשה כעין מזלג ראוי לתלות בו את הטפיה,
חוששים שמא יתקנה מתוך שהיא רכה ונמצא עושה כלי,
וחייב משום מכה בפטיש" (רש"י). ובנוסף אחר: "שמא
יקטום אותה ויתקננה" (ויניציאה). (41) שבת נ, א.
(42) לשפשף ולצחצח. (43) טיט לבן מאי כרתים,
שמצחצחים בו כלי כסף. (44) מין עפר כעין מלח חריף,
משתמשים בו להסיר כתמים. (45) שבת קיח, א: "קערות
שאכל בהם ערבית, מדיחן לאכול בהם שחרית; שחרית,
מדיחן לאכול בהן בצהרים; בצהרים, מדיחן לאכול בהן
במנחה; מן המנחה ואילך - שוב אינו מדיח". (46) מחבות
עמוקות לטיגון ובישול. (47) לצורך יום חול (מגיד-
משנה). (48) שבת קיג, א. (49) שהוא טורח משבת לחול.

3 ח. אִסּוּר⁵⁰ לְהַטְבִּיל בָּלִים טְמֵאִין בַּשֶּׁבֶת, מִפְּנֵי
4 שֶׁהוּא כְּמַתְקֵן כְּלִי. אָבֵל אָדָם טְמֵא מִתֵּר לְטַבֵּל,
5 מִפְּנֵי שֶׁנֶּרְאָה כְּמַקְרִי⁵¹. וְאֵין⁵² מִזִּין⁵³ עָלָיו בַּשֶּׁבֶת.
6 הַמְּטַבֵּיל⁵⁴ בָּלִים בַּשֶּׁבֶת: בְּשׁוּגָג - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן,
7 בְּמִזִּיד - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת⁵⁵.
8 וּמִתֵּר⁵⁶ לְהַטְבִּיל אֶת הַיָּמִים הַטְּמֵאִים בַּשֶּׁבֶת. בִּיצַד
9 יַעֲשֶׂה? נּוֹתֵן כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה, כְּגוֹן כְּלִי
10 אֲבָנִים⁵⁷, וּמְטַבֵּיל הַבָּלִים בְּמַקְנָה, עַד שְׂיַעֲלֶה מִי
11 הַמַּקְנָה עָלֵיהֶן וְיִטְהַרוּ.

(50) משנה, ביצה יז, ב. (51) רוחץ לתענוג ולהצטנן, ולא
להטהר מטומאתו. (52) משנה בפסחים סה, ב ('מעשה
רוקח'). (53) הזאת שלישי ושביעי לטהר טמא מת
מטומאתו (במדבר יט). (54) תרומות פ"ב מ"ג.
(55) כמבואר בפ"ו ה"כג. (56) משנה, ביצה יז, ב. הטבלה
זו נקראת "השקה", "מי שיש לו מים יפה לשתות ונטמא,
ממלא מהם כלי אבן ונותנים במקוה מים, עד שמשיק מים
למים, ונמצאו אלו זורעים ומחוברים למי מקוה, ובטלים
בהם ונטהרים" (רש"י שם). (57) "שאלו היה נותן אותם
המים הטמאים בכלי עץ וכיוצא בו מן הכלים שמקבלים
טומאה, היה נטמא הכלי באותם המים הטמאים שבתוכו"
(פירוש המשניות).

12 ט. אֵין מְגַבִּיהֵין⁵⁸ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת בַּשֶּׁבֶת, מִפְּנֵי
13 שֶׁנֶּרְאָה כְּמַתְקֵן דְּבַר שֶׁלֹּא הָיָה מְתָקֵן.

(58) משנה, ביצה לו, ב. אין מפרישים תרומות ומעשרות.

14 י. מַעֲבָד - מְאַבּוֹת מְלֵאכּוֹת הוּא. וְהַמְּרַכֵּף⁵⁹ עוֹר
15 בְּשָׁמֶן, כְּדִרְךָ שֶׁהַעֲבָדִים עוֹשִׂים - הָרִי זֶה מַעֲבָד,
16 וְחֵיב. לְפִיכָף⁶⁰ לֹא יִסּוּף אָדָם רְגֵלוֹ בְּשָׁמֶן וְהוּא בְּתוֹךְ
17 הַמְּנַעֲלִי⁶¹ אוֹ בְּתוֹךְ הַסְּנַדֵּל הַחֲדָשִׁים; אָבֵל סָף הוּא אֶת
18 רְגֵלוֹ שָׁמֶן וְלֹבֵשׁ⁶² מְנַעֲלוֹ אוֹ סְנַדְלוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן
19 חֲדָשִׁים. וְסָף כָּל גּוֹפּוֹ שָׁמֶן וּמַתְעַגֵּל עַל גְּבִי

17 יאכל עד מוצאי שבת¹⁰². ובין כך ובין כך תקין¹⁰³
18 את הפרות. וכן המקדיש¹⁰⁴ או המעריך או המכרים
19 בשבת - בין בשוגג, בין במזיד - מה שעשה עשוי;
20 ואין צריך לומר ביום טוב. וכן המקנה¹⁰⁵ להכיר
21 בשבת - קנה. מעשרין¹⁰⁶ את הדמאי¹⁰⁷ בין
22 השמשות¹⁰⁸, אבל לא את הנדאי¹⁰⁹.

(101) תרומות פ"ב מ"ג. (102) כמבואר בהלכה ח.
(103) שיצאו מכלל טבל. (104) רי"ף ביצה פרק ה בשם
הירושלמי. (105) בבא קמא ע, א. (106) משנה, שבת
לד, א. (107) "בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון
הצדיק, שלחו בית-דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל,
ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישים אותה, אבל
מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני, היו עמי הארץ
מישראל מקילים לעצמם ולא היו מפרישים אותם, לפיכך
גזרו שלא יהיו נאמנים על המעשרות אלא אנשים נאמנים,
אבל עמי הארץ פירותיהן ספק ואין נאמנים לומר מעשרין
הן, וזהו הנקרא דמאי" (רבינו בהל' מעשר פ"א ה"א). וראה
למעלה פ"א מהל' ברכות ה"כ. (108) ספק יום ספק לילה
(כמבואר בפ"ה ה"ד), ולא גזרו בו משום שיש ספק בזמן
ובפירות. (109) טבל.

23 טז. מי¹¹⁰ שקרא שם¹¹¹ לתרומת מעשר¹¹² של דמאי
24 או למעשר עני של ודאי - לא יטלם¹¹³ בשבת,
25 אף-על-פי שיחד מקומן מקדם השבת, ויהי הן
26 ידועין ומנחין בצד הפרות. ואם היה פהן או עני
27 למודים¹¹⁴ לאכל אצלו - יבואו ויאכלו; ובלבד
28 שיודיע לכהן, שזו שאני מאכילך תרומת מעשר,
29 ויודיע¹¹⁵ לעני, שזו שאני מאכילך מעשר עני.

(110) דמאי פ"ד מ"ד. (111) שאמר בערב שבת: מה שאני
חייב להפריש יהיה בצפוני או בדרומו של צבור הפירות,
אבל לא הוציא את התרומות והמעשרות למקום אחר.
(112) שהלוי צריך להפריש תרומה לכהן ממעשר שהוא
מקבל מישראל, אבל תרומה גדולה רגילים לתתה מיד
לכהן, ואין הדרך להשאירה בבית ישראל אחר שקרא שם
עליה. (113) ליתנם לכהן או לעני, שאסור לתת המתנות
בשבת (רבינו בפירוש המשניות שם). (114) רגילים לאכול
על שולחנו. (115) שאם אינו מודיעם, הם סבורים שמשלו
הוא מאכילם, ואסור להאכיל לאורחיו תרומות ומעשרות
(פירוש המשניות ורע"ב). ועוד: שגונב דעת הבריות
(תפארת ישראל').

30 יז. אסור¹¹⁶ להפיש¹¹⁷ ולשחק בקביא¹¹⁸ בשבת, מפני
31 שהוא כמקח וממכר. ומפיס אדם עם בניו ועם בני
32 ביתו¹¹⁹ על מנה גדולה פנגד מנה קטנה, מפני שאין
33 מקפידין¹²⁰.

(116) משנה, שבת קמח, ב. (117) להטיל גורלות.
(118) "אלו שמשחקים בעצים או בצורות או בעצמות
וכיוצא בהן, ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חברו
באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך" (רבינו בפ"ו מהל' גזילה

1 יג. אהר¹²¹ המוכר בפ"ה¹²² או במסירה - אסור. [ואסור
2 לשקל] - בין במאזנים, בין שלא במאזנים. וכשם¹²³
3 שאסור לשקל, כך אסור למנות ולמדד¹²⁴ - בין בכלי
4 מדה, בין ביד, בין בחבל.

(79) ראה הל' יום-טוב פ"ד הי"ט וב'. (80) שהחליטו על
המקח ולא מסרו לו. (81) משנה, שבת קנז, ב. (82) אבל
מותר לומר לחבירו: מלא לי כלי זה, אף שהוא כלי של
מידה, כיון שאינו מזכיר לו שם מידה (פ"ד מהלכות יו"ט
הלכה כא).

5 יד. אין¹²⁵ דניין¹²⁶ בשבת, ולא חולצין¹²⁷ ולא מבימין¹²⁸
6 ולא מקדישין¹²⁹; גזרה שמה כתב. ואין מקדישין¹³⁰
7 ולא מעריכין¹³¹ ולא מחרימין¹³², מפני שהוא כמקח
8 וממכר¹³³. ואין מגביהין תרומות ומעשרות, שזה
9 דומה למקדיש¹³⁴ אותן פרות שהפריש. ועוד, מפני
10 שהוא כמתקן אותן בשבת. ואין¹³⁵ מעשרין את
11 ההקמה¹³⁶, גזרה שמה ירשם בסקרא¹³⁷. ומקדיש¹³⁸
12 אדם פסחו¹³⁹ בשבת¹⁴⁰, וחגיגתו¹⁴¹ ביום טוב; שזו -
13 מצות היום היא. וכשם שאין מקדישין, כך אין
14 מקדישין מי חטאת¹⁴².

(83) משנה, ביצה לו, ב. (84) שמה יכתוב פסק-דין.
(85) חליצת נעל היבם, שאינו רוצה לייבם את אשת אחיו
המת, ואסור שמה יכתוב שטר חליצה. (86) שמה יכתוב
שטר כתובה ליבמה. (87) אשה, שמה יכתוב שטר אירוסין
וקידושין. (88) חפץ לה. (89) להעריך ערך נפשו של
הנודר להקדש לפי שנותיו (ויקרא כז). (90) האומר: הרי
בהמה זו חרם - לבדק בית המקדש. (91) אין הכוונה
שאסור שמה יבוא לידי מקח וממכר, שהרי מקח וממכר
גזירת חכמים היא, ואין גוזרים גזירה לגזירה, אלא שטעם
האיסור באלה, שזה למקח וממכר: שמה יכתוב. (92) ראה
למעלה הלכה ט [וכאן הוסיף טעם זה לתרומת חוץ לארץ
שאוכל והולך ואחר כך מפריש (בכורות כז). ואין בה הטעם
של מתקן, ואסור להפרישה משום מקדיש, עיין ביצה ט.].
(93) משנה, בכורות נז, ב. (94) מעשר בהמה "וכל מעשר
בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש
לה" (ויקרא כז, לב). (95) צבע אדום שרושמים בו את
העשירי שיצא בפתח הדיר (ומה שלא אסרו בזה כבכל
מקדיש, עיין 'תוספות' חגיגה ח. ד"ה משום סקרא).
(96) שבת קמח, ב. (97) קרבן הפסח. (98) בערב פסח
שחל בשבת, שהקרבן הפסח דוחה את השבת.
(99) "חגיגה האמורה בתורה היא שיקריב שלמים ביום-טוב
הראשון של חג בבואו לבית המקדש" (הל' חגיגה פ"א
ה"א). (100) 'ספרי' (פ' בהעלותך פסקא סה - "צפנת
פענח"); "נתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו הוא הנקרא
"קידוש", והמים האלה שניתן עליהם האפר הם הנקראים
מי חטאת ומים מקודשים", ובהם היו מטהרים את הטמאים
(רבינו בהל' פרה אדומה פ"ו ה"א).

15 טו. המגביה¹⁴³ תרומות ומעשרות בשבת או ביום
16 טוב: בשוגג - יאכל ממה שהתקין, במזיד - לא

20 מַה שֵׁשׁ בַּחֲצֵר לְחֲצֵר אַחֶרֶת שְׂפָאוֹתוֹ הַמְּבוּי, אֶף-עַל-פִּי שְׁעָרָיו; גִּזְרָה שְׂמָא יִכְבֶּה הַדִּלְקָה כְּדִי
21 שְׂנִיִּיל, מִפְּנֵי שְׂאָדָם בְּהוּל עַל מְמוֹנוֹ. לְפִיכָךְ גִּזְרוּ,
22 שֶׁלֹּא יֵצֵיל אֶלָּא מְזוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ לְאוֹתוֹ שֶׁבֶת,
23 וְכִלִּים שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּשַׁבָּת, וּבְגָדִים שֶׁיִּכּוֹל
24 לְלַבֵּשׁ; שְׂנַמְצָא מִתְּנַאֲשׁ מִן הַכֹּל, וְאֵינוֹ בָּא לְיָדֵי
25 כַּבּוּי. וְאִם לֹא עָרְבוּ - אֶף מְזוֹנוֹ וְכִלּוֹ אֵינוֹ מִצִּיל.

(134) משנה, שבת קיז, ב. (135) אבל בחצר אחרת שאין בה הדליקה אינו בחול, ומותר להציל הכל מחשש הדליקה שבחצר הסמוכה (מגיד-משנה).

27 כֹּא. וּמַה¹³⁶ הוּא מִצִּיל לְמְזוֹנוֹ? אִם נִפְלָה דִּלְקָה
28 בְּלִילֵי שַׁבָּת - מִצִּילִין מְזוֹן שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת¹³⁷, הֲרָאוּ
29 לְאָדָם - לְאָדָם¹³⁸, וְהֲרָאוּ לְבִהֵמָה - לְבִהֵמָה¹³⁹; נִפְלָה
30 בְּשַׁחֲרִית¹⁴⁰ - מִצִּילִין מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדוֹת;
31 בְּמִנְחָה - מִצִּילִין מְזוֹן סְעֻדָּה אַחַת.

(136) משנה, שבת קיז, ב. (137) שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, כמבואר ב"ל ה"ט. (138) מזון שלש סעודות עבור כל אחד מבני ביתו ('פרי מגדים'). (139) "שמקדימים מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן" (רבינו בה"ל עבדים פ"ט ה"ח). (140) לפני הסעודה השנייה.

32 כֹּב. בְּמָה¹⁴¹ דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמִצִּיל בְּכִלִּים הִרְבֵּה¹⁴², או שְׂהִיָּה מְמַלָּא כְּלִי וּמוֹצִיאוֹ וּמַעֲרָה, וְחוֹזֵר וּמְמַלָּא
33 אוֹתוֹ שְׁנִית - הוּא שְׂאִין מִצִּיל אֶלָּא מֶה שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ;
34 אֲבָל אִם הוֹצִיא כְּלִי אֶחָד בְּהוֹצָאָה אַחַת, אֶף-עַל-פִּי
35 שֵׁשׁ בּוֹ בְּמָה סְעֻדוֹת - מִתֵּר.

(141) משנה, שבת קב, א. (142) אפילו בפעם אחת.

37 כֹּג. בֵּיצֵד? מִצִּיל סֵל מְלֵא כְּפֻרוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בּוֹ
38 בְּמָה סְעֻדוֹת, וְעֵגוּל שֶׁל דְּבִלָּה¹⁴³, וְחִבִּית שֶׁל זֵינִ. וְכֵן
39 אִם פָּרַשׁ טְלִיתוֹ וְקִבֵּץ בָּהּ כָּל מֶה שֶׁיִּכּוֹל לְהוֹצִיא,
40 וְהוֹצִיאוֹ מִלְּאָה בִּבְת אַחַת - מִתֵּר.

(143) תאנים מיובשות כבושות בצורת עיגול.

41 כֹּד. וְאוֹמֵר¹⁴⁴ לְאַחֲרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם¹⁴⁵! וְכָל אֶחָד
42 וְאֶחָד מִצִּיל מְזוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ¹⁴⁶, או כְּלִי אֶחָד
43 שֶׁמִּחֲזִיק אֲפִלּוּ דָּבָר גָּדוֹל. וְהָרִי הוּא שֶׁל מִצִּיל. וְאִם
44 לֹא רָצָה הַמִּצִּיל לְקַחְתּוֹ וְנִתְּנוּ לְבַעֲלָיו - מִתֵּר לוֹ
45 לְטַל מִמֶּנּוּ אַחֵר הַשַּׁבָּת שֶׁכֵּר עָמְלוֹ¹⁴⁷; וְאִין זֶה שֶׁכֵּר
46 שַׁבָּת¹⁴⁸, שֶׁהָרִי אֵין שֵׁם מְלֵאכָה וְלֹא אִסּוּר, שֶׁלֹּא
47 הוֹצִיאוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם מְעַרְבֵּב¹⁴⁹.

(144) משנה, שבת קב, א. (145) אבל לא בשבילו, שלא הותרו לו אלא שלש סעודות. (146) כיון שאמר: בואו והצילו לכם, הפקיר את הכל. (147) כמפורש במשנה שם: "ואם היו פקחין, עושין עמו חשבון אחר השבת. (148) שאילו רצה המציל לקחת לעצמו - הכל הרי הוא שלו,

ואבירה ה"י) ודבר זה אף בחול אסור משום גזל מדבריהם (שם). (119) דרך משחק על יד השולחן בשבת (פירוש המשניות). (120) ולא יבואו לידי מדה ומשקל, שהרי אביהם נותן להם הכל משלו.

1 יח. אִסּוּר¹²¹ לְחַשֵּׁב חֲשָׁבוֹנוֹת, שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן, בְּשַׁבָּת¹²² - בֵּין שְׁעָרֵי, בֵּין שְׁעֵתִיד לְהִיּוֹת - גִּזְרָה שְׂמָא יִכְתֹּב. לְפִיכָךְ, חֲשָׁבוֹנוֹת שְׂאִין בָּהֶן צָרִיךְ - מִתֵּר לְחַשֵּׁב. בֵּיצֵד? בְּמָה סְאִין תְּבוּאָה הִיָּה לָנוּ בְּשִׁנָּה פְּלוֹנִית, בְּמָה דִּינָרִין הוֹצִיא בְּחֲתָנוֹת בְּנוֹ, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ; שֶׁהֵן בְּכָלל שִׁיחָה בְּטֵלָה, שְׂאִין בָּהֶן צָרִיךְ כָּלל. הַמְּחַשֵּׁב אוֹתָן בְּשַׁבָּת - פְּמַחֲשֵׁב בְּחֵל¹²³.

(121) שבת קנ, א. (122) המילה "בשבת" מתייחסת לתחילת ההלכה: אסור בשבת לחשב חשבונות שהוא צריך להן, בין לשעבר בין לעתיד להיות ('מעשה רוקח'). (123) אבל אין שיחה בטלה ראויה ליראי חטא (מגיד-משנה).

8 יט. אִסּוּר¹²⁴ לְקִרוֹת בְּשִׁטְרֵי הַדְּיוֹטוֹת¹²⁵ בְּשַׁבָּת; שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּדֶרֶךְ חֹל, וְיִבּוֹא לְמַחֵק. מוֹנֶה¹²⁶ אָדָם פְּרָפְרוֹתֵי¹²⁷ וְאֵת אוֹרְחָיו מִפּוֹ, אֲבָל לֹא מִן הַכֶּתֶב¹²⁸, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְרָא בְּשִׁטְרֵי הַדְּיוֹטוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַשְּׂמוֹת חֲקוּקִין עַל הַשִּׁבְלָא אוֹ עַל הַפֶּתֶל - מִתֵּר לְקִרוֹתָן, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ מִתְחַלֵּף בְּשִׁטְר. וְאִסּוּר¹²⁹ לְקִרוֹת בְּכֶתֶב הַמְּהִלָּךְ תַּחַת הַצְּרוּחָה¹³⁰ וְתַחַת הַדְּיוֹקְנֵי בְּשַׁבָּת¹³¹. אֶף לְקִרוֹת בְּכֶתוּבִים¹³² בְּשַׁבָּת בְּשַׁעַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ¹³³ - אִסּוּר, גִּזְרָה מְשׁוּם בְּטוֹל בֵּית הַמִּדְרָשׁ; שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ וְקוֹרֵא, וְיִמְנַע מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ.

(124) שבת קטז, ב. (125) שטרי חובות וחשבונות. (126) משנה, שבת קמז, ב. (127) מיני מעדנים. (128) "כי לבד ספרי הנבואות ופירושיהן, אסור לקרוא בשבת ויום-טוב, ואפילו היה אותו הספר בחכמה מן החכמות" (פירוש המשניות). (129) שבת קמט, א. (130) "כגון בני אדם המצירים בכותל חיות משונות, או דיוקנות של בני אדם של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין תחתיה: זו צורת חיה פלונית, וזו דיוקנית פלוני ופלונית" (רש"י). (131) ואם עשאו לשם עבודה-זרה אסור אף בחול להסתכל בהם, שנאמר (ויקרא יט, ד) "אל תפנו אל האילים" (גמרא 'ותוספות' שם). (132) "רוצה לומר, שלא יקרא ב"כתובים" (תהלים משלי ואיוב ועוד) כל אחד ואחד בביתו, כדי שלא יבטל בית המדרש, ולא אסרו הקריאה בהם אלא בשעת המדרש בלבד" (פירוש המשניות). (133) "דרכם היה שהיו דורשים לעם בשבתות, ומלמדים לעם חוקי האלהים ותורותיו, והיתה תועלת גדולה לכולם בזה, וזה היו עושים קודם אכילה, ואפילו על החכמים הגדולים היה הרב מקפיד כשלא היו באים לשמוע דבריו, לפי שהקיבוץ ההוא ברוב עם היה חיזוק הדת ושמירת גדריו (מגיד-משנה).

19 כ. נִפְלָה¹³⁴ דִּלְקָה בַּחֲצֵר¹³⁵ - בְּשַׁבָּת - אֵינוֹ מִצִּיל כָּל

שהלך אצל רבן גמליאל בריבי לטבריה, ומצאו שהיה יושב על שולחנו . . . ובידו ספר איוב תרגום, והוא קורא בו. אמר לו: זכור אני ברבן גמליאל אבי אביך, שהיה עומד על גבי מעלה בהר הבית, והביאו לפניו ספר איוב תרגום, ואמר לבנאי: שקעו תחת הנדבך (שורת אבני הבנין), אף הוא ציוה עליו וגנוז. רבי יוסי ברבי יהודה אומר - מניחן במקום התורה (=מקום גלוי) והן מרקיבין מאליהן".

שהרי זכה בכל מן ההפקר, והוא אינו נוטל שכר עבודת ההצלה, כי-אם שכר התפצים שהוא מחזירם מרצונו (גמרא ופירוש המשניות). (149) שלגבי אחרים, הרי הדבר כמו מציאה שלא התירו בה שום איסור (ראה למעלה פ"ו הכ"ב) ועיין 'מגן אברהם' סי' של"ד סק"ג ומחצית השקל' שם.

כז. ה'י' 160 כתובין בס"ם 161 ובסקרא 162 - אף-על-פי 20
שאינו כתב של קימא, הואיל והן כתובין אשורית 21
ובלשון קדש - מצילין אותן. גליון 163 של ספרים, 22
שלמעלה ושלמטה ושפין פרשה לפרשה ושפין דף 23
לדף ושבתחלת הספר ושפסוף הספר - אין מצילין 24
אותן. הברכות 164 והקמיעין 165, אף-על-פי שיש בהן 25
אותיות של שם ומענינות הרבה של תורה - אין 26
מצילין אותן מפני הדלקה. 27

(160) שבת קטו, ב. (161) צבע לכתיבה. (162) צבע אדום בהיר, ושניהם אינם כשרים לכתיבת ספר תורה. (163) החלק הבלתי כתוב, המקיף את הכתב. (164) "מטבע הברכות שתיקנו חכמים, כגון 'שמונה עשרה' ושאר ברכות" (רש"י) - כעין סידורי תפילה שלנו. (165) שכתובים בהם פסוקים מעניינות (פרשיות) של תורה לסגולה ולרפואה.

כח. ספר 166 תורה 167 שיש בו ללקט שמונים וחמש 28
אותיות מתוך תבות שלמות, ואפלו בכללן "יגר 29
שהדומת" 168; וכן אם היתה בה פרשה שאין בה 30
שמונים וחמש אותיות ויש בה הזכרות 169, כגון 31
ויהי בנסע הארץ 170 - מצילין אותן מפני הדלקה. 32
ומצילין תיק 171 הספר עם הספר, ותיק תפלין עם 33
התפלין, אף-על-פי שיש בתוכן 172 מעות. 34

(166) שבת קטז, א. (167) שנטשטשו צורות האותיות, ולא נשארו אלא שמונים וחמש אותיות, כמו "ויהי בנסוע" (במדבר י', לה), החשובה כספר בפני עצמה, ואין בה אלא שמונים וחמש אותיות. (168) אף שהוא תרגום ולא לשון הקודש. (169) שמות קדושים, אף שאין בהם פ"ה אותיות (שבת קטז:). (170) שנמחקו ונטשטשו מפרשה זו כמה אותיות. (171) משנה, שבת קטז, ב. שהתיק מתשמישי קדושה. (172) בתוך התיק, שהמעות בטלות לגבי התיק.

1 כה. הציל 150 פת נקיה 151 - אינו חוזר ומציל פת 2
שאינה נקיה; אבל אם הציל פת שאינה נקיה - 3
חוזר ומציל פת נקיה. ומציל ביום הכפורים מה 4
שהוא צריך לשבת, אם היה יום הכפורים בערב 5
שבת 152; אבל אינו מציל בשבת ליום הכפורים 153, 6
ואין צריך לומר ליום טוב, ולא משבת זו לשבת 7
הבאה 154. ומה שהוא מציל ללבש - לובש כל מה 8
שהוא יכול ללבש, ועוטף כל מה שהוא יכול 9
לעטף, ומוציא. ואומר לאחרים: בואו והצילו 10
לכם! וכל אחד ואחד לובש ומתעטף בכליו, 11
ומוציא. והרי הוא שלו כמו המאכל, שהרי מן 12
ההפקר הן זוכין.

(150) שבת קיז, ב. (151) מזון של סעודות. וכן הדין בבשר ודגים ושאר מיני אוכלין, אם הציל כבר מין אחד, יכול לומר במין השני אני חפץ (או"ח סי' שלד). (152) בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, אבל בזמננו אין יום הכיפורים חל לא בערב שבת ולא באחד בשבת, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"ז ה"א. (153) למוצאי יום הכיפורים (רש"י). אף-על-פי שיש טעם להתיר, משום שמצוה לאכול במוצאי יום הכיפורים ('תוספות' שם). (154) שהרי יש לו זמן להכין אוכל בשבילו.

13 כו. מתר 155 להציל כל כתבי הקדש 156 שיש בחדר 14
לחדר אחרת שבאותו המבוי, ואף-על-פי שלא ערבו; 15
ובלבד שיהיה למבוי שלש מחצות ולחי אחד 157, 16
והוא, שיהיו כתובין אשורית 158 ובלשון הקדש; אבל 17
אם היו כתובין בכל לשון או בכתב אחר - אין מצילין 18
אותן, אפלו היה שם ערוב. ובהל' אסור לקרות בהם 159, 19
אלא מניחן במקום התורה והן מתאבדין מאליהן.

(155) משנה, שבת קטו, א. (156) תורה נביאים וכתובים. (157) כמבואר בפ"ז ה"ב. (158) הוא הכתב שבספרי התורה שלנו. (159) שבת קטו, א: "מעשה באבא חלפתא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו מנחם-אב ב' אלול ה'תש"פ

מתמדת. (12) כלים ועוברים. (13) התחתון שלנו שהוא הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר (הלכות יסודי התורה, פ"ד). (14) שהרי חיים הם וקיימים לעד. (15) המתווך. וכן אמרו חז"ל (סנה' לח:): ביחס למטטרון: "הימנותא בדינו, דאפילו בפרוונקא נמי לא נקבליה" (אמונה בדינו, גם בתור שליח גרידא אין אנו רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו לבין אבינו שבשמים - בהיותו קרוב לנו בקראנו אליו גם בלי מליצים ומתווכים.

ב. ספרים רבים חפרו עובדי כוכבים בעבודתה, 17
היאך עקר עבודתה ומה מעשיה ומשפטיה - צונו 18
הקדוש-ברוך-הוא, שלא לקרות באותן הספרים 19
פָּלֵל, ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה. ואפילו 20
להסתכל בדמות הצורה¹⁶ אסור, שנאמר: "אל תפנו 21
אל האילים". ובענין הזה נאמר: "ופן תדרש 22
לאלהיהם לאמר איכה יעבדו" - שלא תשאל על 23
דרך עבודתה היאך היא, אף-על-פי שאין אתה 24
עובדה, שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות 25
כמה שהן עושין¹⁷, שנאמר: "ואעשה בן גם אני". 26

(16) שנעשתה לשם עבודה-זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור להסתכל בהן" (שבת קמט.). (17) (ת"כ, קדושים). "אל תפנו אל האילים" - אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם - סופך אתה עושה אותם אלוהות". "והשווה" "ספר המצוות" ל"ת, י'.

ג. וכל הלאוין האלו¹⁸ בענין אחד הן, והוא, שלא 27
יפנה¹⁹ אחר עבודת כוכבים. וכל הנפנה אחריה 28
בדרך שהוא עושה בו מעשה²⁰ - הרי זה לוקה. ולא 29
עבודת כוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה 30
במחשבה, אלא כל מחשבה שהוא גורם²¹ לו לאדם 31
לעקר עקר²² מעקרי התורה, מזהרין אנו שלא 32
להעלותה על לבנו, ולא נסית דעתנו²³ לכה ונחשב 33
ונמשך אחר הרהורי²⁴ הלב, מפני שדעתו של אדם 34
קצרה²⁵, ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על 35
בריו²⁶. ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, 36
נמצא מתריב את העולם²⁷, לפי קצור דעתו. כיצד²⁸? 37
פעמים יתור אחר עבודת כוכבים²⁹, ופעמים יחשב 38
ביחוד³⁰ הבורא, שמא הוא³¹ שמא אינו; מה 39
למעלה³² ומה למטה³³; מה לפנים³⁴ ומה לאחור³⁵; 40
ופעמים בנבואה, שמא היא אמת³⁶ שמא היא 41
אינה³⁷; ופעמים בתורה, שמא היא מן השמים שמא 42

יום ראשון כ"ו מנחם-אב ה'תש"פ

הלכות עבודת כוכבים

וחקות עובדיה

פרק שני

(1) שלא לעבוד אחד הברואים, שזהו עיקר עבודה-זרה; שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

א. עקר הצווי בעבודת כוכבים, שלא לעבד אחד 1
מכל הברואים - לא מלאך² ולא גלגל³ ולא כוכב, 2
ולא אחד מארבעה היסודות⁴, ולא אחד מכל 3
הנבראים מהן⁵. ואף-על-פי שהעובד יודע שה' הוא 4
האלהים, והוא עובד הנברא הזה על דרך שעבד 5
אנוש ואנשי דורו תחלה⁶ - הרי זה עובד כוכבים. 6
וענין זה⁷ הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה: "ופן 7
תשא עיניך השמימה וראית את השמש וגו', אשר 8
חלק ה' אלהיהך אתם לכל העמים"; כלומר: שמא 9
תשוט⁸ בעין לבך⁹, תראה שאלו הן המנהיגים¹⁰ את 10
העולם, והם שחלק ה' אותם לכל העולם להיות 11
חיים והוים¹¹ ואינם נפסדים¹² כמנהגו של עולם¹³, 12
ותאמר, שראוי להשתחות להם ולעבדן¹⁴. ובענין 13
הזה צוה ואמר: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם"; 14
כלומר, שלא תטעו בהרהור הלב לעבד אלו, להיות 15
סרסור¹⁵ ביניכם ובין הבורא. 16

(2) אחת מהצורות הנפרדות. (עיי' הלכות יסודי התורה, פרק ב.). (3) תשעה המה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת - שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם - הגלגל השמיני, שבו קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם - הגלגל התשיעי המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם, פ"ג). (4) אש, רוח, מים, עפר. (5) מארבעה יסודות אלה. כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד). המקור לדברי רבינו הוא (ר"ה כד:): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ, ד). "אשר בשמים" - לרבות: חמה ולבנה. כוכבים ומזלות; "ממעל" - לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ" - לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" - לרבות: שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מוזהר ב"לא תעבדם". (6) בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי שקר, כשהצורות שימשו עוד סרסורים מתווכים בינם לבין הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א). (7) ואל הדבר הזה נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'. (8) מלשון: עיניו משוטטות בכל הארץ (דברי-הימים-ב טז, ט). בדרך השאלה, ופירושו: כתבונת לבך. (10) שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. (11) הויה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ו מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כל המצוות? - הוא אומר: זו עבודה-זרה. (43) שכתוב בו: ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). (44) וכך לשון (ה"ספרי", שלח): "כל המודה בעכו"ם - כופר בעשרת הדיברות ובמה שנצטוו משה והנביאים, ובמה שנצטוו האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"ט) אמרו: "משל לשנים שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ידו וגרף את כל הקערה ולא שייר בה כלום - כך המגדף ועובר עבודה-זרה, אינו משייר אחריו מצוה". (45) (חולין ה.).

ה. וישאל שיעבד עבודת פוככים⁴⁶, הרי הוא כעובד-פוככים לכל דבריו⁴⁷, ואינו כישאל שיעבד עברה שיש בה סקילה⁴⁸. מומר לעבודת פוככים, הרי הוא מומר לכל התורה כלה⁴⁹. וכן המינים⁵⁰ מישאל אינן כישאל לדרך מן הדברים, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם⁵¹, שנאמר: "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים"⁵². והמינים - הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו⁵³, עד שנמצאו עוברים על גופי⁵⁴ תורה להקעים⁵⁵, בשאט בנפש⁵⁶, ביד רמה⁵⁷, ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר⁵⁸ עמהן ולהשיב עליהן תשובה⁵⁹ כלל, שנאמר: "ואל תקרב אל פתח ביתה"; ומחשבה⁶⁰ של אפיקורוס - לעבודת פוככים.

(46) אפילו רק פעם אחת. (47) שחיטתו פסולה, יינו - יין-נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב. (48) שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. (49) כלומר: ישראל שעבד עבודה-זרה רק פעם אחת - הריהו עכו"ם גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה-זרה בקביעות, ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים נכוחות פירוש זה (טורי אבן). (50) לדעת ה"ערוך": בני כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים", וחז"ל קטעו את המלה וקראו "מינים", מפני שיש בהם מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל, מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" - כוזבים ובעלי דעות כוזבות. (51) כלומר: מקבלים אותם בתשובה ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג, ה"ד) אומר: "כל הרשעים והממרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה - מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים (ירמיה ג, כב), ושאלין לך דבר העומד בפני התשובה - אלא אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני שסורם רע ואין אנו בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר עוד פעם לכסלה (עיין תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם מ"ה אלף תי"ח). (52) אמרו (עבודה-זרה יז.): "וכי מאחר שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו - לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות - מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז.). (53) למעלה (הלכה ג). (54) מצוות עיקריות. (55) את

אינה. ואינו יודע המדות³⁸ שדין בהן עד שידע האמת על בריו, ונמצא יוצא לידי מינות³⁹. ועל ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים"; כלומר: לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה, וידמה שמחשבתו משגת האמת. כך אמרו חכמים⁴⁰: "אחרי לבבכם" - זו מינות, "ואחרי עיניכם" - זו זנות. ולא זו, אף-על-פי שהוא גורם לאדם לטרוף מן העולם הבא, אין בו מלקות⁴¹.

(18) שנזכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך השמימה"; "השמרו לכם פן יפתה" ועוד. שכן אמרו: "כל מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" - אינו אלא ל"ת" (עירובין צו.). (19) לא לחקור באופן עשיתה ולא לדרוש דרך עבודתה. (20) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו - הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (21) סופה להיות גורמת. (22) לקצץ בנטיעות ולערער את יסודות האמונה, כאלישע בן-אבויה (חגיגה יד.). (23) ולא נרכו כל כח מחשבתנו לכך. היסוד דעת מ... - פירושו: חדול מחשוב על זה; היסוד דעת ל... - להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו כתמיד. (24) ספיקות ופקפוקים המנקרים בלב. (25) מוגבלת. (26) הבהירה, את האמת לאמתה. (27) על ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדעותיו הכוזבות והנפסדות. (28) כלומר: מה הן המחשבות המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות? (29) שמה יש בה ממש. (30) באחדותו. (31) אחד ואין שני לו, או רבים הם האלוהות. (32) משמי השמים. (33) מתחת לארץ. (34) קודם שנברא העולם. (35) באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפנים - מעבר הרקיע למזרח; לאחור - למערב. ועל אלה אמרו: "כל המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). (36) ומן השמים מודיעים לנביא הכל. (37) אלא חזון לבו ידבר. (38) הנכונות, מידות הגיון לשפוט בהן במישרים. (39) אפיקורסות: דעות כוזבות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית והוראתה: כזב, שקר. (40) (ספרי, שלח; ברכות יב.). (41) לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז.).

ד. מצות עבודת פוככים פנגד המצות פלן היא, שנאמר: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות" וגו'. ומפי השמועה למדו⁴², שבעבודת פוככים הכתוב מדבר. הא למדת, שכל המודה בעבודת פוככים, פופר בכל התורה פלה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים, מאדם⁴³ ועד סוף העולם⁴⁴, שנאמר: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדתיתם". וכל הפופר בעבודת פוככים, מודה⁴⁵ בכל התורה כלה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים, מאדם ועד סוף העולם, והוא עקר כל המצות פלן.

(42) (ספרי, שלח; הוריות ח.): איזוהי מצוה השקולה כנגד

(ויקרא כד, טז) - אינו חייב עד שיברך את השם בשם, כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. (73) שאינם נמחקים. (74) אינו נסקל, אלא עובר בלאו. (75) דעה זו הובאה ב"כסף-משנה" בשם רבי מאיר הלוי. (76) אבל לא על שם אדנות. (77) מפני שאמרו (סנהדרין ס.): "אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" - ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

- ח. אזהרה של מגדף מניין? שפאמר: "אלהים" לא 18
תקלל. בכל יום ויום בודקין את העדים בכנייהם: 19
נכה יוסי את יוסי. נגמר הדין 80 - מוציאין את כל 20
אדם לחוץ 81, ושואלים את הגדול שבעדים ואומרים 21
לו: אמר מה ששמעת בפרוש 82! והוא אומר, 22
והדנינים עומדים על רגליהם 83 וקורעין 84, ולא 23
מאחיין. והעד השני אומר: אף אני כמותו 85 24
שמעתי! ואם היו עדים רבים - צריך כל אחד 25
ואחד 86 מהן לומר: כזה שמעתי! 26

(78) ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים אנו קודם מחול (סנהדרין סו.). (79) כדי שלא להזכיר שם שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמא יצא הנידון זכאי, ונמצא שנזכר שם שמים לבטלה - לפיכך אסור לעדים בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינויי-חול, למשל: במקום לומר, שהמגדף קילל את שם ההויה בשם אלהים, מפני שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות המיוחדים? - מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה, והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים". (80) נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיינים והגיעה השעה לחרוץ את המשפט. (81) כדי שלא להשמיע את ברכת השם ברבים. (82) בדיוק, כמו ששמעת בלי כל כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות בכינויים. (83) (סנהדרין ס.). (84) כחוקה מלך יהודה, שכתוב אצלו: "ויקרא את-בגדיו" (ישעיה לו, א), בשמעו את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף. (85) ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו. (86) אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד מהעדים יופסל, או יתבדה, בטלה כל העדות - על כן אין לפסות אף על אחד מהם אם רבים הם.

- ט. מגדף שחזר בו בתוך-כדי-דבור 87, אינו כלום 88; 27
אלא כיון שגדף בעדים 89, נסקל. מי שגדף את השם 28
בשם עבודת כוכבים - קנאים 90 פוגעים 91 בו 29
והורגים אותו. ואם לא תרגוהו קנאים, ויבא לבית- 30
דין - אינו נסקל עד שיברך בשם מן השמות 31
המיוחדים 92. 32

(87) כדי אמירת: שלום עליך, רבי! (88) אף על פי שבכל מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור הראשון, אבל "מגדף" - שאני, מפני שעוון חמור כזה שעשנו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת

השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוה לה. (56) מתוך בוז הנטוע בנפשו, כלשון הכתוב: (יחזקאל כה, טו). ויבו עשו את הבכורה (בראשית כה, לד) תרגומו: נשט עשו ית בכורה. (57) בעזות מצח ובזדון. (58) להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו אחריהם (ע"ז כז.). (59) ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב, ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" - אין זה אלא במין נכרי, אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי הוויכוח הוא מתפקד עוד יותר (סנהדרין לח.). (60) (חולין יג:) הוא כרוך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט בהמה - אסורה היא כתקרובת לעבודה-זרה ואסורה בהנאה; ואם כתב ספר תורה - תישרף עם אזכרותיה, בעוד שספר תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

- ו. כל המודה בעבודת כוכבים שהיא אמת, אף-על- 1
פי שלא עבדה, הרי זה מחרף ומגדף את השם 2
הנכבד והנורא. ואחד 61 העובד עבודת כוכבים, ואחד 3
המגדף את ה', שפאמר: "והנפש אשר תעשה כיד 4
רמה מן האזרח ומן הגר, את ה' הוא מגדף" 62. 5
לפיכך 63 תולין עובד עבודת כוכבים 64, כמו שתולין 6
את המגדף 65, ושניהם נסקלין. ומפני זה כללתי 66 דין 7
המגדף 67 בהלכות עבודת כוכבים, ששניהם כופרים 8
בעקר הם. 9

(61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם. (62) מחרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובד למגדף. (63) הואיל והם שוים. (64) על עץ אחר הסקילה עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים (סנהדרין מה:). (65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה' תלוי. (66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה-זרה. (67) מגדף השם שנזכר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על פי שאינו עובד עבודה-זרה (על פי פירושו של רבי אברהם, בנו של רבינו ז"ל, "ברכת-אברהם" תשובה ד).

- ז. ואלו הן דיני המגדף: אין המגדף חיב סקילה, 10
עד שפירש 68 את השם המיוחד של ארבע אותיות, 11
שהוא אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד 69, ויברך 70 אותו בשם 12
מן השמות שאינם נמחקים 71, שפאמר: "ונקב שם 13
ה' 72" - על השם המיוחד חיב סקילה, ועל שאר 14
הכנויים 73 באזהרה 74. ויש מי 75 שפירש, שאינו חיב 15
אלא על שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א 76. ואני אומר, 16
שעל שניהם 77 הוא נסקל. 17

(68) שינקוב ויבטא בשפתיו הוא את השם ויקללנו; שאם קילל את השם שאחרים ביטאו - פטור. (69) "אדני", ומכלי-שכן שם הויה. (70) כלומר: ויקלל, לשון נקייה כלפי מעלה. (71) ושבעה שמות הם: הויה ואדני, אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחקם, ומנויים הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב). (72) אמרו (סנהדרין נו:). נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' יומת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ז מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובהסכמה גמורה מראש - ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן, נדרים פז.). (89) אפילו בלא התראה - סובר בעל ה"כסף-משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים". אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין מיתת בית-דין בלי התראה, אלא כוונת רבינו היתה רק לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נוקקים עוד להם לדעת אם שמעו את חזרתו - כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא הוא נסקל. (90) צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה' בהתפרצות פתאומית בשעה שהם רואים את המעשה, כפינחס שהרג את זמרי בן-סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם (במדבר כה, יא); וכאליהו הנביא שהרג את נביאי הבעל, ונאמר בו: קנאו קנאתי לה'... כי עזבו בריתך וגו' (מלכים-א יט, י). (91) מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים-א ב, מו). (92) משבעת השמות הקדושים המיוחדים בזה שאינם נמחקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם - אין ברשות בית-הדין להמיתו.

י. כל השומע ברפת השם, חייב לקרע. ואפלו על ברפת הפנויין⁹³ חייב לקרע. והוא, שישמענה מישראל. אחד השומע, ואחד השומע מפי השומע, חייב לקרע. אבל השומע מפי העובד פוכבים, אינו חייב לקרע. ולא קרעו אלוקים ושכנא⁹⁴, אלא מפני שרבושקה⁹⁵ היה ישראל מומר⁹⁶. כל העדים והדיינים סומכים⁹⁷ את ידיהם אחד אחד על ראש המגדף, ואומר לו: דמך בראשך, שאפתה גרמתי לך! ואין בכל הרוגי בית-דין מי שסומכים עליו, אלא מגדף בלבד, שנאמר: "וסמכו כל השמעים את ידיהם"⁹⁸.

(93) כגון: "רחום", "חנון", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן-משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חברו בשם. (94) (ישעיה לו, כב). (95) המגדף. (96) (סנהדרין ס.). (97) (ספרא, אמור). (98) על ראש המקלל, המגדף שבראש הפסוק.

יום שני כ"ז מנחם-אב ה'תש"פ

פרק שלישי

(1) דין העובד עבודה-זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלל כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה-זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

א. כל העובד פוכבים פרוצונ² בזדון³, חייב פרת⁴. ואם היו שם עדים והתרא⁵ - נסקל. ואם עבד בשגגה⁶ - מביא קרבן חטאת קבועה⁷.

(2) פרט לאנוס. (3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות איסורי ביאה פ"ג, ה"ט). (4) מבואר להלן (הלכות תשובה פ"ח, ה"א); ועיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב). (5) שהעדים מתירים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה

ב. עבודות הרבה קבעו עובדי כוכבים לכל צלם⁸ וצלם ולכל צורה⁹ וצורה, ועבודת זה אינה פעבודת זה. כגון פעור¹⁰, שעבודתו, שפוער¹¹ אדם עצמו לו; ומרקוליס¹², שעבודתו, שזרק לו אבנים או יסקל¹³ מלפניו אבנים¹⁴; והרבה עבודות כגון אלו תקנו לשאר צלמים. לפיכך, הפוער עצמו למרקוליס, או שזרק אבן לפעור, פטור¹⁵, עד שיעבד אותו דרך עבודתו, שנאמר: "איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם" ואעשה כן גם אני¹⁷. ומפני זה הענין, צריכין בית-דין לידע דרכי העבודות¹⁸, שאין סוקלין עובד פוכבים, עד שידעו שזו היא דרך עבודתו.

(8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת - מעשה ידי פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם. (9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בצירוף מעשי ידי צייר. (10) זהו בעל פעור שבתורה, אליל בני מואב (במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא.): "הפוער עצמו לבעל פעור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופערה פיה (ישעיה ה, יד). (11) ומתריז רעי לפניו. (12) מרקוריוס, או מרקור, אליל המסחר והדרכים אצל היוונים והרומים. בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן ובידו הנטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו היו מקימים אבן אחת על שתיים אחרות, ועובדי דרכים היו משליכים שם אבנים לכבודו (מוספא ב"ערון" ערך זה). (13) מלשון: ויסקלוהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופינויים, כמו: דשן - לפנות את הדשן; שרש - לעקור את השרשים. ונוסחה אחרת: יסלק. (14) (סנהדרין סד.): "אחד הנוטלה (המסקל אבן מאבניה) ואחד הנותנה (הזורק אבן לפניה) - חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם. (15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא.). (16) כדרך עבודתם הם. (17) כמותם. לא הקפידה תורה אלא על העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. (18) של כל האלילים למיניהם.

ג. ואזהרה של עבודות אלו¹⁹ וכיוצא בהן, הוא מה שכתוב: "ולא תעבדם"²⁰. במה דברים אמורים²¹? בשאר עבודות, חוץ ממשותתה וזובח ומקטיר ומנסף²²; אבל העובד באחת מארבע עבודות אלו לאחד מפל מיני עבודת פוכבים, חייב, ואף-על-פי שאין דרך עבודתו ככה. פיצד? הרי שנסף לפעור³¹ או שזבח למרקוליס, חייב, שנאמר: "יזבח לאלהים"²³

לְבִנְיָה⁴⁵ וְאָמַר לָהּ: אֲלֵי אַתָּה! וְכֵן פָּלַיְצָא בְּדִבּוּר
זֶה, חֵיב. וְאָפְלוּ חֲזַר בּוֹ בְּתוֹךְ פְּדִי-דִבּוּר וְאָמַר: אֵין
זֶה אֲלֵי! - אֵין חֲזַרְתּוּ כְּלוּם⁴⁶, אֶלָּא נִסְקַל.

(32) (ע"ז נ:): האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף-משנה לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון: טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה בצואה. ומצינו גבי פעור: פעור בפניו וקינח בחטמו (סנהדרין סד:). (33) כלי מיוחד לכך. (34) שהיא כעין זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. (35) כי אין שחיטה בחגבים, ואין בזה משום זביחה. (36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בבמה שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה להקריבה אצל בני נח - נחשבת שחיטתה כעבודת פנים, ואם שחטה לעבודה-זרה - חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך (ע"ז נא:). (37) שמקשקשים לפנייה במקל. (38) כי שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך ושבירה (רש"י, ע"ז נ:). (39) בטור ובר"ן הגירסא "נאסר", ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת" שמגישים לפני עבודה-זרה - נאסרת (רש"י, ע"ז נא:). ועיין להלן (פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא לעבודה-זרה: שעבודה-זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד, כמבואר להלן (פ"ז, ה"ד). (40) משום זורק לעבודה-זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף-משנה). (41) העבודה-זרה, או המקל (עיין לעיל, הערה י'). שאין עבודה-זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה כעין עבודת פנים - וזריקת מקל אינה כזריקת הדם, כמו שמבאר והולך. (42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם לטיפות ורסיסים (ע"ז נא:). (43) כשזה היה כבר לעבודה-זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. (44) (סנהדרין ס). כעובד עבודה-זרה. (45) שלא היתה עוד לעבודה-זרה, אלא שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה! (לחם-משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא (סנהדרין סג:). אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן הוצרך לומר "הגביה" - שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים). ולפי "לחם-משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבינה נאסרת כעבודה-זרה עד שיעשה בה מעשה, כמו: זקף לבינה, המבואר להלן (פ"ח, ה"ג). (46) על פי ההלכה: "תוך כדי דיבור כריבור - חוץ מעבודה-זרה (נדרים פז:). עיין למעלה (פ"ב, ה"ט).

ה. הַעֹבֵד עֲבֹדַת כּוֹכָבִים כְּדִרְפָּה, וְאָפְלוּ עֲשֵׂה דֶרֶךְ
בְּזִיזוֹן⁴⁷ - חֵיב⁴⁸. פִּיעֵד? הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ לַפְּעוֹר כְּדִי
לְבִזּוֹתוֹ, אוֹ זֶרֶק אֶכֶן לְמִרְקוּלִים כְּדִי לְבִזּוֹתוֹ⁴⁹ -
הוֹאִיל וְעֲבֹדָתוֹ בְּכָךְ, חֵיב, וּמִכִּיּא קִרְבֵּן עַל
שִׁנְגָּתוֹ⁵⁰.

(47) שכוונתו לבזותה. (48) והוא הולך ומפרש מה הוא חייב. (49) אף על פי שדרך עבודתה בכך ועובדיה

יָחֳרָם²⁴, בְּלִתי לָהּ לְבִדּוֹ" - זְבִיחָהּ בְּכֻלָּל עֲבֹדָה²⁵
הִיְתָה, וְלָמָּה יֵצֵאת? לֹמַר לָךְ: מָה זְבִיחָהּ מִיְחֻדָּת, שְׁעוֹבְדִין בָּהּ לְשֵׁם²⁶, וְחֵיב הַזֹּכֵחַ לֹאל אַחַר סְקִילָה עֲלֶיהָ, בֵּין הִיְתָה דֶרֶךְ עֲבֹדָתוֹ בְּזִבְיחָהּ אוֹ אֵינָה בְּזִבְיחָהּ - אֵף כֹּל עֲבֹדָה שֶׁהִיא מִיְחֻדָּת לְשֵׁם²⁷, אִם עֵבֶד בָּהּ לֹאל אַחַר, בֵּין שֶׁהִיְתָה דֶרֶךְ עֲבֹדָתוֹ בְּכָךְ בֵּין שֶׁאֵינָה בְּכָךְ, חֵיב עֲלֶיהָ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹאל תִּשְׁתַּחֲוֶה לֹאל אַחֶר²⁸", לְחֵיב עַל הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה²⁹ אֶפְלוּ אֵין דֶּרֶךְ עֲבֹדָתוֹ בְּכָךְ; וְהוּא הִדִּין³⁰ לְמַקְטֵר וּמִנְסֵף. זֹזְרֵק וּמִנְסֵף³¹ אַחַד הוּא.

(19) שהזכרנו כאן למעלה, שעשאון כדרך עבודתו. כלומר: את העונש של עובדי עבודה-זרה שמענו: וסקלתם באבנים ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מניין? איפה הזהירה התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין? (20) כל עבודות אליילים למיניהן. (21) שאין העובד חייב אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? (22) אלא ארבע העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. (23) לאלהים אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). (24) יומת. (25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). (26) בבית המקדש, עבודת פנים. (27) כגון: מקטר ומנסך שגם הן היו עבודות פנים. והיא אחת משלש-עשרה המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) - לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קיטור וניסוך). (28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע העבודות המיוחדות לה', שחייבים עליהן סקילה אם עשאון לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו שאין אנו לומדים "משתחוה" על פי המידה הנ"ל, מפני שהיא לא מעבודות פנים כשלש העבודות האחרות - אלא ממקרא אחר שהוא מיותר אנו לומדים זאת, שהרי כבר נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחוו (דברים יז, ד), ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר?" (29) אף שהיא אינה עבודת פנים. (30) חוזר לשלמעלה ממנו לסיים מה שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' - אף מקטר ומנסך עבודות פנים הן. (31) ניסוך - כולל גם זריקת הדם וגם ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן (תהלים טז, ד): כל אסיר נסכיכם מדם (סנהדרין ס:).

ד. סִפְתָּה³² לָהּ צוּאָה אוֹ שִׁנְגָּתָה לָהּ עֲבִיט³³ שֶׁל מִי־רִגְלִים - חֵיב³⁴. שִׁחַט לָהּ חֶגֶב - פְּטוּר³⁵, אֶל־אִם-כֵּן הִיְתָה עֲבֹדָתָה בְּכָךְ. וְכֵן אִם שִׁחַט לָהּ בְּהֶמָּה מִחִסְרֵת אֶבֶר, פְּטוּר³⁶, אֶל־אִם-כֵּן הִיְתָה דֶרֶךְ עֲבֹדָתָה בְּכָךְ. עֲבֹדַת כּוֹכָבִים שְׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ בְּמַקְל³⁷ - שֶׁבֶר מַקְל בְּפִנְיָה, חֵיב³⁸, וְנֶאֱסָרְתָּ³⁹; זֶרֶק מַקְל בְּפִנְיָה, חֵיב⁴⁰, וְאֵינָה נֶאֱסָרְתָּ⁴¹, שֶׁאֵין זְרִיקַת הַמַּקְל פְּעִין זְרִיקַת הָדָם, שֶׁהִרִי הַמַּקְל כְּמוֹ שֶׁהוּא⁴², וְהָדָם מִתְפָּזֵר. הַמַּקְל עָלָיו אַחַד מִקְל מִיָּגֵי עֲבֹדַת כּוֹכָבִים⁴³ בְּאֵלוֹהַ, חֵיב סְקִילָה⁴⁴. וְאָפְלוּ הַגְּבִיּה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ז מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נִתְפָּזְרוּ לוֹ מַעוֹת בְּפָנֶיהָ, לֹא יִשׁוּחַ וְיִטְלֵם, מִפְּנֵי
שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; אֲלֵא יֵשֵׁב, וְאַחֲרֵיכֶּן יֵטֵל.
(65) נִתְחַב לוֹ קֶרֶן בְּרִגְלוֹ. (66) יִתְכַּוֵּף. (67) (ע"ז יב).
וּאֵם אֵינוֹ נֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, כְּגוֹן שֶׁמִּפְנֵה אַחֲרֵיהֶם אוֹ צִדוֹ
לְעִבּוּד־זֶרָה - מוֹתֵר.

ח. פְּרָצוּפוֹת הַמְקַלְחוֹת⁶⁸ מִיָּם בְּפָנֶיהָ⁶⁹ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים
- לֹא יֵנִיחַ פִּי עַל פִּיהֶם וְיִשְׁתָּה, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה
כְּמִנְשֵׁק לְעִבּוֹדַת פּוֹכְבִּים⁷⁰.

(68) פְּרָצוּפוֹת אָדָם חֲלוּלִין וְנִכְנָס סִילוֹן מִיָּם מֵאַחֲרֵיהֶם לְתוֹכָן
וְיוֹצֵאִים דֶּרֶךְ פִּיהֶן (רש"י, שם). (69) כְּלוֹמֵר: שֶׁהֵן עֲצָמָן
אֵינָן עֲבוּד־זֶרָה אֲלֵא מְקַלְחִין מִיָּם לִפְנֵי עֲבוּד־זֶרָה.
(70) וּבְנוֹסַחַת הַש"ס שְׁלוֹנוֹ יֵשׁ גַּם: "מַעֲיֵן הַמוֹשֵׁךְ מִיָּם לִפְנֵי
עֲבוּד־זֶרָה לֹא יִשְׁחָה וְיִשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁנֵּרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה
לְעִבּוּד־זֶרָה (שם).

ט. הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים לְעֶצְמוֹ⁷¹ - אָף-עַל-פִּי
שֶׁלֹא עֲשָׂאָה בִּידוֹ וְלֹא עֲבָדָה, לֹאָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא
תַעֲשֶׂה לָּךְ⁷² פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת
פּוֹכְבִּים בִּידוֹ לְאַחֲרִים, אֲפִלּוּ עֲשָׂאָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים,
לֹאָה, שְׁנֵאָמַר: "וְאֵלֶּיָּהּ מִסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם"⁷³.
לְפִיכֶךָ הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים בִּידוֹ לְעֶצְמוֹ, לֹאָה
שְׁתִּים.

(71) שֶׁהוֹזִמִּין אֲצֵל אוֹמֵן לַעֲשׂוֹתָהּ בִּשְׁבִּילוֹ. (72) אֲזַהֲרָה
כְּפֹלָה הִיא: שֶׁלֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל לְעֶצְמוֹ בִּידוֹ, וְגַם אַחֲרִים לֹא
יַעֲשׂוּ לְמַעַנּוֹ. הַמְקוֹר לָזֶה נִמְצָא בְּמִכְלֵל דְּרָשׁ"י (הוֹצֵאת
ד"ר הוֹפְמָן): "לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ" - מִלֵּמַד שֶׁכָּל הַעוֹשֶׂה
עֲבוּד־זֶרָה לְעֶצְמוֹ עוֹבֵד מִשׁוֹם שְׁתִּים: מִשׁוֹם - "לֹא
תַעֲשֶׂה", וּמִשׁוֹם - "לָּךְ", כִּמוֹ שֶׁמִּשְׁמִיִּים רַבִּינוֹ הִלְכָה זֶה
שֶׁלִּפְנֵינוּ. (73) שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ הַמְקָרָא כְּפִשּׁוּטוֹ: לֹא תַעֲשׂוּ
לְעֶצְמָכֶם, שֶׁהִרִי כְּתוּב כְּכֹר: "לֹא יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים אַחֲרִים".
בֵּין שֶׁאֵתָה עֲשִׂיתוּ, בֵּין שֶׁאַחֲרִים עֲשׂוּהוּ לָּךְ לֹא יִהְיֶה - אֲלֵא
לְלַמֵּד שֶׁאֵל תַעֲשׂוּ לְאַחֲרִים (שְׁפָתֵי חֲכָמִים). וְכֵן אָמַר
(סְפָרָא, קְדוּשִׁים): "יִכּוֹל הֵם יַעֲשׂוּ לְאַחֲרִים? - תִּלְמֹד לֹאָמַר:
לֹא תַעֲשׂוּ, לֹא לָכֶם, כְּלוֹמֵר: אֲפִילוֹ לֹא לָכֶם אֲלֵא לְאַחֲרִים
אֵל תַעֲשׂוּ".

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת צִירוֹת⁷⁴ לְנוֹי, וְאָף-עַל-פִּי שְׁאִינָה
עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי";
כְּלוֹמֵר: צִירוֹת שֶׁל פֶּסֶף וְזָהָב, שְׁאִינָם אֲלֵא לְנוֹי⁷⁵ -
כְּדֵי שֶׁלֹא יִטְעוּ בְּהֵן הַטְּעִים וְיִדְמּוּ שֶׁהֵם לְעִבּוֹדַת
פּוֹכְבִּים. וְאֵין אָסוּר לְצִוֵּר לְנוֹי, אֲלֵא צִוֵּר הָאָדָם
בְּלִבָּד⁷⁶. לְפִיכֶךָ אֵין מְצִיָּרִים, לֹא בְּעֵץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא
בְּאֶבֶן, צִוֵּר הָאָדָם. וְהוּא, שְׁתִּהִיָּה הַצִּוֵּרָה בּוֹלְטָה,
כְּגוֹן הַצִּוֵּר וְהַפִּיֹר⁷⁷ שֶׁבְּטָרְקִלִין וְכִיּוֹצָא בְּהֵן. וְאֵם
צִוֵּר - לֹאָה⁷⁸. אֲבָל אִם הִתָּה הַצִּוֵּרָה מְשֻׁקְעָה אוֹ
צִוֵּרָה שֶׁל סַמֵּנִין⁷⁹, כְּגוֹן הַצִּוֵּרֹת שֶׁעַל-גִּבֵּי הַלּוּחֹת
וְהַטְּבִלִּיּוֹת⁸⁰, אוֹ צִוֵּרֹת שֶׁרוֹקְמִין בְּאָרִיג - הִרִי אֵלּוּ
מִתְרוֹת⁸¹.

מֵאֲמִינִים" שֶׁהַעֲבוּד־זֶרָה חוֹשֶׁקֶת לְבִיּוּי זֶה, אֲבָל הוּא
"טוֹעָה" וְכוּוֹנָתוֹ לְבוֹזוֹתָהּ ("כִּסְף-מִשְׁנָה", בִּשְׁם הַרְמ"ך).
(50) אֲבָל לֹא מִיתָה וְלֹא כֹרַת כְּשַׁעֲשָׁה בְּמִזִּיד - הוּאִיל וְהוּא
מוֹטַעַה, כְּמִבּוּאָר (הַלְכוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה פ"ה, ה"ד). וְיֵשׁ
חֲלוּקִים: שֶׁאֵם עֲשֶׂה בְּמִזִּיד וְהִתְרוּ בּוֹ שֶׁלֹא יַעֲשֶׂה זֹאת אֲפִילוֹ
בְּדֶרֶךְ בִּזְיוֹן - הִרִי יוֹדַע הוּא שֶׁאֲסוּר, וְאֵין נִקְרָא "מוֹטַעַה"?
וְהֵם מִפְּרָשִׁים דְּבָרֵי רַבִּינוֹ כֵּךְ: חֵיִיב מִיתָה כְּעוֹבֵד עֲבוּד־
כּוֹכָבִים: וְכֵן הוּא מְבִיא קֶרֶבֶן עַל שִׁגְגָתוֹ, וְלֹא נֵאֻמַּר: מִכִּיּוֹן
שֶׁשִּׁגָּג לֹא יִתְחַיֵּב אֶף קֶרֶבֶן, מִשׁוֹם שֶׁחֲשַׁב שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
מִצְוָה ("תּוֹרַת חִיִּים").

ו. הַעוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחֲשֵׁק
בְּצִוֵּרָה זֶה מִפְּנֵי מְלֵאכְתָּהּ שֶׁהִתָּה נֵאָה בִּיּוֹתֵר, אוֹ
שֶׁעֲבָדָה מִיִּרְאָתוֹ לֹא שְׁמָא תַרַע לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מְדַבְּרִים
עוֹבְדֵיהָ, שֶׁהִיא מְטִיבָה⁵¹ וּמְרַעָה⁵² - אִם קָבָלָה עָלֶיהָ
בְּאֵלוֹהֵי⁵³, חֵיִיב סְקִילָה; וְאִם עֲבָדָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָה, אוֹ
בְּאִתָּה מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת⁵⁴, מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה⁵⁵ -
פְּטוּר⁵⁶. הַמְגַּפֵּף⁵⁷ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ,
וְהַמְכַבֵּד⁵⁸ וְהַמְרַבֵּץ⁵⁹ לְפָנֶיהָ, וְהַמְרַחֵץ לָהּ וְהַסֵּף⁶⁰
וְהַמְלַבִּישׁ וְהַמְנַעִיל, וְכָל פִּיּוֹצָא בְּדְבָרֵי כְבוֹד הָאֱלֹוִי⁶¹
- עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם",
וְדְבָרִים אֲלוֹ בְּכָל עֲבוּדָה⁶² הֵן. וְאָף-עַל-פִּיכֶן אֵינוֹ
לֹאָה עַל אֲחַת מֵהֶן, לְפִי שְׁאִינָן בְּפִירוּשֵׁי⁶³. וְאִם הִתָּה
דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָה בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וְעָשְׂהוּ
לְעִבָּדָה - חֵיִיב⁶⁴.

(51) לְעוֹבְדֵיהָ. (52) לְכוֹפְרִים בָּהּ. (53) וְעִבְדָה לְשֵׁם
אֱלֹהוֹת. (54) שֶׁהִיוּ בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ: הַשְׁתַּחֲוִיָּה, זִבְחָה,
זְרִיקָה וְנִסּוּךְ אֲפִילוֹ שֶׁלֹא כְּדֶרֶךְ עֲבוּדָתָה כְּנֹזֵכֶר לְעִיל.
(55) וְלֹא בְּתוֹר אֱלֹהוֹת. (56) כְּרַבָּא (סְנֵהֲדִרִין, סֵא): הָאוֹמֵר:
שֶׁהַעוֹבֵד מֵאַהֲבָה וּמִיִּרְאָה וְלֹא קָבָל עָלָיו בְּאֵלוֹהֵי - פְּטוּר.
כְּפִי שֶׁרֵאִינוּ, מִפְּרֵשׁ רַבִּינוֹ "מֵאַהֲבָה וּמִיִּרְאָה": מֵאַהֲבָה
לְעִבּוּד־זֶרָה אוֹ מִתּוֹךְ יִרְאָה מִפְּנֵיהָ, שֶׁמָּא תַרַע לוֹ. וְרַבִּים
מְקַשִּׁים עָלָיו: הֲלֹא כָּל עוֹבְדֵי עֲבוּד־זֶרָה אֵינָם עוֹבְדִים
לְאִילִילֵיהֶם אֲלֵא מִתּוֹךְ אֲהַבָּה, וּבִיחּוּד מִתּוֹךְ יִרְאָה פֶּן יַרְעוּ
לָהֶם? וּלְפִיכֶךָ מִפְּרָשִׁים כּוֹלֵם וְהַרְאֵב"ד בְּרַאשׁוֹ: מֵאַהֲבָה
לְאָדָם שְׂרוֹצִים לְמַצוֹא חֵן בְּעֵינָיו. אוֹ מִתּוֹךְ יִרְאָת אָדָם
(כִּסְף-מִשְׁנָה). וְרַבִּינוֹ שְׁפִירֵשׁ: "מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה עֲבוּד־
זֶרָה" - הֵלֶךְ בְּעַקְבוֹת רַבִּינוֹ חֲנַנְאֵל שֶׁגַם הוּא פִירֵשׁ כֵּךְ (שְׁבַת
ע"ב:). (57) הַמְּחַבֵּק. וְיַחֲבֵק לוֹ (בְּרַאשִׁית כט, יג), תְּרִגּוֹמוֹ:
וְגַפֵּף לִיָּה. (58) בְּמִטָּטָא. (59) מְזוֹלֵף מִיָּם לְהַשְׁכִּיב אֶת
הָאֶבֶן. (60) בְּשִׁמּוֹן וּבְמִינֵי בְשָׁמִים. (61) אֲפִילוֹ כְּשֶׁאֵין
דֶּרֶךְ עֲבוּדָתָה בְּכֵךְ. (62) עֲבוּדוֹת כְּבוֹד הֵן מַעֲיֵן הַשְׁתַּחֲוִיָּה
וּמוֹזִהִים עֲלֵיהֶן. (63) שֶׁלֹא אָמַרָה תּוֹרָה: לֹא תִגַּפֵּף, לֹא
תִנְשֵׁק, אֲלֵא כְּלוּלוֹת הֵן בְּלֹא: "לֹא תַעֲבֹדֵם", וְהִלְכָה הִיא:
אֵין לֹקִיֵן עַל לֹא שֶׁבְּכָללוֹת (סְנֵהֲדִרִין ס:). (64) שֶׁכָּל
שֶׁכְּדִרְכָּה" לְמַדִּים אֲנוּ מ"מֵאִיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִים הָאֵלּוּ" וְגו'
(רש"י, סְנֵהֲדִרִין ס:).

ז. יֵשֵׁב לוֹ קוֹץ⁶⁵ בְּרִגְלוֹ לְפָנֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, לֹא
יִשְׁוּחַ⁶⁶ וְיִטְלֵנוֹ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ⁶⁷.

קעד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ח מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. מדיחי עיר מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי אֵלָיו נִסְקָלִין,¹²
אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עֲבָדוּ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים,¹³ אֶלָּא הִדִּיחוּ
אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם עַד שֶׁעֲבָדוּ אוֹתָהּ. וְאִנְשֵׁי הָעִיר
הַמִּדְּחִין נִהְרָגִין בְּסִיף.¹⁴ וְהוּא, שֶׁעֲבָדוּ עֲבֹדַת
כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁקָּבְלוּהָ¹⁵ עֲלֵיהֶם בְּאֵלֹתַי. וְאִזְהָרָה¹⁶
לַמִּדִּיחַ מִנִּין? שְׁנֵאמָר: "לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ".¹⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

"מדיחי עיר מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי אֵלָיו נִסְקָלִין."

דין מיתה ליושבי עיר הנידחת הוא בחרב ("הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב"), ואם הודחו רוב בני העיר נהרגין כולם, מצד שפקעה מציאותם של היחידים והפכה למציאות של ציבור שעבד עבודה-זרה, ודין כולם בסיף, אבל חיוב המיתה של המדיחים אינו מצד שהם ציבור של עיר הנידחת אלא חיוב פרטי על כל אחד ואחד, ולכן אין דינם בסיף אלא נסקלין.

(על-פי לקו"ש חלק ט' עמוד 109 הערה 21)

2) שהדיחו את יושביה לעבודה-זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנידחת" (דברים יג, יג-ט). (3) (סנהדרין פט:) אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "ידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) - מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית - כשהוא מדיח את היחיד לעבודה-זרה; מדיח - כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. (4) המדיחים עצמם; שאם עבדוה - הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. (5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את-יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טז), וזוהי - "הרג", אחת מארבע מיתות בית-דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנתבארו למעלה במניין המצוות (עמוד פט). (6) אפילו כשלא עבדוה עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה בא-לולה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א-לי אתה"! ולא עבדה - חייב, שנאמר: וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו: אלה אלוך וכו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזביחה וחייב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ס:). (7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא.). (8) (סנהדרין ג:).

ב. אִין הָעִיר נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְּחַת, עַד שִׁיחִיו¹⁸
מִדִּיחֶיהָ מִתּוֹכָהּ¹⁹ וּמֵאוֹתוֹ הַשֹּׁכֵט,²⁰ שְׁנֵאמָר:
"מִקִּרְבָּהּ²¹ וַיִּדְּחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם"; וְעַד שִׁיחִיו²²
מִדִּיחֶיהָ שְׁנֵי²³ אוֹ יֵתֶר עַל שְׁנֵי, שְׁנֵאמָר: "יִצְאוּ
אֲנָשִׁים²⁴ בְּנֵי בְלִיעֵל, וַיִּדְּחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם"²⁵; וְעַד
שִׁיחִיו רַבָּה²⁶, וַיִּהְיוּ הַמִּדְּחִין מִמָּאָה וְעַד²⁷ רַבּוֹ שֶׁל
שֶׁבֶט. אָבֵל אִם הִדִּחַ רַבּוֹ שֶׁל שֶׁבֶט²⁸, דִּנּוֹן אוֹתָם
פִּיחִידִים²⁹, שְׁנֵאמָר: "יִשְׁבֵּי הָעִיר" - לֹא כָּפָר קָטָן
וְלֹא כָּרָךְ גָּדוֹל³⁰; וְכָל פְּחוֹת מִמָּאָה - כָּפָר קָטָן³¹,
וְרַבּוֹ שֶׁל שֶׁבֶט - כָּרָךְ גָּדוֹל. וְכֵן אִם הִדִּיחוּהָ נָשִׁים³²

(74) צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. (75) (מכילתא, יתרו) "שלא תאמר: הריני עושה לנו כדרך שאחרים עושים במדינות וכו'. וב"ספר המצוות" (ל"ת, ד) מסיים רבינו: "שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה-זרה, כי לצורות כחות". (76) (ע"ז מג:): תניא: כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון אתי" - לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה לנביאים (ש"ך, יו"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש - אין בה איסור (טור, שם). (77) ציורים מחוקקים על הקיר (רשב"ם, ב"ב נג:), שהם מעשה סקולפטור. (78) שעבר על "לא תעשון אתי". (79) צבעים. (80) של עץ ושל שיש שאין הצורות בולטות. (81) (ע"ז מג:).

1 יא. טַפַּעַת שִׁישׁ עֲלֶיהָ חוֹתָם שֶׁהוּא צוֹרֵת אָדָם - אִם
2 הֵיחָה הַצּוֹרֵה בּוֹלֵטָה, אִסּוּר לְהַנִּיחָהּ⁸², וּמִתֵּר לְחַתָּם
3 בָּהּ⁸³; וְאִם הֵיחָה הַצּוֹרֵה שׁוֹקַעַת - מִתֵּר לְהַנִּיחָהּ,
4 וְאִסּוּר לְחַתָּם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַנִּיחָתָם תַּעֲשֶׂה בּוֹ הַצּוֹרֵה
5 בּוֹלֵטָה⁸⁴. וְכֵן אִסּוּר לְצוֹרֵת דְּמוּת חֲמָה וּלְכִנָּה,
6 כּוֹכָבִים מְזֻלֹּת וּמְלֹאכִים, שְׁנֵאמָר: "לֹא תַעֲשֶׂון
7 אֹתִי" - לֹא תַעֲשֶׂוּ דְּמוּת שִׁמְשִׁי הַמְּשַׁמְשִׁין לְפָנַי
8 בְּמִרוֹם⁸⁵ וְאֶפְלוֹ עַל הַלֹּחֶם⁸⁶; צוֹרוֹת הַבְּהֵמוֹת וְשִׁאֲרָ
9 נֶפֶשׁ חַיָּה חוּץ מִן הָאָדָם, וְצוֹרוֹת הָאֵילָנוֹת וְדִשְׁאִים
10 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מִתֵּר לְצוֹרֵת אוֹתָם⁸⁷, וְאֶפְלוֹ הֵיחָה
11 הַצּוֹרֵה בּוֹלֵטָה⁸⁸.

(82) באצבעו, או להשהותה בביתו - מפני החשד, שלא יחשדוהו שהוא עובד עבודה-זרה. (83) מפני שהצורה הבולטת, בחתימתה על הניר נעשית משוקעת - ומשוקעת מותר. (84) הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה - אסור גם כן לישראל לעשותה. (85) (ע"ז מג:). (86) צורות המשמשים במרום אפילו הן שוות - לא בולטות ולא שוקעות - אסור: ורק צורת אדם אם אינה בולטת - מותר. והטעם - מפני שהמשמשים במרום אינם נראים לנו כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל אופן (כסף-משנה). (87) (ב"ב נד). "דרב לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא" - רב לא קנה את הגינה שלפני בית-מדרשו אלא על ידי הצורות שצייר בתוכה להחזיק בה (בגינה של גר שמת בלי יורשים ידובר שם). (88) כתב הרמ"ך, שאסור לעשות דמות ארבעה פנים ביחד, כדמות ארבעה פנים המשמשים במרום: שור ואדם ואריה ונשר, ואפילו בצורה שוקעת - שזו היא צורת המשמשים במרום (כסף-משנה). וראוי להעיר, שכל הצורות האסורות אם נעשו להתלמד - מותר ואפילו כשהן בולטות (שו"ע, יו"ד קמא, סעיף ד), וכמו שאמרו: לא תלמד לעשות כתועבות הגויים (דברים יח, ט) - "לעשות" אי אתה לומד, אבל אתה למד להבין ולהורות (סנהדרין סח:).

יום שלישי כ"ח מנחם-אב ה'תש"פ

פֶּרֶק רִבְעִיעִי

(1) דיני עיר הנידחת; אין דיני עיר הנידחת נוהגים בירושלים וערי מקלט.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ח מנחם-אב – ספר המדע – הלכות עכו"ם קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה - בהווייתן יהיו; שלא יעשו בהן דין "עיר הנידחת" ולא תחרבנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת עריך". (29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים בה "באחת עריך" (בבא קמא פב:). (30) עיר היושבת על גבול ארץ העמים. (31) שלא תהא הפירצה קוראה לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). (32) אבל שניים, כלומר: כשמת הראשון ובית-דין אחר נתמנה ומשמש תחתיו - עושה. (33) אפילו בפנים הארץ - משום קרחה; שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב ורושם של חורבן. (34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית-דין אחד ולא בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות - אלא יהודה וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עוז", כסף משנה).

ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שפדיחיה מדיחיה בלשון רבים³⁵, ויאמרו להן: גלף ונעבד³⁶! או גלף וננבח³⁷! או גלף ונקטיר! או גלף וננסף. או גלף ונשתחיה! או גלף ונקבל באלוה! והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או באחת מארבע עבודות, או שקבלוה³⁸ באלוה. עיר הנדחת שלא נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו³⁹, היאך עושים להם? מתרין ומעדיין בכל אחד ואחד מהן שעבד עבודת פוככים, וסוקלין אותם פיתידים שעבדו, וממזגין ליורשיהם⁴⁰.

(35) (סנהדרין טז:). שנאמר: "נלכה ונעבדה" - מכאן אתה למד שאינה נעשית עיר הנידחת עד שידיחוה מדיחיה בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן). (36) עבודה-זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה - היא עבודה שדרכה בכך. (37) או שפירט את מין העבודה. ואלה ארבעה מיני העבודה המנויים מכאן עד "נלך ונשתחווה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה, וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה כ). (38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש - אין המדיחים נסקלים, מפני שנאמר: "ידיחו את יושבי עירם", שמשמעו - שהדיחום כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי ביקש להדיחך", שמשמעו - שדי רק גילוי רצונו שרצה להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך"). (39) הדרושים כדי לעשות עיר הנידחת ושנמנו עד כאן בפרקנו. (40) (סנהדרין קיא:): "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) - לפיכך ממזגין פלט; והמורבים בסיף (מיתה קלה) - ולפיכך ממזגין אבד".

ו. והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראוייה להעשות עיר הנדחת? בית-דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין, עד שיעצו בראיה ברורה⁴¹ שהדחה כל העיר או רבה וחזרי לעבודת

או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדחה מעוטה²², או שהדחו מאליהן, או שהיו מדיחיה מחוצה לה²³ - אין דנין בה דין עיר הנדחת; אלא הרי הן פיתידים שעבדו עבודת פוככים, וסוקלין כל מי שעבדו, וממזגין ליורשיהן, כשאר הרוגי בית-דין²⁴.

(9) מאותה העיר. (10) ושמה תאמר: איך אפשר שיהיו מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו לשבטים? - ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). (11) מקרב שבטך ומתוכו. (12) על פי נוסח אוקספורד. (13) ואין אנשים פחות משניים. (14) ולא יושבי עיר אחרת (שם). (15) "יושבי עירם" - משמע: ישובה של העיר - וזהו רובה (רש"י, שם). (16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך. (17) כך גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. (18) שעבדו עבודה-זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה ממיתת חרב, לעומת זאת - נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. (19) (סנהדרין טז:). (20) רמז לזה מצאו (שם), בתוספות דבור המתחיל: "מעשרה" ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאר מאה (עמוס ה' ג). (21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים - ולא נשים; אנשים - ולא קטנים; אנשים - ולא איש אחד (סנהדרין קיא:). (22) של העיר. (23) לא מתוך אותה עיר ולא מקרב אותו שבט. (24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין מח:).

ג. אין דנין עיר הנדחת אלא בבית-דין של אחד ושבועים²⁵, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריה" - יחידים נהרגים בבית-דין של כל שער²⁶ ושער, ואין המרבים נהרגין אלא בבית-דין הגדול²⁷.

(25) הוא בית-הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית שבמקדש, ונקרא: סנהדרי גדולה (סנהדרין ב:). (26) הוא בית-דין של עשרים ושלושה, הנקרא: סנהדרי קטנה (שם). (27) (שם טז:).

ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שנאמר: "[באחת עריה]²⁸ (באחד שעריה)". ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי שלא נתחלקה לשבטים²⁹. ואין עושין עיר הנדחת בספר³⁰, כדי שלא יפנסו עובדי פוככים ויחריבו את ארץ-ישראל³¹. ואין בית-דין אחד³² עושה שלש עירות הנדחות זו בצד זו³³; אבל אם היו מרחקות, עושה³⁴.

(28) פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריך". והראב"ד משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"ליקוט",

ויש לומר: ברגע שרוב יושביה של עיר הנידחת עבדו עבודה-זרה, הופקעה מכל אחד ואחד מציאות היחיד, והפכו כולם למציאות אחת של "עיר הנידחת", ולכן חייבים כולם מיתה. ומה שמועילה תשובה הוא להפקיע ממנה בחזרה את גדר עיר הנידחת, ומרגע שעשו תשובה נידון כל אחד ואחד לעצמו ב"מעמד" של יחיד.

ועל-פי-זה יובן גם מדוע אפשר ללמוד דין זה מעיר הנידחת, כי הלימוד הוא לא חידוש בדין, אלא לימוד על כך שעיר היא מציאות אחרת של ציבור, ולימוד על מציאות אפשר ללמוד גם מלפני מתן תורה.

(על-פי "לקו"ש חלק ט' עמוד 106)

(41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:) בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מצינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים או כעיר הנידחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבת-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודח רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). (45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שאר דנים עיר הנידחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליטולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חיוב"? וחכמי לונלי השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא-יב). שהנשים הומתו בעון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו וייראו ולא יוסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה-נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: 'פוקד עון אבות על בנים' - אין זה אלא בעון עבודה-זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: 'החרם אותה ואת כל אשר בה'". כל זה למחות את הרושם שהוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סולובייצ'ק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכוונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן וצדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב). - אלא בנשים שחטאו אף הן ידורבן ושלא התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם - ולא ביונקי שדיים - שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת

1 כוכבים. אחר-כך שולחים להם שני תלמידים
2 חכמים להזהירם ולהחזירם⁴². אם חזרו ופשו
3 תשובה - מוטב⁴³; ואם נעמדו באולמין - בית-דין
4 מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא. והן צרין
5 עליהן ועורכין עמהן מלחמה עד שתפקע העיר.
6 כשתפקע, מיד מרבין⁴⁴ להם בתי-דין ודנים
7 אותם. כל מי שבאו עליו שני עדים שיעבד
8 עבודת כוכבים אחר שהתרו אותו, מפרישין⁴⁵
9 אותו. נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין
10 אותם⁴⁶, ושאר העיר נצול. נמצאו רפה - מעלין
11 אותן לבית-דין הגדול⁴⁷ וגומרין שם דינם,
12 והורגין כל אלו שעבדו בסוף. ומפין את כל
13 נפש אדם אשר פה לפי חרב, טף ונשים⁴⁸, אם
14 הדיחה פלה. ואם נמצאו העובדים רפה - מפים
15 את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב. ובין
16 שהדיחה כלה, בין שהדיחה רפה, סוקלין את
17 מדיניה⁴⁹, ומקבעין כל שללה⁵⁰ אל תוף⁵¹ רחובה.
18 אין לה רחוב - עושין לה רחוב. הנה רחובה
19 חוצה לה - בונים חומה חוץ ממנו עד שיקנס
20 לתוכה, שנאמר: "אל תוף⁵² רחבה". והורגין כל
21 נפש חיה אשר פה⁵³, ושורפין את כל שללה עם
22 המדינה באש. ושרפתה⁵⁴ - מצות עשה, שנאמר:
23 "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם חזרו ועשו תשובה - מוטב."

הקשה בראב"ד "שהרי אין תשובה מועלת לאחר התראה ומעשה", וכידוע שאין תשובה מועילה במיתת בית-דין אלא רק בחיבי מיתות בידי שמים, שהרי אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות.

ומתוך הרגוצ'ובי, שמה שכתב הרמב"ם ש"אם עשו תשובה - מוטב" הוא לענין שאין להם דין של יושבי עיר הנידחת, שגם נשיהם וטפם וכל נפש חיה אשר בה נהרגין עמם, כולל נכסי הצדיקים אשר בה, אבל עדיין חייבים סקילה כל אלה שעבדו עבודה-זרה.

ועדיין קשה, כי גם ענין זה - להוציאם מגדר עיר הנדחת - בגלל שעשו תשובה, לא נמסר לבית-דין כי אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות, ותשובה היא ענין המסור ללב.

ובפרט קשה, שאם יש על האדם שני חיובי מיתת בית-דין הוא שחייב בקשה שביניהם, ואילו כאן יוצא שבתחילה היה הדין שגם נשיהם וטפם נהרגים עמם, ועתה נהרגים רק הם.

וגם צריך להבין, מה שלומדת הגמרא דין זה מסדום, שמה שאמר הקב"ה "ארדה נא ואראה הכעקתה... וגו' היינו אם עשו תשובה, והלא הכלל הוא שאין למדים דין מלפני מתן תורה, והיאך אפשר ללמודו מסדום.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ח מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. (60) כזוכה מן ההפקר. (61) והחרם כבר הותר ונתבטל. (62) שאף על פי שכל אחד מן הנידונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף - שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים - ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד.). (63) עיר בלשון ערב. (64) בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא:).

ט. **שִׁירָא⁶⁵ הַעֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם עָבְרָה בְּעִיר הַנִּדְחָה וְהִדְחָה עִמָּה - אִם שָׁהָתָה שָׁם שְׁלִשִּׁים יוֹם, נִהְרָגִין בְּסִיף וּמְמוֹנָם אֶבֶד⁶⁶; וְאִם לֹא - הֵן בְּסָקִילָה, וּמְמוֹנָם לְיִוְרֵשִׁיהֶן⁶⁷.**

(65) אורחה: חבורת עובדי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לו, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערוך). (66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב.), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא:), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנידחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים - אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיחידים. (67) כיחידים.

י. **נִכְסֵי אֲנָשֵׁי מְדִינָה⁶⁸ אַחֲרֵת שֶׁהָיוּ מִפְּקָדִין בְּתוֹכָהּ⁶⁹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁקָּבְלוּ עָלֵיהֶן אַחֲרֵי⁷⁰, אֵין נִשְׁרָפִין⁷¹, אֶלָּא יִחְזְרוּ לְבַעֲלֵיהֶן⁷², שְׁנֹאמַר: "שְׁלָלָה", וְלֹא שְׁלָל חֲבֵרָתָה. נִכְסֵי הַרְשָׁעִים שֶׁהִדְחוּ שֶׁהָיוּ מִפְּקָדִין בְּמְדִינָה אַחֲרֵת - אִם נִקְבְּצוּ עִמָּה⁷³, נִשְׁרָפִין בְּכָלָה; וְאִם לֹא - אֵין מְאֻבְּדִים אוֹתָם⁷⁴, אֶלָּא יִנָּתְנוּ לְיִוְרֵשֵׁיהֶם.**

(68) עיר אחרת. (69) בתורת פיקדון. (70) שאם יאבדו או ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. (71) יחד עם שלל העיר. (72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות (סנהדרין קיב.). (73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר לפני שריפת השלל. (74) כדברי רב חסדא (שם) האומר: "ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה - נשרפים עימה; אבל אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.

יא. **בְּהֶמָה, חֲצִיָּה שֶׁל עִיר הַנִּדְחָה וְחֲצִיָּה שֶׁל עִיר אַחֲרֵת⁷⁵, שֶׁהִיָּתָה בְּתוֹכָהּ - הָרִי זוֹ אֲסוּרָה⁷⁶. וְעֶסֶה שֶׁהָיָה כֵּן⁷⁷, מִתֵּרֵת, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לְחַלְקָהּ⁷⁸.**

(75) בהמה של שני שותפים שאחד הורח והשני יושב בעיר אחרת. (76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה; וכשנשחטה - אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר הנידחת אינה עומדת לשחיטה, וכששחטה - שחיטתה מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי רש"י). (77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים. (78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין החלק האסור מעורב עם החלק השני.

שהורחו עימה - נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת - גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" - לרבות הנשים הנגררות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר"! עיין לקמן (הלכה ט"ו בבאורנו). (49) אבל אם לא הורחה רובה - אין מדיחיה נסקלים, אף על פי שהורח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם - אינם חייבים מיתה (כסף משנה). (50) רכוש. (51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. (52) (סנהדרין קיא:). (53) המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביברין של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" - למה נאמר? - לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה - תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונה אלא בסיף - אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יהא נידון אלא בסיף. (54) בדפוס קושטא: ושריפתם.

ז. **נִכְסֵי הַצְּדִיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְהֵם שְׂאֵר יוֹשְׁבֵי הָעִיר שֶׁלֹּא הִדְחוּ עִם רֵבָה - נִשְׁרָפִין בְּכָלָה שְׁלָלָה הוֹאִיל וְיֹשְׁבוֹ שָׁם⁵⁵, מְמוֹנָן אֶבֶד. וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִמָּוָה בְּכָל-שְׁהוּא⁵⁶, לֹקֶה אַחֲרָיו⁵⁷, שְׁנֹאמַר: "וְלֹא יִדְבַק בְּיָדָךְ מְאוּמָה⁵⁸ מִן הַחֵרֶם".**

(55) (סנהדרין קיב.) אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? - ממונם. לפיכך ממונם אבד. (56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת ז, א). (57) לא כאותו הנהנה מעבודת-כוכבים ומתקרובתה שלוקה שתיים: משום - "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום - "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) - אלא לוקה אחת: משום - "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה-זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד). בדפוס קושטא, שונצ'נה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא-תעשה, כד). משמעו: כל שהוא.

ח. **וְעִיר הַנִּדְחָה שֶׁהוּזְמוּ⁵⁹ עֲדִיהָ - פֶּל הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵיהָ זָכָה⁶⁰, וּמִתֵּר לְהָנוֹת בּוֹ, שֶׁהָרִי הוּזְמוּ⁶¹. וְלִמָּה זָכָה בָּהּ? שֶׁפֶל אֶחָד וְאֶחָד כֶּבֶר הִפְקִיר מְמוֹנוֹ מִשְׁעָה שְׁנֹגְמָר דִּינוּ⁶². וְאִינָה נִבְּגִית לְעוֹלָם. וְכָל הַבּוֹנֶה אוֹתָהּ לֹקֶה, שְׁנֹאמַר: "לֹא תִבְנֶה עוֹד". וּמִתֵּר לְעֲשׂוֹתָהּ גָּנוֹת וּפְרִדָּסִים, שְׁנֹאמַר: "לֹא תִבְנֶה עוֹד" - לֹא תִבְנֶה מְדִינָה⁶³ כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה⁶⁴.**

(59) שנתבדו. שנתברר, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוונת אליו לא

תנאים", עמוד 68. עיין שם. 93) ולפיכך לא קדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או להיהרג יחד עם שלל העיר.
 יד. הבכור⁹⁴ והמעשר⁹⁵ שבתוכה - תמימים, הרי הן קדשי מזבח, וממות⁹⁶; ובעלי מומים, הרי הן בכלל בהמתה, ונהרגין⁹⁷. התרומות שבתוכה - אם הגיעו ליד כהן, ירקבו, מפני שהם נכסיו⁹⁸; ואם עדין הן ביד ישראל, ינתנו לכהן של מדינה אחרת⁹⁹, מפני שהן נכסי שמים, וקדשתן קדשת הגוף¹⁰⁰.

94) בכור בהמה. 95) מעשר בהמה. 96) כמבואר למעלה בהלכה הקודמת. 97) בחרב יחד עם שללה, הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל פדיון (סנהדרין קיב:). 98) ולא "ממון שמים". והואיל וקודש הן אין לבזותן ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו מונחות עד שיירקבו. 99) של עיר אחרת. 100) וגם פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל שמים הן ואיסור עיר הנידחת אינו חל עליהן.

טו. מעשר שני¹⁰¹ וכסף מעשר שני¹⁰² וכתבי-הקדש שבתוכה, הרי אלו יגנוזו¹⁰³.

101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי, להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש. 102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר - פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטהרה. 103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גונזים אותם. ומדוע גונזים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? - כי חוששים לתקלה: שמא יבואו ליהנות מהם. מה שאין כן בתרומות המסורות בידי כהנים, ו"כהנים זריזים הם" (סנהדרין פרק ו, משנה ו, תוספות יום טוב). והוא הדין בכתבי-הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנידחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנידחת, שנאמר בה: "ושרפת" - והרי אסור לשרוף את המזוזה משום האזכרות שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזוזה כך - כתבי-הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר!

טז. כל העושה¹⁰⁴ דין בעיר הנידחת, הרי זה פמקריב עולה כליל¹⁰⁵, שנאמר: "כליל לה' אלהיך". ולא עוד, אלא שמסלק חרון-אף¹⁰⁶ מישׂראל, שנאמר: "למען ישוב ה' מחרון אפו"; ומביא עליהם ברכה ורחמים¹⁰⁷, שנאמר: "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך"¹⁰⁸.

104) כל המסייע בחורבנה. 105) הנקטרת כולה על המזבח. 106) שכל זמן שרשעים בעולם - חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם - נסתלק חרון אף מן

יב. בהמה של עיר הנידחת שנשחטה⁷⁹, אסורה בהנאה, כשור הנסקל שנשחט⁸⁰. שער הראשי⁸¹ - בין של אנשים בין של נשים שבה - מתר בהנאה⁸²; אבל של פאה נכרית⁸³, הרי הוא מפלל שללה ואסור⁸⁴.

79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. 80) שור שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו - שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב:), כן גם בהמת עיר הנידחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי חרב", אם הקדים ושחטה - בהמה הרוגה שחט. 81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזז עדיין. 82) שנאמר: "תקבוצ אל תוך רחובה ושרפת" - מי שאינו חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה ושריפה (סנהדרין, שם). 83) גידול של שערות זרים שעושים לנוי. 84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה ושריפה (שם).

יג. פרות המחפרין⁸⁵ שבתוכה, מתרין, שנאמר: "תקבוצ ושרפת" - מי שאינו מחסר אלא קבוצ ושרפה; יצאו פרות המחפרין, שהן מחפרין תלישה וקבוצ ושרפה. והוא הדין לשער הראשי⁸⁶. ואין צריך לומר האילנות עצמן, שהן מתרים⁸⁷, והרי הן של יורשיהם⁸⁸. ההקדשות שבתוכה⁸⁹: קדשי מזבח ומותרי⁹⁰ - "זבח רשעים תועבה"; קדשי בדר הבית יפדו⁹¹, ואחר-כך שורפין אותן⁹², שנאמר: "שללה", ולא שלל שמים⁹³.

85) לאילן. 86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוצ ושרפת" כמו אלה (כסף-משנה). 87) (סנהדרין קיג:). 88) שבעיר אחרת, או ליורשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. 89) שני מיני הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח והקדישוה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית - כל דבר, בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו בהמה טמאה, שהקדישו לקופת ההקדש לתקן בדקי הבית וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף פדיונם נמסר לגזבר קופת ההקדש. 90) לא יחד עם שללה של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר, כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר, שהרי בעליה רשעים הם, וזבח רשעים תועבה" - אלא כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם מתים (שם, קיב:). 91) על ידי בית-הדין. 92) יחד עם שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים שאין בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" - נהרגת, כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל עליו איסור?" אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ט מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבודת פוכבים להעבד בה; אֶזְבַּח! אֶלֶף וְאַזְבַּח! 18
גִּלְף וְנִזְבַּח! אֶקְטֹר. אֶלֶף וְאַקְטֹר. גִּלְף וְנִקְטֹר! 19
אֶנְסֹף! אֶלֶף וְאַנְסֹף! גִּלְף וְנִנְסֹף. אֶשְׁתַּחְוֶה. אֶלֶף 20
וְאַשְׁתַּחְוֶה. גִּלְף וְנִשְׁתַּחְוֶה! 17! - הָרִי זֶה מִסִּית. 21
הַסִּית! 18 לְשָׁנִים 19 - הָרִי הֵן עֲדִיוֹת, 20 וְהֵן מְבִיאִין אוֹתוֹ 22
לְבֵית-דִּין וּמַעֲיִדִין עָלָיו שֶׁכֶּף אָמַר לָהֶן, וְסוֹקְלִין 23
אוֹתוֹ. 24

11) יצא מכלל "מסית" ונכנס לכלל "מדיח" (סנהדרין זז.).
ומה בין מדיח למסית? - מסית אינו צריך התראה, ומדיח
- צריך התראה; מסית - חייב אפילו כשהמוסת לא עבד,
ומדיח אינו חייב עד שיעבדו המודחים, והוא - כשהמודחים
הם רוב אנשי העיר; למסית מכמינים כמבואר בסמוך (ה"א),
ומדיח - אין מכמינים לו. 12) כלומר: אף על פי שהמדיח
נביא - הואיל ויחיד הוא ולא שנים אין להם דין עיר
הנידחת, אלא נידונים הם כיחידים שעבדו עבודה-זרה: הם
בסקילה, נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, כמבואר
למעלה (פ"ד, ה"ה). 13) (סנהדרין פט:); ואם לא הודחו
אחריו רוב אנשי העיר - הוא נידון בחנק כנביא שקר,
כמבואר למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ה). והדיוט:
אם הודחו אחריו רוב אנשי העיר - נסקל, והם נידונים
כיחידים; ואם לא - אינו חייב מיתה כלל, מאחר שלא
נתקיימה מחשבתו ("מעשה רוקח" ו"עבודת המלך").
14) תחילה, ואתה אחרי; שאם לא כן - אין פה הסתה
(כס"מ). 15) ואתה אחרי. ואף על פי שמחוסר פה הליכה,
ואפשר שיחזור בו בינתים ולא ילך. 16) אם הסית באחת
מלשונות הללו המנויות כאן. 17) על ארבע עבודות אלה
המנויות באחרונה חייבים אפילו כשאין דרכה של עבודה-
זרה להיעבד בהן, כמו שביארנו כבר. 18) כאן תחילת
ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה
ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הדבקים.
19) והם לא ניסתו ולא אבו שמוע בקולו. 20) הניסיתם
עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין
המסית צריך התראה (סנהדרין פח:).

ג. ואין המסית צריך התראה. אמר לאַחֲדָה 21 - הוא 25
אוֹמֵר: 22: יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכִי! וּמַעֲרִים 23 עָלָיו, 26
עַד שֶׁיִּסִּית בִּפְנֵי שָׁנִים, כְּדֵי לְהַרְגוֹ. 24. אִם לֹא רָצָה 27
הַמִּסִּית לְהִסִּית לְשָׁנִים 25 - מַצֵּה לְהַכְמִין 26 לוֹ. כֹּל 28
חֲבִי מִיתוֹת שֶׁבַחְוָה אֵין מְכַמֵּינִין עָלֵיהֶן, חוּץ מִזֶּה. 29
כִּיצַד מְכַמֵּינִין לוֹ? הַמוֹסֵת מְבִיא שָׁנִים 27 וּמַעֲמִידִין 30
בְּמָקוֹם אֶפֶל, כְּדֵי שִׁירָאוּ הַמִּסִּית וּשְׁמַעוּ דְּבָרָיו, 31
וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָם. וְהוּא אוֹמֵר לְמִסִּית: אָמַר מֶה 32
שָׁאֲמַרְתָּ לִּי בִּיחּוּד? 28! וְהוּא אוֹמֵר לוֹ. וְהַמוֹסֵת 33
מְשִׁיבוֹ: הֵיאָךְ נָנִית אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבִּשְׁמַיִם, וְגִלְף 34
וְנִעֲבַד אֶת הָעֲצִים וְאֶת הָאֲבָנִים? ! אִם חֲזַר בּוֹ אוֹ 35
שָׁמַק - פְּטוֹר. וְאִם אָמַר לוֹ: כֶּף הֵיא חוֹבָתְנוּ וְכָף 36
יָפָה לָנוּ! - הַעוֹמְדִים שָׁם בְּרוֹחַק מְבִיאִין אוֹתוֹ 37
לְבֵית-דִּין וְסוֹקְלִים אוֹתוֹ. 29. 38

21) וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים

העולם (סנהדרין קיא:). 107) כמו שאמרו (תוספתא,
סנהדרין פרק י"ד): שמא יאמרו בית-דין: הרי אנו עושים
עיר הנידחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שנאה
בליבם עלינו! אמר הקדוש-ברוך-הוא: הריני ממלא אותם
רחמים ומטיל אהבתי בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין
אמת דנתם, מפני "שהאכזריות על אלה שמטעים את העם
אחרי ההבל - רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק
י"א, הלכה ה). 108) שלא תאמר: הריני מחריב את ערי
ישראל, תלמוד לומר: "והרבה" ("מדרש תנאים").

יום רביעי כ"ט מנחם-אב ה'תש"פ

פרק חמישי

1) דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא
השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

א. המסית² אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ³ בֵּין אִשָּׁה - 1
הָרִי זֶה נִסְקָל⁴; אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עֲבַד הַמִּסִּית וְלֹא 2
הַמוֹסֵת עֲבֹדַת פּוֹכְבִּים, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוֹרָהוּ⁵ לְעַבֵּד. 3
בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּסִּית הַדְּיוּט⁶, בֵּין שֶׁהָיָה נְבִיא⁷; בֵּין 4
שֶׁהָיָה הַמוֹסֵת יָחִיד, אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ יְחִידִים⁸ - 5
מִיתָתוֹ⁹ בְּסָקִילָה¹⁰. 6

2) או: המסית, כמו: ברוך בן-נריה מסית אותך (ירמיה מג,
ג), ופירושו כאן: המפתה לעבוד עבודה-זרה. 3) מוסב על
המסית, שנאמר: כי יסיתך אחיך... או בתך (דברים יג, ז).
"אחיך - זה איש; בתך - זו אשה. 4) שנאמר: וסקלתו
באבנים ומת (שם, יא). 5) שנאמר (שם): "כי בקש
להדיחך", מפני שביקש וגילה רצונו להדיח, אף על פי שלא
הדיח. עיין למעלה (פ"ד, ה"ה בביאור). 6) איש פשוט
שאינו נביא. 7) המתנבא בשם ה' לעבוד עבודה-זרה.
8) (שם, סא:); רבים, אלא מפני שאינם מהווים רובה של
העיר, נקראים: "יחידים". 9) מוסב אל המסית. 10) ואף
על פי שבנביא המדיח כתוב: והנביא ההוא... ימות (שם,
ו) וסתם מיתה האמורה בתורה אינה אלא חנק (סנהדרין
נב:); - למדו חז"ל מגזירה שוה, שדינו בסקילה: נאמר
בנביא המסית: "להדיחך מן הדרך", ונאמר במסית הדיוט:
"כי בקש להדיחך" - מה מסית הדיוט - בסקילה, שנאמר
בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא), אף נביא המסית
- בסקילה (סנהדרין פט:).

ב. המסית את רב אנשי העיר, הרי זה מדיח, ואינו 7
נִקְרָא מִסִּית¹¹. הִיָּה זֶה שֶׁהָדִיחַ רֹב הָעִיר נְבִיא - 8
מִיתָתוֹ בְּסָקִילָה; וְהַנְּדִיחִים - הָרִי הֵן בִּיחִידִים¹², 9
וְאִינֶם כָּאֲנָשֵׁי עִיר הַנְּדִיחַת, עַד שֶׁהָיוּ הַמַּדִּיחִים 10
שָׁנִים. וְאֶחָד הָאוֹמֵר: "אֲמַרְהָ לִּי עֲבֹדַת פּוֹכְבִּים: 11
עֲבֹדָה!" אוֹ שֶׁאָמַר: "אָמַר לִי הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: 12
עֲבֹדוּ עֲבֹדַת פּוֹכְבִּים!" - הָרִי זֶה נְבִיא שֶׁהָדִיחַ. וְאִם 13
הָדִיחוּ אַחֲרָיו רֹב הָעִיר - נִסְקָל¹³. הַמִּסִּית שֶׁהִסִּית - 14
בֵּין בְּלִשׁוֹן רַבִּים, בֵּין בְּלִשׁוֹן יָחִיד - הָרִי זֶה נִסְקָל. 15
כִּיצַד? הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: אֶעֱבַד¹⁴ פּוֹכְבִּים! אֶלֶף¹⁵ 16
וְאֶעֱבַד! גִּלְף וְנִעֲבַד¹⁶ בְּעֲבֹדָה פְּלוֹנִית, שֶׁדָּרָךְ אוֹתָהּ 17

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומגלגלים עליו באמרם בלבם: אדם הוא כמותנו, ומי הוא כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). (36) אף על פי שלא עבר.

ו. נביא המתנבא בשם עבודת פוכבים, כיצד? זה האומר: אמרה לי עבודת פוכבים פלונית או כוכב פלוני, שמצוה לעשות כן וכן, או שלא לעשות - אפילו פון את ההלכה, לטמא את השמא ולטהר את הטהור³⁷, אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק, שנאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, ומת³⁸ הנביא ההוא". ואזהרה שלו מפלל, שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו"³⁹.

(37) (סנהדרין פט:). (38) וסתם מיתה האמורה בתורה - היא חנק (סנהדרין נב:). (39) (מכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - זו אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודה-זרה.

ז. ואסור לערף דין ותשובה⁴⁰ עם המתנבא בשם עבודת פוכבים, ואין שואליו ממנו אות ומופת⁴¹. ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו ואין מהרהרין בו⁴². וכל המחשב באותות שלו שמא אמת הן, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תשמע אל דברי הנביא⁴³ ההוא". וכן נביא השקר⁴⁴, מיתתו בחנק, אף-על-פי שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף⁴⁵ ולא גרע⁴⁶, שנאמר: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתי, ומת⁴⁷ הנביא ההוא".

(40) ויכוחי דברים. (41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים ממנו אות ומופת בהופעותיו הראשונות כדי להוכיח מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א). (42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמר: "שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' צ:), שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחיזת עינים. (43) אמנם, מקרא זה מדבר בנביא המדיח לעבודה-זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא המתנבא בשם עבודה-זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). (44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). (45) על מצוות התורה. (46) ממצוותיה. (47) וסתם מיתה - בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו - מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"א, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).

ח. אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה⁴⁸, או מי ששמע דברי נביא חברו, ואמר שדבר זה לוי⁴⁹ נאמר והוא נתנבא בו - הרי זה נביא שקר⁵⁰, ומיתתו בחנק.

(48) ככתוב: אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (דברים יח, כ). (49) ככתוב: אשר לא צויתיו (שם) - אותו לא צויתי, אבל את חברי צויתי. (50) (סנהדרין פט:).

כחקודמים. (22) זה האחד המוסת. (23) מתחכם לו. מתנהג בו בערמה. (24) כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו שיהרגוהו. (25) מיראתו פן יעידו עליו. (26) לשים לו מארבים, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו דברי הסתתו. וארב לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה. ומנין שמצוה להכמין לו? - מצינו (ב"מדרש תנאים", עמוד 56): "בסתר לאמר" - למה לי, והלא כבר נאמר: כי יסיתך? (כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או בגלוי)? אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) - מכמינים לו עדים" (עבודת המלך). (27) ואם תאמר: למה שנים, יביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? - אולם כבר הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים רואים זה את זה - מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים. ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו רואהו ואינם מצטרפים - ולכן על המוסת להכמין שני עדים מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"א). (28) ביחידות, בנינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה שאמרת לי" (רש"י, סנהדרין טז:). (29) (סנהדרין טז:).

ד. מצוה ביד המוסת להרגו, שנאמר: "ידך תהיה בו בראשונה להמיתו" וגו'. ואסור למוסס לאהב את המסית, שנאמר: "לא תאבה³⁰ לו". ולפי שנאמר בשונא: "עזב תעזב עמו" - יכול אתה עזוב³¹ לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו". ולפי שנאמר: "ולא תעמד על דם רעך" - יכול אי אתה עומד על דמו של זה? תלמוד לומר: "ולא תחוס עינך עליו". ואסור למוסס ללמד עליו זכות, שנאמר: "ולא תחמל". ואם ידע לו חובה, אינו רשאי לשחק ממנה, שנאמר: "ולא תבסה³² עליו". ואזהרה להדיט המסית מנין? שנאמר: "וכל שראל ישמעו ויראו"³³.

(30) לא תהא תאב לו; לא תאהבנו (רש"י, על התורה). (31) עזור לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונא... עזוב תעזוב עמו". (32) מקור כל אלה (ספרי, ראה). (33) (סנהדרין ס:). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת טז).

ה. המסית אחרים לעבד³⁴ ואמר להם: עבדוני! - אם עבדוהו, נסקל. ואם לא עבדוהו, אף-על-פי שקבלו ממנו ואמרו הן - אינו נסקל³⁵. אכל אם הסית לעבודת איש אחר או לשאר מיני עבודת פוכבים, אם קבל ממנו ואמר: הן, גלף ונעבד! אף-על-פי שעדיין לא עבד - שניהן נסקלין, המסית והמוסס, שנאמר: "לא תאבה לו ולא תשמע אליו", הא אם שמע ואבה, חיב³⁶.

(34) אותו עצמו, את המסית. (35) שהם רק משטים בו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ל' מנחם-אב - ספר המדע - הלכות עכו"ם קפא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא מלקות. (67) (סנהדרין סג). והראב"ד משיג על זה ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג): "כל לא-תעשה שבתורה: עשה בו מעשה - לוקה; לא עשה בו מעשה - פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרבן טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם?" ומרן ה"כסף-משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה - הוא הדין בנשבע בשם עבודה זרה.

יום חמישי ל' מנחם-אב ה'תש"פ

פרק שש

(1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

- א. העושה¹ אוב² או ידעוני³ ברצונו⁴ בידון⁵, חיב⁶ כרת⁷. ואם היו שם עדים והתראה⁸ - נסקל⁹. הנה¹⁰ שוגג¹¹ - מביא חטאת¹² קבועה¹³. כיצד הוא מעשה¹⁴ האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו¹⁵, והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם¹⁶, עד שישמע השואל¹⁷ כאלו אחד מדבר עמו¹⁸, ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ¹⁹ בקול נמוך עד מאד, וכאלו אינו נכר לאזן, אלא במחשבה מרגיש²⁰ בו. וכן הלוקח גלגלת המת ומקטיר לה ומנחש²¹ בה, עד שישמע כאלו קול יוצא מתחת שחייו²² שפל עד מאד, ומשיבו - כל אלו מעשה אוב הן²³, והעושה אחד מהן נסקל.

(2) מעשה אוב וידעוני. (3) קוסם המתווך בין החיים והמתים כאשר בעלת אוב של שואל (שמואל"א כה, ז). (4) מכשף המתיימר ליודע תעלומות ומגיד עתידות. (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) כמפורש בתורה בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... והכרתי אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). (8) ככתוב: באבן ירגמו אותם (שם, כז). (9) מבואר למעלה (פ"ג, ה"א). (10) כמבואר (סנהדרין סה): שמביא קרבן על שניהם: על אוב ועל ידעוני. (11) מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). (12) מניע אותו הנה והנה. (13) מיני לחש. (14) זה שבא לשאול באוב. (15) עם בעל האוב. (16) כלשון הכתוב: והיה כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). (17) כלומר: אין כאן קול ממש החודר לאוזן שומעת, אלא הויית השואל ודמיונו המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם: "מדבר ושומע" - היא שמועה כוזבת, כפי מה שישים במחשבתו (בכח הדמיון), וכמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי, רוצה לומר: בשעת ה"התייחדות", שהם שומעים אז בהלך נפשם דברים שלא היו ולא נבראו. (18) וקוסם בה בלחשים ובמעשים משונים. (19) השקע שמתחת אצילי הידים מול השכם, כמאמרם ז"ל (סנהדרין

ט. כל המונע עצמו מהריגת נביא השקר מפני מעלתו, שהרי הולך בדרכי הנבואה⁵¹ - הרי זה עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תגורו ממנו". וכן המונע עצמו מללמד עליו חוכה, או הפחד וירא מדבריו, הרי הוא בכלל "לא תגורו ממנו"⁵³. ואין דנין נביא השקר, אלא בבית-דין של שבעים ואחד⁵⁴.

(51) ושאר רוח לו. (52) (ספרי, שופטים) לפי הנוסח של ה"כסף-משנה"; וב"ספרי" שלנו - אינו. ובמכילתא, הובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 211) נאמר: "לא תגורו ממנו" - אפילו גדול שבישראל, אל תימנע מלהרגו". (53) (ספרי, שם). (54) (סנהדרין ב). ולמדה מגזירה שוה "דבר" "דבר" מ"זקן ממרא". כתוב אצל נביא שקר: אשר יזיד לדבר דבר (דברים יח, כ). וכתוב ב"זקן ממרא": כי יפלא ממך דבר (שם יז, ח) - מה "זקן ממרא" עלייתו והמראתו על פי בית-דין הגדול, דכתיב: וקמת ועלית וגו' (שם), אף נביא שקר בבית-דין הגדול (סנהדרין טז).

- י. הנזדר בשם עבודת כוכבים⁵⁵ והנשבע⁵⁶ בה - לוקה, שנאמר: "וישם אלהים אחרים לא תזכירו" - אחד הנשבע בה לעצמו, ואחד הנשבע בה לעבודת כוכבים⁵⁷. ואסור להשבע העובד כוכבים⁵⁸ ביראתו. אפלו להזכיר שם עבודת כוכבים שלא דרך שבועה, אסור⁵⁹, שנאמר: "לא תזכירו".

(55) כגון שאמר: קונם עלי כל פירות שבעולם - בשם עבודה-זרה פלונית - אם ארחץ (רש"י, סנהדרין ס:). (56) שאמר: הריני נשבע בשמה. (57) כדי שיאמין לו הגוי הוא נשבע לו בשמה. (58) כגון שיש לו שותף עובד כוכבים ורוצה שיישבע לו באילולו שלא מעל בו. ורבינו-תם אומר (סנהדרין סג): בתוספות דיבור-המתחיל: "אסר לאדם": "שאם כבר עשה שותפות עם הגוי מותר לו לקבל ממנו שבועה ולא יפסיד ממנו; רק לכתחילה לא יעשה עמו שותפות, שמא יתחייב לו שבועה". (59) (סנהדרין, שם).

- יא. לא יאמר אדם לחברו: שמר לי בצד עבודת כוכבים פלונית⁶⁰! וכיצא בה. וכל עבודת כוכבים הקתובה בכתבי הקדש מתר להזכיר שמה⁶¹, כגון פעור ובל ונבו וגד⁶² וכיצא בה⁶³. ואסור לגרם לאחרים⁶⁴ שידרו ושיקמו⁶⁵ בשם עבודת כוכבים. ואינו לוקה, אלא הנזדר בשמה והמקים בשמה⁶⁶, והוא הנשבע בשמה⁶⁷.

(60) (שם), שהרי כתוב: "וישם אלהים אחרים לא תזכירו". (61) שאין זה כמזכיר שם עבודה-זרה, אלא כקורא בתורה. (62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); בל (ישעיה מז, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). (63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. (64) כגון לעשות שותפות עם נכרי, שמא יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג). (65) שיישבעו (סנהדרין פ"ז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: - קים לי. (66) אבל יתר הדברים

21 שְׁשֻׁמָּה מִלֶּךָ. לְפִיכָף³⁶ הָעוֹשֶׂה עֲבוּדָה זֹאת לְעֲבוּדַת
22 פּוֹכְבִּים אַחֲרֵת חוּץ מִמֶּלֶךְ, פֶּטוּר³⁷.

26 שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקרן בני עמון (מלכים-א יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום שקרן עמונים (שם, ה). 27 רבינו הביא כאן אזהרה כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י), מפני ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא" נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש", ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה - ואינו חייב עד שיתן מזורעו למולך ויעבירו באש (כס"מ). 28 חלק מזורעו, שנאמר: "ומזרעך לא תתן", "מזרעך" - ולא כל זרעך. 29 בחזרה. 30 כנוסח אוקספורד. 31 ולא הכהנים, בניגוד לדעת רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנהד' סד:). והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"י), שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים, ויטלנו ויעבירונו". 32 כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא את הבן על זרועו או על כתפיו. אבל כשהאב אוחד בנו בידו ומעבירו ברגליו של הבן - פטור. וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה", כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם-משנה" ו"תפארת-ישראל" בפירוש דברי רבינו). 33 בקפיצה, שלא יישרף. 34 כגון: והספורים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך (מלכים-ב יז, לא). 35 השוה דברי רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: "זו 'העברה' אינה שריפה - כמו שחשב המון רב למד - אבל עיקרו הוא: שהיו מעבירים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך. 36 הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו באש בלבד. 37 מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודה המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר - אינו חייב מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז היה חייב עליה גם בשאר האלילים משום "מקטר", שהיא אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה בכך" (כסף-משנה). והרמב"ן בפירושו (ויקרא יח, כא) מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש, אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעביר בנו ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים, כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא להטו ולווננו. עיין (שם). והרב המאירי (סנהדרין סד). הולך בשיטת הרמב"ם והוא אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה האמונה".

23 ד. אינו חייב פרת³⁸ או סקילה³⁹, עד שיקטר בנו
24 למלך ויעבירו ברגליו באש דרך העברה⁴⁰. מסר⁴¹

סה:): שמעלה את המת ויושב בין הפרקים (בין פרקי עצמות המכשף). וכל אלה בדמיון והזיה יסודם. וכן היא דעת הרלב"ג בפירושו (שמואל-א כח, יב). ומעניינים מאד דברי הגאון בעל "תפארת ישראל" (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: מצוה להודיע מה שכתב הגאון רבי שלמה אלגאזי בספרו "עץ החיים": "שעתה קרוב לאחרית הימים, שבהם יתפשט האור האלוהי על כל בשר וראו כל בשר, כי אין עוד מלבדו. לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא. וכבר גער ה' בשטן ונתבטלו כחות הטומאה, וכל בעלי האומנויות האלה יבשה ידם, ואין גם אחד אשר כח בידו לכשף ולנשף. והאמונה באלה ובכח הכישוף לא תקנן אלא במוחות השוטים והתנינוקות. והעיד הגאון הנ"ל בשם גדולי הדור, כי חיפשו אנשי שם בתורה וביראה בכל קצוות הארץ ולא מצאו אפילו שמץ ממשות בדברים אלה. וכל איש נאמן יאמר רק: "כך שמעתי", אבל אין אחד מהם אומר: "כך ראיתי". 20 והם מבוארים (סנהדרין סה:).

1 ב. פיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף²¹, ששמו
2 ידוע, בפיו, ומקטירו²², ועושה מעשים אחרים²³, עד
3 שיפיל פנקפה²⁴ וידבר בפיו דברים שעתידים להיות.
4 וכל אלו, מיני עבודת פוכבים הן. ואזהרה שלא להן
5 מניין? שנאמר: "אל תפנו²⁵ אל האבת ואל
6 הידעונים".

21 ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים בזה אחרי רש"י, אך בזהר (פ' בלק) מפורש כשיטת רבינו, ואלה דבריו: "בלק בן-צפור" - שהיה מכשף בצפור. ומה שמה של צפור זו? - ידוע. וכל אלה המכשפים בצפור זו לא ידעו לכשף כמו שידע בלק". 22 (שם, סה:). וכן נאמר ב"זהרה" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו. 23 מזורזים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו. 24 החולה במחלת הנופלים. 25 שאין זו אזהרה לשואל שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוב וידעוני עצמם (ת"כ, קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח, י), וכמבואר לקמן (פ"א הי"ד).

7 ג. הנותן מזרעו למלך²⁶ בריצונו ובזדון, חייב פרת;
8 בשוגג - מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים
9 והתראה, נסקל, שנאמר: "אשר יתן מזרעו למלך
10 מות יומת" וגו'. ואזהרה שלו מניין? שנאמר:
11 "ומזרעך לא תתן להעביר למלך", ולהלן²⁷ הוא
12 אומר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש". פיצד
13 היו עושים? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת²⁸
14 זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש, ואותן הפנהים
15 נותנין²⁹ הן לאביו אחר שנקטר בידן להעבירו
16 באש ברישותו³⁰; ואבי הן הוא³¹ שמעביר בנו על
17 האש ברישות הפנהים, ומעבירו ברגליו³² מצד זה
18 לצד אחר בתוף השלהבת³³. לא שהוא שורפו למלך
19 בדרך ששורפין בגיהם ובנותיהם לעבודת פוכבים
20 אחרת³⁴, אלא בהעברה בלבד³⁵ היתה עבודה זו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ל' מנחם-אב – ספר המדע – הלכות עכו"ם קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

השתחויה בפישוט ידים ורגלים על רצפת אבנים דווקא ולא ברצפת לבנים.

ויש לומר, שמה שכן היא דרך עובדי עבודה-זרה, הוא מפני שכן היה במקדש. והסיבה שעבדו ע"ז באבן היא משום שזו עבודה בקודש, ועל-דרך שמצינו במצבה (שקדמה לדין אבן משכית ברמב"ם) ש"היתה אהובה על האבות" (שופטים טז, כב). שיש לומר שמפני זה דווקא עשאוה חוק לעבודה-זרה, וזוהי גם כוונת הרמב"ם כאן "שכן היה דרך עובדי עבודה-זרה כו" שעשו כך בדוגמת האבנים שבמקדש.

(על-פי לקו"ש חלק ו עמוד 16 הערה 31)

46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים): "אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות הלא לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף-משנה). 47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אליהם, נאסרה אצלנו ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח, ג). 48) אבן שחוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. משכית - משרש שכה, שפירושו: הבט והסתכל (רשב"ם על התורה). 49) כמבואר (מגילה כב:). 50) לפני עבודה-זרה. 51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לז, י), מכאן שהשתחויה - זו פישוט ידים ורגלים (מגילה כב:).

ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּשָּׂאָר הָאֲרָצוֹת (נ"א)
הַמְּקֻמּוֹת⁵²; אֲבָל בַּמִּקְדָּשׁ מִתֵּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל
הָאֲבָנִים, שְׁנֵאמַר: "בְּאַרְצֶכֶם" - בְּאַרְצֶכֶם⁵³ אֵי אֲתֵם
מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אֲבָל אֲתֵם מִשְׁתַּחֲוִים עַל
הָאֲבָנִים הַמִּפְּעָלוֹת⁵⁴ בַּמִּקְדָּשׁ⁵⁵. וּמִפְּנֵי⁵⁶ נִהְיָה כָּל
יִשְׂרָאֵל לְהִצִּיעַ⁵⁷ מִחֲצָלָאוֹת⁵⁸ בְּכַתִּי-כִּנְסוּתֵי הָרְצוּפוֹת
בְּאֲבָנִים, אוּ מִיָּנִי קֵשׁ וְתִכּוֹן, לְהַבְדִּיל בֵּין פְּגִיחָם וּבֵין
הָאֲבָנִים⁵⁹. וְאֵם לֹא מִצָּא דָּבָר מְבַדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין
הָאֲבָן, הוֹלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר⁶⁰ וּמִשְׁתַּחֲוֶה, אוּ שׁוֹחֶה עַל
צִדּוֹ וּמִטָּה⁶¹, כְּדִי שְׁלֹא יִדְבִּיק פָּנָיו בָּאֲבָן.

52) כנוסח וילנא: ובשאר הדפוסים: הארצות. 53) כלומר: בכל שאר המקומות שבארצכם. 54) המגוררות במגרה ומסותתות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). 55) ככתוב דברי הימים ב' ז, ג: ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. 56) שאסור להשתחוות על האבן. 57) לשטוח. 58) שטיחים קלועים קש או קנים דקים. 59) וכן אנו נוהגים כיום בראש-השנה ויום-הכיפורים בתפילת המוספים כשאנו כורעים. 60) שאינו רצוף אבנים. 61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אב"י ורבא (מגילה כג:).

ח. כָּל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַה' עַל הָאֲבָנִים הַמִּפְּעָלוֹת בְּלֹא
פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלָיִם, אֵינוֹ לֹקֶה⁶², אֲלָא מִפְּנֵי אוֹתוֹ
מִפְּת מְרִדוֹת⁶³. אֲבָל לְעֹבְדוֹת כּוֹכָבִים, אֶחָד

1 וְלֹא הָעֵבֶיר, הָעֵבֶיר וְלֹא מָסַר, אוּ שְׁמָסַר וְהָעֵבֶיר
2 שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ⁴² הָעֵבֶרָה - פְּטוּר. וְאֵינוֹ חַיֵּב עַד שְׁיִמָּסַר
3 מִקְצַת זְרָעוֹ וְיִנְיָח מִקְצַת, שְׁנֵאמַר: "כִּי מִזְרָעוֹ נָתַן
4 לְמֹלֶךְ" - מִקְצָתוֹ וְלֹא כָּלוֹ⁴³.

38) במזיד, אבל בלי התראה. 39) במזיד ובהתראה. 40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא בזרועותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ - שזוהי "דרך העברה". 41) לכהנים. 42) כגון: שהבן הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל רגליו למעלה או לצדדין (כסף-משנה). 43) (סנהדרין סד:) והסמ"ג נותן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו: "היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא אומר: מפני שבמיתת בית-דין המומתים מתכפרים: וזה שהעביר כל זרעו, עווננו כל כך גדול שאין לו כפרה - ולפיכך לא רצה הקדוש-ברוך-הוא שימות מיתת בית-דין, כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם, דיבור-המתחיל: "העביר כל זרעו") הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו הראשון? ותירצו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו: או שהקריב כל זרעו בבת אחת.

ה. אֶחָד זָרַע פֶּשֶׁר וְאֶחָד זָרַע פֶּסוּל⁴⁴; אֶחָד בָּנִיו
וּבְנוֹתָיו, בָּנֵיהֶם וּבָנֵי בְנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יָרְכוֹ הוּא
7 חַיֵּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זָרָעוֹ. אֲבָל אִם הָעֵבֶיר אָחִיו אוּ
8 אֲחִיוֹתָיו אוּ אֲבוֹתָיו, אוּ שֶׁהָעֵבֶיר עֲצֻמוֹ, פְּטוּר.
9 הָעֵבֶיר אֶחָד מִזְרָעוֹ וְהוּא יִשָּׁן אוּ שֶׁהָיָה סוּמָא⁴⁵ -
10 פְּטוּר.

44) כגון שיש לו בן מעורה: מאשת איש וכדומה. 45) (שם).

ו. מִצָּבָה שְׁאִסְרָה תוֹרָה הִיא בְּנִין שֶׁהִכֹּל מִתְקַבְּצִין
12 אֲצֵלָהּ, וְאִפְלוּ לַעֲבֹד אֶת ה' ⁴⁶, שֶׁכֵּן הָיָה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי
13 כּוֹכָבִים, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תִקִּים לָךְ מִצָּבָה". וְכָל
14 הַמְּקִימִים מִצָּבָה, לֹקֶה. וְכֵן אֲבָן מִשְׁפִּית⁴⁸ הָאֲמוּרָה
15 בַּתוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עָלֶיהָ לַה' ⁴⁹,
16 לֹקֶה, שְׁנֵאמַר: "וְאֲבָן מִשְׁפִּית לֹא תִתֵּנוּ בְּאַרְצֶכֶם
17 לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ"; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
18 לְהַנִּיחַ אֲבָן לְפָנֶיהָ ⁵⁰ לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ, לְפִיכָךְ אֵין
19 עוֹשִׂין כֵּן לַה'. וְאֵינוֹ לֹקֶה, עַד שֶׁיִּפְשֹׁט יָדָיו וְרַגְלָיו
20 עַל הָאֲבָן וְנִמְצָא כָּלוֹ מוּטָל עָלֶיהָ, שֶׁזוֹ הִיא
21 הַשְׁתַּחֲוִיָּה הָאֲמוּרָה בַּתוֹרָה⁵¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שכן היה דרך עובדי עבודה-זרה כו".

ההבדל בין אבנים ללבנים הוא, שאבנים נעשו בידי שמים ללא התערבות ידי אדם, ואילו לבנים הם בהתערבות יד אדם.

לכן נבנה בית המקדש מאבנים דווקא, כי הם המרמזים על דרגה נעלית יותר בקדושה. ומטעם זה נאסרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום
ההוא" - בארץ ישראל אתה מצוה לרדף אחריהן,
ואי אתה מצוה לרדף אחריהן בחוץ לארץ.

(2) כגון הכוסות שמנסכים בהן יין לעבודה-זרה. (3) "אם
אינו עניין למקומות עצמם, שהרי אלוהיהם שעל ההרים
נאסרים, ולא ההרים אלוהיהם - תנהו עניין לכלים
שהשתמשו בהם לעבודה-זרה (עבודה-זרה נא:).
(4) (ספרי, ראה). החילוק שבין ארץ-ישראל לחוץ-לארץ
הוא: בארץ - מחוייבים אנו לרדף אחריה ולאבדה אפילו
במקום שלא כבשנוהו, כי מצוה עלינו לאבד עבודה-זרה
מארצנו; ובחוץ-לארץ אין אנו מצווים לאבדה אלא במקום
שכבשנוהו.

ב. עבודת פוכבים ומשמשיה, ותקרבת שלה, וכל
הנעשה בשבילה, אסור בהנאה, שנאמר: "ולא
תביא תועבה אל ביתך". וכל הנהנה באחד מכל
אלו, לוקה שתיים: אחת משום "ולא תביא", ואחת
משום "ולא ידבק" בידך מאומה מן החרם".

(5) כגון, היין שמנסכים, או הבשר שמקריבים לפניה.
(6) כל נוי עבודה-זרה, כגון: נרות שמדליקים לפניה, וכן
בגדים ששוחטים לכבודה. (7) (ספרי, ראה; מכות כב.) אף
על פי שמקרא זה נאמר בעיר הנידחת ולא בעבודה-זרה,
דרשוהו חז"ל לעניין עבודה-זרה, מפני שעבודה-זרה,
נקראת חרם, ככתוב: "ותעב תתעבנו כי חרם הוא" (דברים
ז, כו); ובפסוק "ולא ידבק בידך... מן החרם" גילתה לנו
התורה, שכל מה שהוא חרם אסור בהנאה ומוזהרים על
הנאתו. ורבים חולקים על רבינו, ובראשם הרמב"ן ב"ספר
המצוות" (לא-תעשה, קצב), הסובר שאין מלקות שתיים
בנהנה ממשמשי עבודה-זרה; ומה שאמרו (מכות כב.)
שלוקה שתיים, אינו אלא בנהנה מעבודה-זרה עצמה, ולא
ממשמשיה ותקרובתה. אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי
(עבודה-זרה פרק ה, הלכה י"ב), שנאמר שם: יין נסך
ועורות לבובים אסורים בהנאה, משום שנאמר: "ולא ידבק
בידך מאומה מן החרם" - הרי שפסוק זה נדרש גם לעניין
תקרובת עבודה-זרה. והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות",
לא-תעשה כה).

ג. בהמה שהקריבנה כלה לעבודת פוכבים,⁸ אסורה
בהנאה; אפילו פרשה⁹ ועצמותיה וקרניה וטלפיה
ועורה, הכל אסור בהנאה. לפיכך אם היה בעור
סימן, שידע בו שהיה העור תקרבת עבודת פוכבים
הוא, כגון שהיו עושים, שקורעים קרע עגל¹⁰ כנגד
הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותן העורות שהן כף
אסורין בהנאה, וכן כל פיצא בזה.

(8) בנוסח קושטא, מנטובא, "בהמה שהקריבוה לעבודת-
פוכבים". (9) (עבודה-זרה לד:) משום שנאמר: "ולא ידבק
בידך מאומה". (10) פרט לקרע משוך - שמותר, שאין
עושים כן לעבודה-זרה, ואלו העורות נקראים במשנה
(עבודה זרה פרק ב, משנה ג): "עורות לבובים", על שם
קריעתם כנגד הלב.

השתחויה בפשוט ידים ורגלים או בלא פשוט ידים
ורגלים - משעה שיקבש פניו⁶⁴ בקרקע, נסקל⁶⁵.

(62) שאין זו השתחויה האמורה בתורה. (63) מלקות
דרבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל
להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתיקנו
חכמים בתפילה - מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו
דבוקות בקרקע ("כסף-משנה" בדעת הרמב"ם).
(64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע.
(65) (הוריות ד.). כי לעניין השתחויה לעכו"ם - כפיפת
קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה⁶⁶ - בין
אילן סרק⁶⁷, בין אילן מאכל, אף-על-פי שעשאו
לנוי למקדש יופי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא
תטע לך אשרה כל עץ, אצל⁶⁸ מזבח ה' אלהיך";
מפני שהיה זה דרך עובדי פוכבים, נוטעין אילנות
בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

(66) שהכילה את ההיכל והמזבח - היא חצר בית המקדש
הפנימית, שארכה: מאה ושמנים ושבע אמה, ורחבה: מאה
ושלשים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב,
מ"ו). (67) אילן שאינו עושה פירות. (68) ואף על פי
שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:),
שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי',
שופטים).

י. אסור לעשות אכסדראות⁶⁹ של עץ במקדש פדף
שעושין בחצרות, אף-על-פי שהוא בגגן ואינו עץ
נטוע - הרחקה יתרה היא, שנאמר: "כל עץ". אלא
כל האכסדראות והסבכות⁷⁰ היוצאות מן הפתלים
שהיו במקדש, של אבן היו, לא של עץ.

(69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה,
כמו שאמרו (מנחות כט:): העולם הזה דומה לאכסדרה,
שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. (70) כנוסח
אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסבכות. ופירוש סבכות: זיזים
היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה
וכדומה.

יום שישי א' אלול ה'תש"פ

פרק שביעי

(1) איסור הנאה מעבודה-זרה וממשמשיה; מה בין אליל של
גוי לאליל של ישראל.

א. מצות עשה היא לאבד עבודת פוכבים
ומשמשיה² וכל הנעשה בשבילה, שנאמר: "אבד
תאבדון את כל המקמות"³, ונאמר: "כי אם פה
תעשו להם מזבחותיהם תתצו". ובארץ-ישראל
מצוה לרדף אחריה, עד שנאבד אותה מכל ארצנו.
אבל בחוץ לארץ אין אנו מצוין לרדף אחריה, אלא
כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודת פוכבים

קנה עוד, כי משיכתו בטעות הייתה ויכול הוא לדרוש את כספו חזרה מהנכרי, בכל זאת כיוון שנתן כסף ומשך הרי זה כאילו עבודה-זרה שלו היא, וכשידרוש כספו מאת הנכרי יהא נראה כאילו הוא מוכר עבודה-זרה לנכרי ואסור - לפיכך הוא בעצמו חייב לבער אותה, כדין עבודה-זרה ביד ישראל, וכספו אבוד (עבודה-זרה עא:). (24) ואף על פי שחליפי עבודה-זרה אסורים, אבל הלכה היא: שאין גר יורש את אביו מן התורה, אלא החכמים זיכוהו כדי שלא יחזור לסורו - והרי זה כזוכה מן ההפקר ולא מצד חליפי עבודה-זרה. (25) הואיל ובאו לידו שלו הם ואסור ליהנות מעבודה-זרה, אפילו בחליפיה (דמאי פרק ו, משנה ו').

ו. צורות ששעשאוים עובדי כוכבים לנוי, מתרין
בהנאה, וצורות ששעשאוים לעבודת כוכבים, אסורין.
כיצד? כל הצורות הנמצאים בפקדים, אסורים
בהנאה, מפני שחזקתן שלעבודת כוכבים הן
עשויות; ובהנמאות במדינה²⁷ - אם היו עומדין על
פתח המדינה, והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור
או כדור או סיף²⁸ או עטרה וטבעת, חזקתו שהוא
לעבודת כוכבים, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי
הוא בחזקת לנוי ומותר.

(26) שאין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (27) בעיר.
(28) (עבודה זרה מא:). כל אלה צורות חשובות הן אצלם, וסימני מלכות ואדנות הם. המקל - מסמל את הרידיו, כאילו הוא רודה בכל העולם; הציפור - כאילו תופש את כל העולם תחתיו, כציפור שתעוף במרומים ועיניה צופות בכל; הכדור - כאילו תופש הוא בידו את העולם כולו העגול ככדור. וכן שאר הסמלים. ולדעת רבינו ירוחם בדברי רבינו אין האיסור בצורות הללו אלא בצורות אנדרטה של מלכים (מצבת המלך המת שהקימו בשער העיר לזיכרון), אחרת - אין בהם איסור, ואפילו כשיש בידם מקל וכדומה. וחידוש זה מיוסד על דברי הגמרא (שם).

ז. צלמי עבודת כוכבים הנמצאים משלכים בשוקים
או בתוך הגרוטאות, הרי אלו מתרין²⁹; ואין צריך
לומר שכרי צלמיהן³⁰. אכל המוצא יד³¹ מצורת
כוכב או מזל או רגל או אבר מאיבריה משלך -
הרי זה אסור בהנאה, הואיל וידע בודאי שזה האבר
מן צורת עבודת כוכבים הנעבדת, הרי היא פאסורה,
עד שיודע לו שהעובדי כוכבים עובדיה בטלוה³².

(29) מכוח "ספיק-ספיקא", (ספק כפול; דבר הרחוק מאוד מוודאות): ספק נעבדים הם, ספק לא נעבדים; כי ייתכן שאינם אלא לנוי, ואפילו נעבדים הם, שמא כבר ביטלום עובדיהם, הואיל והם מושלכים בחוץ - והלכה היא: שעבודה-זרה שביטלוה עובדיה מותרת בהנאה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ח). (30) כי שבירתם מוכיחה עליהם שביטלום ומותרים מכוח "ספק-ספיקא". (31) "יד" זו אינה שבר מן הצורה השלימה, שאם כן "שברי צלמים" הם ומותרים, אלא מתחילתה נעשתה בתבנית זו: בדמות יד או רגל וכדומה, כפירושו של רבינו בפירוש המשנה (עבודה-

ד. מה בין עבודת כוכבים של עובד כוכבים
לעבודת כוכבים של ישראל? עבודת כוכבים של
עובד כוכבים אסורה בהנאה מיד¹¹, שנאמר:
"פסילי אלהיהם ותשפון באש" - משפסלו, נעשה
לו אלוה. ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד
שתעבד¹², שנאמר: "ושם בסתר" - עד שיעשה לה
דברים שבסתר¹³, שהן עבודתה. ומשמשי עבודת
כוכבים, בין של עובד כוכבים בין של ישראל, אינן
אסורין עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים¹⁴.

(11) תיכף בגמר עשייתה, אפילו כשלא עבדה עדיין.
(12) (עבודה-זרה נב:). (13) כי ישראל עובד עבודה-זרה,
עובד אותה בסתר שלא יראוהו, שמא ישמעו בית-דין
ויסקלוהו. (14) כי במשמשיה נאמר: אבד תאבדון... אשר
עבדו (דברים יב, ב) - אינם אסורים עד שיעבדו בהם
(עבודה זרה נא:).

ה. העושה עבודת כוכבים לאחרים - אף-על-פי
שהוא לוקה¹⁵, שכתב מתר; ואפילו עשה לעובד
כוכבים, שהיא אסורה מיד, מפני שאינה נאסרת עד
שתגמר, ומכוש¹⁶ אחרון שגומרה אין בו שוה
פרוטה¹⁷. הלוקה גרוטאות¹⁸ מן העובד כוכבים
ומצא בהן עבודת כוכבים¹⁹ - אם נתן מעות ולא
משך, יחזירם לעובד כוכבים²⁰. וכן אם משך ולא
נתן מעות - אף-על-פי שמשכה בעובד כוכבים
קונה²¹, כמקח טעות הוא²². נתן מעות ומשך -
יוליכם להם המלח²³. וכן עובד כוכבים וגר, שירשו
את אביהן עובד כוכבים - יכול הגר לומר לעובד
כוכבים: טל אתה עבודת כוכבים, ואני מעות²⁴! טל
אתה יין-נסך, ואני פרות! ואם משבאו לרשות הגר
אסור²⁵.

(15) משום: ואלוהי מסכה לא תעשו לכם, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה ט). (16) ההכאה האחרונה בפטיש, שהוא גמר מלאכה. (17) כי הלכה היא: "ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף", כלומר: אומן המקבל עליו לעשות כלי הוא קונה את שכרו עם כל חלק וחלק של התקדמות מלאכתו. ולכן האומן המקבל שכר בעד עשיית הצלם, כל שכרו עד להכאה האחרונה בהיתר הוא; וההכאה האחרונה בפטיש שהיתה באיסור, מפני שאז נגמר הצלם, הרי אין בה כדי שוה פרוטה - ולכן שכרו מותר, שאין כאן שכר עבודה-זרה, שהרי כל שכרו כבר קנה מלפני גמר עשייתה (עבודה-זרה יט:). (18) שברי כלי מתכות. (19) והרי אסור ליהנות מעבודה-זרה. (20) כי כל עוד שלא משך את החפץ מידי הנכרי לא נקנה לו לישראל, ואפילו כשכבר נתן לו את הכסף - כי בנכרי משיכה קונה ולא מעות. (21) והרי זה של ישראל, בכל זאת אינו מחוייב לבערה אלא מחזירה לנכרי ודיו. (22) כי אילו ידע שעבודה-זרה ביניהם לא היה מושכם, נמצא שכל קניינו בטעות היה. (23) שמימיו עמוקים ולא ימצאו לעולם (פירוש רבינו, עבודה זרה פרק ג, משנה ט). אף על פי שמצד הדין לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(43) שהקריבה לעבודה-זרה. (44) עור שקרוע כנגד הלב כעין ארובה עגולה, שדרך שם היו מוציאים את לב השור מחיים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (45) (עבודה-זרה עד.). (46) (שם, נד): "כל מה שאתה מְהִיָּה (מְהוּיָה) ממנו - הריהו כמוהו".

י. עבודת פוכבים או אֲשֶׁרָה שְׁנִשְׁרָפָה, אֶפְרָה אָסוּר בַּהֲנָאָה⁴⁷. וְגַחְלֵת שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים אָסוּרָה, וְהַשְׁלֵהֶבֶת⁴⁸ מִתֶּרֶת, מִפְּנֵי שְׁאִין בָּהּ מִמַּשׁ. סֶפֶק עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים אָסוּר; סֶפֶק סִפְקָהּ מִתֶּר. פִּיֶּצֶד? כּוֹס שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁנֶּפֶל בְּאֶזְרָא מְלֵא כּוֹסוֹת, פֶּלֶן אָסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וְכָל מִשְׁמָשִׁיָּה אוֹסְרִין בְּכָל־שֶׁהֵן. פֶּרֶשׁ כּוֹס אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת וְנֶפֶל לְכוֹסוֹת שְׁנַיִם⁴⁹ - הֲרִי אֵלֹו מִתֶּרִין⁵⁰. טַבַּעַת שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים⁵¹ שְׁנִתְעַרְבָה בְּמֵאָה טַבַּעוֹת, וְנֶפֶלֹו שְׁתֵּים מֵהֶן לִים הַגְּדוֹל - הֲתֵרֹו כֶּלֶן, שְׁאֵנִי אוֹמֵר: אוֹתָהּ הַטַּבַּעַת הֵיחָה בְּכָלֶל הַשְׁתֵּים⁵². נִתְעַרְבָה בְּמֵאָה, וְנִתְחַלְקוּ אַרְבָּעִים לְמָקוֹם אֶחָד וְשֵׁשִׁים לְמָקוֹם אֲחֵר, וְנֶפֶלֹו הָאֲרָבָעִים פֶּלֶן לְטַבַּעוֹת אַחֲרוֹת - פֶּלֶן מִתֶּרוֹת, שְׁאֵנִי אוֹמֵר: אוֹתָהּ הַטַּבַּעַת הָאֲסוּרָה בְּרַב הִיא⁵³. נֶפֶלֹו הַשְׁשִׁים לְטַבַּעוֹת אַחֲרוֹת - פֶּלֶן אָסוּרוֹת⁵⁴.

(47) להכין ממנו בורית לכביסה וכדומה (תמורה לד.). (48) כגון להדליק נר בלהב השלהבת (ביצה לט.). (49) והוא השלישי, הרי בטל ברוב הכשרים. (50) (זבחים עד.) מחמת ספק-ספיקא: ספק אם הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא; ואפילו של עבודה-זרה הייתה, שמא כוס זו שהוא משתמש בה מהתערובת השנייה איננה אותה שנפלה. וכן בכל כוס מהתערובת השנייה, כשהוא בא להשתמש בה, אנו תולים להקל: שמא אינה הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה. וראוי להעיר, ששם בגמרא אמרו: "פרש אחד מהם לרבוא, ומרבוא לרבוא - מותרים". הרי משמע, שגם התערובת השנייה אסורה ולא הותרה אלא התערובת השלישית? ואפשר שגירסא אחרת הייתה לפני רבינו (כסף-משנה). ובתוספות (שם, דיבור המתחיל: "פרש אחד") חידשו: שגם התערובת השנייה מותרת מטעם ספק-ספיקא, אלא שבכל זאת יש חילוק בין התערובת השנייה לשלישית: שהשנייה אסור ליהנות ממנה מכל הכוסות בבת אחת, כי אז לא יישאר אלא ספק אחד: אם אותה הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא - וספק אחד בעבודה-זרה אסור: אבל התערובת השלישית מותר ליהנות ממנה אפילו כשהוא בא להשתמש בכל הכוסות בבת אחת. כי אפילו אם נניח שהכוס שנפלה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, עדיין נשאר "ספק-ספיקא": שמא אותה שנפלה מהשנייה לשלישית של היתר הייתה, ולפיכך מותר ליהנות מכולן בבת אחת. (51) שנתקטטה בה עבודה-זרה. (52) (שם) גם היתר זה מבוסס על יסוד "ספק-ספיקא": שמא הטבעת שנפלה לים של עבודה-זרה הייתה; ואפילו אם נניח: של היתר נפלה, שמא טבעת זו שמשתמש בה אינה

זרה פרק ג, משנה ב). (32) (שם). ו"הגהות מיימוניות" כתבו: "שצריך להיזהר לא ליקח במשכון, ולא ליהנות מתשמישי עבודה-זרה ונויה, כגון: גביעים ומחתות ומעילים שלובשים בשעת עבודתה. והמכניס את כל אלה לביתו, בין במשכון, בין בקנייה, בין בשאלה, או בכל דרך שהיא - עובר משום: "לא תביא תועבה אל ביתך", ומשום: "ולא ידבק בידך מאומה" וגו'.

ח. הַמּוֹצֵא כֵּלִים וְעֹלִיָּהֶן צוּרַת חֲמָה³³ וְלִבְנָה וְדִרְקוֹן³⁴ - אִם הָיוּ פְּלִי כֶסֶף וְזָהָב אוּ בַגְדֵי שְׁנַיִם³⁵, או שְׁהָיוּ חֲקוּקִים עַל הַנּוֹזְמִים³⁶ וְעַל הַטַּבַּעוֹת, הֲרִי אֵלֹו אָסוּרִין³⁷; וְעַל שְׁאָר הַכֵּלִים³⁸, מִתֶּרִין, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן לְנוֹי³⁹. וְכֵן שְׁאָר הַצּוּרוֹת הַנּוֹמָצוֹת עַל כָּל הַכֵּלִים⁴⁰, חֲזָקָתָן לְנוֹי וּמִתֶּרִין.

(33) רבינו בפירושו למשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב) יאמר: "צורה זו של חמה ולבנה, אין עניינה שמצא צורה עגולה כשמש, או קשת עגולה, ויאמר עליה: זו לבנה, אלא בעלי הצלמים הנקראים בערבית טלאס"ם מייחסים לכוכבים צורות ויאמרו: צורת "שבתאי" היא: זקן שחור; צורת "נוגה" - צורת נערה יפה, וצורת השמש היא צורת המלך מעוטר יושב על עגלה, וכן ייחסו לכל הכוכבים צורות שונות". ולפיכך מה שאמרו במשנה (שם): "צורת חמה", אין הכוונה לצורת השמש עצמה שאינה נאסרת - הואיל ואינה נעבדת - אלא לצורה המייחסים לשמש, או ללבנה ידובר כאן (ש"ך, יורה-דעה קמא, סעיף קטן ח). (34) הוא מין נחש שיש לו סנפירים וקשקשים בחוליות צווארו (עבודה-זרה מג.), והיו מייחסים צורה זו לחלק מגלגל הלבנה. (35) בגדי משי יקרים הצבועים צבע אדום. (36) תכשיט האף והאוזניים. (37) כי צורות אלו נעבדות הן. (38) שאינם יקרים וחשובים. (39) ולא לעבודה-זרה (שם, מב:): רבן שמעון בן גמליאל אומר: "שעל המכובדים - אסורים: שעל המבזוים - מותרים". (40) אפילו מכובדים.

ט. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמִשְׁמָשִׁיָּה וְכָל הַתְּקַרְבֶּת שֶׁלָּהּ, אוֹסְרִים בְּכָל־שֶׁהֵן⁴¹. פִּיֶּצֶד? עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שְׁנִתְעַרְבָה בְּצוּרוֹת שֶׁל נוֹי, אֶפְלֹו אַחַת בְּכֵמָה אֲלָפִים - יוֹלִיף הַכָּל לִים הַמֶּלֶח. וְכֵן אִם נִתְעַרַב כּוֹס⁴² שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים בְּכֵמָה כּוֹסוֹת, או חֲתִיכָה מִן הַבֶּשֶׂר⁴³ שְׁנִתְעַרְבָה בְּכֵמָה חֲתִיכוֹת - יוֹלִיף הַכָּל לִים הַמֶּלֶח. וְכֵן עוֹר לְבוֹבָה⁴⁴ שְׁנִתְעַרַב בְּכֵמָה עוֹרוֹת - הַכָּל אָסוּר בַּהֲנָאָה⁴⁵. עֶבֶר וּמְכַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים אוּ אֶחָד מִמִּשְׁמָשִׁיָּה אוּ תְּקַרְבֶּת שֶׁלָּהּ - הֲרִי הַדָּמִים אָסוּרִין בַּהֲנָאָה, וְאוֹסְרִין בְּכָל־שֶׁהֵן, פְּעֻלַּת פּוֹכְבִּים, שְׁנֵאמַר: "וְהִיָּתָ חֶרֶם כְּמָהוּ" - כָּל מֶה שְׁאֵתָה מְבִיא מִעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמִפֶּל מִשְׁמָשִׁיָּה וּתְּקַרְבָּתָהּ, הֲרִי הִיא כְּמָהוּ⁴⁶.

(41) (עבודה-זרה עד.) (42) היא אסורה משום: "משמשי עבודה-זרה" ואוסרת בכל שהיא, כמבואר בברייתא (זבחים עד.). כוס - שם משותף: משמש זכר ונקבה.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זאת הואיל ואין בדבר טורח גדול, השווה רבינו כל אדם כאדם חשוב (כסף-משנה).

יב. אפרוחים שקננו בה⁶² ואין צריכין לאמן⁶³ - 7
מתרין; והאפרוחים והביצים שצריכין לאמן⁶⁴, 8
אסורין, שהרי האשרה כמו בסיו להן⁶⁵. והקן 9
עצמה⁶⁶ שבראשה מתר, מפני שהעוף מביא עציו 10
ממקום אחר⁶⁷. 11

(62) באשרה. (63) שגדולים הם. (64) שקטנים הם ואינם יכולים לעוף. (65) וגזרו חכמים בהם, כדי שלא יבואו ליהנות מהאשרה עצמה; וכן יש לחוש שמא יעלה על האילן, כי יחוס עליהם פן יפלו (עבודה-זרה מב: ובתוספות, שם). (66) העצים והעשבים שמהם בנה העוף את קינו. (67) ואין לחוש שמא בנהו מעצי האשרה (שם). וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "שלא יעלה על האילן לקחת העצים, או האפרוחים, כי אסור להשתמש באשרה במקום סולם, אלא יתיו במקל והם נופלים".

יג. נטל ממנה⁶⁸ עצים - אסורים בהנאה. הסיק בהן 12
את התנור, וצנן⁶⁹, ואחר-כך יסיק בעצים אחרים של 13
התנור ויאפה בו. אפה בו את הפת ולא צננו - הפת 14
אסורה בהנאה. נתערבה באחרות, יולף דמי אותה 15
הפת לים המלח⁷⁰, כדי שלא יהנה בה, ושאר 16
הפירות מתרין⁷¹. 17

(68) מהאשרה. (69) צריכים להמתין עד שיפוג חומו של ההיסק בעצי האיסור (שם, מט:). ובמשנה שם אמרו: "הסיק בהם את התנור אם חדש - יותץ", כי ההיסק הראשון מחזק התנור ומחממו - ולפיכך אין לו תקנה אלא נתיצה. ורבינו לא הביא דין זה, כי אין הלכה כמשנה זו, כי הואיל ופוסק בסמוך (הלכה יד): "זה וזה גורם - מותר", גם תנור זה מותר לאפות בו את הפת, כי התנור שנגמר באיסור והעצים של היתר גורמים לפת שתיאפה ומותרת. ולפיכך סתם רבינו וכתב: "הסיק בהם את התנור - יוצץ", בין ישן בין חדש מועיל לו הצינון (כסף-משנה). (70) כבר גילה הרד"ל בהגהותיו לרמב"ם, שבערבית קוראים לים הגדול וכל הימים הגדולים בשם: "אל מלח". כי מימיהם מלוחים, בניגוד למי נהר שהם מתוקים, ועד היום נקרא הים התיכון: ים-המלח. וראייה לזה, ממה שכותב רבינו בסוף פירושו למשנה: "ומהם עניינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח", שוודאי, כוונתו לים הגדול שבו עלה הרמב"ם מספרד למצרים כידוע. אולם בנוגע להלכתנו כאן בעניין איבוד עבודה-זרה בים המלח, כשנעניין בלשון המשנה נראה שפירושו: "ים המלח" דווקא, שהרי בכמה מקומות שידובר בהם על ה"ים" לא נזכר בהם "ים המלח", אלא "ים" סתם. ראה (ברכות פרק ט, משנה ב) לעניין ברכת הרואה, וכן (פסחים פרק ב, משנה א) לעניין ביעור חמץ ועוד. וכן מבואר הדבר (פסחים כת:), ש"ים המלח" המוזכר לעניין עבודה-זרה, פירושו: "ים המלח" דווקא, ורש"י מפרש (שם): ים המלח, "הנקרא מי"ר בטיא"ה (ים המוות) אין ספינה עוברת בו". מבואר אפוא שעבודה-זרה טעונה

של עבודה-זרה. ומה שמצריך רבינו "נפילת שתיים" - אינו אלא כדי שתהא נפילתה ניכרת, כי נפילת טבעת אחת אין חסרונה ניכר כל כך מרוב קטנותה, ושמא יבואו להתיר אף בלא נפילה כלל. ואמנם אנו רואים בחבית של תרומה שנתערבה במאה חביות של חולין, ונפלה אחת מהן לים - כולן מותרות, כי נפילת החבית ניכרת (זבחים עד:; משנה-תורה, הלכות תרומות פרק ט"ו, הלכה ב). עיין (כסף-משנה). (53) בין השישים האחרות; אבל אם לא נפלו אלה הארבעים לטבעות אחרות - אינן מותרות, אף על פי שיש לתלות שהטבעת האסורה ברוב היא, כי אין אנו רואים האיסור כנחבטל אלא כשאבד לגמרי, כגון שנפל לים, כבהלכה הקודמת; אבל כל שהאיסור ישנו בעולם אלא שנשאר ברוב השישים, אין לראותו כדבר וודאי - כי אין ביטול ברוב לעבודה-זרה, ולפיכך כל הטבעות נחשבות לספק אחד ואסורות. וכשנתערבו באחרות - כולן מותרות מחמת "ספק-ספיקא", כאמור (כסף-משנה בשם רש"י, שם). (54) אבל אם לא נפלו כולן, וודאי שמותרות, כי התערובת האחרונה אין בה אלא "ספק-ספיקא" ומותרת.

יא. האשרה⁵⁵ - בין שהיתה נעבדת⁵⁶, בין שהיתה 1
עובדת פוכבים מנחת תחתיה⁵⁷ - אסור לישיב בצל 2
קומתה⁵⁸, ומתן לישיב בצל השריגים⁵⁹ והעלים 3
שלה. ואם יש לו דרך אחרת⁶⁰, אסור לו לעבר 4
תחתיה. ואם אין שם דרך אחרת - עובר תחתיה 5
כשהוא רץ⁶¹. 6

(55) אילן הנטוע לשם עבודה-זרה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ג), ומיוחד לעובדי הירח, כדברי ה"זוהר" (בראשית, מט:): "כל עובדי השמש, נקראו: "עובדי הבעל", והעובדים לירח נקראו: "עובדי אשרה". (56) שעבדו לאילן עצמו. (57) שנטעו מתחילה להעמיד עבודה-זרה תחתיה (עבודה-זרה מח:). (58) שאסורה היא בהנאה כשאר עבודה-זרה. (59) הענפים. אבל תחת הענפים עצמם וודאי שאסור לשבת. וכאן לא ידובר אלא בצל הנוטה חוצה להם, כלשון המשנה (שם, מח:): "לא ישב בצילה", וסובר רבינו שאין האיסור אלא בצל האילן עצמו, לא בצל ענפיו. וה"כסף-משנה" הביא קשיית הרמ"ך על רבינו: מדוע מתיר בצל ענפיו, הלא בגמרא (שם) אמרו שגם "צל צילה אסור"? אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ג, הלכה י"א): "צילה - אסור; צל צילה - מותר. איזהו צילה? כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו (האשרה עצמה) - זהו צילה, וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת (האשרה עצמה), אלא השריגים והעלים) - זהו צל צילה". הרי שהיתירו של רבינו מקורו מירושלמי. ורש"י פירש את החילוק בין "צל" לבין "צל הצל": "שחרית וערבית, כשהחמה במזרח או במערב, יש לכל דבר צל ארוך מאוד. וכל זמן שלא עברה מידת אורך הצל את מידת גובה קומת האילן, הצל עב וחשוק, והוא הצל; מכאן ואילך הצל דק וקלוש. והוא - צל צילור" (עבודה-זרה מח:). (60) קצרה כמותה. (61) (שם, מח:) ואף על פי שלא אמרו שם אלא באדם חשוב, אבל כל אדם רגיל אינו מחוייב לרוץ, הואיל ואין לו דרך אחרת - בכל

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא לפניו מן הוילון הפרוס לפני עבודה-זרה - וודאי לתקרובת או לצורך תשיש אחר של עבודה-זרה הובאו לשם (שם, נא:). (84) אפילו פחות מכשיעור, כמשמעות לשון הכתוב: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרס". (85) וכבר כתב רבינו לעיל (הלכה ב) שלוקה שתיים, אלא שסמך כאן על מה שביאר כבר למעלה. ראה (לחם-משנה; הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה א).

~ נקודות משיחות קודש ~

"והאוכל ממנו כל שהוא לוקה".

ידוע הכלל - שה'עצם', כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו, והגם ש"מקצתו" ו"כולו" הם שני הפכים, בכל זאת כשמדובר ב'עצם', הרי כל נקודה ונקודה שבו היא ככולו.

כך גם כשאדם פוגע בעניין כללי גם אם יפגע במשהו קטן ממנו, הרי הוא פוגע בכולו. לכן יש שני אופנים בגדר "משהו", האחד הוא שיכול להיות משהו שהוא חלק ממשהו, כי מתחלק ונפרד ממנו ונעשה מציאות חדשה, והאופן השני הוא שבכל חלק הכי קטן, ישנו המציאות של ה"משהו".

כך גם באיסורי הנאה מעבודה-זרה, שכל חלק וחלק ממנה אסור מאותה סיבה שאסור הכל, ולכן גם "האוכל ממנו כל שהוא - לוקה".

(על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 154)

- טז. המוציא כסות וכלים ומעוֹת בראש עבודת פוכבים - אם מציץ דרך בזיון, הרי אלו מתריין; ואם מציץ דרך כבוד, הרי אלו אסורין.⁸⁶ כיצד? מציץ כס תלוי בצוארו,⁸⁷ כסות מקפלת⁸⁸ ומנחת על ראשו, כלי כפוי על ראשו - הרי זה מתר, מפני שהוא דרך בזיון, וכן כל פיוצא בזה. מציץ בראשו דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח⁸⁹ - הרי זה אסור.⁹⁰ במה דברים אמורים?⁹¹ בזמן שמציץ חוץ למקום עבודתו; אבל אם מציץ בפנים⁹² - בין דרך כבוד בין דרך בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי - כל הנמצא בפנים אסור, אפילו מים⁹³ ומלח. ופעור ומרקוליס⁹⁴, כל הנמצא עמהן, בין בפנים בין בחוץ, אסור⁹⁵ בהנאה. וכן אבני מרקוליס - אבן הנראית שהיא עמו, אסור בהנאה.⁹⁶

(עבודה-זרה נא:) משום נוי עבודה-זרה, ככתוב: ותראו את שיקוציהם... כסף וזהב אשר עימהם (דברים כט, טז) - כל שעיהם ולכבודם, הרי הם שיקוצים. (87) פרט למעוֹת עצמן בלי כס המונחת על ראשה - שדרך כבוד הן. (88) פרט לבלתי מקופלת ותלויה לה מעל ראשה - שדרך כבוד היא. (89) שבמקדש, כגון: סלתות, יינות ושמינים נתונים בכליהם. (90) כי וודאי עשו מהם תקרובת לעבודה-זרה ואלה שנמצאו שיריים הם (ר"י, שם). (91) שיש לחלק בין דרך כבוד לדרך בזיון ועוד. (92) לפניו מן המחיצה

איבוד ל"ים המלח" דווקא, כדי שלא ייכשלו בה בני-אדם ויטלוהו. וכבר הקשו התוספות (שם, דיבור המתחיל: "עבודת אלילים"): מה יעשו בעבודה-זרה, האם תמיד נולכה לים המלח? ותרצו, שאפשר לפוררה ולזרותה לרות במקום שאינו מגדל צמחים, כדי שלא ייהנו ממנה; ולא נאמר "ים המלח" אלא אם רוצה להשליכה שלימה כמו שהיא, בלתי שחוקה, כי אז אין לה תקנה אלא "בים המלח", מקום שאין ספינות עוברות שם, ואין חשש תקלה. (71) כדעת רבי אליעזר במשנה (עבודה-זרה מט:), וחכמים חולקים עליו ואומרים: "אין פדיון לעבודה-זרה" וכל הכיכרות אסורות, אלא שבגמרא (שם) קבעו ההלכה כרבי אליעזר.

- יד. נטל ממנה פרקר⁷² וארג בו את הבגד - אסור בהנאה. נתערב בבגדים אחרים, יוליף דמי אותו הבגד לים המלח, ושאר כל הבגדים⁷³ מתריין. ומתר לטע תחתיה ירקות - בין בימות החמה, שהן צריכין לצל, בין בימות הגשמים⁷⁴, מפני שצל האשורה, שהוא אסור, עם הקרקע, שאינה נאסרת, גורמין לירקות אלו לצמח; וכל שדבר אסור ודבר מתר גורמין לו, הרי זה מתר בכל מקום⁷⁵. לפיכך שדה שזבלה בזבל עבודת פוכבים, מתר לזרע אותה, ופרה שפטמה בכרשינ⁷⁶ עבודת פוכבים⁷⁷ תאכל⁷⁸, וכן כל פיוצא בזה.

(72) הוא מחט האורגים עשויה עץ, שקושרים בה את חוט הערב לזרקו בין חוטי השתי. (73) (שם); אבל אינו מוכר כל הבגדים כאחד, אלא כל אחד בפני עצמו. (74) שהאילן קשה להם, שמעכב מהם את זהרי החמה. (75) (שם, מח:). (76) מין ירק ממשפחת הקטניות המיוחד למאכל בהמה, ונזכר במשנה (שבת פרק א, משנה ה). (77) של תקרובת עבודה-זרה, או שעבדום (לשון רש"י שם, מט:). (78) (שם) כי הלכה היא: "זה וזה גורם - מותר", והפרה הלא נתפטמה גם בכרשיני היתר - לפיכך מותרת.

- טו. בשר או יין או פירות, שהכינום להקריבם לעבודת פוכבים, לא נאסרו בהנאה⁷⁹, אף-על-פי שהכניסום לבית עבודת פוכבים, עד שיקריבום לפניה. הקריבום לפניה - נעשו תקרבת; ואף-על-פי שחזרו והוציאום⁸⁰, הרי אלו אסורין לעולם⁸¹. וכל הנמצא בבית עבודת פוכבים⁸², אפילו מים⁸³ ומלח, אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו פל-שהוא⁸⁴, לוקה⁸⁵.

(79) (עבודה-זרה כט:) כי אין הכנתם גרידא אוסרתם, הואיל ו"אין הקדש לעבודה-זרה" (שם, מד:). (80) אחרי שהקריבום לעבודה-זרה חזרו בהם והוציאום. (81) (שם, כט:). (82) במקום המיוחד לעבודתה. (83) שאינם לנוי ואף אינם מיוחדים להקרבה, כי אין דרך המלח להקריבו לבדו, וגם המים אינם באים לניסוך לבדם - ואפילו ניסוך המים בחג שבבית-המקדש לא היה בא לבדו אלא עם ניסוך היין - בכל זאת אסורים, כי הואיל ונמצאו במקום עבודתה

ואסור. ולפי זה הטעם הראשון והשני שבמשנתנו אינם אלא שניים שהם אחד, המשלימים זה את זה; ואין במשנתנו אלא שני טעמים, ושניהם הביאם רבינו בהלכה זו (עבודת המלך). (105) (שם).

יט. ספין של עבודת פוככים¹⁰⁶ ששחט בה, הרי זה מתר¹⁰⁷, מפני שהוא מקלקל¹⁰⁸. ואם היתה בהמה מספנת¹⁰⁹, הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן¹¹⁰; והרי זה התקון מהנאת משמשי¹¹¹ עבודת פוככים. וכן אסור לחתך בה בשר, מפני שהוא מתקן¹¹². ואם חתך דרך הפסד¹¹³ והשחתה - מתר¹¹⁴.

(106) שמשמשים בה לעבודה-זרה לשחוט בהמות, וכן לחתוך מנות בשר להגיש לפניו בתקרובת. (107) הבשר הנשחט מותר באכילה, אבל לשחוט בה לכתחילה אסור. (108) שבשחיטתו הוא מקלקל את הבהמה, שבחיה עמדה לשלושה דברים: לגדל וולדות, לחרישה ולשחיטה, ולפיכך דמיה מרובים; נשחטה - אינה אלא לאכילה ונפחתו דמיה. (109) חולה. (110) שאלמלא שחטה הייתה מתה ונעשית נבילה, והייתה אסורה באכילה. (111) וכבר נתבאר לעיל (הלכה ב) שמשמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה. (112) ואם חתכו בה - הבשר נאסר בהנאה. אבל אם מוליך דמי הנאת הסכין לים המלח - הבשר מותר" (כסף-משנה; ש"ך, יורה-דעה סימן קמב, סעיף קטן ו). (113) כגון, שחתך חתיכות יפות העומדות להשתלח מתנות לאנשים חשובים לחתיכות קטנות, ועל ידי זה אבדה חשיבותן (חולין ח). ושם הוסיפו: שבסכין מלוכנת באש ידובר, שאם לא כן הרי נאסר הבשר מחמת בליעת איסור נבילה הנבלע בסכין, ואפילו אינה של עבודה-זרה הייתה אסרת גם כן.

יום ש"ק ב' אלול ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) אלו דברים אינם נאסרים משום עבודה-זרה; ביטול עבודה-זרה וכל דיניו.

א. כל שאין בו תפיסת יד אדם² ולא עשה³ אדם, אף-על-פי שנעבד, הרי זה מתר⁴ בהנאה. לפיכך עובדי כוכבים העובדים את ההרים ואת הגבעות ואת האילנות הנטועין⁵ מתחלתן לפרות⁶, ואת המעיינות הנובעין לרבים⁷ ואת הבהמה⁸ - הרי אלו מתרין בהנאה, ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו במקום גדילתן⁹ ואותה הבהמה. ואין צריך לומר הבהמה שהקצת¹⁰ לעבודת פוככים, שהיא מתרת באכילה בין שהקצוה לעבדה, בין שהקצוה להקריבה¹¹, הרי זו מתרת¹². במה דברים אמורים שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם עבודת פוככים, אבל עשה בה מעשה כל-שהוא, אסרה. כיצד? כגון ששחט בה סימן¹³ לעבודת פוככים. עשאה חליפין¹⁴ לעבודת פוככים, אסרה; וכן חליפי חליפין¹⁵, מפני שנעשים דמי עבודת

הפרוסה לפני עבודה-זרה, שהוא מקום עבודתו. (93) שאין דרכם לעשות מהם תקרובת, כמבואר בהלכה הקודמת, הואיל ונמצאו בפנים, וודאי לאיזה תשמיש עבודה-זרה הובאו שם. (94) שעבודתם דרך בזיון היא, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ב). (95) כי באלה המבזוים - חוץ למקום עבודתם כמקום עבודתם של אחרים המכובדים, והכל נחשב אצלם לתקרובת עבודה-זרה (שם). (96) (שם, מט): כחכמים האומרים: כל שהאבן סמוכה לו בתוך אמה - אסורה, כי חוששים שמהמרקולים נפלה, וכל שהיא רחוקה ממנו יותר מאמה - מותרת, שאין לחוש שממנו נפלה.

1 יז. עבודת פוככים שהיה לה מרחץ⁹⁷ או גנה - 2 נהנים בהם שלא בטובה⁹⁸, ואין נהנים בהם בטובה. 3 היתה לה ולאחרים⁹⁹ - נהנין בהן אפילו בטובה 4 כהניה, ובלבד שלא יתן שכר¹⁰⁰.

(97) בחצר עבודה-זרה. (98) בנוסח ונציה, קושטא ומנטובה; "שלא בטובת כוהניה". (99) שהמרחץ משותף לעבודה-זרה ולסתם נכרים. (100) שאסור לגרום הנאה לעבודה-זרה, אבל הרחיצה שם מותרת. ואין זה דומה לנהנה מעבודה-זרה, מפני שהמרחץ הזה אינו מ"משמשי עבודה-זרה", ועל זה אמרו (שם מד): "אין הקדש לעבודה-זרה", כלומר: באמירה בעלמא לא די, עד שיקריבנה בתקרובת.

5 יח. מרחץ שיש בה עבודת פוככים¹⁰¹, מתר לרחץ 6 בה, מפני שהיא נעשית שם לנוי ולא לעבדה¹⁰², 7 שנאמר: "אלהיהם" - בזמן שנוהגים בה מנהג 8 אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן; כגון זו שהיא 9 עומדת על הביב¹⁰³ והכל משתינין בפניה¹⁰⁴. ואם 10 היתה דרך עבודתה בכך¹⁰⁵, אסור לפגם בו.

(101) שאליל עומד בתוכו. (102) נמצא, שהאליל משמש נוי למרחץ והמרחץ עיקר. (103) חריץ עשוי בקרקע להוציא השופכים לחוץ. (104) וזוהי ראייה שאין האליל עומד לעבדו, אלא הוא משמש נוי למרחץ (עבודה-זרה פרק ג, משנה ד): וראוי להעיר, שבמשנה הוסיפו עוד טעם להתיר, וכך שנינו שם: "שאל פרוקלוס בן-פלופוס את רבן גמליאל בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו: כתוב בתורתכם: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח). מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?... אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי (שהמרחץ קדם לה ונעשה לכל הבא לרחוץ). אין אומרים: "נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי", אלא אומרים: "נעשה אפרודיטי נוי למרחץ". דבר אחר: אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודה-זרה שלך ערום.... ומשתינין בפניה: וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתינים בפניה. לא נאמר אלא "אלוהיהם" - את שנוהג בו משום אלוה אסור" וכו'. וכבר תמה ה"לחם-משנה": מדוע לא מביא רבנו את הטעם הראשון שבמשנתנו, שיש לחלק בין מרחץ שקדם לעבודה-זרה, או להיפך? אולם בתוספות רי"ד וכן בספר ה"אשכול" פירשו: "היא באה בגבולי" - לא שהמרחץ קדם לעבודה-זרה, אלא שעבודה-זרה נעשית נוי למרחץ, ובוזה היא באה בגבולי ומותר, לא כן אילו היה המרחץ נוי לעבודה-זרה, אז הייתי אני בא בגבולה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שארם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה? - מכלים של אחז, שנאמר בהם (דברי הימים ב' כט, יט): "וזאת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו, הִכְנוּ והקדשנו". ואמרו חז"ל: הכנו - שגזנו, כי נאסרו אף להדיט; והקדשנו - שהקדשנו אחרים תחתיהם, והלא כלי המקדש האלה לא של אחז היו, ולמה נאסרו במעלו? אלא מתוך שעשה בהם מעשה והשתמש בהם לעבודה-זרה - נאסרו (ע"ז נד:). (19) קרקע טבעית, שלא הביאו עפר תלוש ממקום אחר; כי אילו היתה מכונסת מעפר תלוש, הרי יש בה "תפיסת יד אדם" ונאסרת ככל דבר תלוש (הרב "המאירי" לסנה' מז:). (20) (ע"ז נד:). הואיל ועשה בה מעשה.

ב. מים שֶׁעָקְרָן הַגֵּל וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶן, לֹא אָסְרָן.²¹
נִטְלָן בְּיָדוֹ וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶן - אָסְרָן.²² אֲבָנֵי הַר שֶׁנִּדְלָדְלוּ²³ וְעָבְדָן בְּמִקְוָמָם²⁴ - מִתְּרוֹת, שֶׁהָרִי אֵין בָּהֶן תְּפִיסַת יַד אָדָם.²⁵

(21) כי לא נתלשו על ידי אדם, ועדיין יש להם דין מחובר (ע"ז נט:). (22) הראב"ד משיג: אם מים אלה של רבים הם מדוע נאסרים? הלא אמרו (שם): מים של רבים אינם נאסרים? אבל רבינו סובר שאם נטלם לתוך ידו זכה בהם מן ההפקר ונעשו שלו ולפיכך נאסרו, כדן כל מים של יחיד, כפירוש התוספות ר"ד (שם). (23) שנעקרו ממקומן על ידי סערה. (24) שעוד לא הגביהן אדם. (25) (שם, מו:). וגם כאן משיג הראב"ד ושואל: הלא בגמרא (שם) נחלקו בזה בני רבי חייא ורבי יוחנן: חד אוסר וחד מתיר, ולא נתברר שם מיהו המתיר - והרי זה "ספק איסור תורה" שהולכים בו תמיד לחומרא? אבל דברי רבינו נובעים מהירושלמי (ע"ז פ"ג, ה"ה) שאמרו שם: חזקיה (בן רבי חייא) מתיר ור' יוחנן אוסר - הרי שבני ר' חייא המתירים ופסק כמותם (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ק ג).

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁזָקַף לְבָנָהּ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהּ וְלֹא הִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, וְכָא עֹבֵד פּוֹכְכִים וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, אָסְרָהּ.²⁶
בְּהִנָּא, שֶׁזָּקִיפְתָּהּ - מַעֲשֶׂה²⁷. וְכֵן אִם זָקַף בִּיצָהּ,²⁸ וְכָא עֹבֵד פּוֹכְכִים וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ - אָסְרָהּ.²⁹ חֲתַף דְּלַעַת וְכִיּוֹצֵא בָּהּ וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ - אָסְרָהּ.³⁰ הִשְׁתַּחֲוֶה לְחֻצִּי דְּלַעַת, וְחֻצִּי הָאֲחֵר מְעֵרָה³¹ בּוֹ - הָרִי זֶה אָסוּר³² מִסֶּפֶק, שֶׁמָּא זֶה הִחֲצִי כְּמוֹ יֶד³³ לְחֻצִּי הַנֶּעֱבֵד. אֵילָן שֶׁנִּטְעָנוּ מִתְּחִלָּה שִׁיְהִי נֶעֱבֵד, אָסוּר בְּהִנָּא³⁴; וְזוֹ הִיא אֲשֶׁר הָאֻמּוּהָ בְּתוֹרָה. הִיָּה אֵילָן נָטוּעַ, וְגִדְעוּ³⁵ וּפְסָלוּ³⁶ לְשֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים,³⁷ אִפְלוּ הִבְרִיָּה³⁸ וְהִרְפִּיב³⁹ בְּגוֹפוֹ שֶׁל אֵילָן וְהוֹצִיא שְׂרִיגִים⁴⁰ - פֹּרֵת אֶת הַשְּׂרִיגִים, וְהֵם אָסוּרִים בְּהִנָּא, וְשָׂאֵר הָאֵילָן מִתֵּר⁴¹. וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְאֵילָן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר גּוֹפּוֹ⁴² - כָּל הַשְּׂרִיגִים וְהָעֵלִים וְהַלּוּלָבִין⁴³ וְהַפְּרוֹת שֶׁיוֹצִיא כָּל-זֶמַן שֶׁהוּא נֶעֱבֵד, הָרִי אֵלּוֹ אָסוּרִין בְּהִנָּא⁴⁴. אֵילָן שֶׁהָיוּ הָעֹבְדֵי כּוֹכְבִים מְשַׁמְרִין אֶת פְּרוֹתָיו, וְאוֹמְרִים שֶׁהֵם מוֹכְנִים לַעֲשׂוֹת שָׂכָר לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים פְּלוֹנִי, וְעוֹשִׂין

פּוֹכְכִים¹⁶. בְּמָה דְּכָרִים אָמּוּרִים¹⁷? בְּבִהְמַת עֲצָמוֹ; אֲבָל אִם שָׁחַט בְּהִמַּת חֲבֵרוֹ לְעִבּוֹדַת כּוֹכְכִים אוֹ הַחֲלִיפָה, לֹא נֶאֱסְרָה, שְׂאִין אָדָם אוֹסֵר דְּכָר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ¹⁸. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְקִרְקַע עוֹלָם¹⁹, לֹא אָסְרָה. חֲפֵר בְּמָה בּוֹרוֹת, שִׁיחִין וּמַעְרוֹת, לְשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכְכִים - אָסְרָה²⁰.

(2) כגון הרים וגבעות שהם מחוברים, ואינם נתפסים בידי אדם. (3) כגון בהמה ושאר בעלי חיים, אף על פי שתלושים הם ונתפסים בידי אדם, אבל אין עשייתם בידי אדם. (4) (ע"ז מה). שנאמר (דברים יב, ב): אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים... את אלהיהם על ההרים - אלהיהם על ההרים אסורים, ולא ההרים אלהיהם, כי אין ה"מחובר" נאסר. וכן "בעלי חיים" אינם נאסרים, מתוך שהיה צורך בפסוק מיוחד למעט בעל חי נעבד לקרבן, כמו שדרשו (תמורה כח:): "מן הבקר" (ויקרא א, ב) - להוציא את הנעבד, מכלל שמותר להדיט באכילה; כי אילו היה נאסר להדיט באכילה, הרי ממילא פסול הוא לקרבן על פי הכלל: ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) - מן המותר לישראל תקריב, ולא מן האסור (תמורה כט:). (5) אף על פי שנטעם אדם, אין הם בכלל: "עשהו אדם", כי הקרקע והמים הם הם המגדלים אותן (כסף-משנה). (6) פרט לנטעם מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסרים, שהרי זוהי ה"אשרה" שאסרתה תורה, בצוותה: "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, ג). (7) שהרי מחוברים הם ואינם נתפסים בידי אדם; אבל מעיינות של יחיד אסורים, כי יש לחוש שמא חפר את הבור לשם עבודה-זרה ואז נאסרו מימיו, כי גם ה"מחובר" נאסר כשעושה בו מעשה לשם עבודה-זרה, כמו שיתבאר בסמוך; אבל במעיינות הרבים אין לחוש שרבים חפרו לשם עבודה-זרה, ולפיכך אינם נאסרים כדן כל "מחובר" (פרישה, טור יו"ד קמה; ראה ט"ז, יו"ד שם, ס"ק ג). (8) (תמורה כח:): "דבר ישיש בו רוח חיים - מותר". (9) כשהם מחוברים באילן, ואף על פי שסופם להיתלש מהאילן אינם נחשבים כ"תלוש". (10) שייחודה לעבודה-זרה ועדיין לא נעבדה. (11) תקרובת לעבודה-זרה. (12) כי אין מוקצה לעבודה-זרה אסור אפילו לגבוה, עד שיעשו בו מעשה, כגון: שיגזזו אותו לשם עבודה-זרה, או יעבדו בו איזו עבודה לשם עבודה-זרה (תמורה כט:). (13) משני סימני השחיטה: הוושט או הגרגרת ואסר אותה משום תקרובת עבודה-זרה (חולין מ:). (14) שהיה לו אליל והחליפו בבהמה (ע"ז נד:). (15) כשהחליף את הבהמה המוחלפת בחפץ אחר, הרי אותו החפץ נקרא: "חלופי חליפין". (16) ואסורים, משום שנאמר (דברים ז, כו): "והיית חרם כמוהו" - כך שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו (שם). (17) שהבהמה נאסרת על ידי מעשה. (18) (חולין מ:). ואין הדברים אמורים אלא בישראל סתם, שהואיל וכשר הוא אין הוא מתכוון לאסרה אלא לצער את חברו בעלמא; אבל ישראל מומר, או גוי ששחט בהמת ישראל לעבודה-זרה - אסרה, כמבואר (שם, מא:). ורבינו ביאר בהלכות שחיטה (פ"ב, ה"כב) וקיצר כאן, מפני שסמך על מה שכתב שם (כסף-משנה). ומניין

משתחוה לה הרי הוא כשליחו של ישראל ואוסרה, ואף על פי שאינה שלו (ע"ז מו.). (28) אף על פי שאין זקיפתה ניכרת כל כך כזקיפת הלבנה. (29) (שם). (30) אף על פי שאינה שלימה. וכך אמרו (חולין קכח.): "המשתחוה לחצי דלעת - אסרה". (31) מחובר אל החצי השני הנעבד. (32) החצי השני הבלתי נעבד. (33) בית יד לאוכל, כמו בית יד לכלי; וה"ד" נדונית כאוכל עצמו, ולפיכך נאסר גם החצי השני בתורת "יד". והואיל שבגמרא (שם) נסתפק בזה ולא פשטוה, לפיכך אומר רבינו: "אסור מספק" כדן כל "תיקן" שהולכים בו לחומרא באיסור דאורייתא. (34) שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם לשם עבודה-זרה כשנטעו. ואין זה דומה לאילן שנטעו ולסוף עבדו שאינו נאסר, כמבואר לעיל (ה"א), כי בשעה שעובדו אין בו "תפיסה". שהרי מושרש הוא בארץ ומחובר לה; אבל כשנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה, הרי בשעת נטיעת הגרענים, יש בהם "תפיסת יד אדם" לשם עבודה-זרה (ע"ז מח.). (35) קיצץ ענפיו. (36) שהסיר פסולתו. ויש מפרשים: שחתך כל ענפיו כדי שהאילן יתעבה, מלשון: "פסל לך" (שמות לד, א). הערוך, ערך "ובל". (37) כדי לעבוד גידוליו שיגדלו בו מעתה. (38) דרך הכורמים לכופף זמורה המחוברת לאילן ולטמון אותה בעפר ואת ראשה הם מוציאים מצד אחר, כדי שתשריש ותצמח משם כגפן חדשה, וזוהי: "הכרקה", מלשון: "ויברך הגמלים" (בראשית כד, יא). (39) הביא ענף של אילן אחר והרכיבו בזה, והיא: הרכקה, ושתייה נזכרות במשנה (שביעית פ"ב, מ"ו). (40) הצמיח ענפים. (41) אף על פי שעשה מעשה בגוף האילן, אין זה כאילן שנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסר כולו, אלא שריגיו החדשים אסורים ושאר האילן מותר (שם). (42) שלא עשה בו שום מעשה. (43) הפרחים הצומחים באילן בעת לבלובו. וכן הענפים הרכים היוצאים מן האילן בשעת לבלובו, נקראים: "לולבים" ונזכרים במשנה (עקצין פ"ג, מ"ד). (44) (ע"ז מח.). (45) (שם).

1 מִהֵן שֶׁכָּר וְשׁוֹתִים אוֹתוֹ בַּיּוֹם חָגָם - הֲרִי זֶה הָאֵילָן
2 אֲסוּר בִּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁשְׁתַּמּוּ שֶׁהוּא אֲשֶׁרָה, וּלְפִיכָךְ
3 עוֹשִׂין בְּפִרְוֵתוֹ כֶּף, שֶׁזֶה הִיא חֲקָה שֶׁל אֲשֶׁרָה.⁴⁵

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסרה בהנאה, שזקיפתה מעשה".

יש להקשות, מניין לקח הרמב"ם שיש צורך במעשה, והלא מקור הדין הוא בגמרא (ע"ז מו. נג:) ש"כשזקף לבנה, גליא דעת" שניחא ליה בעבודה-זרה, וכיון דאתו עכו"ם ופלח ל" שליחותא דיד" קעביד", והיינו שמספיק גילוי דעת ואין צריך מעשה.

ויש לומר שמקורו בגמ' (ע"ז שם נג:) ששואלת על הפסוק "ואשיריהם תשרפון באש", הלא אין זה אשיריהם של הגויים, שהרי ארץ ישראל היא ירושת עם ישראל, והלא "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו", ומתרת ש"כיון שפלחו ישראל לעגל, גלו דעתייהו דניחא להו בעבודה-זרה". ומכאן מוכח שגילוי דעת "דניחא להו" חייב לבוא ביחד עם מעשה, כמו כאן שעבדו לעגל.

על פי זה, תתורץ שאלה כללית, היאך עשה אהרן את העגל, שיש שתירצו שאמור לישראל "פרקו נזמי הזהב כו' והביאו אל" (ולא אמר "ותנו לי"), והיינו שלא קנה אותו מיידם, וכיון שאינו שלו הרי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו". ועל תירוצ זה קשה, הרי היה כאן גילוי דעת ש"ניחא להם" בעבודה-זרה, שהרי רצו לעשות העגל, ומדוע שלא יוכל לאסור את הזהב שהביאו אליו. אלא שע"פ הנ"ל יתורץ שמעשה העגל לא יכול להקרא על שם אהרן, כי מה שגילו דעתם ד"ניחא להו" אינו מספיק, כי צריך גם מעשה, וכשפנו ישראל לאהרן שיעשה את העגל, עדיין לא עבדו עבודה-זרה ולא היה כאן גילוי דעת עם מעשה, ואתי שפיר שאהרן לא יכול היה לאסור את הזהב, כי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

על-פי זה יובן גם המשך הגמרא שם "מיבעי לי' היכא שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה, ובא עכו"ם והשתחוה לה אסורה או לא, "לבינה הוא דמינכרא זקיפתה, אבל ביצה לא. או דילמא לא שנא". ולכאורה למאי 'נפקא מינה' אם ניכרת זקיפתה או לא, והרי הכל תלוי בגילוי הדעת של הזוקף, וזה יכול להעשות גם על ידי זקיפת ביצה. ועל-פי זה יתורץ, ששאלת הגמ' אם "מינכרא זקיפתה" שאולי אין זה אלא מעשה זוטא שאינו נחשב, ואף שבוודאי יש בזה גילוי דעת - אינו מספיק כי צריך גם מעשה.

(על-פי לקו"ש חלק יא עמוד 147)

(26) אף על פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא אם כן עשה בו מעשה, והשתחויה אינה נחשבת "מעשה".
(27) ובה גילה דעתו שנוח לו לעבוד עבודה זרה, וכשהנכרי

- ד. אֵילָן שֶׁמִּצְמַח מִדִּין תַּחְתִּיּוֹ⁴⁶ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים -
פֶּלֶז־זֶמֶן שֶׁהִיא תַּחְתִּיּוֹ, אֲסוּר בִּהֲנָאָה. נִטְלָה מִתַּחְתִּיּוֹ,
הֲרִי זֶה מִתֵּר⁴⁷, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאֵילָן עֲצָמוֹ הוּא הַנֶּעֱבֵד.
בֵּית שְׁבָנָא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתַּחֲלָה שֶׁיֵּהָא הַבֵּית
עֲצָמוֹ נֶעֱבֵד, וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבֵית בְּנוֹי - הֲרִי זֶה
אֲסוּר בִּהֲנָאָה⁴⁸. הָיָה בְּנוֹי, וְסִיד⁴⁹ וְכִירוֹ⁵⁰ לְשֵׁם
עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַד שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ - נוֹטֵל מֶה שֶׁחֲדָשׁ,
וְהַחֲדָשׁ אֲסוּר בִּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאָהּ לְעִבְדוֹ,
וְשָׂאָר הַבֵּית מִתֵּר⁵¹. הַכֵּנִיס עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְתוֹךְ
הַבֵּית⁵² - פֶּלֶז־זֶמֶן שֶׁהִיא שֵׁם, הַבֵּית אֲסוּר בִּהֲנָאָה;
הוֹצִיאָה - הֵתֵר הַבֵּית⁵³. וְכֵן אֶבֶן שֶׁחֲצִבָהּ⁵⁴ מִתַּחֲלָה
לְעִבְדָהּ, אֲסוּרָה בִּהֲנָאָה⁵⁵. הִיתָה חֲצוּבָה, וְצִירָה
וְכִירָה⁵⁶ שֶׁתַּעֲבֵד - אֶפְלוּ צִיר וְכִיר בְּגוֹף⁵⁷ הָאֶבֶן,
וְאֵין צִירָה לִזְמַר אִם פִּיר עָלֶיהָ⁵⁸ - נוֹטֵל⁵⁹ מֶה
שֶׁחֲדָשׁ, וְהוּא אֲסוּר בִּהֲנָאָה, הוֹאִיל וְנַעֲשֶׂה שֶׁיַּעֲבֵד,
וְשָׂאָר הָאֶבֶן מִתֵּר⁶⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכבר נתבאר לעיל (פ"ז, ה"א): כ"שזה וזה גורם - מותר".
 (72) שאין ספינות עוברות שם (מלשון רש"י, פסחים כח.),
 וראה בבאורנו לעיל (פ"ז, ה"ג). אבל לזרקו לים כשהוא
 שלם - אסור (ע"ז מג.). ויש מפרשים דברי רבינו לצדדים:
 "או שורף", הכוונה לאליל של עץ שאפשר לשרפו ואין
 צורך בזרייתו לרוח, או בהטלתו לים המלח; ואליל של
 מתכת שאי אפשר לשרפו - אפשר להטילו לים המלח בלי
 שחיקה; ואם אינו רוצה לטרוח ללכת לים המלח, ישחקנו
 ויזרנו לרוח, באופן ששלשה דרכים באיבוד עבודה-זרה:
 שחיקה וזרייה לרוח, שריפת אליל של עץ, או הטלה לים
 המלח אפילו כשהוא שלם (מרכבת המשנה). השווה דברי
 רבינו (הלכות חמץ ומצה, פ"ג).

ז. דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ תְּפִיסַת יָד אֲדָם שֶׁנֶּעֱבַד, כְּגוֹן הָרִים
 וּבִהְמָה וְאֵילָן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֶנְעֵבַד עֲצָמוֹ מִתֵּר
 בִּהְנָאָה, צִפּוּי⁷³ אֲסוּר בִּהְנָאָה. וְהִנְחָנָה בְּכָל-שְׂהוּא
 מִהֵן, לִקְחָהּ, שְׁנֵאמַר: "לֹא תַחֲמוֹד כֶּסֶף וְזָהָב
 עֲלֵיהֶם"⁷⁴. וְכָל צִפּוּי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים⁷⁵ הָרִי הֵן בְּכָל
 מְשֻׁמְשִׁיהָ⁷⁶.

(73) אם ציפה את ההר כסף או זהב. וכסף וזהב לאו דווקא,
 אלא כל מיני ציפוי לנוי. (74) גזירת הכתוב היא: שכל
 ש"עליהם", אפילו שעל "נעבד מחובר" - נאסר (ע"ז מה.).
 ואף על פי ששאר משמשי עבודה-זרה לוקה עליהם שתיים,
 כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ב), אין הציפוי של נעבד מחובר
 נאסר אלא משום: "לא תחמוד כסף וזהב"; אבל ציפוי של
 "נעבד תלוש", כשאר משמשי עבודה-זרה הוא שחייבים
 עליהם שתיים ("נר מצוה", בפירושו לספר המצוות לרבינו
 ל"ת, כב.). (75) של אלילים תלושים. (76) ולוקים עליהם
 שתיים, משום משמשי עבודה-זרה. וכן לענין ביטול: שאם
 ביטל הנכרי את האליל בטלו משמשיה מאליהם, כמבואר
 בסמוך (ה"ט).

ח. עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים שֶׁל נְכָרִים שֶׁבְּטִלְהָ נְכָרִים קִדְּם⁷⁷
 שֶׁתִּבָּא לְיָדֵי יִשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה מִתֵּר בִּהְנָאָה, שְׁנֵאמַר:
 "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ" - כִּשְׂבָּאוֹ לְיָדֵינוּ
 וְהֵן נוֹהֲגִין בָּהֶם אֱלֹהוּת; אֲבָל אִם בְּטָלוּם, הָרִי אֵלֹו
 מִתֵּרִין⁷⁸.

(77) כי אם כבר באה לידי ישראל - לא מועיל לה ביטול,
 כמבואר בסמוך. (78) (תוספתא דע"ז, פ"ז; ע"ז נב.)
 דרשו: "מנין לנכרי שפוסל אלהיו? שנאמר: פסילי אלהיהם
 תשרפון באש". ועוד אמרו (שם): כתוב: "לא תחמוד כסף
 וזהב עליהם", וכתוב: "ולקחת לך" - הא כיצד? פסלו
 לאלוה - לא תחמוד; פסלו מאלוה (ביטלו) - ולקחת לך.

ט. עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינָה בְּטִלָּה לְעוֹלָם⁷⁹
 אֲפִלּוּ הִיא לְנְכָרִי בְּהַ שְׁתַּפּוּת⁸⁰, אֵין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל
 כְּלוּם, אֲלֹא אֲסוּרָה בִּהְנָאָה לְעוֹלָם וְטַעֲוָנָה גְּנִיזָה⁸¹.
 וְכֵן עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים שֶׁל נְכָרִי שֶׁבָּתָּא לְיָד יִשְׂרָאֵל,
 וְאַחֲרֵיכֵן בְּטִלָּה הִנְכָּרִי - אֵין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל כְּלוּם,
 אֲלֹא אֲסוּרָה בִּהְנָאָה לְעוֹלָם⁸². וְאֵין יִשְׂרָאֵל מְבַטֵּל
 עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים, וְאַפִּלּוּ בְּרִשּׁוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים⁸³.

(46) שהיה נטוע מתחילה לשם כך, כי אם לא כן אינו נאסר
 - שהרי אינו גרוע מאילן שנטעו ולבסוף עבדו, שאינו נאסר
 כמבואר לעיל (ה"א; ר"ן, שם). והתוספות (שם, מז: בדבור
 המתחיל: "העמיד תחתיו") פירשו: שאף על פי שלא נטעו
 מתחילה לשם כך, נאסר האילן מדרבנן - משום שבשעה
 שעבודה-זרה נראית תחתיה נראה הדבר כאילו האילן נטוע
 מתחילה לשם כך. (47) (שם). (48) אף על פי שהבית
 מחובר הוא, הרי עציו ואבניו תלושים היו טרם שבנוהו, וכל
 "תלוש ולבסוף חיברו" - כתלוש דומה (שם, מז:). ואין זה
 דומה לאילן שאינו נאסר הואיל ושרשיו מעורים בארץ,
 שהרי הוא "מחובר" יותר מבית (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ק ג).
 (49) טח אותו בסיד. (50) עשה בו צורות בולטות או
 שוקעות. (51) (ע"ז, מז:): שהרי לא עבד לבית עצמו; אבל
 אם אחרי שחידשהו עבד את הבית עצמו, נאסר בהנאה כדין
 המשתחוה לבית. (52) שלא הקצהו לעבודה-זרה, אלא לפי
 שעה. (53) (שם). (54) מההר. (55) אף על פי שעדיין
 לא עבדה, כי עבודה-זרה של נכרי נאסרת בהנאה מיד.
 (56) שפסל בה ציורים וציצים. (57) שחקק בה באבן גופה.
 (58) ולא באבן גופה. (59) כשבא ישראל להשתמש בה.
 (60) שהאבן עצמה לא נעבדה (שם).

ה. אֶבֶן שֶׁהֶעֱמִיד עֲלֶיהָ⁶¹ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים, הָרִי זֶה
 אֲסוּרָה כְּלִיזְמָן שֶׁהִיא עֲלֶיהָ. סִלְקָה - הָאֶבֶן מִתֵּר⁶².
 מִי שֶׁהִיא בִּיתוֹ סָמוּךְ לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים⁶³ וְנִפְל - אֲסוּר
 לְבִנּוֹתוֹ⁶⁴. פִּיצֵד יַעֲשֶׂה? כּוֹנֵס לְתוֹךְ שְׁלוֹ⁶⁵ וּבּוֹנָה,
 וְאוֹתוֹ הָרוּחַ מְמַלְאָהוּ קוֹצִים אוֹ צוֹאָה, כְּדִי שֶׁלֹּא
 יִתְחַבֵּ לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים⁶⁶. הִיא הַפְתָּל שֶׁלּוֹ וְשֶׁל
 עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים⁶⁷ - יִדּוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה: מִחֲצָה
 שֶׁלּוֹ⁶⁸ מִתֵּר בִּהְנָאָה, וְשֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים, הִפֵּל אֲסוּר
 בִּהְנָאָה. אֲבָנָיו, יַעֲצִי וְעַפְרוֹ, הִפֵּל אֲסוּר בִּהְנָאָה⁶⁹.

(61) באופן זמני. (62) (שם) אבל אם מתחילה הקצה את
 האבן שתשמש בסיס לאליל בקביעות - הרי היא אסורה
 כעבודה-זרה עד שיבטלנה הנכרי, כמבואר בסמוך (ה"ט).
 (63) שהיה אחד מכתליו משמש קיר לבית עבודה-זרה.
 (64) שהרי בונה בית לעבודה-זרה. ובירושלמי מפרש: שהיה
 בנין ביתו קודם לבית עבודה-זרה, שאם לא כן, הרי אסור
 לישראל לסמוך ביתו בקיר בית עבודה-זרה. (65) כנוסח
 המשנה (ע"ז פ"ג, מ"ו): כונס בתוך שלו ארבע אמות
 ובונה; וכן הרמב"ם כתב-יד אברבנאל. (66) (ע"ז מז.).
 (67) שעובי הכותל, חציו של עבודה זרה וחציו של ישראל.
 (68) האבנים שלו מותרות, וכגון שמכיר איזו אבנים הן שלו;
 אבל אם אינו מכיר - אסורות, אלא שיכול למכור לנכרי
 חלקו בכל מקום שהוא (ר"ן, בשם הירושלמי, שם).
 (69) כנוסח אוקספורד.

ו. פִּיצֵד מֵאֲפֵד⁷⁰ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים וְשֶׂאֶר דְּבָרִים
 הָאֲסוּרִים בְּגִלְגָּלָה, כְּגוֹן מְשֻׁמְשִׁיהָ וְתַקְרִבָּתָהּ שֶׁלָּהּ?
 שׁוֹחֵק וְזוֹרָה לְרוּחַ⁷¹, או שׁוֹרֵף וּמְטִיל לִים הַמֶּלֶח⁷².

(70) שמצוה עליו לאבדה, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א).
 (71) ואף על פי שתיעשה זבל ותועיל לקרקע - אין חוששים
 לה, כי הזבל האסור והקרקע המותר מגדלים את הצמחים,

ועבדנה, וחכמינו ז"ל סמכו על המקרא: "והיה כי ירעב והתקצף, וקלל מלכו ובאלהיו ופנה למעלה, ואל ארץ יביט והנה צרה וגו' (ישעיה ח, כא-כב) - אף על פי שקילל מלכו ואלהיו, חוזר ל"הביט אל ארץ", לעבוד עבודה-זרה שלו (שם).

יא. עבודת פוכבים שהניחיה עובדיה - בשעת שלום⁹³, מתרת בהנאה, שהרי בטלוה⁹⁴; בשעת מלחמה, אסורה, מפני שלא הניחיה אלא מפני המלחמה. עבודת פוכבים שנשברה מאליה - שבירה אסורים⁹⁵ בהנאה, עד שיבטלוה. לפיכך, המוצא שביר עבודת פוכבים, הרי אלו אסורין בהנאה, שמה לא בטלוה העובדי פוכבים⁹⁶. ואם היתה של פרכים⁹⁷, והדייט⁹⁸ יכול להחזירם - צריך לבטל כל פרך ופרק מפרקיה⁹⁹. ואם אינו יכול להחזיר - פיון שפטל אבר אחד ממנה, בטלו כל השבירים¹⁰⁰.

93 ואין דעתם לחזור. 94 ולפיכך לא לקחיה עמהם (שם, נג:). 95 (שם, מא:). כי עובדים הם אפילו לשברים. 96 אף על פי שיש לומר: הנכרי ביטלה ולפיכך שברה, אין אנו מקילים בה כל כך. הואיל והיא ודאי עבודה-זרה, וספק ביטולה או לא - ואין ספק מוציא מידי ודאי (ע"ז מא:). 97 של חוליות קטנות ונתפרקו חוליותיה. 98 מי שאינו אומן לכך. 99 ואין האחד נותר בביטול חברו. 100 כי הואיל ואין ההדיט יכול להחזירם הרי זה נידון ככלי שבור, ובביטול כל שהוא נתבטל ומותר (שם מט:).

יב. מזבח עבודת פוכבים שנפגם¹⁰¹ - צדין הוא אסור בהנאה, עד שניתן רבו¹⁰² פיד עובד פוכבים. ובימוס¹⁰³ שנפגם - מתיר¹⁰⁴. אייזהו בימוס ואיזה הוא מזבח? בימוס - אבן אחת, מזבח - אבנים הרבה¹⁰⁵. וכיצד מבטלין אבני מרקוליס? פיון שבנה מהם בגן או חפה בהן¹⁰⁶ את הדרכים וכיוצא באלו - הרי הן מתירין בהנאה¹⁰⁷. כיצד מבטלים את האשריה? קרסם¹⁰⁸ ממנה עלה או זרק ממנה יונק¹⁰⁹; נטל ממנה מקל או שריט, או ששפאה¹¹⁰ שלא לצרפה¹¹¹ - הרי זו בטלה¹¹². שפאה לצרפה¹¹³ - היא אסורה, ושפאיה¹¹⁴ מתרים. ואם היתה של ישראל - בין לצרפה בין שלא לצרפה, בין היא ובין שפאיה - אסורה לעולם¹¹⁵, שעבודת פוכבים של ישראל אין לה בטול לעולם.

101 שניתן מקצתו. 102 (שם, נג:). כי כל זמן שלא ניתן רובו עדיין דעתם עליו לתקנו. וסמכו חכמינו על הפסוק: בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשירים וחמנים (ישעיה כז, ט), אם נופץ כאבני גיר - לא יקומו אשירים וחמנים, ואם לא - יקומו, עוד יקריבו עליו (שם, נד). 103 אבן שמעמידים עליה עבודה-זרה, והיא משמשת בסיס לה. 104 כי הואיל ונפגמה משליכים אותה ונותנים אחרת במקומה. 105 (שם, נג:).

1 עובד פוכבים קטן או שוטה אינו מבטל עבודת פוכבים⁸⁴. ועובד פוכבים שפטל עבודת פוכבים, בין שלו, בין של עובדי פוכבים אחרים, בעל פרו, אף-על-פי שאנסו ישראל על כך - הרי זו בטלה; ובכלב שיהא הנכרי המבטל עובד עבודת פוכבים; אבל מי שאינו עובד עבודת פוכבים, אין בטולו בטול⁸⁵. המבטל עבודת פוכבים - בטל משמשיה⁸⁶. בטל משמשיה - משמשיה מתרים, והיא אסורה בהנאה כמו שהיתה, עד שיבטלנה. ותקרת עבודת פוכבים אינה בטלה לעולם⁸⁷.

79 סמכו חז"ל על הפסוק: "ארור האיש אשר יעשה פסל... ושמם בסתר" (דברים כז, ט) - אין לה תקנה אלא גניזה (ע"ז, שם). 80 וזה ביטל את חלקו, אין אנו אומרים: ישראל על דעת הנכרי הוא עובדה, ומתוך שהנכרי ביטל את חלקו יהיה חלקו של ישראל מבוטל מאליו - אלא ישראל על דעת עצמו עובדה ואינו תלוי בביטול הנכרי שותפו (שם, נג). 81 קבורה בקרקע; לא כעבודה-זרה של נכרי הטעונה שחיקה וזרייה לרוח, או שריפה. וכדעת התוספות (יבמות קד). 82 (ע"ז סד:). 83 שהנכרי נתן לו רשות לבטל אליל שלו, אין ביטול של ישראל מועיל כלום - כי לא נאמרה תורת ביטול אלא לנכרי בלבד (שם, נב:). 84 כי אינו יודע בטיב עבודה-זרה ומשמשיה ואין ביטולו מועיל, כפי שיתבאר בסמוך. 85 "אמר רבי יהושע בן-לוי: פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בריבי בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון. ומצא נכרי קטן ולא אמר לו כלום; מצא נכרי גדול ואמר לו: בטלה! ולא ביטלה. סטרו וביטלה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים: שנכרי מבטל עבודה-זרה של חברו, וכל מי שאינו יודע בטיב עבודה-זרה אינו מבטל, ושנכרי מבטל אפילו בעל כרחו (ע"ז מג). 86 (שם, נב:). 87 שנאמר: ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים (תהלים קו, יח) - מה מת אין לו ביטול לעולם (שאסור בהנאה לעולם) אף תקרובת עבודה-זרה אינה בטלה עולמית (שם, נ).

י. כיצד מבטלה? קטע ראש חטמה, ראש אונה, ראש אצבעה; פחסה⁸⁸ בפניה, אף-על-פי שלא חפרה; או שמכרה לצורף ישראל - הרי זו בטלה. אבל אם משפנה או מכרה לעובד פוכבים⁹⁰ או לישראל שאינו צורף, או שנפלה עליה מפלת ולא פנה; גנבה לסטים ולא תבעוה; רקק בפניה, השתיין בפניה, גררה⁹¹, זרק בה את הצואה - הרי זו אינה בטלה⁹².

88 היכה בפטיש על פניה ומיעך צורתה. 89 כי יודע הוא מראש שהצורף ישרנה ויתכנה לעשות ממנה כלים שונים (שם, נג); אבל מכרה לצורף נכרי עדיין לא ביטלה, כי סובר המוכר שהצורף הנכרי יעבדה ולא ישרנה. 90 ואפילו צורף. 91 בטיט, סחוב והשלך (רש"י). 92 כי בכל אלה אין עוד הוכחה גמורה שמתכוון לבטלה, כי ייתכן שכעס עליה לשעה ואחרי עבור כעסו ישוב

לצורך תשמיש אחר. (112) (שם, מט:), מפני שבמעשים אלה גילה דעתו שבזויה היא בעיניו וכבר ביטלה, כי על כן משתמש הוא בה לצרכיו: היא משמשת אותו ולא להיפך. (113) ליפותה. (114) השבבים הדקים הנופלים מתחת המקצועה. (115) (שם).

(106) כיסה, ריצף. (107) (שם, נ.) בלי כל חשש. ואפילו רבי מנחם בר' סימאי שהיה נקרא בנם של קדושים, מפני שלא היה מסתכל בצורה של מטבע משום חשש של עבודה-זרה, היה מהלך עליהן. (108) קטף. (109) חתך ענף רך. (110) שהחליקה במקצועה. (111) לא כדי ליפותה, אלא מפני שהוא צריך לשפאים להסיק בהם, או

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו מנחם-אב-ב' אלול ה'תש"פ

יום ראשון כ"ו מנחם-אב ה'תש"פ

מצות עשה קנד.

יתעלה: "לא-תבצערו אש" (שם לה, א), הפנוה בקף: לא תשרוף מי שנתחייב שרפה, והוא הדין לשאר מיתות. ולשון המקלף (פרשת ויקהל שם): "לא תבצערו אש" שרפה בכלל (האיסור על כל המלאכות) היתה ויצאת (בנפרד) ללמד: מה שרפה מיוחדת שהיא אחת ממיתות בית דין ואינה דוחה את-השבת, אף כל-שאר מיתות לא ידחו את-השבת". וכבר אמרו (שבת ע:): "הבערה ללא יצאת" (יצאה הבערה מכלל המלאכות שאין חייבין עליה אלא מלקות בדין איסור של לאו), ולא נתקנים (לימוד זה להלכה) אלא (מטעם אחר פרטה הכתוב, והוא מפני) לחלק יצאת, והוא שהיא חייב על כל-מלאכה ומלאכה בפני עצמה. כמו שנתבאר במקומו. ובגמרא דבגי מערבא (ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ו:): "בכל משבתיכם" רבי אילא בשם רבי ינאי: מכאן לבתי-דינין שלא יהיו דנין בשבת".

1 המצוה הקנ"ד — הצווי שנתטונו לשבות בשבת, 2 והוא אמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר 3 נכלל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה 4 (שמות כ, י), שהשבתה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו 5 ולבית-המדרש. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת 6 שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

יום שני כ"ז מנחם-אב ה'תש"פ

מצות לא תעשה שכ.

יום חמישי ל' מנחם-אב ה'תש"פ

מצות לא תעשה שכב.

37 המצוה השכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהעניש את 38 החוטאים ומלהוציא את-הדין לפעל בשבת. והוא אמרו 39 יתעלה: "לא-תבצערו אש" (שם לה, א), הפנוה בקף: לא 40 תשרוף מי שנתחייב שרפה, והוא הדין לשאר מיתות. 41 ולשון המקלף (פרשת ויקהל שם): "לא תבצערו אש" 42 שרפה בכלל (האיסור על כל המלאכות) היתה ויצאת 43 (בנפרד) ללמד: מה שרפה מיוחדת שהיא אחת ממיתות בית דין ואינה דוחה את-השבת, אף כל-שאר מיתות לא ידחו את-השבת". וכבר אמרו (שבת ע:): "הבערה ללא יצאת" (יצאה הבערה מכלל המלאכות שאין חייבין עליה 44 אלא מלקות בדין איסור של לאו), ולא נתקנים (לימוד זה 45 להלכה) אלא (מטעם אחר פרטה הכתוב, והוא מפני) לחלק 46 יצאת, והוא שהיא חייב על כל-מלאכה ומלאכה בפני 47 עצמה. כמו שנתבאר במקומו. ובגמרא דבגי מערבא 48 (ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ו:): "בכל משבתיכם" רבי 49 אילא בשם רבי ינאי: מכאן לבתי-דינין שלא יהיו דנין 50 בשבת".

7 המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים — 8 האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו: 9 "לא-תעשה כל-מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה, 10 פורש בו הפתוב (שם לא, יד) שהוא בכרת, אם לא ידע בו 11 הדין, ואם נתקמה עליו העדות — חייב סקילה. כל-זה 12 אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. 13 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת.

יום שלישי כ"ח מנחם-אב ה'תש"פ

מצות לא תעשה שכ.

14 המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים — 15 האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו: 16 "לא-תעשה כל-מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה, 17 פורש בו הפתוב (שם לא, יד) שהוא בכרת, אם לא ידע בו 18 הדין, ואם נתקמה עליו העדות — חייב סקילה. כל-זה 19 אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. 20 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת.

יום רביעי כ"ט מנחם-אב ה'תש"פ

מצות לא תעשה שכב.

21 המצוה השכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהעניש את 22 החוטאים ומלהוציא את-הדין לפעל בשבת. והוא אמרו

יום שישי א' אלול ה'תש"פ

מצות לא תעשה שכא.

1 המצוה השכ"א — האזהרה שהזהרנו שלא להלך
2 חוץ לתחום המדינה בשבת, והוא אמרו: "אל-יצא איש
3 ממקומו ביום השביעי" (שם טז, כט). וכא בקבלה (סוטה
4 כז): שתחום (גבול) המסע הוא מה-שנוסף על אלפים
5 אמה מחוץ לעיר אפלו אמה אחת. והלוח אלפים אמה
6 לכל-רוח — מתר. ולשון המכלתא (פרשת בשלח שם):
7 "אל-יצא איש ממקומו" — אלו אלפים אמה. ובגמרא
8 ערובין (יז) אמרו: "לוקין על אסור תחומין דבר תורה".
9 ובאותה המסכתא נתבארו דיני מצוה זו.

יום ש"ק ב' אלול ה'תש"פ

מצות לא תעשה שכא.

10 המצוה השכ"א — האזהרה שהזהרנו שלא להלך
11 חוץ לתחום המדינה בשבת, והוא אמרו: "אל-יצא איש
12 ממקומו ביום השביעי" (שם טז, כט). וכא בקבלה (סוטה
13 כז): שתחום (גבול) המסע הוא מה-שנוסף על אלפים
14 אמה מחוץ לעיר אפלו אמה אחת. והלוח אלפים אמה
15 לכל-רוח — מתר. ולשון המכלתא (פרשת בשלח שם):
16 "אל-יצא איש ממקומו" — אלו אלפים אמה. ובגמרא
17 ערובין (יז) אמרו: "לוקין על אסור תחומין דבר תורה".
18 ובאותה המסכתא נתבארו דיני מצוה זו.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' ב

1 הגמרא מביאה שמועה בדין מבוי מרובע: אמר רב יהודה אמר רב,
2 מבוי שארבו ברחבו – שמידת אורכו שוה למידת רוחבו, אינו נותר
3 בלחי שרוחבו משהו בלבד, כשאר מבוי שנותר בלחי משהו, אלא
4 צריך לעשות בראשו פס ברוחב ארבעה טפחים, שכיון שאורכו
5 כרוחבו, נעשה דינו כחצר שאינה נותרת בלחי משהו, אלא בפס
6 ברוחב ארבעה, וכפי שיבואר להלן.
7 שמועה נוספת בדין מבוי מרובע: אמר רב חייא בר אשי אמר רב,
8 מבוי שארבו ברחבו – שמידת אורכו שוה למידת רוחבו, אינו נותר
9 בקורה שרוחבה טפס כשאר מבוי שנותר בקורה שרוחבה טפח,
10 אלא צריך לעשות בראשו פס ברוחב ארבעה טפחים, הואיל ודינו
11 כחצר שאינה נותרת בקורה טפח, אלא בפס ברוחב ארבעה, וכפי
12 שיבואר להלן.
13 רבי זירא מבאר ששמועות אלו מכוננות: אמר רבי זירא, כשה
14 מבויין שמעקא דכבי – כמה מכוננות השמועות שאמרו זקנים אלו
15 בשם רב, כיון דארבו של מבוי זה ברחבו, הנה ליה – נעשה דינו של
16 מבוי זה כחצר, ויצא אינה נותרת בלחי, וכן אינה נותרת בקורה,
17 אלא רק בפס ארבעה, וכפי שיבואר להלן.
18 מקשה רבי זירא על דברי רב: אמר רבי זירא, אי קשיא לי, הא קשיא
19 לי – מה שקשה לי כאן, הוא זה, ליתוי האי לחי בפס משהו ונשתר
20 – מדוע אין אומרים שהלחי נידון כפס שרוחבו משהו, ויתיר את
21 המבוי שאורכו כרוחבו מדין פס.
22 הגמרא דוחה את קושיית רבי זירא: אישתמיטתיה הא – נשכחה
23 מרבי זירא שמועה זו דאמר רבי אפי אמר רבי יוחנן, פסי חצר,
24 צריכין שיהא כהן רוחב ארבעה טפחים, שכיון שהחצר מיועדת
25 לתשמישי צינעא, צריך לגודרה יותר ממבוי, וכיון שמבוי שאורכו
26 כרוחבו דינו כחצר, אף הוא צריך פס ארבעה ואינו נותר בפס
27 שרוחבו משהו.
28 הגמרא מבארת איזה מבוי בלחי או בקורה, ואיזו חצר נותרת
29 בפס ארבעה: אמר רב נחמן, נקמינן – מסורת בידינו מאבותינו,
30 איזהו מבוי שנותר בלחי, וכן נותר גם בקורה, כל שארבו יתר על
31 רחבו, ובתים וחסרות פתוחים לתוכו, כלומר, ששתי חצירות

32 פתוחות למבוי, ובכל חצר יש בית אחד שפתחו לחצר, שכן היו
33 דירותיהם, שלפני כל בית היתה חצר. ואיזו היא חצר שאינה נותרת
34 בלחי, וכן אינה נותרת בקורה, אלא נותרת בפס ארבעה, כל
35 שמיועדת – שמידת אורכה שוה למידת רוחבה, אבל חצר שאינה
36 מרובעת, נותרת בלחי או בקורה.
37 מבררת הגמרא: האם כוונת רב נחמן היא שחצר מרובעת אין – כן
38 נותרת בפס ארבעה, אבל חצר עגולה לא צריכה פס ארבעה כדי
39 להתירה, וכי משום שעגולה היא, נותרת בלחי שרוחבו משהו
40 בלבד.
41 מבארת הגמרא: הכי קאמר – כך כוונת רב נחמן, אי ארבעה יתר
42 על רחבה הנה ליה מבוי – אם אורכה של החצר גדול מרוחבה,
43 דינה כמבוי, ומבוי בלחי וקורה סניא – וכדי להתיר מבוי די בלחי
44 או בקורה, ואף חצר זו נותרת בלחי או בקורה. ואי לא – ואם אין
45 אורכה של החצר גדול מרוחבה, הנה ליה – הרי דינה כשאר חצר,
46 וצריכה פס ברוחב ארבעה טפחים כדי להתירה. ואין כוונת רב
47 נחמן למעט חצר עגולה, אלא למעט חצר שאורכה יתר על
48 רוחבה, שאינה צריכה פס ארבעה אלא דינה כמבוי ונותרת בלחי
49 או בקורה בלבד.
50 מבררת הגמרא: ובמה יהיה אורכה יתר על רוחבה שנאמר שאין
51 דינה כחצר ונותרת בלחי שרוחבו משהו בלבד.
52 מבארת הגמרא: כבר שמואל למימר ו-לומר, עד דאיכא ו-שיהיה
53 אורכה פי שנים ברחבה, נידונת כחצר, ורק אם אורכה פי שנים
54 מרוחבה, נידונת כמבוי.
55 מביאה הגמרא שרבי חייא חלק בזה: אמר ליה רב לשמואל, הכי
56 אמר רבי – כך אמר דודי רבי חייא, אפילו אם אורכה יתר על
57 רוחבה במשהו בלבד, דינה כמבוי, ונותרת בלחי או בקורה.
58 שנינו במשנה (לעיל יא): משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחר כי
59 לפני רבי עקיבא, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שהוא
60 פחות מארבע אמות נותר או בלחי או בקורה, על מה
61 נחלקו, על רחב מארבע אמות ועד עשר, שבית שמאי אומרים,
62 לדי וקורה, ובית הלל אומרים, או לחי או קורה,

ירמיה פרק מא יג-יח

י וַיְהִי כִּפְּרֹאֹת פְּלִהֶעָם אֲשֶׁר אֶת־יִשְׁמַעְאֵל אֶת־יוֹחָנָן בֶּן־קֶרַח וְאֵת פְּלִשְׁרֵי הַחִילִים אֲשֶׁר אֹתוֹ וַיִּשְׁמְחוּ:
 יד וַיִּסְבּוּ פְּלִהֶעָם אֲשֶׁר־שָׁבָה יִשְׁמַעְאֵל מִן־הַמִּצְפָּה וַיֵּשְׁבוּ וַיֵּלְכוּ אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קֶרַח: טו וַיִּשְׁמַעְאֵל
 בֶּן־נַתְנִיָּה נִמְלֹט בְּשִׁמְנָה אֲנָשִׁים מִפְּנֵי יוֹחָנָן וַיֵּלֶךְ אֶל־בְּנֵי עֲמֹן: טז וַיִּקַּח יוֹחָנָן בֶּן־קֶרַח וּכְלִשְׁרֵי הַחִילִים
 אֲשֶׁר־אֹתוֹ אֵת פְּלִשְׁאֲרִית הָעָם אֲשֶׁר הָשִׁיב מֵאֵת יִשְׁמַעְאֵל בֶּן־נַתְנִיָּה מִן־הַמִּצְפָּה אַחֵר הִכָּה אֶת־גְּדַלְיָה
 בֶּן־אֲחִיקָם גְּבָרִים אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְנָשִׁים וְטָף וְסֹרְסִים אֲשֶׁר הָשִׁיב מִגִּבְעֹן: יז וַיֵּלְכוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּגֵרֹת
 (כְּמוֹתָם) בְּמִתָּהֶם אֲשֶׁר־אֶצֶּל בֵּית לָחֶם לִלְכַּת לְבֹאֹ מִצְרַיִם: יח מִפְּנֵי הַפְּשָׁדִים כִּי יֵרָאוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי־הִכָּה
 יִשְׁמַעְאֵל בֶּן־נַתְנִיָּה אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם אֲשֶׁר־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּאַרְצָּהּ:

ירמיה פרק מב א-ט

א וַיָּנֻשׁוּ פְּלִשְׁרֵי הַחִילִים וַיּוֹחָנָן בֶּן־קֶרַח וַיִּזְנִיָּה בֶן־הוֹשִׁעִיָּה וְכָל־הָעָם מִקָּטָן וְעַד־גָּדוֹל: ב וַיֹּאמְרוּ
 אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא תִפְלִיגָא תַחֲנֻנָּהוּ לְפָנֶיךָ וְהַתְּפַלֵּל בְּעֲדָנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעַד פְּלִשְׁאֲרִית הַזֹּאת
 כִּי־נִשְׁאַרְנוּ מֵעַט מִהֶרְבָּה כְּאֲשֶׁר עֲיִינְךָ רָאֹת אֹתָנוּ: ג וַיְגַדְּלֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נָלַךְ־בָּהּ
 וְאֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נַעֲשָׂה: ד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא שְׁמַעְתִּי הִנְנִי מֵתְפַלֵּל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם
 כְּדַבְּרֵיכֶם וְהָיָה כִּלְהַדְבָּר אֲשֶׁר־יַעֲנֶה יְהוָה אֶתְכֶם אֲנִיד לָכֶם לֹא־אֲמַנֶּעַ מִכֶּם דְּבַר: ה וְהָמָּה אָמְרוּ
 אֶל־יִרְמְיָהוּ יְהִי יְהוָה בָּנוּ לְעַד אֲמַת וְנֹאמָן אִם־לֹא כְּכֹל־הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלַחְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ כֵּן
 נַעֲשֶׂה: ו אִם־טוֹב וְאִם־רָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר (אנו) אֲנַחְנוּ שְׁלָחִים אֹתְךָ אֵלָיו נִשְׁמָע לְמַעַן
 אֲשֶׁר יִיטַב־לָנוּ כִּי נִשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ז וַיְהִי מִקֵּץ עֲשָׂרַת יָמִים וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ:
 ח וַיִּקְרָא אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קֶרַח וְאֵל פְּלִשְׁרֵי הַחִילִים אֲשֶׁר אֹתוֹ וְכָל־הָעָם לְמִקָּטָן וְעַד־גָּדוֹל:

רש"י

(יז) בגרות כמותם. בגרות דיהב דוד לכמהם בר ברזילי גלעדאה, כששב ממלחמת אבשלום כמו שנאמר בספר
 (ש"ב יט) אתי יעבור כמהם וגו':

מצודת דוד

מצודת ציון

(יג) כל העם. שהולך בשבי: (יד) ויסובו. העם הנשבה
 סבבו ושובו מישמעאל והלכו אל יוחנן: (טו) נמלט. ברח
 ומלט נפשו עם שמונה אנשים: (טז) מן המצפה. אשר שבה
 ישמעאל מן המצפה אחר שהכה את גדליה: גברים וכו'.
 מוסב על תחלת המקרא ויקח יוחנן וכו' אשר השיב מגבעון
 ברדפו אחר ישמעאל: (יז) בגרות כמותם. במקום אשר גר שם
 כמהם בן ברזילי הגלעדי המוזכר בש"ב שחזר עם דוד אחר
 שנהרג אבשלום: ללכת. בדרך המהלך לבוא למצרים: (יח) מפני הכשדים. רצו ללכת שמה מפני הכשדים: כי הכה וכו'.
 וחששו פן יעלילו הכשדים לומר שזה היה בהסכמת כולם והריגת פקיד המלך תחשב למרידה:
 (כ) תפל נא. בקשו ממנו להתפלל בעדם אל ה': כאשר עניך רואות אותנו. שאנחנו מתי מספר: (ג) ויגד לנו. ר"ל התפילה
 תהיה שיגיד לנו את הדרך וכו' אם ללכת למצרים או להשאר כאן: ואת הדבר וכו'. כפל הדבר במ"ש: (ד) שמעתי. קבלתי
 אמריכם והנני מתפלל: אתכם. ר"ל על שאלתכם: לא אמונע. מבלי להגידה: דבר. שום דבר: (ה) והמה. השרים והעם: לעד
 אמת ונאמן. ר"ל המקום יהיה בנו לעד אמת שקבלנו על עצמנו לעשות כפי שתאמר לנו בשמו ויהיה נאמן עלינו להפרע
 מאתנו אם לא ככל הדבר וכו' כן נעשה: (ו) אם טוב. בין שיהיה הדבר טוב בעינינו בין שיהיה רע בעינינו נשמע בקול ה':
 למען. בעבור זה ייטב לנו כאשר נשמע בקולו: (ז) ויהי מקץ. מעת ששאלו ממנו לחלות פני ה':

דניאל פרקו יזכה

י בארין מלפא אמר והיתיו לדניאל ורמו לגבא די אריותא ענה מלפא ואמר לדניאל אלהך די (אנתה) אנת פלחלה בתדירא הוא ישיזכנד: יח והיתית אבן חדה ושמת עליפם גבא וחתמה מלפא בעוקתה ובעוקת רברבנותי די לאתשנא צבו בדניאל: יט ארין אול מלפא להיכלה ובת מות ורחון לאיהנעל קדמוהי ושנתה נדת עלוהי: כ בארין מלפא בשפרפרא יקום בנגהא ובהתבהלה לגבא די אריותא אול: כא וכמקרה לגבא לדניאל בקל עצב ועק ענה מלפא ואמר לדניאל דניאל עבר אלהא חיא אלהך די (אנתה) אנת פלחלה בתדירא היכל לשיזכותך מן אריותא: כב ארין דניאל עסמלפא מלל מלפא לעלמין חיי: כג אלהי שלח מלאכה וסגר פם אריותא ולא חבלוני פליקבל די קדמוהי וכו השתכחת לי ואף (קדמך) קדמך מלפא חבולה לא עברת: כד בארין מלפא שגיא מאב עלוהי ולדניאל אמר להנסקה מן גבא והפס דניאל מן גבא וכל חבל לא השתכח פה די הימן באלהה: כה ואמר מלפא והיתיו גבריא אלך די אכלו קרצוהי די דניאל ולגב אריותא רמו אנון בגיהון ונשיהון ולא מטו לארעית גבא עד די ישלטו בהון אריותא וכל גרמיהון הדקו:

רש"י

בתענית: ורחון. ושולחן. במשנה כך פתר דונש לא הכניסו לפניו שלחן לאכול: ושנתה נדת עלוהי. נדדה שנתו: (כ) בשפרפרא. בעלות שחר והרבה יש בתרגום יונתן: יקום בנגהא. עמד לאור הבוקר ולא בשלש שעות כשאר מלכים: ובהתבהלה לגבא די אריותא אול. ובבהלה לחפירת האריות אול: (כג) חבולה לא עברת. שום דבר כיעור ושקר לא עשיתי: (כד) שגיא מאב עלוהי. הרבה הוטב בעיניו: ולדניאל. ואת דניאל צוה להעלות מן הבור: די הימן באלהיה. אשר האמין באלהיו: (כה) די אכלו קרצוהי. אשר הלשינו עליו: ולא מטו לארעית גבא. לא הגיעו לתחתיות הבור עד שמשלו בהם האריות וכל עצמותיהם הדיקו:

מצודת ציון

(יט) ובת טות. לן מבלי סעודת הערב וכן בדרז"ל ובת טות ולא הבריל (פסחים קז) ר"ל לא אכל בלילה על שלא הבריל: ורחון. הוא הפוך מן חרון ור"ל שמחת כלי זמר: (כ) בשפרפרא. כן ת"י על השחר: בנגהא. מל' נוגה ואורה:

מצודת דוד

(יז) בארין. אז אמר המלך להביא את דניאל ולהשליכו אל בור של האריות: ענה. הרים המלך קול ואמר לדניאל אלהך אשר אתה עובד אותו בכל עת הוא יצילך: (יח) והיתית. הובא אבן אחת ושמו אותו על פי הבור: וחתמה. לבל יוכלו לזוז את האבן ממקומה חתמה מלמעלה בחותם טבעת המלך

ובחותם טבעות שריו אשר לא תשתנה הרצון בדניאל כי רצון המלך היה בחייו וחשש פן ישנו רצונו כי ימיתוהו מהשלכת אבנים וכדומה ורצון השרים היה במיתו וחששו פן המלך ישנה רצונם כי יעלה מן הבור או ישמרהו מן האריות באיזה תחבולה: (יט) ארין. אז אחר שחתמו הלך המלך אל היכלו ולן בלא אכילה ולא הכניסו לפניו כלי שמחה וזמר ושנתו נדדה ממנו: (כ) בארין. אז עמד המלך ממשכבו בשחר בהארי היום והלך בחפזון אל הבור של האריות: (כא) וכמקרה. וכאשר בא קרוב אל הבור צעק אל דניאל בקול עצב והרים קול ואמר לו דניאל עבר אלהים חיים: אלהך. האלהים אשר אתה עובד אליו בכל עת האם יכול היה להצילך מן האריות: (כב) ארין. אז דיבר עם המלך ואמר אליו המלך לעולם יחיה: (כג) שלח מלאכה. אלהי שלח מלאכו וסגר פי האריות ולא השחיתו אותי בעבור אשר נמצא לי לפניו זכות ולא קפח את שכרי: ואף קדמך. ואף לפניך המלך לא עשיתי דבר השחתה וכאומר הנה בדבר התפלה לא יחשב למרד כי אני ואתה חייבים בכבודו: (כד) בארין. אז הרבה מאוד הוטב הדבר על המלך ואמר להעלות את דניאל מן הבור: והסק. והועלה דניאל מן הבור ולא נמצא בו כל חבלה ופצע על אשר האמין באלהיו ולא הסיר תפלתו: (כה) והיתיו. והביאו את האנשים האלה אשר הלשינו מלשינות על דניאל והושלכו אל בור האריות המה ובניהם ונשותיהם: ולא מטו. לא הגיעו לתחתיות הבור עד אשר משלו בהם האריות עודם באויר ואכלו אותם ואף עצמותם כתתו דק דק:

ג הַתְּהוֹרִין שֶׁבְּכָלִי חָרָם: מִבֵּלָה שְׁאִין לָהּ לִזְבֹּ, וּמִחֲתָה פְּרוּצָה, וְאִבּוֹב שֶׁל קֶלְאִין, וְסִילּוֹנוֹת; אָף עַל פִּי כַּפּוֹפִין, אָף עַל פִּי מִקְבְּלִין; וּבִכְבֵּב שֶׁעָשָׂא לֶסֶל הַפֶּת, וּמִפִּי שֶׁהִתְקִינוּ לְעֵנְבִים, וְחִבִּית שֶׁל שִׁטִּין, וְחִבִּית דְּפוּנָה בְּשׁוּלֵי הַמַּחֲזִין, וְהַמָּטָה, וְהַכֶּסֶף, וְהַשִּׁלְחָן, וְהַסְּפִינָה, וְהַמְּנוּרָה שֶׁל חָרָם – הֲרִי אֵלּוּ מְהוּרִים. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שְׁאִין לוֹ תוֹךְ בְּכָלִי חָרָם, אֵין לוֹ אֲחֻרָיִם.

ד פָּנָם שֵׁישׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שָׁמֶן – טָמֵא; וְשְׁאִין בּוֹ – מְהוּר. מְגוּפַת הַיּוֹצְרִין שֶׁהוּא פּוֹתַח בָּהּ – מְהוּרָה; וְשֶׁהוּא גּוֹמֵר בָּהּ – מְמָאָה. מִשְׁפֵּךְ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים – מְהוּר; וְשֶׁל רוֹכְלִין – טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׁל מִדָּה; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה

פירוש ברטנורא

ג הַתְּהוֹרִים שֶׁבְּכָלִי חָרָם. פשוטי כלי חרם שהן מהוירים, דכתיב בהן (ויקרא י"א) אשר יפול מהם אל תוכו, את שיש לו תוך טמא את שאין לו תוך מהויר: **מבילה שאין לה לזבז**. לוח חלק שאין לו שפה סביב: **ומחתה**. שחותרים בה גחלים: **פרוצה**. שאין לה דפנות: **אבוב של קלאים**. כלי חרם שקולים בו קבניות על גבי האש. ופשוט הוא בלא בית קיבול, ומנוקב ככברה בשוליו כדי שתהא האור שולטת בו. **קלאים**. כמו קלוי באש: **וסילונות**. מרובות: **אף על פי כפופין**. אף על פי שכפופין משני צדיהן. והוא שלא חקק בהן בית קיבול צורות: **בכבב**. כלי שמכסים בו סלים של פת. ויש גורסין ככבב. שכופין אותו על גבי הסל. ואפילו יש לו בית קיבול, מותר. שכל המשמש כפוי בכלי חרם, מהויר: **המטף**. הוא כלי חרם שיש לו בית קיבול ומקבל טומאה, דהכי מוכח לקמן באידך פרקא. והאי דמותר הכא, משום דהתקינו לענבים ועשה בו שינוי, מוכיח דלכסות בו ענבים קא בעי ליה ולא נעשה לקבלה: **חבית של שייטין**. כמין חבית חלולה, וסתומה היא ואין לה פה, כדי שלא תהא נשקעת במים. ונשענים עליה ולמדן לשוט בה. ואע"פ שיש לה בית קיבול, אינו עשויה לקבלה. וכל שאינה עשויה לקבלה אע"פ שיש לו בית קיבול אינו מקבל טומאה: **וחבית דפונה בשוליו המחזין**. מחזין הוא כלי גדול של חרם וכעין חבית עשוי לו בשוליו שאדם משים ידו לתוכה כשרוצה להגביה המחזין. ולפי שלא נעשית חבית זו לקבלה, אינה מקבלת טומאה: **דפונה**. טמונה: **והמטה והכסף והספסל**. כל אלו אין עשויין לקבלה: **והספינה**. אע"פ שעשויה לקבלה ואפילו היא של חרם, מהוירה. ובמסכת שבת ילפינן לה דכתיב (משל"ו) דרך אניה בלב ים, ופשיטא דאניה בים היא, אלא לומר לך מה ים מהויר אף אניה מהוירה: **כל שאין לו תוך בכלי חרם אין לו אחוריים**. חכמים גזרו על משקין טמאין שיטמאו כלים, ואע"פ שלא נטמאו המשקין אלא מחמת שרץ דהשתא הן ראשון לטומאה, מטמאים כלים מדברי סופרים ואם נגעו באחורי הכלי נטמאו אחוריו ולא נטמא תוכו. והשתא קמ"ל דאין טומאת אחוריים נוהגת אלא בכלי חרם שיש לו תוך. אבל כל שאין לו תוך אין לו טומאת אחוריים, ואם נגעו משקין מטמאים מאחוריו לא נטמאו אחוריו הכלי:

ד פָּנָם. כמין עששית של חרם עשויה נקבים בדפנותיה שמהן האורה יוצאת, ומנחים הנר בתוכה שלא יכבה הרוח: **שאיין לו**. בית קיבול שמן. אע"פ שיש לו בית קיבול נר: **מהויר**. שבת קיבול נר אין לו תוך אלא הנר מונח עליו: **מגופת היוצרים**. כעין אבנים של חרם שהיוצרים עושים הכלים עליהן: **את שהוא פותח בה**. כלומר המגופה שהיוצר משלך עליה הטיט ומפתח עליה בידיו צורת הכלי: **מהוירה**. לפי שאין לה שפה סביב ואין כאן תוך: **ושהוא גומר בה**. והמגופה שמעמיד עליה הכלי לאחר שנגמרה צורתו יש לו תוך, ולכן היא טמאה. ורבותי פירשו, שיש כלי ליוצרים שנקרא מגופה ויש מהן שפתחיהן צר ויש שפתחיהן רחב, את שהוא פותח בה כלומר שעתיד להרחיב פתחה, שערדיין לא נגמרה מלאכתה והוא כגולמי כלי חרם. ושהוא גומר בה, שמניחה כך בפתח צר, טמאה. ומתניתין רבי מאיר היא דאמר כלי חרם מאימתי מקבלים טומאה משעה שנגמרה מלאכתו. ולא כרבנן דאמרי משיצרפו בכבשן. ופירוש ראשון נראה לי עיקר: **משפך**. כלי שנותנין על פי חבית או על פי הנוד כשרוצין למלאותו יין או שמן: **ושל רוכלים**. שהוא קטן ועשוי להכניס שמן לפכין קטנים, ומחזיק לוג או שני לוגים והרוכל מניח אצבעו מתחתיו כנגד הנקב ומורד בו בשמן, ומסיר אצבעו והשמן יורד לכליו של

משניות מבוארות – קהתי

וְהַמְּנוּרָה שֶׁל חָרָם – כֵּן שֶׁל חָרָם שְׁמוּשִׁיבִים עָלֶיהָ אֶת הַמְּנוּרָה (יְתַפְּרוּת יִסְרָאֵל); כֵּל אֵלּוּ שִׁימְנוּ בַּמִּשְׁנָה, הֲרִי אֵלּוּ מְהוּרִים – אֵינֶם מִקְבִּלִים טוּמָאָה. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שְׁאִין לוֹ תוֹךְ בְּכָלִי חָרָם, אֵין לוֹ אֲחֻרָיִם – אֵין לוֹ טוּמַאת אֲחֻרָיִם. בַּמִּפְרָשִׁים מְבוּרָה, שֶׁחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל מִשְׁקִים טָמְאִים שִׁיטְמְאוּ כָל הַכֵּלִים, וְהִקְלוּ בַּטּוּמָאָה זֶה, שֶׁאֵם הַמִּשְׁקִים נִגְעוּ בְּאֲחֻרֵי הַכֵּל, נִטְמָאוּ אֲחֻרָיו וְלֹא נִטְמָא תוֹכוֹ, וּבָאָה הַמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שְׁאִין טוּמַאת אֲחֻרָיִם נוֹהֶגֶת אֵלּא בְּכָלִי שִׁישׁ לוֹ תוֹךְ, אֲבָל כָּלִי שְׁאִין לוֹ תוֹךְ אֵין לוֹ טוּמַאת אֲחֻרָיִם, וְלֹכֵן אִם נִגְעוּ מִשְׁקִים טָמְאִים מֵאֲחֻרָיו, לֹא נִטְמָאוּ אֲחֻרֵי הַכֵּל (דַּמְבָּס; בַּרְטוֹנָרָא).

באור משנה ד

פָּנָם – של חרם שיש בו בית קיבול שמן, טמא – מקבל טומאה; וְשְׁאִין בּוֹ – בית קיבול שמן, אלא מכניסים נר לתוכו, מְהוּר – אינו מקבל טומאה; ואף על פי שיש לו דפנות, אינו עשוי לקבלה אלא להגן על האש מפני הרוח. מְגוּפַת הַיּוֹצְרִין – כעין אבניים של חרם שהיוצר עושה עליהם את הכלים, שֶׁהוּא פּוֹתַח בָּהּ – המגופה שמתחיל לעשות עליה צורת הכלי, מְהוּרָה – שאין לה "תוך", לפי שאין לה שפה סביב; וְשֶׁהוּא גּוֹמֵר בָּהּ – והמגופה שמעמיד עליה את הכלי כשבא לגומרו, מְמָאָה – לפי שיש לה בית קיבול, שלא יפלו הקדירות מעליה. מִשְׁפֵּךְ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים, מְהוּר – לפי שאין לו בית קיבול; וְשֶׁל רוֹכְלִין, טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׁל מִדָּה – שיש בו מידה מסוימת, ופעמים משתמש הרוכל במשפך למרדור בו את המשקה ללוקח, שמניח את אצבעו מלמטה תחת הנקב וממלא את המשפך, ואחר כך מסלק את אצבעו והמשקה יורד לכליו של לוקח; נמצא שעשוי הוא לקבלה, ולכן מקבל טומאה; דְּבָרֵי רַבִּי

יום ראשון

באור משנה ג

משנתנו מונה פשוטי כלי חרם שאינם מקבלים טומאה.

הַתְּהוֹרִין שֶׁבְּכָלִי חָרָם – אלו הם כלי חרם שאינם מקבלים טומאה, משום שאין להם "תוך" העשוי לקבל דבר: **מבילה** – לוח של חרם, שְׁאִין לָהּ לִזְבֹּז – מסגרת, זר סביב; **ומחתה פרוצה** – מחתה שחותרים בה גחלים, וצידה האחד פרוץ כדי לחתות דרך שם הגחלים והאפר; **ואבוב של קלאין** – כלי חרם מנוקב שקולים בו על גבי האש שיכלים או אגוזים וכיוצא בהם; **וסילונות** – צינורות; **אף על פי כפופין** – אף שהם כפופים מן הצדדים, **אף על פי מִקְבְּלִין** – שיש להם כעין גומא המקבל את הקשים והצורות, מכל מקום אין זה נחשב כדבר העשוי לקבלה, והם מהוירים; **ובכבב** – מכסה, שֶׁעָשָׂא לֶסֶל הַפֶּת – לכפות אותו על הסל של פת, אף על פי שיש לו בית קיבול, הואיל ואינו עשוי לקבלה אלא לכפותו על כלי אחר, אינו מקבל טומאה; **וטפי** – מין פך, שֶׁהִתְקִינוּ לְעֵנְבִים – לכסות בו ענבים; **וחבית של שייטין** – שהשייטים שוחים בה על פני המים, ואף על פי שיש לה בית קיבול, מכל מקום אינה עשויה לקבלה, ולכן אינה מקבלת טומאה, **וחבית דפונה** – מחוברת כדופן, בְּשׁוּלֵי הַמַּחֲזִין – היינו כד גדול; וכעין חבית עשוי לו בשוליו, כדי שיוכל אדם להכניס ידו לתוכה כשרוצה להגביה המחזין, ולפי שלא נעשתה חבית זו לקבלה, אינה מקבלת טומאה, **והמטה והספסל, והשילחן** – של חרם, הואיל ואין להם "תוך", אינם מקבלים טומאה, **והספינה** – אף על פי שיש לה בית קיבול ועשויה לקבלה, מכל מקום אינה מקבלת טומאה, כמו שלמדים (שבת ט, ב) מן הפסוק "דרך אניה בלב ים" – מה ים מהויר, אף אניה מהוירה;

בן בתיא. רבי עקיבא אומר: מפני שהוא מטהו על צדו, ומריח בו ללוקח.

ה פסוי פדי יין וכדי שמן, וכסוי חביות נירות – טהורין. ואם התקינו לתשמיש – טמאים. פסוי הלפס: בזמן שהוא נקוב, ויש לו חידור – טהור; אם אינו נקוב ואין לו חידור – טמא, מפני שהיא מסגנת לתוכו את הירק. רבי אלעזר בר צדוק אומר: מפני שהיא הופכת עליו את הרוניקי.

ו גסטרטא שנמצאת בפכשן, עד שלא נגמרה מלאכתה – טהורה; משנגמרה מלאכתה – טמאה. מטרם – רבי אלעזר בר צדוק מטהר; רבי יוסי מטמא, מפני שהוא כמוציא פרוטות.

פירוש ברטנורא

לוקח. ועשוי לקבלה הוא ומקבל טומאה: רבי עקיבא אומר מפני שמטהו על צדו. כלומר אפילו אינו של מדה, משפך של רוכלים לעולם מיטמא, מפני שמטהו על צדו לקבל בו מעט כדי שיריח בו הלוקח, ונמצא עשוי לקבלה. והלכה כרבי עקיבא:

ה כיסוי כדי יין וכר. וכל המשמש כיסוי בכלי חרס, טהור, דרכו כתיב, והוא לאו תוך ידידה הוא: וכסוי חביות ניירות. על שם מקומן, ולרבותא נקטניהו, מפני שהיה לכיסוי חביות שלהן בית קיבול. ואית דגרסי והניירות, כלומר, הניירות שמכסים בהן פי הצלוחית: חלפס. כמו אלפס. מחבת גדולה שמכשלים בה בשר וירק, ועושים לה כסוי של חרס. וכשהוא נקוב אינו ראוי לבלום, ואפילו אינו נקוב ויש לו חידור אין יכול לישב מפני החידור, אבל כשאנו נקוב ואין לו חידור, טמא, שראוי להפכו ולהושיבו, ואשה נותנת בתוכו ירק לסנו להמצות ממנו המים: הרוניקי. הירקות לאחר שנתבשלו ודבוקים זה בזה ונעשים גוף אחד נקראים רוניקי. והיא מלה יוניתי:

ו גסטרטא. שבר כלי חרס. ודבר שנחלק לשנים קרוי גסטרטא. ולשון גסטרטא, גסי תרי: שנמצאת בכבשן. ולא ידעין אם נשבר קודם שנצרף בכבשן ובשעה שנגמרה מלאכתו לא היה תורת כלי עליו ותו לא ממצא משום גסטרטא, או אחר כך נשבר ומטמא. וכיצד מבררים את הדבר, ואין אם היו שבריה שויותוכה מאדים, בידוע שנגמרה מלאכתה ואח"כ נשברה, ומטמאה, דעביד לקיבול, שדרך לתת גסטרטא תחת החבית לקבל המשקה הנוסף ממנה: טיטרוס. כלי שהוא מנוקב מלמטה נקבים הרבה דקים כמלוא נקב אחד כמלוא כוש, דהיינו פלך שהנשים מוות בו, וכשממלאים אותו מים ואדם משים אצבעו בנקב מלמעלה שלא יעלוט בו הרוח אין טפה אחת יוצאת מן הנקבים דקים שלמטה, וכשמסיר אצבעו המים יוצאים: ר' אלעזר בר צדוק מטהר. לפי שנקוב בכונס משקה: ורבי יוסי מטמא. שכך הוא דרך תשמישו, וחשיב בית קיבול הואיל והמים עומדים על ידי הנחת אצבע, ואפילו בלא הנחת אצבע אין המים יוצאים אלא כמוציא פרוטות מעט מעט טפה אחר טפה, ומשום הכי לא חשיב נקוב בכונס משקה ליטור בכך. והלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

משפתו, או אפילו אוניו בלבד ניטלו ממנו, נקרא "גיסטרא". ויש מפרשים: כלי חרס שנחלק לשניים (גיסטרא = גיסי תרי). ומכל מקום יש לו עדיין בית קיבול והוא מקבל טומאה, אלא שמשנתנו עוסקת בגיסטרא שנמצאת בפכשן – והרי כלי חרס, כל זמן שלא נצרף בכבשן, אין עליו תורת כלי, הלכך עד שלא נגמרה מלאכתה – אם קודם שנצרפה בכבשן, שהוא גמר מלאכתה, נשברה, ואחר כך נצרפה, טהורה – אינה מקבלת טומאה, שבשעה שנגמרה מלאכתה לא היתה תורת כלי עליה; משנגמרה מלאכתה – ואם נשברה לאחר שנצרפה בכבשן, טמאה – הריהי מקבלת טומאה, שבשעה שנשברה כבר היתה כלי שלם, וכיון שיש לה בית קיבול, ודרך להעמידה תחת חבית המטפטפת, לקבל את המשקה הנוסף ממנה, לפיכך היא מקבלת טומאה (ענין מפורשים, כיצד מבררים אם נשברה קודם שנצרפה או לאחר שנצרפה). טיטרוס – כלי שהוא מנוקב מלמטה נקבים הרבה ולמעלה בראשו חצר יש נקב אחד, וכשמניחים את האצבע על הנקב שלמעלה, אין המשקה שבתוכו יוצא דרך הנקבים שלמטה, רבי אלעזר בר צדוק מטהר – שהרי המשקה יוצא דרך הנקבים שלמטה אם אין סתמים את הנקב שלמעלה, ונמצא שבת קיבולו אינו חשוב בית קיבול (וש"י); רבי יוסי מטמא – רבי יוסי סובר, שהטיטרוס מקבל טומאה, שהואיל ועל ידי הנחת האצבע על הנקב שלמעלה המים אינם יוצאים, הרי זה כלי שיש לו בית קיבול, מפני שהוא כמוציא פרוטות – כלומר שאף בלא הנחת האצבע, אין המים יוצאים מן הנקבים אלא מעט מעט (רמב"ם; ראב"ד; ברטנורא; עיין "תוספות יום טוב", שמביא פירוש לתיבת "פרוטות" מלשון פרוטרוס, היינו סיפה אחר סיפה; ואמנם גירסת הראב"ד היא: מפני שהוא מוציא פרוטות). להבנת המחלוקת במשנתנו (לפי המפורשים). יש להוסיף, שלהלן (פרק ג) מבואר, שכלי חרס העשוי למשקים, אם נעשה בו נקב, שיעור הנקב לבטל את הכלי הוא ב"כונס משקה", כלומר שאם דרך אותו הנקב נכנסים משקים לתוך הכלי, הרי נקב זה מבטל את הכלי, שלא לקבל טומאה, או להיטתר מטומאתו, אם הכלי היה טמא; וזוהי המחלוקת של רבי אלעזר בר צדוק ורבי יוסי, שלדעת רבי אלעזר בר צדוק הטיטרוס נקוב ב"כונס משקה", ולדעת רבי יוסי אין זה נחשב כלי נקוב ב"כונס משקה", מהעמעם שהבאנו לעיל.

יהודה בן בתיא. רבי עקיבא אומר: מפני שהוא מטהו על צדו, ומריח בו ללוקח – אפילו אין המשפך של מידה, מכל מקום הוא מקבל טומאה, לפי שמטהו על צדו לקבל בו מעט משקה, כדי ליתן ללוקח להריח בו, והרי שעשוי הוא לקבלה. והלכה כרבי עקיבא.

יום שני

באור משנה ה

כסוי פדי יין וכדי שמן, וכסוי חביות נירות – כך נקראו החביות, על שם מקומן; ונקטה המשנה כיסויים אלו לרבותא, שאף על פי שיש להם בית קיבול, מכל מקום טהורין – אינם מקבלים טומאה, כיון שאינם עשויים לקבלה אלא לכיסוי בלבד. יש גורסים: והניירות – היינו כיסויים העשויים מנייר, שאף על פי שכלי העשוי מנייר, אם יש לו בית קיבול, הריהו מקבל טומאה (ענין תפארת ישראל, "משנה אחדונה"), מכל מקום כיסוי העשוי מנייר, אפילו יש לו בית קיבול, אינו מקבל טומאה. ואם התקינו – את המכסה, לתשמיש – לא רק לכיסוי אלא גם ליתן מה שהוא לבית הקיבול שלהם, טמאים – הרי הם מקבלים טומאה. פסוי הלפס – האילפס, המחבת, בזמן שהוא נקוב – ונמצא שאינו ראוי לבלום, ויש לו חידור – או שיש לו מאחוריו כנגד בית קיבולו חידור (בליטה מחודדת, עוקץ). ואי אפשר להפכו ולהושיבו מפני חידורו, טהור – אינו מקבל טומאה; אם אינו נקוב ואין לו חידור – אם הכיסוי אינו נקוב ואף אין לו חידור, שאפשר להפכו ולהושיבו, טמא – הרי הוא מקבל טומאה, מפני שהיא מסגנת לתוכו את הירק – שהאשה נותנת לתוכו את הירק לסנו מן המים (ברטנורא); ויש מפרשים, שמסגנת לתוכו את המים מהירק שבקדרה ("תפארת ישראל"; "משנה אחדונה"). רבי אלעזר בר צדוק אומר: מפני שהיא הופכת עליו את הרוניקי – הירקות שנתבשלו כשמוציאים אותם מן הקדירה וממצים את מימם נקראים "רוניקי".

באור משנה ו

גסטרטא – כלי חרס שנשבר קצת ממנו, ואפילו לא נשבר אלא קצת

ז הַטְּמָאִין שֶׁבְּכָלִי חֶרֶם: מִבֵּלָה שֵׁשׁ לָהּ לִזְבוֹ, וּמִחֲתָה שְׁלֹמָה, וּמִבֵּלָה שֶׁהִיא מְלֵאָה קַעְרוֹת. נִטְמָאת אַחַת מֵהֶם בְּשֶׁרֶץ – לֹא נִטְמָאוּ כָּלָם. אִם יֵשׁ לָהּ לִזְבוֹ עוֹדָף, נִטְמָאָה אַחַת מֵהֶם – נִטְמָאוּ כָּלָם. וְכֵן בֵּית תַּבְלִין שֶׁל חֶרֶם, וְקַלְמָרִים הַמְּתַאֲמָת. וּבֵית תַּבְלִין שֶׁל עֵץ שֶׁנִּטְמָא אֶחָד בְּמִשְׁקָה – לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: חוֹלְקִין אֶת עֵבִי, הַמְּשַׁמֵּשׁ לְטָמָא – טָמָא; הַמְּשַׁמֵּשׁ לְהַטְהוֹר – טָהוֹר. אִם יֵשׁ לוֹ לִזְבוֹ עוֹדָף, נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם – נִטְמָא חֲבֵרוֹ.

ח הַלְפִיד – טָמָא. וּבֵית שִׁקְעוֹ שֶׁל גֵּר – מִטְמָא בְּאוֹר. הַמְסַרְק שֶׁל צִרְצוֹר – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וְחֲכָמִים מְטַמְּאִין.

פירוש ברטנורא

ז **טבלא** שיש לה לזבו ומחתה שלימה שיש לה דפנות, טמאים, שיש להן בית קיבול, ומרישא דהטהורים שבכלי חרס חוה שמעינן דהך טמאים, אלא אורחיה דתנא הכי, כדתנן בפרק ואלו טריפות (דף מ"ג) ואלו כשרות, והכי איכא טובא במשנה: **טבלא**. של חרס: שהיא מלאה קערות. שהיא עשויה קערות קערות, והקערות הן מגופה ומחוברין בה: **ואם יש לה לזבו עודף**. אם שפת הטבלא סביב עודף ועולה למעלה יותר מפיהן של קערות: **נטמאה אחת מהן נטמאו כולם**. דכשנכנס השרץ בפי הקערה כבר נכנס באויר הלזבו העודף סביב, ונטמאות כל הטבלא, דכלי חרס מטמא מאוירו, וכשנטמאת הטבלא כולה נטמאו כל הקערות שהן מגופה: **בית התבלין**. כלי חרס עשוי רבועים רבועים, לתת בכל רבוע ורבוע מין אחד של תבלין ולא יתערבו זה בזה: **קלמרים המתואמות**. כלי עשוי לתת בתוכו הדיו והקולמוס והכלים הצריכים לסופר. ועשוי גם הוא רבועים רבועים תאומים, ובארצנו מהם הרבה, וקורים להם בלע"ז קלמרי: **בית תבלין של עץ**. שעשוי גם הוא רבועים רבועים ואין לו לזבו עודף: **שנטמא אחד מהן במשקה**. דרבנן גזרו על המשקים הבאים מחמת שרץ לטמא כלים, גזירה משום משקה זב וזבה, שהם מטמאים כלים דאורייתא. ודוקא כשנטמא במשקה לא נטמא חברו, שכלי שנטמאו אחוריו במשקים לא נטמאו תוכו, הלכך כשנטמא אחד מהן במשקין היו דופן של הטמא אחוריו של חברו ולא נטמא חברו. אבל בטומאת שרץ דאורייתא דכל היכא דנגע בכלי עץ בין מאחוריו בין מתוכו נטמא כולו, אם נטמא אחד מהן נטמא חברו, שהטומאה נוגעת בו מאחוריו. ובכלי חרס דאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, אפילו בטומאת שרץ אם נטמא אחד מהן לא נטמא חברו, דתוכו של זה נעשה גב לחברו, וכלי חרס אין מיטמא מגבו. אבל כלי עץ מיטמא מגבו בטומאת שרץ, אבל לא בטומאת משקין להיות נטמא כולו: **חולקים את עביו**. דופן עב דרחב שבין שני הרבועים, רמינן פלגא פלגא להאי גיסא גיסא בטומאת משקים דרבנן, וחצי עובי הדופן שלצד הטהור טהור. ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי:

ח **הלפיד**. כעין קערה של חרס מחודדת מלמטה ותוחבים חידודה בראש קונדס, ובתוך אותה קערה נותנים חתיכות בגד ושמן ועטרין ומדליקין ומגביהין למעלה והיא מאירה למרחוק. ומפני שהיא מחודדת ואינה יכולה לעמוד בפני עצמה סלקא דעתך אמינא שלא תיטמא, קמ"ל דהואיל ומקום מושבה מתוקן ומיוחד להושיבה בראש הקונדס הרי זו מיטמאה: **ובית שיקעו של גר**. כלי חרס עשוי להיות הגר יושב ומשוקע בו: **מטמא באויר**. דחשיב כחך לטמא באויר, אף על פי שאין כל הגר משוקע בו כי אם מעט ממנו: **מסרק של צרצור**. כלי חרס שעושים על פיו שבכה כמין מכבר מעשה רשת והמקרה ממנו מטיל הדמים ממקומות הרבה, ורוב הכלים ששותין בהם מים בארץ ישמעאל עשויים כך, וסביב אותה שבכה בולמים שינים כשיני המסרק, שעושים אותן לגוי. ואם נתלה שרץ באויר אותן שינים פליגי בה רבי אליעזר ורבנן אי חשיב תוך כלי חרס אי לא. והלכה כחכמים דחשבי לה תוך ומטמאין:

משניות מבוארות – קהתי

חברו, שהרי כלי עץ מקבל טומאה מגבו, וכשנטמא תא אחד, הרי נגעה הטומאה בגבו של התא השני. **רבי יוחנן בן נורי אומר**: **חולקין את עביו** – אם נגעו משקים טמאים בדופן שבין שני תאים בבית התבלין של עץ, מחלקים את עובי הדופן, **המשמש לטמא, טמא** – חצי הדופן שבצד התא שנטמא טמא; **המשמש לטהור, טהור** – וחצי הדופן שבצד התא השני טהור. ואין הלכה כרבי יוחנן בן נורי. **אם יש לו לזבו עודף** – אם יש לו שפה המקפת לכל התאים והיא בולטת למעלה מכולם, **נטמא אחד מהם, נטמא חברו** – שכולם נחשבים כלי אחד.

באור משנה ח

הלפיד – כעין קערה של חרס שנותנים בתוכה פתילות ושמן וזפת, והיא מחודדת מלמטה, ותוחבים חידודה בחור שבראש הקונדס, ומדליקים את הפתילות ומגביהים אותן למעלה; ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שהלפיד מחודד ואינו יכול לישב בעצמו, מכל מקום הואיל ומקום מושבו מתוקן ומיוחד בראש הקונדס, **טמא** – הרי הוא מקבל טומאה. **ובית שיקעו של גר** – המקום השקוע בנו של חרס, **מטמא באויר** – שהשקע נחשב כ"תוך", אף על פי שאין כל הגר משוקע בו כי אם מעט ממנו (הריש"י ברטנורא). **המסרק של צרצור** – צרצור הוא כעין כד או בקבוק של חרס שפיו מכוסה ברשת ומסביב לרשת שיניים כעין שיני המסרק, ואם נתלה שרץ באויר השיניים של המסרק, **רבי אליעזר מטהר** – רבי אליעזר סובר, שאינו מקבל טומאה, שאין אויר המסרק נחשב "תוך", **וחכמים מטמאין** – חכמים סוברים, שמקבל טומאה, לפי שבין שיני המסרק נחשב כ"תוך" הכלי עצמו.

יו"ט שי"ז

באור משנה ז

הטמאין שבכלי חרס – אלו הם כלי חרס המקבלים טומאה: **מבילה שיש לה לזבו** – לוח של חרס שיש לו מסגרת, שפה, ומחתה שלמה – שיש לה דפנות (עיי' במפרשים, משום מה מפרט התנא כלים אלו. אף שנשמעין הם ממשנה ג). **ומבילה שהיא מלאה קערות** – היינו שהקערות מחוברות בטבלה, **נטמאת אחת מהם בשרץ** – שנכנס השרץ בתוך אחת מהקערות, **לא נטמאו כלם** – כל שאר הקערות, שכל קערה היא כלי בפני עצמו. **אם יש לה לזבו עודף** – שהלזבו שבשפת הטבלא בולט למעלה מכל הקערות, **נטמאה אחת מהם** – קערה אחת, **נטמאו כלן** – כל הקערות, שעל ידי הלזבו שמסביבן נעשו כולן ככלי אחד (הריש"י). **ובית תבלין של חרס** – כלי חרס המחולק לתאים, כדי ליתן בכל תא מין אחד של תבלין, **וקלמרים המתאמת** – קסת כפולה שיש בה שתי דירותות ותאים לקולמוסים; אף באלו הדיון הוא, שאם נטמא תא אחד מהם בשרץ, לא נטמאו כולם, ואם יש להם שפה מסביב הבולטת למעלה מכל התאים, נטמא אחד מהם, נטמאו כולם. **ובית תבלין של עץ שנטמא אחד במשקה** – הטמא מחמת שרץ, שכן חכמים גזרו על המשקים הטמאים מחמת שרץ שיטמאו כלים, גזירה משום משקים של זב (היינו דוקא חזבו ומי רגליו). שהם אב הטומאה, ומטמאים כלים מן התורה, ובאה המשנה ללמד, שאם אחד התאים של בית התבלין העשוי מעץ נטמא במשקה הטמא מחמת שרץ, **לא נטמא חברו** – שהמשקה הטמא לא נגע בתא השני אלא מגבו, וכלי שנטמא גבו במשקים לא נטמא תוכו, אבל אם נטמא תא אחד בשרץ, נטמא

פ ר ק ש ל י ש י

א שְׁעוֹר בְּלִי חֶרֶם לְטַהֵר: הָעֲשׂוֹי לְאֶכְלִין – שְׁעוֹרוֹ בְּזִיתִים. הָעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִין – שְׁעוֹרוֹ בְּמִשְׁקִין. הָעֲשׂוֹי לְכָךְ וּלְכָךְ – מְטִילִין אוֹתוֹ לְחֶמְרוֹ בְּזִיתִים.

ב חֲבִית שְׁעוֹרָה בְּגִרוּגָרוֹת; דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּאֶגְזִיזִים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּזִיתִים. הֵלֶפֶס וְהַקְדָּרָה – שְׁעוֹרֵן בְּזִיתִים. הַפֶּךְ וְהַטְפִּי – שְׁעוֹרֵן בְּשֶׁמֶן. וְהַצָּרְצוֹר – שְׁעוֹרוֹ בְּמִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשֶׁת בְּזִירְעוֹנִים. גֵּר – שְׁעוֹרוֹ בְּשֶׁמֶן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּפִרוּטָה קִטְנָה. גֵּר שְׁנַטְלָא פִּיּו – טָהוֹר; וְשֵׁל אֲדָמָה שֶׁהֶסֶק פִּיּו בְּפִתְחָהּ – טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

א שְׁעוֹר בְּלִי חֶרֶם לְטַהֵר. דתו לא מקבל טומאה, ואם היה טמא טהר כאילו נשבר כולו, דתו לא חזי למילתיה ולא חשוב תוך דרידה. אפילו היתה חבית זו מיוחדת לגרוגרות ולאגוזים, וניקבה במוציא זית, טהורה, כל זמן שלא חזר ויחדה אח"כ לקבל בה רמונים וכיוצא בהן, אבל חזר ויחדה לקבל בה רמונים, טמאה עד שתנקב במוציא רמון, ומשניקבה במוציא רמון שוב אינה מקבלת טומאה: שְׁעוֹרוֹ בְּמִשְׁקִין. בנקב שבשמישין הכלי על גבי משקין נכנסין המשקין דרך אותו נקב לתוך הכלי, והוא נקב גדול ממוציא משקה: לְכָךְ וּלְכָךְ. כגון קדרה שמבשלים בה בשר. אע"פ שאין מניחין בה אוכל בלא משקה, ולמשקה לא חזיא שהרי ניקבה בכונס משקה, אפילו הכי אולנין בה לחומרא, ואינה טהורה עד שתנקב במוציא זיתים: **ב** חֲבִית שְׁעוֹרָה בְּגִרוּגָרוֹת. רגילים היו להניח גרוגרות בחבית: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּזִיתִים. כסתם מתניתין דלעיל. והיו סתם ואחר כך מחלוקת ואין הלכה כסתם. והלכה כרבי יהודה: הֵלֶפֶס וְהַקְדָּרָה שְׁעוֹרֵן בְּזִיתִים. להחמיר. כדפרישנא לעיל: הַפֶּךְ וְהַטְפִּי. כלי שמן הן. אלא שהטפי פיו צר מאד, לכך נקרא טפי שאין יורד ממנו אלא טפין טפין. ומפי דתנן בפרקין דלעיל שהוא טהור, היינו כשהתקינו לכסות בו סל של ענבים כדפרישנא לעיל: בְּשֶׁמֶן. היינו כונס משקה של שמן. ואין שיעורו שזה למים, דשל שמן דק שהרי כלי שמחזיק מים או יין אינו מחזיק שמן: הַצָּרְצוֹר. כלי עשוי לשתות בו מים ועל פיו שבכה כמעשה רשת שלא יכנס לתוכו דבר רע ויטנפו המשקין: שְׁלֹשֶׁת. הפך והטפי והצרוצור, שיעורן בנקב מוציא זרעונים, כגון אפונים. דסבר רבי שמעון דלזרעונים נמי עבדי, והוה כמו העשוי לכך ולכך דלעיל דמטילין אותו לחומרו. ואין הלכה כרבי שמעון: גֵּר שְׁעוֹרוֹ בְּשֶׁמֶן. כונס משקה של שמן. דסתם גֵּר לשמן עבדי: רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר בְּפִרוּטָה קִטְנָה. דסבר עבדי נמי לאנחושי ביה פרוטות, ומטילין אותו לחומרו. ואין הלכה כרבי שמעון: גֵּר שְׁנַטְלָא פִּיּו. בטל שם גר ממנו: וְשֵׁל אֲדָמָה. אינו מקבל טומאה כל זמן שלא נצרף בכבשן. ואע"פ שהוסק פי הגר בפתיחה הדולקת, לא חשיב בכך כאילו נצרף בכבשן, וטהור:

משניות מבוארות – קהתי

וְהַצָּרְצוֹר – כעין כד העשוי למים, ופיו מכוסה ברשת, כמו שכבר בארנו לעיל (ב, ח), **שְׁעוֹרוֹ בְּמִים** – משיינקב בכונס מים, היינו שדרך הנקב יכולים להיכנס מים לתוכו. **רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשֶׁת** – הפך והטפי והצרוצור, **בְּזִירְעוֹנִים** – שיעורם להיטהר בנקב המוציא זרעונים, שהואיל ומשתמשים בהם גם לזרעונים הולכים בהם לחומרה. ואין הלכה כרבי שמעון. **גֵּר** – של חרס, ונותנים לתוכו השמן והפתילה, **שְׁעוֹרוֹ בְּשֶׁמֶן** – בנקב הכונס שמן. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּפִרוּטָה קִטְנָה** – בנקב המוציא פרוטה קטנה, לפי שהיו גם נותנים בנר פרוטות, הלכך הולכים בו לחומרה. ואין הלכה כרבי אליעזר. **גֵּר שְׁנַטְלָא פִּיּו** – שהפתילה בתוכו, **טָהוֹר** – שטל ממנו שם נר; **וְשֵׁל אֲדָמָה** – נר העשוי ממין אדמה ולא נצרף בכבשן, אף על פי שֶׁהֶסֶק פִּיּו – פי הגר, **בְּפִתְחָהּ** – באש הפתילה, **טָהוֹר** – שכל זמן שלא נצרף כל הגר בכבשן אינו נחשב כלי לקבלת טומאה. משנתנו באה להשמיע, שאף על פי שגר שניטל פיו טהור, והרי שפי הגר הוא העיקר, מכל מקום לא מועילה הסקת פיו בלבד כדי שיחשב כלי לענין טומאה (הגרא: "משנה אחרונה").

ברישא של משנתנו שנינו: "חבית שיעורה בגרוגרות. דברי רבי שמעון: רבי יהודה אומר: באגוזים; רבי מאיר אומר: בזיתים". ובארנו טעמו של רבי יהודה (על פי תגרא). שהואיל ומכניסים לתוך החבית גם אגוזים, לפיכך הולך רבי יהודה אחר האגוזים לחומרה. מכאן, שאגוז גדול מגרוגרת. אבל מה טעמו של רבי מאיר? האם אפשר לבאר שרבי מאיר מחמיר יותר מרבי יהודה, כלומר שזית גדול מאגוז? והרי דבר זה אינו מסתבר. ואמנם בטעמו של רבי מאיר לא פירש הגרא, שהולך זה לחומרה, אלא שלדעתו הואיל ורוב כלי אוכלים שיעורם בזיתים אף חבית שיעורה בזיתים. וכך גם בארנו במשנה, מבלי לציין אם זה לחומרה או לקולה. ברם, בעל "תוספות יום טוב" כותב: מצניו שהגרוגרת יתירה מכיות (גמרא שבת צא, א), ומצניו גם כן שהאגוז גדול מזית (שם שם פא, א). ומכאן, שתנאים אלו כל אחד מקל מקודמו. וכך עולה סידורם יפה.

י ו ס ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ג

היסוד ההלכתי של משנתנו, ששבר כלי חרס המקבל טומאה, כיון שטהר פעם

י ו ס ר ב י ע י

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנתנו דנה בכלי חרס שניקבו בשוליהם, מהו שיעור הנקב, המטהר את הכלי מטומאתו.

שְׁעוֹר בְּלִי חֶרֶם – שיעור הנקב בכלי חרס, לְטַהֵר – שיתטהר על ידו מטומאתו, כאילו נשבר כולו, וכן שלא יקבל טומאה: הָעֲשׂוֹי לְאֶכְלִין – כלי העשוי להחזיק בו אוכלים, **שְׁעוֹרוֹ בְּזִיתִים** – משיינקב במוציא זית, היינו שדרך הנקב יכול לצאת זית מן הכלי. הָעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִין – כלי העשוי להחזיק בו משקים, **שְׁעוֹרוֹ בְּמִשְׁקִין** – משיינקב בכונס משקה, היינו שאם מניחים אותו על גבי משקים נכנסים המשקים לכלי דרך אותו הנקב. הָעֲשׂוֹי לְכָךְ וּלְכָךְ – לאוכלים ולמשקים, כגון קדרה שמבשלים בה בשר עם רוטב, מְטִילִין אוֹתוֹ לְחֶמְרוֹ בְּזִיתִים – הולכים בו לחומרה, שאינו טהור אלא אם כן ניקב במוציא זית.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו מוסיפה ללמד בשיעור הנקב בכלי חרס להיטהר.

חֲבִית שְׁעוֹרָה – שיעור הנקב בחבית להיטהר, **בְּגִרוּגָרוֹת** – שיהא הנקב גדול עד שתצא דרכו גרוגרת, **דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן** – שהולך הוא אחר רוב שימושה שהיה לגרוגרות. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּאֶגְזִיזִים** – שהנקב מוציא אגוז, שהואיל ומכניסים לתוכה גם אגוזים, הולך רבי יהודה אחר האגוזים לחומרה (הגרא); **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּזִיתִים** – משתינקב החבית במוציא זית, כסתם משנתנו הקודמת, שכל כלי חרס העשוי לאוכלים, שיעורו במוציא זית. **הֵלֶפֶס** – האילפס, **וְהַקְדָּרָה** – העשוים לבישול, **שְׁעוֹרֵן בְּזִיתִים** – משיינקבו במוציא זית, שהולכים בהם לחומרה, כמו ששינו במשנה הקודמת: "העשוי לכך ולכך מטילין אותו לחומרו בזיתים". **הַפֶּךְ וְהַטְפִּי** – שניהם כלי חרס לשמן, אלא שהטפי פיו צר מאד ואין השמן יוצא ממנו אלא טפין טפין, ולכך נקרא "טפי", **שְׁעוֹרֵן בְּשֶׁמֶן** – משיינקבו בכונס שמן, היינו שדרך הנקב יכול להיכנס שמן לכלי, הרי הם טהורים.

ג חבית שניקבה ועשאה בזפת, ונשברה, אם יש במקום הזפת מחזיק רביעית – טמאה, מפני שלא בטל שם פלי מעליה. חרס שניקב ועשאו בזפת, אף על פי מחזיק רביעית – טהור, מפני שבטל שם פלי מעליו.
ד חבית שנתרועעה וטפלה בגללים, אף על פי שהוא נוטל את הגללים והחרסים נופלים – טמאה, מפני שלא בטל שם פלי מעליה. נשברה ודבק ממנה חרסין, או שהביא חרסין ממקום אחר וטפלן בגללים, אף על פי שהוא נוטל הגללים והחרסין עומדים – טהור, מפני שבטל שם פלי מעליה. היה בה חרס מחזיק רביעית – פלה מממא במגע, וכנגדו מטמא באויר.
ה הטופל פלי חרס הפריא – רבי מאיר ורבי שמעון מממאים; וחכמים אומרים: הטופל את הפריא – טהור, ואת הרעוע – טמא. וכן בחדוק הקרויה.

פירוש ברטנורא

ג חבית שניקבה. במוציא זית, וטהרה, כשחור ועשאה בזפת, מקבלת טומאה מכאן ולחבא: חזרה ונשברה. לשברים הרבה. אותו השבר שיש בו הזפת מחזיק רביעית ויושב שלא מסומך. טמא. ובחבית המחזקת מלוג ועד סאה עסקין, כרתנן בפרקין דלעיל מלוג ועד סאה ברביעית. ואע"פ שאין סתימה מועלת לנקב הבא לאחר שבורה, שאני תך סתימה שנעשית קודם שבטל שם כלי ממנה. דחבית שניקבה שם חבית עליה אע"פ שטברה, אבל חרס הפורש מן החבית בטל שם כלי מעליו אע"פ שלא ניקב, לפיכך אין מועלת סתימה בנקב שלו:

ד חבית שנתרועעה. כמו כותל רעוע. שלא נפלו חרסיה אבל היא רעועה כל כך שאם יטלטלה וחצי קב גרוגרות בתוכה תשבר לגמרי. וטהורה היא כראמרין לקמן באידך פרקין (מ"ב): וטפלה. שטח פניה: בגללים. כדי שלא יפלו החרסים: נשברה. שנפלו החרסים ודיבק השברים בקולן של סופרים. או שהביא חרסים ממקום אחר ודבקן ואחר כך טפלן בגללים, טהורה. והוא דרין טפלן במיט, כל זמן שלא חזר וצרפה בכבשן: חרס מחזיק רביעית. וכגון שהחרס בא מחבית המחזקת מלוג ועד סאה, דשעורה ברביעית כדפרישנא לעיל: כולן מטמאין במגע. דכולן נעשים יד לאותו חרס, ומטמאין משום יד. וכנגדו בלבד מטמא באויר, דאין אויר ליד כלי חרס:

ה כלי חרס הפריא. שאינו לא רעוע ולא שבור: מטמאין. אם נטמא הכלי מאוירו, טמאים אוכלים ומשקים שנגעו בטפלה, מפני שהוא חשוב ככלי עצמו: הטופל את הבריא טהור. דדוקא הכלי רעוע שצריך לאותה מפלה הוא דחשיבה הטפלה ככלי ונטמאו האוכלים הנוגעים בה כשהכלי טמא, אבל טפילת הבריא אינה חשובה ככלי. והכלה כחכמים: וכן בחדוק קרויה. כשם שנחלקו רבי מאיר ורבי שמעון עם חכמים במפילת הבריא כך נחלקו בחדוק

משניות מבוארות – קהתי

הגללים והחרסין עומדים – שגם אם יטול הגללים, החרסים יישארו דבוקים, טהורה – אין החבית המתקנת מקבלת טומאה, מפני שבטל שם פלי מעליה – בשעה שנשברה, ושוב אינה מקבלת טומאה לעולם. במפרשים מבואר, שלא דווקא אם טפלן בגללים, אלא אפילו טפלן בטיט, כל זמן שלא חזר וצרפה בכבשן, אין לה תקנה. ברם, צירוף בכבשן מועיל, לפי שנעשה ככלי חדש (ר"ש; ברטנורא: "משנה אחרונה"). ה"ה בה – בחבית שנשברה ותוקנה, חרס מחזיק רביעית – שהוא מקבל טומאה, פלה מטמא במגע – כל החבית שתוקנה מהחרסים תתטמא במגע, שאם נגעה בה הטומאה מתוכה, כולה טמאה, לפי שכל החרסים משמשים "יד" לחרס המקבל טומאה, וכל "יד" בכלי חרס מיטמאה במגע, אבל אינה מיטמאה באויר, שאין אוויר ל"יד" כלי חרס; וכנגדו – אבל כנגד החרס שמחזיק רביעית, מטמא באויר – שאף אם הטומאה תלויה באויר החבית כנגד אותו החרס, הרי זה נטמא, מפני שהוא כלי בפני עצמו (רמב"ם).

י ו ש ש י

באור משנה ה

משנתנו דנה בכלי חרס שלם שטחו אותו מבחוץ, אם הטיח נחשב כמחובר לכלי או לא.

הטופל פלי חרס הפריא – השלם, שאינו זקוק לתיקון, אלא שטפלו (הדביק עליו מבחוץ שכבת טיט) כדי שיהא יותר חזק, רבי מאיר ורבי שמעון מטמאים – את הטיפול, שאם נטמא הכלי מתוכו, אף הטיפול שבחוץ טמא, ומטמא אוכלים ומשקים הנוגעים בו, מפני שהטיפול חשוב כחיבור לכלי ודינו ככלי עצמו; וחכמים אומרים: הטופל את הפריא, טהור – הטיפול, לפי שאינו חשוב חיבור לכלי, הואיל ואין הכלי זקוק לו כלל; ואת הרעוע – אבל הטופל את הכלי הרעוע, טמא – הטיפול, שהואיל והכלי צריך לטיפול, הרי הוא חיבור לו ודינו ככלי, שאם נטמא הכלי אף הוא טמא, ומטמא אוכלים ומשקים הנוגעים בו, כמו שכבר בארנו לעיל. וכן בחדוק הקרויה – היינו דלעת יבשה חלולה שהיו דולים בה מים מן הבור, ועשה לה חידוק (חגורה) כדי לחזקה, לדעת רבי מאיר

אחת, שוב אין לו טומאה לעולם; ומכאן, אם ניקב השבר אף על פי שסתמו, אין הסתימה מועילה לו, ואינו מקבל טומאה. אבל כלי חרס שלם שניקב, וסתם את הנקב, הרי חזרו הכלי ומקבל טומאה; ואם נשבר, אף אותו השבר שיש בו סתימה הנקב מקבל טומאה, אם יש בו כשיעור הראוי לכך, כמבואר במשנה.

חבית שניקבה – וטהרה, כפי ששינוי במשנה הקודמת, ועשאה בזפת – וסתם את הנקב בזפת, והיא שוב מקבלת טומאה, ונשברה – לשברים הרבה; אם יש במקום הזפת מחזיק רביעית – אם אותו השבר שיש בו הזפת מחזיק רביעית ויושב שלא מסומך, טמאה – כלומר השבר מקבל טומאה, מפני שלא בטל שם פלי מעליה – שחבית שניקבה, עדיין שם חבית עליה, וסתימת הנקב מועילה לה לחזור ולקבל טומאה, הלכך גם שבריה המחזיקים רביעית מקבלים טומאה. אבל חרס שניקב – שבר כלי חרס שניקב, ועשאו בזפת – וסתם את הנקב שלו בזפת, אף על פי מחזיק רביעית – שהשבר מחזיק רביעית וראוי לקבל טומאה, טהור – אינו מקבל טומאה, מפני שבטל שם פלי מעליו – ששבר כלי חרס אין עליו שם כלי, הלכך אם ניקב ונטהר, שוב אינו מקבל טומאה לעולם, וסתימת הנקב אינה מועילה לו כלל.

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בכלי חרס, שכל זמן שלא בטל מעליו שם כלי מועיל לו תיקונו, ואילו משבטל מעליו שם כלי אין כל תיקון מועיל לו.

חבית שנתרועעה – ואינה יכולה ליטלטל בחצי קב גרוגרות (כלהלן ד, ב), דהיינו שאם יכניסו בתוכה חצי קב גרוגרות ויטלטלה, תישבר לגמרי, שבכגון זה טהורה היא, וטפלה בגללים – טחה וחזקה בחוץ בגללי בקר, אף על פי שהוא נוטל את הגללים והחרסים נופלים – שאילו היה מוריד את הגללים ממנה היו החרסים נופלים, היינו שהחבית היתה מתפרקת, והרי גם כלי גללים אינם מקבלים טומאה, מכל מקום טמאה – החבית מקבלת טומאה, מפני שלא בטל שם פלי מעליה – הלכך מועיל לה התיקון לחזור ולקבל טומאה. נשברה – החבית, ודבק ממנה חרסין – ודיבק חרסים מן החבית ועשה מהם כלי, או שהביא חרסין ממקום אחר וטפלן בגללים – ועשה חבית מתוקנת, אף על פי שהוא נוטל

ו יבִלִית שְׂטוּפְלִין בַּהּ הַפֶּטְסִין, הַנוֹגֵעַ בָּהּ – טָמֵא. מְגוּפַת חֲבִית אֵינָה חֲבוּר. הַנוֹגֵעַ בְּמַפּוּלוֹ שֶׁל תַּנּוּר – טָמֵא.
ז מִחֵם שְׂטוּפְלוֹ בַּחֲמֵר וּבַחֲרָסִית, הַנוֹגֵעַ בַּחֲמֵר – טָמֵא, וּבַחֲרָסִית – טָהוֹר. קִמְקוּם שֶׁנֶּקֶב וְעִשָּׂאֵה בִּזְפַת – רַבִּי יוֹסִי מְטַהֵר, שְׂאִינוּ יָכוֹל לִקְבֹּל אֶת הַחֲמִין בְּצוּזָן. וְכֵן הָיָה אוֹמֵר בְּכָלִי זֶפֶת: כָּלִי נִחֲשֶׁת שְׂזוּפָתָן – טָהוֹרִין. וְאִם לֹאִין – טָמֵאִין.

ח חֲבִית שֶׁנֶּקֶבָה וְעִשָּׂאֵה בִּזְפַת יֵתֵר מִצָּרְפָּה, הַנוֹגֵעַ בְּצָרְפָּה – טָמֵא, יֵתֵר מִצָּרְפָּה – טָהוֹר. זֶפֶת שֶׁנִּשְׁמָטָה עַל הַחֲבִית, הַנוֹגֵעַ בָּהּ – טָהוֹר. מִשְׁפָּךְ שֶׁל עֵץ וְשֶׁל חֶרֶס שֶׁפָּקְדוּ בִּזְפַת – רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַמֵּא. רַבִּי עֲקִיבָא

פירוש ברטנורא

קרויה, והיא דלעת יבשה וחלולה ששואבין בה מים, ורגילים להדק סביבותיה בעגול של עץ או של ברזל כדי שלא תשבר אם תגוף באבן. דרבי מאיר ורבי שמעון דמטמאין בטפילת הבריא מטמאין אף בזה, ואפילו היתה הקרויה בריאה. ותכמים אומרים אם היתה הקרויה בריאה ואינה צריכה לעגול זה לא חשיב העגול כנופה של קרויה, ואם נטמאת הקרויה לא נטמא העגול:

ו יבִלִית. מִן עֵשֶׂב שִׁשְׁמוּ יִבְלָא. ורגילין לטוח בו הכדות הגדולות שלא יפלטו היין שמויעין: פטסין. כדות גדולות. כמו הללו בעלי פטסין דבמסכת ביצה (דף טו):

ז מִיחֵם. כלי שמחממים בו המים: בחומר. טיט עב: חרסית. דק כחרס. ויש מפרשים, כתישת חרסים: הנוגע בחומר טמא. לפי שהוא נדבק ומתחבר במיחם וחשוב כעצמו של כלי, הלכך אם נטמא המיחם נטמא החומר שסביבו כמותו, והאכלים הנוגעים בחומר טמאים: ובחרסית טהור. דחרסית אינו נדבק ומפריך ונפיל, ולא חשיב כעצמו של כלי: קומקום. יותר גדול ממיחם. ובלע"ז קוראין לו קומקומ"ז: שאינו יכול לקבל את החמין. שחופת נידך ונמס במים חמין. ואע"פ שיכול לקבל את הצונן אינו חשוב כלי וטהור: וכן היה אומר בכלי זפת. כלים העושים מן הזפת עצמו, שהן מחרוין, הואיל ואין יכולין לקבל את החמין בצונן. ורבותי פירשו, בכלי זפת, בכלים הזופתים, ומפרש ואזיל כיצד, כלי נחושת שזופתן טהורים. אם היו הכלים טמאים ונגע אדם או אוכלין ומשקין בזפת, טהורים, דאין הזפת חיבור ואינו נחשב כעצמו של כלי: ואם ליין. ואם זפתן מתחלה לשום בתוכו יין ואין דעתו להשתמש בהן בחמין כלל: טמאין. דאז היה הכלי צריך לזפת והיו זפת חיבור:

ח יותר מצרבה. כנגד הנקב הוא צורכה, ומה שהוא שלא כנגד הנקב הוא יותר מצרבה, ולא חשיב חיבור, כיון דלא צריך לחבית. ורמב"ם פירש, יותר מצרבה כגון שעשה הסתימה עבה ביותר עד שיוכל להנטל ממנה ותשאר סתומה, ואפילו הכל כנגד הנקב: זפת שנטמא על החבית. שאינה נקובה: הנוגע בה. בטיפת הזפת: טהור. אע"פ שהחבית טמאה. שאין הזפת חיבור לחבית כיון שאין החבית צריכה לה: שפקקו בזפת. שסתם פי הנקב של המשפך העשוי

משניות מבוארות – קהתי

נמסה במים חמים; ואף על פי שאפשר להכניס בו מים צוננים, מכל מקום הואיל ואי אפשר להכניס בו מים חמים, לפיכך אינו חשוב כלי ואינו מקבל טומאה. וכן היה אומר – רבי יוסי, בכלי זפת – בכלים המזופתים, שאם משתמשים בהם חמים, אין הזפת חיבור לכלי, מפני שאין הזפת יכולה לקבל את החמים. כיצד? כלי נחושת שזופתן, טהורין – אם נטמאו הכלים, הזפת טהורה, שהואיל ועשויים להשתמש בהם בחמים, אין הזפת חיבור לכלי, מהטעם שבארנו לעיל; ואם ליין – ואם זפתם מתחילה כדי ליתן לתוכם יין ולא חמים, טמאין – אף הזפת טמאה, שחשובה היא חיבור לכלי (ד"ש). ויש מפרשים: וכן היה אומר בכלי זפת – בכלים העשויים מזפת, שהם טהורים, הואיל ואינם יכולים לקבל את החמים (דמב"ם); כלי נחושת שזופתן – כדי לחזק אותם, טהורין – אם נטמאו הכלים, הנוגעים בזפת טהורים, לפי שאין הכלים הללו צריכים לזפת, ואין היא חשובה חיבור לכלים. ואם ליין – ואם זפתם בשביל יין שלא יתקלקל, טמאין – אם נטמאו הכלים, אף הזפת נטמאה, שהואיל וצריכים לזפת הרי זו חשובה חיבור לכלים (דמב"ם; "אליהו רבא"; עיי' "משנה אחרונה").

באור משנה ח

חבית – של חרס, שנקבה ועשאה בזפת – וסתם את הנקב בזפת, יתר מצרפה – שנתן זפת יותר מן הצורך, היינו גם שלא כנגד הנקב (ד"ש), ויש מפרשים, שעשה הסתימה עבה ביותר ואפשר להסיר ממנה זפת ועדיין יישאר הנקב סתום (דמב"ם), הנוגע בצרפה – בזפת הנצרכת לחבית, טמא – אם נטמאה החבית, שאותה הזפת חשובה חיבור לחבית, וכשנטמאה החבית נטמאה הזפת, יתר מצרפה – אבל הנוגע בזפת שאינה נצרכת לחבית, טהור – שהזפת שהיא יתיר מצרבה אינה חיבור לחבית, ואם נטמאה החבית, אין היא טמאה, הלכך הנוגע בה טהור. זפת שנטמא על החבית – שנטמאה, הנוגע בה – בטיפת הזפת, טהור – שאין הזפת חיבור לחבית, הואיל ואין החבית צריכה לה. משפך של עץ ושל חרס – או של חרס, שפקקו בזפת – שסתם את פי הנקב בזפת, רבי אלעזר בן עזריה מטמא – את המשפך, לפי שסתימת הזפת סתימה יפה

ורבי שמעון אם הקירוריה נטמאה אף החידוק טמא, ולדעת חכמים בזמן שהקירוריה בריאה ואינה צריכה לחידוק, אין החידוק נחשב כחיבור לה, ולכן אם נטמאה הקירוריה לא נטמא החידוק. משנתנו באה להשמיע בסיפא, שאף על פי שהקירוריה עלולה להישרר וצריכה חיזוק, מכל מקום הואיל ועכשיו בריאה היא, ואינה זקוקה לחידוק, דעת חכמים היא, שאין החידוק נטמא (הגר"א).

באור משנה ו

יבִלִית – מין עשב, שטופלין בה הפטסין – החביות הגדולות, הנוגע בה – ביבילית, טמא – כלומר אם נטמא הפיטס מתוכו, אף היבילית טמאה ומטמאה את האוכלים והמשקים הנוגעים בה, שהואיל ורגילים לטוח בה את הפיטסים, כדי שלא ידלפו, אף לדעת חכמים נחשבת היא חיבור לכלי. מגופת חבית – כיסוי של חרס שעל פי חבית, אף על פי שהוא מדובק בטיט לחבית, אינה חבור – לחבית, מפני שהיא עומדת לינטל; ואם נטמאה החבית אין המגופה טמאה. הנוגע במפולו של תנור – אם נטמא התנור, ונגעו אוכלים ומשקים בטיט שטחוהו בו, טמא – האוכלים ומשקים טמאים, לפי שהתנור צריך לטיח, כדי שחומו יישמר בו, הלכך הטיח נחשב חיבור לתנור.

שבת קודש

באור משנה ז

מחם – של חרס, שמחממים בו מים, שטפלו בחמר – שטחו בטיט עבה, ובחרסית – מין טיט דק שהוא מעפר שעושים ממנו כלי חרס, ואינו מתדבק כמו חומר (הגר"א), הנוגע בחמר, טמא – אם נטמא המיחם, אף החומר נטמא, ואוכלים או משקים הנוגעים בחומר נטמאים, לפי שהחומר מתדבק יפה במיחם ונעשה חיבור לו, והרי הוא כחלק מגוף המיחם; ובחרסית – אבל הנוגע בחרסית, טהור – שהחרסית אינה נדבקת יפה והיא נפרדת ונופלת, הלכך אינה נחשבת חיבור למיחם. קמקום – של חרס, והוא מין דוד, שנקב ועשאו בזפת – שסתם את הנקב בזפת, רבי יוסי מטהר – את הקומקום, שאינו יכול לקבל את החמין בצונן – לפי שהזפת

מַטְמָא בְּשֵׁל עֵץ, וּמַטְהָר בְּשֵׁל חֶרֶם. רַבִּי יוֹסִי מְטַהֵר בְּשִׁנְיָהֶם.

פירוש ברטנורא

לחכמים ממנו יין לחבית: רבי אלעזר בן עזריה מטמא. דחשיב ליה סתימה, בין בשל עץ בין בשל חרס: ור"ע מטמא בשל עץ. מפני שהופת הוא מינו, שהופת יוצא מן העץ: ומטהר בשל חרס. שאינו מינו ולא חשיב חיבור. ולא דמי סתימת פי המשפך לסתימת נקב החבית דחשיב חיבור, לפי שהנקב שבפי המשפך שעשאו היוצר מתחלה חלק הוא ונקלף הופת הפת ומתקיים, אבל חבית שנוקבה לאחר שהוסקה בכבשן אי אפשר לנקב להיות חלק ושזה ואין הופת נקלף ממנו אי נמי, נקב שבפי המשפך סופו להסיר סתימתו כשירצה לשפוך יין בחבית, הלכך לא חשיבא סתימה אלא במשפך של עץ לפי שהוא מינו, אבל חבית שנוקבה אין סופו להסיר הסתימה: רבי יוסי מטהר בשנייהם. דסתימת פי המשפך לא חשיבא סתימה, והרי הוא כאילו לא נסתם ואין לו בית קבול. והלכה כר"ע:

משניות מבוארות – קהתי

את הסתימה ("תפארת ישראל"), והרי זה כאילו לא נסתם ואין לו בית קיבול. והלכה כרבי עקיבא.

בארנו את הסיפא במשפך של בעלי חיים, ומחלוקת התנאים היא אם המשפך נעשה לכלי קיבול על ידי הפקק. אבל יש מפרשים אף במשפך של רוכלים, והמחלוקת אינה לענין המשפך, אלא לענין הפקק, אם הוא חשוב חיבור לכלי, וכשנטמא המשפך אף הוא טמא, או לא (עיי' "משנה אחרונה").

היא, והרי זה כלי שיש לו בית קיבול; ומדובר כאן במשפך של בעלי חיים, ששינוי לעיל (ב, ד), שהוא טהור, משום שאין לו בית קיבול. אבל משפך של רוכלין לעולם טמא, אפילו אינו פקק (עיי' באורנו שם). רבי עקיבא מטמא בשל עץ – לפי שהופת היא ממין העץ, ומטהר בשל חרס – שאין הופת מינו, ואינה חשובה סתימה, שאינה חיבור לכלי, רבי יוסי מטהר בשנייהם – שלדעתו סתימת פי המשפך אינה נחשבת סתימה, מאחר שאם יצטרכו למשפך יוציאו

המשך ביאור למס' עירובין ליום שני עמ' ב

למחיצה. וז"ל קבר – והאומרים 'מותר להשתמש תחת הקורה' סוברים שחזו' תחיצון נידון כמי שיוֹרֵד וְסוֹתֵם [צ"ל וְסוֹתֵם] וְנִמְצָא שְׁהִמְקוּם שִׁתַּחַת הַקּוֹרֶה הוּא בִּתְרוֹן הַמַּחֲצִיזָה. כל הכרח האם לדעתם קורה משום היכר או משום מחיצה. הגמרא מבארת מה דינו של המקום שכנגד הלחי: אָמַר רַב חֲסִידָא, הֲפֹל מוֹדִים בְּבִין לְחִיִּים שְׂאִסוּר – כל האמוראים שנחלקו לעיל אם מותר להשתמש תחת הקורה, מודים במבוי שתיקנו בלחי ולא בקורה, שאסור להשתמש בו כנגד הלחי [צ"ל וְסוֹתֵם]. שכיון שאין שיעור לרוחב הלחי ואפשר לעשותו רחב אפילו משהו, יש לחשוב שאם יתא מותר להשתמש כנגד הלחי, יבואו להוציא לרשות הרבים, משום שהוא דבר מיעוט. אבל בקורה, שצריכה להיות רחבה לכל הפחות טפח, לא שייך חשש זה. הגמרא דנה בדין קורה המונחת מחוץ למבוי: בְּעָא מִיֵּינָה רַמִּי בַר חֲמָא מִרַב חֲסִידָא, הָבָא לְתַקֵּן מְבוי עַל יְדֵי קוֹרֶה, אֶךְ לֹא הִנִּיחָה עַל גְּבִי כּוֹתֵלִי הַמְּבוי, אֲלֵא נִעֲצָה שְׁתֵּי יְתִידוֹת בְּשֵׁנִי בּוֹתְלֵי הַמְּבוי, בְּעוֹבֵי הַכְּתָלִים מִבְּחוּץ, בִּאֲפֻן שֶׁהִיתִידוֹת בּוֹלְטוֹת לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְהִנֵּי אֵת הַקּוֹרֶה עַל גְּבִיָּהּ, וְנִמְצָאָה הַקּוֹרֶה מוֹנַחַת מֵעַל אוֹרֵי רִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְצִידָה הַפְּנִימִי צָמוּד לַמְּבוי [צ"ל וְסוֹתֵם] – מה דין המבוי, האם הקורה מתירתו או לא. אָמַר לִיה רַב חֲסִידָא, לְרַבֵּי הַמַּתִּיר – לדעת האמוראים הסוברים לעיל שבכל מבוי מותר להשתמש תחת הקורה, וטעמם הוא משום שצידה החיצון של הקורה נידון כמחיצה, כאן בקורה המונחת בסמוך למבוי מבחוץ, אָסוּר להשתמש בכלל במבוי זה, עד שיתקנו בקורה המונחת כדין, מפני שמחיצת הקורה שהיא מצידה החיצון אינה סמוכה למבוי, ואויר רשות הרבים מפסיק ביניהם. ואילו לְרַבֵּי הָאוֹסֵר להשתמש בכל מבוי תחת הקורה, מפני שחודדה הפנימי של הקורה יורד וסותם, כאן שהקורה מונחת בסמוך למבוי מבחוץ, מוֹתֵר להשתמש בכל המבוי, מפני שמחיצת הקורה דבוקה לכתלי המבוי בסופם. הגמרא מביאה דעה חולקת: רַבָּא אָמַר, לְרַבֵּי הָאוֹסֵר נִמִּי אָסוּר – אף לדעת הסובר שבכל מבוי אסור להשתמש תחת הקורה, מפני שחודדה הפנימי נידון כמחיצה, כאן בקורה המונחת בסמוך למבוי מבחוץ, אסור להשתמש בכל המבוי, על אף שהמחיצת הקורה דבוקה למבוי מבחוץ, אין די בכך, משום דְּבָעִינָּה – אנו צריכים שתהא הקורה מונחת על גְּבִי אוֹרֵי הַמְּבוי, וְלִבָּא – וכאן לא מתקיים תנאי זה, שהרי הקורה מונחת על גבי אויר רשות הרבים. מקשה הגמרא: אִיתִיבִיהּ רַב אֲדָא בַר מִתְנֶה לְרַבָּא, שִׁנִּינוּ בְּרִייתָא, הִתֵּיחָה קוֹרֶת

תחת הקורה הוא פתח המבוי, וכיון שהקורה ארוכה מעשר אמות, הרי פתח המבוי רחב מעשר, ואין קורה מועילה בפתח הרחב מעשר אמות. הגמרא מבארת מה דינו של המקום שתחת הקורה: אִיבָעִינָּה לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, מבוי שתוקן על ידי קורה בראשו, מהו לְהַשְׁתַּמֵּשׁ תַּחַת הַקּוֹרֶה – מה דינו, האם מותר להשתמש בו תחת הקורה, או שמא לא הותר להשתמש אלא עד הקורה ולא תחתיה. נחלקו אמוראים בדבר: רַב וְרַבִּי חִיָּא וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי, מוֹתֵר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּמְּבוי אֶף תַּחַת הַקּוֹרֶה. ואילו שְׁמוּאֵל וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן בַּר רַבִּי וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמְרִי, אָסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ תַּחַת הַקּוֹרֶה. מבארת הגמרא את מחלוקתם: לִיבָא בְּהָא קְמִיפְלִינִי – האם נאמר שבכך נחלקו, דְּמַר קָבֵר – שהאומרים 'מותר להשתמש תחת הקורה' סוברים שתקנת חכמים להניח קורה היא משום שיש בה הִיכָר להבדיל בין המבוי לרשות הרבים, שלא יבואו לטלטל ברשות הרבים, וההיכר קיים גם מתחת לקורה, וז"ל קָבֵר – ואילו האומרים 'אסור להשתמש תחת הקורה' סוברים שקורה מועילה להחיר את המבוי משום שדינה כמחיצה, וחודדה הפנימי של הקורה נידון כמי שיעור וסותם את אותה רוח, וכיון שכן לא הותר להשתמש תחת הקורה, מפני שהוא מחוץ למחיצת הקורה. דוחה הגמרא ומבארת באופן אחר: לֹא – אין הכרח שבכך נחלקו, שהרי אפשר דְּכּוֹלִי עֲלִמָא סוברים שקורה משום הִיכָר, וְהָבָא בְּהָא קְמִיפְלִינִי – וכאן נחלקו בכך, דְּמַר קָבֵר – שהאומרים 'אסור להשתמש תחת הקורה' סוברים 'הִיכָרָא מְלִינִי' – שההיכר מבפנים, שכן הצורך להבדיל בין המבוי לרשות הרבים הוא עבור בני המבוי, כדי שלא יבואו להחיר טלטול ברשות הרבים, ולגבי בני המבוי ההיכר הוא על ידי צידה הפנימי של הקורה הפונה אליהם, ולכן אסור להשתמש תחת הקורה, כיון ששם אין ההיכר לבני המבוי. וז"ל קָבֵר – והאומרים 'מותר להשתמש תחת הקורה' סוברים 'הִיכָרָא מְלִיבִי' – שההיכר מבחוץ, שכן הצורך להבדיל בין המבוי לרשות הרבים הוא עבור בני רשות הרבים, שלא יטעו לומר שמותר לטלטל בה כשם שמותר לטלטל במבוי, ולגבי בני רשות הרבים ההיכר הוא על ידי צידה החיצון של הקורה הפונה אליהם, ולכן אף תחת הקורה הרי זה בתוך המבוי ומותר לטלטל שם. מוסיפה הגמרא אפשרות נוספת בביאור מחלוקתם: וְאִיבָעִינָּה אִיבָא – ואם תרצה תבאר את מחלוקתם כך, דְּכּוֹלִי עֲלִמָא סוברים שקורה מועילה משום מַחֲצִיזָה, וְהָבָא בְּהָא קְמִיפְלִינִי, דְּמַר קָבֵר – שהאומרים 'אסור להשתמש תחת הקורה' סוברים שחזו' תחיצון של הקורה נידון כמי שיוֹרֵד וְסוֹתֵם, ונמצא שהמקום שתחת הקורה הוא מחוץ

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כט ע"ב: שנינו במשנה: **בְּשַׁנְיָה זְכוּר וכו'.**

מחלוקת אם חל בערב שבת: **אִיתְמַר, פּוּרִים דְּפּוּרִים בִּי"ד אדר שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, רַב אָמַר, מְקַדִּימִין פְּרֻשֶׁת 'זְכוּר' לַשַּׁבָּת שְׁלֹפְנִיה. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר מְאַחֲרִין קריאתה לשבת שלאחריה.**

טעמי המחלוקת: **רַב אָמַר מְקַדִּימִין, כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּקְדָּוּם עֲשִׂיהָ** - שמחה ומשתה ומשלוח מנות שיש בפורים, לְזִכְרֶיהָ של מחיית עמלק, שהפסוק (אסתר ט כח) 'וְהַיְמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים' הקדים זכירה לעשייה. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר מְאַחֲרִין, אָמַר לָהּ, כִּיּוֹן דְּאִיכָא אֶת הַמוֹקֶפִין דְּעֶבְרִי פּוּרִים בְּחַמְסִיה, נמצא שאצלם עֲשִׂיהָ וְזִכְרֶיהָ בְּהִרְי הִרְדִּי קָא אֲתִיָּין, שהרי יעשו גם את מצות היום וגם יקראו פרשת זכור.

קושיא לשמואל ממשנתו: **תִּנּוּ, בְּשַׁנְיָה זְכוּר.** הבינה הגמרא שמדובר באופן של הרישא שחל ראש חודש בשבת, ומקשה, וְהָא כִּי מִיקְלַע רִישׁ יִרְחָא בְּשַׁבָּת, מִיקְלַע פּוּרִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְקִתְנִי בְּשַׁנְיָה 'זְכוּר', דהיינו בשבת שקודם פורים, ושלא כשמואל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא, מָאִי שַׁנְיָה** שאמרה המשנה, הכוונה שַׁנְיָה לְשַׁבָּת הַפְּסָקָה, שמדובר באופן השני שהביאה המשנה, שחל ראש חודש באמצע השבוע, שקוראים 'שקלים' בשבת שלפניו, ומפסיקים בשבת שאחריה, ובשבת שניה לה קוראים 'זכור', ולא מדובר כלל באופן של מחלוקת רב ושמואל.

קושיא נוספת מברייתא: **תָּא שְׁמַע, אִיזוּ שַׁבָּת שַׁנְיָה** שקוראים בה 'זכור', כָּל שְׁחָל פּוּרִים לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ, וְאִפִּילוּ אִם חל בְּעֶרֶב שַׁבָּת. מָאִי לֹא הַכוּוּנָה ב'אפילו בְּעֶרֶב שַׁבָּת' דוּמִיָּא דְּתוֹכָהּ - באמצע השבוע, מָה אִם חל בְּתוֹכָהּ מְקַדִּימִין, אָף אִם חל עֶרֶב שַׁבָּת מְקַדִּימִין, וקשה לשמואל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל,** 'בתוכה' אין הכוונה באמצע השבוע אלא בַּהּ - בשבת עצמה, וכשחל בשבת וכן אִם חל בערב שבת קוראים בה פרשת זכור. **וְכֵן תִּנּוּ דְּכִי שְׁמוּאֵל** במפורש בברייתא 'כל שחל פורים להיות בַּהּ'.

הגמרא דנה באופן נוסף: חָל פּוּרִים דְּפּוּרִים לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת עֲצָמָה. **אָמַר רַב הוּנָא, לְדַבְרֵי חַבֵּל** ואף לרב אין מְקַדִּימִין פרשת זכור לשבת הקודמת, אלא קוראים בפורים עצמו, כיון שגם בקריאה זו אין עשייה קודמת לזכירה. **וְרַב נַחְמָן אָמַר, עֲדִיין הִיא מַחְלֻקָּתָהּ,** ורב סבר שאף באופן זה מקדימים, כדי להקדים זכירה לעשייה של פורים. ראייה לרב נחמן מדברי רב עצמו: **אִיתְמַר נָמִי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרַ אָבָא אָמַר רַבִּי אָבָא אָמַר רַב, פּוּרִים שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, מְקַדִּים וְקוֹרֵא בְּשַׁבָּת שְׁעֵבְרָה 'זְכוּר'.**

שנינו במשנה: **בְּשַׁלִּישִׁית פָּרָה אֲדוּמָה וכו'.**

ברייתא המבארת דין זה: **תִּנּוּ רַבִּנּוּ, אִיזוּ הִיא שַׁבָּת שְׁלִישִׁית** שקוראים בה 'פרה', כָּל שְׁפִסְמוּכָה לְפּוּרִים מְאַחֲרֶיהָ. דעת אמורא בזה: **אִיתְמַר, רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר,** קוראים אותה בְּשַׁבָּת הַסְּמוּכָה לְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִסָּן. מבארת הגמרא: **וְלֹא פְּלִיגִי, הָא** - דברי רבי חמא ברבי חנינא נאמרו דְּאִיִּקְלַע רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִסָּן בְּשַׁבָּת, ובו קוראים 'החודש', ו'פרה' קוראים בשבת הסמוכה לו מלפניו ולא בשבת שלאחר פורים, כדי לסמוך פרשת טהרת טמאים לפרשת הפסח, וְהָא - דברי הברייתא נאמרו דְּאִיִּקְלַע רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִסָּן בְּאֲמֻצַּע שַׁבָּת [-השבוע] וקוראים 'החודש' בשבת שלפניו, ומקדימים פרשת 'פרה' לשבת שלפניה שהיא לאחר פורים.

רש"י

כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִיקְדָּוּם עֲשִׂיהָ לזכירה. תִּנּוּ בְּשַׁנְיָה זְכוּר — קא סלקא דעתך אראש חודש אדר שחל להיות בשבת קאי, דמיירי ביה רישא דמתניתין. **שַׁנְיָה לַהֲפָסְקָה** — כלומר: לאו ארישא קאי, אלא אסיפא קאי, דקתני: חל להיות בתוך השבת — מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה. ועלה קאי ואמר: בשבת של אחר הפסקה קורין "זכור", ובתוך שבוע שלאחריה יהא פורים. **אִיזוּ הִיא שַׁבָּת שַׁנְיָה** — כלומר: שבת של פרשה שניה, פרשת "זכור". **בְּתוֹכָהּ** — לאחריה, ואפילו חל פורים בערב שבת. **בַּהּ** — ביום שבת עצמו קורין הפרשה בו ביום, ואפילו חל בערב שבת אתמול — כאילו חל לשבת שלמחר, והיינו כשמואל. **חל להיות פורים בשבת** — דברי הכל אין קורין "זכור" לשעבר, דהא השתא לא קדמה עשייה לזכירה, וגבי מוקפין קדמה זכירה לעשייה. **עֲדִיין הִיא מַחְלֻקָּתָהּ** — אף בזו אמר רב מקדימין, כדי שתקדם זכירה לעשייה דעיירות. **אִיזוּ הִיא שַׁבָּת שְׁלִישִׁית** — שקורין בה פרשה שלישית. **הָא דְּאִיִּקְלַע רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִסָּן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת** — שלא הוצרך להקדים פרשת החודש לשבת שעברה, קרינן לשבת שעברה פרה אדומה כרבי אחא ברבי חנינא. ולא בסמוכה לפורים, לסמוך אזהרת טמאים לפסח. והיכא דחל ראש חודש נִסָּן באמצע שבת, שהוצרכנו לקרות פרשת החודש בשבת שלפניה — הוּזַקְנוּ להקדים פרשת פרה לשבת שלפני שבת [זו], שהיא סמוכה לפורים מאחריה. **תִּנּוּ רַבִּנּוּ בּו'** — ברייתא זו מפורשת למעלה בסירוגין, לרב כדאית ליה, ולשמואל כדאית ליה.

וכן בגולגולת, אם נחסר מגולגולת בהמה שיעור של סלע, לבית
שמאי המחמירים בענין טומאת אהל וסוברים שבחסרון של סלע
עדיין נחשבת הגולגולת שלימה, לענין טריפה תהיה זו קולא
והבהמה אינה טריפה. ואילו לבית הלל שמקילים בטומאת אהל
וסוברים שבשיעור סלע נחשבת הגולגולת חסירה ואינה מטמאת
באהל, לענין טריפה תהא זו חומרא והבהמה נטרפת.
על מחלוקת כזאת שחומרא בדין אחד וסותרת את החומרא בדין
השני נאמר בבביתא שהמיל בשניהם וכוון במת בבית הלל
ובטריפה בבית שמאי נקרא רשע, כיון שהוא מזולזל באיסורי
תורה ומיסקל בשתי קולות הסותרות זו את זו. והמחמיר בשניהם
וכוון בטריפה בבית הלל ובמת בבית שמאי נקרא כסיל שאינו
מבין שהנהגותיו סותרות זו את זו, אבל היכא דלא פתרי אהרדי
עבדינן – אבל במחלוקת שאין החומרות סותרות זו את זו, וכוון
בענינו, שדינו של רב שמבוי עקום דינו כמפולש, אינו סותר את
דינו של שמאל שפסק כחנניה במבוי מפולש שצריך דלתות, ניתן
להחמיר בחומרות של שניהם, וכן עשו בנהרדעא.
מקשה הגמרא: והיכא דפתרי אהרדי לא עבדינן – האמנם אין לנהוג
בשתי חומרות הסותרות זו את זו. מתיב – הקשה רב משרשיא,
מעשה ברבי עקיבא שליטת פירות מעץ האתרוג באחד בשבט של
השנה השלישית לשמיטה ונהג בו שני עישורין – עישר את פירותיו
בשתי מעשרות, גם מעשר שני וגם מעשר עני, ומלבד תרומה
גדולה ומעשר ראשון. מעשר אחד – מעשר עני, פתרי בית שמאי
הסוברים שבאחד בשבט, היום שבו לקט רבי עקיבא את הפירות,
חל ראש השנה לאילן, וביום זה מתחילה השנה השלישית שנהג
בה מעשר עני, ולכן עישר מהפירות מעשר עני. ומעשר אחד
(מעשר שני) פתרי בית הלל הסוברים שבט"ו בשבט חל ראש
השנה לאילן, ורק אז מתחילה השנה השלישית, וכיון שהוא לקט
את הפירות באחד בשבט שלדעת בית הלל זו עדיין השנה השנייה
שנהג בה מעשר שני, לכן עישר מעשר שני. נמצא שרבי עקיבא
נהג בשתי חומרות הסותרות זו את זו, שהרי אין שנה שנהג בה
גם מעשר שני וגם מעשר עני.
מתרצת הגמרא: דבי עקיבא נהג כך, לא משום שרצה להחמיר גם
בבית שמאי וגם בבית הלל, אלא רצה לנהוג בבית הלל, ופתריה
איסתפיק ליה – וספק היה לו בלימודו, ולא ידע אי בית הלל פתח
בשבט אמוי – האם בית הלל אמרו שראש השנה לאילן חל באחד
בשבט, אי בפתח בשבט אמוי – או שחל לדעתם בחמשה עשר
בשבט, ופתרי חמא לחומרא והכא לחומרא – ולכן החמיר בשני
הצדדים.
הגמרא שבה לדון במחלוקת תנא קמא וחנניה (לעיל ו). בהכשר
מבוי מפולש: מתיב רב יוסף קמיה דרב הונא ותיב וקאמר – ישב רב
יוסף לפני רב הונא ואמר, אמר רב יהודה אמר רב, מחלוקת תנא
קמא וחנניה בדין מבואות המפולשים, נאמרה רק באופן שהמבוי
היה פתוח לרשות הרבים משני צדדיו, כגון שהיתה פתחא – דרך
שבני אדם הולכים בה) מכאן, ופתריה מכאן, וכן אם היתה פתחא
(רחוב של שווקים) מכאן, ופתריה מכאן, אבל אם היה צידו
האחד של המבוי פתוח לכרמלית, שאיסורה מדרבנן, כגון שהיתה
פתחא, שהיא רשות הרבים מכאן, ובקעה של שדות, שהיא
כרמלית (ציור א), מכאן, או אם היו שני הצדדים פתוחים
לכרמלית, כגון שהיתה בקעה מכאן ובקעה מכאן, או כולם מודים
שעושה צורת הפתח מכאן – בצד האחד של המבוי, ולפי וקירה
מכאן – מצדו השני, ודי בכך.
הגמרא שואלת על דברי רב יוסף: השתא, ומה כאשר יש פתחא
מכאן ובקעה מכאן, אמרת שעושה לו צורת הפתח מכאן ולפי
וקירה מכאן, אף על פי שצד אחד של המבוי פתוח לרשות הרבים,
כאשר שני צדדיו פתוחים לכרמלית, שהיתה בקעה מכאן ובקעה
מכאן, מיעבא – וכי יש צורך לומר שדי לו בצורת הפתח מכאן
ולפי וקירה מכאן, ולשם מה נוקט רב יוסף להוכיח דוגמא זו.
משיבה הגמרא: הכי קאמר – כך היא כוונת דברי רב יוסף, אם
היתה פתחא מכאן ובקעה מכאן, נעשה דינו של מבוי זה כמי

דבי יהושע היא דלא משנה בבת קול – הסובר שאין לפסוק הלכה
על פי בת קול.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף: ואיבעית אימא אמנם במחלוקת בית
שמאי ובית הלל אין לנהוג בבית שמאי כיון שהלכה נפסקה בבית
הלל, והמשנה שאמרה שהרצפה לעשות בבית שמאי עושה, הכי
קאמר – כך היא מתפרשת, כל היכא דמשפכת – כל מקום שתמצא
תרי תנאי ותרי אמורי – שני תנאים או שני אמוראים דפליגי
אהרדי בענין מחלוקת בית שמאי ובית הלל – שנחלקו ביניהם
בדומה למחלוקת בית שמאי ובית הלל, שבדין אחד זה מחמיר וזה
מיסקל ובדין אחר זה מיסקל וזה מחמיר, לא לעבד כי קוליה דמר ופי
קוליה דמר – אין לנהוג גם כקולא של זה וגם כקולא של זה, ולא
בחומויה דמר ופי חומויה דמר – ואף לא בחומרות של שניהם,
אלא כך יש לנהוג, או כי קוליה דמר ובחומויה דמר – או כדעת
האחד בקולותיו ובחומרותיו, או בקוליה דמר ובחומויה דמר – או
כדעת השני בקולותיו ובחומרותיו.
לאחר שהתבארה הבביתא, הגמרא חוזרת לקושיא אודות המבוי
שנהרדעא שהיה עקום ומפולש לרשות הרבים בשני ראשיו,
ושהחמירו בו גם בחומרת רב וגם בחומרת שמואל. מקשה
הגמרא: מכל מקום קשיא הלא התבאר שאין לעשות כן. מתרצת
הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק לא החמירו בנהרדעא
כחומרותיהם של רב ושמואל, אלא פוליה דרב עבדיה – עשו הכל
כדברי רב, וגם בענין תיקון מבוי מפולש סובר רב שצריך דלתות,
דאמר רב הונא אמר רב, אמנם הלכה כתנא קמא שבמבוי מפולש
אין צורך בתיקון דלתות אלא די בצורת הפתח מצד אחד ולחי או
קורה מהצד השני, ואין מורין בן – אבל להורות הלכה למעשה,
אין מורים אלא כחנניה שצריך דלתות, ונמצא שנהגו בנהרדעא
כדעת רב.
מקשה הגמרא: ולרב אמר רב אבהו אמר רב דאמר הלכה כתנא
קמא שבמבוי מפולש אין צורך דלתות ומוזין בן – ואף מורין כן
הלכה למעשה, מאי אכא אומר – אין ניישב את המנהג שנהגו
בנהרדעא גם כחומרא של רב וגם כחומרא של שמואל. מתרצת
הגמרא: אמר רב שזינן, כי לא עבדינן בחומרי דבי תרי – באיזו
מחלוקת נאמר שאין להחמיר כחומרותיהם של שני החולקים,
דווקא היכא דפתרי אהרדי – במקום שהחומרות סותרות זו את זו,
כלומר שהטעם של המחמיר בדין אחד הוא סיבה לקולא בדין
השני, לכן אם יחמיר בשני הדינים הרי הוא כסיל, ואם יקל
בשניהם הרי רשע שהרי הוא מזולזל באיסורי תורה.
הגמרא מביאה דוגמא למחלוקת כזאת: בגין שורה וגולגולת של
מת שמטמאים באהל המת כשהם שלמים, דתנן – ששנינו במשנה
(אהלות פ"ב מ"א), השדרה והגולגולת שחפרו – ואינם שלמים, אין הם
מטמאים באהל אלא רק במגע ובמשא. מבארת המשנה, וקמה
חסרון בשדרה – כמה צריך שתחסר השדרה ולא תטמא באהל,
בית שמאי אומרים, שתי חוליות, אבל אם נחסר ממנה רק חוליא
אחת, עדיין נחשבת השדרה שלמה ומטמאה באהל. ובית הלל
חולקים ואומרים, שאף אם חסר מהשדרה רק חוליא אחת אינה
מטמאה עוד באהל. ובגולגולת, כמה יחסר ממנה ולא תטמא עוד
באהל, בית שמאי אומרים, כמלא מנהג – כשיעורו של עובי
המקדח – כלי שקודחים בו נקבים, והוא יותר משיעור סלע. ובית
הלל אומרים, כד שיקטל מן החי וימות – אם נחסר מהגולגולת
כמות כזאת שאם היתה ניטלת כמות כזאת מגולגולת של אדם או
בהמה חיים היו מתים מחמת כן, והוא שיעור סלע, שוב אינה
מטמאת באהל. ואמר רב יהודה אמר שמואל וכן לענין טריפה –
במחלוקת לענין טומאת אהל כן מחלוקתם בענין טריפה. והיינו
שאם נחסרה חוליא אחת בשרדטה של בהמה, לבית שמאי
המחמירים בענין טומאת אהל וסוברים שהשדרה עדיין נחשבת
שלימה בחסרון כזה, לענין טריפה תהיה זו קולא והבהמה אינה
טריפה. ולבית הלל שמקילים בטומאת אהל וסוברים שבחסרון
של חוליא אחת נחשבת השדרה לחסירה, לענין טריפה תהיה זו
חומרא והבהמה נטרפת על ידי כך.

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף ז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רז

בגן שדרה וגולגולת — משמע דוכן לטרפה אתרווייהו קאי. ואם תאמר: מאי קאמרי בית הלל כדי שינטל מן חזי וימות, לבית שמאי נמי מיית בשיערא דידהו: ועוד: מאי קא משמע לן רב יהודה דאמר וכן לטרפה לענין גולגולת, כיון דמית בהו יוש לומר: דרגילות הוא למות על ידי נטילה בחסרון מועט מעל ידי רקיבה וחילוי. ואם תאמר: וב'אלו טרפות' (חולין מ"ב.) דפרקי: והאיכא בסג'ר ושב שמעתתא, והסמך' הוי חסרון בשדרה. ואנאי לא פריך נמי מעגלוגלג' ויש לומר: דחסרון גולגולת לטריפה — היינו משום דסוף הקרום של מוח ליפסק, והוי בכלל שמונה עשרה טריפות. אבל שדרה לא הוי משום דסוף החוט ליפסק, דאפילו למטה מפרשות דליכא טרפות בפסיקת החוט, איירי.

(תוספות ישנים) (ומידו כמה בני אדם שניטל הרבה מעצם גולגולתם ולא ניכר הקרום חזי. ואריך לומר: דחסרון גולגולת' הוי עם קרום העליון. ואף על גב דאיכא למאן דאמר דבבהמה בכהאי גזנא בנקיבת קרום העליון טריפה — היינו משום דסוף התחתון ליפסק. אבל באדם אין סוף ליפסק, לפי שהוא קשה וחזק באדם יותר מבהמה, ולכן צריך חסרון העצם. אבל למאן דאמר עד דאינקיב תתא — אדם ובדמה שוים, דיבן באדם בין בבהמה בין בנפש העצם עם הקרום — סוף התחתון ליפסק. (עד כאן תוספות ישנים.) ונהגו בו שני עישרים. מפרש בירושלמי שעושר על תנאי, וחללו, ותנתו לעניים.

בקעה מכאן ובקעה מכאן מיבעיא — ולא משמע ליה דאתא לאשמועינן דאפילו הכי בעי צורת הפתח, אלא אתי לאשמועינן דסגי בצורת הפתח. **אם** היה מבוי כלה לרחבה אינו צריך כו'. פירש רש"י: דנפרצה רחבה כנגדו איירי, דאם לא כן — מאי אשמועינן? דלאשמועינן דאין רחבה אוסרת על המבוי — לא איצטריך, דרחבה לית בה דיוורין, כדאמרין בפרק שני (כ"ד.) גבי רחבה דהוה בפום נדא, מאן דשירי — משום דלית בה דיוורין, והלכתא כרבינא לקולא. ועוד: דאין צריך כלום — משמע דקאי איסור פילוש דאיירי ביה. לכך נראה דבנפרצה כנגדו איירי. והא דנקט רחבה ולא נקט חצר — משום דבעי למימר אין צריך כלום, אפילו לא עירבו. אבל חצר דאית ביה דיוורין — אסור עד שיערבו, דסבר נראה מבחוץ ושהו מבפנים אינו נידון משום לזיז ופתח, ובכלל לאמצע רחבה איירי. ולא חשיב ליה במפולש — משום דביציאתו מן המבוי יש מקום לנטות לכאן ולכאן, ולא אתי למישרי מפולש.

דאי **מבוא** — נעשה מבקעה מבוא ומבקעה מבוא. ומסיים בה מ'שמיה דרב יהודה: **אם היה מבוי כלה לרחבה** — אינו צריך כלום. **אמר ליה אביי לרב יוסף:** **הא דרב יהודה** — ד'שמואל היא. **דאי**

דרבנן הוא. **ומסיים בה** — רב יוסף משמיה דרב יהודה סתמא, ולא פירש לו רב יהודה לרב יוסף ממי קבל האי סיום, דאם היה סוף המבוי הזה המפולש לרשות הרבים כלה לרחבה, ודרך הרחבה היה המבוי מפולש שנפרץ כותל הרחבה שכנגדו לרשות הרבים. רחבה — היקף חצר שאחורי בתים קרי רחבה. מוקפת ארבע מציאות. **אין צריך כלום** — לתקן אותה פתיחה של צד הרחבה, אלא ראש המפולש לרשות הרבים צריך לחזי או קורה כתורת מבוי סתום. ועל כרחיק דבנפרצה נמי רחבה כנגד פרת המבוי בכותל שכנגדו לרשות הרבים אתא לאשמועינן, ואמפולשין דלעיל קאי. דאי ברחבה סתומה לגמרי — פשיטא, דהא סתימה מעלייתא היא. והא ליכא למימר דמשום בני רחבה איצטריך לאשמועינן דלא אסרי אבני מבוי, ואפילו לא עירבו עמח — דהא נמי פשיטא דרחבה לא בעיא לערובי, דסתם רחבה אין בה דיוורין לצאת ולבא. ואין תשמישה תדיר, כדאמרין בפרק שני (עירובין כ"א.) מאן דשרי לטלטולי מן המבוי לתוכה — משום דלית בה דיוורין. והלכתא כוותיה, דקימא לן בכל התורה רב אתא לחומרא ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא בר מאומצא. ביעי, ומזיקי. ורחבה לאו דוקא נקט, והוא הדין לחצר שיש בה דיוורין וערבו, אלא עובדא ברחבה היתה, כדאמרין לקמן: עובדא הוה בדורא דרעותא כו' כל כניסה ויציאה דבתים שבהתלמוד דרך החצר הוא, וחצר לפני הבתים. **הא דרבינו יצחק** — הא דסיימת משמיה דרב יהודה ולא פירש לך ממאן גמורא, כדמפרש ברישא דמילתיה משמיה דרב — דאי סימנא על כרחק משמואל רביה גמורא.

במלוא

ורבי יהושע — בפרק "חובה" בבבא מציעא (נט"ב.) **ואיבעית אימא** — הררצה לעשות דקתני — לאו בית שמאי ובית הלל דדוקא נקט, על כרחיק בבית הלל בעי למיעבד. אלא אפולגותא דשאר תנאי בעלמא קאי, דפליגי בעלמא בשאר מילי, כגון אלו מחלוקת דבית שמאי ובית הלל. כלומר: כי היכי דפליגי בית שמאי ובית הלל בדברי מחלוקתן. מכל מקום — ברייתא (לא) מתרצה, וקשיא לנהרדעי דעבדו כתרין חומרי. הלכה — כתנא קמא. ואין מוירין כן — אלא כתנאיה דבעי ללותה. דפתרין **אהררי** — תרי תנאי דפליגי, מר מחמיר ומר מיקל, וטעמא דחומריה דמר בהאי הוי קולא בדוכתא אחריית, וטעמא דקוליה דמר בהאי הוי חומרא בדוכתא אחריית — מאן דעבד בהנך תרי דוכתי לחומרא מיקרי כסיל, דהא חד טעמא הוא דהבא הוי חומרא והבא הוי קולא. ואי הווא טעמא סבירא ליה — לעיבד בקוליה ובחומריה. כגון שדרה וגולגולת — של מות, דאיפליגו בה. דלבית שמאי לא הוי חסרון אלא בשתי חוליות, ואם חסרה חולית אחת — עדיין מטמא באהל, וגבי טריפה נמי לא הוי חסרון, כבשירה. והוי טעמא דבית שמאי חומרא לגבי מות, ולבית הלל דאמרי חסרון הוא — חסרון חומרא לגבי טריפה ומאן דעבדי בטריפה בבית הלל ובבית שמאי במת הוי כסיל, דהא סתרין עובדי אהררי. דהבא הוי חסרון, והבא לא הוי חסרון. ושרדה וגולגולת — גבי טומאת אוהל במת תנן: כמה חסרון בשדרה, ותצא מתורת שדרה ותידון כשאר עצם כשעורה שאינו מטמא באהל. כמלא מקרה — וכדי שינטל מן החזי וימות, מפרש לזו בכבודות בפרק שלשי. **אבל היכא דלא סתרי חומרי אהררי** — כגון הבא, דפליגי בתרי מילי דתליין בתרי טעמא, מר מחמיר בהא עקום ומר מחמיר בהא מפולש, ולא סתרי חומרי אהררי — עבדינן. שליש אתרוג — כל האילן קרי אתרוג. שני עישורין — שניה יוצאה ושלשית נכנסת, והאי שנה שניה לשמיטה מעשר ראשון ושני, והשלשית מעשר ראשון ומעשר עני. אחד בדברי בית שמאי — דאמרי באחד בששט ראש השנה לאילן, וכבר נכנסת שלשית. ואחד בדברי בית הלל — דאמרי עד תמושה עשר בו לא היא ריש השנה, ועדיין שניה היא. גמריה **איסתפיק** לית — וכוליה בבית הלל עבד. מחלוקת — דמבואות המפולשין דתנא קמא וחנניה. סרטיא ופליטיא — שתיקן רשות הרבים, כדאמרין ב'ביציאת השבת' (שבת ו"א.) איזהו רשות הרבים — סרטיא ופליטיא. סרטיא — דרך הילוך בני אדם. פליטיא — רחוב לשווקים. והיכא דשני ראשין מפולשין ברשות הרבים הוי דפליג חנניה, ואמר בעי דלת. בקעה — כרמלית היא, ואיסורא

דרבנן הוא. **ומסיים בה** — רב יוסף משמיה דרב יהודה סתמא, ולא פירש לו רב יהודה לרב יוסף ממי קבל האי סיום, דאם היה סוף המבוי הזה המפולש לרשות הרבים כלה לרחבה, ודרך הרחבה היה המבוי מפולש שנפרץ כותל הרחבה שכנגדו לרשות הרבים. רחבה — היקף חצר שאחורי בתים קרי רחבה. מוקפת ארבע מציאות. **אין צריך כלום** — לתקן אותה פתיחה של צד הרחבה, אלא ראש המפולש לרשות הרבים צריך לחזי או קורה כתורת מבוי סתום. ועל כרחיק דבנפרצה נמי רחבה כנגד פרת המבוי בכותל שכנגדו לרשות הרבים אתא לאשמועינן, ואמפולשין דלעיל קאי. דאי ברחבה סתומה לגמרי — פשיטא, דהא סתימה מעלייתא היא. והא ליכא למימר דמשום בני רחבה איצטריך לאשמועינן דלא אסרי אבני מבוי, ואפילו לא עירבו עמח — דהא נמי פשיטא דרחבה לא בעיא לערובי, דסתם רחבה אין בה דיוורין לצאת ולבא. ואין תשמישה תדיר, כדאמרין בפרק שני (עירובין כ"א.) מאן דשרי לטלטולי מן המבוי לתוכה — משום דלית בה דיוורין. והלכתא כוותיה, דקימא לן בכל התורה רב אתא לחומרא ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא בר מאומצא. ביעי, ומזיקי. ורחבה לאו דוקא נקט, והוא הדין לחצר שיש בה דיוורין וערבו, אלא עובדא ברחבה היתה, כדאמרין לקמן: עובדא הוה בדורא דרעותא כו' כל כניסה ויציאה דבתים שבהתלמוד דרך החצר הוא, וחצר לפני הבתים. **הא דרבינו יצחק** — הא דסיימת משמיה דרב יהודה ולא פירש לך ממאן גמורא, כדמפרש ברישא דמילתיה משמיה דרב — דאי סימנא על כרחק משמואל רביה גמורא.

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף ז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

דא רב קשיא אדרב בתרתי דאמר רב מבוי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת – דבני מבוי לא אסרי – עלה דאין דריסתם עלה, ורשות הרבים נמי לא אסרה – דלא הוי פרצה יותר מעשר, והוי פתח. ומבוי אסור משום פילוש, דהעמוד במבוי רואה רשות הרבים כנגדו, ואינו רואה שיכול לנטות לכאן ולכאן, ומדנקט נפרצה חצר כנגדו –

משמע דוקא שנפרצה חצר כנגדו אסור, משום דהוי כמפולש. אבל אם לא נפרצה, אפילו אם לא עירבו – מותר, אף על גב דנפרץ המבוי במבוי לחצר, משום דקסבר: נראה מבחוץ ושוה מבפנים – נידון משום לחי ופתח, ומתניתין גדולה מותרת וקטנה אסורה – מוקף לה כבנסוס כותל – קטנה לגדולה. וליכא למימר דאסור משום מפולש ומשום שנפרץ במלואו ולא עירבו קאמר – דאם כן הוה ליה למינקט רחבה, דהוה משמע דאסור משום מפולש וגם הוה משמע מדנקט רחבה ולא נקט חצר מכלל דבבחי' יש עוד איסור אחר, דהיינו משום שלא עירבו. אבל השתא דנקט חצר – משמע אפילו איסור דלא עירבו דשייך בחצר ליכא, אלא משום שנפרצה חצר כנגדו. והיינו דקשיא דרב אדרב בתרתי, דרב סבר נידון חצר ודף ופתח אסור משום מפולש, ורב יודיה סבר דאין אסור משום מפולש, ונראה מבחוץ ושוה מבפנים – אינו נידון משום לחי ופתח. אסברא לך כאן שעירבו. כלומר: רב לא אסר מטעם מפולש, ולא נקט נפרצה חצר כנגדו – אלא משום שריותא דחצר, אף על גב דרבים כבנסוס לה בו וריוצאין לה בו – שריא. אבל מבוי – אסור, אפילו לא נפרצה חצר כנגדו, משום דנפרץ במלואו לחצר ולא עירבו. וסבר: נראה מבחוץ – אינו נידון משום לחי ופתח. ודווקא נפרץ במלואו, אבל אי לא הוה נפרץ במלואו – שרי, אף על גב דלא עירבו, כיון דאינה רגילה בו. כדאמר ונפרץ – משמע דאינה רגילה בו. והוה הדין דהוה מצוי למינקט במבוי פתוח לחצר דאסור, כיון דרגילה בו, אף על גב דלא הוי במלואו. אלא אי נקט הכי לא הוה קא משמע לך רב מידי, דכיון דפתח גמור הוה – פשיטא דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא. אי נמי: לא הוה מצוי למינקט בפתוח לחצר, דאף על גב דרגילה בו הוה שרי, והואיל ולבני חצר יש להם דרך לרשות הרבים בלא מבוי – דכגון זו כופין אותו על מדת סדום. כדאמרין בבא מציעאי שהוציאיהו" (לקמן מטא.) גבי חצר שבין שני מבואות.

בעירבו קמפלגי דאמר רב יוסף – דהיינו כלה לאמצע רחבה. ורב יוסף מפרש מילתיה דרב יודיה: הא דרבא אין צריך כלום. ותירוצו דכאן בעירבו – לא תירצו בימי רב יוסף. וסבר רב יוסף דנראה מבחוץ לרב נידון משום לחי, כדסלקא דעתך מעיקרא אליבא דרב. והכי נמי דייק רב יוסף ממלתיה דרב הונא. דהוא תלמידיה דרב נדון משום לחי. אך קשה: דלא שייך למימר קמפלגי בדרב יוסף, והואיל ולא איירו במה שבא רב יוסף לחדש דהיינו דאסור בעידי רחבה ויש לומר: דאי לאו מילתיה דרב יוסף הוה אמיתא דפליגי נמי בעידי רחבה, והוה קשה דהכי שרי שמואל בעידי רחבה היכא דאיכא תרתי לריעותא. שצידו אחד מפולש עד רשות הרבים וצידו השני נמי, אף על גב דנראה מבחוץ – האמר שמואל דאין נידון משום לחי! לכן הוצרך להביא דרב יוסף דבבבלי לאמצע רחבה פליגי, דלא הוי תרתי לריעותא. וגם לרב נמי הוה קשה, והואיל וסבר נידון משום לחי – אמאי אסר משום מפולש: דהוה סברא לומר דהא בהא תליא. ולכן מייתי דרב יוסף, דלאו הא בהא תליא, דבבבלי לצדי רחבה – אסור לכולי עצמא, אפילו למלא רחבה חצר כנגדו. ומדנקט "במלואו" משמע דאסור משום דנפרץ במלואו, דהיינו בלא עירבו, ובדלא נפרצה כנגדו. דאי בנפרצה ובנעירבו – מאי אריא ונפרץ במלואו, דאפילו לא נפרץ במלואו הוה כמפולש, ולא מזהני לחי עד דאיכא צורת הפתח. ועוד: מדנקט חצר ולא נקט קרפף דלית בה דירודין – משמע משום דירודין שבחצר בא נמי לאסור. ועוד: דאי לא אסור אלא משום פילוש, הוה ליה למימר: מבוי שנפרץ במלואו לצדי חצר. מולא נקט הכי – משמע דבבבלי לאמצע נמי מיירי, ואסור משום דלא עירבו, וסבר: נראה מבחוץ ושוה מבפנים – אינו נידון משום לחי. ומיהו, מדאסר בעידי חצר משום פילוש – אין להוכיח דסבר דאינו נידון משום לחי, דאפילו נידון משום לחי הוה מפולש, דהא רב יוסף אסר בעידי חצר לכולי עצמא, אפילו למאן דאמר נידון משום לחי. דרב אדרב נמי לא קשה כאן בעירבו. פירושו: הא דרב יודיה בכלל לאמצע, כמפרש רב יוסף אף על גב דלא מפלגי בשריותא – אין לחוש, דכיון דתרווייהו מילתיה דרב מה שסתם כאן פירש כאן. ועוד: כיון דסבר רב נראה מבחוץ לא הוי לחי, לא חש לפרש דאיידי בכלל לאמצע רחבה. דבבבלי מן הצד הוה תרתי לריעותא. אף על גב דרב יוסף אית ליה נראה מבחוץ נידון משום לחי, כדדייק לקמן ממלתיה דרב הונא – מכל מקום אוקי מילתיה דרב יודיה בעירבו, משום דרב יודיה תחלת דבריו אמר משמיה דרב, ונראה לרב יוסף דהיסוס נמי הוה משמיה דרב אף על פי שסתם אמר רב יודיה כי ולא פירש משם מי אמר. וכן רב יוסף אמר בסתם משמיה דרב יודיה, מכל מקום היה נראה לו שגם זה מדברי רב, ורב סבר אינו נידון משום לחי. והשתא אתי שפיר דקמפלגי במה שבא רב יוסף לחדשו. ומיהו, רבינו חננאל מיישב דאטי שפיר דקא מפלגי בדרב יוסף, דרב יודיה שרי אפילו זה כנגד זה כרב יוסף, ורב כרבה דבעי זה שלא כנגד זה. ולקמן נמי משמע דרבה פליג אדרב יוסף, דפריך: ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור. מיהו, הוה ליה למימר דרבה ודרב יוסף איכא בעיניהו.

במלואו – כותל אמצעי על פני כולו. ונפרצה חצר כנגדו – בפחות מעשר. חצר מותרת – דלדידה לא הוי במלואה, ונשתתרו בה גיפופין מכאן ומכאן. לפיכך לבני דידה פתחים ניהו, ולא אסרי עלה בני מבוי – שאין מבוי אסור על חצירות הפתוחות לו. אבל חצירות אסרין במבוי, שהרי דריסת רגליהם עליו. ורשות הרבים נמי לא אסר עלה, דחצר הפתוח לו כפתח הוא. ו**מבוי אסור** – קא סלקא דעתך

מדנקט תנפריצה חצר כנגדו משום דמיתחי כמבוי מפולש קא אסר ליה, ולא משום דנפרץ לחצר. ורב יודיה, מדנקט רחבה אשמעינן דמשום מפולש לא מיתסר, וברחבה ליכא דירודין דליתסרו עליה. אבל אי הוה כלה לחצר – אסרי עליה. ולקמן מפרש טעמיהו. והיינו דקשיא דרב אדרב בתרתי, אי משום מפולש אי משום הנפרץ לחצר ואסרי עליה בני חצר, דנפרץ המבוי במלואו לרשות האסורה לו. לא ידענא – ממאן גמרה. **בדורא דרעותא** – כפר רועים. שכלה לרחבה – ורחבה נפרצה כבכותל שכנגדה. **אסברא לך** – מילתיה דרב, דגמירנא לה מיניה. **כאן שעירבו כאן שלא עירבו** – כלומר: האי מבוי אסור דקאמר רב שרי חיולק בדרב, מפעמים אסור ופעמים מותר. עירבו בני החצר עם בני מבוי – בני מבוי מותרין, דהא דאסר ליה רב – לאו משום מפולש קאסר ליה, כדמוקמינן לקמן בזה שלא כנגד זה. והאי נפרצה חצר כנגדו – משום רבותא דחצר נקט, דאף על גב דרבים כבנסוס לה בו וריוצאין לה בו – אפילו הכי שריא. הואיל ונפרצה בפחות מעשר, דחשבי כפתח חצר. אבל איסור מבוי לאו משום [פירצה] דכותל שכנגדו הוא, אלא משום דבני חצר אסרי עליה כי לא עירבו. דכיון דלדידה הוי מלואו – פירצה הוא, ודיוירי חצר אסרין עליו, והוא אינו אסור עליהן. כדאמרין בפרק "כל גנות העיר" (עירובין צבא.) גבי חצר גדולה שנפרצה לקטנה. דיוירי גדולה כבטנה, כלומר: אסרין כבטנה, דדידהו הוא, דבטלה לגבה. ואין דיוירי קטנה כגדולה – דלגבי גדולה פתח הוא, ושתי חצירות שיש ביניהן פתח לא אסרן אהדדי, כדאמרין בפרק "חלוץ" (עירובין ע"ב.) נפרץ חבולת עד עשר אמות, אם רצו – מערבין שנים, ואם רצו – מערבין אחד, מפני שהוא כפתח, ושניהם מותרין זה בזה. **דרב אדרב נפי לא תיקשי** – כלומר: מהשתא מצינן למימר דרב יודיה בדורא דרעותא כרב עבדהו, כדאמרין כאן שעירבו וכאן שלא עירבו, וברחבה ליכא דירודין למיסרי אמבוי.

ולמאי דאסר ליה רב – לאו משום מפולש קאסר ליה, כדמוקמינן לקמן בזה שלא כנגד זה. והאי נפרצה חצר כנגדו – משום רבותא דחצר נקט, דאף על גב דרבים כבנסוס לה בו וריוצאין לה בו – אפילו הכי שריא. הואיל ונפרצה בפחות מעשר, דחשבי כפתח חצר. אבל איסור מבוי לאו משום [פירצה] דכותל שכנגדו הוא, אלא משום דבני חצר אסרי עליה כי לא עירבו. דכיון דלדידה הוי מלואו – פירצה הוא, ודיוירי חצר אסרין עליו, והוא אינו אסור עליהן. כדאמרין בפרק "כל גנות העיר" (עירובין צבא.) גבי חצר גדולה שנפרצה לקטנה. דיוירי גדולה כבטנה, כלומר: אסרין כבטנה, דדידהו הוא, דבטלה לגבה. ואין דיוירי קטנה כגדולה – דלגבי גדולה פתח הוא, ושתי חצירות שיש ביניהן פתח לא אסרן אהדדי, כדאמרין בפרק "חלוץ" (עירובין ע"ב.) נפרץ חבולת עד עשר אמות, אם רצו – מערבין שנים, ואם רצו – מערבין אחד, מפני שהוא כפתח, ושניהם מותרין זה בזה. **דרב אדרב נפי לא תיקשי** – כלומר: מהשתא מצינן למימר דרב יודיה בדורא דרעותא כרב עבדהו, כדאמרין כאן שעירבו וכאן שלא עירבו, וברחבה ליכא דירודין למיסרי אמבוי.

ולמאי דאסר ליה רב – לאו משום מפולש קאסר ליה, כדמוקמינן לקמן בזה שלא כנגד זה. והאי נפרצה חצר כנגדו – משום רבותא דחצר נקט, דאף על גב דרבים כבנסוס לה בו וריוצאין לה בו – אפילו הכי שריא. הואיל ונפרצה בפחות מעשר, דחשבי כפתח חצר. אבל איסור מבוי לאו משום [פירצה] דכותל שכנגדו הוא, אלא משום דבני חצר אסרי עליה כי לא עירבו. דכיון דלדידה הוי מלואו – פירצה הוא, ודיוירי חצר אסרין עליו, והוא אינו אסור עליהן. כדאמרין בפרק "כל גנות העיר" (עירובין צבא.) גבי חצר גדולה שנפרצה לקטנה. דיוירי גדולה כבטנה, כלומר: אסרין כבטנה, דדידהו הוא, דבטלה לגבה. ואין דיוירי קטנה כגדולה – דלגבי גדולה פתח הוא, ושתי חצירות שיש ביניהן פתח לא אסרן אהדדי, כדאמרין בפרק "חלוץ" (עירובין ע"ב.) נפרץ חבולת עד עשר אמות, אם רצו – מערבין שנים, ואם רצו – מערבין אחד, מפני שהוא כפתח, ושניהם מותרין זה בזה. **דרב אדרב נפי לא תיקשי** – כלומר: מהשתא מצינן למימר דרב יודיה בדורא דרעותא כרב עבדהו, כדאמרין כאן שעירבו וכאן שלא עירבו, וברחבה ליכא דירודין למיסרי אמבוי.

אֶצְרִיכָה וְלֹא מִיָּד – ולא הצריך רב יהודה לעשות תיקון כל שהוא
 בפתח שבין המבוי לרחבה. וְאִי קָשְׁיָא מִשְׁמִיחַ דָּרֵב – ואם ישנה
 קושיא כאשר תאמר שרב יהודה אמר דין זה בשם רב, תִּיְהִי
 מִשְׁמִיחַ דְּשְׁמוּאֵל וְלֹא קָשְׁיָא מִיָּד – יהיו הדברים אמורים בשם
 שמואל ולא יקשה עליהם כלל.
 הגמרא דוחה, שאין הכרח לומר שדברי רב יהודה נאמרו בשם
 שמואל: הֲשֵׁתָא דְּאֶמְרֵי לִיה – עתה שאמר רב שֵׁשֶׁת לָרֵב שְׁמוּאֵל בְּרִ
 אָבָא, וְאֶמְרֵי לִיה – ויש אומרים שאמר זאת רב ששת לָרֵב יוֹסֵף בְּרִ
 אָבָא, אֶסְבְּרָא לָךְ – אבאר לך את דברי רב, כפי ששמעתי מפיו
 ביאור דין מבוי שנפרץ לחצר ונפרצה חצר כנגדו, כָּאֵן שְׁעִירֵבוּ,
 כָּאֵן שְׁלֵא עִירְבוּ – שיש חילוק בדין זה בין אם עירבו בני החצר עם
 בני המבוי, לבין מקרה שלא עירבו, מפני שכאשר אסר רב את
 הטלטול במבוי, לא מדין 'מבוי המפולש' אסרו, כפי שסברה
 הגמרא מתחילה, אלא מדין 'חסרון עירוב', שבני החצר אוסרים
 את המבוי בשלא עירבו עירבו ובין כאשר עירבו בני החצר עם בני
 המבוי, מותר לטלטל בין במבוי ובין בחצר, וכשלא עירבו, החצר
 מותרת והמבוי אסור. והטעם שנקט רב את דבריו במקרה
 שנפרצה חצר כנגדו לרשות הרבים, מפני שרב ביקש לחדש
 שהחצר מותרת אף כאשר בני רשות הרבים עוברים בה כדי
 להגיע למבוי.
 הגמרא מסיימת שלפי דברי רב ששת מיושבים דברי רב יהודה:
 מאחר שטעמו של רב בדין 'חצר שנפרצה למבוי' הוא מחמת
 חסרון עירוב, ולא מדין מבוי המפולש, מעתה אפשר לומר שרב
 יהודה למד את דינו מרב, וְדָרֵב אֶדְרֵב נִמִּי לֹא קָשְׁיָא – אין דברי רב
 סותרים את עצמם, כָּאֵן – דינו של רב יהודה במבוי הכלה לרחבה,
 דומה למקרה שְׁעִירֵבוּ בְּנֵי חָצֵר עִם בְּנֵי מְבֹי, שאין בו איסור מצד
 דיני עירוב, שהרי רחבה אין בה דיוורין ואינה צריכה עירוב. ואילו
 כָּאֵן – דינו של רב ירמיה בר אבא, במבוי שנפרץ לחצר, מדובר
 באופן שְׁלֵא עִירְבוּ בני המבוי עם בני החצר, והרי הם אוסרים על
 בני המבוי את הטלטול במבוי. ולא מצד דיני מבוי המפולש, שבני
 המקרים אין המבוי נידון כמפולש, מפני שפילושו הוא דרך רשות
 היחיד.
 העולה מן האמור, שמבוי המפולש לרשות הרבים דרך רשות
 היחיד נידון כמבוי סתום, ולא כמפולש, ודי לו בלחי וקורה
 בראשו, ואינו זקוק לתיקון כל שהוא בסופו. ואין חילוק בין אם
 הוא מפולש דרך חצר או דרך רחבה.
 ומדן עירובי חצירות ושיתופי מבואות, מבוי שנפרץ לחצר ולא
 עירבו בניניהם, החצר מותרת מפני שאין דריסת רגל למבוי עליה,
 והמבוי אסור, מפני בני החצר שלא נשתתפו בו בעירוב. ואם
 עירבו, שניהם מותרים. ומבוי הפתוח לרחבה שאין בה דיוורין,
 שניהם מותרים בכל מקרה ואינם זקוקים לעירוב.

דָּאִי דָּרֵב – שאם תאמר ששמע דין זה מרב, קָשְׁיָא דָּרֵב אֶדְרֵב כְּתִרְתִּי
 – יסתרו דברי רב את דבריו במקום אחר בשני עניינים, דְּאֶמְרֵי רַב
 יִרְמְיָה בְּרִ אָבָא אֶמְרֵי רַב, מְבֹי שְׂרָאשׁוּ פִתּוּחַ לרְשׁוּת הָרִבִּים, שְׁנִפְרִין
 הַכּוּתֵל הָאֲמַצְעִי שְׁבֻסּוֹפּוֹ עַל פְּנֵי כּוּלָּהּ, וְעַתָּה הוּא פִּרְוִץ כְּמִלּוּאֵל
 לְחָצֵר שְׁנִמְצָאֵת בְּסוֹף הַמְּבֹי, שְׁלֵא נּוֹתֵר מֵאֻמָּה מִהַכּוּתֵל שְׁחָצִץ
 בֵּינוֹ לַחֲצֵר. וְנִפְרָצָה אֵף הַחָצֵר הַזֶּה כְּנִגְדּוֹ – בכותל שממול המבוי,
 ויש עתה פתח מהחצר לרשות הרבים, ונמצא שהמבוי מפולש
 לרשות הרבים דרך החצר וראה ציורו, הַחָצֵר מוֹתֶרֶת בְּטִלְטוּל,
 שאף על פי שפרוצה היא לרשות הרבים ולמבוי, לא היו פרצותיה
 יתירות על עשר אמות, ונותרו בהן שיריים מן הכותל שמשני צידי
 הפירצה, ועל כן דינן כ'פתחים' הפתוחים לרשות הרבים ולמבוי,
 ואין חצר נאסרת מחמת פתחים במחיצותיה. ואף המבוי אינו אוסר
 את החצר אף על פי שלא עירבה עמו, מפני שלמבוי אין דריסת
 רגל בחצר, ואין בכוחו לאוסרה. ואילו הַמְּבֹי אֶסּוּר בְּטִלְטוּל מִפְּנֵי
 שהוא נידון כמבוי המפולש, שהרי בסופו יש מעבר לרשות הרבים
 דרך החצר.
 מדברי רב יש ללמוד שמבוי המפולש לרשות הרבים דרך רשות
 היחיד נידון כמפולש. עוד משמע מדבריו שמבוי שנפרץ לחצר
 אינו זקוק לערב עם בני החצר, ולכן אמר שהמבוי אסור רק כאשר
 נפרצה החצר כנגדו, מדין 'מפולש', ומשמע שאלמלא היתה
 החצר נפרצת לרשות הרבים, לא היה נאסר המבוי.
 אביי מסיים את הוכחתו שדברי רב יהודה נאמרו בשם שמואל:
 וְאֶמְרֵי אֶסּוּר רַב לְטַלְטֵל בְּמִבְּוֵי שְׁנִפְרִין לְחָצֵר מִדִּין מְבֹי מְפּוּלֵשׁ,
 לִיְהִי – שיהיה דינו כְּמִבְּוֵי שְׁכָלָה לְרַחֲבָה, שאינו נידון כמבוי
 מפולש, כפי שאמר רב יהודה, על אף שדרך הרחבה הוא מפולש
 לרשות הרבים משני צדדיו. ואמנם היה על רב לאסור את
 הטלטול במבוי, אך מטעם אחר, מפני שהוא פרוץ לחצר, ובני
 החצר אוסרים את הטלטול במבוי כל זמן שלא עירבו בניניהם, כפי
 ששמענו מדברי רב יהודה.
 ונמצא שאם אכן רב יהודה למד את דינו מרב, הרי דבריו סותרים
 את עצמם בשתיים: א. בדין מבוי מפולש, שבדברי רב יהודה
 מבואר שפילוש דרך רשות היחיד אינו נחשב כמפולש, ואילו
 בדברי רב מבואר שהמבוי אסור כדין מבוי מפולש. ב. בדין עירובי
 חצירות, שמדברי רב יהודה משמע שמבוי שנפרץ לחצר נאסר
 מחמתה עד שיערבו עם החצר, ואילו מדברי רב משמע שאין
 המבוי נאסר מחמת החצר. ועל כן מן ההכרח לומר שדברי רב
 יהודה נאמרו בשם שמואל, ונחלקו רב ושמואל בשני דינים אלו.
 רב יוסף מודה לדברי אביי: אֶמְרֵי לִיה רַב יוֹסֵף לֵאבִי, אָנָּה לֹא יִדְעָנָא
 – איני יודע ממי שמעה רב יהודה, אלא זאת ידעתי, דַּעֲבָדָא הָיָה
 בְּדִוְרֵי אֶרְעֻתָא – כך אירע מעשה בכפר אחד של רועים, מְבֹי
 שְׁכָלָה לְרַחֲבָה הָיָה – היה שם מבוי הכלה לרחבה שנפרצה לרשות
 הרבים, וְאֵתָא לְקַמְיָה דָּרֵב יְהוּדָה – ובא מעשה לפני רב יהודה, וְלֹא

המשך מעמוד רלד

הרי הוא טהור, כדין ספק טומאה ברשות הרבים, מפני שרשות
 הרבים לענין דיני טומאה אינה נקבעת על פי מחיצות, אלא כל
 מקום שמצויים בו רבים נחשב כרשות הרבים. וְדִינָה שֶׁל חֲצֵר זו
 כְּרִשׁוּת הַתְּחִיד לִגְבֵי דִינֵי שְׁבֵת, מפני שהיא מוקפת במחיצות כדין,
 אף על פי שיש פתחים במחיצותיה ורבים מהלכים בה. ונמצינו
 למידם ממשנה זו שאין דריסת הרבים בחצר מבטלת את
 מחיצותיה, ומדוע הוצרך רב להשמיענו שהחצר מותרת.
 מיישבת הגמרא: רב הוסיף חידוש דין שאינו נלמד מהמשנה, שגם
 כאשר פירצות החצר לרשות הרבים ולמבוי, מכוונות זו כנגד זו,
 היא מותרת, ודבר זה לא נשמע מהמשנה. דָּאִי מְהֵתָם, הָיָה אֶמְרֵינָא
 – אילו היינו מבקשים ללמוד מן המשנה הייתי יכול לומר דְּהִנֵּי
 מִלֵּי – שדברים אלו, שחצר שנכנסים לה בזו ויוצאים בזו דינה
 כרשות היחיד לענין שבת, אינם אמורים אלא כאשר שני פתחי
 החצר הם זה שְׁלֵא כְּנִגְדּוֹ זה – שאינם מכוונים ממש האחד מול
 השני,

הוסיף חידוש שאינו נלמד מן המשנה, שגם כאשר נפרצה החצר
 משני צדדיה, לרשות הרבים ולמבוי, היא מותרת, ודבר זה אינו
 נשמע מהמשנה, דָּאִי מְהֵתָם, הָיָה אֶמְרֵינָא – אילו היינו מבקשים
 ללמוד מהמשנה, הייתי יכול לומר, דְּהִנֵּי מִלֵּי – שדברים אלו,
 שהגדולה מותרת, אינם אמורים אלא הִיכָא דְּלֹא קָא דְּרִינֵי בְּהַרְבֵּי
 – כאשר אין הרבים מהלכים בחצר, מפני שהיא פרוצה רק לחצר
 הקטנה, ולא לרשות הרבים, אֲבָל הִיכָא דְּקָא דְּרִינֵי בְּהַרְבֵּי –
 כאשר מהלכים בה רבים, כגון בדינו של רב שהחצר פרוצה
 מצידה האחד למבוי ומצידה השני לרשות הרבים, ורבים מהלכים
 מרשות הרבים לרשות הרבים דרך החצר והמבוי, אֶמְרֵינָא – שמה
 תאמר שֶׁאִפְּלוּ הַחָצֵר נִמִּי – גם תהיה אסורה. לכן נזקק רב
 להשמיענו שאפילו באופן זה החצר מותרת ורק המבוי אסור.
 מוסיפה הגמרא להקשות: וְהָאֵם נִמִּי תִנְיָנָא, והלא גם חידוש זה
 שנינו כבר במשנה (טהרות פ"ו מ"ז), חָצֵר שֵׁשֶׁת לַה שֶׁנִּפְתְּחוּ מִשְׁנֵי
 עֲבֵרֶיהָ, וְהַרְבֵּים נִכְנְסִין לָהּ בְּרוּחַ זוּ וְיוֹצְאִין לָהּ –[ממנה] בְּרוּחַ זוּ,
 דינה כְּרִשׁוּת הָרִבִּים לִגְבֵי דִינֵי שְׁבֵת, שאם אירע בה ספק טומאה,

– שהפירצה שבין המבוי לרחבה היא באמצע רוחבה של הרחבה, ומשני צדדי הפירצה מתרחבת הרחבה אילך ואילך [ציור ב], ולכן ניכר שהמבוי אינו ממשיך עד רשות הרבים, אלא מסתיים ברחבה, ואין חשש שעל ידי שתדיר מבוי זה, יבואו להחיר גם מבוי מפולש ממש. **אָבָל** אם המבוי **כָּלָה** לאחד מצדדי הִרְחָבָה – שהפירצה שבין המבוי לרחבה היא בקצה רוחבה של הרחבה, וכוותל אורך המבוי שזה לאחד מכותלי הרחבה, ומתוך כך הוא נראה ככוותל אחד אורך המתחיל בראש המבוי ומסתיים בסוף הרחבה [ציור ג], מבוי זה נראה כמפולש ואסור בטלטול עד שיתקנו כדן מבוי המפולש. ובדין זה נחלקו רב ושמואל, סברת שמואל היא כביאור רב יוסף, שכשכלה המבוי לאמצע הרחבה אינו דומה למבוי מפולש. ואילו רב סובר שאפילו בכלה לאמצע הרחבה דינו כמפולש, מאחר שהעומד במבוי רואה משני צידיו רשות הרבים, ורבים בוקעים מרשות הרבים האחת לשניה דרך המבוי והרחבה.

כך ביאור מחלוקת רב ושמואל לפי מה שסבר אביי מתחילה, אך למסקנא לא נשנתה כאן מחלוקת בין רב לשמואל, אלא הכל מדברי רב, שלדעתו מבוי שכלה לאמצע הרחבה אינו נידון כמפולש, ונראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי.

הגמרא חוזרת לדון בדיני מבוי הכלה לרחבה, ומצמצמת את היתרו: **אָמַר רַבָּה, הָא דְאָמַרְתָּ** – מה שאמר רב יהודה, כביאור רב יוסף, שמבוי שכלה לאמצע הִרְחָבָה מותר, משום שאינו נראה כמפולש, **לֹא אָמְרוּ** – אין הדברים אמורים אלא כשנפרצו המבוי והרחבה **זֶה שְׁלֹא כִנְיָדָה**, זה שאין פירצת המבוי מכוונת כנגד פירצת הרחבה לרשות הרבים [ציור ד], ועל כן אינו נראה כמפולש, **אָבָל** אם נפרצו במכוון **זֶה כִנְיָדָה**, זה המבוי אסור כדן מבוי מפולש, על אף שנפרץ לאמצע רחבה.

מוסיפה הגמרא למעט בהיתרו של מבוי הכלה לרחבה: **אָמַר רַב מִשְׁרָשָׁיָא, הָא דְאָמַרְתָּ** – מה שאמר רב יהודה, כביאור רב, שמבוי שכלה לאמצע רחבה נפרצו המבוי והרחבה **זֶה שְׁלֹא כִנְיָדָה**, מותר, **לֹא אָמְרוּ** אלא כשנפרץ המבוי לרחבה הרבים – השייכת לרבים, **אָבָל** אם נפרץ לרחבה דוֹחֵיד – השייכת לאדם אחד, המבוי אסור כדן מבוי המפולש, אף על פי שהוא כלה לאמצע הרחבה, משום דוֹחֵיד מִיִּנְיָן דְּמִיִּנְיָן עָלָה – פעמים שהבעלים נמלך על הרחבה שלו, ויָבִי לָהּ בָתִּים – ובונה בתים ברוחבה של רחבה, עד הפתח שבינה לבין המבוי, וְהָיוּ לֵיהּ – ויהיה המבוי כמבוי שְׁכָלָה (לָהּ) לְצִדֵּי רַחֲבָה, ועל כן המבוי אסור מעתה, אף על פי שעדיין לא נבנו שם בתים.

רב משרשיא מביא הוכחה לדבריו: וּמָנָא תִּמְרָא דְשִׁנִּי לָן – ומנן תלמד לומר שיש חילוק בין רַחֲבָה דְרַבִּים לְרַחֲבָה דְחֵידָה. יש ללמוד חילוק זה ממה דאָמַר רַבִּין בַּר רַב אֲדָא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַעֲשֶׂה בְּמִבְּי אַחֵר, שְׁלֹא הָיוּ כְתוּלִים מִשְׁנֵי צַדִּיּוֹ כִּשְׁם שִׁישׁ לִשְׁאֵר הַמְּבוּאוֹת, אלא היה צִידוֹ הַאֲחֵר כָּלָה לָם, וְצִידוֹ הַאֲחֵר כָּלָה לְאַשְׁפָּה גְבוּחָה עֶשְׂרֵה טַפְחִים, ונמצא שאף על פי שלא היו לו כְּתוּלִים מִשְׁנֵי, אך שלש מחיצות היו לו כשאר מבואות, מפני שבסופו היה סתום כשאר מבואות, ומצינו האחד כותל של אשפה, ומצינו השני שפת הים, שאף היא היתה גבוהה עשרה טפחים, ויש לה דין מחיצה, ורק ראשו היה פתוח לרשות הרבים כשאר מבואות, ותיקנוהו בלחי או קורה כדן מבוי סתום [ציור ה], וְכָא מַעֲשֶׂה זֶה לְפָנֵי רַבִּי, וְלֹא אָמַר בָּהּ לֹא הוֹרָאת הֵיתֵר וְלֹא הוֹרָאת אִיסוּר.

ומבארת הגמרא: הוראת אִיסוּר לֹא אָמַר בָּהּ, דְּהָא קִיָּמִי מַחֲצוֹת – שהרי עומדות מחיצות כשרות למבוי משלש רוחותיו, והוראת הֵיתֵר לֹא אָמַר בָּהּ, משום דְחֵידָה שֶׁנֶּאֱמַר – חוששים אנו שְׁמָא בְּמִשְׁךְ הוֹמָן תִּיִּנָּטֵל הָאֲשָׁפָה מִשָּׁם, ותבטל המחיצה, וכן חוששים אנו שמא במשך הוֹמָן יֵעָלָה תֵּיִם שְׁרָטוֹן – חול, אבנים, רפש וטיט שהים גורש אל שפתו, ועל ידי זה יעשה מעט מן הים ליבשה, ותבטל מחיצת שפת הים ממקום זה. ויש לחוש שמא ימשיכו לטלטל במבוי כשם שטלטלו בו עד כה, ולא יבחינו שבטלו מחיצותיו ונאסר בטלטול. מקשה הגמרא על הנהגת רבי: וְכִי תִּיִּשְׁיֵן – וכי חוששים אנו שְׁמָא

הגמרא מבררת במה נחלקו רב ושמואל לסברת אביי. שואלת הגמרא: וְלִמָּא דְּפָלִיג אֲדַעְתִּין מַעֲקָרָא – ולפי מה שעלה על דעתנו מתחילה, כהבנת אביי, שרב ירמיה בר אבא בשם רב אסר מבוי שנפרץ לחצר ונפרצה חצר כנגדו גם כשעירבו בני החצר עם המבוי, מדין 'מבוי המפולש', אך אין בו איסור מחמת חסרון עירוב, ואילו מדברי רב יהודה מוכח שבאופן זה המבוי אינו נחשב 'מבוי המפולש', אך אם לא עירבו הוא אסור מחמת חסרון עירוב, ובהכרח דבריו נאמרו בשם שמואל, ונמצא אם כן שרב ושמואל **בֵּין כְּשִׁיעֵרְבוּ וּבֵין כְּשִׁלֵּא עֵירֵבוּ, פְּלִיגִי** – נחלקו. וכמבואר לעיל (ה) שכשעירבו בני החצר עם המבוי נחלקו באופן שנפרצה גם החצר לרשות הרבים, האם המבוי נידון כמפולש, וכשלא עירבו בני החצר עם בני המבוי נחלקו גם כאשר החצר לא נפרצה לרשות הרבים, האם חצר אוסרת על המבוי מחמת חסרון עירוב. מעתה יש לברר פְּעִירְבוּ בְּמָא פְּלִיגִי – במה נחלקו, מדוע רב מחשיבו כמפולש, ושמואל אינו מחשיבו כמפולש, וכן כְּשִׁלֵּא עֵירֵבוּ בְּמָא פְּלִיגִי, מדוע לרב אין בני החצר אוסרים את המבוי כשלא עירבו עמהם, ולשמואל אוסרים הם את המבוי.

נקדים לביאור הגמרא כלל בהלכות מחיצות: כל רשות היחיד שבאותה ממחיצותיה ישנה פירצה ושאיין בה צורת הפתח, פירצה זו אוסרת את הרשות בטלטול, אלא אם כן נתקיימו בה לפחות שני תנאים, א. שהפירצה אינה יתירה מרוחב עשר אמות. ב. שנשתתיר מעט מן המחיצה משני צידי הפירצה. כאשר מתקיימים שני התנאים הללו דנים את הפירצה כפתח, ועל כן אינה אוסרת את הרשות. פעמים שלעומד בתוך הרשות נראית הפירצה כפרוצה במלואה, שאינו יכול להבחין בשיירי מחיצה משני צדדיה, אך לעומד מחוץ לרשות כנגד הפירצה ניכר שישנם כתלים הנמשכים משני צידי הפירצה, ואין היא פרוצה במלואה [ציור א]. באופן זה נחלקו אמוראים האם דינה כפירצה או כפתח.

עוד זאת יש להקדים, שמבוי שהיתה מחיצה בינו לבין חצר, ולא היה פתח במחיצה זו, ולכן מועילם לא השתמשו בני החצר במבוי מחמת המחיצה שביניהם, ועתה פתחו פתח במחיצה זו. אין בני החצר אוסרים על בני המבוי אף אם לא ישתתפו עימם בעירוב, שמאחר שאינם רגילים להשתמש במבוי זה, אין להם דריסת הרגל עליו, ואינם אוסרים אותו. אמנם אם לא פתחו פתח בין המבוי לחצר, אלא שנפרצה המחיצה במלואה, דרי החצר אוסרים על המבוי עד שיערבו עימם, מפני שהמבוי פרוץ במלואו לחצר.

הגמרא מבארת את סברות המחלוקת בשלא עירבו. משיבה הגמרא: כְּשִׁלֵּא עֵירֵבוּ בני החצר עם המבוי ולא נפרצה החצר לרשות הרבים, פְּלִיגִי רב ושמואל בְּדִין נִרְאָה מִבְּחִין וְשִׁנּוּ מִבְּפָנִים – שיירי מחיצה הנמצאים משני צידי הפירצה ואינם נראים אלא לעומד מחוץ למבוי ולא לעומד בתוכו, האם מועילים שיירי מחיצה אלו למבוי לדון את פירצתו כפתח, או שמא אינם מועילים לו, ונותר המבוי פרוץ במלואו.

ועל כן נחלקו רב ושמואל במבוי שנפרץ לחצר, שהעומד במבוי אינו רואה לפניו שיירים שנשתתירו מן המחיצה, והעומד בחצר רואה שהכתלים נמשכים משני צידי הפירצה שבין המבוי לחצר, והכוותל אינו נראה כפרוץ במלואו. ולדעת שמואל, אף שלגבי החצר מועילים שיירים אלו לדון את הפירצה כפתח, אך לגבי המבוי אין לדונה כפתח, מפני שאין השיירים ניכרים מתוך המבוי, ונמצא שהמבוי פרוץ במלואו לחצר, ודרי החצר אוסרים עליו. אך לדעת רב, מועילים השיירים הנראים מן החצר גם לגבי המבוי לדון את הפירצה כפתח. ומבוי שנפתח בה בינו לבין חצר שלא היו דייריה רגילים עד עתה להשתמש בו, אינו נאסר מחמתם.

הגמרא מבארת את סברות המחלוקת בעירובה פְּעִירְבוּ בני החצר עם המבוי ונפרצה אף החצר לרשות הרבים, קְמִיפְלִיגִי – חולקים רב ושמואל, בְּרַב יוֹסֵף – בדינו של רב יוסף, דאָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא שָׁנוּ – לא אמר רב יהודה שמבוי שכלה לרחבה ונפרצה הרחבה כנגדו אינו צריך תיקון בסופו, אלא כְּשִׁכָּלָה המבוי לְאַמְצַע הִרְחָבָה

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף ח עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ר"א רש"י

ולמאי דסליק ארעתין מעיקרא דבין עירבו ובין שלא עירבו פליגי – דאפילו בעירבו אסר רב. וטעמא משום מפולש, ודוקא נפרצה [חצר] כנגדו קאמר, – הא לאו הכי לא מיתסר מבוי משום בני חצר. והא דרב יהודה – דשמואל היא, ושרי בעירבו כגון רחבה דלא בעיא עירוב. ואף על גב דנפרצה רחבה כנגדו, ואסר בלא עירבו גבי חצר אפילו לא נפרצה, מדנקט רחבה ולא נקט חצר. בעירבו – דאיסורא משום פירצה שכנגדו היא. כמאי פליגי – מאי טעמא דרב דחשיב ליה מפולש, ומאי טעמא דשמואל דלא קרי ליה מפולש? בשלא עירבו – כי לא נפרצה מאי טעמא דשמואל, דאמר בני חצר אסרי? ומאי טעמא דרב, דאמר לא אסרי? כנראה מבחין ושוה מבפנים – דפליגי ביה אמוראי לקמן בפרקין (ט,ב), איכא למאן דאמר נדון כנראה משני צדדין, ואיכא

וזורקין לה בשבת – משמע שהאשפה רחוקה מן הכותל ודרך למעלה מעשרה וזורקין לה, דהוה מקום פטור, ואית דגרס שופכינ? לאו משנתנו היא זו חצר קטנה וכו' – ואין לומר דקא משמע לן דנראה מבחוץ ושהו מבפנים אינו נידון משום לחי, דמתניחן איכא לאוקמה בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, דאם כן – הוי ליה לרב לפרושי מתניתין דלא איירי בנכנסין. או הוי ליה למימר בהדיא: נראה מבחוץ אינו נידון משום לחי.

מבוי

דרבים, אבל רחבה דייחיד – וימנין דמימלך עלה ובני לה בתים, והווי לה כמבוי שפלה לה לצדי רחבה – ואסור. ומנא תימרא דשני לן בין רחבה דרבים לרחבה דייחיד – דאמר רבין בר רב אדא, אמר רבי יצחק: מעשה במבוי אחד שצידו אחד פלה לים וצידו אחד פלה לאשפה, ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בה לא היתר ולא איסור. איסור לא אמר בה – דהא קיימי מויצאות, היתר לא אמר בה – חיישינן: שפא תינטל אשפה, ויעלה הים שרטון. ומי חיישינן שפא תינטל אשפה? והתנן: אשפה ברשות הרבים גבוה עשרה מפרחים, חלון שעל גבה וזורקין לה בשבת, אלמא: שני בין אשפה דרבים לאשפה דייחיד. הכא נמי, שני בין רחבה דרבים לרחבה דייחיד. ורבנן מאי? אמר רב יוסף בר אבדימי, תנא: והקמים אסרין. אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים. איכא דאמר, אמר רב יוסף בר אבדימי, תנא: והקמים מותרין. אמר רב נחמן: אין הלכה כדברי חכמים. מרימר פסיק לה לסורא באחזי, אמר: חיישינן שפא יעלה הים שרטון. והוא כבוי עקום דהוה בסורא, פרוך בודיא, אותיבו ביה בעקמומיתה. אמר רב חסדא: הא לא ברב ולא כשמואל. לרב דאמר "תורתו כמפולש" – צורת הפתח פני, לשמואל דאמר "תורתו כסתום" – הני מילי לחי מעליא, אבל האי פיון דנשיב ביה ויקא ושרי ליה – לא כלום הוא. ואי נעין ביה סיקתא וחבריה – חבריה. גופא, אמר רב ירמיה בר אבא, אמר רב: מבוי שגפרין כמלואו לחצר, ונפרצה חצר כנגדו – חצר מותרת, ומבוי אסור. אמר ליה רבה בר עוקא לרב ביבי בר אבוי: רבי, לא משנתנו היא זו? "חצר קטנה שנפרצה לגדולה – גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה". אמר ליה: אי מהתם הוה אמינא: הני מילי – היכא דלא קא דרסי בה רבים, אבל היכא דקא דרסי בה רבים – אימא אפילו חצר נמי. והא נמי תנינא: חצר שהרבים נכנסין לה בוז ויוצאין לה בוז – רשות הרבים לטומאה, ורשות היחיד לשבת. אי מהתם הוה אמינא: הני מילי – זה שלא כנגדו, זה

מארץ המבוי, והוי כמבוי ארוך עד כותל רחבה שכנגדו, ואסור, מידי דהוה אמבוי עקום שיש יותר מעשר בעקמומיותו. דלכולי עלמא אסור, ואף על פי שאין פתחו מכווין. הכא נמי, משכנס לרחבה הרי כל רוחה הרחבה הוי עקמומית גדולה ורחבה הרבה, ודמי כמבוי המפולש דרך עקמומיותו. ובני לה בתים – ברחבה, ברחוב העדוף על המבוי, ומשו כותלי אורכה לכותל אורך הרחבה. צידו אחד ים וצידו אחד אשפה – וראשו אחד סתום כשאר מבוי, וראשו אחר לרשות הרבים מתוקן בלזי וקורה. אשפה – גבוהה עשרה (ויש) שפתו גבוה עשרה. ויעלה הים שרטון – של חול ואבנים אצל שפתו. כי כן דרכו, ומתקצר רוחב הים ונעשה קרקע כרוחב פרסה או יותר: ופי חיישינן בו" – התלמוד הוא דמפרש מלתיה ד"מנא תימרא" ואולי, וזרקין לה בשבת – ולא חיישינן שמא תתמעט אשפה מעשרה, ונמצא וזרקין לרשות הרבים. לאשפה דייחיד – וההיא אשפה דרבי – אשפה דייחיד הוא. ורבנן – שהיו בדורו של רבי, מאי הוה אמרי ביה בההוא מבוי. פסיק ליה לטורא באחזי – הים היה סמוך לטורא מאחוריה, וראשי המבואות מפולשין לים, והיה מרימר עשה רשותו ומכמורות לכל המבואות, ולא רצה לסמוך על מציצה הים. אמר שפא יעלה הים שרטון – ומטלטלי נמי במבואות כדמעיקרא. פסיק – מפסיק בינה לבין הים במחיצות אחול. בוריא = מחצלת. ואותיבו ביה בעקמומיותיה – בני ראשו אחר עשו לחי לפתחו והמחצלת לעקמומיותו, ובני ראשו אחר לא עשו לפתחו לחי. הני מילי לחי מעליא – כשיש לחיים משני ראשין. ורלשון מורי צריך עקמומיותו לחי, לבד מאותן שבשני ראשיו. סיבתא = קבילייתא בלעז. גופא אמר רבי ירמיה בו" – ואוקמה בשלא עירבו. ואיסורא דמבוי – משום דאסרי עליה בני החצר הוא. לא משנתנו היא – והיתר חצר תנינא, ואיסור מבוי תנינא. חצר קטנה שנפרצה – במלואה לגדולה – גדולה מותרת, ולא אסרי בני קטנה עילוייה. דלגבי גדולה פתח הוא דיש לה שיוך מכאן ומכאן, והווי כשתי חצירות ופתח אחד בעניה, ולא אסור אהרדי. ולקמן מוקי לה בשאין קטנה רחבה יותר מעשר, דאי יותר מעשר לא הוי פתח גבי גדולה. וקטנה אסורה – דלדידה לאו פתח הוא אלא פירצה, ונעשית רשות של בני גדולה, שהרי נתערבה עמה. אמר ליה – רב דהיתר חצר אשמעין, ואף על גב דנפרצה בכותל השני, דדרסי רבים מרשות הרבים וזו לרשות הרבים וזו דרך חצר ומבוי. דאי מהתם, הוה אמינא: משום דלא דרסי רבים דהא גדולה לא נפרצה בכותל השני. רשות הרבים לטומאה – וספיקא טהור, דהא ספק טומאה מסוטה גמרינן. ובסוטה בבי האי חצר – לאו מקום ייחוד וטוהר הוא.

אבל

מבוי העשו כגדל – פירש רבינו תם: שמבואות קטנים פתוחים למבוי גדול משני צדדין. ואינו זה כנגד זה, דאם כן הו' מפולשין. וכענין זה הם כרגלי הגדל שיש לו שתי שורות של רגלים מימין ומשמאל, והם זה שלא כנגד זה.

והא ההוא מבוי עקום הדוה כנגדירעא ורמו עליה חומריה דרב – ממאי דחשו נמי לדשמואל לא פריך ויצטרך דלתות –

אבל זה כנגד זה – אימא לא. ולרבה דאמר "זה כנגד זה אסור" הא דרב במאי מוקי לה? בזה שלא כנגד זה. תרתי למה לי? אי מהתם הוה אמינא: הני מילי – לזרז, אבל למלל – אימא לא, קא משמע לן. אימתר, מבוי העשוי כנגד, אמר אביי: עושה צורת הפתח לגדול, והנך פולחו מישתרו בלחי וקורה. אמר ליה רבא: כמאן – כשמואל, דאמר: "תורתו כסתום" למה ליה צורת הפתח? ועוד; הא ההוא מבוי עקום דהוה כנהרדעא, וחשו לה לדרב! אלא אמר רבא: עושה צורת הפתח לפולחו להאי גיסא, ואידך גיסא מישתרו בלחי וקורה. אמר רב כהנא בר תחליפא משמיה דרב כהנא בר מניומי משמיה דרב כהנא בר מלכיו משמיה דרב כהנא רביה דרב, ואמרי לה רב כהנא בר מלכיו היינו רב כהנא רביה דרב: מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, פחות מארבע אמות – מניח את הקורה בפאלכסון, ארבע אמות – אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר. רבא אמר: אהר זה ואחד זה – אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר. ואימא מעמא דידך, ואימא מעמא דידהו. אימא מעמא דידך: קורה מעמא מאי – משום היפר, ובאלכסון לא הוי היפר, ואימא מעמא דידהו: קורה משום מאי – משום מחיצה, ובאלכסון נמי הוי מחיצה. אמר רב כהנא: הואיל ושמעתתא דכהני היא – אימא כה מילתא: הא דאמרת מניח הקורה בפאלכסון – לא אמרן אלא שאין בפאלכסון יותר מעשר, אבל יש בפאלכסון יותר מעשר – דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר. איבעיא להו: מהו להשתמש תחת הקורה? רב ורבי חיאי ורבי יוחנן אמרו: מותר להשתמש תחת הקורה. שמואל ורבי שמעון בר רבי ורבי שמעון בן לקיש אמרו: אסור להשתמש תחת הקורה. לימא בהא קמפלגי, דמר סבר: קורה משום היפר, ומר סבר קורה משום מחיצה. לא, דכולי עלמא – קורה משום היפר, והכא קמפלגי; דמר סבר: היפרא מליגו, ומר סבר: היפרא מלבר. ואיבעיא אימא: דכולי עלמא "משום מחיצה", והכא בהא קמפלגי: דמר סבר: חודו הפנימי יורד וסותם, ומר סבר: חודו החיצון יורד וסותם. אמר רב חסדא: הכל מודים בבין לחיים שאסור. בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא: נעץ שתי יתדות בשני פותלי מבוי מבחוץ, והניח קורה על גביהן מהו? אמר ליה: לדברי תמור – אסור, לדברי האוסר – מותר. רבא אמר: לדברי האוסר, נמי אסור. בעינן קורה על גבי מבוי, וליכא. איתיביה רב אדא בר מתנה לרבא: היתה קורתו

שאין

קאי. קורה משום מחיצה – וחודו הפנימי יורד וסותם. הלכך אסור, דמן המחיצה ולפנים בעי אשתמושי. מר סבר היכרא – להנך מגוואי בעינן, וצד הפנימי הו' לוח היכר, ואסור להשתמש מן ההיכר ולחוץ. מלבר – לבני רשות הרבים, דהיינו צד החיצון. מר סבר חודו הפנימי יורד וסותם – נמצא תחת הקורה מן המחיצה ולחוץ ואסור. הכל מודים – במבוי שאין בו קורה, והכשירו בלחי – שאסור להשתמש בין לחיים, כלומר: כנגד הלחי והאי דנקט בין לחיים – אמבואות טובא קאי. נעץ שתי יתדות – קביליש נעיצות בכותל בעובי שלצר רשות הרבים, ונמצאת קורה שעליהן בולטת ונמשכת לחוץ יותר מן הכתלים, וחודו הפנימי דבוק וסומך לכותל כזה. לדברי האוסר – להשתמש תחת הקורה בכל מבואות, דטעמא משום חודו הפנימי יורד וסותם. מתאי – כאן להשתמש במבוי הזה אגב דך קורה שאינה על גבי מבוי, דכיון דחודו הפנימי סותם – נמצאת סתימת הקורה דבוקה לכתלים, וסתימה מעלייתא היא. לדברי תמור – להשתמש תחת הקורה, אלמא: חיצון יורד וסותם, אוסר כל המבוי הזה עד שיביאו קורה אחרת. דאין סתימה מחוברת לכתלים, ויש אויר ביניהם. והכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן על ידי לבוד.

משוכה

אבל זה כנגד זה – לא היא לה חצר רשות היחיד לשבת. השתא אשמעינן דכנגדו, ואפילו הכי מותרת. ולרבה – דאמר לעיל: אבל זה כנגד זה – הוי מבוי מפולש ואסור (אפילו חצר). הא דרב במאי מוקים לה בזה שלא כנגד זה, ועל כרחיך "כנגד" דקאמר רב לאו דווקא, דהא אוקימנא טעמיה דרב בשלא עירבו, אבל עירבו – אפילו מבוי מותר. תרתי למה לי – הא תנא לה: חצר שהרבים נכנסין לה בוו כו' ומילתיה דרב למשתרייה חצר מינה, ומסתמא אפילו זה כנגד זה, וכל שכן בזה שלא כנגד זה. ואיסור מבוי – מאידך מתניתין דחצר קטנה שמעינן, אי מהתם – מחצר שהרבים נכנסין לה כו' דקתני "רשות היחיד לשבת". הוה אמינא – האי דקרי ליה רשות היחיד. לזרז – כלומר: מדאורייתא רשות היחיד הוא, וחזקת מרשות הרבים לתוכו חייב. אבל למלל – בתוכו: אימא לא – משתריא, ומדרבנן דליגזור רבנן עליה. קא משמע לן – רב, מותרת: גל – שרץ שיש לו רגלים הרבה, כדחנניה בתורת כהנים (פרשת שמini): "מרב רגלים" זה גל. מבוי העשו כגדל – שפתוח לו מבואות הרבה, וראשיהן פתוחין לרשות הרבים, ורשות פתוח לרשות הרבים אחר. עושה צורת פתח לגדול – באחד משני ראשי, והאחרים קטנים משתרו בלחי וקורה בראשיהן על פני רשות הרבים. כמאן כשמואל – דאמר מבוי עקום תורתו כסתום. דהא כל מבואות קטנים הללו מבואות עקומות הן, וכנס בדרך זה ויצא בדרך זה, וקאמר: האי בעי תיקון לעקמומיותו, כשמואל: הכי גרסינן. למה לי צורת פתח – אמאי אצרכת צורת פתח לגדול? הא אידו נמי אין פילושיו מכוונין. ועוד הא ההוא מבוי – דהוה באתריה דשמואל כנגדירעא וחשו ליה לדרב: כדאמר לעיל רמו עליה חומריה דרב וחומריה דשמואל. עושה צורת פתח לכולהו – הקטנים. מתק גיסא – בעקמומיות לצד מבוי גדול. ואידך גיסא – לרשות הרבים מישתרי בלחי או קורה. צידו אחד ארוך – ונמשך כותלו לרשות הרבים יותר מכותל השני כזה. אם פחות מארבע אמות – עודף זה על חבירו מניח קורה באלכסון, וישתמש כאן בארכה וכאן בקצרה. ארבע אמות אינו מניח קורה – על ראש כותל הארוך, אלא כנס לפנים מראשו כנגד ראש כותל הקצר ומניחה. ובאלכסון לא הוי היכרא – שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשים ברשות הרבים, חוץ מכנגד כותל הקצר. אומר מותר להשתמש ברשות הרבים לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי. שאין באלכסון יותר מעשר – שהמבוי קצר לרחבו הרבה, ואין ברחבו, ובארבע אמות הנמשכין להצטרף, יותר מעשר. אבל יש באלכסון יותר מעשר – נמצא פתחו רחב מעשר, שהרי כל תחת הקורה הוי פתח מוה להשתמש תחת הקורה – אבל מבואות

כנדל יש לנהוג כרב, ולכן עושה צורת הפתח בלולא – לכל אחד
 מן המבואות הקטנים, להאי גימא – במקום חיבורם עם המבוי
 הגדול, ואידך גימא – וצידם השני, הפונה לרשות הרבים, מישתרו
 – נותרים בעשיית להי וקורה וציר ג, וכן יעשה אף למבוי הגדול,
 יעשה לו לחי בראשיו הפונים לרשות הרבים, וצורת הפתח
 בעקמומיותו. והיינו כדעת רב שמבוי עקום נידון כמפולש, ועל כן
 יש צורך להתירו בצורת הפתח בעקמומיותו, ובלחי וקורה
 בראשיו.
 הגמרא מפרשת דין תיקון מבוי שצידו פתחו אינם שוים: אמר רב
 כהנא בר תחליפא, משמיה דרב כהנא בר מניומי, שאמר זאת
 משמיה דרב כהנא בר מלכיו, שאמרם משמיה דרב כהנא הקדמון,
 שהיה רביה דרב – רבו של האמורא רב, ואמרי לה – ויש שאמרו
 שרב כהנא בר מלכיו היינו רב כהנא רביה דרב, מבוי הפתוח
 לרשות רבים, שהכותל שבצידו האחד הוא ארוך ונמשך לכיוון
 רשות הרבים, והכותל שבצידו האחר הוא קצר, שאינו נמשך כל
 כך, ובא לתקנו בקורה. אם בליטת הכותל הארוך יתירה על
 הכותל הקצר פחות מארבע אמות, מניח את הקורה באלכסון –
 רשאי הוא להניח קורה מראש הכותל הארוך עד ראש הכותל
 הקצר באלכסון וציר ד, ויהיה מותר לטלטל במבוי עד הקורה,
 בצד הארוך כפי ארכו, ובצד הקצר כפי קיצורו. אך אם בליטת
 הארוך יתירה על הקצר ארבע אמות, אינו מניח את הקורה אלא
 בגג הקצר – אינו רשאי להניחה מראש כותל לו לראשו של
 האחר, מפני שבליטה זו שיה בארבע אמות חסובה כמבוי בפני
 עצמו, וחוקה לכתלים משני צידיה, אלא מניחה בכותל הארוך
 במקום המכוון כנגד ראש הכותל הקצר, וצידה השני בראש
 הכותל הקצר בקו ישר וציר ה. ויהיה מותר לטלטל במבוי רק עד
 כנגד הצד הקצר.
 מביאה הגמרא דעה חולקת: רבא אמר, אחד זה ואחד זה – בין אם
 בליטת הארוך יתירה על הקצר ארבע אמות, ובין אם היא פחותה
 מארבע אמות, אינו מניח את הקורה אלא במקום המכוון כנגד
 ראש הכותל הקצר.
 רבא מבאר את טעמי המחלוקת: ואימא טעמא דיד – ואפרש את
 טעמי, ואימא טעמא דידהו – ואפרש אף את טעמם של החולקים
 עלי. אימא טעמא דיד – אפרש את טעמי, שהרי קורה, טעמא מאי
 – מה הטעם שתקנו חכמים להניח קורה בראש המבוי, משום היכר
 – כדי שיהיה היכר שאסור לטלטל ממנו לרשות הרבים, ובקורה
 המונחת באלכסון לא הוי היכר – אין זה היכר, מפני שחלק המבוי
 העודף על הכותל הקצר אינו נראה כחלק מן המבוי, והרואה
 שבני המבוי משתמשים שם, יבא לומר שכשם שומתר להשתמש
 בו, כך מותר להשתמש אף ברשות הרבים.
 ואימא טעמא דידהו – ואפרש את טעם החולקים עלי, מפני
 שלדעתם קורה משום מאי – משום מה מועלת להתיר המבוי,
 משום מחיצה – מפני שנחשבת כמחיצה, כי חודה של הקורה נידון
 כאילו הוא יורד וסותם את החלל שתחתיה, ובכך הקורה משלימה
 את המחיצה הרביעית למבוי, ובאלכסון נמי הוי מחיצה – וגם קורה
 המונחת באלכסון נחשבת כמחיצה.
 מוסיפה הגמרא: אמר רב כהנא, הואיל ושמעיה זו, בדין מבוי
 שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, שמשמיה דכהני היא – היא
 שמועה שנאמרה על ידי כמה חכמים ששמן היה כהנא, אימא
 כה מילתא – אומר בה אף אני, ששמי כהנא, דבר חידושי, הא
 דאמרת – מה שאמר רב כהנא הקדמון מניח את הקורה באלכסון,
 לא אמרין – לא נאמר דין זה אלא באופן שאין באלכסונו של המבוי
 יותר מעשר – שאורך האלכסון מראש הכותל הארוך עד ראש
 הכותל הקצר אינו יתר על עשר אמות, וכגון שהיה המבוי צר,
 שגם כאשר תצרף לרחבו את בליטת הכותל הארוך, לא יגיע
 האלכסון ליותר מעשר אמות, אלא אם יש באלכסונו יותר מעשר –
 שהיה המבוי רחב, וכאשר יצטרף רחבו עם אורך בליטת הכותל
 הארוך, יהיה באלכסון עשר אמות, דברי תל – גם רב כהנא
 הקדמון מודה שאינו מניח את הקורה אלא בגג הקצר, מפני שכל

אבל כאשר הפתחים מכונים זה כנגד זה, אימא – שמא תאמר שלא
 יהיה דינה כרשות היחיד לענין שבת, לכן נזקק רב להשמיענו
 שאפילו באופן זה החצר מותרת.
 מקשה הגמרא: וילקח, דאמר (לעיל ע"א) לגבי מבוי המפולש דרך
 רחבה שכאשר הפתחים שבשני עברי הרחבה מכונים זה כנגד זה,
 המבוי אסור כדין מבוי המפולש, הא דרב כהנא מוקי לה – כיצד
 מעמיד רבה את דינו של רב שמבוי שנפרץ ונפרצה חצר כנגדו,
 המבוי מותר, אם עירבו בני המבוי עם בני החצר. בהכרח יש לו
 להעמידו באופן שנפרצו המבוי והחצר זה שלא כנגד זה, ונמצא
 שרב כלל לא עסק במקרה שפתחי החצר היו מכונים זה כנגד זה,
 ואין להוכיח מדבריו מה יהיה דינה של חצר כזו. וכיון שכן, חוזרת
 למקומה הקושיא תתי למה לי – לאיזה צורך חזר רב ואמר
 שהחצר מותרת, הלא כבר שנינו במשנה שחצר שרבים עוברים
 בפתחיה דינה כרשות היחיד לענין שבת, והרי רב לא הוסיף היתר
 יותר. הן המשנה, והן מאחר שלא עסק במקרה שהיו פתחי החצר
 מכונים. וכן לא הוצרך רב להשמיענו איסור על המבוי, שהרי דין
 זה נשמע מן המשנה השניה המובאת לעיל (ע"א).
 מתרצת הגמרא: בדברי רב יש חידוש שאי אפשר לשמעו מן
 המשנה, שכן אי מהתם – אם לא הייתי יודע דין חצר שרבים
 עוברים בפתחיה אלא מן המשנה, הוה אמינא – הייתי אומר דהני
 מילי – שדין זה, שהחצר נחשבת כרשות היחיד לא נאמר אלא
 לענין לרוקן – להחמיר, שהזרק חפץ בשבת מרשות הרבים לחצר
 זו חייב חטאת, משום שמן התורה דינה כרשות היחיד, אלא לענין
 למלט – להקל שיהיה מותר לטלטל בתוכה יותר מארבע אמות,
 אימא לא – שמא תאמר שאסור, מפני שחכמים גזרו ואסרו לטלטל
 בה כל זמן שהרבים בוקעים בה מצד לצד. קא משמע לן רב
 שהחצר מותרת אף מדרבנן.
 הגמרא דנה בדיני מבוי המפולש בפילוסוים רבים: אימא, מבוי
 העשוי ענין שרץ שיש לו רגלים רבות הנקרא 'נל', שאף מבוי זה
 הפתוח לרשות הרבים מבואות קטנים יוצאים לו מצידו האחד
 כעין רגלים רבות, וראשיהם פתוחים לרשות הרבים אחרת. וגם
 הוא עצמו מתעקם בסופו ומפולש לרשות הרבים אחרת בעיקום
 כעין ר"ש וציר א. יש לדון כיצד יתקנוהו ואת המבואות הקטנים
 הללו המפולשים לרשות הרבים בעיקום, שהרי הנכנס מרשות
 הרבים למבוי הגדול, פונה ממנו למבואות הקטנים, ומשם יוצא
 לרשות הרבים אחרת. אמר אבי, עושה צורת הפתח למבוי הגדול
 בראשו הפתוח לרשות הרבים, ותנך בולא – וכל אלו המבואות
 הקטנים הפתוחים לו, מישתרו, נותרים בעשיית להי וקורה
 בראשם הפונה לרשות הרבים וציר ב.
 רבא מקשה על דברי אביי: אמר ליה רבא לאביי, הלא נחלקו (לעיל
 א) רב ושמאל בדין מבוי עקום ששני ראשיו פתוחים לרשות
 הרבים, לרב דינו כמפולש וצריך לתקנו בלחי וקורה בשני ראשיו
 וצורת הפתח בעקמומיותו, ולשמאל דינו כמבוי סתום, ודי לו
 בלחיים בשני ראשיו הפונים לרשות הרבים, ואינו זקוק לתיקון
 בעקמומיותו. ויש לשאול, כהנא – כדעת מי פסקת כאשר הורית
 במבוי זה, שכל מבואותיו מפולשים בעיקום, שהמבואות הקטנים
 נותרים על ידי עשיית לחי או קורה בראשם, הלא פסקת בשמואל,
 דאמר שתורתו של מבוי עקום הוא כמבוי סתום, ולכן אף מבואות
 אלו אינם זקוקים לתיקון בעקמומיותם. אלא שאם כן קשה, למה
 ליה – לאיזה צורך הורית לעשות למבוי הגדול צורת הפתח
 בראשו, והלא אף הוא מבוי עקום, שאין פילוסו מכונים זה כנגד
 זה, ולדעת שמואל די לו בלחי או קורה בראשו. ועוד יש לשאול,
 כיצד פסקת להקל כדעת שמואל, והא הוהא מבוי עקום וקום הוה
 בגדרה – והלא היה מעשה במבוי עקום בעיר נהרדעא, ועל אף
 שנהרדעא היא עירו של שמואל, חשו לה לרב – חששו להחמיר
 כדעת רב הסובר שדינו כמפולש. ומכיון שאפילו בעירו של
 שמואל חששו לדברי רב, בודאי אף עליך לחשוש לדבריו
 ולהצריך תיקון בעקמומיות.
 רבא חולק על דינו של אביי: אמר רבא, אף במבוי העשוי

הַלְתִּימָּהּ – השטח במבוי כנגד הלחיים, וְכֵן השטח במבוי שתחת
הַקֹּרֶה שמתירה את המבוי, נִידוֹן כְּכַרְמְלִית ואסור לטלטל בו. אָמַר
לִי רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי זְכַאי, שׁוֹךְ תֵּנִי לְבָרָא – צא ושנה ברייתא זו
בחוץ, שברייטא זו אינה כפי ההלכה.
הגמרא מביאה מחלוקת בדעתו של רבי יוחנן מה דין השטח שבין
הלחיים: אָמַר אַבְי, מִסְתַּבְּרָא מִלְּתִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן – מסתבר לומר
שדבריו של רבי יוחנן שאמר שהברייטא אינה להלכה ומותר
לטלטל, הם רק לגבי השטח שתחת הקורה, שרבי יוחנן סובר
שאינו נידון ככרמלית ומותר לטלטל שם, אָבֵל במבואות שתיקנו
אותם בלחיים, מודה רבי יוחנן שבשטח שבין הַלְחִינָן אָסוּר לטלטל,
שכיון ששיעור עובי הלחי הוא בכל שהוא, יש לחשוש שאם נתיר
לו לטלטל אף כנגד הלחי, יבוא לטלטל גם מחוץ לחחי. וְרַבָּא אָמַר,
אף בשטח שבין הַלְחִינָן נָפִי סבר רבי יוחנן שמוֹתָר לטלטל, כפי
שמותר לטלטל תחת הקורה.
רבא מוכיח כדבריו בדעת רבי יוחנן: אָמַר רַבָּא, מָנָא אֲמִינָא לָהּ –
מנין המקור שלי לומר שרבי יוחנן סובר שאף כנגד הלחי מותר
לטלטל, דְּבִי אָתָא רַב דִּימִי – שבשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל
אמר, שכן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְקוֹם שֶׁבִין רִשּׁוֹת הַיְּחִיד לרשות הרבים,
שָׁאִין בּוֹ אֲרֻכָּה עַל אֲרֻכָּה טַפְחִים וְצִוּר הֵן, מוֹתָר בֵּין לִבְנֵי רִשּׁוֹת
הָרִבִּים וְבֵין לִבְנֵי רִשּׁוֹת הַיְּחִיד לְכַתְּפָה עָלָיו – להניח עליו את
המשאות שלהם כדי שיוכלו להניחם היטב על הכתפיים, כיון
שמקום שהוא פחות מארבעה טפחים על ארבעה טפחים נחשב
מקום פטור, בשבט בין לרשות היחיד ובין לרשות הרבים, וְלִבְנֵי
שָׁאִין יִחְלִיפוּ בְּנֵי רִשּׁוֹת הָרִבִּים וְבְנֵי רִשּׁוֹת הַיְּחִיד את משאותיהם זה
עם זה דרך אותו מקום, שהרואים יאמרו שהכניסו מרשות הרבים
לרשות היחיד. הרי שמקום שאין בו ארבעה טפחים על ארבעה
טפחים, מותר לטלטל בו. והוא הדין לגבי השטח שכנגד הלחי,
שאינו נחשב כרשות בפני עצמה, דינו כמו 'מקום פטור' ובטל בין
לרשות היחיד ובין לרשות הרבים, ומותר לטלטל בו.
שואלת הגמרא: וְאֵפֶיךָ מִה יֵצֵא עַל הוֹכַחָה זו. ומשיבה: הָתָם
במקום שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים, מדובר בְּנִבְנוֹהָ –
שהמקום גבוה שְׁלֹשָׁה טפחים בין מרשות הרבים ובין מרשות
היחיד, וניכר שהוא חלוק מהם, ואין חשש שיחליפו בין מקום זה
לרשות הרבים, ולכן לא גזרו חכמים והתירו לטלטל אליו בין
מרשות היחיד ובין מרשות הרבים. אבל בשטח שכנגד הלחי
שאינו ניכר כמקום בפני עצמו, אם נתיר לטלטל שם, יבוא
להחליף בין מקום זה לרשות הרבים ומתוך כך יבוא להוציא
לרשות הרבים אף מהמבוי, ואף רבי יוחנן מודה שגזרו שלא
לטלטל באותו שטח.
אביי מוכיח כדבריו בדעת רבי יוחנן: אָמַר אַבְי, מָנָא אֲמִינָא לָהּ –
מנין המקור שלי לומר שרבי יוחנן מודה שכנגד הלחי אסור
לטלטל, דְּאָמַר רַב הֶאֱמַר בְּרַגְרֵא אָמַר רַב, תוֹף הִפְתָּח – מבוי שיש
לו בפתחו שני פצימים וכעין מזוזות משקוף רחבים המונחים
לאורך המבוי, ופצימים אלו משמשים כלחים להתיר את המבוי,
צָרִיף להניח לחי אחר בראש המבוי כדי לְהַתִּירוֹ – להתיר לטלטל
בשטח זה שבין הפצימים וְצִוּר וי. הרי שכנגד הלחי אסור, ומותר
שאם לא כן למה צריך לחי אחר כדי להתיר את השטח שכנגד
הפצימים. וכיון שלא מצאנו שרבי יוחנן חולק על דין זה, מסתבר
שאף הוא מודה לכך. מנסה הגמרא לדחות את ההוכחה: וְכִי הִיא
– ואם תאמר ששם מדובר דְּאִית בִּיה בשטח הפתח אֲרֻכָּה עַל
אֲרֻכָּה טַפְחִים, ולכן שטח זה נידון כמקום בפני עצמו ודינו
ככרמלית שאסור מדרבנן לטלטל בו, וצריך לחי אחר כדי
להתירו. מה שאין כן בלחי שאינו רחב ארבעה טפחים, ומותר
לטלטל כנגד הלחי, לפי שאינו חשוב מקום בפני עצמו ובטל
לרשות היחיד כמו 'מקום פטור'. דוחה הגמרא את הדחייה: וְהָאֲמַר
רַב תִּנְיָן בְּרַבָּא אָמַר רַב, השטח שבתוך הִפְתָּח – בין הפצימים,
אף עַל פִּי שָׁאִין בּוֹ אֲרֻכָּה עַל אֲרֻכָּה טַפְחִים, שאין הפצימים
רחבים ארבעה טפחים, אסור לטלטל בו וצָרִיף לְחִי אֲחֵר לְהַתִּירוֹ.
הרי מפורש שהשטח שכנגד הלחי אסור לטלטל בו, גם אם אין בו
ארבעה על ארבעה טפחים.

המשך בעמוד רלה

מְשׁוּכָה – רחוקה מכותלי מבוי, או תְּלִיָּה באויר המבוי, שהיתה
הקורה קצרה מרוחב המבוי ואינה מגעת לכתליו, וכגון שנעץ קנה
באמצע פתח המבוי, והניח את הקורה על גביו וְצִוּר א. אם היתה
הקורה מרוחקת מכותלי מבוי פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים, כשרה, מפני
שנאמר בה דין 'לבד' המאריך את הקורה, והרי היא כמי שהונחה
על גבי הכתלים ממש, וְאִין צָרִיף לְהִבֵּיא קוֹרֶה אֲחֵרָת, אך אם היתה
רחוקה שְׁלֹשָׁה טפחים או יותר, אי אפשר לומר בה 'לבד', וכיון
שאינה מעל כותלי מבוי פסולה, וצָרִיף לְהִבֵּיא קוֹרֶה אֲחֵרָת להכשיר
המבוי.
רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אפילו אם היתה הקורה רחוקה
מכותלי מבוי פָּחוֹת מִאֲרֻכָּה טַפְחִים כשירה, וְאִין צָרִיף לְהִבֵּיא קוֹרֶה
אֲחֵרָת, מפני שסובר שדין 'לבד' נאמר עד ארבעה טפחים. אך אם
היתה רחוקה אֲרֻכָּה טַפְחִים או יותר, אין אומרים 'לבד' וצָרִיף
לְהִבֵּיא קוֹרֶה אֲחֵרָת.
מפרשת הגמרא את הקושיא מן הברייטא: מֵאֵי לָאו – האם אין
החילוק בין 'משוכה' ל'תליה' ש'מְשׁוּכָה' היינו רחוקה מכותלי
המבוי מִבְּחוּץ, ברשות הרבים, וכגון שנעץ יתדות בכותלי המבוי
מבחוץ והניח קורה על גביהן, וְתִלְיָה' היינו שרחוקה מכותלי
המבוי מִבְּפָנֵי, כלומר שמצויה בתוך חלל המבוי אך היא קצרה
ואין ראשיה מגיעים לכותלי המבוי. ובשני אופנים אלו הקורה
כשרה על ידי 'לבד'. ומוכח מברייטא זו שאף קורה המצויה מחוץ
לכותלי מבוי וכעין הספק לעיל, כל שאפשר לדון בה דין 'לבד'
למבו, כשרה.
דוחה הגמרא ומתרת: לֵאמֹר כֵּךְ הוּא פִּירוּשׁ הַבְּרִייתָא, אלא אִידִי
וְאִידִי – זו וזו, בין ב'משוכה' ובין ב'תליה' מדובר שהקורה מִבְּפָנֵי,
בתוך חלל המבוי, ובשתייהן מדובר בקורה קצרה, אלא ש'מְשׁוּכָה'
היינו שהקורה רחוקה מכותל המבוי רק מִרְוּחָה אֲחֵת, ואילו צידה
השני מונח על גבי כותל המבוי וְצִוּר ב, וְתִלְיָה' היינו שרחוקה
מכותלי המבוי מִבְּחוּץ, רוחות, והיא תלויה לגמרי באויר חלל
המבוי, והוצרך התנא להוכיח את שני האופנים, משום דִּמְהו
דְּתִיבָא – שמה היית אומר שרק כאשר הקורה משוכה מִרְוּחָה אֲחֵת,
אֲמִירָנָן 'לבד', אך כאשר הקורה רחוקה מהכתלים מִבְּחוּץ הַרוֹחוֹת,
לֹא אֲמִירָנָן 'לבד' משני צדדים להכשירה, קָא מְשַׁמְעֵנָּה לָן התנא
שאומרים 'לבד' אף בשני צדדים והקורה כשירה.
מתרצת הגמרא תירוץ אחר: רַב אֲשֵׁי אָמַר, אי אפשר לפרש
בברייטא ש'משוכה' ו'תליה' שתייהן מִבְּפָנֵי, מפני שאין מקום
לחלק בין 'לבד' מרוח אחת ל'לבד' משתי רוחות, ולא היא התנא
צריך לכפול את דבריו בכך, אלא כך יש לפרש, שהברייטא
מדברת בקורה אחת שהיא מְשׁוּכָה וְהִיא גם תְּלִיָּה, והיינו שקצרה
מרוחב פתח המבוי, והיא גם תלויה למעלה מגובה הכתלים. וְהִיכִי
דְּמִי – ובמה מדובר, כְּגוֹן שְׁנַעֲץ שְׁתֵּי יִתְדוֹת עָקוּפוֹת כעין רִישׁ עַל
גְּבִי שְׁנֵי כוֹתְלֵי הַמְּבִי מלמעלה, והן פונות זו מול זו לכיוון תוך
המבוי וְצִוּר ג, ויתדות אלו היו קטנות, שָׁאִין כְּגוֹבֶקֶן שְׁלֹשָׁה
טפחים, וגם אִין גְּאוּרָךְ עָקוּמוּמִית מן היתד לכיוון פנים המבוי,
שְׁלֹשָׁה טפחים, ועל יתדות אלו תלה את הקורה, ונמצא שכדי
להכשירה אנו זקוקים לומר בה דין 'חבוט', דהיינו לראות את
הקורה כמי שירדה ממקומה למעלה, אל גובה כותלי המבוי, וגם
לומר בה 'לבד', כדי להאריך אותה אל כותלי המבוי, והוצרך
התנא ללמדנו דין זה. משום דִּמְהו דְּתִיבָא – שמה היית אומר שאף
'לבד' אֲמִירָנָן או 'חבוט' אֲמִירָנָן – או שאומרים דין 'לבד' לבדו,
לדון קורה קצרה כארוכה, או שאומרים דין 'חבוט' בלחוד, לדון
קורה גבוהה כמי שירדה לגובה כתלי המבוי, אבל 'לבד' ו'חבוט'
יחדיו לֹא אֲמִירָנָן, קָא מְשַׁמְעֵנָּה לָן התנא שאומרים את שני הדינים
יחדיו, ודינים את הקורה כארוכה ונמוכה, ועל כן היא מכשירה את
המבוי.
ונמצא שאין להוכיח מברייטא זו לענין נעץ שתי יתדות בשני
כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן, מפני ש'קורה משוכה'
המוזכרת בברייטא אינה משוכה מחוץ למבוי אלא בתוכו.
הגמרא חוזרת לדון בדיון טלטול תחת הקורה וכנגד הלחיים: תִּנְיָ
רַבִּי וְכַאי קָמִיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – רבי זכאי שנה לפני רבי יוחנן, בֵּין

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף ט עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רטו רש"י תוספות

משובה – משמע: רחוקה היא מן הכתלים. או תלויה – שאין ראשיה מונחים על גבי הכתלים, אלא תלויה באויר – שקצרה משתי רוחותיה. ובגן שנעץ קנה כל שהוא באמצע פתח המבוי, ותתן על גבו את הקורה, כזה: רבן שמעון סבירא ליה בכל דוכתא פחות מארבעה כלבדו דמי. משובה מבחין – שנמשכה לתוך רשות הרבים, כגון האי בעיין דלעיל דשתי יתירות. תלויה מבפנים –

שקצרה משתי רוחות, ואינה מגעת לכתלים אלא נתלית באויר, ואמרין לבדו להאריך. ראשיה. אידי ואידי מבפנים – ותרוייהו בקורה קצרה עסקינן. משובה סרוח אחת – ראשה אחד על הכותל, וראשה השני אינו מגיע לכותל שכנגדו. רב אשי אמר – משום שתי רוחות לא אינטיקא ליה, דכיון דתנא משוכה מרוח אחת – הוא הדין משתי רוחות. אלא חזא קתני: משוכה וזאת תלויה, שקצרה היא ממוגעת לכתלים. ועוד: שתלויה היא למעלה מגובה כותלי המבוי, וזכיי דמי כגון שנעץ שתי יתירות עקומות על גבי שני כותלי מבוי – ועקומותיהן נטות זו כלפי זו להיותן סניף. להאריך הקורה משני צידיה כשתנתן עליהם, והם עצמם אינם ראויים להכבשר קורה שאין בהן רוחת טפח כשיעור הכבשר קורה דמבתינן. ואין בעקומותיהן שלשה – ואיכא למימר לבדו מראשי הקורה ולכתלים, ואין בגובהן של יתירות ממוגל לכתלים שלשה טפחים. דאי הוה בגובהן שלשה טפחים – הוה מיפסלא, דקורה על גבי כתלים בעינן. אבל השתא בפחות משלשה ארבעה חבט – השפיל, כאילו מונחת על הכותל. לבדו – לשון סניף להאריך, ובלעז אפש"ק. נידון ככרמלית – ואסור לטלטל שם. כסתברא מילתיה דרבי יוחנן – דאמר: פוק תני לברא. אלא מותר הוא אתחת קורה קאמר ליה. דקסבר: חזרו החיצון וירד וסותם. אבל בין לחיים – במבוי שאין שם קורה – מודה דאסור. פקום שאין בו ארבעה על ארבעה – עומד בין רשות הרבים לרשות היחיד, הואיל וליכא מקום חשוב – לאו רשות באנפי נפשיה הוא, ובטיל להכא ולהכא. והיינו מקום פטור. לכתף עליו – משאות. ובלבד שלא יחליפו – דלא לימרו דקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד, ואתי למישרי רחצא חבט. ובין לחיים נמי, אפילו חשבת ליה מקום פני עצמו – בטל להכא, ושרי. נגבוה שלשה – דמינברא אבל בין לחיים דלא מינברא דוכתא. אי שריית לטלטל תתם – אתי להחליף ולאפיקי לרשות הרבים. תוך הפתח – כגון מבוי שיש פצימין רחוב לפתחו מכאן ומכאן, וזו הן לחיים שלו – צריך להעמיד לזו אחר מבחין, אם ירצה להשתמש בין הפצימין. דאית בהו ארבע – ברוחב הפצימין במשך המבוי, דכל ארבע רשות באנפי נפשיה היא, וכרמלית היא ומדרבנן אסורה. לכרמלית – לבקעה, דשייך ומצטרף למינו שחוצה לו. יציבא – אורחי. מצא – כרמלית שבין לחיים, שלא היה בו שיעור כרמלית. את מינו – שחוצה לו. וניעור – נתחזק על ידי מינו, וניעור משנתו שהיה בתחלה בטל אצל שאינו מינו. ודוגמתו בבכורות (כבא): טומאה שבתלה חזרה וניערה. אבל פתוח לרשות הרבים – שלא זה מינו ולא זה מינו, ולכאן וכאן בטלה. ואת לא תסביר דבין לחיים – לרבי יוחנן אסור. והאמר רבי יוחנן פבוי שרצפו בלחיים – במשך המבוי מראשו לצד סופו כשיש ושלש אמות. בפחות מארבעה – שאין בין לזו לזו ארבעה אבל יש ביניהן שלשה. כאנו למחלוקת רבן שמעון ורבנן – דאפילו לעיל במשלשה ועד ארבעה אי אמרין לבדו ואן כן. מאותו מחלוקת אמר למידין שאף בהכשר מבוי זה יש מחלוקת ביניהן. ורבי יוחנן לא מפרש מילתיה. והשתא קא מפרש רב הונא בריה דרב יהושע דעל כרחין הא דקאמר רבי יוחנן דשייכא פלוגתא דרבן שמעון ורבנן הכא – לא משכחת לה אלא בתשמש שכנגד הלחיים, דלרבן שמעון הווי כולוה כחד לזי ואין משתמש במבוי אלא עד חזרו הפנימי של לזי הפנימי, אבל משם ולחוץ – הוי בין לחיים ואסור. ולרבנן לא הוי כחד לזי, ובלזי החיצון משתרי מבוי ומותר להשתמש בכל המבוי עד חזרו הפנימי של חיצון, דכנגד חיצון לחזרה הוי בין לחיים. אלמא: לרבי יוחנן בין לחיים אסור. דאי בין לחיים לרבי יוחנן מותר, מאי שייכא פלוגתייהו דרבן שמעון ורבנן להכא? בין הווי כולוה כחד, בין לא הווי כולוה כחד – כנגד כולם הוא משתמש.

שאיין בגובהן שלשה – ואם תאמר: והא אמר בסוף פרק "הישן" (סוכה כבא), דכי יש רחבו טפח אמר חבט ורמי אפילו ביתר מג'. וקורה דרחבה טפח נימא נמי חבט ורמי אפילו גבוה משלשה! ובלאו הכי קשה: אמאי לא שריא אפילו ביתר משלשה, כיון דקורה תוך עשרים? ויש לומר: דהכא בעינן קורה על גבי מבוי, וביתר משלשה לא הוי היכר, תדע, דהא משובה מבחין, אפילו בפחות מג' לא אמרין לבדו. תוך הפתח צריך לזי אחד להתיירו. לאו משום דנחשב כמבוי בפני עצמו, דאין מבוי נותר בלזי וקורה אלא אם כן ארכו יתר על רחבו וכו'. וחצייתו פתוח לזכות.

ורבא התם הוא דפתוח לכרמלית – ואם תאמר: בפרק קמא דשבת (ו,א), גבי אחרים אומרים: אסוקפה משמשת שתי רשויות, פתח פתוח כלפנים פתח נעול כלחוץ. ופרקי מהא דאמר רב: צריך לזי אחד להתיירו. ומשני הכא באסוקפת מבוי עסקינן. ואמאי לא משני התם דפתוחה לכרמלית, וההוא דאחרים – בפתוח לרשות הרבים? ויש לומר: דאי בפתוח לרשות הרבים, כיון דאין בו ארבע על ארבע – הוי מקום פטור, ואפילו פתח נעול נמי כלפנים. ותדע, דלאביי נמי לוקמא גבוהה שלשה דהוי מקום פטור, כדאמרין לעיל – אלא משום דאם כן אפילו נעול נמי. לרבן שמעון כן גמליאל דאמר לבדו משתמש עד חזרו הפנימי – זו אינו מדבר רבי יוחנן, דהא רב אשי מפרשה בע"א. ואם תאמר: אם כן מאי פריך לרבא? הוא יפרש דפליגי שרצפו בלחיים רחבים ארבע, דרבא מודה לעיל ברחבים ארבע דאסור. ואפילו באין רחבים ארבע, פליגי, ומשכחת פלוגתא דרבן שמעון כן גמליאל אומר לבדו, והרי בין כולם יש ארבע ואסור להשתמש כנגדו. ולרבנן דאמרי לא אמרין לבדו – משתמש עד חזרו החיצון של לזי החיצון. ויש לומר: כיון דכשאין כי אם שני לחיים, ובכל אחד משוהו, ושניהם רצופים בפחות מארבע – לא משכחת פלוגתייהו דרבן שמעון כן גמליאל ורבנן. ולא משכחת פלוגתייהו אלא כשיש ארבע, הוה ליה לרבי יוחנן לפרושי במילתיה בהדיא: מבוי שרצפו בלחיים בפחות מארבע במשך ארבע. אף על גב דרב אשי מוקי לה במשך ארבע אמות, כיון שאמר רבי יוחנן מבוי שרצפו – הוי כאילו פירש בהדיא ארבע אמות. דמשך מבוי ארבע אמות. ולרבן

דרב יהושע לרבא: ואת לא תסביר דבין לחיון אסור? והאמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: מבוי שרצפו בלחיון פתוח פתוח מארבעה – באינו למחלוקת רבן שמעון כן גמליאל ורבנן. לרבן שמעון כן גמליאל דאמר אמרין לבדו – משתמש עד חזרו הפנימי של לזי הפנימי, לרבנן דאמרי לא אמרין לבדו – משתמש עד חזרו הפנימי של חיצון, אכל בין לחיון – דכולי עלמא אסור! ורבא – התם נמי דפתוח לכרמלית. אכל לרשות הרבים מאי – שרי? יציבא פארעא וגיורא בשמי שמיא! אין, מצא מין את מינו וניעור. אמר ליה רב הונא בריה

דרב יהושע לרבא: ואת לא תסביר דבין לחיון אסור? והאמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: מבוי שרצפו בלחיון פתוח פתוח מארבעה – באינו למחלוקת רבן שמעון כן גמליאל ורבנן. לרבן שמעון כן גמליאל דאמר אמרין לבדו – משתמש עד חזרו הפנימי של לזי הפנימי, לרבנן דאמרי לא אמרין לבדו – משתמש עד חזרו הפנימי של חיצון, אכל בין לחיון – דכולי עלמא אסור! ורבא – התם נמי דפתוח לכרמלית. אכל לרשות הרבים מאי – שרי? יציבא פארעא וגיורא בשמי שמיא! אין, מצא מין את מינו וניעור. אמר ליה רב הונא בריה

דרב יהושע לרבא: ואת לא תסביר דבין לחיון אסור? והאמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: מבוי שרצפו בלחיון פתוח פתוח מארבעה – באינו למחלוקת רבן שמעון כן גמליאל ורבנן. לרבן שמעון כן גמליאל דאמר אמרין לבדו – משתמש עד חזרו הפנימי של לזי הפנימי, לרבנן דאמרי לא אמרין לבדו – משתמש עד חזרו הפנימי של חיצון, אכל בין לחיון – דכולי עלמא אסור! ורבא – התם נמי דפתוח לכרמלית. אכל לרשות הרבים מאי – שרי? יציבא פארעא וגיורא בשמי שמיא! אין, מצא מין את מינו וניעור. אמר ליה רב הונא בריה

ולרבן שמעון בן גמליאל להי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים — פירש הקונטרס: דמסתמא דלחי קמא משכו קימעת כלפי חוץ, שכן דרך כל מעמידו לחי שמושכן קצת כלפי חוץ כדי שיראה מבחוץ ומבפנים שהקובע לשם לחי. ויותר נראה לפרש: שמושכו קצת כלפי פנים, דהא משמע בבבלי שמתא דבעי למישרי לרבא עד חדו הדיצון של לחי, והכי הוה שרי אי מושכו כלפי חוץ דהיינו לרשות הרבים,

דאיך יתיר את רשות הרבים? דסתם מבוי אורך כותלי שוין.

כותל שצדו אחד בנוס משל חבירו בין שנראה בו — כאן פירש הקונטרס: ששקע הכותל מלפניו, ולעיל פירש: נראה מבחוץ — שמשך כל הלחי לחוץ, וחדו הפנימי נכנס בעובי הכותל ואינו נראה מבפנים אלא מבחוץ. ונראה דלכך שינה: דלעיל איירי בלחי שמעמידין אצל כותל, ודרך להעמידו לצד פנים, ומיית לה נמי אמבוי שרצפו בלחים דהיינו לצד פנים. אבל הכא מיירי בכותל שצידו אחד בנוס משל חבירו, ודרך לעשות בנין כענין זה כשש שני מבוואות זה אצל זה או בית ודצר אצל המבוי, שפעמים מאיריכין כותל שצאלו יותר מכותל המבוי. ומה שפירש כאן — נידא טפי. דמפירוש הקונטרס לעיל קשה: דאי חשיב נראה מבחוץ כשהלחי לצד הפנימי — היכי משני לקמן בנכנסין כותלי קטנה לגדולה? אבתי נראה מבחוץ הוא. גיפוי גדולה נראין שהן עובי כותלי קטנה. ומה שנכנס לתוך הגדולה הוי כלחי, שפירש הקונטרס ואין לומר בנכנסין ארבע אמות שירצאין מותרות לוד דאין זה שייך בחצר. ומיהו, אי הוי דווקא הא דאמר לקמן בעשר ושני טפחים סגי — אתי שפיר, דמיירי כשאין בעוביו טפה. ורבינו יצחק בן אברהם מיישב: בנכנסין כותלי קטנה לגדולה מיירי שיש היכר איזו הם כותלי קטנה, כגון שכותלי קטנה חולכים בשיעור ממזרח למערב כמו שעושין לכתלים בראשיתן, וכותלי גדולה שיעורם מצפון לדרום. **א** לא סבר לה למה ליה למתניה. אף על גב דבפרק "יוצא דופן" (נדה מו.ב) אשכחן רבי יוסי דתני ברייתא דסדר עולם ולא סבר לה — יש לומר דהיינו דברי הראשונים ממנו, אבל דברי דבר פלוגתא לא תני.

רבי

רב אשי אמר: כגון שרצפו בלחים פחות פחות מארבעה, כמשך ארבע אמות. לרבן שמעון בן גמליאל **דאמר "אמרין לבד"** — הוה ליה מבוי, וצריך לחי אחר להיתירו. ולרבן דאמרי לא אמרין לבד — לא צריך לחי אחר להיתירו. ולרבן שמעון בן גמליאל, להי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים: מידי הוא מעמא אלא לרבי יוחנן, הא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: נראה מבחוץ ושוה מבפנים — אינו נידון משום לחי. **איתמר:** נראה מבפנים ושוה מבחוץ — נידון משום לחי. **נראה מבחוץ ושוה מבפנים, רבי חיאי ורבי שמעון ברבי.** חד אמר: נידון משום לחי, וחד אמר: אינו נידון משום לחי. **תסתים דרבי חיאי הוא דאמר "נידון משום לחי", דתני רבי חיאי:** כותל שצידו אחד בנוס מבחוץ, בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים, ובין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ — נידון משום לחי, תסתים. ורבי יוחנן מי לא שמיע ליה הא? **א**לא: שמיע ליה, ולא סבר לה, רבי חיאי נמי, לא סבר לה! **האי מאי?** בשלמא רבי יוחנן לא סבר לה — משום הכי לא תני לה, אלא רבי חיאי — אי איתא דלא סבר לה, למה ליה למיתנא? אמר רבה בר רב הונא: נראה מבחוץ ושוה מבפנים — נידון משום לחי. **אמר רבה:** ומוחבנין אשמעינן "חצר קטנה שגפרצה לגדולה — גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא פתחה של גדולה". ואם איתא, קטנה נמי תשתרי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים! אמר רבי ירמיה: **בנכנסין כותלי קטנה לגדולה.** ולימא "לבד" ותשתרי! וכי תימא דמפלגי מוכא — והא תני רב

אדא בר אביו קמיה דרבי חנינא: קטנה בעשר, גדולה פאחת עשרה! אמר רבינא: **במפלגין מכותל זה בשנים, ומכותל זה פארבעה.** ולימא לבד מורה אחת, ותשתרי! רבי

רב אשי אמר — לעולם בין לחיים לרבי יוחנן מותר. והאי דאמר רבי יוחנן דשיבא פלוגתייהו דרבן שמעון ורבנן להבא — כגון דהוה משך רציפה זו ארבע אמות באורך המבוי. **לרבן שמעון** — יש לבד בפחות מארבע והוה ליה חד לחי. ואמרין לעיל (הא), ארבע אמות נידון משום מבוי, ויצא מותרת לחי. וצריך לחי אחר להיתירו — מבוי זה שבין לחיים. אבל מלחי הפנימי ואילך מיהו שרי לטלטלי במבוי, דלדחוה דאי נראה לחי, ועוביו נראה להם בלחי. וניתר בו מבוי, כך שמעתיה. ולי נראה: שאפילו מפנימי ולפנים אינו נידון, דלחי הפנימי ולפנים לרבי יוחנן אינו מותר כלל. אבל לרבן — כל חד וחד באפני נפשיה הוא, ומשחתי להיתירו: לישתרי דאי מבוי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים. דהא מסתמא כי אוקמא ללחי קמא משכו קמעת כלפי חוץ. שכן דרך כל מעמיד לחיים כדי שיראה. כזה מבפנים ומבחוץ שהקובע שם לשם לחי. דאם אינו מושך קצת רוחב הלחי להלאה מכותלי המבוי מעט, אלא רוחב לחן, כזה נראה כמסויף על רוחב עובי כותל המבוי ואינו ניכר מבחוץ שהוא לחי, אלא בפנים ניכר שאינו מן הכתלים לפי שחודו נראה בפנים. וכיון דראשון קצתו נמשך לחוץ, כי הדר השווה מבפנים ברציפת לחיים הללו ועשאו כותל — מיהא לישתרי מבוי בהחיא בליטה קמייתא הנראית מבחוץ, דהא אמרין לקמן: נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי. מידי הוא מעמא — כלומר: מי מותבנין האי תיובתא אלא לרבי יוחנן, דילין מלבד דרבן שמעון פסולא להאי מבוי. אינו נידון — הדין: אי אמרין לבד — בעי לחי אחרת: "איתמר" גריסין. נראה מבפנים ושוה מבחוץ — שהעמיד הלחי רחבו לצד אורכו של מבוי, ולא משך קצת רחבו קימעת כלפי חוץ אלא השוה חדרו והדיצון לעובי כותלי המבוי, ודומה כמי שמוסיף על רוחב הכתלים, ואינו נראה מבחוץ כלחי. אבל חדרו הפנימי נראה מבפנים שעביו בולט לתוך רוחב המבוי כזה. נראה מבחוץ ושוה מבפנים — משך כל הלחי לחוץ, וחדו הפנימי נכנס בכותלי המבוי ואינו נראה מבפנים, אלא דומה כמסויף על אורך הכותל. אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי נמשך להלאה מרוחב הכותל כזה. כותל שצידו אחד בנוס

מחבירו — שנכנס הבנין ומיעטו מעביו, דהשתא בולט ויצא ממנו כמין עמוד שקורין פלייר. בין — שכניסו נראית בפנים ושוה מבחוץ, ששקוע הכותל מאחוריה ונראית הפנימה בפנים. בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים — כגון ששקוע הכותל מלפניו, שאין הכניסה נראית לעומדים בפנים, אלא לבני רשות הרבים. ורבי יוחנן — דאמר לעיל בהדיא אינו נידון. **מי לא שמיץ ליה הא** — מתניתין דרבי חיאי, ואפילו הכי לא סבר לה, הכא נמי היכי מסיימת מניה דרבי חיאי הוא דאמר נידון: דילמא איהו נמי שמיע ליה, ולא סבר לה. **חצר קטנה שגפרצה לגדולה קטנה נמי תשתרי** — דלא ליסור בני גדולה עליהו, אלא ליהוי נמי פתחא לגבה, להיות כשני חצירות ופתח ביניהם ואף על גב דהוה מבפנים. שהעומד בתוכה רואה כל כתיא אורכה שוין, שאין שם מכותל רחבה לפיאותיה כלום ודחי מלואה — הרי מבחוץ בתוך הגדולה נראין לה שיוורין, וכותל זה מכאן ומכאן, אותו עודף שהגדולה עודפת על הקטנה, דהא גדולה בהו משחתיא משום דלדידה נראית מבפנים. **בנכנסין כותלי קטנה** — ובולטין לתוך הגדולה בשתיים ושלוש אמות. דחקר גיפוי דפשו לחי מגדולה שעומדין מאחרי פירצת הקטנה נראין שלא מאותו כותל היה. ונימא לבד ותשתרי — כלומר: אי נראה מבחוץ מהני ליהוי באלו ראשי בניסה של כותלי קטנה סתופים לצד כותלי אורך, הגדולה דהדר הוה לחי הכניסה ליה גיפוי נראין מבחוץ. דקא סלקא דעתך: אין הגדולה רחבה מן הקטנה אלא מעט פחות משלש לכאן, ופחות משלש לכאן, דהשתא אין ריוח שבין הכניסות לכותלי אורכה של גדולה שלשה טפחי, ולכבוד דמי. וכי תימא דמיפלגי — כניסות מחצית מכותל אורך הגדולה. **טובא** — טפי משלשה, שהיתה גדולה רחבה מן הקטנה הרבה. קטנה בעשר וגדולה פאחת עשרה — שאין גדולה עודפת על הקטנה אלא אמה אחת, הרי שלשה טפחים לכאן ושלשה טפחים לכאן, ועובי כניסות הכתלים ממעטין את השלשה מכל צד, דאיכא לבד. **במפלגין מכותל זה בשנים ומוחבנין** — שלא היתה קטנה מכוונת כנגד אמצעיתה של גדולה, אלא מושכו שני טפחים לצד אחד ויש מהאמה עודפת שני טפחים לכאן, וארבעה לכאן. והכניסות דקות, ונשאר מצד אחד יותר משלשה ריח. ונימא לבד מורה אחת — ודרי כאן שיוור אחד נראה מבחוץ, ותשתרי ביה קטנה, דנשויה להאי פירצה פתח — דהא עשר הוא דהויא.

הגמרא מביאה ביאור אחר בדברי רבי יוחנן בדין מבוי שרצפו בלחיים: **רַב אִשִּׁי אָמַר**, באמת רבי יוחנן סובר שמותר לטלטל אף בין הלחיים, ומה שאמר רבי יוחנן שמבוי שיש בו לחיים רצופים דינו תלוי במחלוקת רבן שמעון בן גמליאל ורבנן, מדובר בגון **שָׂרְצָפוּ בְּלַחֲיָם** וביניהם יש פחות פחות **מֵאֲרָבָעָה** – בין כל אחד לשני יש ריוח פחות מארבעה טפחים, והלחיים נמשכים בתוך המבוי **בְּמִשְׁךָ אֲרָבַע אַמּוֹת**. ולדעת רבן שמעון בן גמליאל **דְּאִמָּר אִמְרִין לְבוֹד** עד ארבעה טפחים, נחשבים כל הלחיים כלחי אחד ארוך ארבע אמות, וזהו **לִיה** – והרי הוא נחשב כמבוי, ואין דינו כלחי להתיר את המבוי, ומבוי זה צריך לְחִי אַחֵר כדי להתירו, ולרבנן **דְּאִמָּר לֹא אִמְרִין** – שאמרו שאין אומרים לְבוֹד ביותר משלושה טפחים, אין זה נחשב כלחי אחד ארוך, והלחי החיצון שהוא פחות מארבע אמות מתיר את המבוי, ומבוי זה **לֹא צָרִיךְ לְחִי אַחֵר לְהַתִּירוֹ**.

מקשה הגמרא על ביאור זה: ולרבנן שמעון בן גמליאל הסובר שדינו כלחי אחד ארוך בשיעור ארבע אמות, מכל מקום נוכח להתיר את המבוי על ידי לחי זה, שהרי מן הסתם העמיד את הלחי הראשון משוך מעט מחוץ לכותלי המבוי, שכן דרך מעמיד לחי להעמידו באופן שיראה גם מחוץ למבוי שהניחו אותו לשם לחי (ציוור א), ולְחִי – שיהיה החלק הבולט מחוץ למבוי **בְּלַחֲיָה הִנְרָאָה מִבְּחוּץ** למבוי וְשָׁנָה מִבְּפָנִים – ומתוך המבוי נראה הלחי כחלק מכותל המבוי, והדין להלכה (לקמן ג) שאף לחי שנראה רק מבחוץ המבוי, נידון כלחי. מתרצת הגמרא: מיד הוא מַעְמָא אִתָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן – הרי אנו באים לבאר את טעמו של רבי יוחנן בדין זה, ולדבריו אין מועיל בליטת הלחי מחוץ למבוי בדין לחי, דהא **כִּי אִתָּא רַבִּין** – שהרי כשבא רבין מארץ ישראל לבבל, אָמַר בשם רבי יוחנן, שלחי הִנְרָאָה רק מִבְּחוּץ למבוי וְשָׁנָה מִבְּפָנִים – ומתוך המבוי הוא שיהיה לכותל ואינו נראה כלחי, אִינוּ נִידוֹן מִשּׁוּם לְחִי להתיר על ידו את המבוי, ולכן אי אפשר להתיר את המבוי על ידי החלק הבולט אל חוץ המבוי מהלחי החיצון.

הגמרא מביאה את המחלוקת בדין לחי הנראה מבחוץ ושהו מבפנים, ולפני כן מבארת מהו הדין בלחי הנראה מבפנים ושהו מבחוץ: **אִיתָמַר** – נאמר בבית המדרש, לחי הִנְרָאָה מִבְּפָנִים – הניכר לעומדים בתוך המבוי שהוא לחי כיון שהוא בולט יותר מכותל המבוי, וְשָׁנָה מִבְּחוּץ – וחדרו של הלחי שיהיה לחודו של כותל המבוי ולא משך אותו מחוץ למבוי, ולעומדים מחוץ למבוי אינו ניכר שהוא לחי אלא נראה כחלק מעובי כותל המבוי (ציוור ב), אין מחלוקת שאופן זה נִידוֹן מִשּׁוּם לְחִי להתיר את המבוי, כיון שעיקר הלחי נעשה כהיכר לבני המבוי, והרי נראה להם. אבל לחי שהעמידו אותו על שפת כותל המבוי מבחוץ, באופן שהוא נִרְאָה מִבְּחוּץ – לעומדים מחוץ למבוי, וניכר להם שהוא לחי ולא חלק מהכותל, וְשָׁנָה מִבְּפָנִים – ואינו ניכר לעומדים בתוך המבוי שהוא לחי, אלא נראה להם כמשך אורך הכותל, נחלקו בו רבי חיאי ורבִּי שְׁמַעוֹן בַּר רַבִּי, חד מהם אָמַר שהוא נִידוֹן מִשּׁוּם לְחִי, כיון שבני רשות הרבים לא יחדשו בבני המבוי כשיראו אותם משטלים בתוך המבוי, לפי שניכר להם שיש כאן לחי, וחד מהם אָמַר שֶׁאִינוּ נִידוֹן מִשּׁוּם לְחִי, כיון שהלחי אינו ניכר בתוך המבוי.

מוכיחה הגמרא מיהו התנא שאמר שאף לחי הנראה רק מבחוץ נידון משום לחי: תַּתְּמִים – יש להוכיח דְּרַבִּי חִיָּיא הוּא זֶה דְּאִמָּר שלחי שנראה מבחוץ ושהו מבפנים נידון משום לחי, דְּתַנִּי רַבִּי חִיָּיא בברייתא, בְּוֹתֵל של מבוי שְׂצִידוֹ אֶחָד כְּגוֹם מִבְּחִיר – שחלק ממנו נכנס ונעשה צר יותר משאר הכותל, בִּין אם הכותל נכנס באופן שְׂהוּלָה צר יותר נִרְאָה רק לעומדים מִבְּחוּץ, וְשָׁנָה מִבְּפָנִים – אבל העומדים בתוך המבוי אינם רואים שחלק זה של הכותל נעשה צר יותר (ציוור ה), וְכֵן אם הכותל נכנס באופן שְׂנִרְאָה מִבְּפָנִים – לעומדים בתוך המבוי שהכותל נעשה צר, וְשָׁנָה מִבְּחוּץ – אבל לעומדים מחוץ למבוי אין ניכר שהכותל נעשה צר, לפי שרק בתוך המשך המבוי הוא נכנס כלפי פנים (ציוור ו), בשני אופנים אלו שינוי הכותל נידון מִשּׁוּם לְחִי להתיר את המבוי. מסיקה הגמרא:

תַּתְּמִים – אכן מוכח הדבר שרבי חיאי הוא הסובר שלחי הנראה מבחוץ ושהו מבפנים נידון משום לחי.

הגמרא מקשה על הוכחה זו שרבי חיאי סובר שלחי הנראה מבחוץ נידון משום לחי. שואלת הגמרא: ורבִּי יוֹחָנָן שאמרו לעיל משמו שהוא סובר שלחי הנראה מבחוץ ושהו מבפנים אינו נידון משום לחי, מִי לֹא שְׂמִיעַ לִיה הָא – וכי הוא לא שמע ברייתא זו ששנה רבי חיאי שלחי הנראה מבחוץ ושהו מבפנים נידון משום לחי, אִלָּא בהכרח עליו לומר, שְׂמִיעַ לִיה וְלֹא סָבַר לָהּ – שהוא שמע ברייתא זו, ובכל זאת סבר שאין הלכה כמותה. ואם כן מה ההוכחה שרבי חיאי הוא הסובר שלחי הנראה מבחוץ ושהו מבפנים נידון משום לחי, הרי יתכן שרבִּי חִיָּיא נִמִּי לֹא סָבַר לָהּ – אף רבי חיאי ששנה בעצמו ברייתא זו, סובר שאין הלכה כמותה. הגמרא דוחה את מה שדימו את דברי רבי חיאי לדברי רבי יוחנן: **הָאִי מָאֵר** – וכי מה דומים הם זה לזה, בְּשָׁלְמָא – מוכן הדבר אם תאמר שרבִּי יוֹחָנָן לֹא סָבַר לָהּ את הברייתא להלכה, מִשּׁוּם הָכִי לֹא תַנִּי לָהּ – משום כך לא מצינו שהוא שנה ברייתא זו, כיון שהוא סבר להלכה שלחי הנראה מבחוץ ושהו מבפנים אינו נידון משום לחי. אִתָּא רַבִּי חִיָּיא, אִי אִיתָא דְּלֹא סָבַר לָהּ לְמָה לִיה לְמִיתָא – אם אכן הוא לא סבר שהלכה כמו ברייתא זו, מדוע הוא שנה אותה, ומכך ששנה אותה מוכח שהוא סבר להלכה שלחי הנראה מבחוץ ושהו מבפנים נידון משום לחי.

הגמרא מוסיפה לדון בדין לחי הנראה מבחוץ ושהו מבפנים: אָמַר רַבָּה בַּר רַב הונא, לחי שִׁנְרָאָה וניכר כלחי רק לעומדים מִבְּחוּץ למבוי, וְשָׁנָה לכותלי המבוי מִבְּפָנִים, נידון מִשּׁוּם לְחִי.

מביאה הגמרא שרבה בר רב הונא עצמו הקשה על דין זה: אָמַר רַבָּה בַּר רַב הונא, וּמוֹתְבִין אֲשַׁמְעִיתִין – והקשינו על שמעוננו, ממה ששינו במשנה (לקמן זב), חָצֵר קִטְנָה הסמוכה לחצר גדולה שְׂנִפְרָאָה בכל מלוא הצד הפונה לחצר הגְּדוּלָה, ונותרו כותלי החצר הגְּדוּלָה משני צידי החצר הקטנה (ציוור ז), החצר הגְּדוּלָה מוֹתְבִין בטלטול מהבתים שבה לחצר, שדינה כמו כל חצר שאינה פרוצה במלואה לחצר אחת, שיכולים בני אותה חצר לערב עירובי חצירות בינם לבין עצמם, ועל ידי כך להוציא מהבתים לחצר. וקִטְנָה – והחצר הקטנה אֲסוּרָה בטלטול מהבתים שבה לחצר, ואין מועיל שבני אותה חצר עירבו בינם לבין עצמם עירובי חצירות, כיון חצר הפרוצה במלואה למקום האסור לה. ומבארת המשנה בטעם הדבר שהחצר הגדולה מותרת ואיננה נחשבת כפרוצה לחצר הקטנה, מִכֵּי שְׂחִיָּא – הפירצה, נחשבת כְּפִתְחָה שֶׁל החצר הגְּדוּלָה, כיון שיש מחיצות משני צידי הפירצה, ואין החצר הגדולה נחשבת כפרוצה במלואה לחצר הקטנה. וְאִם אִיתָא – ואם אכן הדין הוא שלחי הנראה מבחוץ ואינו נראה מבפנים נידון משום לחי, קִטְנָה נִמִּי תַּתְּמִי – היה לנו להתיר בטלטול גם בחצר הקטנה על ידי שתי המחיצות של החצר הגדולה שמשני צידי הפירצה, בְּנִרְאָה מִבְּחוּץ וְשָׁנָה מִבְּפָנִים – על ידי עודפי הכתלים שניכרים בחצר הגדולה משני הצדדים של הפירצה, אף שבתוך החצר הקטנה אין המחיצות ניכרות, ועל ידי זה נחשיב את הפירצה כפתח אף לגבי החצר הקטנה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, כאן מדובר בְּנִפְרָאָה ונמשכים בְּוֹתֵל האורך של החצר הקִטְנָה, לְחוֹץ החצר הגְּדוּלָה שתי אמות או יותר (ציוור ח), ולכן אי אפשר להחשיב את המחיצות שברוחב החצר הגדולה משני צידי החצר הקטנה כאילו הן מחיצות של הקטנה, כיון שניכר שאין המשך המחיצות שלה.

הגמרא מבינה שמדובר שהחצר הגדולה רחבה רק מעט יותר מהחצר הקטנה, והמרחק בין הפתח של החצר הקטנה לבין כותלי החצר הגדולה הוא פחות משלושה טפחים. מקשה הגמרא: וְלִיָּא לְבוֹד – ונאמר לבדו, כלומר כיון שכותלי האורך של החצר הקטנה סמוכים לכותלי האורך של החצר הגדולה ואין ביניהם שלושה טפחים, נחשיב כאילו יש חיבור זה לזה ועל ידי כך כל השטח שביניהם יהיה נחשב כסתום, ואם לחי הנראה מבחוץ נידון כלחי, נחשיב סתימה זו של 'לבד' כמחיצות משני צידי כותלי

ועודפים אלו נחשבים כשני הפסים להתיר את החצר. ואי
 למיפסרה לקטנה קאמי – ואם שיעור זה נאמר כדי לאסור את
 החצר הקטנה, וכדי שלא יהיה לבוד משני הצדדים אמרו
 שרוחבה של החצר הגדולה הוא אחת עשרה אמות שבכך
 אפשר לומר שבצד אחד יש יותר משלשה טפחים, אם כן
 לאשמועינן – היה לברייאת להשמיענו דין זה באופן דמפני
 מוכח – שכותלי החצר הקטנה מרוחקים הרבה מהחצר הגדולה,
 ולא יהיה מקום לטעות ולומר שיש לבוד בשני הצדדים. אלא
 לאו – ודאי שמע מינה – יש להוכיח מברייאת זו, שלחי הנראה
 מבחוץ ושנה מבפנים, אינו נידון משום לחי. מסיקה הגמרא: שמע
 מינה – אכן יש להוכיח כן.
 הגמרא מוסיפה לדון בדברי רבה בר רב הונא שלחי הנראה
 מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי: אמר רב יוסף, לא שמיע לי
 הא שמעתיא – לא שמעתי מרב הונא אבוי של רבה שמועה זו
 בדן לחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים שנידון משום לחי.
 הגמרא מביאה שאכן שמע רב יוסף מרב הונא דין זה: אמר ליה
 אפי' לרב יוסף, את אמרת ניהלן – אתה בעצמך אמרת לנו דין זה,
 ולמדת אותו מתוך שמועה בשמו של רב הונא, ואהא אמרת ניהלן
 – ועל דברים אלו אמרת לנו אותה. דאמר רמי בר אבא אמר רב
 הונא, לחי המושך עם דפנו של מבי' – לחי הנמשך מאורך דופן
 המבוי אל חוץ למבוי, ולעומדים בתוך המבוי אין ניכר שהוא לחי,
 אלא נראה כדמשך הדופן, אבל מבחוץ ניכר שהוא לחי לפי שאינו
 מכסה את כל עובי דופן המבוי (ציר ב), אם ארוך של הלחי הוא
 פחות מארבע אמות, נידון משום לחי להתיר את המבוי, ומשתמש
 עם חודו הפנימי – ומותר להשתמש מחודו הפנימי של הלחי,
 כלומר מתחילת כותל המבוי שבצדו עומד הלחי. אבל אם אורך
 הלחי הוא ארבע אמות, הוא עצמו נידון משום כותל מבי', ולא
 לחי למבוי, ואסור להשתמש בכולו – בכל המבוי, לפי שאין כאן
 לחי. ומוסיף אביי, ואמר רב יוסף, אמרת לן עלה – אמרת לנו עלה,
 שמע מינה תלת – משמועה זו של רב הונא יש להוכיח שלשה
 דינים. א. שמע מינה – מוכח מדבריו שאמר שיותר להשתמש רק
 מחודו הפנימי של הלחי, שבין הלחי הנמשכים מעבר לשטח
 המבואות, אסור לטלטל, שהלחי אינו מתיר אלא מחודו הפנימי,
 ולא כנגד הלחי עצמו. ב. ושמע מינה – ומוכח מדבריו שאמר שאם
 הלחי נמשך ארבע אמות הרי הוא נידון משום מבי', שמשך
 ו-אורך מבי' ארבע אמות. ג. ושמע מינה – ומוכח מדבריו שאמר
 שלחי המושך עם דפנו של מבי' פחות מארבע אמות נידון משום
 לחי, שלחי הנראה מבחוץ ושנה מבפנים נידון משום לחי.
 הגמרא מסיקה להלכה מהו הדין בלחי הנראה מבחוץ ושוה
 מבפנים: והלכתא, לחי הנראה מבחוץ ושנה מבפנים נידון משום
 לחי.
 מקשה הגמרא: כיצד יתכן תיובתא והלכתא – הרי הוכחנו
 מהברייאת ששינוי על חצר קטנה הפרוצה לחצר גדולה שרוחב
 החצר הגדולה הוא באחת עשרה אמות, שאין דנים את הכתלים
 שמהצד כדן לחי כיון שאין נראים מבפנים. מתרצת הגמרא: אין
 – כן, כך ההלכה, אם שקשה על כך מברייאת זו, משום דתני רבי
 תיא פויתיה – משום שהברייאת ששנה רבי חייא שכותל שצידו
 אחד כנוס מחבירו נידון משום לחי גם כשנראה רק מבחוץ, סוברת
 כך, ובסתירה בין ברייתות ההלכה כמו ברייתא ששנאה רבי חייא.
 שינוי במשנה: והרבה מעשר יעטא. הגמרא מביאה מחלוקת תנאים
 בדן זה: אמר אפי', תנא – שינוי בברייאת, והרבה מעשר יעטא, רבי
 יהודה אומר, אינו צריך למעט. כלומר, שהדין שנתבאר במשנה
 שצריך למעט פתח שהוא רחב יותר מעשר אמות הוא רק לדעת
 חכמים, אבל רבי יהודה סובר שאף אם הפתח רחב מעשר אמות
 אין צריך למעט.
 מבררת הגמרא: ועד כמה יהא הפתח רחב ולא יהא צריך למעט
 לשיטת רבי יהודה. מבארת הגמרא: כבר רב אחי קמיה ו-בישבו
 לפני דרב יוסף למימר – לומר בזה, עד שלש עשרה אמה ושלש.
 יש ללמוד דבר זה בקל וחומר מפני ביראות – מחיצות מועטות

מתרצת הגמרא: ברייתא זו כדעת רבי היא שניה, דאמר שכדי
 להתיר חצר בעין שני פסין – צריך שיהיו שני פסין (לחיים)
 משני צידי הפירצה, ואין די בלחי מצד אחד כמו במבוי, דתניא
 בברייאתא, חצר שיש לה שלש מחיצות, ופרוצה ברוח הרביעית
 לרשות הרבים, ואין הפירצה יותר מעשר אמות, נותרת בטלטול
 בפס אחד – כשנשאר פס מהכותל מצד אחד של פירצת החצר
 (ציר א), שעל ידי כך נחשבת הפירצה כפתח. רבי חולק ואמר,
 שחצר אינה ניתרת אלא בפני פסין – שני שוירים מכותל פתח
 החצר, כלומר פס בכל אחד מצידי הפירצה. ולכן, אין די בכך שיש
 לבוד מצד אחד בין מחיצת האורך של החצר הקטנה למחיצה של
 החצר הגדולה להחשיב אותו כפס לחצר הקטנה ולהתיר אותה
 בכך, שכדי להתיר חצר צריך פסים משני צידי הפירצה.
 הגמרא דוחה את התירוץ, שאף אם נאמר שברייאת זו כדעת
 רבי היא שניה, עדיין אין מובן מדוע צריך לומר שהחצר
 הגדולה רחבה יותר מהחצר הקטנה באמה. ואומרת הגמרא: האי
 מאי – מה תירוץ הוא זה, אי אמרת בשלמא – מובן הדבר אם
 תאמר שלחי הנראה מבחוץ ושנה מבפנים אינו נידון משום לחי,
 ומשום כך אין מועיל שנשארו עודפים לכותל בחצר הגדולה
 משני צידי הפירצה כדי להתיר את החצר הקטנה, ומכל מקום
 צריך שישארו בעודפי הכתלים מכל צד שלשה טפחים כדי
 להתיר את החצר הגדולה שלא נחשיב אותה כפרוצה במלואה
 לחצר הקטנה, לפי שברייאת זו כדעת רבי היא שניה שכדי
 להתיר חצר צריך פסים משני צידי הפתח. ורבי כבר לה פרי
 יוסי הסובר (למקו יד) שאין מועיל לחי אלא כשהוא רחב בשיעור
 שלשה טפחים, וכל שכן שפסי החצר צריכים שיעור של שלשה
 טפחים לכל אחד, ומשום כך צריך לומר שהחצר הגדולה רחבה
 יותר מהחצר הקטנה באמה שהיא ששה טפחים, וכך יש בכל צד
 של עודפי הכתלים בחצר הגדולה שלשה טפחים, שהם שני
 הפסים המתירים אותה. ורבי וירא ודרבינא ליתא – ואין מדובר
 שכותלי האורך של החצר הקטנה נמשכים לתוך החצר הגדולה
 כדברי רבי וירא, וגם אין מדובר שכותלי החצר הקטנה מופלגים
 מכותלי החצר הגדולה מצד אחד בשני טפחים ומהצד השני
 בארבעה טפחים כפי שאמר רבינא, ומשום הכי – לפיכך מובן
 מה ששינוי בברייאת שרוחב החצר הקטנה הוא בעשר אמות,
 ונדולה – ורוחב החצר הגדולה הוא באחת עשרה אמות, משום
 דרבי הסובר שצריך שני פסים משני הצדדים של החצר, כבר לה
 פרי יוסי הסובר שצריך בכל פס לפחות שיעור של שלשה
 טפחים, וכדי להתיר את החצר הגדולה בטלטול, צריך שישאר
 בכותל הרוחב שלצד החצר הקטנה לכל הפחות שלשה טפחים
 בכל צד, שהם שני הפסים של החצר הגדולה. אלא אי אמרת
 שלחי הנראה מבחוץ ושנה מבפנים נידון משום לחי, ודרבי וירא
 ודרבינא ליתא – ומדובר באופן שכותלי האורך של החצר
 הקטנה נמשכים לתוך החצר הגדולה כדברי רבי וירא. וכן מדובר
 שהחצר הקטנה אינה מכוונת באמצע החצר הגדולה, שבצד
 אחד היא רחוקה מכותל החצר הגדולה בשני טפחים, ובצד השני
 היא רחוקה מכותל החצר הגדולה בארבעה טפחים כדברי
 רבינא, כפי שתירצה הגמרא לעיל שלכן אין כאן לחי הנראה
 מבחוץ להתיר את החצר הקטנה, שברייאת זו היא כדעת רבי
 הסובר שצריך פסים משני צידי החצר כדי להתיר אותה. ורבי
 לא כבר לה פרי יוסי הסובר שלחי צריך להיות ברוחב שלשה
 טפחים, ומשום כך החצר הגדולה כן מותרת בטלטול אף שאין
 בכל צד שלשה טפחים, אם כן מה שאמרה הברייאת שרוחב
 החצר הגדולה הוא באחת עשרה אמות, למה לי – לשם מה
 הוצרכה לומר שיעור זה, ממה נפשך – מה שתאמר, קשה הוא,
 אי למשייתיה לגדולה קאמי – אם שיעור זה נאמר כדי להתיר את
 החצר הגדולה על ידי שני פסים, הרי כשרוחב החצר הגדולה
 הוא בעשר אמות ושני טפחים ספא – מספיק כדי להתיר אותה,
 שעל ידי כך שהחצר הגדולה רחבה יותר מהחצר הקטנה בשני
 טפחים, יש בכל צד של הפירצה כותל עודף על החצר הקטנה,

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף י עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" ריט רש"י תוספות

רבי היא דאמר בעינן – שני שירותין לחצר של עשר הנפרצת במלואה. חצר ניתרת בפס אחד – אם נפרצה לרשות הרבים, ונשתתיר בה מצד אחד – מותרת. ובשאין הפירצה יותר מעשר עסקין; דאי יותר מעשר, לא מהני ליה מחיצה להאי חצר. האי מאי אי אמרת בשלמא – מתניתין כדחזה שמעינן לה מעיקרא במכונת קטנה כנגד אמצעיתה של גדולה, ומחאמה היתירה נשארו שלשה לכאן ושלשה לכאן, ויש לומר: נראה מבחוץ ושהו מבפנים משני רוחות – ואפילו הכי קטנה אסורה, דנראה מבחוץ ושהו מבפנים לא מהני. ורבי בשני פסין דחצר כרבי יוסי סבר לה. דאמר במתניתין אין לחי פחות מרוחב שלשה, וכל שכן פסין דחצר דבעי רוחב כדבעי רבי יוסי בלחי. וירבינא – דאוקמא במופלגין מזה בשנים ומזה בארבעה – ליתא, דאם כן לא הוה

רבי היא דאמר בעינן שני פסין דתניא וכו' – משמע לרבנן אפילו בחצר מרובעת סגי בפס משהו, דבמרובעת פליגי, כמו שאפרש לקמן. ושני טפחים סגי – האי שני טפחים לאו דוקא, דהא אמרין (עירובין יב,א) בשתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן, ואין סברא לומר דמשהו לאו דוקא, כדאמרין פרק "חלוץ" (עירובין פ,א) גבי שיתופי מבואות וצריך להגביה כל שהוא, ובמה כל שהוא – מפני, דאם כן הוה ליה לפרושי כי התם, אי נמי: בפס גמור סגי בשני משהוין, אבל כותל עצמו לא חשיב פס אם לא ברוחב טפה, דאין היכר כל כך בכותל כמו בפס גמור.

עושה

אינו נידון משום לחי, שבע מצינה. אמר רב יוסף: לא שמייע לי הא שמעתתא. אמר ליה אבוי: את אמרת ניהלן, ואהא אמרת ניהלן; דאמר רמי בר אבא, אמר רב הונא: לחי המושך עם דפנו של מבוי, פחות מארבע אמות – נידון משום לחי ומשתמש עם חודו הפנימי, ארבע אמות – נידון משום מבוי, ואסור להשתמש בכולו. ואת אמרת לן עלה: שבע מצינה תלת; שבע מצינה: בין לחיין אסור, ושבע מצינה: מושך מבוי בארבע, ושבע מצינה: נראה מבחוץ ושהו מבפנים – נידון משום לחי. והלכתא: נראה מבחוץ ושהו מבפנים – נידון משום לחי. תיובתא והלכתא? אי, משום דתני רבי חיאי פוותיה. "והרחב מעשר יבעט". אמר אבוי, תנא: והרחב מעשר יבעט, רבי יהודה אומר: אינו צריך למעט, ועד כמה? סבר רב אחי קמיה דרב יוסף למימר: עד שלש עשרה אמה ושלש וקל וחומר מפסי ביראות, ומה פסי ביראות שהתרתה בהן פרוץ מרובה על העמוד – לא התרתה בהן יותר משלש עשרה אמה ושלש, מבוי שלא התרתה בו פרוץ מרובה על העמוד – אינו דין שלא תתיר בו יותר משלש עשרה אמה ושלש! והיא הנותנת, פסי ביראות שהתרתה בהן פרוץ מרובה על העמוד – לא תתיר בהן יותר משלש עשרה אמה ושלש, מבוי שלא התרתה בו פרוץ מרובה על העמוד – תתיר בו יותר משלש עשרה אמות ושלש! אי נמי לאידך גיסא: פסי ביראות דאקילת בהו חר קולא – אקיל בהו קולא אחרניא, מבוי כלל כלל לא. תני לוי: מבוי שהוא רחב עשרים אמה, נועץ קנה באמצעיתו, ודיו. הוא תני לה והוא אמר לה: דאין הלכה פאוטה משנה. איפא דאמרי, אמר שמואל משמיה דלוי: אין הלכה פאוטה משנה. אלא היכי עבדי? אמר שמואל משמיה דלוי: עושה

רבי היא, דאמר: בעינן שני פסין. דתניא: חצר ניתרת בפס אחד, רבי אומר: בשני פסין. האי מאי? אי אמרת בשלמא "נראה מבחוץ ושהו מבפנים – אינו נידון משום לחי", ורבי סבר לה דרבי יוסי, ודרבי יוסי ודרבינא ליתא – משום הכי: קטנה בעשר, וגדולה באחת עשרה, משום דרבי סבר לה דרבי יוסי. אלא אי אמרת "נראה מבחוץ ושהו מבפנים – נידון משום לחי", ודרבי יוסי ודרבינא איתא, ורבי לא סבר לה דרבי יוסי – גדולה באחת עשרה למה לי? ממה נפשך: אי למשרייה לגדולה קאתי – בעשר ושני טפחים סגי. ואי למיסרה לקטנה קאתי – לאשמועינן דמפלגי טובא! אלא לאו שבע מצינה: נראה מבחוץ ושהו מבפנים –

אינו נידון משום לחי, שבע מצינה. אמר רב יוסף: לא שמייע לי הא שמעתתא. אמר ליה אבוי: את אמרת ניהלן, ואהא אמרת ניהלן; דאמר רמי בר אבא, אמר רב הונא: לחי המושך עם דפנו של מבוי, פחות מארבע אמות – נידון משום לחי ומשתמש עם חודו הפנימי, ארבע אמות – נידון משום מבוי, ואסור להשתמש בכולו. ואת אמרת לן עלה: שבע מצינה תלת; שבע מצינה: בין לחיין אסור, ושבע מצינה: מושך מבוי בארבע, ושבע מצינה: נראה מבחוץ ושהו מבפנים – נידון משום לחי. והלכתא: נראה מבחוץ ושהו מבפנים – נידון משום לחי. תיובתא והלכתא? אי, משום דתני רבי חיאי פוותיה. "והרחב מעשר יבעט". אמר אבוי, תנא: והרחב מעשר יבעט, רבי יהודה אומר: אינו צריך למעט, ועד כמה? סבר רב אחי קמיה דרב יוסף למימר: עד שלש עשרה אמה ושלש וקל וחומר מפסי ביראות, ומה פסי ביראות שהתרתה בהן פרוץ מרובה על העמוד – לא התרתה בהן יותר משלש עשרה אמה ושלש, מבוי שלא התרתה בו פרוץ מרובה על העמוד – אינו דין שלא תתיר בו יותר משלש עשרה אמה ושלש! והיא הנותנת, פסי ביראות שהתרתה בהן פרוץ מרובה על העמוד – לא תתיר בהן יותר משלש עשרה אמה ושלש, מבוי שלא התרתה בו פרוץ מרובה על העמוד – תתיר בו יותר משלש עשרה אמות ושלש! אי נמי לאידך גיסא: פסי ביראות דאקילת בהו חר קולא – אקיל בהו קולא אחרניא, מבוי כלל כלל לא. תני לוי: מבוי שהוא רחב עשרים אמה, נועץ קנה באמצעיתו, ודיו. הוא תני לה והוא אמר לה: דאין הלכה פאוטה משנה. איפא דאמרי, אמר שמואל משמיה דלוי: אין הלכה פאוטה משנה. אלא היכי עבדי? אמר שמואל משמיה דלוי: עושה

מותריא גדולה, דפס שני טפחים לא מהני. ויבין דליתא לדרינא – ליתא נמי לדריב וזרא, דאוקמא בנכנסין. דכין במכונת שלשה מכאן ושלשה מכאן – בניהס מאי מהניא? הא כי בנכנסין נמי איכא למשרייה בנראה מבחוץ ושהו מבפנים משתי רוחות, ולא שרינן לה. דמוקינן ליה בנראה מבחוץ ושהו מבפנים אינו נידון משום לחי – משום הכי ידוב תנא שיעור לעדפה של גדולה שתהא יתירה על הקטנה אמה, כי היכי דניחוי לה לגדולה שלשה מכאן ושלשה מכאן – משום דרבי שני פסין בעי ורחבים שלשה כרבי יוסי, ומשום היתר גדולה נקט לה. אלא אי אמרת נראה מבחוץ – מהני קטנה דאסירא היינו טעמא משום דאיתא לדריב וזרא בנכנסין, ולדריבנא במופלגין וליכא לבדו משני רוחות, ואפילו הכי גדולה מותרת, בגיפוף הנשאין לה מאחורי הכניסות, ואף על פי שרוחב האחד אינו אלא שני טפחים, דלא סבר לה כרבי יוסי, גדולה באחת עשרה – דהייב תנא שיעורא לעדפה אמה למה לי. אי למשרייה לגדולה – דליתיה לה שור משני צדדין קאתי. בעשר ושני טפחים סגי – דהא רבי לא סבר לה כרבי יוסי. ואי למיסרה לקטנה קאתי – כדי שירחק כותלי אורך הגדולה מכניסות של קטנה ארבעה טפחים מצד האחד, דלא לימצי למימר לבדו למשרייה, ולאגמוריה דאי לאו הכי הוה שרינן לה בקטנה בנראה מבחוץ על ידי לבדו. לישמעין – גדולה רחבה הרבה, ומפילגי טובא, דהוי מילתא דפסיקא. דהא לאו מילתא דפסיקא היא, הואיל ומופלג מכותל זה בשלשה ומכותל זה בשלשה. ואי הגדולה רחבה הרבה הוה תני, הוה גמירין מצינה טפי דמשום הפלגה מיתסרא. דהא ליכא למימר דק תנא שיעורין לאשמועינן דבכחי הוא דמיתסרא, ובבביר מהכי לא דהא בעשרה וארבעה טפחים נמי מיתסרא וכגון דמופלגת בחצי טפה מכאן ובשלשה וחצי מכאן, דמותריא גדולה בגיפוף משהו מכאן ושלשה

וחצי מכאן, וקטנה מיתסרא – דליכא לבדו משני רוחות. אלא לאו שבע מצינה – על כרחך דוקא שלשה מכאן ושלשה מכאן למשרייה לגדולה נקט לה, ואפילו הכי קטנה אסורה, דנראה מבחוץ לא מהני שבע מצינה. לא שמייע לי הא שמעתא – דרבה בר רב הונא מרב הונא אבוא, דנראה מבחוץ נידון משום לחי. לחי המושך עם דפנו של מבוי – לחץ, שנראה כמארץ את דופן המבוי שמעמידי חדרו כנגד עובי הדופן, דמיכסי חדרו בעוביו של דופן דשהו מבפנים ונראה מבחוץ שאין חדרו של לחי מכסה כל עובי הדופן שרחב ממנו. כבולו – בכל המבוי, שחיי אין כאן לחי. שבע מצינה משך מבוי ארבע – מדקאמר נידון משום מבוי. בין לחיים אסור – מדקאמר עד חדרו הפנימי. ושבע מצינה נראה מבחוץ ושהו מבפנים נידון משום לחי – מדקאמר נידון משום לחי. תיובתא והלכתא – דהא אותביניה מחצר קטנה שנפרצה לגדולה. דתני רבי חיאי בוותיה – כותל שצידו אחד בנוס בו, עד כמה – היא רחב ולא היא צריך למעט לרבי יהודה. פסי ביראות שהתרתה בהן – שלש עשרה אמה ושלש, דתנן בפרק שני (עירובין יב,ב) עושין פסין לביראות שבשרות הרבים, וכן עמוקין עשרה ואסור למלאות מתן ולהניח על שפתן שמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, ודתיירי חכמים לעשות ארבעה דיומדין לארבע פאות, ולשויה בין הפסין רשות היחיד ומותר למלאות ושרי רבי יהודה להרחיק זה מזה מלא שני רבקות של ארבעה ארבעה בקר. ועוביה של פרה אמה ושני שלשי אמה, דהוה להו שלש עשרה אמה ושלש לשמונה בקר. והיא הנותנת – מדה זו שאתה מביא בה איסור ליתר משלש עשרה אמה ושלש למבוי, משום טעמא דלא התרתה בו פרוץ מרובה על העמוד – היא הנותנת טעם להיתר, דהתם הוא דאיכא עומד מעט – משום הכי לא התרתה בו יותר משלש עשרה אמה ושלש, אבל מבוי דרובו סתום שרי ביה טפי. אי נמי לאידך גיסא – דלא תיתי ליה מפסי ביראות. דאילו התם הוא דהקלת בה קולא, דמכשרת ליה בפרץ מרובה על העמוד – אקיל נמי קולא אחרינא. דלחוי חשוב פתח עד שלש עשרה אמה ושלש, כלל כלל לא – טפי מעשר לא. אין הלכה פאוטה משנה – דאיתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לקנה.

ומעמידו

עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות – אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מעשר – צריך למבוי זה צורת הפתח. דהוי מבוי עקום. ואף על גב דאליבא דשמואל קיימין, כדפרישת לעיל אי ביתר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום – דאפתיות עקומות קאי. ורבינו יצחק בן אברהם פירש: דהבא אפילו ביתר מעשר לא מיקרי מפולש, דכין דשני הפתחים לרשות

עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות, ומעמידו לארכו של מבוי. אי נמי כדרך יהודה, דאמר רב יהודה: מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמה – מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות. ואמאי? יעשה פס אמה ומחצה, ורחיק שתי אמות, ויעשה פס אמה ומחצה. שמע מינה: עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות – לא הוי עומד! לעולם אימא לך "הוי עומד", ושאני הכא – דאתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה. ויעשה פס אמה, וירחיק אמה, ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה, שמע מינה: עומד כפרוץ – אסור! לעולם אימא לך "מותר", ושאני הכא – דאתא אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. וירחיק אמה, ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה! אין הכי נמי, וכולי האי לא אסרחיה רבנן. וליחוש דלמא שביק פיתחא רבה, ועייל בפיתחא זוטא! אמר רב אדא בר מתנה: חזקה, אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן. ומאי שנא מדרבי אמי ודרבי אסי? – היתם קא מכעט בהילוכא, הכא לא קא מכעט בהילוכא. תנן היתם: עור העסלא וחלל שלו – מצטרפין בטפח. מאי "עור העסלא"? אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: עור פיסוי של בית הכסא. וכמה? כי אתא רב דימי, אמר: אצבעיים מכאן ואצבעיים מכאן, ואצבעיים ריוח באמצע. כי אתא רבין, אמר: אצבע ומחצה מכאן, ואצבע ומחצה מכאן, ואצבע ריוח באמצע. אמר ליה אבי רב דימי: מי פליגיתו? אמר ליה: לא, הא – ברברכתא, הא – בזוטריתא, ולא פליגין. אמר ליה: לאוי, פליגיתו, ובעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות פליגיתו; לדידך – הוי עומד, משתי רוחות, לרבין, מרוח אחת – הוי עומד, משתי רוחות – לא הוי עומד. דאי סלקא דעתך לא פליגיתו – לרבין הכי איבעי ליה למימר: אצבע ושליש מכאן, ואצבע ושליש מכאן, ואצבע ריוח באמצע. ואלא מאי – פליגין, לדידי הכי איבעי לי למימר: אצבע ושני שלישים מכאן, ואצבע ושני שלישים מכאן, ואצבעיים ושני שלישים ריוח באמצע! אלא אי איבא למימר דפליגין – כפרוץ בעומד פליגין. "אם יש לו צורת הפתח אף על פי שרחב מעשר אינו צריך למעט".

איכא

איכא

ומעמידו לאורכו של מבוי – באמצע הפתח דכין דאיכא הכשר מבוי באורכו של פס הוי להו כשתי מבואות, ונעשה הפתח האחד למבוי זה והפתח השני למבוי השני. מרחיק שתי אמות – מן הכותל, ומתחיל לעשות שם פס, ועושהו משלש אמות לסתום הפתח, ונמצאו חמש אמות אלו סתומות, שפרצת שתי האמות נותרה בעומד מרובה עליהן. וזיכא דהוי רוחב עשרים יעשה כן אף לצד השני, אי יעשה פס שש אמות וירחיק ארבע אמות. ויתר צידו אחד בעומד מרובה על הפרוץ. ואמאי – מצרכת ליה לסתום שלש האמות כאחד. יעשה פס אמה ומחצה – לפיאה אצל הכותל, וירחיק שתי אמות ויעשה פס אמה ומחצה אצל פתח גדול. וכין דלא שרית ליה בהכי, משום דפרוץ מרובה על העומד שמכאן ועל העומד שמכאן אלא אם כן תצרפם יחד, להיות שניהן רבין עליו – שמעוין מרובה מרלא מצטרפת להו עומד מרובה על הפרוץ בין שתי הרוחות כשתצרפם – לא הוי עומד מרובה, אלא ויל לגבי כל חד וחד ונמצא פרוץ רבה עליו ומבטל, ונמצא פתח רחב מעשר. לעולם אימא לך – בעלמא, אי לא הוה קאי עומד וזו בין שני פרצים – מצטרפין העומדין לבטל פרוץ היחיד. אבל הכא – אתי אוירא דהאי גיסא דשתי האמות, ואוירא דפתח הגדול – ומבטל ליה לפס אמה ומחצה שביניהן, שמע מינה פרוץ בעומד אסור – ופלוגתא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע היא בשילוח פירוקן, ושמעת מהבא דרב יהודה ברב הונא סבירא ליה. ולפיכך, כל אמת פרוץ אוסרת עומד שאצלה, ונמצא שאין כאן סתימה. דהאי גיסא – פתח גדול. ודהאי גיסא – אמה הפרוץ, ומבטל ליה לאמה העומד שאצלה הפתח. וירחיק אמה מן הכותל ויעשה פס אמה ומחצה בו – דהשתא לא מצטרף אויר אמה עם אויר הפתח לבטל אמה ומחצה, דתא בטל ליה אויר דזוטר מיניה. וזכי הוי שפיר טפי, שלא תוהא פירצה שתי אמות כאחת: אין הכי נמי – דהכי שפיר טפי, וכולי האי לא אסרחיה. דילמא שביק פתחא רבה – ובטל תורת פתח מיניה, ובטל ליה להתוקן בו, ונמצא מבוי זה בלא תיקון. מאי שנא מדרבי אמי ורבי אסי – דאמרי לעיל (עירובין הא), מבוי שנפרץ מצידו כלפי רחש שלש אינו מתיר, ואף על גב דאין פירצה פחותה מעשר אמות אוסרת במבוי – קאסרי ליה אינהו, משום דלמא עיילי ונפקי בהאיא פירצה שלשה, ובטל קמא מפתח, ובטל תיקונו. היתם – איכא למיחש להכי, משום דההיא פירצה קטנה מצידו של מבוי היא, וממעת בהילוכא. אבל הכא – בראש המבוי הוא, ולא ממעט בהילוכא. עור העסלא – כדמפרש: עור העשויה לבית הכסא של שרים. חלל הנקב שבו מצטרף להיות עומד טפח שלם, ואם יש תחתיו כוית מת. וכלים מטמאים באהל, ובפחות מטפח אין אהל, דתנן (אהלות פרק שלישי משנה ז), טפח על טפח ברזם טפח מביא את השומא. וכמה – יתא בנקב שיהא בטל אצל העומד שסביבו, במנחות פרק "התכלת" (מא.ב.) אמרינן: טפח דאורייתא ארבע בגדול, חמש באצבע, שית

בזוטרית. ברברכתא – בגדול. בזוטרית – באצבע קטנה. לדידך הוי עומד – דהא אין באחד מן העומדין לבטל החלל, עד שיצטרפו שניהן לבטלו. לרבין – נקט החלל פחות מן אחד העומדין. לא הוי עומד – להצטרף לבטל הפרוץ. לדידי הכי מיבעי לי למימר בו – ולמנוקט חלל ויתר על כל אחד מהעומדין, ואפילו הכי ליצטרפי לרבות עליו ולבטלו. אבל השתא משום דפרוץ בעומד הוא בכל חד וחד. אלא אי פליגין בפרוץ בעומד פליגין – דלרבין נקט אצבע ומחצה מכאן, ואצבע ריוח באמצע, וממעת ליה לפרוץ בעומד שבצד אחד לא הוי עומד, אלא אם כן כל אחד ואחד מרובה על הפרוץ. דמהניא ברחבה – להכשיר רחב מעשר. ואמליתא דמהניא בגובה – להכשיר גבוה מעשרים.

אתניה

מאחר ואין הוא מרובה עליה, אבל באופן שאין פרצות משני הצדדים יתכן להכשיר מחיצה שיש בה 'פרץ כעומד'. שבה הגמרא ומבררת: מדוע נקט רב יהודה באופן שמניח שתי אמות ועושה פס של שלש אמות, הרי ניתן לעשות זאת באופן אחר, ויחזיק אמה מכותל המבוי, ויעשה שם פס ברוחב אמה ויחזיקה, ולאחר מכן יחזיק עוד אמה, ויעשה שם פס נוסף ברוחב אמה ויחזיקה בסמוך לפתח הגדול ויצור ז', ובאופן כזה אין שייך לומר 'אתי אורא דהאי גיסא גיסא' / 'לפי שה'עומד' שיש בו אמה ומחצה רחב יותר מן הפרצות שאין ברוחבם אלא אמה. מבארת הגמרא: אין חכי נמי – אכן כך עדיף לעשות, וכולי האי לא אטרחיה רבנן – אלא שלא הטריחו חכמים על האדם כל כך, והתירו לו לעשות אף באופן שמניח פירצה של שתי אמות כאחת. הגמרא מקשה על דברי רב יהודה הסובר שעשיית פתח קטן נוסף למבוי אינה פוסלתו: וליחוש – לכאורה יש לחשוש, באופן זה שאמר ר' יהודה שמניח שתי אמות ועושה פתח שלש אמות, דלמא שביק פיתחא רבה ועייל בפיתחא זוטא – שמא יעזבו האנשים את הפתח הגדול של המבוי שרוחבו עשר אמות, ויכנסו בפתח הקטן שרוחבו שתי אמות, ועל ידי כך יתבטל הפתח הגדול, וממילא יתבטלו אף הלחי או הקורה שבו, ונמצא שמבוי זה לא יהא בו תיקון כלל, שהרי בפתח הקטן אין צריך להניח לחי או קורה. מתרצה הגמרא: אמר רב אדא בר מתנה, אין לחוש לכך, לפי שהתורה היא שאין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן. שבה הגמרא ומקשה: ונאמי שנא – ומה שונה הדבר מדרבי אמי ודרבי אסי, הסוברים ולגבי מבוי שנפרץ מצידו (לעיל ה), שיש לחוש שמא יעזבו האנשים את הפתח הגדול ויכנסו בפתח הקטן. מתרצה הגמרא: הָתָם – שם, לגבי מבוי שנפרץ בצידו, אכן יש לחוש לכך, משום דקא מַמְעֵט בְּהַיּוֹלָכָא – שהנכנס דרך הפירצה שבצד המבוי מקצר את דרכו בכך, הָתָם – אבל כאן, לגבי דינו של רב יהודה, לא קא מַמְעֵט בְּהַיּוֹלָכָא – אין הנכנס דרך הפתח הקטן מקצר את דרכו בכך, שהרי שני הפתחים בראש המבוי הם, ובאופן כזה אין לחוש שיניחו האנשים את הפתח הגדול ויכנסו בקטן. הגמרא מביאה משנה העוסקת בדיון צירוף 'פרץ' ל'עומד' לענין דיני טומאה: תַּנּוּ הָתָם – שנינו בתוספתא, עז של כלי המכונה 'עֶסְלָא', וְחָלַל שָׁלוֹ – והנכנס שיש באמצע כלי זה, מַצְטָרְפִין יחדיו בְּטִפְתָּה – להיות אהל אחד ברוחב טפח להביא את הטומאה, שאם יש תחת אהל זה כזית מן המת וכלים נטמאים הכלים באהל המת. אבל אהל שאין בו רוחב טפח אינו מביא את הטומאה. מבררת הגמרא: מַאי – מה הוא עזר העֶסְלָא. מבארת הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר הִנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עוֹד הַמִּשְׁמֵשׁ בְּכִיסּוֹ לְמוֹשֵׁב שָׁל בֵּית הַקֶּסֶם של שרים. שבה הגמרא ומבררת: וְכַפָּה הוא שיעור רוחב הנקב שיהא בטל אל העזר שבצידו להצטרף עמו. מביאה הגמרא שתי דעות בענין זה: כִּי אָתָּה – כאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אָמַר, כְּשִׁישׁ רֹחַב שֶׁל אֲצַבְעִים – שתי אצבעות בעזר מְכָאן – מצידו האחד של הנקב, וְרוֹחַב שֶׁל אֲצַבְעִים בעזר מְכָאן – מצידו השני של הנקב, וְאֲצַבְעִים רִיחֹה בְּאֲצַבְעֵי – ביניהם, ובסך הכל שש אצבעות, מצטרף הנקב עם העזרות שבצדדים לאהל טפח המביא את הטומאה. כִּי אָתָּה – כאשר בא רבין מארץ ישראל לבבל, אָמַר, אֹפֶן הַצִּירֹף בֹּזֵה כֶּךָ הוּא, אֲצַבְעֵי וְכַפָּה בעזר מְכָאן – מצד אחד, וְאֲצַבְעֵי וְכַפָּה בעזר מְכָאן – מצד שני, וְאֲצַבְעֵי רִיחֹה בְּאֲצַבְעֵי, ובסך הכל ארבע אצבעות. הגמרא מבררת את סברותיהם של רב דימי ורבין: אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב דִּימִי, מִי פְלִיגִיתוּ – האם אתה ורבין חולקים בשיעור צירוף הנקב עם העזר. אָמַר לִיה רב דימי לאבִי, לֹא, אֵין אֲנוּ חוֹלְקִים, אלא טעם הדבר שכל אחד נקט שיעור שונה של אצבעות כך הוא, הָא – דברי רבין נאמרו בְּרַבְרֵתָּהּ – באצבעות גדולות, דהיינו אגודלים, שיש מהן

עוֹשֶׂה פֶס – ומחיצה] גְבוּהָ עֲשֶׂה טפחים, בְּמִשְׁקָהוּ – [לאורך] אָרְבַּע אֲמוֹת, וְיַמְעִמְדוּ לִפְסֵי זֶה לְאַרְבֵּי שָׁל מְבוי באמצע הפתח וציר או, ומכיון שיש באורכו של פס זה שיעור הכשר מבוי, שהוא בארבע אמות, הוא מחלק את המבוי לשני מבואות, האחד, מכותל המבוי ועד הפס, והשני, מן הפס ועד כותל המבוי שבצד האחר. ומאחר וכל אחד מן המבואות אין פתחו רחב מעשר אמות, ניתן להכשירים על ידי נתינת לחי או קורה. הגמרא מביאה אופן נוסף כיצד להכשיר מבוי שפתחו רחב מעשר אמות: אִי נָמִי, כְּרַבֵּי יְהוּדָה – כעין האופן שאמר רב יהודה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, מְבוי שְׁהוּא רַבֵּי חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה אָמָה, ורוצה להכשירו על ידי לחי או קורה, מְרַחֵק שְׁתֵּי אֲמוֹת מכותל המבוי וְעוֹשֶׂה שם פֶס בְּרוּחַב שְׁלֹשׁ אֲמוֹת וציר ב', ומאחר והפס רחב מן הפירצה שבצידו מתיר הוא אותה מדין 'עומד מרובה על הפרץ' ונידונות חמש אמות אלו כסתומות, ומעתה אין רוחבו של פתח המבוי אלא עשר אמות בלבד, וניתן להתירו על ידי לחי או קורה. ובאופן שהמבוי רחב עשרים אמה ניתן להתירו באחד משני אופנים. או שירחיק שתי אמות גם מכותלו השני של המבוי ויניח שם פס נוסף ברוחב שלש אמות וציר ג', או שירחיק מכותל המבוי האחד ארבע אמות, ויעשה שם פס ברוחב שש אמות וציר ד', ומאחר והפס רחב מן הפירצה שבצידו דנים אנו עשר אמות אלו כסתומות. הגמרא מבררת מדוע נקט רב יהודה דווקא באופן זה שמרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות: וְנֵאמָר – מדוע מצריך רב יהודה לעשות פס אחד גדול ברוחב שלש אמות, הרי ניתן לחלקו לשני חלקים, דהיינו, שיעשה פֶס בְּרוּחַב אָמָה ויַחְזִיקָה סמוך לכותל המבוי, ויִרְחִיק הימנו שְׁתֵּי אֲמוֹת, ויעשה פֶס נוסף ברוחב אָמָה ויַחְזִיקָה סמוך לפתח הגדול וציר ה'. ומכיון שלא נקט רב יהודה באופן כזה, שֶׁמַּעַם מֵינָה – יש ללמוד מכך שהוא סובר שעוֹמֵד מְרֻבָּה על הַפְּרוֹץ מְשַׁתִּי רֹחוֹת לֹא הָיוּ עוֹמְדִים, כלומר, שאין מצרפים את שני 'העומד' משני צדדים כדי לבטל את ה'פרץ' שבאמצע, אלא צריך שיהיה ה'עומד' שבצד אחד מרובה על ה'פרץ' שבצידו, ועל כן צריך לעשות דווקא פס אחד ברוחב שלש אמות לצד הפירצה של שתי האמות, ואי אפשר לחלקו לשני פסים של אמה ומחצה. דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אִמָּא לָךְ – בשאר מקומות יכול אני לומר לך 'שעומד מרובה על הפרץ' שתי רוחות הָיוּ עוֹמְדִים, וְשֵׁנִי הָתָם – אך שונה הדבר כאן שאי אפשר לומר כן, משום דְּאֵתִי אֲוִירָא דְהָאִי גִיסָא וְאֲוִירָא דְהָאִי גִיסָא וְכַפָּה לִיה – שבה האור שמצד האחד ופירצת שתי האמות) ומצד השני ועשר אמות של הפתח) ומבטל את ה'עומד' שבאמצע, מאחר שכל אחד מן ה'אוירים' הללו שיעורו מרובה על העומד שבאמצע (שרוחבו אמה ומחצה), אבל בשאר מקומות בהם יש פירצה אחת בין שני 'עומדים' יתכן שמצרפים את שניהם כדי לבטל את הפירצה שביניהם. שבה הגמרא ומבררת: מכל מקום מדוע נקט רב יהודה באופן כזה שמניח שתי אמות ועושה פס של שלש אמות, הרי ניתן להכשיר את פתח המבוי באופן אחר, ויעשה פֶס בְּרוּחַב אָמָה סמוך לכותל המבוי, ויִרְחִיק משם אָמָה, ויעשה פֶס נוסף ברוחב אָמָה, ויִרְחִיק משם עוד אָמָה, ויעשה פֶס נוסף ברוחב אָמָה בסמוך לפתח הגדול וציר ו'. ומכיון שלא התיר רב יהודה לעשות באופן כזה, שֶׁמַּעַם מֵינָה – יש ללמוד מכך שהוא סובר שעוֹמֵד מְרֻבָּה על הַפְּרוֹץ מְשַׁתִּי רֹחוֹת לֹא הָיוּ עוֹמְדִים, שבה הוא כשיעור ה'פרץ' אינה כשרה, ולפיכך אף כאן כל אמה של 'פרץ' אוסרת את האמה של ה'עומד' הסמוכה אליה, ונמצא שאין כאן מחיצה כלל. דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אִמָּא לָךְ – בשאר מקומות יכול אני לומר לך 'שעומד כפרוץ מותר', וְשֵׁנִי הָתָם – ושונה הדבר כאן שיש לפסול מחיצה זו, משום דְּאֵתִי אֲוִירָא דְהָאִי גִיסָא וְאֲוִירָא דְהָאִי גִיסָא וְכַפָּה לִיה – שבה האור שמצד האחד ופירצה אמה) ומצד השני ועשר אמות של הפתח) ומבטל את הפס הסמוך לפתח המבוי. ואף שפירצת האמה אינה מרובה על ה'עומד', מכל מקום מועילה היא לבטלו

1 ויש לברר, **אִיכָא מָא** – מה יהא הדין להיפך, כלומר, האם תועיל
2 צורת הפתח להכשיר מבוי הגבוה יותר מעשרים אמה.
3 הגמרא פושטת הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנִּי בברייתא, מְבִי**
4 **שְׁהוּא גְבוּהָ לְמַעְלָה מִמֶּעֶשְׂרִים אַמָּה, יִמְעַט** – ישפיל את גובה הקורה
5 עד שתעמוד בתוך עשרים אמה. **וְאִם יֵשׁ לוֹ** – למבוי צורת הפתח,
6 **אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְעַט** את גובה הקורה, לפי שצורת הפתח מכשירה את
7 המבוי בכל ענין.
8 מוסיפה הגמרא ומבררת: **אִמְלִיתָא בְּרַחְבּוֹ מָא** – קורה שיש בה
9 פיתוחים וציורים, האם תועיל להכשיר מבוי שפתחו רחב יותר
10 מעשר אמות.
11 מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנִּי בברייתא, מְבִי**
12 **שְׁהוּא גְבוּהָ מִמֶּעֶשְׂרִים אַמָּה, יִמְעַט** את גובה קורתו עד שתעמוד
13 בתוך עשרים, **וְהִרְחֵב מִמֶּעֶשְׂרֵי אַמּוֹת, יִמְעַט** את רוחב פתחו, עד
14 שיעמוד על עשר אמות. **וְאִם יֵשׁ לוֹ** – לפתח המבוי צורת הפתח,
15 **אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְעַט**. **וְכֵן אִם יֵשׁ לוֹ אִמְלִיתָא, אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְעַט**. מבררת
16 הגמרא: **מָא** – מה כוונת הברייתא שאם יש לו אמליתא אין צריך
17 למעט, **לָא** – האם אין לומר, שהכוונה בזה **אִסְפָּא** – על הסיפא,
18 בה נתבאר שמבוי שפתחו רחב יותר מעשר צריך למעט, ועל כך
19 מוסיפה הברייתא שאם יש בפתח זה אמליתא, אין צריך למעט
20 את רוחב הפתח, ואם כן יש להוכיח מכאן שאמליתא מועילה גם
21 בפתח הרחב יותר מעשר.
22 דוחה הגמרא: **לָא** – אין הכרח לפרש את כוונת הברייתא כך, אלא
23 ניתן לפרש שדין זה נאמר **אִיכָא מָא** – על הרישא של הברייתא. בה
24 נתבאר שאם קורת המבוי גבוהה יותר מעשרים אמה צריך
25 למעטה, ועל כך מוסיפה הברייתא שאם יש בה פיתוחים וציורים
26 אין צריך למעטה.
27 הגמרא מביאה גירסא אחרת בדברי המשנה, הסוברת שצורת
28 הפתח אינה מועילה להתיר פתח הרחב יותר מעשר: **מְתַנִּי לֵיהּ**
29 **וְשֶׁנָּה לֹא רַב יְהוּדָה לְהֵימָר פֶּר רַב קַמְחָא וְלַפְנִי דְרַב, אֵת דְּבִרִי**
30 **הַמְשֵׁנָה וְהִרְחֵב מִמֶּעֶשְׂרֵי אַמּוֹת יִמְעַט, וְאִם יֵשׁ לוֹ צוּרַת הַפֶּתַח אֶף**
31 **עַל פִּי שְׁהוּא רַחֵב מִמֶּעֶשְׂרֵי אַמּוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְעַט, אֲמַר לֵיהּ רַב לְרַב**
32 **יְהוּדָה, אֵל תִּשְׁנָה לְבָנִי אֵת הַמְשֵׁנָה בְּאוֹפֶן כּוּזָה, אֵלָּא כִּךְ אֲתַנִּי** –
33 **תִּשְׁנָה לוֹ, שְׁאֵף אִם יֵשׁ לוֹ צוּרַת הַפֶּתַח מְכַל מְקוֹם צָרִיךְ לִמְעַט** את
34 **רוּחֵב הַפֶּתַח, לִפִּי שְׁאֵין צוּרַת הַפֶּתַח מוֹעִילָה לְהִתִּיר מְבִי שִׁפְתָּחוֹ**
35 **רַחֵב יוֹתֵר מִמֶּעֶשֶׂר**.
36 רב יוסף לומד דין נוסף מדברי רבי: **אֲמַר רַב יוֹסֵף, מְדַבְּרִי רַבִּינוּ** –
37 **רַב, הַסּוֹבֵר שְׁצוּרַת הַפֶּתַח אֵינָה מְתִירָה פֶתַח הַרְחָב יוֹתֵר מִמֶּעֶשֶׂר,**
38 **לְמַד דִּין נֹסֵט, הֵצֵר שְׂרִיבָה** – רוב כל דופן שבה, עשוי על ידי
39 **פְּתָחִים וְחִלּוּנוֹת וְצִיּוּר אֵל, דְּהֵינּוּ, שְׁהִפְרוּץ מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד,**
40 **אֵינָה נִיתָרַת בְּצוּרַת הַפֶּתַח** של הפתחים והחלונות שבה, אפילו אם
41 כל אחד מהם אינו רחב יותר מעשר אמות. **מָא יִמְעַט** – מה הוא
42 טעם הדבר, הואיל ו'פרוץ' הרחב יותר מ'עשר' אמות אוסר את
43 הטלטול ב'מבוי', וכן 'פרוץ' מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד אוסר את הטלטול
44 ב'הצר', לפיכך יש ללמוד את דינם זה מזה, **מָה** – כשם שמצינו
45 ב'פרוץ' הרחב יותר מ'עשר' אמות האוסר ב'מבוי' נִיתָר בְּצוּרַת
46 הפתח, לשיטת רב הגורס במשנתנו 'צריך למעט', אף 'פרוץ' מְרֻבָּה
47 עַל הָעוֹמֵד האוסר ב'הצר' אֵינוֹ נִיתָר בְּצוּרַת הַפֶּתַח לְדַבְרֵי רַב, ואפילו
48 באופן שכל אחת מן הפרצות אינה רחבה יותר מעשר אמות.
49 הגמרא דוחה את דברי רב יוסף. מקשה הגמרא: כיצד ניתן ללמוד
50 את דין 'פרוץ' מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד מדין פתח הרחב יותר מעשר
51 אמות, מָה לַפֶּתַח הַרְחָב יוֹתֵר מִמֶּעֶשֶׂר אַמּוֹת האוסר ב'מבוי', שדינו
52 חמור, שֶׁכֵּן לֹא הִתִּירָה בּוֹ את הטלטול בשבת בשום מקום, אפילו
53 לֹא אֶצֶל פְּסֵי בִירְאֹת וּמִחִיצוֹת הַמִּתְרִירוֹת לְמַלְאוֹת מִיַּם מְבוֹרוֹת
54 לְצוּרֵךְ עוֹלֵי רִגְלֵיהֶם, שְׁהָרִי לֹא הִתִּירוּ חֻכְמִים לְמַלְאוֹת מִיַּם עַל יָדָם
55 אֵלָּא כְּשֶׁאֵין בֵּין פֶּס לִפְס יוֹתֵר מִמֶּעֶשֶׂר אַמּוֹת, לְשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר,
56 ולפיכך החמיר רב בפירצה יותר מעשר אף לענין כך שאינה
57 ניתרת בצורת הפתח, תאמר ב'פרוץ' מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד האוסר
58 ב'הצר', שדינו קל, שֶׁכֵּן הִתִּירָה בּוֹ את הטלטול אֶצֶל פְּסֵי בִירְאֹת
59 לְדַבְּרֵי הַבַּל, שְׁהָרִי הִרְיוּחַ שִׁישׁ בֵּין פֶּס לִפְס גְּדוֹל יוֹתֵר מִשִּׁיעוֹר

60 רוחב הפסים, ולפיכך יתכן לומר שמודה רב ב'פרוץ' מְרֻבָּה'
61 שניתר על ידי צורת הפתח.
62 הגמרא מנסה להוכיח בדברי רב יוסף: **לִיָּא מְסִינֵי לֵיהּ** – האם
63 נאמר שיש להביא ראיה לדברי רב יוסף. שנינו בברייתא: **דְּפָנוֹת**
64 **הַלָּלוּ וְכָאלוּ שְׂרוּבֵן פְּתָחִים וְחִלּוּנוֹת, מוֹתֵר לְטַלְטַל בְּתוֹכוֹ, וְכָלְבָד**
65 **שִׁיחָא הָעוֹמֵד שְׁבֵחַן מְרֻבָּה עַל הַפְּרוּץ**.
66 שואלת הגמרא: שְׂרוּבֵן מְרֻבָּה עַל הַפְּרוּץ – וכי תעלה על דעתך
67 שמדובר בדפנות שרובן פתחים וחלונות, הרי אם כן בהכרח
68 ה'פרוץ' שְׁבֵחַן מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד, וכיצד שנינו בברייתא וְכָלְבָד
69 שיהא עומד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוּץ.
70 משיבה הגמרא: **אֵלָּא אִיכָא מָא** – אמור את דברי הברייתא כך, דפנות
71 הללו שְׂרִיבָה בָּהֶן – שעשה בהן הרבה פתחים וחלונות מותר
72 לטלטל בתוכם, וְכָלְבָד שִׁיחָא הָעוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוּץ.
73 מבואר מדברי הברייתא, שאף בפתחים וחלונות העשויים על ידי
74 צורת הפתח צריך שיהיה ה'עומד' מְרֻבָּה עַל הַפְּרוּץ, וכדברי רב
75 יוסף.
76 דוחה הגמרא: **אֲמַר רַב קַמְחָא, בִּי תַנִּי הָיִיא** – ברייתא זו עוסקת
77 ב'פְּתָחִי שִׁימָא' – בפתחים מקולקלים, שצורת הפתח שבהם אינה
78 עשויה כתיקונה, ולפיכך צריך שיהיה ה'עומד' מְרֻבָּה עַל הַפְּרוּץ,
79 אך כאשר צורת הפתח עשויה כהלכתה יתכן שמתרת אף ב'פרוץ'
80 מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד.
81 מבררת הגמרא: **מָא** – מה הם 'פְּתָחִי שִׁימָא', כלומר, מה הוא
82 הקלקול בפתחים אלו. מבארת הגמרא: **פְּלִיגֵי בָהּ** – נחלקו בזה רב
83 וְחֻזְבִּי וְרַב יוֹסֵף. **חֵד** – אחד מהם אֲמַר, שהקלקול הוא דְּלִית לָהּ
84 שְׁקָפִי – שאין להם משקופים מתוקנים, דהיינו, שאין אבני המזוזות
85 עומדות זו על זו כסדרן, אלא אחת נכנסת ואחת יוצאת (ציור ב).
86 וְחֵד – ואחד מהם אֲמַר, ש'פיתחי' שימאי הם אלו דְּלִית לָהּ – שאין
87 להם תִּיקָה מעל גבי המזוזות (ציור ג).
88 הגמרא מנסה להוכיח שאף רבי יוחנן סובר לדינו של רב: **וְאֵף רַבִּי**
89 **יוֹחָנָן סָבַר לֵהּ קָמָא דְרַב** – סובר דין זה שאמר רב, שצורת הפתח
90 אינה מתרת פתח הרחב יותר מעשר אמות. **דְּאֲמַר רַבִּין בַּר רַב אֲדָא**
91 **אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, מְעַשֶׂה בְּאֶדָם אֲחֵד מְמָקוֹם שִׁמּוֹ בְּקַעַת בֵּית הוֹרְתָן,**
92 **שֶׁנֶּעֶץ אֲרָבָה קוֹנֵדִיסִין וְיִתְרוֹת בְּאֲרָבָע פִּינֹת הַשָּׁרָה, וְקוֹתָח וְמוֹרָה**
93 **וְעֵנָף מְעַלֵּיהֶם, כִּדִּי לַעֲשׂוֹת מַחֲצִיצָה שֶׁל 'צוּרַת הַפֶּתַח' (ציור ד).**
94 **וְכֵא מְעַשֶׂה זֶה לִפְנֵי חֻכְמִים, וְהִתִּירוּ לוֹ לְעֵנָף בְּלֵאִים**. כלומר, דנו
95 'צורת פתח' זו כמחיצה להתיר דיני כלאים, שאם נטע גפנים
96 בתוך המחיצה רשאי לזרוע תבואה בסמוך להן מחוץ למחיצה.
97 ואמר על כך ריש לקיש, בְּרַחֲמֵיהּ לֹא חֻכְמִים מַחֲצִיצָה זֶה לְעֵנָף
98 בְּלֵאִים, בְּךְ הִתִּירוּ לוֹ גַּם לְעֵנָף שֶׁבֶת, שיהא רשאי לטלטל בתוך
99 מקום המוקף במחיצות כאלו. וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר, רק לְעֵנָף בְּלֵאִים
100 הִתִּירוּ לוֹ חֻכְמִים מַחֲצִיצָה זֶה, אֲבָל לְעֵנָף שֶׁבֶת לֹא הִתִּירוּ לוֹ.
101 מבררת הגמרא: **בְּמָא עֲקָקִין** – באיזה אופן נחלקו רבי יוחנן וריש
102 לקיש, **אִילֵימָא** – אם תאמר שנחלקו כשמתח את הענף סביב
103 היתדות מן הַצֵּד – באמצע גובהם, ולא בראשם (ציור ה), אם כן,
104 כיצד מתיר ריש לקיש מחיצה זו לענין שבת, וְהָאֵמֵר וְהָרִי אֲמַר
105 רב כסדא, צורת הפתח שֶׁנֶּעֶשְׂתָּה מִן הַצֵּד, לֹא עֲשֵׂה וְלֹא כְּלוּם. אֵלָּא
106 בהכרח צריך לומר שמתח את הענף עַל גִּבֵּן של היתדות. ממשכה
107 הגמרא ומבררת: **וְכֵאֵמֵר** – מה הוא רוחב הפתח שבין היתדות
108 באופן שבו נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, **אִילֵימָא בְּעֶשֶׂר** – אם
109 תאמר שרוחב הפתח הוא עד עשר אמות, אם כן יש לתמוה, בְּמָה
110 לִיָּא רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֶׁבֶת לֹא – האם על מחיצה כזו אמר רבי יוחנן
111 שאין היא מועילה לענין שבת, הרי הכל מודים שעד רוחב עשר
112 אמות, 'פתח' הוא ואינו מובטל המחיצה, אֵלָּא לָא – אלא ודאי יש
113 לומר, שהם חולקים בפתח שהוא רחב יוֹתֵר מִמֶּעֶשֶׂר אַמּוֹת, ומאחר
114 ורבי יוחנן אינו מתיר מחיצה זו לענין שבת יש ללמוד שהוא סובר
115 כרב, שצורת הפתח אינה מתרת פתח הרחב יותר מעשר אמות.
116 דוחה הגמרא: **לָא** – אין מדובר בפתח הרחב יותר מעשר אמות.
117 אלא לְעוֹלָם עוֹסְקִים הֵם בְּפֶתַח שְׂרוּחְבוֹ עַד עֶשְׂרֵי אַמּוֹת, וְבִאֲוֶפֶן
118 שמתח את הענף מן הַצֵּד של היתדות ולא מעליהם, וְכָדְבָר

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף יא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכג רש"י תוספות

אנתיה צריך למעט – אפילו יש לו צורת פתח. מדברי רבנו – רב, דאמר צורת פתח לא מהניא. שרובה פתחים – בארבע דפנותיה. אינה ניתרת בצורת פתח – ואפילו פתחים קטנים מעשר. כי היכי דלא מהניא צורת פתח לשוויה יותר מעשר פתחא – לא מהני נמי לפרוץ מרובה על העמוד בפתחים קטנים. מה ליותר מעשר – דין הוא שלא

ייעיל צורת פתח בו – שכן חמור איסורו, שלא הותר בשום מקום בשבת, ואפילו בפסי ביראות. ואליבא דרבי מאיר, דאמר בפרק שני (עירובין יז.ב.) ובניחן כמלא שתי רבקות של שלשה שלשה בקר. והיינו עשר אמות, דכל פרה אמה ושני שלשי אמה. תאמר בפרוץ מרובה על העמוד – בפרצות של עשר או פחות, שהרי הותר בפסי ביראות, ואפילו לרבי מאיר דמחמיר בו ואסר ביותר מעשר – מיהו פרוץ מרובה מודי דשרי. וכל שכן לרבי יהודה דמכשיר בשלש עשרה אמה ושליש. לימא פסייע ליה – למאן דאמר לא מהניא צורת הפתח בעומד פחות מן הפרוץ. שריבן סלקא דעתך – כיון דרובן פתחים וחלונות, הוה ליה פרוץ מרובה, והיכי מצי תו לימנינן דבלבד שיהא עומד מרובה? אלא שריבא בהן – עששה בהן הרבה פתחים, וחלונות סביב סביב – מותר, ובלבד שיהא בין פתח לפתח יותר מכדי פתח. אלמא: עומד מרובה על הפרוץ בעינו, ואף על גב דאיכא צורת פתח כגולה. פיתחי שימאי – פתחין שוממין. לישנא אחרינא: פתחים מקולקלין שמחוסרין תיקון, כמו זקן אשמאי חסר מותרה. שיקף – מזוזות שנחלצו אנשיהם מכאן ומכאן, אבן יוצאת ואבן כנסת, ואין זו צורת פתח. תיקרה – שאין כלום בגין למעלה מן הפתח. אלא כל הכותל חלוק בפתח עד ראשו. כזה וצורת פתח שאמרו – קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, כבר לה לא דרב – דלא מהני צורת פתח ליותר מעשר במבוי. בית חירות – שם מקום. ומתח ומוחה על גביהן – מזה לזה, כעין צורת פתח. לענין בלאים – שאם יש גפנים בתוך הקונדסין – מותר לזרוע סמוך לתוך חוץ למחיצה. כדתנן: היה גדר ביתנים – זה סמוך לגדר מכאן, וזה סמוך לגדר מכאן. לענין שבת – לטלטל בתוכו. מן הצד – שמתח הזמורה מזה לזה באמצעותו. ולא על ראשיה. לו. בשבת לא – הא בעשר – לכולי עלמא פתחא הוא. ובדרב חסדא פליגי – ריש לקיש לית ליה דרב חסדא, ורבי יוחנן אית ליה דרב חסדא. וקסבר: כי אמר רב חסדא – לשבת, אבל לבלאים – אפילו מן הצד הוי צורת פתח. דשבת חמור מכלאים.

פאה

איפקא מאי? תא שמע, דתניא: מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה – ימעט ואם יש לו צורת הפתח – אינו צריך למעט. אמליתרא ברחבו מאי? תא שמע, דתניא: מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה – ימעט והרחב מעשר – ימעט, ואם יש לו צורת הפתח – אינו צריך למעט, ואם יש לו אמליתרא – אינו צריך למעט. מאי לאו אפיפא? לא, ארישא. מתני ליה רב יהודה לחיאי בר רב קמייה דרב: "אינו צריך למעט". אמר ליה: אנתיה "צריך למעט". אמר רב יוסף, מדברי רבינו נלמד: חצר שרובה פתחים וחלונות – אינה ניתרת בצורת הפתח. מאי טעמא – הואיל ויותר מעשר אוסר במבוי, ופרוץ מרובה על העמוד אוסר בחצר, מה יותר מעשר האוסר במבוי – אינו יותר בצורת הפתח. מה ליותר מעשר האוסר במבוי אף פרוץ מרובה על העמוד, האוסר בחצר – אינו יותר בצורת הפתח. מה ליותר מעשר האוסר במבוי – שכן לא התרת בו אצל פסי ביראות לרבי מאיר, תאמר בפרוץ מרובה על העמוד האוסר בחצר – שכן התרת אצל פסי ביראות לדברי הכל. לימא כפסייע ליה: דפנות הללו שריבן פתחים וחלונות – מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. "שריבן" סלקא דעתך? אלא אימא: שריבא בהן פתחים וחלונות, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, אמר רב פהנא: כי תניא הוהיא – בפיתחי שימאי. מאי פיתחי שימאי? פליגי בה רב רחובי ורב יוסף, חד אמר: דלית להו שקפי, וחד אמר: דלית להו תיקרה. ואף רבי יוחנן סבר לה להא דרב. דאמר רבין בר רב אדא, אמר רבי יצחק: מעשה באדם אחד מפקעת בית חורו שגנן ארבע קונדיסין בארבע פינות השדה, ומתח ומוחה עליהם, ובא מעשה לפני חכמים, והתירו לו לענין בלאים. ואמר ריש לקיש: בדרב שהתירו לו לענין בלאים – כך התירו לו לענין שבת. רבי יוחנן אמר: לכלאים – התירו לו, לענין שבת – לא התירו לו. במאי עסקינן? אילימא מן הצד – והאמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד – לא עשה ולא כלום.

אלא על גבן, ובמאי? אילימא בעשר – בהא לימא רבי יוחנן "בשבת לא"? אלא לאו – ביתר מעשרו לא, לעולם בעשר ומן הצד, ובדרב חסדא קא מיפלגי. ורמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, ורמי דריש לקיש אדריש לקיש. דאמר ריש לקיש משום רבי יהודה ברבי חנינא:

פאה

איפקא מאי – כלומר: מי מהניא צורת הפתח בגובהו. וקשיא לרבינו תם: דהא צורת הפתח הוי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. דל קנה דעל גביהן, ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן, דהוי כלחי משהו ויש לומר: דמביעיא ליה היכא דלא מהני לחי, כמו במפולש או ביתר מעשר, דבעי צורת הפתח. או לרבי יוסף, דבעי לחי רוחב שלשה. ובהכי

מיתוקמא נמי ברייתא דמיתא. חצר שרובה פתחים וחלונות – ובפחות מעשר. דאי ביתר מעשר – אפילו בעומד מרובה, הא אנתיה רב צריך למעט. ובארבע דפנותיה איירי, דמשני צדין מודה רב דמהני צורת הפתח, דאמרין לעיל: הילכה כחנא קמא. וקשיא: דמהאי בנין אב, אפילו מחיצה רביעית יש ללמוד דלא מהני צורת הפתח. כי היכי דלא מהני ביתר מעשר אפילו במחיצה אחת ויש לומר: דאין ללמוד אלא על ארבע מחיצות, דמחיצה אחת ביתר מעשר הוי כמו פרוץ מרובה בארבע מחיצות, דמה שאוסר ביתר מעשר – משום דלא מיקרי פתח, ולא מהני ליה צורת הפתח – גם לפרוץ מרובה מארבע רוחות לא יעיל צורת הפתח, דפתחא בארבע רוחות לא עבדי אינשי. אבל אמאי צורת דעברא פתח – פשיטא דמהני צורת הפתח, ועל זה אין שייך ללמוד. מה יתר מעשר האוסר במבוי – ואין להקשות: מה למבוי שכן פרצתו בארבע – דיתר מעשר נמי אסר בחצר, ולא נקט מבוי אלא משום דרב איירי ביה. פתחי שימאי – פירש רבינו חננאל: פתחי ארץ ישראל, שהוא ארץ בני שם. אילימא בעשר בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא – אין להקשות דמאי ארץ, דילמא סבר כהנדרעא דאצרכוהו דלתות אפילו בעשר דביתר מעשר שמואל נמי מודה דהוי במפולש. דכאן איירי בבקעה שהיא כרמלית, ולכיא זמא דפליג שלא יעיל צורת הפתח, כדאמרין לעיל (ו.א.), אך קשה: דהא רב יוסף אסר לעיל אפילו בעשר, הואיל ופרוץ מרובה, ואפילו בכלה לבקעה איירי, דומיא דיתר מעשר דאסר ואפילו בכלה לבקעה. מדמיתיה מרבי יוחנן דאיירי בבקעה. אם כן, מה פריך בהא: לימא רבי יוחנן, כיון דרב יוסף סבר הכין ויש לומר: דאין לחוש לדברי רב יוסף, הואיל ונדרשו. ואם תאמר: הואיל ומהני צורת הפתח מכל ארבע רוחות, אם כן גבי פסי ביראות למחציתו לארבעה דימודין, ולא הוי שרי אלא לבחמה, בין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה היה להם לעשות ארבע קונדסין חומרה על גביהן – לרב בעשר, ולמתניתין ביתר מעשרו ונבי שירא נמי, אמאי צריך שלשה חבליים זה למעלה מזה או קנים פחות פחות משלשה? יעשו צורת הפתח מדר רוחותו ואומר רבינו יצחק: לפי שלא היה מתקיים כל כך, משום דאתו גמלי ושרו ליה. וגם, בקל יכול ליפול ברוח שאינה מצויה, לפי שהיו צריכין להגבירו מן הגמלים הנכנסים שם לשחות, וכן בשיירא. ועוד: דבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לידה. ורבינו יצחק בן אברהם מפרש: דהא לא איירי בארבע דפנות, והכי פירושו: כך התירו לענין שבת במפולש, דהיינו שתי מחיצות.

דשתי מחיצות לענין שבת הוי כארבע מחיצות לענין בלאים. דבכלאים אין חילוק בין שתיים לארבע. והשתא פריך שפיר: בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא? דבשתי מחיצות אין לחוש אם פרוץ מרובה. והשר מקצי מפרש: דהכי פירושו: בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא – אי לית ליה דרב דאמר ביתר מעשר לא מהני צורת הפתח, דהא דאמר רב יוסף צורת הפתח לא מהני בפרוץ מרובה – היינו מדברי רב דאסר ביתר מעשר, אלא לאו ביתר מעשר סבירא ליה לרבי יוחנן כרב דלא מהני צורת הפתח, ולכך אפילו בעשר קאמר רבי יוחנן בשבת דלא מהני צורת הפתח, משום דפרוץ מרובה לרב יוסף אסור אפילו על ידי צורת הפתח, דאית ליה בגין אב.

הכא

פ"א — קליעת הזמורה המתוחה מקונסד לחבירו. ודוגמתו פ"א נכרית במסכת שבת (ד.סב). הא דרבי — דך בתרייתא משום רבי יהודה רבי חנינא אמרה, וליה לא סבירא ליה. אי אמרת בשלמא — קמיתא על גבן — משום הכי שרי לענן בלאים, וביותר מעשר. דאי בעשר — לא מצי למימר אבל לא לשבת, ועל כרחיך כרב סבירא ליה שפיר: ומנא תימרא דשני לן — בבלאים, בין עשר ליותר מעשר מן הצד. אף על פי שבקי — רבי יהושע בהלכות בלאים, שאל ממנו דבר זה. קנים הדוקרנין — משופין כדקר = יתד הנעוץ בקרקע. כדי להעמיד בה דלת — כל שהוא, ואפילו יכול להעמיד בה דלת של קשין — דיה קשין של שבלים. אבקתא — חור שציר הדלת סובב בו, ואף על פי שאינה צריכה דלת, מיהו חזיא לדלת בעיני. צריכין ליגע — קנה שעל גבן

לקנים שבצדין, או אפילו תלויה למעלה מן החור. עובדא בי ריש גלותא — שהקוף להחיר רחבה לטלטל בה, ועשה בזה פתחים הרבה יותר מעשר, ועשה לזה פ"א, ולא נגעו לקנים של מטה: כיפה — שער העשוי בכיפה, וחכמים פוטרם — מפני שלמעלה בעיגול הוא מצר, ואינו רחב ארבעה, ואין פתח פתוח מארבע רוחב. ושון שאם יש ברנליה עשרה — גובה, קודם שיתחיל לעגל. חייבת — דהא יש בה עשרה גובה ברוחב ארבעה. ואפילו כל העיגול סתום — נשאר שם שיעור פתח כשר. אלמא: אין צריכין ליגע, דהא הכשריה דפתח ברגליה היא, והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למוזות, וקתני חייבת: אביי פלורשי פלוגתיהו אתא. לישנא אחרינא: "זאמר אביי" גרסין ומפירוש דאביי ילפינן דאין צריכין ליגע. אבל מורים גבוהה עשרה ואין ברנליה שלשה דלא כלום — דכל בציר משלשה גובה — ארעא סמיכתא היא, ואין שם מפתח זה כלום שיהא רוחב ארבעה. אי נמי יש ברנליה גובה שלשה — וסתם גליליה רוחב ארבעה ואין גבוהה עשרה. ולא כלום, דכל פתח מעשרה לא כלום, ולא פתח הוא. כי פליגי ריש ברנליה שלשה — דנפק מתורת ארעא סמיכתא בהכשר פתח ארבעה רוחב, וגבוהה עשרה עם העיגול, ואינה רחבה ארבעה מעוגל ולמעלה. ויש בה לחוק — ולסתור העיגול ולהרחיבו לארבעה בלא נפילת ראש העיגול העליון, שהבנין ארוך לכאן ולכאן, ואין הבנין כלה מכאן ומכאן למדת השעה. חוקקין לחשלים — דהואיל וגבוהה שלשה יש הכשר רוחב פתח — רואין שבעה העליונים כאילו הן חוקקין מבפנים, ונרחבים למדת הרגלים. משננה על מבוי שהוא פחות מארבע אמות — רוחב פתחו. גמרא כמאן דלא כהנניה בו? — דקא סלקא דעתיה דהכי קאמר הכשר מבוי מפולש, בית שמאי אומרים בו, ארבע מחיצות דאורייתא — הלכה למשה מסיני היא במחיצות, דבציר מארבע מחיצות לא הוי רשות היחיד. משום הכי בעי לחי וקורה, דתיהוי מחיצה מעליתא. לזרוק — מרשות הרבים לתוכו, משלש הוא דמחייב, דשלש מחיצות דאורייתא לשוית רשות היחיד, אבל לטלטל בתוכו — גזור רבנן עד דאיבא ארבע. לאובלין

פ"א מותרת לענן בלאים, אבל לא לשבת. ורבי יוחנן אמר: כמחיצות לשבת — דלא, קנה מחיצות לכלאים — דלא. בשלמא דריש לקיש אדריש לקיש לא קשיא, הא — דידיה, הא — דרביה. אלא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן קשיא! אי אמרת בשלמא: ה"מ — על גבן, הכא — מן הצד, שפיר. אלא אי אמרת אידי ואידי מן הצד, מאי איפא למימר? לעולם אידי ואידי מן הצד, ה"מ — בעשר, הכא — ביותר מעשר. ומנא תימרא דשני לן בין עשר ליותר מעשר — דאמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש: לא קד היה המעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי יוחנן בן גוריון ללמוד תורה, אף על פי שבקי בהלכות בלאים, ומצאו שיושב בין האילנות ומתח זמורה מאילן לאילן. ואמר לו: רבי, אי גפנים באן מהו לזרוק באן? אמר לו: בעשר — מותר, ביותר מעשר — אסור. במאי עסקינן? אילמא על גבן — יותר מעשר אסור — והתניא: הוי שם קנין הדוקרנין, ועשה להן פ"א מלמעלה, אפילו ביותר מעשר — מותר! אלא לאו מן הצד, וקאמר ליה: בעשר — מותר, יותר מעשר — אסור. שמע מינה. גופא, אמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד — לא עשה ולא כלום. ואמר רב חסדא: צורת הפתח שאמרו — צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת, ואפילו דלת של קשין. אמר ריש לקיש משום רבי ינאי: צורת הפתח צריכה היפר ציר. מאי "היפר ציר"? אמר רב אריא: אבקתא. אשכחינהו רב אחא ברבי דרב אריא לתלמידי דרב אשי, אמר להו: אמר מר מידי בצורת הפתח? אמרו ליה: לא אמר ולא כלום. תנא: צורת הפתח שאמרו — קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. צריכין ליגע או אין צריכין ליגע? רב נחמן אמר: אין צריכין ליגע. ורב ששת אמר: צריכין ליגע. אול רב נחמן ועבד עובדא בי ריש גלותא פשעמניה, אמר ליה רב ששת לשמעיה רב גדיא: זיל, שלוש שדינהו, אול שלף שדינהו. אשכחוהו דבי ריש גלותא, תבששוהו. אול רב ששת קם אפבא, אמר ליה: גדיא, פוק תא! נפק ואתא. אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל, אמר ליה: תני מר מידי בצורת הפתח? אמר ליה: אין, תנינא; כיפה, רבי מאיר מחייב במוזות וחכמים פוטרין. ושון שאם יש ברנליה עשרה שהיא חייבת. אמר אביי: הכל מורים אם גבוהה עשרה ואין ברנליה שלשה, אי נמי: יש ברנליה שלשה ואין גבוהה עשרה — ולא כלום. כי פליגי — בישי ברנליה שלשה וגבוהה עשרה ואין רחבה ארבעה, ויש בה לחוק להשלימה לארבעה. רבי מאיר סבר: חוקקין להשלים, ורבנן סברי: אין חוקקין להשלים. אמר ליה: אי משפחת להו — לא תימא להו לבי ריש גלותא ולא מידי מהא מתניתא דכיפה. משננה הכשר מבוי; בית שמאי אומרים: לחי וקורה, ובית הלל אומרים: או לחי או קורה. רבי אליעזר אומר: לחיון. משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שהוא פחות מארבע אמות שהוא נותר או פלחי או בקורה, על מה נחלקו — על רחב מארבע אמות ועד עשר, שבית שמאי אומרים לחי וקורה, ובית הלל אומרים: או לחי או קורה. אמר רבי עקיבא: על זה ועל זה נחלקו. גמרא כמאן?

רבי יוחנן בן גוריון ללמוד תורה, אף על פי שבקי בהלכות בלאים, ומצאו שיושב בין האילנות ומתח זמורה מאילן לאילן. ואמר לו: רבי, אי גפנים באן מהו לזרוק באן? אמר לו: בעשר — מותר, ביותר מעשר — אסור. במאי עסקינן? אילמא על גבן — יותר מעשר אסור — והתניא: הוי שם קנין הדוקרנין, ועשה להן פ"א מלמעלה, אפילו ביותר מעשר — מותר! אלא לאו מן הצד, וקאמר ליה: בעשר — מותר, יותר מעשר — אסור. שמע מינה. גופא, אמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד — לא עשה ולא כלום. ואמר רב חסדא: צורת הפתח שאמרו — צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת, ואפילו דלת של קשין. אמר ריש לקיש משום רבי ינאי: צורת הפתח צריכה היפר ציר. מאי "היפר ציר"? אמר רב אריא: אבקתא. אשכחינהו רב אחא ברבי דרב אריא לתלמידי דרב אשי, אמר להו: אמר מר מידי בצורת הפתח? אמרו ליה: לא אמר ולא כלום. תנא: צורת הפתח שאמרו — קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. צריכין ליגע או אין צריכין ליגע? רב נחמן אמר: אין צריכין ליגע. ורב ששת אמר: צריכין ליגע. אול רב נחמן ועבד עובדא בי ריש גלותא פשעמניה, אמר ליה רב ששת לשמעיה רב גדיא: זיל, שלוש שדינהו, אול שלף שדינהו. אשכחוהו דבי ריש גלותא, תבששוהו. אול רב ששת קם אפבא, אמר ליה: גדיא, פוק תא! נפק ואתא. אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל, אמר ליה: תני מר מידי בצורת הפתח? אמר ליה: אין, תנינא; כיפה, רבי מאיר מחייב במוזות וחכמים פוטרין. ושון שאם יש ברנליה עשרה שהיא חייבת. אמר אביי: הכל מורים אם גבוהה עשרה ואין ברנליה שלשה, אי נמי: יש ברנליה שלשה ואין גבוהה עשרה — ולא כלום. כי פליגי — בישי ברנליה שלשה וגבוהה עשרה ואין רחבה ארבעה, ויש בה לחוק להשלימה לארבעה. רבי מאיר סבר: חוקקין להשלים, ורבנן סברי: אין חוקקין להשלים. אמר ליה: אי משפחת להו — לא תימא להו לבי ריש גלותא ולא מידי מהא מתניתא דכיפה. משננה הכשר מבוי; בית שמאי אומרים: לחי וקורה, ובית הלל אומרים: או לחי או קורה. רבי אליעזר אומר: לחיון. משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שהוא פחות מארבע אמות שהוא נותר או פלחי או בקורה, על מה נחלקו — על רחב מארבע אמות ועד עשר, שבית שמאי אומרים לחי וקורה, ובית הלל אומרים: או לחי או קורה. אמר רבי עקיבא: על זה ועל זה נחלקו. גמרא כמאן?

דלא כהנניה ולא כתנא קמא! אמר רב יהודה, הכי קאמר: "הכשר מבוי סתום כיצד? בית שמאי אומרים: לחי וקורה, ובית הלל אומרים: או לחי או קורה." "בית שמאי אומרים: לחי וקורה", למימרא דקא סברי בית שמאי ארבע מחיצות דאורייתא? לא, לזרוק — משלש הוא דמחייב, לטלטל — עד דאיבא ארבע. "בית הלל אומרים או לחי או קורה", לימא קא סברי בית הלל שלש מחיצות דאורייתא? לא, לזרוק — משתם הוא דמחייב, לטלטל — עד דאיבא שלש. "רבי אליעזר אומר: לחיון". איבעיא להו: רבי אליעזר לחיון וקורה קאמר, או דילמא לחיון בלא קורה קאמר? תא שמע: מעשה ברבי אליעזר שהלך אצל רבי יוסי בן פרידא תלמידו לאובלין

לְיוֹרֵעַ בְּכָאן – מַצִּידָה הַשְּׁנִי. וְאָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, בְּצוּרַת הַפֶּתַח
 שֶׁרַחְבָּה עֶשְׂרֵי אַמּוֹת, מוֹתֵר, אֲבָל בְּרַחְבָּה יוֹתֵר מֵעֶשְׂרֵי אַמּוֹת, אָסוּר.
 מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא: בְּכָאן עֲקָרִינָן – בְּאִיזָה אֹפֶן מִתָּח רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 זְמוּרָה בֵּין הָאֵילָנוֹת, אֵילִילָא – אִם נִאֲמַר שְׁעֵשָׂה זֹאת עַל גִּבְּן שֶׁל
 הָאֵילָנוֹת, יֵשׁ לְתַמוּדָה עַל דְּבַרֵּי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, וְכִי מַחֲצִיזָה כּוֹז
 שֶׁהִיא רַחְבָּה יוֹתֵר מֵעֶשְׂרֵי אַמּוֹת אָסוּר לִזְרוּעַ כִּלְאִים מִשְׁנֵי צִדִּידָה,
 וְהִתְנַיָּא – וְהִרִי שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָאָה הַעוֹסֶקֶת בְּדִינֵי כִלְאִים, הִיִּי שָׁם קִנְיָן
 הִדּוּקִינָן – קִנְיָן שֶׁהָיָה חֲדָיִם בְּקִצּוֹתֵיהֶם כְּדֹקֵר וְיִתְדוֹ, וְנִעַץ אוֹתָם
 בְּקִרְקַע, וְעָשָׂה לָהֶן פִּיֶּיָּה מִלְּמַעְלָה – וְהִנֵּחַ עֲנַף בֵּין קִנְיָה לְקִנְיָה,
 אֲפִילוּ בִּיּוֹתֵר מֵעֶשְׂרֵי אַמּוֹת מוֹתֵר. אֱלָא לֹא – אֵלָא וְדָאִי יֵשׁ לוֹמַר,
 שְׁמַתָּח רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זְמוּרָה מִן הַצֵּד, וְקָאָמַר לִיה – וְעַל כֵּךְ אָמַר לוֹ
 רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, שֶׁאִם מַחֲצִיזָה זֹו עֲשִׂיָּה מֵעֶשְׂרֵי אַמּוֹת מוֹתֵר, וְאִם
 בִּיּוֹתֵר מֵעֶשְׂרֵי אַמּוֹת אָסוּר. וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִמַּעֲשֵׂה זֹה, שֶׁבְּצוּרַת הַפֶּתַח
 הַעוֹשִׂיָּה מִן הַצֵּד יֵשׁ חִילּוּק לְגַבִּי דִּינֵי כִלְאִים בֵּין פֶּתַח שְׂרוּחְבוֹ עֶשֶׂר
 אַמּוֹת לְפֶתַח שְׂרַחֵב יוֹתֵר מִשְׁעִינֹרָה.
 מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: שְׁמַע מִיָּה – אֲכַן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ כֵּךְ מִמַּעֲשֵׂה זֹה.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה כְּמָה דִּינֵים ב' צוּרַת הַפֶּתַח: גּוֹפָא – נִשּׁוּב לַעֲצֵם
 הַמִּמְרָא שֶׁהוּבָאָה לַעֲלֹל. אָמַר רַב הִסְדָּא, צוּרַת הַפֶּתַח שְׁעִשְׂיָה מִן
 הַצֵּד – בְּאִמְרָעָם שֶׁל הַקְּנִיָּים לֹא מַעַל גִּבְּם, לֹא עָשָׂה וְלֹא כָּלוּם.
 וְעוֹד אָמַר רַב הִסְדָּא, צוּרַת הַפֶּתַח שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהִיא נִידוּנִית
 כְּמַחֲצִיזָה, צִרְיָקָה שְׁתֵּהָא בְּרִיָּאָה וְיִתְדוֹ (חֲזוּקָה) בְּרִיָּה לְהַעֲמִיד בָּהּ דְּלֵת כָּל
 שֶׁהִיא, וְאֲפִילוּ אִם אֲפִשֵּׁר לְהַעֲמִיד בָּהּ רַק דְּלֵת שֶׁל קִשְׁיָן וְיִקְשֵׁי שֶׁל
 שִׁיבְלִים דִּי בִּכְךָ.
 דִּין נֹסֵף בְּעִנְיָן 'צוּרַת הַפֶּתַח': אָמַר רִישׁ לְקִישׁ מִשּׁוֹם רַבִּי יִנְאִי, צוּרַת
 הַפֶּתַח צִרְיָקָה שִׁיחָא בְּהַ הִיבֵר צִיר.
 מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא: כָּאִי – מִזֶּה הוּא הִיבֵר צִיר. אָמַר רַב אֲבִי, אֲבָקְתָא
 – חוֹר שְׂצִיר הַדֶּלֶת נִכְנָס בּוֹ. שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין צִרְיָן שְׁתֵּהָא דֶּלֶת
 קְבוּעָה בְּתוֹךְ צוּרַת הַפֶּתַח, מִכָּל מְקוֹם צִרְיָן שְׁתֵּהָא רְאוּיָה לְדֶלֶת.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בְּעִנְיָן זֶה: אֲשֶׁרְחִינְהוּ – פִּגְשׁ רַב אֲהָא בְּרִיָּה
 דְּרַב אֲבִי, לְתַלְמִידֵי דְּרַב אֲשִׁי, אָמַר לָהֶן, הָאִם אָמַר מִר – רַב אֲשִׁי
 רַבְבִּים, מִיָּד – אִיזוֹ הִלְכָה בְּדִינֵי צוּרַת הַפֶּתַח. אָמְרוּ לִיה, לֹא אָמַר
 וְלֹא כָלוּם.
 הַגְּמָרָא מְבִארַת אֹפֶן עֲשִׂיָּת 'צוּרַת הַפֶּתַח': תֵּנָא בְּבִרְיָאָה, צוּרַת
 הַפֶּתַח שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים כֵּךְ הִיא עֲשִׂיָּה, קִנְיָה מְכָאן – מִצֵּד אַחֵד, וְקִנְיָה
 מְכָאן – מִצֵּד שֵׁנִי, וְקִנְיָה שְׁלִישִׁי עַל גִּבְּיָהֶן.
 מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא: הָאִם צִרְיָנִי הַקְּנִיָּים לִינֵעַ אֵלּוּ בָּאֵלּוּ, דְּהִינְנָה, שִׁיחָא
 הַקִּנְיָה הַעֲלִינָן מוֹנַח מִמֶּשׁ מַעַל הַקְּנִיָּים שְׁבַצְדִּידִים, אִי שְׁאִין צִרְיָנִי
 לִינֵעַ, אֵלָא אֲפִילוּ אִם תִּלּוּי הַקִּנְיָה הַעֲלִינָן בְּאִיזָה מַעַל הַקְּנִיָּים יֵשׁ כָּאֵן
 צוּרַת הַפֶּתַח. מְבִיאָה הַגְּמָרָא מַחֲלּוּקַת בְּדִין זֶה. רַב נִחְמָן אָמַר, אֵין
 הַקְּנִיָּים צִרְיָנִי לִינֵעַ אֵלּוּ בָּאֵלּוּ. וְרַב שִׁשְׁתִּי אָמַר, צִרְיָנִי לִינֵעַ. הַגְּמָרָא
 מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בְּעִנְיָן זֶה: אִיל וְהִלְךְ רַב נִחְמָן וְעָבִד עוֹבְדָא בִּי רִישׁ
 גְּלוּתָא, כְּשִׁמְעָתִיהּ – וְעֵשָׂה מַעֲשֵׂה בְּבֵית רֹאשׁ הַגּוּלָּה כְּשִׁטּוֹתוֹ.
 שֶׁהִקְיָן רִחְבָּה בְּמַחֲצוֹת כְּדִי לְהַתִּיר לְטַטֵּל בָּהּ, וְעֵשָׂה בָּהֶם
 פֶּתָחִים רַחְבִּים יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהַעֲמִיד שֵׁם צוּרַת הַפֶּתַח בְּאֹפֶן
 שֶׁהִקְנָה הַעֲלִינָן אִינוּ נֹוגַע בְּקִנְיָן שְׁבַצְדִּידִים. אָמַר לִיה רַב שִׁשְׁתִּי
 לְשִׁמְעָתִיהּ – לְשִׁמְשֵׁוּ שֶׁשְׁמוּ הִיָּה רַב נִחְמָן, וְיֵל שְׁלֹשׁ שְׂדִינְהוּ – לָךְ,
 הוֹצֵא אֶת הַקְּנִיָּים שֶׁל צוּרַת פֶּתַח זֹו, וְהַשְׁלִיכֵם. לְפִי שְׁסוּבֵר רַב
 שֶׁשֶׁת צוּרַת הַפֶּתַח הַעֲשִׂיָּה בְּאֹפֶן זֶה אִינָה מוֹעִילָה לְהַתִּיר
 הַמַּחֲצִיזָה, וְלֹא רָצָה שִׁיכְשְׁלוּ בֵּית רֹאשׁ הַגּוּלָּה בְּטַטֵּל בְּמִקּוֹם
 הָאֶסוּר. אִיל שְׁלֹשׁ שְׂדִינְהוּ – הִלְךְ רַב גְּדָא וְהוֹצִיא אֶת הַקְּנִיָּים
 וְהַשְׁלִיכֵם. אֲשֶׁרְחִינְהוּ דְּרַבִּי רִישׁ גְּלוּתָא חֲכָשׁוּהוּ – מִצֵּאֻהוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ
 שֶׁל רֹאשׁ הַגּוּלָּה וְנִתְּנָהוּ בְּמִאֲסָר. אִיל וְהִלְךְ רַב שִׁשְׁתִּי, קָם אֲבָבָא
 – עָמַד עַל פֶּתַח בֵּית הָאֶסְרוֹתִים, אָמַר לִיה לְשִׁמְשֵׁוּ, נִחְמָן, שְׁמֹךְ אֲנִי
 צָא וּבּוֹא. שְׁמַעוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל רֹאשׁ הַגּוּלָּה לִרְבִּי שֶׁשֶׁת וְשִׁחְרָרוּ אֶת
 רַב גְּדָא, נִפְקִי וְאָתָא – יֵצֵא מִבֵּית הָאֶסְרוֹתִים וּבֹא אֶל רַב שֶׁשֶׁת.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיָּאָה שֶׁמִּמֶּנָּה יֵשׁ לְהוֹכִיחַ כְּרַב נַחְמָן: אֲשֶׁרְחִינְהוּ
 וְפִגְשׁוּ רַב שִׁשְׁתִּי לְרַבָּה בְּרִיָּאָה, אָמַר לִיה, תֵּנִי מִר מִיָּד – הָאִם
 שְׁנָה כְּבֹדוֹ אִיזוֹ בְּרִיָּאָה בְּדִינֵי צוּרַת הַפֶּתַח. אָמַר לִיה רַבָּה בְּרִיָּאָה
 שְׁמוּאֵל, אֵין, תֵּנִינָא – אֲכַן שְׁנִיתָ בְּרִיָּאָה שֶׁמִּמֶּנָּה נִתֵּן לְהַבִּיאַ

פִּיָּה – צוּרַת הַפֶּתַח הַנַּעֲשִׂית עַל יְדֵי עֲנַף קְלוּעַ הַמִּתּוּחַ בֵּין שְׁתֵּי
 יִתְדוֹת, מוֹתֵרָת וְחֻצְצַת וּמִתְרָתוֹ לַעֲנֵין כִּלְאִים, אָבָל לֹא חֲשׁוּבָה
 מַחֲצִיזָה לַעֲנֵין שְׁבֶתָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בְּמַחֲצִיזָה לְשְׁבֶתָה דִּלָּא – כִּשֶּׁם
 שֶׁאֵין צוּרַת הַפֶּתַח זֹו חֲשׁוּבָה מַחֲצִיזָה לַעֲנֵין שְׁבֶתָה, כֵּךְ מַחֲצִיזָה
 לְכִלְאִים דִּלָּא – כֵּךְ אִינָה חֲשׁוּבָה מַחֲצִיזָה לַעֲנֵין כִּלְאִים.
 נִמְצֵא שְׁדַבְּרֵי רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ כָּאֵן סוֹתֵרִים לְדַבְּרִיהֶם לַעֲלֹל,
 שְׁהִי רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לַעֲלֹל שְׁצוּרַת הַפֶּתַח כּוֹז מִתִּירָה בְּכִלְאִים וְלֹא
 בְּשֶׁבֶת, וְאֵילוּ כָּאֵן הוּא אֹמֵר שֶׁאִינָה מִתִּירָה אֵף בְּכִלְאִים, וְרִישׁ
 לְקִישׁ אָמַר לַעֲלֹל שֶׁהִיא מִתִּירָה בֵּין בְּשֶׁבֶת וּבֵין בְּכִלְאִים, וְכָאֵן הוּא
 אֹמֵר שֶׁאִינָה מִתִּירָה אֵלָא בְּכִלְאִים.
 וּמִמְשִׁיכָה הַגְּמָרָא וְאוֹמֵרָת: בְּשִׁלְמָא דְּרִישׁ לְקִישׁ אֲדִרְישׁ לְקִישׁ לֹא
 קָשִׁיָּא – אִמְנָם נִיתֵן לִיִּישֵׁב וְלוֹמַר שֶׁאֵין סִתִּירָה בְּדַבְּרֵי רִישׁ לְקִישׁ,
 מִשּׁוֹם דְּהָא דְּרִישׁ – הַמִּמְרָא שֶׁאִמַּר רִישׁ לְקִישׁ לַעֲלֹל, שְׁצוּרַת
 הַפֶּתַח כּוֹז מִתִּירָה אֵף בְּשֶׁבֶת, שְׁלֹו הִיא, וְהָא דְּרִישׁ – וְאֵילוּ
 הַמִּמְרָא הַשְּׁנִי שֶׁאִמַּר בְּעִנְיָן זֶה, שֶׁאִינָה מִתִּירָה אֵלָא בְּכִלְאִים,
 מִשְׁמֹו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי חֲנִינָא רַבּוֹ אֹמֵרָה, אֵךְ הוּא עֲצֻמוֹ אִינוֹ
 סוֹבֵר כֵּן. אֱלָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אֲדִרְבִּי יוֹחָנָן קָשִׁיָּא – אֲבָל הַסִּתִּירָה בְּדַבְּרֵי
 רַבִּי יוֹחָנָן קִשְׁיָה.
 הַגְּמָרָא מְבִארַת עֵתָה כִּיצַד יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מְקוּשִׁיא זֹו שְׂרַבִּי יוֹחָנָן
 סוֹבֵר כְּרַב: אִי אֲמָרָת בְּשִׁלְמָא – אִם תֹּאמַר שְׁדַבְּרֵי רַבִּי יוֹחָנָן הֵתָם –
 שֶׁם, לְגַבִּי אִדָּם שְׁנַעֵץ אַרְבַּע יִתְדוֹת, נִאֲמַרוּ בְּאֹפֶן שֶׁהִנִּיחַ אֶת הָעֲנַף
 עַל גִּבְּן שֶׁל הִיתְדוֹת, וְאֵילוּ דְּבַרֵּי רַבִּי יוֹחָנָן הֵקָא – כָּאֵן, נִאֲמַרוּ
 בְּאֹפֶן שְׁמִנְיָא אֶת הָעֲנַף מִן הַצֵּד, שְׁפִיר – מִיּוֹשִׁבַת הַסִּתִּירָה בְּדַבְּרֵי,
 שְׁמֵאחֵר וְלַעֲלֹל מְדוּבֵר בְּצוּרַת הַפֶּתַח הַעֲשִׂיָּה כְּתִיקוּנָה מַעַל גְּבִי
 הִיתְדוֹת, לְפִיכֵךְ הִיא מִתִּירָה בְּכִלְאִים, וּמִכָּל מְקוֹם אִינָה מִתִּירָה
 בְּשֶׁבֶת, כִּיּוֹן שְׁמִדוּבֵר בְּפֶתַח הָרַחֵב יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת, וְרַבִּי יוֹחָנָן
 סוֹבֵר כְּרַב שְׁצוּרַת הַפֶּתַח אִינָה מִתִּירָה פֶּתַח הָרַחֵב יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר
 אַמּוֹת לַעֲנֵין שְׁבֶתָה. וְאֵילוּ כָּאֵן עוֹסְקִים רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ בְּצוּרַת
 הַפֶּתַח הַעֲשִׂיָּה מִן הַצֵּד, וְכֹזָה סוֹבֵר רַבִּי יוֹחָנָן כְּרַב חֲסָדָא שְׁצוּרַת
 הַפֶּתַח שְׁעֲשֻׂנָה מִן הַצֵּד לֹא עָשָׂה וְלֹא כָלוּם, וְלְפִיכֵךְ אָמַר שֶׁאֵין
 הִיא מִתִּירָה אֲפִילוּ לַעֲנֵין כִּלְאִים. אֱלָא אִי אֲמָרָת אִידִי וְאִידִי מִן הַצֵּד
 – אֲבָל אִם תֹּאמַר שֶׁבְּשֵׁנִי הַמְקוּמוֹת עוֹסֵק רַבִּי יוֹחָנָן בְּצוּרַת הַפֶּתַח
 הַעֲשִׂיָּה מִן הַצֵּד, כָּאִי אֲבָבָא לְמִיבֵר – מִזֶּה יֵשׁ לוֹמַר לִיִּישֵׁב אֶת
 הַסִּתִּירָה, מִדּוּעַ לַעֲלֹל הַכְּשִׁיר רַבִּי יוֹחָנָן מַחֲצִיזָה כּוֹז לַעֲנֵין כִּלְאִים
 וְכָאֵן אֶסֶר, וּבִהְכָּרַח שְׁלַעֲלִיל מְדוּבֵר שְׁצוּרַת הַפֶּתַח מוֹנַחַת מַעַל גְּבִי
 הִיתְדוֹת, וּמִכָּל מְקוֹם אִינָה מִתִּירָה לַעֲנֵין שְׁבֶתָה, כִּיּוֹן שְׂרַבִּי יוֹחָנָן
 סוֹבֵר כְּרַב שְׁצוּרַת הַפֶּתַח אִינָה מִתִּירָה בְּפֶתַח הָרַחֵב יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר
 אַמּוֹת.
 דּוּחָה הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם אִידִי וְאִידִי מִן הַצֵּד – נִיתֵן לוֹמַר שְׁדַבְּרֵי רַבִּי
 יוֹחָנָן בְּשֵׁנִי הַמְקוּמוֹת עוֹסְקִים בְּצוּרַת הַפֶּתַח הַעֲשִׂיָּה מִן הַצֵּד, אֵלָא
 שִׁישׁ לְחַלֵּק בֵּינֵיהֶם בְּאֹפֶן אַחֵר, הֵתָם – דְּבַרֵּי רַבִּי יוֹחָנָן לַעֲלֹל,
 נִאֲמַרוּ בְּפֶתַח שְׂרוּחְבוֹ עֶשְׂרֵי אַמּוֹת, וְלְפִיכֵךְ צוּרַת הַפֶּתַח מִתִּירָה
 לַעֲנֵין כִּלְאִים אֵף כְּשֶׁנַּעֲשִׂית מִן הַצֵּד, אֲבָל הֵקָא – כָּאֵן, נִאֲמַרוּ דְּבַרֵּי
 רַבִּי יוֹחָנָן בְּפֶתַח שֶׁהוּא רַחֵב יוֹתֵר מֵעֶשְׂרֵי אַמּוֹת, וְלְפִיכֵךְ אֵין מוֹעִילָה
 בּוֹ כָּל צוּרַת הַפֶּתַח מִן הַצֵּד, אֵף לֹא לַעֲנֵין כִּלְאִים, אֲבָל כְּשֶׁצוּרַת
 הַפֶּתַח מוֹנַחַת מַעַל גְּבִי הִיתְדוֹת, יִתְכֵן שְׂרַבִּי יוֹחָנָן חוֹלֵק עַל רַבִּי,
 וְסוֹבֵר שְׁצוּרַת הַפֶּתַח מִתִּירָה אֲפִילוּ בְּפֶתַח הָרַחֵב מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת,
 וְאֲפִילוּ לַעֲנֵין שְׁבֶתָה.
 הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה שֶׁאֵף לְגַבִּי כִלְאִים יֵשׁ חִילּוּקֵי דִינִים בְּשִׁיעוּר רּוּחַב
 הַפֶּתַח: וְכָאֵן תִּיבִירָא – וּמִנְיָן יֵשׁ לוֹמַר, דְּשִׁנִּי לָן – שִׁישׁ חִילּוּק לְגַבִּי
 דִּינֵי כִלְאִים בֵּין פֶּתַח רַחֵב עֶשְׂרֵי אַמּוֹת לְפֶתַח הָרַחֵב יוֹתֵר מֵעֶשְׂרֵי
 אַמּוֹת. יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת מִמּוֹד דְּאָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, כִּיצַד
 סוֹבֵר אֶתָּה שְׁצוּרַת הַפֶּתַח מִן הַצֵּד מִתִּירָה פֶּתַח הָרַחֵב מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת
 כִּלְאִים, וְכִי לֹא כֵךְ הִיָּה הַמַּעֲשֵׂה, שְׁהִלְךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲבָל רַבִּי יוֹחָנָן
 בֶּן נוּרִי לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְאָף עַל פִּי שְׂרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּכִי הִיָּה בְּהִלְכוֹת אֵלּוּ.
 בְּכָלִים, מִכָּל מְקוֹם הִלְךְ לְשֹׂאֵל מְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי בְּהִלְכוֹת אֵלּוּ.
 וְכָאֵן לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי שִׁיִּישֵׁב בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְקָתַח רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 מְדוּרָה מְאִילָן לְאִילָן כְּעֵין צוּרַת הַפֶּתַח, וְאָמַר לוֹ לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי,
 רַבִּי, אִי וְאִי אִם נִפְגְּשִׁים נְטוּעִים כָּאֵן – מַצִּידָה הָאֶחָד שֶׁל הַזְּמוּרָה, מְהוּ

שכך שנינו בברייתא, חצר הפרוצה למקום האסור לה ניתרת בפס
אחד לדעת חכמים. רבי אומר, בשני פסין.
הגמרא מבררת את דעתו של רבי יוחנן בדין חצר: אמר רבי אסי
אמר רבי יוחנן, חצר צריכה שני פסין. מקשה הגמרא: אמר ליה רבי
יודא לרבי אסי, מי ויכין אמר רבי יוחנן הכי, והא אתה הוא דאמר
– והרי אתה הוא שאמרת משמיה – משמון דרבי יוחנן, שפשי חצר
צריכין שיהא בהן רוחב ארבעה טפחים, ובהכרח שרבי יוחנן אינו
מצריך פסים משני צדדים. וכי תימא – ואם תאמר שכוונת רבי
יוחנן שצריך לעשות פס רחב ארבעה טפחים מכאן – מן הצד
האחר, ועוד פס רחב ארבעה טפחים מכאן – מן הצד השני, ובסך
הכל שמונה טפחים, כיצד יתכן לומר כן, והתני – והרי שנה רב
אמר בר אבמי ברייתא קמיה – לפני דרבי חנינא, ואמר ליה – ויש
אומרים ששנה ברייתא זו קמיה דרבי חנינא בר פפי, וברייתא זו
מפרשת שמה ששנינו במשנה להלן (צב) 'חצר גדולה ששפצה
לקטרה, גדולה מותרת וקטנה אסורה', מדובר באופן שהקמנה
בעשר – רוחבה עשר אמות. ונדולה באתח עשרה אמות. דהיינו
שאין ביניהם אלא ששה טפחים בלבד, ונמצא שיש לחצר הגדולה
פסים ברוחב שלשה טפחים משני צידי פתחה לחצר הקטנה וציר
או. הרי מוכח מכאן שאין צריך לעשות בחצר שני פסים של
ארבעה טפחים, ובהכרח יש לפרש בדברי רבי יוחנן שחצר צריכה
פס אחד בלבד ברוחב ארבעה טפחים.
הגמרא מתרצת את הסתירה בדברי רבי יוחנן: כי קליק – כאשר
עלה רבי יודא מימי – הרים, פירשה – פירש את דברי רבי יוחנן
כך, כאשר מתקנים חצר על ידי העמדת פס בריה אחת – מצד אחד
בלבד, צריך שיהא הפס ברוחב ארבעה טפחים, אבל כאשר
מעמידים פסים משני רוחות – משני צדדים, די בכך שיהא בהם
ששה' לכהן וימשה' לכהן. והתני – והברייתא ששנה אדא בר
אבמי, בה נתבאר שצריך להעמיד שני פסים שכל אחד מהם רחב
שלשה טפחים, כשיטת רבי היא, המצריך לעשות שני פסים בחצר,
וקבר ליה – וסובר רבי כשיטת רבי יוסי (להלן ד), ששיעור רוחב לחי
הוא שלשה טפחים.
הגמרא מבררת את דעתו של שמואל בענין חצר: אמר רב יוסף
אמר רב יהודה אמר שמואל, חצר ניתרת בפס אחד.
מקשה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, מי ויכין אמר שמואל הכי
– כך, שדי בפס אחד, והא (והרי) אמר ליה שמואל לרב חנניה בר
שילא, את לא תעביד עובדא – אתה לא תעשה מעשה להחיר חצר,
אלא או כסתית רוב הדופן, או בעשיית שני פסין משני הצדדים.
אמר ליה רב יוסף לאביי, אמא לא ידענא – אני איני יודע לתרץ
סתירה זו בדברי שמואל, אלא יודע אני שעשה רבי יהודה מעשה
להקל כפי המימרא שאמר בשם שמואל להחיר חצר בפס אחד,
עובדא הוה – שכן מעשה היה ביהודה דרענא – כפר של רועים,
לשון ים הנכנס לחצר הוה – פירצו מי הים את דופן החצר במלואה
ונכנסו לתוכה (וציר ב), ואתא – ובא בעל החצר לקמיה – לפני
דרב יהודה, לשואלו כיצד לתקן החצר להחיר ממנה מים
בשבת, ולא אצרכיה – ולא הצריכו לעשות בה אלא פס אחד
בראש הכותל.
אמר ליה אביי לרב יוסף, לשון ים קאמרת – וכי ממעשה זה שאירע
במי הים אומר אתה להוכיח שחצר ניתרת בפס אחד, אין אתה
יכול ללמוד משם למקומות אחרים, שכן קל הוא – קולא היא
שהקלו חכמים במילוי מים בשבת, שמוותרת אפילו על ידי תיקון
מועט. וקדענא מיניה – וכפי ששאל רבי מכלא מרב, מחיצה שהיא
תלויה באויר, כגון שמחוברת למעלה וגבוהה מן הקרקע שלשה
טפחים, מהו שתתיר את הלטול בחורבה (ציר ג). אמר ליה רב
לרבי טבאל, אין מחיצה תלויה מותרת אלא במים – כשעשויה מעל
גבי מים להחיר למלאות מהם בשבת, שכן קל הוא שהקלו חכמים
במים. וכיון שהקילו חכמים לגבי מילוי מים יותר משאר מקומות,
לפיכך אין להוכיח מן המעשה שאירע בלשון ים לענין היתר חצר
בפס אחד.
חזרת הגמרא ומקשה: מכל קום קשאי – קשה סתירה בדברי

למקום ששמו אובלין, ומכאן שהוא יושב בקבוץ שאין לו בפתחו
אלא לחי אחד. אמר לו רבי אליעזר לרבי יוסי בן פרידא תלמידו,
בני, עשה לחי אחר – (נוסף) למבוי זה. אמר לו רבי יוסי בן פרידא,
וכי לכותמו למבוי זה בלחיים אני צריך, כלומר, אם אעשה לחיים
משני צידי הפתח יתמעט רוחב הפתח ביותר ויהיה כסתום. אמר לו
רבי אליעזר, יפתח המבוי ומה בכך.
וממשיכה הברייתא ואומרת: אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא נחלקו
בית שמאי ובית הלל על מביי שהוא – פתח המבוי פחות מרוחב
ארבע אמות שאינו צריך כלום – שום תיקון, על מה נחלקו, על מבוי
שפתחו רחב מארבע אמות ועד עשר אמות, שביט שמאי אומרים,
צריך לתקנו על ידי לחי וקורה, ובית הלל אומרים, או לחי או קורה.
עתה מבארת הגמרא כיצד יש לפשוט מן הברייתא את הספק
בשיטת רבי אליעזר: קמיה מיהת – שנינו על כל פנים בברייתא,
שאמר רבי יוסי בן פרידא לרבי אליעזר 'וכי לכותמו אני צריך'.
אי אמרת בשולא – דברים אלו יהיו מבוארים אם נאמר שרבי
אליעזר אמר לו לעשות גם שני לחין וגם קורה, משום הכי אמר
לו תלמידו 'וכי לכותמו אני צריך', שהרי באופן כזה נסתם פתח
המבוי הן מלמעלה והן מן הצדדים, אלא אי אמרת – אבל אם
תאמר שרבי אליעזר מצריך לעשות רק שני לחין בלא קורה, אם
כן מאי לכותמו – מה היתה כוונת רבי יוסי בן פרידא שאמר 'וכי
לכותמו אני צריך', הרי אין המבוי נסתם בכך. נמצא שיש להוכיח
מברייתא זו שכוונת רבי אליעזר במשנה להצריך גם שני לחין
וגם קורה.
דוחה הגמרא: יתכן שרבי אליעזר אינו מצריך לעשות קורה אלא
לחין בלבד, ורבי יוסי בן פרידא הכי קאמר – כך היתה כוונתו
לומר, וכי לכותמו למבוי זה בלחין משני צידיי אני צריך.
הגמרא מקשה סתירה בין המשנה לברייתא: אמר רב – הובא לעיל
בברייתא, אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא נחלקו בית שמאי ובית
הלל על מביי ששפתו מארבע אמות שאינו צריך כלום – שום תיקון.
מקשה הגמרא: והא אנו תנן – והרי שנינו במשנתנו, משום הכי
ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא, לא נחלקו בית שמאי
ובית הלל על מביי שהוא פחות מארבע אמות שהוא ניתר או בלחי
או בקורה. דהיינו, שהוא צריך על כל פנים תיקון מועט, ושלא
כדברי הברייתא שאינו צריך כלום.
מתרצת הגמרא: אמר רב אשי, אין כוונת הברייתא שמבוי זה אינו
צריך שום תיקון, אלא הכי קאמר – כך כוונתה לומר, הכל מודים
במבוי שפתחו פחות מארבע אמות שאינו צריך לחי וקורה כשיטת
בית שמאי בסתם מבוי, ואף לא לחין בשטית רבי אליעזר, אלא
עושה לו או לחי או קורה, כשיטת בית הלל בכל מבוי.
מבררת הגמרא: וקמה – עד כמה יהיה פתח המבוי צר ועדיין
יוצרך לתיקון של לחי או קורה. אמר רב אחיל, ואיתימא – ויש
אומרים שאמר זאת רב יהיאל, עד רוחב ארבעה טפחים. אבל מבוי
שרוחב פתחו פחות מארבעה טפחים אינו צריך תיקון כלל.
הגמרא מבארת כיצד יש לתקן חצר הפרוצה לרשות האסורה
עליה: אמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, מודים חכמים
לרבי אליעזר בפסי חצר, כלומר, אף שחכמים חולקים על רבי
אליעזר במשנה, וסוברים שאין צריך שני לחיים במבוי אלא די
באחד, מכל מקום מודים הם לו בחצר ששפצה למקום האסור לה
שצריכה תיקון לחיים (פסין) משני צידי הפתח. ורב נחמן אמר,
הלקה קרבי אליעזר בפסי חצר, כלומר, אף שיש החולקים על רבי
אליעזר גם בחצר, וסוברים שדי לה בפס אחד בלבד, מכל מקום
שכן עזז הלהכה כרבי אליעזר המצריך שני פסים.
הגמרא מפרשת את דברי האמוראים: אמר רב נחמן בר יצחק,
לדברי רב, הסובר שיש תנא החולק על רבי אליעזר במבוי ומודה
לו בחצר שצריכה שני פסים, מאן מודים – מי הוא תנא זה, רבי.
ומדברי רב נחמן שאמר 'הלקה כרבי אליעזר בפסי חצר', מכלל
דלגיו – יש לדייק שישנם תנאים החולקים על רבי אליעזר גם
בחצר וסוברים שדי לה בפס אחד, [מאן פליגי עליה – ומי הם
החולקים בזה], רבנן – חכמים, בני מחלוקתו של רבי. ותניא –

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכז עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכז

בפסי חצר — וקשה: דגבי מבוי נקט לשון לחי, וגבי חצר נקט לשון פס כבולה שמעתא. אף על גב דשניהם משוהו.

ורב נתמן אמר הלכה כרבי אליעזר בפסי חצר. והא דלא קאמר הלכה כרבי בפסי חצר דהא סבר כרבי אליעזר, כדקאמרינן: ומודים חכמים, היינו רבי, לרבי אליעזר, הוזה ניהא

טפי דאיתו איירי בחצר — אלא: דניהא ליה למנקט רבי אליעזר, שנוכר במשנתו. וצריך לומר דרבי ורבנן בחצר מרובעת פליגי, דלרבנן סגי להו בפס משוה ולרבי צריך שני פסין של שני משהויין. דאי בארבה יתר על רחבה פליגי — קשיא דרב נתמן אדרב נתמן — דהכא פסיק כרבי, ובסוף שמעתא קאמר רב נתמן: נקישין דחצר שארבה יתר על רחבה — ניתרת בלחי משוה. אלא דאי במרובע פליגי, וצריך שני פסין של שני משהויין, או בפס אחד של ארבעה. דכאמר רב נתמן בסוף שמעתא, דחצר מרובעת ניתרת בפס ארבעה. ודלא כפירוש הקונטרס, שפירש בסמוך: מרוח אחת — בארבעה, משתי רוחות — משוה לכאן ומשוה לכאן. דהוי ברבנן, דלרבנן סגי בפס אחד ומשוה, כדפירשנו. אלא כרבי אתי, דהכי הלכתא. וכן תימא בדופן שבעה דארבעה הוי רוב דופן — וחשאת, אי נקט ארבעה — לא הוי משמענו חרוש יותר מברוב דופן. דאדרבה, השתא דנקט ברוב דופן — הוי רבואת טפי, דאף על גב דלא הוי ארבעה — סגי. והואיל ואיכא רוב דופן למח לי ארבעה. פירוש: למח אטעיה — להצריך ארבעה, בשלשה ומשוה סגי! והשתא לא הוי צריך אפילו רוב דופן, כיון שנתמעט הארז מארבעה. ויש ספרים דגרסי: למח לי רוב דופן? ולפי זה אתי שפיר בפשיטות. ואית ספרים דלא גרסי "רוב דופן" אלא "למח לי בתלאת ומשוה סגי" והיא דהיא.

הכא

אליעזר בפסי חצר. ורב נתמן אמר: הלכה כרבי אליעזר בפסי חצר. אמר רב נתמן פר יצחק: מאן מודים — רבי. הלכה מפלל דפליגי, [מאן פליגי עליה] — רבנן. דתנאי: חצר ניתרת בפס אחד. רבי אומר: בשני פסין. אמר רבי אסי, אמר רבי יוחנן: חצר צריכה שני פסין. אמר ליה רבי יורא לרבי אסי: מי אמר רבי יוחנן הכי? והא אתה הוה דאמרית מושמיה דרבי יוחנן: פסי חצר צריכין שיהא בהן ארבעה! וכי תימא ארבעה מכאן וארבעה מכאן — והתני רב אדא בר אבימי קמיה דרבי חנינא, ואמרי לה קמיה דרבי חנינא בר פפי: קמנה — בעשר, וגדולה — באחת עשרה! פי סליק רבי יורא מימי, פרשה: ברוח אחת — בארבעה, משתי רוחות — משהו לכאן ומשהו לכאן. והתני רב אדא בר אבימי — רבי היא, וסבר לה כרבי יוסי. אמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל: חצר ניתרת בפס אחד. אמר ליה אביי לרב יוסף: מי אמר שמואל הכי? והא אמר ליה שמואל לרב חנניה בר שילא: את לא תעביד עובדא אלא או ברוב דופן או בשני פסין! אמר ליה: ואנא לא ידענא, דעובדא הוה בדורה דרעותא, לשון ים הנכנס לחצר הוה, ואתא לקמיה דרב יהודה

ולא אצרכיה אלא פס אחד. אמר ליה: לשון ים קאמר — קל הוא שהקלו חכמים במים. כדבעא מיניה רבי מבלא מרב: מוחיצה תלויה, כהו שתתיר בחורבה? אמר ליה: אין מוחיצה תלויה מתרת אלא במים, קל הוא שהקלו חכמים במים, מפל מקום קשיא! פי אתו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב, פירשוה: מרוח אחת — בארבעה, משתי רוחות — משהו לכאן ומשהו לכאן. אמר רב פפא: אי קשיא לי — הא קשיא לי. דאמר ליה שמואל לרב חנניה בר שילא: את לא תעביד עובדא אלא או ברוב דופן או בשני פסין. למח לי רוב דופן? בפס ארבעה סגי! וכי תימא מאי ברוב דופן — בדופן שבעה, דבארבעה הוה ליה רוב דופן. למח לי ארבעה? בשלשה ומשהו סגי! דהא אמר רב אחלי, ואיתמא רב יחיאל: עד ארבעה! איבעית אימא: כאן — בחצר, כאן במבוי. ואיבעית אימא: דרב אחלי גופיה תנאי היא. תנו רבנן: לשון ים הנכנס לחצר — אין ממלאין הימנו בשבת אלא אם כן יש לו מוחיצה גבוה עשרה טפחים. במה דברים אמורים — שפירצתו ביותר מעשרה, אבל עשרה — אין צריך כלום. ממלא הוא דלא ממלאין, הא מטלטלי — מטלטלין. והא נפרצה חצר במלואה למקום האסור לה! הכא

לאובלין — מקום. הכי קאמר אינו צריך לא לחי ולא קורה בו' — והאי כלום דקאמר — אהנך תוספת דמוספי בית שמאי ורבי אליעזר אדבית הלל קאי. וכמה — היא פחות ורחוב מארבע אמות, והיא צריך תיקון. עד ארבעה — טפחים, אפילו אינו רחב אלא אמה או חמשה או ארבעה טפחים — צריך לחי, אבל בפחות מארבעה — אינו צריך כלום. בפסי חצר — אם נפרצה למקום האסור לה, צריכה

שיור משני צידיה. מאן מודים — דקאמר רבי ירמיה — רבי. ומאי הלכתא דקאמר רב נתמן, דמשמע מכלל דפליגי אף בפסי חצר. מאן פליגי עליה רבנן — בני מחלוקתו של רבי. וגדולה באחת עשרה — דליכא אלא שלשה מכאן ושלשה מכאן, וקתני "גדולה מותרת". מיני — עלה מן הים. רבי היא וסבר לה כרבי יוסי — דאמר: לחי רחב שלשה טפחים בעי. ורבי יוחנן אליבא דרבנן קאמר, דפס דקאמרי רבנן — ארבעה טפחים הוא, ובשני רוחות סגי בשני משהויין. לשון ים שנכנס לחצר הוה — ופרצו הדופן במלואו. ולא אצרכיה אלא פס אחד — בראש הכותל, ומותר למלאות מן המים לפנים ממקום המוחיצה. ולא אמרינן: קא ממלא מוכרמלית לרשות היחיד. שחקילי חכמים במים — למלאות מהן על ידי תיקון כל שהוא. כדבעא מיניה בו' — אלא: יש להקל במים [מהו] שאין [וכן] במקום אחר. להכי נקט חורבה — דדרכה להיות שם מוחיצה תלויה. אלא במים — כגון גזוזטרא שהיא למעלה מן הים, בפרק "כיצד משתתפין" (עירובין פז, ב). מכל מקום — דשמואל ארשמואל קשיא. פירשוה — לרשמואל האי דקאמר בפס אחד — היינו ארבעה טפחים, והאי דקאמר שני פסין — בקטנים כל דהו. בשלשה ומשהו סגי — דאימעיט מארבעה, ותו לא בעי מיד. והא אמר רב אחלי — לעיל, דפחות מארבעה לא צריך כלום, כאן בחצר — חצר מרובע, או רחבו יותר מארכו. אף על גב דאימעיט מארבעה — לא סגי בהכי. מבוי — ארכו יותר על רחבו. רב אחלי תנאי היא — לקמן מפרש להו. וליכא למימך עלה דמילתא, הילכך בעינן רוב הדופן עומד. שנכנס לחצר — דרך פירצת הכותל. וכשלא נפרץ במלואו עסקינן, מדמפליגי בעשרה ליותר מעשרה. אלא אם כן — עשו מוחיצה לגדור פירצת כותל החצר עד עשרה. אבל עשרה אין צריך כלום — שהרי יש שיור מכאן ומכאן. מימלא הוא דלא ממלאין — משהו דמטלטל מוכרמלית לרשות היחיד. הא מטלטלין מטלטלין — בהאי חצר. במלואה — לאו דווקא, אלא כל יותר מעשרה קרי ליה מלואה.

דאית

ולא אצרכיה אלא פס אחד. אמר ליה: לשון ים קאמר — קל הוא שהקלו חכמים במים. כדבעא מיניה רבי מבלא מרב: מוחיצה תלויה, כהו שתתיר בחורבה? אמר ליה: אין מוחיצה תלויה מתרת אלא במים, קל הוא שהקלו חכמים במים, מפל מקום קשיא! פי אתו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב, פירשוה: מרוח אחת — בארבעה, משתי רוחות — משהו לכאן ומשהו לכאן. אמר רב פפא: אי קשיא לי — הא קשיא לי. דאמר ליה שמואל לרב חנניה בר שילא: את לא תעביד עובדא אלא או ברוב דופן או בשני פסין. למח לי רוב דופן? בפס ארבעה סגי! וכי תימא מאי ברוב דופן — בדופן שבעה, דבארבעה הוה ליה רוב דופן. למח לי ארבעה? בשלשה ומשהו סגי! דהא אמר רב אחלי, ואיתמא רב יחיאל: עד ארבעה! איבעית אימא: כאן — בחצר, כאן במבוי. ואיבעית אימא: דרב אחלי גופיה תנאי היא. תנו רבנן: לשון ים הנכנס לחצר — אין ממלאין הימנו בשבת אלא אם כן יש לו מוחיצה גבוה עשרה טפחים. במה דברים אמורים — שפירצתו ביותר מעשרה, אבל עשרה — אין צריך כלום. ממלא הוא דלא ממלאין, הא מטלטלי — מטלטלין. והא נפרצה חצר במלואה למקום האסור לה! הכא

הנב במאי עסקין דאית ליה גידודי – פירש רש"י: אבל הים ביסיהו. וקשיא: דמכל מקום מאי שנא דלענין סטטול חשיבי מחיצות, ולענין מילוי לא חשיבי? ויש לומר: דהבי פירושו: מילוי הוא דלא ממלינן – פירוש דאסור לסטול מבית לחצר. ונקט מילוי – משום דעיקר תשמיש מחצר לבית הוא המילוי. אבל סטטולי הוא דמטלטלינן בחצר. ואמאי – כו.

הקא במאי עסקינן דאית ליה גידודי. אמר רב יהודה: מבוי שלא נשתתפו בו, הכשירו בלחי - הוזרק לתוכו חיב, הכשירו בקורה - הוזרק לתוכו פטור. מתקיף לה רב בששת: מעמא דלא נשתתפו בו, הא נשתתפו בו - אפילו הכשירו בקורה נמי חיב. וכי פטר זו עשה אותו רשות היחיד או רשות הרבים? והתניא: חצירות של רבים ומבואות שאינן מפולשין, בין עירבו ובין לא עירבו - הוזרק לתוכן חיב! אלא אי איתמר - הכי איתמר, אמר רב יהודה: אמר רב יהודה: ראוי לשתתף, הכשירו בלחי - הוזרק לתוכו חיב. הכשירו בקורה - הוזרק לתוכו פטור. אלמא קסבר: לחי משום מחיצה, וקורה משום חיבר. וכן אמר רבה: לחי משום מחיצה וקורה משום חיבר. ורבא אמר: אחד זה ואחד זה משום חיבר. איתביה רבי יעקב בר אבא לרבא: הוזרק למבוי, יש לו לחי - חיב, אין לו לחי - פטור! הכי קאמר: אינו צריך אלא לחי, הוזרק לתוכו - חיב, לחי ודבר אחר - הוזרק לתוכו פטור. איתביה: יתר על כן אמר רבי יהודה: מי שיש לו שני בתים בשני צידי רשות הרבים עושה לחי מבוא ולחי מבוא, או קורה מבוא וקורה מבוא, ונושא ונותן באמצע. אמרו לו: אין מערבין רשות הרבים בקדו! התם קסבר רבי יהודה: שתי מחיצות דאורייתא. אמר רב יהודה, אמר רב: מבוי שארבו פרחבו אינו נותר בלחי משהו. אמר רב חייא בר אשי, אמר רב: מבוי שארבו פרחבו אינו נותר בקורה מפה. אמר רבי זירא: כמה מכוינן שמעטא דסבי, בין דארבו פרחבו - הוה ליה חצר, וחצר אינה ניתרת בלחי וקורה אלא בפס ארבעה. אמר רבי זירא: אי קשיא לי - הא קשיא לי, ליהוי האי לחי בפס משהו ונשתרי! אישמיטתיה הא דאמר רבי אסי אמר רבי

הָכָא בְּמֵאֵי עֲסָקוֹנֵי דְרֵית
מְבוֹי שְׁלֵא נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ, הַ
חֵיב, הַכְּשִׁירוּ בְּקוֹרָה -
לָהּ רַב שִׁשִּׁת: מַעְמָא דְלֵא
בּוֹ - אִפְּלוּ הַכְּשִׁירוּ בְּקוֹ
עֲשֶׂה אוֹתוֹ רְשׁוּת הַיְּחִיד
חֲצִירוֹת שֶׁל רַבִּים וּמְבוֹאוֹ
וּבֵין לֹא עֵרְבוּ - הַזֹּרֵק לֵי
- הָכִי אֵיתֵמַר, אָמַר רַב
לְשִׁיתוּף, הַכְּשִׁירוּ בְּלָחִי -
בְּקוֹרָה - הַזֹּרֵק לְתוֹכוֹ
מִשּׁוּם מַחֲצִיטָה, וְקוֹרָה מִי
לְחִי מִשּׁוּם מַחֲצִיטָה וְקוֹרָה
אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה מִשּׁוּם
בֵּר אָבָא לְרַבָּא: הַזֹּרֵק
אֵין לוֹ לְחִי - פְּטוֹר! הָכִי
לְחִי, הַזֹּרֵק לְתוֹכוֹ - חֵיב
לְתוֹכוֹ פְּטוֹר. אֵיתִיבֵיהּ: וְיֵי
מִי שֶׁשֵּׁשׁ לוֹ שְׁנֵי בָתִּים בְּשֵׁם
לְחִי מִכָּאֵן וְלְחִי מִכָּאֵן, אֵי
וְנִשְׁאֵא וְנוֹתֵן בְּאֶמְצַע. אֵם
הַרְבֵּים בְּכָד! הָתֵם קִסְכָּר
דְּאוּרִייתָא. אָמַר רַב יְהוֹדָה
בְּרַחְבּוֹ אֵינוֹ נִתֵּר בְּלָחִי
אֲשִׁי, אָמַר רַב: מְבוֹי שְׁאֵר
טַפְתָּ. אָמַר רַבִּי יוֹרָא: כְּמֹר
דְּאֶרְפוֹ בְּרַחְבּוֹ - הוּא לֵי
בְּלָחִי וְקוֹרָה אֵלֹא בְּפֶס
קִשְׁיָא לִי - הָא קִשְׁיָא לִי,
וְנִשְׁתַּרְי! אִישְׁתַּמּוּטִיתִיהּ הָא
יּוֹחֲנָן: פְּסִי חֲצֵר צְרִיכִין
בְּלָחִי וְקוֹרָה - כָּל שְׁאֶרְפִּי
שְׁאֵינֶה נִתְרַת בְּלָחִי וְקוֹרָה
לֹא?! הָכִי קְאָמַר: אֵי אֵי
וְאֵי לֹא - הוּא לָהּ חֲצֵר.
לִיהּ רַב, הָכִי אָמַר חֲבִיבִי

ולבחר הכי שמעה. **ובתים** וחצירות
נתתי יחיבי משתרי בלחי וקורה? האן אק
בום הכי בעיגן דיורון מרובגן שתי חצירות
די התם: בית אחד במבוי בלא חצר, וזו
קונטרס צריך לפרש, דאין לפרש בית א
ורבה. משמע: דלא בעי למימר חורבה
חצר אחת. ונראה לפרש משום דמבוי

1 **אָמַר לֵיהּ יְהוּדִי:** מַה שְּׁנִשְׁמָר מִן הַפְּרָצָה בְּגוּבָה עֶשְׂרֵה אַבְל הֵימ כִּסְיוֹ. **הַכְּשִׁירוּ בַּחֲצִי**
 2 **— תִּיקְנוּ בַּחֲצִי.** הוּרֹק לְחוּץ — מִרְשׁוֹת הָרִבִּים. חֵיִיב — דְּקִסְבֵּר: לֹחַז מְשׁוּם מַחֲצִיחָה.
 3 **הַכְּשִׁירוּ בְּקוֹרֵה הוּרֹק לְחוּץ פֶּטוּר** — דְּקוֹרֵה מְשׁוּם הִזְכֵּר. וְקִסְבֵּר: אֲרֻבְעָה מַחֲצִיחָה
 4 דְּאוֹרִיתָא, בֵּין לְקוּלָא בֵּין לְחֹמְרָא. חֲצִירוֹת שֶׁל רִבִּים — שְׂתוּתוֹן בֵּתִים הָרִבָּה לְחֹצֵר,
 5 וְאוֹסְרִים בְּנֵי הַבָּתִּים זֶה עַל זֶה, שְׂאִין יִכּוּלִין
 6 לְהוֹצִיא מִן הַבָּתִּים לְחֹצֵר בְּלֹא עִירּוֹב — מִפְּנֵי
 7 שְׂבֻתֵּית רִשּׁוֹת מִיּוֹחֲדוֹת, וְלֹחַז רִשּׁוֹת חֲבִירוֹ
 8 מוֹשֵׁל בָּהּ. וְנִמְצָא מוֹצִיא מִרְשׁוֹת לְרִשּׁוֹת. וְרִבֵּנָן
 9 גּוֹזֵר שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹת הַיְּחִיד לְרִשּׁוֹת הַיְּחִיד
 10 — גּוֹזִירָה דִּילְמָא אֲתֵי לֵאמָרוּק מִרְשׁוֹת הַיְּחִיד
 11 לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים. אַבְל בַּחֲצֵר — מוֹתֵר לְטַלְטֵל בָּהּ,
 12 כְּדִמְדַרְכֵּינָן מִבְּסַכַּת שַׁבַּת בְּפֶרֶק רַבִּי אֲלֵיעִזֵּר
 13 אֹמְרֵם לֹא הֵבִיא כְּלִי כ"ו" (קלב), שְׂאִינוּ רָאִי
 14 לְשִׁיתָאָה — מִפְּשֻׁל. לֹחַז מְשׁוּם מַחֲצִיחָה — קִסְבֵּר:
 15 שְׁלֹשָׁה מַחֲצִיחַת דְּאוֹרִיתָא. הוּרֹק לְמִבּוֹי כ"ו" —
 16 אֲלֵמָא: לֹחַז מְשׁוּם מַחֲצִיחָה. אִינוּ צָרִיךְ אֲלֵא לֹחַז
 17 — שְׂאִינוּ מִפְּשֻׁל. חֵיִיב — וְאִף עַל גַּב דְּלִית לֵיהּ
 18 לֹחַז, דְּשִׁלֵּשׁ מַחֲצִיחַת דְּאוֹרִיתָא. לֹחַז וְדִבֵּר אַחֵר
 19 — צוּרַת הַפֶּתַח כְּתוּרַת מִפְּשֻׁל. הוּרֹק לְחוּץ
 20 פֶּטוּר — וְאִף עַל גַּב דְּעִבֵּר לֹחַז. יִתֵּר עַל כֵּן —
 21 לְעִיל מִצִּדֵּי אֵיירִי, בְּבוּבָה עֲלִיָּה עַל גִּבִּי שְׁנֵי
 22 בֵּתִים בְּפֶרֶק "כֹּל גִּזּוּת" (עִירּוֹבִין צֵהֵא). לֹחַז
 23 מִבְּאֵן כ"ו" — אֲלֵמָא: לֹחַז מְשׁוּם מַחֲצִיחָה. וְאִפְּלוּ
 24 רִבְנָן לֹא מְלִיגוּ עֲלֵיהּ אֵלֵא לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, אַבְל
 25 בַּמִּבּוֹי מִפְּשֻׁל — לֹא. שְׁתֵּי מַחֲצִיחָה — שֶׁל שְׁנֵי
 26 בֵּתִים, כֹּל דְּלֵחֲלִים. וְהִלְחִים דְּקָא מְצָרִיךְ רִבִּי
 27 יִזְדוֹר — מְשׁוּם הִזְכֵּר בְּעֵלְמָא: בַּחֲצִי מְשׁוּה —
 28 אֲלֵא בִּפְס אֲרֻבְעָה, כַּחֲצֵר. בְּקוֹרֵה לִלְחָז — כִּשְׂאֹר
 29 מִבּוֹי. וְמֵר אֲמֹר חֲדָא, וְמֵר אֲמֹר חֲדָא, וְלֹא פְּלִיגִי:
 30 כַּמָּה מְבוּזֵין — לְסַיִעִין הוּא בָּא: וְכַתִּים וְחֲצִירוֹת
 31 — שְׁתֵּי חֲצִירוֹת פְּתוּדוֹת לְחוּץ, וְכִית פְּתוּחָה לְכָל
 32 חֲצֵר שְׁכֵן הוּא דִּירוֹתֵיהוֹן: לְפָנֵי כָּל בֵּית הִיא חֲצֵר:
 33 עֲגוּלָה לֹחַז — בִּתְמִינָה: מְשׁוּם דִּעְגוּלָה הִיא
 34 מְשֻׁתְּרָאִי בַּחֲצִי מְשׁוּה. וְאִי לֹא הוּא לֹחַז חֲצֵר —
 35 וְכַיּוּעִי פֶס. וְהָאִי מְרוּבֻעַת — לֹא לְמַעֲטֵי עֲגוּלָה
 36 אֲתָא, אֲלֵא לְמַעֲטֵי אֲרַכָּה יִתֵּר עַל רַחְבָּהּ. וְכַמָּה
 37 — יִהֵא אֲוֹרֵכָה יוֹתֵר, דְּנִפְקָא לֵה מִדִּין חֲצֵר
 38 וּמְשֻׁתְּרָאִי בַּחֲצִי מְשׁוּה. עַד דְּרֵאכֵא פִי שְׁנִים —
 39 הוּאִיל וְחֲצֵר הִיתָה לֹא נִפְקָא מִדִּינָא עַד דְּאִיכָא
 40 פִי שְׁנִים. תְּכִיבִי — רִבִּי חֵיאִי, שְׁהוּא אוֹדִי אֲבוּי
 41 וְאִמֵּן עַל כָּל.

היו רבי ואי ר' ח' כפס משהו
 דאמר רבי אסי אמר רבי
 הא ב'הן ארבעה. אמר רב נחמן: נקמינן, איהוה מבוי שניתר
 תר על רחבו, ובתים וחצרות פתוחים לתוכו. ואיזו היא חצר
 אלא כפס ארבעה - כל שמרובעת. מרובעת - אין, עגולה -
 היתר על רחבה - הוה ליה מבוי, ומבוי בלחי וקורה סגיא,
 ומה? סבר שמואל למימר: עד דאיכא פי שנים ברחבה. אמר
 אפילו משהו. "מושום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד כו'".
 רבי

ים לתוכו. שתי חצירות למבוי, ושתי בתים לכל חצר וחצר — והכי איתא בפרק "רבי אליעזר וחצירות פתוחים לתוכה! ואין לומר דלחצר דיש בה דירוק לא בעי בתים וחצירות, אבל מבוי יוני בתים לכל חצר. דהא בפרק "הדר" (עירובין ע"ג.) אמר רב: אין מבוי יתיר בלחז וקורה כו', נחת עם הבתים. וכיון דשעמיה דרב משום דירוק — רב נמי מודה. כיון דאיבא בית מבוי — וחצר אחת — היינו בית אחד בחצר, דהא קאמר רבי יוחנן: התם: אפילו חורבה. וקאמר בתר חצר, אלא כן — ליכא חורבה בכל חצר קאמר. והכי נמי לשמואל, דאמר אפילו לרשות הרבים יתיר מבוי, בני בתים וחצירות.

מתרצת הגמרא: **הָאֵם בְּמֵי עֶקְוִין** – באיזה אופן עוסקת הברייתא
 כאן, **רָאִיתָ לֵיהּ גִּידוּדִי** – שנשתירה מן הפירצה מחיצה בגובה
 עשרה טפחים, אלא שמי הים כיסר אותה (יצור א), ולפיכך נאסר
 לשאוב מים מלשון הים אל החצר, אך מכל מקום הותר לטלטל
 בתוך החצר.
 הגמרא מביאה שמועה בשם רב יהודה בענין מבוי שלא עשו בו
 שיתוף מבואות: **אָמַר רַב יְהוּדָה, מְבִי שְׁלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ** – שלא עשו
 בו שיתוף מבואות, אם הִכְשִׁירוּ בָּלָחִי – שתיקנו והתירו לטלטול על
 ידי שעשה לחי בראשו, הִזְדַּק חֶפֶץ מִרְשוֹת הָרִבִּים לְתוֹכּוֹ, חֵיב,
 כדן זורק מרשות הרבים לרשות היחיד, משום שהלחי שבראש
 המבוי נידון כמחיצה, ועל ידי כך המבוי נחשב כסתום גם ברוח
 הריבועית (ושבה נמצא פתח המבוי), נחשב רשות היחיד. ואם
 הִכְשִׁירוּ בָּקוּרָה – שתיקנו והתירו לטלטול על ידי שעשה קורה
 בראשו, הִזְדַּק חֶפֶץ מִרְשוֹת הָרִבִּים לְתוֹכּוֹ, פְּטוּר, משום שהקורה
 שבראש המבוי אינה נידונה כמחיצה, ואין המבוי נחשב רשות
 היחיד מחמתה. ואף על פי שגם בלא הקורה יש למבוי שלש
 מחיצות, סובר רב יהודה שכדי שהמקום יחשב רשות היחיד צריך
 שיהיו לו ארבע מחיצות.
 מקשה הגמרא: **מִתְקִיף לָהּ** – (הקשה) רב נשט על רב יהודה, מַעֲמָא
לָא נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ – מדברי רב יהודה 'מבוי שלא נשתתפו בו',
 משמע שהטעם שאם הכשירו בקורה אין המבוי נעשה רשות
 היחיד, הוא משום שלא עשו בו שיתוף מבואות, **הָאֵם בְּמֵי עֶקְוִין** –
 אבל אם עשו בו שיתוף מבואות, אִפְּלוּ אֵם הִכְשִׁירוּ בָּקוּרָה נְמִי
 – (גם) חֵיב הזורק לתוכו, וקשה, וְכִי בָּכַר לַחַם זֶה שֶׁהִנִּיחָה עֲבוּר
 הַשִּׁיתוּף מִבּוּאוֹת עֲשֵׂה אוֹתוֹ רְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ אִם לֹא הִנִּיחַ בּוֹ כֶּכֶר
 הִי הוּא רְשׁוּת הָרִבִּים, ודאי שאין הדבר כן, שהרי דיני רשות
 היחיד אינם תלויים בשיתוף מבואות אלא במחיצות, ואם כן גם
 אם נשתתפו במבוי, יש לנו לומר שאם הכשירו בקורה הזורק
 תוכו יהיה פטור.
 הגמרא מקשה קושיא נוספת: **וְהֵתִיב** – והלא שנינו בברייתא,
הַצִּיּוֹת שֶׁל רִבִּים – חצירות שבתים רבים פתוחים להן, וּמִבּוּאוֹת
שְׂאִינָן מְפֻלְשִׁין – שאין שני ראשיהם פתוחים לרשות הרבים, אלא
 ראשם האחד סתום על ידי מחיצה, וראשם השני פתוח לרשות
 הרבים, בֵּין אֵם עִירְבוּ בֵּינֵיהֶם, כלומר, שבחצירות עשו עירוב
 חצירות, וכן במבואות עשו שיתוף מבואות, וְכִן אֵם לֹא עִירְבוּ
 בֵּינֵיהֶם, הִזְדַּק לְתוֹכָן, חֵיב, ומבואר שגם מבוי שלא עשו בו שיתוף
 מבואות נחשב רשות היחיד והזורק לתוכו חייב, ומסתמימה
 הברייתא משמע שבין אם הכשירים בלחי ובין אם הכשירים בקורה,
 הזורק לתוכם חייב, וקשה על רב יהודה שסובר שמבוי שלא עשו
 בו שיתוף מבואות והכשירו בקורה אינו נחשב רשות היחיד והזורק
 לתוכו פטור.
 הגמרא חוזרת בה מהאמור לעיל, ומביאה את דברי רב יהודה
 בנוסח אחר: **אֵלָּא אִי אִיתְּמַר חֵבִי אִיתְּמַר** – אלא מה שנאמר בשם
 רב יהודה בדן מבוי שאין בו שיתוף מבואות, על כרחך שכך
 נאמר, **אָמַר רַב יְהוּדָה, מְבִי מְפּוּלֵשׁ**, ששני ראשיו פתוחים לרשות
 הרבים, **שְׂאִינָן רְאִי לְשִׁיתוּף**, כלומר, שקודם שתיקנו כדינו אין
 שיתוף מבואות מתיר לטלטל בו, אֵם הִכְשִׁירוּ בָּלָחִי – שתיקנו
 והתירו לטלטול על ידי שעשה לחי בראשו, אף על פי שעדיין אינו
 ראוי לשיתוף ומדרבנן אסור לטלטל בתוכו, הִזְדַּק מִרְשוֹת הָרִבִּים
 לְתוֹכּוֹ, חֵיב, שכיון שיחד עם הלחי יש לו שלש מחיצות, נחשב
 רשות היחיד מן התורה. ואם הִכְשִׁירוּ בָּקוּרָה – שתיקנו והתירו
 לטלטול על ידי שעשה קורה בראשו, הִזְדַּק מִרְשוֹת הָרִבִּים לְתוֹכּוֹ,
 פְּטוּר, והאילו והקורה אינה נידונה כמחיצה (אלא מועילה משום
 היכר, וכדלהלן), אינו נחשב רשות היחיד.
 הגמרא לומדת מכאן מהי דעת רב יהודה בדן לחי ובדן קורה.
 אומרת הגמרא: **אֵלָּא קֶסֶר** – מוכח שרב יהודה סובר שֶׁלְחִי
 מועיל מִשּׁוּם מְחִיצָה, ולכן מבוי מפולש שעשה לחי בראשו נחשב
 רשות היחיד והזורק לתוכו חייב, וְקוּרָה מועילה מִשּׁוּם הֵיכַר, שעל
 ידי הקורה שבראש המבוי, ניכר לאנשים שהמבוי הוא רשות

היחיד, ולא יבואו לטעות ולומר שכשם שמותר לטלטל במבוי כך
 מותר לטלטל ברשות הרבים. וכיון שהקורה מועילה משום היכר
 ואינה נידונה כמחיצה, לכן מבוי מפולש שעשה קורה בראשו אינו
 נחשב רשות היחיד והזורק לתוכו פטור.
 הגמרא מביאה שגם רבה סובר כן: **וְכֵן אָמַר רַבָּה, לָחִי מועיל מִשּׁוּם**
מְחִיצָה, וְקוּרָה מועילה מִשּׁוּם הֵיכַר.
 הגמרא מביאה דעה החולקת על רב יהודה ורבה: **וְרַבָּא אָמַר, אִתְּרָה**
זֶה וְאִתְּרָה זֶה – בין לחי ובין קורה, מועילים מִשּׁוּם הֵיכַר, שעל ידי
 הלחי או הקורה שבראש המבוי, ניכר לאנשים שהמבוי הוא רשות
 היחיד, ולא יבואו לטעות ולומר שכשם שמותר לטלטל במבוי כך
 מותר לטלטל ברשות הרבים.
 הגמרא מקשה על רבא: **אִיתִיבָהּ** – (הקשה) רב יעקב בר אבא לרבא,
 שנינו בברייתא, הִזְדַּק חֶפֶץ מִרְשוֹת הָרִבִּים לְתוֹכּוֹ, אֵם יֵשׁ לוֹ
 – (למבוי) לָחִי בראשו, חֵיב, כדן הזורק מרשות הרבים לרשות
 היחיד. ואם אֵין לוֹ – (למבוי) לָחִי בראשו, פְּטוּר, האילו והמבוי אינו
 נחשב רשות היחיד. ומדברי הברייתא שאם יש למבוי לחי והזורק
 לתוכו חייב, מוכח שלחי משום מחיצה, ולכן המבוי נחשב רשות
 היחיד.
 מתרצת הגמרא: **הֵכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא ששנה את
 הברייתא, מבוי שאינו מפולש, שיש לו שלש מחיצות, ואֵינוּ צָרִיךְ
אֵלָּא לתת לָחִי בראשו כדי להתיר לטלטל בו, הִזְדַּק חֶפֶץ מִרְשוֹת
 הָרִבִּים לְתוֹכּוֹ, חֵיב, כדן הזורק מרשות הרבים לרשות היחיד,
 משום שכדי שהמקום יחשב רשות היחיד מן התורה, די שיהיו לו
 שלש מחיצות, ולכן אף על פי שאין לחי בראש המבוי, מכל מקום
 הוא נחשב רשות היחיד מחמת שלושת המחיצות שיש לו, שמקום
 שיש לו שלש מחיצות, נחשב לרשות היחיד. אבל מבוי מפולש,
 שכדי להתיר לטלטל בו הוא צריך לתת לָחִי בראשו האחד, וגם
רַבָּא אִתְּרָה – (צורת הפתח) בראשו השני, הִזְדַּק חֶפֶץ מִרְשוֹת הָרִבִּים
 לְתוֹכּוֹ, פְּטוּר, וגם אם עשה לחי בראשו האחד פטור, שהלחי אינו
 נידון כמחיצה, וממילא רק למבוי רק שתי מחיצות.
 הגמרא מקשה על רבא קושיא נוספת: **אִיתִיבָהּ** – הקשה רב יעקב
 בר אבא לרבא, שנינו בברייתא, **יָתֵר עַל כֵּן** – חידוש גדול מזה **אָמַר**
רַבִּי יְהוּדָה, מִי שֵׁשֶׁ לֹא שְׁנֵי בְּתִים בְּשְׁנֵי צִדֵי רְשׁוּת הָרִבִּים, זה כנגד
 זה, ורוצה לטלטל במקום שבין שני הבתים, עוֹשֶׂה לָחִי מְכָאן –
 בקצה הבית האחד, וְלָחִי מְכָאן – בקצה השני של אותו בית (יצור
 בו), ועל ידי זה יש סתימה לשני צידי רשות הרבים, או שעושה
 קוּרָה מְכָאן – שמניח קורה בין שני הבתים, ראשה האחד על גבי
 הבית בצד האחד, וראשה השני על גבי הבית בצד השני, וְכֵן
 מניח קוּרָה נוספת מְכָאן – מהצד השני של הבתים (יצור ג), וְנִשְׂאָא
וְנִתְּן בְּאֵמְצַע – (בין שני הבתים) מבית לבית. **אָמַר לוֹ חֲכָמִים, אֵין**
מַעֲרִיבִין רְשׁוּת הָרִבִּים בָּכֶּה, ומוכח שלחי משום מחיצה, ולכן סובר
 רבי יהודה שאם עשה לחי מְכָאן ומכאן יכול לטלטל באמצע,
 וקשה על רבא שאמר שלחי משום היכר. ואין לתרץ שרק רבי
 יהודה סובר כן, אבל חכמים חולקים עליו, משום שגם חכמים לא
 נחלקו על רבי יהודה אלא בברשות הרבים, משום שמעבר הרבים
 מבטל את המחיצות, אבל במבוי מפולש אינם חולקים עליו, וגם
 הם מודים שאם עשה לחי מְכָאן ומכאן או קורה מְכָאן ומכאן
 מותר לטלטל באמצע.
 מתרצת הגמרא: **הָתֵם קֶסֶר** – שם, לענין שני בתים בשני צידי
 רשות הרבים, סובר רַבִּי יְהוּדָה שְׁתֵּי מְחִיצוֹת דְּאִוְרִייתָא – מקום שיש
 לו שתי מחיצות נחשב רשות היחיד מן התורה, ולכן המקום שבין
 שני הבתים נחשב רשות היחיד על ידי שתי מחיצות הבתים
 שמכאן ומכאן. ומה שהצריך רבי יהודה לעשות לחיים או קורות,
 הוא רק משום היכר, כדי שלא יבואו לטלטל ברשות הרבים, אבל
 מדאורייתא המקום נחשב רשות היחיד גם בלא הלחיים או
 הקורות. וטעמם של חכמים שנחלקו על רבי יהודה, אינו משום
 שמעבר הרבים מבטל את המחיצות, אלא הוא משום שלדעתם
 צריך שלש מחיצות כדי שהמקום יחשב רשות היחיד, וכיון שלחי
 או קורה אינן מועילות כמחיצה, אין המקום נחשב רשות היחיד.

רבי עקיבא אומר, על זה ועל זה נחלקו (בז).

מקשה הגמרא: רבי עקיבא היינו תנא קמא – מדברי המשנה נראה שרבי עקיבא שאמר שבית שמאי ובית הלל נחלקו בין במבוי שרוחבו פחות מארבע אמות, ובין במבוי שרוחבו יותר מארבע אמות, חולק על תנא קמא, ולכאורה, הרי גם תנא קמא לא חילק בין מבוי צר למבוי רחב, אלא הביא את מחלוקת בית שמאי ובית הלל בסתם, ונראה שלדעתו נחלקו בין בזה ובין בזה, ואם כן במה נחלקו רבי עקיבא ותנא קמא.

מתרצת הגמרא: איכא בינייהו – יש הבדל בין השיטות של תנא קמא ורבי עקיבא בענין דינו דרב אחלי ואתימא ויש אומרים שאמר זאתו רב יחיאל, שאמר (לעל יב) שמבוי שרוחבו פחות מארבעה טפחים אינו צריך לחי או קורה, אלא מותר לטלטל בו בלא שום תיקון. ואחד מהתנאים סובר כרב אחלי ואו רב יחיאל, ולדעתו בית שמאי ובית הלל נחלקו רק במבוי שרוחבו מארבעה טפחים ולמעלה, אבל במבוי שרוחבו פחות מארבעה טפחים לדעת כולם אינו צריך שום תיקון. ואחד מהתנאים אינו סובר כרב אחלי ואו רב יחיאל, ולדעתו בית שמאי ובית הלל נחלקו גם במבוי שרוחבו פחות מארבעה טפחים. ולא מסיימי – אין הדבר ניכר מדברי התנאים, מי מהם סובר כרב אחלי ואו רב יחיאל, ומי מהם אינו סובר כרב אחלי ואו רב יחיאל.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דעת רבי ישמעאל ואותו תלמיד: תנאי בברייתא, אמר רבי עקיבא, לא אסר רבי ישמעאל דבר זה – ודאי שרבי ישמעאל לא אמר דבר זה, שבית שמאי ובית הלל לא נחלקו במבוי שרוחבו פחות מארבע אמות, שהרי מוחזק אני ברבי ישמעאל שהוא חכם, וודאי שמעולם לא אמר כן, אלא אותו תלמיד אמר דבר זה, והלכה פאיתו תלמיד.

מקשה הגמרא: הא נופח קשיא – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא, מתחילה אמרת שלא אסר רבי ישמעאל דבר זה, אלא לית הלכתא בנותיה – ומשמע שאין הלכה כדברי התנא שאמר כן, והדר – [וחזרת] ואמרת הלכה פאיתו תלמיד, ואם כן סוף הברייתא סותר לתחילתה.

מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל, לא אמרת רבי עקיבא לברייתא זו שהלכה כאותו תלמיד, אלא כדי להדר בה את התלמידים, ששימו לבם לתורה, ויאמרו פלפול מלבם, ויאמרו הלכות משמם, ויפסקו הלכה כמותם, ולפיכך שבחו בפני התלמידים ואמר שהלכה כמותו.

רב נחמן בר יצחק גרס גירסא אחרת בדברי הברייתא: ורב נחמן בר יצחק אמר, ניאן אימור – רבי עקיבא לא אמר שהלכה כאותו תלמיד, אלא רק אמר שנראין דברי אותו תלמיד.

שנינו במשנתנו, משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא וכו', הגמרא מבארת מי הוא אותו תלמיד: אמר רבי יהושע בן לוי, כל מקום שאמרת מוצא לשון כעין זו השנויה במשנתנו, משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא – שתלמיד אמר לפני רבי עקיבא דבר ששמע מרבי ישמעאל, אינו – אין תלמיד זה אלא רבי מאיר, ששימש את רבי ישמעאל ואמר רבי עקיבא – שלמד גם אצל רבי ישמעאל וגם אצל רבי עקיבא. ומניין שרבי מאיר שימש את שניהם, דתניא – ששנינו בברייתא, אמר רבי מאיר, בשתייתי לומד אצל רבי ישמעאל, היתי מטיל קנקנתום – מין צבע שחור לתוך הדיו, שהייתי כותב בו ספרי תורה תפילין ומזוזות, ולא אמר לי רבי ישמעאל דבר לאסור. ובשפאתי ללמוד אצל רבי עקיבא, אסרה עלי – אסר לי להטיל קנקנתום לתוך הדיו. ומברייתא זו אנו למדים שרבי מאיר למד גם אצל רבי ישמעאל וגם אצל רבי עקיבא.

הגמרא מקשה על ברייתא זו מברייתא אחרת. מקשה הגמרא: איני ובי כך היה מעשה, והאמר רב יהודה אמר – [בשם] שמואל משום – [בשמו של] רבי מאיר, בשתייתי לומד אצל רבי עקיבא, היתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר, ובשפאתי אחר כן ללמוד אצל רבי ישמעאל, אמר לי בני מה מלאכתך, אסרתי לו לבלר – [סופר] אני, אמר לי בני הוי יהיר לדקדק במלאכתך, שפלאכתך

מלאכת שמים היא – המלאכה שאתה עוסק בה מלאכת מצוה היא, ואם אינך מדקדק בה, שפא אתה מחסר אות אחת או מיתר אות אחת – יכול אתה לטעות ולחסר אות אחת שצריכה להיכתב, או להוסיף אות אחת שאינה צריכה להיכתב, ונמצאת מחסר את כל העולם כולו. אמרתי לו, דבר אחד יש לי קנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו. אמר לי רבי ישמעאל, וכי מטילין – וכי מותר להטיל את הקנקנתום לתוך הדיו, והלא אסרה תורה בפרשת סוטה (במדבר ה כג), וכתב את האלת הדיו לדברי רבי ישמעאל לכך שיש לו המרים, ויש לדורש ממה שנאמר, וכתב ואחר כן ומה, שאין כשר למגילת סוטה, אלא כתב שפאל למחות – שאפשר למוחקו, אבל כתב שאינו יכול למוחקו אינו כשר.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מאי קאמר ליה – מה אמר לו רבי ישמעאל, ומאי קא מהדר ליה – ומה השיב לו רבי מאיר. כלומר, וכי מה תשובה היא זו בדברי רבי מאיר שהוא מטיל קנקנתום לתוך הדיו לדברי רבי ישמעאל לכך שיש לו ליהדר בחסרות ויתרות. משיבה הגמרא: הכי קאמר ליה – כך אמר לו רבי מאיר, לא מביציא בחסירות וביתירות [דלא מביציא] – אין אני צריך לומר, שאיני טועה ומחסר או מיתר אות, משום דבקי אנט – שאני בקי, אלא אפילו מיהש לזבוב – אלא אפילו לחשוש לזבוב, נמי – גם אין לך לחשוש דילמא אתי ותיב אתניה דדלית – שמה יבוא זבוב וישב על הקצה העליון של האות דלית, ומהיק ליה – ויהי בעמידתו על הדלית את הדיו וימחק מעט מן האות, ומשני ליה רישא – ויעשה אותה לאות רישא, משום שדבר אחד – סממן אחד יש לי, קנקנתום שמו, שאני מטיל אותו לתוך הדיו, ואין הדיו נמחק לגמרי.

אחר שנתבאר ברייתא זו ששנה רב יהודה, חוזרת הגמרא לקשייתא ומקשה: קשיא שימוש אשימוש – קשה מהברייתא ששנה רבי יהושע בן לוי, שתחילה שימש רבי מאיר את רבי ישמעאל ואחר כך את רבי עקיבא, ואילו בברייתא זו ששנה רב יהודה, מתבאר שתחילה שימש רבי מאיר את רבי עקיבא ורק לאחר מכן את רבי ישמעאל. ועוד קשיא, אסרה אאסרה – שבברייתא ששנה רבי יהושע בן לוי מבואר שרבי עקיבא הוא זה שאסר לרבי מאיר להטיל קנקנתום לדיו, ואילו בברייתא ששנה רב יהודה כתוב שרבי ישמעאל הוא זה שאסר לרבי מאיר להטיל קנקנתום לדיו.

הגמרא מבארת מדוע אי אפשר ליישב את סתירת הברייתות: בשפא שימוש אשימוש – מובנת סתירת הברייתות בענין שימוש של רבי מאיר, דלא קשיא – שאין זה קשה, משום שמעיקרא אנט לקמיא דרבי עקיבא – מתחילה בא רבי מאיר לשמש לפני רבי עקיבא, ומדלא מצי למיקם אליה – וכיון שלא היה יכול לעמוד על עיקר דבריו, מתוך שהיה רבי עקיבא חריף ביותר, והיה נראה לו כאילו הוא אומר על טמא שהוא טהור ועל טהור שהוא טמא, אנט לקמיא – בא לשמש לפני דרבי ישמעאל, ונטר נקרא – ולמד ממנו משניות שלמד רבי ישמעאל מרבותיו, והדר – ואחר שלמד מרבי ישמעאל, אנט לקמיא – חזר ובא ללמוד לפני דרבי עקיבא, שהיה חריף לפלפל ולדקדק במה שלמד להשיב תשובות ומשניות זו על זו ולתרוץ, וכן נקרא – והבין את דברי רבי עקיבא. אלא אסרה אאסרה – אלא סתירה זו, מי אסר לו את הקנקנתום אם רבי ישמעאל או רבי עקיבא, קשיא. מסיימת הגמרא: אכן סתירה זו קשיא.

הגמרא חוזרת ומבררת דין הטלת קנקנתום לתוך הדיו: תנאי בברייתא, רבי יהודה אומר, רבי מאיר היה אומר, לכל דבר במצוה לכותבו בדיו על הקלף, מטילין קנקנתום לתוך הדיו שכותב בו, חוץ מפרשת סוטה – שהכותב בה פרשת סוטה על המגילה או אפילו את פרשת סוטה שבספר תורה, אסור לו לכותבה בדיו שיש בו קנקנתום. ורבי עקיבא אומר משמו של רבי מאיר, לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו, חוץ מפרשת סוטה שבמקדש – חוץ ממגילה שכותב בה במקדש את פרשת סוטה, אבל פרשת סוטה שבתורה יכול לכותבה בדיו שיש בו קנקנתום.

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף יג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלא רש"י

רבי עקיבא היינו תנא קמא – דקתני: הכשר מבוי בית שמאי אומרים בו ולא מפליג בין קצר לרחב. דרב אחאי – מבוי פחות מארבעה טפחים. חד מינייהו אית ליה דבארבעה, ומארבעה ולמעלה פליגי, אבל פחות מארבעה – אין צריך כלום. ולא מסיימי – הי מינייהו אית ליה דרב אחאי, וחד מינייהו לית ליה לדרב אחאי. והיינו דאמר לעיל: דרב אחאי גופיה תנאי היא. לא רבי ישמעאל אמר

"רבי עקיבא אומר: על זה ועל זה נחלקו בו". רבי עקיבא היינו תנא קמא! איפא בינייהו דרב אחאי ואיתומא רב יחיאל, ולא מסיימי. תניא, אומר רבי עקיבא: לא אומר רבי ישמעאל דבר זה, אלא אותו תלמיד אומר דבר זה – והלכה פארתו תלמיד. הא גופה קשיא: אמרת "לא אומר רבי ישמעאל דבר זה" – אלא לית הלכתא כוותיה, והדר אמרת "הלכה פארתו תלמיד"! אומר רב יהודה, אומר שמואל: לא אומר רבי עקיבא אלא לחדד בה התלמידים. ורב נחמן בר יצחק אומר: נראין איתמר. אומר רבי הושע בן לוי: כל מקום שאתה מוצא משום רבי ישמעאל אומר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא – אינו אלא רבי מאיר, ששימש את רבי ישמעאל ואת רבי עקיבא. דתניא, אומר רבי מאיר: פשהייית אצל רבי ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אומר לי דבר. כשבאתי אצל רבי עקיבא, אסרה עלי. איני? והאמר רב יהודה, אומר שמואל משום רבי מאיר: פשהייית לומר אצל רבי עקיבא הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אומר לי דבר. וכשבאתי אצל רבי ישמעאל, אומר לי: בני, מה מלאכתך? אמרתי לו: לבקר אני. אומר לי: בני, הוי והרי במלאכתך, שמואלאכת מלאכת שמנים היא, שמה אתה מחסר אות אחת או מיותר אות אחת – נמצאת מחריב את כל העולם כולו. אמרתי לו: דבר אחד יש לי וקנקנתום' שמו, שאני מטיל לתוך הדיו. אומר לי: וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו? והלא אמרה תורה "וכתב" "ומחה" – כתב שיכול למחות. מאי קאמר ליה, ומאי קא מחדר ליה? הכי קאמר ליה: לא מבעיא בחסירות וביתירות [דלא טעניא] דבקי אנא, אלא אפילו מיהש לרובב נמי, דילמא אתי ויתיב אתגיה דל"ת ומחיק ליה ומשוי ליה רי"ש, דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו. קשיא שימוש אשימוש, קשיא אסרה אאסרה! בשלמא שימוש אשימוש לא קשיא; מעיקרא אתא לקמיה דרבי עקיבא, ומדלא מצי למיקם אליביה – אתא לקמיה דרבי ישמעאל וגמר וגמרא, והדר אתא לקמיה דרבי עקיבא וסבר סברא. אלא אסרה אאסרה קשיא! קשיא. תניא רבי יהודה אומר, רבי מאיר היה אומר: לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו, חוץ מפרשת סוטה. ורבי יעקב אומר משמו: חוץ מפרשת סוטה שפמקדש. מאי בינייהו? אומר רב ירמיה: למחוק לה מן התורה איפא בינייהו. והני תנאי כי הני תנאי; דתניא: אין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחת. רבי אחי בר יאשיה אומר: מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחת. אומר רב פפא: דילמא לא היא; עד פאן לא קאמר תנא קמא התי – אלא כיון דאינתיק לשום רחל, תו לא הדרא מינתקא לשום לאה. אבל גבי תורה דסתמא מיפתקא – הכי נמי דמחקינן. אומר רב נחמן בר יצחק: דילמא לא היא; עד פאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התי – אלא דאיכתיב מיתת לשום סוטה בעולם, אבל גבי תורה דלהתלמד פתיקא – הכי נמי דלא מחקינן. ולית ליה לרבי אחי בר יאשיה הא דתנן: כתב [גט] לגרש את אשתו,

ונמלך

דלעולם חשיב לשמה, והתם פסול מדרבנן. וגבי סוטה לא שייך לפסול מדרבנן. אי נמי: בסוטה אין הכוון שעליו לכתוב מקפיד אם יכתוב שום אדם לשמה שלא בשרו, ומסתמא ניהא ליה. אבל גבי גט – מסתמא לא ניהא ליה לבעל.

על זה ועל זה נחלקו – לא שייך למימר הכא טעמיה דבית שמאי אתא לאשמעינן, דכיון דאמר תנא קמא לא נחלקו – בדין הוא שיש לו להשיב, ולומר נחלקו. ולא מסיימי – לא שייך כאן תנא בחרא לטפוי קאתי, כיון דאיכא תנא דאפסוקי. לחדד בו את התלמידים – אין לפרש כמו בשאר דוכתי: לידע אם ידעו להשיב על דבריו. דמאחר שאמר שלא אומר רבי ישמעאל דבר זה מעולם – הוי יודעים שלא אמר כי אם לשבח.

קנקנתום – פירש הקונטרס: "אדרמינטי". ורבינו שמואל בן מאיר פירש דקנקנתום היא קרקע ירוקה, שקורין אותה **וידריל, וכן בערוך. ורבינו תם נמי פוסק בן בתיקון ספר תורה, דמותר לתת אדרמינטי לתוך הדיו לספר תורה כלולי עלמא – דלאו היינו קנקנתום, ואם תאמר: דמסתכב נדה (ט"א, תנן: שחור כחרת. ומפרש התם: חרתא דאושכפי. ובפרק שני גיטין (ט"א) קאמר דקנקנתום הוא חרתא דאושכפי, אם כן משמע שהוא שחור, ואילו וידריל ירוקה היא ודומה לזוכית, ועל שם זוכית נקראת וידריל ולפירושו הקונטרס ניהא. ורבינו יצחק מפרש: דאחר שטוחנים אותה יפה לתת לתוך הדיו – אז היא משוחזקת. **או** מיייר את אחת – כמו "בראשית ברא" – ברא. ורבינו מאיר קבל מרבותיו: כמו "הזהר על הזה" (יחזקאל ז) – שהטיל יו"ד על האחרון. **חוץ** מפרשת סוטה – ורבי ישמעאל שהיה אוסר בכל התורה כולה – שמה היה דורש גזרה שזה מסוטה, או כתיבא כתיבה, או גזרה שזה אחרת. אי נמי: מדרבנן. **אבל** תורה דסתמא כתיבא הכי נמי דמחקינן – משמע: אף על גב דסוטה בעי כתיבה לשמה – מוחקינן לה מן התורה. ותימיה: דלענין גט פסולין פרק שני גיטין (שם) גבי ההוא דשקל ספר תורה ויהביה לדביתיה, דאמר רב יוסף: למאי נידוש לה? אי משום כריתות דאית בה – בעינן "וכתב לה" – לשמה. וליכא ויש לומר: דרב יוסף לית ליה סברא דרב פפא דהכא. אי נמי: סבר לה כמאן דאמר אין מוחקינן מן התורה. ואם תאמר: והכי מכשר הכא רב פפא בספר תורה, אפילו למאן דבעי לשמה, והא תנן בריש "כל הגט" (שם ד"א, שמע קול סופרים מקרין איש פלוני מגרש פלוני – פסול לגרש בו. ומוקי לה בגמרא: כסופרים העשויין להתלמד. וספר תורה נמי חשיב לה הכא כעשויין להתלמד. ומשמע דלכולהו תנאי אית להו מתניתין דהתם, מדפריך: ולית ליה לרבי אחא בר יאשיה הא דתנן: וכו' – ויש לומר: דלהתלמד התי – לא נכתב כלל להכשר הגט, אבל ספר תורה – כותב כסתמא, לדעת כן שאם יטעו – ימחקו ממנה פרשת סוטה. ומיהו, קשיא: דלגבי גט אפילו בענין זה פסול, ולא חשיב לשמה. והא אפילו כתבו הסופר לשמה בלא צווי הבעל – פסול לגרש בו. והא תניא בימי שאחור' (שם ע"א), כתב סופר לשמה, וחתמו עדים לשמה ונתנו לה – הרי הוא פסול, עד שישמענו קולו שאמר לסופר כתוב, ולעדים חתמו. והתם פסול משום דלא חשיב לשמה, ולא משום דבעינן שליחות בכתיבה, והא סוף פרק שני גיטין (כ"ב), מכשיירם כתיבת חרש שוטה וקטן בגדול עומד על גביו, אף על גב דלאו בני שליחות ניהו ויש לומר: יודעים שלא אמר כי אם לשבח.

עשייה דידה מחיקה היא – ואם תאמר: אם כן למה אין מוחקין לה מן התורה? ואומר רבינו יצחק: משום דכתיב "וכתב את האלות האלה" דבעינן שתהא כתיבה לשם אלה. **שיודע** לטהר את השרץ – תימה: מאי חריפות הוא לטהר את השרץ שהתורה טמאתו בהדיא? ואומר רבינו תם: דלענין טומאת נבילות איירי, שלא יטמא כות ממש במשא. דהא כתיב "או נבלת חיה" ושרץ אף על פי שרוחש – הוי בכלל חיה, כמו נחש. דדרשינן בסנהדרין בפרק "ארבע מיתות" (נטב.) "ובכל חיה הרומשת" – זה נחש. וילף רבינא קל וחומר מנחש, דיצא מכלל נבלת חיה, דממעט ליה בתורת כהנים מטומאת נבילות מיוכל הולץ על נחור, וכי מסיק ולא היא, וטוהר הקל וחומר – מכל מקום אתי במה מצינו שפיר מנחש דלא הוי בכלל חיה – הכי נמי כל שרצים שרוחשין לא הוו בכלל חיה. ולא מצא רבינו יצחק בתורת כהנים שממעט בשום מקום נחש מטומאת נבילות. ועוד קשיא לרבינו יצחק: דבהדיא ממעט בתורת כהנים כל שרצים מטומאת נבילות, דקמיני התם: היא מטמאה במשא ואין שרצים מטמאים במשא. שיכול, ומה בהמה שלא עשה הכתוב דמה כבשרה מטמאה במשא, שרץ שעשה דמו כבשרו – אינו דין שיתמא במשא. תלמוד לומר: "חיה" – ולא שרץ. ומידה, יש לומר: אף על גב דאיכא מיעוטה – עביד נמי קל וחומר. אבל קשיא: היכי אתי רבינא לבטל הקל וחומר שבתורת כהנים ואי לאו דאיכא מיעוטה בהדיא. אדרבה, הוה עבדינן קל וחומר תורת כהנים: ועוד: דעל קל וחומר דרבינא איכא למיפריך: מה לנחש – שכן טוהר אפילו במגע בבעדשה. **נוח** לו לאדם שלא נברא – והא דאמרין בפרק קמא דעבודה זרה (הא.), בואו נחוקי טובה לאבותינו, שאילמלי הו' לא חטאו לא באנו לעולם. הא מפרש התם, אימא: כמי שלא באנו לעולם. אי נמי: הכא איירי בסתם בני אדם, אבל צדיק – אשריו ואשרי דודו. ובלבד

ונמלך, ומצאו בן עירו ואמר: שמך בשמי ושם אשתך בשם אשתי – פסול לגרש בו? הכי השתא?! התם "וכתב לה" כתיב – בענין כתיבה לשמה, הכא "ועשה לה" כתיב – בענין עשייה לשמה, עשייה דידה מחיקה היא. אמר רבי אחא בר חנינא: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין ברורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו – שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו. שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, על טהור טמא ומראה לו פנים. תנא: לא רבי מאיר שמו, אלא רבי נהוראי שמו. ולמה נקרא שמו רבי מאיר – שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה. ולא נהוראי שמו, אלא רבי נחמיה שמו, ואמרי לה: רבי אלעזר בן ערך שמו. ולמה נקרא שמו נהוראי – שמנהיר עיני חכמים בהלכה. אמר רבי: האי דמוחדינא מחבראי – דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה. ואילו חזיתיה מקפיה – הוה מחדינא טפי. דכתיב: "והיו עיניך רואות את מוריד". אמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן: תלמיד היה לו לרבי מאיר וסומכוס שמו, שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמנה טעמי טומאה, ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמנה טעמי טהרה. תנא: תלמיד ותיק היה ביניהם שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים. אמר רבינא: אני אדון ואטהרנו, ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור, שרץ שאין מומת ומרבה טומאה לא כל שפץ? – ולא היא, מעשה קוץ בעלמא קעביד. אמר רבי אבא, אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים, מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן – מפני שנזחין ועלובין היו ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן. פאותה ששינינו: "מי שהיה ראשו ורובו כפופה ושלחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. אמרו בית הלל לבית שמאי: לא כך היה מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, ומצאוהו יושב ראשו ורובו כפופה ושלחנו בתוך הבית. אמרו להן בית שמאי: אי משם ראיה? אף הן אמרו לו: אם כך היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך". ללמדך, שכל המושפיל עצמו – הקדוש ברוך הוא מנביו, וכל המנביה עצמו – הקדוש ברוך הוא מושפילו. כל המחזיר על הגדולה – גדולה בורחת מפניו, וכל הגורם מן הגדולה – גדולה מחזרת אחריו. וכל הדוחק את השעה

ונמלך – וחזר בו מלגרש אותה. פסול – אלא: "וכתב לה" משמע לשמה. הכי נמי: כתיב "ועשה לה" – משמע לשמה. התם כתיב לה – לגבי כתיבה. הכא – כתיב "לה" לגבי עשייה. עשייה – היינו מחזיקה. על סוף דעתו – לא יכלו להבין באיזה דבריו נבונים. ובאיזה אין דבריו נבונים שהיה נותן דעת מיושב והגן על אין הלבנה כהלכה. דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה – כשלמדתי לפניו ישבתי בשורה של אחוריי. נחש שפמית – אדם ובהמה, ומביא טומאה בעולם. טהור – כשמות. דהא שמונה שרצים כתיבי: הכי גרסינן: מעשה קרץ בעלמא קעביד. עלובין – סבלנין; ושונין דבריהן ודברי בית שמאי – כשהיו בית שמאי מביאין ראה לדבריהן מן התורה, ובית הלל מביאין ראה ממקרא אחר, והיו בית הלל דורשין את המקרא של בית שמאי למה בא, ולא היה קל בעיניהם. כאותה ששנינו במסכת ברכות (יב.), בית שמאי אומרים: בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד, שנאמר "בשכר ובקומך". ובית הלל אומרים: כל אדם קורא ברכו, שנאמר "ובלכתך בדרך" אם כן למה נאמר "בשכר ובקומך" – בשעה שדרך בני אדם שוכבין ובשעה שדרך בני אדם עומדין, שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן. דקאמרי לה: מעשה שהלכו זקני בית שמאי והורו זקני בית הלל. הדוחק את השעה – מתיגע להעשיר ולהתגדל, ורואה שאינו מצליח, ואף על פי כן חוזר והולך למרחקים, ומכניס עצמו לגבותות. שעה עומדת לו – לאחר זמן עתיד לעמוד לו שעה מצלחת. יפשפש מעשיו – שעשה כבר, ויבדוק עבירות שבידו, ויתודה וישבו. יפשפש במעשיו – כגון: אם בא מצוה לידו יחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ולא יניח לעשותה בשביל ההפסד, שהרי שכרה עתיד לבוא. ואם באת לידו עבירה יחשב שכרו מששתכר בה עכשיו כנגד הפסדה העתיד לפרע ממנו. **משנה** רחבה כדי לקבל אריח – שתהא דומה לקביעות לבנות עליה בנין. ואריח חצי לבנה של שלשה טפחים – נמצא אריח טפח ומחצה רוחב. דייח לקורה ברוחב טפח כדי לקבל אריח זה בהיבט – ובגמרא פריך: טפח ומחצה בעי, היתה של קש בו – רבי יהודה קאמר לה. עקומה – שאין אריח יכול לעמוד עליה. עגולה – ואין אריח יכול לעמוד עליה. אבל עבה היא, שאם תחלק – יהא רחבה טפח. רואין אותה כאלו היא – (ב.) מרובעת. נפסלת או חלוקה, ואי זו היא מרת עגולה להכשיר. כל שיש בחקיפה שלשה טפחים – שצריכה חוט ארוך שלשה טפחים להקיפה סביב – בידוע שיש בה רוחב טפח אם תחלק.

גמרא

שעה דוחקתה, וכל הגדולה מפני שעה – שעה עומדת לו. תנו רבנן: שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים: נוח לו לאדם שלא נברא, ואלו אומרים: נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו ונמרו: נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא – יפשפש במעשיו. ואמרי לה: ימשמש במעשיו. **משנה** הקורה שאמרו – רחבה כדי לקבל אריח. ואריח חצי לבנה של שלשה טפחים. דייח לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו. רחבה כדי לקבל אריח, ובריאה כדי לקבל אריח. רבי יהודה אומר: רחבה אף על פי שאין בריאה. היתה של קש ושל קנים – רואין אותה כאילו היא של מתכת. עקומה – רואין אותה כאילו היא פשוטה, עגולה – רואין אותה כאילו היא מרובעת. כל שיש בהקיפו שלשה טפחים – יש בו רוחב טפח.

גמרא

ממית ואין מרבה מומחה, לא כל שכן שהוא טהור במותו.
דוחה הגמרא: ולא היא – ואין בקל וחומר זה ממש, משום שמעשה
קוין בעלמא קעביר – מעשה הנחש דומה לקוץ שממית, וכשם שיש
קוצים בעולם שממיתים ומרבים טומאה בעולם והם עצמם
טהורים, אף הנחש שממית ומרבה טומאה בעולם אין זו סיבה
שיטמא, ולכן אין ללמוד מכך קל וחומר שהשרץ שאינו ממית הרי
הוא טהור מכל שכן.
הגמרא מבארת מפני מה זכו בית הלל שתהיה הלכה כמותם: אמר
רבי אבא אמר שמואל, שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל
כדעת מי ההלכה, שהיו בית הלל רבים מבית שמאי, ובית שמאי
חריפים מבית הלל, והיו הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו היו
אומרים הלכה כמותנו, יצאה פת קול מן השמים ואמרה, אלו ואלו
דברי אלהים חיים הן, ודברי שניהם אמת הן, והלכה כבית הלל.
שואלת הגמרא: וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים, ודברי
בית שמאי ודברי בית הלל שניהם אמת, מפני מה זכו בית הלל
לקבוצה – ושבקבעו הלכה כמותן. משיבה הגמרא: מפני שנוהגין
לבריות ועלובין – עניים היו, ושונים דבריהן ודברי בית שמאי –
כשהיו בית שמאי מביאים ראיה לדבריהם מן התורה ובית הלל
מביאים ראיה ממקרא אחר, לא היו בית הלל מולזים בדבריהם,
אלא היו דנים גם בדבריהם ומשיבים על ראייתם. ולא עוד, אלא
שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן שלהם, וקאותה משנה ששנינו
(סוכה כח.) מי שהיה יושב ואוכל, ראשו ורובו בפסוקה ושלחנו בתוך
הבית, בית שמאי פסקו, גזירה שמא ימשך אחר שולחנו, ובית
הלל מכשירין, ולא גזרו כן. אמרו בית הלל לבית שמאי, לא כך היה
מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל, לבקר את רבי יוחנן
בן החורנית בחג הסוכות, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בפסוקה
ושלחנו בתוך הבית, ושתקו ולא אמרו לו דבר. ומוכח שסברו
שהיושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית יצא ידי חובה.
אמרו להן בית שמאי לבית הלל, (אי) משם ראיה, וכי משם יש
להוכיח כדבריהם, אדרבה משם ראיה לדברינו, שהרי אף הן –
הזקנים אכן אמרו לו לרבי יוחנן בן החורנית, אם כך היות נזהר כל
חיך שהיית יושב בסוכה ושולחנך בתוך הבית, לא נקימת מצות
סוכה מביא. וממשנה זו יש ללמוד, שבית הלל היו נזהרים כבוד
בבית שמאי להקדים דבריהם לדברי עצמם, שהרי כשהביאו בית
הלל ראיה מאותו מעשה שהיה, הקדימו להוכיח את זקני בית
שמאי לפני זקני בית הלל. ומשום הנהגות אלו זכו שתיקבע הלכה
כמותם.
הגמרא מבארת שקביעת ההלכה בבית הלל מלמדת מעלת
הענוה: וממה שנפסקה הלכה בבית הלל, יש בכך ללמוד, שכל
המשפיל עצמו – הנהוג בענוה כלפי ה', הקדוש ברוך הוא מנביחו,
וכל המנבית עצמו – הנהוג בגאווה כלפי ה', הקדוש ברוך הוא
משפיל. וללמוד עוד בהנהגתו של האדם כלפי הבריות, שכל
המתיר על הנדונה – הרווח אחר השררה, גדולה – השררה בדרגת
מקומו שאינו מקובל בעיני הבריות, וכל הפורח מן הגדולה והוא נוח
לבריות, ודולה מחזקת אחריו. וללמוד עוד בהנהגת האדם כלפי
עצמו שכל הדוחק את השעה, דהיינו שמתייגע להעשיר ולהתגדל,
ואף שרואה שאינו מצליח, דוחק את עצמו להצליח, שעה דוחקתו
– מזל של אותה שעה (ושבה הוא דוחק עצמו להצליח) דוחק אותו
ולא יצליח. וכל הנדחה – וכל מי שאינו מצליח מפני אותה שעה,
ולא עמד לו אז מזלו, אם יתפלל ויבקש רחמים מה', שעה עומדת
לו – בשעה אחרת יבא לו מזלו ויצליח.
הגמרא מביאה מחלוקת נוספת שנחלקו בה בית שמאי ובית הלל:
תנו רבנן בברייתא, שלש שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל
הללו אומרים, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא,
שמאחר שנברא עונותיו מרובים מאילו לא היה נברא, והללו
אומרים, נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, שמאחר שנברא
הרי הוא מקיים את מצוות העשה, ואם לא היה נברא לא היה יכול
לקיימם. נמנו ונמנו – עמדו למנון וקבעו כדעת הרוב שביניהם,
שנוח היה לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו – ומאחר

ונמלך – וחזר בו מלגרש, ומצאו בן עירי – אדם הגר בעירו, ואמר
לו לזה שכתב את הגט, שמך בשמי ושם אשתך בשם אשתי, תן לי
את הגט שכתבת ואגרש בו את אשתי, פסול גט זה לגרש בו את
אשת השני. והטעם משום שנאמר (דברים כד א) 'ותב לך ספר
בריתך ונתן בידך ושלחה מביתו' ודורשים מתיבת 'לה' שיהיה
הגט 'לשמה' והיינו לשם אותה האשה שנכתב עבורה הגט, אבל
אשה אחרת אינה יכולה להתגרש בו. ושואלת הגמרא, כמו כי יש
לדרוש את תיבת 'לה' האמורה בפרשת סוטה (במדבר ה ל) 'ועשה
לך הפך' צריך לכתוב את המגילה לשמה. ומדוע מכשיר רבי
אחי בר יאשיה להשקות סוטה במגילה שנכתבה לשם סוטה
אחרת.
משיבה הגמרא: הכי השתא – וכי כך נראה עתה בעיניך, שיש
לומר כן, והרי יש לחלק בין הדברים, משום שהתם – שם בדין גט,
'ותב לך' פתיח בתורה, ולכן יש ללמוד דענין ו-שצריך פתיח
לשמה – לכתוב את הגט לשם אותה האשה המתגרשת, ואם נכתב
לשם אשה אחרת אינו כשר לאחרת, אבל הקא – כאן בדין סוטה
'ועשה לך' פתיח בתורה, ואין ללמוד מכך צריך שתהיה הכתיבה
לשמה, אלא דענין עשייה לשמה, ועשייה דיה – ועשייה השייכת
במגילת סוטה, מחיקה היא – למחוק את המגילה, והיינו שימחק
את המגילה עבור אותה האשה, ואם מחק לשם סוטה אחרת אינו
יכול להשקות במים אלו סוטה אחרת. ולכן סובר רבי אחי בר
יאשיה שמגילת סוטה הנכתבת לשם אשה אחת, אפשר למחוקה
ולהשקות בה אשה אחרת.
אגב ששנינו לעיל (ע"א) שרבי מאיר למד אצל רבי ישמעאל ורבי
עקיבא, מביאה הגמרא כמה מימרות על גדלותו של רבי מאיר:
אמר רבי אחא בר חנינא, גלוי ורוע לפני מי שאמר והיה העולם,
שאין בדורו של רבי מאיר אדם גדול כמותו, ומפני מה לא קבעו
הבנים הלכה כמותו בכל מקום, מפני שלא יכלו הבידיו לעמוד על
סוף דעתו – להבין אלו מדבריו נכונים ואלו אינם נכונים, מפני
שהוא היה אומר על דבר שהוא טמא, שהוא טהור, ומראה לו פנים
– ונותן לכך טעם הגון מדוע הוא טהור. וכן על דבר שהוא טהור
היה אומר שהוא טמא, ומראה לו פנים – ונותן טעם הגון לכך
שהוא טמא.
תנא בברייתא, רבי מאיר, לא רבי מאיר שמו, אלא רבי נהוראי שמו,
ולמה נקרא שמו רבי מאיר, מפני שהוא היה מאיר עיני חכמים
בהלכה. וכן רבי נהוראי, לא נהוראי שמו, אלא רבי נחמיה שמו,
ואמרי לה – ויש שאמרו על רבי נהוראי שרבי אלעזר בן עזר שמו,
ולמה נקרא שמו רבי נהוראי, מפני שפנהו (ו-מאיר) עיני חכמים
בהלכה.
אמר רבי, האי דמתרנא מחבראי – מה שאני מחודד יותר מחברי,
הוא משום דתויתיה לרבי מאיר מאחוריה – שהיית רואה את רבי
מאיר מאחוריו בעת לימודי אצלו, ואילו תויתיה מקמי – ואילו
היית רואה אותו מלפניו, הנה מתרנא מפי – היית נעשה מחודד
ו-חריף יותר, דכתיב (שעשע ל ט) 'ותיו עיניך ראות את מוריד',
כלומר, הנביא מברך את ישראל שיזכו לראות את המורה, היינו
הקדוש ברוך הוא, שלא בהסתר פניו. הרי שמעלה גדולה היא
לראות פניו של הרב.
הגמרא מספרת מחריפות תלמידו של רבי מאיר: אמר רבי אבהו
אמר רבי יוחנן, תלמיד היה לו לרבי מאיר וסומכוס שמו, שהיה
אומר על כל דבר ודבר של מומחה – על כל דבר שדינו להיות
טמא, ארבעים ושמונה מעמי מומחה – ארבעים ושמונה טעמים
לכך שהוא טמא. וכן על כל דבר ודבר של סהרה – שדינו להיות
טהור ארבעים ושמונה מעמי סהרה.
הגמרא מביאה עוד מעשה מחריפות של תלמידים: תנא בברייתא,
תלמיד יתיב ו-שלמד הרבה היה בוכה, שהיה בכח חריפותו משהר
את השרץ, אף על פי שהוא טמא, במאה וחסשים מעמים. אמר
רבנא, אני אידון בקל וחומר ואמרתני, ומה נחש שממית בני אדם
ובהמות בהכשתו, ומרבה מתוך כך מומחה ו-טומאת מות וטומאת
נבלה בעולם, ובכל זאת הוא עצמו טהור אפילו במותו, שרץ שאין

פתוחים היו לרשות הרבים. ביקשו בני אחד מראשיו לתקן את
 חלקם במבוי ולהתירו בטלטול, ועל כן התקינו לחי בראש המבוי
 הפונה לרשות הרבים, ואילו בני ראשו השני, לא חששו לתקן את
 חלקם, ולא התקינו לחי בראשו. כיון שכן, נזקקו בני ראש המבוי
 שביקשו להתיר את חלקם, להתקין לו לחי נוסף בעקמומיותו. **בְּרוּךְ**
בְּנוֹדָא – ברכו מחצלת עד שנעשתה כמין גליל, **וְאוֹתֵיבוּ בֵּיהּ**
בְּעֶקְמוּמִיתָיהּ – והושיבוהו במקום עקמומיותו של המבוי, כדי
 שתשמש שם כלחי, ובכך סברו לתקנו (צירור ט).
אֲמַר רַב הֲסָדָא, הָא – דבר זה שעשו, **לֹא כָרַב הוּא וְלֹא בְשִׁמוּאֵל**
 שנחלקו בדין מבוי עקום, שהרי **לְרַב דְּאֲמַר, תּוֹרָתוֹ** ודינו של מבוי
 עקום הוא **כְּמַבּוּי מְפֻלָּשׁ, צוּרַת הַפֶּתַח כְּעֵי** – צריך להתקין צורת
 הפתח בעקמומיותו, והללו שעשו שם לחי, לא הועילו מאומה. ואף
לְשִׁמוּאֵל דְּאֲמַר, תּוֹרָתוֹ של מבוי עקום היא **כְּמַבּוּי סְתוּם**, ודי לו
 בעשיית שתי לחיים בשני ראשיו, אין המחצלת שניתנה
 בעקמומיותו מועילה כלחי, משום דהני **מִילֵי** – דברים אלו אינם
 אמורים אלא אם היו מתקנים לו **לְחֵי מְעֻלָּא** – לחי טוב וחזק, **אֲבָל**
הָאֵי – מחצלת זו, **בִּין דְּנִשְׁבִּי בֵּיהּ וְזָקָא וְשָׁדִי לִיהּ** – כיון שהרוח
 מנשבת בה ומשליכה אותה לארץ, **לֹא כְלוּם הוּא** – אינה נחשבת
 כלחי, ונמצא שלכל הדעות המבוי אסור בטלטול.
 על פי הטעם שנתבאר מסיימת הגמרא: **וְאִי נֶעֱיֵן בֵּיהּ סִיבְתָא**
וְחִבְרִיָּה – ואם נעץ יתד במחצלת וקבע אותה במקומה באופן שלא
 תפול על ידי הרוח, **חִבְרִיָּה** – חיבורו חיבור, וניתן לטלטל במבוי
 לדעת שמואל.
 הגמרא חוזרת לדון בדברי רב (לעיל ז) בענין מבוי שנפרץ לחצר:
גוּפָא – נשוב לעצם דברי רב ונבאר אותם, **אֲמַר רַב יְרֵמְיָה בְּרַ אֲבָא**
אֲמַר רַב, מְבִי שְׂרָאֵשׁ פְּתוּחַ לרְשׁוֹת הָרַבִּים, ובסופו יש חצר, **וְנִפְרֵץ**
 הכותל שבסופו **בְּמִלּוּאֵי לְחָצֵר**, שלא נותר בינו לחצר מאומה.
וְנִפְרֵצָה אותה חצר גם לרשות הרבים **כְּנִגְדֹּי** – בכותל שכנגד כותל
 המבוי, **הַחֲצֵר מוֹתֶרֶת** בטלטול, ואינה נאסרת מחמת הפרצות, מפני
 שהפרצות לרשות הרבים ולמבוי היו קטנות מעשר אמות, וגם
 נותרו שיירים למחיצות החצר משני עברי הפרצות, על כן שם
 'פתח' עליהן ולא 'פירצה', ואינן אוסרות אותה. ואף מחמת בני
 המבוי אין החצר נאסרת, כדן כל חצר הפתוחה למבוי, שאינה
 נאסרת מחמתו, מפני שלבני המבוי אין דריסת הרגל בחצר. ואילו
הַמְבִּי אֲסוּר בטלטול, משום שבני החצר אוסרים אותו כל זמן
 שלא עירבו ביניהם, שהרי המבוי פרוץ במלואו לחצר, וצריך
 לערב עם בני החצר.
 מקשה הגמרא: **אֲמַר לִיהּ רַבָּה בְּרַ עוּלָא לְרַב בִּיבִי בְּרַ אֲבִי, רַבִּי, לֹא**
מִשְׁתַּנְתִּי הִיא זו – וכי דינו של רב אינו שנוי כבר במשנה, שהרי
 שנינו במשנה (למקן צב) **הַחֲצֵר קְטַנָּה שְׁנִפְרֵצָה לְגִדּוּלָה** – שתי חצרות
 סמוכות זו לזו, אחת גדולה ואחת קטנה, והכותל המפסיק ביניהן
 נפרץ במלואו, שאין עוד מחיצה כלל בין הקטנה לגדולה (צירור יג).
 הגדולה מוֹתֶרֶת להוציא כלי הבתים שבה
 לחצר, שמתוך שהיא רחבה מן הקטנה, יש בה כתלים משני צידי
 הפירצה, ועל כן לגביה דין פירצה זו כפתח, ושתי חצרות שפתח
 ביניהן אינן אוסרות זו על זו. ואילו **הַקְּטַנָּה אֲסוּרָה** להוציא כלים
 ששבתו בבית לחצר, **מִפְּנֵי שֶׁהֵיא נִחְשָׁבַת כְּפֶתַח הָאֵל גִּדּוּלָה**,
 כלומר, מאחר שמצד החצר הקטנה אין כלל דופן החוצץ בינה
 לחצר הגדולה, הרי היא פרוצה במלואה לחצר הגדולה וכרשותם
 של בני הגדולה, ונחשבת כפתח של החצר הגדולה שנגרר ביניה
 אחריה, לכך היא חייבת בעירוב עם הגדולה, וכל שלא עירבה
 אסורה בטלטול. ונמצינו למדים ממשנה זו את דינו של רב במבוי
 שנפרץ לחצר ונפרצה חצר כנגדו, שהמבוי הפרוץ במלואו דומה
 לחצר הקטנה הפרוצה במלואה, והוא אסור כמותה. ואילו החצר,
 שנתרו בה שיירים משני עברי פירצת המבוי, דומה לחצר
 הגדולה, והיא מותרת כמותה. ומדוע הוצרך רב להשיענו דין
 השנוי במשנה.
 מתרצת הגמרא: **אֲמַר לִיהּ רַב בִּיבִי בְּרַ אֲבִי לְרַבָּה בְּרַ עוּלָא, רַב**

תִּנְיָמָל הַאֲשָׁפָה, ותתבטל המחיצה, **וְהָתֵנָּן** – והלא שנינו במשנה
 (למקן צט) **גַּל אֲשָׁפָה הַמוֹנַח בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים, גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים**, ורחב
 ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, דינו כרשות היחיד, ולכן אם
 בסמוך לאשפה זו יש בית, חלון שֶׁעַל גָּבָהּ – שפתוח מעל האשפה,
זוֹרְקִין לָהּ בְּשֶׁטֶת – מותרים הם לזרוק בשבת זבל מהחלון על גבי
 גל האשפה, שהרי הם זורקים מרשות היחיד לרשות היחיד וצירור
 זו. ואין חוששים שמא תתמעט האשפה מעשרה טפחים, ותהפוך
 לרשות הרבים, ויטעו וימשיכו לזרוק אליה זבל מהחלון כהרגלם.
 ואם כן קשה, מדוע בסוגייתנו חשש רבי שמא תנטל האשפה
 ותתבטל המחיצה. **אֲלָמָא** – אלא מוכח מכך דִּשְׁנֵי – שיש חילוק בין
אֲשָׁפָה דְּרַבִּים – שרבים משליכים בה את זבליהם, שאין דרכה
 להפנות, ובה עסקה המשנה שלא חששה לפינוי האשפה, לבין
אֲשָׁפָה דְּיָחִיד – שהיחיד משליך בה את זבלו, והוא עלול להמלך
 ולפנות את האשפה שלו, ועליה אמר רבי שחוששים שמא תנטל.
 מסיימת הגמרא לבאר את ראיית רב משרשיא: מאחר שהוכח
 שיש חילוק בין של יחיד לשל רבים, **הָכָא נָפִי** – אף כאן, במבוי
 הכלה לרחבה, **שְׁנֵי** – יש חילוק בין **הַחֲבָה דְּרַבִּים**, שאין חוששים
 שמא יבנה בה בתים, לבין **הַחֲבָה דְּיָחִיד**, שחוששים שמא ימלך
 בעליה ויבנה בה בתים, ויחפר המבוי למבוי הכלה לצדי רחבה.
 ועל כן כל מבוי הכלה לרחבה של יחיד דינו כמפולש, אפילו אם
 עתה הוא כלה לאמצע הרחבה.
 הגמרא חוזרת לנידון המבוי שלא רצה רבי להורות בדינו. מבררת
 הגמרא: **וְרֵקֶנָּן** – חכמי דורו של רבי, **מָאִי** – מה היתה דעתם באותו
 מבוי שצידו האחד כלה לים וצידו השני כלה לאשפה. משיבה
 הגמרא: **אֲמַר רַב יוֹסֵף בְּרַ אֲבָדִימִי, תֵּנָא** – שנינו בברייתא על מעשה
 זה, **וְחֻקֵּימִים אוֹסְרִין**, משום שחששו שמא תנטל האשפה או יעלה
 הים שרטון, וימשיכו לטלטל כבתחילה.
 וכך פוסקת הגמרא להלכה: **אֲמַר רַב נַחֲמָן, הִלָּכָה בְּדַבְרֵי חֻקֵּימִים**
 שהמבוי אסור.
 הגמרא מביאה נוסח אחר בדעת חכמים: **אִיבָא דְּאֲמַרִּי שֶׁכָּךְ אֲמַר**
רַב יוֹסֵף בְּרַ אֲבָדִימִי, תֵּנָא בברייתא על מעשה זה, **וְחֻקֵּימִים מְתִירִין**
 את המבוי, ואין חוששים שמא תנטל האשפה או יעלה הים שרטון
 וימשיכו לטלטל כבתחילה.
 לפי הלשון השניה פוסקת הגמרא: **אֲמַר רַב נַחֲמָן, אִין הִלָּכָה בְּדַבְרֵי**
חֻקֵּימִים שהתירו את המבוי. ונמצא שלפי שתי הלשונות פסק רב
 נחמן שהמבוי אסור, מפני שחוששים שמא בעתיד יבטלו
 מחיצותיו, ויש לחשוש שימשיכו לטלטל בו, ולא יבחינו שהטלטול
 נאסר.
 הגמרא מביאה מעשה בענין מבוי ששפת הים שימשה לו כמחיצה:
 בעיר טורא היו מבואות שראשיהם פתוחים לרשות הרבים וסופם
 מפולש לים, ושפת הים היתה גבוהה עשרה טפחים. נתעוררה
 השאלה האם די להם בתיקון לחי וקורה בראשיהם כדן מבואות
 שאינם מפולשים, שהרי בסופם קיימת מחיצת שפת הים, או שמא
 זקוקים הם לתיקון אף בסופם. ועל כך מספרת הגמרא **שְׁמַרְיָא**
פְּסִיק לָהּ לְסוּרִיָּה בְּאִזְלֵי – מרימר התקין בסופי המבואות מחיצות
 העשויות מרשת, ומחיצות אלו הפסיקו בין המבואות לבין הים
 (צירור ח), **וְאֲמַר** שטעמו הוא, משום שאף על פי שמחיצת שפת הים
 חשובה מחיצה, אך **חִישִׁינָן שְׁמָא יַעֲלֶה הָיָם שְׂרָטוֹן** של חול ואבנים,
 ותתבטל מחיצת הים, וימשיכו לטלטל כבתחילה, ועל כן התקין
 מחיצה אחרת בסופי המבואות.
 מתוך שהוכר ענין תיקון המבואות בסורא, מביאה הגמרא מעשה
 נוסף בתיקון מבוי בסורא: לעיל (ז) הובאה מחלוקת רב ושמואל
 בדן מבוי עקום כמין רי"ש ששני פתוחיו פונים לרשות הרבים, לרב
 דינו כמבוי מפולש, וצריך לתקנו בלחי וקורה בשני ראשיו וצורת
 הפתח בעקמומיותו, ולשמואל דינו כמבוי סתום, ודי לו בלחיים
 בשני ראשיו הפונים לרשות הרבים, ואינו זקוק לתיקון
 בעקמומיותו. מספרת הגמרא: **הוּא מְבִי עָקוּם** – מעשה במבוי
 עקום כמין רי"ש **דְּהָהּ בְּסוּרָא** – שהיה בעיר טורא, ושני ראשיו

לבוד עד ארבעה טפחים, נמצא שכל הלחיים נחשבים כלחי אחד, ומשתמש בתוך המבוי רק עד חודו הפנימי של הלחי הפנימי ביותר, שממנו ואילך כלפי ראש המבוי, כבר נחשב כנגד הלחי, ואסור להשתמש כנגד הלחי. אבל לרבנן דאמרי, לא אמרינן - שאין אמורים לבוד כשהריוח הוא יותר משלושה טפחים, אין כל הלחיים נחשבים כלחי אחד לפתח המבוי, אלא רק הלחי החיצון מתיר את כל המבוי, ולכן משתמש עד חודו הפנימי של הלחי החיצון, אבל כנגד הלחי החיצון אסור להשתמש, שאין משתמשים כנגד הלחי וציר ז'. ומסיים רב הונא בריה דרב יהושע את קושייתו, שעד כאן לא נחלקו אלא מהיכן מתחיל הלחי, אבל בין הלחיין דבולי עולמא - בין לרבנן ובין לרבן שמעון בן גמליאל, סבר רבי יוחנן שאסור לטלטל, שאם לא כן, לדעת כולם מותר להשתמש עד תחילתו של הלחי החיצון.

שואלת הגמרא: ורבא מה יענה על קושייתו של רב הונא בריה דרב יהושע. ומשיבה: הָתָם נָמִי - שם גם מדובר דפתוח המבוי לרבמלית, שאף השטח שכנגד הלחי נחשב כרמלית, כפי שהעמנו את הדין שבתוך הפתח צריך לחי אחר להתירו.

שואלת הגמרא: אבל אם המבוי פתוח לרשות הרבים מאי - מהו דינו, האם שרי - מותר לטלטל כנגד הלחי, הרי זה כמו שצריךא בארעא וגיורא בשמי שמיא - האורח הקבוע מושפל לקרקע והגר בשמי השמים למעלה, שזה הפוך מהסברא. מתרצת הגמרא: אין - כן, סברא הוא שכשהמבוי פתוח לכרמלית חמור יותר השטח שכנגד הלחי, לפי שצריךא מין הכרמלית של השטח שכנגד הלחי את מינו - את הכרמלית שמחוץ למבוי שהוא אותו מין רשות, וגיורא משנתו, ואף הוא מקבל דין כרמלית, וכמו שהתבאר בתירוץ הקודם.

שואלת הגמרא: ורבא מה יענה על הוכחה זו. ומשיבה: הָתָם מדובר דפתוח המבוי לרבמלית - לבקעה שהיא כרמלית, ולכן אסור לטלטל אף בשטח שכנגד הלחי שאף הוא נחשב כרמלית.

שואלת הגמרא: אבל אם המבוי פתוח לרשות הרבים, מאי - מהו דינו של שטח זה, האם שרי - מותר לטלטל בו, הרי זה כמו שצריךא בארעא וגיורא בשמי שמיא - האורח הקבוע מושפל לקרקע והגר בשמי השמים למעלה, כלומר שזה הפוך מהסברא לומר שכשהמבוי פתוח לכרמלית דינו יותר חמור מאשר אם פתוח לרשות הרבים. מתרצת הגמרא: אין - כן, סברא היא שכשהמבוי פתוח לכרמלית הוא חמור יותר, לפי שצריךא מין את מינו וגיורא - שהשטח שכנגד הלחי הדומה לכרמלית, מצא את הכרמלית שמחוץ למבוי הסמוכה לו, והיא מעוררת אף עליו דין כרמלית, וגיורא משנתו שלולי הכרמלית היה בטל לרשות שאינו מינו. מה שאין כן כשהמבוי פתוח לרשות הרבים, אין שטח זה מצטרף לרשות הרבים, כיון שאינו דומה כלל לרשות הרבים, ואינו מתחזק ממנו בכלום.

רב הונא בנו של רב יהושע הקשה על רבא: אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא, ואת לא תסברא - וכי אתה רבא לא תסבור דבין הלחיין מודה רבי יוחנן שאסור לטלטל, והאמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מבי שרצפו בלחיין - שהעמיד בו לחיים ברציפות מראשו לכיוון פנים במשך שנים או שלוש אמות, וביניהם יש ריוח פחות פחות מארבעה - בין כל לחי ללחי יש ריוח פחות מארבעה טפחים, אך יותר משלושה טפחים, באנו למחלוקת רבן שמעון בן גמליאל ורבנן שנחלקו ולעיל בעמוד זה! בשיעור שאומרים בו לבוד. ומבאר רב הונא בריה דרב יהושע את דברי רבי יוחנן, שלפי רבן שמעון בן גמליאל דאמר, אמרינן - שאומרים

יעקב בדעתו של תנא קמא, שעד כאן לא קאמר תנא קמא הָתָם - שם בדין מגילה שנכתבה לשם סוטה אחרת שהיא פסולה, אלא בין דאינתיק לשום רחל - כיון שנכתבה המגילה וניתקה מכל שאר נשים שבעולם ונתייחדה לשם רחל, תו לא הדרא מינתקא לשום לאה - אי אפשר לחזור ולנתקה משאר נשים ולייחדה לשם לאה, ולכן פסולה. אבל גבי - אצל פרשת סוטה שנכתבה בספר תורה, דסתמא מיכתבא - כיון שנכתבה בסתם שלא לשם אשה מיוחדת, הכי נמי - בזה יודה תנא קמא דמחקינן, משום שלא נכתבה פרשת סוטה שבתורה לשם אשה מיוחדת, ולא ניתקה עבורה משאר נשים.

וכן אמר רב נחמן בר יצחק שאין לתלות מחלוקת זו אם אפשר למחוק לסוטה פרשת סוטה מספר תורה, במחלוקת שנחלקו תנאים אם מגילת סוטה שנכתבה לאחת כשירה לאחרת, ודילמא לא היא - ושמא אין לתלות את דעת רבי יהודה בדעתו של רבי אחי בר יאשיה, שעד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה הָתָם - שם בדין מגילה שנכתבה לשם סוטה אחת שהיא כשירה לאחרת, אלא דאיכתיב מיתה לשום סוטה בעולם - כיון שמכל מקום נכתבה לשם השקאת סוטה, אבל גבי פרשת סוטה שנכתבה בספר תורה, כיון דלהתלמד בתיבא - שנכתבה בשביל שילמדו ממנה ולא בשביל להשקות בה את הסוטה, הכי נמי - בזה יודה רבי אחי בר יאשיה, דלא מחקינן - שאין מוחקים מפרשת סוטה שבתורה להשקות בה את הסוטה.

הגמרא מבררת את דעתו של רבי אחי בר יאשיה. שואלת הגמרא: ולית ליה לרבי אחי בר יאשיה - והאם רבי אחי בר יאשיה אינו סובר להא דתנן - את מה ששנינו לענין גט אשה, שהלכה היא שצריך לכתוב בגט את שם האיש והאשה המתגרשת, ושנינו במשנה (גיטין כד.) כתב [גט] בשביל לגרש בו את אשתו

הגמרא מבררת את טעם מחלוקתם של רבי יהודה ורבי יעקב. שואלת הגמרא: מאי בינייהו - במה נחלקו רבי יהודה ורבי יעקב. משיבה הגמרא: אמר רב ירמיה, למחוק לה לסוטה, את פרשת סוטה מן התורה - מספר תורה, איכא בינייהו - בזה נחלקו. שרבי יהודה סבר שמותר למחוק מספר תורה את פרשת סוטה לתוך המים כדי להשקות בהם את הסוטה, ולכן אסור לכתוב בדיו שיש בו קנקנתום, כיון שאם יטיל קנקנתום בדיו לא יוכל למחוק את הכתב. ורבי יעקב סבר שאסור למחוק את פרשת סוטה שבספר תורה להשקות בו את הסוטה, ולכן מתיר לכתוב את פרשת סוטה שבתורה אף בדיו שיש בו קנקנתום.

מוסיפה הגמרא: והני תנאי - ואלו התנאים רבי יהודה ורבי יעקב, שנחלקו אם אפשר למחוק לסוטה את פרשת סוטה מספר תורה, בי הני תנאי - נחלקו באותה מחלוקת שנחלקו בה תנאים אחרים אם צריך שתהיה כתיבת המגילה לשמה, דתנאי - ששנינו בברייתא, סוטה שנכתבה מגילתה, והודתה שזינתה ואמרה טמאה אני, אין מגילתה שנכתבה עבורה, בשירה להשקות בה - למחוקה במים ולהשקות בהם סוטה אחרת, כיון שלא נכתבה לשמה. ורבי אחי בר יאשיה אמר, מגילתה - מגילה שנכתבה עבור סוטה אחת, בשירה להשקות בה סוטה אחרת, שאין צריך שתהיה המגילה כתובה לשם אותה סוטה. ורבי יהודה ורבי יעקב במחלוקת שרבי יהודה הסובר שאפשר למחוק את פרשת סוטה מספר תורה, סובר רבי אחי בר יאשיה, שאין צריך שתהיה המגילה כתובה לשם אותה סוטה. ורבי יעקב הסובר שאין מוחקים פרשת סוטה מספר תורה, סובר כתנא קמא, האומר שמגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה אחת אין משקים בה סוטה אחרת. הגמרא דוחה ואומרת שאין לתלות מחלוקת אחת בחברתה: אמר רב פפא, דילמא לא היא - שמא אין לתלות את דעת רבי

אמר רבי עקיבא, על זה ועל זה נחלקו. כלומר, הוא חולק על רבי
ישמעאל, וסובר שמחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא, בין
במבוי שפתחו רחב מארבע אמות עד עשר, ובין במבוי שרוחב
פתחו פחות מארבע אמות.

גמרא

הגמרא סברה שמחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא במבוי
מפולש, הפתוח במלואו לרשות הרבים משני צידיו. מקשה
הגמרא: כמאן – כשיטת מי נשנית משנתנו, הסוברת שניתן להתיר
מבוי מפולש על ידי לחי וקורה, הרי זה דלא כשיטת חנניה ולא
כתנא קמא, שנחלקו לעיל (ו) בביאור האופן שיש להתיר מבוי
מפולש בטלטול, שכן לדעת שניהם אין די בלחי וקורה.
מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה, הכי קאמר – כך היא כוונת
המשנה לומר, הקשר מבוי שהוא כותם משלשת צדדיו ואינו פתוח
אלא ברוח רביעית, כיצד, בית שמאי אומרים, לחי וקורה, ובית הלל
אומרים, אי לחי או קורה. אבל במבוי מפולש הכל מודים שאי
אפשר להכשירו בלחי או קורה בלבד.

הגמרא מבררת בכמה מחיצות נעשה 'רשות היחיד' מן התורה:
שנינו במשנה, הכשר מבוי בית שמאי אומרים, לחי וקורה. מבררת
הגמרא: למי קרא – האם תוורק דברי המשנה יש לומר, דקא סברי
בית שמאי שצריך להקיף מקום בארבע מחיצות כדי לעשותו רשות
היחיד מדאורייתא, ולפיכך הם מצריכים לעשות ברוח הרביעית
של המבוי גם לחי וגם קורה, כדי שתהא שם מחיצה גמורה.

דוחה הגמרא: לא – אין הכרח לומר כן, אלא יתכן שמודים בית
שמאי שלענין לזרוק חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד, משלש
מחיצות הוא דמיתייב, כלומר, מקום המוקף בשלש מחיצות נידון
כרשות היחיד מן התורה. ותוורק חפץ מרשות הרבים לתוכו, חייב.
אבל להקל ולמלטל שם כדין רשות היחיד לא התירו חכמים, עד
דאיכא – עד שתהינה בו ארבע מחיצות. ולפיכך הצריכו בית
שמאי לעשות ברוח הרביעית לחי וקורה, כדי להתיר את הטלטול
בתוכו.

הגמרא מבררת עתה את שיטת בית הלל בענין זה. שנינו במשנה:
בית הלל אומרים, הכשר מבוי הסתום משלש רוחות הוא על ידי
שמתקנו ברוח הרביעית או בלחי או בקורה. ליכא – האם מכאן יש
להוכיח ולומר, דקא סברי בית הלל שצריך להקיף מקום בשלש
מחיצות כדי לעשותו רשות היחיד מדאורייתא, שהרי אילו היו
סוברים שדי בשתי מחיצות, לא היו מצריכים לעשות למבוי שלש
מחיצות גמורות, אלא די היה לעשות ברוח השלישית לחי או
קורה. כמו ברביעית.

דוחה הגמרא: לא – אין הכרח לומר כן, אלא יתכן שלענין לזרוק
חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד מודים הם שמשתיים הוא
דמיתייב – שאף הזורק למקום המוקף שתי מחיצות חייב מן התורה
משום מוציא מרשות לרשות, אבל למלטל שם לא התירו חכמים,
עד דאיכא – עד שיהיו שלש מחיצות גמורות, ולחי או קורה ברוח
הרביעית.

שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר, לחינו.
הגמרא מבררת את כוונת דברי רבי אליעזר: איכא לחי – נסתפקו
בני הישיבה, רבי אליעזר לחינו וקורה קאמר, כלומר, האם כוונתו
להצריך לעשות במבוי גם שני לחיים וגם קורה כדי להתירו
בטלטול, או דילמא – או שמא לחינו בלא קורה קאמר.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייא: תא שמע – בוא ושמע
ראיה לפשוט את הספק. שנינו בברייא, מעשה ברבי אליעזר
שהלך אצל רבי יוסי בן פרידא תלמידו

הוכחה לדיני צורת הפתח. וכך נאמר בה, שער שראשו עגול
ככיתה וצידו ג, רבי מאיר מחייב במוזה, וחכמים פוטרין, מפני
שלמעלה בראש העיגול נעשה הפתח צר מארבעה טפחים, ואין
עליו שם פתח. ושון רבי מאיר וחכמים בדיון זה, שאם יש ברגליה
של הכיפה עשרה טפחים שהיא חייבת במוזה. כלומר, אם פתח
זה יש בו גובה עשרה טפחים ברוחב ארבעה קודם שמתחיל
להתעגל (וצידו ד), הכל מודים שהוא חייב במוזה, שהרי אף אם
יתם כל העיגול של הכיפה יש כאן שיעור פתח כשר.

ומברייא זו יש להוכיח כרח נחמן, שאין צריך שיגיעו הקנים של
צידי צורת הפתח לקנה שמעליהם, שהרי כאן הכשרו של הפתח
הוא בחלקו התחתון שאינו מתעגל, והעיגול מפסיק בין המזוזות
למשקוף העליון, ואף על פי כן נידון הוא כפתח וחייב במוזה.
הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו רבי מאיר וחכמים בברייא
שם: אמר אביי, הכל מודים שאם כיפה זו נבוכה עשרה טפחים, ואין
גובה רגליה שלשה טפחים ברוחב ארבעה טפחים (וצידו ה), אי נמי
– או באופן שיש ברגליה גובה שלשה טפחים ברוחב ארבעה ואין
נבוכה עשרה טפחים (וצידו ו), ולא כלום – אין פתחים אלו נחשבים
לכלום, ופטורים ממוזה. כי פליגי – באיזה אופן נחלקו רבי מאיר
וחכמים, פיש ברגליה חלל רחב ארבעה טפחים בגובה שלשה
טפחים, ונבוכה היא עשרה טפחים עם העיגול שלמעלה, ואין רחבה
ארבעה טפחים בגובה עשרה, דהיינו, שנעשית צרה קודם שתגיע
לגובה עשרה טפחים, ויש בה – ברוחב הכתלים שבצדדים מקום
כדי לחזק – לחקוק בקיר ולרבע את העיגול, ועל ידי כן להשלימה
לפתח רחב ארבעה טפחים בגובה עשרה (וצידו ז). רבי מאיר סבר,
חוקקין כדי להשלים את השיעור, כלומר, מאחר ויש כאן 'התחלה'
של פתח למטה בגובה שלשה טפחים וברוחב ארבעה, ולמעלה יש
גובה עשרה טפחים ברוחב פחות מארבעה, דנים כאילו נחקק
הקיר ונתרחב הפתח גם למעלה כדי רוחב ארבעה טפחים בגובה
עשרה, ועל כן יש עליו שם פתח וחייב במוזה. ורבנן סברי, אין
חוקקין להשלים, ומאחר ואין כאן שיעור פתח בגובה עשרה טפחים
ורוחב ארבעה, פטור הוא ממוזה.

הגמרא מביאה למעשה של רב ששת שפגש את רבה בר שמואל:
אמר ליה רב ששת לרבה בר שמואל ששנה לו ברייתא זו, אי
משפחת לחי לא תימא לחי לבי ריש גלותא ולא מידי מהא מתינתא
דכיפה – אם תפגוש את בני ביתו של ראש הגולה אל תאמר להם
מאומה מברייא זו העוסקת בדיני שער העשוי ככיפה, לפי שיש
להוכיח ממנה שטעיתי בהוראתי בעניינם, ואין צריך הקנה
שלמעלה ליגע בקנים שבצידי צורת הפתח, אלא אחזור בי
מעצמי.

משנה

משנה זו מפרשת באיזה אופן יש להכשיר מבוי שיהא מותר
לטלטל בו: הקשר מבוי – כיצד יש להכשיר מבוי כדי להתיר
לטלטל בו. בית שמאי אומרים, עושה לחי גובה עשרה בצד המבוי
בכניסתו, וקורה רחבה טפח מעל פתח המבוי. ובית הלל אומרים,
די לעשות או לחי או קורה. רבי אליעזר אומר, עושה שני לחינו
משני צידי פתח המבוי.

המשנה מביאה מחלוקת תנאים בביאור האופן שבו נחלקו בית
שמאי ובית הלל: משום – (משמו של) רבי ישמעאל אמר תלמידי אחד
לפני רבי עקיבא, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שרוחבו
פתחו הוא פחות מארבע אמות, שבזה אף בית שמאי מודים שהוא
ניתר או בלחי או בקורה. אלא על מה נחלקו, על מבוי שפתחו רחב
מארבע אמות ועד עשר אמות. שביט שמאי אומרים, הכשרו בלחי
וקורה, ובית הלל אומרים, או לחי או קורה.

אמר לו רב דימי לאביי, ואלא מאי - מה סבור אתה לומר, 25
 פליגין - שאנו חולקים בדיון עומד מרובה על הפרוץ משני 26
 צדדים, אם כן, לדידי הדין פליגין לי למימר - כך היה לי לומר, 27
 שיש עור ברוחב אצבע ושני שלישים מכאן - מצידו האחד של 28
 הנקב, ואצבע ושני שלישים מכאן - מצידו השני של הנקב, 29
 ואצבעיים ושני שלישים ריוח באמצע, ובסך הכל שש אצבעות, 30
 שבאופן כזה הפירצה שבאמצע יתירה על כל אחד מן 31
 ה'עומדים' שבצדדים, ובכל זאת מצטרפים שניהם לבטלה. 32
 ומאחר ולא נקטתי באופן כזה, אלא כשרוחב הפירצה שווה לכל 33
 אחד מן ה'עומדים', יש לך ללמוד שאיני מתיר ב'עומד מרובה 34
 על הפרוץ משתי רוחות. וממשיך רב דימי ואומר לאביי, אלא 35
 אי אכא למימר דפליגין - אם יש מקום לומר שישנה מחלוקת 36
 ביני ובין רבין, בדיון 'פרוץ פרוץ' פליגין - אנו חולקים, שלרבין 37
 'פרוץ כעומד אסור', ועל כן הוא מעמיד באופן שהפירצה 38
 שבאמצע מועטת מכל אחד מן ה'עומדים', ואילו אני סובר 39
 ש'פרוץ כעומד מותר', ועל כן אני מעמיד באופן שהחלל 40
 שבאמצע שווה לכל אחד מן ה'עומדים' שבצדדים. 41
 שנינו במשנה: אם יש לו צורת הפתח אף על פי שרחב מעשר אינו 42
 צריך למעט. 43
 הגמרא מבררת דינים שונים בהכשר פתחי מבוי: אשכחן - מצינו 44
 במשנתנו לגבי צורת הפתח דמהניא ברחבו - שמועילה היא 45
 להכשיר מבוי שפתחו רחב מעשר אמות, וכמו כן מצינו (לעיל ג.) 46
 לגבי אמלתרא - קורה שיש בה ציורים ופיתוחים, דמהניא בנבחה - 47
 שמועילה היא להכשיר מבוי שקורתו גבוהה יותר מעשרים אמה, 48

רק ארבע בטפה, הא - ואילו דברי נאמר ב'אמלתרא' - באצבעות 1
 קטנות, דהיינו זרתות, שיש מהן שש בטפה. ולא פליגין - אך אין 2
 אנו חולקים בדיון. 3
 אמר ליה אביי לרב דימי, אין הדבר כן, אלא לאי פליגין - באמת 4
 חולקים אתם, ובדיון 'עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות' פליגין 5
 - אתם חולקים, לדידך - לשיטתך, עומד מרובה על הפרוץ הוי 6
 עומד אף באופן שמינו מרובה מצד אחד אלא משתי רוחות - 7
 בצירוף שני צדדים, שהרי מעמיד אתה באופן שאין שיעור באחד 8
 מן ה'עומדים' כדי לבטל ה'פרוץ', אלא רק בצירוף שניהם יחדיו. 9
 ואילו לשיטת רבין, עומד מרובה על הפרוץ מרית אחת הוי עומד, 10
 אבל אם אינו מרובה אלא על ידי צירוף משתי רוחות לא הוי עומד, 11
 שהרי הוא מעמיד באופן ששיעור רוחב ה'פרוץ' שבאמצע פחות 12
 משיעור רוחב של כל אחד מן ה'עומדים' שבצדדים. 13
 ומוכיח אביי את דבריו: דאי סלקא דעתך לא פליגין - שאם יעלה 14
 על דעתך לומר שאין אתם חולקים בדיון, אלא אף רבין מודה 15
 ש'עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות הוי עומד', אם כן, לרבין 16
 הדין פליגין לי למימר - כך היה לו לרבין לומר, שיש רוחב של 17
 אצבע ושליש בעור מכאן - מן הצד האחד, ואצבע ושליש מכאן - 18
 מן הצד השני, ואצבע ושליש ריוח באמצע, ובסך הכל ארבע 19
 אצבעות, שבאופן כזה שווה רוחב הנקב לרוחב העור שבכל צד, 20
 ומצטרפים את שני ה'עומדים' כדי לבטל את ה'פרוץ' שביניהם, 21
 אבל מאחר ודקדק רבין להעמיד באופן שרוחב הנקב קטן מרוחב 22
 העור שבכל אחד מן הצדדים, יש ללמוד מכך שהוא סובר 23
 ש'עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד'. 24

אגרות קודש

ב"ה, ב' אלול, תשכ"ג

ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר שלום שי' לוין

שלום וברכה!

לאחר ההפסק הארוך מאז פגישתנו, בודאי תהי' לו הפתעה לקבל מכתב ממני, אף שתקותי
 שכמו שפגישתנו ותוכן שיחתנו נשארו בזכרוני, כן הוא גם אצלו, ובפרט ששיחתנו היתה בעניינים
 הנוגעים לרבים, שמהראוי שיהי' לה המשך.

ברם הסיבה הקרובה שהביאה אותי לכתוב לך עכשו היא הידיעה שנתפרסמה בעתונות, אשר
 כ' נבחר ליושב ראש הסתדרות המורים הבינלאומית "איפטא", ורצוני להביע לו איחולי לבבי שינצל
 במילואן האפשרויות החדשות שנפלו בגורלו לתכלית אמתית - ביסוס חינוך הנכון בכל ארצות תבל,
 ובארצנו הק' בפרט. שהרי כשמקבל אדם משרה חדשה הרי מקבל הוא אחריות נוספת, וההשגחה
 העליונה בודאי נותנת את היכולת להוציאה לפועל.

בהמשך לשיחתנו הנ"ל, ארשה לי להביע רעיון, שאף שלכאורה אינו מתאים להזדמנות זו מצד
 חלק המצער שבו, אבל כבר אמר הכתוב בכל עצב יהי' מותר, והיתרון הוא המוסר-השכל שבדבר, ולזה
 הרי אני מתכוון והענין הוא:

כשמתבוננים בבתי הספר היסודיים העממיים בכל מקום שהם, הרי מובן שתכליתם להדריך את התלמידים בשלבים יסודיים לתכלית הישגים מסויימים, שבכללותם הם שני שטחים עקריים: א) להקנות לתלמיד כמות ידיעות, ב) לחנך את התלמיד ולהכשירו להנהגה מתאימה בחייו לכשיגדל. כל אחד משני השטחים האלה מתחלק כמובן לכמה מחלקות ובהנוגע לשטח החנוך בפרט יש בו שטח היחסים שבין אדם לחברו ושטח התפתחותו "הפרטית"; כיצד יתיחס האדם לרצונותיו ותאוותיו הוא.

והמתבונן בתוצאות בתי הספר העממיים בארצות הברית, ובכמה ארצות אירופא, ולפי ידיעותי המצב הוא דומה גם בארץ ישראל, בא לידי מסקנה שבשטח החנוך יש לבתי הספר היסודיים הישג חשוב בחלק הנוגע ליחסי האדם זה לזה, להקטין המחיצות בין אדם לאדם ולקרבם זה לזה, ובכלל בעניינים הנקראים עכשו בשם "דימוקרטי" (כ"ז נוסף על ההישגים בשטח הקניית ידיעות). מובן אשר כמו בכל ענין יש גם כאן יוצאים מן הכלל, שבמזיד או בשוגג ניצלו את בתי הספר בכיוון הפכי, אבל המדובר הוא ברוב ובכללות.

ומכאן לנקודה המצערת, שהתבוננות האמורה מביאה ג"כ לידי הכרה שבתי הספר היסודיים העממיים לא הצליחו בשטח ההתפתחות "הפרטית" של התלמידים, זאת אומרת בשטח ריסון התאוות, ורק הודות להשפעת הבית וחינוך דתי לא פרקו עול תרבות לגמרי ולא הפכו את העולם ליער עבות, "דזשאנגל" בלע"ז.

לכן רואים שבאותן המדינות אשר השפעת ההורים נחלשה בהן מאיזו סיבות, גדלה בהן עבריינות הנוער שלא בערך יותר מאשר במדינות אחרות, אף שדרגת בתי הספר שווה פחות או יותר בכולן.

אין בידי הסטטיסטיקה להוכיח את המסקנה הנ"ל במספרים, אבל בהיות כ' מומחה במקצוע זה, לא נצרך לזה.

אמנם אין פלא בהאמור לעיל, שהרי בהנוגע להרחבת ידיעות התלמיד יש כמה דרכים לעודדו ולעורר את רצונו להתקדמות והשגים, על ידי הסברה ואמצעים הנוגעים לו על אתר או בעתיד הקרוב; וכן בהנוגע לפיתוח חוש הדימוקרטי והיחס שבין אדם לחברו, אשר פשוט המצב "המיכני" שהתלמיד נמצא בסביבת כמה ילדים וילדות כבר עושה הרבה לפיתוח חוש זה. מה שאין כן בנוגע לריסון התאוות. ואין זה דבר הבא מאליו, וכידוע הדוגמא בזה שאין אדם יכול להרים את עצמו על ידי שיאחז בשערתיו וימשכם למעלה, אלא דרושה נקודה מחוצה לו לסמוך עלי. ובדורנו אנו נוכחנו לצערנו הגדול מה יש לצפות מזה שהתלמיד בטח "יסמוך" על רגש הצדק והיושר שהמורה מלמדו, או על השפעת אחיו הגדול, ואפילו על אימתו של השוטר. ומשנה לשנה מוצאים להם בני הנוער תחבולות חדשים להשתחרר מאימת השוטר והשופט, ונגע העבריינות הולך ומתפשט. ועד כמה שהתרבות האנושית בכלל היא מקל רצוף לתמוך עליו ראה ראינו במדינת אשכנז, אשר עליונותה בשיטות פילוסופי ואפילו "מוסר" היתה ידועה, אבל למעשה גידלה דורות של חיות טרף בצורת אדם.

ברור שאין עצה אחרת לנטוע בלב הילדים ובני הנוער משמעת הגונה וממשית אלא ע"י יראה או אהבת כח עליון יותר מכח האדם עצמו, שרק באופן זה לאמתו של דבר אפשר להדריכם ולחנכם לרסן התאוות והרצון. והרי דבר זה אינו ענין שאפשר לדחותו עד אשר הילד יהי בן שמונה עשרה, או אפילו בן י"ג, ואז יתחילו לתת להם חינוך זה, ועד אז ילכו בשרירות לבם, בתקוה שמורא בשר ודם ידריכם בדרך הטוב והישר.

כאמור, אינה נראית עצה אחרת אלא להשריש בלבבות הילדים משחר טל ילדותם אמונה חזקה בבורא עולם, אשר הוא מנהיגו גם עתה בפועל, ובסגנון חכמינו ז"ל שיש עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים; בספר שאי אפשר לזייפו, ועין ואזן שאי אפשר לשחדם או להוליכם שולל על ידי כל מיני ערמוניות והתחכמות.

והרי בנקודה זו של אמונה בבורא עולם ומנהיגו מחוייבים על פי תורתנו תורת חיים כל אחד ואחת מבני עמי העולם גם כן, ועוד [ועיקר בחוגים מסוימים] שאמונה זו מחוייבת גם על פי שכל הבריא.

לכן, איזה בית ספר שהוא, אם תכניתו כוללת ענין החינוך, חינוך מוסרי ולא רק דימוקרטי, מוכרח שאחד מיסודותיו יהי ענין האמונה הנ"ל, ולא כלימוד מופשטי, אלא כענין הנוגע לחיי היום-יום, ולא רק בשבת וביום-טוב, אלא אדרבה, עיקר האמונה צריכה להתבטא בימות החול ובעניני חול, להחדיר בהם קדושה, או על כל פנים קבלת עול מלכות שמים.

המסקנות מתאימות, כאמור לעיל, למה שראיתי במדינות שונות באירופה ובארה"ב, ועל פי ידיעותי גם בארץ ישראל. ובדאי אשר יש לכו' אפשריות להשפיע בכיוון הרצוי לא רק בארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, אלא גם בחוץ לארץ. ואף שישנם בתי ספר הנקראים בתי ספר ממלכתיים סתם, בלי הוספת המלה "דתי", אבל על פי האמור פשוט שהחילוק צ"ל רק בנוגע לכמות השעות המוקדשות ללימודי דת, אבל באם ח"ו שלול הבי"ס דתיות לגמרי, הרי חסר בו בדרך ממילא ענין אשר בדורנו זה הוא מהתפקידים העקריים של בית הספר - לחנך את התלמיד להיות אדם ראוי לשמו בהבדל מחיי הבהמה, אשר לכל לראש מותר האדם מן הבהמה הוא בזה שהאדם אינו משועבד לאינסטינקטים ולתאוות ולנטיות טבעיות, כי אם על כל פנים משתדל לרסנם ולשלוט עליהם.

זכורני מה שאמר לי כ' בשיחתנו, אשר אינו אלא מזכיר בהסתדרות המורים דאחקת"ו וכמה ענינים אינם מתפקידו וכו'. אבל כמדומה שגם אז הגבתי על זה, שאין הכוונה לתביעתו באופן רשמי, אלא פני' לזה אשר ניתנו לו אפשריות וכוחות למצוא דרכים לתיקון המצב הקיים, אשר לצערנו הרב אינו משתפר אלא אדרבה הולך ופוחת. בכל אופן הרי עתה המדובר ביושב ראש ושל הסתדרות עולמית.

לכאורה מוזר הוא שהנני מכון פני' זו לחבר מפלגה שאינה נמנית על המפלגות הדתיות, ואדרבה מפלגה סוציאליסטית וכו' וכו'. אבל למותר להאריך אשר המצב עתה אינו כלל וכלל אותו שהי' בעת צמיחת שיטת הסוציאליזם, ובפרט שגם מלכתחילה לא היתה צודקת ההנחה שהסוציאליזם דורש את המלחמה בדת, ועל אחת כמה וכמה עכשו.

ויהי רצון אשר באם אפילו לאחר קריאה ראשונה של מכתבי זה תיראה פני' זו למוזרה קצת בעיניו, הרי בהתחשב עם גודל ערך הענין יתבונן בהאמור עוד הפעם, בלי דיעה קדומה, דבר דבור על אופנו וישרו, שאז בודאי ימצא כמה דרכים ואופנים לפעול בכיוון האמור, וזכות הרבים מסייעתו.

בכבוד ובברכה - ומתאים למנהג ישראל שתורה הוא - בברכת כתיבה וחתימה טובה.

בהזדמנות זו אביע תודתי עוה"פ על שממשיכים לשלוח לי את פרסומי הסתדרות המורים, ותקותי שגם להבא יעשו כן, ות"ח מראש.

המשך ביאור מזמור קיט מתוך "תהילות מנחם" מעמוד ג

ועד"ז בנוגע לגמ"ח (ובמיוחד עבודת הצדקה ש"שקולה כנגד כל המצוות"⁹), שאין להסתפק רק בזה שיוצא ידי חובתו, אלא צריך להיות באופן של הרחבה והידור דוקא, כמו בקרבנות שצריך ש"יביא¹⁰ קרבנו מן היפה המשובח ביותר. . והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהי' מן הנאה והטוב. . כל חלב להוי"¹¹. ועד לאופן שהתורה ומצוות מאירים את פניו, ע"ד מ"ש¹² "חכמת אדם תאיר פניו".

הנה אין להסתפק בכ"ז וצריכה להיות עבודתו באופן של "ואתהלכה ברחבה", עבודה מתוך תענוג ושמחה שגורמת לתנועה של הרחבה בכל הענינים הרוחניים והגשמיים (שכן גם הענינים הגשמיים הם חלק מעבודתו הרוחנית כדלקמן ס"ב).

ועי"ז זוכים בקרוב ממש לביאת משיח צדקנו, שיוליכנו קוממיות לארצנו, "ארץ טובה ורחבה"¹³, ויתירה מזו, "כי ירחיב הוי' אלקיך את גבולך"¹⁴, כולל גם "ארץ קיני קניזי וקדמוני"¹⁵, במהרה בימנו ממש¹⁶.

"ואתהלכה ברחבה" בפרנסה גשמית

ב. הנהגה ד"ואתהלכה ברחבה" קשורה לא רק לעבודת ה', אלא צריכה להיות גם הרחבה בגשמיות, ובלשון חז"ל¹⁷ "אמר להם הקב"ה לישראל, בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", ועל דרך זה בנוגע ל"הוצאת בניו לתלמוד תורה"¹⁸. וכיון שיש בכח של יהודי לעשות מכל דבר ענין של "שבת" ו"תלמוד תורה", מובן, שגם כללות פרנסתו הגשמית, צריכה להיות באופן של "ואתהלכה ברחבה" כפשוטו.

ואעפ"י שיכול להיות שבאמת לאמיתו הרצון שלו בהרחבה בפרנסה אינה רק בשביל להשתמש בה לענינים רוחניים, הנה זוהי טענה ידועה שהתבארה במדרשי חז"ל¹⁹ "בשעה שבא הקב"ה לבראות את אדם הראשון. . חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים ואמת אומר אל יברא כו'", ומאז כבר נקבעה ההנהגה באופן של "עולם חסד יבנה"²⁰, ואם כן פשוט שאצל יהודי צריך להיות הרחבה בפרנסה בגשמיות.

והגם שאדמו"ר הזקן באגה"ק²¹ מוכיח את החסידים על ה"מנהג. . לשאול בעצה גשמית כדת מה לעשות בעניני העולם הגשמי כו'", הנה ידוע שבכל זאת המשיכו חסידים לשאול בענינים גשמיים, וידוע מחסידים שאדה"ז ביאר להם את הנהגתו (לתת עצה בענינים גשמיים)

(9) ב"ב ט, א. וראה תניא פל"ז.

(10) ל' הרמב"ם סוף הל' איסורי מזבח.

(11) ויקרא ג, טז.

(12) קהלת ח, א.

(13) שמות ג, ח.

(14) פ' שופטים יט, ח.

(15) פרש"י שם (מב"ר פמ"ד כג).

(16) משיחת אחש"פ התשכ"ג.

(17) ביצה טו, סע"ב ואילך.

(18) שם טז, א תוד"ה כל מזונותיו.

(19) ב"ר פ"ח, ה.

(20) תהלים פט, ג. וראה "תהילות מנחם" עה"פ.

(21) סי' כב.

באגרת דנפש השפלה¹ שמכיון והתקשרות הנפש השפלה היא ע"י גשמיות, הנה הוא ימשיך לענות להם גם בענינים גשמיים².

ג. אלא שאפשר לטעון: הרי יש ההולכים בתנועה ד"ואתהלכה ברחבה", ובכל זאת אינם רואים השפעה גדולה בגשמיות?

הנה המענה להם מבואר בדרושי אדמו"ר מהר"ש³ שמבאר שם "מ"ש⁴ לא יתן לעולם מוט לצדיק, זהו לכל ישראל שנקראים צדיקים בגין דאתגזרון כו". כמ"ש בזהר⁵ עה"פ "ועמך כולם צדיקים" – מאן דאתגזר אקרי צדיק" (כל מי שנמול נקרא צדיק). ומקשה ש"לפי זה צריך להבין, הלא אנו רואים שהרבה מישראל דחוקים בפרנסה. למה אינו נמשך השפעה לישראל לפרנס כאו"א בשפע"? "אך יש לומר דבאמת לא יתן לעולם מוט לצדיק קאי על כל ישראל כנ"ל, ומפני מה הוא הדוחק לפרנסה מאד, להיות כי הביטחון הוא אינו כדבעי למהוי. [ש] כשאינו בוטח כדבעי. [הרי הוא] מפסיק השפע בפרנסה [והוא כמשל סגירת ברז השפעה – "פאדריין דעם קראן"], ואם הי' בוטח בה' ית'. הי' משתכר ביותר הרבה, והי' מתקיים בו הפסוק השלך כו".

היינו, שכאשר יש ביטחון בה', אזי בודאי "לא יתן לעולם מוט לצדיק", ומלכתחילה לא יהי' ליהודי שאלה הנ"ל, והוא יעמוד בתנועה אחרת לגמרי, ויראה בפועל ממש כיצד מלמעלה נותנים לו ב"מדה כנגד מדה"⁷, הרחבה גדולה בכל ענינו הפרטים⁸ והכללים⁹.

(1) אג"ק אדה"ז ח"א ע' קנה (וראה בהנסמן שם ע' תנה).

(2) וראה שיחת ש"פ שופטים ה'תשנ"א הערה 101 (סה"ש תשנ"א ח"ב ע' 790).

(3) סה"מ תרכ"ו ע' קסח-קע.

(4) תהלים נה, כג.

(5) ח"ב כג, א. וראה גם זח"א צג, רע"א. צה, רע"ב.

(6) ישע"י ס, כא.

(7) סנהדרין צ, א. סוטה ח, ב.

(8) בשיחה כאן דובר אודות ענינים נוספים: הקשורים להנהגת הנהלת הישיבה, ואופן ההתקשרות של חסידים לאחר הסתלקות אדמו"ר מהור"צ. עיי"ש.

(9) משיחת ש"פ עקב ה'תשי"ג.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' ב

עליה ארית לרחבו [ציור א]. וצריכה הקורה שתהיה רחבה כפי
לקבל ארית, כמו שאמרנו, ופריאה – וכן צריכה שתהא חזקה כפי
לקבל ארית, שלא תישבר מחמת הכובד. רבי יהודה אומר, הקורה
די לה שתהא רחבה, אף על פי שאין היא פריאה וחזקה. ולפיכך,
היתה הקורה של קש ושל – או של קנים, רואין אותה כאילו היא
חזקה כקורה של פתכת וכשירה. היתה הקורה עקומה – עשויה
כמין קשת, שאין אריח יכול לעמוד עליה [ציור ב], רואין אותה
כאילו היא פשוטה – ישרה. היתה הקורה עגולה בעביה עד שאין
אריח יכול לעמוד עליה, רואין אותה כאילו היא מרובעת –
מחשבין כאילו היא מפוסלת בצידה או חתוכה באמצע עביה,
ואם יש ברחבה טפח כשירה. וכמה שיעור קורה עגולה שהיא
כשירה, כל שיש בהיקפו של קורה שלשה טפחים, דהיינו שצריך
חוט שאורכו שלשה טפחים להקיפה, סימן הוא שיש בו – בקורה
רוחב טפח אם יתכנה [ציור ג]. הלכך אם יש שלשה טפחים
בהקיפה כשירה.

שנכרא יפשיש במעשיו שעשה, ויבדוק עבירות שבידו וישוב
בתשובה. ואמר קה – ויש שאמר, יפשיש במעשיו, והיינו לענין
המעשים העתידים לבוא, שכשיבוא לידו מעשה, יחשב בדעתו
אם לעשותו או לא, כגון אם באה לידו מצוה, יחשב ויעמיד לנגד
עיניו הפסד ממונו הכרוך בעסק המצוה, כנגד שכרה שמוכן לו
לעולם הבא, ואם באה לידו עבירה יחשב ויעמיד לנגד עיניו שכרו
שמשתכר בהנאתה, כנגד הפסדה שהוא עתיד להיפרע בעבורה
לעולם הבא.

משנה

לעיל (א) שנינו שהכשר המבוי בטלטול הוא על ידי שיניח קורה
על פתח המבוי. משנתנו דנה מה היא שיעורה של אותה הקורה:
הקורה שאמר חכמים שאפשר להכשיר המבוי על ידה, שיעורה
שתהיה רחבה כפי לקבל – שיוכלו להניח עליה ארית. והארית
הוא חצי לבנה של שלשה טפחים, ונמצא רחבו של אריח טפח
ומחצה. ולפיכך, דיהי לקורה שתהא רחבה טפח כפי שתוכל לקבל

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יח אסור למדוד קג] שום דבר בשבת, בין ביד בין בחבל קדקדק, מפני שהוא מעשה חל וזולזל שבת¹⁸⁸.
- 2 ומתיר למדוד מדידה של מצוה¹⁸⁹ קר, כגון למדוד אם יש במקוה מ' סאה קר, או למדוד תחור אם יש
- 3 בו פותח טפח להביא הטמאה מהחור שהמת בו להחזיר הסמוך לו, ואף על פי שישכולים הפהנים לצאת
- 4 ממנו לבית אחר קח, מפל'מקום פיון שהוא מודד שיעורי תורה קס] - אינו נראה כמעשה חל קי].

ביאורי הלכה

- קג] אסור למדוד - אם אינו מדייק במדידה אלא מוסיף או גורע במעט מותר למדוד אפילו בכלי המיועד לכך¹⁸⁵.
- קד] בין בחבל - וכן אסור למדוד בכלי מדידה¹⁸⁶.
- קה] בין בחבל - ראוי להימנע מלספור את המרצפות שבדידה אם ניכר שהוא סופר לצורך מדידה והוא כשכוונתו לדבר הרשות כגון כדי לתכנן את ריהוטה, וכדומה, אבל מותר לספור אותם כשכוונתו לצורך מצוה כגון לספור ד' אמות לפני המתפלל¹⁸⁷.
- קן] למדוד מדידה של מצוה - מדידה שהיא מצוה, אבל לא אסור למדוד - אם אינו מדייק במדידה אלא מוסיף או גורע במעט מותר למדוד אפילו בכלי המיועד לכך¹⁸⁵.
- קז] מ' סאה - וכשר לטבול בו¹⁹¹.
- קח] לבית אחר - ואם כן אין צורך מצוה במדידה זו. קט] שיעורי תורה - והוא הדין למדוד גביע, אם אמנם מחזיק כשיעור הדרוש לקידוש והבדלה; וכן לשקול את כמות המצה שעליו לאכול למצות ליל הסדר; שיעור תחום שבת (אלפיים אמה מהבית האחרון שבעיר)¹⁹².
- קי] כמעשה חול - התירו מדידה של שיעורי תורה, גם אם אין בה מצוה¹⁹³.

ציונים והוספות

- כשהמדידה בעצמה יש בה מצוה כגון למדוד את המקוה, אבל לא התירו מדידת הזמן כדי שידע לסדר לימודו. אמנם מדידה לצורך רפואת חולה (כמדידת האיזור, והוא הדין למדידת חום או תרופה) נחשבת כחלק מהתהליך הרפואי והיא מדידה של מצוה (בתנאי שנעשית לצורך רפואה, אבל מדידת שיעורי תורה מותרת אפילו ב'סתם' כדלהלן הערה קצג).
- ואינה דומה למדידת זמן, או למדידת קמח לעיסתו (להלן סי' תנו ס"ט וסי' תקו ס"א) שהיא מדידה לצורך חול (מטרת המדידה לסידור זמנו או עשיית עיסתו) ולא ניכר שהם דברי מצוה [ואולי, במקום שניכר שמדידת הקמח נעשית לצורך מצוה בלבד - אין בזה זלזול שבת].
- ומדידת אוכל לתינוק או חולה שאין בו סכנה, אף היא בכלל מדידה של חול, ולכתחילה יש לעשותה קודם השבת או שלא לדייק במידה כדלהלן הערה קצט.
- (191) שיעור מ' סאה הוא אמה על אמה ברום שלוש אמות. לשיעור המדויק, ראה סי' "תיקוני מקוואות לפי תקנת רבותינו".
- (192) שש"כ פכ"ט ס"מ, ושם הוסיף שטוב לעשות כל זה מבעוד יום, אבל בשוע"ר (כאן ובסי' תריח) לא העיר על כך, ועל פי המבואר לעיל הערה קצ ולהלן הערה קצג כל אלו נחשבים כמדידה של מצוה.
- (193) כגון שמודד מקוה או תחומין בזמן שאין צריך להם כלל, והוא משום שאין למדידת מקוה או תחומין שום עניין אחר מלבד מצוותן, אבל מדידה של חול המותרת רק משום שניכר כעת שהיא לצורך מצוה (כגון מדידת מזון שנעשית לרוב לצרכי חול או מכירה, וחפץ למדוד רביעית יין לצרכי קידוש) - מותרת רק אם צריך לזה כעת (וראה לעיל הערה קצ לגבי מדידה של חול שאין ניכר שהיא לצורך מצוה),
- (185) סי' שכג ס"א (הובא בהערה הבאה), אבל אסור לשקול במאזניים או כנגד חפץ בעל משקל ידוע אפילו אינו מדייק בה (סי' תק ס"ה, וראה שם משנ"ב ס"ק ח; ובס"ק יב שלסותר אסור לשקול לצורך מכירה אפילו לפי אומדן ידו).
- (186) כדלקמן סי' שכג ס"א: שמותר למלאות כלי המיוחד למדידה, אבל לא להזכיר שם מידה, ולא כשניכר שמתכוין למדידה... שאסור למדוד שום דבר בשבת מפני שהוא מעשה חול וזלזול לשבת... ויש מקילין כשאינו מכין ומצמצם המדה לגמרי.
- וראה לקמן סי' שח ספ"ח לענין מדידת הזמן או הצל ע"י מורה שעות (שעון).
- (187) ראה שש"כ פכ"ט בהערה צד שמסתפק בזה גם אם לא ניכר שכוונתו לצורך מדידה, ומלשון שוע"ר "אסור למדוד" משמע ש"מעשה חול" הוא מעשה מדידה ולא ספירה או פעולה אחרת שעל ידה יודע את המידה, ומכלי-מקום כשניכרת כוונתו אולי יש בזה "זלזול שבת", ולספור המרצפות לידע המידה שלא לצורך מסויים מותר לכתחילה כדלהלן סעיף יט.
- (188) עד"ז בסי' שכג ס"א (הובא לעיל), ובסי' שכד ס"א (לא ימדוד שעורים לתת לבהמתו), ובסי' תקו ס"א: אסור למדוד ביום טוב מפני שהוא עובדין דחול ונראה כמוכר. ואם מודד לצורך מכירה, ראה סי' שכג שם שדינו כשבות גמור האסור במקום מצוה.
- (189) עד"ז בסי' שיו ס"ד (עשיית קשר לצורך מדידה של מצוה), ובסי' תנו ס"ט (מדידת הקמח לשיעור חלה ביו"ט), ובסי' תקד ס"ט (אין למדוד תבלין ליתן בקדרה ביום-טוב), סי' תקו ס"א (אין למדוד ביו"ט אפילו לצורך מצוה (חלה)).
- (190) סי' שח ספ"ח; שלא התירו מדידה של מצוה אלא

- 1 ומת'ר למדוד האזור קרא] של מי שפואב לו ראשו וללחש על המדידה כמו שנהגות הנשים קרב], מפני שהיא
- 2 מדידה של מצות קיג'קטור], ומשום הלחש אין אסור, כמו שיתבאר בסמך ש"ו 200:

הלכות שבת, חלק ב סימן שו, באיזה חפצים מותר לדבר בשבת סעיף יח

ביאורי הלכה

לוי¹⁹⁶ את החום¹⁹⁷; מותר להשתמש לצורך החולה בשעון-פסיקה (סטופר, טיימר), וכן בשעון חול, כגון להאכילו לזמנים מסויימים או למדוד לו את הדופק¹⁹⁸. קמו] של מצוה - המכין אוכל בשביל תינוק, והוא צריך לדעת את כמות האוכל שהתינוק אוכל, מותר לו לשקול (במשקל מכני בלבד) או למדוד, אך אם אפשר, יעריך את הכמות, דהיינו שלא ימדוד אותה מדידה מדוייקת¹⁹⁹.

קיא] האזור - חגורה. קיב] שנהגות הנשים - לחש שמלחשים על כאב הראש שלוקחין אזורו ומודדין בו שלוש אמות שלוש פעמים ואומרות לחש על המדידה כדי שיתרפא¹⁹⁴. קיג] של מצוה - רפואת הגוף, מצוה היא¹⁹⁵. קיד] של מצוה - מותר למדוד ולשקול לצורך חולה, ולכן מותר למדוד ולשקול את כמות האוכל לצורך חולה שלצריך לאכול ביום-הכיפורים; מותר למדוד

ציונים והוספות

אותה על מצחו או בפיו של אדם) מותר להשתמש בה רק אם נעשה בה שינוי צבע את חיזוק אות או סימן בלבד, אבל אם האות או הסימן לא ניכרים כלל לפני השימוש ומופיעים עם השימוש - אסור (שש"כ פ"מ ס"ב). וכן מותר למדוד את לחץ-הדם של החולה ולמשש את הדופק שלו, ובכל אלה לא ישתמש במכשירים חשמליים או דיגטליים (שש"כ פ"מ ס"ב), ולהעיר משו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' רו) שעין הרע נחשב כחולי שיש בו סכנה, ואין ללמוד ממנו להתיר מדידה עבור חולה שאין בו סכנה. (198) שש"כ פכ"ט סמ"א, וראה שם סמ"ה שכל כלי המדידה והשקילה, כגון מאזניים, סרגל, סרט-מידה, שעון-חול, ושעוני פסיקה (טיימר וסטופר) מוקצה הם ואסורים בטלטול, כדין כלי שמלאכתו לאיסור. (199) שש"כ פכ"ט סמ"ב (וראה לעיל הערה קצ שעדיף לעשותה קודם השבת); ובשש"כ שם בפרק לו ס"ה: ואף מותר לשקול את התינוק עצמו, כשיש צורך לדעת, אם הוסיף משקל אחרי ארוחתו וכמה. (200) סעיף לב: כל מיני לחשים שיש בהם רפואה, מותר ללוחשם בשבת כמו בחול ואין בהם משום דובר דבר.

וראה להלן סי' שכג שמותר לשער שישים כדי לבטל איזה איסור, אמנם במשנ"ב סי' שכ"ג ס"ק לו הביא בשם הפמ"ג (שם א"א ס"ק יד) שלא התיר אלא כשמשער במראה עיניו בלי שום מעשה, אבל למדוד בידים אסור משום שנראה כמתקן את התערובת להתירה. (194) טור, וראה להלן על סעיף יט שיטת 'אבי העזרי' בזה. (195) משנ"ב ס"ק לה. (196) כאשר מודד לו את החום אל לו למרוח משחה במד-חום, אלא יטבילו בשמן, ורק אם אין לו שמן והדבר נחוץ, יטבילו במשחה, אבל בלי למרוח. מותר להטביל את המד-חום בכוחה כדי לנקותו, ומותר לשפשפו ולנגבו בצמר-גפן, אבל אל לו להטביל לצורך זה את צמר-הגפן בכוחה, מכיון שבעל-כרחו יסחטנו. בגמר השימוש במד-חום, מותר לנער על-מנת להוריד את הכספית, אם בדעתו לשוב ולהשתמש בו עוד בו ביום. מדידת חום מותרת גם לאשה העושה כן כדי לדעת את הימים הראויים להריון. גלאי חום או מבחין חום (רצועת צלולואיד שעובדה באופן כימי כך שנעשה בה שינוי בהתאם לחום הגוף, כשמניחים

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

- 13 שנמצא שלמפרע היה להישראל חלק בעבודת הנכרי
- 14 בשבתות והיה הנכרי עובד בשבילו שהרי כאן לא עבד
- 15 הנכרי כלום רק שקיבל שכר השבת ושכר זה נוטלו ממנו
- 16 הישראל בהבלעה שבשאר הימים:
- 17 ונאפילו אם הם שותפין בדבר שצריך לעשות בו מלאכה
- 18 אם אין הישראל עושה בחול כנגד מה שהנכרי עושה
- 19 בשבת אלא כל ימות החול הם מתעסקים בשוה שניהם
- 20 ביחד או זה חצי יום וזה חצי יום או זה יום וזה יום לבד
- 21 מיום השבת שהנכרי מתעסק בו לבדו אזי מותר להישראל
- 22 לחלוק עמו כל השכר בשוה לדברי הכל דכיון שאין
- 23 הישראל פורע להנכרי כלום בעד עבודתו בשבת שהרי אינו
- 24 עובד כנגד זה בחול כלום א"כ מה שעובד הנכרי בשבת

- 1 ז אבל אם היו שותפין בדבר שאין צריך לעשות בו שום
- 2 מלאכה כגון שהיו שותפין בתנור שכל מי שמסיק התנור
- 3 ואופה בו נותן להם שכר ואין מוטל עליהם כלל עסק היסק
- 4 התנור רק עסק קבלת השכר מוטל על שניהם בשוה אע"פ
- 5 שלא התנו בתחלה בשעה שנשתתפו שיהא עסק קבלת
- 6 השכר מוטל על הנכרי לבדו שיקבל לעצמו שכר השבת הן
- 7 רב הן מעט ושכר יום אחד להישראל לבדו אם אח"כ לא
- 8 אמר להנכרי שיתעסק לבדו לקבל שכר השבת ושיתעסק
- 9 הוא לבדו לקבל שכר יום אחר אלא הנכרי מעצמו התעסק
- 10 לבדו לקבל שכר השבת והישראל לבדו התעסק ביום אחר
- 11 ואח"כ בשעת חלוקה נתרצה הנכרי מאליו לחלוק כל השכר
- 12 בשוה הרי זה מותר לדברי הכל שכאן אין לומר משום

1 לבדו הוא מתכוין לטובת עצמו בלבד כדי להשתכר ואינו
2 כשלוחו של הישראל שאינו עושה בשבילו כלל ואף
3 שאח"כ מגיע להישראל הנאה מזה שחולק עמו בשוה אין
4 בכך כלום כיון שהנכרי לא נתכוין להנאת הישראל אלא
5 לטובת עצמו.

6 ומכל מקום יזהר שלא לחלוק שכר השבת אלא בהבלעה
7 עם שאר הימים אע"פ שמעיקר הדין אין כאן איסור משום
8 שכר שבת שהרי אין להישראל חלק כלל במלאכת הנכרי
9 בשבת ומה שחולק עמו בשוה מתנה הוא שנותן לו מכל
10 מקום יש לאיסור לפי שנראה הדבר כאלו הוא נוטל שכר
11 שבת כיון שיש לו חלק באותו דבר שהנכרי עושה בו
12 המלאכה בשבת:

13
14 וכן ישראל שיש לו תנור שכולו שלו ונותנו לנכרי
15 שייסקנו ויאפה לכל מי שירצה לאפות ויחלוק עמו
16 השכר בשוה מדי יום ביום יכול לחלוק עמו אף שכר
17 השבתות בהבלעה לפי שהנכרי מתכוין בעבודתו בשבת
18 לטובת עצמו ואינו כשלוחו של הישראל כיון שאין
19 המלאכה מוטלת כלל על הישראל רק על הנכרי לבדו וגם
20 אין הישראל מצוה לו שיעשה בשבת אלא מעצמו הוא
21 עושה להנאת עצמו והישראל נהנה מאליו.

22 ומכל מקום לא יניחנו לכתחלה להתעסק בתנורו בשבת אלא
23 במקומות שמותרים שם להשכיר תנור לנכרים והנכרים
24 מתעסקים בתנור אף בשבתות ואין חוששין שם למראית
25 העין מטעם שנתבאר בס"ר אלא במקומות אחרים אסור
26 לכתחלה מפני מראית העין כמו שנתבאר שם לענין
27 שכירות:

28 וכן הדין במרחץ ורחיים וחנוות.

29 אם אין הישראל חולק עם הנכרי שכר כל הימים בשוה אלא
30 כל השכר של יום אחד להישראל הן רב הן מעט וכל השכר
31 של יום ב' להנכרי הן רב הן מעט אסור לו ליטול שכר יום
32 אחד כנגד שכר יום השבת שנטל הנכרי לעצמו שאם יטול
33 כל השכר של יום אחד בחול כנגד יום השבת נמצא שטרח
34 הנכרי להתעסק בתנור באותו היום של חול בעד שכר יום
35 השבת שנטל כולו לעצמו והרי נהנה הישראל מטורח זה
36 שהוא שכר שבת שלא בהבלעה:

37 יא ואפילו התנה עמו כן מתחלה קודם שנשתתף עמו
38 בשכר התנור אין זה מועיל כלום שאין התנאי מועיל
39 אלא כשיש להנכרי חלק בגוף הדבר שעושה בו המלאכה
40 שאז כשמתנה עמו מתחלה שיהא שכר השבת להנכרי לבדו
41 ושכר יום אחד להישראל לבדו הרי זה כמקנה לו חלקו שיש
42 לו בגוף אותו דבר שיהא כל גוף אותו דבר קנוי להנכרי
43 לבדו כל ימי השבתות וביום אחד כנגדן להישראל לבדו
44 אבל כאן שכל גוף התנור הוא של הישראל אף שהתנה עמו
45 שיהא התנור בשבת להנכרי לבדו מכל מקום לא הקנהו לו
46 קנין גמור לחלוטין לכל השבתות אף אם לא יתעסק בתנור
47 כנגדן בחול בשביל שכר הישראל אלא הקנהו על תנאי על
48 מנת שיתעסק בחול כנגד השבת והרי זה כמשכירו לו

49 לשבתות בעד שיעסוק בשבילו בחול והרי הוא נוטל שכר
50 שבת שלא בהבלעה:

51
52 יב אבל מותר לו להתנות עם הנכרי (מתחלה) שיטול
53 לעצמו שכר ב' או ג' ימים וכנגד זה יתן להישראל שכר
54 ב' או ג' ימים אחרים אף על פי שהשבת הוא באותן הימים
55 שנטל הנכרי וכנגדו נוטל הישראל אין בזה איסור משום
56 שכר שבת כיון שנטלו בהבלעה עם יום אחר ומכל מקום
57 אין תנאי זה מועיל אלא כשהקנה לו חלק בגוף התנור
58 דהיינו שבימים אלו שהשבת בתוכם גוף התנור הוא קנוי
59 להנכרי שנמצא הוא עושה מלאכה בתנור שלו ואינו נראה
60 כשלוחו של ישראל אבל אם לא הקנה לו חלק בגוף התנור
61 אסור לומר לו שיטול לו שכר ימים אלו שהשבת בתוכם
62 בעד שייסיק לו בחול דכיון שמיסיק בשבת בתנורו של
63 ישראל ויש ריוח לישראל בהיסק השבת שאם לא היה מיסיק
64 בשבת לעצמו לא היה מיסיק לישראל בחול הרי נראה כאלו
65 מיסיק בשבת בשביל הישראל ובשליחותו שצווה לעסוק
66 בשבת:

67 יג אפילו אם המלאכה מוטלת גם על הישראל כגון שהם
68 שותפים בתנור או במרחץ או ברחיים או במלאכה או
69 בסחורה בחנות אין איסור כשלא התנו מתחלה אלא כשהוא
70 עובד לבדו ביום אחד בחול כנגד השבת שעבד הנכרי לבדו
71 ונוטל כל שכר יום ההוא לעצמו אבל אם כל ימות החול
72 הם שוים בעבודה ובשכר יכול להשכיר כל השבתות לנכרי
73 בהבלעה שיעבוד לבדו ב' או ג' ימים ויטול כל השכר
74 לעצמו הן רב הן מעט רק שיתן להישראל דבר קצוב בעד
75 ב' או ג' ימים אלו אע"פ שהשבת בכללם אין בכך כלום
76 כיון שאינו מצוה לו שיעשה בשבת והנכרי עושה מעצמו
77 לטובתו.

78 ואף במקומות שאסורים שם להשכיר לנכרי תנור מרחץ
79 ורחיים מפני מראית העין מכל מקום כאן כיון שהנכרי
80 שותף עמו אין כאן מראית העין שהכל יודעין שיש להנכרי
81 חלק במלאכה זו ולהנאת עצמו הוא מתכוין ומטעם זה בכל
82 מקום שהתירו בשותפות נכרי התירו אפילו עושה בפרהסיא
83 ואין חוששין למראית העין:

84
85 יד וכן יכול לשכור את הנכרי שותפו בקבלנות דהיינו
86 שיעבוד הנכרי גם בעד חלק הישראל ובעד כך וכך
87 שכר שישתכר לחלקו יתן לו כך וכך רק שלא יאמר לו
88 שיעשה בשבת אלא יאמר לו כל אימת שתשתכר לחלקי כך
89 וכך אתן לך כך וכך והנכרי עושה לעצמו אפילו בשבת כמו
90 שנתבאר בס"ר רמ"ד שאין בזה איסור אלא משום מראית
91 העין וכאן שהנכרי הוא שותפו אין כאן חשש מראית העין:

92 טו כל מקום שמועיל אם התנו אם לא התנו בתחלה
93 בשעה שנשתתפו יש תיקון על ידי שיבטלו השיתוף
94 וימחלו זה לזה התנאים שביניהם ויחזרו להשתתף ויתנו
95 בעת השיתוף ואם נשתתפו בחנות ולא התנו בתחלה יחזרו
96 ויקחו כל אחד חלקו ויבטלו השותפות ואח"כ יחזרו

השבת כמו שנתבאר בסימן רמ"ג עיין שם ואפילו אם
השכיר לו ישראל כלים שאין עושים בהם מלאכה כלל
ואפילו השכיר לו חדר לדור בו לא יטול שכר שבת אלא
בהבלעה (עיין סי' ש"ו):

* * *

ב יש אומרים שהכלים שעושים בהם מלאכה כגון רחיים
במקום שמותר להשכירם לנכרי כמו שנתבאר בסי' רמ"ג
ומחרישה וכיוצא בהן משאר כלי אומנות אסור להשכירם
לנכרי בערב שבת דכיון שיש ריוח להישראל במה שהכלים
נשכרים לנכרי גם ביום השבת כי ידוע הוא אף שמשכירם
לו לשבוע או לחדש אם היה משכיר לו חוץ משבתות שלא
היה רשאי לעשות בהם מלאכה גם בשבת היה הנכרי פוחת
לו מעט משכירות שנותן עכשיו כשמשכיר לו סתם ויש לו
רשות לעשות גם בשבת לפיכך כשהנכרי עושה מלאכה
בשבת סמוך ליום שהשכירם לו דהיינו ערב שבת הרי נראה
כאלו עושה בשליחות הישראל שצוהו לעשות בשבת
כשהשכירם לו אתמול כיון שיש ריוח לישראל במה שהוא
רשאי לעשות בשבת וכן עיקר:

ג אבל להשאיל לו כלים שעושים בהם מלאכה מותר
אפילו בערב שבת סמוך לחשכה דכיון שאין ריוח
לישראל במה שהנכרי רשאי לעשות בהם בשבת אין נראה
כאלו עושה בשליחותו ואפילו אם משאילו בתנאי על מנת
שישאילנו הנכרי כלי אחר לאחר השבת ונמצא שיש ריוח
לישראל במה שמשאיל להנכרי גם בשבת מכל מקום כיון
שאינו נוטל שכירות ממש בעד זה לא גזרו חכמים:

ד אסור להשאיל שום חפץ לנכרי בשבת ואפילו בערב
שבת אם הוא סמוך לחשיכה כל כך עד שאין שהות
לנכרי להוציא החפץ מפתח ביתו של הישראל לרשות
הרבים מבעוד יום אסור להשאילו מפני מראית העין
שהרואה את הנכרי יוצא מבית הישראל וחפץ ישראל בידו
יחשוד את הישראל שהוא שולח חפציו בשבת ע"י נכרי זה
שלא יעלה על דעתו שהשאיל לו והוא מוציאו לצורך עצמו
ואפילו בעיר שאין בה רשות הרבים אלא כרמלית שאין
איסור של תורה אפילו לישראל להוציא לתוכה מרשות
היחיד אעפ"כ כיון שמדברי סופרים אסור להוציא אפילו
ע"י נכרי שלא לצורך מצוה כמו שיתבאר בסי' ש"ז אם כן
יחשדוהו שהוא עובר על דברי סופרים:

* * *

ה אבל בעיר המעורבת שמותר לטלטל בתוכה מותר
להשאילו אפילו בשבת אם הנכרי דר במקום המעורב
שמותר לטלטל בו או אפילו דר במקום שאינו מעורב אלא
בענין שאין לחוש למראית העין של הרואה אותו יוצא
מביתו של ישראל (כגון שביתו של ישראל רחוק כל כך
ממקום שאינו מעורב בענין שהרואה אותו יוצא מביתו של
ישראל אינו רואה כשהוא יוצא למקום שאינו מעורב).

ומ"מ אם ידוע לו שהנכרי יוליכנו היום חוץ לתחום אסור
להשאילו בשבת לפי שחפצו של ישראל שהיו ברשותו בבין
השמשות קנו אצלו שביטה בשביתתו דהיינו אלפים אמה
לכל רוח ולא יותר ואף שאין אדם מזהר על תחום כליו

להשתתף ויתנו בתחלה ואם לקחו שדה בשותפות ולא התנו
בתחלה יבקשו מהמוכר שיחזור להם דמיהם ואח"כ יחזרו
ויקנו ממנו קנין חדש ויתנו בעת הקנייה (ועיין בח"מ סי'
קצ"ד דין קניית הנכרי וע"ש סי' קפ"ט):

טז מותר ליתן לנכרי סחורה למכרה או מעות להתעסק
בהן ואף שהנכרי מתעסק בהן בשבת אין בכך כלום
כיון שהישראל לא צוה לו שיתעסק בשבת ובלבד שיקצוץ
לו שכר בעד טרחו או שיתן לו חלק מהריוח שיריוח שאז
הוא מתכוין בעסקו בשבת לטובת עצמו להרבות בשכרו
והישראל נהנה מאליו כשנוטל גם שכר שבת בהבלעה.

ואין לאסור מפני מראית העין שלא יאמרו שהוא שלוחו של
הישראל לפי שאין הכל יודעין שמעות אלו וסחורה זו הן
של ישראל:

* * *

יז במה דברים אמורים כשאין המלאכה מוטלת כלל על
הישראל רק על הנכרי לבדו שאז אין הנכרי כשלוחו
לעשות מלאכה בשבת כיון שאינה מוטלת כלל על הישראל
או אפילו אם היא מוטלת ג"כ עליו אלא שאינו עושה לבדו
יום אחד כנגד יום השבת שעשה הנכרי לבדו שכיון שאין
הישראל פורע כלום להנכרי בעד עבודתו בשבת לבדה אין
הנכרי מתכוין כלל בעבודתו בשבת רק בשביל עצמו ולא
בשביל הישראל ואינו כשלוחו אבל אם הוא עושה לבדו
יום אחד כנגד יום השבת שעשה הנכרי לבדו הרי הנכרי
כשלוחו ואין תקנה לזה אלא שלא יהנה כלום ממעשה
הנכרי בשבת דהיינו שכל השכר של השבת יניח להנכרי
לבדו אלא אם כן הוא הפסד גדול שאז יש לסמוך על דעת
המתירין ליהנות משכר שבת בהבלעה ע"ד שנתבאר:

יח ישראל שלקח תנור למשכון וקיבל עליו הנכרי שמה
שיעלה שכר התנור יתן כולו להישראל ברבית מעותיו
מותר לקבל ממנו גם שכר השבת אפילו שלא בהבלעה לפי
שגוף התנור הוא של הנכרי ואין להישראל חלק בו כלל וגם
אין הישראל אומר לו שיעשה בשבת אלא הנכרי מעצמו
הוא עושה לטובתו כדי לשלם חובו שנתחייב ליתן שכר
התנור להישראל ברבית מעותיו:

יט אם אפו נכרים בשבת בתנורו של ישראל בעל כרחו
ונתנו לו שכר התנור אסור ליהנות ממנו עולמית בין
לו בין לאחרים מפני שהוא שכר שבת:

חלק ב סימן רמה ישראל ונכרי איך יתנהגו בשותפות:

א מותר להשאיל כלים ולהשכירם לנכרי ואף על פי
שהנכרי עושה בהם מלאכה בשבת מפני שאין אנו
מצווין על שביתת הכלים שלנו שלא יעשה בהם הנכרי
מלאכה בשבת או שלא תיעשה בהן מלאכה בשבת מאליה
כמ"ש בסימן רנ"ב (ולענין להשכיר דבר של פרהסיא עיין
סימן רמ"ג).

וכשנוטל השכר לא יטול שכר השבת אלא בהבלעה כגון
אם השכיר לו לשבוע או לחדש יכול ליטול השכר אף
ששכר השבת מובלע בו אבל אם השכיר לו לימים נפרדים
בעד כל יום ויום כך וכך לא יטול ממנו שכר המגיע לימי

בשבת כמ"ש שם או יאמר שנתנו לו לתקנו ולעשות בו
מלאכה ואסור ליתן בשבת שום דבר לעשות בו מלאכה
אפילו בקבלנות ואפילו קצץ עמו מערב שבת.
ולענין הלכה יש להקל בשאלה בעת הצורך כסברא
הראשונה אבל אם מכר לו אפילו בערב שבת או שהלוהו
לו לזמן מרובה יותר משלשים יום או שנתנו לו למשכון או
שנתנו לעשות בו מלאכה צריך שיצא מפתח ביתו מבעוד
יום אפילו היא עיר המעורבת לפי שיש לחוש שמא יודע
להרואה אותו יוצא מבית ישראל שהישראל מכרו לו או
הלוהו או משכנו או נתנו לו לעשות בו מלאכה כיון שכן
הוא האמת ויחשדהו שעשה כן בשבת משא"כ בשאלה
כשיודע לו האמת אין כאן חשד כלל אף אם ידמה לו
שהשאלו בשבת שהרי מותר להשאל בשבת:

חלק ב סימן רמו דיני השאלה והשכרה לנכרי בשבת:

כמו שאינו מצווה על שביתת כליו מכל מקום כיון שקנו
שביתה אצלו ואין להם אלא אלפים אמה אסור לו לגרום
להם בידים שיובאו חוץ לתחום ע"י שמוסרו ביד נכרי אבל
מותר להראותם לו ולומר לו שיטלם מעצמו כיון שאינו
מוסרם לו בידים ויש מתירין אפילו למסור לו בידים כיון
שהנכרי הוא המוציאן חוץ לתחום מדעתו לצורך עצמו
והישראל אינו אלא גורם בעלמא וכן עיקר.
ויש חולקין על כל זה ואומרים שאפילו בעיר המעורבת
ואפילו הנכרי דר ג"כ במקום המעורב אסור להשאלו
בשבת או אפילו בערב שבת כל שאינו יוצא מפתח ביתו
מבעוד יום לפי שהרואה אותו יוצא מבית ישראל בשבת
וחפץ ישראל בידו יאמר שמכר לו חפץ זה בשבת או הלוהו
לו לזמן מרובה (דהיינו יותר מל' יום שהיא נקראת הלוהה)
ולא התירו בשבת אלא שאלה שהוא לזמן מועט כמ"ש בסי'
ש"ז או יאמר (הרואה) שנתנו לו למשכון ואסור ליתן משכון

'לקוטי תורה' פרשת ראה - הפרשה החסידית

ביאור⁶¹

שמשגיחים כף מלמעלה⁶⁴. וזהו ענין "משמים הביט
ה"⁶⁵ (תהלים לג, יג), שהוא משגיח באופן כמו שהוא
מלמעלה למטה "דכולא קמיה בלא כו". ולפעמים
משגיח במדת החסד, ולפעמים במדת הגבורה כו. כי
מדה הוא לשון לבוש, מלשון "מדו בד כו" (צו א, ג).
וכשם שהוא במדות, כך הוא בהשתלשלות
העולמות: "חסד וגבורה דין" נקרא "משמים הביט",
יש "חסד וגבורה דמלכות". ולפעמים משגיח כמו שהוא
בבי"ע, שבחינת בי"ע הוא בחינת חיצוניות ממש, ואין
ערוך לאצילות. שבאצילות "איהו וחידיי חד כו"⁶⁶, ושם
הביטול יותר עליון, מה שאין כן ביטול דבי"ע.
(ובמדרש רבה ריש פרשה "וירא" איתא⁶⁷, אין שייך לומר
"הביט" אלא מלמעלה למטה. והיינו כי "משמים הביט", שהוא
ההשגחה על דרך שהוא מלמעלה למטה כנ"ל⁶⁸).

וביאור על פסוק "כי תשמע כו' לעשות הישר
בעיניו"⁶²
ביאור הדברים:
הנה נודע ענין יחודא-עילאה ויחודא-תתאה,
שיחודא-תתאה הוא בשם "אלקים", שהוא המפריד
להיות בחינת יש דוקא, שיהיה יש בטל. כי יש ב' מיני
ביטול:
הא' - ביטול יחודא-עילאה: "אתה הוא הו"ה לבדך
כו" (נחמיה ט, י) - ד"כולא קמיה - בלא כו".
והב' - ביטול יחודא-תתאה: "אתה [..] עשית את
השמים, שמי השמים [..] וצבא השמים לך משתחוים"
(שם) - ביטול כו'. והוא ענין "מודים אנחנו לך", ו"מאן
דלא פרע במודים כו'", שהוא בחינת ביטול-היש⁶³.
והנה ב' בחינות אלו, יש על זה ב' מיני השגחות

השירים בט, ד).

65. (ראה ספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד רנט).

66. (תקוני זוהר בהקדמה, ג, ב).

67. (פרשה מות, פסקה ו: "הבט נא השמימה [לך לך טו, ה) - אינו שייך לומר
הבט אלא מלמעלה למטה).

68. ועיין מה שנתבאר בפרשת וירא על פסוק (וירא יח, כא) "אך הנה נא
ואראה", מענין ב' השגחות הנ"ל (תורה אור, ד, ד).

61. (הנוסח לפנינו על פי הנוח אדמור"ר האמצעי שנדפסה במאמרי אדמור
הזקן תקס"ו חלק ב עמוד תרנ).

וראה דבור המתחיל "כי תשמע בקול" - מאמרי אדמור"ר הזקן על התורה חלק
ב עמוד תתא ואילך).

62. (מכתב יד קדש הצמח צדק - 1101).

63. (ועיין מה שנתבאר לקמן בביאור לפסוק "שובה ישראל", בדבור
המתחיל "איתא במשנת חסידים" (לקמן שבת שובה טו, ד).

64. (עיין מה שנתבאר בפירוש "לבבתי באחת מעיניך" (לקמן שיר

ב' ההשגחות שיהיה ביחודא-תתאָה כּמוּ ביחודא-עילאָה כּו',
 שזוהו תכלית הבריאָה.
 ועוד, כי זה שגם ביחודא-תתאָה יהיה הגילוי כּמוּ ביחודא-
 עילאָה, הוא על ידי המשכה מלמעלה מב' הבחינות⁷⁸.
 ועוד יש לומר, דהמעלה בזה, כי כשהוא בחינת "עין ה' אֵל
 יראיו", אפילו מיחודא-עילאָה, הרי אחר כך יוכל להיות
 ההשגחה על ידי עין דיחודא-תתאָה, מה שאין כן בבחינת "עיני
 ה' אֵל צדיקים", התכללות ב' הבחינות – לא שייך שינוי אחר
 כּף.
 ועל דרך זה נתבאר במקום אחר פירוש "המתפלל צריך
 שיתן עיניו למטה"⁷⁹ – היינו בבחינת יחודא-תתאָה, "ולבו
 למעלה" – לבחינת יחודא-עילאָה, והוא כּדי שיהיה התכללות
 ב' הבחינות, כּדי שלא יסתיר היש אחר כּף כּו'.
 וזהו למטה בנפש. וכן למעלה הוא ענין יחודא-
 עילאָה ויחודא-תתאָה, שהוא בחינת התחברות ויחוד
 זר⁸⁰.
 ואמנם יובן ענין זה עוד למעלה יותר: דפירוש "עיני
 ה'" – שהוא התחברות ויחוד ב' השגחות, הוא ענין
 "אסתכלותא דעתיק בז"א⁸¹". כי הז"א – ק"נ נהורין,
 ונמשך לו "יאר ה' פניו" (נשא ו, כד), ונעשה ש"ע נהורין.
 כי ז"א שהוא באצילות נקרא עדין "מפתחות
 החיצוניות"⁸². ועתיק הוא פנימית איך-סוף ברוך-הוא
 בעצמו, שהוא למעלה מאצילות.
 וכנודע ממה שכתוב (ויצא כח, כא): "והיה הוי"ה לי
 לאלקים" גבי יעקב, אחר שאמר (שם): "ושבתי בשלום אֵל
 בית אבי" אמר: "והיה הוי"ה לי" לבחינת "אלקים", כי
 נגד בחינת עתיק יהיה "הוי"ה" וז"א כ"אלקים", הוא
 בחינת צמצום (וכמו שבחינת יחודא-תתאָה נקרא "אלקים"
 לגבי יחודא-עילאָה, כנ"ל).

ועל זה נאמר (תהלים לד, טו): "עיני ה' אֵל צדיקים",
 "עיני" – להיות התחברות ויחוד בין ב' בחינות השגחות.
 כי "אֵל דעות ה'" – ב' דעות כלולים, "עין בעין יראו
 כו"⁶⁹. והיינו "אֵל צדיקים" – ב' צדיקים – יוסף ובנימין:
 יוסף "שושבינא דמלכא" – מלמעלה-למטה. ובנימין
 "שושבינא דמטרוניתא" – ממטה-למעלה.
 וכענין עליות שבת: "ואתתקנת למשרי עלה מלכא
 קדישא עילאָה, למשרי עלה רזא דאחד"⁷⁰ – יחודא-
 עילאָה.
 אך "קודשא בריך-הוא אחד", לא שריא "עד דאיהו
 אתעביריד ברזא דאחד"⁷¹ – יחודא-תתאָה,
 "למחוי אחד באחד" – דהיינו כשיש יחודא-תתאָה
 אזי שורה ומתגלה יחודא-עילאָה, שיהא למטה כּמו
 למעלה.
 ובשבת הוא בפנימית-העולמות לבד, ולעתידי-לבא –
 יום שכולו שבת⁷², בזמן התחיה יהיו גם הגופים
 מרובבה, "אין בו לא אכילה כו"⁷³.
 והמחבר הוא "עמוד אחד – וצדיק שמו"⁷⁴.
 "כי כל בשמים ובוֹאֶרֶץ" (י' דאחיד בשמיא ובארעא)⁷⁵,
 שמחבר בחינת יחודא-עילאָה – "משמים הביט" – עם
 בחינת יחודא-תתאָה.
 וזהו "בן פורת יוסף" (ויחי מט, כב) – אותיות תופר⁷⁶. ועל כן
 "עיני ה' אֵל צדיקים" – התחברות ויחוד ב' ההשגחות)
 אֵבֶל "אֵל יראיו", "מפתחות החיצוניות" – "עין ה' אֵל
 יראיו" – עין אחת – או יחודא-עילאָה או יחודא-תתאָה,
 אֵבֶל לא בהתכללות כו'.
 וצריך לומר, דההתכללות עדיף גם מבחינת השגחה "עין
 יחודא-עילאָה, וכמאמר רז"ל גבי מצות ראיה⁷⁷: "מה לראות
 בשתי עיניו של מקום כו'", "בשתי עיניו דוקא, דהיינו יחוד

77. (חגיגה ב, א ורש"י ויראה) כתיב וקרינן 'יראה'. 'יראה כל וכו' את פני האדון, דמשמע שהאדם רואה את השכינה; 'יראה כל וכו' את פני האדון משמע שהאדון בא לראותה. הקיש הכתוב ראיתך לראיתו: בדרך שבא לראותך כך הוא בא לראות ממך, מה לראותך בשתי עיניו, אף כאן לראות מן האדם – בשתי עיניו של אדם).

78. (ראה ספר המאמרים תרס"ה עמוד קפח).

79. (יבמות קה, ב).

80. (ראה אור התורה משפטים (שמות כרך ד) דבור המתחיל "שלוש פעמים" אות ב – עמוד א' קצד).

81. (ראה זהר חלק ג טו, א)

82. ועיין בזהר חלק א' תולדות (קמ"א, ב') על פסוק "חכמות בחוץ": "מתמן ולהלן איהו חוץ" (ראה לעיל עקב טו, א. לקמן שיר השירים מה, א). ובפרשת אחרי (דף ע"ח, א') על פסוק "או מולדת חוץ".

69. (עיין מה שנתבאר מזה בפרשת יתרו על פסוק "משה ידבר" (תורה אור סח, א). ובדבור המתחיל "לבתני" (לקמן שיר השירים כט, ג, לא, ג).

70. (תרגום: ומתתקנת שישרה עליה המלך הקדוש העליון, שישרה עליה סוד האחד. וזה חלק ב, קלה, ב).

71. (תרגום: הקדוש ברוך-הוא אחד אינו שורה, עד שהיא נעשית כסוד של אחד).

72. (סוף תמיד).

73. (ברכות יז, א).

74. (ראה חגיגה יב, ב. ספר הקדיר סימן קב. וזה חלק א רנג, ב. וראה גם שם רח, א).

75. (זהר חלק א לא, א. ובבמה מקומות. וראה לעיל עקב טו, ב).

76. וכמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "ויקח קרח" (לעיל קרח נה, א. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד עמוד קנו. אור התורה בראשית כרך ו תתשמח, א).

17 שְׂבָאֵשֶׁר "יַחְזוּ פְּנִימוֹ", וְהוּא "אֶסְתַּבְּלוּתָא דְעֵתִיק בִּין"א" – וְזוֹ
18 בְּחִינַת "יִשְׁרָ"86.

19 שְׁזָהוּ פִּירוּשׁ "כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים" (משלי כו, יט). וְנוֹדַע,
20 דְּהַתּוֹרָה נִקְרָא "מִים", שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר (ישעיה נה, א): "כָּל צֶמַח
21 לְכוֹ לַמִּים". וְהֵינּוּ שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה בְּחִינַת ה'פְּנִים
22 בְּפָנִים" לַהֲיִית "יַחְזוּ פְּנִימוֹ", שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מְבַחֶנֶת קוֹ הָאֲמָצְעִי
23 הַמְּחַבֵּר. וְזוֹהוּ שֶׁכְּתוּב בְּאֶדְרָא רַבָּה (קכ"ט, א'): "בְּפִלְגּוּתָא דְשַׁעְרֵי
24 כִי"87. וּבִפְרִישׁ הָאֲרִיזָל שֵׁם – כִּי "תּוֹרָה" שֶׁבְּכָתֵב הִיא עֲמוּדָא
25 דְּאֲמָצְעִיתָא כִי"88.

26 גַּם יוֹכֵן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁנִּתְבָּאָר עַל פְּסוּק (שיר השירים א, ה)
27 "שְׁחֹרָה אֲנִי כִי בִירִיעוּת שְׁלֵמָה כִי", דְּעַל יְדֵי לֹא-תַעֲשֶׂה
28 הַתְּלִיּוֹת ב"שְׁעֵרוֹת דִּין"א" מְמַשִּׁיכִים מְבַחֶנֶת גְּבוּהָ יוֹתֵר
29 מִמְּצוֹת-עֲשֶׂה הַתְּלִיּוֹת ב"שְׁעֵרוֹת דְּאֲרִיךְ-אֲנָפִין". לָכֵן עַל יְדֵי
30 הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה הַשְּׁלוֹם וְהַתְּחַבְּרוּת מְבַחֶנֶת "רִיעוּת שְׁלֵמָה",
31 שֶׁגַּם בּוֹז"נ יִהְיֶה גִילּוֹי עֵתִיק מִמֶּש"90:

קִיצוּר מִדְּבַר הַמִּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל"

32 מִמֶּשׁ. וְהֵינּוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה93:
33 (ב) וְזוֹהוּ "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל"94. אֶךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּסֹדֶר:
34 תְּחִלָּה "מִפְתָּחוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת" וְאַחֵר כִּי "מִפְתָּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת".
35 וְכַעֲנֵן "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חֻכְמָה"95:

36 (ג) וְהֵינּוּ גַּם כֵּן שִׁסּוּד הַתּוֹרָה הוּא מִיּוֹסֵד עַל מְצוֹת-עֲשֶׂה
37 וּמְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה. כִּי "לֹא יִגּוֹרֵךְ רַע"96. וְהַתּוֹרָה שְׂאִינָה
38 בְּבַחֲנָה זֶה נִקְרָא רַק "תַּרְעָא לְדִרְתָּא" לְגַבִּי יִרְאָה.
39 וְזוֹהוּ "לִשְׁמֹר אֶת כָּל מְצוֹתֶיךָ", שֶׁעַל יְדֵי הַמְּצוֹת תִּהְיֶה
40 שְׂמִירָה לְבַחֲנִית הַמְּשֻׁכָּה פְּנִימִית שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה. וְזוֹהוּ שֶׁכְּתוּב

1 וְכִמּוֹ שְׂאוּמֵרִים בְּנִעִילַת יוֹם-כִּפּוּר ז' פְּעָמִים "הָיִ"ה
2 הוּא הָאֱלֹקִים", עֲלִיּוֹת ז"א לְגַבִּי עֵתִיק83. וְהַתְּחַבְּרוּת זֶה
3 שְׂיוּמֶשֶׁךְ מִלְּמַעְלָה מְבַחֶנֶת עֵתִיק וְאֲרִיךְ-אֲנָפִין, שֶׁהֵם
4 עוֹלָמוֹת אֵין-סוּף – לְבַחֲנִית אֲצִילוֹת הוּא עַל יְדֵי
5 הַתּוֹרָה84.

6 וְזוֹהוּ "בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף, בֵּן פֶּרֶת" (ויחי מט, כב) – ב' פְּעָמִים "בֵּן
7 פֶּרֶת", עַל שֵׁם ב' הַתְּחַבְּרוּת הַנִּל. וְזוֹהוּ "עֲלִי עֵין" (שם),
8 הֵינּוּ לְמַעְלָה מְבַחֶנֶת "עֵין ה' אֶל יִרְאִיו" אֲלֵא בְּבַחֲנִית
9 "עֵינֵי ה' אֶל צַדִּיקִים".

10 וְזוֹהוּ "לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵיךָ": "יִשְׁרָ" כִּמוֹ "יִשְׁרָ יַחְזוּ
11 פְּנִימוֹ", שִׁהְיִי שׁוֹיִם יַחְזוּדָא-עֵילָא וְיַחְזוּדָא-תַתָּא.
12 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מ"תִּרְי"ג אֲרַחֲנִין דְּאֲרִיךְ-אֲנָפִין", וְהִיא
13 הַעוֹשָׂה "הַיֵּשֶׁר" – בְּחִינַת קוֹ אֲמָצְעִי כִי.

14 וְיורֵצָה לוֹמֵר, שֶׁגַּם בּוֹז"נ יִהְיֶה הָאוֹר וְהַגִּילּוֹי מְבַחֶנֶת עֵתִיק
15 מִמֶּש"85. וְזוֹהוּ בְּחִינַת "הַיֵּשֶׁר" – שִׁהְיֶה לְמִטָּה כִּמוֹ לְמַעְלָה. וְזוֹהוּ
16 פִּירוּשׁ "יִשְׁרָ יַחְזוּ פְּנִימוֹ": "פְּנִימוֹ" הֵינּוּ פָּנִים דְּעֵתִיק וְדִין"א.

33 (א) הִירְאָה נִקְרָא "מִפְתָּחוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת" לְגַבִּי הַתּוֹרָה
34 שֶׁנִּקְרָא "מִפְתָּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת"90. "רִמ"ח פְּקוּדֵין אֵינוֹן רִמ"ח
35 אֲבָרִים", שֶׁמִּמְשִׁיכִים חַיִּי הַעוֹלָם-הַבָּא לְצַדִּיקִים, "זִיו הַשְּׂכִינָה"
36 וְהוּא זִיו הַמְּצוֹת עֲצֻמָּן91, וּבְעוֹלָם-הַזֶּה.

37 כַּעֲבוּדָה: הַמְּשַׁכֵּת הַזִּיו הוּא הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּתְּפִלָּה, שֶׁהִיא
38 נוֹגַעַת רַק בְּבַחֲנִית זִיו וְהָאֶרֶה. וְנִקְרָא "שֵׁם" כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב "יִהְלֹל
39 אֶת שֵׁם"92. וְלָכֵן הִירְאָה הַלְקוּחָה מִזֶּה נִקְרָאת "מִפְתָּחוֹת
40 הַחִיצוֹנִיּוֹת". אֲבָל הַעֵינֶךָ הוּא "מִפְתָּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת". "מִפְתָּח" –
41 לְפִתּוֹחַ בְּגִילּוֹי בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת גִּילּוֹי אֹר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא

91. עֵיין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר: בְּדַבְּרוֹ הַמִּתְחִיל "מִנֵּרֶת זָהָב" (לְעִיל בְּהַעֲלוֹתוֹךָ לַג, ב. לה, ב). וּבְדַבְּרוֹ הַמִּתְחִיל "אֲנִי" דְּפִרְשֵׁת צִיצִית (לְעִיל שְׁלַח מו, ד וְאֵילֶךְ, וְעֵיין ב"מֵאוּרֵי אֹר" אוֹת זֵיין, סְעִיף י"ח, כַּעֲנֵן זִיו.

92. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּדַבְּרוֹ הַמִּתְחִיל "אֲחֵרֵי הַיּוֹ"ה אֱלֹקִים תִּלְכּוּ" (לְעִיל יט, גִּיד, ב, ד בְּבִיאָר).

93. וּבַזֶּהֱרָה חֶלֶק ב' תְּרוּמָה (קע"ד, א') מִשְׁמַע, שִׁסּוּד־אֲבָא נִקְרָא מִפְתָּח. וְעֵיין זֶהֱרָה חֶלֶק א' (דף י"ג סוּף עֲמוּד ב'), גַּבִּי "פֶּטֶר כָּל רַחֵם". וְעֵיין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר מִזֶּה סוּף דְּבַר הַמִּתְחִיל "מַה טוֹבוֹ אֶהְלִיךְ" (לְעִיל כָּלֶךְ עה, ב).

94. וְעֵיין ב"מֵאוּרֵי אֹר", אוֹת ב', סְעִיף נ"ז, פִּירֵשׁ שְׂאֲבָא וְאִימָא נִקְרָא "בְּתִי גִּוְאִי", וְזוֹ"נ נִקְרָא "בְּתִי בְּרָאִי". וְעֵיין זֶהֱרָה חֶלֶק ג', גִּטָּא (קל"ג, ב'), כַּעֲנֵן "חֶסֶד דִּלְגָּאוֹ וְחֶסֶד דְּלִבְר".

94. וְעֵיין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר סוּף דְּבַר הַמִּתְחִיל "בְּשַׁעָה שֶׁהַקְדִּימוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה", בְּפִירוּשׁ "לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ" (לְעִיל בְּמִדְרָג יג, ד וְאֵילֶךְ).

95. (אֲבוֹת ג, יז).

96. עֵיין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר עַל זֶה בְּבִיאָר עַל פְּסוּק "בְּמִדְרָג סִינֵי בְּאֶהֱל מוֹעֵד" (לְעִיל בְּמִדְרָג ג, ג).

83. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּבִיאָר עַל פְּסוּק "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל" הַנִּל (סד, סוּף עֲמוּד ג).

84. וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּאֶדְרָא "קל"א, ב'. ק"מ, עֲמוּד א') בְּפִירוּשׁ "חֻכְמוֹת בַּחוּץ", עֵיין שֵׁם (וְדף רס"ב, א').

85. וְעֵין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל פֶּרֶשֶׁת צו (ט, ב וְאֵילֶךְ) בְּפִירוּשׁ "וְהָיָה אוֹר הַלְבֵנָה כְּאוֹר הַחֲמָה כִּי כְּאוֹר שְׁבַעַת הַיָּמִים כִּי".

86. וְכַפִּירֵשׁ בַּזֶּהֱרָה וְיִקְרָא (דף ט"ו, סוּף עֲמוּד א'). וְעֵיין בְּהֶרֶם"ז שֵׁם (רָאֵה גַם אוֹר הַתּוֹרָה וְיִקְרָא כִּי א עֲמוּד קטו).

87. (רָאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּרָאשִׁית כִּי א קלב, ב. כִּי ג תרנ, ב).

88. וְעֵין מַה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל פֶּרֶשֶׁת מִטוֹת (פו, ד) בְּבִיאָר לְפִסּוּק "הַחֲלָצוֹ", בְּפִירוּשׁ "אוֹ יִחְזֹק בְּמַעוּזֵי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם לִי כִי".

89. וְעֵיין עוֹד מִפִּירוּשׁ "יִשְׁרָ", כִּמָּה שֶׁנִּתְבָּאָר עַל פִּי הַזֶּהֱרָה וְיִשְׁלַח (דף קע"ה, עֲמוּד ב'), עַל פְּסוּק (הושע יד, ח) "כִּי יִשְׂרָיִם דִּרְכֵי ה'" (בִּאוּרֵי הַזֶּהֱרָה וְיִשְׁלַח יט, ב) וְזוֹ, ג וְאֵילֶךְ. וְעֵיין בַּזֶּהֱרָה: עֲמוּד (דף ק"ז). וּבְפִרְשֵׁת תְּרוּמָה (דף ק"ג, עֲמוּד א'). וּבִסְפֶּר "עֲמֻק הַמֶּלֶךְ" (דף כ"ח, א').

90. (בְּפֶרֶךְ ב' דְּשִׁבְתָּ, ל"א, ב').

והב' היא יראת-עילאה, שאי אפשר להשיגה כי אם
על ידי החכמה שהיא התורה, והתורה נקרא אצל
תרעא לדרתא¹⁰⁴. כי יראת-עילאה זו, שרשה ממוחא
סתימא ש'למעלה מהחכמה דאצילות, ד"אורייתא
מחכמה נפקת¹⁰⁵. ולכן על יראת זו נאמר: "עתה ידעתי
כי ירא אלקים אתה"¹⁰⁶. והיא בחינה פנימיות יותר
מהחכמה¹⁰⁷.

ואם כן אתי שפיר דלא סתרי אהדרי המדרשים:
דמה שכתוב בשיר השירים-רבה, שבחינת "אל
יראיו" היינו "בשאין עושיין רצון של הקדוש ברוך-הוא",
זהו כשהם רק בבחינת יראת-תתאה, שאין הם למטה
מבחינת צדיקים. ואין הפירוש ש"מביט אליהם בעיניו
אחת", היינו בחינת מלכות¹⁰⁸. ולכן בחינת "עיני ה' אל
צדיקים", ש"מביט אליהם בשתי עיניו", שהם ז"ל, גבוה
מבחינה זו, כי זהו התחברות ב' ההשגחות ד'יחודא'
עילאה ו'יחודא-תתאה יחד¹⁰⁹.

ומה שכתוב בזהר חלק ג', נשא (דף ק"ל, עמוד א')
דאדרבא בחינת ומדרגת "הנה עין ה' אל יראיו" הוא
הגבה מאד נעלה - זהו "ליראיו" שבבחינת יראת'
עילאה. כענין הנזכר ברבות לך לך, ריש פרשה מ' כ"ל,
ואין נמשך אליהם מבחינת "טוב כל עלמין", בחינת
"כי לא אדם הוא" (שמואל א' טו, כט), שהוא למעלה מבחינת
"במראה אדם".

שבבחינת "דמות במראה אדם" (יחזקאל א, כו) שייך ב'
עינים, דהיינו ב' מיני השגחות ימין ושמאל, אלא
שמתחברים יחד להיות שוה כו'. אבל בבחינת "טוב כל
עלמין", שאין בו התחלקות המדרגות כלל, ו"לית
שמאלא כו'", על זה נאמר: "הנה עין ה' אל יראיו" -
לשון יחיד¹¹⁰.

1 (ירמיה ט, כג): "כי אם בזאת יתהלל כו', עושה חסד" ו"משפט
כו"⁹⁷.

3 (ד) ותכלית המכוון - "לעשות הישר בעיני ה'". כי "עין ה'
אל יראיו". שהיראה הואיל והיא עדיין "מפתחות החיצוניות",
על כן נאמר "עין ה'" - מביט להם בעיניו אחת. אבל "אל
צדיקים" מביט אליהם בשתי עיניו. דהיינו שיהיה שוה מלמטה
למעלה כמו מלמעלה למטה, מחמת שהצדיק הוא המקשר
העולמות⁹⁸, וזהו ענין "ישר יחזו פנימו". :

9 (ה) ובספר "פנים יפות"⁹⁹ פירש "לעשות הישר" - שיהיה
כמו מדרגת אדם הראשון קודם חטא עץ-הדעת, שעליו נאמר:
11 "אשר עשה האלקים את האדם ישר" (בקהלת סיון ז', כט)¹⁰⁰.
12 והוא גם כן עולה בקנה אחד עם מה שנתבאר.

13 והנה ברבות לך לך, ריש פרשה מ"ם, פירש "הנה עין ה'
אל יראיו" - זה אברהם, שנאמר (ויקרא כב, יב): "עתה ידעתי
כי ירא אלקים אתה". ואם כן, לפי זה אי אפשר לומר
16 שזהו למטה ממדרגת "עיני ה' אל צדיקים", שהרי אין
17 לך "עושיין רצונו של מקום" יותר מאברהם, ובפרט על
18 ידי העקדה שהיה נסיון העשירי¹⁰¹.

19 אף הענין:
20 דבלאו הכי יש להבין מה שכתוב בגמרא שהיראה
21 נקרא "מפתחות החיצוניות" לגבי התורה. שהרי שם
22 גופא אמר שהתורה לגבי יראת נקרא "תרעא לדרתא".
23 ועיין מה שנתבאר לעיל אות ג' ליישב בדוחק.
24 אף הענין יש לומר: על פי מה שנתבאר במקום
25 אחר¹⁰² פירוש המאמר "אם אין יראת - אין חכמה, אם
26 אין חכמה - אין יראת" דהיינו שיש ב' בחינות יראת:
27 הא היא יראת-תתאה, שעל זה אמרו שצריך להיות
28 יראת חטאו קודמת לחכמתו¹⁰³. כי היא "מפתחות
29 החיצוניות", ועל זה אמר "אם אין יראת אין חכמה".

97. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וידבר" הנ"ל, בענין קדשנו
במזוית, ותן חלקנו בתורתך" (לעיל במדבר טו, ד).

98. ועיין זהר חלק ב', בשלח (דף ס', עמוד ב') על פסוק (בשלח טו, כו):
"והישר בעיניו תעשה - דא צדיק".

99. (על הפסוק "כי תשמע בקול", ולעיל מיניה על הפסוק יב, כג) "רק חזק
לבלתי אבל חדים".

100. וכמו שכתוב ברבות שם. ועיין מזה בזהר חלק א', ויחי (דף רכ"א)
(ראה אור התורה בראשית כרך ג תפ, א). אמור (דף ק"ז, סוף עמוד א').
וברבות בראשית פרשה כ"א.

101. (ראה סנהדרין פט, ב. וראה מפרשי אבות פרק ה, משנה ג).

102. בדבור המתחיל "וידבר אלקים כו' אנכי הו'ה כו'" (לעיל חג
השבועות טו, ד ואילף).

103. (אבות ג, ט).

104. כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" סוף פרק כ"ג.

105. (זהר חלק ב, קא, א. וראה גם כן שם פה, א. חלק ג פא, א).

106. ועיין מענין "כי ירא אלקים אתה" (ויקרא כב, יב) בגמרא סוף פרק

ה' דסוטה (דף ל"א, עמוד א'). ובשל"ה פרק "בפעשה מאמרות" גבי
"ועתה אבאר היקרא שהיא לפני ולפנים", בדבור המתחיל "נחזור
לענין". ובפרשת ויגד בדבור המתחיל "הדרך השלישי".

ועיין מזה ברבות ריש פרשת מטות. ובפרשת בהעלותך (טו, יא).
ובפרשה ויגד, פרשה מ"ט. ובפרשה חיי, פרשה נ"ט.

107. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "טובה ישראל", בענין "יראתי
את אחריו כו'" (תשא לג, כג).

108. כמו שכתוב בזהר חלק ג' פנחס (דף רנ"ה, סוף עמוד ב').

109. ועיין מענין "עיני ה' אל צדיקים" בזהר: חלק א', ויצא (קס"ד, א').
בשלח (דף ס', סוף עמוד ב'). פקודי (דף רכ"ה, סוף עמוד א'). ובפירוש
הרמ"ז שם, ויקהל (דף ר"ב, עמוד ב'). סוף פרשת שלח (דף קע"ה,
סוף עמוד ב'). (ראה יחל אור עמוד קה)

110. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וידעת היום" (לעיל ואתחנן ח
ב, בפירוש "ממעל לעצים" (ויקרא כב, טז) שהן עין החיים ועין הדעת
כו'. ו"מעל לב" בחינות עצים .. דהיינו "ישת חשך סתר" נמשך .. להיות
התכללות היקרא מדתו של יחזק במדתו של אברהם .. וגם התכללות האהבה
ביראה".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

30 כמו שהי' בתחלת הבריאה בחידוש מע"ב עפ"י החכמה
31 דתורה דוקא כנ"ל כך הוא בכל יום ויום שהרי מחדש
32 בטובו בכל יום ויום מע"ב מאין ליש כמו שהי' בתחלת
33 בריאת העולם ממש כי דבר אלקינו יקום לעולם כידוע.
34 א"כ גם בכל יום נמשך מקור ושרש להתהוות כל
35 העולמות מבחי' החכמה שבתורה הקדומה כנ"ל.
36 כמ"ש בראשית בחוכמתא כו' שמלובשת בתורה
37 הנגלית לנו דהיינו בבי"ת דבראשית כו' שע"ז א'
38 בחכמה יבנה בית כנ"ל. וראה לזה הוא ממארוז"ל שא'
39 (ע"ז ג, ב) יב"ש הוי היום ג' שעות ראשונות יושב
40 ועוסק בתורה ג"ש השניים יושב ודן את כל העולם
41 ג"ש השלישית יושב וזן את כל העולם כו' הרי מה שזן
42 ומפרנס בחסד אל כל היום כל הברואים העליונים
43 והתחתונים זהו רק ע"פ אופן משפט דח"ע דתורה
44 שעוסק בג"ש הראשונות שעפ"ז יושב ודן במדות
45 שבתורה כו' וד"ל. וכמו שא' (בראשית טו, טז) כי לא
46 שלם עון האמורי עד הנה כו' שדקדק עליהם במשפט
47 התורה וכה"ג בדין ומשפט דחכמה ומדות שבתורה
48 מתנהגים כל העולמות וכמ"ש (משלי כט, ד) מלך
49 במשפט יעמיד ארץ במשפט שבתורה ונק' השופט כל
50 הארץ כו' (בראשית יח, כה). וכמו שהנהגות העולמות
51 עפ"י החכמה ומדות דתורה כך הוא בעיקר התהוות
52 מציאותם וקיומם בתמידות מאין ליש שא' כולם
53 בחכמה עשית, היינו בחכמה שבתורה דוקא הוא
54 שמחדש בכל יום מע"ב כידוע. והנה באמת מ"ש ז"ל
55 בראשית בשביל התורה כו' אין הפי' שבחכמה
56 שבתורה עצמה ברא אלא בשביל התורה דהיינו בעבור'
57 וכמו שא' (בב"ר שם) בשביל ישראל שנק' ראשית
58 תבואתה (ירמי' ב, ג) שהוא בעבור ישראל כו':

בראשית ברא אלקים

1 (א) **בראשית** ברא אלקים כו'. הנה ב' דבראשית בי"ת
2 רבתי שהוא מורה על בחי' התיקון
3 דחכמה דתורה. כמ"ש בחכמה יבנה בית (משלי כד, ג)
4 דהיינו חכמה דתורה דוקא כידוע במ"ש ואהיה אצלו
5 אמון (שם ח, ו) אמון מופלא כו' (ריש ב"ר) אומנא כמו
6 שאומר לאומן לבנות והאומן בונה עפ"י החכמה
7 שבעצמותו כך ע"פ החכמה שבתורה נבנה בנין כל
8 העולמות. וזהו בחכ' דוקא יבנה בית. שבנין העולמות
9 הי' בחכ' שבתורה וכמ"ש ז"ל (שם) בראשית בשביל
10 התורה שנקרא ראשית כמ"ש (משלי ח, כב) ה' קנני
11 ראשית דרכו וז"ש (ירמי' לג, כה) אם לא בריתי יומם
12 ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי דהיינו שכל הי'
13 מאמרות שכלולים במא' דבראשית הי' רק בשביל ברית
14 דתו"מ שיקבלו ישראל במ"ת דוקא וכמארוז"ל (שבת
15 פח ע"א) מלמד שהתנה הקב"ה עם מע"ב אם ישראל
16 מקיימן את התורה כו' וא"ל אחזיר אתכם לתהו ובהו
17 וזהו שתירגם ירושלמי בראשית ברא בחוכמת' ברא
18 כמ"ש כולם בחכמה עשית (תהלים קד, כד) והיינו
19 בח"ע דאורייתא מח"ע נפקא. וכמ"ש בזהר דאסתכל
20 באורייתא וברא עלמא כו'. וזהו כללות ענין בי"ת רבתי
21 דבראשית והגם שנאמר (שם פט, ג) כי אמרתי עולם
22 חסד יבנה שבנין כל העולמות הי' רק בבחי' החסד אך
23 זה החסד נמשך עפ"י החכמה שבתורה הקדומה
24 שקדמה לעולם אלפיים שנה וז"ש (משלי לא, כו) פיה
25 פתחה בחכמה שזהו חכמה דמע"ב שע"ז א' בראשית
26 ברא כו' וידוע דבראשית נמי מאמר הוא (ר"ה לב, א)
27 שנק' מאמר פתוח (שבת קד, א) שזהו כשהחכמה מאין
28 תמצא מן ההעלם לגלוי כו' דפתחה בחכמה ותורת חסד
29 על לשונה בחי' חסד דחכמה דתורה הקדומה. והנה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

3 זְכוּרָנָם לְבִרְכָּהּ, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתֵב הָאֲרִיזָ'ל² אֲשֶׁר רוּחַ ה' דִּבֶּר
4 בּוֹ:³

1 (ו) **וְהִנֵּה**¹ בְּסֵדֶר הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ,
2 הוֹדִיעֵנו הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל יְדֵי נְבִיאָנוּ וְחֻכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים

(2) ראה עץ חיים שער א ענף ב. אוצרות חיים ומבוא שְׁעָרִים בַּתְּחִלָּתָם.

(3) רוּחַ ה' דִּבֶּר בּוֹ: עַל פִּי שְׁמוּאֵל ב כג, ב.

(1) לְכַלּוֹת פֶּרֶק זֶה רָאָה מֵאֲמָר דְּבוּר הַמִּתְחִיל "לְהִבִּין מִה שֶׁכָּתֵבוּ בְּאוּצְרוֹת חַיִּים בַּתְּחִלָּתוֹ" - לְקוּטֵי תוֹרָה וְיִקְרָא הוֹסְפוֹת נֶא, ב. דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ שֶׁרֶשׁ מִצְוֹת הַתְּפִלָּה פְּרָקִים לִדְלִילָה.

בַּעֲצָמוֹתָיו חֹס וְשִׁלּוֹם מִצְמָצוֹם זֶה. כַּמְּבֹאֵר לְעֵיל מִמָּשָׁל
גִּשְׁמִי בְּמֵאֹר הַשְּׁמֶשׁ, שְׁאִינוּ מִשְׁתַּנָּה בְּרִיבּוּי וּמִיַּעוֹט
הַמְּשֻׁכֶּת הַזֵּיו מִמֶּנּוּ. וְגַם בְּהֶאֱרָה עֲצָמָה אֵין בָּהּ שִׁינּוּי,
שְׁאִינָה עוֹלָה בְּשֵׁם בְּפָנֶי עֲצָמוֹ כָּלֵל, אֲלֵא כְּלוּלָה בְּמֵאֹר,
כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם.

וְהַמָּשָׁל בְּזֶה מַחֲזִית הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּגוֹף, שֶׁהוּא
בַּחֲזִינֵת "זִיו" עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כַּנ"ל פֶּרֶק ה'. וְהִנֵּה בְּשִׁמְעִים
הָעֵין נִכְלָל כַּח הָרְאִיָּה בְּעֲצָמוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְלֹא שִׁחְלָף הָלֶךְ
לֹא לְגִמְרִי, שֶׁהִרִי אֲנוּ רֹאִים, שְׁבִפּוֹתָחוּ – מִיָּד יִהְיֶה
כְּמִקְדָּם. וְכֵן אֶפִּילוּ בְּסוּמָא, שְׁאִין הִכָּח רְאִיָּה מִתְפַּשֵּׁט,
הֵינּוּ שְׁכָּלוֹל בְּעֲצָמֵי הַנֶּפֶשׁ, וְלִכֵּן הוּא מוֹלִיד אֲדָם
רֹאאָה. וְהִרִי מוֹכֵן שְׁאִין הַנֶּפֶשׁ מִשְׁתַּנִּית עַל יְדֵי זֶה
בְּעֲצָמוֹתָהּ מִצְמָצוֹם אִלּוּ הַתְּפַשְׁטוֹת אוֹרָה.

וְכֵן יוֹבֵן בְּכַח הָרְאִיָּה עֲצָמוֹ, שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ הָאֲרָה
לְרֹאוֹת בְּרוּחֹק ס' אִמָּה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל; אִילוּ יִצְוִיר
שְׁבִיכּוֹלֵת הָאֲדָם לְצִמְצָם שְׁלֵא יִרְאֶה רַק ד' אֲמוֹת עַל
דֶּרֶךְ מָשָׁל, יִהְיֶה יֵתֵר הִכָּח נִכְלָל בְּעֶצֶם כַּח הָרְאִיָּה שְׁבָעֵין
וְלֹא תִפְשֵׁט כו'.

וְעַל פִּי מְשָׁלִים אִלוּ יוֹבֵן עֲנִין צְמָצוֹם בְּאוֹר הָאֵין־סוֹף,
שֶׁנִּכְלָל הָאוֹר בְּמֵאֹר הוּא עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִשְׁאָר
בְּבַחֲזִינֵת גִּילּוֹי הָאֲרָה מִצְמָצָמָה, וְנִקְרָא "רְשִׁימוֹ", וּמִכָּל
מָקוֹם אֵינוּ שׁוֹם שִׁינּוּי בּוֹ חֹס וְשִׁלּוֹם.

(אף אִיךָ שְׁאִינוּ שׁוֹם שִׁינּוּי גַם בְּהָאוֹר, כִּי הַגִּילּוֹי וְהַצְמָצוֹם
אֵינוּ אֲלֵא לִגְבֵי הַמְּקַבְּלִים, אֲבָל לִגְבֵי עֲצָמוֹ יִתְבָּרֵךְ אֵין שִׁינּוּי
כָּלֵל, כִּי לְעוֹלָם הָאוֹר כְּלוּל בְּמֵאֹר וּכְטֵל בְּמִצִּיאוֹת וְאֵינוּ עוֹלָה
בְּשֵׁם בְּפָנֶי עֲצָמוֹ – נִתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּבִיאוֹר ה' אוֹצְרוֹת
חַיִּים⁹).

וְהִנֵּה מִהֶאֱרָה מִצְמָצָמָה הַנ"ל, הוּא שְׁתַּנְהוּוּ הַכְּלִים
דְּאֲצִילוֹת וְרֹאשִׁיתָן הַחֲכֵמָה. עִם הַיּוֹת שְׁעִנְיָנָה בַּחֲזִינֵת
הַבִּיטוֹל, כִּי חֲכֵמָה – כַּח מ"ה, שֶׁהוּא בַּחֲזִינֵת הַהִשְׁכָּלָה
אִיךָ שֶׁהָאֵין־סוֹף הוּא לְבִדּוֹ הוּא כו', וְכֵן כָּל הַכְּלִים
דְּאֲצִילוֹת, מִכָּל מָקוֹם הֵם בַּחֲזִינֵת מִצִּיאוֹת מוֹגֵדֵר וּמוֹגֵבֵל,
כְּמוֹ שְׁאֵתָה אוֹמֵר: חֲכֵמָה, חֶסֶד כו' – שְׁאִינוּ בְּעֶרְךָ
עֲצָמוֹתָהּ שֶׁהוּא הוּיָה פְּשׁוּטָה כַּנ"ל – וְהִתְהוּוֹתָן הוּא עַל
יְדֵי צְמָצוֹם הַנ"ל מִן הָאוֹר וְהַזֵּיו כַּנ"ל.

וְעֲנִין צְמָצוֹם זֶה הוּא הַיּוֹפֵךְ מִעֲנִין הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת עֵינָה
וְעֵלּוּל, שְׁבִיהֶשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַרִי הָעֵלּוּל הוּא מִעֶרְךָ הָעֵינָה.

שֶׁשְׁשַׁעֲלָה בְּרִצּוֹנוֹ הַפְּשׁוּט לְבְּרֹא הָעוֹלָם, צְמָצָם
עֲצָמוֹ בְּנִקּוּדָה הָאֲמֻצָּעִית⁴, וּפְנֵה מָקוֹם שָׁוֶה מִכָּל צִדָּדָיו,
וְנִקְרָא "חֵלֶל וּמָקוֹם פָּנוּי". רַק "רְשִׁימוֹ"⁵ נִשְׁאָר שֵׁם מִן
הָאוֹר שֶׁהִיָּה קוֹדֵם. וְאִמָּנָם אֵינוּ בַּחֲזִינֵת מִיַּעוֹט בְּהָאוֹר חֹס
וְשִׁלּוֹם, רַק נִסְתַּלֵּק לְצִדָּדִים.

וְאַחֲרֵיכֵךְ הַמְּשִׁיר לְתוֹכוֹ קוֹ דֶּק.

וְהִנֵּה הַתְּהוּוֹת הַכְּלִים הַנ"ל פֶּרֶק ה', הוּא מִן הַרְשִׁימוֹ,
וְהַתְּהוּוֹת הָאוֹרוֹת שֶׁהֵם הַעֲצָמוֹת, דְּלֵעִיל פֶּרֶק ה',
הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּכָלִים, הוּא מִן הַקּוֹ וְכו'. וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ הַדְּבָר
פְּלִאִי: אִיךָ יִתְכַּן צְמָצוֹם וְסִילּוּק לְצִדָּדִים בְּאוֹר אֵין־סוֹף
ש"אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוֹף? וּמָה גַם שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר: "אֲנִי ה'
לֹא שְׁנִיתִי" – וְהִרִי עֲנִין הַצְמָצוֹם הוּא שִׁינּוּי גְּדוֹל
לְכֹאֲרוֹה!

אֵךְ עַל פִּי הָאֲמֹר לְעֵיל פֶּרֶק ה' בִּיאוֹר לְשׁוֹן "אוֹר
אֵין־סוֹף", שֶׁזֶּהוּ עַל הַזֵּיו הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ בְּרִצּוֹנוֹ הַפְּשׁוּט,
שֶׁלִּפִּי שֶׁהָאוֹר הוּא מִעֵין הַמֵּאֹר, לִכֵּן הוּא אֵין־סוֹף כְּמוֹ
שֶׁעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ "אֵין לוֹ תַּחֲלָה וְתִכְלָה"⁶. וְלִכֵּן נִקְרָא
הָאוֹר "אֵין־סוֹף" וְלֹא בְּלִשׁוֹן "אֵין לוֹ תַּחֲלָה", אֲלֵא לִפִּי
שֶׁהוּא בַּחֲזִינֵת הַתְּפַשְׁטוֹת וְהַמְּשֻׁכָּה הַהֶאֱרָה, לִכֵּן נוֹפֵל עַל
זֶה לְשׁוֹן אֵין־סוֹף לְהַתְּפַשְׁטוֹת כו'. וּבְבַחֲזִינֵת הָאוֹר הַזֶּה,
הוּא שֶׁהִיָּה הַצְמָצוֹם הָאֲמֹר, וְלֹא בְּעֲצָמוֹתָיו חֹס וְשִׁלּוֹם.

וּפִירוּשׁ וְעֲנִין הַצְמָצוֹם, הֵינּוּ לִהְיוֹת כִּי יוֹכֵלֵת
הַתְּפַשְׁטוֹת הַהֶאֱרָה הַנ"ל הַנִּקְרָא "אֵין־סוֹף" מִמֶּנּוּ
יִתְבָּרֵךְ, הִרִי בִּיכּוּלָתוֹ לְהָאִיר בְּלִי גְּבוּל וְתִכְלִית מִמָּשׁ,
כְּמוֹ שֶׁעֲצָמוֹתוֹ הוּא בְּכִלְתִּי בַּעַל גְּבוּל. וְלִזְאֵת לֹא הִיוּ
מִתְהַיִּים מִמֶּנּוּ נִבְרָאִים בְּעֵלִי גְּבוּל כְּמוֹ שֶׁהֵם עֵתָה, אֲלֵא
הִיוּ בְּסִגְנוֹן אַחֵר. וְלִכֵּן צְמָצָם עֲצָמוֹ, שְׁלֵא יֵאִיר רַק מֵעַט
זַעִיר שֵׁם מִנִּי כְּלָלוֹת הַהֶאֱרָה, מִה שֶׁלִּגְבֵי עֶצֶם הַהֶאֱרָה
כְּלֵא חֲשִׁיבִיָּה, וּכְעֶרְךָ הַגְּבוּל מִמָּשׁ לִגְבֵי הַכְּלִית בַּעַל
גְּבוּל.

וְלִכֵּן נִקְרָא "רְשִׁימוֹ", כְּמוֹ הַכּוֹתֵב דְּבָר וּמוֹחֲקוֹ
שֶׁנִּשְׁאָר רְשִׁימוֹ, וְאֵין בְּרְשִׁימוֹ כָּלֵל מִגּוֹף הַדְּבָר הַנִּתְכַּתֵּב,
שֶׁנִּטְלָו כּוּלּוֹ, רַק זָכַר וְרְשִׁימוֹ בְּעֵלְמָא – כִּי הָאֲרָה זֹ
שֶׁנִּשְׁאָר לְהָאִיר, כְּלֵא חֲשִׁיבִיָּה לִגְבֵי עֶצֶם הָאוֹר שֶׁהוּא
בְּבַחֲזִינֵת אֵין־סוֹף מִמָּשׁ.

וְהִנֵּה הָאוֹר שֶׁנִּסְתַּלֵּק מִלְּהָאִיר, הֵינּוּ שֶׁנִּכְלָל בְּמֵאֹר
כְּמוֹ שֶׁהִיָּה מִקְדָּם שֶׁהָאִיר. וְלִכֵּן אֵין שׁוֹם שִׁינּוּי כָּלֵל

(4) צְמָצָם עֲצָמוֹ בְּנִקּוּדָה הָאֲמֻצָּעִית: רֹאה סֵפֶר הַמֵּאֲמָרִים תַּרְנ"ו עֲמוּד קֶט.

(5) הִנֵּהת הַרְמִיזוּ בְּאוֹצְרוֹת חַיִּים שֵׁם עַל הַתִּיבּוֹת וְנִשְׁאָר חֵלֶל: "לֹא אוֹךְא חֵלֶל,
כִּי נִשְׁאָר שֵׁם רְשִׁימוֹ מִהָאוֹר, אֲבָל לִגְבֵי אֵין־סוֹף בְּרוּךְ הוּא נִקְרָא חֵלֶל". רֹאה
לְקוּטִי תוֹרָה שֵׁם. דֶּרֶךְ מִצְוִיתִיךְ שֶׁרֶשׁ מִצּוֹת הַתַּפְּלָה פֶּרֶק לז'. וְרֹאה בְּכָל זֶה לְעֵיל
מִצּוֹת שְׁבִיעִית.

(6) רֹאה עֵץ חַיִּים שֶׁעַר א (דִּרְשׁוֹ עֲגוּלִים וְיוֹשֶׁר) סוֹף עֲנָף ג. וְרֹאה הַמְּשִׁיךְ תַּעֲרִיב

חֶלֶק א עֲמוּד יג וְאֵילֶךְ. לְקוּטִי תוֹרָה וְקָרָא הוֹסְפוֹת נד, א. סֵפֶר הַמֵּאֲמָרִים עַת"ר
עֲמוּד לו (בְּהוֹצָאָה הַחֹדֶשׁ) וּבְנִסְכָּן בְּהַעֲרוֹת שֵׁם.

(7) מִלְּאֵכִי ג. ו.

(8) רֹאה חוֹבֶת הַלְּבָבוֹת שֶׁעַר הַיְּחִיד פֶּרֶק ה'.

(9) רֹאה לְקוּטִי תוֹרָה הוֹסְפוֹת וְקָרָא נג, ד.

כל כף עד שיִרְאֶה מִיכָאֵל עֲצָמוֹ לִישׁ וּנְפָרְד, וְלִכֵּן נִקְרָא
בְּרִיאָה. מֵה שְׁאִין בֶּן בִּיּוֹד סְפִירוֹת הַנ"ל. וְלִכֵּן נִקְרָא
אֲצִילוֹת, גַּם מִלְשׁוֹן "אֲצֵל" וְסוּמוֹ כו'.¹⁴
וּמִכָּל מְקוֹם לִגְבִי מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ הוּא עֲצָמוֹת עֲצוֹם
מִן הַזֵּיו הַנ"ל. וּבִאֲמַת, שְׁמֵהוּתוֹן רְחוּק יוֹתֵר מִמְהוּת אֹר
הָאִין-סוֹף, שְׁמֵתֵעֵלָה מִהֵן עִלּוֹי רֵב, יוֹתֵר מְעִלּוֹי מְהוּת
הַסְפִירוֹת עַל הַנְּבִרָא הַנְּפָרְד הַגְּמוּר, עַד שְׁשִׁנְיָהם שְׁוִים
קָמִיָּה יִתְבָּרָךְ. כְּנֹזֵךְ לְעִיל פֶּרֶק ד' עַל פְּסוּק "כּוֹלֵם
בְּחֻכְמָה עֲשִׂית", שְׁסִפִּירַת הַחֻכְמָה עִם הַדּוּמָם דְּעִשְׂיָה
שְׁוִים מִמֶּשׁ קָמִיָּה יִתְבָּרָךְ, וְאִפְּלִי לִגְבִי אֹרֹו הַפְּשׁוּט, עִם
שְׁהוּא זִיו בְּלִבְד, כִּי הָאֹר הוּא מַעִין הַמְּאֹר.
וּמִכָּל מְקוֹם נִקְרָא אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ, שְׁהֵם חֻכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ
כו', וְהֵם חַיִּית מִמֶּשׁ לְהַנְּבִרָאִים לְהַחֲיוֹתוֹן מֵאִין לִישׁ, כְּמוֹ
שְׁמַחְסֵד דְּאֲצִילוֹת יִתְהוּהוּ מִיכָאֵל דְּבְרִיאָה, שְׁהֵרִי הַחֲסֵד
דְּאֲצִילוֹת הוּא חֲסֵד שְׁלֹו יִתְבָּרָךְ, וְעַל יְדֵי הַחֲסֵד הַזֶּה הוּא
מִשְׁפִּיעַ לְמִיכָאֵל מִמְהוּת חֲסֵד זֶה וּמְהוּהוּ מֵאִין לִישׁ, וְכֵן
בְּכָל הַיּוֹד סְפִירוֹת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר¹⁵ "אִיהוּ וְגִרְמוֹהִי חֵד",
שְׁהֵן אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ לְבִרְאוּ מֵאִין לִישׁ, וְדִי לְמִבִּין.
וְהֵנָּה נִתְבָּאֵר יֵשׁוּב קוּשִׁיא הָרֵאשׁוֹנָה דְּפֶרֶק ה', אִיךְ
הַכִּלִּים הֵם אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ וְאֵף עַל פִּי בֶן לִגְבִי מְהוּתוֹ
וְעֲצָמוֹתוֹ הֵם אֵין עֲרוֹךְ. וְזֶה פִּירוּשׁ לְשׁוֹן אֱלֹקוֹת –
"נְעֻטְלִיךְ", וְלֹא אֱלוֹהַּ בְּעֲצָמוֹ חֵס וְשְׁלוֹם, כְּמוֹ שְׁאֵתָה
אוֹמֵר כַּחוֹת נִפְשִׁיּוֹת, מַחֲשַׁבַת הַנֶּפֶשׁ וְדִיבּוּרָה, וְאֵינִן
עֲצָמִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ אֲלֹא הַתְּפִשּׁוּת כַּחוֹתִיקָה, וְלֹא שְׁהֵם דְּבִר
נְפָרְד כְּרֹאבוֹן לִגְבִי שְׁמַעוֹן וְכו', וְכֵן-ל' פֶּרֶק ד', וְהַתְּהוּוֹתוֹן
עַל יְדֵי הַעֲצָמוֹת הַנ"ל.
וְהֵנָּה, עֲנִין הָקוּ הַמְּאִיר בְּכִלִּים הוּא מִבְּחִינַת הָאֹר
שְׁלֵמֵעֵלָה מִהַעֲצָמוֹת, וְהוּא פְּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוֹת,
וְנִעְלָה מֵעֵלָה מֵעֵלָה מֵאֹר הָרִשְׁיָמוֹ. אֲלֹא שְׁלִגְבִי הָאֹר
וְהַזֵּיו בְּעֲצָמוֹ נִקְרָא הָאֲרָה לְבֵד, וְהוּא הָאֲרָה דְּהָאֲרָה
מִמְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרָךְ. וְגַם בְּחִינַת קוֹ לְבֵד, שְׁעִין הָקוּ
הוּא, שִׁישׁ לוֹ אוֹרְךְ וְאֵין לוֹ רוּחַב. וְרוּצָה לּוֹמֵר, שְׁמוּרָה
עַל מִיעוּט הָאֹר שְׁזָהוּ מִיעוּט הָרוּחַב, וּבְחִינַת הָאוֹרְךְ
מוּרָה עַל אוֹרְךְ מִשְׁךְ יִרְדָּתוֹ בְּעוֹלָמוֹת אֲבִי"ע, שְׁמֵאִיר
בְּכָל עוֹלָם כְּעֶרְכּוֹ, וְהַיִּינוּ עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּכִלִּים
דְּאֲצִילוֹת.
וְהוּא סוּד הַעֲצָמוֹת הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּכִלִּים, כְּמוֹ שְׁכַתָּב
הַרְמ"ק¹⁶, וְאָמַר: שְׁהַעֲצָמוֹת הוּא פְּשׁוּט בְּתַכְלִית, אֲלֹא
שְׁנַעֲשִׂית בּוֹ תְּמוּנָה עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּכִלִּים,

וּמֵה שְׁכַתָּב הַרְמ"ק עֲנִין הַשְּׁתִּלְשׁלוֹת עִילָה וְעִלּוֹל¹⁰,
וְכֵן הוּא בּוֹהֵר הַקְּדוּשׁ פְּרִשָּׁה בְּרֵאשִׁית¹¹, הַיִּינוּ
בְּהַשְּׁתִּלְשׁלוֹת הַסְפִירוֹת בְּסְפִירוֹת עֲצָמָן¹², מֵה שְׁאִין בֶּן
הַתְּהוּוֹת הַכִּלִּים מֵאִין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, אִילוֹ הִיָּה מֵאִיר
בְּבִחִינַת עִילָה וְעִלּוֹל גַּם מִהָאֹר וְהַזֵּיו – לֹא הִיָּה כָּלָל
הַתְּהוּוֹת מְצִיאַת חֻכְמָה, אִפְּילוֹ חֻכְמָה דְּאֲצִילוֹת, מֵאֲחֵר
שְׁהִיא מְקוֹר דְּמְקוֹר לְהַתְּהוּוֹת שְׁכָל אֲנוּשִׁי דְּרֶךְ רַבּבוֹת
הַשְּׁתִּלְשׁלוֹת עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּחֻכְמָה שְׁבִיּוֹד סְפִירוֹת
דְּעִשְׂיָה;
וְאִיךְ שְׁתַּהֲיָה דְּקָה מִן הַדְּקָה, כְּמוֹ שְׁיַצְוִייר דְּקוֹת
מְתִיקוֹת הַשְּׁכָל לִגְבִי מְתִיקוֹת הַתְּפוּחַ, וְכֵן יַצְוִייר מַעֲלַת
שִׁינּוֹי מְהוּת חֻכְמָה הַנ"ל מִחֻכְמוֹת דְּבִי"ע, אֵף עַל פִּי בֶן
אֵינִן בְּעֶרְךְ הָאֹר הַפְּשׁוּט הַנ"ל, אֲלֹא עַל יְדֵי עֲצָמוֹת
עֲצוֹם דִּיִּיקָא, שְׁהוּא שִׁינּוֹי מִמְהוּת לְמְהוּת.
אֲמַנָּם אֵף עַל פִּי בֶן נִקְרָאִים הַכִּלִּים הִלְלוּ "אֱלֹקוֹת",
שְׁאִינִן בְּבִחִינַת נְפָרְד וּבְרִיָּה בְּפִנִּי עֲצָמָה כְּמוֹ בְּחִינַת חֲסֵד
דְּמִיכָאֵל עַל דְּרֶךְ מִשְׁל, שְׁמִיכָאֵל הוּא מְצִיאַת רוּחָנִי
נְפָרְד בְּפִנִּי עֲצָמוֹ אֲלֹא שְׁמִשְׁתּוֹקֵק אִלּוֹ יִתְבָּרָךְ. וְסִיפַת
הַתְּהוּוֹתוֹ בְּבִחִינַת נְפָרְד לְגִמְרִי, וְכֵן בְּכָל הַנְּבִרָאִים, הוּא
מִחֻמַּת הָעֵלֶם הָאֹר וְחַיִּית בְּהֵן מְמֻדַּת גְּבוּרָתוֹ, כְּדִי
שְׁתִּירָאֵה הַנְּבִרָא בְּפִנִּי עֲצָמוֹ לִישׁ וּנְפָרְד, עִם שְׁבִאֲמַת
קָמִיָּה יִתְבָּרָךְ הוּא בְּלֹא חֲשִׁיב.
מֵה שְׁאִין בֶּן בְּכִלִּים הַנ"ל, שְׁאִין מְהוּת הַחֻכְמָה עוֹלָה
בְּשֵׁם בְּרִיאָה בְּפִנִּי עֲצָמָה חֵס וְשְׁלוֹם, אֲלֹא שְׁהִיא אֱלֹקוֹת
מִמֶּשׁ, שְׁהַחֻכְמָה הִיא חֻכְמָתוֹ, וְכֵן בִּינָתוֹ וְדַעְתּוֹ וְחֲסִדוֹ
כו'.
דְּהַיִּינוּ, שְׁהוּא הַמְּעַצְמָם אֹרֹו לְהִיּוֹת מֵאִיר בְּעֲצָמוֹם
עַד שְׁיִהְיָה בְּחִינַת חֻכְמָה וּבְחִינַת חֲסֵד וְכו' מֵאִירִים גְּבִילּוֹי
מִמֶּנּוּ יִתְבָּרָךְ, כְּדִי לְהַשְׁפִּיעַ עַל יְדֵי כַּחוֹת אֱלוֹ אֱלֹהוּתוֹ
בְּעוֹלָמוֹת, כְּדִי שְׁיִהְיֻ עַל אוֹפֵן שְׁהֵם עֲתָה, שְׁזֶה אִי
אִפְּשֵׁר זוּלָּתִי עַל יְדֵי הָאֲרָתוֹ עַל יְדֵי סְפִירוֹת אֱלוֹ
דּוֹקָא.
וְלִכֵּן נִקְרָאוּ הַיּוֹד סְפִירוֹת "אֲצִילוֹת" וְלֹא "בְּרִיאָה",
כִּי אֲצִילוֹת נִגְזֵר מִלְשׁוֹן "וַיֵּאֲצֵל מִן הָרוּחַ"¹³, שְׁהוּא
הַפְּרִשָּׁת הָאֲרָה מְרוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַע' הַזִּקְנִים בְּבִחִינַת זִיו
לְבֵד, שְׁכֶךְ הָאֲצִילוֹת הֵמָּה מִבְּחִינַת זִיו וְאֹר הָאִין-סוֹף,
וְלֹא בְּרִיאָה לְהִיּוֹת נְפָרְד חֵס וְשְׁלוֹם, מֵאֲחֵר שְׁהַזֵּיו הַנ"ל
מֵאִיר בְּהֵם גְּבִילּוֹי, וְלֹא נִתְעַצְמָם כָּל כֶּף עַל דְּרֶךְ
שְׁמִתְעַצְמָם כְּשִׁמְחִיָּה אֵת הַנְּבִרָא, כְּמִיכָאֵל שְׁנַתְעַצְמָם

13) בְּהַעֲלוֹתְךָ יֵא, כַּה. פְּרִדָּס שְׁעֵר אֲבִי"ע (טז) רִישׁ פֶּרֶק א.

14) פְּרִדָּס שָׁם.

15) הוּא וְכִלּוֹי אֲחֵד. תַּקּוּנִי זֶהֱר בְּהַקְדָּמָה ג, ב.

16) שְׁעֵר עֲצָמוֹת וְכִלִּים (שְׁעֵר ד) פֶּרֶק ד.

10) פְּרִדָּס שְׁעֵר ו פֶּרֶק ו. וְרֵאָה "הַתְּהוּוֹת לְדְבוּר הַתְּתַחֲוִיל פִּתַּח אֱלִיהוּ תִרְנ"ח" עֲמוּד נה.

11) רֵאָה זֶהֱר חֲלָק א יט, ב וְאִיקְלִי.

12) רֵאָה תְּנִיָא אֲגֵרַת הַקְּדָשׁ סִימָן כ דף קכט, ב.

ובינה, ומגדילים ומחזיקים אותם. כמשל באדם, שלפי ערך
התענוג שיש לאדם בשכל, כך יתוסף שכלו לחדש
באורו ורוחבו כו'.
והנה, על ידי התלבשות הקו בהכלים הוא חיות
הכלים הנ"ל, ונקרא נשמה ליו"ד ספירות, כמו שאמר
אליהו²²: "כמה גופין תקינת לון"²³, שהכלים הם כמשל
הגוף, שהוא בחינת כלי לאור הנפש שבו, אלא
שמתאחדים יחד כיחוד הנפש עם הגוף. ועל ידי זה הוא
השפעת חיות האלהות בעולמות לברוא מאין ליש בכח
האין־סוף המלוכש בהם על ידי הכלים, וכמו האדם
שנותן בידו בכח המלוכש ביד כו'.
ועתה יובן גם כן הקושיא שניה דלעיל פרק ה' – איך
שואין שינוי באין־סוף ברוך־הוא ממה שפועל פעולות
שונות בכלים שונים, ואינו כמו האומן שמשנתנה בעצמו
מחמת שינוי הכלים כו';
לפי שהתלבשות אורו יתברך בכלים לפעול על ידו,
הוא רק בבחינת אור וזיו לבד, וגם בחינת הארה דהארה
לבד, וגם ההארה בעצמה, השינוי בה אין אמיתי, אבל
בו יתברך אין שום שינוי כלל חס ושלוש, הגם שכל
הפעולות ממנו דוקא כנ"ל :

מצות האמנת אלקות, פרשת יתרו

שההארה המאירה בכלי חכמה נעשה בה תמונה פרטית
להיות כח וחיות להחכמה, וההארה המאירה בכלי
החסד נעשית בה תמונה פרטית להיות אור כח וחיות¹⁷
להחסד. אלא שהשינוי בהם אינו קנוי באמיתת
עצמותם, אלא כמו שינוי המים בכלי ושינוי גוון השמש
לפי מראה העששית. ולכן יכול להיות התחלפות
האורות – אור החסד בכלי הגבורה, כמו שכתב
האר"ז¹⁸.
ולהשפיל קצת ענין התלבשות הקו בכלים, יובן על
דרך משל¹⁹: כי הנה אין־סוף ברוך־הוא נקרא "מקור
התענוגים", כי התענוג הוא הכח המתפשט במרחב יותר
מכל כחות הנפש. כנראה בעליל מריבוי מיני התענוגים
שיש בראיה, שמיעה, ריח, דבור. וכל תענוגי עולם הזה
הם מפסולת תענוג העליון שנפל בשבירת הכלים, ואין
ערוך לגבי תענוג שבגן עדן התחתון, כמו שנתבאר
במקום אחר²⁰ על פי מאמר רבותינו זכרונם לברכה:
"מוטב דלידייניה כו"²¹; ויש עליות לאין קץ ותכלית
בענין ריבוי התענוג;

ומקור התענוגים הוא אין־סוף ברוך־הוא. פירוש –
האור וזיו ולא עצמותו חס ושלוש. והארת התענוג
מתלבש בכל כחות הנ"ל, שהם היו"ד ספירות – חכמה

(20) ראה באריכות לעיל מצות פריה ורביה פרק א.

(21) חגיגה טו, ב' "מוטב דלידייניה וליתי לעלקא דאמי".

(22) תקוני זוהר בהקדמה יז, א. "פתח אליהו".

(23) כמה גופים הכנת ותקנת להם (לספירות).

(17) אור כחן וחינת ביאור הלשונות – ראה אור התורה ענינים עמוד קיז. ספר
המאמרים תרס"ד עמוד ג. ועוד.

(18) ראה זור חלק א, פ. א. מקדש מלך שם בשם האר"ז. ל. וראה דרך
מצותיך, שרש מצות התפלה פרקים ג. יב ואילך. ספר הערכים חב"ד חלק ד
עמוד רח ואילך.

(19) ראה גם לעיל מצות משא הארון בקתה פרק ג.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

העופות שהם בחי' בשר דגבורות ויש כנ"ל, אלא
שנמשך בו השומן מבחי' שמן דחכמה עילאה בחי'
אין, להורות שגם בבחי' היש וגבורות דבשר יכול
להיות נמשך בחי' גבוה כזו כי היד ה' תקצר בתמי'
(אך להיות כי טען שא"א לו לשאת במשא העם לזה
א"ל שיאסוף ע' איש הזקני, והאציל מרוחו של משה
על ע' איש הזקני בחי' הפרשת הארה כמדליק נר מנר
שזה לא חסר, ועכ"ז עי"ז נעשו גם הם בחי' זקן ל'
יחיד, כענין שמצינו במשנה פ"ק דזבחי' א"ר שמעון
בן עזאי מקובל אני מפי שבעי' ושנים זקן ולא א' זקנים

ועד"ז יובן ענין שנא' לע"ל והי' מדי חדש כו' יבא
כל בשר להשתחוות, שמחמת עוצם הגילוי
שיהי' לע"ל גם בחי' הבשר שהוא עכשיו בחי' גבורות
ויש, יבוא ג"כ לבחי' השתחואה בחי' ביטול אמיתי
דמ"ה דחכ'. והאות ע"ז הראה לו שיכול להיות בחי'
השמן גם בבחי' גבורות דבשר, שזה הי' ענין השליו
שארז"ל יומא דע"ה ב' שהי' שמן כ"כ עד שמסקינן
לי' אתליסר ריפתא ואחרונה אינה נאכלת כ"א ע"י
תערובות מרוב השומן הנבלע בה, וכ"ש העליונות,
והיינו כי השליו בעצם נמשך מבחי' פני נשר כמו כל

הנרות דאהרן הוא בחי' הגבוה יותר מאכילת מזבח,
 שהמנורה היא בחי' מל' דאצי' שורש בחי' כנס"י
 דלעילא, שנק' בשם כנס"י שסודו יו"ד פעמים ב"ן עם
 יו"ד כוללי' כמ"ש הרב, ואם תשים אל"ף בוא"ו שלה
 שהוא כשמקבלת מדודה שסודו באלפי"ן תמצא ע"ה
 עולה ישראל כמ"ש הרמ"ז ר"פ האזינו דרפ"ו א', וע"י
 העלאה זו השפיע לכאור"א מישאל שיהי' להם בחי'
 העלאה ברשפי אש, ואם כי גם זה הוא בחי' גבורות
 מ"מ גבורות אלו אינם בבחי' יש כמו ההעלאה
 שמבירור הבשר שהוא בחי' יש כנ"ל, אלא הם בבחי'
 אין וביטול, שהרי מעורב' בשמן ופתילה ואור, אשר
 עם היות בירור והעלאה הפתילה הוא בבחי' גבורות
 דיש, אכן ע"י השמן הנבלע בה שהוא בחי' ח"ע ביטול
 ואין, עי"ז נעשה ההעלאה והגבורות בבחי' אין וביטול
 כו', ולכן מעלתו גדול' מאכילת מזבח שע"י הקרבנות
 שהם רק ע"ד והחיות נושאות כו'. והענין הוא
 שההעלאה הנמשך מהקרבן בשר הקרבנות דבקר וצאן
 הוא עדיין בבחי' יש מי שאוהב, כי הי"ב בקר הם
 בעולם הבריאה ואימא מקנא בכורסא, והגבורות
 הנמשכות מבחי' בינה כשמקנא בכורסא הוא בחי' יש
 כו', אבל אהרן כה"ג בהדלקת המנורה המשיך במל'
 שהיא המנורה גם מבחי' אבא, להיות אבא יסד ברתא
 שהחכ' היא בחי' אין וביטול, ולכן עם היות שהשפיע
 בה בחי' גבורות דאימא ג"כ, להיות עי"ז ההעלאה
 וז"ע שושבינא דמטרוניתא, אך אין הגבורות בבחי' יש
 כמו ההעלאה שע"י הבינה לבד דמקנא בכורסא
 שבהעלאה הקרבנות באכילת מזבח, כ"א שהם בבחי'
 אין וביטול ע"י גילוי הח"ע אבא דמקנן באצי' כו',
 והיינו שישפיע בה מבחי' או"א יחד וז"ע השמן והאור.

בן בג בג אומר

להיותם בבחי' יחוד אמיתי, והי' בהם הארת ע"י עד
 שנעשו זקן אחד ע"ד ויחן ישראל שנאמר במ"ת שהיו
 כאיש אחד שנת' לעיל שזהו מצד בחי' יחידה שבנפש,
 או ענין ע' נפש דיעקב, וה"ז בחי' הרכבה והתכללות
 חו"ג יחד, שלתוך גבורות דיש דבשר השליו נמשך
 בחי' חסד דחכ' להמתיק הגבורות והוא השמן. וכמו
 העלאות נרות המנורה שהשמן נבלע ונמשך בפתילה
 ועי"ז דולקת הפתילה באור, שהוא ג"כ התכללות
 חו"ג, חסד דחכמה הוא השמן, ואור דפתילה הוא בחי'
 הגבורות וההתלהבות, אך הנה העלאה זו ע"י השמן
 שהוא בחי' ח"ע, דהיינו שנמשך ג"כ בחי' ביטול דח"ע
 בההתלהבות כו' וה"ז כענין דוגמת השליו שנמשך
 ונתפשט השמן בגבורות דבשר כו'.
 ועפ"ז יובן ענין מעלת אהרן כה"ג שהעלה את הנרות
 הם בחי' נר הוי' נשמת אדם דכנס"י, שגבהה
 מעלתו בזה מענין הקרבנות שהיו הכהנים מקריבים
 כו', כי ענין הקרבנות גם אפי' אכילת מזבח ה"ז נק'
 בשם אכילה כמ"ש את קרבני לחמי, לחמי לאשי וכן
 ארז"ל ל' אכילת מזבח, והיינו שזהו עד"מ ענין
 האכילה, שנת"ל שכמו ע"י האכילה שאוכל לש"ש
 נתברר הבשר ונולד מזה התלהבות ורשפי אש כנ"ל
 בענין אכילת בשר של הת"ח, כן עד"ז יובן ענין אכילת
 מזבח ג"כ, רק שאכילת מזבח גבוה הרבה יותר וכמ"ש
 במ"א בענין בשתי אכילות הכתוב מדבר, ולכן ארז"ל
 משחרב בהמק"ד שולחנו של אדם מכפר עליו. וכן יובן
 ג"כ ענין קרבנות הנשיאים שכל או"א הקריב קרבנותיו
 ועי"ז העלה כאור"א את שבטו, דהיינו שע"ז נמשך
 בשבטו בחי' הרצוא וההתלהבות ע"י הקרבן שהקריב
 שז"ע אכילת מזבח כו'. אמנם ענין העלאה והטבת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

או בגדולת ה' בענין ההתהוות, בריבוי הנבָרָאים
 וגדולי הנבָרָאים, ולכל אֶחָד ואֶחָד נִמְשָׁךְ חיות מיוחד
 לְפִי מִזְגוֹ וְתִכּוּנָתוֹ, וְכִמּוֹ שְׂכָתוֹ: "הַמּוֹצִיא בְּמִסְפָּר צָבָאם
 כו"ל¹⁸, "מוֹנֶה מִסְפָּר כו' לְכוֹלָם שְׁמוֹת יְקָרָא"¹⁹, וְעַל זֶה

וְעַל כֵּן, עֵיקַר הָעֲבוּדָה בְּתַפְלָה הִיא בְּהַתְּבֻנָּנוֹת בְּדִרְךָ
 פֶּרֶט דִּיקָא, בְּאִיזָה עֲנִין אֱלֹקֵי שְׁמֵתְבוּנָה:
 אִם בְּעֲנִין בְּרִיָּאָה יֵשׁ מֵאִין בְּפֶרֶטִיּוֹת הָעֲנִינִים בְּזֶה
 כֵּן²⁰,

19. תהלים קמו, ד.

18. ישעיה מ, כה: "שֹׁאוֹ מִרוֹם עֵינֵיכֶם וְרֹאאוּ מִי בְּרָא אֱלֹהֵי הַמּוֹצִיא בְּמִסְפָּר צָבָאם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא, מִרְבִּי אֲוִינִים וְאֲמִיץ כַּח אִישׁ לֹא נִעְדָּר".

במדריגה הא' – בבחינת האור והחיות המתלבש בנבראים
ונאצלים. וכמו נפש הגלגלים, וכן נפש המלאכים העליונים,
שהוא בחינת האור והחיות שלהם, וכן בנאצלים – האור
המתלבש בעשר ספירות דאצילות בכל ספירה וספירה בפרט
כו'.
והמדריגה הב' הוא בחינת עצמות האין האלקי. והיינו
בחינת אור עצמות המאציל, שלמעלה מבחינת התלבשות
בנבראים ונאצלים.
(והכל בבחינת האין של היש, שיש בזה ב' מדריגות: בחינת
הארת האין המתלבש בהיש; ובחינת עצם האין שלמעלה
מהתלבשות כו'.
ומה שכתוב שם שזהו בחינת חכמה, היינו כמו שחכמה היא
בחינת ב"ח מ"ה, שעושה ליש אין (רצח) לומר בבחינת ביטול
ממש באופן הביטול דחכמה. ועיין מה שנתבאר באמרי בינה
פרק נ"ח בענין בחינת "יורה" כו'.
ולא כמו שנראה שם בתחלת העיון, דמדריגה הא' היא
בהתהוות היש והחומר, והמדריגה הב' היא בבחינת האור
והחיות האלקי כו', אלא הכוונה בנ"ל. ומה שנתבאר כאן היא
מדריגה הא' דשם, דהיינו בחינת האור והחיות המתלבש, שזהו
בחינת נפש הנבראים והשגתם כו').
והיינו איך ד"איהו ממלא כולו עולם²⁹. ד"כשם
שהנשמה ממלא את הגוף כך הקדוש ברוך הוא ממלא
את העולם³⁰, הן בעולם התחתון, בכל נברא ונברא
בפרט, שיש בו אור אלקי המחיה אותו; והן בעולמות
עליונים, באופני האורות והגילויים בכל עולם ועולם,
בהעשר ספירות שבעולמות ובהנבראים שבהם כו', וכמו
שנתבאר לעיל פרק ד'.
ובכללות האור והחיות הוא מבחינת מלכות דאצילות
המהווה ומחיה כללות עולמות בי"ע. ועל זה נאמר
"ואתה מחיה את כולם"³¹, שהן אותיות דבור העליון
דבחינת מלכות דאצילות, ובחינת האור המתלבש
בהאותיות כו'.

אמר "גדול אדונינו ורב כח"²⁰ בבריאת והתהוות
הנבראים, וכמאמרם ו"ל על פסוק זה: "שיעור קומה של
יוצר בראשית כו".²¹
וזהו גם כן מה שכתוב "שאו מרום עיניכם כו' מרוב
אונים ואמין כח איש לא נעדר". והוא ענין הכח האלקי
בעצם ענין הבריאה והתהוות. וגם שנתהוו באופן כזה
שהן קיימין במין ובאיש כו', כמו שנתבאר הענין במקום
אחר²² באורך, ואין שבוה נראה ונגלה כח האין סוף
שבעולם כו'.²³
וגם יתבונן איך שכולם מהללים ומשבחים להקדוש
ברוך הוא (וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה:
"שיוצרים ומכירים את עצמם ואת עילתם, ומכירים את מי
שאמר והיה העולם כו".²⁴ וכמו שנתבאר מזה במקום אחר).
ויש בזה כמה חילוקי מדריגות באופן ההילול והשבח
שלהם בנבראים העליונים, לפי אופן ההשגה שלהם על
ידי האור והחיות האלקי המתלבש בתוכם להחיותם,
וכמו שכתוב "הללו את ה' מן השמים, הללוהו במרומים
וכו".²⁵ שהן ד' עולמות אבי"ע²⁶ כו', שמחולקים בהאור
והגילוי ובהילול והשבח שלהם כו'.
וכל זה הוא ענין "סיפור שבחיו של מקום"²⁷, שעל ידי
התבוננות והתפעלות נפשו בענינים אלו נעשה החקיקה
מבחינה, שיוצא ממעמדו ומצבו, ומתעלה נפשו בדרגה
עליונה יותר, ומתקרב לאלקות כו'.
אמנם בחינת החקיקה מבפנים, להיות בבחינת קירוב
ממש לאלקות, וגם הנפש בהחמית יהיה לו אהבה
לאלקות – הוא על ידי ההתבוננות שנתבאר לעיל פרק
ד', בבחינת האור והחיות אלקי שמאיר בעולמות.
(היינו מה שבא בבחינת התלבשות בעולמות. ואין זה מה
שנתבאר בשער היחוד פרק ד' במדריגה הב', דהיינו
ההתבוננות בהאין האלקי כו' – שזהו מדריגה גבוה יותר באין
ערוך.
דמה שכתוב שם ב' הענינים: הא' – התהוות הנבראים
והנאצלים, והב' – האין המהווה כו', הכוונה:

20. תהלים קמז, ה.

25. תהלים קמז, א.

26. שו"ת ד' עולמות אבי"ע: סידור הארצ"ל. הביאור על פי דא"ח ראה בסידור
על פסוקים אלו וקה, דא' דבור המתחיל "אמר רב יהודה יהא חלקי", תשי"א
(עמוד 10).

27. ראה שלחן ערוך אדמו"ר חזקן סימן נא, סעיף א.

28. "יורה ומלקוש". שער הקריאת שמע פו, ד.

29. וזה חלק ג רכה, א.

30. מדרש תהלים קג, א. וראה ברכות י, א.

31. נחמיה ט, ו.

21. דאיתא בפרקי היכלות: שיעור קומה של יוצר בראשית רל"ו א"פ רבבות
פרסאות כמנין ורב כח. – לקוטי תורה וקראת חספות נד, ב. ראה תיקוני זוהר
תיקון טז היכלות. הובא ונתבאר בשומר אמונים ויבוח ראשון סד"סה. וראה
עין חיים שער השמות פרק ו. יהל אור עמוד תקעז ואילך.

22. כמו שנתבאר הענין במקום אחר: ראה לעיל פרק ג ובהערה שם.

23. ראה לקוטי שיחות חלק ה עמוד 97-98 הערות 19, 21.

24. פרק ג הלכה יא טו: "ועומדים ומכירים את מי שאמר והיה העולם, כל אחד
אחד לפי גודלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים, וכשם
שמכירים את הקדוש ברוך הוא, כך מכירים את עצמן ומכירים את המלאכים
שלמעלה מהם".

32 ההתבוננות בפרטיות בכל ספירה פרטיות מריש כל דרגין עד
33 סוף כל דרגין, שהוא יחוד פרטי כפי כחות ומדריגת הספירה
34 (היא כו').

35 **ובכל הענינים האלו תהיה ההתבוננות ביגיעת נפש,**
36 **כמו שנתבאר בספר של בינונים פרק מ"ב: "שלא תכבד**
37 **עליו העבודה**

38 (וכאשר יקרה לעתים קרובות, שכבד עליו ענין ההתבוננות,
39 ומתירשל בזה, ואין לו שום חיות בתפלה, וממילא נעשה
40 הכבדות בכל הענינים, ונעשה כאבן ממש, או עס נעמט זיר
41 ניש צו קיין זאך⁴⁰. וכל החפץ בחייו, צריך להתגבר על עצמו,
42 לכונוס אל ההתבוננות בדרך קבלת עול. וכאשר יכונוס
43 בהתבוננות, יתעורר אצלו החיות והתענוג בהענין, עס ווערט
44 איהם די זאך געשמאק און דער ענין לעבט ביי איהם⁴¹)

45 ליגע מחשבתו, ויתבונן בזה בהעמקה טובה, ולקרב
46 הענין לעצמו, ויתקע דעתו בזה בחזק, עד שהענין
47 האלקי מאיר בנפשו, ונפשו מתקרבת ומתקשרת
48 בהאלקות, וכל רצונותיו כל היום הוא רק באלקות,
49 ואינו שייך לשום ענין אחר כו'.

50 וישתדל להביא את הענין לידי ההשגה דשכל
51 הטבעי (כמו שנתבאר לעיל פרק ד'), שגם הוא ידע את
52 הענין האלקי, ובהתעוררות האהבה דנפש האלקית
53 יתעורר גם הוא באהבה לאלקות כו'.

54 וכן ההתבוננות בענין "נפשי אויתיק"⁴² כו', שהוא ענין
55 "לאהבה את הוי' אלקיך [..] כי הוא חייר"⁴³, חיי הנשמות
56 בפרט, כמו שנתבאר לעיל שם. וגם בהתבוננות
57 ד"כמים הפנים אל הפנים כו'", כמו שנתבאר בספר של
58 בינונים מפרק מ"ו עד פרק נ'.

59 (ובחלק ב' בהקדמה הנקרא "חינוך קטן" כתב: "הן דרך כלל,
60 כי הוא חיינו ממש כו', והן דרך פרט, שכשיבין וישכיל גדולתו
61 כו', ואחר כך יתבונן באהבת ה' הגדולה והנפלאה כו', אזי
62 כמים הפנים כו').

1 (ויש לומר דזהו בחינת הכלים דיו"ד ספירות דמלכות
2 דאצילות, שנעשים בבחינת נשמה לעשר ספירות דבי"ע,
3 ובחינת הארת הקו המאיר בכלים דיו"ד ספירות דמלכות
4 ש"בקע הפרסא עמהם כו'", כמו שנתבאר באגרת הקדש סימן
5 כ' דבור המתחיל "איהו וחייו חד"י³².

6 ובפרטיות בנבראים דבי"ע, יש לומר שזהו ב' מיני חיות
7 דבחינות פח ואור: דבחינת פח זהו מבחינת הכלים דבי"ע;
8 ובחינת אור הוא מבחינת אור הנשמה. וגם למעלה מזה כו'.
9 שעל³³ זה נאמר "אין קדוש ברוך"י³⁴ – "כמה קדישין אינון, ולית
10 קדוש ברוך"י³⁵, שהוא קדוש ומובדל ומכל מקום מתלבש כו',
11 וכמו שנתבאר במקום אחר.

12 ועל כן ההתבוננות בדרך פרט היא תחלה בשפע החיות
13 דנבראים התחתונים מהמזלות הרוחניים, וכמאמר: "אין לך
14 עשב מלמטה כו"³⁶, וכמו שכתוב: "אני אענה את השמים והם
15 יענו כו"³⁷. ולכן הגשמי בטל אל הרוחני כו', והמזלות מקבלים
16 משמרי האופנים, והאופנים מהחיות כו', עד בחינת המלכות
17 כו', וכמו שנתבאר מזה בדרוש "תקעו" עת"ר, בדבור המתחיל
18 "אחת שאלתי"³⁸. והוא בחינת החיות דבחינת פח. וכן הוא
19 בבחינת החיות דבחינת אור ממדריגה למדריגה, ובאופן בחינת
20 האור שבכל מדריגה ומדריגה כו'.

21 ומגיע הענין עד כללות בחינת גילוי הקו מאור
22 איין-סוף ברוך-הוא, שהוא בחינת האור פנימי שמאיר
23 בתוך העולמות כו'. דבחינת עצמיות הקו מאיר
24 בעולמות האיין-סוף שלפני האצילות, והארת הקו מאיר
25 בעולם האצילות ומסתתרים שם, ומכל מקום "בקע
26 הפרסא עמהם כו'" כנ"ל, והוא בחינת "קדוש" כנ"ל.

27 (וההתבוננות בבחינת גילוי הקו שבאצילות – הוא בחינת
28 יחודא עילאה בכלל, וההתבוננות במדריגות דבי"ע – הוא
29 בחינת יחודא תתאה. ומכל מקום, בחינת אור הנ"ל, יש לומר
30 שזהו למעלה מבחינת יחודא תתאה כו').

31 ועיין מה שנתבאר בשער היחוד פרק ד'³⁹ (ושם

– לשון השפעה. ראה סידור עם דא"ח שג, א. תורת חיים בראשית בא, ג. שער
האמונה לה, ב. שער תשובה חלק א, א. ועוד.

38. ספר המאמרים עת"ר עמוד כב ואילך.

39. נר מצוה ותורה אור – שער היחוד קיא, ב.

40. לא נקלט שום דבר.

41. הדבר נעשה לו ערב, והענין חי בו.

42. ישעיה כו, ט.

43. נבכים ל, ב.

32. דף קלא, ב. וראה עץ חיים שער מז פרק א. ספר המאמרים תר"ן עמוד רפג.
המשך תע"ב חלק ב עמוד תרצו. עור"ת עמוד פד. וראה אגרות קודש כבוד
קדושת אדמו"ר חלק ג עמוד קלו.

33. שבע זה נאמר אין קדוש: ראה לקוטי תורה שיר השירים דבור המתחיל
"צאנה וראנה" (הראשון) בתחלתו וכא, ב.

34. שמואל-א, ב.

35. ראה זהר חלק ב ויקהל מד, א.

36. ראה בראשית רבה פרשה י, ו.

37. הושע ב, כג: "אענה נאם ה', אענה את השמים והם יענו את הארץ", "יענו"

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"ט

33 זה שלא בכבוד כל כך ויסלח לו במהרה, וישלח ברחמי
34 תחנונים ובקשות, הרי זה גורם האהבה והקרוב
35 להמוחל וסולח, ואם בן אף יהיה זה טעם על היראה.
36 ומכללות נושא הכתובים מוכן דלהיות עקר העבודה
37 הוא היראה, והנה למען תנא שיהיה בבחינת היראה
38 האמתית, הנה ראוי לסלח, אשר המוכן מזה דכל כך
39 למעלה מעלת היראה, עד כי ראוי להרבות לסלח אף
40 ורק למען תנא. וצריך להבין, הלא עבודת האהבה
41 היא גם כן עבודה תמה, ויש בה סדר, ואהבת כו' בכל
42 לכבוד כו', ומהו גדל מעלת היראה, עד כי לגדל מעלתה
43 ראוי לסלח.
44 קצור. יקשה, אף הסליחה טעם על יראה, גם מהו
45 גדל מעלת היראה שבשכילה ראוי לסלח.
46 (ב) אף הענין הוא, דהנה אכן יחייא פירש, "אתה חייב
47 לסלח ועמך ראוי להיות מדת הסליחה למען
48 תנא, כי העבד אשר חטא לאדונו, (והיה) אם ידע
49 היותו (אדונו) רחמן, יפגע לפניו (פירוש, כי הידיעה זו
50 שהעבד ידע כי אדונו רחמן, אם בן זה גורם לו ב'
51 דברים, הא' אשר יפגע לפניו, והב' אשר מכיר ומודה
52 בחטאו כי חטא, כי בהיותו בתנועת הכניעה, הרי מכיר
53 בחטאו אשר פשע לאדונו, ולזאת ה"ב"ב" (התוצאה)
54 יהיה כי) וישוב אליו וירחמנו (כי מטבע הרחמן לרחם,
55 ובמילא) ויסלח לפשעו, ואם ידע (העבד באדונו) היותו
56 אכזרי ומנוע הסליחה, (הנה גם כן) אשר העבד מכיר
57 ומודה בחטאו, הנה גם אז מצד עצם קשיו וכבוד לכבוד
58 הנה לא יפגע אליו (לפני אדונו), וכל שכן דפקר
59 טפ"י, והוא על דרך מאמרים ו"ל (חגיגה טו, א) גבי
60 אחר דאמר לו ר' מאיר חזור בך, אמר לו דשמע
61 מאחורי הפגוד שובו בנים שובכים חוץ מאחר, אמר
62 הואיל דאטריד ההוא גברא מההוא עלמא, ליפוק
63 לתהני בהאי עלמאי, שפצא לתרבות רעה, ולזאת אתה
64 חייב לסלח, להיות כי הרצון מלמעלה הוא שיהיה

1 "כי" עמך הסליחה למען תנא. הנה דוד מלך
2 ישאל דשש מלכות דאצילות מתחנן
3 ומבקש רחמים מלפניו יתברך, אשר ימחל ויסלח ויכפר
4 על כל עונות וחטאים שעשו חטאו ופשעו בני ישראל
5 לפניו יתברך, לטעם "למען תנא", אשר ימחל ויסלח
6 ממנו יתברך בקרב ישראל, והוא² כפירוש הרב אברהם
7 בן עזרא: "כאשר תסלח לעוני, ישמעו חוטאים וישובו
8 גם הם ויניחו חטאים. ואם לא תסלח, לא יראוך, ויעשו
9 חפצם ככל אות נפשם". ובהיות כי מלמעלה הרי
10 הפנה בהאדם שילך בדרך הטוב, ואם חטא יעשה
11 תשובה, וכמו שכתוב: "אמר אליהם חי אני ואם אדני
12 אלקים, אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע
13 מדרך וחי, שובו שובו מדרך יכם" כו', ואם בן פירוש
14 הכתוב כך הוא: כי עמך הסליחה, ולזאת תסלח לי
15 למען שיראוך. וצריך להבין, מהו ענין הנתינת טעם כי
16 ירבה לסלח בשביל שיהיה היראה, דלכאורה הסבא
17 מחיבת באפן אחר, דכאשר ההנהגה הוא במדת
18 הרחמים אז לא יראו כל כך מהחטאים, הגם דהאומר
19 אחטא ואשוב כו' אין מספיקים בידו לעשות תשובה,
20 מכל מקום נהיה דלא יאמר אחטא ואשוב, אבל
21 ההנהגה במדת רחמים בכלל הרי יכול לגרם איזה
22 חלישות ומעוט בהיראת חטא. ועוד, דאיתא במדרש
23 ורבה³ (בענין בריאת העולמות), "אמר הקדוש ברוך
24 הוא, אם אני בורא אותם במדת הרחמים הוו חטאין
25 סגי'אין", דמדת הרחמים גורם מעוט בהיראה, ויראת
26 חטא הלא הפנה שצריכים לירא מעצם החטא⁴, ואם
27 בן מהו הטעם כי הוא יתברך ירבה לסלח בשביל
28 שיהיה היראה, ולכאורה היה זה טעם יותר על האהבה,
29 כי ירבה לסלח ובשביל זה הרי יתאהב ביותר, וכן פירש
30 הרב אברהם בן עזרא, ד"ישמעו כו' וישובו גם הם"
31 שפ' גם בן יותר בענין האהבה, דכאשר הפעל תשובה
32 מתעורר בתשובה הרי יש לו רצון בזה, וכאשר יהיה

בשם יהל אור) על פסוק זה.

(3) בראשית רבה סוף פרשה יב.

(4) לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ויקח קרח פרק ג.

[מאמר] וידבר גו' ראשי המטות פרק ד.

(*) נדפס בספר המאמרים תש"ט עמ' 215 ואילך. ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר.

(1) מעלת דוד על שאר המלכים בזה - ראה ספר המצוות להצמח צדק [דרך מצוותיו] מצות מינוי מלך פרק ב.

(2) ראה בהנ"ל בסעיפי א-ג בספר תהלים להצמח צדק (נדפס

אדם ישר, שפאמת מצד ישר לבבו חפץ הוא לשלם
כל החוב, אלא שאין ידו משגת, הנה קרוב האדם
שהוא חייב לו, פועל בו עוד יותר רבוי השתדלות, עד
שיכול להיות כי ישלם לו כל החוב, או בכל אופן יותר
ממה שחשב תחלה. אבל אם האדם שהוא חייב לו הוא
קשה, וחפץ כי ישלם האדם החייב כל חובו, וכפועם
אחת דוקא, הרי מתרשל האדם החייב ומתבלבל ואינו
משלם כלום. וכן הוא בענין התשובה, דאנו אומרים
"ותלמדנו ה' אלקינו להתודות לפניך כו' למען נחיה
מעשך ידנינו". והנה האדם החייב ואינו פורע כלל נקרא
עשקן, אמנם על ידי "ותלמדנו כו' להתודות לפניך",
ואתה סולח לנו, ולפרע החוב כפי השגת ידנינו, וגם זה
קמעא קמעא, הנה על ידי זה נחיה מעשך ידנינו,
דסליחה זו נותנת כח ועז להשתדל בכל מיני השתדלות
לשלם החוב.
קצור. ימשיל במלנה המסכים להקל התשלומין
ואפנים כפי השגת יד הלנה, קרוב זה פועל גם
בן רבוי השתדלות הלנה לשלם החוב.
ד) ובאור הענין הוא, דהנה כל אחד ואחד מישראל
הנה בירידת נפשו להתלבש בגוף נעשה
בעל חוב, דחובו הוא לקיים את המצוות ולעסוק בתורה
ותפלה ולהאיר את העולם, דכתיב "בראשית ברא
אלקים" כו', דהתורה וישראל נקראים ראשית,
ובשבילם נברא העולם, דישראל על ידי התורה מאירים
את העולם, דלכן הנשמה נקראת נר, וכמו הנר המאיר
את הבית, כמו כן הנשמה ענינה להאיר את העולם,
ובירידת הנשמה נעשה האדם בעל חוב, וראשית
עבודתו לברר ולזכר את התמריה שייכל לקבל אור
התורה, דתכלית הפונה דגם הנפש הפהמית יבוא
לאהבה את ה', והנפש הפהמית הוא חמרי, ולזאת
ראשית העבודה הוא לשפר התמריה והעביות דנפש
הפהמית, שהוא ענין הנסירה בפעולה, שנהו גם כן על
פי תורה, דכל עניני האדם הוא על פי תורה, וכתיב
"ותורה אור", שעל ידי למוד התורה, ובפרט בקביעות
עתים לתורה (דעצם הקביעות הוא ענין גדול, והינו דהן

הנהגת האדם בדכיעה, ומקבלים אותו בתשובה כנ"ל,
ועמך דוקא הנה מדת הסליחה ראויה היא. והוא על
דרך שפרש הלבוש בשם מורו המהרש"ל, "כי עמך
הסליחה, הסליחה היא עמך בלבד, ואין לך שום מונע
לסלח, דאינו דומה כמו במלך בשר ודם, דכאשר יחטא
איש לפניו ומבקש סליחתו, הגם שהמלך חפץ לסלח
לו, הרי יש כמה עניני מניעות, וסדרים שונים, ראשית
הוא נימוסי המדינות, דלפעמים הוא מניעה שלא יתרבו
החוטאים ויבלבלו סדרי המדינה, ולפעמים יש מניעות
אחרות, ובדרך כלל דבר הסליחה תלוי בהשרים ויועצי
המלך, אבל עמך הסליחה דלך אין שום מונע כלל".
אשר המוכן מפרשו הוא, דהסליחה היא מבחינת "כי
לא אדם הוא", מה שלמעלה מסדר ההשתלשלות, אם
בן צריכים לומר פרוש "למען תנא", היא יראה
מעצמותו יתברך, ולפי זה "כי עמך הסליחה למען
תנא", דבכני להגיע לבחינת "למען תנא" שהיא
יראה מעצמותו יתברך, הוא על ידי "עמך הסליחה",
על ידי כי יראה לסלח, והינו דעל ידי כי יראה לסלח,
אז אפשר להגיע לבחינת יראה זו.
קצור. יפרש דהידיעה שירחם האדון גורם בהעבד
שנכנע ומכיר בחטאו. ועמך הסליחה שאין
מונע, כי הוא למעלה מההשתלשלות. למען תנא יראה
מעצמותו.
ג) ולהבין זה, יש לבאר על פי המשל שאמר רבנו
הגדולי וצוקללה"ה, כמו אדם שהוא חייב
סך גדול עצום ומסים, ואין ידו משגת לשלם כל חובו,
אלא מחצית החוב, והוא אדם ישר, אשר ישר לבבו
מעוררו לשלם כל חובו, אבל אין ידו משגת לשלם רק
מחצית החוב, ומחצית זה גם כן אינו באפשרי לו
לשלם בפעם אחת, כי אם קמעא קמעא ברבוי שנים.
והיה אם למי שחייב לו הוא טוב, ומסכים על האדם
החייב אשר ישלם לו כפי השגת ידו רק מחצית החוב,
וגם מחצית זה ישלם באופן שיכול, קמעא קמעא במשך
רבוי שנים, הנה אז האדם החייב משתדל בכל כחו
לשלם כל חובו, והוא אדם ישר (און ער איז דאך א

הביאור על פי דא"ח [=דברי אלקים חיים - תורת החסידות]
ראה תורה אור [מאמר] דיבור המתחיל אברהם לא ידענו. לקוטי
תורה תבוא [מאמר] דיבור המתחיל ענין ראש השנה ויום
הכיפורים. שם דרושים ליום הכיפורים סוף [מאמר] דיבור
המתחיל שבת שבתון. שם קיצור על פסוק ביום השמיני עצרת
כו' ובכל המועדים. המאמרים דשבת פורשת לך וירא חיי בהמשך
ראש השנה עת"ר. ועוד.

5) ראה תורה אור [מאמר] דיבור המתחיל זכור את יום השבת
(השני) וביאורו. [מאמר] דיבור המתחיל קול דודי תש"ט פרק ה
ואילך.

6) הובא בלקוטי תורה להאריז"ל ריש פרשת בראשית. עץ
חיים שער הכללים פרק י ופרק יג. שם שער הנסירה. שם שער
לד פרק ב. פרי עץ חיים שער הקריאת שמע פרק כא. שער
הנמירה פרק טז. שער ראש השנה פרק א ופרק ו. במקומות
המקבילים בשער הכוונות ובסידור האריז"ל, ועוד.

עלמאט (הפרוש הוא כדאימא בזהר, "קודשא בריך הוא
 אסתפל באורייתא וכרא עלמא", ובמדרש רבה
 (בראשית פרשה א) איתא: "ואהיה אצלו אמן –
 התורה אומרת: 'אני הייתי כלי אמתו של הקדוש
 ברוך הוא'. בנהג שבעולם, מלך בשר ודם בונה פלטיין,
 אינו בונה אותו מדעת עצמו, אלא מדעת אמן, והאמן
 אינו בונה מדעת עצמו אלא דפתראות (יריעה של קלף
 דלא קמיט ומציירים עליו צורות שונות של בנינים,
 מתנות כהנה"י) ופנקסאות יש לו לדעת היאך הוא
 עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפשיני, כך היה
 הקדוש ברוך הוא מביט בתורה ובזרא את העולם,
 דבריא העולם הוא על פי התורה, וכן וגם האדם
 שהוא עולם קטן, דהעולם הוא גוף גדול, דהארץ היא
 נבראת בציויר אדם, וכדאימא במדרש רבה (קהלת פרק
 א) כל מה שברא הקדוש ברוך הוא באדם ברא בארץ,
 לדגמא: לאדם יש לו ראש, והארץ יש לה ראש,
 שגאמר (משלי ח) "וראש עפרות תבל"; אדם יש לו
 עינים, והארץ יש לה עינים, שגאמר (שמות ו) "וכסה
 את עין הארץ". וכן חשיב הרבה דברים בדגמא גוף
 האדם, ולכן העולם הוא גוף גדול, והאדם הוא עולם
 קטן, וכדאימא באבות דרבי נתן פרק ל"א, כל מה
 שברא הקדוש ברוך הוא בעולם ברא באדם, ברא
 חורשים בעולם ברא חורשים באדם, והן השערות כו'.
 ובמדרש רבה, שהאדם⁹ כלול מן העליונים ומן
 התחתונים כו'. ויש לומר דזה שהאדם נקרא "עולם
 קטן" הוא בהתהוותו למשה, בהתלבשות הנשמה בגוף,
 דמה שמתלבש בגוף הוא רק הארת הנשמה, דעצם
 הנשמה אי אפשר שתתלבש בגוף, דהגוף קטן
 מהכילה¹⁰, והנשמה כמו שהיא למעלה הרי היא
 מפשטת ומשללת לגמרי מן העולם, שבעצם מדרגתה
 אין לה שכיחות אל העולם כלל כו'. וכידוע דהנשמה
 בעצם היא מעצמות המדרגות דאצילות, דכונה גופא
 הרי יש התחלקות המדרגות, אם שהיא מבחינת עצם
 האור, או מבחינת פנימיות הכלי. וידוע¹¹ דפנימיות
 הכלי זהו בחינת עצמות ומהות הכלי מה שאינו שייך
 לבחינת השפעה וגלוי כו'. וכמו כן הוא בשרש

קביעות במקום והן קביעות הזמן, זהו הוראה שענין
 למוד התורה קבועה בנפש, והוא עקר ותכלית הכל),
 הגה על ידי זה מאירים את העולם. וזהו "אחור וקדם
 צרפתי", דהאדם הוא קדם לכל מעשה בראשית לפי
 שהוא עקר ותכלית כל הבריאה, דכל הבריאה היא
 בשבילו, ולכן הוא אחור למעשה בראשית, דמצא הכל
 מוכן לפניו. וכשם שהוא בגשמיות כן הוא גם ברוחניות
 דהכל מוכן לפניו, דכל הגלויים והאורות שלמעלה הגה
 הכל הוא בשביל נשמת האדם, שיוכל למלא ענין
 וכוונת הבריאה, דזהו ענין "משביעין אותו", שהוא ענין
 השבע⁷, שמשביעין ונותנין לו היכלת לפעל הברור
 והזכור הן בעצמו והן בתלקו בעולם. ולזאת אל יפול
 לב האדם עליו, דמי שידע ומכיר במהות הנפש
 בהקמת שלו ורואה כי ברע הוא רחמנא לצלן, אשר
 הנפש בהקמת שלו, הגה לבד זאת שהוא חמרי וטבעי,
 הגה הוא מסיתו ומפתה אותו (ולפעמים גם פועל עליו
 חס ושלום, כפי שידע לו בינו לבין עצמו) על ענינים
 רעים ורחמנא לצלן, הגה צריך לדעת כי באמת יש לו
 כחות על זה, לברור ולזכור ולהפכו ממהות למהות
 ממש, וכמאמר "לפום גמלא שיתנא"⁸, דמי שגופו עב,
 והנפש בהקמת שלו גם ביותר, הגה בהכרח שגם הנפש
 האלקית שלו גבוהה במעלה ותגברת כח ביותר, אשר
 ביכולתו לפעל גם על נפש בהקמת גם כנה. וזהו ענין
 הנסירה בעבודה, לשבר חמריות וגסות הנפש בהקמת,
 ולפעל ברור וזכור גופו, ואחר כך הגה "ותורה אור",
 שמאירה נפשו וחלקו בעולם, ובנה הגה פועל (על ידי
 התלבשות הנפש האלקית בהנפש בהקמת בעבודה
 תמידית) כי גם הנפש בהקמת יבוא לאהב את הרי'⁹,
 שבנה נשלה הפנה העליונה דנתאנה הקדוש ברוך הוא
 להיות לו יתברך דירה בתחתונים.
 קצור. ומשיך דכל אחד ממשאל הוא בעל חוב לקים
 התורה והמצוות ולהאיר חלקו בעולם, ולפום
 גמלא שיתנא. וצריכה להיות נסירה, שבירת חמריות
 הנפש בהקמת, ואחר כך "ותורה אור".
 (ה) והנה בענין הנסירה הקשה ב"אור תורה" מהמגיד
 ז"ל, דקודשא בריך הוא באורייתא ברא

(9) בראשית רבה פרשה ח ופרשה יב.

(10) ראה לקוטי תורה שיר השירים ריש [מאמר] דיבור
 המתחיל יונתי בחגוי הסלע.

(11) ראה [מאמר] דיבור המתחיל פנים בפנים דחג השבועות
 תרס"ז (בהמשך רס"ו).

(7) ראה ספר קיצורים והערות לתניא עמוד נז ועמוד סה.
 קונטרס ומעין מאמר יד. [מאמר] דיבור המתחיל ועשית חג
 שבועות תרנ"ץ.

(8) ראה קונטרס ומעין מאמר יג. ספר המאמרים - אידיש
 [מאמר] דיבור המתחיל אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא פרק
 ה.

37 חס ושלום מפעלי חיים השמאים כו', ומצד נפשו הרי
38 הוא למעלה מכל הנבראים שבעולמות העליונים, וכח
39 האין סוף הוא המקשר ומחבר אותו כו', וכאשר נתקשר
40 ונתחבר בעולם הרי הוא נקרא "עולם קטן", פרוש שיש
41 בו מכללות כלם כו', ולזאת מה שנקרא בתורה ביצירת
42 האדם הוא ביצירת גופו ובירידת הנשמה בגוף, שזהו
43 ענין "ויפח באפיו" כו', והתהווה הנשמה בעצם לא
44 נזכר בתורה כמו שמבאר במקום אחר. ויש לומר, לפי
45 שהארה זו היא למטה מהתורה כו' פנ"ל, ולהיות
46 שבבחינה זו נקרא "עולם קטן", ולזאת הוא בכלל
47 "אסתכל באורייתא וברא עלמא", ובכלל זה גם בחינת
48 העולם קטן של האדם כו', דמצד עצם נשמתו איתא
49 בזהר¹⁶ דכשם קודשא בריך הוא אסתכל כו', כך בר
50 נש אסתכל בה באורייתא ומקנים עלמא כו', דקיום
51 העולם הוא על ידי התורה, וכמו שכתוב "אם לא
52 ברייתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי", תנאי
53 התנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, אם יקמו
54 ישראל את תורת מוטב, ואם לאו אחזיר את העולם
55 לתהו ובהו, דעל ידי שבר נש אסתכל באורייתא מקנים
56 עלמא, ומבאר במקום אחר על מאמר הזהר הנ"ל שזהו
57 מצד שרש נשמתו שלמעלה מהתורה, ולכן על ידי עסק
58 התורה, הנה מצד שהם בבחינת הפנימיות (הינו
59 בבחינת קודשא בריך הוא דאסתכל כו') ממשיך להיות
60 קודשא בריך הוא מסתכל באורייתא כו', שממשיך בה
61 מבחינת עצמות אור אין סוף ברוך הוא, והמשיכת
62 הארת הנשמה המלכשת בגוף הוא שגמשיך על ידי
63 התורה ונכלל במה שאמר אסתכל באורייתא וברא
64 עלמא כו', ולזאת כל עניני האדם והתהוותם צריך
65 להיות נרמז בהתורה.
66 קצור. באורייתא ברא עלמא, וגם האדם, עולם קטן,
67 בכלל זה. יפרט דעצם הנשמה הוא למעלה
68 מעולם וגם מהתורה, הארת הנשמה בהתלבשותה בגוף
69 נקרא "עולם קטן".
70 וימקשה באור תורה הנ"ל, ואם בן היכן מרמז
71 הנסירה בתורה²⁰. אף הענין הוא על פי
72 מה שאמרו בגמרא, אחת מהמדות שדורשין בהן את

1 הנשמות למעלה מאצילות, וכמאמר "ישראל עלו
2 במחשבה"¹², שזהו במחשבה הקדומה דא"ק, הינו
3 בבחינת פנימיות ועצמות א"ק, עד שרשן בבחינת
4 פנימיות ועצמות אין סוף ברוך הוא, וכמו שמבאר
5 במקום אחר¹³, ושרש ומקור הנשמה למעלה גם
6 מהתורה, וכמו שכתוב "ותורה שם בישראל", שמהם
7 נמשכת התורה, וכמו שכתוב "קדש ישראל להנניח"
8 ראשית תבואתה", דישאל הם בחינת קדש, דקדש
9 מלה בגמיה¹⁴ שהוא בחינת חכמה, דהוא בחינת
10 הבדלה, וקדש ישראל להנניח, דישאל עלו במחשבה,
11 ונקראים בחינת ראשית שהן בחינת ראשית אל התורה
12 הנקראת תבואתו כו', וכמו שמבאר באריכות ב"לקוטי
13 תורה" [מאמר] דיבור המתחיל "יונתי" בהבאור.
14 וכמאמר המדרש רבה¹⁵ דמחשבתן של ישראל קדמה
15 לכל דבר. ובתנא דבי אליהו: "שני דברים קדמו
16 לעולם, תורה וישראל, איני יודע איזה מהן קדם,
17 כשהוא אומר 'צו את בני ישראל', דבר אל בני
18 ישראל, ישראל קדמו". אמנם זהו בבחינת שרש ומקור
19 נשמתם כו', אבל הארת הנשמה המלכשת בגוף הוא
20 למטה מהתורה, ועל זה אמרו בזהר "תלת קשרין
21 מתקשראן דא ברא, ישראל מתקשראן באורייתא
22 ואורייתא בקודשא בריך הוא"¹⁶, שעל ידי התורה
23 נעשה התקשרות הנשמה באלקות כו', והארה זו
24 היורדת למטה להתלבש בגוף הרי היא מתצמצמת
25 להיות בערך העולם, ונקרא "עולם קטן" ששיך לומר
26 בה שהיא כלולה מן העליונים ומן הפחתונים כו', וגם
27 בהארה זו יש לומר דמה שיש בה מן העליונים, הינו
28 ממלאכי השרת, הרי זה למעלה במדרגה מהעליונים,
29 כי גם הארה זו היא בעצם למעלה מהעולם, דלכן דוקא
30 בירידת הנשמה והתלבשותה בגוף נאמר "ויפח באפיו
31 נשמת חיים", ואיתא בזהר¹⁶ דמאן דנפח מתוכו נפחו,
32 ובאר רבנו ז"ל¹⁷ מתוכיותו ומפנימיותו, שהוא בבחינת
33 פח דוקא שלא נאמר זה במלאכים כו' וכמו שמבאר
34 במקום אחר¹⁸, נמצא מוכן דכל המדרגות שבו הן
35 למעלה מהמלאכים. ויש לומר דמצד גופו ונפש
36 הבקמית שבו הוא למטה מכלם, כי יכול להיות גרוע

16) הובא בתניא ריש פרק ב, ולעת עתה לא מצאתי מקומו.

17) בתניא שם.

18) אגרת התשובה פרק ד.

19) חלק ב קסא, ב. ועיין גם כן זוהר חלק א מז, א. קלד, א.

20) צריך עיון והא כתיב ויקח אחת מצלעותיו. עיין בפירוש

רש"י ובמדרש רבה פרשה ח. ולדעת שמואל במדרש רבה פרשה

12) ראה בראשית רבה ריש פרשה א.

13) ראה [מאמר] דיבור המתחיל חייב אינש - פורים תש"ח

- פרק ד.

14) זוהר חלק ב צד, ב. וראה לקוטי תורה נצבים ריש [מאמר]

דיבור המתחיל כי כארץ.

15) בראשית רבה פרשה א.

1 יתור מאדם אחר כו', דבעל תשובה בסורו וקלקולו,
2 הרי הוא מרחק בתכלית הרחוק מאלקות וענין אלקי,
3 דעקר עניניו שהולך בשרירות לבו, (הנקרא וחות הלב,
4 די הארץ איז אפצן און גלוסט אלץ כו', וכמבאר בדרך
5 החיים), ומקשר רחמנא לצלן בכל הענינים החמריים
6 וזה כל ענינו, וענין אלקי קלעפט אים גאר נייט, ומכל
7 שפן שיהיה איה ה'גש הבטול, דלזה אינו שוף כלל.
8 הנה כשפא לכלל תשובה, הנה ראשית דבר הוא,
9 שהענינים שהיה מרחק מהם יהיה עתה מקרב להם
10 יתור מאדם אחר כו', והיא עקר התשובה יתור מכל
11 התענינים וסגופים. וזהו עבודת הבעל תשובה כל
12 היום בקומו השפם בקר, עד שכבו, לעין ולהשגית על
13 עצמו, להשתנות בכל עניניו ודרכיו ממש מהקודם,
14 דבמה שהיה מקרב בתחלה יהיה בתכלית הרחוק,
15 ובמה שהיה מרחק בתחלה, וואס ער האט גאר קיין
16 קלעפ ניט געהאט, אין אלקות און ענינים אלקיים כו',
17 יהיה עתה בתכלית הקרוב. ולזאת אמרו "גורעין
18 ומוסיפין ודורשין", פרוש שיראה הבעל תשובה שיהיה
19 במעשיו מדת נסירה, דהינו שיראה לגרע מעניני עולם
20 הנה ומתאונות הגשמיים ומותרות וכל צרכי הרשות, רק
21 יסתפק עצמו בכדי ההכרח לקיום גופו ובריאותו, ועל
22 כל דבר ודבר ידון בעצמו אם צריך הוא להדבר הזה,
23 וידקדק על עצמו ביותר בדקדוק גדול, ובכל דבר ודבר
24 יהיה כל השתדלותו לשבר את הרצון שפנה, דעקר
25 גדול בבעל תשובה אז ער זאל ברעכען זיינע רצונות, כו',
26 כמו שמבאר בשערי תשובה לרבנו יונה²², דהבעל
27 תשובה צריך לשבר תאונות, שפל מה שהוא רוצה
28 ומתאנה, אפלו מדברים המפרים, יפרש מהם, להיות
29 פי התאנה היא אשר היתה בעוכריו, (והיא היא אשר)
30 גרמה הרעה לנפשו לעבר על רצון הו', לזאת כששב
31 אל הו', צריך לשבר הסבה העקרית הקודמת שגרמה
32 לו הרחוק כו'.

33 קצור. הבעל תשובה צריך לשנות מעשיו, להתהפך
34 ממהות למהות. וזהו "גורעין", מעניני העולם,
35 שכירת התאנה, "ומוסיפין" בקדשה.

ח"י אלול, תש"ט

1 התורה, והוא "גורעין ומוסיפין ודורשין", וכמו
2 שפתיב: "ולקח כו' מדם הפר" כו', ואמרו רבותינו ו"ל
3 (זבחים דף כה עמוד א) "דם מהפר יקבלנו, שאם
4 נשפך הדם על הרצפה ואספו פסול" כו', שגורעין
5 המ"ם מתכת דם ומוסיפין על תיבת הפר. והנה זהו
6 ענין הנסירה, שגורעין ונוסרין מתכה זו ומוסיפין על
7 תכה אחרת, וכמו כן היתה הנסירה באדם הראשון.
8 ומה שאומר "גורעין ומוסיפין ודורשין", רומז על
9 האדם המתחנך, ומה גם אם הוא בעל תשובה, וידוע
10 דאחת ממדות הבעל תשובה הוא שנוי מעשיו, שישנה
11 מעשיו ודרכיו, שזהו ענין עזיבת החטא בפעל, ואפן
12 השנוי צריך להיות שישנה אל קצה האחרון²¹. דהנה
13 הבעל תשובה בהיותו בסורו, הוא דלבו כלב האבן
14 והולך בשרירות לבו, דאין מעצור לרוחו כלל גם בדבר
15 שהוא בעצמו יודע אשר זה נוגע לו במאד, וידוע דמה
16 שאין ממלאין חפצו ומשאלותיו, הוא בסבת עניניו
17 הלא טובים (אם שזהו בדרך ענש חס ושלום, או
18 מניעה כו'), ובכל זה אינו יכול להעמיד על עצמו בזה
19 מפני שרירות לבו, (די עצם ווילדקייט פון הארצען ט),
20 והתקשרותו בעניני עולם וחרמיותו, ולזאת באשר שב
21 אל הו', הנה ראשית כל יתרחק בתכלית מהענינים
22 שהיה בהם עד עתה, ולך לך אמרין לגזירה כו', וזהו
23 ענין "גורעין", שצריך לגרע ולהתרחק ביותר ממעשיו
24 הקודמים, ויתנהג באפן ההפך לגמרי מהקודם, דהנה
25 תחלה היה בתקף הרע רחמנא לצלן לבלי להתפעל
26 משום דבר, לא מיבעיא ענין אלקי, אלא דגם ענין
27 שכלי אינו פועל עליו לעכבו משרירות לבו, והוא
28 כבהמה ממש בתקף גדול, שהוא תקף טבעי, ואחר כך
29 כשמתעורר בתשובה, הרי מחליף צורתו, שהוא בתקף
30 גדול בעניני הקדשה, וכל דבר תורה וענין אלקי פועל
31 בו התעוררות והנה גדולה בנפשו, אמנם כל זה הוא
32 עדין תקף הטבעי שנתהפך לקדשה, וצריך להפכה
33 ממהות למהות, שיהיה התקף תקף דקדשה, שהוא
34 ביתר שאת ויתר עז, שזהו ענין "ומוסיפין" כו', דהינו
35 שהענינים שהיה מרחק מהם יהיה עתה מקרב להם

להרמב"ם פרק ד.
22 שער ראשון עיקר ט.

יו ניחא, ויש לומר דויקח אין זה כענין נסירה. עיין תיקוני זוהר
תיקון נח (מאמר דשבת פרשת חיי, עת"ר).
21 ראה רמב"ם הלכות דעות פרק ב הלכה ב. שמונה פרקים

כו' (בתורה וברא את העולם), כך בן אדם מסתכל בה בתורה ומקיים את העולם כו'. יח. האות מ. יט. עצם הפראות של
הלב. כ. לנזיר אומרים לך לך (ותתרחק מהכרם, אף שיצטרך להאריך את הדרך). כא. אין צורך (לומר). כב. הלב פתוח
וחומד הכל. כג. אינו נדבק אליו כלל. כד. שלא היה לו כלל דביקות באלקות ובענינים אלוניים. כה. שישבור את רצונותיו.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

שיחה ג.

1 בח"י אלול הנוכחי, מוצא אני אפשרות להשלים
2 את האימרה, בה דובר לפני שלש שנים, בח"י אלול
3 ת"ש.
4 - הקביעות של ח"י אלול ת"ש היתה כקביעות
5 שנה זו - שבת פרשת תבוא:
6 ח"י אלול הוא יום ההולדת של שני המאורות
7 הגדולים: מורנו הבעל-שם-טוב נ"ע נולד ביום השני
8 ח"י אלול תנ"ח - נחת סימן - באותה שנה נדפס
9 השל"ה הקדוש באמשטרדם באותיות מאירות⁴⁶.
10 הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נולד ביום ד' ח"י אלול
11 תק"ה.

12 על מה שהרבי כותב ב'שער היחוד והאמונה' פרק
13 א': "הנה כתיב⁴⁷ לעולם ה' דברך ניצב בשמים, ופירש
14 הבעל-שם-טוב ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך
15 המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן ניצבות ועומדות
16 לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל
17 הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב⁴⁸ ודבר אלקינו
18 יקום לעולם, ודבריו חיים וקיימים לעד כו",
19 ושואלים: הפירוש שהבעל-שם-טוב נ"ע אמר, הוא
20 הרי מאמר חז"ל, אם-כן מדוע מביא הרבי את
21 הפירוש בשם הבעל-שם-טוב נ"ע⁴⁹.

22 שאלה זו שאל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
23 מוהר"ש את אביו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה'צמח
24 צדק'. כעבור משך זמן, ענה לו הוד כ"ק אביו
25 אאזמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק': את ה'מדרש רבה'
26 סידר רבי אושעיא⁵⁰, והמאמר הראשון ב'מדרש רבה'
27 הוא "פתח רבי אושעיא", כדי שישאר לזכרון נצחי
28 שמו של רבי אושעיא. כך נהג גם רש"י, המתחיל את
29 פירושו על התורה "אמר רבי יצחק", שבכך עשה
30 זכרון נצחי לאביו רבי יצחק⁵¹. הסבא - רבנו הזקן -
31 רצה לעשות זכרון נצחי ליום הבהיר ח"י אלול, בו
32 נולד הבעל-שם-טוב נ"ע. קביעות היום של ח"י אלול
33 בשנת תנ"ח היתה ביום שני, שבמעשה בראשית היה
34 בו המאמר "יהי רקיע", לכן הביא הסבא את הפירוש
35 על הפסוק "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" בשם
36 הבעל-שם-טוב נ"ע⁵², ובכך עשה הסבא זכרון נצחי
37 ליום הולדת הבעל-שם-טוב נ"ע בח"י אלול שחל
38 ביום שני.

39 אימרה זו סיפרתי בח"י אלול ת"ש. היה לי רצון
40 חזק לספר את מקור האימרה ואיך נמסרה, כפי
41 הסדר המסודר בנשיאי וחסיד חב"ד בענן סיפורי
42 מעשיות - לדייק בזמן ומקום הסיפור, ובאלו נסיבות
43 סופר ונמסר הסיפור או האימרה.
44 אך, לדאבוני לא יכולתי לעשות זאת - לספר על
45 המקור ועל הנסיבות של מסירת האימרה - אז, מפני
46 האויר המעופש של הדיעה הכוזבת ש"אמריקה שונה",
47 שבאמריקה לא יכולים לנהוג ביהדות כמו שהיה
48 ב'בית'. דיעה כוזבת זו השפיעה במשך הרבה שנים גם
49 על בני תורה, וכך סגרה את פיותיהם מלדבר על כך.

* * *

51 בביקורי בארץ זו לפני שלש-עשרה שנה, הבחנתי
52 היטב בגלות הרבנים בידי נשיאי בתי הכנסת
53 והמתפללים, והשתתפתי בצערם של הרבנים.
54 בדיבורי אז ברבים, הדגשתי שהקמת היהדות
55 באמריקה תהיה על-ידי גאולת הרבנים מגלותם בידי
56 הנשיאים והמתפללים.

57 גלות הרבנים הגבירה עוד יותר את האויר
58 המעופש. ובבואי לארץ זו בט' אדר שני ת"ש, הייתי
59 מלא יאוש מהמצב הרוחני של בני התורה הצעירים.
60 הבנתי עד כמה רחוקים הם מתפיסה והבנה עדינה.
61 מאכל בריא שיכולים לתת לאנשים מבוגרים והוא
62 מבריא ומחזק אותם, אסור לתת ליונק, כי זה יביא
63 למותו.

* * *

64
65 במשך שלושת השנים מאז, התנדף במידה
66 מסויימת האויר המעופש של הדיעה הכוזבת
67 ש"אמריקה שונה". אחרי יגיעה, ויגיעה קשה ביותר,
68 עזר לי השי"ת, בזכות אבותי הקדושים, להקים
69 סביבה של אור תורה וחסידות, דבר שבמידה
70 מסויימת ניקה בעזה"י את האויר, שבד' האמות
71 העצמיות האויר זך של תורה ועבודה, ובעזה"י
72 תלמידי הישיבות 'תומכי תמימים', ה' עליהם יחיו,
73 פתחו בשעה טובה ומוצלחת את חלונות התורה
74 והעבודה של הישיבות לרחוב, ש"חמשים אמה⁵³ לכל
75 רוח" האויר זך של תורה ויראת שמים.

(51) ראה סדר הדורות ח"א ד"א תתס"ה.

(52) ראה כתובות כב, ב. אבות פ"ד מ"ט. ויק"ר פט"ז, ב (כפי גירסת מחזור ויטרי) אשר מפני טעם הובא פסוק בשם אמורא ותנא.

(53) ראה ב"ה פ"ב משנה ז, ט.

(46) ראה שיחת כ כסלו תרצ"ג.

(47) תהלים קיט, פט.

(48) ישעיה מ, ח.

(49) ראה "היום יום" ע' צט.

(50) ראה רמב"ם בהקדמתו ליד החזקה, בעל הרוקח בהקדמתו ועוד.

היא בהלכה של ספק, מה קדם למה, הבהרת או
השער הלבן. בעלי המחלוקת הם הקב"ה והמתיבתא
דרקיע. מתיבתא דרקיע אומרת טמא, והקב"ה אומר
טהור.

* * *

נשאלת השאלה: כיצד מגיע נגע במתיבתא
דרקיע. בישיבה שב'עלמא תתאה' יכול להיות שיהיה
נגע, אך במתיבתא דרקיע כיצד מגיע לשם נגע. אך
האמת היא שהנגע במתיבתא דרקיע בא מהנגע
שבישיבה שב'עלמא תתאה'. "צרעת" - מפרש
התרגום "סגירותא". כשנועלים את הישיבה ולא
נותנים לאור פנימיות התורה⁵⁷ להיכנס לתוכה. אך
כאשר בטעם ה"סגירותא" קיים ספק האם הוא מצד
הטומאה, ישנה מחלוקת בכך: מתיבתא דרקיע
אומרת כיוון שזה "סגירותא" שאינה מרשה לאור
פנימיות התורה להיכנס לתוכה, הרי למרות שבטעם
ה"סגירותא" קיים ספק - הוא טמא, אך הקב"ה הרי
יודע שה"סגירותא" תיפתח ואור פנימיות התורה
יאיר בגליא שבתורה - לכן ספיקו טהור.

זהו ה'נסתר שבגליא דתורה' בהלכה של ספק: מה
קדום, הבהרת או השער הלבן. וכך בכל הענינים של
'גליא שבתורה' ישנו ה'נסתר שבגליא', שנוסף על מה
שה'נסתר שבגליא' הוא הנשמה של ה'גליא שבתורה',
ומגלה את רוח החיים שב'גליא שבתורה', - כפי
שאנו רואים במוחש, שאלה הלומדים 'גליא שבתורה'
מתוך ידיעה שישנו ה'נסתר שבגליא' - למרות שאין
הם יודעים בפרטיות את ידיעת הנסתר, אך הידיעה
הכללית - לא רק אמונה, אלא ידיעה - ב'נסתר
שבגליא', נותנת רוח-חיים ב'גליא שבתורה', והרי זה
סוג אחר של לימוד מאלה שלומדים 'גליא שבתורה'
בלבד, ואינם יודעים או אינם רוצים לדעת - ישנם
ר"ל שאינם מאמינים - שב'גליא שבתורה' ישנו
ה'נסתר שבגליא'.

הרי נוסף על כך שה'נסתר שבגליא' של התורה
מגלה את רוח החיים ב'גליא שבתורה', הנה ה'נסתר
שבגליא' פותח שער ל'גליא שבנסתר' ויכול להיות
קצת ציור ב'גליא שבנסתר'. ומי שלומד זוהר הקדוש
עם ביאורי הרמ"ק והשל"ה, יכולה להיות לו השגה
ב'נסתר שבתורה' בכלל.
כשם שב'גליא שבתורה' ישנן הלכה שבתורה
ואגדה שבתורה, כך ישנה ב'נסתר שבתורה' ההלכה
של 'נסתר', והאגדה של 'נסתר'.

כעת, כשהמוחות יכולים בעזה"י להשיג השגה
עדינה, יכול אני לספר את המקור והנסיבות כיצד
נאמרה התשובה על השאלה האמורה.
אך, נדרשת הקדמה קצרה, איך יכול להיות ציור
נכון ברוחניות של 'עלמא עילאה' בכלל, ובאופן חיי
הנשמות בפרט.

ההקדמה הקצרה:

בתורה ישנם גליא שבתורה, ונסתר שבתורה
שהוא סודות התורה. שני ענינים אלה בתורה, למרות
שהם דרגות חלוקות זו מזו, בכל זאת שניהם הם
בסדר אחד: ב'גליא שבתורה' יש גם אופן הנסתר
שזה הנשמה של ה'גליא שבתורה', ובנסתר שבתורה
יש 'גליא שבנסתר' שהוא הגוף של הנשמה שבנסתר.
כל היהודים הלומדים גמרא, גם היהודים
ששומעים אגדות 'עין יעקב', יודעים⁵⁴, שקיימת
מתיבתא דרקיע, בה לומדות נשמות 'גליא שבתורה'.
לומדי הזוהר הקדוש יודעים שבמתיבתא דרקיע
לומדות הנשמות את סודות התורה, כלומר
שבמתיבתא דרקיע לומדות הנשמות גליא ונסתר.

"עלמא עילאה כגוונא דעלמא תתאה"⁵⁵. בתורה
שהשי"ת נתן לנו, כל ישראל, בעלמא תתאה, הנה
ב'גליא שבתורה' ישנו ה'נסתר שבגליא', הנשמה
שב'גליא', וב'נסתר' ישנו ה'גליא שבנסתר', הגוף של
ה'נסתר'. כך גם בתורה שבעלמא עילאה, ישנם שני
ענינים כפולים אלה: ב'גליא שבתורה' ישנו ה'נסתר
שבגליא' שזה הנשמה של ה'גליא', וב'נסתר שבתורה'
ישנו ה'גליא שבנסתר' שהוא הגוף של 'נסתר
שבתורה'.

עם היות ש'עלמא עילאה היא כגוונא דעלמא
תתאה', בכל זאת יש ומוכרח להיות הבדל גדול בין
'עלמא תתאה' ל'עלמא עילאה'. 'עלמא תתאה' הוא
גשמי, ו'עלמא עילאה' - רוחני. לכאורה הרי גשמי
ורוחני הם שני הפכים. אך לאמיתו של דבר, אין הדבר
כך. גשמי ורוחני הם שניהם בריאה אלקית, ההבדל
הוא שבגשמי גם ההתהוות וגם הקיום הם מההארה
האלקית שבהעלם בלבוש הטבע, וברוחני גם
ההתהוות וגם הקיום הם מההארה האלקית המאירה
בגילוי בלי לבושי ההסתור של ההעלם הטבעי.

כדי לקבל מושג קצת על-כל-פנים ב'נסתר
שבגליא' של תורה שב'עלמא תתאה', יכולים להבין
זאת מהמאמר הידוע⁵⁶ "קא מיפלגי במתיבתא
דרקיע". במתיבתא דרקיע ישנה מחלוקת. המחלוקת

(56) בבא מציעא פו, א.

(57) ראה ע"ח שער לח פ"ז ולק"ט ס"פ תוריע ופ' מצור.

(54) ראה ברכות יח, ב. ועוד וב"מ פו, א.

(55) ראה ברכות נח, א.

31 ברא אלה", את הכוח האלקי שבכל הנבראים, הוא
32 רואה את ההשגחה הפרטית וכדומה, "רואה" את
33 ההלכה והאגדה של 'נסתר שבתורה' -
34 בזוהר הקדוש, המאמר⁵⁸ "בפלגות ליליא קוב"ה
35 אתי לאשתעשע עם צדיקא בגינתא דעדן" נותן ציור
36 כללי בחיי הנשמות שב'עלמא עילאה'. והמאמר⁵⁹ של
37 רב מתיבתא "אעא דלא סליק נהורי' יבטשון בי'
38 ואנהיר, גופא דלא סלקא בי' נהורא דנשמתא יבטשון
39 בי' ויסלק נהירו דנשמתא" נותן ציור כללי בלימוד
40 הנסתר שבמתיבתא דרקיע.

* * *

41
42 אחרי הקדמה קצרה זו, יכול אני לספר לכם
43 המקור והנסיבות לגילוי האימרה האמורה.
44 כשאב-הסבא, הרבי ה'צמח צדק', למד בפעם
45 הראשונה עם הסבא, הרבי מהר"ש, בצעירותו, את
46 'שער היחוד והאמונה', שאל: מדוע מביא הרבי את
47 הפירוש של "לעולם ה' דברך ניצב וגו'" בשם הבעל-
48 שם-טוב נ"ע ולא בשם המדרש, שהענין הפנימי
49 שמגלה הבעל-שם-טוב הרי יכולים להבין גם
50 מהמדרש? אב-הסבא, הרבי ה'צמח צדק', ענה שעד
51 אז - כשהסבא הרבי מהר"ש העמיד לפניו שאלה זו
52 - לא חשב על כך. כשיתראה עם הסבא - רבנו הזקן
53 - ישאל אותו לטעמו של דבר, ואז הוא יאמר לו.
54 לאחר משך זמן, קרא הרבי ה'צמח צדק' את הסבא,
55 ואמר לו: ראיתי את הסבא - רבנו הזקן - ושאלתי
56 לטעמו של דבר, מדוע הוא מביא את הפירוש על
57 "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" בשם הבעל-שם-טוב
58 נ"ע. והוא ענה לי: ה'מדרש רבה' כו' - כפי המובא
59 בתחילת השיחה.

ח"י אלול תש"ג

1 ההלכה שב'נסתר', למרות שזה 'רזין דאורייתא'
2 עוד יותר מאשר סודות התורה של 'נסתר שבגליא',
3 שה'נסתר שבתורה' קל יותר להשיג, מפני שמבינים
4 את ה'גליא', הרי ההבנה של ה'גליא' עוזרת להבין את
5 ה'נסתר שבגליא', הנה למרות שה'נסתר שבגליא'
6 הוא סודות התורה, בכל זאת יכולים להבין אותם
7 היטב בשכל אנושי, אך את ה'רזין דאורייתא' אי
8 אפשר להשיג כפי שמשיגים סודות התורה.
9 כדי להשיג 'רזין דאורייתא' זקוקים להכשרה
10 שכלית, מוח נקי ומזוכך יחד עם כוח השכל עדין.
11 בכל זאת, 'רזין דאורייתא' עד כמה שיהיו
12 עמוקים ונעלים, הם ההלכה של 'נסתר שבתורה'.
13 'רזין דאורייתא' הם רק כמו גוף של 'נסתר שבתורה',
14 את האגדה שב'נסתר דתורה', ה'רזין דרזין שבתורה',
15 היא הנשמה של ה'נסתר שבתורה'.
16 הביאורים הארוכים בספרי הקבלה ובתורת
17 החסידות, ביחוד בחסידות חב"ד, נותנים את
18 האפשרות, שיהיה לשכל קצת תפיסה בענינים של
19 שכל אלקי.
20 כשלומדים 'גליא שבתורה' תוך ידיעה כללית
21 שבכל הלכה שלומדים ישנו הנסתר, שהוא הנשמה
22 של ההלכה, הרי למרות שהנסתר הוא סוד פנימי
23 מסודות התורה, בכל זאת יכולים להשיגו. ה'נסתר
24 שבגליא' פועל הכשרת השכל שיוכל להשיג ענין
25 מופלא כמו 'רזין דאורייתא', שזהו ההלכה של
26 'נסתר', ועל ידי עבודה ויגיעה יכולים לזכות ל'רזין
27 דרזין דאורייתא' שהם ה'נסתר' של ה'נסתר
28 שבתורה'.
29 הלכה ואגדה ב'נסתר שבתורה' יכולים לראות -
30 מי שהוא בבחינת רואה בכלל, הוא רואה את ה'מי

(59) זח"ג קסח, א.

(58) זח"א עב, א.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק כ"ח - ה"שר" של ינוביטש

1 ר' יעקב אייזיק היה היהודי המכובד ביותר בינוביטש. הוא היה גם בעל הדעה בעיר. הכול
2 יראו ממנו, בידעם את כוחו והשפעתו. ר' יעקב אייזיק היה יליד ינוביטש. אביו, ר' שמשון
3 אליהו, היה זה שביסס את הקהילה בינוביטש. הוא היה בנו של הגאון רבי יעקב מוויטבסק,
4 ואדם מושלם ופיקח. שלט בשפות הרוסית והפולנית ובעל ידיעות במתמטיקה. בגלל ידיעותיו

1 אלה מינהו הגרף ליפסקי, אחד מבעלי האחוזות הגדולים והעשירים ביותר בפלך ויטבסק, למנהל
2 אחוזותיו ליד ינוביטש.

3 לצורך זה התיישב ר' שמשון אליהו בינוביטש. הודות לכך הובטחה פרנסתם של יהודים
4 רבים. העיירה החלה לפרוח, לא רק מבחינה גשמית כ־אם גם מבחינה רוחנית. כל מוסדות התורה
5 והצדקה התחזקו והתרחבו. תוך תקופה של עשרים שנה התפתחה הקהילה היהודית בינוביטש
6 בכמות ובאיכות. נוספו בה תלמידי חכמים רבים, עלידי כך שבעלי־בתים לקחו להם למדנים
7 כחתנים, הובאו מלמדים בני־תורה לילדים, ובבתי המדרש ישבו בחורים ופרושים ועסקו בתורה.

8 מרכז ההתעניינות של ינוביטש היה ביתו של הנגיד ר' שמשון אליהו, שהיה 'בית ועד'
9 לחכמים במלוא המובן. כל מי שרצה לספוג לתוכו תורה וחכמה בא אל הבית הזה. ביתו של
10 ר' שמשון אליהו היה פתוח לאורחים, ובמיוחד לבני תורה. רבים התעשרו על ידו. ידו של ר'
11 שמשון אליהו היתה פתוחה תמיד למתן צדקה, והוא היה מוכן ומזומן תמיד לגמול חסד ליהודי,
12 ובמיוחד מדובר בסידור פרנסה. משום כל זה, הסתכלו על ר' שמשון אליהו בהערכה,
13 והחשיבוהו למנהיג האמיתי של העיר. הוא כונה בתואר "השר של ינוביטש", ואכן התחשבו
14 בדעתו יותר מאשר בדעתו של הגרף ליפסקי בכבודו ובעצמו.

15 ליד ינוביטש דר "פריץ" לא גדול, שקינא מאד ברבי שמשון אליהו. הוא לא היה יכול לסבול
16 את גדולתו, ואת האימון שרחש לו הגרף ליפסקי. "פריצון" זה "בישל" עלילה על ר' שמשון
17 אליהו, שהואשם על ידו במעילות. המאשים העמיד עדי שקר שהעידו שר' שמשון אליהו רימה
18 את הגרף ליפסקי וזייף חשבונות אחוזותיו.

19 כאשר נודעה בינוביטש העלילה על ר' שמשון אליהו - נפל פחד על כל הקהילה, אסיפה
20 שנקראה החליטה על תענית בה"ב (שני, חמישי ושני), אמירת סליחות וקריאת "ויחל", כתענית
21 ציבור. כן הוחלט שכל בני העדה יביעו נכונות להישבע שר' שמשון אליהו חף מפשע. גם
22 בכפרים ובאחוזות, שעליהם פיקח ר' שמשון אליהו, קמה סערה, הכול הצטערו מאד על העלילה
23 שהיתה ידועה כעלילת שווא. גם שם הוחלט לשלוח אנשים אל הגרף ליפסקי, ששהה אז באחת
24 מאחוזותיו על־יד וילנא, ולהשתדל אצלו עבור ר' שמשון אליהו.

25 אחד היה שהמשיך להיות בשלווה, והיה זה רבי שמשון אליהו עצמו. למרות צערם של כל
26 אנשי ינוביטש, ובמיוחד של בני ביתו, המשיך, כדרכו תמיד, לבטוח לגמרי בהקב"ה. הוא אמר
27 שעתה במיוחד מוטל עליו לערוך חשבון נפשו, לבדוק את מעשיו, ולתקן עיוותים שגרם בוודאי,
28 שכן לולא כן לא היתה באה עליו עלילה. ר' שמשון אליהו היה אדם מעניין גם מבחינה זו, הוא
29 ידע שהכול בא מן הקב"ה ונעשה בהשגחה פרטית. מעולם לא התפאר בגדולתו, ומשום כך לא
30 הרגיש עצמו חסר אונים בגלל אפשרות של ירידה. הוא סבר שעליו לקבל במידה שווה את כל
31 הניתן לו מיד ה', אם טוב ואם רע. דווקא הכרה זו היא שהניעה אותו לנצל את גדולתו ועשרו
32 לשם עזרה לזולת, והיא שהביאה אותו עתה למסקנה כי עליו להידבק יותר ויותר בהקב"ה.

33 ר' שמשון אליהו רכש את השקפתו האמורה על החיים עוד משחר ילדותו, בהשפעת אביו,
34 ויותר מזה בהשפעת דודו־זקנו, ר' יחיאל משה, שהיה בעל מידות וירא שמים במידה מופלגה.

35 אביו של ר' שמשון אליהו לא היה רק גאון כ־אם גם עשיר גדול. ביתו התנהל בהרחבה
36 גדולה, ר' שמשון אליהו היה חלש מילדותו, ומשום כך לא הטילו עליו עול תורה במידה גדולה
37 כל־כך. לעומת זאת חינכוהו במידה יתירה למידות טובות.

1 מוצאה של אמו היה מפראג. גם ר' יחיאל משה, דודה של אמו, היה מוצאו מפראג. הוא
2 ראה את עצמו כתלמיד של המהר"ל מפראג, ועסק תמיד בספרי המהר"ל. הוא גם התנהג תמיד
3 על-פי ספרים אלה. אותו ר' יחיאל משה הוא שחינך את שמשון אליהו משחר ילדותו על-פי
4 דרך המהר"ל מפראג. לפיכך היתה האמונה האיתנה שהכול מתנהג בהשגחה פרטית נטועה בו
5 מילדותו.

6 כשנודע לר' שמשון אליהו שהאסיפה בינוביטש החליטה על תענית בה"ב - כאב לו הדבר
7 מאד. הוא לא רצה שעדה שלימה של יהודים תתענה בגללו. אלא כדרכו שימש לו הדבר הוכחה
8 כי הקב"ה רוצה שבני ינוביטש ישובו בתשובה. משום כך השתתף אף הוא עם יהודי ינוביטש
9 כשהתאספו בבתי הכנסת בימי הצום. הבכיות בקעו אז שחקים, ור' שמשון אליהו בכה יותר
10 מכולם - מצער על גורל הקהילה כולה. לעומת זה - ביחס להחלטה השנייה של האסיפה, שבני
11 הקהילה ישבעו על חפותו מפשע, נקט ר' שמשון אליהו עמדת התנגדות. הוא עמד בתוקף על
12 כך שהחלטה זו לא תבוצע, בהביעו רצונו למסור עצמו בידי הקב"ה.

13 כעבור שבועות מספר, הגיעה לינוביטש משלחת בת שלושה אנשים מטעם הגרף ליפסקי.
14 במשך שבוע עסקו בבדיקת החשבונות ומלאי התבואה והרכוש באחוזות שבניהול ר' שמשון
15 אליהו. הם נוכחו לדעת שהכול מתנהל בסדר גמור. האשמה נגד ר' שמשון אליהו הוכחה
16 ככוזבת, והוא יצא זכאי בגלוי. יתר על כן: הגרף ליפסקי החליט להביע בגלוי את אימונו במנהל
17 היהודי, ושלח לו כמתנה מנורת-כסף, בעלת שישה קנים, אמה ורבע גובהה. ר' שמשון אליהו
18 הביא את המנורה לוויטבסק, שם מסרה לצורף שהוסיף לה שני קנים. לאחר השלמתה תרם ר'
19 שמשון אליהו את המנורה לבית הכנסת הגדול בוויטבסק להדלקת נרות חנוכה.

20 יעקב אייזיק היה בן יחיד לר' שמשון אליהו. מובן שבהיותו בן יחיד התייחסו אליו כאל
21 בבת-עין, וטובי המלמדים הוזמנו ללמדו. כשהיה יעקב אייזיק לבר-מצווה החליט ר' שמשון
22 אליהו, לפי עצת ר' שמחה זעליג, הפרוש המפורסם מוויטבסק, לקחת את ר' נפתלי זאב, שהיה
23 תלמיד חכם ידוע, כמלמד לנער. ר' נפתלי זאב היה מְכוּנָה "התלמודי", משום שהגה תמיד
24 בתלמוד. עם זאת היה גם בקי בספרי-חקירה כגון "מורה נבוכים" ו"קוזרי". ר' נפתלי זאב היה
25 גם ירא שמים גדול, אך היה מטבעו קר מזג ושם דגש על פשוטם של דברים. משום כך שנא
26 ללמוד פירושים "צדדיים", וכל-שכן רמזים וסודות. אפילו את אגדות התלמוד ניסה להסביר
27 בדרך פשטנית ביותר, וכשלא הצליח בכך דילג עליהן. הוא טען שדבר שאי אפשר להסבירו
28 בדרך הפשט - אין מקום להסבירו כלל.

29 בכלל סבר ר' נפתלי זאב שבעיקר יש להישען על השכל ולא על הרגש. אפילו בקיום המצוות
30 חיפש ר' נפתלי זאב אך ורק את השכל ולא את הרגש. לדידו היה על המוח לשלוט לגמרי על
31 האדם, ואילו הלב והרגש צריך לתפוס מקום מְשֻׁנִי במעלה אם בכלל.

32 ר' נפתלי זאב דקדק מאד בשמירת כבוד התורה ותלמידי החכמים. מאידך זלזל לגמרי בסתם
33 יהודים יראים ואנשי מעשה. על כאלה - במידה ולא למדו מספיק תורה בשביל להיות למדנים
34 מופלגים - הסתכל מלמעלה למטה. במיוחד התייחס בקרירות, וכמעט בטינה, לאנשים המוניים.

35 תלמידו, יעקב אייזיק, היה קשור אליו מאד והיה נתון כליל להשפעתו. הרבה תורה וידענות
36 רכש ממנו, במשך כל תקופת לימודיו אצלו, עד לנישואיו.

37 ברם, ר' שמשון אליהו הבחין בצער שבנו, שהוא אכן בן תורה מופלג, מתייחס באדישות

1 לסבל של בני אדם ואינו מתרשם מצער הזולת. גם כשהוא נותן צדקה הריהו עושה זאת בלי כל
2 רגש ובלי לב. הדבר ציער מאד את ר' שמשון אליהו, שדרכו שלו היתה שונה לחלוטין, והוא
3 שוחח על כך עם ר' נפתלי זאב, בכוונה להיעזר בו לתיקון חסרונותיו של הבן. ברם, לתדהמתו
4 של ר' שמשון אליהו התייחס ר' נפתלי זאב עצמו באדישות לעניין הצדקה ולכל הקשור בחיי
5 החברה. לדידו היה העיקר לימוד התורה, או, לכל היותר, קיום המצוות על-פי שורת הדין בלבד.
6 הדבר דכדך את ר' שמשון אליהו, שנוכח לדעת מניין נובעת גישתו של בנו לחיים: - מהשפעתו
7 של ר' נפתלי זאב.

אגרות קודש

[ני"ט תמוז תרפ"א]

16 מרועה אחד ניתנו, ואל אחד אמרם. לא את חכמתינו
17 והשגתינו האלקים דורש, ולא בתבונתינו יתאוה. ברצונו
18 יתברך עלה, כי יואיל להתענג על שפיכת נפש, ולב תם
19 הולך מישרים, בלמדו תורתו, בהחזיקו לומדי' ובקיימו
20 מצותיו ית'. והחסידים הם אלו שמביאים בפועל בחיים
21 ההווים בעצמם וכן גם בזולתם את אשר ידעו מהדברים
22 הטובים בקביעות עתים לתורה בשיעורים ברבים בחול
23 ובש"ק, בשיחות רעים האהובים וקירוב הלבבות. וזאת
24 היא דרישת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ
25 זי"ע כתוב מפורש באגרתו הדפוסה מכבר.
26 והנה אתם עמם תלמידינו הנעלה היקר והכי נכבד
27 הרב ר' אברהם אלי' שי' אשר בעזרת יושבי העיר היו
28 יכולים ליסד שיעורי לימוד בדא"ח ובנגלה, ואז אור יהי
29 במושבות בגו"ר.
30 והי' ברכה כאו"נ ובן מורו ורבו.

1 הנדיבות אחת ממדות המסולאות, הבאות לנו בירושה
2 מאבותינו, והיא מצות האל יתברך אשר יצוה לכל אחד
3 ואחד מאתנו לאמר, עזב תעזב והקים תקים לכל יצור
4 אשר מעפר ואפר גלמתי, וצלמי בו הושם, להיות בעזרו.
5 ואשרי מי שבדרכי קודש יהלך, בה החזיקו ומחזיקים
6 חסידים ואנשי מעשה, יהי ד' אלקי אבותינו אתם, ועזרתו
7 יקדם פניהם.
8 אמנם כל איש באשר הוא חוסה תחת דגל הקדוש,
9 אשר בשם חסיד יכונה, לא רק באלה בהרמת איזה
10 שקלים, גם בסכומים נכונים, יוכל לשלם חובו במורשי
11 לבבו, אל גזעו ובור מחצבתו. לא ידעתי את מי אדברה,
12 לי אחת המה כל איש ישראל, אשר לבו תם ומוחו יגביל
13 לתורת ד', יהי' באיזה דבר שיהי', מזמירת מלך ישראל,
14 האמורה בתום לב, וברגש הנרצה, עד לימוד סוגיא היותר
15 חמורה בש"ס, וענין העמוק ביותר בדא"ח, כולם כאחד

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

עניין הירושה הוא באופן שגם קטן הוא יורש, ויורש את כל העצם.

ממאמר שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

פרשת שופטים

טז שְׁפִטִּים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
 אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לִשְׁבֹּטֶיךָ וְשָׁפְטוּ
 אֶת־הָעָם מִשְׁפָּט־צֶדֶק: ^א לֹא־תִטָּה מִשְׁפָּט לֹא
 תִפְרֹד פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֹל
 עֵינֶי חֲכָמִים וְיִסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים: ^ב צֶדֶק צֶדֶק
 תִּדְרֹךְ לְמַעַן תַּחֲיֶה וְיִרְשַׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ^ג לֹא־תִטַּע לָךְ
 אֲשֶׁר־הָיָה כְּלִיעַן אֲצִל מִזִּבְחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
 תַּעֲשֶׂה־לָּךְ: ^ד וְלֹא־תִקֵּם לָךְ מִצָּבָה אֲשֶׁר שָׁנָא
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ה יִזְכֹּר לָךְ לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 שׁוֹר וְשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם כֹּל דָּבָר רָע כִּי
 תֹעֲבֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ^ו כִּי־יִמָּצֵא
 בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי
 יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹד בְּרִיתוֹ: ^ז וַיִּלְכֶּךָ וַיַּעֲבֹד
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלַשֵּׁמֶשׁ אִלָּה
 לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צָבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי:
 - וְהִגַּדְתָּ לָךְ וְשָׁמַעְתָּ וְדִרְשַׁת הַיָּמִב וְהִנֵּה אָמַת
 נָכוֹן הַדָּבָר נַעֲשֶׂיתָ תִּתְּנֶנָּה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:
^ח וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
 הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל־
 שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתֶּם
 בָּאֲבָנִים וּמָתוּ: ^ט עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה
 עֵדִים יוֹמַת הַמָּת לֹא יוֹמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד:
 יֵד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בְּרָאשֹׁנָה לְהַמִּיתוֹ וַיֵּד
 כָּל־הָעָם בְּאַחֲרֹנָה וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבְּךָ: ^י כִּי
 יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין־יָדַיִם לְדָם בֵּין־יָדַיִם
 לְדִין וּבֵין נָגַע לְנָגַע דְּבָרֵי רִיבַת בִּשְׁעָרֶיךָ וּקְמַתָּ
 וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
^{יא} וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
 יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדִרְשַׁתָּ וְהִגִּידוּ לָךְ אֵת דְּבָר

הַמִּשְׁפָּט: ^{יב} וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ
 מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ
 לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרֹךְ: ^{יג} (ישראל) ^{יד} עַל־פִּי הַתּוֹרָה
 אֲשֶׁר יוֹרֹךְ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לָךְ
 תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוֹר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לָךְ יָמִין
 וּשְׂמָאל: ^{טו} וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּזוֹן לְבַלְתִּי
 שָׁמַע אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשֵׁרֵת שֵׁם אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמַת הָאִישׁ הַהוּא
 וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: ^{טז} וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ
 וִירָאוּ וְלֹא יִזְדוֹן עוֹד: ^{יז} ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 289)

תמים תהיה עם ה' אלוקיך

פֶּרֶשׁ רַבְּנֵי הַזֶּקֶן (לקוטי תורה נצבים מה, ג): "כְּשִׁיחִיָּה הָיָה
 נִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת אֱלֹקֶיךָ, דִּהְיֵנוּ עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, אֲזַי תִּהְיֶה תָמִים
 וְשָׁלֵם בְּכָל אַבְרֵי הַנֶּפֶשׁ. מִה־שָּׂאִין־כֶּן אִם חֹסֵר מִצְוָה אַחַת,
 או פָּגַם בָּהּ, הָרִי נַעֲשֶׂה מַחֲסֵר אַכְרֵי, כִּי שְׁלֵמוֹת אַבְרֵי הַנֶּפֶשׁ
 תְּלוּי בְּהַמְשָׁכַת 'אַבְרִין דְּמַלְכָּא', שֶׁהֵן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן הֵן חַיּוֹת
 אַבְרֵי הַנֶּפֶשׁ, וּבִלְעָדָן אֵין לָהֶם קִיּוֹם וְחַיּוּת". וְהוּא עַל־פִּי
 נִשְׁמָתָא דְּאוֹרִיָּתָא - זח"ג קסו, א.

שְׁנֵי יֵד פִּירֵתָבָא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לָךְ וְיִרְשַׁתָּהּ וַיִּשְׁבַּתָּהּ בָּהּ וְאִמְרַת אֲשִׁימָה עָלֶי
 מְלֶכֶךְ כְּכֹל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתָי: ^ט שְׁוֹם תִּשְׂוִים
 עָלֶיךָ מְלֶכֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבֵּי
 אַחֲיֶיךָ תִשְׂוִים עָלֶיךָ מְלֶכֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ
 אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אַחֲיֶיךָ הוּא: ^י רַק לֹא־
 יִרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יֵשִׁיב אֶת־הָעַם מִצְרִימָה
 לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּם וַיְהִיֹּה אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפּוּן
 לָשׁוּב בְּדִרְךָ הַזֶּה עוֹד: ^{יא} וְלֹא יִרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים
 וְלֹא יִסּוֹר לְכָבוֹ וּכְסָף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד:
^{יב} וְהָיָה כִּשְׁבָתוֹ עַל כֶּסֶף מִמְּלִכְתּוֹ וְכָתַב לּוֹ
 אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מַלְפָּנַי
 הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם: ^{יג} וְהִיָּתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל־יָמָיו
 חַיּוֹ לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו
 לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־

יְהוָה: הַחֵלֶק בַּחֵלֶק יֵאָכְלוּ לְבָד מִמֶּכְרִיו עַל־
הָאָבוֹת: ס כִּי אֶתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת
בְּתוֹעֵבַת הַגּוֹיִם הָהֵם: ז לא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר
בְּנוֹ־וְבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֶסֶם קֶסָמִים מַעֲוֹן וּמִנְחָשׁ
וּמִכִּשְׁף: ח וְחָבֵר חָבֵר וְשָׂאֵל אוֹב וְיִדְעָנִי וְדָרַשׁ
אֶל־הַמָּתִים: ט בִּי־תוֹעֵבַת יְהוָה כָּל־עֲשֵׂה אֵלֶּה
וּבִגְלָל הַתּוֹעֵבַת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ
אוֹתָם מִפָּנֶיךָ: י תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש יב עמ' קפד)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

כּוֹתֵב אֲשֶׁר רָאָה סֵפֶר סְגֻלוֹת וְכו' כּוֹתֵב עַל דְּבַר חֻקֵּי הַיָּד
כו'. הֵנָּה בִּלְךָ מִדֶּרֶךְ זו, וְאֵם רְצוֹנוֹ דּוֹקָא בְּסֵפֶר סְגֻלוֹת, הָרִי
יִשְׁנָה סְגֻלָּה בְּדוֹקָה וּמִנּוּסָה, וְהִיא תוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה, וְיִשְׁנָה
גַּם בֵּין חֻקִּים בְּדוֹקָה וּמִנּוּסָה, וְהִיא חֻקֵּי הַיָּד: יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר
יְכוּלִים לְהַתְאֵד עִמָּה עַל יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה, וּבִיחּוּד נִפְלָא.
וְכִבֵּר נֶאֱמַר תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים (רמב"ן)
שֶׁהוּא מַצּוֹת־עֲשֵׂה.

חֲמִישִׁי יח כִּי אֶל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם
אֶל־מַעֲנֵנִים וְאֶל־קֶסָמִים יִשְׁמְעוּ וְאֶתָּה לֹא כֹן
נָתַן לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ט נָבִיא מִקֶּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ
כְּמִנִּי יָקִים לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּ:
י כָּל אֲשֶׁר־שָׁאֵלָתָּ מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּחֲרִב
בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אִסַּף לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל
יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֶת־הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־
אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי
הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבְרוּ: יב נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב
אֲחֵיהֶם כְּמוֹד וְנִתַּתִּי דְּבָרִי בְּפִיו וְדִבַּר אֲלֵיהֶם
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ: יג וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרִי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשִׁמִּי אֲנֹכִי
אֶדְרֹשׁ מֵעַמּוֹ: יד אִךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יִזְדָּר לְדַבֵּר
דְּבַר בְּשִׁמִּי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר
יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא:
טו וְכִי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ אֵיכָה גִּדַּע אֶת־הַדָּבָר

הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם: ז לְבִלְתִּי רוּם־לָכְבוֹ
מֵאַחֵיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יְמִין וּשְׂמֹאל
לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו
בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ח

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 447 ממכתב)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

מִקְרָא מְלֵא דְּבַר הַכְּתוּב, "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ".
וְאֵל יִתְעַנֵּן בַּעֲנֵנֵי חֲזִיוֹנוֹת. וּפְשִׁטָּא שְׁלֵא זֶהוּ עֲנֵנוּ לְחֹשֶׁב
חֲשָׁבוֹנוֹ שֶׁל הַשֵּׁם, שְׁלִדְעָתוֹ צְרִיכָה לְהִיּוֹת הִנָּהֶגֶת ה' עִם
פְּלוּנִי בְּאֶפֶן כִּי וְעַם פְּלוּנִי בְּאֶפֶן כִּי, וְלִהְיוֹת בְּתֻמִּיהָ:
הַיִּתְכֵּן שֶׁהִנָּהֶגֶת הִיא שְׁלֵא כְּפִי שֶׁהִחֲלִיט בְּשִׁכְלוֹ הוּא!
וּבְכַרְט שֶׁכָּל רִגְעַ שְׁנוֹתָן עַל זֶה יְכוּל לְנַצֵּלוֹ בְּתִלְמוּד תּוֹרָה,
שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כָּלֶם.

שְׁלִישִׁי יח אֶל־יְהוָה לְכַהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שִׁבְט
לְוִי חֵלֶק וְנִחְלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אֲשִׁי יְהוָה וְנִחְלָתוֹ
יֵאָכְלוּ: ז וְנִחְלָה לֹא־יְהִי־לּוֹ בְּקֶרֶב אָחִיו יְהוָה
הוּא נִחְלָתוֹ כָּאֲשֶׁר דִּבַּרְלּוֹ: ח גֹּזֵה יְהוָה
מִשְׁפַּט הַכַּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבֶח
אִם־שׂוֹר אִם־שֹׂה וְנָתַן לְכֹהֵן הַזֶּרַע וְהַלְחִיִּים
וְהַקֹּהֵב: י רֹאשִׁית דִּגְגָךְ תִּירֶשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ
וְרֹאשִׁית גֶּזֶז צֹאנְךָ תִּתֵּן־לּוֹ: יא כִּי כֹ כָּחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שִׁבְטֶיךָ לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה
הוּא וּבָנָיו כָּל־יָמֵיהֶם: ט

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש יז עמ' רצ)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

הַנֶּךְ כּוֹתֵב עַל דְּבַר הַחֲלוּם שֶׁחֲלָמָה. בִּלְךָ מִדֶּרֶךְ זֶה.
תְּפִסִּיק לְהִיּוֹת מִנָּח בְּחִלּוּמוֹת. וְכִמְבָּא בְּסִפְרִים, שֶׁבְּאַנְשֵׁים
שֶׁכָּל פְּרָטִי חֲזִיקֵם הֵם עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, הֵנָּה גַּם לְחֲלוּם
יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת וְאִינוּ לְבִטְלָה, וְאֵלּוֹ בְּאַנְשֵׁי דוֹרָנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם
הַרְבֵּה דְּבוּרִים בְּטָלִים וּמִחֲשָׁבוֹת בְּטָלוֹת, הָרִי זֶה רַק חֲלוּם
בְּלִבָּד וְתוֹ לֹא. הַנֶּנִּי חוֹזֵר עוֹד הַפַּעַם: אֵל תִּכְנִס אֶת עֲצָמְךָ
לְחֹשֶׁב אוֹדוֹת חֲלוּמוֹת.

רְבִיעִי י וְכִי־יָבֹא חֲלוֹי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר־הוּא גֵר שָׁם וְכֹא בְּכֹל־אֹתָהּ נִפְשׁוּ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: י וְשִׁרְתָּ בְּשֵׁם יְהוָה
אֱלֹהֶיו בְּכֹל־אָחִיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ד' עמ' קיז)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

חושב על דבר קמיעות, אנשים היודעים בצורת הפנים, בקני הדינים ובצורת הפתח, מגידי עתידות, נותני מלקות וכו'. לכל אחד נתן מספר ימים קצוב למלאות שליחותו של הקב"ה בעלמא דין, וכל שעה יום שמבלים בענינים שאינם שלו תרי זה גם כן חסרון במלוי שליחותו. ואם לקולי ישמע, יעזב את כל מגידי העתידות המנחשים והקוסמים וכו' הנ"ל.

שישי י' לא תסוג גבול רעך אשר גבולו ראשנים בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה: ^א לא יקום עד אחד באיש לכל-עון ולכל-חפאת בכל-חטא אשר יחטא על-פי ^ב שני עדים או על-פי שלשה-עדים יקום דבר: ^ג כִּי-יקום עד-חכם באיש לענות בו סרה: ^ד ועמדו שניהם אנשים אשר-להם הריב לפני יהוה לפני הפהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם: ^ה ודרשו השפטים היטב והנה עד-שקר העד שקר ענה באחיו: ^ו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת הרע מקרבך: ^ז והנשואים ישמעו ויראו ולא יספּו לעשות עוד בדבר הרע הזה בקרבך: ^ח ולא תחוס עינך גפּש בגפּש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל: ^ט **כ** כִּי-תצא למלחמה על-אי-בך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כִּי-יהוה אלהיך עמך המעלה מארץ מצרים: ^א והיה בקרבכם אל-המלחמה ונגש הפהן ודבר אל-העם: ^ב ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על-איביכם אל-יורד לבבכם אל-תיראו ואל-תחפּוּ ואל-תערצו מפניהם: ^ג כִּי יהוה אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם-איביכם להושיע אתכם: ^ד ודברו השטרים אל-העם לאמר מִי-האיש אשר בנה בית-חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פְּרִימוֹת במלחמה ואיש אחר יחנכו:

אשר לא-דברו יהוה: ^א **כ** אשר ידבר הנביא בשם יהוה ולא-יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא-דברו יהוה בודון דברו הנביא לא תגור ממנו: ^ב **יט** כִּי-יכרית יהוה אלהיך את-הגוים אשר יהוה אלהיך נתן לך את-ארצם וירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם: ^ג שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה: ^ד תכין לך חדרך ושלשת את-גבול ארצך אשר ינחילך יהוה אלהיך והיה לגוים שמה פל-רצח: ^ה וזה דבר הרצח אשר-יגוים שמה וחי אשר יפה את-רעהו בבלי-דעת והוא לא-שנא לו מתמל שלשם: ^ו ואשר יבא את-רעהו ביער לחטב עצים ונדהה ידו בגרון לכרת העץ ונשל הברזל מן-העץ ומצא את-רעהו ומת הוא וגוים אל אחת הערים-האלה וחי: ^ז ופן-ירדף גאל הדם אחרי הרצח כי יחס לבבו והשיגו כִּי-ירבה הדרך והפהו גפּש ולו אין משפּט-מוֹת כִּי לא שנא הוא לו מתמול שלשום: ^ח על-כן אנכי מצוה לאמר שלש ערים תבדיל לך: ^ט ואם ירחיב יהוה אלהיך את-גבולך כאשר נשבע לאבתך ונתן לך את-פל-הארץ אשר דבר לתת לאבתך: ^א כִּי-תשמר את-פל-המצוה הזאת לעשתה אשר אנכי מצוה היום לאהבה את-יהוה אלהיך וללכת בדרכיו פל-הימים ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה: ^ב ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה והיה עליך דמים: ^ג פ ^ד וכִּי-יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו גפּש ומת וגם אל-אחת הערים האל: ^ה ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ומת: ^ו לא-תחוס עינך עליו ובערת דם-חנקי מִיִּשְׂרָאֵל וטוב לך: ^ז **ס**

תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה
 לבא מפניך במצור: כ"ק עץ אשר תדע כי
 לא-עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית
 מצור עליהעיר אשר-הוא עשה עמך מלחמה
 עד רדתה: פ כא « כִּי-יִמָּצָא חָלָל בְּאֶרֶץ
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נָפֶל בְּשָׂדֶה
 לֹא נֹדֵעַ מִי הַכּוֹהֵן: ד ויצאו זקניו ושפטיהו
 ומדדו אליהערים אשר סביבת החלל: ו והיה
 העיר הקרבה אליהחלל ולקחו זקני העיר
 ההוא עגלת בקר אשר לא-עבד בה אשר
 לא-משכה בעל: ו והורדו זקני העיר ההוא
 את-העגלה אלינחל איתן אשר לא-יעבד בו
 ולא יורע וערפו-שם את-העגלה בנחל:
 ה ונגשו הכהנים בני לוי כי כם בחר יהוה
 אלהיך לשרתו ולברך בשם יהוה ועלפיהם
 יהיה פל-ריב וכל-נגע: ו וכל זקני העיר ההוא
 הקרבים אליהחלל ירחצו את-ידיהם על-
 העגלה הערופה בנחל: ו וענו ואמרו ידנו לא
 כתיב שפכה קרי שפכו את-הדם הזה ועינינו לא
 ראו: ה כפר לעמך ישראל אשר-פדית יהוה
 ואל-תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונפפר
 להם הדם: ו ואתה תבער הדם הנקי מקרבך
 כִּי-תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: סס

★ ★ ★

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
 כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
 משיחה. אמן בחייכון וביומיכון ובחיי בית ישראל,
 בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מכר
 לעלם ולעלמי עלמא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
 ולעלמי עלמא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
 ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
 בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
 תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

ומי-האיש אשר נטע פרם ולא חללו ילד
 וישב לביתו פנימות במלחמה ואיש אחר
 יחללנו: ומי-האיש אשר ארש אשה ולא
 לקחה ילד וישב לביתו פנימות במלחמה
 ואיש אחר יקחנה: ה ויספו השטרים לדבר
 אליהעם ואמרו מי-האיש הירא ורך הללב
 ילד וישב לביתו ולא ימס את-לבב אחיו
 בלבבו: ו והיה בכלת השטרים לדבר אליהעם
 ופקדו שרי צבאות בראש העם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות 72 עמ' 285 ממכתב)

תמים תהיה עם ה' אלוקיך

לשאלתה - פרוש לתאריכי מארעות. אמרה תורה (גס)
 מלשון הנראה: תמים תהיה עם ה' אלוקיך. ובדאי השם עושה
 (בלשון הכתוב) הכל כפי בעתו. ולא כדאי לבדו זמן בחפוש
 פרוש על הנ"ל, כִּי-אם רק להפצת הנהגות וקיום מצוותיה.

שביעי כִּי-תִקְרַב אֶל-עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וקראת
 אליה לשלום: ו והיה אם-שלום תענך ופתחה
 לך והיה בליהעם הנמצא-בה יהיו לך למס
 ועבדך: י ואם-לא תשלם עמך ועשתה עמך
 מלחמה וצרת עליה: י ונתנה יהוה אלהיך
 בידך והבית את-כל-זכורה לפי-חרב: י רק
 הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר
 בל-שללה תבו לך ואכלת את-שלל איביך
 אשר נתן יהוה אלהיך לך: יו כן תעשה
 לכל-הערים הרחקת ממך מאד אשר לא-מערי
 הגוים-האלה הנח: יא רק מערי העמים האלה
 אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה
 בל-נשמה: יב כִּי-יִהְיֶה תַּחְרִימוֹם הַחַיִּי וְהָאָמֹרִי
 הַפְּנִיעִי וְהַפְּרוֹי תַּחֲיוּ וְהַיּוֹסִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ: יג לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא-יִלְמְדוּ אֶתְכֶם
 לַעֲשׂוֹת כָּל-תּוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם
 וְחַטָּאתָם לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ס כִּי-תִצְוֶה אֶל-
 עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתַפְּשָׁהּ לֹא-
 תִשְׁחִית אֶת-עֵצֶיהָ לְנֹדֶחַ עָלֶיהָ גִּרּוֹן כִּי מִמֶּנּוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לס עמ' 303 מומכתב)

תמים תהיה עם ה' אלקיך
לשאלתו – תשאל עתידות אצל פלוני. הרי נאמר
"תמים תהיה עם ה' אלקיך", והובא בשלחן-ערוך חלק
יורה-דעה להלכה.
[סימן קעט: אין שאלין בחזנים בכוכבים ולא בגזירות
. . משום שנאמר "תמים תהיה עם ה' אלקיך"].

צ"ו פסוקים, סל"א סימן.

מפטיר: וְעָנֵנוּ וְאָמְרוּ יְדִינוּ לֹא כְתִיב שִׁכְחָה קִרְיָ שְׁכָחוּ
אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: הַכֹּפֶר לְעַמּוּד
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאֶל־תִּתֵּן דָּם נָקִי
בְּקֶרֶב עַמּוּד יִשְׂרָאֵל וּנְכַפֵּר לָהֶם הַדָּם: וְאַתָּה
תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבְּךָ בִּיַּתְעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר
בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרוב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִינִים הֵיחָא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מְאִשְׁר. דְּרַכִּיהָ דְּרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבְתִיהָ שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ,
בְּשִׂמְלָאָה עֲשֵׂר וְכָבוֹד. יי חפץ לַמַּעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדִּיקִים לַגּוֹל לַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמֶקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים
בַּתְּחִילָת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני
קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה
ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(ב) אָנְכִי אָנְכִי הוּא
מְנַחֲמֶכֶם, אָמַר הַקֹּדֶשׁ, אָנְכִי הוּא
הַמְנַחֵם אֶתְכֶם, וְאַסִּיפֶן הָרִי הַם
תַּנְחוּמִים שֶׁל מָוֶשׁ, וְלָמָּה אִתֶּם יִרְאִים
מִן אֶדָם וכו'. (ואמר "מְנַחֲמֶכֶם"
מְנַחֵם אֶתְכֶם, בְּלִשׁוֹן רִבִּים, וְאַחֲרֵי־כֵן
"כִּי אֵת וְתִירָאִי" בְּלִשׁוֹן יְחִיד נִקְבְּתָה,
וְאַחֲרֵי־כֵן "וְתִשְׁכַּח" "וְתִפְחַד" בְּלִשׁוֹן

**הפטרת לפרשת שופטים לקריאה בציבור
ולשנים מקרא ואחד תרגום**

בישעיה פרק נא"ב

**נֹא יֵב אָנְכִי אָנְכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם מִי־
אֵת וְתִירָאִי מֵאֲנֹשׁ יָמוּת וּמִן־אֶדָם**

עטרת מרים

יב אִתֶּם אֲמָרִים עוֹרִי וְרוּעִי ה', כְּאֵלֹ
אֲנִי נִשְׁתַּחֲוִי, מוֹשִׁיב לָהֶם ה'/ לֹא כֵן, כִּי
אָנְכִי אָנְכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם כְּמוֹ
מִקְדָּם. רַק אֵת נִשְׁתַּחֲוִי מִמֶּה שֶׁהָיִיתָ,
רְאֵי מִי־אֵת פֶּת צִדִּיקִים כְּמוֹתְךָ
וּמִלֵּאָה וְכוּת, לָמָּה וְתִירָאִי מֵאֲנֹשׁ
אֲשֶׁר סוּפוּ יָמוּת וּמִן־אֶדָם אֲשֶׁר
הוּא כְּחָצִיר רֶשָׁא וְעֵשֶׂב וְנִתָּן נִתָּן

בעולם שיכול ויבש: יג ותשפח יהוה עשך ולא נשענת עלי, והרי הכל שלו כי הוא נזטה שמנים ויסד ארץ ותפחד תמיד כל־היום מפני חמת המציק מושלי אומות העולם המשועבדים בכם כבר כאשר רק בוגן תכנון להשחית ואיה חמת המציק הלא קורא ואיננו כי ימות, ואספן למה שפחת משענת המקום ותפחד מפני: יד לא תיפקד חמת המציק כי עתה מחר צעה המטלטל בגולה להפתח מבית הגלות, והוא ישראל שהוא גולה בין העמים ולא־ימות בגלות לשחת ולא יחסר לחמו בצאות מהגלות בדרך: טו ולמה לא תשענו עלי הלא ואנכי יהוה אלהיך והכל בידי, פעם רגע תלם בועז מי תלם לכל ילך במהלכו, ופעם יצוה ויהימו בקול גדול גליו עלי תלם יהוה צבאות שמו המושל בצבאות מעלה ומטה: טז ואשם דברי דברי התורה בפיו ובצל ידי פסיתוך שלא יוכלו העמים לכלותך בגלות, וכל זה עד שיבא עת לנטע שמנים וליסד ארץ והיו קבוצ גלות שיהיו ישראל עולם חדש ולאמר עד ששלל העולם יאמרו לציון על בני ציון עמי־אתה שהמה עם ה, כי יהיה נראה בהם שפע טובה מרובה: יז די לך מהגלות, התעוררי התעוררי קומי ירושלים אשר שתית מיד יהוה את־כוס חמתו את־קפעת פום התרעלה שם של סם המות שתית עד השקרים מצית עד המפה האחרונה, כי כל הרעות הפתובות כבר באו עליך: יח בעודה בגלות אין מנהל לה לא היה בה מנהיג, מפל־בנים ילדה מי מאנשיה ואין מחזיק בידה להקמה מפילתה מפל־בנים

גדלה כי מפלם אפס הכח והמקשה: יט שתים צרה בפילה הגה קראתיך קרה לך מי יגור נחם לך השד והשבר והרעב והחרב מלכד רעות הגלות במו אנחמך למי קרה פשבר שלך שיתיה לך לתנחומים: כ בגיד עולפו התעלפו מחסרון לחם ומים, מחר רעב וחרב ששכבו בראש כל־חוצות ואין קובר להם כתוא בשור חבר הגלד במבטמר ברשת המלאים חמת־יהוה שהוא כוס החמה, ומכוס גערת אלהיך של

יחיד זכר. שכן מנהג המקרא, כשמודבר בלשון רבים הוא כנגד כל פרט שבהם, וכשמודבר בלשון יחיד הוא כנגד הקהל, וכשמודבר בלשון נקבה הוא כנגד נקבת ישראל, מקור נשמות ישראל. חציר ינתן, שהוא נתון בעולם כחציר שהוא מין עשב, שהיום הוא רטב וקור יבש. יג חמת המציק, חמה של האויב המציק. כאשר

בוגן להשחית, כשהאויב הכין מחשבות להשחיתו. ואיה חמת המציק, מחר בא ואיננו יד מחר צעה להפתח, ומה המטלטל וגולה להפתח ולצאת מגלותו. כלומר, לא תיפקד חמת המציק, כי מחר וצאת מהגלות. ולא ימות לשחת, ולא ימות בגלות שהוא לו כמו קבר. ולא יחסר לחמו, וגם בעודו בגלות הקב"ה מומין לו פרקתו. טו רגע תלם ויהמו גליו, מרגיע את סערת תלם בעת שהמו גליו, וכל־שכן שאנער בעמים הפחיתים אהבם בגלות. טז ואשם דברי בפיו, דברי התורה שמתו בפיו לדבר גם. ובצל ידי פסיתוך, תמיד הנחתי עליך מפני האויב, בזכות למוד התורה בפיו. לנטע שמנים וליסד ארץ, שיהיו עם ישראל נטועים על אדמתם ויגברו וירבו ככוכבי השמים ויתרבו כעפר הארץ. ולאמר לציון, ולומר לבני ציון. יז התעוררי התעוררי קומי, התעוררי מתרדמת הצער והגלות וקומי. אשר שתית וגו', אשר עד עכשיו שתית כוס החמה. את קפעת כוס התרעלה וגו', את השקרים הקבועים בתחתית כוס התרעלה כבר שתית ומצית את הכל. כלומר, כל התובחות כבר באו עליך ולא יספיק לזא עור. יח אין מנהל לה וגו', כשהיתה בגלות לא היה בה ביד בני הגולה לנהל האחד את חברו ולהחזיק בידו ולתמוכו מהרעה, כי כלם היו שוים בה. יט שתים הנה קראתיך, הרעות הקורות אותך היו כפולות של שתים, וכפי שממשיך בפסוק. מי יגור לך, מי יגור בראש עליך לנחמו, כי כלם כמו עליך. השד והשבר והרעב והחרב, הפתוב מפרש מה הם השתים, ואמר שהם השד והשבר וגו' והרעב והחרב, והו פרוש על "השד והשבר", כי השבר הוא הרעב, והשד הוא שרירות

גיפות הבאים בחרב. כו אנחמך, כמו "במי אנחמך", כלומר, את מי אביא לנגוא לומר שגם לו קרה כן, שיתיה לך לתנחומים. כז בגיד עולפו, מחסרון לחם ומים, התעלפו בגו. כתוא מבטמר, כשנלכד במבטמר, ואינו

גיפות הבאים בחרב. כו אנחמך, כמו "במי אנחמך", כלומר, את מי אביא לנגוא לומר שגם לו קרה כן, שיתיה לך לתנחומים. כז בגיד עולפו, מחסרון לחם ומים, התעלפו בגו. כתוא מבטמר, כשנלכד במבטמר, ואינו

עטרת מרים

שי למורא

יכול לזוז. **גַּעֲרַת**, צעקת ניוּפָה. **כֹּא** לָכֵן, הואיל וקבלת כּכר גּמול עונֶה. **עֲנִיָּה**, מענה. **וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיַּיִן**, מְבַלְבֶּלֶת בְּשׂוֹר, ולא משתנה יין, אלא מִצָּרָה וְגוֹן. **(כב) וְיִרִב עִמּוֹ**, אֲשֶׁר יִרִב רִיב עִמּוֹ לַקַּחַת נִקְמָה מִיַּד הַמַּצְרִיקִים לָהֶם. **(כג) מוֹנִידָה**, הַעוֹשִׂים לָהּ יָגוֹן. **שָׁחִי וְנַעֲבֶרְהָ**, כִּפְפִי אֶת עֲצָמוֹ עַד לָאָרֶץ, וְנַעֲבֹר עָלֶיהָ. **וְתַשִּׁימִי כְּאֶרֶץ**

גִּזְרֵי וְגו', שְׁמַת גּוֹפֵד כְּמוֹ אֶרֶץ וּכְחֻצוֹת הָעִיר, לְהִיזֵת מִדְרָךְ רָגֵל לְעוֹבְרִים. **(א) עָרַל וְטָמֵא**, "עָרַל" זוּ מַלְכוּת אֲדוֹם שֶׁהֵם עָרְלִים. "וְטָמֵא" זוּ מַלְכוּת יִשְׁמַעֲאֵל, שֶׁהֵם מְרִאִים עֲצָמָם מְהוּרִים בְּרַחֲוֵצַת גּוֹפֶם, וְהֵם טָמֵאִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְשְׁתֵּי הַמַּלְכוּתוֹת הָאֵלֶּה הַחַיִּיקוּ בִּירוּשָׁלַיִם מִיּוֹם הַחֲרָבָה, וְשֵׁנֵיהֶם נִלְחָמִים עָלֶיהָ, זֶה בּוֹכֶשֶׁה מִזָּה וְזֶה בּוֹכֶשֶׁה מִזָּה, וּמִיּוֹם הַנֶּאֱלֶה וְאֵלֶּךְ לֹא יַעֲבֹרוּ בָּהּ עוֹד כֵּל יָמֵי עוֹלָם. **(ב) הַתַּנְגְּרִי מַעֲפָר**, דְּמָה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּזֶמַן הַגָּלוּת כְּאִלּוּ שׁוֹכֶנֶת וּמִתְפַּלֶּשֶׁת בְּעָפָר. וְאָמַר שֶׁתִּתְנַעֵר מַעֲפָר. קוֹמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַיִם, אֶת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹמִי מִתְּאֲרֵץ יֹשְׁבֵי עַל הַכְּפָא. הַתְּתַפְּחִי מוֹסְרִי צוֹאֲרֶךְ, הַשְׁתַּחֲרִירִי מִחֲטוּאוֹת קִשּׁוּרֵי עַל הַגָּלוּת שֶׁעַל צוֹאֲרֶךְ. **שְׁבִיָּה בַת צִיּוֹן**, אֶת בַּת צִיּוֹן הַשְּׁבִיָּה בְּגוֹלָה. **(ג) חָנָם נִמְכַּרְתָּם וְגו'**, כְּשֶׁנִּמְכַּרְתָּם בְּיַד חֲנוּטִים לֹא לְקַחְתִּי מִמֶּם מַחִיר, וְעַל פִּי תִנְאֲלוּ בְּלֹא תַשְׁלוּם כֶּסֶף. פְּרוּשׁ אַחֵר, "חָנָם נִמְכַּרְתָּם", עַל עַסְקוֹ חָנָם נִמְכַּרְתָּם, כְּלוּמַר, בְּגָלַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁלֹּא הִרְחַקְתָּם בְּלוֹם מִמֶּם. "וְלֹא בְכֶסֶף תִּנְאֲלוּ" אֵלֶּה בְּתַשְׁבּוּהָ. **(ד) לְגוֹר שָׁם**, כְּלוּמַר, וְעַל פִּי הִיחָה לָהֶם אֲמַתְלָה לְשַׁעֲבָרָם, כִּי בִימֵי הָרָעָב הַתְּפָרְסוּ שָׁם. **וְאִשּׁוּר בְּאַפָּם עֲשִׂקוּ**, אֲכַל אִשּׁוּר בְּאַפָּם וּבְחָנָם עֲשִׂק אֶת יִשְׂרָאֵל. **(ה) מַה לִּי פֹה**, לָמָּה אֲנִי שׁוֹהָה וּמִשְׁתַּח אֶת בְּנֵי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מִשְׁלִי יִהְיִילִלוּ**, הַמּוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתְּפָאֲרִים לִזְכּוֹר "יִדְּנוּ רַחֲמֵי"

(דברים לבכו). **שְׁמִי מוֹנֵאֵינִי**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמִבְּהִי עֲנִיָּה. **(ו) לָכֵן יִדַּע עַמִּי שְׁמִי**, כְּשֶׁנִּתְאֲלָה וְיִבְרֹךְ אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי שְׁמִי הַמּוֹרָה שְׁאֵנִי הָאֲדוֹן בְּאִמּוֹר לָהֶם עִם ה' אֵלֶּה וּמִאֲרָצוֹ יָצִיא: **וְלָכֵן שְׁמִי מוֹנֵאֵינִי**

הַתַּרְעֵלָה וְהַעוֹשׂ: **כֹּא לָכֵן** הוֹאִיל וְקַבֵּלְתָּ גְּמוּל עוֹנֶה שְׁמִיעִי עִתָּה גָּאָה זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכַרְתָּ מְבַלְבֶּלֶת בְּשׂוֹר וְלֹא מִיַּיִן פִּירָאם מִצָּרָה וְגוֹן: **כֹּכ כֹּה־אָמַר אֲדֹנֶיךָ יְהוָה וְאֵלֶיךָ אֲשֶׁר יִרִיב רִיב עִמּוֹ** לְשֵׁלֶם גְּמוּל לְמַרְעִים לָהֶם הִנֵּה לְקַחְתִּי מִיָּדְךָ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה כּוֹס הַתְּפֹרְעוּת שֶׁתָּתַתְּ כִּלּוֹ עִם שְׁמִירִי וְכִּבְרִי לֹא יִהְיוּ הַצָּרוֹת פְּקֻדוֹת אֲצִלְךָ, וְגַם אֵל תִּירָא מִן הַכּוֹס הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא כּוֹס הַחֲכִמָּה אֶת־קִבְעַת כּוֹס חֲמַתִּי אֶחָד מִיָּדְךָ כִּי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתוֹתָהּ עוֹד: **כֹּכ וְשִׁמְתִּיהָ אֶת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה הַחַיִּי בִּיד־מוֹנִידָךְ בְּיַד אֵלֶּה שְׁעָרָיו אוֹתָךְ, וְהֵם יִקְבְּלוּ הַתְּפֹרְעוּת אֶשְׁר־אָמְרוּ לְנַפְשָׁךְ וְנִשְׁמַתְךָ שָׁחִי הַתְּכַפִּי וְנַעֲבֶרְהָ עָלֶיךָ וְתַשִּׁימִי כְּאֶרֶץ גִּזְרֵי גוֹף גּוֹפֵד וְכַחוּץ כְּשׁוֹק לְהִיזֵת מִדְרָךְ הַרְגֵּל לְעוֹבְרִים וְשָׁבִים: **א צִיּוֹן עוֹרִי עוֹרִי הַקִּצִּי מִתְרַדֶּמֶת הַעֵצֵר וּלְבָשִׁי עוֹד הַעוֹ שֶׁהָיָה לָךְ מֵאֵן צִיּוֹן לְבָשִׁי | בְּגָדִי תַפְאֲרֶתְךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ וְהִי שְׁמַחָה כִּי לֹא יוֹסִיף יְבֹאֲרֶךְ עוֹד עָרַל וְטָמֵא בְּקִרְבָּה לְמִשּׁוֹל בָּהּ: **ב** הַתַּנְגְּרִי מַעֲפָר שֶׁל הַגָּלוּת קוֹמִי מִן הָאָרֶץ שְׁבִי עַל הַכְּפָא יְרוּשָׁלַיִם אֶת בַּת צִיּוֹן הַשְּׁבִיָּה בְּכָבֵל הַתְּתַפְּחִי הַחִירִי מוֹסְרִי קִשּׁוּרֵי רִצְעוֹת הַעַל מַעַל צוֹאֲרֶךְ שְׁבִיָּה בַת־צִיּוֹן: **ג** כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חָנָם בְּלֹא כֶסֶף אֵלֶּה בְּעוֹנוֹתֵיהֶם נִמְכַּרְתָּם כֹּן וְלֹא בְכֶסֶף אֵלֶּה בְּתַשְׁבּוּהָ תִנְאֲלוּ: **ד** כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה מַצְרִים יִרְדְּעִמּוּ בְּרֹאשָׁנָה לְגוֹר שָׁם וְהֵם בְּכִלְּוֹ אוֹתָם, לָכֵן מַה שֶׁהַחַיִּיקוּ בָּם אַחֲרֵי־כֵן לֹא יִהְיֶה הָעַל גָּדוֹל כֵּל קָדֵה, אֲבָל הַעֲבִידִים וְעַנֵּי אוֹתָם יוֹתֵר מִדְּאִי וְאִשּׁוּר מִלֶּךְ בָּבֶל, שֶׁהוּא הַגָּלָה אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָצוֹ בְּאַפָּם עַל חָנָם בְּלֹא דָבָר עֲשִׂקוּ גוֹלָה: **ה** וְעִתָּה בֹה הַגָּלוּת הַשְּׁלִישִׁי גָלוּת מִיּוֹם מַה־לִּי כֹה לָמָּה אֲנִי שׁוֹהָה וּמִשְׁתַּח בְּנֵי כָּאֵן****

מִכְמַר הַמְּלָאִים חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהֶיךָ: כֹּא לָכֵן שְׁמִיעִי־נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיַּיִן: כֹּכ כֹּה־אָמַר אֲדֹנֶיךָ יְהוָה וְאֵלֶיךָ יִרִיב עִמּוֹ לְהִנֵּה לְקַחְתִּי מִיָּדְךָ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה אֶת־קִבְעַת כּוֹס חֲמַתִּי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתוֹתָהּ עוֹד: **כֹּכ וְשִׁמְתִּיהָ בִּיד־מוֹנִידָךְ אֶשְׁר־אָמְרוּ לְנַפְשָׁךְ שָׁחִי וְנַעֲבֶרְהָ וְתַשִּׁימִי כְּאֶרֶץ גִּזְרֵי גוֹף גּוֹפֵד וְכַחוּץ כְּשׁוֹק לְהִיזֵת מִדְרָךְ הַרְגֵּל לְעוֹבְרִים וְשָׁבִים: **א צִיּוֹן עוֹרִי עוֹרִי הַקִּצִּי מִתְרַדֶּמֶת הַעֵצֵר וּלְבָשִׁי עוֹד הַעוֹ שֶׁהָיָה לָךְ מֵאֵן צִיּוֹן לְבָשִׁי | בְּגָדִי תַפְאֲרֶתְךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ וְהִי שְׁמַחָה כִּי לֹא יוֹסִיף יְבֹאֲרֶךְ עוֹד עָרַל וְטָמֵא בְּקִרְבָּה לְמִשּׁוֹל בָּהּ: **ב** הַתַּנְגְּרִי מַעֲפָר שֶׁל הַגָּלוּת קוֹמִי מִן הָאָרֶץ שְׁבִי עַל הַכְּפָא יְרוּשָׁלַיִם אֶת בַּת צִיּוֹן הַשְּׁבִיָּה בְּכָבֵל הַתְּתַפְּחִי הַחִירִי מוֹסְרִי קִשּׁוּרֵי רִצְעוֹת הַעַל מַעַל צוֹאֲרֶךְ שְׁבִיָּה בַת־צִיּוֹן: **ג** כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חָנָם בְּלֹא כֶסֶף אֵלֶּה בְּעוֹנוֹתֵיהֶם נִמְכַּרְתָּם כֹּן וְלֹא בְכֶסֶף אֵלֶּה בְּתַשְׁבּוּהָ תִנְאֲלוּ: **ד** כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה מַצְרִים יִרְדְּעִמּוּ בְּרֹאשָׁנָה לְגוֹר שָׁם וְהֵם בְּכִלְּוֹ אוֹתָם, לָכֵן מַה שֶׁהַחַיִּיקוּ בָּם אַחֲרֵי־כֵן לֹא יִהְיֶה הָעַל גָּדוֹל כֵּל קָדֵה, אֲבָל הַעֲבִידִים וְעַנֵּי אוֹתָם יוֹתֵר מִדְּאִי וְאִשּׁוּר מִלֶּךְ בָּבֶל, שֶׁהוּא הַגָּלָה אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָצוֹ בְּאַפָּם עַל חָנָם בְּלֹא דָבָר עֲשִׂקוּ גוֹלָה: **ה** וְעִתָּה בֹה הַגָּלוּת הַשְּׁלִישִׁי גָלוּת מִיּוֹם מַה־לִּי כֹה לָמָּה אֲנִי שׁוֹהָה וּמִשְׁתַּח בְּנֵי כָּאֵן****

נֹאם־יְהוָה כִּי־לָקַח עַמִּי חָנָם אֵינֶם מִתְּעַפְּבִים בְּגָלוּת בְּשִׁבְלֵי כֶסֶף שֶׁהֵם הֹבִיִּים לְשׁוֹבֵתָם, וְעוֹד וְכִבְרִי לְקַחֵי עֲנֻשָׁם, מִשְׁלִי וְיִהְיִילִלוּ מִתְּפָאֲרִים שֶׁלָּקְחוּ אוֹתָם לְעִבְרִים חָנָם נֹאם־יְהוָה וְתִמְדִּי כִּלְיָהִים שְׁמִי מוֹנֵאֵינִי מְנֵאֵינִי, בְּאִמּוֹר לָהֶם עִם ה' אֵלֶּה וּמִאֲרָצוֹ יָצִיא: **וְלָכֵן שְׁמִי מוֹנֵאֵינִי**

והשליש. **ביום ההוא**, ביום הנאולה. (ז) **מה נאוו**, מה מאד נאים ונפים.
 (ח) **קול צפיד**, קול של הצופים העומדים על המגדלים לראות ולקשר מי בא לעיר. פרוש אחר, "צפיד", גביעוד. כי הנביא יקרא "צופה", לפי שהוא צופה העתידות. **עין בעין**, כלומר, ראיה וראית ונאמנה. (ט) **פצחו**, פתחו פה להרים קול שמחה. **נאל** ירושלים, נאל את ירושלים מיד הנגים. (י) **חשה**, גלה. להראות גבורתו. **כל אפסי ארץ**, כל הישבים בקצות העולם. "אפסי", קצות, כי בקצות העולם כאלו אפס וכלה. (יא) **סורו סורו**, הפל לומר במהירות רבה. **צאו משם**, אתם בני ישראל, צאו מארץ העמים. **טמא אל תגעו**, אנשי הארץ הנגים יהיו טמאים לכם, אל תגעו בהם. **צאו מתוכה**, צאו מתוך תולדות הברו נשאי כלי ה', הפתחו מקל טמאה, אתם הפתחים ותלויים שהייתם נושאים בליו של הקב"ה במדבר. "הברו", מלשון ברור ונקי. (יב) **כי לא בחפזון תצאו וגו'**, אף-על-פי שאמרתם שתסורו מהם במהירות, מפלימקום לא תצאו בבהלה כאדם המפחד, ולא תלכו במנוסה כאדם הבורח. **כי הולך לפניכם ה'**, כי ה' הוא הולך לפניכם, ועל כן "לא בחפזון תצאו". **ומאספכם אלתי ישראל**, וזהו תפסם על "ובמנוסה לא תלכו", כי הקב"ה הולך גם מאחריכם לשמר אתכם מקל רודף ולקוות כמו "מאסף לכל המהגות" (במדבר יכה).

לכן ביום ההוא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמִּדְבָּר הַנֶּגֶב: וְמִה־נָּאוּ עַל־הַהָרִים רִגְלֵי מִבְּשֵׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם מִבְּשֵׁר טוֹב מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מִלֶּךְ אֱלֹהֶיךָ: ה קוֹל צִפִּיד נִשְׁאוּ קוֹל יַחֲדוֹ יִרְגְּנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ בָּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן: ט פָּצְחוּ רִגְנוּ יַחֲדוֹ חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַיִם כִּי־נָחַם יְהוָה עֲמּוֹ נָאֵל יְרוּשָׁלַיִם: י חָשַׁף יְהוָה אֶת־זְרוּעַ קִדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָל־אֲפִסֵּי־אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: יא סוּרוּ סוּרוּ צֵאוּ מִשְׁם טָמֵא אַל־תִּגְעוּ צֵאוּ מִתּוֹכָהּ הִבְרֹו נִשְׂאֵי כָלִי יְהוָה: יב כִּי לֹא בַחֲפֹזוֹן תֵּצְאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא תֵלְכוּן כִּי־הִלָּךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמֵאֲסִפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

והמבטית להביא הנאולה והנגי קימתי הבמחתי: ז **מה נאוו** מה יהיו נאים ונפים על ההרים רגלי מבשר משמיע קול המבשר שלום מן האוהב, קול מבשר טוב כגון המקדש וצמיחת קרן דוד, קול משמיע ישועה קבוצ קבוצ, אמר לציון הנה מלך אלהיך הראה מלכותו ומבשרתו לכל העולם: ח קול צפיד הצופים העומדים על המגדלים נשאו כלם קול יחדו ורגנו בשמחה כי עין בעין יראו במראה הנבואה בשוב כאשר שב יהוה אל ציון לתשוח שם שכינתו כמאז: ט פצחו פתחו פה להרים קול שמחה ורגנו יחדו חרבות הבתים החרבות אשר בירושלים כי נחם יהוה עמו במה שהביא להם הטובה נאל ירושלים מיד הנגים: י חשף גלה יהוה את זרוע קדשו לעיני כל הנגים להכות בהם ויראו הנפים האלה כל אפסי ארץ כל הישבים בקצות הארץ וכך יראו גם את ישועת אלהינו: יא סורו סורו מהר מארץ פגדים העובדים לשמש וצבא השמים וצאו משם במהירות טמא אל תגעו מפני טהרת הגוף והמוחשבה צאו מתוכה הברו הפתחו מקל טמאה אתם נשאי כלי יהוה כי כל זון שלכם יהיו כלי ה' שהם הטהרו והפצות לא חרב ולא גת: יב אמרתי שתסורו במהירות מפלימקום כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כאדם הבורח כיהלך לפניכם יהוה וזהו גם ומאספכם של הנבשרים הנשאים באחרונה אלתי ישראל לשמור אתכם מקל רודף:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו: רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחִלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַבָּכֹר לְשִׁנְיָאָה: ^{טו} וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְיָלוֹ אֶת־בְּנוֹי
אֶת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוֹכֵל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־
הָאָהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׁנוּאָה הַבָּכֹר: ^י כִּי
אֶת־הַבָּכֹר בֶּן־הַשְּׁנוּאָה יִפֹּר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנִים
בְּכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ כִּי־הוּא רֹאשִׁית אֲנֹו לוֹ
מִשְׁפֶּט הַבְּכֹרָה: ^ס (יִשְׂרָאֵל) ^{יח} כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן
סוֹרֵר וּמוֹדָה אֵינֶנּוּ שָׁמַע בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל
אִמּוֹ וַיִּפְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: ^{יט} וַתִּפְּשׂוּ
בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ
וְאֶל־שַׁעַר מִקְדָּו: ^כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ
זֶה סוֹרֵר וּמוֹדָה אֵינֶנּוּ שָׁמַע בְּקוֹלֵנוּ זֹלָל
וְסָבָא: ^{כא} וְרָגְמָהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בָּאֲבָנִים וְכָתוּב
וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
וַיִּרְאוּ: ^{כב} ס

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ
כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתַנּוּ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבוֹי: ^א וְרֹאִיתָ בַּשָּׂבִיָּה
אִשָּׁתָּה יִפְתִּיתָאָר וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָּךְ
לְאִשָּׁה: ^ב וְהִבֵּאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָהּ
אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צַפְרָנֶיהָ: ^ג וְהִסִּירָהּ
אֶת־שְׂמֶלֶת שְׂבִיָּהּ מֵעַלֶיהָ וַיֵּשֶׁבֶה בְּבֵיתְךָ
וּבְכֶתֶה אֶת־אִבִּיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחֲרֵי
כֵן תָּבוֹא אֲלֶיהָ וּבַעֲלֹתָהּ וְהִיתָה לָּךְ לְאִשָּׁה:
^ד וְהָיָה אִם־לֹא חָפְצָתָּ בָּהּ וְשָׁלַחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ
וּמָכַר לְאֶת־מִכְרָנָהּ בְּכֶסֶף לֹא־תִתַּעַמֵּר בָּהּ
תַּחַת אֲשֶׁר עָנִיתָה: ^ה (לוי) ^ו כִּי־תִהְיֶינָה לְאִישׁ
שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה
וַיִּלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאָהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה וְהָיָה הַבֶּן

פרק ו משנה ב

אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת, אוי להם לפריות מעלבוניה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה, נקרא נוף, שנאמר: גם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת טעם. ואומר: והלחת מעשה אלהים המה ותמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתלמוד תורה חרי זה מתעלה, שנאמר: וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות.

נקודות משיחות קודש

ואת הגסות הללו; זאת נעשה עלידי הבת-קול שנוצפת בהן ומייסרת אותן - "אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה!".

(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 123)

להר חורב יש עוד ארבעה שמות ובדרך-כלל כשמזכירים הר זה בקשר לתורה, משתמשים בשם "הר סיני" נכמו "משה קיבל תורה מסיני"; מדוע אפוא בחר התנא בשם "חורב" דוקא?

יש לבאר כי בזאת ביקש רבי יהושע בן לוי לבטא ענין מיוחד הקשור לדרגתו ולאופן עבודתו. על המיוחד את עבודתו של רבי יהושע אפשר ללמוד מהמסופר עליו בגמרא⁵ ש"נכנס חי לגן עדן" וכן "לא נראתה הקשת בימיו".

את הענין הראשון ("נכנס חי לגן עדן") מצאנו גם אצל אליהו הנביא, ש"עלה בסערה השמימה". והנה בתורת החסידות⁶ מבואר ענין עליית אליהו הנביא בסערה השמימה, שזה נבע מכך, שעיקר עבודת אליהו היתה בזיכרון גופו - הוא זיכר את גופו עד כדי כך שגם הגוף יכול היה להעשות "כלי" לזיו השכינה שבגן-עדן.

לפי זה נבין גם בענינו: רבי יהושע בן לוי עסק בעיקר בזיכרון גופו עד כי נכנס חי לגן עדן. לא רק את גופו שלו זיכר, אלא גם את כל העולם סביבו, עד שנשללה לגמרי האפשרות של הורדת מבול על העולם ולכן לא היה צורך בקשת. ומובא עוד⁷ שרבי יהושע בן לוי היה לומד תורה עם חולים "בעלי ראתן" ("שרץ יש לו במוחו") אף-על-פי ששאר האמוראים התרחקו מהם וכאזהרת רבי יוחנן, "היהירו מזבובי בעלי ראתן". נמצא שרבי יהושע בן לוי הפיץ תורה גם במקומות השפלים ביותר.

ולפי שעבודתו העיקרית היתה בזיכרון החומר שלו ושל העולם, לכן גם בלימוד התורה היתה עיקר כוונתו לבחינה המיוחדת שבתורה שבכוחה לזכר את חומר הגוף ואת חומרי העולם, כדי שיוכלו להיות "כלי" לאלוקות. זאת מדגיש רבי יהושע בן לוי באומרו "בת קול יוצאת מהר חורב" וכדברי חז"ל⁸ "חורב" למה? שבו ניתנה התורה שנקראת חרב, כלומר ששם זה מבטא את כח התורה להחריב את החומרים שבאדם ושבעולם.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1228)

ידועה השאלה - איזו תועלת יש באותה "בת קול" שאיש אינו שומע את הכרזתה?

על כך משיבה תורת החסידות¹ שאת ה"בת קול" שומעת הנשמה שלמעלה, דהיינו אותו חלק בנשמה שלא ירד למטה להתלבש בגוף הגשמי - שומע את הבת-קול. וחלק זה בנשמה מעביר "הד" מהבת-קול גם לאותן בחינות תחתונות יותר של הנשמה שנתלבשו בגוף. ועל כך נאמר² "אף על גב דאיהו לא חזי מזליהו חזי". לכן רואים במוחש כי לפעמים מתעוררים אצל האדם הרהורי תשובה פתאומיים. הרהורים אלה הן תולדה של שמיעת הבת-קול עלידי החלק הגבוה של הנשמה. [ואולם מכיון שהתעוררות זו באה מלמעלה וללא שום פעולה של האדם למטה, סופה לחלוף כלא-היתה; אלא-אם-כן ינצל האדם את אותם רגעי התעוררות להתבוננות פנימית ולהוספה בפועל בלימוד תורה ובקיום מצוות³].

(לקוטי שיחות, כרך ט, עמ' 25)

מכיון שמטרת הבת-קול היא לעורר את ישראל לעסוק בתורה, עדיף היה, לכאורה, להכריז הכרזה חיובית בשבח לימוד התורה, ומדוע מדגישה ההכרזה את החיסרון שבהעדר לימוד תורה?

שאלה זו מתחזקת עקב העובדה שקריאת הבת-קול פונה (גם) ל"בריות" - "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא" (כביאור רבנו הזקן⁴) - וקוראת להן לעסוק בלימוד תורה; וכדי לעודד "בריות" שכאלה ללימוד תורה בוודאי מוטב היה להבליט את מעלת הלימוד מאשר לייסרן בתוכחה על העדר עיסוקן בתורה!

ויש לבאר זאת:

בתוך כל יהודי ויהודי שוכנת נפש אלקית שכל רצונה הוא לקיים את כל המצוות. כמו כן יש בנשמת כל יהודי ויהודי "אוצרות יקרים" של אמונה ואהבת ה'. על-פי גישה זו אין צורך להסביר לנפש האלקית את מעלת העסק בתורה; כל מה שצריך הוא לגלות את פנימיותו של היהודי ואזי ממילא יעסוק הוא בתורה.

ומכיון שהמשנה עוסקת ב"בריות", שחומריות וגסות מכסות על אור נשמתן - מן ההכרח הוא "לשבר" את החומריות

(1) ליקוטי-תורה תצא לו, ד. (2) מגילה ג, א. (3) ראה ספר המאמרים ה'תש"ב ד"ה אמר רבי יהושע בן לוי (עמ' 139). (4) תניא פרק לב. (5) כתובות עז, ב. (6) יו"ט של ר"ה תרס"ו (המשך) עמ' קנו ואילך. (7) בגמרא שם. (8) שמות-רבה סוף פרק ג"א.

לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:07	06:11	08:48	08:50	09:24	09:25	10:32	10:33	13:18	13:16	19:22	19:16	19:49	19:43	18:57	19:53
חיפה (ק)	06:04	06:08	08:45	08:47	09:22	09:23	10:31	10:31	13:18	13:16	19:27	19:20	19:51	19:44	18:51	19:55
ירושלים (ק)	06:05	06:09	08:45	08:47	09:22	09:23	10:30	10:31	13:17	13:15	19:26	19:20	19:49	19:42	18:41	19:52
תל אביב (ק)	06:06	06:10	08:47	08:49	09:24	09:25	10:32	10:32	13:18	13:17	19:24	19:17	19:51	19:44	18:58	19:55
אוסטריה, וינה (ק)	05:51	05:59	08:30	08:36	09:22	09:26	10:36	10:38	13:34	13:32	20:06	19:55	20:42	20:30	19:39	20:45
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:04	06:56	09:05	09:01	09:42	09:38	10:38	10:34	12:54	12:53	17:47	17:52	18:14	18:19	17:33	18:30
אוקראינה, אודסה (ק)	05:57	06:05	08:38	08:42	09:27	09:30	10:40	10:41	13:37	13:34	20:05	19:54	20:40	20:28	19:38	20:42
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:25	05:33	08:05	08:10	08:57	09:00	10:10	10:12	13:09	13:06	19:40	19:29	20:16	20:04	19:13	20:19
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:35	05:44	08:15	08:20	09:07	09:11	10:21	10:23	13:20	13:18	19:52	19:41	20:29	20:16	19:25	20:31
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:56	06:05	08:35	08:41	09:31	09:34	10:45	10:47	13:46	13:43	20:22	20:10	21:00	20:47	19:54	21:03
אוקראינה, קייב (ק)	05:48	05:57	08:27	08:33	09:23	09:27	10:37	10:39	13:38	13:36	20:15	20:03	20:53	20:40	19:47	20:56
איטליה, מילאנו (ק)	06:26	06:33	09:06	09:11	09:54	09:57	11:07	11:08	14:03	14:00	20:31	20:21	21:03	20:52	20:04	21:05
אקוואדור, קיטו (ח)	06:15	06:14	08:45	08:44	09:15	09:13	10:17	10:16	12:48	12:47	18:21	18:20	18:44	18:42	18:02	18:51
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:32	07:25	09:37	09:33	10:13	10:09	11:09	11:06	13:28	13:26	18:25	18:30	18:52	18:56	18:11	19:07
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:33	08:24	10:30	10:25	11:09	11:04	12:04	12:00	14:19	14:18	19:06	19:12	19:36	19:42	18:53	19:54
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:21	06:26	09:02	09:05	09:43	09:46	10:54	10:55	13:45	13:43	20:00	19:51	20:30	20:21	19:35	20:33
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:08	06:14	08:49	08:52	09:32	09:34	10:42	10:43	13:34	13:32	19:51	19:43	20:23	20:13	19:26	20:26
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:08	06:14	08:49	08:53	09:32	09:34	10:43	10:44	13:35	13:33	19:52	19:43	20:23	20:14	19:27	20:26
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:41	06:47	09:22	09:26	10:06	10:09	11:18	11:19	14:11	14:09	20:31	20:22	21:03	20:53	20:05	21:06
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:50	06:53	09:30	09:32	10:06	10:07	11:14	11:14	13:58	13:57	20:02	19:55	20:27	20:21	19:38	20:31
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:15	06:19	08:56	08:58	09:33	09:35	10:42	10:43	13:30	13:28	19:37	19:30	20:05	19:57	19:13	20:08
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:55	06:57	09:34	09:35	10:08	10:08	11:15	11:15	13:58	13:56	19:55	19:50	20:21	20:15	19:33	20:25
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:02	06:08	08:44	08:47	09:27	09:29	10:38	10:39	13:30	13:28	19:49	19:40	20:20	20:11	19:23	20:23
ארה"ב, פייטסבורג (ק)	06:32	06:38	09:14	09:17	09:56	09:58	11:07	11:08	13:58	13:56	20:15	20:07	20:46	20:37	19:50	20:49
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:00	06:06	08:41	08:45	09:25	09:28	10:36	10:37	13:29	13:27	19:48	19:39	20:20	20:10	19:23	20:23
בוליביה, לה-פס (ח)	06:49	06:46	09:11	09:08	09:41	09:39	10:41	10:39	13:07	13:05	18:24	18:25	18:48	18:48	18:07	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:31	06:40	09:09	09:15	10:06	10:10	11:21	11:23	14:23	14:21	21:01	20:49	21:41	21:27	20:33	21:43
בלגיה, בריסל (ק)	06:32	06:41	09:10	09:17	10:07	10:11	11:21	11:24	14:23	14:21	21:00	20:48	21:39	21:26	20:32	21:42
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:31	06:26	08:47	08:44	09:19	09:16	10:18	10:15	12:41	12:39	17:55	17:57	18:15	18:17	17:39	18:27
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:18	06:14	08:35	08:32	09:07	09:04	10:05	10:03	12:29	12:27	17:40	17:42	18:04	18:06	17:23	18:15
בריטניה, לונדון (ק)	05:48	05:58	08:26	08:32	09:24	09:28	10:39	10:41	13:41	13:39	20:22	20:09	21:00	20:46	19:56	21:02
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:51	06:01	08:26	08:34	09:30	09:34	10:45	10:48	13:50	13:48	20:34	20:21	21:16	21:02	20:08	21:18
גרמניה, ברלין (ק)	05:51	06:01	08:28	08:35	09:29	09:33	10:44	10:46	13:47	13:45	20:30	20:18	21:10	20:56	20:02	21:12
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:17	06:26	08:55	09:02	09:51	09:55	11:05	11:07	14:06	14:03	20:41	20:30	21:20	21:07	20:14	21:22
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:35	06:30	08:49	08:46	09:21	09:18	10:19	10:17	12:41	12:40	17:55	17:57	18:13	18:16	17:39	18:26
הודו, מומבאי (ח)	06:20	06:21	08:58	08:58	09:29	09:29	10:35	10:35	13:15	13:13	19:05	19:01	19:30	19:25	18:44	19:34
הודו, פונה (ח)	06:17	06:18	08:54	08:54	09:26	09:26	10:31	10:31	13:11	13:09	19:01	18:57	19:25	19:20	18:39	19:30
הונגריה, בודפשט (ק)	05:41	05:49	08:21	08:27	09:12	09:16	10:25	10:27	13:23	13:21	19:53	19:43	20:29	20:18	19:26	20:32
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:11	05:17	07:53	07:56	08:36	08:38	09:47	09:48	12:39	12:37	18:57	18:48	19:28	19:19	18:32	19:31
יוון, אתונה (ק)	06:41	06:47	09:23	09:25	10:03	10:05	11:13	11:14	14:03	14:01	20:17	20:09	20:46	20:38	19:52	20:50
מולדובה, קישינב (ק)	06:03	06:11	08:44	08:49	09:34	09:37	10:47	10:48	13:44	13:42	20:13	20:03	20:49	20:37	19:47	20:51

רעט

לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:17	06:18	08:55	08:55	09:26	09:26	10:32	10:32	13:10	13:12	19:03	18:58	19:27	19:22	18:41	19:32
ניו-זילנד, קרייטטצ'רץ (ח)	07:26	07:16	09:10	09:16	09:58	09:53	10:51	10:47	13:04	13:02	17:42	17:49	18:14	18:21	17:30	18:34
נפאל, קטמנדו (ח)	05:35	05:38	08:15	08:16	08:49	08:50	09:57	09:57	12:41	12:39	18:41	18:35	19:07	19:01	18:18	19:11
סין, בייג'ין (ח)	05:27	05:33	08:08	08:12	08:51	08:53	10:01	10:02	12:53	12:51	19:09	19:01	19:40	19:31	18:42	19:43
סינגפור, סינגפור (ח)	07:04	07:03	09:35	09:34	10:05	10:03	11:07	11:06	13:39	13:38	19:13	19:12	19:36	19:34	18:54	19:43
פולין, ורשא (ק)	05:21	05:31	07:58	08:06	08:59	09:03	10:14	10:16	13:17	13:14	19:58	19:45	20:38	20:24	19:29	20:41
פרו, לימה (ח)	06:21	06:18	08:45	08:43	09:15	09:12	10:15	10:13	12:42	12:41	18:04	18:05	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	06:42	06:50	09:23	09:28	10:11	10:14	11:24	11:25	14:20	14:18	20:47	20:36	21:21	21:10	20:20	21:24
צרפת, פריז (ק)	06:45	06:54	09:25	09:30	10:18	10:21	11:31	11:33	14:31	14:28	21:05	20:54	21:41	21:28	20:38	21:43
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:52	08:25	08:24	08:55	08:53	09:58	09:57	12:31	12:30	18:08	18:06	18:31	18:29	17:49	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	06:24	06:31	09:05	09:09	09:51	09:53	11:02	11:03	13:56	13:54	20:21	20:12	20:52	20:41	19:55	20:54
קנדה, מונטריאול (ק)	05:57	06:04	08:37	08:42	09:25	09:28	10:38	10:39	13:34	13:31	20:00	19:50	20:33	20:23	19:34	20:36
קפריסין, לרנקה (ק)	06:07	06:11	08:48	08:50	09:26	09:28	10:35	10:36	13:23	13:21	19:32	19:25	20:01	19:53	19:08	20:04
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:34	05:45	08:07	08:16	09:15	09:20	10:31	10:34	13:38	13:35	20:26	20:12	21:10	20:54	19:56	21:12
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:04	05:15	07:35	07:45	08:46	08:52	10:03	10:06	13:11	13:09	20:06	19:51	20:48	20:32	19:36	20:50
רוסיה, ורסטוב על-הדון (ח)	05:19	05:27	08:00	08:05	08:50	08:53	10:03	10:05	13:01	12:59	19:30	19:20	20:06	19:54	19:03	20:09
שווייץ, ציריך (ק)	06:24	06:32	09:04	09:09	09:55	09:58	11:08	11:09	14:06	14:03	20:40	20:29	21:11	20:59	20:13	21:13
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:05	06:06	08:41	08:41	09:12	09:11	10:17	10:16	12:54	12:52	18:39	18:36	19:03	18:59	18:18	19:08

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התנועותיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הנרות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00746
16/08/2020

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

